Велеумни племић Дон Кихоте од Манче. Први део

Don Quijote de la Mancha, I

Мигела Сервантеса Саведре
Miguel de Cervantes

издала задужбина И.М. Коларца, Београд, 1895.
Edición digital basada en la de Beograd, Zadužbina Ilije Milosavljevića Kolarca, 1895.
Vols. 1 y 2. Con prólogo del traductor Đorđe Popović. En cirílico.

Texto proporcionado por la profesora Jasna Stojanović y los estudiantes de Lengua española y Literaturas Hispánicas de la Facultad de Filología de la Universidad de Belgrado

Índice

Ђорђе Поповић, *Сервантесов живот и дела му*, 1895.

ПРЕДГОВОР

ПРВА ГЛАВА

Која говори о стању и занимању славног племића Дон Кихота од Манче.

ДРУГА ГЛАВА

Која говори о првом поласку, који је предузео из свога завичаја велумни Дон Кихоте.

ТРЕЋА ГЛАВА

У којој се прича о смешном начину, на који Дон Кихоте постаде витезом.

ЧЕТВРТА ГЛАВА

О томе, што се догодило нашем витезу, кад је пошао из крчме.

ПЕТА ГЛАВА

У којој се даље казује белај нашега витеза.

ШЕСТА ГЛАВА

О лепом и великом суду, који учинише парох и берберин у књижници нашег велеумног племића.

СЕДМА ГЛАВА

О другом поласку нашега честитог витеза Дон Кихота од Манче.

ОСМА ГЛАВА

О добром успеху, који је имао храбри Дон Кихоте у страховитом и нигда незамишљеном збитију са ветрењачама, уз друге догађаје достојне срећне успомене.

Д Р У Г А К Њ И Г А

ДЕВЕТА ГЛАВА

У којој се завршује и концу приводи чудостојни бојак, који су имали срчани Бискајац и храбри Манчанац.

ДЕСЕТА ГЛАВА

О пријатном разговору између Дон Кихота и његова коњушара Санча Пансе.

ЈЕДАНАЕСТА ГЛАВА

О томе, шта се случило Дон Кихоту са неким козарима.

ДВАНАЕСТА ГЛАВА

О томе што је причао један козар онима који су били са Дон Кихотом.

ТРИНАЕСТА ГЛАВА

У којој се довршује приповест о пастирици Марсели са другим догађајима.

ЧЕТРНАЕСТА ГЛАВА

У којој су очајни стихови умрлога пастира са другим неочекиваним догађајима. Гризостомова песма.

Т Р Е Ћ А К Њ И Г А

ПЕТНАЕСТА ГЛАВА

У којој се прича непријатна пустоловина, у којој се нађе Дон Кихоте кад се намери на неке бездушне Јангуезе.

ШЕСНАЕСТА ГЛАВА

О томе што се догодило велеумном племићу у крчми, коју је држао да је замак.

СЕДАМНАЕСТА ГЛАВА

У којој се настављају небројени белаји, који храбри Дон Кихоте и његов честити коњушар издржаше у крчми, коју витез на своју злу срећу држаше за замак.

ОСАМНАЕСТА ГЛАВА

У којој се казује разговор Санча Пансе са његовим господарем Дон Кихотом, уз друге догађаје достојне да буду причани.

ДЕВЕТНАЕСТА ГЛАВА

О мудром разговору Санча са његовим господарем и о пустоловини са мртвацем, са другим знаменитим догађајима.

ДВАДЕСЕТА ГЛАВА

О нигда невиђеној и нечувеној пустоловини, коју је са мање опасности извршио ма који славни витез у свету, као што је извршио храбри Дон Кихоте од Манче.

ДВАДЕСЕТ ПРВА ГЛАВА

Која говори о узвишеном збитију и богатом задобивању Мамбринова шлема са другим стварима, што су се десиле са нашим непобеђеним витезом.

ДВАДЕСЕТДРУГА ГЛАВА

О слободи, коју је Дон Кихоте дао многим несрећницима, које су против њихове воље онамо водили, куда нису марили да иду.

ДВАДЕСЕТ ТРЕЋА ГЛАВА

О томе што се догодило славном Дон Кихоту у Сијери Морени, што је била једна од најређих пустоловина, што се причају у овој истинитој повести.

ДВАДЕСЕТ ЧЕТВРТА ГЛАВА

У којој се наставља пустоловина у Сијери Морени.

ДВАДЕСЕТ ПЕТА ГЛАВА

Која говори о чудним стварима, које се у Сијери Морени прикључише храбром витезу од Манче и о његовом подражавању испаштања Белтенебросова.

ДВАДЕСЕТ ШЕСТА ГЛАВА

У којој се настављају танкости, које је Дон Кихоте чинио у Сијери Морени као заљубљеник.

ДВАДЕСЕТ СЕДМА ГЛАВА

Како су прошли са својом намером парох и берберин, уз друге ствари, које су достојне да се причају у овој великој повести.

ЧЕТВРТА КЊИГА

ДВАДЕСЕТ ОСМА ГЛАВА

У којој се казује нова и љупка пустоловина, која се пароху и берберину десила у истој планини.

ДВАДЕСЕТ ДЕВЕТА ГЛАВА

У којој је реч о лепој згоди и начину, кога су се латили, да би нашега витеза извукли из најсверепија испаштања, коме се био подвргнуо.

ТРИДЕСЕТА ГЛАВА

У којој је реч о разборитости лепе Доротије, уз друге ствари веома пријатне и забавне.

ТРИДЕСЕТ ПРВА ГЛАВА

О пријатном разговору међу Дон Кихотом и његовим коњушарем Сачом Пансом, уз друге догађаје.

ТРИДЕСЕТ ДРУГА ГЛАВА

У којој се казује, шта је било у крчми са целом дружином Дон Кихота.

ТРИДЕСЕТ ТРЕЋА ГЛАВА

У којој је приповест о Неопрезном радозналцу.

ТРИДЕСЕТ ЧЕТВРТА ГЛАВА

У којој се наставља приповест о неопрезном радозналцу.

ТРИДЕСЕТ ПЕТА ГЛАВА

Која говори о страховитом и нечувеном боју што га је имао Дон Кихоте са неколиким мешинама црна вина, и довршује се приповест о Неопрезном радозналцу.

ТРИДЕСЕТ ШЕСТА ГЛАВА

У којој се казују други необични догађаји, који су се збивали у крчми.

ТРИДЕСЕТ СЕДМА ГЛАВА

У којој се наставља повест славне принцезе Микомиконе, са другим пријатним догађајима.

ТРИДЕСЕТ ОСМА ГЛАВА

У којој је реч о знаменитој беседи Дон Кихота о оружју и о науци.

ТРИДЕСЕТ ДЕВЕТА ГЛАВА

У којој роб казује свој живот и збитија.

ЧЕТРДЕСЕТА ГЛАВА

У којој се наставља робова повест.

ЧЕТРДЕСЕТ ПРВА ГЛАВА

У којој роб још наставља своју повест.

ЧЕТРДЕСЕТ ДРУГА ГЛАВА

У којој је реч о даљим збитијама у крчми и о многим другим стварима, које је вредно знати.

ЧЕТРДЕСЕТ ТРЕЋА ГЛАВА

У којој се прича пријатна повест мазгарева, уз друге необичне догађаје, који су се збили у крчми.

ЧЕТРДЕСЕТ ЧЕТВРТА ГЛАВА

У којој се настављају нечувени догађаји у крчми.

ЧЕТРДЕСЕТ ПЕТА ГЛАВА

У којој се провери сумња због Мамбринова шлема и самара, уз друге сасвим истините догађаје.

ЧЕТРДЕСЕТ ШЕСТА ГЛАВА

О знаменитом збитију са четницима и о великој јарости нашега доброга витеза Дон Кихота.

ЧЕТРДЕСЕТ СЕДМА ГЛАВА

О чудном начину, како је био очаран Дон Кихоте од Манче, са другим славним догађајима.

ЧЕТРДЕСЕТ ОСМА ГЛАВА

У којој каноник наставља претрес књига о витезовима, са другим стварима, достојнима његове умности.

ЧЕТРДЕСЕТ ДЕВЕТА ГЛАВА

У којој је реч о мудром разговору, који је имао Санчо Панса са својим господином Дон Кихотом.

ПЕДЕСЕТА ГЛАВА

О паметној препирци Дон Кихота са каноником, са другим догађајима.

ПЕДЕСЕТ ПРВА ГЛАВА

У којој је оно што је козар причао онима, који су водили Дон Кихота.

ПЕДЕСЕТ ДРУГА ГЛАВА

О кавзи, коју је Дон Кихоте имао са козарем, уз необичну пустоловину са покајницима, коју је срећно довршио у зноју свога лица.

ВЕЛЕУМНИ ПЛЕМИЋ ДОН КИХОТ ЕОД МАНЧЕ
ДРУГИ ДЕО

ПРЕДГОВОР ЧИТАОЦИМА

ПРВА ГЛАВА
О томе, како су поступили са Дон Кихотом парок и берберин у његовој болести.

ДРУГА ГЛАВА
У којој се казује знаменита претирка, коју је Санчо Панса имао
са Дон кихотовом синовицом и газдарицом, уз друге пријатне догађаје

ТРЕЋА ГЛАВА
О смешном разговору између Дон Кихота, Санча Пансе и бакалара Сансона Караска.

ЧЕТВРТА ГЛАВА
У којој Санчо Панса задовољи бакалара Сансона Караска у његовим сумњама и питањима, уз друге догађаје, које вреди знати и причати.

ПЕТА ГЛАВА
О паметном и забавном разговору између Санча Пансе и његове жене Терезе Пансе, и друга збитија достојна срећне успомене.

ШЕСТА ГЛАВА
О томе што се догодило Дон Кихоту са његовом синовицом и газдарицом,
а то је једна од најважнијих глава у целој овој повести.

СЕДМА ГЛАВА
О томе, шта се десило Дон Кихоту са његовим коњушарем,
уз друге особито знамените догађаје.

ОСМА ГЛАВА
У којој се прича оно што се догодило Дон Кихоту, кад је пошао да види своју сењору Дулсинеју од Тобоза.

ДЕВЕТА ГЛАВА
У којој се прича, што ће се у њој наћи

ДЕСЕТА ГЛАВА
У којој се казује мајсторија, којој се Санчо довио, да би очарао сењору Дулсинеју, као и други догађаји, који су исто тако смешни, колико истинити.

ЈЕДАНАЕСТА ГЛАВА

О необичној пустоловини, која се догодила храброме Дон Кихоту са чезама или колима смртних дворана.

ДВАНАЕСТА ГЛАВА

О чудноватој пустоловини, која се договдила храброме витезу Дон Кихоту са срчаним витезом од Огледала.

ТРИНАЕСТА ГЛАВА

У којој се наставља пустоловина са витезом од Гаја, уз паметни, нови и пријатни разговор, који су имала оба коњушара

ЧЕТРНАЕСТА ГЛАВА

У којој се наставља пустоловина витеза од Гаја.

ПЕТНАЕСТА ГЛАВА

Где се казује и извештава ко је био витез од Огледала и коњушар му.

ШЕСНАЕСТА ГЛАВА

О томе, што се догодило Дон Кихоту са једним разборитим витезом из Манче.

СЕДАМНАЕСТА ГЛАВА

У којој се показује последња и крајња граница, до које је могла да дође Дон кихотова нечувена храброст, уз срећно довршену пустоловину са лавовима.

ОСАМНАЕСТА ГЛАВА

О томе што се Дон Кихоту догодило у замку или у кући витеза од Зелене Кабанице, уз друге необичне ствари.

ДЕВЕТНАЕСТА ГЛАВА

У којој се казује пустоловина заљубљеног пастира, уз друге заиста забавне догађаје.

ДВАДЕСЕТА ГЛАВА

У којој се описују сватови богатога Камача, уз догађај са сиромахом Базилиом.

ДВАДЕСЕТ ПРВА ГЛАВА

У којој се настављају Камачови сватови, уз друге пријатне догађаје.

ДВАДЕСЕТ ДРУГА ГЛАВА

У којој се казује велика пустоловина са пећином Монтезиноса, која је у срцу Манче, коју је срећно извршио храбри Дон Кихоте од Манче.

ДВАДЕСЕТ ТРЕЋА ГЛАВА

О чудесним стварима, за које је занесени Дон Кихот казивао да их је видео у дубокој пећини Монтезиносовој, па због немогућности јој и чрезмерности мисле, да је ова пустоловина подметнута.

ДВАДЕСЕТ ЧЕТВРТА ГЛАВА

У којој се казује тисућа ситница, које су исто тако глупе, као што су потребне за право разумевање ове велике повести.

ДВАДЕСЕТ ПЕТА ГЛАВА

У којој се показује пустоловина са њакањем, као и забава са луткама, уз знаменита прорицања мајмуна погађача.

ДВАДЕСЕТ ШЕСТА ГЛАВА

У којој се наставља забавна пустоловина са вертепом, уз друге ствари заиста особито добре.

ДВАДЕСЕТ СЕДМА ГЛАВА

У којој се казује ко су били мајстор Педро и његов мајмун, уз лоши успех, који је Дон Кихоте имао у пустоловини са њакањем, коју не изведе онако, како је он хтео и како је замишљао.

ДВАДЕСЕТ ОСМА ГЛАВА

О стварима, за које вели Бененцелија, да ће их онај знати, који их буде читао, ако их буде пажљиво читао.

ДВАДЕСЕТ ДЕВЕТА ГЛАВА

О славној пустоловини с опчињеним чуном.

ТРИДЕСЕТА ГЛАВА

О томе, што се десило Дон Кихоту са једном лепом ловицом.

ТРИДЕСЕТ ПРВА ГЛАВА

У којој је реч о многим великим стварима.

ТРИДЕСЕТ ДРУГА ГЛАВА

О одговору који је дао Дон Кихот свом укротитељу, уз друге озбиљне и забавне догађаје.

ТРИДЕСЕТ ТРЕЋА ГЛАВА

О пријатном разговору који имаше војвоткиња и њене девице са Санчом Пансом, достојан да се чита и да се запамти.

ТРИДЕСЕТ ЧЕТВРТА ГЛАВА

У којој се прича о начину који су пронашли како да се скину чини са несрећене Дулсинеје од Тобоза, што је једна од најславнијих пустоловина у овој књизи.

ТРИДЕСЕТ ПЕТА ГЛАВА

У којој се наставља упутство које је Дон Кихоте добио за скидање чини са Дулсинеје, уз друге чудесне догађаје.

ТРИДЕСЕТ ШЕСТА ГЛАВА

У којој се прича о чудној и никад невиђеној пустоловини са Дуењом Долоридом, иначе грофицом Трифалдом, узједно писмо, које је Санчо Панса писао својој жени Терези Панси.

ТРИДЕСЕТ СЕДМА ГЛАВА
У којој се наставља славна пустоловина дуење Долориде.

ТРИДЕСЕТ ОСМА ГЛАВА
У којој се казује, шта је говорила Дуења Долорида о својој злој срећи.

ТРИДЕСЕТ ДЕВЕТА ГЛАВА
У којој Трифалда наставља чудну и знамениту повест.

ЧЕТРДЕСЕТА ГЛАВА
О стварима које се односе и тичу ове пустоловине и ове знамените повести.

ЧЕТРДЕСЕТ ПРВА ГЛАВА
О доласку Клавилења, са завршетком ове опширне пустоловине.

ЧЕТРДЕСЕТ ДРУГА ГЛАВА
О саветима, које је Дон Кихоте дао Санчу Панси, пре но што ће отићи на управу свог острова, уз друге добро смишљене ствари.

ЧЕТРДЕСЕТ ТРЕЋА ГЛАВА
О другим саветима, које је дао Дон Кихоте Санчу Панси.

ЧЕТРДЕСЕТ ЧЕТВРТА ГЛАВА
Како су Санча одвели у његову губернију, и о необичној пустоловини, која се Дон Кихоту догодила у замку.

ЧЕТРДЕСЕТ ПЕТА ГЛАВА
О томе, како је Санчо Панса заузео своје острово, и о начину, како је започео губернаторсво.

ЧЕТРДЕСЕТ ШЕСТА ГЛАВА
О страховитом клепетушанском и мачковском страху, који је Дон Кихоте задобио у току заљубљености заљубљене Алтисидоре.

ЧЕТРДЕСЕТ СЕДМА ГЛАВА
У којој се наставља, како се владао Санчо Панса у својој губернији.

ЧЕТРДЕСЕТ ОСМА ГЛАВА
О томе, што се Дон Кихоту догодило са Доњом Родриговицом, херцегињом дуењом. Уз друга збитија, достојна описа и вечите успомене.

ЧЕТРДЕСЕТ ДЕВЕТА ГЛАВА
О томе, што се догодило Санчу Панси, када је обилазио своје острво

ПЕДЕСЕТА ГЛАВА
У којој се објашњава, ко су били волшебници и крвници, који су шопали дуењу и штипали и гребли Дон Кихота, уз успех, који је имала дворородржица што је носила писмо Терези Панси, жени Санча Пансе

ПЕДЕСЕТ ПРВА ГЛАВА
О даљем губернаторству Санча Пансе, уз друге какве такве догађаје

ПЕДЕСЕТ ДРУГА ГЛАВА
У којој се прича пустоловина друге дуење Долориде или Притешњене, иначе назване Доње Родригесовице.

ПЕДЕСЕТ ТРЕЋА ГЛАВА
О немилом крају и завршетку губернаторства Санча Пансе.

ПЕДЕСЕТ ЧЕТВРТА ГЛАВА
У којој је реч о стварима, које се тичу ове повести и никоје друге.

ПЕДЕСЕТ ПЕТА ГЛАВА
О томе, што се догодило Санчу на путу, и о другим стварима, које је вредно читати

ПЕДЕСЕТ ШЕСТА ГЛАВА
О нечувеној и донде невиђеној борби између Дон Кихота од Манче и локаја Тосилоса у одбрани кћери дуење Доње Родригесовице.

ПЕДЕСЕТ СЕДМА ГЛАВА
У којој се казује, како се Дон Кихоте опростио са херцегом, и штаму се десило са домишљатом и смеоном Алтисидором, херцегињином девицом.

ПЕДЕСЕТ ОСМА ГЛАВА
У којој се казује, како су на Дон Кихота навалиле толике пустоловине, да једна другој нису дале ока отворити.

ПЕДЕСЕТ ДЕВЕТА ГЛАВА
У којој се казује ванредни догађај који се може узети као пустоловина која се десила са Дон Кихотом.

ШЕСЕТА ГЛАВА
О томе што се Дон Кихоту догодило кад је ишао у Барселону.

ШЕСЕТ ПРВА ГЛАВА
О томе што се догодило Дон Кихоту при уласку у Барселону, уз друге ствари које су више истините него оли паметније.

ШЕСЕТ ДРУГА ГЛАВА

У којој се казује пустоловина са чаробном главом, уз друге детињарије, које се нису могле изоставити да се не причају.

ШЕСЕТ ТРЕЋА ГЛАВА
О незгоди коју је имао Санчо Панса кад су походили галије, и нова пустоловина са лепом Мориском.

ШЕСЕТ ЧЕТВРТА ГЛАВА
У којој се говори о пустоловини која је највише непријатности причинила Дон Кихоту од свију осталих што су му се до тада биле догодиле.

ШЕСЕТ ПЕТА ГЛАВА
У којој се саопштава, ко је био онај од Сјајна Месеца, уз ослобођење Дон Грегорија и друге догађаје.

ШЕСЕТ ШЕСТА ГЛАВА
У којој се казује оно што ће видети, ко буде читао, и што ће чути, ко буде слушао, кад му се чита.

ШЕСЕТ СЕДМА ГЛАВА
О одлуци Дон Кихота да се начини пастир и да у пољу живи, докле не прође година од његовога завета, уз друге догађаје, који су заиста пријатни и згодни.

ШЕСЕТ ОСМА ГЛАВА
О чекињастој пустоловини, која се десила Дон Кихоту.

ШЕСЕТ ДЕВЕТА ГЛАВА
О најнеобичнијем и најновијем догађају, што се у целом току ове велике повести десио Дон Кихоту.

СЕДАМДЕСЕТА ГЛАВА
Која долази за шесет деветом и говори о стварима, које се не могу изоставити поради јасности ове повести.

СЕДАМДЕСЕТ ПРВА ГЛАВА
О томе што се десило Дон Кихоту и његовом коњушару Санчу, кад су ишли у своје село.

СЕДАМДЕСЕТ ДРУГА ГЛАВА
Како су Дон Кихоте и Санчо доспели у своје село.

СЕДАМДЕСЕТ ТРЕЋА ГЛАВА
О знамењима што их је Дон Кихоте имао при уласку у своје село, уз друге догађаје, који ову велику повест красе и увеличавају.

СЕДАМДЕСЕТ ЧЕТВРТА ГЛАВА
Како се Дон Кихоте разболио, и о његовој тестаменти, и његова смрт.

K P A J

Ђорђе Поповић, *Сервантесов живот и дела му,* 1895.

Пуна три столећа навршују се, откако се велеумни витез од Манче са својим верним коњушарем Санчом дигао у свет у пустоловине, један на Росинанту, други на Сивцу, па у нашем раздраганом уображењу они и данас касају ситним касом. У књижевном свету биће за једно тесте таквих витезова, за које нема простора и времена. Кад ови створови ума и фантазије, ова чеда духа, прђу у здрављу неке године, они постану бесамртни. Њима тада ништа не може да нахуди, ни неспретни славопоји, ни глупа објашњавања, ни шупља тумачења, ни подражавања, ни фалсификати, ни ти икакве шпекулације. То њих само подмлађује, увећава их, оригиналност им оживљава и удвојава размере њиховога типа љупког, страшног или шаљивога. Санчо је данас трбушастији него ли што је био за Сервантеса; његов тарчуг, набијен природним разумом народским, далеко већи обим заузима у нашим очима; а силуета племенитог друга његовога подиже се на оризонту утолико више и иперволичније, допирући својим копљем до месеца, с погледом, који се губи у облацима, са брковима боље засуканим, или још јуначкијима него икад.

Ако се уопште може казати за писца да се његов животопис ограничава на оно што је њега преживело, да су његови списи његова дела, да се код њега човек губи у писцу, код Сервантеса није тако. Његов животопис био би занимљив сам по себи и његов живот исто је тако пун милине и наравствености, као и његови списи. Није дакле чудо ако се сваки час нађе по ко год, те се наново даје у посао да описује дела и да оцењује списе Сервантеса, чији високи ум и велико јунаштво већ су толика славна пера обасипала својим хвалама. Ако сам се ја овде латио да коју о Сервантесу кажем, то је само зато што је ово први српски превод његовога бесамртнога дела, пак је свакако на свом месту да се нашој публици прикаже писац романа над романима. При томе сам се држао углавном Луја Вијардота (Viardot), који је највише труда положио око тога; а послужио сам се и Сервантесовим животописом од Цолера као и *Похвалном речи Мигелу Сервантесу Саведри* од Дон Хоза* Мор */де, прим. Ј.С./* Фуентеса.

Седам грчких градова отимали су се о част да је Омирова колевка у њима била. Осам шпањолских градова доказивали су да је у њима Сервантес угледао света. Дуга и заметна истраживања доказала су да се он родио у Алкали де Енарес, у који дан не зна се, али је крштен тамо 9. окт. 1547.[1] Старином је био од Галисије, али му се фамилија настанила у Кастилији и рачунала се у племство, које Шпањолци називају *фидалго* (хидалго*, коленовић). Још у XIII столећу одликовала се она у бојевима са Маврима. Отац му Родриго био ожењен племићком, с којом је родио прво две кћери, затим два сина, Родрига и Мигела. Мигел је био најмлађи.

На сву прилику примио је Мигел своје прво изображење у месту рођења; а кад је одрастао, отишао је у свеучилиште у Саламанку, где је остао две године, а затим је доспео у Мадрит, где је учио латински у хуманисте Ојоса (Hoyos). Ту је сачинио једну еклогу, једну елегију и друга мања стихотворења, која су била похваљена. У то време (1568. г)

[1] Фуентес има 3. октобра, али ја се држим Вијардота.

десила се тајанствена смрт краљевића Дон Карлоса и краљице Јелисавете, па је у Мадрит дошао кардинал Аквавива, да од папине стране изрази саучешће Филипу II. Без сумње да би у Италији допунио своје студије и своје знање, оде Сервантес са кардиналом у Рим, као и његов коморник (*camarero*). У оно време то је био обичај, да су млади племићи одлазили у службу римској багреници. Али већ идуће године остави се Сервантес доколице у кардиналовој служби и, следујући својој наклоности, уписа се у чету славнога међу Шпањолцима капетана Дијега Урбине.

Тада се био заподео велик рат. Селим II ударио је 1570 г. на млетачки Ћипар и освојио га. У помоћ Млецима дође папа и Шпањолска. Над удруженом флотом поставише за команданта Дон Хуана Аустрију, копилана ћесара Карла V, а Шпањолска поткрепи флоту са 5000 војника, међу којима је била и чета Дијега Урбине, која је била на галери *Маркези*.

Пошто флота одби Турке од Крфа, стиже она турску флоту 7. окт. 1571. на уласку у залив од Лепанта. Сервантес је тада боловао од грознице и његов капетан и другови му говораше да иде под палубу; али он замоли капетана да га постави на најопасније место. Бој се почне после подне и до вечера сврши се коначним поразом турским. *Маркеза* се особито одликовала; она је освојила брод мисирскога капудана, убила 500 Турака, добила мисирску краљевску заставу. У овом крвавом окршају добио је Сервантес два турска зрна у груди, треће му размрска леву руку, у коју остаде сакат. Сервантес није жалио што је по ту цену учествовао у овом славном бој у. У томе беше прави Шпањолац; пун патриотизма, оданости ка вери, витешке храбрости.[2]

Бој код Лепанта није имао никакве користи по хришћане.[3] Сервантес је видао ране у Месини, а пошто се извидао, учествовао је у рату следеће године, који такође није имао никаква успеха. У *Дон Кихоту* заробљени капетан описује овај поход. Пошто је још учествовао у походу на Тунис, пусти га Хуан Аустрија 1575 г. у Шпањолску да се опорави. Снабдевени најлепшим препорукама Дон Хуана и сицилијанскога вицекраља, укрца се Сервантес са својим братом Родригом, који је такође био служио у војсци. Али 26. септ. нападну на њихову галеру три алђерска брода под командом капудана Арнаута Дели Топал Мамије. У крваву окршају, у коме се Мигел, као и увек, храбро борио, надјачаше Турци, који одвукоше заробљену галеру у Алђер, где поделише робље. Мигел доспе у руке Дели Мамије.

Мамија био је колико грабљив, толико свиреп. Кад виде какве препоруке има Мигел, помисли да ће он бити какав од најотменијих Шпањолаца, те да би за њега исцедио што веће откупе, окова га у синђир, баци га у тамницу, мучаше га од сваке руке. У по ових патњи показао је Мигел узвишено јунаштво стрпљења. Њега муке не поломише него у њему сазреплан да ослободи себе и другове, којима је са својим узвишеним духом и карактером брзо постао коловођа. План им је био да оду у Оран, који су тада држали

[2] У бој у код Лепанта особито су се одликовали далматински бродови у млетачкој флоти.

[3] Велики везир, славна потурица Мехмед Соколовић, већ оне зиме имао је нову флоту, те и рече касније млетачком посланику: „Ми вама отфикарисмо један уд, Ћипар; а ви нама само браду поткресасте, која је већ сутра нарасла".

Шпањолци. Сервантес беше задобио једног Мавра, који их заиста изведе из Алђера: али већ други дан остави их Мавар и сужњима не остаде друго него да се врате својим господарима и да приме казну за своје покушавано бегство.

У 1576 г. откупише са другима једнога друга Сервантесова, по коме оба брата јавише родбини своје стање. Отац на то продаде своје добарце, сестре неудате дадоше свој мираз, осуђујући себе на највећу сиротињу. Све беше залуду. Мамија искаше за Мигела толико да се овај остави надања да ће се ослободити. Свој део уступи он за откуп брата Родрига, који се ослободи 1577. г. Полазећи, Родриго обећа да ће доћи са једним бродом да ослободи Мигела и другове му.

План за ослобођење смислио је Мигел израније. На три часа од Алђера на исток био је летњиковац каида Хасана, грчке потурице. Ту је један роб Шпањолац био баштован. У башти је он потајно ископао тамник у који су један по један одбегавали поједини робови. Кад је Родриго пошао у Шпањолску, било их је тамо већ петнаест. Не излазећи из Мамијине куће, Мигел је управљао овом дружином и старао се за њену храну и безбедност. Човек би био вољан да посумња у ову ствар, која сведочи за Мигелово оштроумље, али су ту поуздани докази. Осим баштована био је ту у помоћи још један роб, који се млад потурчио, па се после опет покрстио. Овај је носио храну у тамник, из кога су само ноћу излазили. Кад је Мигел мислио да ће ту бити време да му брат дође, утекне и он у тамник. Заиста дође брод после неколико дана, приближи се ноћу обали, али се онде десише неки рибари који дигоше узбуну, те брод мораде да уступи. Касније понови брод свој покушај, али су Маври били на опрезу, па заробише оне који су дошли да ослобађају робље.

Свака нада остави сада робље у тамнику, где су већ и болести почеле да бесне. Већ сутрадан онај други роб наново се потурчи и изда алђерском деју Хасан аги где су се скрили бегунци. Дај пошље тамо 30 Турака, који, вођени издајником, изненбуха јурну у тамник са голим сабљама. Докле они везиваше хришћане, племенити Сервантес повика да нико од његова друштва није крив, да их је он једини навео да беже и да се скрију, дакле да само њега треба казнити. Удивљени Турци послаше одмах коњаника до деја, да му јаве за то. Дај заповеди да се робови одведу у затвор, а коловођу да доведу њему. Окована одведоше Сервантеса у конак кроз светину, која га је обасипала погрдама. Више пута узимаше га дај на испит, обећаваше му, ласкаше му, претијаше му, али Сервантес окривљиваше само себе. Дирнут толиком племенитошћу дај га само окова у свом затвору. Међутим, каид Хасан својом руком обеси свога баштована. Иста судбина очекиваше Сервантеса и његове другове, да их не спасе дејово сребролубље. У то стари господари тражише своје робове и Сервантес опет доспе у Мамијину власт, али га од овога купи дај за 500 талира.

Овај Хасан ага био је потурчен Млечић Андрета и био је један од највећих зверова. У *Дон Кихоту* описује му сверепост заробљени капетан. Од њега су стрепили не само његови робови, којих је имао 2000, него и мусломани. Али код све опасности, Сервантес не престајаше радити на свом ослобођењу. У 1578. г. нашао је начина да по једном Мавру

пошаље писмо у Оран до губернатора. Али писмоношу ухватише пред Ораном и доведоше га дејy, који заповеди да несрећника набију на колац, а Сервантесу да ударе две хиљаде дегенека. Некоји пријатељи, које је Сервантес могао да задобије у дејовој околини, заузеше се зањ и сверепи Хасан опет му опрости, милосрђе тим необичније, што су у исто време издахнула на његове очи од дегенека три Шпањолца роба, које су ухватили на бегству.

Толики неуспеси и несреће не могоше оборити Сервантесу дух. Он удиљ мишљаше на своје и својих другова ослобођење. У г. 1579. позна се са потурченим Шпањолцем који је желео да се врати крсту. С њим удеси план за бекство. Два трговца Шпањолца у Алђеру пристадоше уз план му и један од њих даде новце да се купи брод. Све беше спремљено, неколико отменијих робова чекаше на Сервантесову поруку, па да се крећу; али један фратар издаде их за новце. Хасан ага чекаше да их похвата на делу, јер би робови онда дошли у његову својину. Али се ствар прочу. Онај трговац који је дао новац за брод хтеде да Сервантеса откупи пошто пото и да га пошаље у Шпањолску, како на мукама не би одао саучеснике. Али Сервантесу не биваше да бежи кад је опасност могла да падне на његове другове, зато одбије трговчеву понуду, уверавајући га заклетвом да ни муке ни смрт неће од њега извући никакво признање. Како се био спремио да иде на потурчењаков брод, Сервантес је био утекао из затвора и склонио се у кућу једног свог друга од војске. Ту пођоше телали по улицама, који за дејa тражише роба Сервантеса, претећи смрћу оном који би га крио. Увек племенит, Сервантес опрости свога пријатеља такве одговорности. Сам се преда Хасан аги. Овај искаше од Сервантеса да му ода своје другове, па, да би га поплашио, веза му руке наопако и замаче му омчу око врата. Али се Сервантес не поколеба; он окривљиваше само себе, и као учеснике означи четири шпањолска племића који су већ били слободни. Његови одговори били су тако благородни и мудри, да Хасан опет омекша. Он се задовољи да потурчењака пошаље у Фес у заточење, а Сервантеса баци у тамницу, у којој је чамио окован пет месеци. Један очевидац ове Сервантесове племенитости вели да је за њу Сервантес у хришћана заслужио славу, част и круну.

Све ово прибави Сервантесу толико уважење у Алђеру међу мусломанима и хришћанима, да се Хасан ага бојао и већа чуда. У Алђеру било је тада на 25,000 крштених робова и страх је био да би их Сервантес могао побунити. Један од његових новијих биографа каже да је он то и намеравао и да би био и успео да није било издаје. Сам Хасан ага стрепио је од њега, па би говорио: Кад имам под добром стражом оног сакатога Шпањолца, не бојим се за мој град, за моје робље и моје бродове. Па ипак – толику моћ има права величина! - та звер од човека био је умерен и пун обзира према Сервантесу. Сам Сервантес казује то у *Дон Кихоту* на уста заробљеногa капетана.

Докле се он тако трошио у безуспешним покушајима за своје ослобођење, његова родбина чинила је све што је могла да би га могла откупити. Међутим, умре му отац, што и опет задржа ствар. Најпосле реши краљ да пошље фратре редемптористе, да откупљују робље у Алђеру. Бедна мати Сервантесова донесе фратровима 250 дуката за откуп свога мезимца, бедна сестра даде им 50 дуката за откуп брата свога. Али дејa искаше за

Сервантеса 1000 талира, претећи иначе да ће га водити у Стамбол, куда га је султан позвао. Најпосле пристаде Хасан да за Сервантеса прими 500 златних шпањолских талира. Морали су много додати да би ту суму подмирили. У који се пар Хасан кретао у Стамбол, доби Сервантес своју слободу 19. септ. 1580.

Прво што је слободан учинио беше да је одбио гадне клевете онога фратра издајника, који је на њега бацао кривицу због неуспеха последњега покушаја. На његово искање предузе апостолички нотарије истрагу којој резултат би свечана потврда његовом патриотизму и поштењу. Најпосле, издржавши пет година тешка робовања, стаде на шпањолску земљу слободан.

Љута сиротиња брзо га истера из родитељске куће. Са братом Родригом стане опет у војску, као прост војник. Војевао је при освајању Португалије, учествовао је славно у морским биткама и врати се увенчан ловориком, вазда празном, да са фамилијом, која се због њега упропастила, подноси највећу невољу. Бавећи се у Лизабони, родио је са једном томошњом дамом кћер, коју је при себи задржао и кад се оженио. То му беше једино дете.

Љубав поврати Сервантеса на књижевно поље. Налазећи се као војник у Ескивијама (*Esquivias*) у Кастилији, позна се са племенитом госпођицом тамошњом, Каталином Паласиос Саласар и Восмедијано. У славу љубљене девојке сачини *Галатеју*, коју он назива еклогом, а то је пастирски роман према тадашњем укусу, у коме је причао део својих збитија, хвалио тадашње писце и прослављао Доњу Каталину, све под другим именима. *Галатеја* је хваљена са чиста стила, лепих описа, нежности у опису љубави. Од ње је изашао само први део. Крајем 1584. г., у којој је написао *Галатеју*, оженио се Доњом Каталином. Са женом је добио нешто мираза, а он је у брачном уговору њојзи даровао 100 дуката, како рече, десети део свог имања.

Оставивши војску, као прост војник после онако сјајних услуга, настани се у Ескивијама. Приморан да увећа свој малени доходак, баци се на књижевност, што му је тим лакше било због близине Мадрита. Тада могаше бити материјалне користиза шпањолскога писца само код театра, који се код Шпањолаца у оно време почео развијати. Шпањолски краљевски двор настанио се 1561. г. у Мадриту, а 1580. г. већ су тамо била два театра. Од 1564. до 1588. г. сачинио је Сервантес близу 30 драматских комада. Дуго времена није се знало за њих и мислило се, према некојим местима у *Дон Кихоту*, да су то драматски ремеци. Касније су нашли 3-4 од њих у видело се да њима нимало није увећана његова слава, као драматскога писца. Као најбоље театарске комаде држе његове *саинете*, интермеце, који су приказивани између актова. Таквих су нашли 9 и већином се одликују живом шаљивошћу. Али сиромаху Сервантесу не би суђено да код позоришта нађе очекивану славу и корист. Тај извор брзо пресуши. И њега, као и многе друге, отера од театра Лопе де Вега са својом баснословном плодношћу.

Сервантес мораде тражити други начин опстанка за своју породицу, у којој је имао ћерку и две неудате сестре. Фуентес пребацује Сервантесовим савременицима „варварско слепило“, који су га тако оставили да се пати. Он се прима да буде продовољствени комисар у Севиљи, а 1590. г. молио је за какво место порезника у Новој Гранади, или

кмета у Гуатемали у Америци, коју он назива уточиштем шпањолских очајника. Ова његова молба затури се негде и никад не доби на њу решења.

У Севиљи остаде неких 10 година. Године 1593. престаде му комисарство и он се лати посредничке аџентуре. Али није уз то занемаривао музе. Дом славнога сликара Франсиска Пачека (*Pacheco*) у Севиљи био је отворен сам сваком заслужном човеку; ту је било збориште севиљским „лепим духовима“. И Сервантес је био ту чест гост и Пачеко је исписао његов лик. У Севиљи је Сервантес написао већину својих *новела,* које су касније издане. Ово су прве шпањолске новеле; има их 7 озбиљних и 8 шаљивих. Назвао их је *примернима* (*ejemplares*), што су као за узор потоњима и што, како вели, од сваке може да се изведе неки користан пример. После *Дон Кихота* оне су Сервантесов најбољи производ.

Сервантесово бављење у Севиљи непријатно се прекиде. Њега бацише у затвор и узеше пред рачунски суд због продовољстевних рачуна. Оставши сиромах, лако могаше да докаже своју невиност. Наново га хтедоше бацити у затвор, али га пустише на јемство, докле се у 1603. г. није и те беде опростио. Најбољи доказ његове невиности у сиротињи је његовој и онда у томе што са својим веселим оштроумљем помиње своја апшења. А да је било какве прљавштине у њега, зацело му је не би опростили завидљивци, који су му чак и сакату руку замерали.

Из Севиље отишао је у Манчу и ту се настанио у паланци Аргамазиљи де Алба. Ту је имао многе непријатности, чак је био и у затвору. Не зна се томе прави узрок, јер подаци из његовог живота од 1598. до 1603. г. посве су ретки. А за тих пет година он је замислио, почео и скоро довршио први део *Дон Кихота*. Његов затвор у Аргамазиљи биће да је дуго трајао, јер у предговору *Дон Кихота* вели да је зачет у затвору; а остало је једно писмо, које је Сервантес писао једном свом стрицу и молио га за помоћ из затвора. Сећајући се тога поступка с њиме у Аргамазиљи, почиње он *Дон Кихота* овим речима благе освете: „У једном селу у Манчи, *на чије име не марим да се опомињем...“*

Г. 1605, гоњен неутешним стањем своје породице, оде Сервантес до дуке Лерме, свемоћнога љубимца Филипа III. Али овај „највећи лопов у Шпањолској“ прими га са презирањем. До срца увређен, Сервантес се за увек одрече мољакања. Остатак свога живота провео је, издржавајући се сиротињски својим трудом и потпором, коју су му давали конде (гроф) Лемос и толедански арцибискуп.

Мучне његове околности пожурише га са првим делом *Дон Кихота.* Сад је ваљало наћи за књигу моћна покровитеља, који би примио посвету и узео је у окриље. То је тада био обичај у Шпањолској, а непознату и убогу Сервантесу и књизи од врсте, какве је био *Дон Кихоте,* било је то права потреба. Ако би ову књигу узели као обичан роман о витезовима, људи у њој не би нашли ону фину сатиру на покварени им укус. Буду ли је пак одмах познали и разумели, наћи ће се толики пецнути да јој је свакако требала моћна заштита. Сервантес одабра за то дуку Бехара (*Bejar*), једну од оних високородних незналица које књижевност и уметност удостојавају свога снисходитељна осмеха. Када дука чу да је *Дон Кихоте* нека шала, помисли да му је тиме достојанствено понижено и не

хте да прими посвету. Сервантес замоли да изволи допустити да му прочита само једну главу из књиге. Толико бише слушаоци овим читањем занесени, да је Серватес морао да чита ципом до краја. Сад дука попусти и пристаде да га Сервантес на тај начин обесамрти.

У почетку 1605. г. изиђе први део *Дон Кихота*. Ради боља разумевања нека је речено ово што иде.

Време у које стављају тумараће витезове (*caballero andante, chevalier errant, irrender Ritter*) узима се између престајања старог и постајања новога света. У то време варварства, где је право било у сили, где се правда доказивала на мегдану, где је насилничка необузданост славила орђије, било је свакако лепо посветити се одбрани несрећних, заштити притешњених људи. Такав племенит витез свуда би пожњео захвалност и дивљење, име његово ишло би од уста до уста, прелазило би од колена на колено. Одприлике таква је епока настала и у српском народу кад је турска најезда разорила српску културу и повратила варварство у српским земљама. Тада је народ себи створио Марка и друге витезове који су штитили нејач, ослобођавали робље, полутали Арапе зулумћаре, светили се за неправду. На западу је уз то са хришћанством поникла галантерија, нова врста љубави, мешајући душевне дражи са телеснима. Отуда су тумараћим витезима приписивали као прву дужност одбрану женских, те би ове борци у оклопима делили своје време између борбе и љубави. Замишљајући себи тако тумараће витештво, могли су се у књигама о њему додати описи тадашњих обичаја, мегдана, свечаности, поклоњење светим местима, крстоносни походи са свима чудесима истока. Али књиге о витезовима не уставише се на томе. Не осврћући се на истину и на оно што је могло бити, у њих су се трпале најгрубље погрешке против историје, земљописа, физике, па и против морала: ту се знало само за вечити бој, за невероватна дела, пустоловине скрпљене збрда здола, без свезе, без разбора; мешала се насилност са сверепством, злочин са бабунством; ту су киптели дивови, немани, маљенице, мађинци, ишло се само на то, како ће се изнети ствар што чуднија и немогућнија.

Ипак се овакве књиге допадаше. Не само што у човечијој природи има велика наклоност ка чудесноме, него маса незналица и беспосличара ни тада није умела бољим чиме да растера време; зато се жељно баци на ове књиге. Уз то од крстоносних похода развио се на западу укус за пустоловна предузећа, чиме се дивно спремио пут романима о витезовима. А у Шпањолској су такве књиге морале већма него другде имати трајна успеха, што нигде нису прилике биле тако згодне за витезове, као у Шпањолској. Таман се довршише борбе Шпањолаца са Арапима и Маврима, које су трајале пуних осам столећа, а дође откривење Америке, па ратови у Италији, Фландрији и Африци. Каталонску епизоду на балканском тропољу да не помињем. Је ли чудо ако су се књигама о витезовима заносили у земљи где се баш то витештво на делу вршило? Дон Кихоте није био прва будала те врсте; имао је живих претходника. Није један његов земљак пре њега ишао да дели мегдане са главним маварским јунацима, а било их је, који су попут правих

тумараћих витезова ишли по Француској, Немачкој, Италији, зовући витезове да са њима ломе копља у част својим дамама.[4]

Али чрезмерна воља на витешке романе брзо донесе ружан плод. Млади људи почеше се угледати у јунаке тих књига. Повиновање женским ћудима, забрањена љубав, лажно частољубље, крвава освета за ситницу, необуздана раскош, презирање друштена реда, све то уђе у обичај и витешке књиге дођоше кобне и за наравственост и за добар укус. Први уташе моралисте и разумни и побожни писци на зло, које долажаше са читања тих књига. Онда дођоше закони. Карло V заповеди властима у Америци да не допуштају да се тамо печата, продаје или чита какав роман о витезовима, а кортеси у Ваљадолиду искаше 1555. г. да се таква забрана изда и за Шпањолску, сувише, да се покупе и спале све такве књиге. Али не помогоше ни придике, ни расправе, ни закони. Свет и даље писаше и читаше књиге о витезовима. Великаши и прелати примаше посвету од њих. Једна света Терезија написа такође један такав роман. Сам Карло V гуташе такве књиге. Један францишкан написа још у 1589. г. роман коме је главни јунак био патрон његовога реда, св. Фрања од Асизија. Посветио га је кондестаблу од Кастилије. На наслову био је светитељ сав у оклопу и он и коњ му; на шлему је имао као челенку крст са чавлима и трновим венцем, на штиту пет рана Христових, а на барјачићу на копљу слику Вере, која је држала крст и путир са натписом: *En esta no faltaré* (овим нећу промашити).

Тако беше у Шпањолској кад Сервантес, притворен у селу у Манчи, зауми да уништи књиге о витезовима. Он, убоги сиромах, непознат, без покровитеља, једино са својим духом и пером, науми да удари на ту идру, која је пркосила разуму и закону. И успех му беше потпун. Од како је изишао *Дон Кихоте*, не само да се никакав нов роман о витезовима није написао, него ни старе не прештампаваше више, тако да су они данас реткости за библиографе. Од гдекојих само се име зна, а многима се зацело и име изгубило. Једном речи, успех *Дон Кихота* био је такав да су му гдекоји замерали да је јаким својим леком изазвао противно зло, да је премашио циљ, ослабивши максиме старога частољубља кастилијанскога.

Публика је сасвим равнодушно примила први део *Дон Кихота*. Зато Сервантес изда анонимно један памфлет, у коме, тобоже критикујући своју књигу, изнесе јој праву намеру, у исти мах наговешћујући, ако су личности у књизи и измишљене, да би можда могле имати неке свезе са савременим људима и стварима. Ово лукавство поможе. Људи стадоше читати *Дон Кихота* и равнодушност се окрену у највећу љубопитност. Већ прве године би први део *Дон Кихота* у Шпањолској четири пута препечатан, а у исто време издаваше га у Француској, Италији, Португалији и Фландрији.

Овај сјајни успех није извукао Сервантеса из сиромаштине, али му је тим више створио завидљиваца и непријатеља. Осим сигних сујета, које цркавају од муке код сваке ваљаности, било је у књизи довољно литерарних сатира, тако да се могао узрујати сав књижевнички свет. Као и увек, тако и ту највећма се помамише слабији писци. Грдише га

[4] Који добро знају српски народ, ти ће потврдити да се није један момак одметнуо у хајдуке само зато што су га гуслари раздрагали песмама о Новаку, Татомиру, Грујици и другим славним хајдуцима.

јавно и тајно; одрицаше му изображење и знање; један га назва чак *кихотистом;* овај га прескакаше у памфлету, тадашњим новинама, онај му у писму шиљаше погрдну песму, коју би Сервантес, на свој начин светећи се, сам издао штампом. Сервантес, узвишен дух без пакости и сујете, мора да се смејао на ове нападе сујетних људи; али његово осетљиво срце морало је уцвелити кад су га оставили некоји које је он држао да су му пријатељи, а који нису могли да му опросте што је он већи од њих.

Кад је *Дон Кихоте* изашао, родио се Филип IV. Енглески краљ посла нарочита посланика да Филипу III честита рођење сина. Овога посланика частише у шпањолском краљевском двору на дотад невиђен начин. Међу осталим био је и један ручак, где је било 1200 ђаконија од меса и рибе, не рачунајући у то десерт и ђаконије за које већ није било места. Ове светковине нарочито су описане и мисле да је тај опис сачинио Сервантес. Али услед ових свечаности доспе Сервантес по трећи пут у затвор. Један каваљер хоћаше да ноћу пређе преко једног моста у Ваљадолиду, где је тада био краљевски двор, кад му непознат човек стаде на пут. Потегоше мачеве и каваљер бијрањен. Запомажући, сав крвав утрча у једну од суседних кућа, у којој на доњем спрату становаше Сервантес и једна удовица са својим синовима. На каваљерову запомагању истрча Сервантес и један удовичин син, те рањеника унесоше у стан удовичин, где други дан умре одрана. Поведе се истрага. Судија претпостављаше, да је каваљер био уплетен у љубавне послове са Сервантесовом кћером, или сестичином, те притвори и њега и сву његову женску родбину. Тек после десетак дана, после испита и саслушања сведока, пуштени су на слободу.

Мисли се да се Сервантес 1606. г. био стално настанио у Мадриту. Већ је доспео у године старости; сиромах, са великом фамилијом, без признања за своје заслуге и дар, занемарен од пријатеља, гоњен од такмаца, он се оставио сваке илузије, па је живео као философ, не роптајући, не жалећи се. Књиге тада нису ништа доносиле, аћентура му није више давала, те је тако боравио дане у тешкој сиротињи. Ипак је имао два добротвора, толеданског арцибискупа Бернарда и Дон Фернандеса де Кастра, конда Лемоса, који, и сам писац који је у Напољ отишао за вицекраља, није заборавио на стара саката војника.

Човек не може да појми како је он за живота био предан забораву, нити га се ико сећао у краљевску двору, који је давао којекаквим пискарачима толике пенсије издрљанчене просјачењем и ласкањем. Ствар колико часна по Сервантесов карактер, толико стидна по краљеву околину. Прича се, да је Филип III са доксата свога дворца угледао једанпут ђака који је поред реке Мансањареса* шетао са књигом у руци. Ђак би сваки час застао, млатарао би рукама, лупио се у чело и грехотом се смејао. Гледајући издалека ову пантомиму, краљ рече: Или је онај ђак луд, или чита *Дон Кихота*. Одмах отрчаше дворани да виде да ли је краљево оштроумље погодило, па се вратише да јаве Филипу да је ђак заиста читао *Дон Кихота*. Али ни краљ, никоји од дворана не сети се да писац ове популарне књиге у својој старости сиротује.

Г. 1612. изда Сервантес своје *новеле*, које и у Шпањолској и у другим земљама примише као и *Дон Кихота*. То су биле прве шпањолске новеле и многи су их

подражавали, многи су из њих узимали грађу за драмате и опере. После две године издао је свој поемат *Пут на Парнас* (*Viaje del Parnaso*) и мали дијалог *Додатак Парнасу* (*Adjunta al Parnaso*). Г. 1615. штампао је 8 глума и толико интермеца, али их је публика примила равнодушно. Ту публика није била неправедна, јер драматски производи Сервантесови не вреде. Исте године славили су канонизацију шпањолске светице думне Терезије de Jesus, и међу другим песмама у њену славу написао је једну и Сервантес, коме је тада било 67 година. Исте године изишао је и други део *Дон Кихота*.

Сервантес је био већ написао већину другога дела, кад у 1614. г. изађе у Тарагони наставак *Дон Кихота,* као дело лиценцијата Алонса Фернандеса Авељанеде, родом из Тордезиља. То беше измишљено име плаћијаторово, а право име никад му не могоше дознати, тек се мисли да је фратар предикатор кога је Сервантес у првом делу *Дон Кихота* због неке глуме мало очепио. Није том Авељанеди било доста што је украо наслов и мисао од Сервантесова дела, него, пакостан и завидљив, избљувао је на Сервантеса сву своју отровну жуч. Он га назва сакатим, маторим, гунђалом, завидљивцем, клеветником; пребациваше му његову несрећу, затворе, сиротињу; рече му, да је глуп, да нема дара и духа, па се хвалио како ће га да лиши добитка од продаје другога дела *Дон Кихота*. Кад Сервантес доби ту књигу и виде онолике увреде, он науми да се освети на начин који је достојан био њега. Пожури се да доврши своју књигу, тако да се на последњим главама виде трагови ове журбе. Посвећујући своје глуме конду Лемосу, он му рече: „ Дон Кихоте запетљао је оструге, да господству ти дође и ноге ти целива. Рекао бих да ће бити у неколико сутрусан, јер су га у Тарагони завели и злостављали; али је он истрагом доказао да није он онај што је у оној повести, него неки други подметнут, који је хтео да буде он, али у томе није успео.“ А у самом *Дон Кихоту* (у предговору и у 59. глави) одговорио је на грубе грдње свога плаћијатора, кога не удостоји да му каже право име, финим шалама, пунима деликатности и атичке соли, показујући тако своју племенитост и достојанство, као и савшеност свога дела. Али да се не би нашао још какав Авељанеда, који би ударио у нове профанације, он сад одведе свога јунака до гроба; он му прими тестаменту, исповест и последње издисање; он га погребе, начини му надгробно и с оправданим и узвишеним поносом заврши: Ту је Сид Амет Бененцелија оставио своје перо, али га је закачио тако високо да никоме више не падне на ум да га узима.

Да погледамо самога *Дон Кихота*.

Кад је Сервантес почео да пише, он је само хтео да оружјем сатире удари на књиге о витезовима. Он нам то и сам каже у предговору. А и по оним необичним аљкавостима, противословљима, неупутностима каквих је пуно у првоме делу, види се да је он почео да пише у тренутну расположењу, у тренутној раздраганости, без промишљена плана, пустивши перу мах, нити давајући какву особиту вредност своме делу, коме као да ни он сам није никад појмио свуколику величину. Али кад би вредност *Дон Кихоту* била само у пародисању романа о витезовима, он ове не би дуго преживео. Кад би тај циљ био постигнуо, и он би отишао у заборав. Али *Дон Кихоте* нешто је далеко више него сатира на старе романе.

У почетку је Дон Кихоте само будала, права будала, коју би требало везати, а нарочито бити, па сиромах и прима толики бој и од скотова и од људи, да би доста било и за Росинанта. И Санчо Панса није друго с почетка него глупа сељачина, који је из глупости и користољубља пристао уз свога господара. Али то тако не траје дуго. И зар је Сервантес могао дуго остати између лудости и глупости? Мало по мало он заволи своје јунаке, које зове чедима свог ума; брзо им даје своју памет, свој дух, а свакоме лепо одреди свој део. Господару даде ум узвишен и широк, какав може да се роди у здраву духу уз студију и премишљање; слузи даде нагон ограничени, али поуздани, урођени здрави разум, природну искреност, кад је користољубље не мути. Дон Кихоте има у свом мозгу само још једну мушицу; његова је мономанија као у поштена човека, који негодује на неправду, а заноси се са врлином. Још он сања како је он утешитељ уцвељенима, бранитељ слабоме, грозан гордоме и неваљаломе. Иначе је дивно разуман и речито уме да разлаже. Од своје стране Санчо је изишао други човек; он је фин, ако и незграпан, шакламан, ако и наиван. Као што Дон Кихоте има још само једну мушицу у глави, тако је и Санчу остала мрва лаковерности, али се ова даје оправдати вишим умом његовога господара и његовом привржeношћу према њему. И ту сад почиње диван призор. Ова два човека, неразлучна, позајмице објашњавају, допуњавају један другога; удружени у циљу у исти мах племениту и безумну; творећи глупости и зборећи мудро; изложени потпрду људи, па и њиховој неотесаности, и износећи махне и глупости оних који се њима подсмевају и злостављају их; у прве побуђујући у читаоца смех, онда његово сажаљење, најпосле највећу његову симпатију; умејући да га разнеже и развеселе, давајући му у исти мах забаве и науке; најзад, у вечиту међусобну контрасту, као и у контрасту свом према осталом свету, творећи непокретно дно од огромна, вазда нова драмата. Нарочито у другом делу *Дон Кихота* може јасно да се види нова мисао његовога писца. Ту о тумарећим витезовима има толико помена колико да се настави први део, колико да исти општи план везује оба дела. Али то није више само пародија романа о витезовима; то је књига практичне философије, збирка максима и парабола, блага и разложита критика целога човечанства. Кад је Санчо постао губернатор острва Баратарије, ко није помислио, да ће овај импровизовани владар починити више лудорија неголи Дон Кихоте, кад је испаштао у Сијери Морени? Али Сервантесов ђеније имао је у виду други циљ, ако и није заборавио да забавља читаоца. Хтео је да покаже да хваљена наука о прављенију људима није искључна тајна једна фамилије, или једне касте, да је она приступачна свакоме и да се за њу иште нешто важније од познавања закона и излучивања политике: здрав разум и благе намере. Не прелазећи сферу свога духа, не излазећи из свога карактера, Санчо Панса суди и влада као нов Соломон. Управо комика није у толикој мери уз Дон Кихота, колико уз Санча, јер онај хоће да се плеће у тадашње књижевничке лудорије и због тога је ишчилео од чести; али код његовога коњушара, код мудрог и енерђичног губернатора од Баратарије, те дивне смесе умља и лудости, није остарила ни једна црта; он је створ за себе, трајан комични тип.

Други део *Дон Кихота* изашао је на десет година после првога. Кад је Сервантес написао први део, није помишљао на то да га настави. Тада је то била таква мода. А ни Авељанедино продужење није побудило Сервантеса да он своје продужење напише, јер је ово већ било скоро готово кад се Авељанеда јавио. Управо, *Дон Кихоте* остао би недовршен да је био само литерарна сатира. У поменутој намери Сервантес се наново латио ствари и наставио је. Ето зашто су оне после тога дела јединствени изузетак у књижености: други део, који је изашао после постигнуте намере, а првоме не само да је раван, него га надмашава. А то је зато што му изведење није слабије, што му је руководна мисао виша и плоднија; јер ово дело збори свим народима, свим временима, јер збори човечанству свесветским језиком; јер се у њему даје највиши израз природном здравом разуму. Нема у свету приче која ће се боље допадати сваком узрасту, сваком укусу, сваком карактеру, сваком стању. А написана је језиком дивним, армоничним, лаким, који узима сваку нуансу, сваки тон; стилом у коме су сви стилови, од просте комике до највеличественије речитости; зато и веле за њу да је „боговски написана боговским језиком.“ Ко хоће да зна и да се сети каква је она вековечита комика, којој је корен у општим будалаштинама човечије природе, тако да јој време не може да нахуди, тај нека само увек прочита коју главу у *Дон Кихоту*. У Сервантеса толико је умља да његове будале мудрије зборе од паметних људи у других писаца; тако је пун и богат шаљиве лудости да његовим епигонима на том пољу остаје само тек да пабирче.

Нико неће онима замерити који гледају на стакло увећавајуће кад је реч о *Дон Кихоту*. Ко би замерио славном Густаву Дору (Doré), што и он са својим дивним илустрацијама спада у ту школу удивљене егзегезе, што се није могао уздржати а да не поетише и не иројише? Узмите му последњу слику начињену за Сервантесов роман: заогрнут дугим плаштом као самртњачом, с очима управљеним у небо, а мачину притиснувши на груди, спушта се Дон Кихоте величаствено по степенима у костурницу; Велики Карло, Роланд и Сид, оружани од главе до пете, држе плочу која ће скорим да се спусти за последњим витезом; Иракле, велики витез древности, клечи и плаче, наслонивши руке на своју чворноваку. Да је Доре знао за нашега Марка, зацело би и њега метнуо на своју слику, која нека би у нечем и претеривала, ипак такав начин мора се претпоставити шмокљастоме дивљењу које у *Дон Кихоту* види само поворку забавних догађаја. Дон Кихоте није карикатура; њему је Сервантес дао део своје благе и велике душе. Та и сам Сервантес био је неки Дон Кихоте. И он је војевао, а никаква добра није видео; храбро се борио, два зрна добио је у груди, једна му је рука остала саката, али је он за то опет служио још толике године. Ни ране, ни служба не прибавише му никакву пензију, а кад се он оставио војске, њега се зла срећа никад није остављала; њега бацају у апс; он тражи на све стране занимања за своје способности и своју часност; таман почиње имати успеха са својим глумама, кад мораде доћи млади Лопе де Вега, да га и ту упропасти. Тако стојаше Сервантес кад се у својој 58 години латио да пише *Дон Кихота*. Други би с онаквом прошлошћу био пун гњева и ироније; али нису такви философски духови и добри карактери; у њих нема места за горчину; из своје невоље изводе они

глуме, а не трагедије, хумор и шалу, а не декламацију. Заиста мора човек да је тронут код Сервантеса; сакат, стар, често гледајући, лишен утехе од успеха, он нема ни мрве жучи. Његов *Дон Кихоте* просто је забаван.

Није чудо ако су *Дон Кихота* преводили и тумачили сви изображени народи.[5] А то најбоље показује да он носи печат бесамрности, кад је тако славно одолио унакажавању разних преводилаца. Уз то имају у њему многе танке алузије који ни сами Шпањолци данас не разумеју потпуно. Ваљало је завести њушкала свете инквизиције, зато је Сервантес морао да крије своје најтајније мисли, те отуда многи двосмислени израз, многа лукава иронија. Без тумачења данас се *Дон Кихоте* не може читати. Ја сам се послужио објашњењима Вијардота, ограничавајући се на најнеопходнија, а дао сам и осим тога и друга објашњења, где сам држао да су потребна.

Као што су *Дон Кихота* много пута издавали и преводили, тако су му многи и подражавали. Филдингов *Том Џонс,* Бутлеров *Худибрас,* донекле Попова *Донкијада,* Виландов *Силвио Розалва,* и друге Сервантесове потрагуше ни из далека не пристасају за његовим бесамртним делом. У та подражавања спада и *Роман без романа* нашега Јована С. Поповића, као и песма *Шиподер војвода* даровитога Јована Рајића (не историка). Има Француза који веле да је Волтеров *Кандид* надмашио *Дон Кихота*. Тако што је могао казати само национални шовинизам.

Покушавали су да *Дон Кихота* и драматизују. Нарочито Французи лаћали су се често тога посла. Молијер је играо Санча Пансу у комедији *Дон Кихоту,* коју је удесила његова снаха Магдалина Бежар (Béjart) и један од Молијерових биографа прича како је Молијер једно вече имао пуно муке са јогунастим магарцем, који је хтео да изађе на позоницу пре шаптачева знака. Последњи драматизатор *Дон Кихота* међу Французима био је Викторијан* Сарду.

Код толике популарности Сервантесовог романа није могло бити иначе него да су слике главних лица живе пред очима сваком изображеном човеку. *Дон Кихоте, Санчо, Дулсинеја* означавају одређене типове и карактере, као што се *кихотеријом* означава нарочит појам. А то се зна, да су се у Шпањолаца одомаћиле стотине речи и реченице из *Дон Кихота*. У отменим шпањолским кућама спада у добро васпитање да се деца науче у разговору на алузије на Сервантесов роман. Дође ли странац у Манчу, сваки сељак показиваће му места куда је ходио и бродио Дон Кихоте, о коме је уверен да је некада заиста живео и да је био његов земљак.

---

[5] Немци имају једно тесте превода. По толико их имају и Енглези и Талијани. Французи ће их имати барем 15; један од ових превода имао је до 60 издања. Рачунају да је *Дон Кихоте* до сада издаван шпањолски 530 пута, енглески 305 пута, француски 180 пута, талијански 100 пута, португалски 85 пута, толико пута немачки, шведски 18 пута, пољски 10 пута, дански 8 пута, руски 7 пута, грчки 5 пута, каталонски 4 пута, влашки 3 пута, мађарски и чешки по 2 пута, латински и баскански по 1 пут. Толико пута никаква књига, осим Библије, није штампом издавана, као што осим Библије никоје дело неће сликару давати толико мотива. Још Доситија дао је израза жељи да се *Дон Кихоте* преведе на српски. Г. 1862. почео је у Београду да излази неки превод који није имао никакве вредности. Браћа Јовановићи у Панчеву издали су превод једне француске прераде за младеж. (Исти заслужни издавачи издали су мој превод Сервантесове новеле *Енглеска Шпањолкиња).*

Сервантес беше већ прешао шесет година, али му радна снага нимало не беше малаксала. У посвети конду Лемосу другога дела *Дон Кихота* обећава скоро издање свога романа *Персилеса и Сигисмунде.* Другом приликом обећавао је други део *Галатеје* и два друга дела којима се само знају имена (*Бернардо* и *Седмице у врту.*) *Персилеса* је издала његова удовица 1617.г. Чудно! У који је пар Сервантес својом сатиром убио роман о витезовима, истим пером написао је скоро исто тако претеран роман као што су они који су померили памет његовом коленовићу. Сам паде у грех на који је бацио анатему.У *Персилесу* све је чрезмерно, нити се он може са чиме упоредити, нити класификовати, јер он не спадани у какву врсту, а све су врсте у њему. Добро је учинио што га је преместио у иперворејске регионе, јер и онако нема никакве везе са светом у коме је живео. Човек се диви бујној фантазији у старца од скоро 70 година, да је богатију нема ни Ариосто. По стилу можда је *Персилес* најкласичнија књига шпањолска. Упоређивали су га са палатом од мрамора и кедра, али без сразмере.

Кад је Сервантес издао други део *Дон Кихота,* беше га већ обузела водена болест. Последња мисао беше му чуство захвалности своме добротвору. Беху му јавили да конде Лемос долази из Напоља за председника држаном савету. Скоро умирући, пошто су му већ свештали масла, казивао је перо писмо конду Лемосу, за које лепо вели Лориос (*Los Rios*), да би га увек требали да имају пред очима великаши и писци, да се једни уче великодушности, други захвалности. А то писмо показује да Сервантеса није до последњега часа остављала ведрина духа. Издахнуо је 23. (13) апр. 1616. Енглези су приметили да су два највећа ђенија онога времена умрла у исти дан, оба презрена, али је обојицу потомство осветило: Сервантес и Шекспир. Али како су у Шпањолској примили нови календар већ 1583. г,. а у Енглеској су се служили старим календаром до 1754. г, то је Шекспир још десет дана живео после Сервантеса.

Сервантес је погребен у женском клоштру у који је ступила у думне кћи Изабела, можда приморана тешком сиротињом. Ове се думне преселише после 17 година у нов клоштар, а Сервантесов гроб заборавише где је, јер га никакав белег не означаваше. Исто тако пропала су два његова портрета, један од Хаурега (Jauregui), други од Пачека. Од Хаурегова лика има препочетак, који сасвим одговара опису који је сам Сервантес дао о себи у предговору својим новелама. Целога века презрен, гоњен, неуважаван, тек после два столећа траже му Шпањолци колевку и гроб, означавају му кућу у којој је становао мраморним медаљоном, дају његово име једној улици у Мадриту, подижу му споменик на пијаци!

*

Још неколико речи о овом преводу.

Као ђак читао сам *Дон Кихота* неколико пута, увек у другом немачком преводу. Толико ме је освојила класична лепота Сервантесова дела да сам учио шпањолски да бих га могао на српски превести. Био сам почео превод и у *Седмици* имају од тога превода две главе; али сам се оставио посла, јер ми се чинило да би ми превод био нагрђивање оригинала. Тек последњих година, у којима сам против воље био доколнији, латио сам се

наново превода. Књижевна Задужбина Илије М. Коларца помогла је да ми се превод изда. Господа др Љубомир Недић и Хаим Давичо, којима је Коларчева Задужбина поверила оцену мога превода, дали су о њему што ласкавију оцену. Не само што су преводу признали савесност и брижљивост, него им је мишљење да је мој превод можда највернији превод *Дон Кихота* у свету. Од своје стране толико ћу само казати да сам при овом послу поступао с оним пијететом какав се иште за превођење класичних дела. Можда би ту и тамо превод испао течнији и лакши да сам хтео да будем слободнији. Али имајући у виду да је ово први српски превод *Дон Кихота* и да ће он можда многе године остати и једини превод српски, ја сам мислио да, по могућству не грешећи о српски језик, будем у преводу што вернији, тако да могу казати да Србин који не зна шпањолски са поверењем може да се ослони на мој превод. Потоњи преводиоци моћи ће већ бити слободнији. И онако бар свака генерација требало би да има своје преводе од класичних списа.

У мом преводу изоставио сам песме које имају напред у оригиналу. Тада је обичај био у Шпањолској да су писци за своју књигу тражили не само патронство каквог моћног великаша, него и препоруку од колега чувенијих песника. Исмевајући овај обичај, Сервантес је сам сачинио ове песме, означивши их да су их сачинили главни витезови и даме из главних романа о витезовима; па ту имају и песме некојих витешких коњушара Санчу Панси, а најпосле и сонет у коме се разговара Сидова Бабијека са Росинантом. Исто тако, изоставио сам и стихове које је Сервантес, исмевајући речену моду, на крају свога дела додао.

Што сам у првом делу изоставио посвету дуки Бехару, томе ће читаоци наћи разлога у Сервантесовој биографији.

Коларчева Задужбина усвојила је предлог господе оцењивача превода, и тако овај превод излази украшен карактеристичним илустрацијама славнога француског сликара Тона Жоанота (Johannot). На сплендидне илустрације Густава Дореа није се могло рефлектовати због трошка, који би за наше прилике био несразмеран.

Ђорђе Поповић, „Сервантесов живот и дела му”. *У:* Мигела Сервантеса Саведре* *Велеумни племић Дон Кихоте од Манче.* Са шпањолског превео Ђорђе Поповић. Београд: Задужбина И. М. Коларца, 1895, I, 7-29.

ВЕЛЕУМНИ ПЛЕМИЋ ДОН КИХОТЕ ОД МАНЧЕ

ПРВИ ДЕО

ПРЕДГОВОР

Докони читаоче, и да ти се не кунем, можеш ми веровати, да желим, да ова књига, као чедо мога умља, буде најлепша, најумиљатија и најчеднија, како се само може замислити. Али не могох ништа против реда у природи, да у њој сваки створ рађа себи равна. И тако што је мој јалови и лоше изображени ум и могао родити, до ли повест о суху, увелу, ћудљиву сину, пуну свакојаких мисли, какве нису другоме коме падале на памет, исто као онај, који се родио у тамници, где се свака неудобност настанила и где је боравиште сваком тужном шуму? Покој, пријатан стан, љупка поља, ведро небо, жубор од извора, душевни мир, већином помажу, да се и најнеплодније музе показују плодне, те дају свету чеда која га испуњавају дивљењем и задовољством. Дешава се, да отац има сина ружна и без икакве милине, а милошта, коју има спрам њега, мође му повез на очи, па му не види мане, него их још држи за преимућства и лепоте и показује их својим пријатељима као оштроумље и љупкости. Али ја, који ако изгледам да сам отац Дон Кихоту, тек сам му поочим, не мислим поћи упбичајним путем, нити те скоро са сузним очима молити, као што то други чине, драги мој читаоче, да опростиш или превидиш мане, које ћеш на овом мом сину видети; а онда, ти нити си му род ни друг и у твом телу имаш твоју душу и слободну вољу како само може да буде, па си у својој кући, у којој си господар, као и краљ у његовим добрима, па знаш, што но реч, да испод моје кабанице пуцам под нос прстом и краљу. Све то опрашта те и ослобађа те свака обзира и обавезе, те тако можеш казати о овој приповести шта ти се свиди, без бојазни, да ће ти се заметити за зло, нити да ће те наградити за добро, које ћеш казати за њу.

Само би хтео да ти дам чисту и голу, без украса од предговора, нити да безбројем и поворком уобичајних сонета, епиграмата и похвалних песама, које хоће да мећу у почетку књига. Јер ваља да ти кажем, ако ме је и стало нешто труда да је сачиним, ни један ми се не чини да је био већи од труда, да начиним овај предговор, који сада читаш. Много пута латих перо да га напишем, и много пута оставих га, јер нисам знао шта да

напишем. Па једанпут како сам недоумевао, са хартијом пред собом, са пером за уветом, лактом на писаћем столу и руком на образу, премишљајући шта да кажем, ево ти у невреме један мој досетљив и разборит пријатељ, који видећи ме тако замишљена, запита ме за узрок, а ја не кријући му га рекох му, како мислим на предговор, који треба да начиним за приповест о Дон Кихоту, па да ми то задаје толико главобоље, да сам наумио да га не пишем, па да ни славна дела тог племенитог витеза не пуштам у свет. Јер како ћеш да нисам у забуни због онога, што ће да каже стари законодавац, кога зову публиком, када буде видео, како сам после толико година, што сам их провео дремајући у ћутању и заборавности, сада дошао, претоварен свима мојим годинама[1] са једном причом сухопарном као жуква, лишеном замишљаја, без стила, убогом у досеткама и обнаженом од сваке научности и књижевности, без опазка на страни и без примедба на крају књиге, као што видим да су друге књиге, ако ће бити и измишљене и световне, тако пуне изречења из Аристотела, Платона и целе чете философа, па им се читаоци диве и држе им писце за људе начитане, учене и речите? Па тек када наводе свето писмо! Не иначе, него да кажеш, да је то какав свети Тома или други учитељ црквени, при чему набљудују занесена заљубљеника, а у другом држе хришћанску проповед, да је удовољство и сласт то слушати и читати.Свега тога лишава се моја књига, јер нити имам што да додам на страни, нити што да приметим на крају, још мање знам, којих сам се писаца у њој држао, те да их поређам у почетку, како сви чине, све по абецеди, почињући са Аристотелом завршавајући Ксенофонтом и Зојилом или Зевксом, ако је и био један зла језика, а други сликар. Исто тако неће ми књига имати сонета у почетку, бар не сонета, којим су сачинитељи дуке, маркизи, конди, бискупи, госпе или гласовити песници. Премда кад бих их замолио од два или три вешта пријатеља, знам да би ми их дали, и то такве, да се с њима не би могли упоредити они који су у нашој Шпањолској највише на гласу.

Најзад, господине и пријатељу мој, наставих, ја сам наумио, да господин Дон Кихоте почива погребен у његовој аркиви у Манчи, докле небо не пошаље кога, који ће га украсити толиким стварима што му недостају, јер ја велим, да нисам подобан да то учиним, пошто немам те силе и нисам тако учеван, а и по природи сам подуласт и тром, те да би се дао да тражим писце, који оно кажу што ја знам казати и без њих. Отуда оно

[1] Сервантесу је било преко 57 година, када је издао први део Д*он Кихота*.

недоумевање и зловољност, у којој си ме нашао: а то што сам ти казао довољан је разлог моме нерасположењу.

Кад мој пријатељ чу то, пљесну се шаком по челу и стаде грохотом се смејати, па рече:

За бога, брате! Ево сада сам опростио крива мишљења, у коме сам био за све ово дуго време што те знам и у коме сам те увек држао за разборита и мудра у сваком твоме послу. Али сада видим. да си од тога тако далеко, као што је далеко небо од земље. Како је можно, да такве ситнице и тако лаке ствари имају толико силе. да вежу и збуне тако зрео ум, као твој што је, и који је подобан да савлада и победи далеко веће тегобе? Вере ми, то није због недовољне способности, него због сувишне лености и недостатка у премишљању. Хоћеш да ти докажем да је тако? Дакле послушај ме, па ћеш видети, како ћу, док тренеш, развејати све твоје тегобе и излечити све недостатке, за које велиш, да ти сметају и плаше те, те не смеш на свет да издаш приповест од твог славног Дон Кихота, светила и наде свих коликих тумараћих витезова. А ти кажи, одговорих му на његове речи, на који начин мислиш да попуниш празнину мога страха и да у светлост доведеш метеж моје забуне?

На то одговори: Прво, што те кињи због сонета, епиграма и похвалних песама, који ти требају да их метнеш пред књигу и да су од важних лица и велике господе, томе може да се доскочи, ако се сам будеш потрудио да их сачиниш, а после их можеш крстити и дати им име какво ти воља, посметнувши их Попу Јовану од Инђије,[2] или цару од Трабизонде, за које ја знам да се пише, како су били славни песници; а све нека и нису били, на нека би се и нашао какав уча или ђаче, који би те хтели јести с леђа и посумњати у ту истину, немој да их ни у што узимаш, јер нека би и доказали да си лагао, неће ти одсећи руку, којом си писао. Што се тиче навођења са стране књига и писаца, одакле би узео изреченья и правила да их употребиш у својој приповести, не треба ти друго, него да се удесиш онако, како ти дођу под руку каква изреченья, или што латински што знаш на памет, или бар тако што, што ти неће давати много посла да га тражиш, као што би се могло узети, када је реч о слободи и робовању:

---

[2] То је баснословна личност. У средњем веку мислили су, да у источниој Инђији има негде хришћански витез, који је цар и поп уједно. Држе, да је та басна постала отуда, што је у Инђији заиста био на размеђу XII и XIII столећа мален један владалац несторијанских хришћана кога је утаманио Џингис хан. Други мисле, да Поп Јована треба тражити у Ависинији; а трећи држе, да је искон басни о Поп Јовану у сличности папинске вере са вером тибетанскога далајламе.

Non bene pro toto libertas venditur auro.[3]

Па одмах на страни навести Орација, или ко је већ то казао.[4] Поменеш ли моћ смрти, држи одмах:

Palida mors aequo pulsat pede
Pauperum tabernas, regumque tures.[5]

Је ли реч о пријатељству и љубави, коју бог заповеда да имамо и према непријатељима, онога часа зађи у свето писмо, што можеш учинити без многе опрезности па наведи барем речи самог бога: А ја вам кажем: љубите своје непријатеље. Ако поменеш ружне мисли, потегни еванђеље: Из срца излазе зле мисли. Ако ли непостојанство пријатеља, ево ти Катона, који ће ти дати своју дистику:

Donec eris felix, multos numerabis amicos
Tempora si fuerint nubila, solus, eris.[6]

Па се овим латинским стварима и другима од те врсте држаће те батем за граматика, што у наше време није мала част и корист. Што се тиче стављања примедаба на крају књиге, можеш поуздано поступити на овај начин: Ако поменеш каква дива у својој књизи, а ти удеси да то буде див Голијат, и само тиме, што те тако рећи неће, ништа стати, имаћеш велику примедбу, јер можеш метнути: „ Див Голијат био је Филистеј, кога је пастир Давид замашним каменом убио у долу Теребинту, као што се прича у књизи о царевима, у глави коју ћете наћи да се то пише.“ За тим, да се покажеш човек учеван у људском знању и космограф, удеси, како ћеш у својој приповести да поменеш реку Тахо, па ето те одмах са другом славном примедбом метнувши: „Река Тахо тако је названа по неком цару од Шпањолске; свој извор има на том месту и губи се у мору Окејану, целујући зидове славног града Лисабоне, а мисли се, да носи златан песак, итд .“ Ако говориш о лупежима, ја ћу ти дати причу о Каку, коју знам на изуст. Ако о женама наложницама, ето ти бискупа од Мондоњеда, који ће ти дати Ламију, Лајиду и Флору, и примедба о томе даће ти велико уважење. Ако о свирепима, Овидије ће ти дати Медеју. Ако о врачарицама и вештицама, Омир има Калипсу, а Верђилије Ћирћу. Ако о храбрим војводама, сам Јулије Ћесар даће ти самога себе у својим *Коментаријама*, а Плутарко ће

[3] Ни за сво злато не треба слободу продавати.
[4] Тоније казао Орације, него безимени писац, који је написао тако зване Езопове басне.
[5] Бледа смрт истом ногом походи сиротињске колебе и краљевске дворце.
[6] Докле будеш срећан, многе ћеш бројати непријатеље; наоблачи ли ти се небо, бићеш сам . (Али ова дистика није од Катона, него од Овидија)

ти дати тисућу Александара. Ако будеш писао о љубави, нека и мрву знаш од тосканског језика, наћи ћеш Леона Јеврејина,[7] који ће ти жељу испунити. А ако не марите да идете у туђе земље, ено ти у твојој кући Фонсека *О љубави к богу*, где се налази све, што би ти и најоштроумнији човек могао о томе пожелети. У кратко, не треба ти дуго, него да гледаш да поменеш та имена, или да наведеш у својој приповести ове које сам споменуо, па онда пусти мене да ја мећем примедбе и опаске, а ја ти се кунем, да ћу ти напунити све марђине и надрљати четири арка на крају књиге. Да дођемо сада на навођење писаца, као што има у другим књигама, а чега нема у твојој. Лек томе је посве лак, јер ти не треба ништа друго, но да потражиш какву књигу, у којој су побележени сви, од А до Ижице, како велиш. Дакле тај исти списак метнућеш у твоју књигу; ако после и буду јасно увидети лаж, пошто си слабо имаопотребе да их употребиш, ништа не мари; а шат се нађе какав глупак, који ће поверовати, да си их све употребио у својој простој и безазленој приповести. Па ако буде друге користи, бар ће тај пространи списак од писаца послужити да књизи изненада даде важности. И тим пре, што се нико неће наћи, који ће хтети да провери, да ли си их употребио или ниси, пошто га се то ни мало не тиче. Сувише, ако сам добро разумео, овој твојој књизи не требају никаквествари, за које велиш да јој недостају, јер она цела је грдња је против књига о витезовима, о којима Аристотеле никада ништа не помиње, нити што говори свети Василије, нити зна Ћићерон, нити у њено причање о измишљеним лудоријама спадају изискивања истине, нити посматрања астролођијска; нити за њу имају важности ђеометријске мере, нити побијање разлога, којима се служе реторика; нити она хоће коме да приповеда, бркајући човечанско са божанским, што је таква врста збрке, каквом не би требало да се кити никакав хришћански разум. Само хоће да се служи подражавањем у ономе, што хоће да опише, и што буде оно савршеније, тим боље биће оно што се пише. А пошто ово твоје писање неће што друго, него да разори уважење и оно место које у свету и светини имају књиге о витезовима, то ти није потребно да идеш и да просјачиш код философа за изречења, код светог писма за савете, код песника за басне, код ритора за беседе, код светаца за чудеса, него да ти реч тече просто, изразно, часно и наредно и периоди да су ти звучни и оштроумни, да своју намеру у свему износиш у ономе што је постижно и можно, да су ти мисли разговетне, а да их не заплићујеш и не замршујеш.Такође постарај се, да читајући твоју приповест, суморни се

[7] Равин из Португалије, за тим лекар у Млецима, где је писао *Дијалоге о љубави*.

насмеје, весељак још боље развесели, глупак има уживања, паметан да се диви домишљању, озбиљан да не презире, нити мудар да је не хвали.Једном речи, нека ти намера иде на то, да срушиш зло подигнуту бину тих књига о витезовима, којих се толико гнушају, а још више њих хвале их: па ако то постигнеш, нећеш мало постигнути.

Дубоко ћутајући слушао сам што ми је пријатељ говорио, и његови разлози толико ми се удубише у душу, да не побијајући их, усвојих их као добре и од њих самих наумих да начиним овај предговор, у коме ћеш, наклоњени читаоче, видети разборитост мога пријатеља, моју добру срећу што сам у тако прекој потреби добио таква саветника, и твоју олакшицу, што ћеш сасвим просто и без заковртања добити приповест о Дон Кихоту од Манче о коме сви који станују у округу поља Монтијела мисле, да је био најцеломудрији љубавник и најхрабрији витез што су га од много година видели на оне стране. Ја нећу да ти дижем цену услузи, коју ти указујем. давајући ти да познаш тако знаменита и тако часна витеза; али желим да ми захвалиш, што ћу те познати са славним Санчом Пансом, његовим коњушарем, у коме како се мени чини теби дајем искупљене све коњушарске љупкости, које су разбацане у силесији празних књига о витезовима. И с тиме ти бог дао здравље, а мене не заборавио. Збогом.

ПРВА ГЛАВА

Која говори о стању и занимању славног племића Дон Кихота од Манче.

У једном селу у Манчи, на чије име не марим да се опомињем, није много времена како живљаше један племић од оних, који имају копље у предњем трему, оклоцан штит, мршава парипа и огра за лов. Оља[8] нека више од говеђине него овчевине, о вечери по највише исецкано зачињено месо[9] суботом божији оброци[10] петком сочиво, по који голуб додатка недељом, то му потроши три четвртине доходака.Остатак оде на хаљину од танке чохе, на чакшире од аксамита за празнике и на ципеле од истога, а у остале дане преко седмице задовољавао се сивом чохом, средње каквоће. У својој кући имао је газдарицу, која је прешла четрдесет, и једну синовицу, која још није имала двадесет година, онда једно слушче за поља и авлију, која седлаше парипа и дрва цепаше.

Наш племић имао је око педест година; био је снажна састава, мршав, суха лица, велик раноусталац и љубитељ лова. Има их који хоће да кажу да се презивао Кихада или Кезада (јер у томе има разлике међу онима, који су о томе писали) премда би се морало узети према према према веродостојном памћењу, да се звао Кихана. Али то мало смета нашој приповести: доста је да се она у причању о њему не удаљава од истине.

Дакле ваља знати, да овај поменути племић у часовима када је био докон (а таквих је у години највише било), дао се на читање књига о витезовима, и то са толико воље и насладе, даје тако рећи посве заборавио на лов, као и на управу својим имањем, па је у томе дотле ишао са својом лудоријом и жељом, да је продао многе дулуме ораће земље, да би куповао књиге о витезовима да их чита, те их тако накупи у својој кући које је год могао да добије. А од свију никакве му се нису допадале, као оне које је сачинио славни Фелисијано да Силва: јер јасноћа његове прозе, па она његова заплетена умствовања чинише му се прави бисер, а нарочито кад би читао оне љубавне учтивости и писма од изазива, где би на више места нашао написано:*разбор неразборитости, која се показује моме разуми, толико ми слаби умље, да са разлогом морама да се жалима на твоју*

---

[8] Оља (*Olla*) рећи ће у опште лонац или кувано јело; *olla podrida* јело је чорбасто, у коме су главни делови месо овчије и говеђе, шунке и живина.

[9] *Salpicon*, јело од исецкана меса (обично од говеђине) са бибером, сољу, оцтом и црним луком, које се једе хладно

[10] У бачком потисју зову тако завијачу, само што јело *duelos y quebrantos* који се помиње у шпањолском оригиналу.има са јајима помешано још и мозга од телета или овце.

*лепоту.*А исто тако када би читао: *Висока небеса, која твојом божанственошћу божанствено те звездама укрепљавају и достојном те чине достојанства, које се достоји твојој величини.* Уз такве реченице бедни витез помери памећу, те се мучаше да их разуме и смисао им докучи, који не би докучио, нити га разумео ни сам Аристотеле, баш када би ускрснуо само због тога.

Није био ни чисто ни са ранама које је дон Белијанис давао и примао, јер мишљаше , ако су га и видали вешти видари, ипак не може да не каже да му је лицу и сво тело било пуно пуно ожељака и масница. Ипак хваљаше његовога писца због онога завршетка у књизи му, обећавши он неко недовршено збитије, па више пута дође му воља да дохвати перо и да га доврши на дну писма, као што се тамо обећава, и без сваке сумње био би то учинио и на своју част извршио би , да му нису сметале веће и недоступне мисли. Често би се дохватио са пароком из села (који је био учен човек и добио је степен докторски у Сигуенси[11] око тога ко је био бољи витез, да ли Палмерин од Енглије, или Амадис од Галије: али мајстор Никола, берберин из истог села, говораше да се нико не може упоредити са витезом од Феба, а ако би се баш који могао са њим барабарити, то је био дон Галаор, брат Амадиса од Галије , јер је он најодобнији за све: јер није био налицкан витез, нити онакав плачко као брат му, а што се тиче храбрости, у томе му не уступа. Једном речи, он се толико зари у своје читање, да провођаше ноћи читајући од сунца до сунца, и дане читајући од мрака до мрака: те мало спавајући и много читајући, осуши му се мозак; тако да изгуби памет. Уобразиља му се напуни свим оним што је био читао у књигама, као вражбинама и кавгама, бојевима, изазовима, ранама, удварањем, љубавима, белајима и немогућим лудоријама. И у овом уображењу тако себи уврте да је истинита сва она гомила оних сањаних измишљотина што их је читао, да зањ у свету није било поузданије повеснице. Он говораше, да је Сид Руј Дијас био врло добар витез, али да ни нанесен није био на витеза од Пламена Мача, који је једним ударцим преполовио два љута и чрезмерна дива. Боље му се свиђао Бернардо од Карпија, јер је у Ронсесваљесима убио очараног Роланда, послуживши се вештином Еркуловом, када је у свом наручју угушио Антеона, земљиног сина. Врло је лепо говорио о диву Морганту, јер ако је и био од оног дивовског рода , који су сви охоли и грубијани, он сам био је љубазан и учтив. Али од

[11] Ово је иронија. У оно време било је у Шпањолској малих универзитета, који су за новац ма каквој будали давали степен докторова. Сигуенса је била на гласу да докторство даје и магарцу за два дублона.

свију најбоље се слагао са Рејналдом од Молталбана,особито кад би га видео, како излеће из свог замка и роби што ту падне шака, па када је испрека[12] украо онај Мухамедов кип, који је био од суха злата како казује његова повесница. Говорио би, да би дао своју газдарицу и још приде своју синовицу, само кад би могао изђотати издајицу Галалона.[13] Најзад, кад га је свест сасвим оставила, паде му на ум најнеобичнија мисао, какву је игда у свету манит излегао, наиме, учини му се прилично и потребно, како ради веће своје части, тако и ради усуге својој земљи, да буде тумарећи витез и да пође кроз свет са својим оружјем и коњем, тражећи збитија, и да врши све оно што је био читао да су тумарећи витезови вршили, исправљајући сваку неправду и замећући кавгу и бацајући се у опасност, које савладавши,стећи вечно име и славу. Несрећник већ гледаше себе да је због храбре своје мишице крунисан барем као цар од Трабзонде. И тако у тим пријатним мислима, усхићен сладошћу, коју је у њима осећао, пожури да у дело приведе што је желео.

Први му посао беше да очисти оружје, које му је остало од дедова, па зарђало и прашно, дуга столећа беше заборављено у једном углу.Очисти га и уреди, како је боље могао, али ту виде, да има један велики недостатак, наиме није имао потпун шлем, но само обичну пикачу; но ту му помаже његова досетљивост, јер од хартије за корице направи нешто као пола шлема, што увеза за пикачу, те доби изглед као потпун шлем. Душа ваља, да би окушао је ли и доста јак и да ли поднео ударац, дохвати свој мач и у два маха удари га, али већ на први мах и одједанпут покварио оно што је градио за недељу дана; тек за то не изгуби из воље шлем, што га је тако лако покварио, па да би се обезбедио од ове опасности, лати се да га наново прави, подметнувши изнутра неколике гвоздене шипке, тако да је био задовољан његовом јачином, и не марећи да учини нови опит, он нађе, да је то прекрасан потпун шлем.

Сада му је ваљало загледати се у свога коња, и ма да је овомлој кости изметао да и више мана имао од коња гонелина, који је био кожа и кост[14] њему се чинило да се њим не може упоредити Вуђефал александров,каво име да му дадне: „јер (говораше у себи) нема смисла, да коњ тако славна витеза и тако ваљан већ по себи, буде без позната имена”.И

---

[12] Из северне Африке.

[13] Или Галадон. Један од дванест банова Карла Великог, прозван издајица што је у кланцу Ронсесваљеском издао хришћанску војску Сараценима.

[14] Пјетро Гонела био је дворска будала фарског дуке Борса.Једанпут се опклади, да ће његов коњ, нека матора и јектичава мрцина више скочити, него дукин коњ; он га натера да скочи са једног балкона и тако доби опкладу.

тако мучаше се, да му такво име даде, које ће показивати, шта је био пре но што је био тумараћа витеза, и шта је био од сад: јер то је имало смисла, кад му је господар променио стање, да и он промени име и учини га славним и чувеним, као што пристји новом реду и занимању, кога се већ држао.И тако пошто је многа имена сачинио, избрисао и махнуо, додавао, кварио и окретао у својој памети и фантазији, најпосле га назове Росинанте[15] име, по његовом мишљењу, високо, звучно и означавајући оно што је био као мрцина, пре него што је био што је сад, када је био пред свима мрцинама у свету и први међу њима.

Пошто је свом коњу дао име тако по својој вољи науми да и себе презове, те у том премишљању проведе дугих осам дана и најпосле докона да се зове Дон Кихоте откуда, како веле,писци ове истините приповести узеше разлог, да ће се он бити свакако звао Кихада, а не Кезада, као што то други хоће да кажу[16], али сетивши се, да се храбри Амадис није тек задовољио да се зове просто Амадис, него је додао име своје краљевине и отачанства, да би га прославио, и назвао се Амадис од Галије, тек науми и он, као добар витез, да свом имену дода име свог завичаја и назове се Дон Кихоте од Манче, чиме је, по његову мишљењу, сасвим јасно означио своју поврзму и завичај који је частио, узимајући свој надимак одањ.

Пошто је дакле очистио своје оружје, од пикаче начинио шлем, дао име своме коњу и сам себе покризмао, [17] у чиниму се, да му ништа више не фали, но да потражи госпу какву, у коју ће да се заљуби, јер тумараћи витез без љубави био би дрво без лишћа и без плода и тело без душе. Говораше у себи: „Кад бих ја ради испаштања мојих грехова, или мојом добром срећом наишао одавде на каквога дива, као што се то обично дешава на тумараћим витезовима, па бих га оборио једним махом, или га преполовио, или га најзад савладао и надјачао, зар не би било лепо, када би имао кога, коме би га послао да се прикаже, а он тек уђе и пред мојом слатком сењором спусти се на колена и каже гласом покорним и понизним: ја сам див Каракулијамбре, господар од острова Малиндраније, кога је на мегдану победио никад довољно не нахваљени витез Дон Кихоте од Манче, који ме је послао да се прикажем твојој милости, те да ти високо господство расположи мноме по своме нахођењу!” О! Како се радовао наш добри витез, када је довршио ову беседу, па

---

[15] Ово титрање речима неможе се превести.*Rocin* у шпањолском рећи ће мрцина, *antes* пре, раније,предње.

[16] *Quijote* рећи ће оклоп на бутини; *quijada* значи вилица; *quesada,* погачица са сиром. У шпањолском окончавање *ote* обично означава смешне ствари.

[17] Католици хоће кат кад о кризмању да промене име.

још када би нашао којој ће дати име своје госпе.Наиме, тако веле, у једном селу близу његовога била је једна цура сељанка врло лепа, у коју је он био заљубљен неко време, премда, како веле, она то није никад дознала, нити је узимала на ум.Звала се Алдонса Лоренсо и њему се учини, да ће добро бити да њу назове госпом његових мисли. Елем тражећи име које би приликовало његовоме, а које би упућивало на принцезу и велику госпођу назове је *Дулсинеа од Тобоза*, јер је била родом из Тобоза: име, како се њему чињаше музично и странско, а значајно, као и сва остала, која је наденуо себи и својим стварима.

ДРУГА ГЛАВА

Која говори о првом поласку, који је предузео из свога завичаја велумни Дон Кихоте.

Пошто би готов с овим припремама, не могаше дочекати час кад ће да изврши своју намеру, а на то га пожуриваше штета, коју, како мишљаше, причињаваше у свету његово оклевање, као што беху увреде, што их је мислио уклонити, кривде, које ће исправити, неправде, које ће поправити, злоупотребе, које ће укинути, и дугови, које ће да намири. И тако никоме не казавши о својој намери, нити опажен од кога, једно јутро пре дана (а био је један од најтоплијих у јулију) тури на се сву своју убојну опрему, попне се на Росинанта, натакне свој којекако скрпљени шлем, шчепа свој штит, дохвато своје копље, па на стражња врата авлијска доспе у поље, особито задовољан и радостан видећи, како му је лако пошао почетак његове благе намере. Али тек што се виде у пољу, када му дође страшна мисао тако да се у мало није окануо почета предузећа, наиме паде му на ум, да није за витеза рођен, те према витешким законима да не може нити сме мерити оружје ни са каквим витезом, а и кад би то био, морао би носити оружје празно, као нов витез, без обележја на штиту, докле га не би задобио својом храброшћу. Ове мисли уздрмају га у његовој намери; али лудост његова била је јача од свака друга разлога, за то науми да се даде витезом начинити од првога на кога наиђе, подражавајући многим другима, који су исто тако чинили, као што је био читао у књигама о тим стварима. Што се тиче празна оружја, то је мислио да га тако својим временом очисти, да буде беље од ермелина. И с тим се умири и настави свој пут, не тражећи други, но што га му је коњ одабрао, мислећи да се у томе састоји суштина необичних збитија.

Дакле, јашући наш млади пустолов, стаде сам са собом овако говорити:

„Нема сумње, кад у будуће време буде на свет изашла истинита повест мојих славних дела, да ће мудрац, који је буде писао, кад стане причати о овом мом првом поласку у зору, почети овако: Тек што је рујни Аполон рашири по лицу широке и простране земље злаћане увојке својих дивних власи, и тек што су малене и шарене птичице својим јасним језицима поздравиле слатком и медотечном армонијом долазак ружичне Авроре, која остављајући меку постељу љубоморнога супруга, показиваше се самртнима кроз врата и балконе манчанског обзорја, када славни витез Дон Кихоте од

Манче, махнувши беспосличарско перје, појаха свог славног коњица Росинанта и пође јездити старим и познатим пољем монтијелским“ – а заиста је тим пољем јездио – па додаде, рекавши: „Срећно време и столеће срећно, у које ће на свет да изађу моја славна дела, достојна да се урежу у мед, да се увајају у мрамор и да се испишу на платну ради будућега спомињања! О ти, мудри мађиниче, који си да си, коме ће бити дано да буде летописац ове чудесне повести! молим те, да не заборавиш мога доброга Росинанта, вазданњега мога друга на свима мојим путовима и походима.“

Одмах окрену другу и рече, као да је био заиста заљубљен:

„О принцезо Дулсинео, госпођо овог заробљеног срца! велику си ми неправду учинила, што си ме одбила и манисала ми са строгим налогом, да се не појављујем пред лепотом твојом. Смилуј се, сењора, и сети се на ово теби подложно срце, које подноси толики јад, што те љуби.“

Овим глупостима додаваше друге, све на начин, како су му га показале његове књиге, подражавајући по могућству речима у њима; а међутим јахаше тако полако, а сунце одскакаше и тако прижизаше, да би довољно било да му истопи мозак, да га је имао.

Скоро цели тај дан јахаше, а ништа му се не догоди, што би било за причање, због чега очајаваше, јер жељаше да што пре наиђе на кога, који би искусио храброст његове снажне мишице. Има писаца, који веле, да му се прва пустоловина десила у кланцу Лапису; други кажу, да је прва била са ветрењачама; али колико сам ја могао у тој ствари да пронађем и колико сам нашао у летописима манчанским, то је, да је ишао цели тај дан и да су пред вече његов коњ и он били уморни и у пола мртви од глади, па осврћући се на све стране, је да би где угледао какав замак, или какву торину пастирску, где би свратио и подмирити могао своју велику потребу, опази не далеко од пута којим је ишао једну крчму, те му беше, као да је угледао звезву, која ће да одвести на врата, ако не у храмине његова спаса. Пожури коња и стигне тамо таман кад се смркавало.

Случајно се нађоше испред врата две девојке, од оних што се зову *наше*, које су ишле у Севиљу са неким мазгарима, који су у крчми наумили да преноће; па како све што би мислио, видео, или замишљао, нашем пустолову изгледаше да је онако, како је у књигама био читао, то чим угледа крчму, већ му се она учини да је замак са четири куле и кровом од светла сребра; нити ту недостајаше дижив мост и дубок ров, уз сву осталу справу, како се такви замци описују. Прилазећи крчми (која се њему чињаше да је замак),

у малом растојању од ње затегне узде Росинанту, очекујући да се покаже маљеница између зубаца на зиду и да каквом трубом даде знак, да замку прилази витез. Али кад виде, да оклевају, а како се Росинанте журио да доспе и коњушницу, то приђе вратима од крчме и угледа оне две девојчуре, које су тамо биле и које се њему учинише да су две дражесне госпођице или две љупке госпе, па испред замачких врата стоје и уживају хладовину.

Случајно се деси, да у тај пар свињар један тераше са неке стрњике чопор свиња (које се тако зову и без опроштења), па духну у рог, којим знаком купи их, а Дон Кихоту они час учини се да је то оно што је желео, да какав кепец даје знак од његова доласка, те са ванредним задовољством дође до крчме и до женских, које кад угледаше, да долази човек оружан на онакав начин и са копљем и штитом, пуне страха хтедоше да узекну у крчму. Али Дон Кихоте, домушљајући се њиховом страху из њихова бегања, подиже решетку од корица, па показавши своје сухо и прашно лице, рече им на учтив начин и озбиљним гласом:

„Нека не беже ваше милости, нити се бојте какве неприличности; јер витешки ред, у који ја спадам, не допушта да се то икоме чини, а некамо ли тако високим госпођицама као што показује ваше држање.“

Дивише му се девојке и погледима тражише да му виде лице, које му незгодна решетка покриваше; а кад чуше да их он зове госпођицама, ствар толи необична о њиховоме занату не могоше да се уздрже од смеха, тако да се Дон Кихоте расрди и рече им:

„Смерност добро доликује лепотицама и к томе голема је лудост смех, који долази са никаква разлога; али вам не кажем то, да бих вас уцвелио и кварио вам вољу јер ја немам другу жељу, но да вам будем на услугу.“

Говор, какав сењоре нису дотле чуле, и рђав изглед нашега витеза увећаваше код њих смех, а код њега негодовање, и било би свашта, да у тај пар не дође крчмар, који јер је био врло гојазан, био је и врло мирољубан, који кад виде ово накарађено створење, оружано тако разноликим оружјем, као што му беше узда, копље, штит и пикача, у мало што и сам не пристаде уз госпођице у начину понашања. Али бојећи се тако опремљене машине, науми да говори с њиме учтиво, за то му рече:

„Ако вам господство, сењор витеже, тражи преноћишта, мимо постељу (јер у овој крчми нема никакве) све остало имаћете у њој у сваком изобиљу.“

Када виде Дон Кихоте понизност порколаба од тврдиње (јер њему је то био крчмар и крчма) одговори:

„Ја сам, сењор кастељане, ма чиме задовољан, јер

Накит ми је оружије,

А одмор ми бојевање,

и тако даље.“

Кад крчмар чу, да га он назва кастељаном, помисли, да га држи за препредена лупежа од Кастилије,[18] а он је био Андалузијан, и то из краја санлукарскога, не мањи крадљивац него Како, нити мањи неваљалац од ђака или слушчета. Он дакле одговори:

„На тај начин вашем би господству била

Тврда стена мека ложа,

А лак санак вечно бдити;

и према томе, можете овде одјахати пуно уверени, да ћете у овој чатрљи имати прилике и прилика да не спавате и пуну годину дана, а камо ли једну ноћ.“

И говорећи тако, придржа стрмен Дон Кихоту, који се спусти с коња с тешком муком и напором, као који цели онај дан није доручковао. Одмах рече крчмару, да се што боље постара за његова коња, јер у свету није било још тако добра парипа. Крчмар га погледа и никако му се не учини да толико вреди, како Дон Кихоте говораше, па ни у пола. Он га смести у коњушницу и врати се да види, шта му жели гост, коме су међутим скидале оружје девојке (које су се већ биле помириле с њим), које ако су му и скунуле биле оклоп са прсију и рамена, никако не знадоше и не могоше да одврну оковратник, нити да му скину накарађени шлем, који је био привезан неким зеленим трачцима, те би их требало расећи, јер се чворови нису могли да одреше; али он не хте ни на који начин на то пристати, те тако остаде целу ону ноћ са шлемом на главу, што беше најдражеснија и најнеобичнија фигура, каква може да се замисли. А докле су му скидале оружје (како је он мислио, да су оне блуднице и скитнице, које су га разоружавале, неке главе госпође из тога дворца), он им рече са много учтивости:

„Јоште никад не би витез

Тако служен од госпођа,

[18] Овде у оригиналу опет има титрање речима, које се не да превести. *Castellano* рећи ће Кастилијанац и кастелан (порколаб, диздар); а *sano de Castilla* (као што је у Сервантесову роману) значи у пословичком (лупешком) језику препредена лупежа.

К'о што беше Дон Кихоте,
Кад из свога села пође:
Девице се зањ стараше,
Принцезе за коњица му,

или за Росинанта, јер то је сењоре моје, име моме коњу, а ја се зовем Дон Кихоте од Манче. Премда ја нисам хтео да се кажем, докле ме не би проказала дела извршена у вашој служби и за вашу корист, али нагођен да у овој прилици применим стару романсу о Ланцароту, казах вам моје име пре времена. Ипак ће доћи време, кад ће ваша господства да ми заповедају, а ја ћу слушати, па ће храброст моје мишице открити моју жељу да вам будем на услугу.“

Девојке, које нису биле навикне да чују такве кићене речи, не одговорише ништа, само га запиташе, да ли би што да једе.

„Кусаћу вам ма што,“ одговори Дон Кихоте; „јер како видим, то би ми преко требало.“

Случајно се десило, да је био тај дан петак, те у целој крчми било је неколико оброка суве рибе, коју на једном месту зову бакалар, на другом треска, на трећем пастрма. Запиташе га, да ли би можда његово господство јело пастрмице, јер немају да му дају другу какву рибу.

„Ако има много пастрмица,“ одговори Дон Кихоте, „могу поднети место једне пастрме: јер то би тако било, као кад би ми ко дао осам реала у ситно, или новац у тврдо од осам реала. Тим пре, што те пастрмице могу бити као телећина, која је боља од крабља меса, као и јареће месо што је боље од јарчија. Него ма што било, нека долази што пре, јер посао и оружје не може се подносити ако желудац није намирен.“

Поставише му сто испред врата од крчме поради хладовине и крчмар му донесе оброк зло испрана и још горе обарена бакалара и хлеба тако црна и глотна, као што му и оружје беше; али човек да се изврне од смеха гледајући га, како једе, јер како је имао на глави и решетку, издигнуту, то није својим рукама ништа могао да принесе устима, него други ко морао је да га храни, те тако једна од оних госпођица узе на се ту службу: још мање беше му можно дати да пије, ниги би што од тога било, да крчмар не проби једну трску, те један крај од ње тури му у уста, а на други сипаше вино: а све то он је стрпљиво подносио, само да не би кидао трачке на шлему. Таман они у том послу, а случајно стиже

према крчми један свињски штројач и тако прилазећи духну четири или пет пута у своју свирајку од трске, што сасвим утврди Дон Кихота у мисли, да се налази у каквом славном замку и да га часте свирком, и да је бакалар пастрмка, и хлеб колач, и дроље госпе, и крчмар кастељан у замку, и с тиме мишљаше да му је намера и полазак добро пошао за руком. Тек га је много тиштало, што није рођен витез, јер му се чињаше, да се по закону не може упуштати ни у какву пустоловину, ако не буде добио ред витешки.

ТРЕЋА ГЛАВА

У којој се прича о смешном начину, на који Дон Кихоте постаде витезом.

И тако мучен том мишљу пожури се са својом крчмарском и мршавом вечером, коју кад доврши, позове крчмара и затворивши се с њим у коњушници, баци се пред њим на колена говорећи му:

„Храбри витеже, ја донде нећу устати с овога места, докле ми твоја доброта не одобри дар, за који хоћу да те молим, а који ће бити теби на славу и на корист човечијем роду.“

Кад крчмар виде овога госта код својих ногу и чу такве речи, збуни се, те га гледаше не знајући шта да чини и да каже; он га мољаше да устане, али то никад не би било, да му није био рекао, да му одобрава дар, који иште од њега.

„Нисам се, сењоре мој, мањему надао од велике твоје велеможности,“ одговори Дон Кихоте; „дакле ћу да ти кажем, да дар, за који сам молио и који ми је твоја доброта одобрила, у томе је, да ме ујутру редиш за витеза; а ја ћу ноћас у капели овога твога замка стражарити код оружја, па ујутру, како рекох, испуниће се оно што толико желим, како бих како треба пошао на све четири стране света, тражећи пустоловине користи ради оних, који су потребити, као што је то задатак витешки, нарочито тумараћих витезова, као ја што сам, чија жеља тежи за таквим делима.“

Крчмар, који је, како је речено, био у неколико лола и већ се домишљао да му гост нема четврте, утврди се сасвим у том мишљењу, када чу такве речи, па да би имао чему смејати се ону ноћ, науми да пристане уз шалу, те му рече: како он посве пристаје на његову жељу и како је његов предлог својствен и природан код витезова тако главитих, као што му се чини да је он и као што његов диван стас показује; како се и сам у својим млађим годинама био дао на тај часни посао, те је ишао по свету тражећи за себе пустоловине, не мимоилазећи бркљаче од Малаге, аде ријаронске, севиљске шестаре, чаршију у Сеговији, маслиник код Валенсије, гранадске ђорбуџаке, санлукарско жало, кордованскога коња, толеданске пивнице[19] и друге различне крајеве, у којима је био вежбао своје лагане ноге и своје танке прсте, творећи многу кривду, упропашћујући многу удовицу, прокварившн неколике девице и преварившн неколико сирочади, и најпосле

[19] Ово су све места у Шпањолској, где се лупежи и скитнице понајвише врзу.

поставши познат код свију власти и судова скоро у свој Шпањолској; па како се најзад повукао у овај свој замак, у коме живи од свог имања и од туђега, дочекујући у њему све тумараће витезове ма кога стања и занимања били, једино из велике љубави према њима и да би они с њиме делили своје имање у награду за његову благу намеру. Још му рече, како у овом свом замку нема никакве капеле, у којој би се могла стража држати код оружја, јер је порушио, да би нову саградио; али како он зна, да у случају потребе може стража да се држи где се хоће и да он ову ноћ може бдити код оружја на двору замачком, а ујутру извршиће се с божјом помоћу потребни обреди, тако да ће он постати потпун витез, и то такав витез, каква неће више бити у свету.

Запита га, да ли је понео новаца. Дон Кихоте одговори, да није понео ни парице, јер у повестима о тумараћим витезовима никад није био читао, да је који од њих носио новаца. На то му рече крчмар, да се вара; јер ако се то не пише у повестима, то је за то, што се њиховим писцима чинило, да није потребно писати о ствари тако јасној и потребној, као што је ношење новаца и чистих кошуља, и зато не треба мислити, да их нису носили. И тако је он уверен да су сви тумараћи витезови (о којима су пуне толике веродостојне књиге) носили добро напуњене кесе за сваки случај, који би их могао снаћи, а исто тако да су носили кошуље и малу кутијици пуну мелема, како би лечили ране које би добили; јер у пољима и пустињама, у којима се боре и буду рањени, нема сваки пут онога који би их извидао, ван ако не би имали као побратима каквог мудрог мађиника, који би им одмах притекао, носећи кроз ваздух у каквом облаку какву девицу или кепеца са каквом бочицом такве водице, да кад би од ње окусили неколико капљица, онога часа биле би им залечене маснице и ране, као да им ништа није било. Али кад тога није било, може се узети као извесно код поменутих витезова, да су њихови коњушари били снабдевени новцем и другим потребним стварима, као што је ишчијано платно и мелеми за видање. А кад се десило, да такви витезови нису имали коњушара (што се посве ретко дешавало), они сами све су то носили у господским бисагама, које се тако рећи ни виделе нису, остраг на седлу, као да је то било што друго много важније; јер ако није било тога разлога, у тумараћих витезова није било баш у обичају да носе бисаге. И зато му даје савет (а могао би му баш и заповедити, као свом посинку, који ће му у скоро да буде), да се од сада не креће на пут без новаца и без спреме, па ће видети, како ће му то добро доћи, кад не буде на то ни мислио.

Дон Кихоте обећа му, да ће му савет у свему послушати. А за тим одмах уреди како ће да држи стражу код оружја на велику двору, који је био од једне стране крчме, па пошто га сво покупи, Дон Кихоте га намести на једном валову поред бунара, узе свој штит, исто тако и своје копље, па са племенитим држањем стаде ходати испред појила; а кад је почео свој ход стаде и ноћ спуштати се.

Свима, који су се нашли у крчми, приповеди крчмар лудило свога госта, стражарење код оружја и како очекује да га реди за витеза. Они се дивише тако чудну лудилу и издалека посматраше га и видеше, како каткад хода у мирну држању, онда се наслони на своје копље и упре очи у оружје, па их дуго сањега не скида. Ноћ се спусти са свим, али је месечина била тако јасна, да се могла надметати са сунцем, од кога је светлост примала, тако да су сви све видели, шта је нови витез радио. У то паде на умједном од мазгара, који су били у крчми, да напоји своју сејисану, те је ваљало са појила уклонити оружје Дон Кихота који видећи га да долази, рече му громким гласом:

„О ти који си да си, продрзљиви витеже! који идеш да такнеш оружје најхрабријега витеза, који је игда мач пасао, пази шта чиниш и не тичи га, ако нећеш да изгубиш живот за казну твоје продрзљивости.“

Мазгар се не осврташе на те речи (а за његово здравље боље би било да се осврта), него шчепа ремење и завитла оружје далеко оданде. Када то виде Дон Кихоте, подиже очи к небу и управивши (како се чињаше) своју мисао ка својој сењори Дулинеи, рече:

„Притеци ми, госпо моја, у овој првој погрди, која наилази на ове теби покорне груди; нека ме не остави твоја наклоност и потпора у овом првом одсудном часу!“

С тим и другим сличним речима остави штит, шчепа копље оберучке и њим тако жестоко удари по глави мазгара да га обори на земљу у тако рђаву стању, да му више не би требао видар, да га је још једном урадио. Када то учини, покупи своје оружје и стане опет ходати исто тако спокојно као и пре.

Мало за тим, не знајући шта је било (јер мазгар још лежаше у несвести), дође други с истом намером да напоји мазге, па пође да уклони оружје и да спреми појило; али Дон Кихоте, не проговоривши ни речи, нити иштући чију наклоност, по други пут остави штит, по други пут шчепа копље, па не поломивши га, више него на три места разби главу другом мазгару, јер му зададе четири ране. На вику дотрчаше сви људи из крчме, међу њима и крчмар. Кад их Дон Кихоте угледа, узе свој штит и спустивши руку на мач, рече:

„О госпођо од лепоте, сило и снаго мог слабачког срца! Сад је час да очи твоје величине бациш на овог твога роба витеза, кога очекује ова страшна пустоловина.“

С тиме, како мишљаше, доби толико срчаности, да ни за једну пед не би узмакнуо, па да су нањ ударили сви мазгари у свету. Другови оба рањеника кад видеше шта је, стадоше из далека бацати се камењем на Дон Кихота, који како је боље могао заклањаше се својим штитом, а није смео да се удаљи од валова, да не би оружје остало само. Крчмар викаше да га се оставе, јер им је већ говорио да је луд, па му као луди неће ништа бити, па ако ће их све побити. А Дон Кихоте викаше још јаче, називајући их мучким убилцима и издајицама, а господара од замка да је нитков и неваспитан витез, кад допушта да се са тумарећим витезовима на такав начин поступа.

„Само да сам ја рођен за витеза, а ја бих теби показао твоју подлост; а што се вас тиче, рито и ројто, као да вас и нема: бацајте се, примичите се, дођите, врећајте ме колико можете, па ћете већ видети своју плату за своју манитост и продрзљивост!“

Ово изусти са толиком ватром и одважношћу, да својим нападачима ули грозан страх, те које због тога, које на крчмареве речи престадоше бацати се камењем, а он их пусти да однесу рањенике, па се врати да стражари код свог оружја са истим спокојством и озбиљношћу.

Крчмару се не допадаше шале његовога госта, зато науми да ствар сврши и да му одмах даде црни ред витештва, пре но што би било друга каква белаја; зато му приступи и извини се због неучтивости те просте светине, за коју он није ништа знао, али да су и добили добру казну за своју безобразност. Рече му, како му је већ казао, да у овом замку нема капеле, а није баш ни потребна за оно што још има да се учини; јер за рођење за витеза не треба друго него удар руком за врат и удар мачем по рамену, у колико он зна за обредник рођења, а то може да се изврши и на сред поља; уз то он је већ учино што треба за стражарење код оружја, јер ово стражарење свршује се са два часа, а он је био на стражи више од четири.

Све то вероваше Дон Кихоте и рече, да је он одмах готов да се повинује и да се ствар сврши што брже; јер ако би га напали и по други пут, а он би био већ рођен за витеза, неће оставити живе душе у замку, изузимајући оне које му он буде означио и које ће оставити из поштовања према њему.

Опоменут и поплашен тиме кастељан одмах нађе неку књигу, у којој записиваше сламу и јечам што је давао мазгарима, па са једним дераном, који је носио парче свеће, и са обе већ поменуте девице дође онамо где је стајао Дон Кихоте, коме заповеди да клекне, те читајући у својој протоколи као да мрмљаше какву побожну молитву, у по читања издиже руку и поштено га удари за врат, а онда његовим мачем згодно га такну по врату, непрестано мрнђајући кроз зубе, као да чита неке молитве. Пошто тако учини, заповеди једној од оних дама, да му припаше мач, што ова учини са доста неусиљености и смерности, јер није мало муке требало, па да наново прсну у смех код свака нова обреда; али докази, које су видели од новога витеза, држаше им смех у границама. Припасујући му мач, рече добра сењора:

„Нека бог даде вашој милости да будете најсрећнији витез и да вас у бој прати добра срећа!“

Дон Кихоте запита је, како се зове, да би убудуће знао, коме треба да је обвезан за добивену милост, пошто је вољан да јој даде део од части, коју ће доботи храброшћу своје мишице. Она са великом смерношћу одговори, да се зове Толоза и да је кћи једнога крпе родом из Толеда, да живи у чатрљама у Санчобијенаји и докле буде жива да ће му бити на услугу и припознаваће га као господара. Дон Кихоте јој рече, да њему за љубав учини ту милост и да у будуће меће пред име *Дон* и да се зове Доња Толоза.[20] Она му то обећа. Друга му привеже оструге, а он с њом имаше од прилике исти разговор, као и с оном што му је мач припасала. Запита је за име и она му рече, да се зове Молинера и да је кћи поштена воденичара из Антекере. Њу Дон Кихоте такође замоли да свом имену дода *Дон* и да се зове Доња Молинера, нудећи јој такође услуге и милости своје.

Пошто се у трку и на брзу руку свршише донде никад не виђени обреди, Дон Кихоте не могаше да дочека час да се види на коњу и да пође тражити пустоловине. Одмах оседла Росинанта и појаше га, па загрливши свога домаћина, говораше му тако чудне ствари, захваљујући му на милости, што га је редио за витеза, да не можемо дрзнути да то саопштимо. Крчмар, који једва чекаше да га једном види ван крчме, одговори му не мање речито, ако и краћим изразима, и не тражећи да му плати трошак за јело, пожеле му срећан пут.

---

[20] *Дон* или *доња* рећи ће господин или госпођа и почасти ради меће се пред име.

ЧЕТВРТА ГЛАВА

О томе, што се догодило нашем витезу, кад је пошао из крчме.

Већ свиташе, кад Дон Кихоте пође из крчме тако задовољан, тако расположен, тако весео, што је већ био ређен за витеза, да се од радости тресоше и попруге на коњу. Али му падоше на ум савети његовога домаћина у погледу на тако потребне припреме, које ваља да има уза се, посебице у погледу на новац и кошуље, зато науми да се врати кући и да се свиме снабде, као и једним коњушарем, при чему рачунаше да најми једног сељака суседа свога, који је био сиромах и имао деце, али је таман био за службу витешкога коњушара. У тој мисли окрене Росинанта према своме селу, а коњ као да познаваше завичај стаде касати тако весело, да се чињаше, е не стаје ногама на земљу. Није дуго ишао, кад му се учини, да с десна из шипрага од гаја једнога, који је био тамо, допире слаб глас, као да неко плаче. Чим је то чуо, а он рече:

„Нека је хвала небу на милости, коју ми указује, кад ми тако брзо пружа прилику, у којој ћу моћи оно вршити, што сам дужан по своме занимању, те брати плод мојих благих намера. Овај глас без сумње долази од каква невољника или невољнице, којим је невоља до моје милоште и помоћи.“

Па нави узду и окрену Росинанта онамо, одакле су му се чинили гласови да долазе. И кад улезе неколико корака у гај, виде кобилу привезану за један раст, а за други везана гола до пола тела дечка од својих петнаест година који је оно јаукао, и то не без разлога, јер снажан један сељак удараше га кајишем, а сваки ударац пратијаше опоменом и саветом, јер говораше:

„Језик за зубе, а очи отвори!“

А дечак одговараше:

„Нећу више, господару! тако ти милоште божје, нећу више! обећавам ти се, да ћу одсад боље пазити на стадо.“

Кад Дон Кихоте виде шта се чини, рече гњевно:

„Груби витеже, ружно ти доликује бити онога, који не може да се брани! Појаши твога коња и узми твоје копље (јер заиста беше једно копље наслоњено на раст, за који је кобила била привезана), па да ти покажем, да је то подуласто што сада чиниш.“

Видећи сељак против себе ову прилику пуну оружја, како му под носом млата копљем, љуто се препаде и понизним гласом одговори:

„Господине витеже, овај деран, кога овде бијем, мој је слуга, који ми чува стадо оваца што га имам овуда, па је тако непажљив, да ми сваки дан нестане по која, па јер му кажњавам непажњу или неваљалство, он вели, да чиним из цицилука, да му не бих морао издати плату, а лаже, тако ми бога и моје душе!“

„Лаже, предамном? Неваљали сељаче!“ рече Дон Кихоте. „Тако ми сунца, које нас осветљава, хоћу ти скроз и скроз пробити ово копље! Одмах га исплати без свака одговора, иначе, тако ми бога, који нас је саздао! хоћу те овога часа стопити и уништити. Одмах га дреши!“

Сељак обори главу и без свака поговора одреши свога слугу, кога Дон Кихоте запита, колико му дугује његов газда. Одговори му овај да дугује за девет месеци по седам реала на месец. Дон Кихоте прорачуна и нађе, да то износи шесет и три реала, па рече сељаку, да их онога часа положи, ако неће да погине. Уплашени сељак одговори, како ту стоји и тако му учињене клетве (а није се ничим клео), да није толико; јер ваља одузети и одрачунати троје кондуре што му их је дао и један реал што су му пуштали у два маха крв, кад је боловао.

„То је све лепо и красно,“ одговори Дон Кихоте; „али обућа и пуштање крви пребијају се за ударце, које си му на правди дао, иако је он подерао кожу од обуће, коју си ти платио, ти си му дерао кожу са његова тела, а ако му је берберин пуштао крв у болести, ти си му је здраву пуштао; дакле у то име ништа ти не дугује.“

„Незгода је та, господине витеже, што немам уза се новаца; нека Андрес дође са мном кући, па ћу му положити све до последњега реала.“

„Ја да идем с њим?“ рече дечко; „наново? Да не да бог! Не, сењоре, то ни мислити није, јер кад бисмо остали сами, би ми кожу одерао као каквом светом Вратоломији.“

„Неће он то чинити,“ одоговори Дон Кихоте; „доста је да му ја заповедим, па да ме слуша, и да ми се закуне законом витештва које је примио, да ће те пустити слободна и зацело те исплатити.“

„Ама гледајте, милостиви господине,“ рече дечко; „јер овај мој газда није витез, нити је примио какав витешки ред, него је то богати Хуан Алдудо из Кинтанара.“

„Не мари ништа,“ одговори Дон Кихоте; „јер може бити Алдуда и витезова, у толико више што је свак чедо својих дела.“

„То је истина,“ рече Андрес; „али овај мој газда каквих је дела чедо, кад ми одриче моју плату и мој зној и моју муку?“

„Не одричем, брат' Андресу,“ прихвати сељак; „него учини ми повољство и пођи са мном, а ја ти се кунем свима витешким редовима што их има у свету, да ћу те исплатити, како рекох, реал по реал, па још нове новцате.“

„Не тражим ти нове,“ рече Дон Кихоте; „дај му реале, па сам тиме задовољан; па гледај да учиниш, као што си се заклео; иначе ти се кунем истом клетвом, да ћу се вратити да те потражим и казним, па ћу те наћи, све да се боље сакријеш него гуштерица. А ако желиш да знаш ко ти то налаже, те да видиш да си тим већма обавезан да извршиш, знај, да сам ја храбри Дон Кихоте од Манче, уништитељ увреда и неправде. Па збогом остај, и нека не заборављаш оно што си обећао и чиме си се заклео, иначе ће те постигнути изречена казна.“

И рекавши то, ободе свога коња и до мало удаљи се од њих.

Сељак га пратијаше очима и када виде, да је изишао из шуме и да се више не може догледати, окрену се своме слузи Андресу и рече му:

„Одидер амо, синко, да ти платим што ти дугујем, као што ми је заповедио онај уништитељ увреда.“

„Ваистину,“ рече Андрес, „тако је, и ако ти заиста не учиниш по заповести онога доброга витеза, који нека поживе тисућу лета, јер је заиста храбар и добар суђаја, тако ми Рока, не будеш ли ме исплатио, хоће се вратити и учиниће, како је рекао.“

„Исто тако и ја ти се кунем,“ рече сељак: „па како ти желим добра, хоћу да повисим дуг, како бих повећао плаћање.“

Па га ухвати за руку и наново га привеза за раст, те га издевета на мртво име.

„Сад вичи, сењор Андресу, уништитеља увреда,“ говораше сељак; „видећеш, да ово неће уништити, премда ми се чини, да с овим није све свршено, јер бих имао вољу да те жива одерем, као што си се бојао.“

Али најпосле одреши га и даде му слободу да тражи свог судију, нека изврши изречену пресуду.

Андрес оде прилично зловољан и кунећи се, да ће потажити храброга Дон Кихота од Манче и свему од почетка до краја причат шта је било, па ће му већ све то горко платити; али уза све то он оде плачући, а газда му оста смејући се.

И на тај начин уништи увреду храбри Дон Кихоте, који усхићен збитијем, јер му се чињаше, да је своје витештво почео што срећније и узвишеније, посве задовољан сам собом јахаше према своме селу и са пола гласа говораше:

„Заиста се можеш назвати најсрећнија од свију на свету, о надлепотицама лепото Дулсинео од Тобоза! јер ти је судбина дала да имаш подложена и предана свој твојој вољи и ћуди тако храбра и тако славна витеза, као што јесте и као што ће бити Дон Кихоте од Манче, који као што зна цели свет, јуче прими витешки ред, а данас је уништио највећу увреду и неправду, какву је игда измислила лудост а сверепост извршила. Данас сам истргнуо каиш из руке оном немилосрдном непријатељу, који је онако без разлога ударао оног нежнога дечака.“

У то стиже на место, где се пут разилазио на четири стране и одмах му падоше на ум раскрснице, на којима су се тумарећи витезови давали у мисли, којим путем да ударе, па да би им подржавао, застаде на који час, а пошто се беше добро промислио, пусти узде Росинанту, оставивши коњу на вољу да бира, а овај држаше се своје прва намере, то јест да иде својој коњушници. Идући тако једно две миље, угледа Дон Кихоте велику гомилу људи, после се видело, да су то били неки толедански трговци, који су ишли у Мурсију да купују свилу. Беше их шест и ишли су под својим штитовима од сунца, с њима беху још четири слуге на коњима и три мазгара пешака. Тек што их Дон Кихоте опази, а њему се учини да ће то бити нека нова пустоловина, па да би у колико је можно било подражавао начину, који је читао у књигама, учини му се да ваља да се угледа на један и да по њему поступи. И тако са племенитим држањем и срчаношћу добро се намести у стрменима, стисне копље, метне штит пред прси и наместивши се на сред друма, очекиваше да дођу они тумарећи витезови (јер их већ беше држао да су то), а кад се они приближише толико да су га могли видети и чути, Дон Кихоте диже глас и сасвим продрзљиво рече:

„Цели свет нека стане, ако цели свет неће исповедити, да у целом свету нема лепше госпођице од царице манчанске, несрављене Дулсинеје од Тобоза.“

Трговци застадоше, чувши ове речи и угледавши чудно створење које им говораше, па по изгледу и по речима познадоше да је луд, али хтедоше и боље знати, у чему се

састоји та исповест, коју од њих искаше, те један међу њима, човек малко шаљивчина и велик домишљан, рече му:

„Господине витеже, ми не познајемо ту добру сењору коју помињеш; покажи нам је, па ако буде тако лепа, као што кажеш, драге воље и без поговора каква признаћемо истину, коју од нас тражиш.“

„Кад бих вам је показао,“ одговори Дон Кихоте, „шта бисте били велико учинили, кад бисте исповедили тако јасну истину? Важност је у томе да не видевши је, верујете, исповедате, потврђујете, тиме се кунете и браните; иначе са мном имаш посла, једна грдна и охола траго! Па сад ходите један по један, како иште витешки ред или сви цумле, као што је обичај и ружан начин у људи ваше врсте, ја вас чекам овде и уздам се ослањајући се на разлог који је уза ме.“

„Господине витеже,“ на то ће трговац; „у име свију ових кнезова овде молим се твојој милости, пошто не можемо узети на душу да исповедамо нешто што никада нисмо видели ни чули и пошто би то могло бити на уштрб царицама и краљицама од Алкарије [21]) и Естремадуре, да твоја милост благоволи показати нам какву слику од те сењоре, па нека би била мајушна као зрно жита, јер по концу нађе се и клупче, а ми ћемо с тим бити задовољени и обезбрижени, па ће твоја милост бити задовољена и намирена. Сувише, мислим, да смо већ толико теби наклоњени, кад би нам показао њену слику са зиравим једним оком, а из другог да јој цури ћиновар и сумпор, да бисмо твојој милости за љубав за њу све оно казали што од нас иштеш.“

„Не цури јој, поганијо једна,“ викну Дон Кихоте планувши гњевом, „не цури јој оно што ти велиш, него амбер и миризма, нити је она крива, нити гурава, него је правија од гуадарамска вретена. Али ћете ми платити за ту велику погрду, коју сте изустили против толике лепоте, као што је моја сењора.“

Па, реквши то, окоми копље и са толико помамом и јартошћу залети се на онога који је био говорио, да би продрзљиви трговац зло био прошао, да му добра срећа не хтеде, те Росинанте у по трка спотаче се и стропошта се. Росинанте паде, а господар му се добар корак откотрља у поље, нити могаше да се опет подигне, јер му много сметаше копље, штит, мамузе и шлем са теретом старог оклопа. А докле се тако мучаше да устане, а не могаше, говораше:

---

[21] Алкарија рећи ће у шпањолском такав предео, где су сама бедна мала села и бедне сељачке колебе.

„Не бежите, пудљивци једни, ропска траго! Чекајте, јер не лежим овде својом кривицом, него је то ме крив мој коњ.“

Један од мазгара, који је био у друштву, а као да није био најмилостивнија срца, када чу беднога витеза да тако грди, није могао да подноси а да му не да одговор по ребрима. Па дође до њега и дохвати копље и пошто га изломи, једним комадом поче нашег Дон Кихота тако деветати, да га поред свег оклопа на мртво име излупа. Његови господари викаше му, да га не удара толико и да га се остави; али мазгар се био разгоропадио, па не хте оставити се игре, докле са свим не искали своје срца, сувише, купљаше комађе од копља и крхаше их о несрећнога витеза, који код свег овог пљуска од батина, које падаше нањ, не затвараше уста, него прећаше небу и земљи и лупежима, за које их држаше. Мазгар сустаде и трговци наставише свој пут, имајући шта да причају о несрећном издеветаном; а он кад се виде сам, опет покуша да устане; али кад то није могао, док је био здрав и читав, како је могао угруван и тако избијен? Па још држаше себе за срећна, мислећи да је таква несрећа својствена тумарећим витезовима, а све зло приписивао је кривици свога коња. Али није могао да се дигне, јер му је сво тело било испребијано.

ПЕТА ГЛАВА

У којој се даље казује белај нашега витеза.

Кад дакле виде, да заиста не може да се макне, науми да притекне свом обичном леку, то јест да мисли на које место у својим књигама, и његова лудост сети га на оно о Балдовину и маркезу од Мантове, кад га је Карлото оставио рањена у планини: прича коју знају деца, која није непозната одраслима, коју старце хвале па и верују, а која поред свега тога није истинитија од Мухамедових чудеса.[22] Она му се учини таман прикладна за стање у којем се налажаше, дакле са изразом велика бола поче вући се по земљи и слабим гласом говорити оно што веле да је рањени витез говорио у шуми :

Где си, голубице моја?
Не боли те зар мој јад?
Ил зањ јоште чула ниси?
Ил си неверна ми сад?

И на тај начин говораше даље романцу до ових стихова, који гласе:

Светли Бане од Мантове,
Стриче мој и роде мој!

Случајно се деси, када дође до тога стиха, да ће онуда проћи један ратар из његова села и његов сусед, који је носио у млин врећу жита. Онај кад виде човека, где ту лежи, приђе му и запита га, ко је и која му је мука, кад тако жалосно јауче. Зацело је Дон Кихоте мислио, да је то маркез од Мантове, његов стриц, па му не одговори иначе, него казиваше даље своју романцу, у којој се казује његова несрећа и ашиковање царевог сина са његовом женом, све онако како се пева у романци. Сељак се удивио слушајући ове лудорије, па му скине решетку, која је већ била излупана од батина, и убриса му лице, које му ме било пуно прашине, а чим га је био убрисао, познаде га и рече:

[22] У тој романци прича се, како је Карлото, син Великога Карла, одмамио Балдовина у „Шуму без среће“ са намером да га убије и да се онда ожени његовом удовицом. Он му заиста зададе две смртне ране и остави га на месту. Случајно беше на оној страни маркез од Мантове, његов стриц, који чује јаук рањеников и позна га. Он пошље посланике у Париз до цара, да иште правду, и Велики Карло погуби свога сина.

,,Сењоре Кихада (и тако ће бити да се звао, докле је био при чистој свести и није се начинио од мирна племића тумараћи витез), а ко ти је господство тако уредио?“

Али он говораше даље своју романцу, ма га овај колико питао.

Када сељак виде то, а он му како је боље знао скине оклоп са прију и плећи, да види, да није рањен; али не виде крв ни ти какву озледу. Гледаше да га подигне са земље и са не мало труда подиже га на своје магаре, јер му се чињаше да ће бити мирније за јахање. Покупи оружје, па и иверје са копља, и све веже на Росинанта, онда му узме узду и улар од свога магарца, па се упути свом селу, веома замишљен слушајући лудорије што их је говорио Дон Кихоте. А није био мање замишљен ни Дон Кихоте, који онако изгрван и испребијан једва се држаше на магарцу, па би овда онда пустио по који уздах према небу, тако да сељаку наново даде повода да га пита, да му каже, шта га боли. Али као да га сам ђаво сећаше на приповести, које су биле према његовом збитију, јер сада заборави на Балдовина и цети се Арапина Абиндарајеса, кад га је алкаид[23] од Антекере, Родриго Нарваес, заробио и као роба одвео у свој замак. Тако да кад га сељак поново запита, како му је и шта га боли, он му одговори оним истим речима и начином, којим је заробљени Абенсерац одговорио Родригу Нарваесу, исто онако, како је то читао у *Дијани* Хорха Монтемајора, у којој је то описано, па то употреби тако згодно, да сељак отправљаше до врага сву ту рпу лудорија. А тиме познаде да му је сусед полудео, те се журијаше да доспе у село и да се курталише досаде, коју му причињаваше Дон Кихоте својим дугим словословљењем. Најпосле му овај рече:

,,Нека ти господство знаде, сењоре Дон Родриго Нарваесе, да та лепа Харифа, коју сам споменуо, данас је дивна Дулсинеја од Тобоза, за коју сам чинио, чиним и чинићу најславнија витешка дела, која је гледао, гледа и која ће гледати свет.“

На то одговори сељак:

,,Ама погледај ме, сењоре, грешан у бога! нисам ја Дон Родриго Нарваес, нити маркез од Мантове, него сам Педро Алонсо, твој сусед, нити је твоје господство Балдовин, нити Абиндарајес, него си ти часни племић и сењор Кихада.“

[23] Порколаб, диздар.

,,Ја знам ко сам,“ н то ће Дон Кихоте, ,,и знам, да могу да будем не само оно што сам казао, него и свих дванаест банова од Франције и сувише свих девет од Славе,[24] јер све оно, што су они скупа и сваки за себе починили, надмашавају моја дела.“

У овом и другом сличном разговору стигоше до села у вече, али сељак причека, да се још боље смркне, како не би видели испребијанога племића на тако лошу парипу. Кад дакле дође час, који му се чинио удесан, уђе у село и у кућу Дон Кохота, коју нађе сву узнемирену, а у њој је био парох и берберин из села, који су били велики пријатељи Дон Кихота, а његова газдарица на глас говорапе им:

,,Шта вели ваша милост, господине лисенсијадо[25] Перо Пересе (јер тако се зваше парох), на ту несрећу мога господара? Ево шест дана, како нема ни њега, ни коња, ни штита, ни копља, ни оклопа. Куку мени несрећници! ево ја кажем, и то је тако истина, као што се рађамо да умремо, да су му памет помериле оне проклете књиге о витезовима, што их има и обично их чита; јер сада се сећам, да сам чула толико пута, како говори у себи, да ће да се начини тумарећи витез и да ће поћи по беломе свету да тражи пустоловине. Да су препоручене Сотони и Варави такве књижурине, које су најпосле упропастиле најоштроумнију главу што је било у свој Манчи!“

Синовица рече исто, па и више:

,,Треба да знате, сењор мајсторе Никола (јер се берберин тако зваше), да се много пута десило господину моме стрицу, како је читао те бездушне књиге од несреће по два дана и две ноћи, а онда би књигу оберучке завитлао и дочепао мач и ударао по зидовима, па кад би се сасвим уморио, казао би, да је убио четири дива као четири куле, а зној, што би му цурио од умора, казао је да је крв од рана што их је добио у бој у, па би онда одмах попио велику руменчу хладне воде и био би здрав и миран, говорећи, да је та вода неко драгоцено пиће, које му је донео мудри Ескифе,[26] велик мађиник и његов пријатељ. Али ја сам крива за све, јер нисам вашим господствима јавила за лудовање господина мога стрица, па да га излечите, пре него што је учинио, а и да спалите све те проклете књиге – а има их много – јер зацело заслужују да буду спаљене, као да су јеретичке.“

---

[24] Девет од славе (*los Nueve de la Fama*) три су Јеврејина: Исус Навин, Давид и Јуда Макавеј; три су незнабошца: Ектор, Александар и Ћесар; три су хришћанина: Артур, Велики Карло и Годофред од Буљона.
[25] Који је свршио високе науке.
[26] Срдита синовица искренула је ово име. То је Алкифе, мудри писац *Амадиса од Греције*.

,,И ја тако велим," прихвати парох, ,,и ваистину, хеће проћи сутрашњи дан, а да им свечано не судимо, па нека буду осуђене на огањ, како не би дале прилике да их кочита и да оно чини, што ће мој добри пријатељ бити чинио."

Све то слушаше сељак и Дон Кихоте, и то посве разјасни сеаку болест његовога суседа, зато и поче викати:

,,Отварајте, господо милостива, сењору Балдовину и господину маркезу од Мантове, који долази тешко рањен, као и господину Арапину Абиндарајесу, кога води заробљена храбри Родриго Нарваес, антекерски алкајиде."

На ове речи истрчаше сви, па кад једни познаше свога пријатеља, друге свога господара и стрица, који још никако не беше одјахао са магарца, јер не могаше, похиташе да га грле. А он рече:

,,Оставите се тога, јер долазим тешко рањен због кривице мога коња; однесите ме у моју постељу, па ако је можно, позовите мудру Урганду, да ми прегледа и вида ране."

,,Ето у зао час!" на то ће газдарица; ,, право је мени казало моје срце, где жуљи мога господара. Само нека ваша милост у добри час иде у собу, а ми ћемо веас већ знати овде извидати и без те Урганде. И по други пут, велим, и по сто пута нека су проклете те књиге од витезова, које су вашу милост дотле довеле!"

Одмах га однесоше у постељу и потражише му ране, али ни једну не нађоше, а он им рече, да је све у томе што се угрувао, јер је зло пао са Росинантом, његовим коњем, кад се борио са десет дивова највећих и најбешњих што их може бити у свету.

,,А! а!" рече парох; ,,дакле су ту дивови имали посла? Вере ми, пре но што прође дан, сутра ћу их спалити!"

Стављаше Дон Кихоту тисуће питања, али он ни на једно не одговараше друго што него да му даду јести и да га пусте да спава, јер му то највише треба. Тако учинише, а парох се потанко извести од сељака, на који је начин био нашао Дон Кихота. Овај исприча све заједно са лудоријама, како је говорио, кад га је нашао и кући носио, а то само утврди пароха у намери, коју је сутра дан извршио, кад је позвао свога пријатеља берберина мајстор Николаса, с којим оде кући Дон Кихота.

ШЕСТА ГЛАВА

О лепом и великом суду, који учинише парох и берберин у књижници нашег велеумног племића.

А овај још непрестано славише. Парох заиска од синовице кључеве од собе, у којој су биле књиге, ти виновници зла, и она му их даде драге воље. Уђоше у собу сви и са њима газдарица и нађоше преко сто комада великих књига, врло лепо укоричених и много малих. А кад их газдарица угледа, журно изађе из собе и одмах се врати са кропионицом свете водице и једним кропилом, говорећи:

,,Узмите, милостиви господине пароху, покропите ову собу, да не би ту био какав од оних многих мађиника што су у овим књигама, па да нас очара за казну, што хоћемо да им спискамо за душу.“

Насмеја се парох простоти газдаричиној, па рече берберину, да му додаје оне књиге једну по једну, да види, о чему пишу, јер би се могла наћи која, да не заслужује огњену казну.

,,А не,“ рече синовица, ,,не треба опростити ни једној, јер су све биле штеточиње; боље ће бити да их побацамо кроз прозор на двор и од њих да начинимо гомилу и да их потпалимо, или ако то не, да их однесемо у стражњу авлију, па тамо да се начини гломача, бар неће дим досађивати.“

Исто рече и газдарица, толико су њих две биле кивне на невине књиге; али парох не пристаде на то, докле барем не прочита наслове.

Прво што му предаде мајстор Николас, беху четири књиге *Амадиса од Галије*, а парох рече:

,,Ово је као неко знамење, јер како сам чуо, ово је прва књига од витезова што је печатана у Шпањолској и све касније од ње имају искон и поврзму, зато ми се чини, да без изговора каква треба да је осудимо на огањ, као основатеља тако погане секте.“

,,Немојте господине,“ примени берберин; ,,јер и ја сам опет чуо, да је то најбоља књига тога рода што је написана, па зато као јединој те врсте ваља да јој се опрости.“

,,То је истина,“ рече парох, ,,и поради тога разлога прашта јој се живот за сад. Да видимо ту другу што је уз њу.“

,,Ово је,“ рече берберин, ,,*Витешка дела Еспландијана, законитога сина Амадиса од Галије*.“

,,Пошто је истина,“ рече парох, ,,да очине врлине не треба да важе за сина, а ти, сењора газдарице, отвориде овај прозор, па је баци на двор и тиме удари основ веселој гломачи коју ћемо да начинимо.“

Газдарица учини тако са пуно задовољства и врли Еспландијан одлете на двор, са пуно стрпљивости очекујући огањ, који му претијаше.

,,Даље,“ рече парох.

,,Ово што долази,“ рече берберин, ,,*Амадис* је *од Грације* па бих рекао, даће све на овој страни бити од исте поврзме Амадисове.“

,,А они нека иду сви на двор,“ рече парох; ,,јер само да бих спалио краљицу Пинтикинијестру и пастира Даринела, његове склоге са наказним и извијеним мудролијама његовога писца, бих с њима спалио и оца који ме је родио, кад би ми дошао под видом тумараћа витеза.“

,,Тако велим и ја,“ рече берберин.

,,Богме и ја“ додаде синовица.

,,Кад је тако,“ рече газдарица, ,, дајте их амо, па с њима на двор.“

Предадоше их јој, а било их је много, а уна уштеде себи степенице и завитла их доле кроз прозор.

,,Каква је то купусара?“ запита парох.

,,То је,“ одговори берберин, ,,*Дон Оливанте од Лауре*.“

,,Писац те књиге,“ рече парох, ,,исти је који је сачинио *Цветник*, и заиста ја не могу да пресудим, која је од тих двеју истинитија, или да се боље изразим, мање лажљива: толико могу да кажем, даће ова ићи на двор због глупости и уображености.“

,,Ова за њом *Флорисмарте* је *од Хирканије*,“ рече берберин.

,,Ту је и сењор Флорисмарте?“ одазва се парох; ,,боље нека и он иде што пре на двор крај свега његовог необичног рођења[27] и измишљених пустоловина, јер друго не засужује његов тврди и сухопарни стил. На двор с њим и с овим другим, сењора газдарице!“

,,Драге воље, господине,“ одговори она, и са пуно радости изврши што јој беше заповеђено.

---

[27] Његова мати Марселина, жена кнеза од Мизије Флорасана, родила га је у шуми и поверила га дивљакињи Балсахини, која га је по очину и материну спојену имену назвала Флорисмарте, одакле је после начињено Феликсмарте.

,,Ово је *Витез Платир*,“ рече берберин.

,,То је стара књига,“ рече парох, ,,али у њој нема ништа што би заслуживало опроштај. Нека он без даља поговора прати оне остале.“

И тако би учињено.

Отворише другу књигу и видеше да јој је наслов *Витез од Крста*.

,,Поради тако света имена, као што га има ова књига, могла би јој се глупост опростити; али право веле људи: иза крста вири ђаво. На ватру с њим!“

Берберин узе другу књигу и рече:

,,Ово је *Огледало Витешко*.“

,,Позната ми је већ његова милост,“ рече парох; ,,ту ти шета сењор Реиналдос де Монталбан, са свим својим пријатељима и дружинама, сви већи крадљивци од Кака, па дванаест банова са истинитим повестописцем Турпином: ја управо бих ове осудио само на вечито прогнанствоиз земље, барем зато што их је од чести изумео славни Матео Бојардо, од кога је своје ткиво ткао кршћански писац Лудовико Ариосто;[28] а овога ако овде нађем, па да говори другим језиком, а не својим, нећу имати никаква обзира према њему; али ако збори својим језиком, хоћу му начинити места на мојој глави.“

,,Маја га имам талијански,“ рече берберин, ,,Али га не разумем.“

,,Богме и не би боље било, да га разумете,“ одговори парох, ,,теби смо овде опростили сењору капетану, који га је превео на шпањолски и покастеланио, јер му је много узео од његове природне вредности;[29] а то чисто чине и сви они, који књиге у стиховима хоће да преводе на други језик, јер крај све брижљивости, коју залажу, и вештине, коју показују, никада неће ону висину постигнути, коју они имају на свом првом језику. Ја дакле велим, да ова књига и све оне, које би се нашле да говоре о тим француским пословима, буду остављене у какав сух почуо, докле се са више промишљања не види, шта да се учини с њима, али изузимајући некаквога *Бернарда од Карпија*,који нека се торња одавде, и она друга названа *Ронсесваљес*, јер ове ако ми падну шака, хоће доспети у газдаричине руке, а из љениху ватру без икаква милосрђа.“

Све то потврди берберин и то му беше право и сасвим мудро, јер је држао пароха за тако добра кршћанина и толика љубитеља истине, да не би друго шта рекао ни за са свет.

---

[28] Као штоје познато, Бојардо је спевао *Заљубљеног Орланда*, а Ариосто *Манитог Орланда*.
[29] Тоје био капетан Херонимо Хименес од Уреје.

Па отвори другу књигу и виде да је то *Палмерин од Оливе*, а до ње беше друга са насловом *Палмерин од Англије*, што кад парох виде рече:

,,Ова маслина (олива) нека се одмах исцепа и спали, тако да од ње не остане ни пепела; а ова пома (палма) од Англије нека се сахрани и чува, као јединствена ствар, и нека се за њу начини још један онакав ковчежић, какав је Александар нашао у Даријеву плену и одредио га да у њему држи списе песника Омира. Ова књига, господар куме, има важности са двојака разлога: прво је сама по себи особито добра, а друго, јер се говори, да је сачинио даровит један краљ од Португалије. Сва збитија у замку Мирагуарди не могу бити боља и веома су уметнички изведена, разговор учтив и разговетан и држи се са многом вештином и разбором примерености према ономе који говори. Ја дакле велим, господар мајсторе Николас, ако и ви на то пристанете, да ова и *Амадис од Галије* буду поштеђене од ватре, а све остале, не претресајући их и не прашећи их, нека гину."

,,А не, господине куме," одговори берберин, „јер овде има славнога *Дон Белијаниса*."

,,Што се тиче тога," нато ће парох, „другој, трећој и четвртој чести требало би нешто руведа да се очисте од чрезмерне своје јарости, па би требало да избаце све оно о замку од Славе, као и друге врло важне неприличности; зато нека им се даде прекоморски рок,[30] па према томе како се буд поправиле, поступиће се с њима по правди или по милости, а међутим задржите их, куме, у својој кући, али никоме их немојте дати на читање."

,,Мени је право," одговори берберин.

Па не хотећи више да се мори читајући књиге од витезова, рече газдарици, да покупи све велике књиге и да их баци на двор. Није то био рекао ни лудој, ни глухој, него жени, која је волија била да их спали, него ли да јој даду комад платна ма како велико и танко било, па дохвати их једно осам уједанпут и завитлаих кроз прозор. Како је у један мах много узела, паде јој једна код берберинових ногу, који је подиже желећи да зна, каква је, те виде да се зове: *Повест о славном витезу Тиранту Белом*.

,,Слава богу!" викну парох; ,,дакле је ту Тиранте Бели! Дајте ми га амо, куме, јер мислим, да сам у њему нашао благо од уживања и рудник од забаве. Ту је Дон Ћириједелејсон од Монтаблана, храбар витез, и његов брат Томас од Монтаблана и витез

[30] Судски рок за људе у прекоморским насеобинама био је у Шпањолској најмање шест месеци.

Фонсека, уз бојак срчанога Детријанта с Аланом, па досетљива девица Пласердемивида уз љубави и ликавштине удовице Репозаде, па госпожда царица, која се заљубила у свога коњушара Иполита. Право да вам кажем, господар куме, по своме стилу то је најбоља књига у свету; ту ти витезови једу и спавају и умиру на својим постељама и пре смрти праве тестаменте, уз друге ствари, којих у свим књигама тога рода нема. И опет вам кажем, крај свега тога, онај који је написао, заслужио би да га осуде да весла на галијама докле је жив, ако се није толико трудио око толиких будалаштина. Понесите је кући и читајте је,па ћете видети, да ли је истина што сам вам казао."

,,Биће по вашој речи," одговори берберин; ,,али шта ћемо са овим малим књигама овде?"

,,Ове," одговори парох, ,,неће бити о витезовима, него ће бити стихови."

Па отвори једну и виде, да је *Дијана* Хорха Монтемајора, те мислећи да су све остале истога рода, рече:

,,Ове не заслужују да се спале, као оне, јер ниги чине, нити ће чинити, ону шкоду, коју су учиниле оне о витезовима, него су то књиге од забаве без штете по кога."

,,Ајао, господине!" викну синовица; ,,боље да кажете да их све спалите као и оне; јер неће много проћи, пошто ми се господин стриц буде излечио од витешке болести, а он ће читајући ове овде добити вољу да буде пастир, па ће певајући и свирајући ићи по гајевима и ливадама, или што је још горе, да ће хтети да буде песник, а то је, како веле, болест, којој нема лека, и заразна је."

,,Право вели ова девојка," рече парох, ,,и добро ће бити да се нашем пријатељу уклони за у будуће ова прилика за посртање. Па кад смо почели са *Дијаном* Монтемајоровом, ја мислим, да се она не спаљује, али би јој требало одузети све оно, где је реч о мудрој Фелисији и о волшебној водици, као и све веће стихове, па нека јој се у добри час остави проза и част да је прва међу таквим књигама."

,,Ова за њом," рече берберин, ,,*Дијана* је названа *друга*, од Салмантина; а ова друга, опет с истим именом,од писца Хил Пола."

,,Нека та од Салмантина," одазва се парох, ,,прати и умножи број оних што су осуђене на двор; а ова од Хил Пола нека се чува, као да је од самог Аполона; али ајдемо даље, сењор куме, па да се пожуримо, јер хоће да буде касно."

,,Ова књига,“ рече берберин, отворивши другу, ,,*Дванаест* су *књига од Аморове среће*, које је сачинио сардински песник Антонио Лофразо.“

,,Тако ми ређења које сам примио!“ викну парох, ,,откако је Аполон Аполон и музе музе и песници песници, тако миле и тако маните књиге као ова није било написано, и у свом роду то је најбоља и јединствена што их је угледало света, и ко је није читао, може казати, да још није читао ништа ваљано. Дајте ми је амо, куме, јер више ценим што сам њу добио, него ли да су ми дали мантију од флорентинске чохе.“

Он је остави на страну пуно весео, а берберин настави, рекавши:

,,Ове што долазе јесу: *Пастир од Иберије*, *Енарске нимфе* и *Залудна љубоморност*.“

,,Ту нема друго да се чини,“ рече парох, ,,него нека се предаду световним рукама газдаричиним, а немојте да ме питате за што, јер никад нећу до краја доћи.“

,,Ова што долази *Филидин* је *пастир*.“

,,Није то пастир,“ рече парох, ,,него најоштроумнији дворанин; нека се чува, као драгоценост каква.“

,,Ова велика на реду има наслов: *Сакровиште разних песама*,“ рече берберин.

,,Кад их не би толико било,“ рече парох, ,,биле би већма уважене; требало би ту књигу оплевити и очистити од некојих простачлука што их има међу својим великим стварима. Задржите је, јер јој је писац мој пријатељ, и за љубав другим јуначкијим и узвишенијим делима што их је написао.“

,,Ово је,“ настави берберин, ,,*Песмарица* Лопеса Малдонада.“

,,Такође је мој пријатељ и писац ове књиге,“ одазва се парох; ,,а његовим стиховима из његових уста диве се они који их слушају; па му је тако љубак глас којим их пева, да очарава; у неколико је растегнут у еклогама; али добра никад није било сувише; оставите га међу изабране. Него каква је то књига до ње?“

,,*Галатеја* Мигела де Сервантеса,“ одговори берберин.

,,Тај Сервантес већ ми је толико година велик пријатељ и знам га, да се боље разумева у недаћама, него ли у стиховима. У његовој књизи замишљај може да поднесе, гдешто започиње, а не довршује ништа. Ваља причекати други део, који обећава; да ако се поправи и потпуно заслужи помиловање, које му се сад одриче, а докле се то не види, држите га, куме, затворена у својој кући.“

,,Добро,“ одговори берберин; ,,а овде су три уједанпут: *Араукана* Дон Алонса Ерсиље, *Аустријада* Хуана Руа, општинара кордованскога, и *Монсерат* Кристобала Вируеса, валенсијанскога песника.“

,,Све ове три књиге,“ реч епарох, ,,најбоље су што их на кастиљанском има написаних јуначким стихом, те могу да се такме са најславнијима талијанскима. Нека се чувају, као најбогатији украс шпањолскога песништва:“

Парох беше уморан да прегледа и даље књиге и тако рече негледуш, да се све остале спале; али берберин већ беше једну отворио, која се зваше *Анђеликине сузе*.

,,Ја бих их био лио,“ рече парох, када чу наслов, ,,кад бих био дао да се таква књига сагори; јер јој је писац био један од славних песника у свету, не само у Шпањолској, па је особито срећан био у превођењу неколико Овидијевих басана.“

СЕДМА ГЛАВА

О другом поласку нашега честитог витеза Дон Кихота од Манче.

Када дотле дођоше, нададе дреку Дон Кихоте:

,,Амо, амо, добри витезови, овде ваља да покажете снагу својих јуначких мишица, јер дворани хоће да однесу славу у игри витешкој!“

Похиташе на ову вику и урнебес и зато се ненастави даљи претрес књига које су остале, те тако се мисли, да су доспеле на ватру ни виђене ни преслушане *Каролеја* и *Шпањолски лав*, са *Царевим делима*, које је сачинио Дон Лујс Авила,[31] које су свакако морале бити међу заосталима, па можда не би искусиле тако строгу осуду, да их је парох био видео.

Кад стигоше до Дон Кихота, беше овај већ устао са постеље и настављаше лудо бунцање, ударајући и бодући на све стране, а био је тако трезан, као да никад није тренуо. Ухватише га око паса и силом га опет положише на постељу, те пошто се беше у неколико умирио, окрену се пароху и рече му:

,,Ваистину, господине арцибискупе Турпине, то је велика срамота за нас, који се зовемо дванаест банова, да тако олако пуштамо, да нам дворски витезови однесу славу у овој алци, а овамо смо ми пустоловци однели награду у сва три ранија дана.“

,,Само ћутите, господине куме,“ рече парох; ,,даће бог, па ће се срећа окренути и што се данас изгубило, то ће се сутра добити; а засада гледајте ви своје здравље, јер ми сечини, да ћете бити и сувише уморни, ако нисте баш и тешко рањени.“

,,Рањен нисам,“ одговори Дон Кихоте; ,,али не сумњам, да сам изгруван и изломљен, јер онај копилан Дон Ролдан зло ме је изударао стаблом од раста, а то све из зависти, јер зна да сам једини, који могу у храбрости да се мерим с њим; али тако се не звао ја Рејналдос Монталбан, ако, пошто се подигнем из ове постеље, не буде он мени за све то платио, нити ће му помоћи све његове мађије. А засада дајте ми да једем, јер знам да ми то сада највише треба, па само пустите мени, како ћу му се осветити.“

Учинише тако: дадоше му да једе и остадоше: он по други пут да спава, а они дивећи се његовој лудости.

---

[31] Сачинитељ није Лујс Авила, него Лујс Сапата. Ту ће бити да се или Сервантесу перо омакло, или је слагач његов мало погрешио.

Ону ноћ спали и сагори газдарица све књиге што су биле на двору и у свој кући, те ће и такве бити изгориле, које би заслуживале да се на вечита времена сачувају; али тако донесе судбина и тромост суђајина, и тако се на њима испуни реч, да каткад плаћају праведници за грешнике.

Један од лекова, који против болести њиховога пријатеља употребише парох и берберин, беше да зазидају и замажу собу од књига,како их неће наћи, кад буде устао (можда са узроком престаће и последица), а да му кажу, како их је однео један мађиник и собу и све. Тако учинише са многом журбом.

После два дана устаде Дон Кихоте и први му посао беше да обиђе своје књиге, па како не нађе собу, у којој их је оставио, ићаше тамо и амо тражећи је. Одлажаше тамо, где иначе беху врата и пипаше рукама и окреташе и преврташе очима на све стране, ништа не говорећи; ипак после подужа времена запита своју газдарицу, где му је соба са књигама. Газдарица, коју су већ били добро научили, шта да одговори, рече му:

,,Какву собу тражи ваша милост и не знам шта још? Нема ту више ни собе, ни књига, јер све то однео је сам ђаво.“

,,Није то био ђаво,“ прихвати синовица, ,,него некакав мађиник, који једне ноћи, откако сте ви били одавде отишли, дође у једном облаку, па сјаха са неке змијурине, уђе у собу и не знам шта је у њој радио, тек мало затим излете кроз таванице и оставикућу пуну дима. А кад ми дотрчасмо да видимо шта је радио, нити видимо књиге, ни собе, само толико се сасвим добро сећамо ја и газдарица, да кад је полазио тај пакосни старац, рекао је на глас, како је због прикривене мрзности према господару тих књига и собе учинио у овој кући штету, која ће се већ касније видети. И то рече, да му је име мудри Мунатон.“

,,Биће да је казао Фрестон,“ рече Дон Кихоте.[32]

,,Ја не знам,“ одговори газдарица, ,,да ли се зваше Фрестон или Фритон, само знам, да му се име свршивало на тон.“

,,Тако је,“ на то ће Дон Кихоте; ,,то је мудар мађиник, моје велики непријатељ, који је киван на мене, јер помоћу своје мајсторије и науке зна, да ћу ја у своје време да поделим мегдан са једним витезом, коме је он наклоњен, па зато гледа да ми прави сваку пакост

[32] Биће да је у Сервантесову рукопису било Фристон, како се звао мађиник, за кога веле, да је написао Белијаниса и да је становао у шуми од Смрти.

коју може; али ја му велим, да ће он мучно моћи осујетити или избегнути оно што је бог наредио.“

,,Ко би ту посумњао?“ рече синовица; ,,али,господине стриче, ко вас гони у такве кавге? Зар не би боље било да седите мирно код своје куће и да не идете по свету тражећи преко хлеба погаче, не рачунећи да многи оду по вуну, па се врате острижени?“

,,О, синовице моја!“ одговори Дон Кихоте; ,,како слабо разумеш твар; пре него што би мене остригли, би ћелави и без длаке остали сви, који би дрзнули и једну моју длаку такнути.“

Њих две не хтеше випе одговарати, јер видеше, да га обузима гњев.

И тако би, да он остаде у кући петнаест дана посве миран и не показујући ничим, да хоће да понови своје раније будалаштине, а за то време имао је најлепших разговора са оба своја кума, са парохом и берберином, око тога,што је он тврдио, да је у свету ствар најпрече потребна да има тумараћих витезова, те како ће он наново да пробуди тумараће витештво. Парох би му каткад противословио, а другдаш би му повлађивао, јер да се није држао те лукавштине, не би могао с њим изаћи на крај.

За то време салеташе Дон Кихоте једног сељака, свога суседа, човека ваљана (ако се ваљаним може назвати онај који је сиромах), али са врло мало мозга у тикви. Најпосле толико га наговараше и обећаваше му, да сиромах сељак пристаде да пође с њим и да га служи као коњушар. Између осталих ствари рече му Дон Кихоте, нека се одважи да добровољно пође са њим, јер може уједанпут да се деси таква пустоловина, да док длан о длан добије какво осторово, па ће га наместити тако да буде губернатор. Код ових и других сличних обећања Санчо Панса (тако се зваше сељак) напусти жену и погоди се у свога суседа за коњушара. Одмах се даде Дон Кихоте у посао да набави новаца, па продавши једно, друго заложивши, а све у бесцење, накупи приличну сумицу. И себе снабде округлим великим штитом, који узме у наруч од једног свога пријатеља, па пошто свој поломљени шлем оправи како је боље могао, јави свом коњушару Санчу дан и час, у који је наумио да се крене на пут, те да се и он опреми с оним што види да му је најпотребније; али пре свега рече да му понесе бисаге. Овај му обећа да ће их понети и да такође мисли да поведе једног магарца, а имао је особито добро магаре, јер није био особит пешак. Што се тиче магарца, ту се Дон Кихоте као малко и замисли, па се сећаше, да ли је какав тумараћи витез водио коњушара, који је јахао на магарцу, али му никад

никакав не паде на ум. Ипак докона да га тако поведе, намеравајући да му првом удобном приликом прибави часнија парипа, збацивши са коња прва неучтивог витеза, на кога би наишао. Снабде се кошуљама и осталим стварима, као што га је саветовао крчмар.

Када све то би учињено и извршено, не опростивши се Панса од своје деце и жене, нити Дон Кихоте од своје газдарице и синовице, кренуше се из села једне ноћи, а да их нико не опази, па целу ноћ толико јахаше, да су у зору држали да се немају бојати, да ће их наћи, па све да их и траже. Санчо Панса на његовом магарцу беше као какав патријарх, са његовим бисагама и мешином и са великом жељом да себе да себе већ види као губернатора од острова, које му је његов господар био обећао. Дох Кихоте удешаваше да удари истим правцем и путем, којим је био пошао приликом свог првога поласка, то јест пољем Монтијелом, којим сада јахаше са мање незгоде него прошли пут, јер како је било јутро, то падаше на њих сунчеви зраци косо и не досађиваше им. У то ће рећи Санчо Панса своме господару:

,,Гледајте, господине скитницо витеже, да не заборавите на оно што сте ми обећали, на острово, а ја ћу већ знати њим управљати, па ма колико оно било.“

На то одговори Дон Кихоте:

,,Ваља да знаш, брат' Санчо Панса, да је то увек био обичај у старих тумараћих витезова, да су своје коњушаре правили губернаторима над островима или краљевинама што су их добијали. А ја сам одлучио, да тако леп обичај не престане мојом кривицом; напротив, ја сам вољан да у томе и даље пођем, јер су они каткад, а можда и у највише прилика, чекали, да им коњушари остаре, па већ кад су били сити да их служе и да подносе црне дане и још црње ноћи, они су им давали какву титулу грофовску, или барем маркеску[33] од какве долине или области, већ како је била већа или мања. Али ако останеш жив и ја будем жив, лако може бити, да ни шест дана неће проћи, а ја ћу да задобијем какву краљевину, која ће имати и друге што зависе од ње, таман како бих те крунисао као краља над којом од њих. Па немој да мислиш да претерујем, јер таквим витезовима дешавају се такве ствари и случајеви, а на начин тако нигда невиђен и незамишљен, да лако не може бити, да ћу ти више дати но што ти обећавам.“

[33] У Шпањолској у племићкој јарархији мањи је маркес (бан) од грофа; а обратно је у Немачкој, Француској и Енглеској.

,,На тај начин,“ ту ће Санчо Панса, ,,кад бих ја био краљ каквим чудом, како ви велите, онда би свакако моја женица Хуана Гутијересова постала краљицом и моја деца краљевићима.“

,,Ко би сумњао у то?“ одговори Дон Кихоте.

,,Сумњам ја,“ на то ће Санчо Панса; „јер ми се чини кад би бог нешто пустио на земљу кишу од краљевина, опет ни једна не би како треба пристајала за главу Маре Гутијересове. Ваља да знате, сењоре, да за краљицу не вреди ама ни за два мараведа;[34] грофица би и подносила, али и ту да бог сачува.“

,,Ослони се у томе на бога, Санчо,“ одговори Дон Кихоте; ,,он ће јој оно дати што јој најбоље приличи; али ти немој да себе тако понижаваш и да се задовољиш мањим од губернаторства.“

,,Нећу, господине,“ одговори Санчо, ,,већ ни за то, што имам таква добра господара, као што сте ви, који ћете ми знати дати оно што је за мене и што ћу моћи понети.“

[34] Мараведи је био у Шпањолској златан и сребрн новац, али је временом вредност његова пала; данас је мараведи парунски новац и вреди од прилике нешто више него чаршијска пара.

ОСМА ГЛАВА

О добром успеху, који је имао храбри Дон Кихоте у страховитом и нигда незамишљеном збитију са ветрењачама, уз друге догађаје достојне срећне успомене.

У тај пар угледаше тридесет или четрдесет ветрењача што су у том пољу, а Дон Кихоте чим их опази, рече свом коњушару:

,,Срећа нам руководи ствари боље но што можемо да желимо; јер погле тамо, брат' Санчо Панса, где се појављују тридесет или нешто више грдних дивова, са којима сам вољан да бијем бојак и да их све погубим и са њиховим пленом почећемо да се богатимо; јер то је праведан рат и богу се пуно угађа, кад се таква погана трага тамани са лица земље."

,,Какви дивови?" запита Санчо Панса.

,,Они што их видиш тамо," одговори му господар; ,,они са дугим рукама, да их гдекоји имају дугачке и од две миље."

,,Ама погледајте." на то ће Санчо, „оно што се тамо види нису дивови, него ветрењаче, и што вам се на њима чини да су руке, то су крила, које ветар окреће, те онда иде жрвањ."

,,Види се сасвим," одговори Дон Кихоте, ,,да се не разумеш у пустоловинама: оно су дивови, а ако се бојиш, а ти се склони на страну и моли се богу, докле ја будем отишао да се с њима упустим у љут и неједнак бојак."

Па рекавши то, ободе свога коња Росинанта, не слушајући вику свога коњушара Санча који га опомињаше, да су оно без сваке сумње ветрењаче, а не дивови, на које хоће да удари. Али он беше себи тако увртео у главу да су то дивови, да нити чујаше вику свога коњушара Санча, нити виђаше, ако се већ и био прилично њима приближио, него још викаше:

,,Не бежите, подли и пудљиви гадови, јер на вас удара само један витез!"

У тај пар подиже се малко ветар и велика крила почеше кретати се, што кад опази Дон Кихоте, викну:

,,Та да мичете и више рукама, неголи див Бријареo, хоћете ми опет за то платити."

И рекавши то, препоручи се од свега срца својој госпи Дулсинеји, молећи јој се, да му у такву страшну часу буде у помоћи, добро се заклони својим штитом, копље окоми, појури на Росинанту у највећем трку, навали на прву ветрењачу пред собом и кад је удари

по крилу, ветар ово окрену са толиком силом, да се копље изломи на комађе, коњ и коњаник бише оборени и витез се подобро откотрља по земљи. Прихита му Санчо Панса у помоћ што је брже могао на свом магарцу, а када дође до њега, нађе да не може да се макне, тако се био угрувао са Росинантом.

,,Аман за бога!“ рече Санчо; ,,та зар вам нисам казао да добро пазите шта радите, јер су то ветрењаче и то само онај није видео, који их и сам има у глави!“

,,Лакше, брат' Санчо,“ одговори Дон Кихоте; ,,јер ратне ствари изложене су у вечитој промени већма него друге које, тим већма, што мислим, а тако и јесте, да је онај охоли Фрестон који ми је украо собу и књиге, ове дивове преокренуо у ветрењаче, како би ме лишио славе да сам га победио: толико је киван на мене; али најпосле слабо ће му његове проклете мајсторије помоћи против мога доброга мача.“

,,Нека би дао јаки бог!“ одговори Санчо Панса.

Па помогавши му да се подигне, попе га на Росинанта, који готово да је био оронуо, и говорећи о овом збитију, упутише се према клисури Лапису, јер ту, рече Дон Кихоте, не може бити да прође без многих и различитих пустоловина, пошто тим местом пролази многи свет; само је био врло дертан, што није имао копље, па поменувши то своме коњушару, рече му:

,,Сећам се, да сам читао, како је један шпањолски витез по имену Дијего Перес Варгас сломио у неком бој у мач, па је од раста одломио тешку грану или стабло и с овим тај дан таква чудеса починио и толике Арапе умецкао, да су га прозвали Мачука (мецкало), те тако он, као и његово колено, прозваше се од тога дана и даље Варгас и Мачука.[35] То ти за то кажем, јер од првог раста на који наиђем мислим да одломим какву грану толику и такву, као и она, јер сам вољан да са њом извршим таква дела, да ћеш се ти држати за врло срећна, што си се удостојио да их гледаш и да будеш сведок таквих ствари, које ће се једва моћи веровати.“

,,У божијој смо руци,“ рече Санчо: ,,све то верујем, како ми кажете; али исправите се мало, јер као да сте се наерили, а то ће бити, што сте се угрували кад сте пали“.

[35] Ово се догодило за светога Фердинанда, кад су Шпањолци освојили Херес. Имају неколике романце о томе.

,,Тако је заиста,“ одговори Дон Кихоте: ,,а ако не јаучем од болова, то је за то, што тумарећим витезовима није слободно жалити се ни на какву рану, ако ће на њу кољати и црева.“

,,Ако је тако, онда немам шта да кажем,“ на то ће Санчо; ,,али бога ми, право би ми било, кад бисте се тужили, кад вас што боли. Ја богме толико знам, да јаучем код најмањега бола, већ ако се не разуме и за коњушаре скитница витезова, да се не смеју жалити.“

Дон Кихоте не могаше да се не насмеје простоти свога коњушара, па му рече да може до милог бога јаукати како и кад хоће, била му воља на то, или без воље, јер до тога дана није ништа противно томе читао у витешким правилима.

Санчо му сада примети, да је време да се руча. Господар му одговори, да он засад не осећа потребу, а он нека једе, ако има вољу. С овим допуштењем намести се Санчо како је боље могао на свом магарцу, па вадећи из бисага што је у њих био метнуо, једући јахаше добар комад пута за својим господарем, а овда онда натегао би мешину са таквим уживањем да би му могао завидети и најсавршенији гостионичар у Малаги. И тако на тај начин убрзавајући гутљаје, не падаше му на ум никакво обећање, које му је његов господар био дао, нити је сматрао за какву муку, него за велику забаву да иде да тражи пустоловине, ма како опасне оне биле.

Најпосле ону ноћ проведоше под неким дрвима и од једног од њих одломи Дон Кихоте једну суху грану, која би му могла поднети за копљиште, и на њој намести гвожђе од копља, које се изломило.

Целу ту ноћ није тренуо Дон Кихоте мислећи на своју сењору Дулсинеју, да би се прилагодио ономе што је био читао у својим књигама, како су витезови не спавајући проводили по толике ноћи у шумама и пустињама и разговарајући се сећањем на своје сењоре. Није је тако провео и Санчо Панса, који како је био напунио стомак, и то не водом од водопије, једним ципом целу је преспава, и да га није господар му викао, не би га пробудили ни сунчеви зраци, који су му били упрли у лице, ниги песма оних многих птица, које су што веселије поздрављале долазак новога дана. Кад се пробуди, помилова мешину и нађе је доста спласнуту спрам синоћ, те му се стужи у срцу, јер му се чињаше, да нису ударили путем, не коме би се ова мана тако брзо излечила. Дон Кихоте не хте да доручкује, јер како рекосмо, он се хранио сочним успоменама.

Они наставише свој започети пут према клисури Лапису и после трећега часа по свануће угледаше је. Кад је опази Дон Кихоте, рече:

,,Ту ћемо, брат' Санчо Панса, моћи до лаката турити руке у оно што се зову пустоловине; али те опомињем, све да ме видиш у највећој опасности у свету, да ниси узео твој мач да ме браниш, већ ако не би видео да су они, који ме вређају, лупежи и простаци, јер у том случају можеш ми са свим помагати; али ако би били витезови, ни на који начин није ти допуштено и дозвољено да ми помажеш, докле год не будеш рођен за витеза."

,,Не бринитe се, сењоре," одговори Санчо, ,,јер у томе хоћу вас сасвим послушати, и то тим радије, што сам ја по себи миран човек и не марим да се пачам у кијамете и кавге; али је и то истина, ако буде требало да себе браним, богме нећу много питати за те законе, јер божији и људски закони допуштају свакоме да се брани од онога, који га напаствује."

,,Не велим ни ја иначе," на то ће Дон Кихоте; ,,али што се тога тиче, да мени помажеш против витезова, ту мораш држати у границама твоју природну бујност."

,,Кажем вам, да ћу тако чинити," одговори Санчо, ,,и да ћу се тога прописа држати, као и свете недеље."

Докле се они тако разговараше, указаше се на друму два фратра од реда светога Бенедикта, јашући на два дромедара, јер нису биле мање оне њихове две мазге. Имали су путничке наочаре и штитове од сунца. Иза њих долажаху кочије са четири или пет људи на коњима, који су их пратили, и два мазгара пешака. Као што се после видело, у кочијама је била нека госпа из Бискаје, која је ишла у Севиљу, где јој беше муж, који иђаше у Индију на важно место. Фратрови нису с њом путовали, ако су и ишли истим друмом. Али Дон Кихоте тек што их опази, рече свом коњушару:

,,Или се варам, или ће ово да буде најглавнија пустоловина што је игда било, јер оне црне прилике што се онамо указују морају бити без сваке сумње какви мађиници, који у оним кочијама воде кришом какву принцезу и зато треба да ја свом силом станем на пут овом насиљу."

,,Биће богме ово горе од ветрењача," рече Санчо; „ма погледајте, сењоре, оно су фратрови бенедиктни, а у кочијама биће какви путници. Кажем вам, пазите се, узмите се на ум што радите, да вас не би ђаво опет преварио."

,,Ја ти већ рекох, Санчо," одговори Дон Кихоте, ,,да се ти слабо разбираш у послу око пустоловина. Онако је, како ја кажем, па ћеш одмах да видиш."

Изговоривши ово, похита у напредак и намести се на средини друма, којим су фратрови долазили, и пустивши их од прилике толико, да су му могли речи разабрати, привикну им:

,,Врашки грдни роде! овога стика пуштајте узвишене принцезе, које силом водите у оним кочијама; иначе спремите се да одмах примите смрт, као праведну казну за ваша злодела.“

Фратрови затегоше узде и стадоше дивећи се како прилици Дон Кихота, тако и његовим речима, на које одговорише:

,,Господине витеже, ми нити смо врашки, ни грдни, него смо два фратра бенедиктна, који идемо својим послом, нити знамо, да ли у оним кочијама имају или немају какве принцезе под морањем.“

,,Нема код мене цилимили, јер вас ја већ знам, издајничка траго!“ викну Дон Кихоте.

Па не чекајући даљег одговора, ободе Росинанта и с окомљеним копљем јурне на првога фратра са толиком јарошћу и неустрашивошћу, да би фратра оборио на земљу и против његове воље и можда зло рањена, ако не би баш и мртав пао, да се овај није сам спустио нагло са мазге. Други фратар кад виде, како се поступа са његовим другом, ободе своју добру мазгу и пусти се преко онога поља лакши и од ветра. Када Санчо Панса виде фратра на земљи, лако скочи са свога магарца и притрча му, па му стаде скидати хаљине. У то стигоше оба фратарска момка и запиташе га, зашто га свлачи. Санчо им одговори, да је то по закону његово, као плен од битке, коју је његов господар Дон Кихоте задобио. Момци, који нису знали за шалу, нити су разумевали што о плену у биткама, видећи да је Дон Кихоте већ подаље од њих и да говори с онима, који су се возили у кочијама, кидисаше на Санча, па га оборише и не оставивши му ни длаке у бради, љуто га излемаше, онда га оставише онако прућена на земљи без даха и свести. А фратар, не часећи ни часка, сав поплашен и збуњен и без боје у лицу опет појаха мазгу, па је ободе и полете своме другу, који подаље оданде стајаше, гледајући и чекајући, како ће да се сврши та напаст, и не марећи да виде крај целом овом почетом покору, одоше даље својим путем, крстећи се већма него да им је ђаво био усео на кркаче.

Како је речено, Дон Кихоте говораше са госпођом у колима.

,,Ваша лепота, сењоро моја, рече, ,,може сада са својом личношћу чинити, што јој је највише у вољи, јер охолост ваших похититеља већ лежи на земљи поражена овом мојом снажном мишицом; а да се не бисте мучили са дознавањем имена вашега ослободитеља, знајте, да се зовем Дон Кихоте од Манче, тумарећи витез и роб несравњене и лепе Доње Дулинеје од Тобоза; па у награду за доброчинтво, које сте од мене примили, не тражим друго, него да одете у Тобозо и да се од моје стране прикажете пред том сењором и да јој кажете, шта сам учинио за ваше ослобођење.“

Све то, што Дон Кихоте говораше, слушаше један коњушар од оних, који су пратили кочије, а био је Бискајац, па кад виде да кола не пушта, да иду даље, но да вели, да одмах окрећу у Тобозо, дође до Дон Кихота, ухвати му коље и рече му лошим кастељанским и још горим бискајским језиком овако:

,,Одлазиш, каваљер, хоћеш зло прођеш, тако ми мени бог мене ме створи, ако не пустиш каруц, хоћем тебе убијем, како јеси ту бискајски?“

Савим добро га је разумео Дон Кихоте и одговори му сасвим спокојно:

,,Да си витез, као што ниси, већ бих ти казнио будаласту беседу и продрзљивост, ти ропски створе!“

На то му одговори Бискајац:

,,Ја ниси витез? Тако мени бог, ти тако лажи како кристијано! Ако копаљу бацим и мач вуци, хоћеш видиш скоро вода како мачак бежиш. Бискајан на земља, племенит на море, племенит до ђавол, па лажиш, како видиш кажиш друга ствар.“

,,Одмах ћеш видети, казао је Аграхес,“ одговори Дон Кихоте.

И бацивши копље на земљу, исуну свој мач и шчепа свој штит, па залете се на Бискајца са тврдом одлуком, да му узме живот. Ако је и Бискајац хтео да се спусти са мазге, која најмљена будући, није се могао у њу поуздати, али кад га виде да му тако долази не имаде каде друго да чини, но да тргне свој мач; али му срећа послужи, те се нађе близу кочија, из којих могаше узети један јастук да му буде место штита, и одмах навали један на другога, као да су била два кивна душманина. Остали људи хтедоше да их умире, али не могоше, јер Бискајац својим наопачким начином говораше, ако га не пусте да доврши своју битку, да ће он сам убити своју госпођу и све људе који су му сметали. Госпођа у кочијама, удивљена и поплашена оним што гледаше, рече кочијашу, да мало даље оде, и издаље даде се у гледање љуте борбе, у којој у току јој Бискајац страшно удари

Дон Кихота по рамену једном и по горњем крају штита, тако да би га расколио до паса, да није био заштићен. Дон Кихоте који осећаше тежину овог јаког ударца, викну говорећи:

,,О, Дулсинео, сењоро моје душе, цвете од лепоте! притеци овом твом витезу, који да би задовољио твоју многу милошту, налази се у овом страшном боју.“

Изговорити ово, стиснути мач, добро се заклонити својим штитом и устрмити се на Бискајца – све то би у исти мах, тврдо наумивши, да све метне на коцку једног ударца. Бискајац, који га виде да тако кидише нањ, виде му срчаност по одважности, па науми да учини исто што и Дон Кихоте, дакле га очекиваше добро заклоњен својим јастуком, а не могући кренути своју мазгу ни на једну, ни на другу страну, јер ова већ и од сама умора, а невична таквим детињаријама, не могаше ни да крочи.

Дакле, како рекосмо, Дон Кихоте кидисаше на опрезнога Бискајца с издигнутим мачем и са намером, да га по средини расколи, а Бискајац од своје стране чекаше га такође са издигнутим мачем и заклоњен својим јастуком, сви пак остали стајаше у страху и стрепећи од онога што ће да буде од тих горопадних удараца, којима претише један другом; а госпођа од интова с осталим њеним служавкама заветоваше се свима иконама и црквама у Шпањолској, само да бог ослободи њенога коњушара и њих из ове тако велике опасности, у којој се налажаху.

Али је то штета у целом овом, да је таман на том месту писац ове приповести оставио недовршену ову битку, извињавајући се, да од дела Дон Кихота није нашао више написано, него колико је саопштио. Оно је истина да други писац ове приповести није могао да верује, да би тако љубопитна приповест била предана законима заборава, нити би мудре главе у Манчи биле тако мало љубопитљиве, да не би могли наћи у својим архивама или у својим писаћим столовима некоје хартије, у којима је реч о овом славном витезу: и у тим мислима дакле није очајавао, да ће наћи завршетак ове љупке приповести, па како му небо беше наклоњено, и нађе га на начин, који ће се причати у другом делу.

Д Р У Г А К Њ И Г А

ДЕВЕТА ГЛАВА

У којој се завршује и концу приводи чудостојни бојак, који су имали срчани Бискајац и храбри Манчанац.

У првоме делу ове приповести оставили смо храброга Бискајца и славнога Дон Кихота с уздигнутим и голим мачевима, готове да зададу два љута ударца, таква, да кад би пала у пуној сили, у најмању руку били би расцепљени и раскољени од горе до доле и отворени као какав шипак, и да је баш на том тако кобном месту ова тако сочна приповест била прекинута, нити нам њен писац остави белешку, где би се од ње могло оно наћи што је недостајало. То ме је много озловољило, јер уживање при читању овога малога окрену се у нерасположење, кад бих помислио на непријатности, које ме очекивају при тражењу онога многога, што је по мом мишљењу недостајало од тако пријатне приповести. Некако ми се чињаше немогуће и мимо сваки благи обичај, да тако честит витез нема каквога мудраца, који би узео на се, да опише његова нигда невиђена дела, нешто, што није недостајало ни једном тумараћем витезу, за које људи веле, да иду и траже пустоловине, јер сваки од њих имао је по једног или по два мудраца спремна, који су описивали не само његова дела, него су износили и његове најсигније мисли и детињарије, ма како ове биле скривене. Па није могао бити тако несрећан тако ваљан витез, да оно нема, што је излишило за Платира и за друге тога рода. И тако не могох склонити се да верујем, да је тако красна приповест остала крња и недовршена, и бацах кривицу пакосном времену, том прождиралу и потрошачу свачега, које или је где крије, или је утаманило. С друге стране чињаше ми се, кад су се међу његовим књигама нашле тако нове, као што је *Залудна љубоморност* и *Енарске нимфе и пастири*, да ће му приповетка свакако бити од нова времена, па ако баш не би била написана, да ће живети у памети људи из његовога села и околине.

Ове мисли бунише ме и даваше ми жељу, да потпуно и истинито дознам сав живот и чудејства нашега славнога Шпањолца Дон Кихота од Манче, дике и огледала манчанских витезова и првога, који се у нашем веку и у ово тако жалосно време дао на посао и занимање тумараћих витезова и да поништава увреде, притиче удовицама, штити девице, и то такве, које са бичем и на свом јорги, а уза се са својим девичанством иду од

брда до брда и од долине до долине, па кад се не би нашао какав зликовац, или какав неваљалац са нацаком и под пикачом, или какав незграпан див, који би их приморавао, таква девица дотерала би и у старо време и до осамдесет лета, и за све те године ниједанпут не би спала под кровом, па би ипак при самрти била таква целица, као и мајка јој, која је родила. Ја дакле велим, да због ових и других многих обзира наш ваљани Кихоте заслужује вечиту и велику хвалу, а ова не треба ни мени да се ускраћује ради оног труда и прилежавања, који сам уложио, тражећи крај ове пријатне приповести, премда иначе добро знам, да ми небо, случај и добра срећа не помогоше, свет би остао лишен и без забаве и уживања, које лако може имати и за два часа онај, који је буде пажљиво читао.

А нашао сам је на овај начин.

Кад сам једном био у Алкали у Толеду, ево једног дерана и продаје једном свилару неке тетраде и старе хартије, па како имам страст да читам, ако ће бити и хартије с улице, побуђен том мојом природном наклоношћу узмем један свитак од оних што их је деран продавао и познам, да је исписан арапским писменима. Али ако сам то и познао, нисам умео да читам, те се дигнем да нађем каквог Мориска пошпањоленог,[36] да прочита. Нисам се много трудио да нађем таква тумача, премда бих га нашао, да сам га тражио и за други бољи и старији језик.[37]

Елем, срећа ме послужи и нађем једнога коме кажем моју жељу и предам му књигу, а он је отвори на средини и пошто мало читаше у њој прсну у смех. Запитах га, зашто се смеје, а он ми одговори, да се смеје нечему што је у тој књизи написано као примедба. Рекох му, да и мени каже, а он непрестано смејући се рече:

„Како рекох, овде на страни овако пише: *Ова Дулсинеја од Тобоза, која се толико помиње у овој приповести, веле, да је имала најподеснију руку за усољање свињетиње како никоја друга у Манчи*.“

Када чух име Дулсинеје од Тобоза, пренеразих се и удивих, јер одмах ми паде на ум, да ти свитци садржавају повест о Дон Кихоту. У тој мисли одмах му рекох, да чита почетак, а он учинивши тако и одмах преводећи с арапског на кастиљански, рече да овако гласи: *Повест о Дон Кихоту од Манче, списана Сидом Аметом Беленцелијом, арапским повестописцем*.

---

[36] Мориски су потомци Арапа и Мавара, који су остали у Шпањолској, пошто је Гренада била освојена, па су их силом покрстили.
[37] Овде мисли Сервантес јеврејски језик.

Ту је требало добро се узети на ум, да сакријем удовољство, које сам осећао, када сам чуо наслов књиге. Отмем од свилара и купим од дерана за пола реала[38] све оне хартије и свитке; а да је имао памети и да је знао оно што желим, могао је за пазар лако добити и више од шест реала.

Одмах одем за Мориском у ходник од велике цркве и замолим га, да ми на шпањолски преведе ове свитке, све где је реч о Дон Кихоту, ништа не изостављајући, нити што додавајући, а понудим му плату, какву хоће. Он се задовољи са две аробе[39] суха воћа и два мерова жита и обећа, да ће их превести добро и верно и што скорије. Али ја да бих боље олакшао посао и да не бих из руке давао тако добар налазак, одведох га кући, где кроз подруг месеци нешто више све ми преведе на начин, како се овде казује.[40]

У првом свитку била е сасвим природно исписана битка Дон Кихота са Бискајцем, онако у оном положају, како их описује приповест: с издигнутим мачевима, један заклоњен штитом, други јастуком из кола,а Бискајчева мазга беше тако живо исписана, да јој се на пушкомет видело да је кирицијска. Код ногу бискајчевих био је потпис, који је гласио: *Дон Санчо од Аспејтија*, што је без сумње било његово име, а код ногу Росинантових био је други потпис који је гласио: *Дон Кихоте*. Росинанте беше дивно иснисан, тако дуг и тако отегнут, тако сух и мршав, са таквом хртењачом, тако јектичавом грађом, да је одмах на први поглед показивао с каквом су мудрошћу и својственошћу дали њему име Росинанта. Поред њега беше Санчо Панса, који је држао магарца за узду, а овом испод ногу беше други потпис, који гласаше: *Санчо Санкас*, а биће да се тако звао зато, што је, како показиваше слика, имао велик трбух, кратак струк и широке стопале, и зато ће бити да су му дали име Панса и Санкас,[41] јер тим двама именима назива га приповест неколико пута.

Могао бих споменути и некоје друге маленкости, али све су од мале важности и ништа не приносе истинитости ове приповести, иначе никаква није рђава, ако је истинита. Ако би се могло било шта приметити у погледу на њену истинитост, једино би то било, што јој је писац Арапин, јер том народу особито је својствено да лаже; но како су нам

---

[38] Реал има отприлике грош.
[39] Ароба мери 11 килограма и 500 грама.
[40] Сервантес се прилагођавао начину у романима о витезовима, те каже, да му је књигу написао Мавро, а себе назива само издавачем. Иначе је под именом Бен Енцелије сакрио своје име. *Иџел* или *ејел* у арапском рећи ће јелен, као што и Сервантес долази од шпањолскога *ђерво*, јелен.
[41] *Panza* рећи ће у шпањолском трбух, а *zanca* рећи ће дустабан.

толики непријатељи, пре би се могло узети, да је што умањио, него ли да га је увеличао; и мени се баш тако чини; јер кад би могао и требао да развезе пером у хвалу тако ваљана витеза, он као да хотимице то прећутује, а то је ствар ружна и пакосна душа, јер повестописци треба и дужни су бити верни, истинити и нимало пристрасни, и да их ни, корист ни страх, пизма ни наклоност не може скренути са пута истине, која је мати повесници, такмац времену, скровиште делима, сведок прошлости, пример и наука садашњости, опомена за будућност. У овој знам да ће се наћи све што би се желело најзабавније; а ако би недостајало каква добра у њој, то ће, мислим, бити пре због пексијана њезинога писца, него ли због мане у ствари.

Елем други јој део, по гласу превода, почиње овако:

Гледајући голе издигнуте оштре мачеве ових двају храбрих и љутих борацца, не иначе него се чињаше да прете небу, земљи и аду; толику срчаност и смелост показиваху. А први, који ће да одмери свој ударац, беше ватрени Бискајац, који га даде са толиком снагом и таквом јарошћу, да кад му се не би мач успут искренуо, тај једини ударац био би довољан да учини крај том жестоком боју и свима пустоловинама нашега витеза; али добра срећа, која га чуваше за већа дела. искрену мач његовом противнику тако, да ако га је и дохватио по левом рамену, не учини му друге штете, осим што га са целе те стране обезоружа, однесавши успут велики део шлема са половином увета, што све са грозним ломом паде на земљу, оставивши га у рђаву стању.

Господе боже! Ко ли би могао како треба сада описати јарост, која обузе срце нашем Манчанцу, када се виде, у какву је стању. Нећу да казујем даље, него се он наново усправи у стрменима, па шчепавши мач оберучке, тако га јаросно спусти на Бискајца, ударивши га на сав мах по јастуку из кола и по глави, да кад не би био тако добро заклоњен, као да је нањ брдо какво пало, поче бацати крв на ноздрве и на уста и на ушеса, те се поче заносити да падне са мазге, а био би са ње пао и зацело, да јој није био врат обухватио; али ипак испадоше му ноге из стрмена и брзо опусти руке, а мазга поплашена страшним ударцем стаде трчати по пољу и после неколико скокова збаци свога господара на земљу.

Све то посматраше Дон Кихоте сасвим спокојно, а кад га виде да паде, скочи са свога коња и са лаким кораком оде до њега, наслони му врх од мача на лице и рече му да се преда, иначе ће га погубити. Бискајац беше тако збуњен, да ни речи не могаше да

прослови, и зло би био прошао, како је Дон Кихоте био заслепио, да госпе из кочија, које су донде од страха премрле посматрале бој, не дођоше до њега и молише га са великим ласкањем, да учини велику милост и љубав и да поклони живот том њиховом коњушару. А Дон Кихоте одговори им на то са поносом и озбиљно:

,,Будите уверене, лепе сењоре, да сам веома задовољан, што вам могу по жељи учинити; али то чиним с једним условом и погодбом, а то је, да овај овде витез мени да реч, да ће ићи у место Тобозо и од моје стране приказати се несрвњеној Доњи Дулсинеји па она да чини с њиме, што јој буде воља.“

Устрављене и малодушне сењоре не питаше. шта управо хоће Дон Кихоте, нити распитиваше, која је та Дулсинеја, него му обећаше, да ће коњушар све учинити, што у је он наложио.

,,На вашу ову реч нећу му учинити дање шкоде, ако је то и заслужио од мене.“

ДЕСЕТА ГЛАВА

О пријатном разговору између Дон Кихота и његова коњушара Санча Пансе.

У тај пар Санчо Панса већ се био предигао, прилично издеветан од фратарских момака, па посматраше бој свог господара Дон Кихота и из свега срца мољаше бога, да му благоволи подарити победу, те да с њом задобије какво острво, у коме ће га начинити губернатором као што му је био обећао. А кад виде, да је бој већ свршен и да му се господар окрену да појаше Росинанта, оде да му држи стрмене, и пре но што ће се на коња попети, спусти се предањ на колена, ухвати га за руку, пољуби је и рече:

,,Нека благоизволи ваша милост господару мој Дон Кихоте, да ми даде у губернију оно острво што га је добила у овом љутом боју, јер ма колико било, ја осећам толику снагу, да ћу знати њим управљати онако исто, како су и други управљали, острвима на свету.“

На то му одговори Дон Кихоте:

,,Ваља да знаш, брат Санчо, да ова пустоловина и њојзи сличне нису пустоловине островљанске, него раскршћанске, у којима се не задобија шта друго, него да се разбије глава и изгуби једно ухо. Стрпи се, а биће већ пустоловина, у којима не само да ћу те моћи начинити губернатором, но и што више.“

Санчо му много захвали, по други пут га пољуби у руку и помогне му попети се на Росинанта, а сам појаха свог магарца и пође за својим господарем, који не опростивши се с онима у кочијама, нити говорећи с њима, оштрим ходом улезе у гај један, који је на близу био.

Санчо га пратијаше у сав кас на свом магарцу, али Росинанте тако се жураше, да Санчо виде да ће заостати, те мораде викати господару да га причека. Дон Кихоте учини тако и затегну узде Росинанту, докле га не стиже уморни му коњушар, који кад до њега дође, рече му:

,,Ја бих рекао, сењоре, да би добро било, кад бисмо се склонили у какву цркву, јер како је у рђаву стању онај што сте се с њиме били, лако да ће то јавити светоме братству[42],

[42] Свето братство, *santa Hermandad*, врста суда, који има да гони разбојнике, да чува друмове, као и да истражује и казни злочине извршене изван варошких и сеоских атара; а тако се зову нарочито стражари полицијски, пешаци и на коњу, који су тога ради узети и постављени.

па ће да нас ухвате, па богами, ако то буде, хоће нам се бунда добро знојити, пре но што се затвора опростимо“.

,,Ћути, “ рече му Дон Кихоте; ,,где си ти игда видео или читао, да је тумараћи витез позиван пред суд, па ма колико вештаствених преступљенија учинио?“

,,Не знам ја ништа за вештице,“ одговори Санчо, „нити сам у мом веку имао са њима посла; само то знам, да свето братство мотри на оне, који се бију у пољу, а друго ме се то не тиче.“

,,Дакле немој да се бринеш, брајко,“ на то ће Дон Кихоте; ,,јер ћу те ја извући из руку Калдеја, а некамо из руку братства. Него ми кажи, здравља ти, да ли си видео храбрија витеза од мене у целоме свету? Да ли си у повестима читао за кога, да има или да је имао више ватре у нападању, више снаге у истрајању, више вештине у задавању рана, или више окретности у обарању?“

,,Право да кажем,“ одговори Санчо, ,,да ја никад нисам читао никакву повест, јер не знам ни читати ни писати; али што смем потврдити, то је, да свога века нисам служио горопаднијега господара од вас, и дај боже, да ту горопад на платимо онако, како рекох, него бих вас молио, да привежете рану, јер вам од увета липти многа крв, а ја имам уза се у бисагама ишчијана платна и нешто беле масти.“

,,Све то не би требало,“ рече му Дон Кихоте, „да сам се био сетио да начиним једну боцу мелема Фијерабрасова,[43] јер само једном капљицом од њега уштедело би се време и лекарије.“

,,Каква је то боца и какав мелем?“ запита Санчо Панса.

,,То је мелем,“ одговори Дон Кихоте, „од кога препис имам у глави; ко га има, тај не треба да се боји смрти, нити да помишља да ће погинути од ране. Дакле, кад га будем начинио и теби га дао, па ме будеш видео, да су ме у каквом бој у по пола пресекли, као што то много пута хоће да се деси, а ти немаш да чиниш друго што, него ону полутину од тела, која буде пала на земљу, да лепо и са што већом опрезношћу, пре него што би се у крв усирила; метнеш на ону другу полу што је остала у седлу, пазећи да их како треба

[43] У повести Карла Великога прича се, како је Фијерабас био див назнабожац или мухамедовац, цар од Александрије и син адмирала Балана, који је освојио Рим и Јерусалим. Био је у завади с Оливером, који му зададе смртне ране, али Фијерабас одмах се извида, попивши нешто мелема, који је у два мала буренцета носио уза се и који је задобио при освајању Јерусалима. Веле, да је тај мелем остао од Јосипа од Ариматије, којим је Исус балсамован.

саставиш; онда ћеш ми одмах дати само два пута да гунем од реченога мелема, па ћеш ме видети здрава као јабука.“

,,Ако је тако,“ рече Панса, ,,ево одмах велим, на част вам губернаторство над обећаним острвом, нити за моју многу и верну службу тражим другу плату, него да ми дате препис од тога чудотворнога мелема; јер ја велим да ће његова унција ма где било вредети више него два реала, а мени више не треба, па да поживим поштено и без бриге. Него ваља сада знати, да ли се хоће много трошка да се направи.“

,,Не треба ни три реала, па да се начини више од три оке,“ одговори Дон Кихоте.

,,Па шта чекате, грешан у бога,“ викну Санчо, ,,што га не правите, па и мене не научите?“

,,Ћути, брајко,“ одговори Дон Кихоте; ,,јер хоћу да ти покажем и веће тајне и да ти и веће награде дадем; а за сада дела да се привежемо, јер ме ухо већма боли но што ми је драго.“

Санчо извади из бисага платно и маст:; али кад Дон Кихоте угледа свој шлем изломљен, јави да се помами, па метну руку на мач и дигнувши очи к небу, рече:

,,Кунем се творцем свију твари и светим четверима јеванђељима, тамо где су их писала најопширније, да ћу живот онако проводити, како га је проводио велики маркез од Мантове, кад се заклео, да ће осветити смрт свога синовца Балдовина, а то је, да неће ручавати на трпежњаку, нити са својом женом шалити се, и друге ствари, на које ако се не сећам, нека су као да сам их овде споменуо, док се не будем потпуно осветио ономе, који ми је нанео толику увреду!“

Када ово чу Санчо, рече:

,,Ја вас подсећам, сењоре Дон Кихоте, ако онај витез буде извршио оно што му је заповеђено и оде да се прикаже мојој сењори Дулсинеји од Тобоза, он је онда извршио оно што је био дужан да учини и онда не заслужује другу казну, ако не учини нову какву кривицу.“

,,Врло си добро говорио и приметио,“ одговори Дон Кихоте, ,,и тако поништавам заклетву, у колико се тиче нове освете; али се њом кунем и потврђујем је наново, да ћу проводити живот, како сам рекао, све дотле, докле од каквога витеза на силу не отмем други шлем исто тако добар, као што је овај. А немој, Санчо, да мислиш, да ја то чиним из

какве лакоумности, јер у томе имам у кога да се угледам, пошто се то исто од слова до слова десило са Мамбриновим шлемом, који је тако скупо стао Сакрипанта.“[44]

,,Махните до врага, сењоре, такве маните захтеве,“ на то ће Санчо, ,које пуно шкоде спасенију и много терете душу. Иначе, кажите ми, ако случајно прође много дана и ми не наиђемо на човека са шлемом, шта ћемо онда? Хоћемо ли да извршујемо заклетву уз толико неупутности и незгоде, као што ће да буде спавање у оделу и неспавање међу светом, и толика друга испаштања што су у заклетви оне маторе будале маркеза од Мантове, коју ви сад хоћете да обновите? Ма погледајте добро, да свима овима друмовима не иду људи у оклопима, него мазгари и возари који не само да не носе шлемове, него можда свога века нису ни чули за њих.“

,,У томе се вараш,“ рече Дон Кихоте, ,,јер нећемо бити ни два часа на овим раскрзницама, а ми ћемо да видимо више оклопник, него што их је дошло под Албраку да би освојили лепу Анђелику.“[45]

,,Дакле ап! нека је тако,“ рече Санчо, „и дај боже, да све прође добро и да већ дође време, кад ћемо да задобијемо оно острово, које ме толико стаје, па ако ћу одмах издахнути.“

,,Ја сам ти већ казао, Санчо, да ти то не треба да задаје никакву бригу, јер ако ти се измакне острово, ено ти краљевине Данијe или Собрадизе, које ће ти уисати као прстен на прст, и већ зато и треба да се већма радујеш, што су ти оне на копну. Него оставимо то за своје време, а ти гледни имаш ли што у тим бисагама да се једе, а онда ћемо одмах потражити какав замак, где бисмо преноћили и начинили онај мелем за који сам ти говорио, јер тако ми бога, баш ме ухо боли.“

,,Ево имам један лукац и нешто сира и неколико корица хлеба,“ рече Санчо; ,,али то нису ђаконије за тако храбра витеза као што сте ви.“

,,Ти то не разумеш,“ одговори му Дон Кихоте; ,,треба да знаш, Санчо, да је то част за тумараће витезове, да по месец дана не једу, а кад већ једу, заложе се оним што им дође под руку. Са те стране ти би био уверен, да си читао толике повести као ја, али колико сам их год читао, ни у једној нисам нашао да пише, да су тумараћи витезови иначе јели, но

---

[44] Ариостов *Махнити Орландо* XVIII песма.

[45] Бојардо у *Заљубљеном Орланду* прича, како је татарски цар Агрикан пао под Албраку са два милијуна војника, кои су покрили поље са четири миље. А у *Махнитом Орланду* казује Ариосто, како је цар Марсилио опсео исту тврдињу са тридесет и два своја клетвеника краља и са свима њиховим војскама.

само случајем и о каквим господским обедима, које су им давали, иначе су своје дане већином проводили једноудећи. Па ако се то и по себи разуме, да нису могли живети а да не једу и не свршавају остале природне нужде, јер су најзад били људи као и ми, ваља имати и то на уму, да су већином у своме веку ишли по шумама и пустињама и то без кувара, дакле им је најобичније јело било сељачко, као што ми га по богу ти нудиш; и тако, брат Санчо, немој да се бринеш ти за то, шта је за мене, нити да исправљаш свет раменом, нити да тумараће витештво крећеш из багламе му.“

,,Опростите ми,“ рече Санчо, „јер како сам већ рекао, ја не знам ни читати ни писати, па не знам, ни шта су прописи од витешкога заната; а одсада ја ћу већ дати у бисаге сваке врсте ошапа за вас, јербо сте ви витез, а ја како нисам витез, за мене ћу понети друге ствари летуште и мало једрије.“

,,Не велим ја, Санчо,“ примети Дон Кихоте, ,,да тумараћи витезови не смеју што друго јести, до ли сухо воће, како велиш; него да им је најобичнија храна морала бити некоје биљке што су их налазили у пољима и које су знали, а знам их и ја.“

,,Богме је то згода,“ прихвати Санчо, ,,кад се такве биљке знају, јер мени се чини, да ћемо се једном морати послужити тим знањем.“

Међу тим извади оно што рече да носи и обојица једоше на миру и пријатељски. Али желећи да потраже ноћишта за ову ноћ, на брзу руку свршише своју мршаву част, па одмах појахаше и пожурише се да стигну у какво село пре но што се смркне; али их издаде сунце и нада да ће наћи оно што су желели, баш кад су били код неких козарских колиба, зато доконају, да ту преноће, те у колико се Санчо вајкаше, што нису стигли у село, у толико његов господар беше задовољан, што ће да спава под ведрим небом, јер му се чињаше, да сваки пут, кад му се то случи, он извршује чин, који му олакшава доказивање његова витештва.

ЈЕДАНАЕСТА ГЛАВА

О томе, шта се случило Дон Кихоту са неким козарима.

Козари га дочекаше срдачно, и пошто Санчо како је боље могао подмири Росинанта и своје магаре, привуче га пара што долажаше од некаквога меса јарећега, које кркљаше поред ватре у једном гвоздењаку. Ако је и хтео одмах да види, да ли је месо у том стању да се пренесе из гвоздењака у желудац, ипак се остави тога посла, јер козари скинуше гвоздењак с ватре и прострвши по земљи неколико овчијих руна, поставише на брзу руку своју просту трпезу и са пуно срдачности понудише њих двојицу оним што су имали. Шест њих, колико их је било код обора, посадише се око руна, пошто су прво са простачким церемонијама молили Дон Кихота да седне на једну чабрицу, коју су били изврнули. Дон Кихоте посади се, а Санчо остаде на ногама, да му служи купу, која је била начињена од рога. Видећи га господар му где стоји, рече му:

„Да би знао, Санчо, колико благо крије у себи тумараће витештво и како лако они, који се ма у каквој његовој служби упражњавају, могу да буду поштовани и уважавани у свету, хоћу да седнеш овде уза ме и у друштву ових добрих људи, и да будеш једно са мном, који сам ти господар и природни власник, да једеш са мога тањира и да пијеш одакле ја пијем: јер за тумараће витештво може се казати што се вели за љубав, да изједначава све.“

„Велика хвала!“ одговори Санчо; „али морам да вам кажем, кад имам што добро да једем, хоћу се исто тако добро и још боље најести с ногу и сам за се, него ли да седим уз цара. И ако ћу право да кажем, много ми је слађе оно што једем у мом кутку без успијања и штимовања, ако ће бити хлеб и лукац, него ли ћуркови печени за дугим трпезама, где морам полако да жваћем, да сркућем, сваки час да се бришем, где не смем да кихнем, ни да се накашљем, ако ми воља дође, нити друге ствари да учиним, које подносе у самоћи и слободи. И тако сењоре мој, оне поште, које хоћете да ми дате, зато што сам слуга и као члан скитничкога витештва, окрените на друго што, што би ми боље пристајало и вајдило, јер сам ја само ваш коњушар, а ових које ми дајете, премда их ја узимам као примљене, одричем се сада и за сав век.“

„Ипак зато треба да седнеш, јер ко се понижава, тога бог узвишава.“

Па га узе заруку и силом га посади уза се.

Козари ништа не разабраше од овог пословичког језика о коњушарима и тумараћим витезовима, но само једоше и ћуташе и посматраше своје госте, који са много учтивости и воље слагаше залогаје колико песница. Пошто свршише са месом, дадоше на руно многи осушен жир од сладуна и заједно с тим изнесоше половину сомуна од сира тврђа него да су га правили од кумсала. Међу тим није дангубио ни рог, него је обилазио наоколо час пун, час празан тако често, као кабо на бунару, да се у часку испразни једна од двеју мешина, које су се ту нашле.

Пошто Дон Кихоте добро намири свој желудац, узе у руку шаку жира и посматрајући га пажљиво, диже глас овако говорећи:

„Срећно време и векови били су они, које су стари назвали златнима, а то не зато, што се злато, које у овом нашем железном веку толико цене, у оно блажено време добијало без сваке муке, него што они, који су тада живели, нису знали за ове две речи: *моје* и *твоје*. У то свето време све су ствари биле заједничке; да би имао свој обични ужитак, никоме није био потребан други труд, него да дигне руку и да га узме са снажнога раста, који је ту вољан стојао и нудио свој слатки и укусни плод. Бистри извори и жуборећи потоци пушташе им у велелепном изобиљу свежу и чисту воду. У пукотинама у стењу и у дупљама од дрва оснивале су радљиве и мудре пчеле своје државе, нудећи свакој руци без сваке себичности обилати производ свога слаткога рада. Снажни плутови даваше без друге вештине, до ли своје драге воље, своју широку и лагану кору, којом се почеше покривати куће на простом кољу, грађене само ради заклона од непогоде. Тада беше све покој, све дружба, све слога. Још се тешко гвожђе кривога плуга није усудило да отвара и премеће штедру утробу наше прамајке, јер она и неприморавана пружаше на све стране свога плодног и пространога крила оно што је могло наситити, одржавати и наслађивати њене синове, који су тада на њој били. Тада идоше просте и красне пастирке од дола до дола и од брда до брда, гологлаве и са витицама, без друга одела осим онога, које је било потребно да се часно покрије оно што образ иште и што је искао увек да се покрива; нити су имале накит, какав се данас употребљава, који се поскупљује тирском багреницом и од сваке руке мученом свилом, него су носиле сплетове од зелена лишћа и бршљана, а тиме су биле можда тако окићене и намештене, као што су данас наше дворанке са ретким и туђинским проналасцима, које је за њих измислила беспослена домишљатост. Тада се изјаве љубавне красише у простој и безазленој души онако, како их је она примала, не

тражећи вештачко извијање речима, да би им се већа цена дала. Превара, лукавство и злоба не мешаше се с истином и искреношћу. Правда је владала у свом царству, нити се усуђиваше узнемирити је и вређати хатер и себичност, које је данас толико вређају, понижавају и гоне. Самовоља се још није настанила у срцу судијином, јер тада не беше ни што да се суди, никоме да се суди. Девице и поштење им, како рекох, идоше куд им воља беше, саме и самосвојне, не бојећи се да ће им претити чија продрзљивост и похотљива намера, и оне га губише по својој вољи и наклоности. А сада, у овом нашем покваренoм веку, није ни једна безбедна, па да је крије и затвара нов какав лавиринат, као што је био онај на Криту, јер и тамо ће да продре љубавна куга кроз пукотине, или ваздухом са ревношћу проклете неуморности, те оне падају са свом њиховом самоћом. Па како што даље време иде, све даље растеи неваљалство, то њима ради безбедности основан је ред тумараћих витезова, да брани девице, штити удовице и притиче сирочади и невољнима. У тај ред спадам ја, козари браћо, којима захваљујем на части и лепу дочеку моме и мојега коњушара; јер ако по природноме закону и јесте сваки живи створ дужан да иде на руку тумараћим витезовима, ипак знајући, да ви не знајући за ту дужност, мене сте примили и почастили, ваља да својом добром вољом вама по свом могућству захвалим на вашој доброј вољи.“

Целу ову пространу беседу, без које се сасвим могло бити, изговори наш витез, јер жир, којим су га почастили, одведе га да се сети златнога века, те доби вољу да ово сувишно разглагољство управи козарима, који му ништа не одговорише, него убезекнути и удивљени слушаше га. Такође и Санчо ћуташе и жваташе жир, а почесто похађаше другу мешину, коју су били обесили о једно плуто, да би се вино расхладило. Дон Кихоте дуже говораше, но што вечера трајаше, а кад се ова сврши, рећи ће један од козара:

„Господине тумараћи витеже, да можеш са више разлога казати, како смо те дочекали радо и од срца, хоћемо да те веселимо и задовољимо песмом једног нашега друга, који ће до мало доћи, а то ти је момак разборит и врло заљубљен, па, сувише, зна читати и писати и свирати на егеду, да боље не може бити.“

Тек што козар доврши, а зачу се егеда и мало за тим дође и свирац, момче од једно двадесет и две године и веома леп. Другови га запиташе, да ли је вечерао, а он одговори да јесте, на што онај, који га је приказао, рече му:

„На тај начин, Антонио, могао би нам баш учинити по вољи и малко певати, нека види овај наш господин гост овде, да у шумама и у брдима има ко зна свирку. Ми смо му казали, шта све ти знаш, па велимо да покажеш, да смо истину зборили. И зато те молим, тако ти душе, да седнеш и певаш ону песму од твоје љубави, коју ти је саставио твој стриц опат и која се целом селу тако допала.“

„Хоћу радо,“ одговори момак.

Па не даде се више молити, него се посади на одсечен један пањ, удеси своје егеде и мало за тим лепим гласом поче овако певати:

Антонио

Знам, Олаљо, да ме љубиш,
Ма да ниси то ми рекла,
Ни бар оком казала ми
Вест љубави нему твоје.

Јер бо знадем да си мудра;
Да ме љубиш, ласкам себи;
Јер знам, да је срећна свагда
Опажена љубав била.

Истина је, да си каткад
Спрама мене таква била,
К'о да душу од челика,
Од камена срце имаш.

Ал' у твоме у карању
И у твојој срдитости
Нада мени показује
Поруб своје од одеће.

Тада опет себи ласкам

И правдам се мојој вери,
Која с' никад не умали,
Нити кадгод ваљуља се.

Благост ако је милошта,
Ја по твојој по благости
Већ се добру крају надам
За надање моје тврдо.

А услуге ако могу
Срце умилостивити,
Шат гдекоје и од мојих
Буду исти успех имат'.

Јер мотрила ако си само,
Чешће си ме тад видела,
Тежатником да стајаће
Ја облачим моје рухо.

К'о што с'љубав и кићење
Једно с другим лепо слаже,
Гледао сам да преда те,
Увек углађен изађем.

Да због тебе само играм
То нећу ни помињати,
Нити свирку, коју чујеш
Доцкан и кад петли поју.

Махнућу се казивања,
Да лепоту твоју хвалим,

И баш за то, што не лажем,
Многа мене преко гледа.

Тереза ми Берокала
Рече, кад сам хвалио те:
„О анђелу многи снева,
„А он љуби баш мајмуна,

„Кој накитом којекаквим
„И са туђом враном косом
„И са лажним лепотама
„Самог Амора варају.“

„Лажеш!“ рекох. Расрдих је.
Братић за њу заузе се;
Увреди ме, и већ знадеш,
Што смо ја и он чинили.

Не љубим те тек онако,
Ни те иштем, ни ти служим,
Да ми будеш наложница;
Јер добра је намера ми

Света црква има иго,
Сво од свиле сплетено је;
Пружи твој врат под то иго,
Па ћу и ја исто чинит'.

Иначе се овде кунем
Првим божјим угодником,
Да ћу са планине сићи,

Ли да идем у фратрове.

Тиме доврши козар своју песму, па ако га Дон Кихоте и јесте молио, да још што пева, не пристаде на то Санчо Панса, јер беше већма расположен да спава, него ли да слуша песме. Те тако рече своме господару:

„Добро би било, сењоре, кад бисте потражили место, где ћете да проведете ноћ, јер ови људи раде по цели дан, па им не бива да у певању проводе ноћ.“

„Већ те разумем, Санчо,“ одговори му Дон Кихоте, „јер се свакако домишљам, да твоје посете код мешине ишту пре накнаде у сну, него ли у свирци.“

„Хвала богу, свима нам је добро било,“ на то ће Санчо.

„И ја тако велим,“ одговори Дон Кихоте; „него се ти намести где знаш, а људима од мога заната већма приличи да бдију него ли да спавају; ипак поред свега тога биће добро, Санчо, да гледаш да ми привежеш ово ухо, јер ме већма боли, но што би требало.“

Санчо му учини по заповести, а кад један од козара виде рану, рече му, да се не брине, јер ће му он дати лек, да му рана одмах зарасте. Па узе неколико листова рузмарина, кога је онуда пуно било, ижвата их и помеша их са мало соли, па их метну на ухо; које добро стеже, уверавајући Дон Кихота, да му не треба други лек; па тако и би.

ДВАНАЕСТА ГЛАВА

О томе што је причао један козар онима који су били са Дон Кихотом.

У то ево другог момка, од оних што доносе храну из села, па рече:

„А знате ли, браћо, шта бива у селу?“

„Како ћемо да знамо?“ одазва се један од њих.

„Дакле да знате,“ настави момак, „да је јутрос умро онај чувени пастир ђак по имену Гризостомо, па веле, да је умро због оне врашке девојке Марселе, кћери богатога Гиљерма, оне што иде у пастирску руху по овим гудурама.“

„Због Марселе, велиш?“ запита један.

„Рекох, због ње,“ одговори козар; „а што је најлепше, да је у својој тестаменти наредио, да га погребу у пољу, као да је Мавро, и то да буде у дну стене, где је извор од сладуна, јер тако се говори (а веле, да је он то казао), на том месту је њу видео први пут. И још је наручио и друге такве ствари, да попови у селу веле, да се не могу извршити, нити би добро било да се изврше, јер изгледају као поганске. А на све то одговара онај његов велики пријатељ, ђак Амброзио, који се прерушио у пастира, као и он, да све на длаку мора бити онако, како је Гризостомо наредио, па се сада због тога село узбунило. Али како веле, најпосле ће бити онако, како хоће Амброзио и пастири, који су му сви пријатељи, па сутра хоће да га погребу са великом парадом тамо где сам казао. А ја бих рекао, да ће се ту имати шта да види, бар ја нећу пропустити да одем да гледам, па ма знао, да се нећу сутра вратити у село.“

„Сви ћемо да одемо,“ одговорише козари, „па ћемо бацати коцку, ко ће да остане да чува све козе.“

„Право велиш, Педро,“ прихвати један од њих, „премда неће требати да се употреби тај начин, јер ћу ја да останем за све; а то немојте да ми припишете у врлост и што не марим да видим, него што не могу да идем од трна у који сам се јуче убоо.“

„Ипак нека ти је хвала од нас,“ одговори Педро.

А Дон Кихоте замоли Педра, да му каже, ко је био тај умрли и каква је то пастирка. Педро му одговори, да колико зна , тај мртвац био је богат племић из једнога места у овој планини, па се учио као ђак многе године у Саламанци, а онда се врати у своје место, на гласу као врло учеван и да је многе књиге читао.

„Нарочито веле, да је знао читати у звездама и шта тамо раде на небу сунце и месец, па нам је на длаку казивао липсање сунца и месеца.“

„То се, пријашине, зове еклипса, а не липсање, то је помрчавање ових двају великих светила,“ примети Дон Кихоте.“

Али Педро не узимаше на ум ситнице и настави даље своје причање:

„Исто тако знао је да погоди, хоће ли година омахнути, или ће бити свега бозболе.“

„Изобила треба да кажеш, пријашко,“ примети Дон Кихоте.

„Бозболе или изобила,“ рече Педро, „све је једно. Па велим, његов отац и његови пријатељи, који му вероваше, врло се обогатише уз оно што је он говорио, јер су чинили онако, како их је он саветовао, говорећи им: Ове године немојте сејати шеницу, него јечам; ове године можете сејати рогачицу, а не јечам; на годину ће добро родити маслине, а три године за тим неће се добити ни кап уља.“

„Та се наука зове астрологија,“ примети Дон Кихоте.

„Не знам ја, како се зове,“ одговори Педро, „али знам, да је све то знао и још више што. Најпосле не прође неколико месеци, како је дошао из Саламанке, кад одједанпут искрсну прерушен као пастир са палицом и кожухом, а скинуо беше ону широку хаљину што је носио као ђак, па се с њим у исти мах обуче као пастир онај други његов присни друг по имену Амброзио, који је с њим био на школама. Заборавио сам да кажем, како је покојни Гризостомо био особито вешт да начини песму, те их је правио за вертепе о божићу и за брашанчево, па су их приказивали момци из нашега села и сваки вели да боље не могу бити. Када сељани видеше оба ова ђака, уједанпут прерушене као пастире, даше се у чудо, нити могоше да се домисле узроку, зашто су учинили тако чудну промену. Баш у то време умре отац нашем Гризостому и остави њега као наследњика од велика имања, како покретна, тако и непокретна, и од не мало крупне и ситне стоке и од много новца, те од свега постаде момак потпун господар; а право рећи, све то и заслуживао је, јер је био врло добар друг и милостиван и пријатељ добрим људима, а имао је лице благо као благи дан. Касније се дознало, да се он прерушио само зато, да би по овим пустињама ишао за оном пастирком Марселом, коју је наш пристав мало час споменуо, јер се у њу беше заљубио сиромах покојни Гризостомо. И хоћу још да вам кажем, јер ваља да знате, ко је то девојче. Може бити, а баш и зацело да тако што нећете чути целога свога века, па ма више живели него Матија Салин.“

„Ама кажи Матусал,“ примети Дон Кихоте који не могаше да поднесе, што козар изврташе речи.[46]

„Био ма ко,“ на то ће Педро, „али, сењоре, ако ћете ми сваки час замерати речима, нећемо до краја доћи ни за годину дана.“

„Опрости, пријатељу,“ рече Дон Кихоте; „хтедох само да ти кажем, што је то велика разлика; али настави своје казивање, јер ти ништа више нећу примећивати.“

„Дакле велим, господине мој драговићу,“ прихвати козар, „да је у нашем селу био један сељак богатији и од оца Гризостомова, који се звао Гиљермо, па мимо своје много и велико благо имао је ћерку, којој при порођају умре мати, а то вам је била у свем овом крају најпоштенија жена. Чисто ми је, као да је сада гледам и оно њено лице, од кога од једне стране сијаше јој сунце, а од друге месец, а сврх свега била је вредна и пријатељ сиротињи, па зато мислим да јој се душа у овај пар наслађава на оном свету гледања у божије лице. Од туге за тако добром женом, умре јој муж Гиљермо и остави своју кћер Марселу малешну али богату под окриљем једног њенога стрица, који је у нашем селу парок и пребендар. Мала растијаше тако лепа, да нас сећаше на лепоту њене матере, а ова је баш била лепа, ипак држасмо да ће је једном кћи и надмашити. Те тако би, када дође до четрнаесте-петнаесте године, нико је не виде, а да не благосиљаше бога, што је створио тако красну, а већина их се заљубише да полуде. Стриц је држаше под добрим надзором и у многу запту, ипак пуче глас о њеној лепоти тако, да које због ње, које због њена блага, не само из нашега села, него и далеко из околине људи, и то најбољи, молише њенога стрица, наваљиваше нањ и досађиваше му, да је уда за њих. Али он, који је право рећи добар кршћанин, ако је и желео да је уда, чим је видео у тим годинама, не хте то да чини без њене воље, нити се у томе осврта на добитак и корист, који му даваше управљање девојачким имањем, кад би јој удадбу одгађао. И вере ми, то се тако говорило у селу не у једном друштву у хвалу добром свештенику. Па бих хтео да знате, сењор скитнички, да се у овим малим селима свашта претреса и о свачему се говори, па то узмите утврдо, као што и ја држим, да онај поп мора бити особито добар, који своје овчице примора, да за њега добро говоре, нарочито у селима.“

---

[46] У шпањолском има: „Више него *сарна*“ (шуга). А Дон Кихоте примети: „Кажи Сара.“ У шпањолском има узречица: *ser mas viejo que la sarna* (бити старији од шуге), бити стар престар. Ово титрање речима не да се превести.

„То је истина,“ рече Дон Кихоте, „па, добри мој Педро, причај даље, јер ти је прича лепа, а умеш да је згодно казујеш.“

„Дај боже да је тако. Елем да вам даље кажем, стриц је говорио својој синовици и описао јој свакога посебице какав је од оних многих, који су је просили, и молио је да се уда и да бира, који јој се допада, али она никада не одговараше, него да за сада не мисли да се удаје, јер је још сувише млада и не осећа се подобна да би могла понети терет од брака. На ове речи, које су изгледале да су разложите, није јој стриц више досађивао, надајући се, да ће већ бити зрелија, па ће знати себи по вољи изабрати друга. Јер, говораше и ту је имао разлог, родитељи не треба да своју децу преко њихове воље жене и удају. То тако беше, кад уједанпут, кад се нико ни надао није, начини се пастирком наша лепа Марсела, па не осврћући се на свога стрица и на цело село, који је одговараше, она поче ићи с осталим пастиркама из села и стаде сама чувати своје стадо. А чим она изађе у свет, те јој се лепота показа на дану, ја вам заиста не бих знао казати, колики богати момци, племићи и сељаци, навукоше Гризостомово рухо, па заљубљени тумарају по овим лузима. Један од њих, како већ рекох, беше наш покојник, за кога веле, да је више није ни волио, него је обожавао. А немој да мислите, ако се Марсела дала у такав слободан живот и ако је била са маленим или никаквим надзором, да је за то дала и најмања повода, што би било на штету њеном образу и поштењу, него је толика и таква њена опрезност, са којом чува своје поштење, да ни један, који око ње ласкају и чепају, није могао да се похвали, нити се са правом може похвалити, да му је дала ма и најмању наду да ће му се испунити жеља. Али зато не бежи нити се крије од друштва и разговора са пастирима, него с њима поступа лепо и пријатељски, докле јој који од њих не открије своју жељу, па била ова тако праведна и света као брак што је, она га од себе одбаци, као из прћке. И владајући се на тај начин, она прави више штете у земљи, него ли да по њој куга мори, јер њена милина и лепота привлачи им срца, да морају да јој служе и да је љубе, а њено презирање и осорност доводи их да очајавају, те тако не знају шта да јој кажу, него је на глас зову бездушном и немилосрдном и још иначе је таквим начином називају, да се може отуда видети, каква јој је ћуд. Па, сењоре, кад бисте нешто остали овде који дан, чули бисте ове планине и ове долине како јече од јаука оних несрећника, који за њом иду. Није далеко одавде једно место, где ће бити двадесетак букава, и ни једне нема, да јој у глаткој кори није урезано и написано име Марсела, а поврх гдекојега бива урезана у дрвету круна, као да је љубавник

хтео сасвим јасно да покаже, да је Марсела носи и заслужује са своје потпуне човечанске лепоте. Овде један пастир уздише, онамо се други жали, тамо се чују заљубљене песме, оданде јечи очајно нарицање. Један проведе по целу ноћ седећи поред каква раста или стене и не склапајући плачне очи, па удубљена и занесена у мислима налази га у зору сунце; други не да починка ни одмора својим уздасима, па у по најтоплијег летњега дана пруђио се по вреломе песку и шаље своје жалбе милостивном небу; а лепа Марсела слободна и весела руга се и овима и онима. И сви ми који је знамо чекамо, на што ће изаћи њена охолост и који ће бити онај срећник, који ће доћи да умекша ту грозну ћуд и да ужива толику лепоту. Како је све то што сам казивао права истина, то морам да мислим да је тако и с оним што је наш пристав казао за повод Гризостомове смрти. И зато бих вам препоручио, сењоре, да свакако сутра одете на његов погреб, јер ће се имати шта да види, пошто Гризостомо има многе пријатеље, а нема ни пола миље одавде до места, где је наредио да га погребу.“

„То ће ми бити брига,“ одговори Дон Кихоте; „па ти захваљујем на уживању, које си ми пружио, казивајући ми тако красну приповест.“

„О!“ на то ће козар, „не знам ја ни половину од онога , што се све десило Марселиним љубавницима; али шат будемо сутра наишли на каквога пастира, који ће нам то причати. Него ће за сада бити добро да идете и да спавате под кровом, јер под ведрим небом могле би вам ране позлити, ако се и не треба бојати никакве неприлике после лека, који сам вам дао.“

Санчо Панса, који је већ у першун отправљао толико брбљање козарево, такође навали на свога господара, да иде да спава у Педровој колеби. Он тако учини и сав остатак ноћи проведе у мислима о својој сењори Дулсинеји, подражавајући Марселиним љубавницима. Санчо Панса намести се између Росинанта и свога магарца, па заспа не као несрећни љубавник, но као коме су добро наместили ребра.

ТРИНАЕСТА ГЛАВА

У којој се доврши приповест о пастирици Марсели са другим догађајима.

Али тек што се дан поче појављивати на вратима од истока, а пет од шест козара дигоше се и стадоше будити Дон Кихота и питати га, да ли остаје при намери да иде да види Гризостомов славни погреб, а они ће бити у његову друштву. Дон Кихоте, који друго није ни желео, диже се и заповеди Санчу, да одмах седла и меће самар, што овај учини са доста брзине, а исто тако журно сви се кренуше. И не идоше ни четврт миље, кад на једном раскршћу угледаше, где према њима иду до шест пастира у црним кожусима и са главама окићенима венцима од кипариса и злољесине. Сваки је имао добру батину од поме. С њима јахаше и два племића у господску путничку оделу и са њима још три момка пешака, који су их пратили. Када се сукобише, учтиво се поздравише и питаше се једни друге, куда иду, те дознаше, да сви иду на место погреба, и тако сви заједно пођоше даље. Један од коњаника у разговору са својим другом рече му:

„Ја бих рекао, сењоре Вивалдо, да се нећемо кајати, што смо продангубили, идући да видимо овај разглашени погреб, јер ће заиста према ономе, како су нам ови пастири причали, изаћи на глас чудне ствари о умрлом пастиру, као и о убилачкој пастирици.“

„И сам тако мислим,“ одговори Вивалдо, „па бих продангубио не један дан, него четири, да бих то могао видети.“

Дон Кихоте запита их, шта су они чули за Марселу и за Гризостома. Коњаник му одговори, како су се јутрос срели са овим пастирима, па видећи их у тако тужну оделу, запитали су их, зашто иду у короти, а један од њих причао им је о настраности и лепоти некакве пастирке по имену Марсела и о љубави, коју многи осећају спрам ње, као и о смрти тога Гризостома, коме иду на погреб. Једном речи, он исприча све што је Дон Кихоту причао Педро. Овај разговор престаде, а поче други, јер онај, који се звао Вивалдо, запита Дон Кихота, какав га је узрок навео да на такав начин оружан иде по земљи тако мирној. А Дон Кихоте одговори му:

„Мој занат не слаже се нити допушта да ја идем другојачије. Удобност, благовање и доколица, то су изумели за мекушце дворане; али посао, неспокојство и оружје изумели су и створили само за оне, које свет зове тумарећим витезовима, од којих ја, ако и недостојан, најмањи сам међу свима.“

Чим су ово чули, одмах сви видеше, да је луд, а да би се боље уверио и видео, кога је рода лудост му, опет ће га запитати, шта ће то да каже тумарећи витезови.

„Зар ви нисте читали,“ одговори Дон Кихоте, „летописе и повести од Англије, у којима је реч о славним делима краља Артура, кога ми у нашој кастељанској романци увек зовемо краљем Артусом, о коме има древно и опште предање у свој краљевини Великој Британији, како тај краљ није умро, него је неком мађијом претворен у гаврана, а са временом да ће се вратити да влада и опет да узме скиптар своје краљевине! Због тога нема примера, да је од тога доба па до наших дана Енглез убио гаврана.[47] Елем за тога доброга краља основан је онај славни ред витешки од витезова Округле Трпезе[48] и догодиле су се од слова до слова љубавне ствари што се причају о Дон Лансароту од Језера и Хинебри краљици, а посредница и која је за све знала била је она часна дуења Кинтањона, откуда је постала она опште позната романца, која се толико пева у нашој Шпањолској:

Јоште никад не би витез
Тако служен од госпођа,
К'о што беше Лансароте,
Из Бретање када пође,

са оним тако слатким и тако љупким описом његових љубавних и јуначких дела. Од тога времена и од руке до руке тај је витешки ред растао и ширио се по многим и различним крајевима света, и у њему прославише се и познаде их свет са њихових дела: храбри Амадис од Галије са свима његовим синовима и унуцима до петога колена, па јуначки Феликмарте од Хирканије, па Тиранте Бели, који се никад не може довољно славити, па непобедни и јуначки витез Дон Белијанис од Греције, кога смо тако рећи у наше дане гледали, с њим се дружили и слушали га. То ће дакле, господо, рећи тумарећи витез и као што сам казао, то је ред његовога витештва, у који, како мало час рекох, ако и грешан, ступио сам и ја и што су поменути витезови радили, то чиним и ја, те тако идем по овим самоћама и пустињама, тражећи пустоловине, одваживши се, да моју мишицу и моју

[47] Артур је баснослован краљ британски, о коме има у народу пуно предања. Тако се говори, да га је његова сестра Моргајина, велика мађиница, опчинила, али да ће се он зацело вратити и опет сести на свој престо. Скоро сваки народ има такве своје јунаке, за које вели, да нису умрли и да ће се опет вратити у свет.

[48] Ред од Округле Трпезе (*Tabla Redonda, Table-Ronde, Tafelrunde*) основао је краљ Артур и имао је двадесет и четири витеза, у које су примали и странце.

личност принесем и у најопаснијем задатку, који ће ми судбина дати, ради помоћи слабима и невољнима.“

После ових речи његових путници се потпуно уверише, да је Дон Кихоте померио памећу, и каква је лудост која је њим овладала, па се томе исто тако дивише, као што се дивио сваки, који су први пут за то дознали. А Вивалдо, који беше човек врло оштроуман и веселе нарави, да би у забави прешао оно мало пута, што им рекоше да имају још проћи до стене, где ће бити погреб, науми да му даде још повода да којешта лудује. Зато му рече:

„Ја бих рекао, господине тумараћи витеже, да сте ви одабрали један од најстрожијих редова што их има у свету, па мислим, да ни ред фратара картузијана није тако строг.“

„Може бити да је тако строг,“ одговори наш Дон Кихоте; „али да је тако и потребан свету, ту ни за два прста нећу да посумњам. Јер ако ћемо истину рећи, војник, који извршује оно што му војвода заповеди, не чини мање од самога војводе, који му то заповеда. Хоћу рећи, да монаси сасвим мирно и спокојно моле бога за благо земље; али ми војници и витезови извршујемо и оно, за што се они моле, бранећи то храбрим нашим мишицама и оштрицом наших мачева, и то не испод крова, него под ведрим небом, на чисто изложени несносним зрацима сунчевим у лето и љутим мразевима зиминим. Тако смо дакле слуге божије на земљи и мишице, преко којих се на земљи врши божја правда. Па како ратни послови и што се на њих односи не могу бити извршени без зноја, напора и велика труда, то излази, да они, који их упражњавају, полажу свакако већи труд, него ли они, који у тихом спокојству и мирно шаљу богу молитве, да буде у помоћи нејакима. Нећу да кажем, нити ми то пада на ум, да је сталиш тумараћега витеза тако добар, као онај усамљеног монаха; само хоћу то да кажем према оном што сам подносим, да је без сумње мучнији и уморнији, и гладнији и жеднији, јадан, одрпан и ушљив, јер нема сумње, да су бивши тумараћи витезови у току свога живота искусили многу недаћу. Па ако су гдекоји знали да постану царевима поради храбрих својих мишица, богме их је то и стало доста њихове крви и зноја; а ти који су се тако понели, да нису имали мађиника и мудраца, који су им помагали, би се заиста преварили у својим жељама и не би им се испуниле наде.“

„И ја тако мислим,“ прихвати коњаник; „али међу толиким другим стварима једно ми се не допада од тумараћих витезова, а то је, кад дођу у прилику да се баце у какву велику и опасну пустоловину у којој су очевидно у опасности да ће живот да изгубе, никад

им у том часу, кад ће да се ударе, не пада на ум да се препоруче богу, као што је сваки кршћанин дужан да чини у таквим опасностима, него се они препоручују својим дамама са толиком усрдношћу и побожношћу, као да су богиње; а то ми у неколико заудара незнаботством.“

„Господине,“ одговори Дон Кихоте, „без тога не може да буде ни на који начин и оном би се тумараћем витезу замерило, ако би иначе поступио; јер то је већ обичај и начин у тумараћем витештву, да тумараћи витез, пред што ће да се упусти у какво велико убојно дело, има пред собом своју сењору, да њојзи нежно и заљубљено окрене очи, као да је моли, да му иде на руку и помаже у сумњивој борби, у коју ће да загази. Па ако га нико и не би чуо, он је дужан да промрмља неколико речи, којима јој се од свега срца препоручује. А о томе имамо небројене примере у повестима. Али зато не треба мислити, да они не треба да се препоруче богу, ако им то време и место допусте да учине у току посла.“

„Ипак,“ примети путник, „има што ми није право, а то је, што сам читао много пута, како се два тумараћа витеза поречкају, па један реч – други реч, они се разјаре, окрену коње, па подобро зађу у поље и онда уједанпут појуре један на другога, а у по трке препоручују се својим дамама. И од тога сукоба обично бива то, да један падне наузнако преко коњске сапи, јер га је противниково копље скроз пробило, а други би исто тако прошао и пао на земљу, да се не ухвати за гриву своме коњу. Сад ја не знам, како је погинули у току таква нагла посла имао каде да се богу препоручи. Боље би било, да је речи, које је трошио у трку, препоручујући се својој дами, употребио на то, на што је требао и био дужан да употреби као кршћанин, тим пре, што мислим, да немају сви тумараћи витезови даме да им се препоручују, јер нису сви заљубљени.“

„То не може да буде,“ одговори Дон Кихоте; „велим, не може да буде да има тумараћи витез без даме, јер је њима закон, да су заљубљени, тако својствен и тако природан, као што небо мора да има звезде; и то је извесно, да нема повести, у којој би било тумараћа витеза без љубави, и управо зато, кад не би био заљубљен, не би га држали за права витеза, него за нека копилана и да у тврдињу реченога витештва није ушао на врата, него преко плота, као какав разбојник и лупеж.“

„Ипак,“ на то ће путник, „мени се чини, ако се добро сећам, да сам читао, како Дон Галаор, брат храброга Амадиса од Галије, никад није имао одређену даму, којој би се

могао препоручити, па опет за то није био мање уважен и био је врло храбар и славан витез.“

На то му одговори наш Дон Кихоте:

„Сењоре, једна ласта не прави пролеће, тим мање, што ја знам, да је тај витез у потаји био врло заљубљен, осим тога што је он био свакој наклоњен, која му се допадала; јер таква му је била нарав, па није могао иначе. Најпосле, ипак је сасвим доказано, да је он имао једну, коју је једину учинио госпођом своје воље, којој се препоручивао сваки пут, али сасвим у потаји, јер је хтео да буде тајанствен витез.“

„Кад је дакле главно, да сваки тумарећи витез треба да је заљубљен,“ рече коњаник, „то се може узети, да сте заљубљени и ви, јер то спада у ред; па ако не полажете вредност да будете тако тајанствени, као Дон Галаор, то вас молим са највећом озбиљношћу у име целог овог друштва и у своје, да нам кажете име, отачаство, својства и лепоту своје даме, јер ће се она држати за срећну, ако сав свет буде знао, да је љуби и да јој служи такав витез, какав ви изгледате.“

Дон Кихоте уздахну овде дубоко и рече:

„Не бих могао казати, да ли моја слатка душманка воли или не воли, да свет знаде, да јој ја служим; само одговарајући на оно, што се од мене иште са толиком учтивошћу, знам да кажем, да јој је отачаство Тобозо, место у Манчи, да има својства, да би у најмању руку могла бити принцеза, јер је моја царица и сењора, да јој је лепота натчовечанска, јер су у ње постали истинити сви немогући и замишљени придеви лепоте, које песници дају својим дамама, да су јој власи злато, њено чело Јелисејска поља, њене обрве небеске дуге, њене очи сунца, њени образи ружице, њене усне мерџан, бисер њени зуби, алавастар њен врат, мрамор њене груди, слонова кост њене руке, кожа јој снег, а удови, које срамежљивост крије од људских очију, такви су, како ја мислим и разумем, да би их само савестан преглед могао уважити, али никако и упоредити са чим.“

„Желели бисмо јој знати поврзму, род и колено,“ на то ће Вивалдо.

На то одговори Дон Кихоте:

„Није од рода древних римских Куртија, Гаја и Шћипиона, нити од нових Колона и Орсина, нити од каталуњских Монкада и Рекесена, па ни од валенсијанских Ребеља и Виљанова, или од арагонских Палафоха, Нуса, Рокаберта, Кореља, Луна, Алагона, Уреја, Фоса и Гуреја, ни од кастиљанских Серда, Манрика, Мендоса и Гусмана, ни од

португалских Аленкастра, Паља и Менеса; али је од рода Тобоза од Манче, од племена, ако и нова, али таква, да може дати славан почетак најсјајнијим породицама будућих векова. Па нека ми се ту ништа не примећује, ван уз услове, које је Цербино ставио у дну трофеја начињених од Орландова оружја, написавши:

Дирнут' их немој
С Орландом ако не смеш бити бој.“

„Ако моје племе и јесте од Качопина од Лареда,“[49] примети путник, „ипак га не бих смео упоредити с Тобозима од Манче, премда истину рећи, до данас нисам чуо за такво презиме.“

„Како то да га нисте чули!“ одговори Дон Кихоте.

Сви остали слушаше са великом пажњом разговор ове двојице, па и сами козари и пастири увидеше, колико недостаје памети нашем Дон Кихоту. Само Санчо Панса мишљаше, да је све онако, како његов господар каже, јер га је знао, ко је и познавао га је од детињства; једино што му некако не биваше да верује, беше оно за лепотицу Дулсинеју од Тобоза, јер никад не беше чуо за такво име, ни за такву принцезу, макар што је живео тако близу Тобоза.

Идоше тако разговарајући се, кад угледаше кроз стругу између два висока брда, како се спуштају до двадесет пастира, сви обучени у црне кожухе и закићени венцима, које су после видели да су од кипариса. Шест од њих носише носила покривена многим разноликим цвећем и гранчицама. Када то виде један од козара, рече:

„Они, што онамо долазе, носе тело Гризостомово, а у дну онога брда место је, где је наредио да га сахране.“

Зато се пожурише и таман стигоше, кад су они, који су долазили, већ спустили били носила на земљу, а четири од њих оштрим пијуцима копаше гроб поред једне тврде стене. Једни друге учтиво поздравише, а Дон Кихоте и који су с њиме дошли одмах почеше посматрати носила и на њима видеше покривено цвећем мртво тело у пастирску оделу,[50] од прилике човека од тридесет година. Ако је и био мртав, видело се да је био лепа лица и красна изгледа. Око њега на носилима беху неколике књиге и многе хартије отворене и

[49] Качопинима звали су тада у Шпањолској убоге ђаволе, који су се селили у Америку.

[50] Како је Гризостомо умро као очајник (*desesperado*), како веле Шпањолци, тј. самодавећи се, то му је и погреб без свака црквена обреда. Зато има на себи пастирско одело, а не самртњачу (*mortaja*), монашку мантију, у којој мртваце погребавају.

умотане. И тако они, који посматраше као и они, који су копали гроб, и сви остали што их је ту било, дивно се држаше мучања, докле један од оних, који су мртваца донели, рече другоме:

„Пази добро, Амброзио, да ли је ово место, које је казао Гризостомо, кад већ хоћеш да се све онако на длаку изврши, како је наредио у својој тестаменти.“

„То је,“ одговори Амброзио, „јер ми је ту много пута мој несрећни пријатељ казивао приповест своје несреће. Казао ми је, да је ту први пут видео ону самртну душманку човечијега рода, исто тако овде је било, када јој је открио своју мисао колико поштену, толико заљубљену, а ту је било последњи пут, где га је Марсела најпосле освестила и презрела, тако да је он учинио крај жалосној игри његовог јаднога живота, па ту, ради спомена толике несреће, желео је да буде положен у утробу вечитога заборава.“

Па окренувши се Дон Кихоту и коњаницима, настави говорити:

„Ово тело, господо, које посматрате разнеженим погледом, било је обиталиште души, коју је небо било украсило небројеним својим благом. Ово је тело Гризостома, који је јединствен био по умљу, једини у учтивости, претеран у племенитости, несравњен као пријатељ, неоцењен у веледушности, озбиљан без охолости, весео без нискости и једном речи први у свему што је врлина, а без равна себи у свему што је несрећа. Љубио је, беше одбијен; обожавао је, беше презрен; преклињао је једну горду, молио мрамор, јурио је по ветру, зборио самоћи, служио незахвалности, од које је то добио, да је постао жртвом смрти у по пута његова живота, коме учини крај једна пастирка коју је он хтео да овековечи, те да живи у успомени свију народа, као што би то могле доказати ове хартије које гледате, да ми он није наручио да их предам огњу, пошто му тело будем предао земљи.“

„Ви бисте,“ примети Вивалдо, „с њима опорије и сверепије поступили, него сам њихов господар, јер нити је право, нити се пристоји да се изврши нечија воља у ономе, као он што наређује мимо разлог. Па Август Ћесар не би био добро учинио, да је пристао на то, да се оно изврши, што је божански Мантован наредио у својој тестаменти. И тако, сењор Амброзио, већ кад будете предали земљи тело свога пријатеља, немојте да забораву предате његове списе, јер ако је он наређивао као уврећен, није добро, да ви то извршујете као неразуман; напротив, оставивши у животу ове хартије, одржите за увек и спомен на Марселину сверепост, нека служи као пример за времена потоњих нараштаја, те да се

клоне и беже од таква опасна посла. Ја и који смо овде дошли, већ знамо повест овог вашег заљубљеног и очајнога пријатеља и знамо ваше пријатељство и повод његовој смрти, као и што је он наредио на крају свога живота; а из те жалосне повести може да се знаде, колика је сверепост Марселина била, Гризостомова љубав, ваше верно пријатељство, као и мета, којој иду они, који колачки јуре по путу, што им га манита љубав износи пред очи. Синоћ дознасмо за Гризостомову смрт, и да ће да га погребу на овом месту, те из љубопитства и сажаљења остависмо свој предузети пут и доконасмо да својим очима видимо оно, што нас је при слушању толико дирнуло; а у награду за ту растуженост и желећи да је излечимо, ако могбудемо, молимо те, о мудри Амброзио, бар ја те молим од моје стране, да се оставиш спаљивања тих хартија и да ме пустиш да узмем коју од њих.“

Па не чекајући на пастиров одговор, пружи руку и узе некоје, које су му најближе било, што кад Амброзио виде, рече:

„Сењоре, из учтивости пристаћу да задржите оне што сте их већ узели; али би залуду било мислити, да остале нећу спалити.“

Вивалдо, који је желео да види шта пише у тим хартијама, одмах отвори једну и виде да јој је наслов: *Очајна песма*. Кад то чу Амброзио, рече:

„То је последња хартија, коју је несрећник исписао, па да бисте, сењоре, видели, до колике је мере био несрећан, читајте да и други чују, а имаћете каде докле се ископа гроб.“

„То ћу да учиним врло радо,“ рече Вивалдо.

Па како су сви остали имали исту жељу, окружише га, а он читајући на глас, ово им казиваше:

ЧЕТРНАЕСТА ГЛАВА

У којој су очајни стихови умрлога пастира са другим неочекиваним догађајима. Гризостомова песма.

Кад већ, свирепа, хоћеш да се знаде
Од народа до народа, од уста
До уста сила крутог срца твога,

Чинићу тако, да сам пак'о дадо
Звук болећа мог јада грдна, пуста
Нек њиме јечи дрхат гласа мога;

Па жеља моја, искон бола мога
И твоја црна да казујем дела,
Из груди јак и тисвуће страшан
И са њиме, ах! какав поглед плачан!
Румену крвцу из мог срца свела.

Чуј дакле и обрати пажљив свој ум
На звучни склад не, већ на замршен шум,
Кој куља са дна мојих груди,
Сировитом покретан манитошћу,
Да теби болљу, мени сласт буди.

Лавовска рика, страхотно вијење
Зверског вука, ужасно сиктање
Отровне гује и немани какве

Хуктање грозно, злокобно гракћење
Гаврана враног, и страшно урлање
Олује бесне, с морем кад се кавжи,
Рањеног бика, али још у снази,

Јаросна битка, самице грлице
Гукање тужно, па суморна крика
Мрзана кућа, уз то плачна вика
Целог пакла црне дружнице –
Све би то ванка са душом боланом,

Смешано скупа једним грдним гласом,
Да сва претрну човечија чула,
Јер моје муке, моје страшне муке,
Од друге руке траже си одушке.

Ур небес овај никако с'не ори
Жалосном јеком поред Тага жутог,

Ни маслиником чувеног Бетиса:
Тешки мој јаде овуда се шири,

Сред кршна стења, амбиса дубоког,
Са живом речи од мртва језика,
Ил' долом мрачним, или по литица,

Куд људска није још крочила нога,
Или где сунце не засветли нигде,
Ил' где крај Нила гмиже небројен гад,
И неман љута тражи друга свога.
Па док промукла јека мога јада

Безљудним крајем разлеже се сада
И твоју кивност жели разгласити,
Због моје црне несрећне судбине
За њу ће цела васељена знати.

Убија презир; стрпљење сможђава,
Ил' лажна сумња, или оправдана;
И љубомора све љуто покоси;

Дуг изостанак живот разорава;
У срећну судбу не бива надања,
Од заборава страх кад срце носи.

Све клања с' смрти, том страшноме госи;
А ја, да чуда ниакд непозната !
Живим одсутан, љубоморан, презрен.
Уз чисту сумњу као и усмрћен.
Са жешћим огњем поред заборава,

И код толике моје муке, нигде
Поглед мој не зна за сенку од нада;
А ја очајник тога и не желим,
Већ да бих једном краја догледао
Ево се кунем, да за њим не тежим.

У истом часу да ли може бити
И страховања и слаткога нада?
Зар има наде, где је разлог страху?

Ко ли ће моћи очи затворити
Код љубоморе, кад му тешко пада,
Да је не види на сваком даху?

Широм ћу врата отворити маху

Неповерења, кад а гледам јавно
Изражен презор и, о горка мено!
Сумњање тешко делом остварено,
Истину светлу скренуиту на лажно?

Ох! љубоморо , тиранине прави
У царству љубве, нож дај отровани
Презоре, дај ми коноп уплетени –
Али вај! вашу успомену дави
Победом грозном бол од патње вељи.

Умирем најзад; а да се не надам
Никада добру, ни жив, ни у гробу,
У мојој мисли нећу попустити.

Љубав је благо, то ћу рећи вздан,
Душа слободна у свакоме добу,
Када се даде љубвом покорити.

Душманка моја - и то ћу још рећи -
Душу и срце да лепо имаде,
Њен немар да је са кривице моје
И љубав, код све веље злоће своје,
Да у свом царству мир одржат знаде,

И, са том мишљу и уз омчу јаку,
Прекраћујући тешку муку сваку,
До које дођох због њена презира,
Предаћу ветру и душу и тело,
Без наде какве будућега добра.

Ти, која таквом свирепошћу својом
Дала си разлог, да овако творим
С животом својим, који ми је тежак,

Када већ знадеш, да са раном мојом
На срцу моме само радо скорим,
Да ти се мржњи ја жртвујем једнак:

Ако ли срећом – за ме случај редак –
Твог ока небо хоће да се мути
Због смрти моје, немој то да чиниш;
Јербо не желим, као да ти видиш
Накнаду неку у мојојзи души.

Боље да с' види на моме опелу,
Весела да си, к'о на каквом прелу.

Али сам глупак, то ти помињући,
Кад сваки зна де, да је дика твоја,
Што тако рано чезне душа моја.

Час је ту; ходи с понора дубока,
Тантале, с жеђу, и Сизифе, амо
С теретом сињим твоје кршне стене;

Титије, дајде ти ја стреба твога,
Пак и Исксијон с колом нек је амо,
И дина ј иде што с' увек послене.

Сви нека сложе своје нарицање,
У моје груди, па са тихим гласом
(Ако то бива једном очајнику)
Нека запоје жалосно опело,
Над телом, ком се самртњача не да.

А вратар адски, Ћервер са три главе,
Безброј авети с тисућу сабласти,
Нек погађују уз жалосну песму:
Лепше опело оном не приличи,
Ко са љубави самог себе дави.

Очајна песмо, немој да ми тужиш,
Што се с мноме више ти не дружиш;
Јер кад већ оној, рад' које си сузна,
С несрећом мојом порасло је перје,
Ти о погребу немој бити тужна.

Слушаоцима се добро свидела Гризостомова песан, само онај, који је читао, рече, да му се некако не слаже с оним што је слушао за поштење и доброту Марселину, јер у песни се жали Гризостомо на љубомору, подзревање и одсуствовање, све то на штету добром гласу и образу Марселину. Амброзио, који је знао и најскривеније мисли свога пријатеља, одговори му:

,,Да бих вам, сењоре, разјаснио ову сумњу, добро је да знате, да кад је овај јадник писао ту песму, био је далеко од Марселе, од које се био удаљио, да би видео, хоће ли одсуство с њиме поступити према свом обичном начину. Па како одсутнога заљубљеника свака ствар мори и страховањем га испуњава, тако је и Гризостома мучила замишљена љубомора и страховање, као да је било томе разлога; и са те стране, онако је као се говори

о Марселину поштењу, јер осим што је сверепа и мало охола и сувише поносита, ни сама завист не може и неће јој дати какву ману“

,,Имате право,“ одговори Вивалдо.

Па како како хтеде да чита другу хартију од оних што их је спасао од ватре, прекиде га у томе чудесно виђеније (јер тако то изгледаше), које се уједанпут указа њиховим очима, а то беше да на врху од стене, код које су копали гроб, указа се пастирка Марсела тако лепа, да јој је лепота надмашавала глас о њој. Који је дотле нису видели, гледаше је дивећи се и ћутећи, а који су већ били навикли да је гледају, не бленуше мање него они, који је нигда нису видели. Али тек што је Амбросио угледа, а он јој пун негодовања рече:

,,Да ли ниси дошла, о аспидо василинска ових планина, да можда видиш, да ли пред тобом липти крв из рана овога јадника, коме је твоја сверепост узела живот? Или си дошла да се гордиш сверепим делима твоје охолости? Или да са те висине, као други немилосрдни Нерон, гледаш пожар његовог запаљенога Рима? Или да безобразно газиш ову несрећну лешину, као она незахвална кћи што је газила лешину свог оца Тарквинија? Говори брзо, зашто си дошла, или што би ти најмилије било, јер знајући ја, да гризостомове никада за живота му нису престале да ти се повинују, ево ћу учинити, да ти се покоравају и у смрти, као и сви ови, који се зову његови пријатељи.”

„Нисам, о Амбросио, дошла поради ни једне ствари које си споменуо,“ одговори Марсела, „него да сама себе браним и да покажем, колико мало разлога имају сви они, који мене криве због гризостомових мука и његове смрти. Зато молим вас све, који сте овде, да ме послушате, а неће ми требати много времена, нити да потрошим многе речи, да бих разумнима доказала оно што је истина. Како велите, небо ме је створило лепу, тако да вас моја лепота приморава да ме љубите, нити можете иначе да чините; а поради те ваше љубави према мени велите, па и иштете, да и ја вас морам љубити. Са природним разумом, који ми је дао бог, ја увиђам да све што је лепо заслужује и љубав; али не разумем, да зато, што га љубе, онај, кога љубе ради лепоте, мора да љуби онога, који њега љуби, тим мање, што се може десити, да је љубитељ лепога ружан, па као ружан заслужује гнушање, нити има смисла да каже: Ја те љубим, што си лепа, дакле треба да ме љубиш, и ако сам ружан. Али баш да узмемо да лепоте иду напоредо, не морају зато напоредо ићи и жеље, јер не побуђује љубав свака лепота, него некоје увесељавају око а не овлађују вољом; а кад би

све лепоте побуђивале љубав и вољом овлађивале, да би се начинила збрка од воља, које не би знале, где да се уставе, јер како су лепи предмети безбројни, тако би бескрајње морале бити и жеље; а ја сам чула, да се права љубав не дели и да треба да је добровољна и не натерана. Кад је то тако, као што ја мислим да је, зашто хоћете да моју вољу потчиним наморавању, и то само за то, што ви велите да ме волите? Ако није тако, кажите ми: у место што ме је небо створило лепом, да ме је створило ружну, зар би било право, кад бих се ја тужила на вас, што ме не волите? У толико пре, што ваља да помислите, да нисам ја сама одабрала ову моју лепоту, него ми је такву дало небо из милости, без моје молбе и избора; па као што гуја није крива за свој отров, јер њиме убија, пошто јој је га дала природа, тако ни ја не заслужујем да ми се пребацује, што сам лепа Лепота у часне женске таква је, као удаљена ватра, или оштар мач, јер нити ова жеже, ниги ова сече кога, ако јој се не примакне. Поштење и врлина украс су души, без њих тело не треба да се чини лепо, баш и да је лепо; па ако је поштење једна од врлина, које тело и душу већма красе и улепшавају, зашто да га изгуби она, коју воле поради лепоте, само да би одговорила тежњи онога, који једино за љубав своје насладе ради свом својом снагом и вештином на томе, да је упропасти? Слободна сам рођена, и да бих могла слободно живети, изабрала сам пољску самоћу; дрва ових планина моја су дружба, бистра вода ових потока мени је огледало, са дрвима и са потоцима делим моје мисли и лепоту. Ја сам ватра у даљини, мач склоњен. Који су се заљубили у мене, гледајући ме, њих сам разуверила речма; а ако се жеље одржавају надањем, пошто нисам наде дала ни Гризостому, ни коме другоме, то се најпосле ни за једног од њих не може казати, да га је убила моја сверепост, него његово јогунство. Ако ми се пребацује, да су му намере биле часне и да сам зато требала да им одговорим, ја велим, кад је на овом истом месту, где се сада копа гроб његов, открио мени чистоту своје жеље, ја сам му одговорила, да је моја жеља да живим увек сама и да једина земља ужива плод моје часности и обележје моје лепоте. А ако је он поред свега тога обавештења хтео да се одупире нади и да плови уз ветар, зар је чудо, ако се утопио у по затона своје необуздане жеље? Да сам му изашла у сусрећу, била бих претворна; да сам га задовољила, поступила бих против моје боље намере и одлуке. Он се обавештен узјогунио, очајавао је, а није био мржен: кажите сада, да ли има разлога, да се на мене баца кривица за његов јад? Нека се жали, ко је обмахнут, нека очајава, кога су превариле обећане наде, нека се узда, когаћу да позовем, нека се поноси, коме сам се одазвала; али нека ме онај не

зове сверепом, ни убилицом, коме нити сам обећала, ни обмахнула га, ни звала га, ни му се одазвала. Досада још није небо хтело да љубим по судбини; а глупо је мислити, да ћу ја љубити по избору. Ово обавештење нека у опште служи за опомену нарочиту сваком који обилази око мене, и нека се одсада знаде, ако буде ко умро због мене, неће умрети са љубоморе и несреће, јер ко никога не љуби, ником не даје ни повода љубомори, и јер разочаравање не може да се учини као презирање. Ко ме зове звером и аспидом василиском, нека ме се остави као опаке и опасне ствари; ко ме зове незахвалном, нека ме не служи, ко ме зове необичном, нека ме не гледа, коме сам сверепа, нека не иде за мном; јер та звер, та аспида василиска, та незахвална, та сверепа и необична нити ће их тражити, служити им и гледати их, нити ићи за њима ма на који начин. Ако је Гризостома убила његова нестрпљивост и продрзљива жеља, зашто да се кривица баца на моје поштено владање и скромност? Ако ја моју чистоту чувам у држби са дрвима, зашто би хтео, да је изгубим, онај, који би хтео да је сачувам међу људима? Као што знате, ја имам свога добра и не желим туђе; ја сам слободна и не марим да се коме потчињавам; ја никога нити љубим нити мрзим; не варам овога, нити облећем око онога, не шалим се с једним, нити се забављам с другим. Ја се забављам у часну разговору са пастиркама из ових села и у бризи за моје козе; ове планине границе су мојим жељама, а прелазе ли преко њих, то је да би посматрале лепо небо, куда ће се душа да упути, као у своје исконско боравиште.“

Па рекавши то, не чекајући никакав одговор, окрену леђа и изгуби се у тесном сурдуку једног од оближњих брда, оставивши све, који су ту били, удивљене како због њеног умља, тако и због лепоте јој. А некоји (од оних, које је моћна стрела зракова њених лепих очију ранила) као да хтедоше за њом да пођу, не осврћући се на јасну опомену, коју су били чули. Кад то опази Дон Кихоте, учини му се, да је ту згода за његово витештво да притекне невољним девицама, па метну руку на балчак свога мача и велегласно рече:

„Нико, ма кога стања и занимања био, да се није покусио да пође за лепом Марселом, ако неће да га снађе моје јаросно негодовање. Она је јасно показала, да је мало, или нимало крива за смрт гризостомову, као и да никако не мисли да учини по жељама ма ког од њених заљубљеника; за то је право, у место да се иде за њом и да буде гоњена, да је поштована и уважавана од свију часних људи у свету, јер је показала, да у њему једина је она, која живи са таквом часном намером!“

Било због претњИ Дон Кихота, или што им је Амбросио рекао, да сврше оно што су дужни да учине његовом добром пријатељу, тек од пастирани један се не макну, нити оде оданде, докле не ископаше гроб, па спаливши гризостомове хратије, метнуше уњ његово тело не без многих суза од стране присутних. Гроб поклопише великом каменицом, докле се не начини плоча, коју је Амброзио, како рече, хтео да наручи са надгробним, које ће овако да гласи:

Хладан леш овде почива
Љубавника јадног, бедног;
Био пастир стада белог,
Нељубав га убила.

Лепотица бездушна
Зададе му самрт преку,
у мушком га правом јеку
Рака покрива тужна.

За тим посуше гроб многим цвећем и гранчицама и пошто сви изразише његовом пријатељу Амбросију учешће у тузи, расташе се сњим. Исто учинише Вивалдо и његови другови; и Дон Кихоте се опрости са својим домаћинима и са путницима, који га молише да пође с њима у Севиљу, јер је то место тако згодно за пустоловине, да их има у свакој улици и иза свакога рогља више но ма у каквом другом. Дон Кихоте им захвали на савету и на њиховом пријатељском расположењу, па им рече, да засада не мисли ићи у Севиљу, докле све ове планине не очисти од разбојника, за које је чуо да их је пуно туда. Видећи му племениту одлуку, путници не хтедоше да му више досађују, него се наново опростише с њим и оставише га, наставивши свој пут, на коме су имали доста да говоре како о повести Марселе и Гризостома, тако и о лудоријама Дон Кихота, који науми да потражи пастирку Марселу и да јој се понуди у службу са свим оним што му је у власти. Али се не зби онако, како је он мислио, као што ће се причати у овој истинитој приповести, којој се овде свршује други део.

Т Р Е Ћ А К Њ И Г А

ПЕТНАЕСТА ГЛАВА

У којој се прича непријатна пустоловина, у којој се нађе Дон Кихоте кад се намери на неке бездушне Јангуезе.

Мудри Сид Амет Бененцелија казује, како Дон Кихоте, пошто се беше опростио са својим домаћинима и са свима, који су се нашли при погребу пастира Гризостома, он и његов коњушар уђоше у исту шуму, у коју су видели пастирку Марселу да је ушла, и пошто су ишли по њој више од два часа, тражећи је на све стране и не могући је наћи, зауставише се на ливади пуној свеже траве, поред које тецијаше тих и хладан поток, тако да је позивао и чисто приморао, да тамо проведу подневне часове, који се почеше већ жестоко осећати. Дон Кихоте и Санчо одјахаше и пустивши на вољу магарцу и Росинанту да се напасу онамо бујне траве, навалише на бисаге и без каквих церемонија господар и слуга у најлепшој слози поручаше што се у њима нађе. Санчо се није побринуо да Росинанта веже за уже, јер знајући га као благе нарави и нимало похотљива, мислио је, да га ни све кобиле са кордованска пашњака не би могле навести на зло. Сад судбина и ђаво, који не спава увек, удесише, да ће оном долином пасући да прођу некакви јангуески мазгари са чопором галисијанских коња, који имају обичај, да са својом стоком у подне застану на местима са травом и водом, а оно место, где се десио Дон Кихоте, беше Јангуезима таман како ваља. Елем би, да Росинанту дође жеља да се мало забавља са сењорама кобилама, па чим их осети. Остави се своје наваде и обичаја и не питајући за допуштење свога господара, закаса се у неколико ситним касом и хтеде да код њих подмири своју природну потребу. Али оне, које као да су имале више воље на траву, него ли на што друго, дочекаше га копитама и зубима, тако да му у скоро попуцаше колани и он остада без седла; а што ће и горе да буде по њега, беше да мазгари опазише насиље, које хоће да им на кобилама изврши, те притрчаше са батинама и дадоше му толико удараца, да га у злу стању оборише на земљу.

Међутим Дон Кихоте и Санчо, који су видели, како лемају Росинанта, хиташе онамо задихани и Дон Кихоте рече Санчу:

„Како видим, брат Санчо, оно нису витезови, него неки простаци и ниски род; то ти кажем, јер ми сасвим лепо можеш помоћи, да се како треба осветим за увреду, коју су на наше очи нанели Росинанту.“

„Какву до врага освету помињете,“ одговори Санчо, „кад их је више од двадесет, а нас смо само двојица, а можда и један и по?“

„Ја ваљам за стотину!“ на то ће рећи Дон Кихоте.

Па не трошећи више речи, трже мач и залете се на Јангуезе, а исто тако учини Санчо Панса, побуђен и покренут примером свога господара, и на први мах зададе Дон Кихоте једноме ударац, који му расече кожни прслук и добро засече раме. Видећи Јангуези, како њих толике само два човека злоставе, дохвате своје батине, па узевши ону двојицу у среду, стану их деветати са великом усрдношћу и жестином. Елем на други ударац стропошта се Санчо на земљу, а исто се случи и Дон Кихоту, коме ништа не поможе вештина и храброст, па случај хтеде да падне Росинанту чело ногу, који се још не беше предигао, откуда може да се види беснило, са којим ударају батине у рукама разјарених сељака. Кад онда видеше Јангуези, какво су зло починили, што брже могоше натоварише своје коње и одоше даље, оставивши оба пустолова у лошу стању и још горем расположењу.

Први, који се прибра, беше Санчо Пансо, и видећи се поред свога господара, рече слабим и жалостивним гласом:

,,Сењоре Дон Кихоте ! ох, сењоре Дон Кихоте !“

,,Шта хоћеш, брат Санчо?“ одазва се Дон Кихоте истим малаксалим и плачним гласом.

,,Хтео бих бих, ако је можно,“ одговори Санчо Панса, ,,да ми дате да само два пута гуцнем од онога пића фербасарова, ако га имате ту при руци, шат буде добро и за поломљене кости, као што лечи ране.“

,,Камо срећа, да га имам ту,“ рече Дон Кихоте, ,,ништа нам не би било; али ти се кунем, Санчо Панса, вером тумараћа витеза, да ни два дана неће проћи, само ако судбина не буде иначе уредила, пећу га имати, ван ако не бих могао моцати рукама.“

,,А да колико мислите требаће нам, да могнемо ногама мицати?“ опет ће Санчо Панса.

,,За себе могу казати,“ одговори излемани витез Дон Кихоте, ,,да не бих знао дати рока тим данима; али ја сам крив свему, јер нисам требао узимати мач на људе, који нису ређени витезови, као ја, и зато мислим, да за казну, што сам погазио витешке законе, убојни је Бог пустио на ме ту педепсу. Зато, брат Санчо, ваља да знаш ово што ћу ти сада казати, јер ће добро бити за нас обојицу, а то је, кад видиш, да нас простаци хоће да увреде, а ти не чекај, да ја на њих трзам мач, јер то ја нећу учинити ни на који начин, него ти тргни твој мач, па их казни што боље знаш; али ако им у помоћ и ради одбране дођу витезови, ја ћу те већ знати бранити и ударићу на њих са свом мојом силом, а већ си видео тисућу знамења и доказа, докле се пружа храброст ове моје снажне мишице.“

Толико се бедни сењор понео са својом победом над срчаним Бискајцем. Али Санчу Панси не свиде се баш савет његовога господара, зато му одговори:

,,Сењоре, ја сам човек миран, благ, мекан, па умем да отрпим ма какву увреду : јер имам жену и децу да храним и одгајим; зато нека и ви знате, јер се то не може заповедати, да ја ни на који начин нећу потезати мач ни на сељака, ни на витеза, и да ја од сада па до страшнога суда праштам све увреде, које су ми учињене и које ће ми се учинити, или које је био учинио, или ми их чини, или ће ми их бити учинио ко, па био он висока или ниска рода, богат или убог, племић или простак, не изузимајући никакво стање ни занимање“

Када му то чу господар, одговори :

,,Да ми је да могу да дахнем, те да бих могао са мање муке говорити, па да ми колико толико попусти бол у овом ребру овде, те да ти покажем, Панса, колико се вараш. Амо дакле, грешниче ! ако се ветар од среће, досада толико противан, окрене на нашу корист, пунећи нам ветрила жеље, како ћемо безбедно и без сваке препоне да улегнемо у пристаниште којег од острова, које сам ти обећао, шта ћеш онда бити ти, каад га ја будем добио и од њега те начинио господарем? А ти ћеш учинити немогућим да будеш витез, нити то желиш, нити имаш срца ни воље да светиш нанесену ти увреду и да браниш своје господство; јер ваља да знаш, да у њима није страха. И зато треба да нови господар има памети и да се зна владати, и да има храбрости, да може, ма што било, и нападати и бранити се.“

,,У овоме што нам се сада десило,“ на то ће Санчо, ,,мени би право било, да сам имао ту памет и ту храброст, коју помињете; али тако ми поштења, милији би ми сад био какав мелем, него ли разговор. Дела видите, да ли можете да устанете, па да помогнемо

Росинанту, ако то и не заслужује, јер он је главни повод био целом бој у. Никад то не бих помислио за Росинанта, јер сам га држао за чељаде тако чедно и мирно, као и сам што сам. Најзад, право веле, да се хоће пуно времена, па да се човек позна, и да се човек ни на што не може ослонити у овом животу. Ко би рекао, да ће после оних силовитих удараца, што сте их задали оном несрећнику тумараћем витезу; доћи одмах и као нека испратња, овај пљусак од батина, које се излише по нашим леђима?“

„Барем твоја, Санчо,“ примети Дон Кихоте, ,,створена су за такве непогоде; али моја су однегована у холандском и у сади-платну, дакле морају већма осећати и бол од ове незгоде; и да не мислим – шта рекох, мислим? – да не знам сасвим на чисто, да су све те неприлике скопчане са војничким занатом, ево бих овде скапао од тешке муке.“

На то одговори коњушар:

,,Сењоре, кад већ такви белаји иду уз витезовање, кажите ми, да ли они долазе по често, или можда имају своје одређене рокове, кад се збивају; јер бих ја рекао, да после овакве две испратње нећемо ни мало ваљати за трећу, ван ако нам бог у својој великој милости не помогне.“

,,Ваља да знаш, брат Санчо,“ одговори Дон Кихоте, ,,да је живот тумараћих витезова подвргнут тисући опасности и белаја, а исто тако скопчано је с тим, да тумараћи витезови постану краљевима и царевима, као што нам то искуство показује код многих различних витезова, којима повест ја потпуно знам; и само кад бих могао од болова, сад бих ти могао причати за неколико њих, који су само помоћу своје храбре мишице доспели до тако великих места, као што рекох, а ти исти и пре и после били су у различним бедама и невољама. Јер храбри Амадис од Галије нашао се у бласти свог самртнога непријатеља мађиника Аркалава, за кога се зна као извесно, да му је у ропству дао више него двеста удараца уздом његова коња, пошто га је био привезао за ступ на једном двору. И још има други писац непознат, али заслужује пуно вере, који прича, како су витеза од Феба уловили помоћу некога трапа, који му се отворио под ногама у једном замку, па кад је пао, нашао се у дубокој јами испод земље са везаним ногама и рукама, и ту му онда уштрцаше што се зове клистир од снежнице и песка, тако да мало што не скапа, и да му у тој великој невољи не притече један мударац, велик његов пријатељ, би богме бедни витез врло зло прошао. Дакле са свим могу поднети међу толиким одличним људима, јер су веће увреде, које су они подносили, него ли што их ми сада подносимо. Дакле хоћу, Санчо, да ти

кажем, да не наносе увреде ране, које се задају оружјем, што се случајно десило у руци, те овако пише изречно у закону о мегдану: ако ципелар удари кога шаном који му је у руци, све нека је овај заиста од дрвета, опет зато не може се казати да је ударени био батинан. То ти кажем, да не мислиш, ако су нас у овој прилици избили, да смо и увређени, јер оружје, које су они људи имали и којим су нас ударали, биле су само њихове батине, а ни један од њих, колико се сећам, није имао палоша, мача ни ножа."

„Богме мени не дадоше, да их толико гледам," примети Санчо; „јер тек што тргох мој мач, а они ме стадоше миропомазити својим моткама, тако да ме издадоше и очи и ноге, те се пруђих амо, где и сада лежим и где се нимало не мучим око тога, да ли су оне батине биле увреда или нису, као што ме мучи бол од удараца, који су ми се љуто утиснули и у памет и у плећа."

„Ипак ти велим, брат Санчо," на то ће Дон Кихоте, „да нема сећања, које се временом неће изгубити, нити бола који смрт неће излечити."

„Онда ја не знам, где ћеш веће несреће," одговори Санчо, „него да се чека време да излечи и смрт да избрише? Овај наш белај и подносио би, кад би се могао излечити каквим мелемом; али како видим, неће бити довољни ни фластрови читаве болнице, да колико толико предигнемо."

„Остави се, Санчо, тога и поцрпај снагу у немоћи," примети му Дон Кихоте; „ето ћу тако да чиним ја, па да видимо, како је Росинанту, јер бих рекао, да сиромах није извукао тањи крај у овој несрећи."

„То није никакво чудо," на то ће Санчо, „кад је и он тумараћи витез; али се чудим томе, да је моје магаре остало здраво читаво, а овамо нама изломише ребра."

„Увек ће случај оставити једна врата отворена у несрећи, како би се овој доскочило," примети Дон Кихоте; „то зато велим, што ће то живинче моћи сада заменити Росинанта, те ме одавде однети до каква замка, где ћу да видам моје ране. То тим пре, што нећу држати да сам понижен таквим парипом, јер се сећам да сам читао, како је онај ваљани старац Силен, наставник и учитељ веселога бога Смеха, кад је улазио у стовратни град, са великим задовољством јахао на прекрасну магарцу."

„Може бити да је он тако јахао, како ви велите," на то ће Санчо; „али је велика разлика јахати и лежати попреко као врећа са трицама."

Њему одговори Дон Кихоте:

„Ране добивене у бој пре служе на част, него ли на срамоту; зато, брат Санчо, немој више да ми којешта примећујеш, него како ти већ рекох, устани како можеш, па ме намести на твом магарцу како боље знаш, те да идемо одавде пре но што дође ноћ и да нас не затече у овој пустињи.“

,,Ама ја чух, где рекосте,” на то ће Панса, „да тумарећи витезови преко године већином спавају у пољу иу пустињи и да им је то права сласт.“

,,То бива онда,“ одговори Дон Кихоте, ,,кад им иначе не бива, или када су заљубљени. И то је тако истина, да је било витезова, који су на стени на сунцу иу сенци и у непогодама небеским стајали по две године, а да им сењора то ни знала није; а један од њих био је Амадис, кад се назвао Белтенеброс и станио се на стени Сиротој, сад не знам, да ли за осам година, или за осам месеци, јер не знам управо повест; доста да је он ту био, испаштајући не знам за какву непријатност, коју му је учинила дама Оријана. Али да махнемо то, Санчо, па свршуј што треба, пре но што се деси какав белај са матарцем, као и са Росинантом.“

,,То би онда било до врага,“ рече Санчо.

Па пустивши тридесет ајао! и шесет уздисаја и сто и двадесет клетава и псовака ономе, ко га је ту довео, устаде, оставши погурен на по пута, као какав турски ћемер, нити му пође за руком да се исправи. Мучећи се тако, опреми свога магарца, који код превелике слободе онога дана беше мало подаље отишао. За тим дигне Росинанта, који да је имао језика да се жали, зацело не би у томе заостао за Санчом и за својим господарем. Најпосле намести Санчо Дон Кихота на магарцу, веже Росинанта магарцу за реп, па узевши магаре за улар, упути се од прилике онамо, где му се чинило да ће бити главни друм. Срећа га послужи од добра на боље, те не прође ни малу миљу, а угледа друм, на коме после откри крчму, која је, по мишљењу и укусу Дон Кихота, морала бити замак. Санчо тврђаше да је крчма, а његов господар да није, но да је замак, и препирка им дотле трајаше, да је не довршише, ни кад до ње дођоше, а Санчо са целом својом сејисаном уђе унутра, не тражећи даље оверавање.

ШЕСНАЕСТА ГЛАВА

О томе што се догодило велеумном племићу у крчми, коју је држао да је замак.

Крчмар, који је видео Дон Кихота, где попреко лежи на магарцу, запита Санча, шта му је. Санчо му одговори, да није ништа, него да је пао са једне стене, па је ребра мало нагњечио. Крчмар је имао жену, која није била онаква, какве су обично од њенога рувета, јер је била срца милостивна и примала је срцу несрећу свога ближњега. Дакле одмах се лати да вида Дон Кихота и заповеди својој кћери, младом и врло красном девојчету, да јој помогне лечити госта. У истој крчми служаше једна девојка Астуријанка, широка лица, зализана потиљка, прчаста носа, на једно око чиљава, а друго јој није било сасвим читаво. Тек је истина, да јој је дивни стас накнађавао остале мане: од пете до главе није имала седам шака, а у неколико натоварене плећи приморавaше је да више да гледа у земљу, но што је марила. Дакле ова нежна девица помогне госпођици и њих две начинише Дон Кихоту злохуду неку постељу у неком страћу, коме се јасно видело, да је негда многе године служио за смештање сламе; а у њему беше се сместио и један мазгар, који је имао постељу мало даље од нашега Дон Кихота, па ако му је ова и била од самара и покроваца његових масака, тек је била много угледнија од Дон кихотове, који је имао само четири зло састављене даске на две посве неједнаке клупе и један модровац, који по својој танкоћи изгледаше као јорган, пун кучића, које би по тврдоћи морао човек држати да су шиљци, да се кроз неколике рупе није видело да су од вуне, онда две плахте као од круте коже, па једно ћебе, коме су се сви конци могли по вољи избројати, а да се ни један не изостави.

У ту узаочасну постељу спусти се Дон Кихот и одма га крчмарица и ћерка јој стадоше мазати од главе до пете, при чему им светлијаше Мариторнес, као што се звала Астуријанка, па како мажући Дон Кихота виде, да је свуд пун масница, рече крчмарици, да јој ово више изгледају батине, а не да се угрувао.

„Нису биле батине,“ одговори Санчо, „него је стена имала многе шиљке и друге заоштрљке, па је сваки оставио своју модрицу; а и то ћу да вам кажем, сењора, да тако удесите, да претече која крпа, јер ће се већ наћи коме ће требати, будући да и мене нешто тиште леђа.“

„На тај начин бићете и ви били пали?“ запита крчмарица.

„Нисам пао,“ одговори Санчо Панса; „али кад сам видео мога господара да је пао, тако сам се препао, да ме све тело боли, и тако ми је, као да ми је неко дао хиљаду удараца.“

„То може бити, “ одговори девица, „јер ми се неколико пута десило, да сам сањала, како падам са куле, а никако да доспем до земље, па кад бих се пробудила иза сна, тако бих била ломна и испребијана, као да сам заиста била пала.“

„То и јесте враг, сењора,“ на то ће Санчо Панса, „што ја нисам ништа сањао, него сам био буднији него сад што сам, па опет зато немам мање модрица од мога господара Дон Кихота.“

„Како се зове овај витез?“ запита Астуријанка Мариторнес.

„Дон Кихоте од Манче,“ одговори Санчо, „и он је витез пустолов, и то од најбољих и најјачих што их је одавна било у свету.“

„Шта је то витез пустолов?“ опет запита девојка.

„Зар си тако млада зелена у овоме свету, да то не знаш?“ одговори Санчо Панса; „дакле да знаш, сешо, да је витез пустолов створење, које, док ти длан о длан, буде бијен и оцарен; данас је најнесрећнији и најневољнији створ у свету, а сутра има две и три краљевске круне да их да своме коњушару.“

„Па кад вам је тако добар господар,“ примети крчмарица, „зашто да немате, како ми се чини, барем какву кнежевину ?“

„Још је рано за то,“ одговори Санчо, „јер нема истом месец дана, како идемо и тражимо пустоловине, па досад још нисмо наишли на такву, која би се назвала пустоловином, а често се тражи нешто и нађе се сасвим друго; тек то стоји, нека ми се мој сењор Дон Кихоте излечи од оверане или убоја, а и ја да од тога не останем богаљ, па оно, чему се надам, не бих дао ни за какво богатство у Шпањолској.“

Сав овај разговор слушао је Дон Кихоте врло пажљиво, па посадивши се у кревету, како је могао, узе крчмарицу заруку, и рече јој:

„Верујте ми, лепа госпођо, да се можете држати за срећну, што сте у овом своме замку мене примили, јер ја сам такав, да ако се не хвалим, то је зато, што се обично каже, да се квари, ко се хвали. Али мој коњушар казаће вам, ко сам. Толико ћу вам рећи, да ћу вечито уписану у мојој памети држати услугу, коју сте ми указали, да бих вам остао захвалан, докле ми живот буде текао. А да није била воља високих небеса, да ме љубав

тако покори и тако подложи својим законима и очима оне незахвалне лепотице, коју тек у себи именујем, очи ове лепе госођице биле би господари над мојом слободом“

Крчмарица и кћи јој и добра Мариторнес стојаше збуњене, слушајући беседе пустолова витеза, јер их толико разумеваше, као да им је грчки говорио, премда су ипак схватиле, да се то све своди на лепу хвалу и ласкање, па како нису биле вичне таквом говору, гледаше га и дивише се и чињаше им се други човек, него ли обични што су, те пошто му захвалише на ласкавости крчмарским речима, одоше, а Астуријанка превије Санча, коме то није мање требало него ли његовом господару.

Беше с њом мазгар уговорио, да се ону ноћ заједно забављају, и она му беше дала реч, пошто им се гости смире и њезини господари буду заспали, да ће га потражити и учинити му по вољи, што год буде желео. А за ту добру девицу прича се, да никад није у томе дала реч, а да је није испунила, па да је нешто била дала у планини и без каква сведока, јер је много држала на своје племенито порекло, а није држала за понижење што служи у крчми, јер говораше, да су је до тога стања довеле беде и рђаве прилике.

Тврда, трошна, тесна и никаква постеља Дон Кихотова беше прва на средини ове оклепане стаје, а одмах до ње начини Санчо своју, у којој је била само једна рогожина и једно ћебе, које пре изгледаше да је од стрижене пртине, него ли од вуне. После ова два кревета долажаше мазгаре, начињен како рекосмо, од самара и од целога прибора његове две најбоље мазге што их је имао, а имао их је двадесет, све сјајне, угојене и красне, јер је био један од богатих мазгара из Аревала, као што то каже писац ове повестим који овога мазгара нарочито помиње, јер га је добро знао, па неко и веле, да му је био баш и нешто род. Излази дакле, да је Сид Амет Бененцелија био писац, који је хтео да ствари сазна и у свему био врло савестан, а то може да се лепо види, јер по ономе што је наведено, ако су и биле ствари посве ситне и незнатне, ипак није хтео да их муком пређе, нашто се могу угледати озбиљни повесничари, који нам казују дела тако укратко и збијено, да их једва можемо да окушамо, остављајући у мастионици, било сад због небрижљивости, или због пакости и незнања, оно што је наглавније у ствари. Хиљаду пута боље поступа писац Табланта, Рикамонта и онај од друге књиге, у којој се причају дела Конда Томиљаса. Како на длаку све описују они!

Елем рекох, пошто је мазгар обишао своју стоку и дао јој други оброк, пруђи се на своје самаре и стане чекати своју поуздану Мариторну. Санчо беше већ превијен и лежаше

у кревету, али ако је и покушавао да заспи, не допушташе му то бол у ребрима, а и Дон Кихоте са болом у својима држаше очи отворене као зец. Цела крчма почиваше у тишини и нигде не беше друге светлости, до ли коју је пуштао жижак обешен на средини од уласка. Ова чудесна тишина и оне мисли, које су се увек по глави нашега витеза врзле о догађајима што се сваки час причају у књигама виновницама његове несреће, заведоше га да се занесе у најчуднију лудост што би се могла замислити; а то беше, да је он себи уобразио, да је доспео у славан неки замак (а како рекосмо, њему су замцима биле све крчме, у које је свртао), па се крчмарева кћи, тј.кћи господара од замка, побеђена његовим племенитим начином, заљубила у њега и обећала му, да ће ноћас кришом од својих родитеља доћи да код њега полежи неко време. Па држећи за истиниту и јамачну целу ту лудорију, коју је сам себи склопио, дад се у бригу и у мисли, како ће му сада образ да дође у неприлику, и у себи докона, да неће невере учинити својој сењори Дулсинеји од Тобоза, па све да му дође и сама краљица Хинебра са њеном пратилицом Кинтањоном.

Докле он ове луде мисли премишљаше, дође време и час (који је за њ биои несрећан), кад ће да дође Астуријанка, која у кошуљи и боса, косу туривши у мрежицу од вуне, нечујно и опрезно уђе у одају где су били њих тројица, да потражи мазгара. Али тек што она дође на врата, а Дон Кихоте осети је, па посадивши се на кревету упркос својим ребрима, опружи руке да дочека своју лепу госпођицу Астуријанку, која се сва скупила и не дишући пружила руке преда се, тражећи свога љубазника. Она натрапа на руке Дон Кихота, који је снажно стиште за један чланак на руци, привуче је себи и посади је на кревет, а она не смеде да пусти глас. Одмах јој опипа кошуљу, па ако је и била пртена, њему се учини да је од најтања и најмекша сади платна. Око чланака на руци имала је низ стаклених ђинђува, али њему су се оне преливале као скупоцени источњачки бисер; њене власи, које су у неколико биле као грива, њему су биле танане жице најсветлијега злата арапскога, које својим блистањем помрчава и само сунце; а дах њен, који је зацело заударао смесом од устојала и прокисла јела, њему се чињаше, да јој из уста шаље пријатан и ароматски мирис. Најзад он је у својој уобразиљи описао исто онако, као што је био читао у својим књигама о каквој принцези, која је дошла да походи ноћу љуто рањенога витеза, кога је љубав опхрвала, са свима оним украсима, који су тамо наведени. Па је несрећни племић био толико заслепљен, да ни пипање, ни задах, нити друге ствари могоше да га освесте, које је ово племенито госпојче собом вукло, а код којих би се

смучило сваком другом, који није био мазгар. Њему на против чињаше се, да у свом наручју држи богињу лепоте, па држећи је тако крепко, почео је говорити заљубљеним и тихим гласом:

„Желео бих, лепа и узвишена госпођице, да сам у том стању, да бих могао захвалити на толикој милости, коју сте ми указали погледом ваше велике лепоте; али судбина, која неуморно хоће да гони оне који ваљају хтела је да ме баци на ову постељу, на којој лежим тако изгњечен и изломљен, да и кад бих хтео да задовољим вашу вољу, то би ми немогуће било, тим мање, што уз ту немогућност долази већа, а то је вера, коју сам задао несравњеној Дулсинеи од Тобоза, јединој сењори мојих најсакривенијих мисли; а од тога није по средини, не бих ја био тако шмокљаст витез, те да пропустим на празно срећну прилику, коју ми је дала ваша велика доброта.“

Мариторнес да свисне од страха и зној је проби, што је Дон Кихоте тако чврсто држаше, па не разумевајући, ни ги пазећи на његове речи, гледаше онако мучећи да га се курталише. Добри мазгар, коме његове ружне жеље нису дале да заспи, био је у своју роксу осетио, чим је била ушла, па је пажљуживо слушао све што је Дон Кихоте говорио, те љубоморан, што му Асторијанка није одржала реч другоме за љубав, прикучи се ближе кревету Дон Кихотову и остаде миран да види, на што ће да изађу те речи, које није могао да разуме; али кад виде, да се цура усиљава да би се отела, а Дон Кихоте да се напреже да је задржи, учини му се да је то за шалу и сувише, измахне песницом, па је спусти тако грозно на мршаву вилицу заљубљенога витеза, да му се уста одмах напунише крвљу, али незадовољан тиме, скочи му на ребра и са најбржим касом претрча их све с краја на крај. Кревет је и онако био слабуњав и без чврстих основа, те немогући поднети још и мазгарев терет, поломи се и паде на земљу, а на ту велику праску пробуди се и крчмар и одмах се досети, да ће ту бити нека Мариторнина посла, јер је био викао, а она му се није одазвала. Подозревајући тако устаде, запали жижак и упути се онамо, одакле је чуо лом и тучу. Видећи девојчура, да јој иде господар и да је зло разјарен, сва поплашена и збуњена шмукне у кревет Санча Пансе, који још спаваше, и ту се згрчи и начини се као клупче. Крчмар уђе говорећи:

„Где си, ти дрољетино? Зацело је ту опет твога масла.“

На то се пробуди Санчо, па осетивши тако рђи на себи тај терет, помисли да га је притисла мора и стаде ударати и једном и другом песницом. Међу осталима не знам

колико пута дохвати Мариторну, која од бола баци стид под ноге и стаде Санчу тако враћати зајам, да га хтео не хтео остави сан, па видећи он, да се тако с њим поступа, а не знајући од чије стране, издиже се како је могао, ухвати се у коштац са Мариторном и сад поче између ових двоје најжешће и најљубазније комешање у свету.

Када мазгар спрам крчмарева жишка виде, где му је лепојка, остави се Дон Кихота и похита да јој да потребну помоћ; исто учини и крчмар, само са противном намером, јер је хтео да казни девојчуру, зацело држећи, да је само она повод целоме овом покору. И тако, штоно реч, мачак на миша, миш на уже, уже на батину, мазгар удараше по Санчу, Санча по девојчури, она по њему, крчмар по њој, па сви млатише са таквом ревношћу, да ни за часак не правише хују. Сад јоши то дође, да се крчмару угаси жижак, те како осташе у мраку, удараше се на сумце тако немилосрдно, да куда паде песница, тамо не прође без маснице.

Случајно се ону ноћ нађе један од четника што се зову од старога светога братства толедантскога, који и сам чујући необичну тутњаву од баталије, дохвати своју палицу и кутију лиману са његовом исправом, па по мраку уђеу одају говорећи:

„Мир у име власти братства!“

Први на кога наиђе, беше избубани Дон Кихоте, који лежаше у свом поломљеном кревету без свести, с устима горе, па пипајући руком наиђе му на браду непрестано говорећи:

„Покорност власти!“

Али видећи да онај, кога је држао, нит` се миче нит` помиче, помисли да ће бити мртав, а који су унутри да су му убилци, па то подозревајући усутуби гласвичући:

„Нека се затворе врата од крчме, нека се пази, да нико не оде, јер овде има мртав човек!“

На ове речи сви се препадоше и свак се онога часа остави кавге. Крчмар оде у своју собу, мазгар ка својим самарима, девојка у свој страх; једини Дон Кихоте и Санчо не могоше с места макнути се. Међу тим четник пусти браду Дон Кихотову и оде да потражи свећу, те да пронађе и похвата кривце; али је не нађе, јер крчмар беше намерно утрнуо лампаду, кад је отишао у своју собу, и тако чувар беше приморан да притекне огњишту, где после велике и многа времена припали дуги жижак.

СЕДАМНАЕСТА ГЛАВА

У којој се настављају небројени белаји, који храбри Дон Кихоте и његов честити коњушар издржаше у крчми, коју витез на своју злу срећу држаше за замак.

Међу тим се Дон Кихоте беше већ повратио из своје несвестице, на оним гласом, којим је дан пре позивао свога коњушара, кад је лежао у Леманом Долу, поче га звати:

„Санчо брате, спаваш ли? Спаваш ли, брат Санчо?"

„Да, до спавања ми је!" Одговори Санчо зловољан и једак, „ама није него као да сам ноћас имао посла са свима ђаволима"

„То верујем у тврдо," на то ће Дон Кихоте, „јер или ја не знам ништа, или је овај замак очаран, јер ваља да знаш… али што ћу сад да ти кажем, закуни ми се, да ћеш чувати као тајну све до моје смрти."

„Добро, кунем се," одговори Санчо.

„То ти зато велим," додаде Дон Кихоте, „што сам противан, да се задиреме у чији образ."

„Ма кажем вам да се кунем," опет ће Санчо, „да ћу ћутати све до ваше смрти, а дао би Бог, кад бих могао то причати колико сутра."

„Зар ти толико зла чиним," на то ће Дон Кихоте, „да желиш да ме видиш мртва у тако кратку року?"

„Није зато," одговори Санчо, „него што не марим да дуго држим тајну у себи па не бих хтео да ми се од чувања усмради."

„Било сад зашто му драго," рече Дон Кихоте, „ја се више ослањам на твоју љубав и услужност. И тако да знаш, да ми се ноћас прикључила једна од најнеобичнијих пустоловина, каквима ћу се моци похвалити, и да ти у кратко кажем, да знаш, да је мало час дошла мени кћи господара овога замка, а то ти је тако убава и лепа девица, да је далеко на свету нема равне. Шта да ти кажем за красоту њенога тела! Шта за њено живоумље! Шта ли за друге скривене ствари, које ћу да прећем нетакнуте и мучећи, да бих очувао веру, коју сам дужан мојој сењори Дулсинеји од Тобоза! Само хоћу да ти кажем, да завидећи ми небо толиком добру, која ми је срећа предала у руке, или можда (а ово ће пре да буде) што је онај замак очаран, као што ти рекох, баш кад сам с њом био у најслађем и најљубавнијем разговору, нити сам видео, нити знао одкуда, ето ти дође песница од неке руке каквог грднога дива и зададе ми такав ударац по вилици, да ми је сада сва у крви, а за

тиме тако изударан да сам сада горе него јуче кад су оно мазгари због Росинантове необузданости онако нам увреду нанели, као што ти је познато. Отуда се домишљам, да ће бити, да благо од лепоте речене госпођице чува какав очаран Арапин и да није мени намењено."

„А мени ни толико," прихвати Санчо, „јер више него четири стотине Арапа тако да су ме излемали, да је онај бој од батина бијо спрам овога торта и паштета. Него кажите ми, сењоре, како можете казати да је ово красна и ретка пустоловина, када смо у њој добили то што смо добили? Па ви још и којекако, јер сте држали у свом наручју ону несравњену лепотицу, како велите; али шта сам ја добио, до ли батине, какве свога века нећу добити? Куку мени и мојој мајци, која ме је родила! Ја нити сам скитница витез, нити мислим да то игда будем, а од сваке беде морам да потегнем дебљи крај."

„А зар си и ти добио батине?" запита Дон Кихоте.

„Та до беса, зар вам нисам већ казао, да јесам?" одговори Санчо.

„Не брини се, пријатељу," рече Дон Кихоте, „јер ћу ја сада да начиним онај драгоцени мелем, с којим ћемо да се исцелимо за један тренут ока."

Међутим припали четник жижак и дођем да види онога, за кога је мислио да је мртав; а кад га виде Санчо да улази у кошуљи, са рупцем увијеним око главе и са жижком у руци, уз то са врло немилим лицем, запита свога господара:

„Сењоре, да није ово којом срећом онај очарани Арапин, па се вратио да нас опет маже, ако му је остало што у мастионици?"

„Не може да је Арапин," одговори Дон Кихоте, „јер које очаран, тај се ником неда видети."

„Ако се не даду видети, дају се осетити," рече Санчо; „то ће посведочити моја леђа."

„Богме исто би могла и моја посведочити," прихвати Дон Кихоте; „али то није довољно знамење, па да се каже, да је тај што га видимо, очарани Арапин."

Четник приђе, па кад их чу, где се тако мирно разговарају, забезекну се. Душа ваља, Дон Кихоте јос лежаше с уздигнутим устима, нити могаше да се макне од силних батина завоја. Четник му приђе и запита га:

„Но, како је, пријашине?"

"Да сам на твом месту," одговори Дон Кихоте, „бих учтивије говорио; зар се у овој земљи тако говори са тумараћим витезовима, један заврзане?"

Када четник виде, да са њим тако охоло говори човек, који тако зло изгледаше, не могаше да то поднесе, па замахну кандилом и заједно с уљем у њему завитла га Дон Кихоту на главу, тако да га ружно уреди, па за тим онако у помрчини одмах изађе. А Санчо Панса рече:

„Ово је, сењоре, зацело очараним Арапином, па ће бити да за друге чува благо, а за нас има само песнице и жишке.”

„Тако је,” одговори Дон Кихоте, „зато се не може ништа ни чинити са тим вражбинама, нити да се једимо и гњевимо због њих, јер како су невидовне и сабласне, неби смо имали коме да се светимо, све и кад бисмо хтели. Зато ако можеш, а ти, Санчо, устани и дозови порколаба од овога замка, па гледај да добијемо мало уља, вина, соли и рузмарина, те да начинимо онај спасоносни мелем, а вајстину рекао бих, да би ми сад свакако требао, јер ми много крв липти из ране, коју ми зададе ова авет.”

Са великим болом у костима својим устаде Санчо и диже се у мраку да потрази крчмара, те ту наиђе на четника, који прислушкиваше, шта ће да му ради противник, па му рече:

„Сењоре, ко сте, да сте, учините нам милост и добро дело и дајте нам мало рузмарина, уља, соли и вина, јер нам треба за видање једног од најбољих скитница витезова на овом свету, који онамо у кревету лежи у теским ранама од руке очараног Арапина, који је ту, у овом замку.”

Када четник чу ово, виде да није при чистој свести, па како већ поче свитати, отвори врата на крчми и зовну крчмара и рече му да том добром човеку да што иште. Крчмар му даде што је искао и Санчо се врати Дон Кихоту; који се рукама држаше за главу, тужећи се на бол од лампаде, а ова му беше начинила само две повеће чворуге, а што је мислио да је била крв, то беше само зној од издржане велике муке. Елем он узе ове ствари, све их смеша и онда их подуго кухасе, докле му се не учини доста. Заиска за тим какву боцу, да у њу саспе мелем, а како се у крчми никаква не нађе, реши се да га успе у једну уљаницу од лима, коју ми крчмар беше дао на дар. Сад очита над уљаницом више од осамдесет оченаша и опет толико здравих Марија и веруја, а сваку реч пропраћаше крстовим знамењем као благословом. Све то учини се пред Санчом, крчмарем и четником, јер мазгар се беше у тишини удаљио да тимари своје мазге.

Пошто се то сврши, одмах хтеде да обидује силу овог драгоценог мелема, као што је мислио, и тако попије оно што не могаше да стане у уљаницу, и што беше заостало у лонцу у коме се варило, а беше га за један литар. Тек што престаде пити, а он почне бљувати, тако да му у стомаку ништа не остаде, а уз муку и напор при бљувању проби га обилат зној, зато рече да га покрију и сама га оставе. Они уцинисе тако и он оста спавајући дуже од три часа, а онда се пробуди, осећајући се сасвим лак и тако мало осећаше своје маснице, да се држасе да је здрав, те заиста мишљаше да је пронашао Фијерабрасов мелем и да са тим леком може одсада да се без икаква страха упушта ма у какве кавге, битке и борбе, па биле оне ма колико опасне.

Санчо Панса, коме такође беше за чудо исцељење његовог господара, замоли га да му даде оно што је остало у лонцу, а тога не беше мало. Дон Кихоте му допусти, а он дохвати лонац оберучке са тврдом вером и још бољом вољом и јуначки потеже бар онолико, колико и господар му. Али бице да стомак сиромаха Санча није био тако нежан, као његова господара, јер пре него што ће да се побљује, сналажаше га толика мука и гађење, уз толики зној и обамирање, да је у тврдо држао да му је ту последњи час, па видеци се у толикој невољи и муци, проклињасе мелем и оног лупежа, који му га је дао.

Гледајући га тако, рече му Дон Кихоте:

„Ја мислим, Санчо, да ти је све ово зло отуда што ниси рођен витез, јер ми се чини, да ово пиће неће онима помоћи, који то нису.”

„Па кад сте знали,” одговори Санчо,” да то није за мене и моју багру, зашто сте ми дали да пијем?”

У то ће пиће да учини своје и бедан коњушар поче испражњавати се на обе стране тако жестоко, да ни рогожина, на којој се био бацио, ни пртени покривач не беху више ни за што. Толико се знојаше и муцаше, да не само он, него сви мислаше, да му оде душа. Ова бура и мука подржа једно два часа, а после се не осећасе као господар му, но тако малаксао и ломан, да се једва могаше да држи.

Али Дон Кихоте, који, како рекасмо, осећаше се лак и здрав, жељаше да одмах полази и да тражи пустоловине, јер му се чињаше, да је све оно време, које се ту задржаваше, пропало за свет и за оне у њему, којима је потребна његова наклоност и потпора, у толико више, сто се поуздано ослањао на свој мелем. И тако гоњен том жељом, он сам оседла Росинанта и ошамари магарца свог коњушара, коме поможе и да се обуче и

да се попне на магаре. Одмах појаха коња и отишавши у један угао у крчми, узе неко пољарско бодило, да му буде место копља. Сви што су били у крчми, а беше их више од двадесет људи, гледаше га, а гледаше га и крчмарева кћи, па и он не скидаше очију са ње и овда онда пустио би уздах, који као да долазаше сад на његове утробе. Сви мислаше да ће то бити од бола у ребрима, бар тако мислаше они, који су синоћ гледали, како су га превијали.

Кад већ обојица беше у седлу, застаде он на вратима од крчме, зовну крчмара и најсвечанијим и најозбиљнијим гласом рече му:

„Многе су и веома велике милости, сењор порколабе, које сам примио у вашем замку, и остајем вам посве обвезан, да вам на њима будем захвалан целог мог живота. Ако вам могу то вратити, светећи вас на каквом насионику, који вам је нанео какву увреду, знајте да моје звање и није друго, но да помажем слабомоћнима, да светим нанесене увреде и да казним охолост. Притеците своме памћењу, па ако надјете тако што да ми препоручите, само треба да ми кажете, а ја вам обећавам витешким редом који сам примио, да ћу вас задовољити и платити вам по вашој жељи.”

Крчмар му одговори исто тако озбиљно:

„Господине витеже, немам потребе, да ми осветите какву увреду, јер ја знам и сам светити се, ако ме ко увреди; само треба да ми платите трошак, који сте ноћас учинили у овој крчми, дакле за сено и зоб за оба живинчета, како и за вечеру и постељу.”

„Дакле је ово крчма?” запита Дон Кихоте.

„И то врло часна,” одговори крчмар.

„То сам ја све до сада живео у заблуди,” на то ће Дон Кихоте, „јер сам ја заиста мислио, да је замак и то не лош; али кад је већ тако, да није замак, него крчма, за сада не може се друго учинити, него да опростите за плату, јер ја не могу преступити закон тумараћих витезова, за које поуздано знам (нити сам до сада читао што друго), да никада нису плаћали ни конак ни друго што у крчми, у којој би се нашли, јер по праву и правици њима пристоји од свакога добар дочек у награду за онај несносни труд њихов, тражећи они ћпустоловине ноћу и дању, зими и лети, пешице и на коњу, жеђујући и гладујући, по врућини и по зими, изложени свакој непогоди небесној и свакој незгоди земаљској.”

„Не тиче се мене то ништа,” одговори крчмар; „платите ви мени што је моје, а оставимо се приповедака и витезова, јер ја се не бринем ни за што друго, но да ми је посао у реду.”

„Ви сте једна будала и неваљао бирташ,” одговори Дон Кихоте.

Па ободавши Росинанта и окомивши бодило, одјури из крчме, нити га ко задржа; а он се не осврте за својим коњушарем, но подобро измаче у поље.

Када крчмар виде, како он оде а не плати, заиска плату од Санча Пансе, који рече, кад његов господар није хтео да плати, да неће платити ни он, јер пошто је коњушар у скитнице витеза, исто правило и разлог важи и зањ, као и за господара му, да ништа не плаћа у гостионицама и крчмама. Крчмар се на ово много наљути, па му попрети, ако му неће платити, да ће га тако почастити, да ће га памтити. На то му одговори Санчо, да према закону од витештва које му је господар примио, неће да му плати ни парицу, ако ће га и главе стати, јер не треба због њега да пропадне добри и стари обичај тумараћих витезова, нити хоће да се нањ туже коњушари потоњи, замерајући му да је погазио такву добру правицу.

Зла коб несрећнога Санча донесе, да се међу људима, који су били у крчми, нађоше и четри сукнара из Сеговије, три иглара од кордованскога Потра[51] и два суседа у беспосличарењу из Севиље, људи весели, добре воље, на зло брзи и шаљиви, који као да их је подбола и покренула иста мисао, приђоше Санчу и пошто га скинуше са магарца, један од њих уђе по поњаву са крчмареве постеље, бацише га на њу, погледаше горе и видеше, да су таванице испод капије сувише ниске за њихов посао, зато доконају да иду на двор, коме су небеса биле таванице, и ту метнуше Санча на средину поњаве, па га почеше бацати у вис и с њиме се титрати, као са псетом о месојећама. Дрека јаднога Санча беше таква, да допре и до ушију његова господара, који се заустави да добро чује и помисли, да ће то да буде каква нова пустоловина, докле са свим јасно не познаде, да се то дере његов коњушар. Окрене коња и у трку доспе до крчме, коју нашавши затворену, пође да је обилази, једа би нашао где улазак. Али не дође до платна од двора, које није било високо, кад виде ружну шалу са његовим коњушарем. Виде га, како се спушта и диже у ваздуху са

[51] Потро ће у шпањолском рећи оме. Тако се у Кордови зове један трг, на коме се крадљивцима удара жиг и кесарошима уши секу; дакле нико није томе похваљен, ако се зањ каже, да је имао послана кордованском Потру.

толиком пристојношћу и скорошћу, да мислим, да би се морао смејати, да га није јарост обузела. Покуша да се са коња попне на зид, али беше тако малаксао и ломан, да не могаше ни да се спусти на земљу, те тако са коња поче тако грдити и псовати оне, који су се са Санчом титрали, да се то не могаше ни описати, али зато нити они престаше са својим смехом и послом, нити летушти Санчо престајаше са својим јадиковањем помешаним час са претњама, час са молбама; тек му све то ништа не помаже, докле га се не оставише, чисто што су се били уморили. Приповедаше му магарца и попевши га нањ, огрнуше га његовом кабаницом, а болеца Мариторнес, видећи га тако малаксала, помисли, да ће добро бити, ако му притече са бокалом воде, те му га и напуни из бунара, како би вода што свежија била. Узе Санчо бокал и подиже га на уста, али застаде на вику свога господара, који му говораше:

„Санчо сине, не пиј воде, сине, не пиј, јер ће те убити! Ево овде благословени мелем (па му показиваше уљаницу са пићем), попи од њега две капљице, па ћеш јамачно оздравити.”

На ове речи извали Санчо очи као преко рамена, па одговори још јаче вичући:

„Зар сте којом срећом заборавили, да ја нисам витез? Или бисте ваљда хтели да избљујем и ово мало црева што ми је остало од ноћас? На част вам васе пиће са свима ђаволима, а ви ме се оканите!”

Па кад доврши то, одмах натеже да пије, ал кад на први поглед опази да је вода, не хте даље да пије, него замоли Мариторнесу, да му донесе вина, што она и учини драге воље, па га још и плати својим рођеним новцем, као што се збиља каже за њу, ако је и била у такву стању, ипак је имала из далека нешто и кришћанства у себи.

Дакле пошто се напи; Санчо удари петама свога магарца, те како му широм отворише врата од крчме, изађе ван веома задовољан, што није ништа платио и што је остало на његову, ако је то и било на рачун његових обичних јамаца, а то су му биле плећи. Душа ваља крчмар му је задржао бисаге на име дуга, али Санчо у својој збуњености није узео то на ум. Крчмар хтеде да добро замандали врата, кад га виде на пољу, али то не дадоше пољавари, који су били такви људи, да Дон Кихота не би ни пода шта узимали, па све да је био тумараћи витез и од саме Округле Трпезе.

ОСАМНАЕСТА ГЛАВА

У којој се казује разговор Санча Пансе са његовим господарем Дон Кихотом, уз друге догађаје достојне да буду причани.

Санчо стиже до свога господара, клонуо и малаксао, да је једва могао да тера свога магарца. Када га тако виде Дон Кихоте, рече му:

„Сад у тврдо верујем, драги Санчо, да је онај замак или крчма на сваки начин очарана, јер они, који су се онако грозно титрали тобом, шта могу бити до ли авети и створења с онога света? А у томе утврђује ме то, што сам видео, кад сам био код платна од двора, гледајући чинове твоје тужне трагедије, да нисам могао да пређем преко њега, нити могох спустити се са Росананта, јер су ме зацело били опчинили. А кунем ти се оним што сам да сам могао прећи или сићи, бих те био тако осветио на оним пудљивцима и нитковима, да би се вазда сећали те шале, па све да бих знао у томе погазити законе витешке јер као што сам ти казао толико пута, они не допуштају да витез трза мач на кога, који то није, осим у одбрани свога живота и личности у прекој потреби и великој невољи.”

„Не бих ја питао, јесам ли рођен за витеза или нисам, него бих се осветио, да сам могао, али то је, што нисам могао. Иначе рекао бих, да они што су се са мном титрали, нису били авети, ни људи опчињени, као што ви велите, него људи са месом и костима, као и ми, па како сам их чуо звати, док су ме бацали, сви су имали своја имена, те се један зваше Педро Мартинес, а други Тенорио Фернандес, а крчмар шуо сам зове се Хуан Паломеке Сувак. Дакле, сењоре, ако нисте могли да пређете платно од двора, нити да се спустите с коња, ту је нешто друго било, а не вражбина. И што ја из свега тога на чисто изводим то је, да ове пустоловине, које тражимо, хоће нас најпосле дотле дотерати, да нећемо знати, која нам је десна нога; па по мојој малој памети ја велим, да би било најбоље и најпаметније, кад бисмо се ми вратили у наше село сад кад је жетва, па да гледамо свој домазлук, а да се оставимо да тумарамо од Секе до Меке[52] и од зла у горем, штоно реч.”

„Ти, Санчо, посве мало знаш од витешких послова,” одговори Дон Кихоте. „Ћути, па чекај, а дођи ће дан, кад ћеш се својим очима уверити, колика је част бити у том чину.

[52] Сека се звала највећа и најстарија арапска џамија у Кордови када су мухамедовци одлазили много у хаџилук.

Или кази ми, зар у свету има већег задовољства, или зар се може која сласт упоредити с оном, кад се задобије битка и кад се победи непријатељ? Никоја, ваистину."

„Ајде нека је и тако," на то це Санчо, „ако то и не разумем, тек толико знам, од како смо тумарући витезови, или од како сте ви то (јер ја се не могу рачунати у тако часно друштво), још никада нисмо добили какву битку, осим оне са Бискајцем, па из те издрали сте са пола увета и пола шлема, а од то доба све су биле батине на батине и буботке на буботке, к томе ја сам добио и бацање у пољави, и то од очараних људи, којима не могу да се осветим, те да бих окусио сласт од победе над непријатељем, као што ви велите."

„Та то ме и мучи, као и тебе, Санчо, што мора мучити, " одговори Дон Кихоте; „али ћу ја да се постарам, да ми до руке дође какав мач, скован с таквом вештином, да никакве вражбине не могу ономе нахудити, који га носи уза се, а може баш и то бити, да ме срећа послужи и да добијем мач Амадиса, кад се назвао *витезом од Огњена Мача,* који је био један од најбољих мачева што га је у свету витез понео, јер осим што је имао поменуту врлину, секао је као бријач, нити је било оклопа јака и са чинима, који би му могао одолети."

„Какве сам ја среће, " рече Санчо, „баш да и нађете такав мач, он би био од вајде само рођеним витезовима, као оно и мелем, а за коњушаре би било да ждеру батине."

„Не бој тога, Санчо, " рече Дон Кихоте, „небо ће с тобом боље да поступи."

У таквом разговору иђаше Дон Кихоте са својим коњушарем, кад друмом којим идоше угледа Дон Кихоте велику и густу прашину, где се њима примаче. Кад је опази, окрену се Санчу и рече му:

„Ово је дан, о Санчо, у који ће да се види оно добро, које ми је судбина наменила; ово је дан, велим, у који ће већма но у који други показати се храброст моје мишице и у који ћу да починим дело, које ће се уписати у књигу за све потоње векове. Видиш ли ти, Сначо, ону прашину, што се онамо дигла? Она је пуна велике војске, која је састављена од различитих и безбројних народа и овамо се упутила."

„Онда их морају бити две," примети Санчо, „јер се и од оне друге стране диже исто такав облак од прашине."

Дон Кихоте погледа на ону страну и виде да је тако, па се веома обрадова, зацело мислећи да су то две војске, које хоће да се ударе и побију на овом широком пољу, јер му фантазија у сваком часу беше пуна оних битака, чини, догађаја, бљутавости, љубави,

изазива што се у њима прича у књигама о витезовима, те што је год говорио, мислио и чинио, све се то односило на такве ствари. А облак од прашине, коју је видео, подигла се у два велика стада од оваца и овнова, која су истим друмом долазила са две противне стране, те се од прашине нису могла да виде, докло нису ближе дошла. Дон Кихоте тврђаше тако поуздано, да су то војске, да Санчо најпосле вероваше, па му рече:

„Па шта ћемо да радимо ми?"

„Шта?" понови Дон Кихоте; "да смо на руци и у помоћи потребнима и слабима. Треба да знаш, Санчо, војска што иде према нама, њу води и предводи велики цар Алифанфарон, господар од великог острова Трапобане; овај други што долази иза мојих леђа, то је његов непријатељ Пантанолин, цар над Гарамантима, са засуканим рукавом, јер у бој увек иде са обнаженом десницом."

„Па зашто се мрзе толико та два господара?" запита Санчо.

„Зато се мрзе," одговори Дон Кихоте, „што је тај Алифанфарон жесток поганик и заљубљен је у Пентаполинову кћер, а то ти је госпођица особито лепа и ванредно љупка и кришћанка је, па њен отац неће да је уда за поганога цара, докле се прво он не одрече закона лажнога пророка Мухамеда и не прими закон њен."

„Тако ми браде, "рече Санчо, "Пентаполин твори сасвим добро и хоћу му баш по могућности да помогнем."

„Ту ћеш да учиниш оно што треба," примети Дон Кихоте; „јер, Санчо, за такве битке не мора човек бити рођен витез."

„То ми је право," одговори Санчо, „али куда ћемо да денемо овога магарца, како ћемо зацело да га нађемо, пошто буде битка прошла, јер не верујем, да је до данас био обичај, да се у бој иде с оваквим парипом?"

„То је истина," одговори Дон Кихоте; „што ћеш с њим да учиниш, пусти га на срећу, па изгубио си или не, јер изађемо ли као победитељи, имаћемо толико коња, да мало те неће и Росананте бити у опасности да буде промењен за другога. Али сада слушај и гледај, јер хоћу да ти кажем главне витезове који се налазе у обе војске, а да их боље видиш и упознаш, пођимо на ону хумку тамо, одакле ће се моћи видети обе војске."

Учинише тако и наместише се на једној хумци, са које би добро видели оба стада, што су Дон Кихоту била две војске, да облаци од прашине, коју су дизала, нису сметали и

погледу их крили. Ипак он видећи у свом уображењу оно што није видео ни чега није било, узвишеним гласом стаде беседити:

„Онај витез што га видиш онамо у жутом оклопу, који у штиту има крунисана лава чело ногу једне девице, то је храбри Лаурка лко, господар од сребрнога моста. Онај други у оклопу са златним цветовима, који на штиту има три сребрне круне у плаветну пољу, то је страшни Микоколембо, велики дука од Кировије. Онај други са дивским стасом што је десно од њега, то је неустрашни Брандибарбаран од Болича, господар од три арабије, који место оклопа има кожу од змије, а место штита носи једна врата, за која веле, да су од онога храма, који је срушио Самсон, кад се са својом смрћу осветио својим непријатељима.[53] Али баци очи на ову другу страну, па ћеш угледати испред оне друге војске вазда победнога и никад побеђенога Тимонела од Каркахоне, кнеза од нове Бискаје, који има оклоп подељен на коцке плаветне, зелене, беле и жуте, а на штиту има златна мачка у пурпурну пољу са натписом: *Muju*, што је почетак имена његове даме, која је, како веле, несрављена Мијулина, кћи Алфењикена од Алгарбије. Онај други, који онако тешко притискује ребра оном коњу бујину, а има оклоп бео као снег и штит чист и без икаква знамења, то је нов витез рода француског, по имену Пјер Цапин, господар од баруниј а Утрика. Онај други, који гвозденим остругама цака слабине оној шареној и лаганој зебри, а има оклоп са плаветним цветићима, то је силовити дука од Нербије, Еспартафилардо од Шуме, који у штиту има као знамење шпаргу у семену са шпањолским натписом: „*Моју судбину тражим*.“

На тај начин именова многе витезове од једне и друге војске, које је себи уображавао, па код свакога означи грб, боје, знамења и натписе, без оклевања, ношен уобразиљом донде невиђене његове лудости. Не одмарајући се настави говорити:

„У овој војсци пред нама различна су племена. Ту су они, који пију слатку воду славнога Ксанта; планинци који ходе масилијским пољима; они који перу најчистије и најситније злато у Срећној Арабији; они који уживају чувену и хладну воду бистрога Термодонда; они који у многе и различите чатрње одводе златоноснога Пактола; Нумидијани непоуздани на речи; Персијани славни са лука и стрела; Парти, Мијани, који се боре бежећиви; Арапи са несталним станом; Скити колико свирепи, толико бели;

[53] Није Самсон однео врата од храма, у коме је погинуо, него су то била врата од града Гаве.

Етиопи пробушених усана, и други безбројени народи, којима лица познајем и видим, ако им се имена и не сећам. У оној другој војсци долазе они, који пију кристалну воду маслинороднога Бетиса; они који своје лице чисте и перу течношћу вазда богатога и златоноснога Тага; они који уживају здраву воду божанственога Хенила; они који ходе по тартезијским пољима богатима пашом; они који се играју на јелисејским пољима хереским; богати Манчанци окићени злаћаним класјем; они који се у железо облаче, древни остаци готске крви; они који се купају у Писуерги, чувеној са блага свога тока; они који пасу своја стада на широким пашњацима кривудаве Гуадијане, слављене са скривена јој тока; они који дркћу на мразу пиренејске шумадије и на снежним врховима високог Апснина; једном речи, сви народи, које цела Европа садржи и обихвата."

Господе боже! Колике ли земље спомену, какве ли народе именова, давајући сваком са дивном спремношћу својства његова, сав занесен и углубљен у оно што је био читао у својим лажљивим књигама! Санчо Панса слушаше му речи ништа не говорећи, само овда онда осврнуо би се да види, да ли иду витезови и дивови, што их његов господар именоваше, па како не угледа ни једнога рече му:

„Сењоре, ево нека ме враг носи, ако ту има и један човек или див, или витез од свих оних што их ви спомињете; бар ја их не видим, ван ако ће све то да буду мађије, као и ноћашње аветиње."

„Шта ти то збориш?" одазва се Дон Кихоте; „ зар не чујеш хрзање коњско, трештање труба, лупу од бубњева?"

„Ја не чујем што," одговори Санчо, „до ли на много блејање оваца и шкопаца."

А тако је и било, јер су већ оба стада на близу била дошла.

„Страх твој, Санчо," рече Дон Кихоте, „чини да нити право видиш, нити чујеш, јер један од учина страха помућивање је чула и причињавање да предмети не изгледају оно што су; на кад се толико бојиш, склони се на страну и остави ме сама, јер ја сам довољан сам да оној страни прибавим победу, којој прузим моју помоћ."

Па рекавши то, ободе Росинанта и окомивши копље јурну као муња са оног брдељка. Санчо се даде у вику:

„Вратите се, сењоре Дон Кихоте! Јер тако ми бога, оно су овце, на које хоћете да ударите. Вратите се, куку мајци, која ме родила! Ма каква је то лудост! А ма погледајте,

нема тамо ни дивова, ни каквих вотезова, ни мачке, ни грбова, ни штитова подељених и целих, ни плавих цветића, ни враголија. Ма што чините? Ех, грешан сам ти у бога!“

Али Дон Кихоте не осврташе се на то, него још наглас викаше:

„Хај! витезови, који идете и борите се под заставама храброга цара Центаполина са засуканим рукавом, сви замном, да видите, како ћу лако да га осветим на његовом непријатељу Алифанфарону од Трапобане!“

С тим речима јурну у сред стада и стаде овце бости са таквом срчаношћу и одважношћу, као да збиља натиче на копље своје највеће непријатеље. Пастири и чобани, који су ишли уз стадо, викаше му, да се остави тога посла; али кад видеше да то не помаже, развезаше праћке и стадоше му ушеса поздрављати каменицама као песница. Али Дон Кихоте каменицама ни мукает, него још тркајући на све стране викаше:

„Где си, горди Алифанфароне, ходи амо, јер ја инокосан витез вољан сам да се мерим с тобом и да ти узмем живот за казну, за увреду, коју си нанео храброме Пенгаполину Гараманти.“

У тај пар стиже један пиљак и погоди га са стране и сатера му два ребра у утробу. Кад осети тај ударац, помисли да је зацело погинуо, или зло рањен, па сетивши се свога мелема, дохвати своју уљаницу и натеже је, па стаде лити пиће у свој стомак; али пре него што онолико попи, колико мишљаше да би било довољно, ево и другога бадема па га тако добро погоди у руку и у уљаницу, да ову сву расцопа, понесавши успут и три четири зуба кутњака из уста и љуто му осакативши два прста на руци. И први и други ударац беше тако силовит, да јадни витез мораде да клоне са коња. Пастири му приђоше и мислећи да су га убили, што брже искупише своју стоку, натоварише оне овце што су погинуле, а било их је око седам, па не распитујући даље, утекоше.

Цело то време стајаше Санчо на хумци, гледајући шта му израђује луди господар и чупајући браду и проклињући онај час, кад је срећа хтела да га позна; а кад га виде да паде на земљу и да су пастири отишли, спусти се са хумке и приђе му, па га нађе у врло рђаву стању, премда небеше изгубио свест, и рече му:

„Јесам ли вам казао, сењор Дон Кихоте, да се вратите, јер на кога сте хтели да кидишете, нису биле војске, већ стадо оваца?“

„Ето како је умео да то искрене и преокрене онај лупеж мударац, мој непријатељ! И знај, Санчо, да је таквима сасвим лако да опсенама учине да оно видимо што они хоће, па

тај зликовац, који ме гони, завидећи слави, коју је видео да ћу задобити у овом боју, преокренуо је непријатељске војске у стада оваца. Иначе, тако ти живота, Санчо, учини нешто, па да се увериш и да видиш да је онако, како ти ја кажем: појаши твога магарца, па пођи онако за њима, па ћеш видети, кад буду одавде неколико одмакли, како ће да узму свој пређашњи облик и да престану бити шкопци, него да буду људи сасвим онакви, какве сам ти их ја био описао. Али немој сад да одлазиш, јер ми треба твоја служба и помоћ. Ходи овамо па погледај, колико ми фали зуба и кутњака, јер ми се чини, да ми ни један није остао у устима."

Санчо му приђе тако близу, да му готово очи тури уста, кад у Дон кихотову стомаку поче радити мелем и таман кад се санчо даде да му гледа уста, избаци жешће него из пушке оно што је у њему било и све то сасу у браду болећем коњушару.

„Света Марија!" викну Санчо; „шта је сад ово? Зацело је овај грешник добио самртну рану, кад бљује крв."

Али прибравши се мало боље, виде по боји укусу и мирису, да то није крв, него мелем из уљанице, који је видео, кад га је пио, па се тако згади, да му се преврну утроба и он испразни своја црева на свога господара, те се обојица блисташе као бисер. Санчо отрча своме магарцу, да из бисага што извади да се убрише и да превије свога господара, а кад их не нађе, у мало што не полуде. Наново удари у проклињање и у себе докона да ће да остави свога господара и да се врати у своје село, па ма изгубио и плату за досадашњу службу и наду на управу обећаним островом.

Међутим устаде Дон Кихоте, па метнувши леву руку на уста, да му не би поиспадали зуби, дохвати другом узду росинантову, који никад да се макну од свога господара (тако беше поштен и веран), па оде до свога коњушара, који се наслонио на свога магарца и узео образе међу шаке, као човек посве замишљен. Када га виде Дон Кихоте таква са знацима велике жалости, рече му:

„Ваља, Санчо, да знаш, да човек није бољи од другога, ако не ради више него други. Све ове непогоде, које нас сналазе, знамења су, да ће се скорим небо изведрити и да ће се ствари на боље окренути, јер то није можно, да траје и зло и добро, и отуда излази, ако је зло дуго држало, добро је већ близу; зато немој да си тужан због несрећа које ме сналазе, јер оне се тебе и не тичу."

„Како да није?“ одговори Санчо; „а молим, кога су оно јуче бацали у пољави, него сина мог оца? Па бисаге што их сада нема ту са свима мојим стварима, чије су, него опет моје?“

„Шта, нема бисага, Санчо?“ запита Дон Кихоте.

„Нема их,“ одговори Санчо.

„На тај начин нећемо данас имати шта да једемо,“ рече Дон Кихоте.

„Тако ће да буде,“ одговори Санчо, „ако на овим ливадама буде нестало и оних трава, за које велите да их знате, а којима су се у таквим незгодама помагали тако несрећни скитнице витезови, као ви што сте.“

„Ипак,“ на то ће Дон Кихоте, „у овај пар милијаби ми била четврт хлеба, или каква погача са две главе од аринге, него ли све биљке што их описује Диоскорид, па ма биле протумачене и доктором Лагуном. Али поред свега тога појаши твоје магаре, драги Санчо, и пођи за мном, јер бог, који се стара за све, неће ни нас оставити, тим мање што ми њему служимо, јер он не заборавља на мухе у ваздуху, ни на црве на земљи, ни на мрмољке у води, и тако је милосрдан, да пушта да сунце греје праведне и грешне и киша да пада на криве и праве.“

„Међер бисте ви, сењоре,“ рече Санчо, „боље подносили за попа, него ли за скитницу витеза.“

„Тумараћи витезови, Санчо, знају све и треба да знају,“ одговори Дон Кихоте; „јер у прошлим вековима тумараћи витез, ако је то требало, морао је да држи проповед или беседу у по поља, као да се учио на париском свеучилишту. Отуда излази, да копље не тупи врх перу ни перо копљу.“

„Сад добро, нека је тако, како велите.“ рече Санчо; „пођимо сада одавде и гледајмо где ћемо пренећити, па дај боже да тамо не буде ни пољаве, ни пољавара, ни аветиња, ни опчињених Арапа; јер ако их буде, да их све носи враг без трага!“

„Моли се богу, синко,“ рече Дон Кихоте, „па води ти куда хоћеш, јер за овај пар остављам теби да изабереш пренећиште. Него дедер амо руку и опипај ми прстом па види добро, колико ми зуба и кутњака фали овде на десно у горњој вилици, јер ту осећам бол.“

Санчо тури прсте и пошто пажљиво пропипа, рече му:

„Колико сте кутњака иначе имали на овој страни?“

„Четири,“ одговори Дон Кихоте, „осим најстражњег, а сви су били цели и сасвим здрави.“

„Пазите, сењоре, добро, шта говорите,“ примети Санчо.

„Рекох четири, ако их није баш пет било,“ одговори Дон Кихоте; „јер свога века нисам вадио зуба ни кутњака, из уста, нити ми је који испао, нити ми се изео од трулежи или ревмата.“

„Дакле на овој страни доле,“ рече Санчо, „немате више него два кутњака и по; а на горњој немате ни пола нити ишта, јер је сва чиста као длан.“

„Куку мени несрећнику!“ рече Дон Кихоте, чувши тужни извештај свога коњушара; „Волији бих био да су ми одсекли једну руку, само не ону која мачем влада; јер ваља да знаш, Санчо, уста без кутњих зуба то су што и млин без жрвња, и зуб један ваља већма ценити него дијамант. Али свему томе изложени смо ми, који се држимо строгога реда витешкога. Јаши, синко, па води, а ја ћу за тобом путем који будеш изабрао.“

Санчо учини тако и упути се онамо, где се надаше наћи преноћиште, а да не сврће са царска друма, којим онуда иђаше многи свет. Али идоше тек полагано, јер бол у вилицама Дон Кихота не допушташе ни да застану, ни да хитају; зато науми Санчо да га забавља и разоноди причајући му што, па међу осталим што му говораше беше и то, што ће се казати у идућој глави.

ДЕВЕТНАЕСТА ГЛАВА

О мудром разговору Санча са његовим господарем и о пустоловини са мртвацем, са другим знаменитим догађајима.

„Мени се чини, сењоре, да сви ови белаји, који су нас снашли ових дана, јамачно су били казна за грех, који сте ви учинили против реда вашег ветештва, јер нисте извршили заклетву своју, да нећете јести хлеба на трпежњаку, нити се шалити са краљицом, заједно са свим оним што уз то иде и што сте се ви заклели да ћете учинити, докле год не добијете онај шлем од Смандрљана, или како ли се зове онај Арапин, јер се више не осећам добро.“

„Имаш пуно разлога, Санчо,“ рече Дон Кихоте; „али да ти истину кажем, то сам био смео с ума, па и то можеш узети као јамачно, да ти се догодило оно са поњавом за твоју кривицу, што ме ниси за времена опоменуо. Али ја ћу то да исправим, јер у витешком реду има лека свачему.“

„Зар сам којом срећом и ја себе заветовао?“ на то ће Санчо.

„Ништа зато, ако ниси завет полагао,“ одговори Дон Кихоте; „доста је да ја мислим, да ти као саучесник ниси сасвим чист, па било сад тако или не било, неће бити згорега да се постарамо за лек.“

„Кад је то тако,“ рече Санчо, „а ви гледајте да не заборавите и то, као и заклетву. Можда ће аветиње иначе добити вољу да се опет са мном поиграју, а можда и са вама, кад вас виде тако упорна.“

У овом и другом разговору ухвати их мрак на по друма, а не нађоше где за ону ноћ да се склоне; а што при томе никако није добро било, скапаваше од глади, јер изгубивши бисаге, изгубили су и сав ћилер и продовољство. Да би им несрећа и већа била, деси им се пустоловина, која је то заиста била без свака мајсторисања. Елем ноћ се спусти доста мрачна, али су они ипак ишли даље, јер је Санчо мислио, кад је то царски друм, да после једне или друге миље свакако морају доћи до какве крчме. Идући тако по мрачној ноћи, коњушар гладан, а господар са вољом на јело, угледаше на истом друму, којим су ишли где се према њима примичу силна светила, која се креташе. Санчо претрну, кад их опази, а боље не би ни Дон Кихоту. Један затеже улар свом магарцу, а други узду своме коњу, па застадоше, пажљиво гледајући, шта то може да буде. Видеше, да им се светила све боље примичу и у колико су ближа, да све већа долазе. Кад ово угледа Санчо, деста дрктати, као лист на јасици, а Дон Кихоту усправи се коса на глави, али се он мало осмели и рече:

„Санчо, сумње није, да ће ово да буде највећа и најопаснија пустоловина, у којој ће требати да покажем сву своју храброст и силу.“

„Куку мени!“ одазва се Санчо, „ако ова пустоловина буде с аветињама, као што ми се чини да је, одкуд ми ребра, да и то поднесем?“

„Биле ма какве авети,“ рече Дон Кихоте, „ја нећу допустити да ти и једну длачицу увреде; јер ако су оно пре могли с тобом да збијају шалу, што ја нисам могао да пређем преко платна од двора, сад смо у отворену пољу, где могу на сав мах измахнути мачем,“

„Али ако га опчине и затупе, као што би оно пре,“ примети Санчо, „шта ће нам помоћи, што смо у широку пољу?“

„Ипак,“ одговори Дон Кихоте, „молим те, Санчо, да будеш храбар, а искуство ће ти показати, да ли сам храбар ја.“

„Добро, бићу храбар, у име божије,“ одговори Санчо.

Па обојица сташе на једну страну од пута и наново стадоше пажљиво мотрити, шта то могу бити она светила што иду, и мало за тим угледаше многе људе у белим стихарима, коју страхоту кад Санчо Панса опази, клону сасвим духом и стаде цвокотати зубима, као да га је ухватила тролетњица, а стаде и жешће дрктати и цвокотати кад јасно разазнаше шта је било. Наиме угледаше до двадесет људи у стихарима, сви на коњима, са запаљеним буктињама у руци, и иза њих долажаше тетриван црнилом покривен, после кога идоше других шест коњаника увијених у црно до мазгиних копита, јер се добро познавало да нису коњи, пошто им је ход био тих. Људи у стихарима идоше, мрмљајући међу собом гласом тихим и тужним.

Ова необична појава у то доба и у таквој самоћи свакако је била довољна да улије страх у Санчово срце, па и у срце његовога господара. Тако је и било код Дон Кихота, а Санча остави сва снага. Иначе би са његовим господарем који сад у свом уображењу живо себи представи, да је то нека пустоловина из његових књига. Он помисли од тетривана да су носила, на којима мора да је какав мртав или тешко рањен витез, кога само он може да освети, па не премишљајући се даље спусти своје копље, добро се намести у седлу и са племенитом одважношћу и држањем намести се на сред друма, којим су стихарци морали проћи, а кад их угледа наблизу, привикну им:

„Стојте, витезови, ко сте да сте, и дајте ми рачуна ко сте, откуда долазите, куда идете, које тај што га носите на оним носилима; јер према знамењима, или сте ви

извршили, или су вама учинили какву неправду, па ваља и треба ја то знам, било сада да вас казним за извршено зло, било да вас осветим за увреду нанесену вам.“

„Нама је журно,“ одговори један од оних у стихарима, „а крчна је далеко, те не можемо стати, да толики рачун дамо, какав иштете.“

Па ободе мазгу и пође даље.

Овај одговор врло увреди Дон Кихота, па ухвативши мазги узду, рече:

„Стојте и будите мало учтиви, па ми дајте одвета на оно, што сам вас питао, ако нећете са мном посла.“

Мазга је била плашљива, а кад је он ухвати за узду, она се тако поплаши, да скочи у пропнице и баци на земљу свога господара. Један момак, који ишаше пешице, кад виде стихарца да паде, стаде грдити Дон Кихота, који је и онако гњеван, не оклевајући окоми копље на једног у црнини и тешко рањена обори га на земљу, онда се окрену ка другима и то, беше вредно гледати, скаквом их брзином нападаше и обараше, да не беше иначе, но Росинанту као да су порасла крила у тај пар, тако је лако и поносито корачао.

Сви они у стихарима били су људи плашљиви и без оружија, и зато без муке и у часку оставише бој и стадоше бегати преко поља са запаљеним буктињама, да су изгледали као крабуље, кад трче приликом ноћних забава. Исто тако и они у короти, замумљени и закукуљени у њиховим мантијама и расама не могаше да се мичу, тако да их се Дон Кихоте могаше свију по вољи да наудара и нагони их, да их против воље своје уступе, јер су сви мислили, да то није човек, него ђаво из пакла, који на њих наваљује, да му оставе мртво тело, што су га носили у тетривану. Све то гледаше Санчо, дивећи се смелости свога господара, и говораше у себи:

„Ваистину је овај мој господар онако храбар и јак као што каже.“

Беше на земљи једна буктиња поред оног првог, што га је мазга збацила, и спрамње могаше га видети Дон Кихоте, који му приђе, наслони му врх одбодила на лице и позва га да се преда, јер ће га иначе убити. Онај са земље одговори му:

„И сувише сам предан, јер не могу да се макнем, пошто ми је сломљена једна нога. Молим вас, ако сте кршћански витез, да ме не убијете, јер ћете се огрешити о светињу, пошто сам ја лиценцијат и примио сам прво посвећење.“

„А који вас је враг довео овамо,“ запита Дон Кихоте, „кад сте духовно лице?“

„Који сењоре?“ одговори лежећиви; „довела ме моја зла срећа.“

„Богме ће вас и гора снаћи,“ рече Дон Кихоте, „ако ми нећете одговорити на сва моја питања.“

„Лако ћете бити задовољени,“ одговори лиценцијат; „и тако да знате, ако сам мало час и казао, да сам лиценцијат, ја нисам то, но само бакалар и зовем се Алонсо Лопес, родом сам из Алковенда, долазим из вароши Бајесе са других дванаест свештеника, који су утекли са буктињама, идемо у варош Сеговију, пратећи једнога мртваца, који је у оном тертивану, а то је један витез, који је умро у Бајеси, где си га били погребли, а сада, како рекох, носили смо му кости у његову костурницу, која је у Сегови, одакле је родом.“

„А ко га је убио?“ запита Дон Кихоте.

„Бог посредством кужне врућице, која га је била спопала,“ одговори бакалар.

„На тај начин,“ рече Дон Кихоте, „наш господ опростио ме је посла, који бих имао, светећи му смрт; али кад је умро од таква ударца, ту само могу ћутати и слегнути раменима, као што бих учинио, кад би и мене ударио. А хоћу да ваша часност знаде, да сам ја витез од Манче, по имену Дон Кихоте, и моја је дужност и посао да идем по свету и да исправљам кривде и загладим увреде.“

„Ја не знам, какво је то исправљање кривде,“ на то ће бакалар, „кад сте ме од права начинили крива, преломивши ми једну ногу, која се свога века неће више исправити; увреду, коју сте мени загладили, у томе је, да сте ме за увек оставили вредовна, па је грдна несрећа била што сам наишао на вас, који тражите пустоловине.“

„Не бивају све ствари на исти начин,“ одговори Дон Кихоте; „зло је било, господине бакаларе Алонсо Лопесу, што сте ишли, као што сте ишли ноћу, у оним огртачима, са запаљеним буктињама, мрмљајуци, увијени у короту, да сте заиста изгледали, као неко зло и с оног света, па тако нисам могао да не чиним своју дожност, и ударио сам на вас, а бих ударио на вас, па да сам баш на чисто знао, да сте и саме сотоне из пакла, као што сам увек и држао да сте то.“

„Кад је већ тако хтела моја судбина,“ рече бакалар, „молим вас, господине тумараћи витеже, због кога никад више нећу тумарати, да ми помогнете да се извучем испод ове мазге, која ми је притисла једну ногу између стрмени и седла.“

„Могао сам говорити и до сутра,“ рече Дон Кихоте; „па што ми одавна нисте казали за своју невољу?“

Одмах зовну Санча Пансу да дође; али овај није хитао са доласком, јер се дао у посао да опљачка једну мазгу, коју су она добра господа водила добро натоварену сваким јестивом. Санчо начини као врећу од своје кабанице, покупи и набије у њу све што је могао, натовари њом свога магарца, онда одмах прихита на вику свога господара и поможе господин бакалару да се опрости терета од његове мазге, онда га попе на њу и предаде му буктињу, а Дон Кихоте рече му, да пође за својим друштвом од кога нека у његово име иште опроштење за увреду, а није у његовој власти било да је не учини. И Санчо му рече:

„Ако би та господа случајно хтела знати, ко је тај јунак, који их је тако намајсторио, кажите им, да је то славни Дон Кихоте од Манче, који се другим именом назива *витез Жалосног а Лица*.“

С тиме утече бакалар, а Дон Кихоте запита Санча, шта га је побудило, да га сад, а никад дотле назва *витезом Жалосног а Лица*.

„Хоћу вам казати,“ одговори Санчо; „дакле ја сам вас донекле гледао спроћу оне буктиње, коју носи онај несрећник, и ваистину ви тако рђаво изгледате, да таква лица ваљда никад нисам видео, а то ће бити или од умора у свом боју, или што су вам избили кутњаке и зубе.“

„Није за то,“ на то ће Дон Кихоте, „ него онај мудрац, који ће имати да пише повест о мојим делима, биће да је мислио, да ће бити добро да узмем какав надимак, као што су га имали сви бивши витезови; један се звао *од Огњена Мача*, други *од Инороза*, овај *од Госпођица*, онај *од Тице Финака*, други *витез од Грифа*, треци *од Смрти*, и по тим именима и знамењима били су познати на свом земљином шару. И тако велим, да ће поменути мудрац бити теби дао на језик и у мисао, да ме сада назовеш *витезом Жалосног а Лица*, како сам наумио да се зовем од сад, па у напредак; а да ми такво име и боље ујише, хоћу кад буде била згода, да дадем исписати на мом штиту једну врло жалосно лице.“

„Немате рашта, сењоре, да трошите време и новац на прављење тога лица,“ рече Санчо, „него само треба да покажете своје и да вам виде лице, који вас гледају, па без ичега другог и без друге какве слике или штита зваће вас *од Жалосна Лица*. И верујте ми да истину кажем, кад вам то велим, сењоре, (али то нека је речено у шали), да од глади и што немате кутњака тако рђаво изгледате, дакако већ рекох, сасвим можете да будете без жалосне слике.“

Насмеја се Дон Кихоте Санчовој досетљивости, тек опет науми да се тим именом презива, а кад буде могао да испише свој штит, као што је био намислио, па му рече:

„Ја знам, Санчо, да ћу бити анатемисан, што сам ставио насилну руку на свештену ствар, према оном: *Si quis suadante diabolo* и тако даље[54] премда и то знам, да нисам ставио руку, него ово бодило; тим мање, што нисам мислио да врећам свештенике, или црквене ствари, јер ја цркву поштујем и обожавам, као католик и веран кршћанин, него аветиње и страшила од онога света. А баш и да буде тако, ја држим у памети оно, како је било са Сидом Рујом Дијасом, кад је пред његовом светости папом поломио столицу поклисару некаква краља, због чега папа га анатемише, али врли Родриго од Вивара владао се онај дан као најчаснији и најхрабрији витез.“

Пошто ово чу, бакалар, како рекосмо, оде без сваке даље речи. Дон Кихоте хтеде да види, да ли су кости или не оно тело као што је у тетривану било, али Санчо не даде му, рекавши:

„Сењоре, ви сте извршили ову опасну пустоловину славније него ма коју другу, коју сам видео. Ако и савладани и развијани, ови људи могу есапити, да их је победио само један човек, па осрамоћени и постиђени тиме вратити се и потражити нас, па нас тако добро почастити, да бисмо то памтили. Магарац је онако како треба, планина је близу, глад велика, не остаје друго, него да се повучемо лепо овако ногу пред ногу, па како оно кажу, нека мртвац иде у гроб, а живи за погачу.“

Пак потера свога магарца напред и замоли свога господара, да иде за њим,а овај виде, да Санчо има разлог, не одговори му ништа, него пође за њим. Пошто мало идоше између два брега, нађоше се у широкој и скровитој долини, где одјахаше, а Санчо олакша свога магарца, па се посадише на зелену траву и доручковаше, ручаше, и вечераше све уједанпут, зачињавајући глађу и задовољавајући своје стомаке не једном ђаконијом, коју су носили на мазги господа свештеници покојникови (који ретко кад нису добро збринути). Али их снађе друга незгода, која се Санчу чињаше гора од свију других, а то је што нису имали вина да пију, па ни воде да оквасе уста. Како су мучени били жеђу, а видећи да ливада, на којој се налазише, беше покривена зеленом и ситном травом, рече Санчо, што ће казати у глави која иде.

---

[54] То је канон латеранекога сабора римске цркве од г. 1139, који гласи: *Si quis suadente Diabolo hujus sacrilegii reatum incurrerit, quod in Clericum, vel Monachum violentas injecerit, anathematis vinculo subjaceat.*

ДВАДЕСЕТА ГЛАВА

О нигда невиђеној и нечувеној пустоловини, коју је са мање опасности извршио ма који славни витез у свету, као што је извршио храбри Дон Кихоте од Манче.

„Сењоре, не може бити иначе, него да ова трава показује, да ту на близу мора бити какав извор или поток, који јој даје потребну влагу; зато ће бити добро да пођемо мало даље у напредак, па шта нађемо, где ћемо моћи загасити ову страшну жеђ, која нас мори и зацело нам више муке задаје него глад.“

Добро се свиде тај савет Дон Кихоту, па он узе Росинанта за узду, а Санчо свог магарца за улар, пошто је нањ био натоварио остатке од вечере, и почеше пипајући ићи преко ливаде, јер мрачна ноћ не даваше им ништа да виде. Не пођоше ни двеста корака, а до ушију им допрејак шум од воде, као да пада са каквих великих и високих стена. Овај их шум веома обрадова, па застадоше да чују, са које стране долази; али уједанпут зачуше други шум, са кога им радост због воде у воду паде, нарочито Санчу, који је од нарави био плашљив и равнодушан. Наиме чуше неко ударање одмерено са неком звеком од гвожђа и верига, што уз помамни шум од воде улило би страх у свако друго срце, које не би било Дон Кихотово. Ноћ беше мрачна, како рекосмо, а они се нађоше испод неких високих дрва, којима лишће покретано благим поветарцем шумораше страшљиво и тихо, тако да самоћа, оно место, помрчина, шум од воде са шуморењем лишћа, све то задаваше страх и ужас, а још више кад видеше, да нити лупа престаје, нити ветар утишава се, нити се буди зора, додавши уз све то да нису знали место на коме су. Али Дон Кихоте са својим неустрашним срцем скочи на Росинанта, па шчепа свој штит и обори копље и рече:

„Санчо, брате, треба да знаш, да сам ја по небеској милости рођен у овом нашем железном веку, да ускрснем век од злата, или златни век, као што га зову. Ја сам онај, за кога су задржане опасности, велика дела, храбри подвизи; ја сам онај, и опет велим, који ће да пробуди оне од Округле Трпезе, дванаест банова од Франције, оних девет од Славе, и онај, који ће у заборав да баци Платире, Табланте, Оливанте и Тиранте, Фебе и Белијанисе са свом поворком славних тумараћих витезова из прошлих времена, творећи у овом у коме се налазим таква велика, необична и витешка дела, да ће спрам њих да потамне и најсветлија њихова. Ти добро видиш, верни и поштени коњушару, ову мрачну ноћ, њену чудесну мучаљивост, потмули и нејасни шумор ових дрва, страшљиви шум оне воде коју

тражимо, да се чини, као да се стропоштава и сурвава са високих Месечевих планина, па ону непрекидну лупу,, која нам дере и мучи ушеса; све ће ствари уједно и свака за се подобне су да улију страх, трепет и ужас у прси и самога Марта, а камо ли онога, који није вичан таквим збитијама и пустоловинама. Али све то, што ти описујем, само ми буди и дражи храброст, са које ми срце у грудима игра од жеље да се пусти у ту пустоловину, ма се она како мучна показивала. Зато притегни мало колане Росинанту, па остај збогом и чекај ме овде три дана, више не, и ако се за то време не вратим, пођи натраг у наше село, а оданде учини ми љубав и добро дело и отиди у Тобозо, где ћеш казати несравњеној сењори мојој Дулсинеји, да је њен роб витез погинуо творећи подвиге, који би га достојним учинили да се њеним назове.“

Када Санчо чу такве речи од свога господара, стаде плакати са највећим чуством и говорити:

„Сењоре, ја не знам, зашто хоћете да се упуштате у ову тако страшљиву пустоловину. Сад је ноћ, овде нас нико не види, сасвим лепо можемо окренути натраг и уклонити се од опасности, па макар не пили воде и три дана. Па кад нас нико не види, неће нам нико казати, да смо кукавице; тим пре, што сам много пута чуо, како предикује парок из нашега села, кога ви врло добро знате, да ко тражи опасност, тај пропада у њој. Дакле није добро кушати Бога и упуштати се у такво грешно дело, из кога би се могло утећи само чудом каквим. И доста је што је небо учинило за вас, кад вам није дало да доспете у поњаву, као што сам ја доспео, и кад вам је дало да као победилац, здрав и читав изиђете између толиких непријатеља, који су пратили мртваца; па кад све то не дира и не умекшава ваше тврдо срце, а оно нека га дирне помисао и вера, да чим ви будете пошли одавде, ја ћу од страха да моју душу предам ономе ко је буде хтео. Ја сам пошао из мога завичаја и оставио сам децу и жену, да бих вама служио, мислећи да ћу бити нешто боље, а не горе; али од грамзивости хоће да се пара врећа, а мени је подерала све моје надање, јер таман кад сам као у воску држао да ћу добити оно црно и проклето острово, које сте ми обећали толико пута, ето видим, да места њега хоћете да ме оставите на месту, које је сасвим мимо свет. Тако вам јединога бога, сењоре, немој да ми чините толику неправду. Али ако баш никако нећете да се оставите тога посла, а ви га одгодите барем до сутра, јер колико ми

показује знање што сам га поцрпао као пастир, до зоре неће бити више него три часа, јер отвор на рогу стоји изнад главе и прави пола ноћи у правцу са левом руком.“[55]

„Ама, Санчо“, примети Дон Кихоте, „како можеш да видиш тај правац и где је отвор и потиљак, како велиш, кад је ноћ тако мрачна, да на небу нема ниједна звезда?“

„Тако је“, одговори Санчо, „али у страха су велике очи и види и ствари под земљом, а камо ли оне на небу; уз то лако се може знати, а до дана није више далеко.“

„Било сад како било“, на то ће Дон Кихоте, „али за мене неће се казати ни сад нити игда, да су ме сузе и молбе скренула са пута, којим сам требао ићи као витез. Зато те молим, Санчо, да ћутиш, јер Бог, који ми је дао срца да се упустим сада у ову досад невиђену и страховиту пустоловину, постараће се и за мој спас и за утешење твоје жалости. Што ћеш да чиниш, притегни добро потпруге Росинанту, па остани ту, а ја ћу се брзо вратити жив или мртав.“

Кад дакле виде Санчо тврду одлуку свога господара, те како му мало помажу његове сузе, савети и молбе, науми да употреби лукавштину, како ће, ако могбуде, да га примора на чекање до дана; зато кад је коњу притезао потпруге, полако и неосетно веже магарећим уларем обе ноге Росинанту, тако да кад Дон Кихоте хоћаше да полази, не могаше то, јер коњ могаше само да прави скокове. Када Санчо Панса виде добри успех своје лукавштине, рече:

„Ето, сењоре, и небо се умекшало на моје молбе и сузе, па је наредило да Росинанте не може да се макне; а кад бисте ви хтели да се узјогуните и да га цакате и гоните, то би било пркосити судбини и штоно реч песницом ударати по шилу.“

Дон Кихоте очајаваше због тога и што јаче мамузаше коња, тим мање могаше да га крене, па не домишљајући се путу, напосле се склони да се смири и да чека, или да сване или да се Росинанте макне, зацело мислећи, да је томе други какав узрок, а не Санчова лукавштина, те му рече:

„Кад је тако, Санчо, да Росинанте не може да се макне, ја ћу причекати, докле ми се зора не осмехне, ако бих и плакао, што са долаком оклева.“

---

[55] Шпањолски пастири зову мали плуг на небу ловачким рогом. Ово сазвежђе састоји се из поларне звезде, која је непомична, и седам других звезда, које се око ње окрећу. Да би знали, које је доба, пастири замишљају крст или човека распета. На средини крста поларна је звезда, и по месту звезде, која је на отвору рога, спрећу четири главна крака у крсту, одређују часове ноћне. У августу, кад се горња пустоловина десила, правац поноћни иде на леви крак крста, тако да Санчов рачун није погрешан.

„Што ћете да плачете“, на то ће Санчо, „та ја ћу вас разговарати, причаћу вам приче од сад па до дана, ван ако нећете да одјашите и да мало легнете да спавате на зеленој травици по обичају скитница витезова, како бисте били одморни, кад буде свануло и дошао час да се упустите у ту страховиту пустоловину, коју очекујете.“

„Коме ли то кажеш да одјаше и да спава?“ осекну се на њ Дон Кихоте; „зар сам ја можда од оних витезова, који почивају у опасностима? Спавај ти, који си се родио да спаваш, или чини што ти воља, а ја ћу да чиним што ми се најбоље подудара са мојом чашћу.“

„Немојте да се срдите, сењоре,“ одговори Санчо; „нисам ја то за то казао.“

Па му приђе и метну му једну руку на ункаш, а другу остраг на седло, тако да је леву бутину свога господара обухватио, нити се смеде од њега и за један прст одмакнути, тако се бојаше оне лупе, која се без престанка одмерено чујаше. Дон Кихоте му рече, да му прича штогод, те га разговара, као што му је био обећао. Санчо му одговори, да би тако чинио, само кад би га се оставио страх од онога што чује.

„Ипак,“ додаде, „ја ћу се потрудити да вам причам једну причу, и ако је будем могао испричати и не збуни ме штогод, то вам је најлепша приповест што је има, па сада слушајте, јер ћу одмах почети: Елем беше једном што беше, свако добро што ће да буде, нека буде за све, а зло оном ко га тражи[56]; узмите само на ум, сењоре, да се у старо време нису приповетке тако почињале као сада, него је ту била узречица Римљанина Катона Цинцарина, који вели: *а зло ономе, који га буде тражио*, што овде таман пристаје, као бурма на прст, те да мирујете и да не тражите нигде зло, него да окренемо другим путем, јер нас нико не гони да и даље идемо овим, на коме на нас наилазе толике страхоте.“

„Казуј ти твоју причу, Санчо,“ рече Дон Кихоте, „а мени остави бригу за пут, којим ћемо ударити.“

„Елем рекох,“ настави Санчо, „био у једном селу у Естремадури један пастир козар, хоћу рећи који је чувао козе, па тај пастир или козар, како се већ прича, звао се Лопе Руис, па тај Лопе Руис загледао се у једну пастирку која се звала Торалва, па та пастирка, која се звала Торалва била је ћерка једног богатог говедара, па тај богати говедар...“

---

[56] Каткад би се шпањолске народне приповетке почињале овако: Сваком свако добро, а зло на попову бишофтерку.

„Међер, Санчо,“ примети Дон Кихоте, „ако будеш тако причао твоју причу, да два пута понављаш оно што си казао, нећеш бити готов ни за два дана. Говори како се говори и причај као паметан човек, иначе боље да ћутиш.“

„Онако како ја причам,“ одговори Санчо, „причају се у мом селу све приповетке, и ја не знам другојачије, нити је лепо да ме ви сад гоните, да нешто ново заводим.“

„А ти причај, како знаш,“ рече Дон Кихоте; „кад ми је већ таква судбина, да те морам слушати, а ти говори даље.“

„Елем, господине мој драги,“ настави Санчо; „како већ рекох, тај пастир загледао се у пастирку Торалву, а то вам је била претила цура, горопадна и у неколико мушкобана, јер је имала мале наусницe, тако ми је, као да је сада гледам.“

„Зар си је ти знао?“ запита Дон Кихоте.

„Нисам је ја знао,“ одговори Санчо, „али онај, који ми је казивао ову причу, казао ми је, да је све тако било и да је све истина, да ја кад то другоме причам, могу слободно казати и заклети се, да сам је баш мојим очима видео. Елем дан по дан, пађаво, који никад не спава и у све се брка, удеси да се пастирева љубав према пастирци окрене у мржњу и у злобу, а како зли језици веле, то је било због тога, што му је она давала више пута повода, да буде зле воље на њу, јер је прекардашивала границе и чинила што је неваљало било, и од тога доба пастир је тако огади, да науми да је више не гледа и да оде из онога краја куда, где је очи његове никада неће видети. Када виде Торалва, да Лопе за њу више не мари, одмах га већма заволи, но што га је игда била волила.“

„То је таква женска нарав,“ примети Дон Кихоте, „да не маре за онога, који их воли, и да воле онога, који се гади од њих. Терај даље, Санчо.“

„Даклем,“ настави Санчо, „пастир ће да изврши своју намеру, па искупи своје козе и упути се естремадурским пољем да пређе у португалску краљевину. Торалва то дознаде, па ајд' за њим и ићаше за њим пешке и боса назорце са палицом у руци и са торбом о врату, у којој је имала, како веле, један комад од огледала и комад од чешља и још не знам какво стакоце белила за лице. Али сад носила што носила, ја сад нећу овде питати, је ли баш тако било, само кажем, како се прича, да пастир дође са својим стадом на реку Гуадијану, која је у тај пар била нарасла и скоро рећи излила се, а од стране, од које је долазио, не беше ни чуна ни оранице, нити ко би превезао на другу страну њега и његово стадо, због чега се он много даде у бригу, јер је већ видео Торалву врло близу себе и знао

је, да ће му она много досађивати својим молбама и сузама. Али се он толико на све стране осврташе, докле угледа једног рибара, који је има уза се тако мален чуниħ, да је уњ могао стати само један човек и једна коза. Ипак га он зовне и погоди се с њим да превезе њега и његових триста коза. Уђе дакле рибар у чун и превезе једну козу, врати се и превезе другу, опет се врне и опет врати и превезе другу. Сад ми држ'те рачун од коза што их је рибар превео, јер ако се једна промаши, биће приповетци крај, нити ће се моћи од ње причати и једна реч. Дакле ја настављам и кажем, да је место за искрцавање на другој обали било пуно блата и клизаво, те је рибар много дангубио при долажењу и одлажењу. Ипак се он опет враћаше по другу козу, и опет по једну.“

„Ајде реци да их је све превезао,“ рече Дон Кихоте, „немој вазда долазити и одлазити на тај начин, јер са превожењем нећеш бити готов за годину дана.“

„Колико их је превежено досада?“ запита Санчо.

„А ђаво ће их знати,“ одговори Дон Кихоте.

„Ма ја сам вам казао, да добро хватате рачун; ето сад је приповетци крај, нити могу даље да причам.“

„Како је опет то?“ на то ће Дон Кихоте; „зар је у приповетци тако важно да се зна, колико је коза прешло на ону страну, да не можеш даље да причаш, ако се и са једном погреши?“

„Не могу, сењоре, ни на који начин,“ одговори Санчо; „јер кад сам ја вас запитао, да ми кажете, колико је коза прешло, а ви сте ми одговорили, да не знате, у тај исти мах ја сам све заборавио, што сам имао још да кажем, а бога ми то је било врло лепо и добро.“

„На тај начин,“ рече Дон Кихоте, „приповетке нема више.“

„Тако је, нема више, као ни моје мајке,“ одговори Санчо.

„Право да ти кажем,“ на то ће Дон Кихоте, „ти си сад причао неку посве нову причу, приповетку или приповест, какву још нико у свету није могао да замисли, и такав начин причања и завршивања још се није никад могао видети, нити ће се игда видети, премда се од твоје памети нисам бољем ни надао. Али се не чудим, јер можда ова лупа, која не престаје, збунила ти је памет.“

„Све то може да буде,“ одговори Санчо, „тек ја знам, да што се тиче моје приповетке, немам више ништа да кажем, јер она се одмах тамо сврши, где почиње погрешка у рачуну за превезене козе.“

„Нека се у име божје свршује где хоће,“ рече Дон Кихоте, „а ми да видимо, да ли може Росинанте да се миче.“

Опет га цакну и опет коњ поче скакати и стаде; тако беше добро спутан.

У тај пар, било због јутарње хладовине, која узимаше маха, или што је Санчо био вечерао што растварајуће, или што је сасвим природним начином дошло (и ово као да ће бити главно), њему дође воља и жеља да нешто сврши, што други није могао учинити место њега; али му у срце беше ушао толики страх, да не смеде да се одмакне од свога господара ни за један нокат. Међутим није никако могао мислити да не сврши оно што је хтео и тако што ће мира ради, него уклони десну руку, која му је била остраг на седлу, па њом полако и без каква шума одреши лаку петљу, којом су му се чакшире држале без какве друге помоћи, те кад их пусти, оне одмах спадоше доле и остадоше му на ногама као путо. За тим издигне кошуљу, како је боље могао, и пусти у зрак две полутине од стражњице, која није била најмања. Пошто тако учини, а то је мислио да је главно, па да се опрости ове страшне нужде и невоље, ево му друге још веће, а то је што му се учини да се неће моћи олакшати а да не учини нека стропота и шума, те дај стискај зубе и увлачи рамена и не диши, већ како је могао; али код све ове опрезности беше тако несрећан, да овамо онамо па учини нешто шума, који се посве разликовао од онога, који му је задао толики страх. Чу то Дон Кихоте и запита:

„Санчо, какав је то шум?“

„Не знам, сењоре,“ одговори овај; „биће што ново, јер пустоловине и белаји никад не почињу ради ситнице.“

По други пут окуша срећу и тако му добро испаде за руком, да без већа шума и граје него први пут курталиса се терета, који га беше толико тиштао. Али како је Дон Кихоте имао и нос исто тако осетљив, као и слух, а како Санчо беше тако близу и уз њега, да је пара тако рећи правце њему у вис ишла, то не могаше да се избегне, а да нешто од ње не допре и до његових ноздрва. Чим то тако би, а он притече у помоћ ноздрвама и затвори их двама прстима, па ункајући рече:

„Ја бих рекао, Санчо, да си у велику страху.“

„Јесам,“ одговори Санчо; „али откуда вам се то сада већма чии но иначе?“

„Јер сада,“ одговори Дон Кихоте, „већма но иначе миришеш, и то не амбером.“

„Лако може бити,“ на то ће Санчо; „али томе нисам крив ја, него ви, што ме вучете у ово доба и по овим пустим местима.“

„Одмакнидер се, брајко, на три или четири корака даље,“ рече Дон Кихоте (све то не скидајући прстију с носа), „па одсада мало више води рачуна о томе, ко си и шта си дужан према мени, јер моје велико снисхођење спрам тебе причинило је ово малоуважење.“

„Ево да се опкладимо,“ на то ће Санчо, „да ви мислите, да сам ја нешто учинио, што нисам требао.“

„Још би горе било у то дирати, брат Санчо,“ одговори Дон Кихоте.

У таквом и другом сличном разговору проведоше ноћ господар и слуга, а кад Санчо виде, да се зора све боље примиче, са свим вешто одреши Росинанта и стегне своје чакшире. Кад се Росинанте виде слободан, ако сам по себи и није био нимало жустар, ипак као да се осетио, те стаде копати предњим ногама, јер нека ми не замери, он није умео скакати у пропнице. Кад дакле виде Дон Кихоте, да се већ и Росинанте миче, узе то као добро знамење, па му се учини, да је ора да се упусти у ону страшљиву пустоловину. У то дође и зора и предмети се могоше распознавати, те Дон Кихоте виде, да се налазе под неким високим дрвима, кестенима, који су бацали врло густ сен; исто тако чујаше, да лупа не престаје, али не виђаше, откуда је могла долазити. Зато не оклевајући даље, ободе Росинанта, па наново опростивши се са Санчом, заповеди му, да га ту чека најдуже за три дана, као што му је већ био казао једном, а ако се после три дана не врати, нека знаде, да је бог тако хтео да му се у тој опасној пустоловини заврше његови дани. Наново га сети на поруку и поклисарство, које треба да изврши од његове стране код његове сењоре Дулсинеје; а што се тиче плате за његову службу, за то нека се не брине, јер пре него што је пошао из села, начинио је тестаменту, у којој ће се наћи наредба да му се изда сва плата за оно време, које га буде служио; али ако га бог изнесе здрава и читава из ове опасности, може се што сигурније надати обећаном острову.

Када Санчо наново чу жалостивне речи свога доброга господара, удари наново у плач и науми да га не оставља до последњега часа и краја у овом послу. По овим сузама и тако часној одлуци Санча Пансе изводи писац ове повести, да је морао бити од добра рода

и у најмању руку кршћанин од старине.[57] Ово његово чуство у неколико дирну његовога господара, али не толико, да би показао какву слабост, него напротив кријући то што је боље могао, упути се на ону страну, од које му се чињаше да долази онај шум од воде и она лупа.

Санчо га пратијаше пешице, држећи по свом обичају за улар свога магарца, ваздашњега друга у његовој доброј и злој срећи. Пошто подобро идоше испод оних кестенова и густих дрва, излегоше на једну ливадицу испод некаква висока стења, са кога падаше силовит слап воде. Доле код стења беху неколике јадне куће, које више изгледаше на неке развалине, него ли на куће, и ту опазише, да из њих долази онај шум и лупа, која никако не престајаше. Росинанте се узнемири од шума воде и од лупе, али га Дон Кихоте умири, па се полако стаде приближавати оним кућама, од свега срца препоручујући се својој сењори и молећи је, да му буде наклоњена у овом страшном дану и предузећу, а успут се препоручиваше и богу, да га не заборави. Санчо не одступаше од њега, па у колико могаше отегну врат и вребаше између Росинантових ногa да види, шта ли је то, што му је уливало толику страву. Пођоше још стотину корака, кад сврнувши за један рогаљ, откри им се и показа узрок, нити могаше други бити оном громовитом и за њих страшном шуму, који их је целу драгу ноћ држао у толику страху у трепету, а то беху (ако ти, о читаоче, неће бити досадно и непријатно) шест ступа једне ваљарице, које својом наизменичном лупом причињаваше онај лом.

Када Дон Кихоте виде то, занеме и сав се укочи. Погледа га Санчо и виде га, како је оборио главу на прси и да сав изгледа постиђен. И Дон Кихоте погледа у Санча и виде га, где му се образи напели, а уста му пуна смеха са јасним знацима, да хоће да прсну са њим, па на поглед у Санча не поможе му ни сва меланколија да се не осмехне. А кад Санчо виде, да му се господар почео, прсну у смех тако да мораде песницама подбочити се, да не пукне од смеха. Четири пута одахну и толико пута опет удари у смех исто онак силовито, као и у први мах, због чега би Дон Кихоте да до ђавола иде, а сувише кад га чуда говори као исмевајући га:

[57] У Шпањолској се зову они кршћанима од старине, који међу својим прадедовима немају покрштених Жидова или Мавара.

„Треба да знаш, о Санчо брате, да сам ја по небеској милости рођен у овом нашем железном веку, даускрснем у њему златни век. Ја сам онај, за кога су задржане опасности, велика дела, храбри подвизи.“

И ту понови све, или већину речи, које је Дон Кихоте говорио, кад су први пут чули страшну лупњаву. Кад дакле виде Дон Кихоте, да га је Санчо узео у потпрд, тако се расрди и разјари, да измахну бодилом и у два маха тако га удари, да кад би га био лупио по глави, а не по рамену, не би му морао плаћати плату, ван ако не његовим наследњицима. Кад Санчо виде, да му се шала плаћа тако злом збиљом, поплаши се, да ће му господар и даље у томе поћи, па му сасвим понизно рече:

„Умирите се, јер за бога само се шалим.“

„Ако се ти шалиш, не шалим се ја,“ одговори Дон Кихоте. „Дела, весели мој сењоре, зар ти мислиш, као што је ово била лупњава од ваљарице, да је то била каква опаснија пустоловина, да ја нисам показао ону храброст, која би требала да је предузмем и довршим? Зар ја, ако сам витез, да сам којом срећом дужан да разазнајем звуке и да знам, који су од ступа,а који нису? Сувише, што их можда, а тако управо и јесте, свога века никад нисам видео, као што си их видео ти, један простачки ниткове, који си се међу њима родио и одрастао. Иначе учини, да се ових шест ступа преокрену у шест џинова, па их пусти на ме једног по једнога, или све уједанпут, па ако их све не поваљам, да издигну своје пете, онда ми се потпрдуј колико хоћеш.“

„Немојте више, сењоре,“ одговори Санчо, „јер и сам признајем, да сам у смејању у неколико претерао. Али кажите ми сад, кад смо се помирили, да ли вас је бог извео из досадашњих пустоловина тако здрава и читава, као из ове? И зар није било да се човек смеје и за приповест онај велики страх који издржасмо? Бар ја сам га имао, а што се вас тиче, то већ знам, да не познајете и не знате шта је страх и трепет.“

„Не велим ја,“ одговори Дон Кихоте, „да оно није за смех, што нам се десило; али није за приповест, јер нису сви људи тако разборити, да свакој ствари даду своје место.“

„Бар ви,“ на то ће Санчо, „знадосте бодило метнути на своје место, хотећи ме по глави, а мазнувши ме по плећима, богу хвала и мојој хитрини, да сам могао да се уклоним; али сад што му драго, и то ће проћи, а ја сам чуо да веле: онај те воли који те нагони на плач, тим пре, што велика господа, кад испсују свога слугу, а они му тада одмах даду једне

чарапе, премда не знам, шта му хоће да поклоне, пошто му даду батине, већ ако неће скитнице витезови, после батина да дају острова или краљевине на копну.“

„Оно би се могло тако окренути,“ рече Дон Кихоте, „да се све обистини што кажеш; а сад прости што је било, па буди од сада паметан и знај, да први покрети нису у човечијој власти. И још да си опоменут сада за будуће у једној ствари: да се уздржаваш и да ниси у говору са мном необуздан, јер што сам год читао књига о витезовима, а таквих је безброј, никад нисам нашао, да је какав коњушар тако говорио са својим господарем, као ти са својим, и заиста мислим, да је то велика мана твоја и моја: твоја, у колико ме мало поштујеш, моја, у колико не иштем веће поштовање; јер Гандалин, коњушар Амадиса од Галије, био је кнез од острова на копну, па се чита за њега, да је увек са својим господарем говорио са капом у руци, са погнутом главом и повијеним тело по турском обичају. Шта ли пак да кажемо за Газабала, коњушара Дон Галаора, који је био таква ћуталица, да му се име само једанпут помиње у целој оној колико великој, толико истинитој повести, да би се тиме означило преимућство његове чувене мучаљивости? Из свега овога што сам казао треба, Санчо, да имаш наук, да ваља правити разлику између господара и слуге, господина и служитеља и између витезова и коњушара: дакле у будуће нека буде према нама више поштовања, нити да буде с нама потпрдивања, јер било ма на који начин да се расрдим на тебе, увек ће зло бити по крчаг.[58] Награде и милоште, које сам ти обећао, доћи ће у своје време, а не дођу ли, барем плата неће ти пропасти, као што сам ти већ казао.“

„Тако је, како кажете,“ рече Санчо; „али бих хтео да знам (ако случајно не би дошло доба за милости, него би морало спасти на плату), колико је у оно време добијао коњушар скитнице витеза и да ли су погађали на месец или на дан, као оно надничари зидарски?“

„Ја мислим,“ одговори Дон Кихоте, „да такви коњушари никад нису били за плату, него за награду; а ако сам те ја споменуо у тестаменти запечаћеној, коју сам оставио код куће, то је било за сваки случај, јер ја не знам, како ће бити са витештвом у ово наше тако чемерно време, па нисам хтео, да ми се на оном свету мучи душа због ситнице; јер то хоћу да знаш, Санчо, да у свету нема опаснија посла од пустоловина витезовања.“

„То је истина,“ рече Санчо, „јер сама лупњава од ступа у ваљарици могла је да задрма и забрине срца таква храбра скитнице пустолова, као што сте ви; али са тим можете

[58] Овде се наговешћује шпањолска пословица: Та пао камен на крчаг, та пао крчаг на камен, увек зло по крчаг.

бити без бриге, да од сада у будуће нећу отварати уста да правим шалу са оним, што се вас тиче, но да вас поштивам, као мога господара и рођеног господара.“

„На тај начин,“ потврди Дон Кихоте, „живећеш на лицу земље, јер после родитеља ваља господара поштовати, као и њих.“

ДВАДЕСЕТ ПРВА ГЛАВА

Која говори о узвишеном збитију и богатом задобивању Мамбринова шлема[59] *са другим стварима, што су се десиле са нашим непобеђеним витезом.*

У то поче киша прскати и Санчо хтеде да уђе у ваљарицу; али се Дон Кихоте због прошле шале тако гнушао од ње, да никако није хтео да улази, те окрене путем на десно и тако се упуте правцем противним ономе којим су били јуче ишли. Мало за тим угледа Дон Кихоте човека на коњу, који имаше нешто на глави, што се блистало, као да је од злата. Чим га опази, окрете се Санчу и рече му:

„Ја мислим, Санчо, да нема пословице, која не би истину казала, јер су сва она изречења поцрпана из сама искуства, матере свега знања, нарочито пак оно које вели: где се једна врата затворе, друга се отворе. Ово за то велим, ако нам је срећа ноћас затворила врата од онога, што смо тражили, и обманула нас са ваљарицом, сад нам широм отвара друга врата за другу бољу и разговетнију пустоловину, у коју кад се не бих упустио, сам бих био крив, ниги бих се могао извињавати да нисам добро био извештен, као код ваљарице и код мрачне ноћи! Ја то зато велим, што ако се не варам, ево према нама човека, који има на глави Мамбринов шлем, за којим сам се заклео, као што знаш.“

„Отворите ви добро очи, шта говорите, и још боље шта чини,“ примети Санчо, „ако нећете да опет буду какве ваљарице те да нас не поваљају и не смрве у ступу.“

„Ма ти ниси при себи!“ викну Дон Кихоте; „каква посла има шлем са ваљарицом?“

„Ја не знам,“ одговори Санчо, „али бога ми, кад бих могао онако говорити као иначе, можда бих знао казати разлоге, да бисте видели, како се варате у оном што говорите.“

„Како могу да се варам у оном што говорим, ти издајничка кукавицо?“ викну Дон Кихоте. „Кажи ми, зар не видиш онога витеза, што према нама долази на зеленку и на глави има златан шлем?“

„Што ја видим и могу да разберем,“ одговори Санчо, „то је само човек на сиву магарцу, као мој што је, и на глави има нешто што се блиста.“

---

[59] Мамбрино је био арапски цар и имао је очаран шлем, који ко је имао, није могао добити рану.

„Е то ти је мамбирнов шлем,“ рече Дон Кихоте. „Уклонидер се мало и остави ме сама са њим, па ћеш видети, како ћу и без једне речи, да не бих дангубио, свршити ову пустоловину у задобити шлем, који сам толико желео.“

„Ајде побринућу се да се уклоним,“ на то ће Санчо „али дај боже, и опет велим, да буде цвеће, а не батине.“

„Већ сам ти казао, да ми више не помињеш то ни у мисли,“ викну Дон Кихоте, „јер тако ми... нећу више да говорим, али ћу ти душу избатинати.“

Санчо ућута, бојећи се да му господар не изврши завет, који му тако жестоко испаде.

А ево шта је било са шлемом и са коњем и са коњаником, кога је видео Дон Кихоте. У оном крају била су два села, једно тако мало, да није имало ни дућана, ни берберина, а друго до њега имало је, и тако берберина из онога, већега служио је и мање село, у коме се нађе један болесник, коме је требало пустити крв, а једнога је ваљало бријати. Због тога ишао је берберин и понео је тањир од туча, а ту се деси, да га киша ухвати у путу, па да му не би оштетио шешир, који ће бити био нов, метне тањир на главу, те како је овај био светао, блистао се на по миље. Јахао је на сиву магарцу, као што је рекао Санчо, и то је дало Дон Кихоту повода, да му се учинио коњ жерав и витез са златним шлемом, јер све што би видео, он би сасвим лако прилагођавао својем скренутом витезовању и заврнутим мислима. Када виде, да му се несрећни јахач приближио, не упуштајући се у разговор с њиме, у највећем Росинантовом трку навали нањ с окомљеним бодилом, намеравајући да га прободе скроз и скроз; а кад дође до њега, не задржавајући се у трку, викне му:

„Брани се, један никоговићу, или ми од своје воље предај оно, што је моје по сваком разлогу.“

Видећи берберин, како нањ долази ова сабласт, кад на њу ни мислио није, нити је од ње био страховао, не имаде друга начина да се спасе од копља, него да сам падне на земљу са магарца, па чим се дотакну земље, скочи лаган као јелен и стаде трчати преко поља, да га ни ветар не би стигао. Тањир остави на земљи, којим се Дон Кихоте задовољи, рекавши, да је поганик мудро поступио и да је подражавао дабру, који кад види да су га ловци опколили, а он зубима оно прегризе и откине, што по природном нагону зна, да је узрок његовом гоњењу. Заповеди Санчу да подигне шлем, који га узе у руке и рече:

„Богме је ово леп тањир и вреди талир као мараведи.“

Кад га даде своме господару, овај га одмах метну на главу, окрећући га то на ову, то на ону страну, тражећи му згоду, па не нашавши је, рече:

„Онај поганик, на чију се меру први пут правио овај славни шлем, зацело је морао имати велику главурду, а што је још горе, нема му једне поле.“

Када Санчо чу, да тањир зове шлемом, не могаше да се уздржи од смеха, али му паде на умјарост његовога господара, зато престаде у по смеха.

„А што се смејеш, Санчо?“ запита га Дон Кихоте.

„Смејем се,“ одговори овај, „што гледим, колику је главурду морао имати погани господар овога шлема, који изгледа синти берберски тањир.“

„Знаш ли ти шта ја мислим, Санчо, да је ова славна ствар, овај очарани шлем каквим чудним случајем морао доћи у руке каквог, који му није умео да позна и оцени вредност, па не знајући што чини, видећи га од жежена злата, мора да је стопио ону другу полу, да би јој вредност добио, а од друге половине начинио је ово што изгледа, као берберски тањир, како велиш. Али сад било како му драго, ја му знам вредност и не марим, што су га предругојачили, и дотераћу га у првом месту, у коме се нађе ковач, тако да га неће превазилазити, а богме неће га ни достизати ни онај, што га је бог ковача начинио за бога рата. А међутим носићу га, како се буде могло, јер боље ишта, него ништа, тим пре, што ће бити довољан да ме одбрани од каква каменања.“

„То ће и бити,“ прихвати Санчо, „ако се не буду бацали праћком, као што су се бацали у бој између оне две војске, кад су оно вама избили кутњаке и разбили вам уљаницу, у којој је било оно најблагословеније пиће, од кога мало што не избљувах и црева.“

„Не бринем се ја,“ на то ће Дон Кихоте, „што сам га изгубио, јер то већ знаш, Санчо, да у глави имам његов пропис.“

„И ја га имам,“ одговори Санчо; „али ако га будем зготовио, или га икад у мом веку окусио, нека одмах скапам, а тим пре, што не мислим да долазим у прилику да га потребујем, јер хоћу да се са свих својих пет чула чувам, да не добијем рану, нити да кога раним. Што се пак тиче тога, да опет доспем у поњаву, ту не кажем ништа, јер такве незгоде мучно могу да се избегну, па кад дођу, не остаје друго, него увући рамена, задржати дах, зажмурити, па пустити се онамо, куда нас баци судбина и поњава.“

„Ниси, Санчо, добар кршћанин,“ рече Дон Кихоте, чувши ово, „јер никад не заборављаш увреду, која ти се учини. Дакле знај, да племенито и великодушно срце не узима на ум детињарије. На коју си ногу хром? Које ти је ребро сломљено? Где ти је разбијена глава, да не можеш због тога да заборавиш на ону шалу? Јер ако ћемо ствар на чисто да узмемо, била је шала и забава, јер да нисам ја то тако узео, бих се већ био вратио и светећи те, бих био учинио више штете, него ли што су је Грци учинили поради отете Јелене, а она да је била у ово време, или да је моја Дулсинеја тада живела, могла би бити сигурна, да не би изишла на глас, као таква лепотица, за какву је сада држе.“

И ту пусти дубок уздах у облаке, а Санчо рече:

„А оно нека иде као шала, кад од освете не може да буде збиља; али ја знам, какве су биле збиље и шале, а и то знам, да их нећу заборавити, као што ми неће парасити се и плећа мојих. Али да оставимо то, кажите ви мени, шта ћемо с овим парипом жеравом, који изгледа као магарац сивац, што га је ту оставио самохрани онај Мартин, кад сте га строборили, јер како је жестоко загребао и очистио чуства, не верујем, да мисли икад вратити се, а тако ми браде, жерав баш ваља.“

„Никад немам обичај,“ рече Дон Кихоте, „да оне пљачкам, које победим, нити је витешки обичај, да им се коњи узимају и они оставе пешице, ван ако није да је победитељ изгубио свога коња у бој, јер у том случају допуштено је узети коња побеђеникова, као шићар у часној борби. Дакле, Санчо, остави тога парипа, или магарца, или што хоћеш да је, а његов господар, чим буде видео, да смо се удаљили одавде, вратиће се по њега.“

„Бог ми је сведок, како бих га радо повео,“ на то ће Санчо, „или бар да га трампим за овога мога, који ми не изгледа тако добар. Ваистину, витешки закони баш су строги, кад неће да допусте, да се један магарац измења за другога; онда бих желео знати, да ли се могу измењати барем самари.“

„То не знам баш поуздано,“ одговори Дон Кихоте „па докле се боље не обавестим, велим, да их измењаш, ако ти је баш невоља за то.“

„Таква ми је невоља,“ одговори Санчо, „да већа не би била, баш кад би се и мене тицало.“

Па имајући ово допуштење, одмах предузе измену, те свога магарца ваздан окити, да је лепши био и три и пет пута. После тога доручковаше остатке од продовољства, које

су опљачкали са мазге поповске, напише се воде из потока од ваљарице, али не окрећући јој лица, јер тако су је омрзнули због страха, који им је била задала.

Пошто их прође срчба, пак и зловољност, појахаше и не одабравши одређен пут (јер то је сасвим било према тумараћим витезовима, да се не бира одређен пут), упутише се даље онамо, куда је хтео Росинанте, а за његовом вољом ишао му је господар, пак и магарац, који је увек ишао свуда онамо, куда га је водио његов друг и пријатељ. Ипак доспеше на царски друм и пођоше њим даље без друге какве намере. Идући дакле тако, рећи ће Санчо своме господару:

„Сењоре, хоћете ли ми допустити, да се мало разговарам са вама? Јер откако сте ми издали ону круту заповест да ћутим, више него четири ствари иструнуле су ми у стомаку; а у овај пар нашла ми се једна на врх језика, која не бих да ми тако пропадне.“

„А ти је кажи,“ рече Дон Кихоте; „али немој да отегнеш твој говор, јер што је год дуго, није слатко.“

„Ја велим, сењоре,“ на то ће Санчо, „како од неколико дана амо премишљам, како се мало добија и вајди, тражећи те пустоловине, које ви по овим пустињама и раскрсницама тражите, па и нека би и дошла и свршила се и најопаснија, нема кога, ни да их види, ни зна, и тако ће да остану у вечиту заборав и на штету ваше намере и онога што заслужују. Па велим, да би боље било (дабогме ваша ће бити најпаметнија), кад бисмо ми нешто служили каквог цара, или другог каквог принципа, који је у рату, и у његовој служби да би покажете вредноћу своје личности, своју велику снагу и велико умље. Кад би то видео онај господар, коме бисмо служили, морао би нас наградити свакога по његовој заслузи, а тамо би се и такав нашао, који би на писмо дао ваша дела ради вечитога спомињања; за моја дела не велим ништа, јер она неће изаћи преко границе коњушарске, премда велим, ако је у витезовању обичај да се пишу коњушарска дела, мислим, да се неће заборавити ни моја.“

„Та ти није рђава, Санчо,“ одговори Дон Кихоте; „али пре но што се дотле дође, ваља ићи по свету, као у неку потврду, тражећи пустоловине, како би се неколике свршиле и задобило име и слава, те кад би се дошло на двор каквог великога монарка, да је витез већ познат са својих дела и чим га дечурлија виде да је ушао на градска врата, да за њим потрче и опколе га вичући: Ово је витез од Сунца, или од Гује, или од другог каквога знамења, под којим је био извршио велика дела. Ово је, викаће, онај који је на мегдану

победио дива Брокабруна силнога, он који је скинуо чини са великога мамелука од Персије, који је опчињен чамио неких девет стотина година. Тако ће му се дела да славе од једнога до другога, а на вику дечурлије и осталога народа указаће се на прозору на свом царском двору, цар од оне царевине, па чим буде угледао витеза, познаће га по оружју, или по знамењу на штиту, те ће обрадован викнути: На ноге се, витезови моји, што вас је год на мом двору, да дочекате цвет од витезова, који амо долази! На ту заповест сви похитају, а цар оде до на половину степеница, па га што својскије поздрави и даде му поздрав, пољубивши га у уста, па га одмах узме за руку и одведе у собу госпође царице, где је витез затече са царевном њеном ћерком, која је једна од најлепших и најсавршенијих девица, каква би се с тешком муком могла наћи на познатој земљи. Одмах за тим она ће да баци очи на витеза, а он на њу, и свако се другоме учини створ пре божански, него ли човечански, па и не знајући, шта и како бива, они се ухвате и заплету у лукаве љубавне мреже, а срце им обузме велика брига, јер не знају, шта да кажу једно другом, да би си открили своје јаде и своја чуства. Одатле ће га свакако одвести у какву собу у двору, богато намештену, где ће му скинути оружје и огрнути га у богат плашт од скерлета; а он ако му је добро ујисало оружје, још боље му мора доликовати кућевно рухо. Када се смркне, вечераће са царем, царицом и царском кћери, са које никада неће ока скидати, посматрајући је крадом од осталих, а она ће исто да чини с истом опрезношћу, јер како рекох, то је веома мудра девица. Пошто се вечера сврши, ето ти одмах на врата од трема гадан и мален кепец са лепом госпом, која између два дива долази иза кепеца са неком пустоловином, коу је удесио стар један мудрац, тако да ко је изврши, тај ће бити најбољи витез у свету. Цар ће одмах да заповеди, да сви, који су ту, обидују ову пустоловину, али нико је неће довршити и извршити, само витез гост на своју велику славу, са чега ће царева кћи да буде што задовољнија, па ће себе држати за срећну и богато награђену, што је своје мисли управила и утврдила на тако високој страни. А што је најлепше, тај цар или принцип, или шта већ буде, има крвав рат са другим исто тако силним, као и он, те пошто му је неколико дана био у двору, витез гост моли га да му допусти, да му послужи у реченом рату. Цар му драге воље даде то допуштење, а витез ће му учтиво пољубити руку за учињену му милост. А ту ноћ опростиће се са својом сењором царевом ћерком кроз решетку у врту, који је испод њене ложнице, а он је кроз ту решетку већ више пута говорио са њом, при чему је била посредница и поверитељица једна госпођица, на који се

царева кћи много ослањала. Он уздисаше, она се обезнани, госпођица донесе воде, бринући се много да не сване, те да се не би на штету части њене сењоре дознало за њих. Најпосле ће се царева кћи разабрати, па ће своје беле руке да пружи витезу кроз решетку, а он ће их пољубити хиљаду и хиљаду пута и окупаће их сузама. Ту ће њих двоје да се договоре, како ће једно другом да јављају своје добро или свој јад, а царева кћи молиће га, да се задржава што мање може; он ће јој то обећати уз многе присеге. Опет јој стане љубити руке и опрости се с њом са толиким чуством, да готово да му препукне срце. Одатле оде у своју ложницу, баци се на постељу, од бола са растанка не може да спава, пре зоре порани, па оде да се опрости са царем, царицом и царском кћери. Кад му кажу, пошто се био опростио са оних двоје, да је сењора царевна болесна и да га не може примити, витез се досети, да је то од бола због његова одласка, срце му задркће и у мало што се јасно не издаде са својим јадом. Ту је и госпођица посредница, која све то опази, па оде да каже својој сењори, која је дочека са сузама и каже јој, да јој је једна од највећих мука што не зна, ко је њен витез и да ли је од краљевска рода или није. Госпођица је уверава, да толика учтивост, племенитост и храброст, као што је у њенога витеза, може бити само у лица од рода краљевска и господска. Тужна царевна утеши се тиме и стара се да се развесели, да не би својим родитељима дала ружно мишљење о себи, и после два дана она се опет јавно покаже. Витез је већ отишао; он се бори у рату, побеђује царева непријатеља, освоји многе градове, тријумфује у многим биткама; врати се на двор, састане се са својом сењором на обичном месту и договоре се, да је проси у оца јој за љубовцу у награду за његове услуге. Цар неће да је да, јер не зна, ко је он; али ипак, било да је он отме, било да је на други који начин, тек царевна буде му жена и њен отац држи то за велику срећу, јер се после потврди, да је тај витез син храбра краља од не знам које краљевине, које мислим и нема назначене на мапи. Отац умре, наследи га кћи, једном речи, витез постане царем. Сад је дошао час, да указује многе милости своме коњушару и свима онима, који су му помогли, да се тако високо попне. Свога коњушара ожени госпођицом царевнином, која ће зацело бити она, што је била трећа у њиховој љубави, а то је кћи једног од првих војвода.“

„То и ја желим и то је оно право,“ викну Санчо; „ја ћу се тога држати, јер све то на длаку ће да буде и код вас, који се зовете *Витез од Жалосна Лица*.“

„Немој да сумњаш, Санчо,“ прихвати Дон Кихоте, „јер на исти начин и истим путем, као што сам ти казао, пењу се и пењали су се тумараћи витезови, да постану

краљевима и царевима. Само ваља сада распитати, који крштени или поганички краљ има рата и има лепу кћер; али ћу имати каде и на то да мислим, јер како ти рекох, прво ваљау свету изаћи на глас, па онда отићи на двор. Ипак ми нешто друго недостаје, јер да узмемо, да се нађе краљ саратом и са лепом кћери, а ја да сам се прославио и по целом свету, опет не знам, како да се удеси да ја будем од краљевска рода, или барем царски братучед; јер ми краљ неће дати своју лепу кћер за љубовцу, ако прво не буде са те стране сасвим на чисто, па ма колико то иначе заслуживала моја славна дела, тако да се бојим, да ћу због те мане изгубити оно, што ми мишица буде добро заслужила. Оно истина ја сам племић од позната стара колена, имам свога непокретна имања и право да тражим пет стотина солада;[60] а може бити да ће онај мударац, који буде писао моју повест, довести тако моје порекло и поврзму, да ме начини унуком краљевским од пета или шеста колена; јер ваља да знаш, Санчо, да у свету имају две врсте порекла: једни, који доводе своје колено од владалаца и монарка, које је време мало по мало уништило, те се завршују кано пирамиде у вршку; други су имали свој искон од ниска рода, па се пењу од степена до степена, докле не постану велика господа, тако да је разлика у томе, да су једни били оно што више нису, а други су оно, што већ нису били, па можда сам ја од тих, јер ће се касније бити показало моје високо и славно порекло, чиме се мора задовољити краљ, мој будући тест. А неће ли, његова кћи тако ће ме љубити, да у пркос њеном оцу, па све да зна, да сам син једног сакације, она ће ме узети за господара и војна; иначе ту долази, да је отмем и одведем куда ми је воља, докле време или смрт не учини крај гњеву њених родитеља.“

„Ту и оно таман подноси,“ на то ће Санчо, „што гдекоји неваљалци кажу: немој да молиш за оно, оно можеш силом да узмеш; премда би боље приликовало казати: боље шумагеле, него молба добрих људи. То велим зато, јер ако сењор краљ ваш тест неће да се умекша и да вам даде моју сењору краљевну, онда не преостаје друго, него како рекосте, отети и одвести. Али је то незгодно, докле се помирење не начини и ви у краљевини мирно не уживате, сиромах коњушар може сушити зубе, докле не дође до награде, већ ако трећа госпођица, која треба да му буде жена, не ускочи заједно са краљевом кћери, те он с њом проводи своју несрећу, докле небо инако не нареди; јер ја мислим, да му је његов господар може одмах дати за закониту жену.“

---

[60] Према старим правима (*fueros*), племић у Кастилији могао је на увреду нанесену његовој личности или његовом имању тражити на име задовољења 500 солада; а који није био племић имао је права само на 300 солада.

„То му нико не може забранити,“ рече Дон Кихоте.

„Кад је тако,“ на то ће Санчо, „онда не остаје, него да се на бога ослонимо, па нека судбина тече, докле се на боље не окрене.“

„Даће бог,“ прихвати Дон Кихоте, „онако како ја желим и како, Санчо, теби треба, а онај нека остане простак, ко се држи за простака.“

„Дај боже,“ рече Санчо, „а ја сам стари кршћанин и то ми је доста, да могу бити гроф.“

„И сувише ти је,“ притврди Дон Кихоте, „па баш да и нити то, не мари ништа, јер кад сам ја краљ, могу да ти дам и племство, да га и не купујеш, нити да ме служиш, јер кад те начиним грофом, начинио сам те одмах и витезом, па нека кажу што им је воља, бога ми, морају те морају да те зову господарем, па било им право или не.“

„Сад само што пре, а ја ћу већ знати, како ћу за увезанију,“ викну Санчо.

„Треба да кажеш уважење, а не увезанија,“ примети му господар.

„Ако ће,“ одговори Санчо Панса; „ја велим, да ћу већ знати да се удесим, јер кад сам једном био вамулус у једном братству, тако ми је лепо ујисало вамулуско рухо, да су сви казали, да бих баш могао поднети и за кључара у истом братству. Ја што ће тек да буде, кад се огрнем војводским плаштом, или кад се оденем у злато и бисер, као какав странац конде? Ја мислим, да ће са стотину миља долазити да ме виде.“

„Добро ћеш изгледати,“ примети Дон Кихоте; „ али ће требати да добро поткрешеш браду, јер како ти је сада густа, разбарушена и забатаљена, ако је нећеш ножицама кресати барем сваки други дан, хоће ти се видети на пушкомет, ко си.“

„Па шта ми друго треба,“ на то ће Санчо, „него да узмем бербера, па да га држим у кући под платом, а ако би баш требало, да иде са мном, као коњушар за великашем.“

„А откуда знаш ти,“ запита Дон Кихоте, „да великаши воде са собом своје коњушаре?“

„Хоћу вам казати,“ одговори Санчо; „прошлих година био сам једанпут пун месец дана у Мадриту, па сам тамо видео, кад би пролазио један господин врло мален, за кога рекоше да је врло велик, свуда би га пратио један човек на коњу, тако да је изгледао као његов реп. Ја запитах, зашто тај човек не пристане уз онога другога, него увек иде иза њега, а они ми одговорише, да му је то коњушар и да великаши имају обичај да их воде са собом. Од то доба то добро знам, да никад нисам заборавио.“

„Заиста имаш разлог,“ рече Дон Кихоте, „пак и ти можеш водити твога берберина, јер обичају нису дошли сви уједанпут, нити су их изумели на један мах, зато можеш ти да будеш први конде, који за собом води свога берберина; а ко томе више се иште поверења за дотеривање браде, него ли за седлање коња.“

„Што се тиче берберина, то је моја брига,“ рече Санчо, „а ви само гледајте да постанете краљ и да ме начините грофом.“

„Тако ће и бити,“ одговори Дон Кихоте.

Па диже очи и угледа што ће се причати у идућој глави.

ДВАДЕСЕТДРУГА ГЛАВА

О слободи, коју је Дон Кихоте дао многим несрећницима, које су против њихове воље онамо водили, куда нису марили да иду.

Сид Амет Бененцелија, арапски и манчански писац, прича у овој посве озбиљној, узвишеној, понизној, љупкој и оштроумној повести, како је после оног разговора између славнога Дон Кихота од Манче и његова коњушара Санча Пансе, који је саопштен у предњој глави, Дон Кихоте подигао очи и угледао, да истим путем иду до двадесет људи пешака нанизани као бројанице на дугачку гвоздену ланцу око врата, а сви са лисицама на рукама. С њима беху два човека на коњу и два пешака, они на коњима са пушкама, а пешаци са копљима и мачевима. Кад их опази Санчо Панса, рече:

„То је ланац са галијашима, које краљ приморава да му служе на галијама.“

„Како приморава?“ запита Дон Кихоте; „зар то може да буде, да краљ икоме чини силе?“

„Не кажем ја то,“ одговори Санчо, „него да су то људи, који су због својих кривица осуђени, да морају краљу да служе на галерама.“

„Једном речи,“ на то ће Дон Кихоте, „било сад како му драго, ови људи иду под морање, а не од своје воље.“

„Тако је,“ одговори Санчо.

„На тај начин,“ рече му господар, „ту има места вршење моје дужности, да укидам насиље и да притичем и помажем невољнима.“

„Ма промислите,“ примети му Санчо, „да суд, а то је главом краљ, не чини никакво насиље ни увреду таквим људима, него их казни за њихове кривице.“

У то стиже галијашка поворка и Дон Кихоте најучтивијим речима замоли чуваре, да му изволе објаснити и казати узрок или узорке, поради којих водете људе на такав начин. Један од чувара коњаника одговори, да су галијаши, људи његовога величанства, који иду на галере, и да нема што више да каже, нити он више зна.

„Ипак,“ на то ће Дон Кихоте, „желео бих да знам о сваком посепце узрок њиховој несрећи.“

Овим речима додаде друге такве и тако учтиве, да би их побудио да му кажу што је желео, да му онај други коњаник рече:

„Оно ми имамо овде списак и потврђене пресуде свију ових злосрећника, али немамо каде да се задржавамо, те да бисмо их вадили и читали. Приђите им и питајте њих саме, јер ако хоће, они ће вам казати, а то ће хтети зацело, јер ти људи радо хоће да казују неваљалштине.“

С овим допуштењем, које би Дон Кихоте себи био узео и да му га нису дали, приђе поворци и првога запита, за какву је кривицу дошао у такво ружно стање. Овај му одговори, што је био заљубљен.

„Не за што друго?“ викну Дон Кихоте; „ако заљубљени долазе на галере, то бих ја давно и давно требао за њима да веслам.“

„Није то љубав, као што ви мислите,“ рече галијаш; „јер моја је била таква, да сам сепет пун бела рубља тако заволио, да сам га пригрлио толико јако, да га ни до данас не бих оставио од своје воље, да ме од њега није суд силом раставио. Како су ме на делу ухватили, то није било места мучењу, ствар се сврши, по леђима добих пуну стотину и к томе још три године карлице, и тиме би ствар свршена.“

„Шта су то карлице?“ запита Дон Кихоте.

„Карлице су галере,“ одговори галијаш, који беше момак од своје двадесет четири године, а рече, да је родом од Пједрајите.

Исто запита Дон Кихоте другога на реду, који ни речи не одговори, него је био тужан и суморан. Али за њега одговори онај први и рече:

„Овај, сењоре, иде што је канаринац, хоћу рећи што је свирач и певач.“

„Како то?“ запита Дон Кихоте; „зар на галере одлазе и због свирке и певања?“

„Дакако, сењоре,“ одговори галијаш, „јер нема ти горе, него певати у невољи.“

„Напротив,“ на то ће Дон Кихоте, „ја сам чуо да кажу: певати и бригу растерати.“

„Овде је наопачке,“ рече галијаш; „ко једном пева, плаче целога века.“

„Ја то не разумем,“ рече Дон Кихоте.

Али један од чувара рече:

„Господине витеже, певати у невољи значи код ових људи одати на мукама. Овога зликовца метнули су на муке и он је признао своје злодело, да је био четвртак, што ће рећи, крао је стоку, па пошто се одао, осудили су га на шест година галере, осим две стотине бичева, што их је већ примио по плећима, и вазда иде замишљен и тужан, јер остали лупежи, који су тамо остали и овде иду, злостављају га и никоговићем га зову и

ругају му се и ни пода шта га не узимају, што се одао, а није имао срца да каже: нисам. Јер они веле, да у *нисам* има толико писмена, колико и у *јесам*, и да је то за окривљеника велика срећа, што је у његовом језику његов живот или смрт, а није у језику сведока и доказа. И ја бих рекао, да у томе не суде сасвим криво."

„И ја тако мислим," рече Дон Кихоте.

Па приђе трећем и запита га, као и ону двојицу, а он брзо и са великом готовошћу одговори:

„Ја идем на пет година на карлице, што су ми недостајали десет дуката."

„Ја бих радо дао двадесет," рече Дон Кихоте, „да те опростим ове невоље."

„То ми тако изгледа," на то ће галијаш, „као кад ко има новаца на пучини, па умире од глади, јер нема где да купи што му треба. То велим зато, јер да сам ја у своје време имао тих двадесет дуката, што ми их ви сада нудите, био бих намазао писару перо, а адвокату бих оживио памет тако, да бих данас био у Толеду насред пијаце Сокодовера, а не на овом путу, везан као пас. Али бог је велик, стрпићемо се, па доста."

Дон Кихоте приђе четвртоме, који беше човек часна изгледа, бела брада пала му по прсима, који кад га запита, зашто је ту, поче плакати и ништа не одговори; али пет осуђеник послужи му језиком и рече:

„Овај пречасни човек иде на четири године на галере, пошто је свршио уобичајену опходњу у великолепну руку и на коњу."

„То ће бити, како ми се чини," рече Санчо Панса, „да је био на пеленгиру."

„Тако је," одговори галијаш; „а кривица му је, због које су му одмерили ту казну, што је био самсар за ушеса, па и за цело тело. Управо рећи, овај витез био је подводник, а био је уз то још и врачар."[61]

„Да нисте додали и оно о врачаријама," рече Дон Кихоте, „не би заслуживао да иде на галере једино због подвођења, него би га тамо требало послати, да над њима буде ђенерал; јер звање подводника није тек којекакво, него се ту ишту разборити људи, и оно је добро уређеној држави веома нужно, па би требало да га упражњавају људи од добре куће. Такође би требало да имају над њима надзорници и прегледачи, као и у другим

[61] У Шпањолској је казна за подводнике и подводнице била ова: метнули су их пола голе на магарца, пошто су их медом намазали и перјем посули, па су их тако водили кроз улице. На глави су имали шиљасту капу од беле хартије, на којој је писало крупним словима подводник или подводница. На тој опходњи светина се на њих бацала трулим наранчама, јабукама и другом нечистотом, а онда су их протерали из земље.

званима, с одређеним и познатим бројем, као код самсара на бурси. На тај начин предупредило би се много зло, које иначе долази отуда, што је тај посао у рукама људи глупих и неразумних, као што су мање или више све жентурине, млада слушчад и лакрдијаши с мало година, и са још мање искуства, који у највећој потреби и кад би се требало добро домислити, пуштају да им се чорба охлади од руке до уста, нити знају, која им је десна рука. Могао бих и даље ићи и навести разлоге, зашто би у држави требало бирати људе, који би се тим тако нужним послом занимали, али није место згодно за то. Биће прилике, када ћу то коме казати, који ће се ту моћи састарати и помоћи. Сада само толико кажем, да оно непријатно чуство, које сам осећао, видећи ове седе власи и ово часно лице у толикој невољи због подвођења, оставило ме је због додатка што је врачар, премда добро знам, да у свету нема вражбине, која би могла покренути и приморати вољу, као што мисле гдекоји глупаци; јер наша воља слободна је и нема биља ни вражбине, која би је могла приморати. Оно што хоће да праве некоје глупе жентурине и нитковске варалице, то су којекакве смесе и отрови, којима залуђују људе, варајући их, да имају силу да натерају на љубав, јер како рекох, воља се не може присилити.“

„Тако је,“ рече часна старина; „и заиста, сењоре, што се тиче вражбине, ту нисам крив, а што се тиче подвођења, ту не могу порицати; али никад нисам мислио, да тиме чиним какво зло, јер ми је сва тежња на то ишла, да се сав свет слаже и у миру и спокојству да живе, без свађе и муке. Али ова добра тежња ништа ми није помогла, него сад морам да идем онамо, одакле се не надам да ћу се вратити, јер су ме притисле године и нека болест у бешици, која ми ни часа одмора не да.“

И ту опет удари у плач, као и у почетку, те се Санчо тако ражали, да се маши у недра и извади сребрн реал и даде му га. Дон Кихоте пође даље и запита другога за његову кривицу, који одговори много веселије, него онај пред њим:

„Идем сада овуда, што сам се и сувише шалио са две моје брадучеде и са друге две сестре, које нису биле моје. Најпосле толико сам се шалио са свима, да је из те шале поникло неко тако заплетено сродство, да га не би могао расплести ни највећи рачунар. Све се доказа против мене, наклоности није било, новаца нисам имао, мало што ми не посекоше врат, осудише ме на галере за шест година. Ја пристајем на то, то је казна за моју кривицу; млад сам, имам живота пред собом, а са њим је свему крај. Ако ћете, господине витеже, дати штогод у помоћ овим бедницима, бог ће вам платити на небу, а ми ћемо се на

земљи старати да се молимо богу за живот и здравље ваше милости, да буду тако дуги и добри, као што заслужује доброга вашега присуства.“

Овај беше у ђачку оделу и један од чувара рече, да уме врло лепо да говори и да зна латински савршено.

После свију ових долажаше човек врло добра изгледа од својих тридесет година, само што је био на оба ока разрок. Био је нешто иначе спутан, него ли остали, јер на ногама имао је тако велико путо, да га је пасало око целога тела, а на врату имао је два огрлка, један на ланцу, а други тако звани пазидруг, од кога су ишле две гвоздене шипке до појаса, а у њима су биле две притврђене лисице, у којима су му биле руке, а биле су опет закључане двама тешким катанцима, тако да нити могаше руке дигнути до уста, нити главу спустити до руку. Дон Кихоте запита, зашто тај човек има много више окова, него ли остали. Чувар му одговори:

„Јер он један учинио је више злих дела, него сви остали заједно, а тако је продрзљив и тако лукав, да нисмо сигурно с њим, ако га итерамо на такав начин, него се бојимо, да ће нам утећи.“

„Па какве је злочине починио,“ запита Дон Кихоте, „кад није заслужио већу казну, него да га пошаљу на галере?“

„Осуђен је на десет година,“ одговори чувар, „а то је колико и грађанска смрт. Не треба друго да кажем, него да је овај поштени човек разглашени Хинес од Пасамонта, кога иначе зову Хинесиљо од Парипиље.“

„Господине комисару,“ на то ће галијаш, „дела мало лакше, па немојмо сад издевати имена и надимке. Ја се зовем Хинес, а не Хинесиљо, а презивам се Пасамонте, а не Парапиља, као што ваше господство каже, а нека сваки погледа око себе и биће му доста.“

„Говори мало смерније,“ одговори комисар, „сењоре лупежу прве врсте, ако нећеш да те уђуткам, како ти неће бити мило.“

„Оно изгледа,“ на то ће галијаш, „да човек онако пролази, како хоће бог; али ће једном неко дознати, да ли се зовем Хинесиљо од Парапиље, или не.“

„Зар те не зову тако, разбојниче?“ рече чувар.

„Зову ме,“ одговори Хинес; „али ћу ја већ једном удесити, да ме више тако не зову, или ћу их наместити, како већ знам. Господине витеже, ако хоћете да нам што дате, а ви

нам дајте, па пођите с богом, јер је већ досадно толико распитивање за туђе стање; ако ли пак желите знати мој живот, а ви знајте, да сам ја Хинес од Пасамонта, чији су живот описали ови прсти.“

„Истина је,“ примети комисар, „јер он сам написао је своје житије, како само може бити, па је оставио књигу у залогу у тамници на двеста реала.“

„А мислим да је откупим,“ прихвати Хинес, „па ма ме стало двеста дуката.“

„Зар је тако добра?“ запита Дон Кихоте.

„Јесте тако добра,“ одговори Хинес, „да спрам ње није ништа *Ласариљо од Тормеса* и све остале тога рода што су написале, или ће се написати. Толико вам могу казати, да је у њој све истина, а та истина толико је љупка и забавна, да нема лажи, која се с њом може упоредити.“

„А како се зове та књига?“ запита Дон Кихоте.

„*Живот Хинеса од Пасамонта*,“ одговори он сам.

„А је ли довршена?“ запита Дон Кихоте.

„Како ће да буде довршена,“ одговори он, „кад ми ни живот није још довршен? Што је написано, то је од мога рођења до дана, када су ме овај последњи пут осудили на галере.“

„А зар си већ био тамо кадгод?“ запита Дон Кихоте.

„У име божије и у краљево здравље био сам тамо четири године и знам, шта ће рећи двопек и камџија,“ одговори Хинес; „али ми није баш жао, што ћу на галије, јер ћу тамо имати каде да моју књигу довршим, јер имам још доста што шта да кажем, а на шпањолским галерама има човек више мира, но што ће ми требати, ако ми много и не треба за оно што ћу да напишем, јер све знам на изуст.“

„Изгледаш да си способан,“ примети Дон Кихоте.

„И несрећан,“ одговори Хинес, „јер несрећа увек гони даровите људе.“

„Гони лупеже,“ рече комисар.

„Већ сам вам казао, господине комисару,“ одговори Хинес, „да будете мало умеренији, јер вам она господа нису дала ту палицу, да нас несрећнике злостављате, но да нас водите и пратите онамо, куда је заповедило његово величанство; иначе, тако ми живота... Али доста. Можда ће једном већ изаћи у лужници оне мрље, што су се начиниле

у крчми, па сваки нека ћути и добро живи и боље говори, па да се иде даље, јер ово је већ и сувише за шалу.“

Комисар измахну палицом, да Пасамонту одговори на претње му, али се умеша Дон Кихоте и замоли га да га не бије, јер није сувише, кад су коме тако везане руке да мало већма пусти језик, па окренувши се свима на ланцу, рече им:

„По свему, што сте ми казали, предрага браћо, на чисто видим, ако вас и јесу казнили за ваше кривице, да казне, које подносите, нису вам много по вољи и да идете тамо само нерадо и посве против ваше воље; а и то да може бити, да је оно мало срчаности, што је овај имао на мучењу, недостатак у новцу код овога, оно мало наклоности у онога и најпосле крибо суђење у суђаје, да је било узрок што сте тако зло прошли и што вам није учињено по правди, као што би требало. Све то тако ми се представља у мојој памети, да ми то каже, уверава ме и управо гони ме, да на вама на делу покажем, зашто ме је небо послало на свет и учинило, те сам узео ред витешки у коме сам, као и завет његов, да потпомажем невољне и оне, које силни угњетавају. Али пошто знам, да спада у мудрост, да оно што може да се учини лепим, не треба да се чини ружним, то хоћу да молим ову господу чуваре и комисара, да изволе одрешити вас и пустити вас да идете с миром, јер ће већ бити других, који ће да служе краља у бољим приликама; а мени се чини свирепо, да се од оних прави робље, које је бог и природа створио слободне. Ово тим пре, господо чувари,“ додаде Дон Кихоте, „што ови бедници нису вама ништа скривили; нека дакле свакога са својим грехом, а бог је на небу и он неће заборавити да казни кривца и да награди праведника, па није ни лепо, да су поштени људи крвници другим људима, кад их се све то ништа не тиче. Ово молим тако лепо и мирно, како бих вам имао на чему да захвалим, ако ми то учините; а не учините ли на лепе начине, ово копље и овај мач са мојом храбром мишицом учиниће, да то на силу извршите.“

„Лепа лудорија!“, одговори комисар; „баш красна шала, с којом најпосле изађе на среду! Хоће да пустимо краљеве робове, као да ми имамо власт пуштати их, или да он има права да од нас то иште! Идите ви, господине, лепо даље својим путем, па наместите боље тај тањир на својој глави, а немој да истерате курјака.“

„Ти си курјак и дедак и поганац!“ викну Дон Кихоте.

Па с тим речима полете нањ тако нагло, да овај не имаде кад да се брани, него га Дон Кихоте обори на земљу зло рањена копљем, а то баш беше онај, који је имао пушку.

Остали чувари стадоше пренеражени и убезекнути због ненадане напасти; али се прибраше, и они на коњима тргоше мачеве, а пешаци потегоше своја копља, па навалише на Дон Кихота, који их чекаше сасвим спокојно. Без сумње био би зло прошао, да галијаши, видећи прилику да дођу до слободе, не покушаше да је добију, трудећи се да разбију ланац, за који су били везани. Начини се забуна, тако да чувари час трчаше галијашима, који се ослобођаваше, час удараше на Дон Кихота, који на њих наваљиваше, и тако не свршише ништа паметно. Санчо од своје стране поможе Хинесу од Пасамонта да се опрости окова, и овај беше први, који стаде у пољу слободан и одрешен, те навали на лежећива комисара и узе му мач и пушку, коју сад напери на једног, сад нанишани на другога, а не опали је ни једанпут, тако да ни један чувар онде не остаде, него сви поутицаше које од Пасамонтове пушке, које од силних каменица, којима се ослобођени галиоти на њих бацаше.

Санчо се много ожалости код овог успеха, јер је мислио, да ће бегунци јавити за то светоме братству, а ово ће ударити у звона наопако, па ће тражити кривце. Он то рече своме господару и замоли га, да одмах оданде иду и да се скрију у оближњој планини.

„Добро велиш,“ одговори Дон Кихоте, „али ја знам шта треба сад да се ради.“

Он позва све галијаше, који су врвели на све стране и опленини комисара до коже, а сад се искупише око њега да виде, шта ће да им каже. Он им овако говораше:

„Људи поштени захваљују на примљену доброчинству, и један од грехова, који бога највише вређају, незахвалност је. Ово вам зато кажем, што сте већ видели, господо, јасним искуством оно што сте од мене примили, а за то иштем и моја је воља, да носећи овај ланац, који сам скинуо са ваших вратова, одмах се дигнете на пут и одете у град Тобозо и тамо да се представите сењори Дулсинеји од Тобоза и да јој кажете, да њен витез од Жалоснота Лица вас шаље и препоручује вас, и да јој испричате све потанко, како је текла ова славна ствар, докле вас није поставио у жељену слободу. А кад то учините, можете ићи, куда вам је воља.“

У име свију одговори Хинес од Пасамонта и рече:

„То што од нас иштете, господине и ослободитељу наш, ни на који начин не може да се изврши, јер ми не можемо ићи друмом сви у гомили, него инокосни и растављени и сваки за се, гледајући да се у земљу заријемо, да нас не би нашло свето братство, које ће на сваки начин поћи за нама у потеру. Што бисте могли да учините и треба да се учини, то је,

да ту службу и тај одлазак до сењоре Дулсинеје од Тобоза преиначите у извесну количину здравих Марија и веровања, које ћемо ми очитати по вашој жељи, а то је ствар, која може да се сврши и ноћи и дању, у бегању или одмарању, у миру или у рату. Али помислити, да се сад враћамо мисирским лонцима, хоћу рећи, да узмемо свој ланац и да идемо у Тобозо, то је колико мислити, да је сад ноћ, а овамо је истом десети час од дана, и то искати од нас толико је, колико искати крушке од бреста.“

„А ја се дакле кунем,“ викну Дон Кихоте већ разјарен, „ти господичићу курвићу, Дон Хинесиљо Паропиљо, или како ли се зовеш, да ћеш ти ићи сам са репом међу ногама и вукући сав ланац!“

Пасамонте, који није био особито стрпљив, (а већ је био видео, да Дон Кихоте нема четврте, кад је учинио толику лудост да им враћа слободу), кад виде, да се с њим поступа ружно и на такав начин, намигну на другове, те се мало уклонише и стадоше сипати такве и толике каменице на Дон Кихота, да не имаде доста руку да се заклања штитом, а бедни Росинанте тако се осврташе на мамузе, као да је био саливен од меди. Санчо се шчучући иза свога магарца и њиме се одбранио од пљуска од каменица, које су на њих падале. Дон Кихоте не могаше да се толико заштити, да га не погодише не знам колико каменица по телу са таком силом, да га оборише на земљу, а тек што паде, већ се код њега обре и ђак, који му скиде тањир са главе и њиме га три или четири пута лупи по леђима, а толико пута удари и тањиром о земљу, тако да га скоро разлупа. Скидоше му доламу, коју је носио поврх оклопа, а би му скинули и чарапе, да им нису сметале гвоздене удлаге. Санчу узеше кабаницу и оставише га у кошуљи, и пошто међу собом поделише остали шићар из боја, оде сваки на своју страну, више бринући се, како ће да побегну од страшнога братства, него ли да носе ланац и да га предстану сењори Дулсинеји од Тобоза. Сами осташе магарац и Росинанте, Санчо и Дон Кихоте; магарац с опуштеном главом и замишљен, овда онда потресајући ушесима, ваљда мислећи, да још није престао град од каменица, које су му уши гађале; Росинанте лежећи поред свога господара, јер и он се стропоштао од једне каменице; Санчо у кошуљи и стрепећи од светога братства; Дон Кихоте што зловољнији, видећи да тако ружно с њим поступише они, којима је учинио толико добра.

ДВАДЕСЕТ ТРЕЋА ГЛАВА

О томе што се догодило славном Дон Кихоту у Сијери Морени, што је била једна од најређих пустоловина, што се причају у овој истинитој повести.

Видећи се у такву жалосну стању, рече Дон Кихоте своме коњушару:

„Увек сам, Санчо, чуо да кажу, да је чинити добро поганији толико, колико сипати воду у море. Да сам ти био веровао што си ми говорио, био бих избегао ову белу. Али сад што би, би; стрпићемо се и опаметићемо за други пут.“

„Опаметићете се ви,“ на то ће Санчо, „као што ћу се и ја потурчити. Али кад велите, да сте ми били веровали, да бисте били избегли ову штету, а ви ми верујте сада, те да се избегне друга и већа, јер ја вам кажем, да са светим братством треба да се оканете свака витезовања, јер оно не да за свескитнице витезове ни два мараведа; не верујте ми, тако ми је, као да му стреле већ зује око мојих ушију.“[62]

„Ти си рођен пудљивац, Санчо,“ рече Дон Кихоте; „али да не рекнеш да сам тврдоглав и да никад нећу да ти послушам савет, ево ћу сада да ти примим савет и да се уклоним од опасности, које се толико бојиш. Али то да буде под једним условом: да никад, ни жив, ни мртав не кажеш никоме, да сам се од ове опасности уклонио и скрио што сам се поплашио, него само да ти молбама учиним по вољи; јер ако будеш казао иначе, лагаћеш, и ја те сад за будуће и у будуће за сад опоричем и велим, да лажеш и да ћеш лагати сваки пут, када то будеш помислио и казао. Па немој ништа да ми одговараш; јер и сама помисао, да се ја уклањам и повлачим испред какве опасности, а нарочито испред ове, где изгледа да у мене има нека сенка од стра, гони ме да овде останем и да ту чека не само свето братство, које помињеш и бојиш га се, него и братства од дванаест израјиљевих племена, и седам Макевија, и Кастора и Полука, па и сву браћу и братства што их је год у свету.“

„Сењоре,“ одговори Санчо, „повући се није бегати, а ишчекивање није срчаност, кад је опасност већа од очекивања. Мудри се чувају данас за сутра и не ризикују све у један дан. Па да вам кажем, ако и неотесан и прост, ипак имам нешто од онога, што се зове добро управљање. Зато немојте да се кајете што сте ме послушали, него појашите Росинанта, ако можете, а ако не можете, ја ћу вам помоћи, па ајдете за мном, јер ми каже памет, да нам сада више трабају ноге, него и руке.“

---

[62] Свето братство стрелама је убијало своје осуђенике, па им је за тим мртва телеца давало на вешала.

Дон Кихоте ништа не одговори, но појаха коња, а Санчо на свом магарцу предводећи, улезоше у једну страну Сијере Морене, која онде беше, при чему је Санчо имао намеру, да је целу пређе и да оде у Висо или у Алмодовар дел Кампо, па тамо да се склоне неколико дана у оним провалијама, како их не би нашло братство, ако би их из боја са галиотама здрава читава остала зајира на његовом магарцу, што је заиста чудно било, како су галијаши све преметали и тражили.

Ону ноћ стигоше наред Сијере Морене, где Санчо науми да проведу ту ноћ и још даље који дан, барем докле им буде трајала зајира што је носио, те тако сместише се за ноћ између две стене и многих плутова. Али зла судбина, која по мишљењу оних, који нису просвећени виделом праве среће, руковиди, управља и располаже по својој вољи, хоћаше да Хинес од Пасамонта, онај разглашени неваљалац и лупеж, који се храброшћу и лудошћу Дон Кихота опростио пута, доњен страхом од светога братства, од кога је са праведним разлогом стрепио, докона да се скрије у планини, па његова судбина и страх доведе га на ону исту страну, куда је стигао Дон Кихоте са Санчом да усну. Па како су неваљалци увек незахвални, а невоља даје повод да се притиче оном што не треба, па садашња добит преча је од будуће, Хинес, који нити је био захвалан, нити племенитија срца, науми да украде Санчу Панси магарца, не осврћући се на Росинанта, јер је био стока исто тако лоша за залогу, као и за продају. Санчо Панса, спаваше, а он му украде магарца и пре него што свану беше већ толико одмакао, да га нису могли више наћи.

Зора се диже и обрадова земљу, а ожалости Санча Пансу, јер не виде свога сивца, те кад се нађе без њега, поче што жалосније и што тужније запевати, тако да се на његово нарицање пробуди Дон Кихоте и чу га, како збори:

„О сине мој једнородни, одрастао у мом дому, адиђару моје дец, него моје жене, зависти мојих суседа, олакшицо мога терета и најпосле мој половни хранитељу, јер са оних двадесет и шест мараведа, што си их зарађивао сваки дан, ја сам подмиривао пловину мога трошка.“

Када виде Дон Кихоте плач и дознаде му узрок, тешаше Санча што је лепшим речима умео и мољаше га да се стрпи, обећавајући му, да ће му дати меницу, да му се даду три магарца од пет, што их је био код куће оставио. Санчо се тиме утеши и утрса своје сузе, умери своје јецање и захвали Дон Кихоту на милости коју му чини; а овај ккао је улегао у ову планину, срце му се разигра од радости, јер му се ова места чинише таман

згодна за пустоловине, које је тражио. Падоше му на ум она чудна збитија, која су се у таквој самоћи и пустињи дешавала тумарећим витезовима, па опијен тим мислима и занесен, не мараше ни за шта друго; ни Санчо не имаше више никакву бригу (откако мишљаше да онде нема никакве опасности), до ли како ће да задовољи свој желудац остацима од поповске пљачке. Седећи на женски начини на свом магарцу, иђаше за својим господарем,[63] вадећи из бисага и трпајући у свој трбух, па докле је тако ишао, не би био дао ни једну мангуру за нову какву пустоловину. У то диже очи и виде, да му се господар зауставио, трудећи се да врхом бодила подигне некакав замотуљак, који лежаше на земљи, зато му прихита да му помогне, ако би требало, и таман стиже, кад је Дон Кихоте са врхом од бодила издигао један јастук и бисаге привезане зањ, све то у пола иструло и распаднуто. Али је завежљај био тако тежак, да Санчо мораде одјахати и прихватити га. Господар му заповеди да види, шта има у бисагама. Санчо учини тако са великом окретношћу, па ако бисаге и беху затворене ланцем и катанцем, како су биле продрте и иструле, могаше видети шта има у њима, а то беху четири кошуље од танка холандска платна и друге ствари од платна исто тако лепе и чисте, а у једном рупцу нађе сумицу златних талира, те кад их виде, рече:

„Да је благословен господ, што нам даде пустоловину од неке вајде!“

Тражећи даље, нађе књижицу записницу богато украшену. Ову заиска Дон Кихоте, а новац, рече, нека задржи за себе. Санчо му пољуби руку на толикој милости, и повадивши из бисага сво рубље, тури га у врећу с јелом. Када све то виде, рече Дон Кихоте:

„Ја бих рекао, Санчо, а и не може бити иначе, да ће какав путник бити залутао, прелазећи преко ове планине, па су какви зликовци нањ напали и убили га, и онда га погребили у овом тако пустом крају.“

„То не може бити,“ примети Санчо, „јер да су били лупежи, не би ту били оставили свој новац.“

---

[63] Ово се не слаже са оним, да је Хинес украо Санчу магарца. Домишљали су се од сваке руке, да протумаче ово противуречје, па су мислили, да је Сервантес хтео да пародише романе о витезовима, у којима има пуно таквих противусловља. Биће да је Сервантес наставио писање ове главе после подуже почивке, кад је био смео с ума ову ситницу са санчовим магарцем; а можда је крађу хинесову уметнуо овде, тек пошто је био написао следеће две главе. У другом издању *Дон Кихота* Сервантес је поправио ту непажњу, али не потпуно, него је оставио на више места. Али Шпањолци са поштовањем према великом сину свом не мењају му текст, па ни оне нескладности, које су у поменутој честимичној исправци; а ова исправка гласи: „и тако иђаше за својим господарем, натоварен свим оним, што је сивац требао да носи.“ У другом делу *Дон Кихота* Сервантес сам шаљиво исмева своју непажњу и она противословља, која отуда излазе у његовој приповести.

„Право велиш,“ рече Дон Кихоте, „и тако не могу да се домишљам, шта би то могло бити. Али чекај, да видимо, да ли ће у овој књижици записници бити што написано, по чему бисмо могли дознати, оно што желимо.“

Отвори књижицу и прво што нађе написано, као у прву сачињењу, премда врло читким писмом, беше један сонет, који прочита на глас, да би га чуо и Санчо, а овако је гласио:

Ил' љубав не зна, зашто тако ради,
Или је она мати свирепости,
Ил' ни у каквој не стоје равности
С узроком својим моји већи јади.

Бог љубве, Амор, он ништа не гради
Без сазнавања, без пуне зналости,
Нити он отац може бити злости;
Ко дакле посла бол, који срце вади?

Речем ли, ти си, Клоридо, послала,
Лажби то била; од добра толика
Нема зла таква; рај не шаље ада.

Шта друго могу? Умрети ми ваља,
Другога лека нијʼ за болесника,
Кога у веку мине свака нада.

„Из ове песме,“ рече Санчо, „не може ништа да се дозна, ван ако се неће од оне рите дознати за цело ткање.“

„Каква има ту рита?“ запита Дон Кихоте.

„Па мени се учини,“ одговори Санчо, „до ви поменусте неку риту.“

„Нисам казао рита, него Клорида,“ на то ће Дон Кихоте, „а то ће зацело бити име оне даме, на коју се тужи писац овога сонета, а вере ми, биће приличан песник, или се ја у том нећу разбирати.“

„Шта,“ викну Санчо, „зар се ви разумете и у песмама?“

„И више но што ти мислиш,“ одговори Дон Кихоте, „па ћеш то да видиш, кад будеш однео мојој сењори Дулсинеји од Тобоза писмо написано у стихови од горе до доле; јер треба да знаш, Санчо, да су сви тумараћи витезови, или већина од њих, били велики песници и велики музици, јер ове две вештине, или боље рећи два дара, скопчани су са

заљубљеним витезовима; душа ваља песме некадашњих витезова имају више духа, него ли уметности.“

„Читајте још што,“ рече Санчо, „шат нађете што, што ће вас задовољити.“

Дон Кихоте преврне лист и рече:

„Ово је проза и биће неко писмо.“

„Писмо, сењоре?“ запита Санчо.

„Према почетку изгледа да ће бити љубавно писмо,“ одговори Дон Кихоте.

„Али читајте га на глас,“ на то ће Санчо, „јер ми се допадају те ствари од љубави.“

„Драге воље“ рече Дон Кихоте.

Па стаде читате велегласно, као што га је Санчо био молио, и виде да овако гласи:

„Твоје лажно обећање и моја извесна несрећа воде ме далеко, одакле ћеш пре чути глас о мојој смрти, него ли речи мога јадања. Одбацила си ме, незахвалнице, поради човека, који више има, а не који више вреди од мене; јер кад би врлина била благо, које би се убажавало, не бих ја завидео туђој несрећи, нити оплакивао своју несрећу. Што ти је лепота узвисила, то су ти дела оборила; поради прве држао сам те за анђела, а по овима видим да си жена. Остај збогом, виновнице рата против мене, и нека би небо дало, да никад не дознам за варање твога мужа, те да се не кајем за оно што си учинила а ја да не узмем освету за оно што не желим.“

Кад доврши читање свога писма, рече Дон Кихоте:

„Из овога писма још се мање може дознати, него ли из стихова, до ли да је онај, који га је написао, какав презрен љубавник.“

Па преврћући скоро све листове у књижици, нађе и других стихова и писама, које је некоје могао да чита, а некоје не, али све што је у њима било, беху жалбе, јадиковања, чежње и грдње, пребацивање, милошта и презирање, једни славњени, други оплакивани.

Докле Дон Кихоте прегледаше књижицу, Санчо прегледаше бисаге, не оставивши у њима нити у јастуку ни једнога кутка, који није преметнуо, прецуњао и испитао, нити какав шав, који није отпарао, нити прамен вуне, који није ишчијао, као што се ништа не би изгубило због недовољне ревности и пажње. Оволику грабљивост пробудиле су у њему оне нађене шкуде, којих је било преко сто, па ако и није ништа више нашао, опет је рекао, да је добро награђен за лет на поњави, бљување мелема, благослове батинама, песнице мазгареве, нестале бисаге, украдену кабаницу и за сву глад, жеђ и умор, који је издржао у

служби свога доброга господара, који га је више но што треба наградио, оставивши му милостиво оно што је нађено.

Витез од Жалоснога Лица остаде са велико жељом да дозна, ко ли је господар од бисага, закључујући из сонета и писма, из златна новца и онога танкога рубља, да ће бити какав отмен заљубљеник, кога је презирање и рђаво поступање његове даме довело до какве очајне одлуке. Али како се у овом пустом и суровом месту нико не указиваше, кога би могао запитати, то само мишљаше на то, како ће даље да иде, не бирајући други пут, до ли онај, који Росинанте буде одабрао, вазда у овој мисли, да се у овим честима мора десити каква необична пустоловина.

Идући дакле у таквим мислима, виде на врху једног брежуљка пред собом човека, како с необичном лакоћом скакаше са стене на стену и од жбуна до жбуна. Изгледаше да беше го, да имаше браду црну и густу, косу бујну шире по изгледу од смеђа аксамита, али тако подрте, да му се на више места виђаше гола кожа. Био је гологлав, па ако и јесте лако трчао, како рекосмо, ипак све ове појединости уочи и опази витез од Жалосна Лица. Ако је то и покушавао, не могаше за њим ићи, јер Росинанте по својој слабости није био на пролажење оним неспућем, више будући оклевао и флегматичан. Одмах се домисли Дон Кихоте, да ће оно бити власник од јастука и бисага, па у себи докона, да ће да га тражи, ако ће и годину дана да тумара по оним брдима, докле га не нађе. Заповеди дакле Санчу, да одјаше свога магарца и да оде на једну страну брда, који се онако журно мало час био склонио испред њих.

„Не могу ја то чинити,“ одговори Санчо, „јер чим се одмакнем од вас, одмах ме спопадне страх и наваљују на ме свака чудејства и виђенија. И то што вам сада кажем, нека вам је на знање, да ја од сада нећу од вас да се макнем ни за један прст.“

„Ајде де!“ на то ће витез од Жалосна Лица; „па ми је баш мило, да се толико ослањаш на моју храброст, која те неће ни издати, ван ако би ми се оделила душа од тела. Ходи дакле за мном полако, или како можеш и од својих очију начини лампаде; да прођемо овим брдељком, шат наиђемо на онога човека што смо га видели, који зацело није други, него господар од нашега наласка.“

На то му Санчо примети:

„Биће много боље, ако га не тражимо, јер ако га нађемо и случајно он буде господар од новца, онда је јасно, да му га морам вратити. Зато ће бити боље, да се без невоље не

трудимо, него д ановац буде у мене са мирном савешћу, докле се прави господар не јави на други, не тако наметљиви и тешки начин; а можда бих ја донде новац био и потрошио, па би ме онда и краљ опростио.“

„Вараш се у томе, Санчо,“ одговори Дон Кихоте, „јер кад смо већ посумњали, да је онај господар, кога смо мало час видели, дужни смо да га потражио и вратимо му новац; не потражимо ли га, код те јаке сумње, да је он власник, били бисмо исто тако криви, као кад бисмо извесно знали. Дакле, брат Санчо, немој да ти је мука тражити га, а ја ћу се опростити моје муке, ако га нађем.“

И ту ободе Росинанта, а Санчо за њим пешице и носећи терет, благодарећи Хинесиљу од Пасамонта. Пошто прођоше једним делом брега, нађоше поред једног потока мрцину од оседлане и зауздане мазге, у пола поједену од паса и врана, што у њима још боље утврди сумњу, да је онај што је бегао, господар од мазге и јастука. Докле је они гледаше, чуше звиждање, као од пастира, и у исти мах лево од њих појавише се многе козе, а за њима на врх брега указа се козар, који их је чувао, човек већ постар. Дон Кихоте викну га и замоли га да сиђе до њих. Он им се одазва вичући, ко их је довео на то место, куда слабо ко или никада не долази, осим коза и вукова и других зверова, који онуда тумарају. Санчо му одговори, нека само сиђе до њих, паће му на све одговорити. Козар се спусти са брда, а кад дође до Дон Кихота рече му:

„Смео бих се опкладити, да гледате мазгу, која је у оној гудури липсала, а бога ми биће већ по године, откако је тамо. Кажите ми, да ли сте јој где наишли на госу јој?“

„Нисмо наишли ни на кога,“ одговори Дон Кихоте, „осим једног јастука и бисага што смо их близу одавде нашли.“

„Видео сам их и ја,“ прихвати козар; „али никад нисам хтео да их дигнем и да их такнем, бојећи се какве беде, и да ме не повијају због крађе; јер је ђаво лукав, па хоће човеку да што пред ноге баци, како ће да се спотакне и да падне, ни сам не знајући како.“

„То и ја велим,“ на то ће Санчо, „јер и ја сам оно видео, али не бих му био пришао ни за пушкомет; нека га тамо и нека остане како је било, јер не марим паса прапорецем.“

„Кажи ти мени, добри човече,“ рече Дон Кихоте, „да ли ти знаш ко је власник оних ствари?“

„Што бих вам умео казати,“ одговори козар, „то је, да од прилике пре по године дана дође ка једном стану на једно три миље одавде млад један човек господска стаса и

изгледа, јашући на истој мазги, што јој је онамо лешина, а с истим јастуком и бисагама, које велите да сте нашли и нисте их такнули. Запита нас, који је крај од ове планине најпустији и најскровитији. Рекосмо му, да је тај, где смо ми сада, а то је истина, јер да пођете још за по миље даље можда не бисте могли изаћи одавде, па се чудим, како доспесте довде, јер нема стазе ни ногоступа, који би водио на ово место. Елем кад чу наш одговор, младић окрену мазгу и упути се онамо, како смо му били казали, и остави нас све у чуду, како се његова господска изгледа тако и са његова питања и оне журбе, са којом га видесмо да се упутио био међу брда. Од то доба никад више не видесмо га, док после неколико дана ето ти га изађе пред једног нашега пастира, ништа му не рече, него навали нањ и стаде га песничити и газити, па онда држ'на магарца са храном и узе све што је носио хлеба и сира, за тим одлете као ветар у брда. Кад то чусмо, ми неколико козара дигосмо се да га тражимо по највећим гудурама у овој планини и после два дана нађосмо га у дупљи једног великог дебелога плута. Изађе пред нас посве миран, одела већ исцепана, лица испрчена и смагнута од сунца, тако да га једва познасмо, и само одело, ако и подерано, како смо га били запамтили, показиваше нам, да је то онај кога тражимо. Лепо нас поздрави и са мало сасвим паметних речи каза нам, да се не чудимо што га видимо да тако иде, али каза нам, да се не чудимо што га видимо да тако иде, али тако мора да буде, јер мора да издржава покајаније, које му је због многих његових грехова наложено. Замолисмо га да нам каже, ко је, али га на то никако не могосмо приволети; и то га молисмо, кад му треба хране, без чега не може опстати, да нам каже, где да му је оставимо, а ми ћемо је тамо врло радо доносити; ако ли му пак није тако повољно, а он нека бар дође и нека иште, а не да отима од пастира. Он нам захвали на нашој понуди, замоли за опроштење за прошасте напасти и рече, да ће у будуће молити бога ради, а неће никоме досађивати. Што се тиче његовога боравка, рече, да нема други, него који му даде прилика, где га ноћ ухвати; а своје речи заврши тако грозним плачем, да ми, који смо га слушали, морали бисмо бити од камена, да нисмо и ми плакали, сећајући се, каква га видесмо први пут и какав је сад, јер како рекох, беше то красан и прикладан младић и својим смерним и смишљеним речима показиваше, да је био од добра рода и лепо одгајан, јер ако смо и били простаци, који смо га слушали, тек је био тако умиљат, да смо то и могли да познамо. Таман кад је најбоље говорио, уједанпут застаде и занеме, упре очу у земљу подуже време, а ми сви стајасмо и чекасмо, шта ће да буде са том вансебношћу, и много га жалисмо

гледајући га, а он би тек дигао очи, упро их у земљу, дуго не трепћући, или би их заклопио, стиснуо усне и набрао обрве, откуда лако познасмо, да га је било снашло његово лудило. А он ће ускоро да нам покаже, да је управо онако, како се ми домишљасмо; јер једанпут скочи као помаман са земље, на коју се беше бацио, па навали на првога од себе тако жестоко и помамно, да би га био убио песницама и заклао зубима, да их не растависмо, а све то чињаше вичући: „Ха, издајниче Фернандо! Сад, сад ћеш ми платити за подлост, коју си ми учинио! Ове руке ишчупаће ти срце, у коме су се угнездиле све злоће укупно, а нарочитво лукавштина!“ И још додаде друге речи, које су све на то ишле, да нагрде онога Фернанда и да га обележе као издајника и неваљалца. Ми га за тим остависмо веома ожалошћени, а он ништа више не рече, него оде од нас и нестаде га трчећи по овом шипрагу и чести, тако да нисмо могли за њим ићи. Отуда ми мислимо, да га лудило сналази овда онда и да ће му некакав Фернандо бити учинио какво велико зло, да га је то довело до таква стања. А све то потврдило се досад више пута, кад је он пресретао пастире, каткад молећи их да му даду што да једе, другдаш да им то силом отме; а кад га спознаде лудило, нека му пастири и од добре воље дају јело, он то неће, него га узима песничајући их; а кад је при себи, он смерно и пристојно моли бога ради и на то им пуно захваљује, па и уз сузе. И право да вам кажем, господо,“ настави козар, „јуче доконасмо ја и четири момка, две слуге и два моја друга, да га тражимо, докле га не нађемо, а кад га будемо нашли, да га било силом, било милом одведемо у град Алмодовар, који је одавде на осам миља и тамо да га дамо лечити, ако му болетица нема лека, или бар да дознамо, ко је, кад је при себи; па ако има рода, да јавимо за његово зло. То вам, сењори могу казати на оно што сте ме питали; и треба да знате, да господар од ствари, које сте нашли, исти је онај, кога видесте у пола нага, да онако брзо прође.“

Дон Кихоте беше заиста казао, како је видео онога човека да скаче по планини. Он оста удивљен на оно што је био чуо од козара, и још већма зажеле да дозна, ко је тај манити несрећник, зато у себи науми, што је већ био смислио, да га потражи по својој планини и да не оставио ни један кутак ни пећину непрегледане, докле га не нађе. Али срећа га боље послужи, но што је мислио и надао се, јер у тај исти пар у једном сурдуку, који се пружаше до њих, указа се онај младић, кога је тражио, који ишаше говорећи са собом нешто, што се не могаше разабрати ни изблиза, а камо ли издаље. Одело му беше, какво смо га описали, само кад ближе дође, виде Дон Кихоте, да има на себи пршњак од

миришљаве јелење коже, сасвим поцепан, одакле се домишљше, да не може бити од ниска стања, који носи такво одело.“

Приближивши им се, младић их поздрави промуклим и суровим гласом, али веома учтиво. Дон Кихоте врати му поздрав са не мање учтивости и одјахавши Росинанта, загрли га са племенитим држањем и својски, те га подобро подржа тако у свом наручју, као да га је био одавна познавао. Онај други, кога можемо звати *Одрпанцем од бедна лица*, као Дон Кихота *од жалосна*, пошто беше пустио да га загрли, уклони га мало од себе, метну руке Дон Кихоту на рамена и стаде га посматрати, као да би хтео да види, да ли га познаје, а можда не мање удивљен, видећи лице, стас и оружје Дон кихотово, као што се Дон Кихоте њему дивио. Најпосле, први који ће после загрљаја да проговори, беше Одрпанац, који рече што ће мало даље да се каже.

ДВАДЕСЕТ ЧЕТВРТА ГЛАВА

У којој се наставља пустоловина у Сијери Морени.

Повест нам казује, како је Дон Кихоте са највећом пажњом слушао беднога витеза *од Планине*, који настављајући свој говор, рече:

„Заиста, сењоре, који сте, да сте, јер вас ја не знам, ја вам захваљујем на учтивости, коју сте према мени показали, и ја бих желео да сам у стању, да вам могу чим другим, а не само добром вољом, вратити овај лепи дочек; алу судбина моја није ми дала да одговорим на лепом учешћу према мени другим чим, до ли благим жељама.“

„Моје жеље,“ одговори Дон Кихоте, „иду на то, да вам будем на услузи, тако да сам био наумио не одлазити из ове планине, докле вас не нађем и од вас не дознам, да ли јад, који необичним својим животом показујете да вас мори, може да има каква год лека, па ако би требало да га тражим, да га тражим са највећом ревношћу; а ако би вам несрећа таква била, да су јој затворене двери од сваке утехе, наумио сам да вам помажем плакати и оплакивати је, колико год могу, јер свакако је у несрећи утеха, кад се ко нађе болећи. А ако моја добра намера заслужује захвалност са неком учтивошћу, то вас молим, сењоре, да с оном многом учтивошћу, коју видим у вас, и уједно вас преклињем оним, што вам је у животу било и јесте најмилије, да ми кажете, ко сте, као и узрок, зашто сте дошли да живите и умрете у овој пустињи, као каква дивља звер, јер ћете у њој умрети отуђени сами себи, као што то показује ваше понашање и личност. И кунем се,“ додаде Дон Кихоте, „редом витешким, који сам примио, ако ми у томе, сењоре, учините по вољи, да ћу вам бити на услузи са оном ревношћу, на коју ме обавезује оно што сам, било лечећи вам несрећу, ако јој има лека, било помажући вам у јадиковању, као што сам вам обећао.“

Витез од Шуме, који на такав начин слушаше да говори витез од Жалоснога Лица, само га гледаше и опет гледаше и наново га посматраше од главе до пете, те пошто га се беше доста нагледао, рече му:

„Ако имате да ми што дате да једем, тако вам жива бога, дајте ми, а пошто се будем прихватио, хоћу све учинити, што се мене иште, у име захвалности, на тако благим жељама, какве су ми се овде указале.“

Одмах Санчо из своје вреће и козар из своје торбе извадише по штогод, чиме Одрпанац поплаши своју глад, једући оно што су му дали, као човек суманут, тако

халапљиво, да није давао времена једном залогају и другом, него је пре гутао, но што је ижватао, а докле је јео, нити он, нити они, који су га гледали, говорише што. Кад доврши јело, знацима их позва да иду за њим, што и учинише, а он их одведе на зелену ливадицу, која мало на страни иза једне стене беше. Дошавши тамо, пруђи се у траву, што и остали учинише, а све то без ичије речи, на што ће Одрпанац рећи, пошто се на свом месту боље наместио:

„Ако, сењори, хоћете да вам у кратко испричам моју чезмерну несрећу, морате ми обећати, да ми никаквим питањем, ни иначе чиме нећете прекинути конац моје жалосне повести, јер чим то будете учинили, онога стика престаћу са причањем.“

Ове речи одрпанчеве сетише Дон Кихота на приповетку његовога коњушара, кад није пазио на број коза, које су прешле преко реке, те тако остаде прича недовршена; али одрпанац узе реч и настави:

„Ово вас зато молим, што бих хтео да што брже свршим казивање моје несреће, јер сећајући је се, само додајем нове јаде старима, а што ме мање будете питали, тим пре ћу вам ствар испричати, али зато нећу ништа важније изоставити, да бих потпуно задовољио вашој жељи.“

У име осталих обећа му то Дон Кихоте и он са тим уверењем поче овако:

„Мени је име Карденио, родом сам из једног од првих градова у Андалузији, пореклом сам племић, родитељи су ми богати, али ми је несрећа толика, да ће је моји родитељи оплакивати и мој род осећати, а неће је моћи ублажити својим богатством, јер несрећу, коју небо пушта, не може отклонити никакво земаљско благо. На истој земљи живљаше небо, које је љубав украсила свом својом славом, какву сам само могао желети; таква је лепота у Лусинде, госпођице тако племените и богате, као и ја, али срећније и са мање сталности, него ли што је требало да је има према мојим часним намерама. Ову Лусинду ја сам љубио, миловао и обожавао још од мале малоће, а и она је мене љубила с оном безазленошћу и искреношћу, какву допушташе њено детињство. Наши родитељи знали су нам наклоност и било им је право, јер су добро видели, ако то и даље пође, да се не може иначе завршити, него нашим браком, што се таман подударало са једнакошћу нашега племена и богатства. Са годинама растијаше љубав међу нама, па се лусиндину оцу учини поради образа, да треба да ми одрекне пристуо у његову кућу, у томе као подражавајући родитељима оне Тизве, коју песници толико певају. Ова забрана само

придаде пламен пламену и жељу жељи; јер ако и везаше језике, не могоше везати и пера, која са више слободе него ли језици ономе коме хоће исказују оно, то је на дну душе; јер много пута присуство љубљенога предмета збуњује и везује најодлучнију намеру и најсмелији језик. О небо, колико ли сам јој писама писао! какве нежне и часне одговоре добијао сам! колике сам песме сачинио, колике ли заљубљене стихове, у којима душа изјављиваше и показиваше своје чуства, описиваше своје пламене жеље, одржаваше њену успомену и предаваше се заносу! Најпосле, видећи себе у крајности и да ми се душа троши у жељи да је видим, наумим да учиним једним махом оно, што ми се учинило да је најприличније, те да бих постигнуо моју жељу и заслужену награду, а то беше, да је у њена оца просим за љубавцу, на тако и учиним. Он ми на то одговори, да ми захваљује на вољи, коју показујем да га почаствујем и да себе почаствујем сродством са њим; али пошто имам оца жива, да по праву он треба да за мене проси девојку, јер ако то није са пуном његовом вољом, Лусинда није таква, да се кришом узима и даје. Ја му захвалим на добру расположењу, јер ми се чинило, да има разлог да онако говори, а мој отац да ће пристати на то, чим му будем казао, па са том намером одмах пођох оцу да му кажем, шта ми је жеља. Кад уђох у собу његову, затекох га са отвореним писмом у руци и пре но што му могох што рећи, предаде ми писмо са речима:

„Из овога писма видећеш, Карденио, да дука Рикардо хоће да ти учини милост.“

„Као што ћете, сењори, већ знати, овај дука Рикардо шпањолски је гранде (великаш), који има своја добра у најлепшем крају Андалузије. Узмем писмо и прочитам га. Било је тако својски написано, да се и самом мени учини, да би ружно било, кад би ми отац пропустио да не учини оно, што се у њему искало, наиме да мене одмах онамо пошаље, где је дука био, а он је желео, да будем његовом старијем сину друг, а не слуга, па ће већ његова брига бити, да ме постави у положај, који ће одговарати уважењу његовим према мени. Прочитам писмо и читајући га занемим и више, кад ми отац рече:

„До два дана полазићеш, Карденио, да учиниш дуки на вољи, па захвали богу, што ти је отворио пут, којим ћеш оно постићи, што ја знам да заслужујеш.“

„Овим речима додаде друге очинске савете. Дође дан моме поласку. Ја сам једну ноћ говорио са Лусиндом и казао јој, шта бива, а исто сам казао и оцу јој, молећи га да причека који дан и да одгоди њену удадбу, докле не видим, шта мисли Рикардо са мном. Он ми то обећа, а она ми потврди тисућом заклетава и тисућом несвестица. Најпосле

стигох тамо, где је био дука Рикардо, и он ме тако лепо рпими и тако поступаше са мном, да одмах почеше да ми завиде његови страиији служитељи, јер им се чинило, да су на њихов уштрб докази од милости, које ми је дука давао. Али од свију се најбоље мени обрадовао други син дукин, по имену Фернандо, младић красан, отмен, широка и заљубљена срца, који за кратко време толико се опријатељи са мном, да су се томе сви чудили, па ако ме је старији брат и волио и указивао ми своју наклоност, тек ни издалека није ме тако волио и са мном поступао, као Дон Фернандо. Елем како међу пријатељствима нема тајне, коју неће један другом саопштити, а како дружба моја са Дон Фернандом пређе у пријатељство, то ми он казиваше и све своје мисли, посебица за неку љубав, која га у неколико бацаше у бригу. Он је љубио једну сељанку, поданицу његовог оца, а родитељи су јој било брло богати, она пак била је тако лепа, чедна, разумна и часна, да ко је знао, не могаше да каже, у којој је од свих ствари претежнија и која је већма краси. Оваква тако красна својства лепе сељанке толико распалише жеље Дон Фернанда, да науми, да би могао савладати и придобити њено девичанство, да јој обећа, да ће се њом оженити, јер на други начин није могао до циља доћи. По дужности, као пријатељ његов, гледао сам, да га са што бољим разлозима и са најживљим примерима од тога одговорим и одвратим, а кад видех, да то не помаже, наумим да целу ствар саопштим његовом оцу, дуки Рикарду. Али Дон Фернандо, лукав и домишљат, подозревао је и бојао се, да ћу ја, као верна слуга, по дужности открити моме господину дуки оно што је тако штетно по његову част, па да би ме одвратио и предварио, рече ми, како нема боља лека, да би могао избити из главе лепоту, која га је тако опчинила, него да се уклони за који месец дана, и за то време да нас двојица будемо у кући мог оца, а дуки да се каже, да би хтео да види и купи неколико добрих коња у мом родном месту, пошто су тамо коњи најбољи на свету. Чим ми он то рече, а ја покретан мојом страшћу, ако му одлука и није била тако добра, био бих је одобрио као најбољу што се може замислити, јер сам видео у томе добру прилику и згоду, да опет видим моју Лусинду. Са том мишљу одобрих му мишљење и утврдих га у намери, говорећи му, да је што скорије уделотвори, јер заиста одсуство чини своје у пркос и најјачим намерама. А кад ми је то био казао, он је како сам после дознао, већ био уживао код сењанке супрушка права, па је вардао прилику, да се без своје опасности открије дуки, јер се бојао шта ће овај да учини, ако му буде иначе дознао за нпромишљеност. За тим дође, како љубав у мадића већином није друго него само жеља, којој је наслада последњи

циљ, па постигнувши ову и престаје, те оно, што се чинило да је љубав, окрене и натраге, јер не може да прелази границу коју јој је природа положила, а ту границу није природа положила правој љубави – хоћу рећи, кад је Дон Фернандо тако уживао ону сељанку, његове жеље се утишаше и расхладише се пожуде, па ако се у прве градио да ће да се уклони, да би се од њих излечио, сада ревносно настојаше на том, да их не би упражњавао. Дука му даде допуштење и мени заповеди, да га пратим. Ми дођосмо у мој град, мој отац дочека га према његовом сану, а ја одмах походих лусинду и моје жеље одмах уживеше, (ако и нису биле мртве, нити успаване), о чему сам на своје зло причао Дон Фернанду, јер ми се чинило, да од његовог великог пријатељства, које је показивао, не треба ништа да му кријем. Ја му хвалих Лусиндину лепоту, љупкост и оштроумље, тако да моја хвала у њему пробуди жељу да види госпођицу украшену таквим својствима. Ја му је испуних на моју несрећу и једне ноћи покажем му је спрећу светлости једне свеће а кроз прозор, кроз који смо се ми обично разговарали.Он је виде и тако се занесе, да у заборав пусти све лепотице, које је донде био видео. Постаде ћутљив, бесчуствен, сав замишљен и најпосле тако заљубљен, као што ћете већ видети из тока повести моје несреће. А да би му се страст још већма успалила (што је од мене крио и само небу поверавао), хтеде судбина, да једанпут нађе једно њено писмо, у коме ме позива, да је просим у оца за љубавцу, тако паметно, тако часно и тако пино љубави, да прочитавши га, он ми рече да су у једној Лусинди искупљене све милине лепоте и разума, што су подељене међу осталим женама у свету. Оно истина морам сад исповедити, ако сам и видео, да Дон Фернандо хвали Лусинду са пунимразлогом, ипак ми непријатно беше слушати оне хвале из његових уста, те поче бојати га се и подозревати нељ, јер ни часка не беше, да он бе би повео реч о Лусинди, па би први почео, ако ће повод и силом наћи. Ово у мени буђаше као неку љубоморност, не што бих се био бојао каква непостојанства од Лусинде у милости и у верности; тек ми мој судбина побуђиваше страх од онога, што ми је она спремала. Увек би Дон Фернандо искао да чита писма, која сма ја слао Лусинди и којима је она мени одговарала, тобоже што је пуно уживао у оштроумљу једне и друге стране. Десиће се за тим, да ме Лусинда замоли за неку књигу о витезовима да је чита, која јој се особито допадала, а то беше *Амадис од Галије*..“

Тек што је Дон Кихоте био чуо да се спомену књига о витезовима, а он повикну :

„Да сте ми били одмах у почетку казали, да је милостива сењора Лусинда љубитељка књига од витезова, не би требала никаква друга хвала, па да имам појма о њеном високом умљу, јер ово јој не би било онако одлично, као што сте га сењоре описали, да се она лишавала укуса таква одабрана читања. И тако мени није потребно трошити и даље речи, описујући јој лепоту, врсноћу и разум, јер само тиме што сам дознео за њен укус, ја потврђујем да је она најлепша и најразумнија жена на свету. Само бих био желео, сењоре, да сте јој били послали са Амадисом од Галије и врлога Дон Рухела од Греције, јер сам уверен да би сењора Лусинда пуно уживала у Дарајиди и Гараји и у оштроумљу пастира Даринела, као и у оним дивним стиховима његових пастирских игара, што их је он певао и приказивао са сваком милином, досетљивошћу и неусиљеношћу. Али шат се временом могбуде ова погрешка поправити; а за ту поправку не треба друго, него кад бисте ви изволели да са мном пођете у моје село, где ћу вам моћи дати преко триста књига које су сласт мојој души и разговор моме животу, премда ми се чини, да немам више ни једне, благодарећи пакости, неваљалих и завидљивих мађиника. Али опростите ми, што сам погазио дату реч, да вам нећу прекидати говорење, јер кад чујем да се спомену витешке ствари и тумарећи витезови, исто тако не могу да не говорим о њима, као што сунчеви зраци не могу д ане греју, нити месечина да не даје влагу. Дакле опростите и продужите, јер то је сада најглавније.“

Дакле Дон Кихоте говораше то што је казао, Карденио беше спустио главу на груди и видело се, да се много дао у мисли, па и кад га До Кихоте и два пута позва, да настави своју повест, он нити диже главу, нити одговараше, него после подуже почивке пидиже је и рече :

„Мени не може да изађе из главе нити ми ико у свету може противно доказати, и онај би био заврзан, који би иначе разумео и мислио, мего да је онај нитков мађистар Елизабат са краљицом мадазимом живео у забрањеном одношењу.“

„Није тако, тами ми...“ викну Дон Кихоте и по свом обичају жестоко опсова; „то је велика пакост, или боље рећи нитковлук, јер краљица Мадазима била је особито тмена госпођа и не може се претпоставити, да ће таква узвишена владатељка да се помеша са једним мазалом.[64] А ко иначе каже, тај лаже као највећи нитков, и то ћу му доказати пешице или на коњу, с оружјем или без оружја, у ноћи или у дану, или како му је воља.“

[64] Елизабат био је видар Амадиса од Галије.

Карденио га посматраше сасвим пажљиво, а већ му беше дошао наступ од лудила, зато није могао ни своју повест продужити, као што је немогаше ни Дон Кихоте слушати, како га беше расрдило оно што је био чуо за Мадазиму. Чудновато! Толико се жестио поради ње, као да му је заиста била његова права и законита краљица: како су га залудиле његове грешне књиге. Елем како Карденио већ беше у свом лудилу и чу, а да га зову лажом и нитковом, уз друге такве грдње, учини му се ружна таква шала, па дохвати једну каменицу, која му беше при руци, и њом тако удари у груди Дон Кихота, да овај паде наузнако. Када Санчо Панса виде, да се тако поступа са његовим господарем, навали на суманутога са песницом, а одрпанац га дочека на исти начин и једним ударцем обори га на земљу и одмах скочи нањ и изгази му ребра до миле воље. Козар хтеде да га одбрани и прође исто тако, те пошто их је све пролемао и избубао, остави их и са племенитим спокојством изгуби се у планини. Санчо се подиже, на јаростан, што без своје кривице тако зло прође, навали да се свети козару, пребацујући му, да је он крив, што их није опоменуо, да онога човека овда онда спопада лудило, јер да су то знали могли су се чувати. Козар одговори, да им је то веч казао, а ако он није чуо, да није његова кривица. Санчо Панса одговори њему, козар опет њему, и крај одговорима беше, да се дохватише за косе и стадоше се тако песничати, да би један другога били рашчупали, да их Дон Кихоте није развадио. Тезмајући се са козарем, говораше Санчо:

„Пустите ви мене, господине Витеже од Жалосна Лица; јер овом овде, који је сељак, као и сам што сам, нити је рођен за витеза, могу сасвим по вољи светити се за ненету ми увреду, бијући се с њим прси у прси, као поштен човек.“

„Оно је тако,“ рече Дон Кихоте; „али ја знам, да није ништа он крив за оно што је било.“

С тим их умири, и Дон Кихоте наново стаде питати козара, да ли би се Карденио могао наћи, јер би врло радо хтео да чује свршетак његове повести. Козар му рече оно, што му је био казао у први мах, да му управо не зна стана; али ако буде много тумарао по оној околини, мораће га наћи било присебна, било суманута.

ДВАДЕСЕТ ПЕТА ГЛАВА

Која говори о чудним стварима, које се у Сијери Морени прикључише храбром витезу од Манче и о његовом подражавању испаштања Белтенебросова.

Дон Кихоте опрости се са козарем, па наново појахавши Росинанта, заповеди Санчу да иде за њим, који то учини на свом магарцу посве задовољан. Мало по мало улегоше у најнепроходнији крај у планини, а Санчо да скапа од жеље да беседи са својим господарем, па чекаше да овај почне разговор, да он не би преступио заповед; али не могући да подноси толико ћутање, рече му:

„Сењоре Дон Кихоте, дајте ви мени свој благослов и допуштење, да се одавде вратим кући и мојој жени и мојој деци, с којима бар могу да говорим и да зборим све што хоћу; а ви ако хоћете да са вама идем по овим пустињама дан и ноћ, а да не говорим, кад ми дође воља, то је, као да сам жив погребен. Кад би барем хтела срећа, да животиње говоре, као што су зборилe за Гизопета, не би ни по јада било, јер бих се разговарао са мојим магарцем што бих хтео, и тиме бих разбијао бригу. Ваистину то је мучна ствар, нити се то може олако да подноси, да се траже пустоловине целога века, а овамо се налазе само ударци и пољаве, каменице и песнице, па још к отоме треба да зашијемо уста, нити човек сме да каже што му је на срцу, као да је немак.“

„Већ те разумем, Санчо,“ одговори Дон Кихоте; „мука ти је, што не укидам забрану, што сам ти је ставио на језик; дакле узми, да сам је скинуо, па кажи, шта би хгео, али с условом, да ово укидање не траје дуже, но докле будемо тумарали по овој планини.“

„Ајде де,“ на то ће Санчо; „нека ја говорим сада, а после како бог да; па према том допуштењу питам вас, шта се то вас тицало, да сте се толико заузимали за ону краљицу Макумазу, или како се звала? Шта се то вас тицало, да ли је онај зубати био њен драган или није? Јер да сте се томе били чинили невешти, пошто јој ни онако нисте били судија, уштедели бисте ударац каменицом и гажење и још више него шест пљусака.“

„Бога ми, Санчо,“ одговори Дон Кихоте, „да ти знаш, као ја што знам, како је часна и отмена госпођа била краљица Мадазима, знам, да би казао, да сам био и сувише стрпљив, јер нисам одмах разбио уста, која су говорила такве богохулности; јер веће богохулности нема, него казати, да се једна краљица помешала са једним видарем. У ствари је то, да је тај мађистар Елизабат, кога је онај суманути поменуо, био човек врло

мудар и врло разборит и да је био краљици као саветник и као лекар; али казати, да му је она била драгана, то је таква глупост, да заслужује највећу казну; а да увидиш, да Карденио није знао, шта је говорио, треба да имаш на уму, да већ није био при себи, кад је то казао.“

„Па то ја и кажем,“ прихвати Санчо, „да не треба много водити рачуна о томе, шта говори једна будала; јер да вам добра срећа није помогла и да она каменица није погодила у прси, него у главу, бисмо боме лепо прошли за то, што смо се заузимали за ону сењору, убио је Бог! А Карденија као суманута пустили би и ништа му не би било.“

„Било против мудрих, било против лудих, сваки тумарећи витез дужан је да брани част женскима, па биле оне ма ко, а камоли тако узвишеним краљицама и особито каква је била краљица Мадазима, којој сам ја посебице наклоњен због њених лепих својстава; јер не само што је била лепа и брло паметна и стрпељиво је сносила беде, које су је много снашле; а савети и друштво мађистара Елизабата веома су јој користили и олакшали су јој, те је могла свој посао да свршује мудро и стрпељиво, то пак дало је повода глупој и пакосној светини да измисли и каже, да му је она била наложница. А лажу, велим и по други пут, и лажу по двестотине пута сви, који тако мисле и говоре.“

„Нити ја то кажем, нити мислим,“ на то ће Санчо; „на част им, па нека присмачу са својим хлебом. Јесу ли били драган и драгана или нису, о томе ће богу давати рачуна. Ја долазим из мога винограда и ништа не знам; не морам да дознајем, како други живе, јер ко купује и лаже, томе кеса бива празнија, тим пре, што сам се го родио, го сам остао, нити што губим нити добијам. А нека би баш и били, шта се то тиче мене? Многи мисле, да имају сланине, а они немају ни трушнице; али ко ће метати вратнице на пољани? Тим пре, што су и самога бога хулили.“

„Аман и помагај!“ викну Дон Кихоте, „ма Санчо, шта нарећа ваздан све луђе од луђега! Шта се то тиче наш разговор свих тих пословица, што их нижеш? Тако ти живота, Санчо, ћути и одсад гледај, како ћеш да цакаш твоје магаре, а остави се посла, који те се не тиче. И разуми са свих пет чула, да све што сам чинио, чиним и што ћу чинити, то је сасвим мудро и посве према законима витешким, које ја боље знам, него сви витезови што их је било у свету.“

„Сењоре,“ на то ће Санчо, „па зар је и то према закону витешком, да лутамо по овим брдима без стаза и ногоступа, тражећи једну будалу, коју кад будемо нашли, можда

ће добити вољу да доврши што је почела, то јест, не своју приповетку, него са вашом главом и мојим ребрима, да их сасвим поломи?“

„Мучи, и опет ти кажем, Санчо,“ рече Дон Кихоте, „јер треба да знаш, да ме по овим врлетима не води толико жеља да нађем ону луду, колико то, што хоћу да ту извршим једно дело, са којим ћу стећи вечито име и славу у свему свету, такво дело, које ће да удари печат на све оно, што може тумараћега витеза да учини савршеним и славним.“

„А је ли то дело опасно?“ запита Санчо Панса.

„Није,“ одговори витез од Жалосна Лица, „тек и тако може коцка да падне, да буде губитак место добитка; али све ће зависити од твоје ревности.“

„Од моје ревности?“ запита Санчо.

„Да,“ одговори Дон Кихоте; „јер ако се будеш брзо вратио оданде, куда мислим да те пошаљем, брзо ће се свршити и моје муке и брзо ће ми почети слава. А пошто није добро да те и даље оставим у неизвесности и да чекаш, на што управо циљам са мојим речима, то хоћу да знаш, Санчо, да је славни Амадис од Галије био један од најсавршенијих тумараћих витезова. Не велим, да је био један; био је једини, први, јединствени, господар над свима што их је у оно време било у свету. Тешко Дон Белијанису и свима онима, који мисле, да су му у чему равни, јер у томе се, вере ми, зацело варају. Исто тако велим, кад какав живописац хоће да буде славан у својој уметности, а он гледа да подражава подлиницима најбољих живописаца што их зна, и то исто правило важи за сва звања и занимања, која служе државама за украс. И тако треба да поступа, па и поступа онај, који би хтео да га зову мудрим и стрпљивим, подражавајући Улису, у чијој личности и делима описао нам је Омир живу слику мудрости и стрпљивости, као что нам је и Верђилије у лицу Енеје приказао врлине добра сина и оштроумност храбра и разумна војводе, не описујући их, какви су били, но какви треба да су, како би потоњим коленима оставили пример њихових врлина. На тај исти начин постао је Амадис северном звездом, светилом и сунцем храбрих и заљубљених витезова, коме морамо да подражавамо сви, који војујемо под заставом љубави и витештва. Кад је дакле тако, како јесте, то налазим, брат Санчо, да што му тумараћи витез више подражава, ближи ће бити постигнућу витешкога савршенства. А једно од дела, у којима је овај витез показао своју мудрост, врлину, срчаност, стрпљивост, постојанство и љубав, било је, кад се, презрен од сењоре

Оријане, повукао ради испаштања на Бедну Стену, променивши своје име на име Белтенеброс, име зацело значајно и згодно према животу, који је он од своје воље био изабрао. Дакле како ми је посве лако у томе подражавати му, него ли раскољавати дивове, сећи главе змијама, убијати змајеве, распуђивати војске, развијати флоте и разоравати чини, и пошто је ово место таман згодно за такве послове, то не знам, зашто да пропустим прилику, која ми се тако згодно даје.“

„Дакле управо,“ запита Санчо, „шта хоћете ви да радите у обој пустињи?“

„Зар ти нисам већ казао,“ одговори Дон Кихоте, „да хоћу да подражавам Амадису, градећи се овде очајник, суманут и манит, да бих у исти мах подражавао храброме Дон Ролдану, кад је код једног извора нашао знаке, да је лепа Анђелика са Медором учинила нешто ружно, због чега се тако раздертио, да је померио памећу и чупао дрва, мутио воду у бистрим изворима, убијао пастире, растеривао стада, спаљивао колибе, рушио куће, коње спутане вукао и починио других стотину хиљада претераности, које су достојне да се за сва времена запишу? А како ја не мислим подражавати Ролдану, или Орланду, или Ротоланду (јер сва три ова имена његова су) на длакун у свима лудоријама што их је чинио, говорио и мислио, ја ћу да што боље могу своје учиним у оном, што ми се буде чинило најважније, а можда ћу се задовољити само подражавањем Амадису, који није чинио штетне лудости, него је плакао и уздисао, те је стекао толику славу, као нико други.“

„Ја бих рекао,“ на то ће Санчо, „да витезови, који су тако поступили, били су изазвани и имали су повода, да чине такве будалаштине и испаштања; али који је разлог вама да полудите? Каква је дама вас презрела? Или какве сте знаке ви нашли, који би вам показали, да је сењора Дулсинеја од Тобоза учинила какву беспослицу с Арапином или кршћанином?“

„Та то и јесте оно,“ одговори Дон Кихоте, „и у томе је танкост мога посла. Јер да тумарећи витез помери памећу, што има повода, то нити је што лепо, ни што особито; али мајсторија је полудети без повода, па дати разумети својој дами: кад ово овако радим без повода, да што бих чинио, кад би повода било? Тим пре, што имам велика разлога у оном дугом одсуству мом од моје вздашње сењоре Дулсинеје од Тобоза; јер као што си већ чуо неки дан од онога пастира Амбросија, ко је одсутан, тај мучи сваку бригу и страхује сваки страх. Зато, брат Санчо немој да трошиш време да ме одговараш од тако необична, тако

срећна и досад невиђена подражавања; јер ја сам луд, бићу луд, докле се год ти не вратиш с одговором на писмо, које мислим по теби да пошаљем мојој сењори Дулсинеји; па ако буде такав, како треба да је према мојој верности, престаће и моја лудост и испаштање; али буде ли противно, онда ћу тек да будем луд, а тада ништа нећу осећати. И тако одговорила она како јој драго, ја ћу се опростити забуне и муке, у којој ћеш ме оставити, уживајући присебан благо, које ћеш ми донети, или луд не осећајући зло, које ће ми с тобом доћи. Него кажи ти мени Санчо, јеси ли ти добро сачувао Мамбринов шлем? Јер сам ја видео, како си га подигао са земље, када је онај незахвалник хтео да га разбије, али није могао, одакле се може да види, како је вешто скован."

„Забога, сењоре витеже од Жалосног Лица, ја збиља не могу да подносим стрпљиво некоје ствари, које ви говорите и због којих почињем мислити, да све оно што ми кажете за витезове и за освајање краљевина и царевина, за давање острова и за раздавање других милости и дарова, као што је то обичај у тумараћих витезова, да све то мора да је ветар и лаж и једна гатка, или басна, како ли ћемо то да кажемо, јер нека когод чује вас, како берберски тањир називате Мамбриновим шлемом и како при томе остајете већ четири дана, шта може друго да мисли него онај, који то каже и доказује, да није читав? Ја сам тањир турио у врећу сасвим излупан, па ћу га однети кући и исправити, те да се у њењму бријем, ако ми бог буде толику милост дао, да се састанем са мојом женом и децом."

„Видиш, Санчо," на то ће Дон Кихоте, „кунем ти се истим, чиме си се ти мало час клео, да у свету још није било коњзшара тако кратке памети, као ти што си. Ето већ толико идеш са мном, па како да још ниси видео, да све ствари тумараћих витезова изгледају као опсене, маштанија и лудорије и да су оне све натрашке окренуте? А то није што је баш тако, него што уз нас увек има читава руља мађиника, који све наше послове изврћу и искрећу и окрећу по својој вољи и како им је ћеф да нам иду на руку, или да нам шкоде. Па тако оно што се теби чини берберски тањир, мени изгледа да је Мамбринов шлем, а другоме ће се чинити нешто друго. А то је била необична опрезност онога мударца, који је уза ме, да је удесио, да се свакоме чини да је тењир оно, что је управо и у истину Мамбринов шлем; јер како му је толика вредност, сав свет би ме вијао, да ми га отме, али кад виде, да је то тек само берберски тањир, не маре да га се дочепају, као што се лепо видело код онога, који га је хтео да разбије, па га је оставио на земљи, а да је знао, шта је,

богами, никада се не би одвајао од њега. Чувај га друже, јер за сад ми не треба, него хоћу да скинем и све ово оружје и да останем го, као од мајке рођен, ако ми буде воља да више подражавам Ролдану, него ли Амадису.“

У том разговору стигоше до под једно високо брдо, које се као отесана грдна стена дизаше посред многих других. Поред њега тецијаше тих поточић и орошаваше свуда око себе тако зелену и бујну ливаду, да се очи наслађиваше гледајући је. Ту беше и много шумских дрва, као и доста биљака и цвећа, те оно место изгледаше пријатно. Ово есто одабра витез од Жалоснога Лица за своје испаштање, те тако чим га угледа, стаде говорити велегласно, као да је померио памећу:

„Ово је место, о небеса! које сам одвојио и одабрао да оплакујем несрећу, у коју сте ме ви бацили; ово је место, где ће сузе мојих очију наводнити овај мали поточић, а моји непрестани и дубоки уздаси без престанка покретати лишће ових шумских дрва, у доказ и у знамење оно муке, коју подноси моје тужно срце. О ви пољски бози, који сте да сте, који на овом необитаваном месту имате свој стан, чујте тугу овога несрећнога љубавника, кога дуго одсуство и нека уображена љубоморност доведоше да плаче у овој пустињи и да се жали на сверепо држање оне незахвалнице лепотице, узора и вршка сваке човечанске лепоте! О ви, Напеје и Дријаде, које обично станујете у планинским гудурама, тако вам никад не нарушавали ваш слатки покој лагани и похотљиви Сатири, који вас љубе, ако и залуду, помозите ми оплакивати моју злу срећу, или барем немојте да се уморуте слушајући је! О Дулсинејо од Тобоза, дане моје ноћи, северна звездо моме путу, сунце моје среће! нека би ти небо дало свако добро, које будеш одањ искала, ако бациш поглед на место и на стање, докле ме је довело твоје одсуство, и ако будеш онако одговорила, како то изискује моја верност! О ви, усамљена дрва, која ћете од сада да ми будете другови у самоћовању, дајте знака благим нихањем ваших грана, да вам моје присуство није немило! О ти, коњушару мој, пријатни друже у мојим успешним и несрећним збитијама, добро утуби ово што видиш да овде чиним, те да причаш и кажеш све узроку свега тога!“

Па рекавши то, одјаха Росинанта и у часку му скиде узду и седло, па тапшући га по сапи рече му:

„Слободу ти даје онај, који без ње овде остаје, о парипе колико изврстан по твојим делима, толико несрећан по судбини твојој! Пођи куда хоћеш, јер на челу ти пише, да те у

лаганости не достиже Ипогриф Астолфов, нити чувени Фронтин, који је тако скупо стао Брадаманта.“

Гледајући то, рече Санчо:

„Да се није нашао онај, који нас опрости посла да са сивца скидамо самар улар, а бих га, бога ми, шопнуо и имао бих му у хвалу шта казати; али кад би ту био, никад ја не бих пристао, да се са њега скида самар, јер не би имао рашта, јер се њега нису тицали прописи заљубљенички и очајнички, јер му то није био господар, а тај сам ја био, докле је божја воља била. Па збиља, сењоре витеже од Жалосна Лица, ако ће што да заиста буде од мога одласка и ваше суманутости, ја велим, да би добро било, кад би се Росинанте наново оседлао, те да замени сивца, јер би се иначе вазда отегло време са мојим поласком и доласком, јер ако будем пешачио, не знам, када ћу тамо стићи, ни кад ћу се вратити, јер право рећи, лош сам пешак.“

„Рекох ти, Санчо,“ одговори Дон Кихоте, „удеси се, како знаш, јер не бих рекао, да ти је намера рђава; а велим, да од данас после три дана пођеш, јер хоћу да за то време видиш, шта творим и зборим поради ње, па да јој то кажеш.“

„А шта имам ја да видим осим онога што сам већ видео?“ запита Санчо.

„Вараш се јако у рачуну,“ одговори Дон Кихоте; „још треба да раздерем хаљине, да разбацам оружје и да главом ударам у ово стење, уз друге такве ствари, којима ћеш да се дивиш.“

„Ако бога знате,“ рече Санчо, „узмите се ви на ум, како ћете ударати главом, јер ударати о такву стену, могло би испасти, да на први мах буде крај целом испаштању; зато бих ја мислио, кад већ велите, да морате лупати главу и да се без тога не може проћи, да тако удесите, јер је и онако све то к’о навољ’ и измишљотина и лакрдија, велим, да удесите, да главом лупите о воду, или о штогод меко као памук, а ја већ то примам на се, да кажем мојој сењори, како ви ударате главом о стену тврђу и од дијоманта.“

„Хвала ти на благој намери, брат Санчо,“ одговори Дон Кихоте; „али треба да знаш, да све то што чиним није шала, него највећа збиља, јер иначе би се повредили велики закони, који нам заповедају, да никад лаж не кажемо, иначе да губимо витештво; а чинити место једнога нешто друго, то је као и лагати. Дакле и моје лупање главом биће истинско, озбиљно и срчано,нити ће у њему бити што софистично и измишљено. Зато ће требати да

ми оставиш ишчијана платна, да се видам, кад је зла срећа хтела да немамо мелема, који нам је пропао.“

„Већа је штета, што је нестало магарца,“ на то ће Санчо, „јер са њиме је пропало ишчијано платно и све. Па молим вас, немојте ми више помињати оно проклето пиће, јер само кад га чујем да се спомене, већ ми се душа преврће, а камо ли стомак. И још вас молим, да узмете, као да су већ прошла она три дана, што сте ми их дали рока да вам видим ваше лудости, а ја их већ узимам, као да сам их видео и да су заиста и извршене, па ћу чудејства да напричам мојој сењори. Поинда напишите писмо и што пре ме шаљите, јер једва чекам да вас извучем из тога чистилишта, у коме вас остављам.“

„Чистилиште велиш, Санчо?“ рече Дон Кихоте; „боље би погодио, да си рекао ад, и још горе, ако има горе што.“

„Кога се пакао дочепао,“ одговори Санчо, „*нула ест ретенцио*[65], тако сам ја чуо да веле.“

„Не разумем, шта ће рећи *ретенцио*,“ примети Дон Кихоте.

„*Ретенцио* је то,“ одговори Санчо, „кад је ко у паклу, тај више никад не изађе из њега, нити може изаћи; али то тако неће бити код вас, или ја нећу мицати ногама, ако будем имао мамузе да цакам Росинанта. А нека сам само ја једанпут у Тобозу и пред мојом сењором Дулсинејом; бре ћу јој тако наказивати за будалаштине и лудости (а то је све једно), које сте починили и још хоћете да почините, да ће бити мекша од рукавице, баш да је нађем тврђу од растовине, па са њеним слатким и замедљаним одговором вратићу се облаком, као какав врачар, па ћу да вас извучем из овог чистилишта, које вам се чини да је пакао, али није то, јер се можете надати да ћете оданде изаћи, а као што сам рекао, који су у паклу, они се томе не могу надати, нити ја мислим, да ћете и ви друкчије мислити.“

„То је истина,“ рече витез он Жалосног Лица; „само како ћемо књигу да напишемо?“

„Па и књижицу магарећу,“ додаде Санчо.

„Све ће то да буде написано,“ рече Дон Кихоте, „па би добро било, кад већ немамо хартије, да напишемо, као што су чинили у старо време, на лишћу од дрва, или на дашчицама од воска, премда би овде исто тако тешко било наћи то, као и хартију. Него ми

[65] *In inferno nulla est redemptio*, из ада нема искупљења. Овде се опет титрао Сервантес са речима, јер *retentio* значи задржавање и Санчо би са *nulla est retentio* казао, да у паклу нема задржавања.

сад паде на ум, где би било добро, па и најбоље да напишем писмо, а то је у књижицу записницу што је карденинова била, а ти ћес се постарати, да се она препише на хартији лепо разговетноу првом селу, где будеш нашао мађистора школскога, или каквога сакристана; али ни по што не дај да ти га препише какав писар, који прави парничка писма, јер онда га ни Сотона не би разумео.“

„А шта ћемо са потписом?“ запита Санчо.

„Амадисова писма никада нису имала потписа,“ одговори Дон Кихоте.

„То је лепо,“ на то ће Санчо, „али упутница треба да је потписана како треба, а кад би се она преписала, би казали, да је потпис лажан, и ја би остао без магарца.“

„Упутница ће бити потписанау истој књижици, и кад је види моја синовица, неће се ништа противити да је изврши; а што се тиче љубавнога писма, ту ћес метнути потшис : *Ваш до гроба витез од Жалосног Лица*. А то ништа не мари што ће бити написано туђом руком, јер колико могу да се опоменем, Дулсинеја не зна но читат, ни писати, нити је целога свога века видела моје писмо или потшис, јер моје миловање и њено увек је било платонско, нити је даље ишло од часна погледа, па и то тако на размаке, да бих по истини смео да се закунем да за ових дванаест година, како је љубим више него зеницу ових очију, коју ће у земљи да иструну, нисам је видео но четири пута она можда није ни узела на ум, да ја њу гледам : тако су је строго и под надзором одгојили њени родитељи Лоренсо Корчуело и мати јој Алдонса Ногалес.“

„Гле, гле!“ Викну Санчо, „зар је кћи Лоренса Корчуела сењора Дулсинеја од Тобоза, која се иначе зове Алдонса Лоренсо.“

„Да она је,“ одговори Дон Кихоте, и она је која заслужује, да буде госпођа над целом васељеном.“

„Знам је добро,“ рече Санчо, „и могу казати, да може да потегне снагом, као ма који момак у селу. Тако ми бога, то је једанпут девојкаправа и здрава, па горопад, да би могла из блата извући ма каквога скитницу витеза, или би можда била сењора. Ау курвино копиле! каква је то снага, па какав глас ! Знам, како се једанпут попела на сеоску звонару, да зове некоје своје слуге, који су били на оченој њиви, па ако су и били висе него на то миље, тако су је чули, као да су били доле код звонаре ; а што је најбоље у ње, није никаква чепа, него је баш слободна, са сваким се шали и од свачег прави спрдњу и лакрдију. Па ћу да вам кажем, сењоре витеже од Жалосног Лица, не само можете и треба

да лудујете поради ње, него можете заиста очајавати па и обсити се, јер ко год буде дознао, казаће, да сте учинили сасвим добро, баш и кад би вас ђаво однео. А ја бих хтео да сам већ на путу, само да је видим, јер је већ поодавна, како је нисам видео, па ће бити да се и променила, јер у жена хоће много да кварује лице, кад иду вазда по пољу, по сунцу и по ветру. И хоћу вам право казати, сењоре Дон Кихоте, да сам све до сад био посве на криву путу, јер сам у тврдо веровао, да ће сењора Дулсинеја бити нека принцеза, у коју сте се ви заљубили, или каква госпа, која заслужује богате дарове, што сте јој их послали, као онога Бискајца и галиоте, и многе друге, што ће их свакако бити, као што су морале бити и многе ваше победеод онога времена, кад вам још нисам био коњушар. Али ако ћемо право казати, шта ће се вајдити сењора Дулсинеја од Тобоза, што ће јој отићи да пред њом клекну они побеђен, које јој ви шиљете и још ћете јој послати? Јер може да буде, кад они дођу њојзи, да је затеку, како трља лан, или млати жито, па они кад дођу да је виде, да им се она потпрдујеи да им се даровима руга."

„Ја сам ти већ толико пута казао, Санчо," рече Дон Кихоте, „да си ти велик брбљавам, па ако и јеси глупак. Хоћеш радо да се упушташ у мудровање. А да видиш, колико си луд ти, а ја колико сам паметан, хоћу да ти кажем једну кратку причу. Дакле једна лепа, млада, слободна и богата и сврх свега жива удовица заљуби се у једног младог искушеника, здрава и замашна момка. Ово најпосле дозна његов старешина, па једанпут че, као братски пребацујући, рећи доброј удовици : Чудим се, сењора, и не без многа узрока, да се тако отмена, богата и лепа женска, као ви што сте, заљуби у човека тако никаква, ниска и глупа, као што је оно чељаде, а у овој кући имате толике мађистре, докторе богословља и богослове, међу којима сте могли бирати као крушке, па казати: овога хоћу, овога нећу. Али му она одговори врло учтиво и искрено: Ви се господине мој, врловарате и ви мислите и сувише по старински, ако мислите, да сам рђав избор учинила с оним чељадетом, иако се чини да је глупак; јер за оно, зашто га ја потребујем, зна толико философију, као и Аристотел, па и више. Дакле исто тако, Санчо, за оно, за што ми треба Дулсинеја од Тобоза, она ми толико ваља, колико и највиша принцеза на свету. Исто тако и песници, који славе даме под именом, које су им по својој вољи дали, нису у њих у истину заљубљени. Зар ти мислиш, да оне Амарилиде, Филиде, Силвије, Дијане, Галатеје и остале којих су пуне књиге, романце, берберице, позришта, да су збиља бил од пути и кости и љубавнице онима, који су их славили и који ће их славити? Зацело, нису, него их

само измишљају, да би им стихови имали неку предмет и да би их људи држали за заљубљене и за љуе, који нешто полажу на заљубљеност. И тако мени довољно да мислим и верујем, да је добра Алдонса Лоренсо лепа и поштена, а што се тиче њенога порекла, то слабо мари, јер нико неће за то питати је, ваљда да би је узели у какав клоштар, па ја је себи замишљам, да у свету нема више принцезе од ње. Зато треба да знаш , Санчо, ако ниси знао, да две ствари већма но ишта побуђују на љубав, а то су велика лепота и леп глас, а те обе ствари у потпуно се слажу у Дулснеји, јер у лепоти никоја јој није равна, а у лепу гласу мало је која достиже. А да у кратко завршим, ја себи замишљам, да је све онако, како кажем, и да нити треба што одузимати, ни додавати па је у свом уображењу тако замишљам, какву је желим како у лепоти, тако и у господству, те нити је достиже Јелена, нити је надмашава Лукреција, нити икоја друга од славних жена прошастих векова, Гркиња, варварка или Латинка. Па нека говори ко шта хоће, нека ми због тога незналице замерају, али строги људи ме неће осудити.“

„Видим да ви у свему томе имате право,“ одговори Санчо, „а ја да сам магарац. Само не знам, одкуда ми реч магарац у устима, јер не ваља помињати уже у кући обешена човека. Него брже са писмом, па збогом, јер хоћу да полазим.“

Дон Кихоте дохвати књижицу записницу, уклони се мало на страну и са много спокојства поче писати писмо, а кад га доврши, зовну Санча и рече му, да хоће да му га прочита, те да га запамти, пошто се може свашта очекиватиод његове несреће. На то одговори Санчо :

„Напишите га ви ту у књигу два или три пута, па ми га дајте, а ја ћу га већ добро чувати ; јер то је сасвим глупо, да ћу га ја утубити, јер ми је памет тако слаба, да често заборавим и како се зовем ; али опет зато прочитајте ми га, јер ће ми бити мило да га чујем, пошто мора бити као саливено.“

„А ти слушај, јер овако гласи,“ рече Дон Кихоте.

Писмо од Дон Кихота Дулсинеји од Тобоза.

„Самодржавна и превисока сењора!

Рањен врхом одсуства и повређени до сба срца, о слачајша Дулсинео од Тобоза, жели ти здравље, које сам нема. Ако ме твоја лепота презире ако твојаврсноћа није мени наклоњена, ако ми твој немар задаје јаде, макар да сам доста подносио, опет ћу тешко моћи издржати ову муку, која не само што је веља, но и сувише траје. Мој добри коњушар

Санчо потанко ће те, о лепанезахвалнице, љубљена душманко моја, известити о начину, како сам остао због тебе. Ако будеш хтела да ми притекнеш, твој сам ако ли нећес, чини што ти је воља, јер завршујући мој живот, задовољићу ти сверепости моју жељу,

Твој до гроба,

Витез од Жалосна Лица.“

„Тако ми очине душе!“ викну Санчо, кад чу писмо, „тако што високо овога века ја још не чух. Ау мучицу му! па како ви ту све кажете, што год треба, па како згодно доликујеу потпису *Витез од Жалосног Лица*. Морам да кажем, д асте ви прави враг и да нема оно што ви не знате.“

„За моје знање потребно је све,“ одговори Дон Кихоте

„Е сада,“ рече Санчо, „окрените лист, да напишете на другој страни писмено за три магарца, па га разговетно потпишите, како ће га познати ко га види.“

„Драге воље,“одговори Дон Кихоте.

Па написавши га, прочита га, а гласио је овако :

„На ову прву меницуизволите, госпођице синовице, предати мом коњушару Санчу Панси три од пет магараца, које сам у кући оставио и налазе се под вашим старањем. Ова три магарета изволите му предати и платити за исто толико овде примљених у готовом, што ће се овим и његовом признаницом у ред довести. Написано у сред Сијере Морене вадесет и седмог августа ове текуће године.“

„Добро је,“ рече Санчо, „а сада га потпишите.“

„Није потребно д апотписујем,“ на то ће Дон Кихоте, „само ћу да ставим знак од мог имена, што је толико колико и потпис, и било би довољно за три магарца, а ако ће и за триста.“

„Ја се ослањам на вас,“одговори Санчо ; „а сад пустите ме да одседлам Росинанта и спремите се да ми дате свој благослов, јер мислим, да одмах полазим, а да не гледам оне лудоријешто их хоћете да чините, а ја ћу већ казати, да сам их видео толике, да ми више неће требати.“

„Бар толико желим, Санчо, а желим што тако треба, да ме видиш голишава и како ћу да начиним једно или два тестета лудорија, што ће све бити ни за по часа, бар кад их

будеш видео својим очима, моћи ћеш се свачим клети, да си видео и остале, које ћеш да додаш; а уверавам те, да ти нећеш за толике казати, колико их мислим да учиним.“

„Ако бога знате, господине мој, немојте да вас видим голишава, јер би ме то много растужило и не бих се могао уздржавати да не плачем, а већ ми је глава и онако отежала од плаче ноћашњега за сивцем, д ане марим да поново удесим дипле. А ако баш хоћете да видим какве лудорије, а ви их начините обучени, укратко и које вам баш дођу под руку, јер управо мени све то и не треба, и као што сам вам већ рекао, само ме задржава од поласка и да се вратим скорије и да вам донесем гласе , какве ви желите и заслужујете. А не буде ли тако, нака се сењора Дулсинеја добро опаше, јер ако не одговори како треба, ево се кунем свачим на свету, да ћу јој одговор какав треба песницама и ногама ишчупати из стомака; јер ко би и трпео, да тако славан скитница витез, као ви, полуди ни знаш зашто, ни кошто, него због једне... Нека ме сењора само не пушта да искажем, јер тако ми бога, хоћу јој све што знам казати и без прекидања, па и што с еникад не продаје. Кадар сам ја то учинити; не зна она мене, а бога ми д аме зна, би ми држала седмицу.“

„Ваистину, Санчо,“ примети Дон Кихоте, „ја бих рекао, да ти ниси паметнији од мене.“

„Нисам тако луд,“ одговори Санчо, „али сам ватренији. Али да оставимо то, него шта ћете ви јести, докле се ја не вратим? Или ћете као Карденио пресретати пастире и од њих отимати?“

„Та брига нека те не мучи,“ одговори Дон Кихоте; „јер и да имам, не бих јео друго што, до ли биље и плод, који ће ми дати ова ливада и ова дрв, јер у томе и јесте танкост мога предузећа, да не једем и иначе не испаштам.“

На то рече Санчо:

„Знате ли ви, шта се бојим? Да се нећу умети вратити на ово место, где вас сад остављам, како је сасвим на страни.“

„Утуби ти добро знакове, а ја ћу гледати да се не удаљавам одавде,“ рече Дон Кихоте, „па ћу још потрудити се да се попнем на ове највише стене, како бих те могао угледати на повратку; али ће још боље и сигурније бити, да ме не би промашио и себе изгубио, д аускинеш и понесеш ове жутиловке што је пуно има овде, па идући, да овда онда коју пустиш на земљу, докле не доспеш на чистину, те ће ти она служити као место

међаша и знакова, како ћеш ме наћи на повратку, подражавајући тезејеву концу у лавиринту.“

„Тако ћу и да учиним,“ рече Санчо Панса.

Па одсече неколико жутиловака и замоли свога господара за благослов и опрости се с њим не без многих суза с обе стране. Онда се попе на Росинанта, кога му Дон Кихоте топло препоручи, да се стара зањ, као и за самога себе, па се упути према чистини, пуштајући овда онда гранчице од зутиловине, као што му је његов господар био препоручио. И тако оде, према Дон Кихоте не престајаше звати га, да га види, како је начинио барем две лудорије. Али се неодмачени стотину корака, кад се врати и рече:

„Ја бих рекао, сењоре, да сте ви врло добро казали, да бих се могао заклети, а да не грешим душе, да треба да вас видим, како правите лудорије, па ако ће бити да видим барем једну, премда је свакако највећа та, што вас овде сама остављам.“

„Јесам ли ти казао?“ На то ће Дон Кихоте: али причекај, Санчо, неће проћи ни једно веровање, па ћу ти да их учиним.“

Нагло свуче чакшире и остаде го и само у кошуљи, на одмах без оклевања два пута поскочи и два пута сеусчлови главом доле и ногама горе, откривајући неке ствари, које да не би видео и по други пут, окрену Санчо Росинанта, потпуно задовољан и спокојан, што се може заклети, да је свога господара оставио суманута. И тако ћемо га оставити да иде својим путем, докле се не врати, што ће за мало да буде.

ДВАДЕСЕТ ШЕСТА ГЛАВА

У којој се настављају танкости, које је Дон Кихоте чинио у Сијери Морени као заљубљеник.

Дакле враћајући се на казивање онога, што је витез од Жалоснога Лица чинио, откако је остао сам, повест вели, пошто је Дон Кихоте свршио чловљење и прекобацивања, до пола од доле го и до пола од горе обучен, и кад је видео, да је Санчо отишао, не марећи да гледа и друге лудорије, он се попео на врх од високе стене и ту се дао у мисли о томе, што је толико пута већ био премишљао, а никад није могао у томе да дође до одлуке, а то беше: шта би било боље и више би њему доликовало, или да подражава Ролдану у штетним лудоријама које је чинио, или Амадису у меланколичним, па разговарајући сам собом, рече:

„Ако је Ролдан био тако добар витез и тако храбар, као што сви кажу, није ни чудо, јер најзад био је очаран и нико га није могао убити, до ли који би га убо иглом на једно место на табану, зато је он и носио обућу са седам гвоздених ђонова.[66] Премда му те мајсторије не помогоше код Бернарда од Карпија, који је дознао за њих, па га у Ронсесваљима угушио у свом загрљају. Али да оставимо на страну његову храброст, него да дођемо на оно, што је померио памећу, а то се зна, да је поманитио због знакова што их је нашао код извора и због вести, које му је донео пастир, како је Анђелика спавала не једанпут са Медором, младим Арапчетом кудравих власи и двородржицом у Аграманта. Ако је дакле он разумео, да је то истина и да му је његова дама нанела такву срамоту, није ништа много, што је полудео. Али како да му ја подражавам у лудости, ако му нећу подражавати у њеном поводу? Јер моја Дулсинеја од Тобоза, смео бих се заклети, није целога свога века видела каква Арапина онако, какав је и у његовом оделу, и онаква је и данас, каква јој је мати била, која је родила. Ја бих јој дакле очевидно нанео увреду, кад бих, мислећи друго што о њој, окренуо да онако лудујем, као што је лудовао манити Ролдан. На другој страни видим Амадиса од Галије, који није изгубио памет, нити је правио лудости, а постигао је као заљубљеник толику славу, како нико други; јер како се пише у његовој повести, он није друго чинио, него кад је видео, да је његова сењора Оријана презрела и заповедила му, да пред њу не долази, док га она не зовне, повукао се на Сиромашну Стену са једним пустињаком и тамо се сит налио суза, докле му није небо

[66] То је био Ферагу, који је носио на пупку седам гвоздених плоча.

притекло у његовој највећој муци и невољи. Ако је дакле то истина, као што јесте, зашто ја сада да се дајем у посао да се свучем го наг и да овим дрвима чиним квара, која ми ништа нису скривила, и зашто да мутим бистру воду овим потоцима, који ће ме напојити, када будем желео? Да живи спомен Амадисов и њему нека у свему што се буде могло подражава Дон Кихоте од Манче, за кога ће се казати, што се за другога некога рекло, ако није извршио велика дела, бар је умро обидујући их![67] А ја ако нисам погрђен и презрен од моје Дулсинеје, доста ми је, како сам већ казао, што нисам код ње. Напред дакле, па на посао! Дођите ми у памет, Амадисови послови, и упутите ме, где да почнем подражавати вам. Али ја знам, да је њему главно било читати молитве, па ћу тако и ја."

Узе дакле неколико крупних шишарака од једног плута, па их наниза једно десетак и начини бројанице, али га много мучаше, што онде не беше никаква пустињака, који би га исповедио и с којим би се тешио. И тако би проводио време ходајући по маленој ливади, пишући и урезивајући у кору од дрва и по ситном песку многе стихове, сви удешени према његовој тузи, а некоји у славу Дулсинеји; али што су их могли да нађу целе и који су могли да се прочитају, када су га тамо нашли, само су ови били што иду:

О траве, биљке, дрвеће,
На овом пустоме месту,
Зелени, бујни, к'о цвеће!
Не превирите бол свету,
Чујте јад, срцем што креће.

Бол ми од вас ништ' не хоће,
Мада му равна још неје;
Срце му то место оте,
Ту плака, ту Дон Кихоте,
Што није код Дулсинеје
Од Тобоза.

Ово је место и пак'о,
Љубавник верни где седе,
Од драге бежеђ' злопако,
Допавши велике беде,
А не зна, зашто и како.

Амор испружио нокте,
Од њега злим сваким веје;

[67] Ово се односи на Фаетона, закога Овидије каже у Преображењима, ако и није могао да управља очиним колима, али је тек погинуо, дрзнувши велико дело.

Док нали врч сузне воде,
Ту плака, ту Дон Кихоте,
Што није код Дулсинеје
Од Тобоза.

Тражећи пустоловине
Међу камењем и стењем,
Проклињућ' судбине кивне,
Јер међу дрвљем и трњем
Свуд нађе несреће црне.

Амор га бије на ноте,
Па му се тако злобно смеје,
Разне му памет на фоте:
Ту плака, ту Дон Кихоте,
Што није код Дулсинеје
Од Тобоза.

Који су горње стихове нашли нису се мало смејали додатку *од Тобоза* к имену Дулсинејину, јер им се чињаше, да је Дон Кихоте морао мислити, да се стих неће моћи разумети без *Тобоза;* па је тако и било, као што је касније признао. Писао је и друге многе, али како је речено, осим ове три китице нису се више могле разабрати. У томе и у призивању Фауна и Силвана оних гајева, Нимфа од потока, тужне и плачне Јеке, да му се одазову, да га теше и слушају, провођаше време, као и у тражењу некојих биљака, којима се издржавао, докле се Санчо не врати. Али да се задржао три дана, би се витез од Жалосног Лица тако преобразио да га не би познала ни мајка, која га је родила.

А сада ће бити добро да га оставимо окружена његовим уздасима и стиховима, а ми да причамо, шта се десило Санчу Панси на његовом поклисарству.

Елем кад изађе на царски друм, даде се у тражење Тобоза и други дан стиже до крчме у којој је имао онај белај с поњавом. Тек што је угледао, одмах му се учини, као да га наново бацају у вис, зато не хтеде тамо свратити, али је и стигао у доба, кад је то могао и требао чинити, јер је било ручно доба, а и сам је желео да се чим топлим заложи, јер одавна хранио се непрестано хладним јелом. Ова потреба нагони га да приђе крчми, али вазда не доумевајућу, да ли да уђе или не. Докле он тако стајаше, изађоше из крчме два човека, који га одмах познаше, и један рече другоме:

„Кажите ми, сењоре лиценцијате, онај онамо на коњу није ли Санчо Панса, што за њега рече газдарица нашега пустолова, да је са њеним господарем отишао као коњушар?“

„Он је“, одговори лиценцијат, „а оно је коњ нашега Дон Кихота.“

А познали су га дабогме, јер су то били парох и берберин из истога села, они који су судили књигама и спалили их, па кад већ сасвим познаше Санча Пансу и Росинанта, жељни да што чују за Дон Кихота, пођоше му и парох га зовну по имену и рече му:

„Брат Санчо Панса, а где ти је господар?“

Санчо Панса одмах их познаде и науми да им не каже место и стање, где је и како је оставио свога господара. Дакле им одговори, да му се господар задржао негде некаквим врловажним послом, које он њима не сме казати, пошто има очи у глави.

„Нећемо тако, Санчо Панса“, рече берберин; „ако нам нећеш казати, где је, ми ћемо мислити, као што већ и мислимо, да си га ти убио и опљачкао, кад те ето на његову коњу. Дакле ћеш нам набавити господара коњу, или тешко теби!“

„Нема рашта да ми претите, јер ја нисам човек, који ће кога харати и убити. Сваки гине по својој срећи или по вољи божијој. Мој господар остао је у по ове планине, па тамо испашта на сав мах“.

Па одмах, не престајући у говору, прича им, у какву га је стању оставио, шта му се све догодило, па како носи писмо сењори Дулсинеји од Тобоза, у коју му се господар заљубио као луд.

Она двојица дивише се ономе што им Санчо Панса казиваше, па ако су и знали за лудило Дон Кихотово и кога је рода, опет кад чуше, наново се дивише. Искаше од Санча Пансе, да им покаже писмо, што га је носио сењори Дулсинеји од Тобоза. Он им рече, да је написано у једну књигу записницу и да му је господар заповедио, да га даде преписати на лист хартије у првом месту у које буде дошао. На што му рече парох, да му га покаже, а он ће га што лепше преписати. Санчо Панса маши се у недра, тражећи књижицу, али је не нађе, нити би је могао наћи, па да је тражио и до данашњега дана, јер је Дон Кихоте задржао у себе и није му је дао, а он се опет није сетио да је од њега иште. Када виде Санчо да нема књиге, пребледе као крпа, па наново стаде се журно свуда пипати и наново опет виде, да је нема; а он на то оберучке дохвати се за браду и стаде је чупати и нагло се поче песницама лупати по лицу и по носу, тако да сав огрезну у крви. Када то видеше парох и берберин, запиташе га, која му је велика невоља, да се тако грува.

„Која ми је невоља?“ одговори Санчо. „Ето док длан о длан изгубио сам у часку три магарца, од којих је сваки био као град.“

„Како то?“ запита берберин.

„Изгубио сам књижицу записницу“, одговори Санчо, „у којој је било писмо за Дулсинеју и једно писмено, које је потписао мој господар и у коме је заповедао својој синовици, да ми даде три магарца од она четири или пет што су били код куће.“

Па им онда исприча, како је изгубио свица. Парох га утеши и рече му, кад се буде нашао са својим господарем, нека му овај наново напише упутницу, и то тако, да је начини на листу хартије, као што је обичај; јер упутнице у записницама никад се не признају, нити се извршавају. Санчо се утеши тиме и рече, кад је тако, онда и не мари много, што се изгубило Дулсинејино писмо, јер тако рећи зна га наизуст, па га може дати да се препише где хоће и кад хоће.

„Па дела нам га кажи, Санчо“, рече берберин, „па ћемо га преписати.“

Санчо Панса стаде се чешати по глави, једа би из ње извукао писмо, па час стане на једну ногу, час на другу, сад упре очи у земљу, сад у небо и пошто себи одгризе скоро половину нокта на једном прсту, одржавајући ону двојицу у живу очекивању, рече после дуге почивке:

„Тако ми бога, господине попо, ево нека одмах сви ђаволи носе оно, што се сећам од писма, само знам да се овако починьало: *Превисока и сможданава сењоро*.“

„Неће бити рекао сможданава,“ примети берберин, „него савршена, или самодржавна сењора.“

„Тако је,“ викну Санчо; „онда је даље, ако се могу да опоменем... *рањен и без сна и озлојеђен љуби руке вашој милости, незахвална и врло непозната лепотице*; онда нешто не знам каже за здравље и за болест што јој шаље, па онда иде даље, докле не дође свршетак: *Ваш до гроба витез од Жалосног Лица*.“

Она двојица уживаше, видећи добро памћење Санча Пансе, те му га и хвалише много, па га позваше да им још један пут и два пута каже писмо, како ће и они да га запамте и да га у своје време препишу. Санчо га им наново каза три пута и толико пута наново изусти три хиљаде будалаштина. Онда и сам исприча, шта му је господар чинио, али ни речи не спомену за ону поњаву, с којом је имао посла у тој крчми, у коју није хтео да сврне. И то рече, како ће његов господар, ако му буде донео добре поруке од сењоре Дулсинеје од Тобоза, да се дигне и да поради да буде цар, или барем владар, јер су се њих двојица тако погодила, и то ће да буде сасвим лако, како је храбар и силне мишице; па кад

то буде, онда ће њега да ожени царичином госпођицом, која ће да наследи богату и велику државу на тврдој земљи, без каквих острова и острва, јер за ова већ и не мари. Све то говораше Санчо тако озбиљно, час по бришући нос, и тако без памети, да се она двојица наново дивише, видећи, колика је жестока била лудост у Дон Кихота, кад је могао да залуди и овог сиромаха. Не хтедоше да се муче и да га обавештавају, јер им се чињаше, кад му то ништа не шкоди савести, да ће боље бити да га у томе оставе, а њима ће бити тим слађе слушати му глупости. Рекоше му дакле, нека се моли богу за здравље свога господара, јер је ствар вероватна и врло можна, да ће он временом постати цар, као што вели, или барем арцибискуп, или други такав сан да ће да добије. На то им Санчо одговори:

„Ако би срећа окренула ствари тако, да би мој господар имао вољу да не буде цар него да буде арцибискуп, онда бих, господо, желео знати, шта ли дају скитнице арцибискупи својим коњушарима.“

„Па дају им,“ одговори парох, „какву обичну црквену овицију или парокију, или какву сакристанију, која им доноси лепу вајдицу, осим других доходака, који обично дају још толико.“

„Онда ће зато требати,“ на то ће Санчо, „да коњушар није ожењен и да знаде бар о миси помагати; а ако је тако, шта ћу ја несрећник, који сам ожењен и не знам ни прво писме у бекавици? Шта ће да буде са мном, ако мој господар буде добио да буде арцибискуп, а не цар, као што је обичај у скитница витезова?“

„Немој да се бринеш, брат Санчо,“ рече берберин, „јер ћемо ти ми господара милити и препоручити му, па и на његову савест позваћемо се, да буде цар, а не арцибискуп, што ће му и лакше бити, јер је више храбар, но што је учеван.“

„Тако бих рекао и ја,“ рече парох, „и чинићеш тако, као добар кришћанин. Али што сад ваља да се чини, то је, да се удеси, како ће да се твој господар опрости непотребна испаштања, које је, велиш, остао да врши; а да бисмо промислили начин, којим то да извршимо, као и да бисмо јели, биће добро да уђемо у ову крчму.“

Санчо им рече, нека они уђу, а он ће их чекати ту на пољу, па ће им после већ казати, зашто неће да уђе и зашто му не бива да улази у крчму; него их моли, да му ту донесу да што једе, али нека је што вруће, па исто тако и зоби за Росинанта. Они уђоше у крчму и оставише га на пољу, а мало затим донесе му берберин да једе.

Пошто њих двојица пуно премишљаше о начину, кога да се држе, те да би постигли оно што желе, досети се парох начину сасвим према укусу Дон Кихотову и према оном што би они хтели, а то беше, како рече берберину, да мисли, да се он преруши као скитница и госпођица, а берберин да се како боље зна начини коњушарем, па тако да оду тамо, где је Дон Кихоте, градећи се он, да је девица тужна и невољна; па ће онда да га моли за дар, који му он као храбар скитница витез, неће моћи одбити, а тај дар, који мисли да од њега иште, да буде то, да он са њом пође, куда ће га повести, те да исправи увреду, коју јој је опак један витез нанео, као и то да га моли, да од ње не иште да скида своју образину, нити да је што пита за њене околности, докле не буде исправио зло дело онога витеза. Мишљаше, да ће Дон Кихоте у то име све учинити, што се одањ буде искало, и да ће га на тај начин оданде извући и одвести у његово село, где ће се постарати да виде, да ли има каква лека његовој чудној лудости.

ДВАДЕСЕТ СЕДМА ГЛАВА

Како су прошли са својом намером парох и берберин, уз друге ствари, које су достојне да се причају у овој великој повести.

Парохов план добро се свидео берберину, тако да одмах приступише да га уделотворе. Заискаше од крчмарке једну хаљину и неколико рубаца, а за то оставише у залогу нову парохову мантију. Берберин начини велику браду од сива или рђаста воловока репа, у који је крчмар свој чешаљ закачавао.Крчмарица их питаше, нашто ће им те ствари. Парох јој укратко каже, како је Дон Кихоте полудео и како им треба то прерушавање, те да би га извукли из планине, у којој се сада налази. Одмах се досетише крчмар и крчмарица, да ће та будала бити био њихов гост са мелемом и господар коњушара у поњави, па причаше пароху све што им се десило, не прећутавши ни оно, што је Санчо прећутао.Најпосле обуче крчмарица пароха тако, да се друкчије није могло пожелети. Она му обуче чошну сукњу пуну пруга од црна аксамита широких са шаке и изрецканих, па један прслук од зелена аксамита, са пасом од бела кумаша, све такво као што се кројило још за краља Вамбе.[68]Парох није хтео да му праве конђу, него метне на гдаву капицу од прошивена платна, коју је носио да у њој ноћу спава, а чело повеже подвезом од црне свиле и другом широком подвезом начини образину, којом сасвим лепо покрије браду и лице.На главу метне свој шкрљак, који је био тако широк, да му је служио као штит од сунца, па огрнувши се огртачем, седне на мазгу своју на женски начин, а берберин појаше своју са својом дугом и сивом брадом, која му допираше до појаса, а како рекосмо, начинио је од репа здрава вола.Опростише се са свима, па и са добром Мариторнесом, која обећа, ако и грешна, да ће очитати читаве бројанице, да им бог даде добра успеха у тако мучну а тако кршћанску делу, као каквога су се били латили.

Али тек што изађе из крчме, а пароху паде на ум, да не чини добро, што се тако прерушио, јер није пристојно, да се један свештеник тако накаради, па ма било и због важне ствари. Рече то берберииу и замоди га, **да** мењају одело, јер је правије да берберин буде невољна девица, а он ће бити коњушар; неће ли тако, он је наумио не макнути се даље, па мађаво однео Док Кихота. У то пристиже Санчо и видећи њих двојицу у такву руху, не могаше да не прсне у смех. Берберин заиста пристаде на све што је парох хтео, па

[68]Вамба је био готски краљ у седмом столећу, који се и сад ау народу помиње; нарочито кад хоће да се каже, да је што давно било, онда се вели, да је то било за Вамбина краљевања.

кад мењаше рухо, парох га поучаваше, како да се влада и шта да говори Дон Кихоту, те да би га побудио и нагонио, да с њим пође и да се остави боравишта, које је био изабрао за своје празно испаштање. Берберин одговори, да му не треба никакво поучавање, јер ће он већ како треба одвалатати своју лекцију. Не хте засад да се облачи, докле не стигну близу места, где је био Дон Кихоте, зато савије своје хаљине, а парох намести своју браду, па се упуте даље, предвођени Санчом Пансом, који им исприча, што им се десило са суманутим, кога су нашли у нланини, али прећута, како су нашли бисаге и што се ових тицало, јер макар да јо био шмокљаст, ипак је ово чељаде било и мало себичио.

Сутра дан стигоше тамо, где је Санчо био остављао гранчнце као знакове, да би знао место, где је свога господара оставио. Када познаде место, рече им, да је то улазак и да се сада могу преобући, ако је то потребно, да би му се господар ослободио; јер су му они прво били казали, да је ово овакво идење и прерушавање посве важно, да би му се господар отргнуо од онога ружна живота, који је одабрао, па му пуно препоручиваше, да не каже свом господару, ко су, нити да их познаје; па ако га буде питао, као што ће га зацело питати, да ли је предао писмо Дулсинеји, нека каже, да јесте, а пошто она не зна да чита, то му је наустице казала и поручила, да му заповеда, да онога стика дође до ње, иначе ће га постигнути њена немилост, а то је зањ веома важно, пошто тиме и с оним, што су сами наумили да му кажу, мисле, да ће га повратити к уљуднијем животу и толико постигнути, да се он одмах дигне на пут, да буде цар или монарк, јер да ће да буде арцибискуп, тога нека се не плаши.

Све то слушаше Санчо и добро утуби, па им много захвали на њиховој намери, да ће саветовати његовом господару, нека не буде арцибискуп, него цар, јер се њему чини, да цареви могу боље чинити милости својим коњушарима, него ли скитнице арцибискупи. И то им још рече, да ће бити добро, да он пође напред да га потражи и да му однесе одговор од његове сењоре, јер ће већ то бити довољно, те да га извуку из тога места, нити ће им требати, да се они толико труде. Учини им се, да Санчо Панса има разлога, дакле доконају, да ће да га причекају, докле не дође да им јави, да је нашао свога господара.

Санчо улегне кроз онај теснац у планину, оставивши њих двојицу на једном месту, где је текао тих поточић и где су рријатну хладовину правиле неке стене и неколика дрва. Врућина и припека била је јака, јер је био месец август, кад у оном крају хоће да је врло велика жега, доба је било око три часа после подне, све то твораше оно место веома

пријатним и позиваше их да ту чекају на Санча да се врати, као што и учинише. Лешкајући њих двојица тако у хладовини, допре им до ушију глас, који без пратње какве друге инструменте звоњаше слатко и пријатно, чему се они не мало удивише, јер мишљаху, да оно није место, где би се могло наћи такво певање; јер ако и хоће да кажу, да у гори и у пољу имају пастири са дивним гласом, то је више песничко кићење, него ли истина. Још већма се зачудише, кад разумеше, да оно што се пева стихови су, не простих говедара, него оштроумних дворана; у томе их утврдише ови стихови, које су чули:

Ко ми квари срећовање?
Превирање.

Ко ми множи боловање?
Ревновање.

Ко ми куша истрајање?
Негледање.
Зато моје јадовање
Не налази нигде лека,
Јер ми руше наду сваку
Презор, ревност, негледање.

Ко овим јадом грува?
Љубва.

Ко ми славу моју врђа?
Срећа.

Ко помаже тога беса?
Небеса.

Зато с' ових свих чудеса
Ваља мени умријети,
Јер прот мени су заклети
Љубав, срећа и небеса.

Шта ће блажити моју коб?
Гроб.

А љубави шта је цена?
Мена.

Шта јој лечи њену скудост?
Лудост.

Зато дакле није мудрост,
Тражит' лека од љубови,
Кад су од ње ти лекови:
Црни гроб, па мена, лудост.

Доба од дана и године, самоћа, глас и вештина певачева изазва дивљење и задовољство у слушалаца, који осташе мирни, надајући се, да ће чути још што; али видећи да ћутање подуже потраја, доконаше да се дигну и да траже певача, који тако дивним гласом певаше, и таман да тако учине, кад исти глас учини да се не макоше, допрвши наново до њихових ушију, певајући овај сонет.

Сонет

О света дружбо, која си се дигла
Међ свете душе рајском перивоју,
Нам оставивши тек привидност своју,
Ширећи небу своја лака крила,
Одакле нама, да се чуство крене,
Покажеш лице застрто ваћелом,
Који се каткад блиста добрим делом,
Тек ово најзад на зло се искрене:

Сиђи са неба, о дружбо! Ил' не дај,
Да ти одором превара се кити,
Да њоме ружи сву намеру благу;

То не буде ли, онда уздано знај,
Свет хоће брзо рату се вратити,
Раздору првом, пакленоме врагу.

Певање се заврши дубоким уздахом, а ова двојица наново пажљиво очекиваше, да ли ће се још певати; али видећи, да се песма окренула на јецање и тужно вајкање, науме да дознају, који је тај веселник, који тако дивно пева, а тако тужно уздише, и не пођоше далеко, кад савивши за једну стену, угледаше човека исто онаква изгледа, како га је био описао Санчо Панса, кад им је причао за Карденија; а тај човек кад их опази, не ђипи, него остаде онако главе спуштене на прси, као да се дао у мисли, нити подиже очи да их гледа више но онај први пут, кад су изненада дошли. Парох, који је био човек лепорек (а већ је знао за његову несрећу, јер га је познао по знацима), приђе му и кратким, али веома

разумним разлозима стаде га молити и наговарати, да се остави тог јаднога живота, да га тамо не би изгубио, што би највећа несрећа била међу свима несрећама. Карденио беше тада сасвим при свести, слободан од оног наступа од беснила, који би га тако често отуђивао самоме себи, па видећи ову двојицу у оделу, какво нису носили обитници оне пустиње, није се томе мало чудио, тим више, кад је чуо, да су говорили о његовом страданију, као о познатој ствари, јер из парохових речи могао је то да разбере, те одговори овако:

„Који сте, да сте, господо, ја добро видим, да небо, које се брине за помоћ добрим људима, па много пута и неваљалима, мени, који без разума проводим живот, шаље, ако то и нисам заслужио, у ове удаљене од света стране људе; који живим и многим разлозима гледају да ме одатле извуку; на бољи пут. Али како они не знају, као што знам ја, кад бих се и уклонио од ове беде, да бих пао у другу већу, то би ме можда морали држати за човека слабе памети, или што би још горе било, за сасвим луда; а не би чуда било, кад би тако било, јер ја добро знам, да је моћ замишљаја моје несреће тако силна и тако дејствује на моје зло, да нисам подобан да јој одолим, и онда сам као камен, без свака људска осећања и свести, па онда морам веровати, кад ми људи кажу и показују знамења од онога што сам починио, докле ме је опхрвао овнај страшни наступ. А ја друго не знам, него залуду жалити се и проклињати без вајде моју злу срећу, те онима, који хоће да чују, у извињење моје манитости, казивати њен повод; јер кад разборити људи виде, какав је узрок, неће се чудити последицама, па ако ми неће дати лека, бар ме неће кривити, и њихово негодовање спрам моје неприличности окренуће се у сажаљење спрам моје несреће. Па ако сте ви, господо, дошли с истом намером, са којом су други пре вас долазили, пре но што бисте даље пошли у вашем добронамерном усаветовању, молим вас, да саслушате нечувену приповест од моје несреће, јер пошто је будете чули, шат се поплашите од посла који бисте узели на се, кад бисте хтели јаду дати утехе, коме не може биги утехе.“

Она двојица, који друго и не желеше, него баш из његових уста да чују повод његовој несрећи, молише га да им прича, обећавајући, да неће друго чинити, него што он буде желео ради његова лека и утехе. С тиме поче тужни витез своју жалосну повест од прилике истим речима и начином, као што је био пре неколико дана причао Дон Кихоту и козару, кад је због мађистра Елизабата и савесности Дон Кихотове у одржавању витешког угледа оставио причање недовршено, као што је већ горе описано. Али сада хтеде добра

срећа, да не дође наступ од манитости, те могаше да дотера казивање до краја. И тако дошавши донде, како је Дон Фернангдо нашао писамце у књизи од Амадиса од Галије, рече Карденио, да га је добро запамтио и да је овако гласило:

„Лусинда Карденију.

„Сваки дан налазим у вама врлине, које ме обвезују и приморавају, да вас све више уважавам; и зато ако хоћете да ме опростите овога дуга, али без уштрба по мој образ, можете то ласно учинити. Имам оца, који вас познаје и који ме милује, и он ће не приморавајући ми вољу, испунити ону, која ће бити према вашој; ако ме ви поштујете, као што кажете и као што верујем."

Ово писамце, као што већ рекох, побуди ме да просим Лусинду за љубовцу, а оно је учинило, те је Дон Фернандо у свом мишљењу држао Лусинду за једну од најпаметнијих и најразборитијих девојака онога времена, па то писамце побуди у њему жељу, да ме упропасти, пре но што би се моја жеља испунила. Кажем Дон Фернанду, како ми је одговорио Лусиндин отац, да мој отац ваља да је проси, а ја му то не смем да кажем, бојећи се да неће на то пристати, не што није добро знао Лусиндину вредност, доброту, врлину и лепоту, и што их није држао за довољне да оплемене ма коју кућу у Шпањолској, него што знам, да ми отац не би желео да ме тако брзо жени, докле не види шта је наумио са мном дука Рикардо. Једном речи, казах му, да не могу да се усудим да мом оцу говорим, како због ове незгоде, тако и због многих других, које су ме плашиле, и не знајући их какве су биле, али тек да ми се чини, као да никада ништа неће бити од онога што сам желео.

На све ово одговори ми Дон Фернандо, да он узима на се, да са мојим оцем говори и да га наведе да говори са Лусиндиним оцем. О частољубни Марије! О сверепи Катилино! О зликовче Сула! О подли Галалоне! О издајниче Вељидо! О осветљиви Јулијане! О грабљиви Јудо! Издајниче, сврепи, осветљиви, подмукли! Каква ти је зла учинио овај бедник, који је са толиком искреношћу открио најтајније тајне срца свога? Чиме те је увредио? Које ти је речи казао, или какав савет давао, а да сви нису на то ишли, да ти увећају част и корист? Али шта се жалим несрећник, кад се зна, ако звезде у свом току носе несрећу, те ова од горе навали са необузданом јарошћу и силом, да нема силе на земљи која ће је задржати, нити човечије вештине, која може да је предупреди. Ко ће да помисли, да Дон Фернандо, одличан, разборит витез, мени обвезан за моје услуге, који је подобан био да постигне оно, што му је љубавна жеља тражила, ма се на коју страну

окренуо, даће он да, се укописти, што но реч, и да ми преотме једину моју овчицу, коју ни сам још нисам имао! Али да оставим ове некорисне и сувишне примедбе и да наставим прекинути конац моје несрећне повести.

Дакле Дон Фернанду учини се, да му је на сметњи моје присуство за извршење његове издајничке и ружне намере, па докона да ме пошаље до његовог старијег брата, тобоже да од њега иштем новац за исплату шест коња, које је навчаш и само да би ме уклонио, како би лакше могао успети са својом проклетом намером, исти онај дан био купио, у који се био понудио да говори са мојим оцем, па искаше да ја идем по новце. Зар сам могао предупредити ово издајство? Зар сам могао и да га слутим? Зацело не, напротив, са највећом вољом понудих се да одмах пођем, задовољан добрим пазаром. Ону ноћ говорио сам са Лусиндом и рекох јој, шта је удешено са Дон Фернандом, и да се тврдо уздам, да ће наше благе и праведне жеље имати успеха. Она ми рече, као ни ја не помишљајући на издају Дон Фернанда, да гледам да се што пре вратим, јер мисли, да ће се наше жеље испунити, чим буде мој отац говорио са њеним. Не знам, како би, али када ми то рече, напунише јој се очи сузама и грло јој се стеже, да ништа више није могла да говори, а учинило ми се, да је још много имала да ми каже. Зачудих се овом ненаданом случају, који дотле никад код ње нисам приметио, јер кад бисмо се год по доброј срећи и моме старању састали, разговарали смо се са сваком радошћу и задовољством, нити смо у наш разговор мешали сузе, уздахе, ревновање, сумње и страховање. Све ми увећаваше срећу, што ми је небо дало за љубавницу, ја јој преузносих лепоту, дивљах се њеној врлини и разборитости, а она опет хваљаше на мени оно, што јој се заљубљеној чинило да је хвале вредно. Уз то иричали бисмо тисуће детињарија и шаљивих ствари од наших суседа и познаника и највише што бих се усудио, било би да јој као силом ухватим лепу ц белу ручицу и принесем је мојим уснама, у колико је то допуштала честа ниска решетка, која нас је растављала. Али ону ноћ пред мој жалосни полазак она плакаше, јецаше и уздисаше, те ме баци у забуну и немир, јер сам се поплашио, видећи у Лусинде тако нове и тако тужне знаке од туге и чуства; ипак да не бих разоравао моју наду, све сам приписивао силној њеној љубави према мени и болу, који хоће да изазива одсуство у онима, који се милују. Најпосле кренух се тужан и замишљен, са душом пуном мисли и сумња, а не знајући шта сумњам и шта мислим - јасна знамења, која су показивала тужан успех и несрећу, која ме је очекивала.

Стигох онамо, куда сам био послан, предадох писмо брату Дон Фернанда, бих лепо дочекан, али не и брзо отпремљен, јер ми рече да чекам осам дана, сасвим протпв моје воље, и да гледам, како ме дука његов отац неће видети, пошто му је брат писао, да му новац пошље без очина знања. А све то измислио је неверни Дон Фернандо, јер је брат имао новца, да ме одмах врати. Овај налог беше такав, да дођох у искушење, да му се не повинујем, јер ми изгледаше немогуће, да ћу моћи жив издржати толико дана у одсуству од Лусинде, тим мање, што сам је оставио онаку тужну, као што сам вам казао; ипак као добар слуга повиновах се, ако сам и видео, да ће то бити на штету мога здравља. Али четврти дан по мом доласку ево човека једног где ме тражи са писмом, које ми предаде и које по адреси познадох да је од Лусинде, јер је рукопис био њен. Страхујући и узбуђен отворих га, мислећи да ће бити нешто велико, што је побудило да ми у одсуству пише, јер је то ретко чинила, и кад сам присутан био. Пре но што ћу писмо читати, запитах човека, ко му га је дао и колико је времена провео на путу. Он ми рече, како је у подне ишао у вароши једном улицом, кад га кроз један прозор зовну врло лепа сењора с очима пуним суза, те му журно рече:

„Брате, ако сте крштен, као што изгледате, тако вам бога, одмах идите с овим писмом у село и до лица, које је означено на адреси, као што се обоје добро види, и тиме ћете учинити велику услугу самоме богу; а да бисте то могли учинити удобно, нате ово што је у овој марами. С тим речима добаци ми кроз прозор рубац, у коме је било увезано стотину реала и овај златни прстен што ми је на прсту и писмо што сам вам га дао. Па нечекајући мог одговора, оде, са прозора, пошто је прво видела, како сам узео писмо и рубац и знацима јој казао, да ћу учинити оно што ме моли. Видећи ја, да сам тако добро награђен за труд, који сам могао имати тражећи вас, а познавши из адресе, да сте ви, коме се пише, јер ја вас, господине, врло добро знам, уз то обвезан сузама оне лепе госпође, наумим да писмо иикоме не поверавам, него сам да дођем да вам га предам; а на путу сам провео шеснаест часова, јер знате, да има осамнаест миља.“

Докле ми овај захвални и нови гласоноша то говораше, бејах сав поражен његовим речима, ноге ми дрхташе, да се једва могох држати. Најзад отворих писмо и прочитах ове речи:

„Реч, коју вам је дао Дон Фернандо, да ће говорити вашем оцу, да говори са мојим оцем, он је одржао више према својој жељи, него ли на вашу корист. Знајте,

сењоре, да ме је он просио, а мој отац, заведен преимућствима, која му се чини да Дон Фернандо има над вама, узео је ту ствар тако озбиљно, да ће од данас до два дана да буде веридба, али тако у потаји и тако скривена, да ће бити сведоци само небеса и некоји људи домаћи. Како ми је, можете мислити; ако вам је можно доћи, похитајте, а да вас љубим, или не, то ће вам показати успех ове ствари. Дај боже да ово писмо доспе у ваше руке пре но што се моја рука буде морала спојити са руком онога, који тако ружно држи задану реч."

То беше укратко садржај писма, које ме одмах крену на пут, не чекајући друга одговора ни новца; јер сам сада сасвим јасно познао, да ме Дон Фернандо није до свога брата послао због куповине коња, него ради своје згоде. Јарост, коју сам осећао спрам Дон Фернанда, уз страх да ћу изгубити благо, које сам толиким годинама дворбе и чежње задобио, даде ми крила, те као у лету стигох сутра дан у моје место у онај час, у који сам се обично састајао са Лусиндом. Тајом уђох у варош и оставих мазгу, на којој сам дошао, у кући онога доброга човека, који ми је донео писмо, а срећа ме у тај пар тако добро послужи, да нађох Лусинду на решетци, која је била сведок нашој љубави. Лусинда ме одмах познаде и ја познадох њу; али не онако, како је она требала да ме види и ја њу да нађем. Али камо тога у евету, који се може похвалити, да је проникнуо и дознао збуњену мисао и нестално расположење у женске? Зацело тога нема. Дакле кад ме Лусинда угледа, рече ми:

„Карденио, обучена сам за веридбу, већ ме чекају у сали издајица Дон Фернандо и мој грабљиви отац са другим сведоцима, који ће пре видети моју смрт, него ли моју веридбу. Не брини се, друже, само гледај да се нађеш при тој жртви коју ако не будем могла предупредити мојим разлозима, имам скривен нож, који ће моћи предупредити да ме снага изда, учинивши крај моме животу и почетак твоме познавању, да видиш, колико сам те волила и волим те."

Ја јој одговорих збуњен и журно, бојећи се да нећу имати каде да јој одговорим:

„Нека ти, мила моја, твоје дело обистини твоје речи, јер ако ти имаш нож ради потврде твојих речи, ево ја имам мач да те браним њиме, или да се убијем, ако нам срећа буде противна."

Не верујем да је могла чути све ове речи, јер је журно позваше, пошто је чекао младожења. С тиме наста ноћ моје туге, зађе сунце моје радости, остадох без видела у

очима и без разбора у уму. Не знадох ни ући у њену кућу, ни макнути се ма куда; али сетивши се, колико је потребно моје присуство за оно, што је могло у тој прилици да буде, приберем се што сам већма могао и уђем у њену кућу, па како сам знао у њој врло добро све улазе и излазе, а нарочито како се цело у тајности чинило, то ме нико не опази, тако да неопажен могох да се сместим у пањези од једнога прозора у истој сали, где су мецагови и завесе тако скривали, да сам све могао да видим што се у сали чини, а да мене нико не види. Ко би могао казати, каква су ми чуства срцем пролазила, докле сам тамо стојао, какве су ми мисли долазиле у главу, какве сам планове правио! Јер их је било толико и таквих, да се не могу казати, нити марим да их казујем. Доста је да знате, да је младожења ушао у салу без друга накита, до ли у обичду свом оделу. Као сведок био му је један Лусиндин рођак и у целој сали никога са стране није било, до ли домаћа чељад. Мало за тим изађе из једне побочне собе Лусинда, праћена матером и њеним двема девојкама, тако лепо обучена и принарећена, као што је заслуживао њен сталеж и лепота и како је захтевала господска велелепота и укус. Моја узбуђеност и занос не дадоше ми да потанко гледам и посматрам њено одело, само могох приметити боје белу и црвену и блеск од драгога камења и адиђара у накиту на глави и у целом њеном оделу, а све то губило се спрам неописане лепоте њених дивних русих власи, које спрам драга камења и светлости од четири велике воштанице у сали само још већма блисташе се пред очима. О памети, прека душманко мом покоју! Шта ми вреди сада замишљати несрављену лепоту оне моје обожаване непријатељице? Не би ли боље било, сверепо сећање, да ме опоменеш и изнесеш ми оно, што сам тада чинио, те да побуђен таком очитом увредом, ако не да се осветим, а оно бар да се опростим овога живота? Немојте, господо, да су вам досадне моје примедбе, јер муке моје иису такве, да се могу и требају да казују укратко и као узгред, јер свака околност у њима мени се чини достојна пространа разговора.“

Парох му одговори на то, да не само што им није досадно слушати га, него баш оне појединости, које казује веома су пријатне, јер су такве, да их не треба муком прећи, него заслужују исту пажњу, као и главни догађај.

„Елем“, настави Карденио, „кад су сви били у сали дође ондашњи парох, па их обоје узе за руку, те да изврши оно, што се у таквој прилици иште. Он рече:

„Хоћете ли, госпођице Лусиндо, господина Дон Фернанда, који је овде, за свога законитога супруга, као што то заповеда света мати црква?“

Целу главу и врат промолих између сагова и са највећом пажњом и смућеном душом стадох слутити, шта ће Лусинда да одговори, очекујући од њеног одговора моју смртну пресуду, или потврду мога живота. О, зашто тада нисам изашао на среду, зашто нисам повикао: Лусиндо, Лусиндо! Пази што чиниш, помисли, шта ми дугујеш, помисли, да си моја и да не можеш бити чија друга. Имај на уму, да твоје *да* и крај моме животу биће једно и исто. Хеј, издајниче Дон Фернандо, ти разбојниче моје среће, ти смрти мога живота! Шта хоћеш? Шта тражиш? Промисли, да на кршћански начин не можеш постигнути твоје жеље, јер је Лусинда моја заручница и ја сам јој вереник! Ах, ја будала! Сад, кад сам на страни и далеко од опасности, говорим, шта сам требао чинити и што нисам учинио; сад, кад сам пустио да ми се отме моје благо, проклињем отмичара, коме сам могао да се осветим, да сам имао срца за то, као што га имам да се јадам; па да, кад сам онда био кукавица и глуп, право је да сад умрем под срамотом, у кајању и луд.

Парох чекаше на Лусиндин одговор, која с њим подуго оклеваше, и кад сам ја мислио, да ће потегнути нож да се осигура, или да ће одрешити језик и изустити какву истину или изјаву, која ће излазити на моју корист, чух је, где рече гласом малаксалим и слабим: Да, хоћу. Па то исто рече Дон Фернандо и даде јој прстен, те тако беше везани нераздрешивом везом. Вереник приђе да пољуби своју вереницу, а она метну руку на срце и обезнањена клону матери у наручје.

Имам још да кажем, како ми је било, кад сам са оним *да* видео да су осујећене моје наде, да су лажне Лусиндине речи и обећања, да је онемогућен ма за које време повратак блага, које сам изгубио у том часу. Мене остави умље, учини ми се да ме је цело небо издало, да сам постао мрзак земљи, која ме је носила, те ми није давала ваздуха за уздахе и влаге за очи; само ми порасте ватра, тако да сам сав буктео од јарости и љубоморе.

Сви се ужурбаше око онесвеснуте Лусинде и кад јој мати раскопча прси, да би јој дисање олакшала, нађоше савијену хартију, коју одмах узе Дон Фернандо и стаде је читати спрам једне воштанице, а кад је прочита, баци се на једну столицу и наслони главу на руку, као човек врло замишљен, нити помагаше, да му се заручница поврати из несвести. Видећи све у кући збуњене, доконам да одем, па видели ме или не, наумивши, ако ме виде, да учиним такав русвај, да ће сав свет чути праведно негодовање мога срца у казни издајничкога Дон Фернанда, као и у превртљивости обезнањене невернице. Али моја судбина, која као да ме је сачувала за веће беде, ако их може бити већих од садашњих,

удеси, те у тај пар дође ми присебност, која ме је од тог доба оставила, и тако не тражећи да се осветим мојим највећим душманима, (а то сам лако могао учинити, како нико на ме ни мислио није), наумим да се осветим на мени и да на себи извршим казну, коју су они заслуживали; а можда сам ту био окрутнији, него ли да сам им тад задао смрт, јер муке брзо престану, кад нагло дођу, а кад се муке одгађају, то вазда убија, не довршујући живот.

Најпосле изађох из оне куће и одох тамо, где сам оставио мазгу, дадох је оседлати и не праштајући се, појахах је и одох из града, као Лот не усуђујући се да се осврнем натраг; а кад се видех саму пољу и ноћни мрак ме окружи и тишина ме његова позва да се јадам, не марећи да ли ће ме ко чути или познати, дигох глас и одреших језик у толиком проклињању Лусинде и Дон Фернанда, као да ћу тиме исправити неправду, коју су ми учинили. Назвах је сверепом, немилом, претворном и незахвалном, али највише грабљивом, јер богатство мога непријатеља заслепило је очи њене воље, те ме је оставила и предала се ономе, спрам кога се срећа била показала штедрија и подашнија; а у по ових клетава и грдња ја је извињавах, говорећи, да је она била само девојка држана у кући својих родитеља, васпитана и научена да им се увек повинује, па је морала одговорити њиховој жељи, кад су јој давали као супруга витеза тако одлична, тако богата и лепа; јер да није пристала нањ, могло се мислити, или да нема памети, или да је на другу страну окренула своју жељу, а тога се морала бојати ради свог доброг гласа и образа. Онда опет рекох, да је нешто она само била казала, да сам ја њен заручник, видели би они, да она није са мном учинила најгори избор, па би је извинили, јер пре но што се понудио Дон Фернандо, ни они сами, ако им је жеља била разложна, нису могли за своју кћер желети бољу прилику од мене, те пре но што је пристала на силу и у последњем часу дала руку, могла је казати, да сам јој ја дао моју руку, а ја бих онда изишао и потврдио све што би она том приликом била измислила. Најпосле доконах, да је мало љубави, мало разбора, много частољубља и жеља за величином учинила, те је заборавила на речи, којима ме је варала, задржавала и одржавала у мојој тврдој нади и у поштеним жељама.

С таквим речима и у том неспокојству јахах остатак од ноћи, и кад освану, нађох се на једном улазу у ову планину, којом јахах друга три дана без стазе и пута, докле не стигох до неке ливаде, које су не знам на којој страни ових брда, и ту запитах неке пастире, где су ова брда понајдивљија. Рекоше ми, да је овде. Одмах се овамо упутих са намером, да ту довршим живот. Кад стигох у ову пустињу, скапа ми мазга од умора и

глади, или што ће бити пре, да се курталише тако непотребна терета, какав је са мном вукла. Сад опешачих, савладан природом, опхрван глађу, а не хотећи ни мислити да тражим кога да ми помогне. На тај начин остадох, не знам докле лежећи на земљи, а онда се дигох без глади и нађох се уз неке козаре, који су ми свакако били у помоћи, јер ми они рекоше, како су ме нашли и како сам говорио такве лудости и бесмислице, да се јасно видело, да сам померио памећу. И од тог доба сам сам осетио, да ми није увек читава, него да тако ослаби и попусти, да радим тисуће лудорија, дерем хаљине на себи, вичем по овој пустињи, проклињући моју злу срећу и узалуд понављајући слатко име моје душманке, не имајући другу мисао и намеру тада, него да виком том учиним крај моме животу; а кад дођем к себи, нађем се тако уморан и малаксао, да једва могу да се мичем. Највише станујем у шупљем једном плуту, где могу да склоним ово јадно тело. Говедари и козари у овој планини, покретани сажаљењем, издржавају ме, остављајући јело по стазама и стењу, куда мисле да ћу можда проћи и наћи га, па ако ми тада и није чиста свест, али природна потреба даје ми да познам храну и отвара у мени жељу да је тражим и вољу да је узмем. Другдаш ми кажу, кад ме нађу при свести, да излазим на путове и да од пастира, ако ми и дају од драге воље, отимам, кад долазе са храном из села у своје станове. На тај начин проводим мој јадни и несрећни живот, докле небу не буде воља да га доведе ка крају, или ми памет тако окрене, да се не сећам лепоте и невере Лусиндине, ии увреде Дон Фернанда. Буде ли то за мога живота, хоћу моје мисли управити на бољу страну; не буде ли, само ћу га једно молити, да ми се души смилује, јер ја не осећам силе у себи ни подобности, да тело своје истргнем из ове невоље, у коју сам га бацио од своје воље.

То је, господо, горка приповест о мојој несрећи. Реците ми, да ли се могла испричати са мање бола, него што сте га видели у мене? Па немојте да се трудите и да ме наговарате и светујете, што вам памет буде говорила да би било добро за моје исцељење, јер то би ми толико помогло, колико и лек, који би славан, лекар прописао болеснику, који неће да га узме. Без Лусинде не треба ми спаса; а пошто она хоће да је друга чија, а овамо је била или требала да буде моја, тако и ја хоћу да сам несрећан, а овако сам могао бити срећан. Својом несталношћу она је хтела да утврди моју пропаст, а ја гледајући да се упропастим, хоћу да јој вољу испуним, и онима који за мном буду долазили, бићу пример, да је само мени недостајало оно, што у свију несрећних преостаје, којима хоће да преостане утеха, да им, несрећа не може бити већа; а мени је само повод већем јаду и

терету, јер мислим, да му неће бити краја ни кад умрем.“

Овде доврши Карденио свој дуги говор и колико несрећну, толико љубавну приповест, и таман парох да му каже неколике речи од утехе, кад га прекиде глас, који му допре до ушију, и који тужан оно говораше, што ће се казати у четвртом делу ове приповести; јер на овом месту довршио је трећи део мудри и вредни приповедач Сид Амет Бененцелија.

Ч Е Т В Р Т А К Њ И Г А

ДВАДЕСЕТ ОСМА ГЛАВА

У којој се казује нова и љупка пустоловина, која се пароху и берберину десила у истој планини.

Срећно и пресрећно било је време, када се у свету појавио најхрабрији витез Дон Кихоте од Манче; јер имајући он тако часну намеру, као што је покушај да се ускрсне и свету поврати већ изгубљени и тако рећи умрли ред тумарајућих витезова, уживамо ми у ово наше време, коме су потребне веселе забаве, не само сласт његове истините повести, него и оних приповедака и епизода у њој, које од чести нису мање пријатне и уметничке и истините, као и сама повест, која настављајући свој огребенали, оплетени и одељени конац, прича, како таман кад је парох био заустио да теши Карденија, прекиде га глас, који му допре до ушију и који је тужно овако говорио:

„Авај боже! Да ли једном нађох место, које ће да буде скривен гроб сињем терету овога тела, који и сувише преко моје воље носим? Да, биће, ако ме не вара самоћа, коју ми обећава ова планина. Авај несрећница! И колико милије друштво биће мојој намери ово стење и шипраг, јер ће ми допустити да се пожалим небу на моју несрећу, што на земљи никога немам, од кога могу очекивати савета у двоумици, утехе у јаду, нити лека злу.“

Све ове речи чуше и разумеше парох и који су с њиме били, па како им се учини, а тако је и било, да су оне ту у близини изуштене, дигоше се да потраже тога тужнога, па не учинише ни двадесет корака, кад иза једне стене угледаше под једним јасеном момче у сељачку руху, коме у први мах нису могли да виде лице, јер је главу био сагнуо перући ноге у потоку, који је онуда текао, а они беху пришли тако тихо, да их он није осетио, нити је био на што друго пазио, него да пере ноге, које су такве биле, да су изгледале као два комада бела гристалда, што се тамо у потоку изравна поред друга камења. Они се удивише белоћи и лепоти ногу, јер им се чинило, да нису биле створене да газе по земљи, ни да иду иза плуга и волова, као што је показивало одело у младића. Елем видећи, да их није осетио, парох, који је напред ишао, даде знак осталој двојици, да се скрију за неко камење што је тамо било; тако и учинише сви, пажљиво мотрећи, шта ради момче, које имаше на себи мрк гуњ од две поле, стегнут око паса белим рупцем. Носио је још и чакшире и доколенице од мрке чохе, као и на глави мрку капу. Доколенице је био уздигао до

половине ногу, које чисто као од бела алавастра изгледаше. Кад доврши прање лепих ногу, одмах их убриса убрусом, који извади испод капе, па скидајући ову, подиже лице, те који га посматраше, удивише се, кад угледаше несравњену лепоту, тако да Карденио тихим гласом рече пароху:

„Ако ово није Лусинда, онда није човечански створ, него божански.“

Момче скиде капу, па тресући главом тамо амо, поче **му** се коса осипати и ширити, да би јој и сунце могло завидети. По овом познаше, да је по изгледу сељак био женско; и то такво, да га нежније и лепше нису дотле виделе очи оне двојице; па ни Карденио, да није видео и знао Лусинду, јер је касније казао, да се само Лусиндина лепота може такмичити с овом. Дуге и русе власи не само јој плећа покриваше, него је целу до доле увијаше, тако да се од тела друго не виђаше осим ногу, такве су и толике власи биле. Сад се место чешља послужи рукама, које, ако су ноге у води изгледале као комади гристалда, у коси су изгледале као комади од угрудана снега. Све то баци она три гледаоца у највеће чудо и побуди у њима што јачу жељу да дознаду, ко је то. Зато науме да се укажу и на шум, који учинише кад се кренуше, диже главу лепа девојка и уклонивши обема рукама косу испред очију, погледа у оне, који су тај шум причинили, и чим их опази, ђипи и не обувши се и не покупивши косу, шчепа нагло један замотуљак као од платна, који беше поред ње, те покуша пуна забуне и страха да бежи; али не учини ни шест корака, кад не могући јој нежне ноге издржати оштро камење, паде на земљу. Кад ово видеше она тројица, прихиташе јој и први јој парох рече:

„Не бежите, сењора, ко сте, да сте, јер што нас овде видите, једино имамо намеру да вам будемо на служби. Немате рашта да се дајете у безразложно бегање, јер нити вам ноге могу то да издрже, нити ми можемо на то пристати.“

Поплашена и збуњена на све то она ни речи не одговори. Они јој на то приђоше и парох је узе за руку и настави:

„Што нам крије ваше одело, сењора, то су нам одале ваше власи, јасни знаци да нису морали бити мало важни узроци, који су вашу лепоту испрчили у тако недостојну руху и довели вас у пустињу, као што је ова, у којој срећа нас послужи да вас нађемо, ако не да дамо лека вашем злу, а оно да вам дамо утехе, јер никакво зло не може бити тако силно, нити дотерати до крајиости, докле год има живота, да не би хтело нослушати барем савет, кад се овај даје са добром намером пећенику. И тако, сењора, или сењоре, или што

већ хоћете да сте, оставите страх, који вас је обузео код нашега погледа, па нам кажите своју добру или злу срећу, а у нама укупно и у сваком појединце наћи ћете, који ће вам помоћи у осећању за ваше патње.“

Докле парох тако говораше, беше прерушена девојка као пренеражена, погледајући их све, не мичући уснама, нити речи говорећи, као оно сељак, кад му се покажу ствари ретке и које дотле никад није видео. Али кад нарох рече и друге речи, које су имале исти циљ, она дубоко уздахну и прекиде ћутање, рекавши:

„Кад самоћа ових брда није могла да ме сакрије, нити ми моје распуштене власи допустише да ми језик лаже, те би ми залуду било наново што измишљати, које ако би ми се веровало, било би више из учтивости, него ли из друга разлога. Претпоставивши ово, велим вам, господо, да вам захваљујем на понуди коју сте ми учинили и која ми је наложила обавезу, да вас у свему задовољим што сте од мене искали, ако се и бојим, да ће казивање моје несреће вама причинити колико сажаљења, толико и непријатности, јер нећете наћи лека за њу, нити савета да је растерате. Ипак, да ми част код ваше добре воље не би изгледала сумњива, пошто сте ме већ познали да сам женска и видите ме као девојку саму и у овом оделу, што све укупно и свако за себе може да обори свако добро мишљење, хоћу да вам кажем оно, што бих хтела прећутати, кад бих могла.“

Све то рече без устручавања она, која изгледаше тако лепа женска, и тако лаким језиком, тако љупким гласом, да се њеној разборитости не мање дивише, него ли лепоти; и пошто јој учинише нове понуде и наново је замолише, да испуни што је обећала, она се не даде више молити, обу се са сваком чедношћу, па покупивши своју косу, намести се на једном камену, и пошто се она тројица око ње наместише, усили се да задржи неколике сузе, које јој дођоше на очи, и поче озбиљним разговетним гласом казивати повест свога живота овако:

„У овој Андалузији има једно место, по коме се презива један дука, који је један од оних људи што се зову гранди (великаши) од Шпањолске.[69] Он има два сина, старији је наследник његовог имања и канда његових врлина, а млађи не знам шта је наследио, ако не неверство Вељида и подмуклост Галалона.[70] Овом господину клетвеници су моји

[69] Мисле, да је Сервантес овде имао на уму дуку Осуну, јер је можда било нека стварна основа у Доротијину казивању.

[70] За Галалона приметили смо пре (стр. 14). Вељидо је витез од Кастилије који је убио краља Санча II при опсади Саморе 1073. године.

родитељи, ниски пореклом, али тако богати, да кад би благо од њихове природе било равно њиховом богатству, нити би они имали што више да желе, нити бих ја имала бојати се да се видим у несрећи у којој сам; јер можда моја зла срећа отуда пониче, што они нису високог рода; оно истина нити су тако ниски, да би се могли стидети свога стања, нити тако високи, да бих се ја могла оставити моје мисли, да ми несрећа долази од њихове нискости. Једном речи, они су сељаци, људи прости, несмешани ни са каквом рђавом пасмином, и штоно реч од старине чисти кршћани, али тако чисти, да њихово богатство и отменост могла им је мало по мало прибавити име племића, па и витезова. Али је њима било највеће племство и богатетво, што сам им ја била кћи; па како нису имали друге деце, а били су родитељи пуно милостивни, то сам била једна од најразмаженијих кћери, коју су родитељи игда имали. Била сам им огледало, у коме су се гледали, потпора старости, мета којој су ишли, мерећи према небу све своје жеље, а како су ове биле благе, то ни моје ни у чему нису се од њих одвајале. И као што сам им над срцем била господар, тако сам била и над њиховим имањем; ја сам примала и отпуштала млађе; рачун од сетве и жетве ишао је преко мојих руку; тескови од уља, пивнице, рачун од крупне и ситне стоке, од кошница, једном речи од свега, што тако богат сељак, као мој отац, може да има и има, водила сам рачун ја и била сам газдарица и домаћица са толиком ревности и на толико његово задовољство, да вам то не могу исказати. Часове од дана, који су ми преостајали, пошто бих дала што треба најстаријим слугама и осталим надничарима, проводила сам у занимању, које је девојкама и корисно и потребно, као што га даје игла и ђерђев, а много пута преслица; а кад бих та занимања оставила, да бих се душом опоравила, а ја бих се забављала читајући какву књигу од божанства, или бих ударала у арфу, јер ми је искуство показало, да музика утишава узбуђену душу и олакшава умни рад. Такав ми је био живот у родитељској кући, а ако сам га тако подробно описала, није било из разметљивости, ни да бих се похвалила, да сам богата, него да видите, како сам без моје кривице из поменутог доброг стања доспела у несрећу, у којој се сад налазим.

Елем проводећи мој живот у толику послу и у такву затвору, да се могао упоредити с оним у клоштру, да ме, како мишљах, нико не могаше видети осим домаће чељади, јер оних дана, кад бих на мису ишла, бивало је то тако рано и толико сам била праћена матером и осталим слушкињама, и уз то била сам тако увијена и покривена, да су ми очи једва виделе земљу, где ћу ногом да станем - ипак очи љубави, или боље рећи

беспослености, које су оштрије од рисових, изложише ме пажњи Дон Фернанда, јер тако се зове дукин млађи син, кога сам вам већ споменула.“

Приповедачица није још добро изрекла име Дон Фернанда, а Карденио се промени у лицу и стаде знојити се у толикој узбуђености, да парох и берберин, који га посматраше, страховаше да ће га снаћи наступ од манитости, за коју су били чули, да овда онда наилази нањ; али Карденио само се знојаше и остаде миран, укочено гледајући у сељанку, домишљајући се, ко је; а она не узимајући на *ум* Карденијево трзање, настави даље своје казивање:

„Чим ме је видео, а он, као што ми после рече, тако се заљуби у мене, како се то могло добро разумети из његовога понашања. Али да бих пре била готова са причањем моје бескрајне патње, нећу помињати, шта је све чинио Дон Фернандо, да би ми показао своју вољу: подмити све људе у кући; мојим рођацима даваше и нуђаше дарове и користи; преодан у мојој улици не престајаше празновање и увесељење, а преоноћ нико од свирке не спаваше; писамца, која не знам како долазише ми у руке, беху без краја и конца, пуна заљубљених речи и обећања, мање слова, него уверавања *и* заклетава. Али све то не само да ме не умекша, него ме још отврдну тако, као да ми је био највећи непријатељ и као да је све што је чинио да би ме задобио, чинио ради противна успеха; не што ми се не би допадао племенити стас Дон Фернанда, или што би ми се његово обилажење чинило да је претерано, јер сам осећала као неко удовољство, видећи да ме толико љуби и уважава тако отмен витез, нити ми криво беше читати у његовим писмима моју хвалу; јер ма како ружне да смо ми женске, ја бих рекла, да нам је увек мило чути, да нас зову лепотицама; него свему томе противљаше се моје поштење и непрестано саветовање мојих родитеља, који су већ сасвим знали за намеру Дон Фернанда, пошто се он нимало није бринуо, ако ће је знати сав свет. Родитељи ми говорише, да своју част и добри глас остављају и полажу само на моје поштење и добро срце, да размислим разлику између мене и Дон Фернанда, па да ћу увидети, ако он и вели нешто друго, да његове мисли више иду на његову насладу, него ли на моју корист, па ако ћу да на неки начин ставим препону, те да се он остави своје неправедне тежње, да ће ме они одмах удати за онога, који се мени најбоље допада, било међу најодличнијима у нашем месту, или у околини, јер све то може да се учини код њихова велика имања и мога добра гласа. *Уз* ова поуздана обећања и уз истину њихових речи ја сам се утврђивала у мојој намери и никад ни речи не одговорих Дон

Фернанду, која би му и издалека могла показати наду, да ће постигнути своју жељу. Али све ове моје опрезности, које је он требао да држи за презирање, мора да су му само већма дражиле његове ружне пожуде, јер тако морам да назовем намеру, коју ми је показивао, јер да је ова била онаква, каква је требала да је, не би сте ви сад знали за њу, јер не бих имала прилику да вам је казујем. најпосле дознаде Дон Фернандо, да моји родитељи хоће да ме удаду, како би му одузели наду да ће ме добити, или барем да ће ми дати јаке чуваре. На овај глас или сумњу он учини оно, што ћете одмах чути.

Једне ноћи, кад сам у мојој соби сама била са једном девојком служавком, добро закључавши врата, бојећи се да ми због небриге не дође поштење у опасност, не знам и не разумем како, тек у по ове опрезности и чувања и у самоћи оне тишине и затвора обре се он преда мном, а ја кад га угледах, тако се збуних, да ме очи издадоше и језик ми занеме, и зато не могох повикати, а мислим, да ми ни он не би допустио, јер одмах ми притрча, па узевши ме у своје наручје - јер како рекох, у оној забунинисам имала моћи да се браним - поче ми говорити такве речи, да не знам, како је можно, да лаж има толику вештину, како ли их зна слагати, да онако истините изгледају; неверник учини, да му сузе потврђиваше речи, а уздаси његову намеру. Ја сиротица, одрасла код мојих сама, невешта у таквим приликама, почех не знам ни сама како држати за истину толику претворност, али не тако, да би ме био покренуо на што више својим сузама и уздасима, до ли на сажаљење. И тако кад ме прође прва забуна, почех опет помало прикупљати изгубљену свест, те са више сталности, него што се могао надати, рекох:

„Кад бих, сењоре, као што сам у твоме наручју, била у наручју дивљега лава и кад бих се од њега могла избавити, учинивши или казавши што на уштрб мом образу, то би било исто тако немогуће да учиним и да кажем, као што би ми немогуће било да престанем бити оно што сам била; зато ако ми и држиш тело обухваћено твојим рукама, ја имам душу моју окружену мојим часним чуствима, која су тако различна од твојих, да ћеш то видети, ако би на силу хтео даље да поступиш против мене. Ја сам ти клетвеница, али не робиња. Нити племенитост твоје крви има, нити треба да има силе, да нискост моје крви обешчасти и ни пода шта држи; и у толико ја сељанка себе поштујем, колико ти себе држиш као господар и каваљер; код мене ти твоја снага ништа неће помоћи, нити ће имати вредности твоје благо, нити ће ме преварити твоје речи, нити ме дирнути твоји уздаси и сузе, а ако бих коју од свију поменутих ствари видела у онога, кога би ми

родитељи одредили за мужа, моја вољa прилагодила би се његовој и моја и његова вољa не би се раздвајале, тако да кад бих остала са мојом чашћу, од своје воље, ако и без уживања, дала бих му оно, што ти, сењоре, сад на силу хоћеш да добијеш. Све то казала сам, да не би помислио, да би ико шта од мене добио, који ми не би био законит супруг."

„Ако је само то што ти побуђује сумњу, прекрасна Доротија," (јер то је име ове несрећнице) рече непоштени витез, „ево ти овде дајем руку, да ћу бити твој, а сведок овој истини нека је небо, коме ништа није сакривено, и ова икона наше госпе, коју овде имаш."

Кад Карденио чу, да каже, да се зове Доротија, наново се узбуди и најпосле се увери, да се одмах добро домишљао; али не хте да прекида казивање, да види, на што ће изаћи оно, што је тако рећи већ знао; само рече:

„Име ти је Доротија, сењора? Чуо сам, да се још једна тако зове, која је можда једнаке среће с тобом; говори даље, а у своје време казаћу ти ствари, да ћеш се пренеразити и у исти мах стужити."

Доротија погледа на ове речи пажљиво у Карденија и у његово необично и очајничко одело, па га замоли, ако што зна за њену злу срећу, да јој одмах каже, јер ако јој је добра срећа што оставила, то је срчаност да може да подноси ма какву невољу, која би је снашла, уверена будући, да јој се ништа не може десити, што би могло повећати несрећу, која је већ снашла.

„Нећу пропустити, сењора," одговори Карденио, „да ти кажем, шта мислим, ако се обистини оно, чему се домишљам; а за сада још није згодни час, нити би ту вајдило, кад би знала."

„Било како му драго," рече Доротија, „да наставим моје казивање."

„Дон Фернандо узе једну икону што је у соби била и њу позва као сведока нашем верењу. Најснажнијим речима и страшним заклетвама обећа ми, да ће ми бити муж. Али пре но што је то изустио, рекох му, да добро пази што чини и да промисли, како ће се његов отац разјарити, кад га види ожењена сељанком његовом ноданицом; да га неће заслепити моја лепота; јер неће бити довољна, да у њој нађе изввњење за његову погрешку, па ако жели да ми учини добра из љубави према мени, нека ми пусти судбину да тече, како то иште моје стање, јер такви неједнаки бракови никад не доносе радости, нити дуго траје сладост, са којом почињу. Све ове речи рекох му и још многе друге, на

које се не сећам; али оне не могоше да га одврате од његове намере, исто као што онај, који не мисли платити, кад удешава превару, не гледа на незгоде. А у исто време укратко се и сама промислих и рекох сама себи: Па нећу ја бити прва, која ћу удадбом од ниска стања да се попнем до господства, нити ће Дон Фернандо бити први, кога је лепота, или боље рећи слепа страст навела, те се оженио приликом, која није према његовом господству; кад дакле не чиним ништа необично, нити заводим нов обичај, то зашто не бих пристала на ову част, коју ми судбина пружа; па нека му наклоност, коју ми показује, и не потраје дуже од испуњене жеље, ја ћу најзад пред богом бити његова жена; а кад бих хтела да га са презирањем отерам, он би још могао учинити што не треба и силу употребити и онда бих била обешчашћена и без извињења за кривицу, које би ми могао дати он, јер људи не знају, како сам дошла дотле; јер какви разлози били би довољни; да ми се родитељи и други увере, да је тај витез ушао у моју собу без мог пристанка?

Сва ова питања и одговоре претурих у тренутку у мојој памети, а сврх свега почеше да ме савлађују и да ме склањају на оно, што ни мислила нисам да ми је пропаст, заклетве Дон Фернанда, сведоци које је призивао, сузе које је лио, па најпосле његова умиљатост и лепота, што уз толике доказе искрене љубави могло је савладати и друго срце, које је тако као моје било слободно и безазлено. Дозовем моју слушкињу, нека на земљи прати небеске сведоке. Дон Фернандо стаде понављати и потврђивати своје заклетве, првим свецима додаде нове као сведоке, позва на себе тисућу будућих проклетиња, ако своје обећање не изврши, опет стаде влажити своје очи и умножи своје уздахе, стиште ме јаче у своје наручје, из кога ме никад на пуштао није, па с тим и кад из собе изађе моја девојка, ја престадох бити том, а он постаде неверник и поганац.

Дан, који је дошао иза ноћи моје несреће, као да није тако брзо дошао, рекла бих, како је то желео Дон Фернандо; јер пошто се изврши оно, што пожуда иште, највећа жеља што може да дође та је, да се оде оданде, где је постигнута. Ово велим, јер се Дон Фернандо журио да оде од мене, те помоћу моје слушкиње, оне исте, која га је била у собу пропустила, нађе се на улици пре свануће; а опраштајући се са мном, ако и не онако својски и жестоко, као кад је дошао, рече ми, да не сумњам у његову веру и да су његове заклетве постојане и истините, па у већу потврду своје речи скиде са прста скупоцен прстен и натаче га на мој прст. Једном речи, он оде, а ја остадох не знајући, да ли тужна или весела. То могу по истини казати, да сам била збуњена и замишљена и као ван себе

доведена тим новим случајем, нити имах срца, или ми не паде на ум да покарам моју слушкињу због извршене издаје, с којом је пустила Дон Фернанда у саму моју собу, јер још нисам била на чисто са мном, да ли је то било добро или зло, што ми се догодило. При поласку рекох Дон Фернанду, да истим путем ове ноћи може ме походити и даље по ноћи, јер сам његова била, докле му се не свиди, да ту ствар изнесе на јавност; али осим прве ноћи за тим, он више не дође, нити га могох видети на улици, ни у цркви кроз више него месец дана, те сам се залуду мучила да се с њиме састанем, а знала сам да је у месту и да је скоро сваки дан ишао у лов, јер му је та забава била особито мила. Добро знам, да су ови дани и часови били за мене тужни и жалосни, и добро знам, да сам тада почела сумњати, па и разуверавати се од вере у Дон Фернанда; и то знам, да је моја девојка тада чула речи од укора за њену продрзљивост, каквих пређе није слушала; па знам, да сам морала да водим рачуна о мојим сузама и о изгледу мога лица, да не бих дала повода мојим родитељима да ме питају, зашто сам тако зловољна, те да морам тражити, каквом лажи да им одговорим. Али све то заврши се уједанпут, јер дође нешто, што поломи обзире и учини крај пристојним мислима, него престаде стрпљење и на видик изађоше моје тајне мисли; а то би, кад се после неколико дана пронесе глас по месту, да се Дон Фернандо у једној оближњој вароши верио са девојком несравњене лепоте и од веома отмених родитеља, ако и није тако богата била, да је према свом миразу могла очекивати тако одличну прилику. Рекоше да јој је име Лусинда и да су се при њеној веридби догодиле друге ствари достојне дивљења.“

Када Карденио чу Лусиндино име, само што увуче рамена, уједе се за усне, набра обрве и мало за тим пусти од очију два извора од суза, али Доротија ипак настави своје казивање овако:

„Овај жалосни глас дође до мене и у место да ми се код њега срце следи, толика се јарост и гњев распалише у њему, да мало што нисам потрчала улицама вичући и казујући, каква ми се гадна издаја и невера учинила; али засад се ова помама умири при помисли, да ону исту ноћ у дело приведем оно, што сам наумила, а то би, да турим на се оно одело, које ми је дао млађи пастир, који је служио у мог оца, пошто сам му открила сву моју несрећу и замолила га да ме отпрати до вароши, у којој сам чула да ми се мој душманин налази. Он у прве замери ми смелости и укори ме за ламеру, али кад ме виде сталну у предузећу, понуди ми се да ме прати, како рече, до на крај света. Онога стика увијем у

платно једно женско одело уз некоје драгоцености и нешто новца за сваки случај, на оне ноћи у тишини, не јавивши се мојој неверној служавци, одох од куће, праћена мојим слугом и небројеним мислима, па се пешице упутих у варош, носена живом жељом да тамо стигнем, и ако не да покварим што је учињено, а оно да питам Дон Фернанда, где му је душа била, да тако учини.

За два и по дана стигох камо сам хтела, и кад уђох у варош, запитах за кућу Лусиндиних родитеља. Први, кога запитах, више ми одговори, него што сам желела да чујем. Рече ми кућу и све што се догодило приликом кћеринога прстеновања, те како се људи екупљају и по свој вароши о томе говоре. Рече ми, како ону ноћ, кад се Дон Фернандо верио са Лусиндом, пошто је она изустила своје *да*, да ће му бити заручница, снашла је јака обамрлост, па кад јој је вереник пришао да је раскопча, те да добије ваздуха, нашао је писмо написано Лусиндином руком, у коме она каже и изјављује, да она не може бити вереница Дон Фернанду, јер је она заручница Карденију, за кога ми онај човек рече, да је то веома отмен каваљер из истога града; па ако је казала *да* Дон Фернанду, то је учинила само из послушности према својим родитељима. Једном речи, кажу, да је у том писму тако писало, да је она дала разумети, да је имала намеру да се убије, пошто се сврши прстен, па је наводила разлоге, зашто је себи узела живот, а све то потврди се тиме, што су нашли један нож не зиам где у њеној хаљини. Кад је све то видео Дон Фернандо, учини му се, да му се Лусинда ругала и титрала с њим и држала га ни пода шта, он јурну њојзи пре но што се освестила и истим ножем, који су код ње нашли, хтеде да је изудара, па би то био и учинио, да му нису стали на пут њени родитељи и они који су се ту десили. Још рекоше, да је Дон Фернандо одмах отишао и да се Лусинда из несвести повратила тек сутра дан и онда је причала својим родитељима, да је она права заручница поменутога Карденија. Још дознадох, да је Карденио, како причаше, био при прстену и кад је видео прстеновану, што он никад није могао да помисли, да је очајан отишао из града, оставивши најпре једно писмо, у коме се жалио на оно, што му је Лусинда учинила, и како ће отићи, где га нико неће видети. Све то било је познато у целој вароши и о томе се говорило, и сви говорише и више, кад дознаше, да је Лусинде нестало из очине куће и из вароши, јер је у целој не нађоше, тако да родитељи јој скоро да помере памећу, не знајући шта да чине, да би је нашли.

Ове вести оживеше ми наду и учини ми се да је боље, што нисам нашла Дон

Фернанда, јер не нашавши га заручена, помислих, да ми нису сасвим затворена врата од лека, мислила сам, да је можда небо зато ставило ову препону за други брак, да би му показало да увиди, шта је првоме дужан, и да узме у рачун, да је крштен и да више треба да помишља на своју душу, него ли на земаљске обзире. Све те ствари претуривах у мислима и тешах себе без каква разлога, замишљајући себи далеке и слабе наде, да бих одржала живот, који ми је већ одвратан постао.

Налазећи се тако у вароши и не знајући, шта да чиним, пошто нисам нашча Дон Фернанда, чух здура да јавно виче, како се обећава велика награда ономе, који нађе, описујући моје године и одело у коме сам, те чух, како веле, да ме је из очине куће отео момак, који је са мном дошао; а то ме до срца дарну, јер видех, колико ми је пала част, јер не беше доста да ме срамоте са мојим одласком, него још додаше и с киме, са човеком тако ниским и недостојним мојих наклоности. Чим дакле чух здура, одмах одох из града са мојим слугом, који већ показиваше да му се обећана верност уздрмала, па ону ноћ доспесмо у честе ове планине, бојећи се да нас не нађу. Алн штоно реч, да једно зло изазива друго и да крај једне беде хоће да буде почетак другој већој, тако би и са мном; јер мој добри слуга донде веран и поуздан, кад ме виде у овој самоћи, побуђен пре својим неваљалством, него ли мојом лепотом, хтеде да употреби прилику, коју му пружаше, како он мишљаше, ова пустиња, па са мало устручавања и још мање страха од бога и поштовања према мени поче ми говорити о љубави, а кад виде, да му ја на његове безобразне предлоге одговорих оштрим и заслуженим речима, остави се молбе, чиме је у први мах мислио да се користи, па поче силу да употреби. Али праведно небо, које ретко или никад не пропушта да пази на поштене намере и да им иде на руку, поможе и мени, тако да са мојом малом снагом и са малим напором њега отиснух са једне стрмени, где га оставих, не знам да ли мртва или жива, па одмах са што већом журбом, у колико се могло од узбуђености и умора, улегоху ова брда, не имајући другу мисао ни другу намеру, него да се ту сакријем и да бежим од оца и од оиих, које је он послао да ме траже. Са том жељом има не знам већ колико месеци да сам у овим брдима, где сам нашла једнога пастира, који ме је узео за слугу у једном месту усред планине, и код њега сам служила цело то време, гледајући, да сам увек у пољу, да бих скрила ове власи, које ме данас издадоше, кад ни мислила иисам. Али све моје лукавство и све моје старање ништа ми не помогоше, јер мој газда опази, да нисам момак, па му се роди иста ружна мисао, као и у

мога слуге; а како срећа не даје у сваком белају и помоћ, те не нађох стрмен ни рупчагу, одакле бих се опростила газде и стрмекнула га, као што сам учинила са слугом, то нађох за мању незгоду да га оставим и да се наново сакријем у ову пустињу, него ли да код њега кшам моју снагу и увештавање. И тако, како рекох, наново се стадох крити и тражити, где бих без какве препоне могла с уздасима и сузама молити небо, да се смилује мојој несрећи и да ми даде начина и згоде да је се опростим, или да оставим живот у овој пустињи, те да не остане помена **од** несрећнице, која је тако без своје кривице дала повода, да се о њој говори и да је оговарају у њеном завичају и на страни.“

ДВАДЕСЕТ ДЕВЕТА ГЛАВА

У којој је реч о лепој згоди и начину, кога су се латили, да би нашега витеза извукли из најсверепија испаштања, коме се био подвргнуо.

„То је, господо, истинита повест моје несреће. Сад реците и судите, да ли уздаси, које сте чули, речи, које сте разабрали, и сузе, што ми од очију теку, имају довољна разлога, да се показују у највећој мери. А кад ми узмете природу моје несреће, видећете, да би залуду била свака утеха, јер јој нема лека. Само вас молим – а то можете и треба лако да ми учините – да ми дате савета, где бих могла провести живот, а да не морам страховати и бојати се, да ће ме наћи они, који ме траже; јер ако изнам, да ћу код велике милоште мојих родитеља према мени зацело бити лепо примљена код њих, тек ме толики стид обузима при самој помисли, да ћу пред њих доћи не онако, како су они мислили, да сам волија за увек уклонити се испред њихова погледа, него ли да им видим лице са помисли, да ме они гледају отуђену поштењу, које су у мени очекивали.“

С тим речима ућута, а лице јој се покри руменилом, које јасно показиваше чуство и стид у њеној души. А који су је били слушали осећаше спрам њене несреће колико сажаљење, толико и дивљење, па ако је парок и хтео да је одмах теши и саветује, предвари га Карденио и рече:

„Дакле, сењора, ти ли си лепа Доротија, јединица богатога Кленарда?“

Зачуди се Доротија, када чу име свог оца и да га помиње онакав бедник, јер смо већ поменули, како је лоше био обучен Карденио, па му рече:

„А ко сте ви, пријатељу, који ми очино име знате? Јер досад, ако се добро сећам, у целом току приповести о мојој несрећи ја га нисам именовала.“

„Ја сам,“ одговои Карденио, „онај несрећник, за кога је, како рекосте, сењора, казала Лусинда, да сам јој вереник; ја сам несрећни Карденио, кога је пакост онога, који вас је довео до стања у коме сте, поставио таква, каква ме видите, у дроњцима, гола, без сваке утехе човечанске; а што је од свега најгоре, без памети, јер ову само онда имам, кад је небу воља да ми је даде за који кратки час. Ја сам, Доротијо, онај, који сам присуствовао неправди Дон Фернанда и који сам чекао да чујем оно *да*, што га је Лусинда изустила да ће му бити заручница; ја сам онај, који нисам могао да видим, шта ће да буде од њене несвести, нити шта ће се показати из писма што су га нашли у њеним недрима, јер ми душа није имала снаге да гледа толики јад у исти мах, па тако оставих кућу и стрпљење и

једно писмо, које дадох моме домаћину, са молбом да га преда Лусинди, и дођох у ову пустињу са намером, да у њој завршим живот, који ми је после тога био мрзак, као највећи мој душманин; али судбина не хте да ми га узме, задовољивши се, да ми узме памет, можда да ме одржи за добру срећу и вас да нађем; јер ако је истина оно, што сте нам сада причали, а верујем да је тако, онда може бити да нам је небо и једном и другом сачувало бољи успех у нашој несрећи, него што ми мислимо; јер претпоставивши да се Лусинда не може удати за Дон Фернанда, што је моја, ни Дон Фернандо оженити се њом, што је ваш, и пошто је она то онако отворено изјавила, то се свакако можемо надати, па ће нам небо повратити оно што је наше, јер то постоји све удиљ, нити је отишло у друге руке, нити је уништено. И пошто имамо ту утеху, која се не оснива на никаквој нејасној нади, нити на манитом уображењу, то вас молим, сењора, да у својим часним мислима узмете другу одлуку, као што и ја мислим да је узмем за себе, па да пристанете да се надате бољој срећи. А ја вам се кунем вером, као витез и кршћанин, да вас нећу оставити, докле вас не видим као љубовцу Дон Фернанда, и ако га разлозима не могу довети да увиди, шта је дужан према вама, да ћу онда да се послужим слободом као витез и да са правом иштем од њега одвета за неправду, коју вам је учинио, не помињући моје увреде, за које освету остављам небу, да бих на земљи могао баше осветити.“

На ове карденијеве речи зачуди се Доротија у највећем степену, па не знајући, како да захвали на толиким понудама, хтеде да се баци предањ и да му ноге љуби, што Карденио не допусти, а лиценцијат одговори за њих обоје и одобри карденијеве племените речи, а пре свега замоли их, да иду са њим у његово село, где се могу снабдети оним што им недостаје и где се може удесити, како ће да нађу Дон Фернанда, или да одведу Доротију до њених родитеља, или да учине што им се најбоље буде свидело. Карденио и Доротија захвалише му и примише му понуду.

Берберин, који је цело то време мирно ћутао, изговори такође паметну реч и понуди се са не мањом вољом, као и парок, на сваку услугу, којом би им се помогло; такође укратко каза узрок, који их је овамо довео, као и чудну лудост Дон Кихота, и како чекају његовога коњушара, који је отишао да га тражи. Као кроз сан сети се Карденио на распру, коју је имао са Дон Кихотом, па је и осталима каже; али не умеде казати, око чега су се завадили.

У то чуше вику и познаше да је то Санчо Панса, који не нашавши их на месту, на коме их је био оставио, викаше их. Одоше предањ и питаше га за Дон Кихота, а он им рече, како га је нашао гола у кошуљи, мршава, пожутела и скоро мртва од глади, како уздише за својом сењором Дулсинејом; па како му је казао, да му она заповеда, да остави то место и да иде у Тобозо, где га онаа пуна наде очекује, а он је одговорио, да је одлучио не излазити пред њену лепоту, докле не буде починио дела, која ће га достојним учинити њене милоште; те ако ће то тако да и даље иде, да је ту опасност, да неће постати царем, као што би требало по дужности да постане, да ни арцибискупом, што би већ најмање било да постане; зато нека гледају, шта да се чини да би га одатле извукли.

Лиценцијат му одговори, да се не брине, да ће га они већ опростити муке, у којој се налази. Одмах каже Карденију и Доротији, чему су се домислили да би Дон Кихота излечили, барем да га његовој кући одведу; на што рече Доротија, да ће она боље него берберин приказати невољну девицу, нарочито што има уза се хаљине, у којима ће то сасвим природно да учини, зато нека они само њојзи оставе да све оно приказује, што буде потребно за унапређивање њихове намере, пошто је она читала многе књиге од витезова и добро зна стил, кога се невољне девице држе, кад од тумараћих витезова траже какве дарове.

„Па више нам није потребно,“ рече парок, „него да се одмах латимо посла, јер очевидно срећа ми је наклоњена, кад и не мислећи на вас, господо, ето је почела да отвара врата вама на утеху, а нама да олакша оно што нам треба.“

Одмах извади Доротија из свога замотуљка целу хаљину од богате тканине и један огртач од друге прекрасне зелене материје, а из једне кутије узе ђердан и други накит, чиме се у часку тако накити, да је изгледала као богата и отмена сењора. Све то и још друго, рече, понела је од куће, ако би јој затребало, па досад јој се није дала прилика да употреби. Сви беху усхићени њеном великом милином, љупкошћу и лепотом и сложише се у томе, да Фернандо није имао много чуства, кад је толику лепоту презрео; али ко се највише дивио, беше Санчо Панса, јер му се чинило, а тако је управо и било, да за свога века није видео тако лепо створење. Дакле запита парока онако својски, да му каже, ко је ова тако лепа сењора и шта тражи по овим гудурама.

„Ова лепа сењора, брат Санчо,“ одговори парок, „није ни мање ни више, него наследњица по правој мушкој лози велике царевине микомиконске, која је дошла да тражи

твог господара, да од њега иште дар, а то је, да одмазди неку кривду или увреду, коју јој је нанео један поганац див, па како се по целом свету прочуо твој господар као добар витез, то је дошла и ова принцеза из Гинеје, да га тражи.“

„Прекрасно тражење и још красније налажење,“ на то ће Санчо Панса, „а особито ако ми господина послужи срећа, те опере ону љагу и исправи ону кривду и убије онога курвића дива, кога поменусте, а он ће га убити, ако га нађе, ван ако није аветиња, јер мој господин нема никакве моћи над аветињама. Али међу другим, господине лиценцијате, имао бих нешто да вас замолим, а то је, да ми господин не одбије вољу да буде арцибискуп, чега се управо бојим, да па му препоручите, да се одмах ожени овом принцезом, те онда не би могао добити арцибискупски ред, него би лако дошао до своје царевине, а мени би се испунила жеља; јер ја сам то добро промислио и за мој рачун налазим, да ми не бива да мој господар буде арцибискуп, јер ја нисам за цркву, јер сам ожењен, а кад бих сад тражио раздрешења, а да бих могао имати дохотка од цркве, како имам жену и децу, никад не бих дошао до краја; и тако, господине, све је сад за тим стало, да се мој господин омах ожени овом сењором, којој још не знам господства и зато је и не зовем по имену.“

„Она се зове принцеза Микомикона,“ одговори парок, „јер кад се њена царевина зовеМикомикон, по себи излази, да и она треба да се тако зове.“

„У томе нема двоумице,“ на то ће Санчо, „јер сам ја многе видео, да су имали презиме и надимак од места где су се родили, па су се звали Педро од Алкале, Хуан од Уведе и Дијего од Ваљадолида, па ће тако бити обичај и у Гинеји, да краљице узимају име од својих краљевина.“

„Дабогме да је тако,“ рече парок; „а што се тиче женидбе твога господина, хоћу већ учинити све што могу.“

С тим беше колико Санчо задовољан, толико се парок дивљаше његовој глупости, видећи, како му се увртела у главу иста лудост, као и његовом господину, јер без икакве сумње он показиваше, да ће да буде цар.

Опоменуше га, да не каже, да познаје парока и берберина, јер у томе је главно, ако ће му господин бити цар, да их не познаје, а ни парок ни Карденио нису хтели да иду с њима, да се не би Дон Кихоте сетио кавге своје са Карденином, а парок зато не, што му присуство за сад није било потребно, и зато пустише њих да иду напред, а они полако

пристасаше пешке за њима. Парок не пропусти да каже Доротији, шта има да чини, на што му она рече, да се не брине, јер ће све на длаку да онако буде, као што се иште и описује у књигама од витезова.

Могли су тако ићи три четврти миље, кад угледаше Дон Кихота између неких растрканих стена већ обучена, ако не и оружана, а чим га Доротија опази и од Санча дознаде, да је оно Дон Кихоте, ошину своју јоргу, а за њом пође берберин са његовом великом брадом, те кад дођоше до њега, скочи коњушар са своје мазге и дочека Доротију на своје руке, која се спусти на ноге са великом љупкошћу и клекне пред Дон Кихота, па ако се он и трудио да је подигне, она га клечећи овако ослови:

„Нећу одавде устати, о храбри и срчани витеже, докле ми ваша доброта и учтивост не одобри дар, који ће бити на славу и част ваше личности, а на корист најнеутешније и највећма уцвељене девице, на коју је икад сунце сјало; и ако храброст ваше снажне мишице одговара гласу ваше бесмртне славе, то сте дужни да притекнете несрећници, која од тако далеких страна долази по мирису вашега чувеног имена, тражећи вас ради помоћи у њеној несрећи.“

„Ни речи вам нећу одговорити, лепа сењоро,“ одговори Дон Кихоте, „нити ћу ишта слушати од ваше ствари, докле се не подигнете са земље.“

„Ја нећу донде устати, сењоре,“ на то ће уцвељена девица, „докле ми прво ваша учтивост не одобри дар који иштем.“

„Ја вам га одобравам и дајем,“ одговори Дон Кихоте, „ако није што на штету и уштрб мога краља, мога отачаства и оне, која држи кључ од мога срца и слободе.“

„Неће бити на штету ни на уштрб онима, које споменусте, добри мој сењоре,“ одговори тужна девица.

У то приђе Санчо Панса уху свога господара и са свим тихо рече му:

„Ваша милости, сењоре, може јој слободно одобрити дар који иште, јер цело није ништа, само да се убије неки див, а ова што то иште светла је принцеза Микомикона, краљица велике краљевине микомиконске у Етиопији.“

„Била ко јој драго,“ одговори Дон Кихоте, „ја ћу чинити оно, што сам дужан да чиним и што ми прописује савест сходно моме чину.“

Па окренувши се девици, рече:

„Нека устане ваша велика лепота, јер вам одобравам дар, који ћете од мене искати.“

„Дакле што иштем то је ,“ рече девица, „да ваше великодушно лице одмах пође са мном онамо, куда ћу вас повести, и да ми се обећате, да се нећете упуштати ни у какву пустоловину, ни у другу какву кавгу, докле ме не осветите на издајнику, који ми је против божијег и човечијега права преотео моје краљевство.“

„Дакле кажем, да одобравам,“ одговори Дон Кихоте, „и тако, сењора, већ од овога часа можете одагнати сету, која вас мори, и учинити, да ваша клонула нада задобије нов живот и снагу, јер уз божију помоћ и моју мишицу брзо ћете се видети повраћена у вашој краљевини и посађена на престолу ваше старе и велике државе, а на муку и јед оним подлацима, који би хтели да се противе. Па на посао, јер веле, да је опосност у оклевању!“

Уцвељена девица наваљиваше много да му пољуби руке, али Дон Кихоте, који је био смеран и учтив витез, никако не допусти то, него је подиже и пригрли са много учтивости и углађености, па заповеди Санчу, да притегне колане Росинанту и да га одмах оружа.

Санчо поскида оружје, које је попут трофеја висило о једном дрвету, па пошто притегну колане, у часку оружа свога господара, који кад се виде под оружјем, рече:

„Пођимо одавде у божије име, да будемо услужни овој високој госпођи.“

Берберин стојаше још на коленима и много се напрезаше да не прсне у смех и да му не спадне брада, јер кад би ова пала, можда ништа не би било од све благе намере; а кад виде да је дар већ одобрен и да се Дон Кихоте дао у журбу да иде да га изврши, подиже се и узе своју госпођу за другу руку и између њих двојице помогоше јој на мазгу. Одмах појаше Дон Кихоте свога Росинанта, а берберин се намести на свом кљусету, оставивши Санча пешке, те му се поврати наново жалост за сивцем код овога недостатка, али је све то са вољом сносио, јер је видео, где му се господин упутио таман да буде цар; а без сваке сумње држаше да ће се оженити овом принцезом и бити барем краљ од Микомикона; само га бацаше у бригу помисао, да је та краљевина у земљи црних Арапа и да ће сви људи, који ће му бити клетвеници, бити црни Арапи; али брзо у својој памети нађе томе добра лека и рече себи:

„А шта марим ја, ако ће ми васали бити црни? Зар ми треба што друго, него укрцати их у лађу и довести их у Шпањолску, где их могу продати и где ће да ми за њих положе готов новац, па за тај новац моћи ћу купити какво имање или какво звање, па да без бриге поживим целог мога века. Нисам ја глупак, имам ја памети и вештине да удесим

ствар, па ћу да продам једно тридесет или десет хиљада поданика док си длан о длан. Бога ми, хоће све да лекеде мали и велики, већ како се може, па нека су и црни, хоће ми већ бити бели и жути. Хоћу већ с њима удесити, макар да сам луд.“

С таквим мислима ићаше тако лак и задовољан, да је заборавио на незгоду што пешачи. Све то гледаше између неког трња Карденио и парок и не знадоше, како ће да удесе, да се њима удруже; али парок, који је био врло домишљат, досети се шта ће да учине, па да постигну што желе: ножицама, што их је имао уза се, брзо поткреса браду Карденију и навуче му мрку хаљину, коју је носио, па га заогрну, те од Карденија начини тако друга човека, да сам себе не би био познао, кад би се у огледалу видео. Пошто тако учинише, ако су они остали и одмакли били, докле су се они прерушавали, лако пред њих излегоше на краљевски друм, јер често и рђави пролази нису допуштали коњаницима, да онуда онако брзо иду као пешаци. И тако они се наместише на чистини испред уласка у планину, па кад оданде изиђе Дон Кихоте са дружином, посматраше га парок подуже, давајући знаке, да га је познао, те пошто га је неко време био гледао, пође му у сретање са раширенимрукама и на глас говорећи:

„Нека је од срца поздрављено огледало витезовима, мој добри земљак Дон Кихоте од Манче, цвет и дика племенитости, уточиште и потпора невољнима, узор тумараћим витезовима!“

И с тим речима обухвати код колена леву ногу Дон Кихоту, који дивећи се томе, што виде и чу да твори, и говори овај човек, стаде га пажљиво гледати и најпосле га познаде, те се зачуди, што га ту види, па се стаде много трудити, да се спусти с коња; али му то не даде парок, на што Дон Кихоте рече:

„Пустите ме, господине лиценцијате, јер нема смисла, да сам ја на коњу, а тако пречасно лице, као ви, да иде пешице.“

„Ни на који начин не могу на то пристати,“ рече парок; „нека ваше високо господство остане на коњу, јер на коњу извршили сте највећа дела и пустоловине, што их је наш век видео; а мени, као недостојном свештенику, биће довољно, да се наместим на сапима ових масака у ове господе, што иду с вама, ако им то не буде досадно, а мени ће то тако бити, као да јашем на Пегазу, или на зебри, или на коњу бујину, на коме је јахао онај

славни Арапин Мусараке, који и дан данји лежи очаран на великом хуму Сулеми, који је близу велике Комплуте.“[71]

„На то нисам мислио, господине лиценцијате,“ одговори Дон Кихоте; „а ја знам, да ће госпођа принцеза мени за љубав наложити своме коњушару, да он вама уступи место у седлу на мазги, а он да се намести на сапима ако ће иначе мазга издржати.“

„Ја мислим, да ће издржати,“ примети принцеза; „а и то знам, да неће требати никаква налога господину моме коњушару, који је тако учтив и толико углађен, да неће дати, да духовно лице иде пешице, кад може да јаше.“

„Тако је,“ прихвати берберин.

Па одмах скочи са мазге и понуди парока са седлом, који понуду прими, не давајући се много молити. Али несрећа хтеде, кад берберин хтеде да се попне на сапе, мазга, која је управо била најмљена, што је довољно рећи да се зна да је била погана, ритну се у два маха стражњим ногама и да је мајстор Николу у прси погодила била или у главу, би до свих врага желео и кад се дигао за Дон Кихотом. Ипак се од тога тако поплаши, да паде на земљу, тако мало помишљајући на браду, да му ова спаде, а кад се он виде без ње, не знаде друго, него да обема рукама покрије лице и да се вајка, како му је мазга разбила вилицу.

Кад Дон Кихоте виде онолику брадускеру без вилица и крви и далеко од лица оборена коњушара, викну:

„Е богами, ово је баш велико чудо, како је брада отргнута и скинута с лица, као да је тако навлаш учињено!“

Парок, који опази опасност да ће му се план открити, одмах скочи до браде и оде с њом тамо, где лежаше мајстор Никола, који удиљ дрекаше, па наслонивши му главу на своје груди, једним махом намести му је, мрмљајући уз то неке речи, за које рече, да су поуздана басма за прилепљивање брада, као што ће одмах да виде и пошто је намести оде на страну, а коњушар дође тако брадат и здрав, као и пре, чему се Дон Кихоте зачуди преко мере и замоли парока, да му у згодној прилици каже ту басму, јер мисли, да ће јој се моћи на даље простирати, а не само да лепи браде; јер је јасно, кад брада отпадне, да мора месо бити повређено и рањено, а кад се све то залечи, мора помоћи још чему, а не само бради.

[71] Сулема зове се брдо југозападно од Алкале де Енарес, и на врх њега имају неке развалине, за које мисле, да су од древнога Комплутума. Овде Сервантес чини помен месту у ком се родио.

„Тако и јесте,“ рече парок и обећа, да ће га научити ту басму првом приликом.

Доконаше, да засад јаше парок а после ће њих тројица наизменце да јашу, док не стигну до крчме, која је оданде била на две миље.

Кад тако троје јахаше, то јест Дон Кихоте, принцеза и парок, а троје пешачише, Карденио, берберин и Санчо Панса, рече Дон Кихоте девици:

„Нека ме ваше високо господство води сад онамо, куда вам се најбоље свиди.“

Али пре но што ће она да одговори, узереч лиценцијат:

„У коју краљевину хоће да иде ваше господство? Да не мислите у Микомикон? Ја милим, да ће то бити, или ја не знам шта је краљевина.“

Како је она била домишљата, одмах се досети, да треба да потврди, зато одговори:

„Да, господине, ја мислим у ту краљевину.“

„Ако је тако,“ рече парок, „онда морамо да пређемо средом мога села, а оданде ће ваша милост да удари на Картађену, где се сазгодом може укрцати у лађу, па ако вам буде ветар поспешан, море мирно и без буре, ни за пуних девет година моћи ћете доспети до уласка у велики мочар Миону, хоћу рећи Миотиду, одакле нешто више него сто дана има до краљевине вашега високога господства.“

„Варате се, господине,“ одговори она, „јер нема ни две године, како сам се кренула из краљевине, и управо никад нисам имала поспешно време, па ипак сам постигла да видим што сам тако желела, то јест сењора Дон Кихота од Манче, за кога сам чула чим сам ногу метнула у Шпањолску и то ме је побудило да га потражим и да себе услужности његовој препоручим, као и моју праведну ствар храбрости његове непобеђене мишице.“

„Не више, престаните са мојом хвалом,“ на то ће Дон Кихоте, „јер сам непријатељ сваком ласкању, па ако ово и није ласкање, ипак такве речи врећају ми моје целомударне уши. Толико могу казати, сењора, имао ја храбрости или не, оно што је имам или немам употребиће се у вашој служби, ма и живот изгубио. И тако оставимо то у своје време, а сад молим господина лиценцијата да ми каже, шта је узрок, да је дошао тако сам у ове стране, тако без службе и тако лако обучен, да се морам да се чудим.“

„На то ћу вам укратко одговорити,“ одговори парок, „јер ваља да знате, сењоре Дон Кихоте, да смо ја и мајстор Никола наш пријатељ и наш берберин, ишли у Севиљу да дижемо неке новце, које ми је послао неки рођак, који је има много година отишао у

Инђију, а није тако ни мало било, јер је било шесет хиљада добрих пеза,[72] што ће нешто рећи. Па кад јуче овуда пролазисмо, нападоше на нас четири лупежа и однеше нам све до брада, и тако нас добро очистише, да берберин мораде узети туђу браду, па и овог младића овде," и показа на Кардениа, „одраше до коже. Што је најлепше, овуда свуда говоре, да су ти лупежи били неки галиоти, које је, веле, ослободио од прилике на том истом месту неки човек тако срчан, да их је и поред комисара и чувара све опростио; а сумње нема да мора бити без мозга, или ће бити исто тако поганац, као и они што су, или човек без душе и савести, јер је пустио вука међу овце, лисице међу кокоши, муху на мед. Велим, квари правди, иде против свога краља и природнога господара јер је поступио против његових праведних заповести; он је, велим, одузео галијама руке за веслање, узбунио свето братство, које је од толико година амо мирно било; најзад учинио је дело, којим губи своју душу а свом телу ништа не користује."

Санчо је пароку и берберину био причао за догађај са галиотима, који је његов господар извршио са оноликом својом славом, зато је парок и улучио ту згоду и повео је реч о томе, да види, шта ће да чини или да каже Дон Кихоте, који се мењаше у лицу код сваке речи, а не усуди се да каже, да је он био ослободилац оних добрих људи.

„Ти су дакле нас опљачкали," додаде парок, „а бог у свом милосрђу нек опрости оном, који није пустио да их одведу на заслужену казну."

[72] Шпањолски новац, иначе пијастар, вредност му је око два динара.

ТРИДЕСЕТА ГЛАВА

У којој је реч о разборитости лепе Доротије, уз друге ствари веома пријатне и забавне.

Још парок у речи, а Санчо повика:

„Тако ми вере, господине лиценцијате, онај који је то учинио био је мој господин, а није да му нисам пре казао и опомињао га, да пази шта чини и да је грехота дати им слободу, јер су их све терали као највеће зликовце.“

„Завр зане!“ На то ће Дон Кихоте; „витезови тумарећи не питају, нити их се тиче да провере да ли су бедници, окованици и притешњени, које на такав начин сретну на своме путовању, доспели у ту незгоду својом кривицом или врлином; њихово је само да им притеку као уцвељенима, гледајући на њихову невољу, а не на њихово неваљалство. Ја сам наишао на поворку људи невољних и несрећних, па сам с њима учинио, што је од мене искао мој завет, а друго ме се не тиче. А коме се то чини да је зло-част и поштење светом чину господина лиценцијата и његовом часном лицу-томе велим, да се слабо разбира у витешким пословима и да лаже као курвин син и никоговић, и то ћу му доказати мојим мачем где год хоће.“

И рекавши ово, намести се у стрменима и наби јаче ликачу, јер берберски тањир, који је по његовом мишљењу био Мамбринов шлем привезао је спреда о ункашу, докле га не излечи од неучтива поступка галиотскога.

Доротија, која је била разборита и досетљива, знајучи већ за заковрнуту памет у Дон Кихота и да осим Санча Пансе сви с њим терају спрдњу, не хте бити гора од других, па видећи га тако љутита, рече му:

„Господине витеже, опомените се на дар, који сте ми одобрили, и да према њему не можете се упуштати ни у какву пустоловину, ма како журна била. Умирите своје груди, јер да је господин лиценцијат знао, да су овом непобедном мишицом били ослобођени галиоти, три пута би се ударио по устима и још би се три пута ујео за језик пре но што би и реч изустио која би била неповољна вашој милости.“

„На то бих се могао заклети,“ прихвати парок; „пре бих себи брк ишчупао.“

„Ја ћу ћутати, сењора,“ рече Дон Кихоте, „и угушићу праведни гнев, који ми се већ био дигнуо у мојим прсима и миран и спокојан бићу, докле год не извршим обештани дар; али у награду за ову благу намеру молим вас да ми кажете, ако вам иначе није то

непријатно, који вам је јад и колика су и која и каква су лица, од којих ваља да вам прибавим дужну, довољну и потпуну освету?“

„То ћу радо учинити,“ одговори Доротија, „ако вам неће бити отужно да слушате јадиковање и несрећу.“

„Неће ми бити отужно, сењора,“ одговори Дон Кихоте.

„Кад је тако, а ви ме изволите слушати.“

Чим она тако рече, а Карденио и берберин наместише се поред ње, жељни да виде, како ће мудра Доротија да измишља своју приповест, а исто тако учини и Санчо, који беше исто тако залуђен, као и господин му. Она пак, пошто се добро намести на седлу и спреми се, накашљавши се и иначе удесивши се, поче са много љупкости овако казивати:

„Пре свега ваша милост ваља да знају, да се ја зовем...“

И ту мало запе, јер беше заборавила име, које јој је парок био наденуо; али он прихита у помоћ, јер се досетио, где је запело, и рече:

„Није ни чудо, сењора, ако се ваше високо господство буни и недоумева, казујући своју несрећу, јер ова хоће да бива таква, да често одузима памћење онима, које притискује, тако да ни на своје рођено име не могу да се сете, као што и са вашим високим господством, који сте заборавили да се зовете принцеза Микомикона, законита наследница велике краљевине микомиконске; па с овом малом опоменом моћи ће ваше високо господство лако повратити у своју уцвељену памет све оно што хоћете да причате.“

„То је истина,“ одговори девица, „а од сада, мислим, неће ми требати никаква опомена, јер са мојом истинском повешћу доспећу већ у добро пристаниште. Дакле, краљ, мој отац, који се звао Тинакрио Учени, био је веома искусан у оном што се зове мађиничка вештина, и својом науком дознао је, да ће моја мати, која се звала краљица Хамариља, умрети пре њега, и да ће по кратку времену и он оставити овај живот, а ја да ћу остати без оца и мајке; али, рче, није га ово толико тиштало колико га је бунило, што је знао као јамачно, да један незграпан див, господар велика острва, које је тик наше краљевине, по имену Пандафиландо са Мрким Погледом – јер то је истина, да је он истина имао очи на свом месту и праве, али је увек тако гледао попреко, као да је био разрок, а то је тако чинио од злоће и да би улио страх и трепет у оне које гледа – рекох, знао је, да ће дај див, кад буде дознао да сам осиротела, ударити са великом силом на моју краљевину и да ће ми је целу отети, а неће ми оставити ни најмање сеоце, где бих се склонила; али да ћу моћи

избегнути сву ту пропаст и несрећу, ако будем пошла за њега; али је знао и то да мени никад неће пасти на ум, да пристанем на такав неједнак брак, и у томе се није варао, јер никад ни помислила нисам, да се удам за тога дива, па ни за којега другога, ма како он био велики и гломазан. Ипак ми рече отац, пошто он буде умро и ја видим, да Пандафиландо почиње да удара на моју краљевину, да не чекам и не браним се, јер би ми то била пропаст, него да му слободно и без противљења оставим краљевину, ако ћу да сачувам од смрти и коначне пропасти моје добре и верне клетвенике, јер неће ми бити могуће да се браним против паклене силе дивове; него да се одмах са неколико верних дигнем у Шпањолску, где ћу наћи лека моме јаду, јер ћу наћи витеза скитницу, чија ће слава да испуни сву ту краљевину и који ће се звати, ако се добро сећам, Дон Асоте или Дон Кихоте.“

„Биће казао Дон Кихоте, сењора,“ примети овде Санчо Панса, „или другим речима витез од Жалосна Лица.“

„Управо тако је,“ рече Доротија; „ још рече да ће бити висока стаса, суха лица и да ће на десној страни испод лева плећа или онуда на близу имати мрку белегу са неколико чекињастих длака.“

Кад ово чу Дон Кихоте, рече своме коњушару:

„Одидер амо, Санчо синко, помози ми да се свучем, хоћу да видим, да ли сам ја онај витез, за кога је прорекао онај мудри краљ.“

„А зашто хоће ваша милост да се свуче?“ запита Доротија.

„Да видим, да ли имам оно обележје, за које је казао ваш отац.“

„Немате рашта да се свлачите,“ рече Санчо, „јер ја знам, да имате белег такав насред леђа, што значи срчана човека.“

„То је доста,“ рече Доротија, „јер код пријатеља не треба гледати на ситнице, па сад је ли на плећу или на леђима, неће много рећи; доста да је белег ту, па где је да је, јер је све исто месо. А мој добри отац зацело је добро погодио, а и ја сам добро погодила, кад сам се препоручила сењору Дон Кихоту, јер је он баш онај, за кога је казао мој отац, јер обележја на лицу подударају се са славом, коју је овај витез стекао не само у Шпањолској, него и у свој Манчи; јер чим сам се била искрцала у Осуни, када чух за толика његова дела, одмах ми срце рече, да је то управо онај, кога тражжим.“

„Али како сте могли, сењора, искрцати се у Осуни, кад тамо није морско пристаниште?“ запита Дон Кихоте.

Али пре но што би Доротија одговорила, узе реч парок и каза:

„Светла принцеза биће да је хтела да каже, пошто се била искрцала у Малаги, да је Осуна била прво место, где је чула за вас.“

„То сам и хтела да кажем,“ рече Доротија.

„Е то је јасно,“ рече парок; „а сад нека ваше величанство настави даље.“

„Немам шта да наставим,“ одговори Доротија, „ до ли да ми је срећа била најпосле тако наклоњена, да сам нашла сењора Дон Кихота, тако да себе већ рачунам и држим за краљицу и владатељку целе моје краљевине; јер ми је он у својој учтивости и високом духу обећао дар, да ће ићи са мном онамо, куда ћу ја да га водим, а то није никуд иначе, него да га изведем пред Пандафиланда са Мрким Погледом, те да га погуби и мени оно поврати, што ми је на толикој неправди преотео; а све то биће од речи до речи, јер је такво прорпштво оставио Тинакрио Учени, мој добри отац, који је и то оставио казано и написано калдејским или грчким писменима, која ја не знам да читам, ако тај витез од пророчанства, пошто буде погубио дива, буде хтео да се мноме жени, да ја одмах на то пристанем без сваког приговора да му будем љубовца по закону и да му дадем власт над мојом краљевином заједно са мојом личношћу.“

„Шта велиш, брат Санчо?“ рећи ће ту Дон Кихоте; „чујеш ли, шта је то? Зар ти нисам тако говорио? Ето видиш, имамо већ краљевину да њом владамо и краљицу да се њом женимо.“

„Бре триста му!“ рече Санчо;“ оно је прави поганац који се не ожени, чим прекоље сењора Пандафиланда; јер зар је лоша краљица? Да ми се хоће у такву претворити бухе у сламњачи!“

Па с тим речима два пута се ритну ногама као у знак највећег задовољства, одмах ухвати узду доротијине мазге и зауставивши је, клече пред њу молећи је, да му даде руку да је пољуби у знак, да је припознаје за своју краљицу и госпођу.

Ко се од присутних не би насмејао, гледајући лудост господара и глупост у слуге? Доротија му заиста пружи руку и обећа му, да ће га начинити великим господином у својој краљевини, чим јој небо буде дало да је задобије и у миру држи. Санчо јој захвали таквим речима, да се сви наново мораше смејати.

„То је, господо, моја заповест,“ настави Доротија; „имам још само то да вам кажем, да од свију мојих пратилаца, с којима сам пошла из моје краљевине, остао ми је само овај

добри брадати коњушар, јер су сви остали пропали у страшној бури, коју смо имали пред самим пристаништем; он и ја доспесмо као чудом на сухо на две даске, а чудо ми је и као тајна цела повест мога живота, као што ћете бити приметили; па ако сам у чему била сувише опширна или не довољно јасна, као што би требало, баците кривицу за то на оно, што је господин лиценцијат приметио у почетку моје повести, да непрестане и изванредне патње хоће да узму памет ономе, који од њих страда.“

„Бре мени је неће узети, о узвишена и срчана сењора,“ рече Дон Кихоте, „што их год будем поднео у вашој служби, па биле оне ма како велике и дотле невиђене; и тако наново потврђујем дар, који сам вам обештао, и кунем се, да ћу с вама ићи до на крај света, докле не угледам оног вашег непријатеља, коме уз помоћ божију и моје мишице мислим скинути горду главу оштрицом овог, не могу казати доброга мача, благодарећи Хинесу од Пасамонта, који ми је мој мач однео.“

Оворече онако кроз зубе; а онда настави:

„А пошто га будем погубио и вас поставио у мирно владање над вашом државом, оставићу вам на вољу да својом личношћу располажете онако, како вам се буде најбоље свидело, јер докле ми памет буде одузета и воља заробљена, а разум изгубљен поради оне... даље ништа не велим, али ја ни помислити не могу на женидбу, па све да би било и птицом фениксом.“

Санчу се тако мало свиде оно што му господин сада рече, да не мисли женити се, да се зло ражљути и повика:

„Тако ми бога, сењоре Дон Кихоте, ви нисте при себи! Јер како можете да двоумите, да ли да се жените тако узвишеном принцезом, као што је ова? Зар ви мислите, да ће вам срећа пружити иза свака рогља такву прилику као што вам се сада дала? Зар је по срећи моја сењора Дулсинеја можда лепша? Вала није, ама ни у пола, па баш ни за мали прст није овој овде. А ја ћу о светом никада добити моју грофовину, којој се тобоже надам, ако ћете тарану да вадите из бунара. Жените се, жените се одмах овом, па нека је носе сто врага, и узмите краљевину, која вам не знаш како долази у тал; а кад постанете краљем, начините ме маркезом или губернатором, ако ће онда ђаво све да однесе.“

Дон Кихоте, који чу тако хулне речи на своју сењору Дулсинеју, не мога то да поднесе, него диже копље, па ни речи не говорећи, нити Санча чиме опоменувши, одалами

га у два маха тако, да га обори на земљу, и да му Доротија не повика, да га остави, би му зацело онде спискао за душу.

„Зар ти мислиш, гадни ниткове,“ рече најпосле, „да ћу ја увек метнути руке у растриж и да ћеш ти увек моћи којешта чинити, а ја да ти праштам? Дакле нека ти не пада то више на ум, безбожни зликовче, јер си зацело тај, кад си твој језик пустио против несрављене Дулсинеје. Та зар не знаш, гаду, простачино, лоло, да ми она у мишицу не улива силу, не бих могао убити ни једну буху? Реци, наказо са змијињим језиком, ко мислиш да је освојио ону краљевину и скинуо главу оном диву и тебе маркезом начинио- јер све то држим ја све то за извршено и учињено, као да је суд своје рекао-него је то учинила сила дулсинејина, која је моју мишицу узела као оруђе за своја дела? Она се бори у мени, она побеђује у мени и ја у њој живим и дишем и постојим и јесам. О неваљали курвин син! па колико си незахвалан кад си подигнут из прашине са земље и постао си велик господин, а ти се одазиваш тако добру делу, хулећи ону, која је тако с тобом поступила.“

Санчо није био тако претучен, да није све чуо што му је господин говорио, па доста брзо подиже се и намести се иза доротијине мазге и оданде рече своме господару:

„Кажите ви мени, господине, ако сте баш ви утврдо наумили да се не жените овом великом принцезом, онда је јасно, да краљевину нећете добити, а кад то није, какву ми награду можете дати? То и јесте оно што ми је криво; ожените се би једанпут овом краљицом, овако како нам је ту, као да је спала са неба, а после можете се окренути мојој сењори Дулсинеји, јер није мало било у свету краљева, који су живели са наложницама. А што се тиче лепоте, у то се не мешам, јер ако ћу право да кажем, мени су обадве лепе, јер никада нисам ни видео сењору Дулсинеју.“

„Како је ниси видео, богохулни издајниче,“ викну Дон Кихоте, „кад си ми мало час донео налог од њене стране?“

„То јест,“ одговори Санчо, „нисам је видео тако изблиза, да бих могао комад по комад запамтити њену лепоту и добре јој стране; него онако једно на друго мени се допада.“

„Онда ти праштам,“ рече Дон Кихоте, „и опрости ми за неприлику, коју сам ти причинио, јер човек није властан над првим покретима.“

„Ја већ то видим,“ на то ће Санчо, „па тако је код мене воља да говорим увек први покрет, нити могу оно да прећутим, што ми једном дође на језик.“

„Ипак,“ примети Дон Кихоте, „пази, Санчо, што говориш, јер крчаг дотле одлази на бунар...ја више не кажем.“

„Па добро,“ одговори Санчо; „има бог на небу, који све види, и он ће да пресуди, ко чини више зла, да ли ја, кад не говорим у путну, или ви, кад радите неупутно.“

„Сад нека је доста,“ рече Доротија; „ајде брже, Санчо, па пољуби у руку твога господина и моли га да ти опрости, а од сада боље пази, како ћеш да хвалиш и да кудиш, и немој да ружно говориш за ону сењору Тобозу, коју не познајем, а бих јој дворила, па се у бога уздај, да ћеш већ доспети у стање, да ћеш живети као кнез.“

Санчо се покуњи и оде до свога господина и замоли га да му да руку, а овај му је даде на свечан начин, те пошто је био пољубио, даде му господин свој благослов и рече Санчу, да се мало уклоне, јер има да га пита и да расправи с њим неке веома важне ствари.

Санчо учини тако и пошто њих двоје мало измакоше, рече му Дон Кихоте:

„Откако си се вратио, ниам имао ни места ни времена да те питам за многе ствари нарочито, у колико се тиче твога поклисарства, и за одговор, који си донео; а сад, кад нам је срећа дала и времена и места, немој да ми украћујеш срећу коју ми можеш дати тако лепим гласовима.“

„Само ви питајте шта бисте да знате,“ одговори Санчо, „па ћу ја већ дати онаква одвета, какво буде питање; само вас молим, господине, да убудуће не будете тако осветљиви.“

„А зашто ми то кажеш, Санчо?“ запита Дон Кихоте.

„Велим зато,“ одговори Санчо, „јер ове данашње батине више су биле поради оне наше свађе, што је неку ноћ међу нас бацио ђаво, неголи за оно, што сам казао за моју сењору Дулсинеју, коју ја љубим и штујем, као какву светињу, ако то и није ње ради, него само да вама учиним повољство.“

„Остави се, Санчо, тих речи, по што си жив,“ рече Дон Кихоте, „јер се једим на њих; ја сам ти за то опростио, али добро знаш, како се каже: новом греху нова казна.“

Докле је то тако било, угледаше на путу којим су они ишли, човека једног на магарцу, а кад им ближе дође учини им се да је циганин; али Санчо Панса, коме би на мах срце гракнуло, чим би магарца видео, тек што угледа тога човека, одмах познаде да је то

Хинес од Пасамонта, па по циганском концу познаде и клупче од свога магарца, а тако је и било, јер је Пасамонт управо јахао на сивцу, а да га не би познали и да би продао магарца, преруШио се као циганин, а цигански језик и многе друге знао је тако да добро говори, као да их је знао од детињства.

Санчо га виде и познаде и чим га виде и познаде, он повика на њ:

„Ха, лупежу Хинесиљо, амо с мојим благом, враћај ми живот, не сметај ми више миру и покоју, дај мога магарца, дај ми дику моју! Бежи, курвићу, торњај се, лопове, и остави оно што није твоје!“

Нису биле потребне толике речи и грдње, јер код прве скочи Хинес, па узевши кас, који изгледаше као трк, у часку се изгуби и уклони испред њих. Санчо приђе своме сивцу, загрли га и рече:

„Како ти је било, добро моје, очи моје сивче, друже мој?“

Па га уз то љубљаше и миловаше, као да је био човек. Магарац стојаше и пушташе да га Санчо љуби и милује, ни речи не одговарајући. У то пристигоше остали и честиташе му, што је сивца нашао, а посебице Дон Кихоте, који му рече, да за то неће тргнути натраг оно писмено за три магарета. Санчо му захвали на томе.

Докле су се њих двоје тако разговарали, рече парок Доротији, да је веома паметно поступила, како и у приповести, тако и што је у кратко свела и што је удесила према књигама од витезова.

Она одговори, да се много забављала чиајући их, али да није знала, где су провинције и морска пристаништа, па је тако на сумце била казала да се искрцала у Осуни.

„Ја сам то опазио,“ рече парок, „и зато сам одмах прихватио да кажем онако, како сам казао, чиме је све било углађено. Али зар то није чудно видети га, како лако тај несрећни човек верује све те измишљотине и лажи, само јер пристају уз стил и начин оних његових лудих књига.“

„Тако је,“ прихвати Карденио, „и то је нешто тако ретко и никад невиђено, да мислиш, нема оног оштроумља, које би све то тако могло изумети и удесити.“

„Има у томе још и то,“ рече парок, „да осим глупости што их тај добри племић говори, где се тиче његове лудости, ако је реч о чему другом, а он збори што разложеније и приказује у свему јасно и пријатно умље, тако да тамо, где се не тиче његових витезова, нико не би иначе рекао, него да је то врло паметан човек.“

Докле они тако разговараше, настави Дон Кихоте свој разговор и рече Санчу:

„Оставимо, брат Санчо, нека засад иду у сиње море наше свађе, него ти мени сада кажи онако без сваке срдње и пизме, где си, како и кад нашао Дулсинеју? шта ради? шта си јој казао? шта ти је одговорила? како је изгледала, кад је читала моје писмо? ко ти га је преписао? и све што си видео и што је у овој прилици вредно да се зна, да се пита и да се задовољи, не додавајући и не измишљајући што да би ме обрадовао, а још мање изостављајући што, да би ме насладе лишио.“

„Господине,“ одговори Санчо, „ако ћу право да кажем, писмо ми није нико преписао, јер нисам ни носио никакво писмо.“

„Тако је, како кажеш,“ рече Дон Кихоте, „јер бележницу, у којој сам га написао, нашао сам код мене два дана по твоме одласку, што ми је причинило највећу бригу, јер нисам знао, шта ћеш да чиниш, кад видиш, да нема писма, па сам све мислио, да ћеш се из оних стопа вратити, чим видиш да га нема.“

„Тако би и било,“ одговори Санчо, „да га нисам добро утубио, кад сте ми га читали, тако да сам га казивао у перо једном сакристану, који ми га је преписао по памћењу од речи до речи, тако да рече, ако је и читао многа писма од анатемисања, да свога века није видео ни читао такво красно писмо.“

„А да ли га још памтиш, Санчо?“ запита Дон Кихоте.

„Богме не памтим, господине,“ одговори Санчо, „јер пошто сам га ономе казивао, кад сам видео, да ми више не треба, а ја сам га заборавио; а чега се сећам, то је *Самодреждена*, хоћу рећи *Самодржавна сењора*, и на крају: *Твој до гроба, витез од Жалосна Лица*; а на средини између овога двога турио сам добре три стотине душа и живота и мојих очију.“

ТРИДЕСЕТ ПРВА ГЛАВА

О пријатном разговору међу Дон Кихотом и његовим коњушарем Сачом Пансом, уз друге догађаје.

„Све то није ми криво,“ рече Дон Кихоте, „казуј даље. Дошао си тамо, па шта је чинила она краљица од лепоте? Зацело си је затекао како ниже бисер, или злаћаном уплетеном жицом везе какав белег за свога роба витеза?“

„Богме сам је затекао,“ одговори Санчо, „како је на двору њене куће вејала две вреће жита.“

„Али си опазио,“ рече Дон Кихоте, „да се зрно онога жита прометало у зрну бисера, кад би га она такнула својом руком; па кад си гледао, брате, да ли је жито била белица шеница или црвена шеница?“

„Богме је била раж,“ одговори Санчо.

„Могу те уверити,“ рече Дон Кихоте, „да ће без сваке сумње одатле да буде под њеном руком најбоља брашненица. Али говори даље: кад јој предаде моје писмо, да ли га је пољубила? да ли га је притисла на чело? да ли је извршила покрет достојан таква писма? или шта је радила?“

„Кад сам хтео да јој га предам,“ одговори Санчо, „баш је вејала подоста жита у протаку, па ми рече: метнидер, пријатељу, то писмо на ову пуну врећу, јер га не могу читати, докле не проточим све ово овде.“

„Паметна сењора,“ примети Дон Кихоте; „то ће бити зато било, да га натенани чита и да се наслађује њим. Даље, Санчо! Па докле је била у свом послу, шта се разговарала с тобом? шта те је питала за мене? и шта си јој одговарао ти? Дела, све ми причај, немој ни најситнију ситницу да изоставиш.“

„Није ме ништа питала,“ одговори Санчо; „али сам јој ја причао, како ви у њеној служби вршите испаштање го од појаса на ниже како сте се увукли у ову планину, као какав дивљак, спавајући на голој земљи, не једући хлеба са трпежњака, ни чешљајући браду, него плачући и проклињући своју срећу.“

„Што си казао да проклињем моју срећу, ниси добро казао,“ примети Дон Кихоте, „јер напротив још је благосиљам и благосиљаћу је целог мога века, што ме је удостојила да љубим тако високу сењору, као што је Дулсинеја од Тобоза.“

„Богме је толико висока,“ прихвати Санчо, „да ће лако бити већа од мене за читав педаљ.“

„Како то, Санчо,“ на то ће Дон Кихоте, „зар си се мерио са њом?“

„Ето како сам се мерио с њом,“ одговори Санчо, „помагао сам јој да дигнемо врећу жита на магарца, па смо тако наблизу дошли, да сам могао да видим, да је од мене већа за добру шаку.“

„Толико стоји,“ примети Дон Кихоте, „да ту величину прати и украшава хиљаду милијуна душевних милина. Али ми једно нећеш порећи, Санчо: кад си стајао поред ње, ниси ли осетио као задах од истока, као ароматски мирис и нешто благо што ти не умем исказати онако као неку дуву, као кад би био у дућану код господска рукавичара?“

„Толико умем казати,“ одговори Санчо, „да се осећала унеколико као мушко, а то ће на сву прилику бити што сеознојила од многа посла и сва се задухала.“

„Неће бити тако,“ примети Дон Кихоте, „него ћеш ти бити имао балабан, или си сам себе осећао; јер добро знам чиме мирише ова ружица у трњу, тај пољски крин, тај истопљени амбер.“

„Може и то бити,“ на то ће Санчо, „јер много пута иде од мене онаква сага, каква ми се тада учинила да долази од њене милости сењоре Дулсинеје; али ту није никаква чуда, један ђаво као и други.“

„Е лепо,“ настави Дон Кихоте; „дакле је прорешетала своје жито и послала га у воденицу, а шта је чинила, кад је прочитала писмо?“

„Она писмо није читала,“ одговори Санчо, „јер рече, ни читати ни писати, него га исцепа и искида на ситне комадиће говорећи, да не би да га ико други чита, јер не треба да се у селу зна за њене тајне, а доста је што сам јој усмено казао за љубав, што је ви имате према њојзи, и за необично испаштање, које вршите ње ради; и најпосле ми рече, да вам кажем, да вам љуби руке и да би јој милије било да вас види, него да вам пише, и да вас још лепо моли и заповеда вам, чим примите ту поруку, да махнете овај шипраг и да се оставите правити којекакве будалаштине, него из оних стопа да пођете у Тобозо, ако вам не би што много важније сметало, јер има велику жељу да вас види. Много се смејала, кад сам јој казао, да се презивате *витез од Жалосна Лица*. Питао сам је, да ли јој је доходио онај некидањи Бискајац; рече ми, да је долазио и да је то врло красан човек, а питао сам је и за галиоте, али ми рече, да до сада није видела још ни једног.“

„Ово довде све је лепо и красно,“ рече Дон Кихоте; „али кажи ми какав ли ти је адиђар дала у награду за новости што си јој донео од мене? јер то је давнашњи и стари обичај међу тумараћим витезовима и дамама, да штитоношама, девицама или маљеницама од њихових дама и дамама од њихових скитница, даду по какав богат адиђар на име муштулука и награде за њихов труд.“

„То може бити да је и рекао бих, да је то леп обичај; али ће бити да је тако било у старо време, јер данас је ушло у обичај, да даду комад хлеба и сира, као што је и мени моја сењора Дулсинеја дала преко еведре од једне авлије, кад смо се растали, и за боље веровање био је овчи сир.“

„Дарежљива је врло,“ рече Дон Кихоте, „па ако ти није дала какав златан адиђар, зацело је зато било, што јој се није десио прируци да ти га да; али је добар по нов и после ускрса; ја ћу се већ састати са њом, па ће се све довести у ред. Али знаш ли, чему се чудим, Санчо? што ми се чини, да си морао летети тамо и амо, јер нешто више преко три дана требало ти је да идеш у Тобозо одавде и да се овамо вратиш, а одавде биће пута преко тридесет миља; због тога морам да мислим, да је онај мудри волшебник, који води рачуна о мојим пословима и мој је пријатељ, јер свакако имам га и морам га имати, пошто иначе не бих био добар тумарач и витез, рекох, такав волшебник морао ти је помоћи у путовању, а да ни осетио ниси; јер имају такви мудраци, да узме тумараћег витеза, кад спава у свом кревету, па овај, не знајући ни како, ни на који начин, сутра дан пробуди се на више него хиљаду миља од места, где је заноћио; а кад то не би тако било, не би тумараћи витезови могли у опасности један другоме бити у помоћи, као што се хоће да помажу у сваки час; јер се дешава, да се један у јерменским планинама бори са каквим змајем, или са каквом страшном немани, или са другим каквим витезом, па кад бојак нагоре стоји и он већ је ту да погине, ево ти из небуха на грани од облака, или на каквим ватреним кочијама другог витеза, његовога пријатеља, који се мало пре тога налазио у Енглеској, те му помогне и избави га од смрти, па на вече ено га у својој кући вечера по својој вољи, а хоће да буде између једне и друге земље по две и три хиљаде миља. И све то бива по вештини и знању ових мудрих волшебника, који воде бригу за ове храбре витезове, тако да мени, брат Санчо, није тешко веровати, да си за ово тако кратко време ишао одавде у Тобозо и вратио се, јер, како ти рекох, какав мудар пријатељ биће те однео у лету, а ти то ни осетио ниси.“

„И биће тако,“ рече Санчо, „јер је Росинанте збиља јурио као циганског магарац са живом у ушима.“[73]

„Брезаиста као да је имао живу,“ потврди Дон Кихоте „и чак леђијон демона, јер су то људи, који путују и путовати дају без одмора по својој вољи кога хоће. Али да оставимо то на страну, шта би ти рекао, шта да чиним сад на то, што ми моја сењора заповеда да идем до ње? јер ако и видим да сам дужан да испуним њен налог, ипак видим и то, да тако не могу учинити због дара, који сам обећао принцези што са нама иде, а закон витешки гони ме, да своју реч пре испуним, неголи своју жељу. С једне стране гони ме и мори жеља да видим своју сењору, с друге стране дражи ме и зове задата реч и слава, коју ћу да задобијем у овом предузећу; али ја сам наумио да се пожурим и што пре да стигнемо онамо, где је онај див, па кад тамо дођем, да му скинем главу и принцезу у миру да повратим у њену државу, а онда одмах да кренем да видим видело, које ми чуства осветљава; а ја ћу јој онда навести таква извињења, да ће ми одобрити закашњавање, јер ће видети, да све излази на умножење њене славе, пошто све што сам постигнуо, што постизавам и што ћу постићи оружјем у овом животу, све то долази ми од њене милоште и што сам ја њен.“

„О мај!“ викну Санчо, „како сте се дали у бригу за те тричарије! Ама кажите ви мени, сењоре, мислите ли ви збиља, да ово сад путујете тек онако и да пропустите и изгубите прилику за тако добру женидбу, као што је ова, где вам се унапред даје читава краљевина, за коју сам чуо да поуздано кажу, да има више од двадесет хиљада миља, кад би је човек хтео да обиђе, и да је обилата сваким добром што треба за живот човеку и да је већа него Португалија и Кастилија уједно? Тако вам бога, само сад ћутите и треба да се стидите за оно што сте рекли, него примите мој савет, и опростите ми, па се одмах жените у првом селу, где има парок ил' ако тако нећете ево ту нашега лиценцијата, који ће то учинити таман како треба. А промислите, да сам већ у тим годинама, да могу дати савета, а овај што вам га сад дајем, таман је како треба; јер више вреди врабац у руци од јастреба под облацима, јер коме се даде прилика и не уме да је избере, ма се како љутио, неће се осветити.“

[73] У Шпањолској Цигани успу мало живе у уши мазги или коњу, кад хоће да их прожустре. Наши Цигани међу им запаљену труд у уши.

„Е видиш, Санчо,“ одговори Дон Кихоте, „како ме ти то саветујеш да се женим, како бих одмах постао краљем, чим бих убио дива, те имао згоду да те наградим и да ти дам што сам обећао, ево ти ја опет велим, да ти жељу сасвим лако могу испунити, а да се не женим, јер пре но што се упустим у битку, ја ћу да уговорим, ако из ње изиђем као победилац, а не оженим се, да ми даду део краљевине, који ћу моћи дати коме хоћу; па кад ми га даду, коме ћу га дати пре него теби?“

„Ово је баш паметно,“ рече Санчо, „али гледајте да одаберете земљу украј мора; јер ако ми се тамо не допадне, да могу моје црне поданике укрцати и с њима учинити што сам већ казао; а за сад ви немојте да идете да походите моју сењору Дулсинеју, него идите па убите онога дива, па да свршимо ту ствар, јер тако ми бога, мени се чини, да ће отуда бити много поштења и много вајде.“

„Рекох ти, Санчо,“ на то ће Дон Кихоте, „да у томе ништа не двоумим и да ћу примити твој савет и поћи прво са принцезом и после походити Дулсинеју; али те опомињем да никоме ништа не говориш, па ни овима што с нама иду, шта смо сад овде говорили и доконали, јер је Дулсинеја толико скровита и обазрива, да не мари да јој се знају мисли, а то не бих да их откривам ја, или други ко у колико се мене тиче.“

„Добро,“ рече Санчо, „кад је то тако, зашто онда кажете ви свима, које победите својом мишицом да иду и да се прикажу мојој сењори Дулсинеји, кад тиме отворено кажете од своје стране, да је волите и да сте њен заљубљеник? па кад они који треба да оду и пред њом да савију колена, морају да су дошли у ваше име да јој се поклоне, како онда могу да се крију мисли вас двају?“

„Е баш си глупи простак!“ викну Дон Кихоте; „зар не видиш, да све то иде само на њену већу славу? Јер ваља да знаш, да је по том нашем витешком адету велика част, кад једна дама има многе тумараће витезове, који јој служе, а своје мисли не пуштају даље, него да јој служе, само јер је она то, нити очекују другу награду за своје многе и добре услуге, него да она пристане да их прими за своје битезове.“

„Па ја сам чуо у цркви,“ рече Санчо, „да таквом љубављу треба да љубимо нашег господа, само њега ради, да нас не креће ни надање у славу, ни страх од казне, премда ћу га ја љубити и служити му, колико и како могу.“

„Иди бесу и са сељаком!“ викну Дон Кихоте, „какве су то речи у једанпут! Ма изгледа као да си био на наукама.“

„А вере ми не знам ни читати,“ одговори Санчо.

У то их викну мајстор Никола, да малко стану, јер хоће да се задрже да пију воде из нека изворчића, који је тамо био. Дон Кихоте заустави се на велико задовољство санчово, који се већ уморио толико лажући, те се бојаше да ће га његов господин ухватити у лажи, јер ако је и знао, да је Дулсинеја сељанка из Тобоза, никад је свога века није видео. Међу тим је Карденио обукао хаљине што их је Доротија имала кад су је нашли, па ако и нису биле баш особите, тек су биле много боље од оних што их је скинуо. Спустише се поред извора, па с оним што је парок био понео из крчме, ако је и мало било, поплашише велику глад, коју су сви осећали.

У то деси се да онуда прође путем један дечко, који стаде и пажљиво погледа све који су били поред извора, па мало за тим потрча Дон Кихоту и обухвативши му колена, стаде грозно плакати говорећи: „Ајој, господине, зар ме не познајете? Ама добро ме погледајте, јер ја сам онај дечко Андрес кога сте ви одрешили од раста, за који је био везан.“

Дон Кихоте познаде га и узевши га за руку, окрену се осталима и рече:

„Да бисте, господо, видели, колико је важно да у свету имају тумарећи витезови, који исправљају у њему кривде и увреде, што их чине неваљали и зли људи, нека знате, да сам неки дан, пролазећи неком шумом, чуо веома жалостивну вику и помагању од некога, који је био уцвељен и у невољи. Гоњен мојом духовношћу, одмах одем тамо, одакле ми се чинило да долази плачна вика, и нађем везана за један раст овог дерана што је ту пред нама, што ми је особито мило, јер ће посведочити, да ни најмање нећу лагати. Дакле беше привезан за један раст и до појаса го, а једа сељак шибаше га уздом од коња, за кога сам после дознао, да му је био газда. Кад то видех, запитах га, зашто га бије тако жестоко. Тај грубијан одговори ми, да га бије, јер му је слуга и јер његове некоје немарности долазе више од његове пакости, неголи од глупости, на што ми ово дете рече: Господине, само ме зато бије, што тражим моју плату. Газда одговори не знам чиме правдајући се и извињавајући се, што ако сам и био чуо, нисам одобрио. Једном речи, дадох га одрешити и сељак ми се мораде заклети да ће га одвести својој кући и платити му реал по реал, и још у здраву новцу. Зар није све то истина, синко Андресе? зар ниси видео, како сам му силовито заоведио, а он како је понизно обећао да ће извршити све што сам му наложио и објавио и искао? Одговарај, немој да се буниш, нити што да двоумиш, кажи овој

госпоштини, шта је било, нека виде и нека оцене, како је корисно, што ја велим, да треба да има витезова, који тумарају по друмовима.“

„Све то што сте казали, сушта је истина,“ одговори дечко; „али крај од посла догодио се сасвим инако, а не како ви мислите.“

„Како инако?“ запита Дон Кихоте; „зар те сељак није одмах исплатио?“

„Не само што ме није иплатио,“ одговори дечко, „него кад ви изађосте из гаја и остадосмо сами, наново ме привеза за исти раст и наново ми даде толико удараца, да сам био као свети Вратоломија, кад су му кожу одерали; а код свака ударца, који ми је дао, рекао би по какву досетљиву и подругљиву, да би се потпрднуо са вама, и да ме није онако болило, морао бих се смејати његовим речима. Укратко он ме тако издевета, да сам се све до сад у једној болници лечио од зла, које ми је зли сељак учинипо; а свему томе криви сте ви, јер да сте онуда били прошли и да нисте долазили онамо куда вас нису звали, нити се мешали у туђе послове, мој газда задобољио би се, да ми даде једно или два тестета ударца, па би ме одмах одрешио и исплатио ми, што је имао да ми да; али како сте га ви онако љуто осрамотили и казали му онакве погрде, у њему плану гнев, па како га није могао да искали на вама, кад се видео сам, искалио је на мени срце тако, да бих рекао, да нећу ваљати целога мога века.“

„У томе сам погрешио,“ рече Дон Кихоте, „што сам отишао оданде, а нисам требао одлазити, докле те није исплатио; јер толико сам требао да знам из дуга искуства, да нема сељака, који ће своју реч одржати, ако зна да отуда неће имати користи; али, Андресе, ти ћеш се већ сећати, да сам се заклео, ако те не буде исплатио, да ћу га потражити и да ћу га наћи, ма се сакрио киту у трбух.“

„То је истина,“ одговори Андрес, „али која ваљда?“

„Сад ћеш видети, која ваљда,“ рече Дон Кихоте.

Па с тим речима ђипи и заповеди Санчу, да заузда Росинанта, који је пасао, докле су они јели. Доротија га запита, шта је наумио да чини. Он јој одговори, да хоће да потражи сељака и да га казни за такав ружан поступак и нагони га да исплати Андреса до последњега мараведа, за инат и на муку свима сељацима у свету. На то му она примети, нека се опомене, да он, према обећаном јој дару, не може упуштати се ни у какво друго предузеће, докле не сврши њено, те пошто он то боље зна него ико, да свој гњев утоли, докле се не врати из њене краљевине.

„То је истина,“ одговори Дон Кихоте, „и Андрес мора да се стрпи до мога повратка, као што рекосте, сењора; а ја му се опет кунем и обећавам, да нећу мировати докле га не осветим и не наплатим.“

„Не уздам се ја у те заклетве,“ рече Андрес, „него бих волио сад да имам су чим отићи у Севиљу, него ли све освете у свету. Дајте ми сад, ако имате, што да једем и мало харча, па останите с богом и ви и сви витезови скитнице и нека са скитањем онако прођу, као што сам прошао с њима ја.“

Санчо извади из своје торбе комад хлеба и сира и пружајући га дечку рече:

„Узми, брат Андресе, јер на све нас долази део твоје несреће.“

„А како долази део на тебе?“ запита Андрес.

„Па по овом хлебу и сиру што ти га дајем,“ одговори Санчо; „јер бог зна да ли ће ми требати или не; јер ваља, брајко, да знаш, да ми коњушари витезова скитница морамо да подносимо многу глад и другу беду, па још и друге ствари, које се боље могу осетити неголи исказати.“

Андрес узе хлеб и сир и видећи, да му нико ништа више не даје, обори главу и узе пут за уши, како се вели. Душа ваља још рече при поласку Дон Кихоту:

„Тако вам бога, господине витеже и скитницо, ако бисте ме још кадгод срели, па да видите, да ме на комаде секу, не притичите ми, нити ме помажите, него ме оставите са мојом несрећом, јер ма каква она била, опет ће мања бити од оне, која би ми дошла од ваше помоћи, а вас убио бог и све витезове скитнице што их је било у свету!“

Хтеде Дон Кихоте да се дигне да га казни, али онај загреба да га нико не би могао стигнути. Дон Кихоте остаде сав посрамљен од Андресова казивања, а они остали с тешком муком уздржаше се да не прсну у смех, чиме би га били са свим збунили.

ТРИДЕСЕТ ДРУГА ГЛАВА

У којој се казује, шта је било у крчми са целом дружином Дон Кихота.

Пошто се доврши добри ручак, одмах опет појахаше и без да им се што десило, што би вредно било казивати, стигоше други дан до крчме, страха и ужаса Санчо Пансина, коју ипак не могаше да избегне, ако и није марио да у њу сврће. Крчмарица, крчмар, њихова кћи и Мариторна, који видеше Дон Кихота и Санча да долазе, изиђоше да их дочекају са знацима велике веселости, али их витез прими озбиљно и са снихођењем и рече им, да му спреме другу, бољу постељу, него ли последњи пут. На ово одговори крчмарица, ако ће он боље да плати, него последљи пут, хоће му дати кнежевску постељу.

Дон Кихоте рече, да ће платити, те му спремише пристојну постељу у истом некидашњем вајату, а он одмах леже, јер је био веома уморан и малаксао на памети.

Још се он није добро затворио, а крчмарица пође ка берберину и ухвативши га за браду, рече:

„Тако ми бога, не дам више да мој реп носите као браду! Враћајте ми мој реп, јер онај мога мужа вуче се по земљи, да је баш срамота, хоћу речи чешаљ, који сам обично забадала у мој добри реп.“

Не хте га јој дати берберин, ако га је она и вукла, докле му парок не рече, да га пусти, јер му више није потребно да се крије, него нека се слободно открије и покаже онакав, какав је, а Дон Кихоту нека каже, да је утекао у ову крчму, кад су га они галиоти опљачкали; а буде ли га питао за принцезина коњушара, казаће му, да га је она напред послала, да јави у њеној краљевини, како она долази и доводи спаситеља свију њих. На ово врати берберин драговољно реп крчмарици, а исто тако вратише јој све ове ствари, што их је била дала у наруч ради искупљења Дон Кихотова.

Сви у крчми дивише се Доротијиној лепоти, као и господскоме стасу чобанина Кардемија. Парок наручи да им спреме ручак од онога што се нашло у крчми, а крчмар, надајући се бољем плаћању, спреми им својски пристојан обед. А дотле је Дон Кихоте непрестано спавао, они пак доконаше, да га не буде, јер ће му за сад више вајдити спавање него ли јело.

За ручком, онако пред крчмарем, његовом женом и кћером, Мариторном и свима путницима, разговараше се о чудној лудости Дон Кихотовој и како су га били нашли.

Крчмарица им причаше, шта се догодило са њим и са мазгарем, осврћући се, да ли је ту можда Санчо; а како га онде не опази, приповедаше им његово страдање са поњавом што су они слушали са не малом насладом. Када парок рече, да су књиге од витезова, што их је Дон Кихоте читао, њему памет преокренуле, примети крчмар:

„Ја не виђу, како то може да буде, јер колико се ја разбирам, нема у свету лепша читања од тога, па и ја имам ту две или три такве књиге уз друге хартије, које ми заиста веселе срце, па не само мени, него и многим другима, јер кад је о жетви, искупе се овде о празницима многи жетеоци и увек се нађе по који, који зна читати, те ти дохвати коју од тих књига, а нас више од тридесет око њега, па га слушамо тако слатко да све уживамо; бар за мене могу казати, кад чујем, какве горопадне и страшне ударце дају они витезови, чисто ми дође воља, да и сам тако чиним, а то бих могао слушати дан ноћ.“

„И ја исто тако,“ рече крчамарица, „јер у кући никад немам мира, до ли кад слушаш, како читају, јер онда се тако занесеш, да ти не пада на ум да се свађаш са мном.“

„То је истина,“ прихвати Мариторна: „и ја, бога ми, исто тако уживам, кад слушам такве слатке ствари, а нарочито кад се прича, како се каква сењора под поморанчом грли са својим витезом, а једна дуења стоји на стражи, а сва умире од зависти и силна страха – ја кажем, све то слађе је од меда.“

„А како се вама допадају те ствари, сењора госпођице?“ запита парок крчмареву ћерку.

„Ја не знам, господине, душе ми,“ одговори она, „тек и ја слушам, па ако баш и не разбирам, тек ми је мило да слушам; али не марим за ударце, који се мом оцу допадају, него оно вајкање од витезова, кад су далеко од њихових сењора, и заиста каткад морам да плачем што ми их је жао.“

„То бисте их ви одмах утешили, сењора госпођице, кад би они због вас плакали?“ запита Доротија.

„Ја не знам, шта бих чинила,“ одговори девојчица, „само то знам, да међу тим сењорама имају некоје тако сверепе, да их њихови витезови зову тигрицама и лавицама и многим другим гадним именима; а, боже мој, ја не знам, како може да има света тако бездушна и без савести, да се не осврћу на поштена човека, него га пусте да скапа, или да помери памећу; ја не знам, шта се толико снебивају и циврају; ако мисле часно и поштено, нека се удају за њих, јер они не траже друго што.“

„Ћути, дијете,“ рече крчмарица; „ти као да и сувише знаш о тим стварима, а није лепо, кад девојке толико знају и говоре.“

„Кад ме је питао овај господин,“ одговори она, „нисам га могла оставити без одговора.“

„Е лепо,“ рече парок; „донесите ми сењоре гостионичаре, те књиге, хтео бих да их видим.“

„Драге воље,“ одговори овај.

Па оде у своју собу и донесе оданде старе бисаге затворене верижицом, отвори их и извади из њих три велике књиге и некоје хартије исписане врло лепом руком. Прва књига, који парок отвори, беше *Дон Сиронђилио од Тракије*; [74] Друга беше *Феликс Марте од Ирканије*, а трећe беше *Повест о великом капетану Гонсалу Фернандесу од Кордове* са *Животом Дијега Гарсије Паредеса*. Кад парок прочита оба прва наслова, окрену се берберину и рече:

„Овде би нам сада само још требала газдарица нашег пријатеља и његова синовица.“

„Може и без њих да буде,“ одговори берберин, „Јер и ја ћу их знати завитлати на двор или у комин, у коме збиља таман има добра ватра.“

„Ваљда ми неће палити моје књиге?“ запита крчмар.

„Не све,“ одговори парок, „само ове две, од Дон Сиронђилија и Феликс Марта.“

„А да нису моје књиге јеретичне или флегматичне,“ запита крчмар, „кад хоћете да их палите?“

„Ваљда хоћете, пријатељу, да кажете шизматичне, а не флегматичне,“ примети берберин.

„Па да,“ одговори крчмар; „али ако хоћете кога да палите, ето вам Великога Капетана и тога Дијега Гарсије, а пре бих дао да ми сина спале, него ли кога од осталих.“

„Слушајте, пријатељу,“ рече парок; „ове две књиге измишљене су и пуне су лудорија и булажњења; а ова од Великог Капетана истинита је повест и у њој су дела Гонсала Фернандеса од Кордове, који је за своја многа и велика дела заслужио, те га сав свет зове Великим Капетаном, надимак славан и светао и посве заслужен, а овај Дијего

[74] Овај роман написао је Бернардо Варгас; наслов му је: *Књиге о Дон Сиронђилију од Тракије*, сину племенитог краља Елесфрона од Мађедоније, онако како их је списао Новарко грчки и Промузис латински.

Паредес био је одличан витез, родом од града Трухиља у Естремадури, веома храбар војници са толиком природном снагом, да би једном прстом задржао воденично коло, кад се најјаче окреће; а једанпут се са мачином наместио на уласку од моста, па читавој великој војсци није дао да пређе преко моста, и починио је друга таква дела, која је он сам причао и описао се витешком скромношћу и као свој летописац, а да их је писао други човек слободно и без пристрасности, би потаманила и дела Хектора, Акила и Роланда.“

„Идите ми збогом!“, рече наш крчмар; „чудна ми чуда, задржати коло од воденице! Бре читајте ви, као ја што сам читао за Феликса Марта од Ирканије, како је једним ударом преполовио пет дивова по пасу, као да су били од пасуља, као што деца праве мале фратрове, а други пут побио се са грдном и силовитом војском, у којој је било преко милијун и шест стотина хиљада војника, сви оружани од главе до пете, пак их је све растурио, као да су били стадо оваца. А што ли да се каже за честитога Дон Сиронђилија од Тракије, који је био тако храбар и срчан, као што се то види у књизи, где се прича, како је пловио преко реке, па насред воде измоли се један змај огњени, а он чим га опази, навали нањ и објаха га на плећима покривенима краљушћу, па му гушу тако силовито стиште обема рукама, да змај кад виде, да ће да га угуши, не знаде друго, него да се спусти реци на дно, носећи на себи и витеза, који га никако не хте пустити; а кад доспеше доле, нађе се он у неким дивним дворовима и вртовима, да је било за чудо; а змај се одмах прометну кукуљавим старцем, који му казиваше такве ствари, да их се не можеш сит наслушати. Само ћутите, господине, јер кад бисте то чули, од насладе бисте полудели; а за Великога Капетана и за тог Дијега Гарсију што помињете, за њих не дам вам ни два шипка.“

Кад Доротија ово чу, рече полако Карденију:

„Нашем крчмару не треба много, па да буде друг Дон Кихоту.“

„И мени са тако чини,“ одговори Каренио, „јер по његовим речима он држи за целу истину, да се све оно, што се у тим књигама прича, на длаку онако догодило, како се тамо пише, нити би га од тога веровања отргли и босонози фратрови.“

„Ма промислите,пријатељу,“ узе парок наново реч, „да на свету никад није било ни Феликса Марта од Ирканије, ни Дон Сиронђилија од Тракије, нити оних других таквих витезова, о каквима се пише у књигама од витезова, јер све то сачинили су и изумели беспослени људи, да би се прекраћивало време, као и ви што кажете да су се забављали

ваши жетеоци, кад су их читали; и ево вам се истински кунем, да таквих витезова никад није било на свету, нити су икад у свету чињена таква дела и лудорије.“

„Другом псу подајте ту кост,“ одговори крчмар, „Као да је не знам, колико је петина, нити где ме жуљи ципела. Немојте да мислите, да сам ја дете, а бога ми ни луд нисам. Таман погодисте, да ми кажете, да су све то глупости и лажи, што је у овим красним књигама, које су напечатане са допуштењем господе од краљевскога већа, као да су то људи, који би пустили да се печатају толике лажи и толике битке и толике волшебности, да човеку стане памет!“

„Ја вам већ рекох, пријатељу,“ опет ће парок, „Да се то чини, да би се занимале наше беспослене мисли; па као што се у добро уређеним државама допушта да има игре шкака, лопте и билијара, ради забаве неколикима, који нити маре, нити морају, нити могу да раде, тако се допушта да се печатају и да имају такве књиге, мислећи, као што и јесте тако, да нико неће бити таква незналица, да ће за истину узети приповести у тим књигама; па кад би томе била прилика, или кад би слушаоци желели, ја бих умео казивати штошта о томе, шта треба да има у књигама од витезова те да буду добре, и можда би онда биле коме од користи и чак и по вољи; али ја се надам, да ће се дати прилика, где ћу то моћи казивати некоме, који ће моћи наћи лека, а међу тим верујте, господар гостионичаре, да је онако, како сам вам казао, па узмите ваше књиге и чистите се са њиховим истинама или лажима, па нека вам буду на здравље, и дао бог, да не будете хроми на нози, на којој храмље ваш гост Дон Кихоте.“

„То неће бити,“ одговори крчмар „јер ја нећу бити тако луд да се начиним скитница витез, јер ја лепо видим, да данас није више онај адет, који је био онда, када су како веле, светом пролазили ови славни витезови.“

У по овог разговора дође Санчо, који остаде веома збуњен и замишљен код онога што је чуо, како данас нису у обичају скитнице витезови и како су све књиге од витезова глупости и лажи; па у себи докона да причека, како ће испасти ово путовање његовога господина, па ако не буде с онаквом срећом, како је он замишљао, науми да га махне и да се врати својој жени и деци и свом обичном послу.

Крчмар понесе бисаге и књиге, али му парок рече:

„Чекајте, хтео бих да видим, какве су то хартије, које су исписане тако лепим рукописом.“

Крчмар их извади и даде их пароку на читање, који виде, да ту има осам табака рукописа, а у почетку је био наслов крупним словима: *Новела о неопрезном радозналцу*. Парок прочита у себи три четири врсте и рече:

„Почетак ове новеле није лош и имао бих вољу да је читам целу.“

Крчмар му одговори:

„Па ваша пречасност може је читати, а ваља да вам кажем, да су некоји гости овде читали је и много су били задовољни, па су је искали ваздан од мене; али им је ја нисам дао, јер мислим да је вратим ономе, који је овде заборавио ове бисаге са тим књигама и хартијама, јер лако може бити, да овамо по неком времену сврне власник, па ако и знам, да ће ми бити жао књига, кад их будем вратио, али ако и јесам крчмар, ипак сам крштен човек.“

„Имате пуно разлога, пријатењу,“ рече парок; „али ако ми се приповест свиди, даћете ми је да је препишем.“

„Од свег срца,“ одговори крчмар.

Докле њих двојица тако разговараше, узе Карденио приповетку и поче је читати, па му се свиде исто онако као и пароку, те га замоли, да је чита како ће је чути сви.

„Читаћу је,“ рече парок, „ако неће бити боље да то време проведемо спавајући, а не читајући.“

„Мени ће бити довољно одмора,“ рече Доротија, „ако будем време провела слушајући какву причу, јер ми се душа још није толико умирила, да бих могла спавати, као што би требало.“

„Е кад је тако,“ рече парок, „а ја ћу је читати бар из љубопитства; шат нам се буде понаравила.“

И мајстор Никола стаде га исто тако молити, па и Санчо, што кад парок виде и разумеде, да ће свима учинити по вољи и сам да ће уживати, рече:

„Кад је тако, а ви сви слушајте, јер приповетка овако почиње.“

ТРИДЕСЕТ ТРЕЋА ГЛАВА

У којој је приповест о Неопрезном радозналцу.

У Флоренцији, богатом и славном граду у области које се зове Тоскана, живели су Анселмо и Лотарио, два богата и отмена витеза, који су се тако миловали, да су их сви који су их знали, по преимућству и имену звали *оба пријатеља*. Били су нежењени, младићи истих година и истих навада, што је све било довољан разлог да они одговоре један другоме узајамним пријатељством. Истина Анселмо је више био наклоњен љубавним наслада ма, него ли Лотарио, кога су више мамиле насладе лова; али кад би се прилика дана, Анселмо би махнуо своје наклоности, да би следовао Лотарију, а Лотарио би махнуо своје, да би пристао уз Анселмове, и на тај начин њихове воље тако би се слагале, да није било часовника, који би тако на длаку ишао.

Анселмо се беше заљубио у једну отмену и лепу девицу из истога града, кћер тако добрих родитеља и сама по себи тако добра, да пошто се договори са својим пријатељем Лотариом, без кога ништа не би предузимао, докона да је иште од родитеља себи за љубовцу, па тако и учини, а које био просилац, то беше Лотарио, који ствар изврши тако према вољи пријатељевој, да се овај за кратко време виде у државини жељеног блага; а Камила беше толико задовољна, што је Анселма добила за мужа да непрестајеше бога благодарити и Лотарија, чијом помоћу је дошла до толика добра.

Првих дана, као што ови обиично бивају весели у сватовима, походио је Лотарио као и обично кућу свога пријатеља Анселма, трудећи се да колико год може увећа му част, светковину и весеље; али кад се свадба доврши и престадоше честе походе и честитке, поче Лотарио намерно ређе долазити Анселмовој кући, јер му се чинило, као што се са разлогом чини сваком разборитом човеку, да не треба куће ожењених пријатеља онако походити, као кад су били нежењени; јер ако добро и право пријатељство и не може и не треба да је подозриво ма у чему, ипак је част ожењеног тако деликатна да би се могла повредити и међу рођеном браћом, а камо ли међу пријатељима.

Анселмо опази Лотариово устручавање и зло се стаде на то жалити, говорећи му, да је био знао, да ће његова женидба бити узрок, што га он неће походити као иначе, да се никад не би ни женио, па ако су због лепе дружбе њихове, докле је он био нежењен, они стекли тако слатко име, да су их прозвали *оба пријатеља*, да он не допушта, да само због

опрезности, без свака друга повода, тако славно и пријатно име пропадне; зато да га моли, ако је слободно употребити такав израз међу њима, да опет буде као господар у његовој кући и да у њу долази и из ње одлази, као и пређе, уверавајући га, да његова жена Камила нема друге радости, нити друге воље, него коју он хоће да она има, те кад је дознала, колико су се њих двоје били миловали, да је у недоумевању, видећи сад ово туђење.

На све ове и многе друге разлоге, које је Анселмо навео Лотарију, да би га наговорио, да му у кућу опет долази као и пре, одговори Лотарио тако паметно, смишљено и разложно, да Анселмо беше задивљен добром намером свога пријатеља, те доконаше, да Лотарио два пута у недељи и о празницима руча код њих; но ако су се и погодили тако њих двојица, наумио је Лотарио, да не одлази чешће, него ли колико пристоји за част његовога пријатеља, чији образ дражи му је био од његовог рођенога. Он рече, а имао је право, да ожењен човек, коме је небо дало лепу жену, ваља да се онолико брине, какве пријатеље прима у својој кући, као што треба да пази са каквима се пријатељицама меша његова жена; јер што не може да се учини и да се удеси на пијацама, ни у црквама, ни при јавним светковинама, ни о литијама, (ствари, које мужеви не могу увек украћивати својим женама) то ће да се удеси и олакша у кући пријатељице или рођаке, којој се највише поверава. А и то рече Лотарио, да сваки ожењен човек треба да има по пријатеља, који би му обратио пажњу на неке ствари, јер бива, да муж код велике своје љубави према жени или је не опомене, или јој не каже, да је не би срдио, како треба што да учини, што ако буде узимала, или не, може да јој буде на част или на срамоту; а када га у том погледу пријатељ опомене, лако се може лека наћи свему. Али где да нађеш пријатеља тако разумна и поуздана и искрена, као што га ту иште Лотарио? Толико могу казати, да је једини Лотарио био тај, који је са сваком ревношћу и опрезношћу мотрио на част свога пријатеља, па је десетковао, одузимао и скраћивао дане уговорене ради доласка у њихову кућу да не би беспосленој светињи и пакосним очима што замерно било, ако у кућу тако лепе жене, као што је Камила, долази младић богат, племић и од добра рода, који има таква преимућства, као што их је сам себи преписивао; јер све нека би њена племенитост и врлина обуздавала сваки пакосни језик, он ипак није хтео да у сумњу доводи добар глас њен и свога пријатеља, и зато је већину уговорених дана проводио у другом послу, за који је говорио, да се није могао пропустити, тако да је велик део таквога дана пролазио у жалбама од једне и у извињавању од друге стране.

Десиће се једном, да се њих двојица шеташе по ливади иза града, те Анслмо ће Лотарију овако да проговори:

„Лотарио друже, зацело мислиш, да код штедроте, са којом ме је бог учинио сином онаквих родитеља кави су били моји, и дао ми издашном руком блага, како она што их зову природнима, тако и она срећина, да не могу довољно бити захвалан на примљеном добру и на томе, што ми је дао тебе као пријатеља и Камилу за верну љубовцу, два добра, која ако не ценим онако, како би требало, ценим их, колико могу. Ипак код свега тога, што се узима потпуно као оно, сучиме људи хоће и могу да задовољни живе, ја сам ти најочајнији и најнезадовољнији човек, што га има у свету; јер не знаш од када мори ме и тишти жеља тако чудна и тако осим свака обичаја, да се сам себи чудим и сам себе корим и псујем, па гледам да је ућуткам и сакријем сам од својих мисли; ипак ме ова тајна притискује, као да навлаш треба да је кажем целом свету. А пошто она мора те мора избити на поље, то нека буде теби поверена, уздајући се ја у то и у твоју брижљивост, са којом ћеш као мој прави пријатељ хтети да ме лечиш, да ћу се брзо опростити бриге, која ме мучи, и да ће ми се уз твоју ревност повратити веселост до онага степена, до кога ме је са моје лудости довело моје незадовољство.“

Удивљен слушаше Лотарио Анселмове речи, нити знађаше, куда ће да изађе толики увод или приступ; па ако у својој памети и нагађаше, каква ли би то жеља толико морила његовога пријатеља, увек би био посве далеко од праве истине; да би се дакле опросио муке, коју му причињаваше ова неизвесност, рече му, да велику кривду чини толиком његовом пријатељству, када вазда околиши са казивањем својих тајних мисли, јер може бити уверен, да од њега може очекивати или савет, како да их се опрости, или начин, како да му се испуне.

„Право велиш,“ одговори Анселмо; „и са тим поверењем дајем ти на знање, Лотарио друже, да мисао, која ме мори, она је сумња, да ли је моја жена Камила онако добра и савршена, као што ја мислим, нити могу о тој истини уверити се, него да је метнем тако на пробу, како ће ова показати вредност њене врлине, као што огањ показује вредност злата; јер ја ти, друже, мислим у себи, да ни једна жена није боља од друге, докле није била у искушењу, и да је само она крепка, која се не пода обећањима, даровима, сузама и непрестаном наваљивању ревноснога љубавника; јер каква је то врлина, што је једна жена добра, кад јој ништа не каже да буде рђава? Какво ми је чудо, ако је она скромна и

поштена, којој не даду прилике да буде разуздана, или која зна, да има мужа, који би је лишио живота, када би је ухватио у првој неприличности? Зато ја ону, која је поштена из страха, или што није имала прилике, не могу онако поштовати, као што бих поштовао ону, која би нападана и гоњена задобила венац победе. И тако са ових разлога и са многох других, које бих ти могао навести у доказ и потврду мога мишљења, желео бих, да моја жена Камила прође кроз те незгоде и да опстане и своју вредност одржи у огњу, видећи да је жели и на њу наваљује такав, који толико вреди, да може према њојзи окренути своје жеље; па ако из те борбе, као што се надам изађе са помом победе, ја ћу држати моју срећу, да јој нема равне; моћи ћу казати, да је испуњена празнина мојих жеља; рећи ћу да ми је у део пала крепка жена, о којој мударац каже: ко ће је наћи? А ако то испадне иначе, него ли што се надам, са уверењем, да се нисам преварио у мом мишљењу, ја ћу стрпљиво подносити ону казну, коју ми може са разлогом причинити тако ризични покушај; па претпоставиши да никаква примедба од твоје стране против моје намере неће моћи мене одвратити од ње, желим, Лотарио друже, да се решиш, да ти будеш оруђе, које ће се примити тога посла по мојој жељи; а ја ћу ти дати маха да то учиниш и даћу ти све што мислим да ће бити потребно, да би се задобила часна, поштована, смерна и несебична жена. А да теби поверим тај тако тугаљиви посао међу осталим побуђује ме то, кад видим, да си ти Камилу победио, да победа неће ићи до крајне крајности, него само да се држи као учињено оно, што са добрих разлога не треба да се учини, те тако ја ћу бити увређен само у мојој намери, а моја увреда биће скривена у врлини твоје мучаљивости; јер знам добро, да је ова вечита, као и смрт, у свему оном, што се мене тиче. Дакле ако ћеш да живим правим животом, ваља одмах да започнеш овај љубавни бој, али не млако и немарно, него са ватром и ревношћу, која ће одговарати мојој жељи, и са поверењем које ми осигурава наше пријатељство.“

Тако је говорио Анселмо Лотарију, који га непрестано пажљицо слушаше и докле год он у речи бејаше, не отвори уста да што каже, а кад виде, да више не говори, подуже га гледаше, као да посматра нешто што још никад није видео, а што му изазва чуђење и пренераженост, па му рече:

„Не могу иначе да мислим, Анселмо друже, него да је то шала што си ми рекао, јер да сам мислио да ми озбиљно говориш, не бих те пустио да тако далеко одеш, него бих ти дугу беседу прекинуо не слушајући те. Свакако мислим, или да ти мене не познајеш, или

да ја тебе не познајем; али није тако, јер добро знам, да си ти Анселмо, а ти знаш, да сам ја Лотарио; него је беда то, што мислим да ти ниси више онај Анселмо, који си био, но си морао мислити, да исто тако ја нисам онај Лотарио, који треба да сам; јер оно што си ми казао нити је од мог пријатеља Анселма, нити оно што од мене иштеш, треба да се иште од Лотарија, кога познајеш; јер добри пријатељи треба да кушају своје пријатеље и да се на њих позивају usque ad aras, како рече један песник, што ће рећи, да не треба од њихова пријатељства да ишту оно, што би богу противно било. Па кад је тако о пријатељству мислио један незнабожац, у колико више треба да мисли тако један кршћанин, који зна, да ни за какву човечанску љубав не треба да изгуби љубав божанску? Ако ће пак пријатељ дотле да иде, да на страну остави вољу божју, да би учинио по вољи пријатељу, то не треба да буде за којешта и за какве ситнице, него за тако што где се тиче части и живота његова пријатеља. А кажи ми сад, Анселмо, која је од ове две ствари код тебе у опасности, да мислиш да треба да ти учиним по вољи и да се латим тако гнусна посла, као што га иштеш од мене? Зацело ни једна, него колико ја разумем, ти иштеш од мене, да настанем и потрудим се да те лишим части и живота, а уједно и себе тога да лишим; јер ако ја треба да се постарам да те лишим части, јасно је, да те лишавам живота, јер човек без части гори је од мртваца, а пошто бих ја, као што ти желиш, био оруђе за толико твоје зло, ја бих био бешчастан, дакле због тога бих био без живота. Слушај, Анселмо друже, и стрпи се да ми не одговараш, докле не довршим да ти кажем оно што ми паде на ум у погледу на твоју жељу, а имаћеш каде да ми одговараш, а ја да те саслушам.“

„Добро,“ рече Анселмо, „казуј шта хоћеш.“

А Лотарио настави овако говорити:

„Мени изгледа, о Анселмо! да ти је сада памет, као што је увек имају Маври, којима се не може погрешност њихове вере доказати наводима из светога писма, нити разлозима, који се састоје из довода разума, нити који се оснивају на члановима вере, него им ваља навести примере опипљиве, лаке, разумљиве, доказне, неоспорне са математским доказима, који се не могу порећи, као кад се каже: *ако од два једнака дела одузмемо једнаке делове, они што остану такође су једнаки*, па кад то не разумеју речима, као што заиста не разумеју, ваља им показивати рукама и изнети им пред очи, па ипак све то није довољно да им се докаже истина наше свете вере. Исти тај начин требало би да употребим код тебе, јер жеља, коју си зачео, тако је далеко и тако изван свега онога, што је и налик на

памет, да мислим, да би било време изгубљено, кад би ти се доказивала твоја глупост, јер у овај пар не могу то назвати другим именом, а за казну твоје ружне намере требало би те оставити при твојој неупутности; али ми не допушта ту строгост моје пријатељство према теби, које неће да те оставим у тако јасној опасности да се упропастиш; а да то јасно видиш, кажи ми, Анселмо, ниси ли ми сам рекао, да дворим једној скромној, да преварим једну поштену, да митим некористољубну, да служим паметној жени? Ти си ми то казао; па кад знаш, да имаш жену скромну, поштену, некористољубну и паметну, шта још тражиш? И кад мислиш да би она на све моје јурише остала победитељка, као што би и остала без сумње, какве боље титуле мислиш да јој даш после тога од ових што их сад има? или шта ће она бити после боља него сад што је? Ти дакле или је не држиш за онакву, како кажеш, или не знаш шта хоћеш. Ако је не држиш за ону, какву је кажеш, зашто хоћеш да је кушаш, па да са њом учиниш онолико зло, какво ти само може пасти на ум? Ако ли је пак тако добра, као што мислиш, биће ствар неуместна да се прави покушај с истом истином, јер кад се буде учинио, неће се ништа придати ранијем уважењу. И тако чисто излази, да само неразборита и продрзљива памет може да почиње ствар, из које нам пре може доћи штета него корист, тим пре, кад се у то хоће да упусти без невоље и не морајући, а овамо из далека већ се види, да је чиста лудост тако што започињати. Мучне ствари предузимају бога ради, или света ради, или ради обојих; оне што се бога ради предузимају, извршили су светитељи, проводећи анђелски живот у човечијем телу; оне што се предузимају ради света, извршују они, који пролазе толика бескрајна мора, толике различне климате, толике туђе народе, да би оно стекли, што зову срећиним благом; а оне што се чине ради бога и света уједно, дела су храбрих војника, који тек што виде у противничку зиду отворен толики пролом, колико може да начини округло зрно, а они оставе на страну сваки страх, не промиушљајући, нити осврћући се на јавну опасност, која им прети, ношени у лету на крилима жеље да гину за своју веру, за свој народ и за свога краља, неустрашно јурну у по тисућа смрти, које их на противној страни очекују. Ове ствари предузимају се, и част је, слава и корист предузети их, ако и јесу пуне незгода и опасности; али оно што велиш да ти хоћеш да предузмеш и да га се латиш, нити ће ти прибавити славе у бога, ни срећних добара, ни части у људи, јер да узмемо, да ти то испадне по жељи, нити ћеш бити веслији, ни богатији, нити ћеш имати више части него сад; а не испадне ли ти по жељи, видећеш се у највећој невољи, какве може да се замисли, јер ти

после неће помоћи, што ћеш мислити да нико не зна, каква те је несрећа снашла, јер доста је, да је ти сам знаш, па да будеш тужан и поражен. А у потврду овој истини хоћу ти навести ејдну станцу, коју је сачинио славни песник Луиђи Тансило на крају првог дела *Суза светог Петра*, која овако гласи:[75]

У Петра кад се дан указа, туга
Све већа бива, све се већма стиди,
Па ако нико и не види ту га,
Сам себе стиди с', свог греха се стиди:

Срамота тишти племенита духа,
Све да га поглед чији и не види,
Себе се стиди, свога греха веља,
Ако то и зна тек небо и земља.

И тако тајна ти не би олакшала бол, него ћеш плакати без престанка, ако не сузе од очију, а оно крваве сузе од срца, као што их је лио онај глупи доктор, за кога нам песник казује, да је предузео пробу са судом, а мудри Рејналдо згодно се изговорио и није је предузимао; [76] па нека то и јесте песничка измишљотина, тек у њој су скривена наравоучења, која заслужују да се уваже, разумеју и по њима да се поступи, тим пре, што с овим што ћу ти рећи потпуно ћеш увидети велику погрешку, коју хоћеш да учиниш. Кажи ми, Анселмо, кад би те небо, или добра срећа учинила законитим власником најлепшега дијаманта, чијом вредношћу и чистотом били би задовољени сви златари, који би га видели, те би сви у исти мах и сложно казали да је у погледу на вредност, чистоту и финоћу такав, какав само може да буде такав камен, па и ти сам то да верујеш, нити да знаш да није тако: да ли би то паметно било, кад би те дошла жеља да узмеш тај дијамант и да га метнеш међу наковањ и чекић, па да ту свом силом удараца и мишица пробаш, да ли је тако тврд и фин као што кажу? Па тек кад би то извршио! Јер узмимо, да камен одоли таквој манитој проби, тиме он нити би добио више вредности нити славе; а кад би прснуо, што може да буде, зар не би онда било изгубљено све? Зацело би, остављајући власника дијаманта, да га сви људи држе за глупака. Дакле промисли, Анселмо друже, да је Камила најлепши дијамант како о твом мишљењу, тако и по туђему, и да нема разлога изложити га стању да прсне, јер нека и остане целокупан, неће моћи добити већу важност но што је сад

[75] Луиђи Тансило из Ноле у Јужној Италији, спевао је Суза светог Петра (*Le lagrime di San Pietro*) да би загладио саблазну, коју је био причинио својим несташним спевом под насловом *Берач* (*Le vendemiatore*).
[76] Ово се односи на алигорију Ариостову у *Маниту Орланду*, одакле је, како мисле, Сервантес узео мисао за ову своју новелу.

има; а ако би слаб био и не би одолио, промисли већ сада, какав би остао без ње, са каквим би разлогом могао сам себе кривити, да си био узрок пропасти њеној и својој. Промисли, да у свету нема адиђара, који би толико вредео, колико целомударна и поштена жена, а да се сво поштење женско састоји у лепу мишљењу о њима; па кад је мишљење о твојој жени такво, зашто хоћеш ту истину да доводиш у сумњу? Промисли, друже, да је жена несавршен створ и да јој не треба метати сметње, о које ће се спотакнути и пасти, него јој ваља очистити пут и опростити га од сваке незгоде, како би без муке и лако постигнула савршенство, које јој недостаје и које се састоји у врлини. Природњаци веле, да је горностај зверка са веома белом кожом, па кад ловци хоће да је улове служе са таквим лукавством, да знајући, куда ће горностај пролазити и трчати, онуда упрљају блатом, те кад он дође до блата, застане и даде се пре ухватири, него ли што ће прећи преко блата и изгубити и упрљати своју белоћу, која му је милија од живота и слободе. Часна и поштена жена горностај је, а врлина поштења беља је и светлија од снега, па ко хоће да је не изгуби, него да је одржи и сачува ваља да дукчије поступи, него ли са горностајем што се чини, јер не треба пред њу да се износи блато дворења и ласкања досадних љубазника, јер може бити па и без може бити, она нема толике природне врлине и крепости, да би сама собом савладала те препоне и преко њих прешла; зато је потребно ове уклонити и пред њу ставити чистоту врлине и лепоту која иде уз добар глас. Добра жена слична је и огледалу од гристалда светла и чиста, али оно хоће да посухне и да потамни ма на какав дах. Са поштеном женом ваља поступати, као са светим моштима, поштовати их, али не тичући у њих; добру жену ваља чувати и ценити, као што се чува и цени диван перивој пун цвећа и ружица, чији власник никоме не допушта да њиме шеће и дира га; довољно је, да се из далека и кроз гвоздену ограду ужива његов мирис и лепота. Најпосле хоћу да ти кажем некоје стихове, који ми падоше на ум, а чуо сам их у некој новој комедији, па ми се чини, да таман пристају уз оно, о чему говоримо. Мудар један старац препуручивао је другоме, оцу једне девојке, да је на страни држи, чува и затвара, па међу другм разлозима казао му је и ово:

Жена је од стаклета
Зато не треба кушати
Да л' ће, неће ли пуцати:
У часку је ту беда.

Пре хоће се разбити,

Па је лудо ризикати,
Да се може разлупати,
Што се не да слепити.

Општа ј' мисао така,
И разлог јој људи виде,
Јера где су Данајиде,
И киша ј' ту од злата.

Што сам ти довде говорио, о Анселмо! било је оно што се тебе тицало, а сад ваља да чујеш, што се мене тиче, па ако ћу бити опширан, не замери, јер све то иште лавиринт, у који си ушао и хоћеш да те ја из њега извучем. Ти ме држиш за пријатеља, а хоћеш да ми узмеш част, што је протино сваком пријатељству; па нећеш само то, него још иштеш да ја лишим тебе части. А да ми је ти узимаш, то је јасно, јер кад Камила види, да ја око ње онако обилазим, како ти иштеш од мене, зацело ће ме држати за човека непоштена и неваљала, пошто намеравам и чиним ствар посва противну ономе на што не обавезује моје биће и твоје пријатељство. А да иштеш, да тебе лишим части, о томе нема сумње, јер кад види Камила, да ја на њу наваљујем, помислиће да сам на њој видео неку лакоумност, која ми је дала смелости да јој откријем моју ружну жељу, па буде ли она себе држала за обешчашћену, њена срамота исто се тако тебе тиче, као и ње; а отуда долази оно, што обично бива, да човек браколомне жене, све да зато и не зна, нити да је дао прилике , да му жена буде онаква, каква не треба даје, све да и није до њега стојало и до његове немарности и непажње, ако га је несрећа постигла, ипак га људи зову именом погрдним и ружним, па они који му знају за женино неваљалство, некако га пре гледају с очима презирања, него ли сажаљења, ако и виде, да га је та несрећа снашла не са његове кривице, него са наклоности његове неваље супружнице. А хоћу да ти кажем, зашто је са добрим разлогом обешчашћен муж неваљале жене, ма он зато и не знао, нити био крив зато, нити учествовао у томе, нити дао прилике, да она буде таква, па немој да ти је досадно да ме слушаш, јер све то треба да буде теби на корист. Кад је бог створио нашег праоца у земаљском рају, пише свето писмо, да је бог пустио надама сан и докле овај спавао, узео му је једно ребро од леве страна и од њега начинио је нашу прамајку Еву, тек кад се Адам пробудио и њу видео, рекао је: Ова је месо од мог меса и кост од моје кости. А бог рече: За њу ће човек оставити свог оца и матер и они ће бити двоје у једној пути; и тада би основана божанствена тајна брака са таквим узима, да их једина смрт може раскинути. И

ова чудесна тајна има толику силу и крепост, да од две различне личности начини да буду једна и иста пут; сувише у добром браку и више учини, ако и имају две душе, да имају само једну вољу; а отуда долази, као што је женина пут иста, као и у мужа, да љаге које на њу падају, или мане, које она задобије, падају на мужевљеву пут, све да он није дао прилике, како рекох, да се то зло учини; јер као што бол у нози или ма у ком уду човечијега тела осећа цело тело, јер је цело исто месо, и као што глава осећа озледу чланка ако је и није она причинила, тако и муж учесник је у жениној срамоти, јер је једно са њом; па како у свету поштење и бешчашћење пониче од пути мора и муж да је у њему учесник и да га људи држе за осрамоћена, све ако он то и неће знат. И то промисли, о Анселнмо на опасност, у коју се бацаш, хотећи да узнемириш спокојство, у коме ти је сада добра жена; промисли, са каквом сујетном и непромишљеном лакоумношћу хоћеш да пробудиш страсти које сада мирно почивају у грудима твоје целомударне жене; промисли, да оно што ћеш можда добити мало је, а што ћеш изгубити да ће бити толико, да нећу да кушам да то опишем, јер немам речи да то изразим. Али ако све то што сам казао не може да те одврати од ружне намере, а ти трежи друго оружје за своје бешчашће и несрећу, јер ја то нећу да сам, ако ћу тогаради изгибити твоје пријатељство, што је за мене највећи губитак што га могу да замислим.“

Ту умукну поштени и мудри Лотарио, а Анселмо остаде тако збуњен и замишљен, да подуго не могаше ништа да одговори; али најпосле му рече:

„Видео си, друже Лотарио, с каквом сам пажњом слушао, што си хтео да ми кажеш, и у твојим разлозима, примерима и упоређењима видео сам твоју велику мудрост и највиши степен правога пријатељства, до кога си се попео; а исто тако видим и признајем, ако не следујем твоме мишљењу, него идем за мојим, да бежим од добра и бежим за злим. Претпоставивши ово ваља да узмеш, као да ја сада болујем од болести, коју хоће да добију неке жене, које добију вољу да једу земљу, креду, угљен и друге и горе ствари, које су гадне већ на погледу, а камо ли да се једу; па зато ваља употребити какву мајсторију те да оздравим, а то може лако да се учини, само ако ћеш почети, ако и млако и к'онавољ, да облећеш око Камиле која неће бити тако слаба, да ће јој поштење да се пода одмах код прва напада; а ја ћу се задовољити већ тим првим почетком, а ти си учинио оно што си дужан нашем пријатељству, не само давајући ми живот, него и уверивши ме, да себе не гледам као без части; а то си дужан да учиниш већ и зато, што како сам наумио да ту пробу

предузмем, да не смеш допустити, да ја моју манитост поверим другом коме, чиме бих иложио опсности част, коју ти хоћеш да не изгубим; а што се тога тиче, да ће твоја част код Камиле иштетити, докле будеш око ње чепао, то ће мало рећи или ништа, јер кад у ње видимо ону врлину којој се надамо, ти јој можеш украткио казати праву истину о нашој мајсторији, па ћеш у ње опет онолико важити колико и пре, пошто тако мало ризикаш, а толико можеш да ме задовољиш, ако се у то упустиш, немој да одрекнеш учинити, све ако би ти и друге незгоде пале на ум, јер како већ рекох, чим будеш почео, ја ћу ствар узети као извршену."

Видећи Лотарио у Анселма одсутну вољу и не знајући нових примера да наведе, нити друге разлоге да изнесе, да би га од ње одвратио, па чујући му претњу, да ће другоме да повери своју ружну намеру да би се избегло веће зло, науми да га задовљи и да му учини по жељи, с том намером, да ту ствар тако удеси, како се у Камиле чуства неће узбудити, а Анелмо да буде задовољен; и тако одговори му, да никоме другом не саопштава своју мисао, да он на себе узима терет тога предузећа, које нека почне, кад он буде на то имао највише воље. Анселмо га што нежније и срдачније загрли и захвали му на понуди, као да му је учинио велику неку милост, те се њих двоје погодише, да се већ сутра почне посао, а он ће му дати места и времена, како ће на само моћи говорити са Камилом, па ће му дати и новца и адиђара, да јој може дати и поклонити. Препоручи му, да јој прави серенаде, да јој у похвалу пише стихове, а ако не мари да се мучи око њих, да ће му их он начинити.

На све пристаде Лотарио, ако и не с онаквом намером, као што је Анселмо мислио; па споразумевши се тако, вретише се Анселмовој кући, где затекоше Камилу забринуту, чекајучи мужа, јер је тај дан касније но иначе дошао.

Лотарио оде својој кући, а Анселмо остаде дома тако задовољан, као што се Лотарио дао у мисли, не знајући, како да удеси, да из ове непромишљене ствари добро изиђе; али ону ноћ домисли се начину, како ће да превари Анселма, а да не увреди Камилу, па сутра дан оде на ручак своме пријатељу где га Камила лепо дочека која га је примала и частила од свега срца, јер је знала, колико га цени њен муж. Кад довршише ручак и распремише трпезу рече Анселмо Лотарију, да остане ту са Камилом, докле он оде неким преким послом, али ће се вратити кроз подруги час. Камила га мољаше да не одлази, а Лотарио се нуђаше да иде с њим; али ништа не успе код Анселма, него овај још

досађиваше Лотарију, да тамо остане и чека га, јер има да говори с њим о некој врло важној ствари. Исто тако рече Камили, да не остави Лотарија сама докле се он не врати. Једном речи, он знаде тако описати неодложеност или неупутност свога одласка, да нико не могаше опазити, да је то само претворност.

Анселмо оде и за трпезом остадоше само Камила и Лотарио, јер остала чељад сва је отишла да руча. Лотарио се виде на бојишту, како му је пријатељ желео, и са непријатељем испред себе, који би само са својом лепотом могао победити чету оружаних витезова. Помислите, да ли је Лотарио имао разлога, ако се бојао; али он шта ће, него наслони на наслон од столице свој лакат, метну образ у шаку, па молећи Камилу, да му опрости што је тако лоше забавља, рече, да би да мало почине, док се Анселмо не врати. Камила му одговори, да ће боље починути на миндеру, него на столици, те га замоли, да оде тамо и наслони се. Лотарио не хте да учини тако и остаде тамо дремајући, докле се не врати Анселмо, који кад Камилу нађе у њеној соби и Лотарија да дрема, помисли пошто се био толико задржао, да су њих двоје имали кад да говоре и да дремају и на могаше да дочека да се Лотарио пробуди, те да оде са њим и пита га, како је прошао. Све би онако како је желео. Лотарио се пробуди и одмах њих двојица одоше од куће и Анселмо запита га,што је желео знати, а Лотарио му одговори, да му се није свидело, да се одмах први пут сасвим изрази, зато да није друго чинио, него да је Камилу хвалио са лепоте, рекавши јој, да се у овом граду не говори о чему другом, до ли о њеној лепоти и разборитости, и да му се то чинило да је згодан почетак, како би јој дошао у вољу и расположио је да га други пут радо слуша, служећи се тако лукавством, којим се служи зли дух, кад кога хоће да превари, који сам на себе мора да пази, те се прометне анђелом видела он, анђео мрака, па износећи с почетка добра својства, најпосле се покаже, ко је, и изнесе своју намеру, ако му превару нису ухватили у почетку. Све то много задовољи Анселма, па рече, да ће му сваки дан исту прилику давати, ма и не одлазио од куће, јер ће се он и дома занимати таквим стварима, да му Камила не може лукавству у траг ући.

После тога прође доста дана, да Лотарио ни речи није казао Камили, а Анселмо је говорио, како јој збори и како никад не може ни најмањи знак да опази у чему, који би се ружно могао тумачити, нити да му она даје и сенку од наде, него му рече, како му она прети, ако се не остави те своје ружне намере, да ће причати своме мужу.

„Лепо,“ рече Анселмо, „до сад је Камила одолевала речима; сад ваља видети, како ће одолети делима. Сутра ћу ти дати две хиљаде шкуда у злату, да их понудиш њојзи и даш, а толико ћу ти дати да купиш накита, чиме ћеш је намамити; јер лепе женске, ма иначе како биле целомудрне, хоће да имају страст да се лепо носе и ките; па ако одоли том искушењу, ја ћу бити задовољан и нећу ти више досађивати.“

Лотарио одговоти, кад је већ почео, даће тај посао и до краја терати, ако и види, да ће у њему сустати и бити побеђен.

Сутра дан добије четири хиљаде шкуда и са њима четири хиљаде забуна, јер није знао шта да каже и да наново слаже, али најпосле науми да каже, да је Камила исто тако неприступна даровима и обећањима, као и речима, дакле да не вреди и даље морити се, кад се сво време залуду губи.

Али судбина, која је ствар онако управљала, удеси тако, да пошто је Анселмо оставио саме Лотарија и Камилу, као што је иначе чинио, затвори се у једну собу, па кроз кључаоницу стаде гледати и слушати, шта ће да раде њих двоје, те виде, како Лотарио кроз више од пола часа ни речи не рече Камили, нити би јој прословио, да је ту остао пуно столеће; он се досети, да је све било измишљотина и лаж, што му је пријатељ говорио о Камилиним одговорима; па да би се уверио, да ли је тако, изађе из собе и одазвавши Лотарија на страну, запита га, какве вести има и на чему је са Камилом. Лотарио одговори, да неће више да има посла са том ствари, јер му она одговара тако опоро и осорно, да он нема више срца да јој и речи више каже.

„Ах, Лотарио, Лотарио!“ рече Анселмо, „како лоше одговараш ономе што си ми дужан и оном великом мом поверењу. Сад сам те гледао кроз ону кључаоницу и видео сам, да ни речи ниси проговорио Камили, отуда закључујем, да ваља истом прву да јој проговориш; а кад је тако, као што зацело јесте, зашто ме вараш, или зашто хоћеш твојом преваром да ми одузмеш средства, која бих могао узети, да бих постигао моју намеру?“

Анселмо не рече више, али то што је рекао беше довољно да се Лотарио застиди и збуни, који као узимајући ствар од части, што су га ухватили, закле се Анселму, да од тога часа узима на се да га задовољи и да га не лаже, што ће видети, ако би га и што пажљивије уходио; али да неће бити потребно никакво пооштравање, јер да би га задовољио,он је наумио да му не да повода никаквој сумњи. Анселмо му поверова, па да би му дао поузданију прилику и без свака узнемиравања докона да оде од куће на осам дана ка

једном свом пријатељу, који је живео у једном селу, не далеко од града. Са том пријатељем удеси, да га позове тобоже неодложним послом, како би за Камилу имао изговор што одлази. Несрећни и непромишљени Анселмо, шта то чиниш! шта си то наумио? шта си то удесио? Промисли, да сам против себе радиш, поступајући на своје бешчашће и удешавајући своју пропаст. Добра је твоја жена Камила, ти је имаш миран и безбрижан, ништа ти не нарушава уживање; њене мисли не прелазе зидове твоје куће, ти си јој рај на земљи, циљ њеним жељама, укупност њеним радостима и средиште, из кога црпа своју вољу, прилагођавајући је у свему према твојој и према вољи божанској; па кад и рудник њеног поштења, лепоте, части и скромности даје без свака твога труда сво богатство што га има и што га ти можеш да желиш, зашто хоћеш да копаш земљу и да тражиш нове жице од нова и никад не виђена блага, излажући себе опасности, да ће се све просести, јер најпосле све се држи на слабим потпорњима њене природне нејакости? Промисли, да се са правом одриче оно, што је можно ономе, који тражи оно што је немогуће, као што лепше изрази песник овим речима:

Живот тражим у самрти,
Здрављеу болесника,
Слободу у сужника,
А излазак у томруци,
Веру код издајника.

Ал' умоје судбине
Нигда нема добриње,
Па докона пуна злоће,
Када тражим немогуће,
И можно да ми гине.

Сутра дан оде Анселмо у село, пошто је Камили био казао, да ће за време његова одсуства доћи Лотари да надгледа кућу и да с њом обедује, зато нека она гледа, да га онако прима, као њега самога. Као жена разумна и поштена, ожалости се Камила на наредбу, коју јој је муж давао, па му рече, нека промисли, да није пристојно, да у његову одсуству ико други заузме његову столицу за његовим столом, а ако тако чини, што нема вере, да ће она умети управљати својом кућом, нека је стави на пробу овај пут, да ће по искуству видети, да би она била дорасла и већим бригама. Анселмо јој одговори, да је тако његова воља и да јој не остаје дуго, него да приклони главу и да га послуша. Камила рече, да ће тако учинити, ако и против своје воље.

Анселмо оде, а сутра дан дође у његову кућу Лотарио, где га Камила дочека љубазно и са почашћу. Она је тако била удесила, да никад не буде сама са Лотариом, па је увек била окружена слугама и слушкињама, нарочито је уз њу била једна њена служавка по имену Леонела, коју је она много волила, јер су њих две од детињства заједно одрасле у Камилиној родитељској кући, а кад се Камила удала за Анселма, одвела је и њу са собом. У прва три дана никад јој Лотарио ништа не говораше, ако је то и могао, кад би распремили трпезу и млађи отишли да ручају на брзу руку, јер им је тако Камила заповедила; а Леонела ако је и имала налог, да једе пре Камиле и да никад не одступа од ње, она је имала своју памет код других ствари, које су се допадале њојзи, па јој је оно време и оно место требало за њено уживање, те тако није увек испуњавала налог своје госпође, него би их оставила саме, као да њој је тако наређено било. Ипак Камилино достојанство, њено озбиљно лице, њен племенити стас имаше толику моћ, да су Лотарију везивали језик; али корист од Камилиних многих врлина, налажући ћутање Лотариову језику, искрену се на то већу штету њих двају, јер ако је језик ћутао, мисао је ходила и имала каде да посматра потанко све крајности врлине и лепоте у Камиле, које би подобне биле , да љубављу загреју кип од мрамора, а камо ли срце од меса. За оно време, докле је могао да јој говори, Лотарио је гледаше и посматраше, колико је била достојна љубави, па ово посматрање поче мало по мало да обара обзире које је имао према Анселму, и по тисућу пута хтео је да се уклони из града и да тамо оде где Анслмо никад неће видети њега, нити он Камилу; али му већ сметаше и задржаваше га сласт, коју је налазио гледајући је. Он се усиљаваше и бораше се сам са собом, да би стресао и да не би осећао удовољство, које је налазио гледајући Камилу; сам себи пребацивао је своју манитост, себе је називао лажним пријатељем и још горим кришћанином; претресаше и упоређиваше себе и Анселма и увек налажаше, да је више кривице у Анселмовој лудости и поверењу, него ли у његовом маленом сверовању, и тако ако ће наћи извињења код бога, као код људи за оно што је смерао да учини, да не треба да се боји казне за своју кривицу. Кратко да кажем, лепота и врлина Камилина уз прилику, коју је неразумни муж дао му на руку, оборише сасвим Лотариово поштење, па не гледајући на што друго, него на што га навођаше његова наслада, после три дана по Анселмову одласку, за које време био је у непрестаној борби да би одолио својим жељама навали на Камилу са толиком жестином и са таквим љубавним изјавама, да се она чисто пренерази и само што се подиже са места, на коме је била и оде у

своју собу, не одговоривши му ни једне речи; али ова равнодушност не обори у Лотарија наду, која се увек рађа у исто време са љубављу, него му само још дражи дође Камила. Видећи она у Лотарија оно што никад није помишљала, није знала, шта да ради; па пошто јој се учини, да не би ствар била сигурна и најбоља, кад би му дала прилике и згоде, да говори с њом и по другипу, науми да пошаље још исту ноћ, као што и учини, једног свога слугу до Анселма са писмом у коме му је овако писала:

ТРИДЕСЕТ ЧЕТВРТА ГЛАВА

У којој се наставља приповест о неопрезном радозналцу.

„Као што се обично каже да је тешко војсци без војводе и тврдињи без диздара, тако велим ја, да је много горе удатој и младој жени без свога мужа ако му не сметају најпречи разлози. Мени је тако зло без тебе и толико ми није можно да подносим ово одсуство, да ако брзо не дођеш, отићи ћу родитељској кући, макар твоју и без чувара оставила, јер онај, кога си ми оставио, ако је, рецимо, ту био под тим именом, рекла бих да више циља на своју насладу, него ли на оно што се тебе тиче, па пошто си паметан човек, немам шта да ти још кажем, а није ни добро, да ти више казујем.“

Анселмо добије ово писмо и разуме из њега, да се Лотарио већ латио посла и да ће му Камила бити како је он желео; па особито обрадован на такве гласе, поручи Камили устмено, да не предузима ни на који начин такве промене у кући, јер ће он што скорије да се врати. Анселмов одговор баци Камилу у чудо, јер се она збуни још већма него пређе, јер нити се усуђиваша да остане у кући, још мање да оде својим родитељима, јер остане ли, у опасности јој је поштење, а оде ли, поступиће против мужевљева налога. Најпосле одважи се на оно што је горе било, дакле да остане, па науми да се не клони Лотаријева присуства, да не би дала повода слугама да што говоре, па се већ кајаше што је своме мужу писала оно пимо, бојећи се, да ће помислити, да је Лотарио опазио на њој неку неприличност, која га је побудила, да према њој не одражава дужни обзир; дакле ослањајући се на своју врлину, уздаше се у бога и у своју чврсту одлуку, па мишљаше, да ће ћутајући одолети свему ономе што би јој Лотарио хтео да каже и да више ништа не јавља своме мужу, да га не би заплела у какве распре и незгоде; сувише она тражаше начина како ће да извини Лотарија код Анселма, кад је овај буде питао, који је повод био, да му је писала оно писмо. Са тим мислима, које су биле више часне, него ли поуздане и корисне, слушаше она Лотарија сутра дан, који на такав начин наваљиваше, да се Камилино постојанство поче љуљати, па њено поштење имаше не мало муке с очима, да не би показала знамења љубавна сажаљења, које су Лотаријеве сузе и речи пробудиле у њеним грудима. Све то опази Лотарио и то га још већма распали. Најпосле му се учини, да у року и згоди, коју му даје Анселмово одсуство, ваља сасвим да затвори ту тврдињу, те стаде ударати на њену сујету хвалећи јој лепоту, јер ништа не савлађује и не руши брже утврђене куле сујете у

лепотици, него сама сујета, изражена речима ласкања. Укратко да кажем, са толиком ревношћу лагумаше он стену Камилинога поштења са таквим оружјем, да би морала попустити све да је од меди била. Лотарио плакаше, мољаше, обећаваше, ласкаше, наваљиваше и претвараше се са таквим чуством, са доказима толике искрености, да савлада Каилину часност и однесе победу над нечим, што је најмање мислио и највише желео. Камила се предаде, предаде се Камила, али зар је у томе чуда, кад издаде Лотариово пријатељство? Јасан пример, који нам показује, да се љубавна страст побеђује само ако је избегавамо, и да нико не треба да се хвата у коштац са тако силним противником, јер се ишту божанске силе за савлађивање својих човечанских сила.

Једина Леонела знала је за слабост своје госпође, јер од ње нису је могли сакрити оба лоша пријатеља и нови љубазници. Лотарио није хтео да каже Камили за Анселмов налог, нити да му је он дао прилику да дотле дође, да она не би мање ценила његову љубав и помислила, да је он тек слушао и без намере око ње полагао труда.

Неколико дана за тим врати се Анселмо кући и не узе на ум оно што у њој недостајаше, што је најмање чувао, а што му је најдраже било. Одмах оде до Лотарија и затече га код куће; изгрлише се њих двојица и он запита за вести о своме животу или о смрти.

„Што ти могу да кажем, о друже Анселмо,“ рече Лотарио, „то је да имаш жену, која са правом може да буде узор и круна свима добрим женама. Што сам јој говорио, то је одбила у ветар, понуде ни пода шта није узимала, дарове није допуштала, што сам неколико претворних суза пролио, томе се добро наругала. Једном речи, као што је Камила врхунац од сваке лепоте, тако је и шкриња, у којој се чува поштење и храни чедност и смерност и све оне врлине, које часну жену могу да прославе и усреће. Узми натраг свој новац, пријатељу, који је ево у мене, јер нисам имао потребе да га тичем, пошто Камилино поштење не уступа пред тако ниским стварима, као што су дарови и обећања. Задовољи се, Анселмо, и немој да правиш друге пробе мимо већ учињене, па кад си босом ногом прешао преко мора од незгода и подозревања, која хоће и могу да се имају према женама, немој да наново загазиш у дубоко море од нових неприлика, ниги прави покушаје са новим крманошем у погледу на врсноћу и јакост лађе, коју ти је небо подарило, да на њој прођеш море овога света; него рачунај, да си већ у безбедну пристаништу, утврди се на котвама

искрена поверења и остани ту, докле не дођу да од тебе ишту дуг, који никакво племство међу људима не може да избегне.“

Анселмо беше веома задовољен Лотаријевим речима и тако им је веровао, као да му их је казала каква оракула; али ипак га замоли, да се не оставља предузећа, ако ће и само ради љубопитности и забаве, па ако и неће одсада употребљавати ону превелику ревност као досада; само би желео, да јој напише неколико стихова њојзи у славу под именом Клориде, јер ће он Камили да каже, како се он заљубио у једну даму, којој је дао то име да би је могао славити са пристојношћу, која припада њеној часности, а ако Лотарио не мари да се мучи око састављања стихова, начиниће му их он.

„То неће бити потребно,“ рече Лотарио, „јер музе и су ми толико ненаклоњене, да ме не би по који пут у години походиле; кажи ти само Камили оно што си поменуо за моју тобожњу љубав, а стихове ћу већ ја да сачиним, ако и не онако добре, као што предмет заслужује, а оно ће да буду барем најбољи што их ја могу да саставим.“

Дакле тако удесише неопрезни и неверни пријатељ, те кад се Анселмо вратио кући, запита Камилу за оно, због чега се она већ чудила, зашто је није питао, то јест, да му каже, шта јој је дало повода да му пише оно писмо, које му је послала. Камила му одговори, да јој се било учинило, као да је Лотарио гледа у неколико са мање поштовања, него ли кад је он дома; али да је већ видела, да се варала, и да мисли да је то само било у њеном уображењу, јер Лотарио клони се да је види и да са њом одтане сам. Анселмо јој рече да свакако може напустити то подозрење, јер она зна, да се Лотарио заљубио у једну отмену госпођицу у граду, коју слави под именом Клориде; а или све и да није то, она не треба ништа да зазире од Лотарија поради његове искрености и велика пријатељства међу њима двома. Да није Лотарио известио Камилу, да је она љубав према Клориди измишљена и да је он то казао Анселму, да би се који пут могао занимати хвалом саме Камиле, би она без сумње пала у очајну мрежу љубоморности; али како је она била извештена, то је без пренераженості чула за то.

Кад су сутра дан њих троје били за трпезом; замоли Анселмо Лотарија, да каже што од оног што је срочио на своју драгу Клориду; јер кад је Камила не познаје, може без зазора рећи све што му воља.

„Па и да је познаје,“ одговори Лотарио, „не бих ја ништа крио, јер када љубавник хвали своју даму са лепоте и описује је као сверепу, не наноси никакав уштрб њеном

доброме гласу; али било како му драго, толико знам, да сам јуче срочио сонет на окрутност те Клориде, који овако гласи:

Сонет.

Слађани санак кад у ноћи тихој
Све самртнике на земљи савлада,
Плачевни рачун мога већег јада
Небу ја дајем и Клориди мојој.

И онда кад се сунашце помаља
На ружичастим источним вратима,
С болним јецањем, с горком уздасима
Моје се старо вајкање понавља.

И када сунце са престола сјајна
Огњене зраке земљи шаље прлој,
И плач и уздах удваја се мени.

Нојца се враћа, с њом туга ми трајна,
И увек нађоху борби ми црној
Да су небеса и Клорида неми.

Врло се допао сонет Камили, али још више Анселму, који га хваљаше и рече, да је дама преко мере сверепа, кад се не одазива таквим искреним чуствима. На то рече Камила:

„Да ли је збиља све истина, што заљубљени песници кажу?“

„Као песници, не казују истину,“ одговори Лотарио; „али као заљубљени увек остану немоћни да искажу све што чуствују.“

„О томе нема сумње,“ прихвати Анселмо, да би код Камиле потпомогао и оверио лотариова чуства.

Али Камила исто тако није марила за Анселмову мајсторију, као што се већ сасвим заљубила у Лотарија, па како су јој се допали његови стихови, а још више што је знала, да се његово уздисање и стихови ње тичу и да је управо она Клорида, замоли га, да каже још такав сонет, или друге стихове, ако их зна.

„Знам још један,“ одговори Лотарио; „али бих рекао, да није тако добар, као онај први, или да се боље изразим, да је лошији, а можете судити и сами, јер овако гласи:

Сонет.

Знам, да мрем; па све нек се не верује,
Радије себе гледао бих мртва,

Душманко лепа, као твоја жртва,
Нег да се кајем због љубавне струје.

Кад одем смрти, њеном перивоју,
Лишен живота, славе и милоште,
На моме срцу отвореном, јоште
Видећеш слику извајану твоју.

Светињу ову чувам за час страшни,
Којем се надам са моје сталности,
А ову крепи сверепост ти крута.

Тешко морнару уз данак облачни
По туђу мору, пуну опасности,
Пристану звезда где не каже пута!

И овај други сонет похвали Анселмо, као што је чинио са првим, и на тај начин додаваше карику по карику ланцу, којим је склапао и стезао своју срамоту, јер кад га је Лотарио највећма срамотио, он му је говорио, да му је част што чистија; и што је Камила код свега тога већма падала по степенима до своје презорности, пењала се она у мишљењу њенога мужа на врхунац врлине и добра гласа.

Међу тим деси се, да се Камила једанпут као и иначе нађе сама са својом служавком, па јој рече:

„Срамота ме је драга Леонела, што видим, како сам мало умела сама себе да ценим, јер ваљало је, да је Лотарио истом по неком времену дошао до потпуна уживања онога, што сам му тако брзо предала од своје воље. Бојим се, да ће ми наглост или лакоумност презирати, а неће увиђати, да његовој силовитој навали нисам могла одолети.“

„Немој, сењора, да се тога ради бринеш,“ одговори Леонела, „јер не вреди, нити има разлога, да се мање уважава оно што се брзо дало, ако је то заиста добро и ако је само по себи вредно уважавања; а и онако веле, да онај два пута даје који брзо даје.“

„Али и то кажу,“ рече Камила, „да се слабо уважава, што се јефтино добије.“

„Тај разлог не тиче се тебе,“ одговори Леонела; „јер како сам чула, љубав код једних лети, код других корача; с овим трчи, а с оним иде полако; једнога начини млакоњом, другога распали; једне рањави, а друге убија; каткад тек што је почела пут својих жеља, већ га је у исти пар довршила и завршила; ујутру хоће да опседне тврђаву какву, а у ноћ мора ова да јој се преда, јер нема силе да јој одолева; па кад је тако, шта се

плашиш и бојиш, кад се исто то морало догодити и са Лотариом пошто је љубав употребила одсуство мога господара као средство, да би вас савладала? Па се у том одсуству морало извршити, што је љубав била доконала, не давајући маха времену, да се Анселмо врати и да због његова присуства остане ствар недовршена, јер љубав нема бољу слугу за извршивање онога што жели, него што је прилика; приликом служи се она у свима својим пословима, нарочито у почетку. Све то знам ја врло добро и више по искуству, него ли по чувењу, а већ ћу ту, сењора, други пут казати, да сам и ја девојка од крви и меса. А сувише, сењора Камила, ниси се ти предала и подала тако брзо, докле ниси у уздисајима, у очима, у речима и у обећањима и даровима Лотариовима видела сву његову душу, видећи у њој и у његовим врлинама колико заслужује Лотарио да буде заљубљен. Па кад је тако, немој да ти на ум падају ове страшљиве мисли, као у какве чепе, него буди уверена, да Лотарио тебе онако уважава, као што ти уважаваш њега, па живи мирна и задовољна, што кад си већ пала у љубавну мрежу, да те у њој држи човек од врсноће и уважења; а он не само да има сва четири СССС, за која веле, да их добри љубавници треба да имају,[77] него има читаву азбуку, и само ме слушај, па да ти је кажем на изуст. Како ја велим и како ми се чини, он је *атеш, богат, витешки, господски, добар, ђентилан, елегантан, живостан, захвалан, искрен, јуначан, красан, личан, љубак, млађан, нежан, отмен, поуздан, речит*, онда долазе *четири СССС, па онда тајан, учтив, храбар, частан, штедар*. Њ је неко незгодно писме, Ћ и Ц немају ништа што би њему пристајало, Ф и Ц некако су туђа писмена, али зати има он и пето С, то јест *старање* за твоју част."

Насмеја се Камила азбуци своје служавке и нађе, да је у љубавним пословима много искуснија, него ли што је мислила, а она јој се исповеди и открі Камили, како проводи љубав са једним младићем од добре куће у истом граду, због чега се Камила даде у бригу, бојећи се, да би тим путем њена част могла иштетити. Она је испитиваше, да ли су и даље отишли од речи. Са мало стида и са много неустручавања одговори јој, да су богме отишли; јер то је већ позната ствар, да неопрезност у госпође одузима стид у слушкиња, које кад виде госпође да су посрнуле, нимало се не уздржавају да не храмљу на обе ноге, ма то цели свет видео. Камила не могаше друго, него да моли Леонелу, да оном што вели да јој је љубазник ништа не говори за њену ствар, а своје послове да држи у тајности, како

[77] Шпањолкињама су четири љубавничка SSSS ова: *Sabio, Solo, Solicito* и *Secreto*, што би се у српском могло превести: Смишљен, Сам, Служљив и Скровит.

не би за то дознао Анселмо или Лотарио. Леонела јој одговори, да ће тако поступити, али се тако владала, да је Камила као поуздано страховала, да ће због ње да изгуби свој добри глас.

Јер непоштена и безобразна Леонела, откад је видела, да јој се госпођа не влада онако, како би требало, осмели се да пушта у кућу свога љубавника, уздајући се, баш да је госпођа и види, да неће смети да је прокаже; јер погрешке домаћичине вуку за собом и то зло, да постану ропкиње својих слушкиња, те морају да крију њихове безобразности и неваљалства, као што је било и са Камилом; јер ако је и видела једанпут и много пута, да је њена Леонела са својим швалером у једној соби од њене куће, не само није смела да је укори, него јој је још ишла на руку, да га закључа, и уклонила је сваку прилику, да га не би видео њен муж.

Али не могаше предупредити да га Лотарио не види једанпут, кад је зором одлазио. Не знајући га, ко је, у прве помисли, ди ће бити каква аветиња; али кад га виде, како оде и замумуљи се, и уви брижљиво у плашт, остави се такве луде мисли и паде на другу, са које би сви били пропали, да Камила није нашла лека. Лотарио помисли, да онај човек, што га је видео да у тако необичан час излази из Анселмове куће, није тамо био због Леонеле, па ни на ум му не паде, да има Леонела у свету, него као што је Камила била према њему лакоумна, да је таква и спрам другога; јер те последице вуче за собом неваљаство неваљале жене, да губи веру у своје поштење код самог онога, на чије се молбе и речи предала, те он мисли, да се она са још већом лакоћом предаје другима, и поклања тврду веру сваком подозревању, које му падне на ум. И не иначе, него као да је у томе Лотарија била оставила сва разборитост и као да му је из памети нестало сваке паметне помисли, не да не учини ништа добро и смишљено него не чекајући да Анселмо устане, нестрпљив и слеп од помамне љубоморности, која му раздираше груди, жеднећи за осветом на Камили, која га ни у чему није била увредила, оде Анселму и рече му:

„Да знаш, Анселмо, да има већ толико дана, како се борим сам са собом, усиљавајући се да ти не кажем оно, што већ није могуће ни право да ти и даље кријем. Дакле да знаш, да се Камилина тврдиња предала и покорила свему оном што сам с њом хтео да чиним; а ако сам оклевао да ти откријем ту истину, то је за то било, што сам хтео да видим, да ли је ту било само неке лакоумне пожуде њене, или она тако чини, да би ме пробала и видела, да ли су биле са тврдом намером чињене оне љубавне изјаве, у које сам

се био упустио са твојим допуштењем; а и то мислим, кад би била она, која би требало да је и какву смо је обојица замишљали, да ти је већ требала казати за моје поступке; али видећи да она оклева, видим да су збиљска обећања, која ми је дала, да кад опет одеш од куће, она ће са мном да се састане у ризници (а заиста се тамо и састајао са Камилом); ја дакле не бих хтео да нагло извршиш какву освету, јер још грех није извршен, но само у мисли, и може бити, докле би се извршио, шат се Камила промени и у њој се роди кајање. Па кад си већ у свему или од чести увек послушао мој савет, послушај и овај, који ћу ти сад дати, и држи га се, како би поуздано и с озбиљним премишљањем себе задовољио онако, како ти се најбоље буде свидело. Реци, да ћеш тобоже да одеш на два на три дана, као што си иначе чинио, па удеси, да се скријеш у ризници, где ти тапети што су тамо и друге ствари дају добру згоду да се прикријеш, и онда можеш видети рођеним очима, као и ја мојима, шта је управо Камилина намера; па ако буде неваљаство, којега бисмо се пре могли бојати, него ли надати му се, моћи ћеш у тишини, мудро и промишљен осветити своју увреду.“

Пренеражен, недоумевајући и зачуђен слушаше Анселмо Лотариове речи, јер их чу у онај пар, кад им се најмање био надао, јер већ беше држао Камилу за победитељку над тобожним Лотариовим навалама и почео беше уживати у победи. Дуго остаде ћутећи и нетренимице гледајући у земљу и најпосле рече:

„Ти си, Лотарио, онако поступио, како сам очекивао од твога пријатељства; ја сам се у свему држао твога савета, чини и сад што ти се свиди и храни тајну, као што знаш да треба у такву ненадану случају.“

Лотарио обећа тако и полазећи од њега, љуто се покаја за своје речи, видећи, како је глупо био поступио, јер је могао да се Камили освети, а да се не лаћа начина тако сверепа и тако срамотна. Проклињаше своју памет, прекораваше се због брзоплетости, нити знађаше, чега да се лати, да би збрисао што беше учинио, или да би ствар окренуо на разуман свршетак. Најпосле докона, да све каже Камили, па како није био без прилике да то учини, још исти дан нађе се с њом на само, а она чим виде да може с њим говорити, рече му:

„Знајте, пријатељу Лотарио, да имам неку муку, која ме тако тишти, да мислим, хоће ми срце у грудима да препукне, и не би чуда било, ако би тако било, јер безоразност Леонелина дотле је дошла, да сваку ноћ затвара у овој кући неког свог љубазника и с њим

се проводи до зоре, што све доводи у опасност мој добри глас, јер који би га видео, да из моје куће излази у тако необично доба, може на сав мах свашта да мисли; па што ми је мука, што не могу да је казним ни укорим, јер пошто она зна за наш однос, морам да ћутим на њене поступке, па се бојим, да ће отуда да изиђе неко зло.“

Кад му је Камила почела то да говори, помисли Лотарио, да је то лукавштина, како би он мислио, да онај човек што га је видео, није од ње ишао, него од Леонеле; али кад је виде плачну и тужну и да га моли за помоћ, увери се о истини, а с тиме још се већма збуни и кајаше се због свега; ипак одговори Камили, да се не брине, јер ће он већ наћи начина, да обузда Леонелину безобразност. Уједно јој рече, шта је гоњен јаросном помамом љуборевности казао Анселму, те како су удесили, да се Анселмо сакрије у ризници и тамо да види јасно, како му је мало она верна; мољаше је за опроштење за ту лудост и за савет, како би своју лудост могао исправити и извући се из тако заплетена лавиринта, у који га беше довела његова непромишљеност.

Камила се поплаши, када чу, што јој Лотарио казиваше, и пуно срдећи се, са многим разлозима прекори га и покара за његово ружно мишљење и за глупу и узаочасну одлуку, али како је по природи женска домишљатија за добро и зло од мушкога, а овамо остави је оштроумље, кад хоће са намером да се покаже паметна, тако и Камила одмах онога стика нађе начина да исправи ствар, којој по изгледу никако није било лека, те рече Лотарију, да удеси, како ће се Анселмо сутрадан сакрити онамо где је рекао, јер је она мислила, да ће баш отуда добити удобност, како ће у будуће да се састају без свака страха, па не разложивши му сву своју мисао, препоручи му, да се спреми, пошто се Анселмо буде сакрио, да дође, чим га буде Леонела позвала, и да јој на питања онако одговара, као што би одговарао, баш и да не зна да га Анселмо слуша.

Лотарио наваљиваше, да му каже, шта је наумила, јер ће са више поуздања и вештине моћи онако да се влада, како треба.

„Ја вам кажем,“ рече Камила, „да немате друкчије да се владате, до ли да ми одговарате, како вас будем питала.“

Камила није хтела да му прво каже, шта је наумила да чини, јер се бојала, да се он неће владати по плану, како га је она смислила, него да ће се држати плана или да ће тражити такав, који неће моћи бити тако добар.

Лотарио оде на то, а Анселмо сутрадан оде тобоже у оно село своме пријатељу, па се врати да се сакрије, што је могао да учини сасвим удобно, јер Камила и Леонела намерно му у томе идоше на руку. Сакривени Анселмо беше у оној узбуђености, која се може да замисли код онога, који је очекивао да види својим очима разуђавање своје части, те хоће да изгуби оно највеће благо, које је мислио да има у својој љубљеној Камили.

Знајући већ Камила и Леонела, да се Анселмо сакрио, уђоше у ризницу и чим је у њу ступила Камила, дубоко удахну и рече:

„Ах, драга Леонела! Не би ли боље било, пре но што се буде оно извршило, што не бих хтела да знаш, да ми не би у томе сметала, кад би узела Анселмов нож, који сам искала од тебе, па да ми га сјуриш у ове срамне груди? али нећу да то чиниш, јер нема разлога да ја носим казну за туђу кривицу. Прво хоћу да знам, што су то на мени виделе Лотариове безобразне и неваљале очи, да му је дало повода да се обезобрази и да ми открије тако гадну жељу, са којом је увредио свога пријатеља а мене обешчастио. Стани, Леонела, на онај прозор и зови га, јер нема сумње, да ће бити на улици, надајући се да ће моћи извршити своју ружну намеру; али прво ће да се изврши моја намера колико сверепа, толико поштена.“

„Јој, госпођо!“ одговори домишљата и окретна Леонела; „а шта би ти са овим ножем? да нећеш можда себи са узмеш живот, или Лотарију? јер ма које од тога што хоћеш, изићи ће на пропаст твога лепога гласа. Боље је, да сакријеш ту увреду и да не даш прилике, да тај неваљали човек дође у ову кућу и да нас нађе саме. Помисли, госпођо, да смо ми слабе жене, а он је човек и одважан, па како долази заслепљен и распаљен оном ружном намером, можда пре него што би ти извршила своју намеру, учинио би он оно, што би горе било, него да ти узме живот. Тешко нашем господину Анселму, који је том поганцу дао толику слободу у својој кући! Али, сењора, рецимо да га убијеш, као што ми се чини да хоћеш, шта ћемо онда са мртвацем?“

„Шта, драга моја?“ одговори Камила; „предаћемо га Анселму да га погребе, јер је право, да у накнаду узме на се труд око погребавања своје рођене срамоте. Ама зови га једанпут, јер све то време, што оклевам са дужном осветом за моју увреду, изгледа ми као повреда верности, коју дугујем моме мужу.“

Све то слушаше Анселмо и код сваке речи, коју је Камила изустила, окреташе му се мисли; али када разабра, да је наумила да убије Лотарија, хтеде да изађе и да се покаже, да

се не би тако што учинило; ипак надвлада жеља да види, како ће се извршити толика срчаност и часна одлука, а наумио је да у своје време изиђе и да је предупреди. Међутим савлада Камилу јака несвест и она паде на постељу, која тамо беше, а Леонела стаде горко ридати и говорити:

„Куку мени несрећници! зар тако да немам среће, да ми ту на мојим рукама умре цвет од поштења у свету, круна добрих жена, узор целомударности!“

Ко би слушао ове и овима сличне речи, човек би њу држао за најгужнију и највернију слушкињу у свету, а њезину госпођу за нову и гоњену Пенелопу. Мало за тим поврати се Камила из несвестице и дошавши себи, рече:

„Што не идеш, Леонела, и не зовеш најневеријега пријатеља пријатељу, што га је сунце гледало, или га ноћ крила? Дела, трчи, хитај, жури се, да се оклевањем не би охладила моја јарост и моја праведна освета, којој се надам, да се не изгуби у претњама и клетвама.“

„Хоћу га већ звати, госпођо,“ рече Леонела; „али прво да ми даш тај нож, да не би у мом одсуству што учинила, што би целог свог века оплакивали сви који те воле.“

„Пођи без бриге, драга Леонела, нећу тако што учинити,“ одговори Камила; „јер ако ти се мој поступак и чини смеон и глуп за моју част, ја ипак нећу онако радити, као она Лукреција, за коју веле да се убила, а није ни у чему била погрешила, нити је прво оног убила, који је био узрок њеној несрећи; ја ћу умрети, ако је да се умире, али ћу се прво осветити ономе, који ми је дао повода да овамо дођем и да оплакујем његову продрзљивост, којој ја никаква повода нисам дала.“

Дуго се даде Леонела молити, пре но што оде да зове Лотарија, али најпосле оде, а међутим до њена повратка рече Камила, као говорећи сама за себе:

„О боже! зар не би боље било, да сам одбила Лоратија, као што сам учинила толико пута, него ли што сам му дала повода, да ме држи за непоштену и неваљалу, ако ће бити и само за оно време, докле га не извучем из заблуде? Зацело би то било боље; али онда не бих се ја осветила, нити би част мога мужа била задовољена, кад би он тако чистих руку и без муке отишао натраг онуда, куда су га довеле његове гадне намере. Нека издајник животом плаћа, што се покусио са тако поганом жељом! нека свет зна – ако би случајно дошао – да је Камила не само одржала верност своме мужу, него да се и осветила оном, који је дрзнуо да ову увреди! Ипак мислим, да би боље било, да о томе известим Анселма;

али ја сам му то већ наговестила у писму, које сам му писла у село, па биће ако није похитао да лечи зло, за које сам му јавила, да од чисте доброте и поверења није хтео нити могао да верује, да би у грудима таква поуздана пријатеља могла понићи каква мисао, која би била против његове части, као што ни сама нисам веровала многе дане, нити бих игда веровала, да му безочност није дотле ишла, те су његови толики дарови и велика обећања и вечите сузе мени то открилe. Али нашто сад сав тај говор? зар можда за одважно дело треба какав савет? Зацело не. Ван дакле, неверници! амо, освето! Нека дође издајник, нека уђе, прође, погине, па нека се изврши и збуде што хоће! Чиста сам дошла у власт ономе, кога ми је небо дало, и чиста ћу да одем од њега, па ма била и окупана у мојој чистој крви и у поганој крви најневернијега пријатеља, што га је пријатељство видело у свету.“

Говорећи ово, корачаше по сали са голим ножем тако горопадно и бесно, кретање јој беше тако чрезмерно, да изгледаше не иначе, него да је померила памећу и да није била нежна жена, него очајна убојица.

Све то гледаше Анселмо иза неких тапета, за које се беше скрио, и свему се томе чуђаше, те му се учини да што је видео и чуо, довољно би задовољење било и за највеће подозревање; већ жељаше, да покушај са доласком Лотариовим не испадне, бојећи се каква ненадан зла; и већ хтеде да се појави, да изађе и да загрли и обавести своју жену, али се уздржа , јер виде Леонелу, где се враћа, водећи Лотарија за руку.

Чим га угледа Камила, повуче на земљи ножем испред себе дугу пругу и рече му:

,,Лотарио, пази што ћу да ти кажем: ако се случајно усудиш да прећеш ову пругу овде, или само да јој се приближиш, чим будем видела твоју намеру, у исти мах сјурићу у груди овај нож, који ми је у руци; и пре но што ми и речи кажеш на то, хоћу да ми саслушаш још неке речи, а онда можеш одговарати, што ти буде воља. Прво желим, Лотарио, да ми кажеш да ли ти познајеш Анселма, мога мужа, и шта мислиш о њему; а друго иштем да знам и то, да ли познајеш мене. Одговори на то и немој се бунити и много премишљати, шта ћеш да ми одговориш, јер што те питам, није ништа тешко.“

Лотарио није био тако луд, па чим му је Камила била казала, да сакрије Анселма, одмах је водио рачуна о ономе што је она мислила да учини, те тако одазиваше се њеној намери тако паметно и тако згодно, да њих двоје начинише од ове лажи више него праву истину. Он дакле одговори Камили овако:

,,Нисам мислио, лепа Камила, да си ме звала, да ме питаш за ствари, које су тако далеко од намере, са којом сам овамо дошао. Ако то чиниш, да би ми одгодила обећану награду, можеш је и даље одгодити, јер тим већма мучи нас жуђено благо, што је већа нада да ћемо га добити; али да не би казала, да ти на питања не одговарам, ево, кажем, да ти мужа Анселма познајем и нас двојица знамо се од наше мале малоће; а не марим да ти казујем, што ти тако добро знаш за наше пријатељство, да не бих сам посведочавао неправду, коју љубав чини да је чиним, снажно ивињење за највеће погрешке И тебе знам и држим те на истој цени, као и он; јер да није тако, за мање благо, него ти што си, никад не бих ишао против онога, што сам дужан самом себи, ни против светих закона правога пријатељства, које сам погазио и повредио сад ради тако силна непријатеља, као што је љубав.“

,,Када то признајеш,“ одговори Камила, ,,ти смртни непријатељу свега онога што заиста заслужује да буде љубљено, с каквим образом усуђујеш се да изађеш пред ону, за коју знаш да је огледало, у коме се огледа онај, у кога си се ти требао угледати, те да увидиш како га без икаква повода врећаш? Али, куку мени, несрећници! Већ се домишљам, зашто си се тако мало освртао на оно што си сам себи био дужан, јер ће то бити каква моја неопрезност, коју не могу назвати непристојношћу, пошто није долазила од намерне одлуке, него од какве непромишљености, , као што их жене хоће нехотице да учине, кад мисле, да немају рашта устручавати се. Ако то није, кажи ми, о издајниче, кад сам одговорила на твоје молбе и једном речицом или знаком, који би могао у теби да пробуди неку сенку од наде, даћу ти испунити гадне жеље? Кад ти нисам заљубљене речи одбила и пребацила мојим строгим и осорним речима? Кад сам твојим многим обећањима и најбогатијим даровима веробала или их примила? Али пошто мислим, да нико не може истрајати у љубавном расположењу кроз дуже време, ако га не подржава нека нада, то ћу себи да припишем кривицу за твоју продрзљивост, јер зацело је каква моја неопрезност кроз толико време одржавала твоју страст, и зато хоћу себе сама да казним и да педепшем онако, како заслужује твоја кривица; а да видиш, да нечовечна будући тако спрам себе, нисам могла да не будем таква и спрам тебе, то сам те хтела да довучем, да будеш сведок жртви, коју хоћу да принесем увређеној части мога тако часнога мужа, кога си ти увредио са највећом ревношћу, каква може да буде, а ја сам га увредила са оно мало опрезности, са којом сам требала да се клоним прилике, ако сам ти какву дала, да ми на руку идем

ружним намерама и да их потврђујем. И опет кажем, да ме највише мучи сумња, да је каква моја непромишљеност изазвала у теби тако погане мисли, то и моја велика жеља, да се казним својим рукама, јер кад би ме ко други казнио, можда би ми се кривица већма прочула. Али пре но што ћу то да учиним, хоћу умирући да убијем и са собом да поведем онога, који ће ми тек потпуно да задовољи жеђ за осветом, којој се надам и негујем је, те ћу тамо, где већ буде било, гледати казну, коју ће досудити праведни и неподмићени суд ономе, који ме је довео до таква очајна поступка.“

Па са тим речима навали са голим ножем на Лотарија са невероватном снагом и брзином, показујући толико воље да му нож сјури у прси, да и он сам дође у сумњу, да ли су те ствари претворне или збиљске, јер је морао да употреби сву своју окретност и снагу, да не да Камили да то учини; а она се с овом чудном јарошћу и лукавством тако живо претварала, да хотећи јој дати изглед збиље, науми да је украси својом крвљу, те видећи, да не може да рани Лотарија, или градећи се да то не може, рече:

„Кад већ судбина не да да потпуно извршим моју намеру, а она бар неће имати толико силе, да ми стане на пут, да извршим бар један део.“

Па отимајући руку са ножем, коју је Лотарио држао, ослободи је и управивши врх онамо, где се није могла дубоко ранити, забоде га с лева у месо изнад пазуха и одмах се стропошта на земљу као ван себе.

Узбезекнути и преплашени сташе Леонела и Лотарио код овога догађаја и чисто сумњаше у истину тога чина, ако су и гледали Камилу, где у својој крви лежи на земљи. Што брже и упрепашћен прихита Лотарио, да извуче нож, а кад виде незнатну рану, опрости се свога страха и наново се стаде дивити оштроумљу, памети и великој домишљатости лепе Камиле; па да би извршио оно, што му је био задатак, стаде ваздан тужно нарицати над Камилиним телом, као да је она мртва била, те пуно проклињаше не само себе, него и онога који је био повод, да је дотле дошло; а како је знао, да га слуша његов пријатељ Анселмо, то је тако говорио, да онај који га је слушао морао је много више њега жалити, него ли Камилу, баш и да је за мртву држао.

Леонела је узе у наручје и положи је на кревет, молећи Лотарија, да потражи кога, који би Камилу у тајности видао; такође га замоли за савет и мишљење, шта да кажу Анселму за ту рану њене госпође, ако би се он случајно вратио пре но што се она извида. Он одговори, нека кажу што знају, а он да не уме дати корисна савета; само јој рече, нека

гледа да задржи крв, а он оде тамо где га људи неће видети. Па показујући велику жалост и узбуђеност оде из куће, а кад се нађе сам и да га нико није могао видети, стаде се крстити, дивећи се Камилиној вештини и умешности Леонелиној. Помисли, како тврдо мора Анселмо бити уверен, да му је жена друга Порција, па жељаше да се састане са њим и да заједно славе лаж и претворну истину, да се претворнија никад није могла замислити.

Као што рекосмо, Леонела устави крв својој госпођи, које није више истекло, него колико је било довољно да се лукавство овери, и пошто опра рану са нешто вина, привије је, како је боље знала, а док је превијала, говорила је такве речи, да баш и нису њима претходиле друге, биле би довољне да увере Анселма, да у Камили има узор од часности. Леонелиним речима додаде друге Камила, која себе грђаше као подуласту и плашљивицу, јер онда, кад је највише требало, није имала срца да себи узме живот, који јој је тако мрзак. Искаше савета од своје слушкиње, да ли да каже или не љубљеном мужу за сав тај догађај; а она јој рече, да му не говори, јер би он онда морао светити се Лотарију, што би могло бити само са великом његовом опасношћу, а добра жена дужна је да не даје прилике своме мужу да се кавжи, него још да га уклања од сваке могуће распре. Камила одговори, да јој се њено мишљење сасвим свиђа и да ће га се држати; али да свакако ваља потражити, шта да се каже Анселму, откуда је та рана, коју ће он морати видети. На то јој Леонела одговори, да она ни у шали не би умела лагати.

„А зар бих ја, сестро, могла лагати?“ одговори Камила; „ма не бих се усудила да измислим или да подржавам какву лаж, па да ми се тиче главе. Па кад већ не знамо да нађемо изласка одавде, најбоље ће бити да му се каже гола истина, да нас не би ухватио у лажи.“

„Немој да себе мучиш, госпођо,“ на то ће Леонела; „до сутра ћу се домислити, шта ћемо казати, па шат се рана на том месту може да сакрије, да је он не види, а небо ће се умилостивити и ићи ће на руку нашим тако поштеним намерама. Умири се само, госпођо, и гледај да своју узбуђеност смириш, да те мој господин не би нашао узбуђену, а за остало ослони се на мене и на бога, који увек помаже благим жељама.“

Што пажљивије слушаше и гледаше Анселмо приказивање трагедије од смрти његове части, коју су са таквим необичним и живим начином приказивала лица у њој, да је изгледало, да су се претвориле у сушту истину онога што су измишљали. Једва чекаше да се смркне, те да има прилику да оде из своје куће и да се састане са својим добрим

пријатељем Лотаријом и с њим заједно да се радује оном скупоценом бисеру, који је нашао у доказу врлине његове жене. Њих две постараше се, да му дају прилику и згоду, да може отићи, и он не оклевајући оде и одмах потражи Лотарија, кога кад нађе, небројено пута загрли га, нити се може казати, колико му је изражавао своје задовољство и како је хвалио Камилу. Све то слушаше Лотарио, не могући дати знаке какве радости, јер му паде на ум, колико се љуто вара његов пријатељ и како га неправедно он врђа. Ако је Анселмо и видео, да Лотарио није весео, мислио је, да је то за то, што је Камилу оставио под раном и што је рани он био узрок; он му дакле међу осталим рече, да се не брине због догађаја са Камилом, јер ће рана без сумње бити лака, јер су се оне договориле, да то крију од њега, дакле према томе нема чега да се боји, него од сада нека се с њим радује, пошто његовом вештином и помоћу види се сада подигнута до највише среће коју је икад желео, те од сада неће се чим другим занимати, него да прави стихове у похвалу Камили, који ће јој спомен овековечити за потоња столећа. Лотарио му похвали намеру и рече, да ће му он од своје стране помоћи да подигне тако дивну зграду.

На тај начин би Анселмо човек преварен на најфинији начин, какав се могао наћи у свету: својом руком одведе својој кући онога, који му је уништио сву част, а овамо мишљаше да води орђе од своје славе; Камила га дочека са лицем тобоже набуситим, а срце јој се овамо смејало. Ова превара потраја неко време, докле после неколико месеци окрену срећа своје коло, те изађе на среду невољаство, које се дотле тако вешто скривало, а Анселму ће живота да стане његова неопрезна радозналост.

ТРИДЕСЕТ ПЕТА ГЛАВА

Која говори о страховитом и нечувеном бој у што га је имао Дон Кихоте са неколиким мешинама црна вина, и довршује се приповест о Неопрезном радозналцу.

Није још много остало да се чита од приповетке, кад ево из страћа, у коме је Дон Кихоте почивао, изађе Санчо Панса сав усплахирен вичући:

„Амо, господо, брзо, и помозите мом господину, јер се заплео у тако жесток и мучан бојак, какав моје очи до сад не видеше. Тако ми бога, тако је ударио дива, онога душманина госпође принцезе Микомиконе, да му је главу одрубио, ама као да је репа била!“

„Ама, брајко, шта то говориш?“ рече парок, који се остави да чита оно што је још остало било од новеле; „јеси ли ти при себи, Санчо? Како ће до врага да буде то што кажеш, кад је див одавде на две хиљаде миља далеко?“

У то чуше у оној соби велику грају и Дон Кихота, како на сав мах виче:

„Чекај, лупежу, разбојниче, ниткове ! Сад сам те ухватио и неће ти помоћи твоја сабљетина !“

И учини им се, као да љуто удара по дуваровима; а Санчо рече:

„Шта сте стали ту и слушате, него улазите и развадите их, или помозите моме господину, премда то неће ни требати, јер ће див на сваки начин већ бити мртав и даваће богу рачуна за свој погани живот, јер сам видео крв како је текла по земљи и главу одсечену на једној страни, а толика је, као каква велика мешина вина.“

„До сто врага !“ викну ту крчмар, „још ће Дон Кихоте или Дон Ђаво бити дао какав ударац којој од мешина са црним вином што су му биле чело главе и пуне, па просуто вино биће да се учинило крв овом заврзану овде.“

Па са тим речима полете у страћ и сви остали за њим и затекоше Дон Кихота у најчудноватијем одјеванију у свету. Беше у кошуљи, која не беше толико дугачка, да му је спреда покривала бутине,а од остраг била је у пет палаца краћа; краци мршави ваздан му се отегли, пуни длака и ни мало чисти; на глави имаше црвену малену шлофкану крчмареву; око леве руке обавио поњаву са постеље, на коју је Санчо зло киван био, и знао је добро зашто; а у десници имаше го мач, којим удараше на све стране, говорећи речи, као да се заиста борио са каквим дивом. Што је најлепше, нису му очи биле отворене, јер је спавао и сањао, да бије бојак са дивом, пошто му се уображење толико напунило мислима

о предузећу, које је хтео да изврши, да је сањао, како је већ стигао у краљевину Микомикон и да је већ почео бојак са својим противником, те је толике ударце мачем задао мешинама, мислећи да их даје диву, да је сва соба била пуна вина, што кад виде крчмар, тако се разјари, да навали на Дон Кихота и песницом стаде га тако бубати, да би учинио крај рату са дивом, да га Карденио и парок нису раставили. Али ни тиме не пробудише беднога витеза, докле берберин не донесе са бунара велико ведро хладне воде и њом запљусну цело тело, на шта се пробуди Дон Кихоте, али се не разабра толико, да би видео у какву је стању. Доротија, која је видела, како је кратко и танко одевен, не хтеде да уђе да види бој међу својим помоћником и својим противником.

Санчо се устумарао, па свуда тражи по земљи дивову главу, и кад је не нађе, рече:

„Ја већ знам, да је у овој кући све сама вражбина, јер оно пре на истом овом месту, где сам сад, дадоше ми многе песнице и буботке, а никад нисам знао, ко ми их даје, нити сам могао кога да видим, а сад ето нема оне главе, коју сам мојим рођеним очима видео, кад су је одсекли, а крв је шиктала из тела, као из каква точира.“

„Какву крв и какав точир помињеш, противниче божји и његових угодника?“ рече крчмар; „зар не видиш, један лупежу, да та крв и точи није друго, него ове избушене мешине овде и црно вино што тече по овој соби, да бог да видео да тече по паклу душа онога, ко их је избушио!“

„Не знам ја ништа,“ одговори Санчо, „само то знам, да ће ме и та несрећа снаћи, ако не нађем ту главу, да ће ми се истопити моја грофија, као и со у води.“

И тако Санчо будан горе бунцаше, него његов госа у спавању; тако су га занела обећања његовог господина.

Крчмар да се помами, гледајући равнодушност коњушареву и зло дело господарево, па се кунијаше, да сад неће бити, као последњи пут, кад су отишли, не плативши рачун, него да му сад неће помоћи правице витешке, те ће платити и једно и друго, па чак и трошак за закрпе, што ће се морати метати на мешине.

Парок држаше за руке Дон Кихота, који мишљаше, да је већ свршио свој задатак и да се сад налази пред принцезом Микомиконом, те се баци на колена пред пароком говорећи:

„Од данас може ваше величаство, узвишена и лепа госпо, сасвим безбрижно да живи, нити вам може какво зло чинити тај пакосни створ; а и ја сам исто тако од данас

разрешен од речи, коју сам дао вама, јер помоћу бога јакога и милошћу оне, којом живим и дишем, ја сам је сада испунио.“

„Јесам казао?“ викну Санчо, кад ово чу; „та нисам ја био пијан; ето сад видите, да ли је мој господин дива метнуо већ у саламуру; посао је свршен, моја грофија не гине ми.“

Ко се не би смејао лудости ове двојице, господара и слуге? Сви се смејаше, само не крчмар, који се помамио; али најпосле толико успеше берберин, Карденио и парок, да са не малом муком метнуше на постељу Дон Кихота, који заспа са знацима највећа умора. Пустише га да спава и одоше на капију од крчме да теше Санча Пансу, што није нашао дивову главу; али много више посла имаше, докле утишаше крчмара, који беше очајан због ненадне смрти његових мешина, а крчмарица запеваше и викаше:

„У зао час и на несрећу ми је дошао у кућу тај скитница витез! Камо да га моје очи никад нису виделе, колико ме је стао! Последњи пут не плати трошак за једну ноћ, вечеру, постељу, сламу и зоб за њега и за његова коњушара и једнога коња и једно магаре, вели, витез је пустоловац, да бог да га не пустило зло њега и све пустолове што их је у свету! па за то, вели, није дужан да плати ништа, јер тако, вели, пише у тарифи тумараћих витезова; онда његарад дође овај други господин и узе ми мој реп и врати ми га у две четвртине оштећена и сасвим очерупана, тако да га мој муж неће за оно употребљавати, за што му је требао; па најпосле и као завршетак свему подера ми мешине и просу ми вино – да бог да му видела просуту крв! Али тако ми костију мог оца и тако ми мати не била жива! нека не мисли, да ми сада неће платити све до последње паре, или да се не зовем она која се зовем и да нисам она која сам!“

Ове и друге сличне речи говораше крчмарица у највећој јарости, а помагаше јој њена добра слушкиња Мариторна. Кћи ћуташе и овда онда осмехнула би се.

Парок умири све, обећавајући да ће им губитак накнадити што боље може, како од мешина, тако и од вина, а нарочито штету са репом који им је тако драг. Доротија утеши Санча Пансу, рекавши му, ако и кад се обистини, да је његов господин погубио дива, обећава му, кад мирно стигне у своју краљевину, да ће му дати најлепшу грофију у њој.

Санчо се утеши тиме и увераваше принцезу, да не сумња, јер је он баш видео дивову главу и да је за веће веровање имао браду, која му је допирала до појаса, а ако је сада нема, то је зато, што све што у овој кући бива, сама је вражбина, као што је већ

искусио, кад је једном ту конаковао. Доротија рече, да му то верује и да се он не брине, јер ће све бити добро и онако како он жели.

Кад се сви умирише, хоћаше парок да доврши читање приповести, јер је видео, да је нема још много. Карденио, Доротија и сви остали молише га да чита до краја, те да би свима учинио по вољи и пошто је и сам радо читао, настави приповетку, која је овако гласила:

Добивши уверење о камилиној верности, Анселмо је за тим проводио живот задовољан и безбрижан, а Камила је намерно прћила уста на Лотарија, како би Анселмо мислио противно о њеном правом расположењу, а томе у већу потврду мољаше га Лотарио за допуштење, да му више не долази у кућу, јер се јасно види зловољност, са којом Камила прима његове походе. Али преварени Анселмо рече му, да то ни на који начин не чини. И тако Анселмо од сваке руке рађаше на својој срамоти, мислећи да је све то на његову срећу.

Међутим весела Леонела видећи се овлашћена у својој љубави, тераше тако далеко, да ни на што не осврћући се, не знађаше ни за какву узду, ослањајући се на то, да ће је њена госпођа крити, па још је и научити, како ће да поступи, а да не изазива ни најмању сумњу. Најпосле једне ноћи чује Анселмо кораке у Леонелиној соби, па хотећи да уђе да види ко је, осети да су врата подупрли, што га тим већма надражи да отвори, те навали и отвори врата и уђе таман да види, како је један човек скочио кроз прозор на улицу. Он прихита, да га стигне или позна, али му се не даде ни једно ни друго, јер га Леонела обухвати и рече му:

„Умири се, господару, и немој да се срдиш и да идеш за оним, који је овуда скочио; то је мој посао, јер то ми је муж.“

Анселмо не хте да јој верује, него заслепљен јарошћу трже нож и хтеде да удари Леонелу, рекавши јој да му истину каже, иначе ће је убити. У страху и не знајући, шта говори, рече му:

„Немој, господару, да ме убијеш, а ја ћу ти казати врло важне ствари, да их ни замишљати ниси могао.“

„Одмах говори,“ рече Анселмо, „иначе ћеш погинути.“

„За сада ми није можно,“ рече Леонела, „јер сам збуњена; остави ме до ујутру, а онда ћеш од мене дознати ствари, да ћеш се дивити; а буди уверен, да онај, што је скочио кроз прозор, момак је из овога града, који ми је дао реч, да ће ме узети.“

Анселмо се задовољи тиме и науми да дочека рок, који је од њега искала, јер му ни на крај памети, да ће чути што против Камиле, пошто је о њеној врсноћи био тако уверен и сигуран. Он дакле оде из собе, у којој је закључао Леонелу, рекавши јој, да оданде неће изаћи, докле му не каже оно што има да каже. Одмах оде Камили и каже јој све што му се десило са њеном служавком и како му је обећала, да ће му открити велике и врло важне ствари. Није нужно помињати, да ли се Камила препала или није, јер је обузе толики страх и ужас, мислећи збиља- а и могла је то да мисли- да ће Леонела казати Анселму све што је знала за њену неверу, па не имаде куражи да причека, да ли јој је сумња основана или није, него још ову ноћ, кад јој се учинило, да је Анселмо заспао, покупи најскупоценији адиђар што га је имала и нешто новаца и изађе из куће, да је нико није опазио, па оде Лотарију, коме каже, шта се десило, па га мољаше, да је прикрије, или да се обоје склоне гдегод, где ће моћи бити сигурни од Анселма. Камилин извештај тако збуни Лотарија, да јој ни речи не знаде одговорити, још мање могаше на што да се реши. Најпосле предложи, да одведе Камилу у један клоштар, где је једна његова сестра била опатица. Камила пристане на то, па са журбом, коју је ствар изискивала, одведе је Лотарио у клоштар и остави тамо, па и сам оде одмах из града, никоме не јавивши за свој одлазак.

Када свану, не узимајући на ум, да Камила није поред њега, Анселмо устаде са жељом да чује што је Леонела хтела да му каже и оде тамо, где је био закључао. Откључа собу и уђе, али у њој не нађе Леонелу, само виде о прозору спуштене неколике креветне чаршаве надвезане, знак и доказ, да се онуда спустила и удаљила. Одмах се врати врло тужан, да каже Камили, и сав се пренерази, кад је не нађе у постељи, ни у свој кући. Питаше за њу чељад, али му нико не знаде дати одговора. Тражећи Камилу, случајно опази њене ковчеге отворене и да из њих нема већине њеног накита, чиме се увери сасвим о својој несрећи и да му јаду није узрок Леонела. Онако како је био, још необучен сасвим, жалостан и брижан оде да јави за своју несрећу свом пријатељу Лотарију; али када га не затече дома и слуге му његове рекоше, да је оне ноћи отишао од куће и да је понео сав новац што га је имао, мислио је да ће да полуди; а да би се цело довршило, кад се врати кући, не затече тамо никога од послуге мушке и женске, него кућа беше пуста и сама. Не

знаде шта да мисли, каже и чини, и мало по мало стаде га остављати памет. Погледа се и виде се уједанпут без жене, без пријатеља и без чељади, чињаше му се, да га је оставило и небо над њим, а надасве виде се без части, јер у Камилиној погрешци видео је и губитак части.

После дуга времена најпосле науми да оде на село своме пријатељу, код кога је бивао, кад је давао прилике да се цела та несрећа начини. Закључа врата од куће, појаше коња и сав клонуо дигне се на пут; али једва што је прешао пола пута, савладан својим мислима мораде да одјаше и да привеже коња за једно дрво, коме код стабла клону тужно и болно уздишући. Ту остаде до вечера, а тада угледа човека једног на коњу да иде из града. Пошто га беше поздравио, запита га, шта има ново у Флоренцији. Грађанин му одговори:

„Веома чудно нешто, што се одавна није у њој догодило, јер се јавно говори, да је Лотарио, онај велики пријатељ богатог Анселма, који је живио у Сан Џовану, ноћас украо Камилу, Анселмову жену, а и овога је нестало. Све то казала је једна Камилина служавка, коју је ноћас губернатор ухватио, кад се о чаршаву спустила са прозора на Анселмовој кући. Ја управо не знам, како је та ствар била, само знам, да се сав град чуди томе догађају, јер се нико није могао надати таквом послу код велика и тесна пријатељства међу том двојицом, које је, веле, било толико, да су их звали *оба пријатеља*.“

„Да ли се случајно зна,“ запита Анселмо, „којим су путем ударили Лотарио и Камила?“

„Ни најмање,“ одговори грађанин, „ако је губернатор и учинио све што је могао да их нађе.“

„Е срећан вам пут, господине,“ рече Анселмо.

„Остајте збогом,“ одговори грађанин и оде.

На овакве кобне гласе Анселмо скоро да изгуби не само памет, него и да га живот остави. Подиже се, како је могао, и стигне до куће свога пријатеља, који ако му и није знао за несрећу, али кад га је видео бледа, малаксала и клонула, домишљао се, да га је снашло какво велико зло. Анселмо одмах замоли, да му даду постељу и што треба за писање. Учинише тако и оставише га у постељи и сама, јер је он тако искао и још да му закључају врата.

Кад дакле остаде сам, изнесе пред своје уображење своју несрећу тако живо да по самртном чуству, које у себи осећаше, јасно виде, да му је ту животу крај; зато науми да остави гласа о узроку своје необичне смрти; почне дакле да пише, али пре но што написа све оно што је хтео, издаде га дах и он остави живот у руке јаду, који му је причинила његова неопрезна радозналост.

Видећи домаћин, да је већ касно, а Анселмо да се не јавља, науми да уђе да види, није ли му болест на горе окренула, па га нађе, где ничице лежи, пола са телом на кревету и пола на столу, на коме беше лист хартије исписан и раширен, а да још држаше у руци перо. Домаћин му приђе, пошто га беше зовнуо, узе га за руку, кад му се он не одазва, и нашавши га хладна, виде, да је мртав. Зачуди се и препаде се здраво, те сазва људе из куће, да виде, каква се несрећа десила Анселму, а најпосле прочита лист, на коме је познао његову руку и где су биле ове речи:

„Луда и неопрезна жеља одузе ми живот. Ако глас о мојој несрећи допре до Камилиних ушију, нека знаде да јој праштам, јер није била дужна да чудеса твори, нити сам ја требао да од ње иштем да их чини; те пошто сам својој срамоти сам био крив, то нема рашта.....“

Дотле беше Анселмо написао, тако да се видело, да га је ту оставио живот, нити је могао да доврши што је почео.

Сутрадан извести му пријатељ сроднике Анселмове о његовој смрти, али су му већ чули били за несрећу и знали су, у коме је клоштру била Камила, такорећи, и сама у стању да иде са мужем на оном принудном путу, не ради вести о умрлом мужу, него ради онога што је дознала за одсутнога љубавника. Кажу, ако се и видела као удовица, ипак није хтела да иде из клоштра, још мање да положи обет као думна, докле пре неколико дана не доби глас, да је Лотарио погинуо у бој у, који је у то време био између господина Лотрека и великога капетана Гонсала Фернандеса од Кордове у краљевини напољској, куда је био отишао позни покајни пријатељ.[78] Када Камила то чу, положи обет и до мало дана доврши живот у свирепом наручју туге и жалости.

Тако довршише сви због онако луда почетка.

---

[78] Овде је Сервантес погрешио у времену. Велики Капетан отишао је из Италије 1507. и умро је 1515. године; а Лотрек је дошао у Италију са француском војском 1527. године и војском Карла V управљао је принц од Горанце.

„Ова ми се новела добро допала,“ рече парок; „али не могу да верујем, да је то било истина; а ако је измишљено, онда је писац незгодно измислио, јер не може бити да има тако луд муж, који би хтео да учини тако ризичан опит, као Анселмо. Кад би се тај случај десио између љубазника и његове даме, могло би и поднети; али између мужа и жене некако ми изгледа немогуће; а што се тиче начина, како је причано, нисам незадовољан.“

ТРИДЕСЕТ ШЕСТА ГЛАВА

У којој се казују други необични догађаји, који су се збивали у крчми.

У тај пар крчмар, који стојаше на вратима од крчме, рече:

„Ево иде лепо друштво од гостију; ако овамо сврну, хоће бити весело.“

„Какви су то људи?“ запита Карденио.

„Четири човека,“ одговори крчмар, „јашу са кратким стрменима, носе копља и штитове, а сви имају црне образине;[79] са њима је женска у белу руху на женску седлу, такође с образином на лицу, онда још два момка пешака.“

„Јесу ли близу?“ запита парок.

„Тако су близу,“ одговори крчмар, „да су већ ту.“

Када Доротија то чу, покри своје лице, а Карденио оде у Дон Кихотову собу, и једва што то учинише, а у крчму уђоше они, о којима је крчмар био говорио. Пошто она четворица сиђоше с коња и видело се, да су били посве господскога стаса и држања, скидоше женску, која је била у седлу, а један је прихвати у свом наручју и посади у једну столицу, која је била испред врата од собе, у којој се Карденио беше склонио. За све то време ни она ни они не поскидаше образине, нити речи прословише; само женска, кад седаше на столицу, уздахну дубоко и опусти руке, као ко је болестан и онесвеснут. Момци, који су пешке ишли, одведоше коње у коњушницу.

Видећи ово парок, дође му жеља да зна, какви су то људи, који у такву руху и тако ћутећи путују, оде до момака и једнога од њих запита то што је желео, а овај му одговори:

„Богме, сењоре, ја вам не бих умео казати, ко су ти људи, само знам, да ће бити нека велика господа, а особито онај, који је на својим рукама прихватио ону госпу, што сте је видели, а то велим, што га сви остали поштују и само се оно чини, што он заповеди и нареди.“

„А ко је она госпа?“ запита парок.

„Ни то вам не умем казати,“ одговори момак, „јер целога пута ја јој не видех лица; али сам је чуо више пута како је уздахнула и јаукнула, да се чинило сваки пут да је издахнула; а није чуда, ако не знамо више, него колико смо казали, јер мој друг и ја идемо

[79] Тада су господа, нарочито кад су путовала, носила образине од какве лаке материје, обично од црне лаке свиле.

с њима истом од два дана амо, јер кад смо се с њима срели на путу, замолише нас и говорише нам, да с њима пођемо до Андалузије, нудећи нам за то врло добру плату.“

„А чусте ли име кога од њих?“ запита парок.

„Баш никако,“ одговори момак, „јер сви путују у такву ћутању, да је то чудо, и међу њима не чује се друго, него уздисање и јецање јадне сењоре, да је баш жалимо, и ми не сумњамо, да њу силом воде онамо куда иду, а колико се може судити по њеном оделу, она је думна, или ће то да буде, тако нешто изгледа, па можда зато изгледа тако тужна, што јој думанство није особито у вољи.“

„Све то можда је тако,“ рече парок.

Он их остави и оде до Доротије, која кад је чула уздисање госпе под копреном, кретана природним учешћем приђе јој и рече јој:

„Је ли вам зло, госпо? Ако је што, у чему женске имају знања и искуства за лечење, ја вам од моје стране нудим добру вољу да вам будем на служби.“

На све то ћуташе тужна сењора, па ако је Доротија додала и веће учтиве понуде, она остаде ипак мучљива, докле не дође витез под образином, за кога је момак казао, да му се остали повинују, те рече Доротији:

„Немојте, сењора, да се трудите и да овој жени ичим се нудите, јер је њен обичај, да ни на чему не захваљује, што се за њу чини, нити тражите од ње каква одговора, ако нећете да чујете какву лаж из њених уста.“

„Никад је ја нисам изустила,“ рече ту она, која је дотле ћутала; „него управо за то што сам тако искрена и без лажне лукавштине, ево ме у таквој несрећи, а ту самога вас зовем као сведока, јер само моја чиста искреност учинила је, да сте ви неискрени и лажљиви.“

Карденио чу ове речи јасно и разговетно, јер је био сасвим близу оне која је говорила, пошто су међу њима била само врата од дон Кихотове собе, и кад их чу, повикну велегласно:

„Боже! Шта чујем? Какав то глас долази ми до ушију?“

Она госпа окрете главу на ту вику сва упрепашћена, па не видећи онога, од кога је вика долазила, устаде и хтеде да уђе у собу, али када витез то виде, задржа је, да није могла крочити. Онако збуњеној и узнемиреној спаде свила, која јој је лице покривала, те се указа несравњена лепота и дивно лице, ако и бледо и усплахирено, јер с очима прелеташе

на све стране, мотрећи тако пажљиво, да изгледаше као да је ван себе, а ови знаци, ако им и нису знали узрока, изазваше велико сажаљење у Доротије и у свију, који су је гледали. Витез је свом снагом дршаже седећиву на столици, па држећи је тако, не могаше да подигне образину, која му падаше, те најпосле и сасвим паде, а кад Доротија подиже очи, која је госпу била обгрлила, виде, да онај, који је ову такође био обухватио, беше њен муж Дон Фернандо, и чим га беше познала, а она из дубљине свога срца тужно завапи: Авај! па обезнањена занесе се да падне, и да се поред ње не нађе берберин, који је прихвати у наручје, би наузнако пала на земљу.

Парок одмах притрча и скиде јој образину, да би јој лице водом пошкропио, а кад јој открі лице, познаде је Дон Фернандо, јер он беше који је ону другу био обухватио, па се скамени, кад је виде, али опет зато не пусти Лусинду, која се отимаше из његовога наручја, јер је по узвику познала Карденија, као што је он познао њу. Карденио је чуо такође и оно авај! Доротијино, кад се обезнанила, па мислећи, да је његова Лусинда, пун страха изађе из собе и прво опази Дон Фернанда, који је у свом наручју држао Лусинду. И Дон Фернандо беше одмах познао Карденија, и свих троје, Лусинда, Карденио и Доротија стојаше неми и удивљени, као да не знадоше, шта их је снашло. Сви ћуташе и гледаше се, Доротија у дон Фернанда, Дон Фернандо у Карденија, Карденио у Лусинду и Лусинда у Карденија.

Али ће прва да прекине ћутање Лусинда, која дон Фернанду овако проговори:

„Пустите ме, сењоре Дон Фернандо, за љубав ономе што треба да сте, кад већ нећете из друга обзира да то учините; пустите ме да се привијем зиду, коме сам бршљен и од кога ме нису могли отргнути ваше досаде, ваше претње, ваша обећања, ни ваши дарови; ето видите, како ме је небо необичним и за нас скривеним путовима опет довело до мог правог мужа, а знате добро после тисућу скупих искустава, да би само смрт могла њена избрисати из моје памети. Нека једном тако јасан наук помогне да окренете- кад већ инако не можете- своју љубав у јарост, наклоност у мрзост, па да ми узмете живот, који ако изгубим пред мојим добрим мужем, држаћу да није на празно прошао; шат са мојом смрћу буде уверен о верности, коју сам му одржала до последњега часа мога живота.“

Међутим је Доротија дошла себи, па је чула све што је Лусинда говорила, одакле виде, ко је била она; па видећи, да Дон Фернандо нити је пушта из свога наручја, нити јој

одговара на речи, усили се што је више могла, подиже се и клече код његових ногу и проливајући многе лепе и жалостивне сузе, овако му поче говорити:

„Ако ти, господару мој, зраци овога сунца, које помрчало држиш у своме наручју, нису одузели и помрчали видело твојим очима, бићеш већ видео да она, која ти код ногу клечи, несрећна је Доротија, која ће у јаду остати, докле год ти будеш хтео. Ја сам она понизна сељанка, коју си ти по твојој доброти или наклоности хтео да дигнеш до висине, да би се смела назвати твојом; ја сам она, која затворена у међама поштења живила сам задовољним животом, докле на речи твојих молба и на твоја по изгледу искрена и љубавна чуства нисам отворила врата свога скрова и предала ти кључеве своје слободе: дар, који си ти тако зло уважио, као што се јасно види отуда, што сам била приморана да ме опет нађеш овде где си ме нашао, и ја тебе да видим тако, као што те видим. Али зато не бих да ти у уображењу дође помисао, да сам овамо дошла са мојом срамотом, јер ме је довела само туга и јад, што си ме ти заборавио. Ти си хтео да будем твоја и хтео си то на начин, да ако сад и нећеш да сам твоја, није могуће да ти ниси мој. Промисли, господару мој, да моја несравњена љубав према теби може да буде потпуна накнада за лепоту и племство, ради кога ме напушташ: не можеш бити лепе Лусинде, јер си мој, нити она може бити твоја, јер је Карденинова; и лакше ће бити, ако за тим пођеш, да твоју наклоност повратиш оној, која те обожава, него ли да ону, која се тебе грози, окренеш да те воли. Ти си облетао око моје безазлености, преклињао си моју чистоту, није да ниси знао мој сталеж, ти добро знаш, на који си ме начин себи приволио, нема дакле места излику, да се позиваш на превару; па кад је тако, као што јесте, и ако си тако кршћанин, као што си витез, зашто са толиким околишењем одгађаш да ме усрећиш на послетку, као што си ме усрећио у почетку? Па кад ме нећеш као оно, што јесам, твоја законита жена, а ти ме бар узми и прими као твоју робињу, јер само нека сам твоја, па сам задовољна и срећна. Не дај, да оставивши ме и махнувши ме, праве и сроче погрде на моју срамоту; немој да мојим родитељима огорчиш старост, јер нису то заслужили за ваздашњу верну службу, као добри клетвеници твоји; а ако мислиш, да ћеш понизити твоју крв, што ћеш је помешати са мојом, промисли да у свету има мало или никаква племства, које није тим путем прошло, и да оно, које се прима од жена, не условљава светла покољења, утолико мање, што је право племство у врелини, па ако ове немаш, одричући ми оно, што си ми дужан по сваком праву, ја ћу бити племенита са већим правом него ли ти по твоме. Најзад, сењоре, да ти још кажем, да хтео

ти не хтео, ја сам твоја жена; то сведоче твоје речи, које нису, нити смеју бити лажне, ако већ на себи цениш оно, ради чега мене презиреш; сведочи присега, коју си положио, и сведочи небо, које си позвао као сведока за оно што си ми обећавао; а ако све то не важи, важиће твоја савест, која ће подизати свој глас у по твога весеља, понављати ову истину, коју сам ти казала, и узнемирујући те у највећој наслади и уживању.“

Ове и још друге речи изусти јадна Доротија са толиким чуством и сузама, да у томе узњу присташе и они, који су пратили Дон Фернанда, и који су је слушали.

Дон Фернандо слушаше је, ништа не одговарајући, докле она умукну и поче тако јецати и уздисати, да би онај морао имати срце од леда, који не би омекшао на доказе толике туге. Лусинда је гледаше, не мање дирнута њеним чуством, него ли дивећи се њеној великој разборитости и лепоти, али и ако је хтела да јој приђе и да јој каже неколике речи од утехе, не пушташе је руке Дон Фернанда, које су је обухватиле; а он, пун забуне и удивљења, после подужа времена, докле је пажљиво био гледао Доротију, рашири руке и пустивши Лусинду рече:

„Победила си, лепа Доротијо, победила си, јер није могуће порицати толике нагомилане истине!“

Како је Лусинда још слаба била од несвести, коју је имала, кад је пустио Дон Фернандо, би пала на земљу, али се ту нађе Карденио, који се био склонио иза леђа Дон Фернанда, да га не би познао, па оставивши се сваког страха и готов на сваку опасност, прихита да придржи Лусинду, и узевши је у своје наручје, рече:

„Ако милостивно небо хоће и жели, да једном и ти починеш, моја верна, постојана и лепа госпођо, нигде, мислим, нећеш бити безбрижнија, него у овом наручју, које те сад држи и које те је некад грлило, кад је срећа хтела, да сам те могао звати мојом.“

На ове речи баци Лусинда поглед на Карденија и пошто га је прво почела да позна по гласу, сад се увери и по стасу да је он, па ван себе од чуства и не осврћући се ни на какав зазор, обгрли га и притиснувши своја уста на Кардениова, рече му:

„Да, господару мој, ти си прави господар ове твоје робиње, па ако ће јој се ненаклоњена судбина и већма противити и животу јој јаче претити, који се држи о твоме животу.“

То беше необично позорје за Дон Фернанда и за све присутне, који се дивише таквом невиђеном догађају. Доротији се учини, да је Дон Фернандо променио боју на лицу

и да хоће да се свети Карденију, јер га виде, како спусти руку на мач и чим то помисли, већ и са невиђеном брзином обухвати му колена, љубећи их и стискујући их, да се он не могаше макнути, па не престајући сузе лити, говораше му:

„Шта си наумио да чиниш, једина снаго моја, у овој неочекиваној прилици? Ево ти код ногу твојих твоја жена, а која би хтео да ти је жена, у наручју је свога мужа; промисли, да ли би ти доликовало, или би ти можно било да раставиш оно што је небо саставило, или би ти пристојало да хоћеш да са собом изједначиш ону, која презирући сваку незгоду, утврђена у својој истини и сталности, у твоје очи упире своје, с окупаним лицем и грудима од љубавних суза њеног правог мужа. Богом те приклињем и оним што си, молим те, нека те овај јасни наук не само не баци у јарост, него да ти је још тако умали, да мирно и спокојно допустиш, да се ово твоје љубазника без икакве сметње од твоје стране љубе, докле год небу буде то воља, и у томе показаћеш великодушност твога племенитога и светлога срца, а свет ће видети, да тобом више влада разум, него ли пожуда.“

Докле Доротија тако говораше, Карденио не скидаше ока са Дон Фернанда, ако је и држао Лусинду пригрљену, одважан, чим би приметио какав сумњив покрет у њега, да се брани и удара како боље зна против свију оних који би на њега напали, па ма га и живота стало; али у то прђоше пријатељи Дон Фернанда и парок и берберин, који су сви присуствовали, а ту је био и добри Санчо Панса, па опколише Дон Фернанда, молећи га, да се умилостиви и да погледа у Доротијине сузе, па ако је истина, као што они не сумњају да је, оно што је она говорила, да он не допусти, да се преваре тако праведне наде; да промисли, како то није било случајно, како се чини, него да су се по особитом небеском промислу сви састали на месту, где нико ни мислио није. А парок му рече, нека промисли, да само смрт може раставити Лусинду од Карденија, па нека би их раставила оштрица каквог мача, они би смрт примили као највећу срећу; а у пословима, који се не даду преиначити, да је највиша мудрост, усилити се и савладати сам себе и показати племенито срце, зато нека он пристане, да оно двоје само по његовој вољи уживају благо, које им је небо већ поклонило; па нека баци поглед и на Доротијину лепоту и види, да се мало њих или ниједна не може са њом упоредити, а камоли надмашити је, и лепоти њеној да дода смерност и ону превелику љубав према њему; а осим свега нека промисли, ако себе држи за витеза и за кршћанина, да не може иначе чинити, него држати дату јој реч, што кад учини, угодиће богу и задовољиће разборите људе, који знају и увиђају, да је повластица

лепоте, нека би била и у нискомлицу, ако је удружена са врлином, да се може да узвиси и да се изједначи ма са каквим височаством, а без понижења за онога, који је до себе подиже и себи је изједначи; јер кад се врше силовити закони наклоности, а у томе не има греха, ономе се не може замерити, који их се држи.

Овим разлозима сваки додаде други такве и толике, да витешко срце у дон Фернанда, свакако загревано узвишеном крвљу, омекша и даде се победити од истине, коју не би могао порицати све и кад би хтео; а у знак, да се предао и покрио се добрим саветима, које су му давали, приже се и пригрли Доротију, говорећи јој:

„Устани, госпођо моја, јер није право, да она клечи код мојих ногу, коју ја у мом срцу држим; а ако досад нисам давао доказе ономе што кажем, можда је тако била небеска воља, да видећи у теби веру, са којом ме љубиш, научим онако те поштовати, како заслужујеш; а молим те, да ми не замериш ружном владању и великом немару, јер исти повод и моћ, која ме је покренула, да те признам за своју, она иста ми је сметала да будем твој; а да је то истина, окрени се и погледај у очи задовољне Лусинде, па ћеш у њима наћи извињење за све моје погрешке. Пошто је пак она нашла и постигла што је желела, а ја сам оно нашао, што ме усрећава, нека она са својим Карденијом живи без бриге и у задовољству дуга и срећна лета, а ја ћу на коленима молити небо, да ми исту срећу да са мојом Доротијом.“

Рекавши то, наново је стаде грлити и љубити са толиким нежним чуством, да се морао много усиљавати, да му сузе не даду јасне знаке од његове љубави и кајања. Али не учинише тако Лусинда и Карденио, па ни сви они, који су ту били, него стадоше лити обилате сузе, једни са своје среће, остали са туђе, тако да изгледаше, да је нека велика несрећа снашла све; и сам Санчо Панса плакао је, ако је после и казао, да је само зато плакао, што је видео, да Доротија није, као што је он мислио, краљица Микомикона, од које се надао великим наградама.

Неко време потраја општи плач и удивљеност, а онда Карденио и Лусинда клекоше пред дон Фернанда и на доброти, коју им је указао, захвалише му тако лепим речима, да дон Фернандо не знаде, шта да им одговори, и тако подиже их и загрли са доказима велике милоште и учтивости. Затим запита Доротију, да му каже, како је доспела овамо, тако далеко од њена завичаја. Она кратким и згодним речима каже све оно, што је пређе причала Карденију, а Дон Фернанду и његовим пратиоцима толико се понаравило њено

казивање, да би желели да је и дуље потрајало: таква је милина била, са којом је Доротија причала своја збитија. А кад она доврши, каза Дон Фернандо, шта је било у граду, откако је нашао у Лусиндиним недрима писмо, у коме она вели, да је Кардениова жена и да не може бити његова. Рече, да је хтео убити, и би то био учинио, да га не предупредише њени родитељи, и тако отишао је из њене куће јаростан и киван, са намером, да ће са више удобности да се освети. Сутра дан дознао је, да је Лусинде нестало из родитељске куће, а нико није умео да каже, куда је отишла, али најпосле после неколико месеци чује, да је у једном клоштру са намером, да тамо сав свој живот проведе, кад не може да буде уз Карденија. Кад је то дознао, одабрао је ова три витеза и отишао је тамо, где је она била, али није тражио, да с њом говори, јер се бојао, кад се буде дознало, да је он тамо, да ће је они у клоштру боље чувати; те тако опазивши једанпут да су врата била отворена, оставио је двојицу као стражу на вратима, а са трећим ушао је у клоштар да тражи Лусинду, коју нађоше у ходнику у разговору с једном думном, одмах је шчепаше и без оклевања одвукоше, докле не доспеше на једно место, где су могли да удесе што треба, како ће је даље носити. Све то могли су натенане да учине, јер је клоштар у пољу подалеко од села. Рече, како се Лусинда обезнанила, кад се видела у његовој власти, а кад је дошла к себи, да није друго чинила, него плакала и уздисала, ни речи не говорећи; и тако праћени ћутањем и сузама, доспели су до ове крчме, у којој мисли да су дошли у рај, у коме престаје и свршује се свака земаљска незгода.

ТРИДЕСЕТ СЕДМА ГЛАВА

У којој се наставља повест славне принцезе Микомиконе, са другим пријатним догађајима.

Све то слушаше Санчо, не са малом тугом срца свога, гледајући, како ишчезавају и у диму се разилазе наде о његовом господству и како се лепа принцеза Микомикона прометнула Доротијом, а див се претворио у Дон Фернанда, а његов господин тврдо спава, не бринући се ништа за оно што се збива. Доротија никако да се увери, да ли је сан срећа коју је постигла, Карденио беше у истом мишљењу, а мисао Лусиндина грађаше истим правцем. Дон Фернандо захваљиваше небу на примљеној милости и што га је извело из онога заплетенога лавиринта, у коме умало што није изгубио част и душу; најпосле сви што су били у крчми беху задовољни и радосни због добра исхода, који су имали тако мучни и очајни послови. Парок, као паметан човек, све то доведе у свој ред и свакоме честиташе на полученој срећи; а највише се радоваше и беше задовољна крчмарица, јер су јој Карденио и парок обећали, да ће јој платили сву штету са каматом, коју је поради Дон Кихота била претрпела.

Једини Санчо, као што је већ речено, беше уцвељен, тужан и жалостан, те сав сетан, невесео уђе своме господину, који се таман буђаше, и рече му:

„Можете сад, витеже од Жалосна Лица, до миле воље спавати, нити бринути се, како ћете погубити дива и принцези повратити њену краљевину, јер је већ све то учињено и свршено.“

„То ти сасвим верујем,“ одговори Дон Кихоте, „јер сам са дивом имао најстрашнији и најгрознији бојак, да такав никад свога века нећу имати: једним махом, фис! отфикарих му главу на земљу и толика крв истече од њега, да је по земљи текла као вода.“

„Као црно вино, боље да кажете,“ прихвати Санчо; „јер ваља да знате, ако не знате, да је погубљени див просечена мешина, и крв шест су ароба[80] црна вина што је у њој било, а глава одсечена курва је, која ме је родила и да хоће све сотона однети!“

„Шта бенета ова будала?“ рече Дон Кихоте; „јеси ли ти при себи?“

„Само устаните,“ одговори Санчо, „па ћете видети, какав сте покор починили и шта ћемо имати да плаћамо, и видећете краљицу где се прометнула обичном дамом по имену Доротијом, уз друге ствари, којима се хоћете дивити, докле их дознате.“

---

[80] Ароба вина има 16 литара и 12 центилитара.

„Ја се ничему нећу чудити,“ примети Дон Кихоте; „јер ако се добро сећаш, кад смо ту скоро овде били, ја сам ти казао, да што год овде бива, све је сама вражбина, па не би било никакво чудо, ако би и сад исто било.“

„Све бих ти веровао,“ на то ће Санчо, „да је и моја поњава била ствар од те багре, али није таква била, него баш истинска и збиљска, па сам баш видео, да ће крчмар, који је и дан данји ту, држао крај од поњаве и бацао ме у вис сасвим весео и раздраган и са толиким смехом, коликом и снагом; па где могу да се разазнају људи, ја бих рекао овако прост и грешан, да ту нема никакве вражбине, него пуно батине и зле среће.“

„Е лепо, лепо, даће бог, биће добро,“ рече Дон Кихоте; „дај ми да се обучем, те да могу изаћи на поље, да видим догађаје и промене, што их помињеш.“

Санчо му даде хаљине и докле се облачио, каже парок Дон Фернанду и осталима онде за лудост Дон Кихотову и за лукавштину, којом су се служили да га отргну од Бедне Стене, где је мислио да је доспео због презора његове сењоре. Такође им исприча и све пустоловине, за које је Санчо казивао, чему се не мало дивише и смејаше, јер им се чињаше, као и свакоме, да је то најнеобичнија врста лудости, која је могла снаћи поремећено умље. Парок додаде, пошто већ добра срећа сењоре Доротије не допушта јој, да и даље остане при својој намери, да ваља измислити и пронаћи други начин, како би га могли одвести у његов завичај. Карденио предложи, да се настави, како се почело, и да би Лусинда могла сада заменити Доротију.

„А не,“ рече Дон Фернандо, „не треба тако, него ја мислим, да Доротија настави своју измишљотину, па како није сувише далеко одавде село тога доброга витеза, мени ће бити мило, ако будем помогао при његовом исцељењу.“

„Нема одавде два дана хода.“

„Ако ће бити и више, драговољно ћу донде ићи, где се тиче тако добра дела.“

У то изађе Дон Кихоте у пуној својој убојној опреми, са Мамбриновим ако и излупаним шлемом, о левој мишици са својим штитом и наслањајући се на своју тољагу или копљачу. Дон Фернандо и остали зачудише се чудној појави Дон Кихота, видећи му његово сухо и жуто лице, које се отегло на по миље, његово неједнако оружје и одмерено држање, па ћуташе да виде, шта ће да каже, а он са великом озбиљношћу и свечаношћу упре очи у лепу Доротију и рече:

„Мене је известио, красна сењора, овај мој коњушар, да је ваше господство само себе поништило и ваше биће да се предругојачило, јер од краљице и високе госпође, која сте иначе били, да сте се претворили у обичну девицу. Ако је то по заповести краљевскога волшебника вашег оца, који се боји, да вам ја нећу дати потребну и дужну помоћ, онда кажем, да се он није разбирао нити се разбира у ствари нимало и да су му слабо познате повести о витезовима, јер да их је читао и проучио тако пажљиво и толико време, колико сам их ја проучавао и читао, нашао би код свака корака, како су други витезови, мање славни него ја, извршивали најмучније послове, јер то није ништа особито погубити какво дивче, ма како оно безобразно било, јер мало час имао сам посла са једним и..... хоћу да ћутим, да ми не кажу да лажем; али време, које открива сваку ствар, показаће и то, кад се томе и не надамо.“

„Имали сте посла са две мешине, а не са дивом,“ примети ту крчмар.

Али му Дон Фернандо заповеди да ћути и да не упада у реч Дон Кихоту ни на који начин, а Дон Кихоте овако настави:

„Ја дакле велим, узвишена и свога достојања лишена сењора, ако је са поменутога разлога ваш отац учинио ту промену у вашој личности, немојте да му дајете никакве вере, јер нема опасности у свету, кроз коју мој мач неће прокрчити пута, с којим ћу на земљу положити главу вашега непријатеља, а вама кроз мало дана на вашу главу метнути круну ваше државе.“

Дон Кихоте умукну и очекиваше, да му принцеза одговори, а ова, знајући већ вољу Дон Фернанда да се с њиме настави превара, докле Дон Кихота не одведу у његово село, одговори са пуно умешности и достојанства:

„Ко вам је год казао, храбри витеже од Жалосна Лица, да сам ја моје биће променила и предругојачила, није вас добро известио, јер која сам јуче била, она сам и данас. Толико је истина, да су некоји срећни догађаји учинили неку промену са мном, јер су ми дали оно најбоље, што сам себи могла да желим; али за то нисам престала да сам она, која сам и пре била, и да остајем при истој намери, коју сам увек имала, да се послужим силом ваше храбре и непобедне мишице. И тако, господине, нека ваша доброта поврати поштовање према оцу, који ме је родио, па га држите за искрена и мудра човека, јер својим знањем нашао је он тако лака и поуздана пута да ми помогне у несрећи; а ја мислим, да вас није било, сењоре, никад не бих дошла до среће, коју сам постигла, и у

томе кажем пуну истину, као што ће ми посведочити остала ова господа овде. Остаје нам сада, да се сутра дигнемо на пут, јер данас би се већ слабо могло одмаћи, а за остали добри успех, коме се надам, ослањам се на бога и на ваше храбро срце.“

Тако рече паметна Доротија, а кад је чу Дон Кихоте, окрену се Санчу и рече му са знацима велике јарости:

„Ево ти велим, мој лепи Санчо, да си највећи лупеж што га има у Шпањолској. Кажи ти мени, лоло и пробисвете, зар ми ниси мало час рекао, да се ова принцеза преокренула у девицу, која се зове Доротија, и да је глава, коју сам мислио да сам одсекао једном диву, била курва, која те је родила, са другим глупостима, које су ме бациле у највећу забуну, у каквој сам се икад налазио у мом веку? Ево се кунем,“ и ту погледа у небо и стиште зубе, „да ћу чудо од тебе учинити, да ћу улити памети свима лажљивим коњушарима тумараћих витезова, што ће их од сада да буде у свету!“

„Немојте да се љутите, господине,“ одговори Санчо, „јер лако може бити да сам се и преварио, што се тиче промене са принцезом Микомиконом; али што се тиче дивове главе, или барем избушених мешина и да је ова крв црно вино, ту се богме не варам, јер су мешине ено тамо просечене чело главе од вашега кревета, а од црнога вина начинило се у соби читаво језеро; а ако не верујете, видећете, кад се буду лупала јаја, хоћу рећи, кад вам његова милост овде, сењор крчмар, буде потражио штету од свега. Што се осталога тиче, да је госпођа краљица она која је била, мени је сасвим право, јер ћу онда добити што је моје, као и свако друго чељаде.“

„Онда ти велим, Санчо,“ рече Дон Кихоте, „да си ти један заврзан, па ми опрости и онда нека је крај.“

„Нека је доста,“ рече Дон Фернандо, „и нека се о томе више не говори; а пошто госпођа принцеза жели, да се сутра даље иде, пошто је сад већ касно, то нека се тако и учини, па ћемо ову ноћ провести у лепу разговору до зоре, а аонда ћемо сви да пратимо сењора Дон Кихота, јер желимо да смо сведоци јуначким и нечувеним делима, што ће да их почини у току велика предузећа, кога се латио.“

„На против, ја бих хтео да вама будем на услугу и да вас пратим,“ одговори Дон Кихоте, „и много захваљујем на милости, која ми се указује, и на лепу мишљењу, које имате о мени, а моје је да гледам, да то потврдим, па ма ме и живота стало, а и више, ако је то можно.“

Међу Дон Кихотом и Дон Фернандом измењаше се многе речи од учтивости и многе понуде, али свему томе учини крај један путник, који у тај пар уђе у крчму, а својим оделом показиваше, да је кршћанин, који је недавно дошао од маварске земље, јер је имао на себи кратко гуњче од плаветна сукна са кратким рукавима и без огрлице; чакшире му беху од плаветна платна, а капа исте боје; носаше ниске чизме урмине боје и маварску сабљу о кајасу, који му је ишао преко прсију. Одмах за њим уђе на магарцу женска у маварску руху, са лицем застртим танким велом; на глави имаше капицу од златотканице, а од рамена до ногу покриваше је широк огртач. Човек беше снажна и гипка стаса, око четрдесет година, лица црномањаста, са дугим брцима и лепом брадом; једном речи, изгледаше тако, кад би био боље одевен, да би га држали за отмену личност и од господска рода. Кад уђе, заиска једну собу, а кад му рекоше, да у крчми нема такве собе, као да му не беше мило; оде за тим до оне, која по оделу изгледаше да је Маварка, и у свом наручју скиде је са самара.

Лусинда, Доротија, крчмарица, њена кћи и Марит орна, које је привлачило ново одело, какво дотле нису виделе, окружише Маварку, а Доротија, која је увек била љубазна, учтива и паметна, како јој се учини, да она, као и њен вођа мало су зловољни, што нема собе, рече јој:

„Немојте, сењора, да се много једите, што овде немате сваку удобност, јер у крчмама то је обично тако; ипак ако имате вољу, дасе нама придружите,“ показујући на Лусинду, „можда ћете у даљем току свога путовања наићи на конаке, где нећете имати ни толике удобности.“

Женска под копреном не одговори на све ништа, нити што учини, него се диже са места, на које се беше спустила, и прекрстивши обе руке на грудима, приклони главу и поклони се у знак да захваљује. По њеном ћутању судише, да ће без сваке сумње бити Маварка и да не зна кршћанска језика.

У то дође роб, који је међу тим имао нека друга посла, па видећи их све, како су окружиле ону, која је с њиме дошла, а она да ћути на све њихове речи, рече:

„Сењоре, ова девојка тек-тек разбира наш језик, нити знаде говорити другим језиком, до ли оним свога завичаја, и за то није могла да одговори на оно, што сте је питале.“

„Нисмо ми њу ништа питале,“ одговори Лусинда, „него смо јој за ноћас понудиле наше друштво и део од места, у коме ћемо да се сместимо, па ће ту да има удобност, коју јој може да даде готовост, која нас обавезује да смо на услугу странима, којима је потребно, а нарочито кад се то тиче женске.“

„У њено и у моје име ја вам, сењора, љубим руке,“ одговори роб, „и много ценим и како треба понуђену милост, јер је особито велика у таквој прилици и од стране таквих личности, као што вам показује ваш изглед.“

„Кажите ми, сењоре,“ рече Доротија, „је ли ова сењора кршћанка или Маварка? јер по оделу и ћутању њену изгледа нам да је оно, што ми не бисмо хтеле да је.“

„Она је Маварка по оделу и телом, али у души је велика кршћанка, јер има највећу жељу да то буде.“

„Дакле није крштена?“ запита Лусинда.

„Још није било прилике за то,“ одговори роб, „откако се кренула из Алђерије, њенога завичаја, а до сада још није била у каквој тако прекој смртној опасности, да би је требало крстити, пре но што би најпрезнала све оне обреде, које наређује наша мати света црква; али уз божију помоћ она ће се скорим крстити с оном свечаношћу, коју захтева њен сталеж, јер она је нешто више, него што показује одело њено и моје.“

Овим речима у свију који су га слушали изазва он жељу да дознаду, ко је била Маварка и роб, али нико не хте да пита за онај пар, јер се видело, да им требаше одмора дати, а не питати их за њихов живот. Доротија узе Маварку за руку и посади је уза се и замоли је, да уклони копрену. Она погледа у роба, као да га питаше да јој каже, шта говоре и шта она да чини. Он јој арапски рече, да је моле да уклони покривало, па нека учини тако, и тако она скине копрену и покаже тако лепо лице, да се Доротији учини лепша од Лусинде, а Лусинди лепша од Доротије и сви који су онде били помислише, ако се која може упоређивати са овим двема, да је то Маварка, а некојима се чињаше, да их је она и надмашила у неколико. А како лепота има ту повластицу и милину, да ублажава духове и да себи задобија наклоности, тако и све одмах обузе жеља да лепој Маварци служе и да је дворе.

Дон Фернандо запита роба, како је име Маварци, а овај одговори, да се зове Лела Сорајида.[81] Кад она то чу, досети се, шта је питао кршћанин, па рече журно, пуна ревности и милине:

„Но, но Сорајида: Марија, Марија!“

Тиме даваше разумети, да се она зове Марија, а не Сорајида. Ове речи и страсност, са којом их је изустила, измамише не једну сузу из очију некојима из околине, нарочито женскима, које су по природи нежне и болеће. Лусинда је загрли пуна милоште говорећи јој:

„Да, да, Марија, Марија!“

А Маварка јој се одазва:

„Да, да, Марија: Сорајида маканце!“

А то ће рећи: никако.

У то већ се спушташе ноћ и по наредби оних, који су дошли са Дон Фернандом, постарао се крчмар и потрудио се да спреми вечеру, како је боље могао. Кад дође време јелу, сви поседаше за дугу трпезу, као оно у чељадској трпезарији, пошто у крчми не беше округле и квадратне трпезе, и прво место у прочељу дадоше Дон Кихоту, ако се он томе и противио, а он искаше, да поред њега седне сењора Микомикона, пошто јој је он заточник. За тим поседаше Лусинда и Сорајида, а спрећу њих Дон Фернандо и Карденио, па роб и остали витезови, а поред сењора парок и берберин; и тако вечераше пуно задовољни и још веселији дођоше кад видеше Дон Кихота да престаде јести и покретан сличним духом, који га је побудио да говори, кад је оно вечерао са козарима стаде беседити:

„Заиста, господо моја, ако добро погледамо, велике и нечувене ствари хоће да дочекују они, који исповедају ред тумараћих витезова. Или који би живи у свету ушао на врата овога замка и видео нас овако, како смо, па помислио и веровао, да смо ми оно што смо? Ко би умео казати, да је ова сењора поред мене велика краљица, коју сви знамо, а ја да сам онај витез са Жалосним Лицем, чију славу свуда по свету разносе? Данас се ни мало не сумња да та уметност и занимање надмашује све које су људи изумели, а тим више ваља га уважавати, што је оно изложено већим опасностима. Нека ми не излазе пред очи они, који веле, да су науке претежније од оружја, јер ћу им казати, па били они ко им драго, да

[81] *Лела* рећи ће арапски: божанска, обожавана, блажена. Ово име дају само богоматери Марији. *Сорајида* је тепање од *сорат*, цвет.

не знају шта говоре: јер разлог, који они хоће да наводе и кога се највише држе, тај је, да је умни рад претежнији од телеснога, а оружје да се само телом упражњава; као да је војничко занимање посао носачки, за који се не иште друго, до ли добра снага; или као да се за оно, што ми зовемо војничким занимањем и што ми упражњавамо, не ишту таква дела храбрости, за која при извршењу иште се пуно разборитости; или као да дух у војника, који предводи војску, или брани опседнут град, не ради исто тако, као што му и тело ради. Или кажите ми, да ли се само телесном снагом може докучити непријатељска намера, планови, лукавства, да ли се могу предупредити неприлике и штете могуће, а то све рад је умни, у коме тело нема никаква учешћа. Кад је дакле тако, да оружје исто тако иште умља, као и наука, да видимо сад, чије умље ради више, да ли научењаково, или војниково; а то ће се видети, кад погледамо циљ и мету, коме сваки од њих тежи, јер она тежња ваља да се већма цени, којој је циљ племенитији. Циљ и мета науци- ја овде не говорим о божанској науци, која води и упућује душе ка небу, а то је такав бескрајни циљ, да се с њиме не може никоји други упоредити- ја мислим човечанску науку, којој је циљ да правда побеђује, да се сваком даде што је чије, да се добри закони разумеју и поштују: циљ ваистину племенит и узвишен и достојан велике хвале, тек не онолике, какву заслужује циљ, за којим иде оружје, а овоме је предмет мир, што је највеће благо што га људи могу желети у овом животу; па тако прва благовест, што је имао свет и људи, била је она, коју су у ноћи, која је била наш дан, анђели огласили, кад су појали на небесима: *слава на висинама и мир на земљи људима добре воље*; а поздрав, који је најбољи учитељ земље и неба учио своје ученике и изабранике, био је да кажу, кад у коју кућу дођу: *мир буди у овом дому*; а толико пута рекао им је: *дајем вам мој мир, мој мир вам остављам, мир буди с вама*; што је као адиђар и залог, дат и остављен од такве руке, адиђар, без кога не може бити никаква добра ни на земљи ни на небу. Тај мир прави је циљ рату, јер оружје и рат то је све једно. Претпоставивши дакле ову истину, да је рату циљ мир и да је у томе његов циљ претежнији од циља науке, прећи ћемо сад на телесни рад научењаков и војников, па да видимо, који је мучнији.“

На такав начин и са таквим добрим разлозима наставио је Дон Кихоте своју беседу, да у тај пар нико од оних, који су га слушали, не могаше га држати за будалу, него како су сви већином били витезови, којима је оружје било занимање, то су га слушали са највећом вољом, а он настави беседити:

„Дакле велим, главне муке учењакове ове су: пре свега сиротиња, не зато што су сви сиромаси, него да узмем тај случај у његовој највећој крајности; а кад сам рекао, да се пати сиротињом, мислим, да немам што додавати његовој беди, јер ко је сиромах, тај не ужива никакво добро. Овом сиротињом пати се у њеним појединостима, час глађу, час зимом, час голотињом, час свиме тим укупно; ипак она није толика, да се он неће наситити, ако и нешто касније, него што је обичај, ако ће бити и сувишком од богаташа, а највећа невоља у ђака је она, што они међу собом зову *ићи на чорбу*[82]; а нађе се и какав мангал или комин, те може ако не да се огреје, а оно бар да се открави на зими, а најзад ноћу добро спавају под покривачем. Остале ситнице не морам да помињем, као што је недостатак у кошуљама, па онај у обући, у ретком и похабаном оделу, нити помињем како хоће јелом да се очемере, кад их добра срећа доведе на какав пир. На овом путу, који сам описао, неравну и мучну, ту посрћући, тамо падајући, опет устајући и наново падајући, дођу до жељене мете, коју кад постигну, многе смо видели, како су прошавши кроз те врлети и између тих Сћила и Каривда, као да их је носило ветрило наклоњене среће, рекох, како смо их видели, да заповедају или управљају светом са столице, променивши своју глад и зеботињу у благостање, голотињу у накит, а место да спавају на рогожини, почивају на холандском платну и дамашки: награда, коју су својом врлином праведно заслужили. Али кад се њихове муке упореде са оним војниковим, показују се у свему много мање, као што ћу сад да кажем.

[82] *Andar á la sopa*, ићи на чорбу, каже се у Шпањолској за просјаке, који у одређено време иду на клоштарска врата, где им се даје чорба и комад хлеба. Стање шпањолских ђака није се много поправило од Сервантесових времена; и данас многи ђаци просе по улицама, по каванама и по кућама.

ТРИДЕСЕТ ОСМА ГЛАВА

У којој је реч о знаменитој беседи Дон Кихота о оружју и о науци.

Дон Кихот настави овако:

„Кад смо код ђака почели са сиротињом и њеним принадлежностима, да видимо, да ли је бојник богатији, и ту видимо да ни сама сиротиња није сиромашнија, јер је он ограничен на своју јадну плату, која му се издаје касно или никада, или ако може што да заграби својим рукама уз велику опасност по свој живот и по своју савест; а каткад је тако без одела, да му је поцепан кожух и трлац и млатац, па у по зиме хоће да буде изложен немилосном небу, стојећи насред равна поља само са дахом из својих уста, који како долази из празна простора, мислим да против све природе мора биги хладан. Ту бар може да се нада да ће доћи ноћ и он да се опорави од свију ових незгода у постељи, која га чека, а ова, ако није његове кривице, никад није тесна, јер на земљи може по вољи да се разбалаћи и да се по њој преврће, а да се не боји да ће изгужвати пољаве. На све то ће да дође дан и час кад ће да получи прави сан свога занимања, дође дан од битке и ту ће да му на главу положе кићанку од ишчијана платна, да би га видали од каква зрнца, које му је прошло кроз слепо око, или му је осакатило руку или ногу; а ако није то, него га болећиво небо сачува и одржи здрава и жива, може да остане у истој сиротињи у којој је био пређе, и да ће требати да дође још који сукоб, још која битка, па да увек изиђе као победилац, ако ће да до чега дође; али таква чуда ретко бивају. А кажите ми, господо, ако сте о томе премишљали, колико је мање оних, који су у рату награђени него ли оних, који су у њему пропали? Зацело ћете ми одговорити, да се то не може упоређивати, нити се могу умрли узети на рачун, а живи награђени да се могу срачунати са три цифре из рачунице. Све је то ионако код учењака, јер сви они могу да се издржавају својим звањем, тако да је у војника мања награда, ако му је патња и јесте већа. Али на ово може да ми се одговори, да је лакше наградити две хиљаде учењака, него ли тридесет хиљада војника, јер они бивају награђени давањем звања, која се дају само онима од њихова занимања, а ови могу бити награђени само имањем господара, коме служе; а ова немогућност потврђује још већма мој разлог. Али оставимо то на страну, јер је то лавиринт из кога је врло мучно изаћи, па да се вратимо на преимућство оружја над наукама: ствар, која ваља да се промотри према разлозима, које свака страна наводи, а уз које сам навео, вели наука, да се без ње оружје не

би могло одржати, јер и рат има своје законе и подложан им је, а закони долазе под науке и под учењаке. На ово одговара оружје, да се закони не могу одржати без њега, јер оружјем се бране републике, одржавају се краљевства, чувају се градови, обезбеђују се путеви, чисте се мора од гусара; једном речју, кад оружја не би било, републике, краљевине, монархије, градови, морски и земаљски путови били би подвргнути крутости и забуни коју рат доводи са собом, докле траје и док има слободу да се служи својим повластицама и својом силом; а и то је осведочена истина, да оно што више стаје мора се више и поштовати. Доћи до тога, да неко буде одличан у науци, иште се времена, бдијења, гладовања, голотиње, умна напрезања, очемерена желуца и других ствари што уз то иду, које сам од чести већ споменуо; али да ко дотле дође, да буде добар војник, тога стаје свега онога, као и ђака, само у толико већем степену, који се не да упоредити, што на сваком кораку може да изгуби живот. Па каква мука од невоље и сиротиње може снаћи ђака и кињити га, која би се могла упоредити са муком војника, који налазећи се опкољен у каквој тврдињи и стојећи на стражи у каквом опкопу или шарампову осећа да непријатељи лагумају земљу под њим, а он оданде не може ништа да се уклони, нити побећи од опасности, која му тако изблиза прети? Једино што може да учини то је да јави своме капетану за оно што се чини, те да доскочи каквим противним лагумом, а сад да остане миран, стрепећи и очекујући кад ће у један пут да оде под облаке без крила и да се у бездан спусти без своје воље. А ако се ово чини да је незнатна опасност, погледајмо, да ли јој је равна или већа од ње она, кад се две галере дохвате провама насред морске пучине, па су се закучале и заквачиле, те је војнику остало само за две стопе простора на дасци од шиљка, па ипак, ако пред собом и види онолико служитеља смртних који му прете, колико је топова наперено на противној страни који нису од њега ни за једно копље, ако и види да ће код прва неопрезна корака ићи у походе у дубоко крило Нептуново, ипак са неустрашивим срцем, вођен чашћу која га покреће, он себе ставља као циљ толиким смртоносним цевима и покушава да тим тесним прелазом пређе на противничку галију; па чему се човек мора највише чудити, чим је један пао да се више не дигне докле је света и века, већ да је други стао на његово место, и нека и овај падне у море, које га вреба као душманин, други и други долазе за њим, не давајући времену времена за његово убијање: највећа храброст и одважност што може да се нађе у свему ратном послу. Срећна су била она благословена столећа која нису знала за грозно беснило ових паклених артиљеријских

оруђа, којима проналазач, мислим, у паклу је, где прима награду за свој сотонски проналазак, којим је дао повода да подла и кукавичка мишица одузме живот храбру витезу, и да не знаш ни како ни откуда, тек у по срчаности и заноса, који загрева и одушевљава јуначка срца, дође лудо какво зрно које је пустио какав који је бегао и поплашио се од севка ватре, кад је планула проклета направа, па прекине и учини крај у тренутку мислима и животу, који је заслуживао да траје дуге векове. И тако посматрајући све то, морам да кажем, да ми као терет пада на душу што сам се латио посла тумарајућег витеза у тако мрском времену, као што је ово у коме живимо; јер ако мени и не улива страха никаква опасност, ипак ми је немило кад помислим да прах и олово могу да ме лише прилике да храбром мојом мишицом и оштрицом мога мача будем славан и чувен у целом познатоме свету. Али нека небо чини онако како за добро нађе јер ћу тим бити више уважаван, кад постигнем моју намеру уколико се будем пуштао у веће опасности него ли што су их претурили тумарајући витезови прошастих векова.“

Целу ову дугачку орацију изговори Дон Кихот докле су остали вечерали, не помишљајући на то да се заложи, ако му је Санчо Панса и казао неколико пута, нека вечера, па ће после већ имати каде да каже све оно што жели. Који су га слушали наново жалише, видећи човека који изгледаше да је разуман и разборит у свакој ствари о којима би говорио, а коначно је луд кад спомене његово црно и проклето витештво. Парок му рече да има пуно разлога у оном што је говорио у корист оружју, и он, ако и учеван и одликован, да мисли исто тако.

Довршише вечеру, скинуше трпежњак и докле крчмарица, њена кћи и Мариторна намешташе собу Дон Кихота од Манче, где су одредили да ову ноћ саме женске проведу, замоли Дон Фернандо роба да прича ток свога живота, јер не може бити да није необичан и занимљив, већ по ономе што се видим пошто је дошао са Сорајидом. На ово одговори роб да ће врло радо учинити према тој заповести, само се боји да му прича неће пружити онолике забаве колико он жели: ипак ће да казује, да се не би огрешио о послушност.

Парок и сви остали захвалише му и наново га молише, а он видећи да га толико моле, рече да нису потребне молбе, где је заповест у пуној важности.

„Па слушајте, господо“, додаде, „па ћете чути истинску повест са којом можда се не могу упоредити оне измишљене, које хоће да састављају са необичном и великом вештином.“

Тиме учини да се сви наместише и наста велика тишина, а он видећи да они већ ћуте и чекају, шта ће да говори, поче пријатним и одмереним гласом овако говорити:

ТРИДЕСЕТ ДЕВЕТА ГЛАВА

У којој роб казује свој живот и збитија.

Моје племе води своје порекло из једног места у леонским планинама и природа му је била наклоњенија и штедрија, него ли срећа, премда у оном сиромашном крају мој је отац ипак изишао на глас као богат, па би то и био заиста, да је положио толико труда за очување имања, колико га је дао да га упропасти. А разлог, што је био издашан и распикућа, био је у томе, што је у своје младе године био војник; јер солдачија то вам је школа, у којој тврдица постане издашан, а издашан бива распикућа, па ако се који војник нађе цицијa, то су као неке наказе, које се ретко кад виде.

Мој отац прешао је границе штедроте и заишао је у област распикућанства, а та ствар није никако пробитачна за човека ожењена и који има синове, који ваља да га наследе и у имену и у стању. Мој отац имао нас је тројицу, сви одрасли младићи и сви у годинама да бирају какав положај. Кад дакле мој отац виде да не може, како рече, да савлада своју наклоност, то науми да се лиши оруђа и повода, који га је правио распикућом и издашним, то јест да себе лиши имања, без кога и сам Александар био би тврдица, и тако нас једанпут позове сву тројицу на само у једну собу и од прилике овако нам рече:

„Децо моја, да вам кажем, да вас милујем, доста је знати и рећи да сте ми деца, а да се разуме, да вам хоћу зла, довољно је знати да нисам подобан да вам ваше имање сачувам; да бисте дакле видели сад и увек да вас милујем као отац и да нећу да вас упропастим као очух, хоћу нешто с вама да учиним, што сам већ много времена премишљао и расположио са зрелим расуђењем. Ви сте већ у годинама да бирате стање, или бар да изаберете занимање које ће вас, кад будете старији, частвовати и хранити, па сам смислио да моје имање поделим на четворо: три дела даћу вама, сваком по онолико колико и другом, а четврти део остаће мени, да живим и прехрањујем се за оне дане, који ми небо буде дало да још поживим; али желим, да пошто сваки од вас добије свој део од имања, пођете оним путем који ћу да кажем. Има једна пословица у нашој Шпањолској, која ми се чини веома истинита, као и све што су, јер су то кратка изречења поцрпана из дуга и промишљена искуства, а она, коју ја мислим, вели: *црква, или море, или краљев дом*, као да би сасвим јасно да каже: ко хоће да што важи и да буде богат, нека иде или за

црквом, или нека плови морем тргујући, или нека иде да служи краљу у његовој кући, јер се каже: *више вреди краљева мрвица, него ли плата господска*. То велим зато, јер желим и воља ми је, да један од вас иде на науке, други на трговину, а трећи нека служи краљу у рату, јер је мучно доспети да му се служи у његовој кући, а рат ако баш не да велико богатство, он хоће да даде много уважење и велику славу. До осам дана даћу вам ваше делове у новцу, нити ћу вам закинути и једну пару, као што ћете видети на самом делу. А сад ми кажите, да ли ћете послушати моје мишљење и савет у ономе, што сам вам предложио."

Па мене, као најстаријега, позва да одговорим, а ја му рекох, нека се он не лишава свог имања, него нека онолико троши, колико му је воља, јер смо ми толики момци, да ћемо моћи што стећи; али он искаше, да му учинимо по вољи, на што рекох, да имам вољу на војнички посао, служећи богу и моме краљу. Други брат учини исте понуде и одабра да иде у Индију, куда ће да понесе што је његово. Најмлађи, и како ми се чини најпаметнији, рече да ће да стане у црквену службу, или да ће да доврши у Саламанци своје почете науке.

Елем пошто тако угодисмо и изабрасмо себи занимање, отац нас изљуби, па као што је био рекао, за оно кратко време изврши што нам је био обећао. Он нам даде сваком његов део, што је износило, колико се сећам, на свакога по три хиљаде дуката у готову новцу, јер наш један стриц, да не би имање отишло у туђе руке, купио је цело и исплатио готовим новцем, те нас тројица исти дан опростимо се са нашим добрим оцем, али ту се мени учини, да не би било човечно, да ми стари отац остане на тако незнатну имању, па га приболих да од моје три хиљаде дуката узме две хиљаде, јер ће мени остатак бити довољан да се снабдем оним што је војнику потребно. Покренути мојим примером, моја оба брата дадоше му сваки по хиљаду дуката, тако да мом оцу остадоше четири хиљаде дуката у новцу и сувише три хиљаде, јер толико од прилике вредило је имање које му је остало и које није хтео да прода него га је хтео да задржи као непосредно добро.

Укратко да кажем, опростисмо се с њиме и с оним нашим стрицем не без велике жалости и суза код свију; а они нам наложише, да их, кад нам се год прилика даде, извештавамо о нашим успесима или незгодама.

Ми им обећасмо и пошто нас они изљубише и дадоше нам свој благослов, један од нас оде у Саламанку, други у Севиљу, а ја се упутих у Аликанте, где дознадох да има ђеновска галија која је ту товарила вуну за Ђенову.

Сад је томе двадесет и две године, како сам отишао од очеве куће, а за све то време, ако сам и писао неколико пута, нисам ништа чуо ни за њега, ни за моју браћу, а што се мени за то време догодило, то ћу укратко казати.

Укрцам се у Аликантеу, срећно стигнем у Ђенову, одатле одем у Милан, где се снабдем оружјем и другом војничком опремом, па оданде хтедох да одем у Пијемонте да тражим себи места, кад на путу у Алесандрију дела Паља чујем, да велики дука Алба одлази у Фландрију. Ја променим намеру, одем к њему и служио сам му у његовим походима, био сам при смрти грофова Егмонта и Хорна, најпосле постадох заставником славног неког капетана од Гуадалахаре, по имену Дијего од Урбине[83], а по неком времену после мога доласка у Фландрију дознам за савез који је његова светост папа Пије Пети блажене успомене био закључио са Млецима и са Шпањолском против општега непријатеља, то јест Турчина, који је у то време са својом флотом био задобио славно острво Кипар, који је био у млетачкој држави: жалостан и несрећан губитак! Знало се као поуздано, да ће војвода овога савеза бити Пресветли Дон Хуан од Аветрије, природни брат нашег доброг краља Дон Филипа; говорило се о огромним припремама за рат, а све то побуди ме и подстакну ми дух и жељу да учествујем у очекиваном походу; па ако сам и очекивао и имао и тврда обећања, да ћу првом удобном приликом постати капетаном, ја наумих да све то оставим и да одем у Италију, што и учиних. Срећа ме послужи, да је таман тада сењор Дон Хуан од Аветрије био дошао у Ђенову, одакле ће прећи у Напуљ, да се сједини са млетачком флотом, као што је после и учинио у Месини.

Укратко да кажем, да сам у оном срећном походу учествовао већ као пешачки капетан, до кога часнога сана дошао сам више мојом добром срећом, него ли по мојој заслузи; а онога дана, који је за кршћанство био тако славан, јер се у њему свет и сви народи опростише заблуде у којој су били, мислећи да се Турци не могу на мору победити, онога дана, рекох, кад је османска гордост и охолост била поломљена, међу толиким срећнима, који су ту били - јер још већу срећу нашли су они кршћани, који су ту погинули, него ли који су остали живи и победиоци – сам ја био сам несрећан, јер у место каквог

[83] Овај Дијего од Урбине био је капетан над четом, у којој се Сервантес борио у великом боју код Лепанта.

бродског венца коме сам се могао надати, да су то била римска времена, видех се оне ноћи, која је дошла после тако славна дана, са путом на ногама и лисицама на рукама, а то је овако било.[84]

Учалија, краљ од Алђерије, смеон и срећан гусар, ударио је на главни брод малтијански и савладао га, тако да су на овом остала само три витеза жива, па и ови у тешким ранама. Малтијанима дође у помоћ главни брод Хуана Андреје, на коме сам ја био са мојом четом. Чинећи оно што је требало у таквој прилици, скочим на непријатељску галеру, али се ова откуча од оне, која је била напала, те не даде мојим војницима да за мном пођу, и тако се ја нађох сам међу мојим непријатељима, којима нисам могао да одолим; најпосле покривен ранама падох, па као што сте, господо, већ чули, да се Учалија спасао са целом својом флотом, доспех ја као роб у његову власт, те сам бејах тужан међу толиким веселима и роб међу толиким слободнима, јер тога дана петнаест хиљада кршћана добише жељену слободу, који су сви били на веслима на турској флоти.

Одведоше ме у Цариград, где султан Селим начини мога господара капудан пашом, што је у боју чинио своју дужност, донесавши у доказ своје храбрости заставу малтијанских витезова. Идуће године, а то је хиљаду пет стотина и седамдесет друге, нађох се у Наварину, веслајући на главном броду *Три фењера*. Ту сам видео и гледао прилику, која се пропустила да се ухвати у пристаништу цела турска флота, јер сви Левантинци[85] и јаничари на њој држали су као избесно, да ће се на њих да удари у самоме пристаништу, па су имали у приправности свој пртљаг и пашмаге, а то су им папуче, да беже на сухо, не сачекавши борбу: толики је био страх у њих од наше флоте; али је небо ионако наредило, не због кривице или немара од стране нашега војводе, него због грехова кршћанских и јер бог хоће и допушта да увек има шиба, које ће да нас казне. Укратко, Учалија се повуче у Модон, што је острово близу код Наварина, па изведавши људство на сухо утврди улазак у пристаниште и остаде миран, докле се није удаљио сењор Дон Хуан. Том приликом освојена је галера *Шићар,* на којој је био капетан један син оног славног гусара Барбаросе. Освојио је напољски главни брод *Вучица,* којим је управљала она убојна муња, отац војницима, онај срећни и непобеђени капетан Дон Алваро од Басана, маркез од Санта Круса; а не могу да не кажем како су задобили *Шићар*. Барбаросин син био је тако

[84] Сервантес говори о овом боју као очевидац и учесник.
[85] То су Грци морнари са Архипелага.

свиреп и тако је зло поступао са својим робовима, да кад су они, који су на веслима били, видели да на њих иде галера *Вучица* и да их је стигла, у један мах махнуше весла, дохватише свога капетана, који је стојао код крме и викао да живље веслају, па бацајући га од клупе до клупе, од крме према прови, толико га изуједаше, да једва што је прошао био катарку, већ је и своју душу предао паклу: толика беше, како рекох, свирепост, са којом је он с њима поступао, и мржња њихова према њему.[86]

Вратисмо се у Цариград, а идуће године, то јест хиљаду пет стотина и седамдесет треће, дође тамо глас, да је сењор Дон Хуан отео Тунис, ту краљевину освојио од Турака и наместио тамо Мулеј Амета, пресекавши наду да ће се тамо на престо вратити Мулеј Амида, који је најсвирепији и најхрабрији Мавар што га је било у свету. Султан је много жалио за овим губитком, па следујући увиђавности, која је својствена свима од његовога дома, начини мир са Млечићима, који су га већма желели него он, а идуће седамдесет четврте године удари на Голету и на тврђаву, коју је сењор Дон Хуан близу Туниса подигао и недовршену оставио.

За свих ових догађаја ја сам био на веслу без икакве наде на слободу: бар нисам се надао, да ћу је откупом добити, јер сам био наумио не писати мом оцу за моју несрећу.

Најпосле изгуби се Голета, изгуби се тврђава, на која места кренуто је седамдесет и пет хиљада плаћених турских војника, а преко четири стотине хиљада Мавара и Арапа из целе Африке, и уз ове силне људе била је толика убојна опрема и толики робијаши, да су Голету и тврђаву могли покрити рукама и прегрштима земље.

Прво се изгуби Голета, коју су дотле држали за неосвојну, а није се изгубила кривицом њених бранитеља, који су за њену одбрану чинили све што је требало и што су могли, него што је искуство показало, како се лако могу да подижу опкопи у оном песку, јер, говорише, да се на воду наилази, кад се копа за два педља, а Турци је не налазише ни за хват један, и тако са многим врећама песка подигоше опкопе тако високе, да су надмашивали градске зидове, па пуцајући са висине на њих, нико није могао да опстане и истраје у одбрани. Обично се тада мислило, да наши нису требали да се затворе у Голети, него да су непријатеља дочекали у пољу при искрцавању. Који тако говоре, говоре из даљине и без многа искуства у таквим приликама, јер кад у Голети и у тврдињи једва ако је

[86] Други писци веле, да је то био Барбаросин унук, а не син и да се звао Амет беј. Кажу да је он крштене весларе на својој галери ударао мишицом, коју је одсекао једном од њих.

било седам хиљада војника, како је могао тако мален број, па све да су били и најјачи, изаћи ће на мезево и у коштац се хватати са толиким непријатељима? И како да не падне тврдиња, којој не долази помоћ, па још кад су је опколили непријатељи многи и кивни и још у својој земљи? Али многи мисле, а и ја велим, да је небо учинило Шпањолској нарочиту милост и добро, кад је пустило да пропадне оно легло и сметиште од свака неваљалства, онај рак и пијавица, где су се небројени новци тратили, а од свега никакве користи није било, да ли што се одржавала успомена, да је освојио најсрећнијега спомена најнепобеднији Карло Пети, као да би потребно било за његов вечити спомен, да га одржавају они зидови.

Изгуби се и тврдња, али је Турци добише стопу по стопу, јер војници који су је бранили, борили су се тако храбро и снажно, да је преко двадесет и пет хиљада непријатеља погинуло у двадесет и два главна јуриша што су их предузимали. Од њих три стотине који су заробљени живи, ниједан није био без ране, поуздано и јасно знамење њихове храбрости и срчаности и како су добро бранили и држали своја места.

Предаде се осим тога малена тврђавица или кула, што је била у по језера под заповедништвом Дон Хуана Саногере, валенсијанска витеза и добра војника. Заробише Дон Педра Пуертокареру, војводу од Голете, који је чинио што је могао да своју тврдињу брани, а толико је срцу примио, што је изгубио, да је од дерта пресвиснуо на путу у Цариград, куда су га водили као роба. Заробише и војводу од тврђаве, који се звао Габрио Сервељон, милански витез, велик инжењер и веома храбар војник. У ове две тврђаве погибоше многи знаменити људи, међу којима је био Пагано Дорија, витез од реда светог Јована, племенита срца, као што то показује она велика штедрота са којом је поступио према своме брату, славном Јовану Андрији Дорији; а што му смрт чини још жалоснијом, то је, што је погинуо од руке некојих Арапа, којима се био поверио, кад је већ видео да је тврдиња пала, а који су му се понудили да га одведу у маварску оделу у Табарику, малено пристаниште или кућа, коју у оном приморју имају Ђеновљани који тамо лове мерџан. Речени Арапи одсекоше му главу и однесоше је турском капудан паши, а овај изврши на њима нашу кастилијанску пословицу: ако је и повољна издаја, издајник је гнусан; јер веле,

да је капудан заповедио да повешају оне, који су му донели дар зато што му га нису жива довели.[87]

Међу кршћанима, који су у тврдињи допали ропства, био је један по имену Дон Педро Агилар, родом не знам из кога места у Андалузији, који је био заставник у тврдињи, одличан војник и необично даровит, а особито је био вешт ономе што зову поезијом. Велим ово, што га је судба довела на моју галерију и на моју клупу и да буде роб у истога господара; а пре но што ћемо се кренути из оног пристаништа, тај витез срочио је два сонета, као неке натписе, један на Голету, а други на тврдињу; а баш имам вољу да их кажем, јер их знам на изуст; а мислим, да неће бити досадни, него ће се допасти.

Када роб помену Дон Педра Агилара, Дон Фернандо погледа у своје другове и сва тројица осмехнуше се, а кад онај помену сонете, рећи ће један од њих:

„Пре но што наставите своје казивање, молим вас, реците ми, шта је са тим Дон Педром Агиларом, кога сте споменули.“

„Толико знам,“ одговори роб, „да после две године дана, налазећи се у Цариграду, утекао је преруШен као Арнаут са једном грчком уходом, па не знам, да ли је слободан, али мислим, да јесте, јер годину дана за тим видео сам Грка у Цариграду, али га нисам могао питати за успех онога путовања.“

„Добро је испало,“ рече витез, „јер тај Дон Педро мој је брат и сад је у нашем месту здрав и богат, ожењен и има три детета.“

„Нека је богу хвала,“ рече роб, „на толикој учињеној милости, јер ја мислим да у свету нема среће, која би се могла упоредити са повраћеном изгубљеном слободом.“

„Сувише, “ прихвати витез, „ја знам сонете, што их је срочио мој брат.“ „Па кажите кад нам их ви, “ рече роб, „јер ви ћете их боље знати казати од мене.“

„Драге воље, “ одговори витез; „онај на Голету гласи овако:

[87] Голету је освојио Синан паша, српска потурица, који је после двадесет година спалио на Врачару мошти св. Саве; а турски велики везир био је тада опет потурчењак Мехмед Соколовић, највећи велики везир, што су га имали османски султани.

ЧЕТРДЕСЕТА ГЛАВА

У којој се наставља робова повест.

Сонет.

Блажени дуси, опроштени тела
Човека смртног, који се дижете
Са ниске земље у просторе свете
Висока неба, ради добрих дела!

Горећи гњевом и ревношћу часном
Телесну снагу сву залагали сте,
Своју и туђу крв проливали сте
На блиском мору и жалу пешчаном.

Не срце храбро, живот остави вас
У мишицама од умора тешка,
Ал' побеђени победу носите.

Између вида и мача стиже вас
Вазда завидна лепа смрт витешка,
Да се у свету на веки славите!

„Исто тако знам сонет и ја, “ рече роб.

„А сонет на тврдињу, “ рече витез, „овако гласи:

Сонет.

Са ове земље, изривене, голе,
Са разрушених овизих браника,
Гле! Свете душе три тисућ'војника
Летнуше горе у жилиште боље.

Залуду они силу показаше
Мишица својих снажних, прекаљених,
Док малаксали најзад, умањени
Живот под мачем славно оставише.

Ради богатства тужних успомена
Познат је овај мали комад земље
У старим и у новим вековима:

Чистије душе с' тврда крила њена
Још не прнуше у рајско насеље,

Нит' се покрила храбриј'м лешевима.

Сонети се прилично допадоше, а роб се обрадовао вестима свога друга, па настави своје казивање овако:

Пошто узеше Голету и тврдињу, заповедише Турци да се разруши Голета, јер је тврдиња таква била, да се није имало шта рушити, па да би се посао пре свршио, лагумаше Голету на три стране; али никако не могоше да сруше оно што је изгледало слабије, то јест стари зидови, а све што је било остало од укрепљења нових, што их је начинио Фратин, паде на земљу без по муке.

Најпосле се поврати флота у Цариград са тријумфом и победом, а за тим после мало месеци умре мој господар Учалија, кога су звали *Учалија Фартах*, што ће турски рећи *шугави потурчењак*, јер је и био такав а у Турака је обичај, да имена издевају по каквој мани, или по каквој врлини, коју ко има; а то је зато, што међу њима имају само четири презимена од племена, која долазе од османска дома, а остали, како рекох, узимају име или презиме или од каквих телесних мана, или од душевних врлина; па овај шугави веслао је као султанов роб четрнаест година и кад му је било више од тридесет и четири године, потурчио се од муке, што му је један Турчин дао ћушку, кад је био на веслу, па се одрекао своје вере, да би се могао осветити; а био је тако храбар, да не служећи се гадним средствима и путевима, којима иду остали султанови љубимци, постао је краљем од Алђерије, а затим капудан пашом, што је у тој царевини трећи сан. Био је родом из Калабрије и био је добар човек, па је веома човечно поступао са својим робовима, којих је имао три хиљаде, а после његове смрти ови су се поделили, као што је он наредио у тестаменти, између султана (који иначе наслеђује све, кад ко умре, и на једном је талу са покојниковом децом) и његових потурчењака; те ја доспех једном млетачком потурчењаку, кога је Учалија заробио, кад је био мали на једној лађи, и тако га је заволио, да му је био најмилији међу млађима; па тај вам је био најсверепији потурчењак што га је икад било. Звао се Асан ага и постао је врло богат и краљ Алђерије, с којим сам дошао из Цариграда у неколико задовољан, што ћу бити тако близу Шпањолске, не што сам мислио икоме да пишем за своју злу срећу, него што сам хтео да видим, да ли ће ми судбина бити наклоњенија у Алжиру, него ли у Цариграду, где сам већ кушао на тисућу начина да утекнем, па никад нисам имао згоде ни среће; те тако мислио сам, да у Алжиру потражим друга начина, како бих извршио оно што сам толико желео, јер никад ме не остављаше

нада, да ћу добити слободу, па кад у ономе, што сам удешавао, смишљао и почињао, није одговарао успех жељи, одмах сам мислио и тражио другу наду да ме подржава, ма како била слаба и неоснована.

Тако сам проводио живот затворен у затвору или кући, коју Турци зову *бањо*[88], у којој затварају крштено робље, како краљево, тако и некојих приватних људи, као и које зову *алмасен*, што ће рећи као градско робље, које служи граду у јавним пословима његовим и у другим приликама, и ови робови најтеже добијају своју слободу, јер су као јавни и немају нарочита господара, немају с киме да се погађају за откупе, баш и кад их имају. У тим бањима, како рекох, дају своје робове гдекоји приватни људи, нарочито кад треба да се откупе, јер их тамо држе под присмотром, докле им откуп дође. Ни краљеви робови, који су за откупе, не иду на посао с осталом гомилом, осим кад им се откупи задрже, па да би писали својима настојавније, дају им посла и да иду по дрва с осталима, што није мален посао.

Елем ја сам био један од одређених за откупе, јер како су знали, да сам био капетан, ако сам и казао, да сам сиромах и без имања, ништа ми то не помаже, него ме узеше у број витезова и одређених за откупе. Метнуше ми путо, више у знамење откупа, него ли да ме њиме чувају, и тако сам проводио живот у том бању с осталим многим витезовима и одличним људима, које су одредили и држали за откупе.

Ако смо се и патили каткад, а баш и увек глађу и голотињом, ништа нас не мучаше толико, колико слушати и гледати на сваком кораку никад невиђене и нечувене сверепости, које је мој господар радио са крштенима. Сваки дан обесио би по једнога, другога би набио на колац, трећем би одсекао уши, и то због такве ситнице и без свака разлога, да су и Турци видели, да то чини само да би то радио, јер му је у природи било да буде крвопија целога рода човечијега.[89]

Једини је с њим излазио на крај један шпањолски војник, неки Сааведра, који и ако је учинио ствари, које ће код оних људи остати дуге године у памети, а све да би дошао до

---

[88] *Бањо* ће рећи по арапском корену: обељено здање. – Робови у том бању нису тако зло живели, као што се обично мисли. Имали су богомоље, где су им свештеници служили службу божију; ту су католици служили своје мисе са помпом и музиком; ту су се деца крстила и вршиле су се остале тајне; ту се славио Божић и Ускрс што свечаније. Један Шпањолац вели, да муслиманском робљу у Шпањолској није тако добро било, као крштеном робљу у бањи.

[89] Овај господар био је родом Млечић и звао се Андрета. Кад су га заробили, био је писар на једном дубровачком броду. Кад се потурчио, назвао се Асан ага, постао је еламир, тј. ризничар у Учалије, по његовој смрти постао је алжирским дејем (краљем) и капудан пашом, докле га један такмац не отрова.

слободе, ипак никад га не удари, нити заповеди да га бију, нити му ружну реч рече, а за најмању ствар од оних многих што их је учинио ми смо стрепили сви да ће га набити на колац, а и сам је то очекивао не једанпут; и кад бих само имао каде, бих вам сада причао што од онога што је тај војник чинио, и то би вас много већма занимало и ви бисте се далеко више чудили, него ли мојој приповести. [90]

Ваља да кажем, да су на двор од нашега затвора ишли прозори од куће једног богатог и отменог Мавра, који, као што је обично у Мавара, више су били неке баце, него ли прозори, па и на њима још су били чести избијени капци. Елем деси се да сам једанпут стојао на једној батрици од нашега затвора са још три друга, покушавајући да скачемо у путу, да бисмо провели време, а били смо сами, јер сви остали кршћани били су отишли на посао. Случајно дигох очи и видех како се кроз оне затворене капке промолила трска којој је на крају био привезан рубац, па се трском махало и кретало као да се дају знаци, да приђемо и да је узмемо. Гледасмо у то, па један од оних, који су били са мном, намести се под трску да види, хоће ли је бацити доле, или шта ли ће да чине; али чим он тамо стиже, издигоше трску и махаше њом на обе стране, као кад би главом казали *не*. Кршћанин се врати, а они трску опет спустише и махаше њом, као у почетку. Оде други мој друг и прође онако, као и први. Најпосле оде и трећи и прође, као први и други. Кад то видех, хтедох такође да окушам срећу, али чим тамо одох и стадох под трску, пустише је и паде ми код ногу у бањо. Одмах одрешим рубац, у коме видех чвор и у чвору нађох десет сијанија, а то је ситан златан новац, којим се служе Мавре и сваки вреди наших десет реала. Не треба да кажем, да сам се обрадовао, кад сам то нашао, јер сам се и радовао и чудио при помисли, откуда та срећа баш мени, јер што трску нису хтели да спусте, него само мени, јасно је показивало, да се мени милост указивала. Узмем мој лепи новац, сломијем трску, вратим се на батрицу, погледим у прозор и видим, како се из њега промоли врло бела рука, која га журно отвори и затвори. Отуда разабрасмо или се домишљасмо, да ће нам онај дар бити дала каква женска, која живи у оној кући, а у знак, да јој захваљујемо, поклонисмо се на маварски начин, погнувши се дубоко и метнувши руке на срце. Мало за тим промолише кроз исти прозор мален крст од трске начињен и одмах га увукоше. Овај знак потврди нам да ће у оној кући бити каква крштена робиња и

[90] Овај „неки“ Сааведра главом је наш Сервантес, који је као роб у Алжиру заиста предузимао нечувена дела, да би себе и друге ослободио.

она да нам је оно добро учинила; али њена бела рука и златне гривне на њој избише нам ту мисао из главе, него се домишљасмо, да ће бити потурчена кршћанска, којима њихови господари обично хоће да се ожене, па то још држе за своју срећу, јер њих већма цене од жена од свога рода.

У свему нашем нагађању били смо врло далеко од истине, а сва наша забава од сад и у напредак беше да гледамо у нашу северну звезду у прозор, на коме нам се била указала трска; али прође добрих петнаестих дана, а она нам се не указа, ни рука, нити друго какво знамење; па ако смо за то време и гледали својски да дознамо, ко живи у тој кући и да ли у њој има каква потурчена кршћанка, нико нам никад не знаде друго казати, него да ту живи отмен један и богат Мавар, по имену Хаџи Мурат, који је био диздар у Пати, што је у њих врло високо звање.[91] Али кад ни помишљали нисмо, да ће још каде пасти дажда од сијанија, угледасмо уједанпут трску где се указа и на њој други рубац са другим већим чвором, а то беше у онај пар, кад је бањо било празно и без људи, као и прошли пут. Учинисмо обичну пробу, те пре мене идоше она тројица што су самном била, али се трска никоме не спусти, него само мени, јер кад ја тамо одох, спустише је на земљу. Одрешим чвор и нађем у њему четрдесет шпањолских шкуда и писмо исписано арапски, а на крај писма беше начињен велик крст. Целивам крст, узмем шкуде, вратим се на батрицу и сви начинимо наше поклоне, опет се укаже рука, учини знак да читам писмо и прозор се затвори.

Сви остадосмо збуњени и радосни због тога догађаја, а како ни један од нас није знао арапски, то на беше велика жеља да дознамо шта је било у писму, а још већа тегоба, да кога нађемо да нам га прочита. Најпосле наумим да се поверим једном потурчењаку из Мурсије, који се градио мој особит пријатељ, а ја сам имао од њега јамства, да је морао чувати тајну, коју ћу му поверити; јер некоји потурчењаци, кад намеравају да се врате у кршћанску земљу, хоће да имају уза се по неколико уверења од главних заробљеника, у којима на начин, који им је могућ, уверавају, како је тај потурчењак добар човек и да је увек добра чинио крштенима и да има жељу да утекне првом приликом која му се буде дала. Некоји набављају оваква уверења са добром намером, а некоји се њима служе за

[91] Шпањолски фратар Аједо (Haedo) у својим делима о Алђерији често спомиње овога Хаџи Мурата, потурчена Словенина, (свакако од српскога приморја, јер на Средоземном мору нема других Словена), као једног од најбогатијих људи у Алжиру.

сваки случај и из лукавства, јер кад иду да робе по кршћанским земљама, ако би случајно залутали, или допали ропства, потегну своја уверења, па веле, како се из тих хартија види, с каквом су намером дошли, то јест да остану у кршћанској земљи, и да су зато с осталим Турцима пошли у гусарење. Тиме избегну незгоду у први мах и помире се са црквом, нити им се чини каква шкода; а кад им се укаже згода, они се враћају у Берберију, да буду што су и пре били. Некоји употребљавају таква уверења и набављају их са добром намером, па остану у кршћанској земљи. Дакле један од таквих потурчењака био је тај пријатељ, који је имао уверења од свију наших другова, где смо га колико се могло препоручивали, а кад би Маври у њега нашли та уверења, жива би га пекли.

Ја сам знао да он врло добро зна арапски, и не само говорити, него и писати; али пре но што бих му се сасвим поверио, рекох му да ми прочита оно писмо које сам случајно био нашао у једном кутку мога затвора. Он га отвори и подуго га гледаше и учаше мрмљајући кроз зубе. Запитах га да ли га је разабрао; рече ми да је сасвим разабрао, али да му дам мастила и перо, ако желим да ми саопшти од речи до речи, јер ће боље тако да удесу. Одмах му додасмо што је искао, а он мало по мало преведе га и кад би готов, рече:

„Све што је овде на шпањолском, све је у овом маварском писму, нити је изостављено једно писмо, само ваља да знате, где каже: *Лела Маријен*, то ће рећи *наша госпа девица Марија*.“

Прочитасмо писмо, које је овако гласило:

„Кад сам била мала, имао је мој отац једну робињу, која ме је на мом језику научила кршћанску молитву и много ми казивала за Лелу Маријен. Кршћанка је умрла и ја знам да она није у огњу, него код Алаха, јер од то доба у два маха видела сам је и казала ми је, да идем у кршћанску земљу да видим Лелу Маријен, која ме много воли. Ја не знам како да одем. Кроз овај прозор видела сам многе кршћане, и ни један ми се није учинио да је витез, до ли ти. Ја сам врло лепа и девојка и имам многи новац који ћу понети са собом. Ти промисли, да ли можеш да удесиш, како ћемо да одемо, и ако будеш хтео, тамо ћеш ми бити муж, а ако нећеш, не марим, јер Лела Маријен даће ми за кога ћу се удати. Ово ти пишем, пази коме ћеш дати да чита, не поверавај се никаквом Мавру, јер су сви непоуздани. Ово ми задаје много бриге, да се нећеш можда неком поверити; јер ако ми отац то дозна, одмах ће ме бацити у какав бунар и претрпаће ме камењем. На трску привезаћу конац, привежи зањ одговор, а ако немаш ко ће ти арапски написати, кажи ми

знацима, а Лела Маријен учиниће да те разумем. Она и Алах нека зе хране и овај крст, који целивам много пута, јер ми је тако наложила ропкиња.“

Промислите, господо, да ли смо имали разлога, да се томе писму дивимо и радујемо, и то једно и друго чинисмо тако, да је потурчењак разумео, да се ово писмо није нашло случајно, него да је оно заиста писано коме од нас, он нас дакле мољаше, ако је збиља оно, чему се он домишља, да му се поверимо и да му то кажемо, а он ће свој живот да ризика за нашу слободу. Па говорећи тако, извади из недара распело од бронзе и уз многе сузе кунијаше се богом, кога она слика приказиваше, у кога он, ако и грешан зликовац, верно и тврдо верује да ће нам држати веру и тајну, што му год будемо поверили, јер њему изгледа и слути му се да ће помоћу оне која је писала оно писмо он и сви ми добити слободу, те ће он постићи оно што толико жели, да се врати у стадо своје матере свете цркве, од које се одвојио и отпао поради свога незнања и грешности, као труо уд. Потурица говораше то уз толике сузе и са знацима толика кајања, да сви једнодушно наумисмо и сложисмо се да му кажемо целу ствар, те му и причасмо све и ништа му не затајисмо. Показасмо му прозорчић, на коме се трска указује, и он отуда утуби кућу и науми да се својски постара да дозна ко живи у њој. И у томе се сложисмо да би добро било одговорити Маварци на писмо, па како смо имали ко ће то учинити, одмах онога стиска потурица напише речи, које сам му казивао, а то су сасвим оне, које ћу вама да кажем, јер од свега важнијега што ми се дешавало у тој прилици ништа нисам заборавио, нити ћу заборавити, докле будем жив. И тако одговорио сам Маварци овако:

„Нека те храни Алах од истине, госпо моја, и она блажена Маријен, која је истинита мајка божија и у срце ти дала да идеш у кршћанску земљу, јербо те милује. Ти њу моли, нека ти изволи дати да разумеш, како ћеш да извршиш оно што ти заповеда, јер је она тако добра, да ће то учинити. Од моје и од стране свију ових кршћана, који су са мном, нудим ти да за тебе чинимо све што можемо, па и да погинемо. Немој да ми не пишеш и да ми јавиш, шта си наумила да чиниш, а ја ћу ти увек одговарати; јер велики Алах дао нам је једнога кршћанина роба, који зна да говори и да пише твој језик тако добро, као што ћеш видети из овога писма. И тако без страха можеш нам јављати све што хоћеш. Што велиш, кад будеш у кршћанској земљи, да ћеш ми бити жена, ја ти обећавам, као добар кршћанин, а знај да кршћани оно што обећају боље држе него Маври. Алах и његова мати Маријен нека те хране, госпо моја.“

Пошто се ово писмо написа и запечати, чекао сам два дана, да бањо опет остане празно, као обично, и одмах одох на обично место на батрици да видим, да ли ће се појавити трска, а она не оклеваше дуго да се укаже. Чим је опазих, ако и не могох видети ко је пружа, показах писмо, као давајући разумети, да привежу конац; али он је већ био привезан на трсци, за коју вежем писмо, а мало затим опет се указа наша звезда са белом заставом мира привезана рупца. Спустише је на земљу, а ја је подигох и нађох у рупцу разна сребрна и златна новца преко педесет шкуда, које у педесет пута повећаше нашу радост и потврдише наду, да ћемо се ослободити.

Ону исту ноћ врати се наш потурчењак и каза нам да је дознао да у оној кући живи исти онај Мавар; за кога су нам говорили да се зове Хаџи Мурат, човек преко мере богат, који има јединицу ћерку, наследницу целог његовог имања, и да се у свој вароши говори, да је она најлепша женска у Берберији, па су је многи кајмаками тамошњи просили, а она никад није хтела да се уда; па и то да је дознао, да је она имала крштену робињу, која је већ умрла. Све то подударраше се с оним, што је у писму било.

Одмах се стадосмо договарати са потурчењаком, како да поступимо, те да доведемо Маварку и сви да доспемо у кршћанску земљу, и најпосле би доконано за сад, да чекамо нову поруку од Сорајиде, као што се звала она, која сад хоће да се зове Марија, јер смо добро видели, да она и нико други не може дати помоћи у свима овим незгодама. Пошто тако доконасмо, рече нам потурчењак, да се не бринемо, јер ће он изгубити главу, али ће нас ослободити.

Четири дана било је бањо пуно људи, због чега у четири дана касније појави се трска, а кад за тим бањо по обичају остаде празно, указа се она са рупцем тако надевеним, да је обећавао што обилатију садржину. Трска се и рубац мени поклонише и у рупцу нађох друго писмо и сто златних шкуда без друга каква новца. Ту се десио потурчењак, коме дадосмо у нашој соби писмо да чита, а он рече, да је оно овако гласило:

„Ја не умем, господару мој, назначити начин, како да одемо у Шпањолску, нити ми је Лела Маријен то казала, ако сам је и молила. Што може да се учини, то је, да ћу вам кроз овај прозор дати што више златна новца: откупи себе њиме и своје пријатеље, па један нека оде у кршћанску земљу и нека купи шајку и врати се по остале; а мене ће наћи у градини мога оца, која је испред капије баб-асонске до самога мора, где ћу цело ово лето бити са мојим оцем и са мојом чељади. Оданде можете ме ноћу без страха одвести и

довести шајку. И имај на уму, да треба да ми будеш муж, иначе ћу молити Маријен да те казни. Ако се ни у кога не уздаш да ће доћи са шајком, откупи ти себе и иди, а ја знам, да ћеш се ти боље вратити него други, јер си витез и кршћанин. Постарај се да знаш, где је градина, а кад будеш одавде полазио, гледај да бањо буде празно, па ћу ти дати много новаца Алах нека те чува, господару мој."

Тако гласаше садржај другога писма, које како сви дознаше, сваки се понуди да њега откупе, обећавајући да ће отићи и сасвим поуздано вратити се; понудих се тако исто и ја; али у свему томе одупре се потурица, говорећи да никако неће пристати да се који ослободи, докле сви сложно не буду слободни; јер је искуство показало, како ружно држе ослобођени реч, коју су дали и ропству; јер много пута послужили су се тим начином некоји отмени заробљеници, откупивши новцем кога из Валенсије или Мајорке, да би могао опремити шајку и вратити се се по оне који су га откупили, па се никад нису вратили; јер задобивена слобода и страх да ће је опет изгубити брисаше им из памети све обавезе у свету. Па у потврду истине онога што нам је говорио, укратко нам приповеди случај, који се у само оно време десио са некојим крштеним витезовима, нешто по све необично што се икад догодило на оне стране, где се сваки час збивају ствари, да им се човек мора дивити и чудити. Најпосле рече, што може и треба да се учини то је, да новац, што би имао да се да за откупе једног кршћанина, нека се њему даде, да он у Алжиру купи шајку под изликом, да ће да тргује у Тетуану и у оном приморју, а он, као господар од шајке, лако ће наћи згоду, да их све изведе из бања и укрца. А то тим пре, што Маварка, како каже, ако да новац да се сви откупе, кад они буду слободни, могу се најлакше укрцати у по дана; већа је незгода ту, што Маври не пристају, да потурчењак купује или има шајку, осим да има велику галију, да са њом иде гусарити, јер се боје, да онај који купује шајку, нарочито ако је Шпањолац, само зато је купује, да би отишао у кршћанску земљу; али да ће он ту незгоду уклонити, што ће да се удружи са једним тагаринским Мавром у погледу на сопственост шајке и надобитак од трговине, па под тим изликом он ће бити господар од шајке, чиме је тако рећи све остало готово. Ако се мени и мојим друговима и чинило да је боље, да једнога пошљемо у Мајорку по шајку, као што нам је Маварка поручила, ипак не смедосмо да му противсловимо, бојећи се, ако не учинимо онако, како он каже, да ће нас одати и довести у опасност, да изгубимо главе, ако би се дознало за Сорајидин план, а за њу сви бисмо дали свој живот. И тако решисмо, да се предамо у руке богу и потурици.

Одмах одговорисмо Сорајиди, да ћемо све онако учинити, како нас она учи, јер се тако добро домислила, као да је научила Лела Маријен, и да само од ње стоји, да се та ствар одгоди или одмах изврши. Ја јој се наново обећах, да ћу јој бити муж, а сутрадан, како бањо остаде празно, додаде нам она трском и рупцем у неколико пута две хиљаде златних шкуда и једно писмо, у коме нам јављаше, да ће прве цуме, што ће рећи петак отићи у очину градину, а пре но што оде, да ће нам дати још више новаца; а ако то не би било довољно, да јој јавимо, па ће нам дати, колико иштемо, јер њен отац има толико, да неће ни осетити, тим мање, што су у ње кључеви од свега.

Одмах дадосмо потурици пет стотина шкуда да купи шајку; са осам стотина откупим себе, давши новац једном валенсијанском трговцу, који се у то време налазио у Алжиру, који ме откупи од краља, узевши ме на своју реч, да ће моје откупе да плати, чим први брод из Валенсије дође; јер кад би одмах положио новац, побудио би сумњу у краља, да је мој откуп одавна у Алжиру, па га је трговац прикрио, да би с њиме радио. Једном речи, мој господар био је такав сплеткаш, да ни на који начин нисам смео да му се новац одмах исплати.

У четвртак уочи петка, у који ће лепа Сорајида да оде у градину, даде нам још хиљаду шкуда и јави нам за свој одлазак молећи ме, кад се будем откупио, да одмах распитам за градину њеног оца и да тражим свакако прилику да одем тамо и с њом да се састанем. Одговорим јој укратко, да ћу тако да учиним, а она нека се постара и препоручи нас Лели Маријен свима оним молитвама, које је научила од робиње.

Кад се тако учини, удесисмо, те се она три наша друга откупише, да би се олакшао одлазак из бања, као и да се не би узбунили, видећи мене слободна, а себе не, а овако имам новаца, те да их ђаво не наведе да учине што на штету Сорајидину; јер ако знајући их ко су, и нисам морао тога бојати се, ипак нисам хтео да ствар мећем на коцку, и зато их дадох откупити на исти начин, како сам себе откупио, предавши сав новац трговцу, како би поуздано и сигурно могао јамчити; али њему не открисмо нашу намеру и тајну због опасности, која је била скопчана са њом.

ЧЕТРДЕСЕТ ПРВА ГЛАВА

У којој роб још наставља своју повест.

Није прошло петнаест дана, а наш потурчењак већ беше купио врло добру шајку, која је могла понети преко тридесет људи; а да би био сигурнији у послу и дао му тобожни изглед, одвезе се у једно место, које се зове Сархел и од Алђера је на двадесет миља према Орану, где је јака трговина са сухим смоквама. Два или три пута учини тај пут у друштву са поменутим тагарином. У Берберији зову *тагарине* Маврe из Арагоније, а *мудехаре* оне из Гранаде, а у краљевини Фесу мудехаре зову *елчије* и њима се краљ највише служи у рату.

Дакле, кад год би полазио, пристао би са својим шајком у мален затон, који је на два пушкомета био од градине, где је Сорајида чекала, и ту би потурчењак са младим Маврима, који су били на веслима, намерно правио поклоне, или као у шали оно покушавао, што је смерао у збиљи да учини, те је тако одлазио у Сорајидину градину и исекао воћа, а њен отац давао му је не познавајући га. Ако је и желео да говори са Сорајидом, како му је после казао, и да јој каже, да је он онај, који ће да је по мојој наредби одведе у кршћанску земљу, и да она буде весела и без бриге, никад му то не беше могуће, јер Маварке не даду се видети никаквом Мавру ни Турчину, ван ако им то не наложи муж или отац; са заробљеним кршћанима разговарају и друже се и више но што би требало; а и ја бих био у бризи, да је он говорио с њом, јер би се она можда узнемирила, кад би видела, да је њена ствар поверена потурчењаку; али бог, који је ионако био наредио, не даде места благој жељи нашег потурчењака, који видећи, да слободно иде у Сархел и враћа се и да пристаје кад и како и где хоће, и да његов другар тагарин све оно чини, што он наређује, и ја да сам већ откупљен и само да треба још наћи неколико кршћана, који ће веслати, рече ми, да поведем још неколико мимо откупљене и да их погодим за први петак, у који је одредио да полазимо. Видећи то, договорим се са дванаест Шпањолаца, сви добри веслачи и од оних, који су сасвим слободно могли да иду из града; а није мало било наћи их толике у овој прилици, јер двадесет галија отишле су у гусарење и са њима сви веслачи, па ни ови не би се нашли, да им господар овога лета није остао дома и није отишао да гусари, јер је довршивао једну галеру у кантеру; њима само толико рекох, да у петак који први дође у вече изађу кришом један по један и да се искупе на путу према Хаџи муратовој

градини, па тамо да ме чекају, докле дођем. Свакоме наредих тако посебице, с тим, ако би тамо видео друге кршћане, да им само каже, да сам им ја казао, да на том месту чекају.

Кад је ово било учињено, остало ми је још нешто да учиним, што ми је најважније било, то јест да известим Сорајиду, како стоји ствар, да би била опоменута и извештена, те да се не препадне, ако бисмо пред њу искрсли пре онога времена, које је она могла замишљати да се шајка може вратити из кршћанлука; и тако наумим да одем у градину и да покушам, да ли могу говорити с њом, па под изликом, да ћу да тражим неке биљке, одем тамо један дан пред мој полазак и први, на кога нађох, беше њен отац, који ми рече језиком, којим се говори међу робовима и Маврима у свој Берберији, па и у Цариграду, а који нити је маварски, ни шпањолски, нити језик другог ког народа, него је нека мешавина од свију језика, којом се сви међу собом разумевамо; дакле, како рекох, тим језиком запита ме, шта тражим у његовој градини и чији сам. Одговорих му, да сам роб Арнаута Мамије, а то зато, што сам врло добро знао, да му је то особит пријатељ, и да тражим неке биљке, да начиним салату. Он ме запита за тим, да ли ћу се откупити, или не, и колико иште мој господар за мене.

Докле ме он тако питаше и ја му одговарах, изађе из куће у градину лепа Сорајида, која ме је већ одавна била опазила, па како се Маварке нимало не устручавају да се покажу крштенима, нити се од њих крију, као што рекох, тако се и она упути онамо, где јој је отац стојао са мном, тим пре, кад је отац опазио и издалека је позвао да приђе. Залуду бих вам сада хтео описивати велику лепоту, достојанство, скупоцени и богати накит, у коме се мила моја Сорајида мојим очима указала; само ћу то да кажем, да је на прекрасну грлу, у ушима и у коси имала више бисера, него власи у глави. На чланковима од ногу, које је по тамошњем обичају имала голе, имала је два каркаца(јер тако се маварски зову гривне на ногама) од жежена злата, осута толиким дијамантима, да ми је после казала, да их је њен отац ценио на десет хиљада дублона, а гривне, што их је имала на чланковима од руку, опет су толико вредиле. Бисера је било много и особито лепа, јер Маварке најрадије ките се крупним и ситним бисером, и зато има у Мавра више крупна и ситна бисера, него у свих других народа, и Сорајидин отац био је на гласу, да има највише и најлепша бисера у Алђеру, а имање да му вреди преко двеста хиљада шпањолских шкуда, од чега свега била је господар она која је сад моја. Да ли је са свим тим накитом могла бити још лепша или не, може се судити по остатцима иза толиких патња, каква је морала бити у срећним

приликама, јер је познато, да лепота некојих женских иде према данима и времену и у приликама бива мања или већа; а природно је, да душевне страсти њу подижу или смањују, а већином је разоравају. Укратко да кажем, тада дође сасвим принарођена и у свој својој великој лепоти, или се бар мени учинило, да такве лепоте дотле нисам видео; уз то ми падаше на ум обавезе, у које ме је ставила, те ми се учини, да пред собом имам небеско божанство, које је сишло на земљу мени за љубав и за мој спас. Елем кад она дође, рече јој отац њиховим језиком, да сам роб његовога пријатеља Арнаута Мамије и да сам дошао да тражим биљке за салату. Она узе реч, па оним мешовитим језиком који сам споменуо запита ме, да ли сам витез и зашто се нисам откупио. Ја јој одговорих, да сам се већ откупио и да она по цени може да види, колико ме је мој господар ценио, јер сам за себе дао хиљаду и пет стотина солтанија. [92] А она на то рече:

„Заиста, да си био роб у мог оца, ја бих била искала да те не пушта ни за још толико, јер ви кршћани увек лажете што год кажете и градите се сиромаси, да бисте преварили Мавре.“

„Можда је и тако, сењора,“ одговорих, „али ја сам поштено уговарао са мојим господарем и тако уговарам и уговараћу са сваким у свету.“

„А кад полазиш?“ запита Сорајида.

„Мислим сутра,“ рекох, „јер има овде једна галија из Француске, која сутра разапиње ветрила, па мислим сањом да идем.“

„Зар не би било боље,“ примети Сорајида, „да причекаш да дођу из Шпањолске, па да сањима идеш, а не салађом из Француске, која вам није пријатељ?“

„Није,“ одговорих; „кад бих чуо да долази лађа из Шпањолске, бих је свакако чекао, али је поузданије да пођем сутра, јер жеља да се видим у мом завичају и код људи, који су ми мили, толика је, да ми не да да чекам другу каснију прилику, па ма како добра била.“

„Биће ш зацело ожењен у том завичају,“ рече Сорајида, „и зато желиш да одеш да се састанеш са својом женом.“

„Нисам ожењен,“ одговорих, „али сам дао реч, да ћу се оженити, кад онамо дођем.“

„А је ли лепа дама, којој си се обећао?“ запита Сорајида.

„Тако је лепа,“ одговорих, „ако ћу да је похвалим и да истину кажем, веома личи на тебе.“

---

[92] Солтанија је вредила 40 сребрних аспри, или 2 здрава шпањолска гроша.

Њен отац од срца се томе насмеја и рече:

„Валах, ђаурине, онда мора бити особито лепа, кад личи на моју кћер, која је у својој краљевини најлепша; иначе добро је гледај, па ћеш видети да ти истину кажем.“

У овом разговору већином био нам је тумач Сорајидин отац, који је боље знао ладински, јер ако је она и говорила онај мешовити језик, који се, како рекох, тамо употребљава, више је знацима него ли речима показивала оно што је хтела.

Докле се то и много друго разговарасмо, дотрча један Мавар вичући, да су преко ограде прешла четири Турчина у градину, па беру воће, ако и није зрело. Препаде се старац и Сорајида, јер Маври се сви и као по природи боје Турака, а нарочито војника, који су тако продрзљиви и толико су се осилили на Маврима, који су им поданици, да с њима горе поступају, него да су им робови. Отац ће на то рећи Сорајиди:

„Чедо моје, иди у кућу и закључај се, докле ја одем да говорим с оним псима; а ти, ђаурине, тражи твоје биљке, пођи са срећом и нека те Алах на миру одведе у твој завичај.“

Ја се поклоних, а он оде да тражи Турке, оставивши ме сама са Сорајидом, која тобоже пође, куда јој је отац заповедио, али чим је био заишао за дрва у градини, окрену се она мени и са очима пуним суза рече ми:

„*Тамеци, кристијано, тамеци?*“

Што ће рећи: зар идеш, кршћанине, зар идеш? Ја јој одговорих:

„Идем, сењора, али никако не без тебе; чекај ме первецуме и немој да се препаднеш, кад нас видиш, јер јамачно идемо у кршћанску земљу.“

Ово јој рекох тако, да ме је врло добро разумела све што смо говорили, па бацивши ми једну руку око врата, пође малаксалим корацима према кући, а судбина хтеде, што је могло испасти врло ружно, да небо није иначе наредило, да идући нас двоје онако, како вам рекох, са једном руком око врата, њен отац, који је већ уклонио Турке и враћао се, виде нас онако како смо ишли, а и ми смо видели, да нас је био опазио; али Сорајида, опрезна и мудра, не хтеде да скине руку са мога врата, него се још већма наслони на мене и метну своју главу на моје груди, помало клецајући, показујући јасно, да се обезнанила, а ја опет показивах, као да је држим против моје воље. Њен отац притрча нам, па видећи своју кћер у таквом стању, запита је: шта јој је; али како она не одговараше, рече њен отац:

„Зацело се препала, што су они пси дошли, па се обезнанила.“

Па узевши је са мојих груди, притиште је на своје, а она уздахну и са очима још мокрима од суза наново рече:

„*Амеџи, кристијано, амеџи*!“ Иди, кршћанине, иди!“

Њен отац на то одговори:

„Не треба, дете моје, да одлазиш ђаурин; није ти он учинио никаква зла, а Турци су већ отишли; ничега се не бој, јер нема рашта да страхујеш, јер како ти рекох, Турци су на моју молбу већ отишли, откуда су дошли.“

„Од њих се она препала, господару, како си рекао,“ рекох ја њеном оцу; „али кад она каже да одлазим, нећу да је срдим; остај на миру, а с твојим допуштањем опет ћу доћи, ако ми буду требале биљке из ове градине, јер како мој господар вели, нигде нису тако добре за салату као овде.“

„Можеш доћи, кад год ти је воља,“ одговори Хаџи Мурат; „А моја кћи не вели то, што си јој досадан ти, или који од кршћана, него само да каже, да одлазе Турци, или што треба већ да тражиш твоје биљке.“

С тим се опростих с обојима, она оде с оцем, а изгледаше као да јој срце пуцаше, а ја под изликом да тражим биљке тумарах свуда и до миле воље по целој градини: добро промотрих уласке и изласке и поузданост куће и згоду, која би се могла дати, да нам се сав посао олакша.

Кад тако учиних, одох и рекох потурчењаку и мојим друговима све што је било и већ једва чеках час, кад ћу без бриге да уживам благо, које ми је срећа пружила у прекрасној и лепој Сорајиди.

Најпосле прође време и дође дан и рок, који смо толико очекивали, па држећи се сви наредбе, коју смо више пута удешавали са мудрим премишљањем и свестраним претресањем, имадосмо добар успех који смо желели, јер у петак, који је дошао после дана, у који сам говорио са Сорајидом у градини, потурчењак у сумрак пусти ленгер са својом шајком тако рећи тик самога стана прекрасне Сорајиде. Кршћани, који су требали да веслају били су већ спремљени и скривени на разним местима онуда. Сви су били узбуђени и раздражени, чекајући мене, жељни већ да ударе на шајку, која им је била пред очима; јер нису знали за договор са потурчењаком, него су мислили, да на силу треба да дођу до слободе, погубивши Мавре, који су били у шајци. Чим се ја указах са мојим

друговима, сви остали скривени кад нас угледаше приђоше нама. У то доба град беше већ затворен и у целом оном пољу не беше живе душе.

Кад смо се искупили, недоумевасмо, да ли ће бити боље да прво идемо по Сорајиду, или да најпре савладамо Мавре весларе у шајци; у тој нашој сумњи дође нам наш потурчењак и рече нам, да не оклевамо, јер је већ ту ора, а сви његови Маври да су без бриге и већина да их спава. Рекосмо му, шта нас заджава, а он рече, да је главно, да се прво задобије шајка, што може да се изврши посве лако и без сваке опасности, па онда да се иде по Сорајиду. Свима нам се свиде што је говорио, те не оклевајући више, он пред нама, дођосмо до шајке, он први скочи у њу и држећи сабљу рече маварски:

„Да се нико од вас не миче одавде, ако неће да га стане живота!“

Већ су међу тим ушли били и сви кршћани. Маври нису били срчани људи и видећи да им онако говори њихов падрун, препадоше се, нити и један од њих потеже за оружје, које су мало или никако имали, те и без једне речи пустише да их кршћани повежу, а ови то брзо свршише, претећи Маврима, ако и најмање писну, да ће их одмах све поклати.

Кад већ то свршисмо, остависмо половину наших на стражи, а ми остали, опет под водством потурчењаковим, одосмо Хаџи муратовој градини, и добра срећа даде, кад хтедосмо да отворимо врата, ова се тако лако отворише, као и да нису била закључана, те тихо и нечујно доспесмо у кућу, да нас нико није осетио. Прекрасна Сорајида очекиваше нас на једном прозору и кад чу да иду људи, запита тихим гласом, да ли смо *низарани*, као да да би да каже или пита да ли смо кршћани. Ја јој одговорих да јесмо и нека сиђе. Кад ме она познаде, не почаси ни часа, него ништа не одговарајући ми сиђе одмах, отвори врата и свима се указа тако лепа и богато обучена, да вам то не могу описати. Чим је угледах, узех јој једну руку и стадох је љубити, а потурица учини исто тако, а моја два друга и остали, који за ствар нису знали, учинише што су видели да чинимо ми, тако да изгледаше, да јој захваљујемо и припознајемо је као госпођу над нашом слободом. Потурица је запита маварским језиком, да ли јој је отац у градини. Она одговори, да јесте и да спава.

„Треба га пробудити,“ рече потурица, „па га повести с нама и све што је од вредности у овој лепој градини.“

„Не“, рече она; „у мог оца никако не треба дирати, а у овој кући нема ништа друго, него што ћу ја понети, а то је толико, да ће бити доста да сви будете богати и задовољни; причекајте мало, па ћете видети.“

Рекавши то, врати се у кућу са речима, да ће одмах да се врати, али да будемо мирни и да се не мичемо. Запитам потурчењака, шта је говорио с њом, а он ми каза, на што му рекох, да се ни на који начин инако не ради, него како Сорајида жели; а она се врати носећи ковчежић пун златних шкуда, толико да их је једва држала.

Зла срећа хтеде, да јој се међутим отац пробуди и чу шум од градине; промоли се кроз прозор, одмах виде да су ђаури сви који су ту били, па деруђи се на сав мах, стаде арапски викати:

„Ђаури! ђаури! хајдуци! хајдуци!“

Због ове вике се сви нађосмо у највећој и страшној опасности; али потурчењак видећи опасност у којој смо и колико је за тим стало, да се одавде уклонимо, пре но што би нас осетили, што брже устрча до Хаџи Мурата, а са њим присташе и некоји од наших, јер ја нисам смео да оставим Сорајиду, која је као онесвеснута клонула у моје наручје. Укратко да кажем, који су били устрчали, били су тако вредни, да у часу сиђоше са Хаџи Муратом, водећи га везаних руку и туривши му у уста рубац, да није гласа могао пустити, претећи му ако проговори, да ће изгубити живот. Кад га угледа његова кћи, покри очи да га не види, а он се препаде, јер није знао, како се радо она нама била предала.

Али сад су нам ноге биле најпотребније, те хитајући и журећи се упутимо се шајци, а које смо у њој били оставили, већ су нас са страхом чекали, да нам се није какво зло десило.

Једва ако је било прошло два часа ноћи, кад смо већ сви били у шајци, у којој Сорајидину оцу одрешисмо руке и извадисмо рубац из уста; али му потурица наново рече, да ништа не говори, иначе да ће погинути. Кад он ту виде своју кћер, стаде тужно уздисати, тим јаче кад је опазио, да сам је ја својски пригрлио, а она нити се бранаше, нити жаљаше, нити се отимаше, него мирна беше, ипак код свега тога ћуташе, да потурчењак не би извршио своје многе претње. Кад се дакле Сорајида већ виде у шајци и да хоћемо да пустимо весла у воду, а гледајући ту свога оца и остале Мавре, који су били везани, рече потурчењаку да ми каже, да учиним милост и да одрешим оне Мавре, а њеног оца да пустим на слободу, јер она ће пре да скочи у море, него ли да гледа својим очима да са њене кривице воде њеног оца као роба, који је њу толико миловао. Потурчењак ми то рече, а ја одговорих, да ми је сасвим право; али он примети, да то не може бити, јер да их ту оставимо, одмах би повикали земљу и узбунили град, те би дали повода да нас потерају

са неколико лакихвркета и да нас одсеку од копна и мора, тако да не бисмо могли измаћи; него што може да се учини, то је, да им се даде слобода, кад стигнемо у прву кршћанску земљу.

Сви пристадосмо на то; и Сорајида се задовољи, којој се саопштише разлози, са којих не можемо да учинимо одмах по њеној жељи. Одмах у веселој тишини и радосној ревности сваки од наших ваљаних веслара дохвати весло и од свега срца препоручивши се богу, почесмо пловити према островима од Маљорке, као најближој кршћанској земљи; али како је пухао северни ветар и море је било у неколико валовито, то нисмо могли да се држимо правца од Маљорке, него морадосмо држати се обале према Орану, не без велике бриге наше, да ће нас угледати од Сархела, који на ону страну није од Алђера само шест миља; а и тога се бојасмо, да ћемо онуда сусрести се са каквом галијом од оних, које обично носе робу од Тетуана, премда сваки од нас и сви уједно држасмо, ако бисмо се сударили са трговачком галијом, која не би била од гусарских, да се не само не бисмо предали, него да бисмо и лађу отели, на којој бисмо сигурније могли извршити наше путовање. Међу тим Сорајида, докле смо пловили, држаше главу међу мојим рукама, да не би видела свог оца, а ја сам чуо, како је призивала Лелу Маријен да нам помогне.

Могли смо пловити тридесет миља до свануће и нађосмо се на своја три пушкомета од копна, које видесмо пусто и без икога који би нас могао одати; ипак ми завесласмо даље у пучину, па како је море било мирније и ми на једно две миље одосмо од копна, то наредисмо, да се весла наизменице, докле би други могли јести, јер је шајка била храном добро снабдевена; али који су на веслу били рекоше, да није време за одмарање и они неће ни на који начин остављати весла из руку. Тако и учинисмо, а у то поче дувати јак ветар, који нас примора да одмах разапнемпо ветрила и махнемо весла, те заједрисмо према Орану, јер се није могло на другу страну. Све то у часку се учини и тако једрисмо по више него осам миља на час, нити се чега бојасмо, до да ли да се сусретнемо са каквим гусарским бродом. Дадосмо да једу Маври, које потурица тешаше, говорећи им, да они нису робови, него да ће им се дати слобода првом приликом. Исто би речено и Сорајидину оцу, који одговори:

„Све друго, о кршћани, могу очекивати и веровати вашој штедроти и доброј вољи, али да ћете ми дати слободу, немојте ме држати за тако глупа, јер мислим, да се ви никад не бисте излагали опасности да ми узмете слободу, да бисте ми је вратили тако штедро,

нарочито кад знате, ко сам и колику корист можете имати, ако ми дате слободу; ако хоћете, кажите ми одмах сада, а ја вам нудим све што иштете за мене и за ову моју несрећну кћер, или ако ће само за њу, јер она је већи и бољи део моје душе.“

Говорећи тако, поче тако горко плакати, да нас све дирну и примора Сорајиду да га погледа, која кад га виде да плаче, тако се разнежи, да се подиже са мога крила и оде до оца, загрли га и прислонивши своје лице уз његово, обоје стадоше тако тужно плакати, да многи од нас онде пристадосмо уз њих.

Али кад је отац виде у стајаћу руху и онако искићену, рече јој њиховим језиком:

„Што ће то рећи, кћери, јер синоћ, пре но што ће да нас снађе ова страшна несрећа у којој смо, видео сам те у твом обичном и кућевном оделу, а сад, ако и ниси имала каде да се преобучеш и ако ти и нисам донео никакав весео глас, да би га славила тиме, што ћеш се накитити и украсити, видим те у најбољој одори, коју сам ти умео и могао дати, када нам је срећа била наклоњенија? Одговори ми на то, јер ми је то више за чудо, него и сама несрећа у којој сам.“

Све што је Мавар говорио својој кћери, тумачио је нама потурчењак, а она му не одговори ни речи. Али кад у једном углу у шајци угледа ковчежић, у ком је она држала свој накит, за који је добро знао, да су га оставили у Алђеру и да га нису понели у градину, веома се збуни и запита је, како је тај ковчежић доспео у наше шаке и шта има у њему.

Не чекајући да му Сорајида одговори, рече му на то потурица:

„Немој, сењоре, да се трудиш питајући твоју кћр Сорајиду за такве ствари, јер ћу ти једном речи на све одговорити, и тако да знаш, да је она кршћанка и да је она била пила нашим оковима и слобода од нашега робовања; она је овде од своје воље, тако задовољна, како се мени чини, што је у том стању, као ко је дошао из мрака у светлост, од смрти ка животу и од невоље ка слави.“

„Је ли то истина, што онај каже?“ запита Мавар.

„Тако је,“ одговори Сорајида.

„Дакле,“ на то ће старац, „ти си заиста кршћанка и ти си предала свог оца у власт његовим душманима?“

На то одговори Сорајида:

„Ја јесам кршћанка, али те нисам ја довела у то стање, јер ми жеља никад није ишла да ти чиним зла, него себи да учиним добра.“

„А какво си, кћери, доброучинила себи?“

„То питај Лелу Маријен,“ одговори она, „она ће ти то боље умети казати од мене.“

Чим то чу Мавар, а он са невероватном брзином стрмоглави се у море, где би се зацело утопио, да га широко и алватно одело његово није донекле задржало над водом. Сорајида дрекну, да га вадимо, и ми сви похитасмо и дохвативши га за кафтан, извукосмо га у пола угушена и без свести, што толико уцвели Сорајиду, да га као мртва стаде тужно и жалосно опевати. Окренусмо га стрмоглавице и он поврати многу воду и после два часа дође к себи, а међутим се ветар окренуо и тераше нас према копну, те морасмо свом снагом веслати, да не бисмо насели; али добра срећа хтеде, те стигосмо у затон један уз мало предгорје или рат, који Маври зову *Кава Румија*, што ће на нашем језику рећи *зла кршћанка*, а има предање међу Маврима, да је на том месту погребена Кава, због које је пропала Шпањолска, јер *кава* на њиховом језику рећи ће *зла жена*, а *румија* рећи ће *кршћанка*. [93] Ако они и држе за злу коб, да овде пуштају котву, кад их невоља на то нагони, а без невоље то неће учинити, али за нас није то био затон Зле Жене, него поуздано пристаниште за наш спас, како је узбуркано било море. Наместисмо страже на копну и не пуштасмо весла из руку; прихватисмо се оним што је потурчењак спремио и од свега срца молисмо се богу и Нашој Госпи, да нам помогне и на руку иде, те да срећно довршимо, што смо тако срећно започели. На Сорајидину молбу би удешено, те на сухо изнесемо њеног оца и све остале Мавре, који су били везани, јер не имаше срца, нити јој мека душа могаше да гледа свог оца везана и оне остале своје земљаке. То смо обећали при поласку да ћемо учинити, а на овом пустом месту није било опасно да их оставимо.

Наше молбе нису биле залудне, јер их небо чу и нама за љубав одмах се окрену ветар, море се утиша, позивајући нас, да весели наставимо започето путовање. Видећи то, одрешисмо Мавре и једног по једног метнусмо на сухо, чему се они чудше; али кад хтедосмо да искрцамо Сорајидина оца, који већ сасвим беше дошао к себи, рече нам:

„Шта мислите, ви кршћани, зашто ова неваљала женска наваљује да ми дате слободу? Мислите ли, да је због милоште према мени? Зацело није, него то чини, што би јој моје присуство сметало, кад би хтела да изврши своје гадне жеље; нити треба да мислите, да је њу покренуло да преврне вером, што је увидела, да је ваша вера боља од

[93] Ово се односи на Флоринду, кћер грофа Јулијана од Сеуте, коју је преварио Родриго, последњи готски краљ шпањолски, а њен отац, да би се за то осветио, дозове Арапе у земљу.

наше, него што зна, да се у вашој земљи безобразност може слободније да шири него у нашој.“

Па окренувши се Сорајиди, а држећи га ја и још један кршћанин за обе руке, да не би учинио какву манитост, рече јој:

„О неваљала девојко и лудо дете! Куда идеш заслепљена и залуђена у власт ових паса, наших диндушмана? Проклет онај час, кад сам те родио, и проклета она брига и нега, којом сам те окруживао!“

Али видећи ја, да он неће тако скоро престати, похитах да га метнемо на сухо, а он оданде настави викати и проклињати и нарицати, молећи Мухамеда, нека моли Алаха, да нас упропасти, уништи и сатари; а кад разапесмо ветрила и не могасмо му више чути речи, видесмо му покрете, како чупаше браду и косу и ваљаше се по земљи; али једанпут усили глас толико, да могосмо чути, како говораше:

„Врати се, мило дете, врати се на земљу, а ја ти све праштам, остави тим људима тај новац, који је и онако њихов, па се врати да тешиш овог јадног оца твога, који ће на овом пустом песку скапати, ако га ти оставиш!“

Све то слушаше Сорајида и све то чујаше и плакаше, не знајући му друго казати ни одговорити, него:

„Моли се, оче мој, Алаху, да те у тузи утеши Лела Маријен, која је узрок, што сам кршћанка. Алах зна најбоље, да ја не могу инако, него како сам учинила, и да ови кршћани нимало нису утицали на моју вољу, јер да нешто и нисам пошла са њима и да сам остала дома, не бих могла одолети навали моје душе, да извршим оно што се мени тако чини да је добро, као што се теби, слатки оче, чини да је зло.“

Ово говораше она, кад је нити отац чујаше, нити га ми видесмо; и тако тешећи ја Сорајиду, сви прионусмо око нашега путовања, при чему нам иђаше на руку поспешан ветар, тако да тврдо држасмо, даћемо са зором бити под шпањолском обалом.

Али као што ретко или никад не долази добро чисто и незамућено, а да га не прати узастопце по какво зло, које га мути и ремети, тако хтеде наша срећа, или можда клетва Маврова на своју кћер, јер очина клетва увек је страшна, ма он какав био, хтеде, рекох, кад смо већ били на пучини и кад је већ прошло три часа ноћи, а ми разапели сва ветрила, махнувши весла, јер поспешна ветра нису нам требала, да спрам јасне месечине угледасмо близу нашега брода округлу галију, која разапела сва ветрила, па нагнувши се крмом мало

на страну, пролажаше мимо нас, и то тако близу, да морасмо ветрила увући, да се не би ударили са њом, а они мораше снажно окренути крмом, да нас пусте да прођемо. Наместили су се били на галији и питали нас, ко смо и куда пловимо и одакле долазимо; али пошто су нас то питали француски, рече нама потурица:

„Нико нека не одговара, јер то су без сумње француски гусари, који робе све.“

Због ове опомене нико не одговори ништа и пошто мало измакосмо напред, да је галија остала испод ветра, уједанпут опалише два топа, и као што се чињаше, оба синцирлије, јер један метак пресече нашу катарку по средини и обори је са ветрилом у море, а у тај пар опалише други топ, који нам удари усред шајке и скроз је проби, не учинивши друга зла каква; али кад видесмо да тонемо, ударисмо сви у помагању и молити оне у галији да нас приме, јер ћемо се утопити. Ови увукоше ветрила и спустивши у море шајку, уђоше у њу дванаест Француза, добро оружаних самострелима и са запаљеним мићама, и тако дођоше до нас; а кад видеше, колишно нас је и да нам шајка тоне, примише нас, рекавши, да нас је то зато снашло, што смо били неучтиви и нисмо одговорили. Наш потурчењак дохвати ковчежић са Сорајидиним благом и завитли га у море, да га нико није опазио кад је то чинио. Укратко да кажем, сви прођосмо ка Французима, који пошто од нас све дознаше што су хтели да знаду, као да су нам били диндушмани, опљачкаше нас са свим, па са Сорајиде поскидаше и гривне што их је имала на ногама; али мени није онога жао било, ради чега је Сорајида жалила, колико сам стрепио, чега се и она бојала, да ће прво узети најбогатији и најдражи накит и онда лишити је адиђара, који је највише вредио и она га највише ценила; али пожуде ових људи не иду даље од новца, а овога њихова грабљивост никад нема доста, па је толика била, да би нам узели и наше робовско одело, да им је шта вредило. Међу њима појави се мишљење, да нас све увију у једно ветрило и баце у море, јер су намеравали да у некојим шпањолским пристаништима тргују, издавајући се за Британце, па ако би нас живе повели, да би били кажњени, кад би им се открила превара; али капетан, који је опљачкао моју драгу Сорајиду, рече, да се задовољава добијеним пленом и да не мисли свртати ни у какво шпањолско пристаниште, него ће одмах да окрене у мороуз ђибралтарски, те да га прође ноћу или како може, па у Рошелу, одакле се кренуо. И тако се погодише да нам даду шајку од своје галије и све што нам треба за кратко наше путовање које смо још имали, па тако и учинише сутра дан већ на погледу шпањолској земљи, коју кад угледасмо, развеселисмо се и заборависмо сасвим

на сву нашу невољу и сиротињу, као да је никад ни подносили нисмо: толика је сласт кад се добије изгубљена слобода.

Могло је бити и око подне, кад нас пустише у шајку, давши нам два барила воде и нешто двопека; а капетан, покретан не знам каквим сажаљењем, кад се прекрасна Сорајида укрцавала, даде јој до четрдесет златних шкуда, нити допусти, да јој његови војници узму оне исте хаљине што су на њој.

Уђосмо у шајку, захвалисмо им на учињену добру, показујући се више весели, него тужни. Они се латише пучине, држећи се пута према мороузу; а ми не гледајући на друго, него на земљу, која нам се указиваше, ударисмо тако својски веслати, да при залажењу сунца бејасмо тако близу, да нам се чињаше, да ћемо стићи пре мрака, али како те ноћи није било месеца и небо је било облачно, а како нисмо знали приморје где смо били, то нам се не свиђаше саветно да пристајемо уз копно, као што су многи наши хтели, говорећи, да треба да пристанемо, ако ће бити и на стени далеко од села, јер тако нећемо се морати бојати, чему иначе има разлога, пошто онуда тетурају лађе тетуанских гусара, који заноће у Берберији и освану у шпањолском приморју, по обичају пљачкају и враћају се дома на конак; али од противних мњења би усвојено, да се примичемо копну полако, па ако мирно море допусти, да се искрцамо где можемо. Тако и учинисмо и у неколико пред ноћ стигосмо пред неко високо брдо чудна изгледа, које није ни било тако близу мора, да није давало простора, да се удобно искрцамо. Насучемо се на пруду, сви изађемо на копно, пољубимо земљу и са сузама најрадоснија задовољства сви одасмо хвалу господу богу на несравњеном добру, које нам је указао на нашем путу. Из шајке извадисмо храну што је у њој била, извучемо је на сухо, па онда пођемо добар комад уз брдо, јер ако смо ту и били, ипак нам срце не беше сигурно, нити могасмо да верујемо, да је то већ кршћанска земља у којој смо.

Чинило ми се, да је касније свануло, него што смо желели; попесмо се сасвим низ брдо, да видимо, да ли ћемо оданде угледати какво село, или какве пастирске колебе; али ма колико да се осврташмо, не угледасмо ни село, ни човека, ни стазу, ни друм. Наумимо дакле да пођемо дубље у земљу, јер није могло бити иначе, него ћемо морати брзо наћи кога, који ће нас известити о њој; али што ме је највећма мучило, беше да гледам Сорајиду како пешке иде по оном камењаку, па ако сам је који пут и упртио на леђа, више је њу морио мој умор, него што је опорављао њен одмор, и зато никако више није хтела, да се ја

тиме мучим, те уз велико стрпљење и знаке од веселости, водећи је ја непрестано за руку, ни за једну четврт миље нисмо ишли, када чусмо звук од малене клепетуше, јасан знак, да ту близу има стадо; па мотрећи сви пажљиво, неће ли се ко појавити, угледасмо уз једно плутово дрво младо пастирче, које спокојно и безбрижно дељаше на некој палици. Викнусмо га, а он диже главу и загреба, и како смо после дознали, прве које је угледао био је потурица и Сорајида, па како их је видео у маварску руху, помисли, да су сви Маври из Берберије, те необично лако стружући кроз шипраг, стаде на сав мах дерати се:

„Маври, ево Мавара! Маври! Маври! На оружје! На оружје!“

Ова вика све нас збуни, нити знасмо шта да чинимо; али промисливши, да ће пастирова вика узбунити земљу и да ће приморски коњаници одмах доћи да виде шта је, доконамо да потурчењак скине турско рухо и да навуче ропски прслук или гуњче, што му један од нас одмах даде, а сам у кошуљи остаде; и тако препоручивши се богу, ударисмо истим путем, којим смо пастира видели да је отишао, непрестано очекујући приморске коњанике да на нас јурну; и наше домишљање није нас преварило, јер нисмо ни два часа ходили, пошто смо већ изашли из оног трња и излегли у равницу, кад угледасмо до педесет коњаника, где колачки јуре према нама. Кад их видесмо, застадосмо очекујући их; а они кад стигоше до нас и у место Мавара, које су тражили, видеше толике бедне кршћане, недоумеваше, и један од њих запита нас, нећемо ли можда ми бити повод, што је један пастир учинио поклич.

„Тако је,“ одговорих.

Хтедох да почем да му кажем моје збитије и откуд долазимо и ко смо, кад један од кршћана, који су с нама ишли, познаде копљаника, који нас је питао, не пуштајући да даље говорим, рече:

„Нека је богу хвала, господо, што нас је одвео на тако добру страну, јер ако се не варам, ми смо сад у околини Велеса Малаге; ако ли пак године мога робовања нису ми узеле памћење и сећање, то сте ви, сењоре, који нас питате, ко смо, Педро де Бустаманте, мој ујак.“

Чим кршћанин роб то изусти, а копљаник се пусти са коња и загрли младића говорећи:

„Слатки мој нећаче, сад те већ познајем, а оплакао сам те већ као мртва и ја и моја сестра твоја мати и сви твоји, који су још живи, јер је бог изволио да нам даде живота, те

да се радују, што те опет виде. Ми смо већ чули, да си у Алђеру, па по знацима и твом оделу и свију у овом друштву видим, да сте се ослободили на чудана начин.“

„Тако је,“ одговори младић, „па имаћемо каде да вам све испричам“

Чим копљаници чуше, да смо крштени робови, одјахаше коње и сваки нас понуди својим, да нас одведу у град Велес Малагу, који је оданде био за подруг миље. Некоји од њих одоше да довуку шајку у град, пошто смо им казали, где смо је оставили, други нас узеше за се на коње, а Сорајида доспе иза ујака робова. Сав град изађе да нас дочека, јер су за наш долазак чули од једнога, који је напред био отишао. Нису се чудили видећи слободно робље, нити заробљене Мавре, јер сви у оном примору вични су да виде једне и друге; али се дивише Сорајидиној лепоти, која у онај пар беше на врхунцу, како од умора на путу, тако и од радости, што је већ у кршћанској земљи, без бојазни да ће пропасти, и то јој изазива на лицу такве боје, да ако ме тада није љубав варала, смео бих казати, да лепша створа нема у свету, барем ја да лепшу нисам видео.

Одосмо правце у цркву, да богу захвалимо на примљеној милости, а Сорајида кад у њу уђе, рече, да тамо имају лица, која личе на Лелу Маријен. Рекосмо јој, да су то њене иконе и потурчењак јој како је боље знао објасни, шта оне значе, да би им се она поклонила, као да је свака од њих заиста главом Лела Маријен, која јој је говорила. Она са својим добрим разумом и лаким и бистрим схватањем одмах је разумела, шта јој се казало за иконе.

Одатле нас узеше и поделише све по разним кућама у месту, а потурицу, Сорајиду и мене онај кршћанин, који је с нама дошао, одведе у кућу својих родитеља, који су били људи средња имања, па нас угостише, као и свога сина.

Шест дана бесмо у Велесу, а онда потурчењак, пошто је распитао што му је требало, оде у град Гранаду, да се путем свете инквизиције опет поврати у пресвето крило цркве; остали ослобођени кршћани одоше сваки, куда му се најбоље свидело, сами остадосмо Сорајида и ја само с оним шкудама, које је учтиви Француз дао Сорајиди, чиме сам купио оног магарца на коме јаше, па будући сам јој досад био као отац и коњушар, а не као муж, идемо са намером да видимо, да ли ми је отац жив, или да ли је који од моје браће имао бољу срећу од моје, ако ми се и чини, кад ми је небо дало Сорајиду као друга, да ми никаква друга судбина не може доћи, ма како добра била, коју бих ја више ценио. Стрпљење с којим Сорајида сноси незгоде, које иду уз сиротињу, и жеља, коју показује да

се једном покрсти, толика је и таква да се ја дивим и то ме побуђује да јој служим целог мога века; само ми сласт, што се видим да сам њен и она да је моја, мути и квари то што не знам, да ли ћу у мом завичају наћи кутак, где бих је склонио, и дали време и смрт нису у стању и имању мог оца и браће учинили такву промену, да можда нећу никога наћи, који би ме познавао, ако њих не бих имао.

Немам, господо, више да вам казујем за моја збитија, па ако вам се моје казивање буде учинило забавно и необично, то нека ваш добри суд каже; што се мене тиче, толико велим, да бих требао да сам вам моју повест у краће причао јер страх, да ћу вам бити досадан, јесте учинио, те сам некоје ствари прећутао.

ЧЕТРДЕСЕТ ДРУГА ГЛАВА

У којој је реч о даљим збитијама у крчми и о многим другим стварима, које је вредно знати.

Рекавши то, роб умукну, а Дон Фернандо рече му:

„Зацело, господине капетане, начин, на који сте причали овај необични догађај, био је такав, да је раван новости и необичности саме ствари; све је чудно и ретко и пуно догађаја који удивљавају и у чудо бацају онога који их слуша, и толика је сласт, коју смо имали у слушању, да бисмо пристали да се приповест иста понови, макар нас при томе затекла и зора.“

Рекавши то, Дон Фернандо и сви остали нудише му да му буду на услугу свачим чиме могу, а речима и разлозима тако срдачним и искреним, да је капетан био веома задовољан са њиховом готовошћу; нарочито му се нуђаше Дон Фернандо, ако ће с њим да пође, па ће порадити, да његов брат маркез кумује при Сорајидину крштењу, а он од своје стране да ће га тако снабдети, да ће моћи отићи у свој завичај с оним угледом и удобношћу, као што приличи његовој личности. Роб на свему захвали учтиво, али не хте да прими ни једну њихову штедру понуду.

У то спусти се ноћ и кад се смрче, стиже у крчму један интов са неколико људи на коњима. Искаше ноћиште, а крчмарица им одговори, да у свој крчми нема ни педља незаузета.

„Нека би и тако било,“ рече један од коњаника који су били дошли, „за господина великога судију, који је ту дошао, мора бити места.“

Крчмарица се на те речи препаде и рече:

„Сењоре, право да кажем, немам постеље; а ако његова милост велики судија има своју постељу, а биће да је носи са собом, нека улази у име божије, а ја и мој муж даћемо нашу собу, да се у њој намести његова милост.“

„У добри час!“ рече коњушар.

Али међу тим већ је из интова изишао један човек, који је оделом одмах показао звање и чин свој, јер дугачка хаљина са широким рукавима, коју је имао на себи, показиваше да је био велики судија, као што је слуга казао. За руку вођаше девојку од својих шеснаест година, тако лепу и красну и убаву, да се на њен поглед сви зачудише, тако да нису видели Доротију и Лусинду и Сорајиду, које су биле у крчми, мислили би, да

би се мучно могла наћи таква лепотица, као ова девојка. Дон Кихоте нађе се при уласку великога судије и девојке и чим их угледа, рече им:

„Ваша милост може без бриге ући у овај замак и у њему боравити, јер ако и јесте потесан и лоше снабдевен, тек у свету нема те тескобе и неудобности, где не би било места за оружје и за науку, нарочито ако оружје и наука имају лепоту као вођу и калауза, као што ваша милост има у овој лепој девојци, којој треба да се отварају не само замкови, него и стене да се уклоне и брда да се растворе и понизе, да би јој дали дочека. Улазите само, рекох, у овај рај, јер ћете овде наћи звезде и сунца, која пристају уз небо, које ви уза се водите; овде ћете наћи оружје у пуном сјају и лепоту на њеном врхунцу.“

Велики судија зачуди се речима Дон Кихота и узе га пажљиво посматрати, па се не мање чудио његовом изгледу, као и речима му, и не нашавши ништа да му одговори, даде се наново у чудо, кад пред собом угледа Лусинду, Доротију и Сорајиду, које на глас о новим гостима и на оно што им је крчмарица казала о лепоти девојци, дошле беху да је виде и да је дочекају; а Дон Фернандо, Карденио и парок дочекаше га са простијим и углађенијим поздравом. И заиста господин велики судија уђе недоумевајући како због оног што је видео, тако и због оног што је слушао, а лепотице из крчме дочекаше добродошлицом лепоту девојку. Велики судија истина виђаше, да су ту све отмени људи, али га буњаше изглед, лице и држање Дон Кихота.

Пошто је одговорио на све учтиве понуде и прогледао удобности у крчми, би наређено онако, како је раније било удешено, да све женске буду у већ споменутој соби, а мушки да остану с поља, као њихова стража; и тако би задовољан велики судија и кћи му, јер то је била она девојка, што ће бити с оним сењорама, и она то прими са великим задовољством; те нешто са худом крчмаревом постељом, и са половином оне, што је велики судија са собом носио, сместише се за ону ноћ боље, него што су се надали.

Већ у првимах, кад је угледао великога судију, закуца робу срце и он поче слутити, да ће му то бити брат; запита једног од слугу, који су с њиме дошли, како се зове, и да ли зна, одакле је. Слуга одговори, да се зове лиценцијат Хуан Перес од Вједме и да је слушао да кажу, да је из једног места у леонској планини.

Овај извештај и оно што је сам видео утврди га, да му је то брат, који је према очину савету отишао на науке, па узбуђен и радостан позва на страну Дон Фернанда, Карденија и парока и рече им шта је било, уверавајући их, да је тај велики судија његов

брат. И то му је слуга био рекао, да иде као мехички велики судија у Индију; дознао је, да је она девојка његова кћи, којој је мати умрла при порођају, те је остао врло богат са миразом, који је уз кћер остао у кући. Он их замоли да га саветују, на који начин да му се каже, или да прво дозна, да ли ће брат његов, ако му се каже, њега стидети, или ће га примити срдачно.

„Пустите ме да ја учиним ту пробу,“ рече парок; „тим пре, што не могу иначе мислити, него да ћете ви, господине капетане, бити врло добро примљени, пошто врлина и разборитост, коју ваш брат показује својим достојанственим изгледом, не показује да је поносит и охол, нити да не уме промене у срећи како треба оценити.“

„Ипак,“ примети капетан, „не бих да му се покажем изненада, него околишећи.“

„Како већ рекох,“ одговори парок, „ја ћу тако удесити, да ћемо сви бити задовољни.“

Међутим, беше вечера зготовљена и сви седоше за трпезу, осим роба и женских, који су засебно у својој соби вечерали. У по вечере рећи ће парок:

„Господине велики судијо, ја сам био у Цариграду заробљен неколико година, па сам имао тамо нека друга истог имена, као и ви, који је био један од најхрабријих војника и капетана у шпањолској пешадији, али колико је био ваљан и храбар, толико је био несрећан.“

„А како се звао тај капетан, господине?“ запита велики судија.

„Звао се,“ одговори парок, „Руј Перес де Вједма и био је родом из једног места у леонским планинама, па ми је причао, шта се догодило његовом оцу са његовом браћом, и да ми то није причао човек озбиљан као он, ја бих држао за гатку, какве причају бабе зими поред ватре, јер ми рече, како је његов отац поделио своје имање међу својим трима синовима и дао им извесне савете боље од Катонових; и толико вам умем казати, да је он одабрао да иде у рат и толико је напредовао, да је за мало година својом вредношћу и храброшћу, без друге потпоре осим своје врлине, постао капетаном у пешадији и био је на путу да што пре постане пуковником; али га срећа остави, јер кад јој се најбоље надао, она га изневери и он изгуби слободу у најсрећнији дан за толике друге, то јест у бој код Лепанта; ја сам је изгубио у Голети и за тим после различних догађаја нађосмо се као другови у Цариграду. Оданде је доспео у Алђер, где му се догоди један од најнеобичнијих случајева, што их може да буде у свету.“

Ту сад настави парок и укратко исприча оно, што је било са Сорајидом и његовим братом.

Све то слушаше велики судија тако пажљиво, како никад при никаквом суђењу. Тако дође парок донде, како су Французи опљачкали крШћане у шајци, те у каквој сиротињи и невољи остао му је друг и лепа Маварка, а за њих није више дознао, како су прошли нида ли су доспели у Шпањолску, или су их Французи одвели у Француску.

Све што је парок говорио слушао је капетан мало издаље и мотио је на сваки покрет свога брата, који видећи да је парок већ свршио своје казивање, дубоко уздахну и с очима пуним суза рече:

„О господине! Кад бисте знали, колико ме се тичу те вести, које сте ми казивали, те сам приморан да доказе томе дајем овим сузама, које ми на очи долазе против све моје воље и усиљавања. Тај тако храбри капетан, о коме говористе, мој је старији брат, који као најснажнији и узвишенијих тежња од мене и мога млађега брата, одабра часну и достојну ратну службу, која је била један од три пута, које нам је отац предложио, као што вам је казао ваш друг, причајући вам то, што вам се учинило као гатка. Ја сам отишао на науке, у којима сам божјом помоћу и мојом марљивошћу дотерао до чина, у коме ме видите. Мој млађи брат у Перу је и тако богат, да с оним што је послао мом оцу и мени накнадио је обилато тал, који је понео, и још је оца ставио у стање да је могао следовати својој прирођеној штедроти, а и сам могао сам са више прикладности и важности да се одам наукама, и да дођем дотле, где сам сад. И отац ми је жив и умире од жеље да што дозна за свога старијега сина, па се моли богу без престанка, да му смрт не заклопи очи, докле за свога века не види очи свога сина, коме се чудим, јер је тако разборит, да у толиким мукама и невољама или добрим приликама није хтео да свом оцу пошаље гласа од себе, јер да је отац знао, или који од нас, не би имао потребе да чека на чудо са трском, па да се откупљује; али сад страхујем да ли су му они Французи дали слободу, или су га убили, да би сакрили своје разбојништво. Због тога нећу мој пут наставити с оном радошћу, с којом сам га почео, него посве сетан и невесео. О добри брате мој! Кад би ко знао, где си, бих те потражио и опростио твојих мука, ма било и с мојом муком. О! Ко ли ће јавити нашем старом оцу, да си у животу, па ма био у најдубљој тамници у Берберији, да те оданде извуче његово, братово и моје благо. О Сорајидо лепа и дарежљива! Ко ће моћи да ти захвали на

добру, које си брату учинила? Ко ли ће бити при новорођењу твоје душе и у сватовима, што би свима нама причинило толику награду!“

Ове и сличне речи говораше велики судија, пун толика учешћа услед вести, које је добио о своме брату, да сви који су га слушали с њим заједно показиваше чуство сажалевања. Кад дакле виде парок, да му је намера према капетановој жељи тако добро испала, не хте да их све држи дуже у жалости, него устаде од трпезе и ушавши тамо, где је била Сорајида, узе је за руку, а за њом изиђоше Лусинда, Доротија и кћи великога судије. Капетан чекаше да види, шта је парок наумио, а овај узе и њега другом руком и међу њима и с њима оде тамо, где је био велики судија с осталим витезовима и рече:

„Нека вам престану сузе, господине велики судији, јер се ваша жеља испунила са сваким жуђеним добром, јер ево пред вама вашег доброга брата и ваше племените снахе: овај што га овде гледате капетан је Вједма, а ово је лепа Маварка, која му је толика добра учинила: Французи, за које сам вам говорио, бацили су га у ову сиротињу, да бисте ви показали великодушност свога племенитога срца.“

Капетан прихита да загрли свога брата, а овај му метну руке на груди, да би га мало издаље посматрао; али кад га најпосле познаде, загрли га лијући тако чуствитељне сузе од радости, да и остали који су ту с њиме били с њиме стадоше плакати. Речи, које су браћа један другоме говорили, чуства, која су показивали, тешко би било и замислити, а камо ли описати их. Сад укратко казиваше један другоме шта им се догађало, сад показиваше један другоме братинску милошту у свему сјају, сад грљаше велики судија Сорајиду, сад јој нуђаше своје имање, сад рече кћери да је загрли, сад лепа кршћанка и прелепа Маварка изнова отворише извор суза у свију.

Дон Кихоте стојаше ту, пажљиво посматрајући, а ни речи не говорећи, ове тако необичне ствари, приписујући их све маштама скитничкога витештва.

Ту доконаше, да се капетан и Сорајида врате са његовим братом у Севиљу и да јаве оцу, да су га нашли и да је слободан, те да може доћи Сорајиди у сватове и на крштење, пошто велики судија није могао махнути пут, јер је чуо, да до месец дана полази флота из Севиље у Нову Шпањолску, те би му врло незгодно било, кад би ту прилику промашио.

У кратко, сви су били задовољни и весели због робове добре среће; па како је ноћ већ две трећине свога тока превалила, то науме да легну и да почину онолико, колико је од ње остало.

Дон Кихоте понуди се да стражари у замку, да не би на њих напао какав див или други какав злонамерни поганац, жељни оног великог блага од лепоте, које је било у овом замку. Који су га знали, захвалише му и известише великога судију о необичној лудости Дон Кихотовој, што овај није са малим задовољством слушао. Само Санчо беше зловољан, што се оклева са легањем, и само он удеси се боље, него сви остали, наместивши се на прибору свога магарета, који га је тако скупо стао, као што ће се после причати.

Пошто се даме наместише у својој соби, а остали се удесише, како су могли са што мање удобности, изиђе Дон Кихоте из крчме да чува замак, као што је био обећао.

Ту се деси, да пред саму зору дође дамама до ушију тако пун и леп глас, да све мореше да слушају, нарочито Доротија, која је још била будна, а поред ње спавала је Доња Клара од Вједме, како се звала кћи великога судије. Нико не могаше да се домисли, ко би то тако лепо певао, а беше сам глас, без пратње какве инструменте. Каткад им се чињаше да пева на двору, каткад опет у коњушници, и докле су тако у тој забуни слушали, дође Карденио на врата од собе и рече:

„Ко не спава, нека слуша, па ће чути глас од мазгара, који тако пева, да очара.“

„Чујемо га већ, господине,“ одговори Доротија.

Карденио оде на то, а Доротија слушајући што пажљивије, чу да се ово пева:

ЧЕТРДЕСЕТ ТРЕЋА ГЛАВА

У којој се прича пријатна повест мазгарева, уз друге необичне догађаје, који су се збили у крчми.

Ја сам морнар од љубави,
И дубоким њеним морем
Без икакве наде пловим,
Да ћу стићи ком затону.

Пловим тако за звездицом,
Издалека коју гледам:
Ни Палинур никад лепшу
Ни сјајнију ниј' видео.

Не знам, куд ме она води:
Ето тако збуњен пловим,
Душа тоне у гледању,
Сетна и опет без бриге.

Али претерана чедност
И образност необична
Ко облаци крију ми је,
Кад највећма за њом чезнем.

Звездо светла, звездо јасна!
У твом сјају ја се губим:
Кад пред оком ишчезнеш ми,
И мој живот ишчезнуће.

Кад је певач био дотле дошао, помисли Доротија, да не би било лепо, кад би Клару оставила да не чује тако леп глас, те је продрма и с једне и с друге стране и пробудивши је, рече јој:

„Опрости ми, дете моје, што те будим, али бих да чујеш најлепши глас, што га можда свога века нећеш чути.“

Клара се пробуди сва санана и у први мах није разумела шта јој Доротија говори, те је запита, а ова јој наново рече, на што Клара стаде слушати; али није чула ни два стиха, што је певач у песми био наставио, а њу спопаде таква необична дрктавица, као што је снашла љута четвородневна грозница, па жестоко загрливши Доротију, рече јој:

„Авај драга и слатка сењора! Зашто ме пробудисте? Јер највеће благо, које би ми срећа сада могла учинити, било би да су ми затворене очи и уши, те да не гледам и не чујем тог несрећног младића.“

„Шта то збориш, дете? Ево веле, да је тај певач мазгар.“

„Није,“ одговори Клара, „него је господар од неколико места и од моје душе, коју тако чврсто држи, да ће она на веки бити његова, ако је се не буде махнуо.“

Доротија се удиви речима младе девојчице, јер јој изгледаше много разложне према њеној младости, па јој рече:

„Ви тако говорите, сењора Клара, да не могу да вас разумем; изјасните се боље и кажите ми, шта је то са душом и местима што велите са тим певачем, чији глас вас толико узнемирује? Али немојте ми за овај пар ништа говорити јер не бих ради објашњавања ваше забуне да изгубим сласт, коју осећам слушајући овога певача, који као да хоће да започне нову песму и нов глас.“

„Што вам драго,“ одговори Клара, и да га не би чула, запуши обема рукама уши, чему се Доротија такође зачуди.

Слушајући певање, чу да се оно овако наставило:

Надо моја слађана,
Што пролазећи кроз вртлет и цесту,
Гредеш ми путем стална,
Бираш и равниш сама себи мету:
Не клони, смрт када ти
Упорна, кивна сваки корак прати.

Ленивац не добива
Тријумфе часне, ни победе сјајне,
Нит игда срећан бива
Кој судби не да да век отпоре трајне,
Већ малаксан подлеже,
Сва чуства да му мекаленост веже.

Љубав скупо продаје
Над собом славље, а то и право је;
Оно благо тек траје,
Љубавним огњем кад прекаљено је;
Истина је по среди:
Да се не цени, што тек мало вреди.

Постојанство љубави
Често постигне, немогуће што је;

Зато кад у љубави
Идем за оним, најмучније што је;
Тврдо очекујем крај,
Да ћу на земљи постигнути мој рај.

Ту умукну глас, а поче Клара наново уздисати. Све то побуди радозналост у Доротије, која жељаше да зна повод тако слаткој песми и тако тужну плачу, па за то навали питати, шта јој је хтела мало час да каже. Сада Клара, бојећи се да је не чује Лусинда, чврсто пригрли Доротију и принесе своја уста тако близу њена увета, да је поуздано могла говорити, а да је други ко не чује, и овако јој казиваше:

„Драга сењора, тај што пева син је једног витеза од краљевине арагонске, господара од два села, који је у Мадриду живио преко пута од куће мог оца; па ако је мој отац и имао на својим прозорима зими завесе и лети капке[94], и сад не знам како је то било, да је тај витез, који је био на наукама, мене опазио, у цркви ли, на другом ли месту, тек он се у мене заљуби и то ми даде познати са прозора његове куће са толиким знацима и толиким сузама, да сам морала да му верујем, па и да га замилујем, ако и нисам знала, да он мене љуби. Између знакова, које ми је давао, био је и тај, да је спајао једну руку са другом, давајући ми разумети, да ће се оженити мноме; па ако сам се и радовала много, што је то тако, како сам била сама и без мајке нисам имала коме бих казала, то сам га тако оставила и нисам му указивала другу милошту, до ли кад мој и његов отац не би били дома, ја бих мало уклонила завесу или капак и показала бих се цела, чему би се он тако обрадовао, да би изгледао, као да ће померити памећу. Међу тим, дође време да ми отац полази, што је он дознао, али не од мене, јер му то никад нисам могла казати. Он се разболи, колико сам разумела, од јада, те тако онај дан, кад ћемо поћи, нисам никако могла да га видим и да се са њим опростим, ма и погледима; али после два дана како смо путовали, кад улазисмо у једну стрању у неком селу на дан хода одавде, видех га на вратима од крчме, прерушена као мазгара тако природно, да га не бих могла познати, да му лик нисам носила у мојој души. Познадох га, удивих се и обрадовах се; он ме гледаше крадом од мог оца, од кога се увек склони, кад пред њим пролази испред мене на путу и у крчмама, у које свраћемо; а како знам, ко је, и промислим, да ради мене иде пешице и уз толики труд, то умирем од туге и куда он ноге ставља, тамо ја бацам погледе. Ја не знам, с каквом намером иде, ни

[94] Тада у Мадриду још нису имали стакла а прозорима, па ни велике судије.

како је могао да измакне од свога оца, који га и сувише милује, јер нема друга наследњика и јер он то заслужује као што ћете сами видети, докле га видите. И то још могу да кажем, да све што пева, пева из своје главе, јер сам чула да говоре, да је веома учеван и песник; па још и то, да сваки пут, кад га видим, или га чујем да пева, сва се уздркћем и стрепим од страха, да ће га мој отац познати и дознати наше жеље. Мога века нисам говорила са њим ни речи, али га ипак тако волим, да без њега не бих могла живити. То је, моја сењоро, све што вам могу казати за тога певача, који вас је својим гласом тако задовољио, и само по њему можете сасвим да видите, да то није мазгар, како рекосте, него властелин над срцима и селима, као што сам већ казала."

„Не говорите више, сењора Доња Клара," рече сад Доротија, љубећи је небројено пута; „не говорите више, рекох, и уздајте се у нови дан, а ја се уздам у бога, да ћу вашу ствар тако удесити, да ће да се лепо сврши, као што и заслужује тако леп почетак."

„Ох, сењоро!" рече Доња Клара, „какав се свршетак може очекивати, кад му је отац тако отмен и богат, да ће мислити, да ја његовом сину не могу бити ни слушкиња, а камо ли жена? А да се венчам кришом од мог оца, то ни за сав свет не бих учинила; само то желим, да се тај младић врати и да мене махне, може бити кад га не будем видела и код велика растојања, куда идемо, олакшаће ми се ова мука, коју сад имам, премда морам казати, да тај лек, како ми се чини, неће ми много помоћи; ја не знам, који је то враг био, ни откуда је дошла ова моја љубав, јер сам још тако млада, а и он је тако млад, да збиља мислим да смо једних година, а ја још нисам навршила шеснаест година јер мој отац каже да ћу их навршити о михољу дне."

Доротија не могаше да се не насмеје, чујући Доњу Клару, како говори као дете, па јој рече:

„Да починемо, сењора, оно мало, што мислим да нам је још остало од ове ноћи; даће бог нов дан, па ћемо већ што наћи, или бих морала бити врло невешта."

С тим се утишаше и у целој крчми наступи дубока тишина; само не спаваше крчмарева ћерка и њена слушкиња Мариторна, које знајући већ, од какве болести болује Дон Кихоте, и да изван крчме оружан и на коњу чува стражу, доконаше обе, да са њим начине какву комедију, или да бар проведу мало време, слушајући његове лудорије.

Ваља знати, да у целој крчми није било прозора у поље, осим једне баце од тавана, крозкоју су бацали сламу на поље. Обе полудевице наместише се на ту бацу и видеше Дон

Кихота, како седи на коњу, наслонивши се на своју копљачу, овда онда пуштајући тако тужне и дубоке уздахе, да изгледаше, да ће са сваким и душу испустити; а такође чуше га, како говори нежним, свечаним и заљубљеним гласом:

„О моја сењора Дулсинеја од Тобоза, узору сваке лепоте, цвету и врхунче разумности, хранилиште највећег оштроумља, оставо образности и највиша мисли сваке савршености, часности и милине што је има у свету! Шта ли милост ради сад? Да ли можда мислиш на твога роба витеза, који је пошао од своје воље да се изложи опасностима, само да би тебе служио? Дај ми вести о њој, о видело са три лица! Можда завидљиво гледаш јој сада лице, која пролази којим ходником својих господских дворова, или се наслонила на какав балкон, па премишља, како би, не врећајући свој образ и господство, ублажила муке, које ради ње подноси ово моје болно срце, какву радост да даде мојим патњама, какву утеху мојој бризи и најпосле какав живот мојој смрти и какву награду мојој служби. И ти, сунце, које већ биће да журно прежеш твоје коње, да би поранило и видело моју сењору, кад је будеш видело, молим те, да је поздравиш од мене; али пази, кад је угледаш и поздравиш, да јој не даш пољубац у лице, јер ћу љубоморнији бити на тебе, него што си ти било на ону лагану незахвалницу, која је учинила, те си се толико знојило и тумарало по тесалским равницама, или по обалама Пенеја, јер се не сећам добро, куда си тада тумарало љубоморно и заљубљено.“

Дотле беше Дон Кихоте дошао у својој жалостивној орацији, кад му крчмарева кћи поче нањ са Пст! Пст! И проговори му:

„Сењоре, приђите амо, ако је по вољи.“

На те знаке и речи окрену главу Дон Кихоте и спрам месечине, која је на сав мах сијала, виде како га зову кроз бацу, која се њему учини прозор, па још са позлаћеном решетком, као што и требају да их имају тако богати замци, како је он мислио да је ова крчма; па му онога часа у његовој лудој глави паде на ум, како је оно пређе, кад је онуда прошао, лепа девица, кћи госпође овог замка, побеђена љубављу, око њега врзла се, па у тој мисли, да се не би показао неучтив и незахвалан, окрену Росинанта и приђе баци, те чим виде оне две девојке, рече:

„ Ја вас сажалевам, лепа сењора, што сте своју заљубљену мисао окренули на такву страну, где вам не могу одговорити онако, како заслужује ваша висока врсноћа и љупкост, а за то не треба да кривите овог беднога тумараћег витеза, кога љубав држи у

немогућности да своју вољу може обратити другој, до ли оној, која се учинила искључном госпођом његове душе, чим су је очи његове виделе. Опростите ми, милостива сењоро, и вратите се у своју одају, нити се трудите више да ми показујете ваше жеље, јер ћу се показати посве незахвалан; а ако по љубави, коју имате према мени, имате што друго, у чему да вас задовољим, али да то није сама љубав, а ви ми реците, и кунем вам се оном одсутном мојом слатком душманком, да ћу вам прибавити задовољење, па да ишетете од мене прамен медузине косе, која је сва била од гуја, или сам сунчев зрак затворен у боци."

„Не треба мојој сењори ништа од тога, господине витеже," раче ту Мариторна.

„Да што треба, мудра дуењо, вашој сењори?" запита Дон Кихоте.

„Само једна ваша лепа рука," рече Мариторна, „да је уз њу мине она велика жеља која је довела на ову бацу са великом опашношћу по њену част, јер кад би је отац био осетио, у најмању руку би јој ухо одсекао."

„Но, то бих хтео да видим," одговори Дон Кихоте; „али ће се он тога добро чувати, ако неће да горе прође, него и један отац у свету, који је дигао руку на нежне удове своје заљубљене кћери."

Мариторни се свиђаше, да ће Дон Кихоте свакако пружити руку, коју је искала, па смисливши шта ће да чини, оде са баце доле у коњушницу, где узе улар са магарца Санча Пансе, па што журније врати се на бацу, таман кад се Дон Кихоте био ногама попео на Росинантово седло, како би допро до прозора са решетком, где је он себи замишљо да је девица рањена срца, па пружајући руку рече:

„Узмите, сењора, ову руку, или боље рећи овај бич за злковце у свету; нате ову руку, велим, које се још није такнула рука никоје женске, па ни оне, која је власник од целог мога тела. Не дајем вам да је љубите, него да посматрате ткиво њених живаца, склоп њених мишића, чврстоћу и развијеност њених жила, из чега ћете судити, каква снага мора бити у мишице, која има такву руку."

„То ћемо одмах видети," рече Мариторна.

Па начини омчу на улару и замаче му је за песницу, онда се уклони са баце и други крај чврсто привеза за браву на таванским вратима.

Дон Кихоте осети грубо уже око своје песнице и рече:

„Ви као да ми руку не милујете толико, колико је рибате; немојте с њом да тако ружно поступате, јер није она крива за зло, које вам моја воља причињава, нити је то

добро, да се на тако малену уду светите са свим вашим гњевом; промислите, ко право љуби, не свети се тако ружно.“

Али све ове речи Дон Кихота већ нико не слушаше, јер пошто га је Мариторна привезала, она и она друга да пукну од смеха, па га оставише у такву стању, да се није могао опростити.

Он стојаше, како рекосмо, на Росинанту, с опруженом руком према бачи и привезан песницом за браву од врата у највећем страху и бризи, да ће се Росинанте макнути на ову или ону страну, те би он онда остао висећи о руци, те тако не усуди се да мрдне, ако се од Росинантове стрпељивости и мирољубности и могло очекивати, да се неће макнути ни за стотину година.

Укратко да кажем, кад Дон Кихоте виде, да је везан и да су даме већ отишле, паде му на ум, да све то бива вражбином, као оно пређе, кад га је у истом замку деветао онај Мавар очаран у мазгара, па у себи проклињаше своју малу памет и разлог, јер кад је оно први пут онако ружно прошао у том замку, он се опет латио да оде тамо по други пут, а то је правило за витезове скитнице, кад су обидовали какву пустоловину и с њом нису добро прошли, да је то знак, да она није одређена за њих, него за друге, зато и не треба да је се лаћају по други пут. Ипак потезаше својом руком, да види, хоће ли се моћи одрешити, али беше тако притврђен, да му сви покушаји беху залуду. Душа ваља потезао је опрезно, да се не би Росинанте макнуо, па ако је и желео да седне и у седлу се намести, не могаше тако, него мораде остати на ногама, или себи руку истргнути. Час жељаше мач Амадисов, против кога немаше силе никаква вражбина; час проклињаше своју злу срећу; час се вајкаше због губитка, који ће свет имати због његова одсуства, докле је ту очаран, јер је у тврдо држао, да су га опчинили; час би се наново сетио своје љубљене Дулсинеје од Тобоза; час би звао свога доброга коњушара Санча Пансу, који погружен у сну и пруђивши се по самару свога магарца, у онај пар не сећаше се ни мајке, која га је родила; час зваше волшебнике Лиргандеја и Алкифа, да му помогну; час призиваше своју добру пријатељицу Урганду, да му притекне.

Најпосле га тако и зора затече, толико очајна и смућена, да је рикао као бик, јер се не надаше, да ће му са даном престати муке, пошто их је држао за вечите, држећи себе за опчињена; а у тој вери утврђиваше га, што је видео, да се Росинанте никако не миче, па је

мислио, да ће тако без јела и пића и сна он и коњ му остати, докле год не прође тај зли утицај од звезда, или докле други мудрији волшебник не скине са њега чини.

Али се много преварио у свом мишљењу, јер тек што је почело свитати, а четири коњаника стигоше пред крчму, добро одевени и опремљени са мушкетима на ункашу. На вратима од крчме, која су још била затворена, викаше жестоко лупајући, што кад опази Дон Кихоте, који ни оданде не престајаше стражарити, повика горопадним гласом:

„Витезови или коњушари, ко сте, да сте, немате рашта викати на вратима овога замка, јер је довољно јасно, да они који су унутри у то доба спавају, или немају обичај да тврдињу отварају, докле сунце не озари земљу; идите одатле, па чекајте да сасвим сване, па ћемо онда видети, да ли ће требати отворити вам или не.“

„Каква је до врага ова тврдиња или замак,“ рече један, „да бисмо морали те церемоније држати? Ако сте крчмар, заповедите да нам отворе, јер смо путници и само хоћемо да назобимо коње, па да идемо даље, јер нам је журно.“

„Зар вам ја, о витезови, изгледам као какав крчмар?“ одговори Дон Кихоте.

„Не знам ја, на што сте налик,“ одговори онај, „али знам, да лудо говорите, кад ову крчму називате замком.“

„Замак је,“ рече Дон Кихоте, „и још један од најлепших у овој области, а унутри су људи, који су имали скиптар у руци и круну на глави.“

„Боље би било обратно,“ рече путник, „скиптар у глави и круна у руци; и на сву прилику биће унутри какво комендијашко друштво, јер они често држе те круне и скиптрове што их поменусте; а у тако малој крчми и у којој је толика тишина, као у овој, не верујем да конакују људи достојни круне и скиптра.“

„Ви се слабо разбирате у свету,“ одговори Дон Кихоте, „јер не знате догађаје, који се збивају, у тумараћем витештву.“

Онима који су са питачем били, досади се његов разговор са Дон Кихотом, те наново узеше горопадно викати, тако да се пробуди крчмар и сви остали у крчми, те крчмар устаде да види ко зове.

У тај пар деси се, да један од коња, на којима су дојахала она четворица што су звала, приђе да оњуши Росинанта, који сетан и невесео опустио уши, па непомичан држи свог испруженог господара, па како је најзад и он био од меса, ако се и чинило да је од дрвета, не могаше да не врати зајам и да се не осврне и не оњуши оног, који му је пришао

да га омилује, и тако није се малко макнуо, а састављене ноге Дон Кихотове омакоше се са седла и би с њиме пале на земљу, да није био обешен о руку, што му причини толики бол, да је мислио, или да му секу песницу, или да му се мишица ишчупала, јер је био тако близу земље, да је палцима од ногу додиривао земљу, што је зањ тим горе било; јер како је осећао, да му не треба много, па да је на земљи, то се мучаше и отезаше што већма, да би доспео на земљу, као оног кога су метнули на муке на отезавицу, па стоји и не стоји, а сам себи увећава бол тиме, што би да се већма истегне, у варљиву надању, ако се још мало истегне, даће домашити земљу.

ЧЕТРДЕСЕТ ЧЕТВРТА ГЛАВА

У којој се настављају нечувени догађаји у крчми.

И заиста дерао се Дон Кихоте тако, да крчмар што пре отвори врата од крчме сав усплахиран, да види, ко се тако дере, а који су били на пољу исто учинишше.

Мариторнес се већ беше пробудила на исту дреку и домисливши се, шта ће бити, оде на таван, да је нико не виде, и одреши улар, који је држао Дон Кихота, а овај одмах паде на земљу пред крчмара и коњанике, који му приђоше и запиташе га, шта му је, кад се тако дере. Ништа не одговарајући, он свуче улар са песнице и уставши на ноге, попне се на Росинанта, узме свој штит, обори копље, па добро парче поља прошавши, врати се у ситну трку, говорећи:

„Који год каже, да сам са разлогом био опчињен, ако ми то буде допустила моја принцеза Микомикона, ја му кажем да лаже, ја га зовем на мегдан јуначки!”

Нови путници зачудише се речима Дон Кихота али их крчмар опрости чуда рекавши им, ко је био Дон Кихоте, и да не треба да се осврћу нањ, јер није при себи. Они запиташе крчмара, да ли је случајно дошао у ту крчму какав деран око својих петнаест година, који се носи као мазгар, са таквим и таквим обележјем, описујући ова онако, каква су била у љубавника Доња Кларе. Крчмар одговори, да у крчми има толико света да није доспео да мотри на онога, за кога питају; али један од њих угледа кочије, у којима је био дошао велики судија, па рече:

„Ту ће бити без сумње, јер оно су кочије, за којима, веле, иде; зато један од нас нека остане на вратима а двојица нека уђу да га траже; а биће добро, да један од нас обилази целу крчму, да не би измакнуо преко ограде.”

„Тако ћемо и учинити,” одазва се један од њих.

И тако двојица их уђоше унутра, један остаде на врати, а један оде да обилази крчму. Све то гледаше крчмар и не могаше да погоди, зашто се чине све те опрезности, ако се и домишљао, да траже оног дечка, кога су му описали.

У то већ беше свануло, те које због тога, које због граје, коју је дигао Дон Кихоте, сви се поизбудише и поустајаше, а поименце Доња Клара и Доротија, једна узбуђена, што је тако близу љубавник, а друга жељна да га види, те су тако ту ноћ рђаво спавале. Дон Кихоте, видећи да ни један од оне четворице не обрће нањ главе, нити му одговара на

изазив, да свисне и да се помами од муке и јарости и да је у правилима свога реда нашао, да витез скитница може латити се и предузети нову ствар, пошто је дао своју реч и веру, да се неће упуштати ни у какву докле не изврши оно што је обећао, би на њих све кидисао и натерао их да му даду одвета и преко своје воље, али пошто му се учини, да се не пристоји, нити би лепо било, кад би се латио новог посла, пре но што би повратио Микомикону у њено краљево, то ћуташе и мироваше чекајући да види, на што иду они путници са њиховим припремама.

Један од ових нађе дечка кога је тражио, како спава уз једнога мазгара, сасвим без бриге да ће га когод тражити, још мање да ће га наћи. Човек га продрма за руку и рече му:

„Заиста, сењоре Дон Лујсе, лепо вам пристаје одело на вами и доликује постеља, на којој вас налазим, оној нези, којом вас је мати одхранила.”

Дечко трљаше санане очи и дуго гледаше у онога, који га је држао; одмах је био познао, да је то слуга његовог оца, од чега се тако препадеда дуго не могаше ни речи прословити, а слуга настави говорити:

„Ту не остаје друго, сењоре Дон Лујсе, него да се стрпите и да се вратите кући, ван ако нећете, да вам отац и мој господар оде на онај свет, као што и не може бити иначе код жалости, у којој је поради вашег одласка.”

„Али како је дознао мој отац,” питаше дон Лујс, „да сам пошао овим путем и у овом руху?”

„Један ђак,” одговори слуга, „коме сте саопштили своју намеру, одао вас је, покренут сажаљењем, кад је видео, шта вам чини отац, кад вас је нестало, те тако је послао четири своје слуге да вас траже, и ту смо сви вама на службу, већма задовољни, него што може да се мисли, због доброг гласа, с којим ћемо се вратити, водећи вас пред очи, које вас толико милују.”

„Биће онако, како ја хоћу, или како небо буде наредило,” одговори дон Лујс.

„Шта можете ви хтети, или шта ће небо да наређује, него да пристанете да се вратите? јер друго што не може да буде.”

Сав овај разговор између њима двома слушао је мазгар, поред кога је био Дон Лујс, па се подиже и оде да каже шта је Дон Фердинанду и Карденију и осталима, који су се већ обукли, те им рече, како онај човек вели Дон оном дечку, и шта су говорили, и како га зове да се врати кући оцу, а дечко неће. Ово је што су већ знали за лепо грло, које му је небо

дало, сви добише велику вољу да подрбније чују, ко је био, па да му се у помоћи нађу, а ако би хтели да му учине какво насиље, и тако одоше тамо где се он разговарао и препирао са слугом својим.

Међутим изађе Доротија из своје собе и за њом Доња Клара смућена. Доротија одазове Карденија на страну и укратко му каже ствар са певачем и Доња Кларом; он опет каза њојзи шта је било, како су дошли слуге његовог оца да га траже, а то јој не каза тако тихо, да није чула Доња Клара, на што ова толико се обезнани, да би пала на земљу да није Доротија пришла и придржала је. Карденио рече Доротији, да се врате у собу, а он ће се постарати за лек свему, и оне тако учинише.

Сва четворица, која су пошла у потеру за Дон Лујсом, била су сад већ у крчми и око њега, наговарајући га, да одмах без оклевања иде натраг и утеши свог оца. Он им одговори, да то не може чинити ни на који начин, докле не сврши неки посао, где се тиче његовог живота, његове части и душе. Слуге навајиваше сад још већма нањ, говорећи му, да се они никако неће враћати без њега и да ће они њега водити, па хтео он или не хтео.

„То ви нећете учинити,”
одговори дон Лујс, “ван да ме носите мртва, али однели ме ма како, носићете ме као мртва.”

Међутим прођоше им сви остали у крчми, поименце, Карденио, Дон Фернандо, његови другови, велики судија, парок, берберин и Дон Кихоте, коме се чињаше да није више потребно да чува замак.

Карденио, који је већ знао дечакову повест, запита оне који су хтели да га воде, зашто хоће да воде тога дечака против његове воље?

„Зато,” одговори један од четворице “да би смо дали животе његовом оцу, који је у опасности да ће га изгубити због одсуства ова господина.”

„Није овде место” рече дон Лујс на то, „да се овде говори о мојим пословима; ја сам слободан човек, па ћу се вратити, ако ми је воља, а ако није, нико од вас неће ме натерати.”

„Нагониће вас на то памет,” одговори човек; „а ако она код вас не помогне, учиниће своје код нас, да оно учинимо, ради чега смо дошли и што смо дужни да учинимо.”

“Да видимо, шта је ту управо,” рече овде велики судија. Али човек, који га је знао, као суседа, па је отипшао из очине куће у оделу тако неприлично његовом положају, као што то можете да видите.”

Велики судија погледа га сада пажљивије; па га познаде и загрли га, рече:

„Какве су то детињарије, Дон Лујсе, или какви су то велики поводи, који су вас навели, да идете на такав начин и у такву оделу, које се тако мало слаже са вашим положајем”.

Дечку ударише сузе на очи и ништа не могаше да одговори великом судији, који рече оној четворици да се умире, да ће све бити добро, па узевши за руку Дон Лујса, одведе га на страну и запита, зашто је то отишао тако из куће

Докле га он тако и онако питаше, подиже се вика на вратима од крчме, а узрок је био тај, што два госта, која су у њој преноћивала, видећи, како су се сви збунили око тога да знаду, шта траже она четворица, хтедоше да оду, а да не плате што су дуговали; али крчмар, који је више мотрио на своје послове, него ли на туђе, ухвати их при изласку код врата и заиска да му плате, па им ружну њихову намеру ребаци таквим речима, да они имадоше повода да им одговоре песницама, те га стадоше тако бубати, да сиромах крчмар нађе за потребу да виче и да зове у помоћ. Крчмарица и њена кћи не видећи другог кога мање у послу, да би могао помоћи, него Дон Кихота, рече му ћерка:

„Тако храбрости, коју вам је дао бог, помозите, господине витеже, мом сиромашном оцу, јер она два зликовца хоће да га сатру у млево.”

Дон Кихоте одговори јој натенане и сасвим флегматично:

„Лепа девице, за сад ваша молба нема места, јер се не могу упуштати у други посао, докле год не свршим онај, у коме сам заложио моју реч; али ћу вам одмах казати шта могу учинити, да бих вам био на услугу: трчите и кажите вашем оцу, нека се у том боју држи што боље може и нека се никако не да победити, а међутим ја ћу од принцезе Микомиконе искати допуштење, да могу притећи у невољи, и даде ми ли га, не сумњајте, да ћу га извући из беде.”

„Куку мени!” рече Мариторна која ту стојаше; „докле ви то допуштење добијете, биће ми господар већ на оном свету.”

„Дајте ми, сењора, да добијем допуштење,” одговори Дон Кихоте, „а добијем ли га, не мари ништа, ако ће он бити на ономе свету, јер ћу га оданде изнети упркос и том свету, који би се противио, или ћу се осветити тако онима, који га буду тамо послали, да ћете бити више задовољени, него ли у средњу руку.”

Па не говорећи ништа више, приклони колена пред Доротијом, молећи је речима витешким и скитничким, да њено височанство благоизволи дати му допуштење, да притекне и помогнн порколабу овога замка, који се налази у мучну окршају.

Принцеза му га даде драговољно, а он одмах шчепа свој штит и метну руку на мач, па оде на врата од крчме, где су она два госта се удиљ деветала крчмара; али кад тамо стиже, устукну и застаде, макар да су му крчмарица и Мариторна говориле, да не стоји, него да им господару и мужу помогне.

„Устручавам се, " рече Дон Кихоте, „јер ми није дозвољено дизати мач на којекакве коњушаре, него зовите амо мога коњушара Санча, јер њему пристоји и њега се тиче ова одбрана и освета”.

Ово биваше у капији од крчме и ту падаше песнице и буботке на сав мах, уек на уштрб крчмару и на јарост Мариторне, крчмарице и њене кћери, које очајаваше гледајући Дон Кихотову подлост и беду, која им је снашла господара, мужа и оца.

Али оставимо га ту, јер ће му већ неко помоћи, а ако не, нека трпи и ћути ко се лати чега, што му превазилази снагу, па вратимо се даље са педесет корака да видимо, шта је одговорио Дон Лујс великом судији, кога смо оставили с њим на страни, где га пита, зашто је тамо дошао пешке и у онакву неприличну оделу.

Дечко га жестоко стиште за руке, као да му неки велики бол притискује срце, па грозне сузе, лијући, рече му:

„Господине, не могу вам дугпо казивати, него од онога часа, које је небо дало и наше суседство му на руку ишло, када сам видео сењору Доња Клару, вашу ћерку и моју госпођу, од тога часа ја сам је учинио заповедницом над мојом вољом; па ако ваша воља, истински мој господару и родитељу, није томе противна, још овај дан она ће ми бити жена. Због ње сам оставио очинску кућу и због ње сам узео ово рухо, да је пратим куда било, као оно стрела циљ, или као морнар северну звезду. Она не зна за моје жеље више, него колико је могла разумети, кад ми је неколико пута издалека видела очи да сузе лију. Ви, господине, већ занте богатство и племство мојих родитеља и да сам им ја једини наследњик; ако вам се чини, да је то довољно, да хтеднете да ме сасвим усрећите, а ви ме одмах промите за свога сина; а ако мог оца руководе друге намере и он не би одобрио ову срећу, коју сам ја знао наћи, време има више силе да поквари и измени ствари, него ли човечја воља.”

Заљубљени дечко умукну после оих речи, а велики судија, слушајући га, беше зачуђен, збуњен и удивљен, како чувши начин и прикладност, с којом је Дон Лујс њему открио своју намеру, тако и што се нашао у прилици, да није знао шта да чини у такој изненадној и неочекиваној ствари; и тако не одговори му друго, него да се засад умири и да приволи своје слуге, да га за тај дан не воде натраг, па ће имати каде да промисли, шта ће да буде најбоље за све. Дон Лујс силом му пољуби руке и још их ороси сузама, што је могло да дирне и срце од мрамора, а не само судијино који као паметан човек већ беше измерио, како би за његову кћер био добар овај брак, ако би га у дело могао привести с одобрењем Дон Лујсова оца, за кога је знао, да је своме сину хтео да прибави високе санове.

У то се већ измирише гости са крчмарем, али ише на саете и благе речи Дон Кихотове, него ли на претње, платише му све што је искао, а слуге Дон Лујса очекиваше крај разговора са великим судијом и одлуку свога господара, кад ђаво, који не спава, удеси да у тај пар уђе у крчму берберин, од кога је Дон Кихоте узео Мамбринов шлем, а Санчо Панса опрему за магарца, коју је трампио за своју; те кад берберин одведе соје магаре у шталу, виде Санча Пансу, који удешаваше не знам шта на самару, па чим га опази, познаде га и усуди се да навали на Санча, говорећи:

„А, дон лупежу! Ту си! Овамо мој тањир и мој самар и сав мој прибор , који си ми отео!”

Кад се Санчо виде, како га нападоше тако изненада, и чу онакве грдње, једном руком шчепа самар, а другом лупи берберина песницом, да му зуби одмах огрезоше у крви; али берберин ипак не пусти шићар који је задобио са самаром, него још стаде тако дерати се, да си у крчми дотрчаше на грају и свађу, па говораше:

„Амо у име краља и правде! Јер што хоћу да имам оно што је моје, хоће да ме убије овај лупеж и разбојник.”

„Лажеш," одгоори Санчо: „јер ја нисам разбојник, него је тај плен у поштену рату задобио мој господар Дон Кихоте.”

Већ се ту нађе Дон Кихоте, пуно задовољан, што види, како му се коњушар добро брани и напада, те га одсада увек држаше за важна човека и науми у себи, да га начини витезом првом удобном приликом, јер мишљаше, да ће код њега витешки ред бити добро примењен. Међу другим стварима, што их је берберин у току кавге говорио, рече и ово:

„Господо, овај самар моје је, као што сам богу дужан смрћу, и ја га знам, као да сам га родио, а ево мога магарца у штали, који ме неће терати у лаж; ако не верујете, пробајте му га и ако му не стоји као саливен, нека сам нико и ништа; и суише, исти дан, када су ми узели самар, узели су ми и но тањир од туча, а дао сам зањ једну шкуду."

Ту се Дон Кихот не могаше уздржати да не одговори, па ставши између њих двоје и развадивши их, спусти самар на земљу, нека је тамо на очима, докле се не објасни истина, и рече:

„Да би ваше господства јасно и разговетно увидела блудњу, у којој је овај добри коњушар, јер тањиром зове оно, што је било, јесте и биће Мамбринов шлем, који сам му узео у часној борби и присвојио га на законит и допуштен начин – што се тиче самара, ту се не мешам, јер ту толико знам казати, да ме је мој коњушар Санчо молио за допуштење да скине опрему са коња ове побеђене кукавице и њом да окити свога; ја сам му то дао, и он је узео, а што се опрема прометнула самаром, то не знам друга разлога, него онај обични, да се такви преображаји збивају у витештву; а томе у потврду трчи, Санчо синко, и донеси амо шлем, за који вели овај добри човек да је тањир."

„Богме, господине," рече Санчо, „ако немамо друга доказа за ваше речи, него које ви наводите, онда је тањир исто тако Мамбринов шлем, као што је опрема коњска овога човека самар."

„Ради што ти заповедам,'' одговори Дон Кихоте, „јер ваљда неће у овом замку ићи све по вражбини."

Санчо оде по тањир и донесе га, а када га Дон Кихоте виде, узе га у руке и рече:

„Посмотрите, господо, с каквим образом може овај коњушар да каже, да је ово тањир, а не шлем, као што ја велим; а ево се кунем витешким редом у коме сам, да је овај шлем исти онај, који сам узео од њега, нити сам од њега ишта одузео, нити му што додао."

„У томе нема сумње," примети ту Санчо, „јер откако га је мој господар задобио, па до сад није с њим био у боју, но само једанпут, када је ослободио несрећне окованике; а да не беше овог шлемтањира, би богме тада зло прошао, јер том приликом падало је камење као град."

У по ове мешавине, урнебеса и лавиринта од ствари учини се Дон Кихоту, да се уједанпут налази у завађеном околу аграмантову, те повика гласом, који је грмео крчмом

„Мир, сви! Сваки мач у корице! Стојте сви, чујте ме сви, ако желите остати живи."

На овај громовити глас сви дођоше мирни, а он настави:

„Јесам ли вам казао, господо, да је овај замак опчињен и да ће у њему имати свој стан који лађион од демона? У потврду томе молим вас да својим очима погледате, да се међу нас уселила неслога из окола аграмантова.Погледајте, како се ту боре за мач, тамо за коња, овде за орла, онамо за шлем, и сви се боримо, и сви се не разумемо; ходите, дакле, господине велики судијо, и ви господине пароче, па један нека је краљ Аграманте, а други краљ Собрино, и нека нас умире; јер тако ми бога свемогућега, заиста је велика лудост да се толики одлични људи као што смо овде, боре око којечега.”

Четници који нису разумели Дон Кихотове речи, а видели су се злостављани од Дон Фернанда, Карденија и осталих његових другова, нису марили да се умире, а берберин је рад био миру, јер у кавзи беше му рашчупана брада и самар; Санчо, као добар слуга, повиноваше се на најмању реч свога господара; четири слуге Дон Лујса остадоше такође мирни, видећи да их се ствар мало тиче; једини крчмар искаше да ваља казнити манитост ове будале, који му сваки час узбуњује крчму; најпосле се галама за сада утиша, самар остаде до судњега дана седло, берберски тањир шлем и крчма замак у Дон Кихотову уображењу.

Пошто се сви умирише и спријатељише на речи великога судије и парока, Дон Лујсове слуге наново стадоше нањ наваливати, да одмах иде са њима, а докле се он с њима гложио, заиста велики судија Дон Фернанда, Карденија и парока, шта да чини у овој прилици, па им каже, што му је говорио Дон Лујс. Најпосле доконаше, да се Дон Фернандо каже слугама Дон Лујса, ко је, те како има вољу, да Дон Лујс иде с њим у Андалузију, где ће га његов брат маркез примити, као што приличи сану Дон Лујса, јер се на тај начин могла видети одлука Дон Лујса, да се за овај мах не враћа на очи своме оцу, па ма га на комаде исекли. Када она четворица чуше, ко је Дон Фернандо, и разумеше одлуку Дон Лујса, договорише се међу собом да се тројица врате и јаве његовом оцу, шта је било, а четврти да остане да служи Дон Лујса и да га не оставља, докле они не дођу по њега, или док се не види, шта ће му отац наредити.

И тако помоћу уважења Аграманта и мудрости краља Собрина уталожише се оне презаплетене ствари; али непријатељ слоге и завидљивац мира, видеће се презрена и изиграна и како се мало вајдио, што их је све довео у тако заплетен лавиринат, науми да на други начин куша срећу, замећући нове кавге и немире.

Дакле, четници се умирише, кад су дознали, ко су они, с којима су се борили, те се повукоше из распре, јер су судили, ма како испала ствар, даће по њих бити горе; али један од њих, онај што га је Дон Фернандо деветао и газио, сети се, да између некојих налога, које је добио за хватање неких злочинаца, има и један за Дон Кихота, за кога је свето братство издало налог, да га хватају, што је ослободио галиоте, чега се Санчо са пуно разлога и бојао. Сетивши се дакле тога, хтеде да се увери, да ли се подудара опис са Дон Кихотом, извади дакле из недара једну пергаменту, нађе што је тражио, па лативши се на тенану читања, јер није био најписменији, код сваке речи, коју је читао, погледаше у Дон Кихота, и тако упоређујући у налогу са Дон Кихотовим лицем, нађе да нема никакве сумње, да је то онај, кога налог тражи. Чим се био уверио, а он склони своју пергаменту, у леву узе налог; а десном шчепа Дон Кихота снажно за огрлицу, да је једва могао дисати, и стане викати:

„Послушност своме братству! А да би се видело, да то иштем с разлогом, читајте овај налог, у ком стоји, да се ухвати овај разбојник.”

Парок узе налог и виде, да је онако, како је говорио четник и да се опис подудара са Дон Кихотом, који кад виде, како с њим поступа овај обични лупеж, тако се разјари, да му кости у телу кврцаше, па оберучке свом снагом стиште четника тако за гушу, да би овај престао живити, пре но што би га Дон Кихоте пустио, да му другови нису дошли у помоћ.

Крчмар, који је морао по свом члану да им помаже, одмах им притрча у помоћ. Крчмарица, кад наново виде свога мужа у окршају, наново стаде викати, а на њену вику одмах дођоше Мариторна и кћи јој, иштући помоћи од неба и од присутних. Кад Санчо виде што бива, рече:

„Е живога ми бога! баш је истина, што мој господар вели за чини у овом замку, јер у њему не може да буде мира ни за један часак.”

Дон Фернандо растави четника и Дон Кихота и на задовољство објице опрости их међусобно њихових руку, које су једнога држале за огрлицу, а другог за гушу стегнуче; али четници опет зато не престадоше искати да се он ухвати и да им се помогне, да га вежу и за ноге и за руке, јер тако иште краљева служба и светога братства, у чије име наново искаше помоћ и послушност, те да се ухвати тај разбојник и хајдук, који је засео стазе и друмове.

Слушајући такве речи, Дон Кихоте насмеја се и сасвим спокојно рече:

„Овамоте, подли и потиштени роде! Зар ви зовете разбојништвом, кад се слобода даде окованицима, заробљени пусте, притече невољницима, придигну пали, утеше уцвељени? Ах, никакви људи! Због ваше ниске и подуласте душе не заслужујете, да вам небо покаже врлину, која је у тумараћем витештву, нити да вам даде разумети грех и неувиђање, у коме се налазите, не поштујући и сенку, а камоли присуство каквог тумараћег витеза! Овамоте, лупежи у чети, а не четници, разбојници једни по допуштењу светога братства! реците ми, који је то био звекан, који је издао налог за притвор таква витеза, као ја што сам? Који је тај, који не зна, да су тумарајући витезови изузети испод свака суђења и да је њима закон њихов мач, њихове правице њихове мишице, њихови прописи њихова воља? Који је тај заврзан, који не зна, да нема оне племићке исправе са толиким повластицама и правицама, као што их добије тумарајући витез онај дан, кад постане витезом и подвргне се витешком крутом занимању? Који је тумарајући витез кад плаћао порезу, царину, трошарину, доходарину, малтарину и бродарину? Који је кројач од њега тражио наплату за руке од одела које му је скројио? Који је порколаб њега примио у замку и искао да му плати што је појео и попио? Који га краљ није седао за своју трпезу? Која се девица није у њега заљубила и предала му се сасвим његовој вољи и расположењу? И најпосле, који је тумараћи витез био, јесте и биће у свету, који не би имао толико силе, да он сам даде четири стотине батина четири стотине четницима, који му стану на пут?”

ЧЕТРДЕСЕТ ПЕТА ГЛАВА

У којој се провери сумња због Мамбринова шлема и самара, уз друге сасвим истините догађаје.

„Шта велите на то, господо,” рече берберин, „кад ови красни људи веле и још се свађају, да ово није берберски тањир, него шлем?”

„А ко противно каже"' рече Дон Кихоте, „томе ћу показати да лаже, ако је витез, а ако је коњушар, да лаже и опет лаже по хиљаду пута.”

Наш берберин, који је све то гледао, како је добро знао Дон Кихотову лудост, хтеде у томе још да га потврди и да тера шалу даље, како ће сви да се смеју, па окренувши се другом берберину, рече му:

„Сењор берберине, или шта ли сте, ваља да знате, да сам и ја од вашега руковета и још пре двадесет година имам уверење о положеном испиту, па врло добро знам сваку берберску алатљику од прве до последње, а сувише, неко време у младости био сам и војник и знам такође, шта је шлем, и шта је кацига и пикача и остали војнички прибор, па велим, не противећи се бољем суду и увек клањајући се јачем доказу, да ово овде што овај часни господин држи у рукама, не само није берберски тањир, него је од њега далеко, као бело од црнога и истина од лажи; тек велим, ако ово и јесте шлем, да није потпун.”

„Дабогме да није,” рече Дон Кихоте, "јер му доња половина недостаје, део за браду.”

„Тако је,” рече парок, који је већ разумео намеру свога пријатеља берберина.

А исто потврдише Карденио, Дон Фернандо и његови другови, а и велики судија би од своје стране пристао уз шалу, да није било мисли због Дон Лујса, али озбиљне ствари, које га занимаше, толико му даваше посла да је мало или нимало пазио на ове лакрдије.

„Забога!” викну сад преварени берберин, „како могу толики часни људи да кажу, да ово није берберски тањир, него да је шлем? То је нешто, што би у чудо бацило читаво свеучилиште са свом његовом науком. Е кад је овај берберски тањир шлем, онда мора да је овај самар коњско седло, као што је овај господин казао.”

„Ја бих рекао, да је самар,” рече Дон Кихоте „али сам већ казао, да се у то нећу да плећем.”

„Да ли је самар или седло,"рече парок, „ту ваља своју да каже сењор Дон Кихоте, јер у тим витешком пословима сва ова господа и ја њему дајемо првенство.”

„Бога ми, господо,” рече Дон Кихоте, „у два маха, што сам свртао у овај замак, толике и тако чудне ствари дешавале су ми се, да се устручавам о чему за јамачно говорити, шта се у њему збива када би ме запитали, јер мислим, да што год у њему бива, све је сама вражбина. Први пут много ме намучи опчињен Мавар, који је у њему, а ни Санчо није много боље прошао са његовим помоћницима; а ноћас сам пуна два часа висио о овој руци, нити знам како, ни зашто сам доспео у такву незгоду. И тако кад бих се сад плео у тако заплетену ствар и давао свој суд, било би од мене врло продрзљиво. У колико се тиче тога што веле, да је ово берберски тањир, а не шлем, ту сам већ одговорио; али да пресудим да ли је ово самар или седло, ту се не усуђујем дати коначан суд, то остављам добром увиђању вашем: можда како нисте учињени потпуним витезовима, као ја што сам, нећете својим очима видети чини овога места и имаћете слободна чула, те ћете о стварима у овоме замку моћи судити онако, како су оне у ствари и заиста, а не као што се мени чини да су.”

„Нема сумње,” примети на то Дон Фернандо, „да је сењор Дон Кихоте ово врло згодно рекао, да је на нама да решимо ову ствар; а да би текла што основаније, ја ћу у тајности покупити гласове ове господе, па што се буде показало, то ћу верно и јасно саопштити.”

За оне, који су знали Дон Кихотову лудост, све ово било је веома смешно, али за оне, који је нису знали, изгледаше као највећа глупост на свету, нарочито четворици слугама Дон Лујса, па и самом Дон Лујсу, као у другој тројици путника, који су случајно свернули у крчму и изгледали су као четници, а то су заиста и били; али ко се највећма кидао, беше берберин, чији се тањир на његове очи прометнуо Мамбриновим шлемом, а ни часка није двоумио, да ће му се и самар прометнути богатом коњском опремом; и један и други смејаше се, гледајући Дон Фернанда, како иђаше и купљаше гласове од једног до другога, шапћући им да кажу да ли је самар или седло она драгоценост око које се толико препирало, па пошто је покупио гласове од оних, који су знали Дон Кихота, рече велегласно:

„Е, добри човече, већ сам сустао купећи толике гласове, јер видим, кога год сам запитао за оно што сам хтео да знам, сваки ми је казао, да је манито рећи, да је то самар за магарца, него је седло од коња, и то коња семенита соја, те тако стрпићете се, јер у пркос

вама и вашем магарцу ово је седло, а не самар, и тако ви сте сасвим рђаво донели доказе са ваше стране.”

„Да бог да не видео раја," рече бедни берберин, "ако се сви ви не варате, и онако ми душа изишла пред бога, ако ово није мој самар, а не седло; али већ закон онако каже... па више нећу да говорим:[95] а ја заиста нисам пијан, јер још се данас ни омрсио нисам, ван ако ће бити по греху.”

Берберинове глупе речи изазваше не мањи смех, него Дон Кихотове лудорије, који ће ту рећи:

„Ту сад не остаје друго, него да сваки узме што је његово, па шта је коме бог дао, нека му благослови свети Петар.”

Један од оне четворице рече:

„Ако то није удешена шала, ја не могу да разумем, како тако паметни људи, као што јесу или изгедају сви који су овде, не устручавају се да кажу и тврде, да ово није берберски тањир, а оно самар; али видећи да то тврде и кажу, морам да мислим, да ће ту бити нека тајна, кад тврде нешто, што је противно оном, што показује сама истина и само искуство; јер тако ми – па ту нешто крупно окреса – да ми нико у свету неће доказати, да ово није берберски тањир, а оно самар за магарца.”

„Може бити и за магарицу,” примети парок.

„Ако ће," рече слуга, „јер није питање о томе, него да ли је то самар или није, као што ви кажете.”

Чувши то један од четника, који су били дошли, који је слушао ову препирку, пун љутње и негодовања рече:

Ма то је самар, као што сам и ја син мог оца и ко инако каже, тај мора бити пијан!”

„Лажеш, као нитковски лупеж!” одговори му Дон Кихоте.

Па подигнувши копљачу, која му избиваше из руку, хтеде да четнике посред главе удари и да се овај није уклонио, би га смлатио; копљача оде на земљи на паранпарче, а кад остали четници видеше, како се зло поступа са њиховим другом, подигоше глас, иштући помоћ за свето братство Крчмар, који је спадао у то братство, одмах оде по своју палицу и мач и стаде уз четнике: Дон Лујсови момци окружише Дон Лујса, да у оној гунгули не утекне; берберин, видећи ону галаму у кући, наново шчепа самар, а Санчо исто тако; Дон

[95] *Allá van leyes dó quieren reyes* – закон онако каже како краљ налаже. Шпанска пословица.

Кихоте трже мач и навали на четнике; Дон Лујс викаше својим слугама, нека се махну њега и потеку у помоћ Дон Кихоту, Карденију и Дон Фернанду, који сви присташе уз Дон Кихота; парок викаше, крчмарица кричаше, кћи јој се вајкаше, Мариторна плакаше, Доротија беше збуњена, Лусинда узбезекнута, а Доња Клара онесвеснута. Берберин деветаше Санча; Санчо лемаше берберина; један слуга усудио се да Дон Лујса ухвати за руку, да не би утекао, а Дон Лујс тако га лупи песницом, да му се одмах зуби окрвавише; велики судија, брањаше га; Дон Фернандо добио под своје ноге једнога четника и на сав мах танцаше по њему; крчмар наново подиже глас, иштући помоћ за свето братство, тако да цела крчма беше плач, вика, крик, забуна, страх, трепет, беда, батине, буботке, песнице, ђотање и крвопролиће.

ЧЕТРДЕСЕТ ШЕСТА ГЛАВА

О знаменитом збитију са четницима и о великој јарости нашега доброга витеза Дон Кихота.

Докле је Дон Кихоте тако говорио, доказиваше парок четницима, како Дон Кихоте није читав, као што то виде по његовом раду и речима, и зато да немају рашта да ту ствар терају до краја, јер и када би га ухватили и одвели, одмах би га пустили као луда; на што одговори онај са налогом, да није његово да суди, да ли је Дон Кихоте луд, него да чини оно, што му је старешина заповедио, а кад га буду једанпут ухватили, могу га пуштати после, ако ће и тристотине пута.

„Ипак," рече парок, „за овај пар немојте да га водите, а колико ја видим, ни он се не би дао одвести."

Једном речи, парок им знаде толико говорити, а Дон Кихоте знаде да почини толике лудорије, да би четници луђи били него он, кад не би видели, шта фали Дон Кихоту, те зато нађоше за добро да се задовоље, те још посредоваше да се начини мир између берберина и Санча Пансе, који све удиљ не одустајаше од своје кавге. Најпосле они, као судска лица, поравнаше ствар и беше јој изабране судије, тако да су обе стране биле, ако не са самаре, али не и потпруге и уларе; а што се тиче Мамбринова шлема, парок тајом и да Дон Кихоте не опази, даде му за тањир осам реала, а берберин му начини признаницу, да се неће од сада и никада дондежде више позивати на какво право.

Пошто се поравнаше све две распре, које су биле најглавније и најзамашније, остало је још, да слуге Дон Лујса пристану, да се тројица од њих врате, а један да остане да га прати, куда ће да га води Дон Фернандо, па како је наклоњена судбина и добра срећа већ почела да ломи копља и да олакшава тегобе у корист заљубљенима у крчми и храбрима у њој, то она све лепо сврши и свему даде срећан исход, јер слуге присташе онако, како је желео Дон Лујс, чему се Доња Клара толико обрадова, да ко је сад само погледао, видео би јој на лицу душевно задовољство.

Сорајида, ако и није добро разумевала све догађаје, које је видела, тужила би и радовала се насумице према томе, како је видела да су они остали, а нарочито њен Шпањолац, са кога није ока скидала и о коме јој је душа висела.

Крчмар, који је опазио пароково давање и плаћање берберину, искаше да му се плати што је Дон Кихоте трошио, уз накнаду штете за његове мешине и проливено вино,

кунећи се да, из крчме неће пустити Росинанта ни Санчова магарца, пре но што му се не исплати све до последње парице. Све то изравна парок, а Дон Фернандо исплати, а и велики судија врло се радо понуди да плати.

И тако се сви умирише и задовољише, нити је крчма више изгледала завађена, као аграмантов око, као што је рекао Дон Кихоте, него је била синти мир и покој октавијанова времена; а на свему томе по општем мишљењу ваљало је захвалити благој намери и великој речитости пароковој и несравњеној издашности Дон Фернанда.

Видећи дакле Дон Кихоте, да се опростио и ослободио од толиких заплета својих и свога коњушара, учини му се, да ће добро бити да настави свој започети пут и да доврши ону велику пустоловину, на коју је био позват и изабрат; па се одважном одлуком преклони колена пред Доротијом, која му не допусти да и речи прослови, дакле не устане, а он повинујући јој се, устаде и рече:

„Позната је пословица, прекрасна сењора, да је прилежност мати среће, а у многим озбиљним стварима показало је искуство, да марљивост у трговца приводи добром крају сумњив рачун; али се ова истина ни у чему тако не показује, као у ратном послу, где брзина и журба предупређава непријатељске планове и свршује победу пре но што противник почне да се брани. Све ово велим, узвишена и изредна сењора, што ми се чини, да наше борављење у овом замку већ није ни од какве користи и може да нам се окрене на толику шкоду, као што ћемо једнога дана видети; јер ко зна, није ли преко тајних и вештих ухода ваш непријатељ див већ дознао, да ја долазим да га утаманим, па имајући времена, сад се утврђује у каквом несавлађеном замку или тврдњи, против које ће слабо помоћи моја ревност и сила моје неуморне мишице? Зато, сењора, предупредимо, како рекох, нашом прилежношћу његове намере и у име божије полазимо одмах, јер ваше височанство не има већу жељу да га поразимо, колико ја не марим да оклевам, да се огледам са вашим противником.”

Дон Кихоте умукну и ништа више не рече, очекујући сасвим спокојно одговор лепе инфанте, која са господственом озбиљношћу и према стилу Дон Кихота овако му одговори:

„Хвала вам, господине витеже, на жељи, коју показујете да ми помогнете у мојој великој невољи, као витез, коме пристоји и припада му, да помаже сироте и уцвељене; и нека би небо дало, да се изврши ваша и моја жеља, те да видите, да у свету има

благодарних жена; а што се тиче мога поласка, нека одмах буде, јер ја немам другу вољу него вашу; располажите мноме сасвим по вашој вољи и увиђењу, јер кад сам вам једном поверила заштиту моје личности и у ваше руке предала повраћање моје државе, то не бива да се противим оном, што ваша мудрост буде одредила.”

„У име божије!" рече Дон Кихоте; „кад је тако, да ми се понижава једна сењора, то нећу да изгубим прилику да је подигнем на њен наследни престо; одмах нека се полази, јер ме гони жеља и даљина, јер се каже, да је опасност у оклевању; а пошто није небо ништа створило, нити пакао видео, што би мене поплашило и подиластим ме учинило, седлај Санчо, Росинанта и опреми твога магарца и јоргу краљичину, па да се праштамо са порколабом и с овом господом и да полазимо одавде овога стика.”

Санчо, који је све то гледао, рече машући главом:

„Хеј, хеј, господине! бре у селу је веће зло, него што се мисли, нека је речено с опроштењем свију часних коњда.”

„Какво зло може бити у селу и у свим градовима у свету, које би ти могао замислити мени на уштрб, ти један лупежу?”

„Ако се љутите,” одговори Санчо, „ја ћу ћутати и нећу говорити оно што сам дужан да кажем, као добар коњушар, и као што треба да каже добар слуга свом господару.”

„Говори што имаш,” рече Дон Кихоте, „ако ти речи не иду на то, да ме плаше, јер ако је тебе страх, ти чиниш према себи, а ако мене није страх, ја чиним према себи.”

„Није то, грешан у бога,” одговори Санчо, „него што ја држим за јамачно и за цело, да ова сењора, која се каже краљица од велике краљевине Микомикона, толико је краљица, колико моја мати, јер кад би то била што каже, не би се цмакала са неким овде у гомили, чим човек главу окрене, и у сваком буџаку.”

Доротија поцрвене на Санчове речи, јер је заиста њен муж Дон Фернандо неколико пута крадом узимао својим уснама део од награде, коју су његове жеље заслуживале, а то је Санчо био видео, па му се учинило, да таква непристојност више доликује каквој намигуши, неголи краљици велике краљевине; она не могаше, нити хоћаше ишта одговорити Санчу, него га пусти да даље збори, а он рече:

„То велим, господине, јер ако ће плод од наше муке брати онај што презјава у овој крчми, пошто смо ми пролазили друмовима и имали злих конака и још горих дана, онда немам рашта да се журим са седлањем Росинанта, опремањем магарца и јорге, него ће

боље бити, да останемо на миру и свака курва нека преде свој лан, а нама на здравље ручак.”

Јао, боже, како ли се страшно разјари Дон Кихоте, слушајући непристојне речи свога коњушара! Рекох разјари се тако да промуклим гласом и муцајући, бацајући живи огањ од очију, рече:

„О, простаче и лупежу, злонамерниче, безобразниче и глупаче, заврзане, брбљавче, оговарало и клеветниче! како си се усудио, да такве речи изустиш преда мном и пред овим узвишеним сењорама и да такве бешчасности и подрзљивости туриш у твоју луду главу? Торњај ми се испред очију, чудовиште природе, стовариште лажи, оружницо клевете, слагалиште нитковлука, измишљачу пакости, проноситељу глупости, непријатељу поштовања дужнога краљевским личностима! Торњај се и да ми више не долазиш пред очи, ако нећеш да те постигне мој гнев!”

Говорећи тако, беше набрао обрве, надувао образе, на све стране звераше, а десном ногом лупаше по земљи, све знаци од јарости, која му је утробу испуњавала. На ове речи горопадне покрете Санчо дође тако малодушан и поплашен, да пожеле, да се у тај пар земља отвори и да га прогута, нити знаде шта друго, него да леђа покаже и оде испред љутита погледа његовога господара.

Али паметна Доротија, која је већ знала Дон Кихотов начин, да би му ублажила гњев, рече му:

„Немојте да се љутите, господине витеже од Жалосна Лица, због лудорије, коју је казао ваш добри коњушар, јер можда их није казао без повода, нити се код његове разборитости и кршћанске савесности може посумњати, да на кога криво сведочи; него не подозревајући нањ, мора се помислити, како по вашим речима, господине витеже, у овом замку све јесте и бива путем вражбине, биће, велим, да је Санчо на исти тај ђавољи начин видео оно што вели да је видео на толики уштрб моје части.”

„Е тако ми бога свемогућега!” рече на то Дон Кихоте, „ваше величанство погодило је, у чему је ствар, и биће са се ма какво нечастиво виђеније причинило овом грешнику Санчу, те је видео, што не би иначе могао видети, него по каквим чинима, јер ја добро знам доброћудност и безазленост тога несрећника, који не би могао ни на кога криво сведочити.”

„Тако је и тако ће бити," прихвата Дон Фернандо, „и зато треба ваша милост, сењоре Дон Кихоте, да му опростите и да га наново примите у лоно своје милоште, *sicut erat in principio*[96], пре него што су му таква виђенија обузела памет."

Дон Кихоте одговори, да му прашта, а парок оде по Санча, који дође врло понизан и клекнувши пред свог господара, замоли га да му да руку, и он му је даде, те пошто пусти да га пољуби у руку, даде му свој благослов говорећи:

„Сад ћеш једном увидети, синко Санчо, да је истина, што сам ти говорио толико пута, да је у овом замку све опчињено."

„И ја тако мислим," рече Санчо, "изузимајући оно са поњавом, што је било сасвим од истине."

„Немој да мислиш," примети му Дон Кихоте, „јер да је тако било, ја бих те био тада осветио, или ма и сада, али ни тада ни сада не могах нити видех кога, на коме бих могао светити твоју увреду."

Сви зажелеше да знају, шта је то било са поњавом, и крчмар им потанко исприча, како је то било са леткањем Санча Панса, чему се сви не мало смејаше, а због чега би се Санчо не мање једио, да га његов господин није наново уверавао, да је то била вражбина, премда Санчова лудост никад није дотле ишла, да не верује као голу нагу и осведочену истину, без свака додатка од какве преваре да су њега у поњави бацали људи од меса и кости, а не авети замишљене или сањане, као што је његов господин мислио и доказивао,

Већ је два дана прошло, како је све ово светло друштво било у крчми, те им се чињаше, да би већ време било да се полази; зато наредише, како ће парок и берберин по њиховој жељи одвести Дон Кихота и у његовом селу покушавати да галече, а да се не труде Доротија и Дон Фернандо, да са њиме иду у њихово село и да настављају измишљања с ослобођењем краљице Микомиконе.

И тако удесише, те се погодише с једним рабаџијом, који је случајно онуда прошао, да га на овај начин понесу: начинише као крлетку од мотака намештених као решетка, тако да је Дон Кихоте могао у њој удобно лежати.

Одмах Дон Фернандо и његови другови са момцима Дон Лујса и четницима, сложно с крчмарем, сви према наређењу парокову, закрабуљише се и нагрдише себи лица, неко овако, неко онако, тако како ће Дон Кихоту изгледати, да су то други људи, а не они,

[96] Како је било у почетку.

које је видео у крчми. Кад тако учинише, у највећој тишини одоше тамо, где је он спавао и одмарао се од бивших битака. Одоше дакле до њега, који је слободан и не мислећи на такву напаст спавао, па га добро шчепаше и чврсто му везаше руке и ноге, тако да кад се пробудио, пренеражен не могаше макнути се, нити друго шта чинити, него гледати и чудити се, гледајући поред себе тако чудна лица, и одмах му паде на ум, што му је његово непрестано и замршено уображење представљало, те помисли, да су све те прилике аветиње од овог опчињеног замка, па да је и он без сваке сумње опчињен, пошто није могао да се макне, ни да се брани - све сасвим онако, као што је виновник целог тог посла, парок, мислио да ће да буде.

Од свију присутних једини Санчо био је при својој памети и са својим обичним изгледом, па ако му и није баш много требало, па да га обузме иста болест, као и господара му, ипак разазнаваше све оне прерушене прилике, ко су били; али се не усуди да отвори уста докле не види, шта ће да буде од тога напада на господара му и од његовога ропства; а овај исто тако ни речи не говораше, очекујући да види исход своме белају, који се у томе састојао, да довукоше онамо крлетку и њега у њој затворише, па онда баскије тако добро заковаше, да се нису могле олако искинути. Онда га упртише на рамена и кад пођоше из собе, зачу се страшљив глас, како га је већ могао да удеси берберин, не онај са самаром, него онај други који говораше:

„О витеже од Жалосна Лица! Немој да те смућава затвор, у који одлазиш, јер тако треба, да би се брже свршило предузеће, у које те је довела твоја велика срчаност; а оно ће се извршити, кад јаросни манчански лав буде у једно везан са тобозанском белом голубицом и пошто буде поноситу главу погнуо у благо или брачно; а из овога нечувенога супружинства произићи ће свету на видику јуначки кот, који ће подражавати оштрим панцама свога родитеља; и то ће бити пре но што пратилац бежеће нимфе у свом журном и природном ходу буде два пута походио светле слике. А ти, о најплеменитији и најпослушнији коњушару, који је икад имао мач о бедрици, бркове под носом и у носу чуло, немој да се пренеразиш и да тужиш, гледајући где носе тако на твоје очи цвет тумараћих витезова; јер скорим, ако буде воља створитељу света, видећеш себе тако узвишена, да сам себе нећеш познати, и обећања, која ти је дао твој добри господин, неће бити на празно; а од стране мудре Лагаринане уверавам те, да ће ти се плата издати, као што ћеш то видети на делу; па следуј стопалама храброга и очаранога витеза, јер ваља да

идеш тамо где ћете се обојица зауставити; а пошто ми није допуштено да још што говорим, остајте збогом, јер ја се враћам онамо, куда ја знам.”

И кад ће да доврши пророчанство, подиже глас, а онда га спушташе мало по мало и заврши тако нежно, да и они, који су знали за шалу, држаше да је истина оно што су били чули.

Дон Кихоте беше утешен пророчанством које је чуо, јер му је одмах схватио сво значење и видео је, како му се обећава, да ће себе видети везана у свету и закониту браку са својом љубљеном Дулсинејом од Тобоза, из чије срећне утробе произићи ће кот, који ће бити његови синови, а на вечиту славу Манче; па верујући у то тврдо и чврсто, диже глас и са дубоким уздахом рече:

„О ти, који си, да си, који си ми дао тако лепо пророчанство, молим те, да од моје стране иштеш од мудрости волшебника, који води бригу о мојим пословима да не да да пропаднем у овој тамници у којој ме сада носе, докле не будем видео испуњена тако радосна и несравњена обећања, као што су ми сад овде дата; а буде ли то, биће ми као слава муке мога тамновања и као сласт ови окови, који ме стежу, нити ће ми бити као тврдо поље бојно ова ложа, на коју ме намештају, него као мека постеља и срећни брачни одар. А што се тиче утехе Санча Пансе, мога коњушара, ја се уздам у његову ваљаност и племенитост, да ме неће оставити ни у добру, ни у злу, јер нека и не бих са његове или моје зле коби могао дати му острово, или друго што исте вредности што сам му обећао, он никако неће моћи изгубити своју плату, јер у мојој тестаменти, која је већ написана, ја сам означио, шта треба да му се да, не према његовој многој и доброј служби, него према моме могућству.”

Санчо Панса поклонио му се са пуно учтивости и пољуби га у обе руке јер у једну није ни могао, пошто су обе биле свезане. У то оне аветиње узеше крлетку на рамена и наместише је на воловска кола.

ЧЕТРДЕСЕТ СЕДМА ГЛАВА

О чудном начину, како је био очаран Дон Кихоте од Манче, са другим славним догађајима.

Кад се Дон Кихоте виде на такав начин у кавезу и на колима, рече:

„Многе и врло озбиљне повести читао сам о тумарајућим витезовима; али никад нити сам читао, ни видео, ниги чуо, да очаране витезове возе на такав начин и са спорошћу, коју обећавају ове лепе и споре животиње; јер увек хоће њих да носе кроз ваздух са необичном брзином увијене у какав црн или густ облак, или на каквим огњеним колима, или пак на каквом ипогрифу, или на другој сличној зверињи; али што мене сада носе на воловским колима, то ме заиста баца у чудо; него можда витешки послови и волшепства нашега времена треба да иду другим путем, а не оним, којим су ишли у старо време; а и то може бити, како сам ја нов витез у свету и први, који сам ускренуо заборављено већ упражњавање пустоловскога витештва, да су исто тако пронашли нове и другојачије начине за опчињавање и за преношење опчињених. Како се то теби чини, Санчо синко?“

„Не знам ја, како се мени чини“, одговори Санчо, „јер нисам тако писмен у скитничким књигама, као ви што сте; тек толико смем рећи и заклети се, да ове авети, што туда муте, нису сасвим благочастиве.“

„Бог те видео, благочастиве!“ викну Дон Кихоте „како ће бити благочастиве, кад су то све демони, који су на се узели сабласне прилике, како би ово учинили и ставили ме у ово стање? А ако хоћеш да се увериш о тој истини, а ти их дирни и опипај, па ћеш видети, да им је тело само од ваздуха и да се само причињавају такви.“

„Бога ми, господине,“ одговори Санчо, „ја сам их већ пипао, па овај ђаво, што се ту вазданужурбао, има сасвим чврсто месо и још има нешто, што немају ђаволи, као што сам слушао, јер кажу, да они ударају на сумпор и на други гад, а овај ти мирише амбром на по сата.“

Ово рече Санчо за Дон Фернанда, који, као онакав господин, морао је мирисати, као што је Санчо казао.

„Немој да се томе чудиш, брат Санчо,“одговори Дон Кихоте, „јер хоћу да ти кажем, да ђаволи много шта знају, на нека и имају миризмате уза се, они се ни на шта не осећајум јербо су дугови, а ако се осећају, не могу се осећати на пријатне ствари, него на непријатне

и смрдљиве, а разлог је томе, што ма где били, они носе уза се и пакао, нити могу имати икакве олакшице у њиховим мукама, па како је пријатни мирис ствар љупка и слатка, то не може бити, да се они осећају на што пријатно; зато ако ти се чини, да тај ђаво за кога велиш, мирише амбром, ти се или вараш, или он хоће да те превари, како га ти не би држао за ђавола.“

Сам овај разговор био је између господара и слуге, па како се Дон Фернандо и Карденио бојаше, да ће им Санчо открити целу измишљотину, којој је већ много ушао у траг, то наумише да ускоре полазак и позвавши на страну крчмара, заповедише му да одседла Росинанта и осамари Санчово магаре, што овај учини са великом журбом.

Међу тим се беше парок погодио са четницима, да га прате до његова села, а за то ће им дати нешто на дан, Карденио обеси о ункашу на Росинанту с једне стране штит, а са друге берберски тањир, па знацима заповеди Санчу да се пење на свога магарца и да узме Росинанта у поводцу, а оба четника са њиховим мушкетима намести са обе стране кола; али пре но што ће кола да се крену, дођоше крчмарица, њена кћи и Мариторна да се опросте са Дон Кихотом, градећи се да оплакују његову срећу, а Дон Кихоте им рече:

„Не плачите, добре моје сењоре, јер све ове незгоде скопчане су с онима, који се оним занимају, чиме се занимам ја; и да ми се ове неприлике не дешавају, не бих себе ни држао за славна тумараћа витеза, јер такве ствари никад се не дешавају витезовима, који нису изашли на глас и не славе се, јер у свету нико о њима не води рачуна; али је ионако са јунацима, који побуђују завист спрам њихове врлине у многих кнезова и у многих других витезова, који употребљавају ружне начине, да би јунаке уништили. Ипак је врлина толико силна, да ће сама по себи, у пркос свима чаролијама, што их је знао први им проналазач Зоастар, као победитељка изаћи из свију незгода и осветлити свет својим виделом, као што и сунце светли на небу. Опростите ми, лепе госпе, ако сам вам по непажњи причинио какву непријатност, јер хотимице и навлаш то никоме не чиним; па молите бога, да ме опрости ове тамнице, у коју ме је неки злонамерни волшебник ставио, а ако је се опростим, нећу заборавити на оне милоште, које сте ми указивале у овом замку, те да вам на њима захвалим, да вам служим и наградим вас онако, како вам милости заслужују.“

Докле је ово бивало између госпа из замка и Дон Кихота, парок и берберин опросте се са Дон Фернандом и с његовим друговима, са капетаном и братом му и са свима оним радосним сењорама, нарочито са Доротијом и Лусиндом. Сви се изгрлише и искаше да јаве

једни другима, шта им се буде догодило, а Дон Фернандо каза пароку, куда да му пише, да би му јавио, шта је са Дон Кихотом, увравајући га, да га ништа не би могло тако обрадовати, као такав извештај, он пак сам јавиће му све што мисли да би му могло бити пријатно, као за своју женидбу и крштење Сорајидино, па за успех Дон Лујса, па за повратак Лусиндин њезином дому. Парок обећа, да ће што савесније учинити све што се од њега иште. Наново се стадоше грлити и наново чинише једно другом понуде.

Крчмар приђе пароку и даде му некоје хартије, рекавши му, да их је нашао у једном чпагу у бисагама, у којима се нашла новела о *Неопрезном радозналцу*, па како им се власник никад више није онуда вратио, то нека их он узме све, јер он и онако не зна читати, па му и не требају. Парок му захвали и отворивши тетарду, одмах виде, да с почетка ово писаше: *Новела о Ринконету и Кортадиљу*, одакле разуме, да ће бити друга приповест, те пошто је она о *Неопрезном радозналцу* била добра, то закључиваше, да ће и ова друга ваљати, јер ће можда обе бити од истога писца; зато је склони са намером, да је чита, кад буде био доколан.[97]

Он појаше своју мазгу, исто тако његов пријатељ берберин, обојица под образинама, да их Дон Кихоте не би одмах познао, и тако пођоше за колима; а ишли су у овом реду: прво идоше кола, која је водио рабаџија; с обе стране четници са њиховим мушкетима, као што је речено; онда долажаше Санчо Панса на свом магарцу, водећи Росинанта за улар; иза свију долажаше парок и берберин на њиховим здравим мазгама, с образинама на лицу, као што је речено, држећи се озбиљно и мирно, не ускоравајуићи ход већма, него што је допуштао спори воловски корак. Дон Кихоте сеђаше у кавезу везаних руку, опружених ногу, наслонивши се на летве, тако мучаљив и стрпљив, као да није човек од меса него кип од камена.

Тако полако и у тишини идеше једно две миље и доспеше у једну долину, где се рабаџији учини згода да волове одмори и пусти их на пашу. Он то рече пароку, а берберин примети, да се иде још мало даље, јер је знао, да иза брдељка, који се ту видео, има доља са бољом травом и лепша од оне, где су хтели да стану. Пристану уз берберинов предлог и тако наставе пут.

---

[97] *Ринконете и Кортадиљо* Сервантесова је новела. (*Ринкон* у шпањолском рећи ће кут, буџак, а *кортадиљо* врста је варања у картању.)

У то осврну се парок и виде да за њима иду шест или седам коњаника добро одевених и оружаних, који их брзо стигоше, јер нису ишли са спорошћу и флегмом воловском, него као који иду каноничким мазгама и са жељом, да што пре стигну на пландовање у крчми, која се оданде видела у растојању ни од једне миље.

Журни стигоше споре и учтиво се поздравише, а један од нових путника, који је заиста био каноник из Толеда и господар над онима, који су га пратили, видећи свечану опходњу са колима, четнике, Санча, Росинанта, парока и берберина и сувише Дон Кихота у кавезу и везана, не могаше да не запита, шта ће то рећи, да тога човека воде на такав начин; премда видећи обележја четничка, већ се беше домишљао, да ће бити какав грозан разбојник, или други какав злочинац, чија казна долази пред свето братство. Један четник, кога беше запитао, одговори овако:

„Господине, шта ће рећи, да овај витез овако иде, нека вам каже он, а да ми то не знамо“.

Дон Кихоте чуо је разговор и рече:

„Да ли сте, господо витезови, познати којом срећом и искусни у оном што се односи на тумараће витезове? Јер ако сте, казаћу вам моју несрећу, а ако нисте, немам рашта да се морим и да вам је казујем.“

Међутим већ стигоше и парок и берберин, видећи путнике у разговору са Дон Кихотом од Манче, да би онако одговорили, како им се не би открила лукавштина.

На Дон Кихотове речи одговори каноник:

„Богме, брате, ја се боље разбирам у књигама о витезовима, него ли у *Сумулама Виљалпанда*;[98] зато ако је само стало за тим, можете ми слободно казати оно што хоћете.“

„У име Божије,“ рече на то Дон Кихоте; „кад је тако, господине витеже, онда ваља да знате, да сам очаран у овом кавезу по зависти и лукавству пакосних волшебника, јер зликовци већма прогоне врлину, него што је поштени људи љубе. Ја сам тумарајући витез, и то не од оних, на чија имена слава се никад не сећа, да би их овековечила у својој памети, него од оних, који ће у пркос и на јад зависти и свима мазима, што их је Персија произвела, браманима од Инђије и ђимнософистама од Етиопије дасвоје име стави у храм бесмртности, да служи за пример и узор будућим вековима, где ће тумараћи витезови да

[98] Кашпар Кардиљо Виљалпандо, учен Шпањолац, који се одликовао по тридентској концилији, написао је под именом *Sumas de las sumulas* кратку школску књигу о лођици.

виде пут, којим ваља да иду, ако ће да стигну до вршка и часне висине од војничка занимања.”

„Сењор Дон Кихоте од Манче истину збори“, рећи ће ту парок, „јер је он у овим колима очаран не поради својих кривица и грехова, него поради пакости оних, који мрзе на врлину а храброст им је немила. Ово је, господине, *витез од Жалосна Лица*, ако сте икад чули зањ, чија храбра дела и велики подвизи биће уписани у тврду мед и у вечити мрамор, па ма се колико трудила завист да их помрачи и пакост да их прикрије.“

Када каноник чу заробљеника и слободнога да на исти начин говоре, од чуда скоро да се крсти, нити могаше да схвати, шта му би, а у истом чуду нађоше се и они, који су с њиме ишли. У то Санчо Панса, који беше пришао да чује разговор, увенчавајући још цело, рече:

„Јако, господо, можете ми замерити ово што ћу рећи, тек толико стоји, да је овај мој господин Дон Кихоте толико опчињен, колико и моја мати; он је сасвим при свести, једе и пије и свршује своју нужду, као и други људи и као што је свршивао, пре него што су га турили у кавез. Кад је пак тако, како хоће да ми докажу, да је опчињен? Јер ја сам слушао од многих људи, да кога су опчинили, тај нити једе, нити спава, нити говори, а мога господина да пусте, би надговорио и тридесет адвоката.“

Па се окрену и погледа у парока и настави:

„Јао, господине попо, господине попо! Зар ви мислите, да вас нисам познао? И зар мислите, да ја не знам и не докучујем, куда се иде са овом новом вражбином? Ма знајте дакле, да ћу вас ја познати, ма се ви и како замумуљили, па знајте да ћу вас докучити, ма ви како крили своје сплетке. Јер најпосле, тамо где влада злоба, не може опстати врлина, нити има дарежљивости, где је тврдовање. Ту се умешао ђаво, јер да није било ваше пречасности, досад би се мој господин већ био оженио инфантом Микомиконом и ја бих у најмању руку био гроф, јер мање што се није могло очекивати од доброте мога господина *од Жалосна Лица*, као ни од велике моје службе; али већ видим ја, да је истина, што људи веле, да се срећиню коло брже окреће, него коло у воденици, и ко је јуче био горе, тај је данас доле. Жао ми је само поради деце и жене, јер кад су могли и требали да се надају да им се отац кући врати као губернатор или вицекраљ од каква острва или краљевине, вратиће им се он као обичан коњушар. Све ово што сам вам казао, господине попо, само је за то, да ваша пречасност узме срцу и да помисли на бога и да не поступате тако са мојим

господином, па промислите добро, неће ли вас на оном свету бог узети на одвет због овога тамновања мога господина и узети вам као кривицу поради сваке помоћи и добра, које мој господин Дон Кихоте не може да чини, докле овако тамнује.“

„Усекни твој нос,“ рећи ће ту берберин; „зар и ти, Санчо, спадаш у друштво твога господина? Међер ја видим, да би требало да си с њим у кавезу и да си онако исто опчињен, као и он, јер је и тебе обузела витешка болест. У зао час примио си у се његова обећања и у зло доба напунио си тикву острвом, за којим тако чезнеш.“

„Нисам ја ни од кога ништа у се примио,“ одговори Санчо, „нити бих у се што примио, па ни од краља; ако сам и сиромах, ја сам кришћанин од старине и никоме ништа не дугујем; а ако чезнем за острвима, други чезну и за горим стварима, а сваки даје одвета за своје дело, па ако сам и мален човек, могу постати и папом, у толико пре губернатог каква острва, тим више, јер их мој господин може толико да задобије, да не зна, коме да их даде. Пазите се ви шта говорите, господине брицо, јер није сва мајсторија у бријању, па има неке разлике међу Петром и Петром. Ово велим, јер се знамо сви, а ја се не дам преварити; а што се тиче чини на мом господину, бог већ зна, шта је у истини; па нека тако и остане, јер би горе било да се то чеврљи.“

Берберин не хтеде да одговара Санчу, да овај по својој простоти не би оно открио, што је он са пароком толико крио, па због иста страховања био је парок рекао канонику, неко мали напред измакне, па ће му казати тајну са крлетком са другим стварима, које ће га занимати. Каноник учини тако измакне у напредак са својим слугама и са њиме, па саслуша пажљиво, што му је парок говорио о стању, животу, лудости и навадама Дон Кихота, укратко изложивши му искон и повод његовој лудости и сав ток његових збитија, све докле га није довео у крлетку, те шта им је намера, што га доводе у његов завичај, је да би се нашло каква начина, да се он излечи од његове лудости.

Наново се дадоше у чудо слуге и каноник, када чуше необичну повест о Дон Кихоту, и каноник рече:

„Заиста, господине пароче, ја мислим, да су по друштво шкодљиве те књиге, што их зову књигама од витезова; па ако вођен беспосленошћу и кривим укусом и јесам читао почетак скоро од свију што су печатане, никад не могох ни једне да прочитам од краја до корица, јер ми се чини, да су више, или мање, све на један калуп, нити једна више вреди од друге, ни ова од оне; и како се мени чини, овај ред писања и сачињења нити је од онога,

који зову милетским баснама, што су приче неприкладне и иду само на забаву, а не на поуку, противно баснама поучним, које забављају и уједно поучавају; па да узмемо да је главна намера таквих књига и забава, ја не знам, како ће то да постигну, кад су пуне таквих и толиких бесмислица; јер наслада, коју душа прима, треба да је она лепота и складност, коју ова види или посматра у стварима, што их вид или уображење предњу износи, а што год је ружно и нескладно, не може нам причинити никакву насладу. А каква лепота може да се има, или каква сразмерност делова према целоме и целога према деловима у књизи или причи, у којој деран од шеснаест година тако звизне дива велика као кула, да га преполови, као да је од медена колача? Или кад хоће да нам описују битку, пошто су казали, да на непријатељској страни има милијун бораца? Нека је протих ових јунак од књиге, у силу бога, хтели, не хтели, морамо да пристанемо на то, да је тај витез задобио победу једино храброшћу своје снажне мишице. Па онда шта да кажемо за ону лакоћу, са којом се краљица или царица наследњица баца у наручја каквом скитници и непознатом витезу? Чија памет, ван ако није посве варварска и неизображена, може да се задовољи читајући, како велика кула пуна витезова плови морем, као лађа са поспешним ветром, да данас омркне у Ломбардији, а сутра осване у земљама свештеника Јована од Инђије, или у другима каквим, које нити је описао Птоломеј, нити их је видео Марко Поло? А ако би ми се на то приметило да они који састављају такве књиге пишу их као измишљене ствари, дакле да нису дужни осврта ти се на ситнице и на истину, тима одговарам, да је измишљотина тим боља, што изгледа истинитија, и да је тим пријатнија, што више од сумњивога и могућега. Измишљене приче ваља да се сачетавају са разумом оних који их читају, зато ваља да су тако написане, како ће немогуће да буде олакшано, што је велико да буде поравњено, да бух буде занимат, да се читаоци чуде, узбуде, потресу и забављају тако, да напоредо иду сложно дивљење и уживање; а све то не може учинити онај, који бежи од вероватности и подражавања, у чему се састоји савршенство онога који пише. Ја не видех никакву књигу од витезова, која би творила једноставно тело у причи у свима њеним деловима, тако да средина одговара почетку и крај почетку и средини, него их сачињавају са толиким удовима, да више изгледа да су имали намеру да начине неку празну ствар, или неко чудовиште, него ли да створе сразмерну прилику. Осим тога у стилу су тврде, у радњама невероватне, у љубави бесрамне, у учтивости неотесане, у борбама опширне, у говору глупе, у пуровању безумне, и једном речи лишене сваке

разумне уметности, и зато заслужују да из кришћанске земље буду протеране, као непотребна поганија.“

Са великом пажњом слушаше га парок и учини му се, да је човек веома разборит и да има разлога у ономе што говори; зато му рече, пошто је и сам истога мишљења и киван је на књиге од витезова, то је и спалио све Дон Кихотове, а било их је много, па му исприча, како им је судио, те које је осудио на огањ и које је оставио у животу, чему се каноник не мало насмеја, те рече, како год свега зла, што га је рекао о тим књигама, налази у њима једну добру ствар, а то је предмет њихов, тако да се добар ум може у њима да покаже, јер дају широко и пространо поље, на коме без икакве препоне може перо да тече, описујући бродоломе, буре, мегдане и бојеве, приказујући ваљану војводу са свима својствима, која се за то иште, показујући се као обазрив, предупређујући лукавства својих непријатеља, а као речит говорник, наговарајући или одговарајући своје војнике, зрео у савету, брз у решењу, подједнако храбар у дочекивању, као и у нападању; описујући сад плачан какав и трагичан одгађај, сад весело и неочекивано збитије; овде прекрасна дама, часна, паметна и смерна, тамо витез кришћански, храбар а благ; овамо несразмеран варварски хвалиша, тамо владалац учтив, храбар и разборит; приказујући ваљаност и верност поданичку, величину и милости у господе; може да се покаже час као звездочатац, час као изврстан космограф, сад као музичар, час као који разуме државне послове, а каткад ће му се дати прилика да се покаже као врачар, ако хоће; може да изнесе лукавство Улиса, побожност Енеје, храброст Акила, несрећу Хектора, издајство Синона, пријатељство Евријала, дарежљивост Александра, величину Ћесара, благост и истинољубље Трајана, верност Сопира, мудрост Катона, и једном речи, сва она дела, која могу да савршеним творе одлична човека, час давајући их једноме, час делећи их међу многе; па кад се ово изврши са љупким стилом и са умним замишљајем, који се што је могуће већма приближује истини, онда ће без сваке сумње творити ткиво изаткано од разних лепих нити, које довршено показиваће нам толико савршенство и красоту, да ће оно постигнути најлеши циљ, који се иште од списа, а то је, да да у исти мах подучава и забавља, као што рекох, јер слободно писање ових књига даје маха, да се писац може показати као епик, лирик, трагик, комик, са свима оним стварима, које у себи садржавају најслађе и најпријатније науке песништва и витијества, јер епика може да се пише исто тако у прози, као у стиховима.

ЧЕТРДЕСЕТ ОСМА ГЛАВА

У којој каноник наставља претрес књига о витезовима, са другим стварима, достојнима његове умности.

„Тако је, како кажете, господине канониче,“ рече парок, „и зато заслужују особит укор они, који су досад сачињавали такве књиге, не осврћући се на какв леп говор, нити на вештину и правила, којих би се могли држати и прославити се у прози, као што су се стиховима прославила два првака грчке и латинске поезије.“

„Бар ја,“ на то ће каноник, „ био сам као у искушењу, да сачиним књигу о витезовима, држећи се свију ствари, које сам споменуо; па ако ћу истину да кажем, написао сам више него стотину табака, а да бих видео, да ли одговарају мојим намерама, саопштио сам их љубитељима таквих књига, ученим и разборитим, као и незналицама, који само у томе уживају, да чују глупости, па сам код свију нашао ласкаво одобрење; али поред свега тога нисам даље наставио, једно што ми се чинило, да нешто творим, што ми није занимање, друго, што сам видео, да је више глупака, него паметних; па пошто је боље бити похваљен од неколицине паметних, него ли покуђен од мнозине глупака, то не марим да се излажем збрканом суду уображене светине, које већином чита такве књиге. Али што ми је највећма ово избило из руку, па и из главе да га довршим беше разлог, који сам сам са собом расправио, а узео сам га из комедија, које се сад приказују, па сам рекао: Кад за ове, што сад приказују, било измишљене, или историјске, за све или за већину им веле, да су глупе и да немају репа ни ушију , па опет их за то светина слуша са уживањем и држи их и одобрава их као добре, макар да су далеко од тога; па кад сачинитељи и управитељи позоришта веле, да такве треба да су, а не другојачије, јер их такве хоће светина; па кад оне, које се држе права пута и обрађују басну према захтевима уметности, ваљају само за четири разумна човека, који и хразумеју, а сви остали ташти остају, слушајући уметничко дело, те писци претпостављају да код многих зараде што, него ли признања да добију код неколицине: то ће исто тако да прође и моја књига, пошто намучио држећи се поменутих правила, па ћу само бити залуду радио па ако сам неколико пута и покушавао да разуверим писце, да се варају, ако онако мисле, а да би више људи привукли и више славе добили, кад би приказивали комедије, које се држе уметности, а не глупости, они су тако утврђени и уверени у свом мишљењу, да нема разлога ни примера, који би их од њега одвратио.

Сећам се, да сам једанпут казао једном од тих тврдоглаваца: Кажите ми, да ли се сећате, како су у Шпањолској пре мало година приказивали три трагедије, које је сачинио славан један песник ових краљевина, а такве су биле, да су им се дивили, њима се наслађивали и уживали у њима сви који су их слушали као незналице, тако и учени, како велика гомила, тако и одабраници, те су приказивачима прибавиле само њих три више новца, него ли и тридесет од најбољих, које су се касније сачиниле? – Сећам се, одговори поменути писац, ви мислите *Изабелу, Филипу* и *Александру*?[99] – Баш те мислим, рекох ја; па кажите ми, да ли су оне набљудовале прописе уметности, а да ли због тога нису увесељавале цео свет, тако да погрешка није код светине, која тражи глупости, него код оних, који не знају друго да приказују. Исто тако, није глува била ни *Освета за незахвалност*, нити *Нуманција*, нити је био *Заљубљени трговац*, па ни *Наклоњена душманка*,) нити још некоје, које су сачинили некоји размни песници за своју славу и дику, као и за корист онима, који су их приказивали. И још овоме додадох друге ствари, којима сам га, како ми се чини, у неколико забунио, али га нисам толико задовољио и уверио, те да бих га извукао из погрешна му мишљења.“

„Ту сте, господине канониче,“ рећи ће сад парок, „дотакнули ствар, која је у мени пробудила стару мржњу, што је имам спрам данашњих комедија и која се барабари са мојом мржњом спрам књига о витезовима; јер како вели Тулије, комедија треба да је огледало човечија живота, пример за нарави и слика истине, а што се данас приказују огледало су глупости, примери лудости и слике од безобразности; јер куд може да буде веће глупости у ствари о којој говоримо него кад у првој појави првога чина излази дете у пеленама, а у другој већ долази као бркат човек? И где ћете веће лудости, него храбра старца, момка кукавицу, витију локаја, двородржицу саветника, краља надничара и принцезу судоперу? Па шта да кажем, како се осврћу на време, у коме могу или су могле да се догађају приказиване ствари, јер сам видео комедију, којој је први чин почео у Европи, други се наставио у Азији, а трећи се довршио у Африци, а да је било четири чина, четврти би се довршио у Америци, те би се тако збивала у сва четири дела света. Па ако је подражавање главно, чега комедија ваља да се држи, како ће моћи и средњи разум да

[99] *Освету за незахвалност* (*La ingratitud vengada*) написао је Лопе од Веге; *Нуманцију* написао је сам Сервантес, *Заљубљеном трговцу* (*El mercador amante*) писац је Кашар од Агилара, а *Наклоњену душманку* (*La enemiga favorable*) написао је каноник Франсиско Тарага.

задовољи она, у којој се износи радња, која се збива за краља Пепина и Карла Великога, па се као главно лице у њој износи цар Ираклије, како је са кретом ушао у Јерусалим и освојио свети гроб као Годофред од Буљона, кад су ту безбројне године између једнога и другога? А ако се комедија оснива на измишљеној ствари, како да јој се приписују историјске истине и додају комади од ствари, које су се догодиле разним лицима и у разна времена, и то не на вероватан начин, него са очевидним погрешкама, које се не могу извинити? А што је најгоре, имају незналице, које веле, да је у томе савршенство и да би претерано било више што тражити. А што, ако узмемо духовне комедије? Каква се чудеса измишљају у њима, какве лажне и испречне ствари, приписујући чудеса једнога светитеља другоме! Па се усуђују да творе чудеса и у световнима комедијама без друга обзира и премишљања, него што им се чини, да би ту згодно било такво чудо и виђеније, како они веле, како ће глупа светина да се чуди и да долази у комедију; а све то на штету је истини и на уштрб историји, па и на срамоту шпањолском уму; јер странци, који се са великом точношћу држе закона комедије, држе нас за варваре и незналице, гледајући нас, какве глупости и лудости чинимо; и у томе није довољно извињење казати, да у добро уређеним државама главна је намера при допуштању да се приказују јавне комедије у томе, да се публика забавља каквом часном забавом и уједно да се одводи од рђавих мисли, које рађа беспосленост; а пошто се то постизава ма каквом комедијом, добром или рђавом, то нема разлога прописивати законе, нити ограничавати оне, који их сачињавају и приказују, да их праве овако, како би требало да се сачине, пошто, како рекох, са сваком се постигне оно, на што се са њима иде. А ја бих на то одговорио, да би се тај циљ постигнуо далеко боље и без свака упоређивања са добрим комедијама, него ли са лошима, јер пошто је слушао уметничку и добро састављену комедију, слушалац ће отићи весео од шале, поучен истином, удивљен догађајима, разуман од разлога, опоменут сплеткама, мудар од примера, огорчен против порока и заљубљен у врлину; јер сва ова чуства пробудиће добра комедија у слушаочевој души, па био он ма како прост и туп; па је сасвим немогуће, да комедија, која би имала сва та својства, не би увесељавала и забављала и задовољавала много боље од оне, које их не би имала, као што их се већином лишавају оне, што се сада приказују. А кривица за то није код песника, који их пишу, јер некоји од њих знају врло добро, у чему греше и шта би требало да чине; али како су комедије постале продајном робом, то веле и истину веле, да их приказивачи не би куповали, кад не би биле од такве врсте; те тако

песник гледа да се прилагоди оном, што од њега иште приказивач, који ће да му плати труд. А да је то истина, види се на оним многим безбројним комедијама, које је сачинио један од најсрећнијих велеумова у овим краљевинама са толико дивоте, са толико оштроумља, са толико красним стихом, са тако озбиљним поукама, са тако добрим разлозима и најпосле тако пуне речитости и узвишена стила, да је свет испуњен његовом славом;[100] па да би се прилагодио укусу приказивача, нису све достигле савршенство потребно, као што су га некоје постигле. Други их сачињавају, толико не осврћући се на оно што чине, да после представе глумци морају да беже и да се крију, бојећи се да ће бити кажњени, као што је то бивало много пута, јер су приказивали ствари на уштрб некојих краљева и на погрду некојим породицама; а све ове незгоде престале би, па и друге многе које не помињем, кад би се при двору поставило лице разборито и паметно, које би прегледало све комедије, пре но што би се приказале, и то не само оне, које би се приказивале у престоници, него и све што би се хтеле да приказују у Шпањолској, па без његовога одобрења, печата и потписа да никаква власт не да у свом месту приказивати какву комедију. На тај начин постарали би се глумци да шаљу комедије на двор и са сигурношћу могли би их приказивати, а који их пишу, поклањали би више старања и брижљивости своме послу, бојећи се да ће им рад проћи кроз оштри испит онога који га разуме; и на тај начин сачињавале би се добре комедије и постигло би се што срећније оно, што се од њих иште, то јест забава за народ, као и слава шпањолских великих умова, корист и безбедност за глумце, а уштедио би им се страх од казне; а ако би се предала дужност другоме или истоме, да прегледа књиге о витезовима, које се нове пишу, зацело би некоје могле изаћи са савршенством, које сте споменули, обогаћавајући наш језик пријатним и драгоценим даром речитости, давајући прилике да старије књиге буду замењене виделом нових, које би биле као часна забава не само за беспослене, него и за оне, који имају и сувише посла, јер лук не може увек бити затегнут, нити природа и слабост људска могу да опстану без каква допуштена уживања.“

Каноник и парок беху дотле дошли у своме разговору, када берберин њима приђе и рече пароку:

---

[100] Ово се тиче Лопа од Веге, савременика Сервантесова, који је написао не мање од осамнаест стотина драматских дела.

„Господине лиценцијате, овде је место, за које сам рекао, да је згодно, да ми пландујемо, а волови да имају свежу и обилату пашу.“

„И мени сае тако чини,“ одговори парок.

Каже канонику, шта је намерио, а овај зажеле да остане са њима, примамљен положајем красне долине, која им се погледу даваше; па да би уживао у долини, као и у разговору са пароком, који му се већ био понаравио, а и да би подробније дознао за дела Дон Кихота, заповеди некојим својим слугама, да оду до крчме, што је недалеко оданде била, и да из ње донесу што буде било за јело свима, јер је био наумио да оно после подне тамо проведе; на што му један служитељ одговори, да ће мазга са храном бити већ у крчми, а да она толико носи сваке захире, да ће у крчми требати узети само јечма.

„Кад је тако,“ рече каноник, „ нека се тамо отерају све мазге, а овамо дотерајте ону са захиром.“

Докле ово биваше, виде Санчо, да може говорити са својим господином без ваздашања присуства парокова и берберинова, који су њему подозриви били, приђе кавезу, у коме му господин беше, и рече му:

„Господине, хоћу да скинем терет са срца и да вам кажем, како је управо са вашим чинима, а то је, да ова двојица што ту иду покривена лица, парок је од нашег села и берберин, па мислим да су удесили, да вас тако воде чисто што вам завиде, што сте их надмашили у славним делима. А кад је то истина, онда излази, да вас нису опчинили, него су вас обманули и заблудили. У доказ томе хоћу нешто да вас питам, а ако ми онако одговорите, као што мислим да ми морате одговорити, ода ћете руком опипати ову превару, па ћете видети да нисте опчињени, него сте мало шенули памећу.“

„Питај, Санчо, синко, што ти је воља,“ одговори Дон Кихоте, „ а ја ћу те задовољити и потпуно одговорити твојој вољи; аштo велиш, да су ови што са нама иду ту наши земљаци и знанци парок и берберин, лако може бити, да изгледа, као да су баш они; али да су то баш они заиста, то никако немој да мислиш; то треба да знаш и разумеш, ако ти се они онако чине, како кажеш, то ће бити зато, што су они, који су ме опчинили, узели на се тај лик и наликост, јер волшебницима је лако да узму прилику на се, каква им је воља, то ће бити узели вид ових наших пријатеља, да би ти дали повода да мислиш то што мислиш и да те заведу у лавиринту мисли, из кога нећеш изаћи, па да имаш и Тезејево уже; а зато су то учинили, да бих се ја поколебао у мом уверењу и да се не бих домислио, откуда ми

долази та беда; јер кад са једне стране ти ми кажеш, да ме прате берберин и парок из нашега села, а ја са друге стране видим себе у кавезу, а овамо знам, да човечанске силе, осим натприродних, не би биле довољне да ме стрпају у крлетку, шта можеш друго хтети да мислим, него да начин моје очараности превазилази све што сам их читао у свима повестима, у којима је реч о тумараћим витезовима, који су били очарани? И тако можеш се сасвим умирити, у колико верујеш, да су оне који кажеш, јер су толико, колико сам и ја Турчин; а што хоћеш да ме нешто питаш, говори, а ја ћу ти одговарати, ако ћеш ме питати и до сутра.“

„Јао мајко божија!“ викну Санчо; „ та за може да буде, да сте ви тако тврде главе и тако без мозга, да не видите, да је то чиста истина, што вам говорим, и да ово ваше тамновање и несрећа не долази толико од вражбине, колико од злобе? Али кад је тако, гледаћу да вам сасвим докажем, да нисте одчињени; дакле ми кажите, тако вас бог опростио ове муке и тако се нашли у наручју моје госпође Дулсинеје, кад на то и не помишљате!“

„Остави се преклињања,“ рече Дон Кихоте, „ па питај што хоћеш, јер сам ти већ казао, да ћу ти одговорити што точније.“

„То иштем,“ на то ће Санчо, „и што бих да знам то је да ми кажете, не додавајући и не одузимајући ништа, него потпуну истину, као што се очекује да је казују и као што је казују сви који као ви носе оружје под именом скитница витезова.“

„Кажем ти, да ни у чему нећу лагати,“ одговори Дон Кихоте; „почни једанпут да питаш, јер заиста већ си ми, Санчо, досадан са толиким уверавањем, молбама и припремама.“

„Ја кажем, да верујем у доброту и истину мога господина, па тако, пошто то спада у нашу ствар, питам вас, говорећи са сваким поштовањем, да ли откако сте стрпани у крлетку и како мислите очарани у том кавезу, нисте добили вољу и жељу, да свршите велику или малу нужду, као што се то каже?“

„Не разумем те са свршивањем нужде, Санчо; изјасни се боље ако ћеш да одговорим правце.“

„Зар може да буде да ви не разумете, шта је то свршивати велику и малу нужду? Ма то знају и мала деца у школи. Дакле да знате да хоћу да кажем, да ли вам је дошла жеља да нешто учините, што не може да се пропусти?“

„А сад те већ разумем, Санчо. Те колико пута, па и сад имам вољу – опрости ме ове беде, иначе може да буде свашта.“

ЧЕТРДЕСЕТ ДЕВЕТА ГЛАВА

У којој је реч о мудром разговору, који је имао Санчо Панса са својим господином Дон Кихотом.

„А!“ викну Санчо, „сад сам вас ухватио, то је оно што сам желео да знам за живот главе. Е дакле, господине, можете ли порицати, да сви тако веле, кад је неко зле воље, кад не зна шта му је, па нити једе, нити пије, нити спава, нити одговара како треба на оно што га питају, да није друге него да су га опчинили? Отуда излази, да који не једу, нити пију, нити спавају, нити свршују природне послове које сам поменуо, да су ти људи опчињени; али нису они, који имају жељу, као и ви, и пију, кад им се да, и једу, кад што имају, и одговарају на све што их питају.“

„Истину зборишь, Санчо,“ одговори Дон Кихоте; „али сам ти већ казао, да имају многи начини од чини, па може бити да су се временом променили једни на друге, те је сад обичај, да који је опчињен све ово чини што и ја чиним, ако то пре и нису чинили, тако да против обичаја нема шта да се чини и да се нешто изводи. Ја знам и држим за себе, да сам очаран, и то ми је довољно за спокојство моје савести, јер то би ме врло мучило, кад бих помислио, да нисам очаран и да тако стојим у кавезу беспослен и као кукавица, одузимајући помоћ, коју бих могао пружити многим невољницима и потребнима, којима можда и у овај пар у највећем степену треба моја потпора и помоћ.“

„Ја ипак велим,“ на то ће Санчо, „да би ради веће потпуности и задовољства добро било кад бисте покушали да изиђете из ове тамнице, а ја ево дајем реч, да ћу вам по могућству олакшати, па и извући вас одатле; па гледајте, да опет седнете да свог доброга Росинанта, који такође изгледа као опчињен, тако је сетан и невесео; па кад тако учинимо, наново ћемо да окушамо срећу тражећи пустоловине; а не пође ли нам то за руком, имаћемо каде да се вратимо у крлетку; а ја вам обећавам, као добар и веран коњушар, да ћу се и ја са вама затворити, ако бисте случајно ви били тако несрећни, или ја тако глуп, то не би онако испало, како ја кажем.“

„Ја пристајем да чиним, како велиш, брат Санчо,“ одговори Дон Кихоте, „па кад ти се учини згода да ме ослободиш, хоћу ти се повиновати у свему и свачему; али ћеш већ видети, Санчо, како се вараш у познавању моје несреће.“

У овом разговору скитница витез и његов коњушар стигоше тамо, где их већ одјахали очекиваше парок, каноник и берберин. Одмах испрегне рабација воловеиз кола и пусти их

да по својој вољи иду по овој зеленој и љупкој долини, чија свежина позиваше да је људи уживају, али не очарани као Дон Кихоте, него паметни и разумни, као његов коњушар, који замоли парока, да допсути, да његов господин за часак изађе из крлетке, јер ако га не пусте, неће му тај затвор остати онако чист, као што би пристојност изискивала од таква витеза, као што је његов господин.

Парок га је разумео и рече, да би он врло радо учинио што иште, да се не боји, кад му се господин види у слободи, да ће опет ударити у свој посао и отићи где га нико више не би нашао.

„Ја стојим добар, да неће утећи,“ рече Санчо.

„И ја,“ рече каноник, „нарочито ако ми даде витешку реч, да се од нас неће одвајати, докле не буде наша воља.“

„Ево моја реч,“ прихвати Дон Кихоте, који је све то слушао; „тим пре, што онај, који је очаран као ја, нема слободу да од своје личности чини што би хтео, јер онај, који га је очарао, може да учини, да се он не може с места макнути ни за триста година, па кад би утекао, вратио би га у лету; па кад је тако, можете ме слободно пустити, тим пре, што би то било косрисно за све, а ако ме не пустите, уверавам вас, да нећете моћи избегнути непријатности по обоњаније, ако се не бисте одавде уклонили.“

Каноник му узе једну, ако су му и биле везане, па на његово поштење и реч пустише га из крлетке, чему се он веома и без мере радоваше, кад се виде изван крлетке, и прво му беше да протегли цело тело, затим оде до Росинанта, па потапкавши га два пута по сапима, рече:

„Уздам се у бога и његову благословену мајку, о цвете и огледало коњско, да ћемо се нас двојица скорим онако видети, како желимо, ти под својим господарем, а ја на теби, вршећи дужност, ради које бог ме је дао на свет.“

И казавши то, Дон Кихоте уклони се са Санчом на страну, одакле се врати веома олакшан и са тим већом жељом да оно изврши, што ће му наредити његов коњушар.

Каноник га посматраше и дивљаше се, гледајући му необичност његове велике суманутости и да је у говору и одговарању показивао потпуну присебитост, само би онда отишао на зауш, као што је речено бише пута, кад би реч дошла на витешке послове; и тако покретан, саучешћем пошто су се сви били посадили на зеленој трави, чекајући на каноникову захиру, рече му:

„Да ли је можно, племенити господине, да је читање злосрећних и никаквих књига од витезова имало толике силе код вас, да вам је окренуло памет тако, да сад мислите, да сте очарани, уз друге ствари истога рода, које су тако далеко од истине, као што је далеко од ње сама лаж? И како је можно, да има људскога мозга, који би себи замишљао да је у свету било оних безбројних Амадиса и оне булументе од толиких славних витезова, толиких императора од Трапезунта, толиких Феликсмарта од Хирканије, толиких јорга, толиких скитница девица, толиких змија, толиких аждаја, толиких дивова, толиких нечувених збитија, толиких начина очаравања, толиких битака, толико презмерних мегдана, толике претераности у оделу, толиких заљубљених принцеза, толиких окнежених коњушара, толиких љупких кепеца, толиких писамаца, толике учтивости, толиких храбрих жена, и једном речи толиких и тако суманутих ствари, као што их има у књигама од витезова? Што се мене тиче, могу да кажем, да у њима у неколико и уживам, докле ми не падне на ум, да је све то лаж и глупост; али кад се сетим шта су управо, завитламо зид и најбољу од њих, па бих је и у ватру бацио, кад би ми се десила при руци, јер заслужују такву казну, пошто су лажне и преварне и без онога, што иште природност, и јер измишљају нове секте и нове начине живота, и јер дају повода, да глупа светина верује и за истину држи толике глупости што су у њима; па још су толико продрзљиве, да се усуђују реметити памет разборитих и изображених племића, као што се ето види јасно отуда, што су с вама учиниле, јер су вас дотле довеле, да су вас морали затворити у крлетку и носити вас на воловским колима, као што носе или воде лава или тигра од места до места, да би што добили приказујући га. Дела, господине Дон Кихоте, пожалите сами себе и вратите се у крило разума, па употребљавајте свој обични разум, који вам је небо дало, употребљавајући ретки дар свог ума на другојачије читање, на корист ваше савести и на умножење своје части; а ако руковођени својом природном наклоношћу хоћете баш да читате књиге од славних дела и витезова, читајте у светом писму књигу о судијама, јер ћете тамо наћи узвишене истине и дела колико истинита, толико и храбра. Лузитанија је имала Варијарта, Рим Ћесара, Картађина Ханибала, Грчка Александра, Кастилија кнеза Фернана Гонсалеса, Валенција Сида, Андалузија Гонсала Фернандеса, Естремадура Дијега Гарсију од Паредеса, Херес Гарса Переса од Варгаса, Толедо Гарсиласа[101], Севиља Дон

[101] Толедо има два Гарсиласа. Један је песник, који је такође био добар војник. Сервантес овде мисли другога Гарсиласа од Веге, који се прославио, кад су католички краљеви 1491. године били опсели Гранаду.

Мануела од Леона, па читање њихових храбрих дела може да забавља, поучи, увесељава и на дивљење да побуђује најузвишеније умове, који би их читали. Овакво читање, мој господине Дон Кихоте, било би достојно вашега одличнога ума, и са њим поучили бисте се у историји, заволели бисте врлину, упутили бисте се у благостињи, поправили бисте се у наравима, били бисте храбри без подрзљивости, срчани без подлости, а све то било би богу на част, вама на корист и Манчи на славу, јер сам дознао да сте ви тамо рођени и да вам је одатле порекло."

Што пажљивије слушаше Дон Кихоте каноникове речи, па пошто је видео да је овај престао говорити, подуго га посматраше, па онда рече:

„Мени се чини, господине племићу, да ваше речи иду на то, да ми даду разумети, како у свету није било тумараћих витезова, и да су све књиге о витезовима лажне, лажљиве, шкодљиве и непотребне за државу, и да сам ја зло чинио читајући их, још горе верујући им, а најгоре подражавајући им, лативши се да вршим најмучније занимање тумараћега витештва, које оне приказују, па велите, да у свету није било ни Амадиса ни од Галије, ни од Грецијe, нити свију оних других витезова, којих су пуне књиге."

„Сасвим је тако, као што сад рекосте", одговори каноник.

На то му рече Дон Кихоте:

„И то сте додали, како су мени те књиге причиниле многу штету, јер су ми пореметиле памет и довеле ме у крлетку, те да би за мене боље било да се исправим и да променим читање, читајући друге истинскије књиге и које боље забављају и поучавају."

„Тако је", рече каноник.

„А ја," на то ће Дон Кихоте, „велим, да ви немате памети и ви да сте очарани, кад сте могли да итустите толике погрде на ствар тако припознату у свету и узету као истиниту, да онај, који би је порицао, заслужио би исту казну, коју ви, како велите, дајете књигама, кад их читате и оне вам дођу бљутаве; јер хтети некоме доказати да Амадиса није било у свету, ни свих оних пустловних витезова о којима су повести пуне, било би као и доказивати, да сунце не светли, лед није хладан, ни земља да нас не носи. Јер камо у свету умља, које ће кога уверити, да није било истина оно за инфанту Флоринесу и Гуја од Бургундије, па оно за Фијерабаса на мосту од Мантибла, што се догодило за Карла Великога? Па ево се кунем,

---

Његазову и Гарсиласо од Аве Марија (Здрава Марија), јер је на мегдану погубио једног маварског витеза, који је из погрде на репу свога коња носио име Аве Марија.

да је то тако истина, као сад што је дан; а ако је лаж, онда излази да није било ни Хектора, ни Акила, ни тројанскога рата, нити дванаест перова од Француије, ни краља Артуса од Англије, који и дан данји иде претворен као гавран и коме се у његовој краљевини надају сваки час; исто тако дрзнули би и казали, да је лажна повест Гуарина Мескина, и она о освојењу светога Гријала[102], а да није истина миловање Дон Тристана и краљице Изеје, нити оно Хиневре и Лансерота, а овамо имају лица, које се сећају, тако рећи, да су видели дуењу Кинтањону, која је била најбоља пехарница у Великој Британији; а то је тако истина, да се ја сећам, како ми је говорила једна моја баба са очине стране, кад би видела какву дуењу са часном капом: Дете моје, ова изгледа као дуења Кинтањона; из чега ја изводим, да је морала познавати, или је барем могла да види какав њен лик. А ко може казати, да није истинита повест о Петру и лепој Магалони, кад се и дан данји у краљевској оружници види чекрк, којим се управљао дрвени коњ, на коме је храбри Петар јездио ваздухом; а чекрк је нешто већи од руде у колима? А уз чекрк је седло Бабијеке[103], а у Ронсесваљима је Ролданов рог, толики као велики какав балван[104], одакле може да се изводи, да је било дванаест перова, да је био Петар, да је био Сид и остали витезови од оних, који су на своју руку тражили пустоловине. Иначе кажите, да није истина, да је био тумарећи витез храбри Лузитанац Хуан од Мерла, који је отишао у Бургундију и у граду Раси борио се са славним господином Шарном, кога су звали Мојсијем Петром, а затим у граду Базилеји са Мојсијем Хенриком од Реместана, па је из оба мегдана изашао као победилац и пун часне славе; као ни збитија и мегдани, што су их такође у Бургундији имали храбри Шпањолци Педро Барба и Гутијере Кахада (у чијега рода ја произилазим у правој мушкој грани по мачу), који су савладали синове грофа Сан Пола. Кажите, да није отишао у Немачку да тражи пустоловине Дон Фернандо од Геваре, који се борио са господином Ђорђем, витезом куће дуке Аустрије. Реците, да су лакрдије биле мегдани Суера од Кињона дел Пасо; подвизи Мојсија, Лујса Фалсеса против Дон Гонсала од Гусмана, кастиљанскога витеза, са толиким другим великим делима, што их починише крштени витезови из ових и страних краљевина, а тако су ујамчена и истинита, да и опет кажем, ко би их порицао, лишавао би се свака ума и здраве памети.“

---

[102] Свети Гријал или Грал чинија је, у коју је Јосиф од Ариматије примио крв Исуса Христа, кад га је скинуо са крста, да би га погребао. Повест о томе, како су краљ Артус и витезови од Округле Трпезе освојили светога Гријала, написана је прво латински у дванаестом столећу.

[103] Бабијека је коњ шпањолскога народнога јунака Сида.

[104] Како веле Данте и Бојардо, овај рог чуо се на две миље далеко.

Удивљен слушаше каноник ову збрку Дон Кихотову од истине и лажи и гледајући, колико он знаде све оне свари, које се тичу и односе на дела његових тумараћих витезова, па му одговори:

„Не могу спорити, сењоре Дон Кихоте, да није истина нешто од онога, што сте казали, нарочито што се тиче шпањолских тумараћих витезова; исто тако допустићу да је било дванаест перова од Франције; али не могу да верујем, да су они све оно починили, што о њима пише арцибискуп Турпин; јер толико је истина, да је било витезова, које су одабрали краљеви од Франције, па су их звали перовима[105], пошто су били једнаки по врлини, пореклу и храбрости, или је бар требало да су једнаки, и то је био као неки ред, као што га имају данас витезови од Сантјага или Калатраве, јер се претпоставља, да они, који су у том реду, треба да су витезови ваљани и храбри од добра рода; па као што се данас каже витез од светог Јована или Алкантаре, тако су у оно време казали витез од дванаест перова, јер је било дванаест једнаких, који су бирани у овај војнички ред. Да је био Сид, о томе нема сумње, као ни од Бернарду од Карпија; али мислим, да има врло много претеривања у ономе, што веле за њихова дела. Што се пак тиче чекрка грофа Петра, који споменусте, и да је уз Бабијекино седло у краљевској оружници, ту признајем мој грех, јер сам таква незналица, или тако кратковид, да ако сам и видео седло, нисам могао да видим чекрк, макар да је онолики, као што ви кажете.“

„Ма и он је тамо, без сваке сумње“, примети Дон Кихоте, „и за ближе означење кажу, да су га турили у говеђу кожу, да га не би попао плесан“.

„Може бити да је и тако,“ одговори каноник, „али тако ми редова што сам их примио, не сећам се, да сам га видео; али баш и да допустим, да је тамо, зато нисам дужан веровати повести толиких Амадиса, нити оне од онолике булументе витезова, као што нам се тамо прича; нити има разлога, да човек, као ви што сте, тако частан и тако даровит и имајући тако одличан разум, треба да истините држи толике и тако необичне лудорије, као што су писане у глупим књигама од витезова“.

[105] *Pair*, француски (*Pares*, латински, што ће рећи једнаки).

ПЕДЕСЕТА ГЛАВА

О паметној препирци Дон Кихота са каноником, са другим догађајима.

„То би лепо било!“ одговори Дон Кихоте; „дакле књиге, које су печатане са краљевским одобрењем и са одобрењем оних, који су их прегледали, и које се с вољом читају и славе се од великих и малих, од сиромашних и богатих, од учених и неписмених, од простих и витезова, једном речи од свију људи, па били они кога му драго стања и занимања, те књиге да буду лаж, а овамо изгледају сасвим истините, јер нам казују оца, матер, завичај, рођаке, године, место и дела на длаку и од дана на дан, што их је какав витез извршио, или их витезови извршили? Ћутите само, не говорите такве погрде и верујте ми, да вам у томе дајем савет, какав треба да вам даде разборит човек; иначе читајте их, па ћете видети ону сласт при читању. Кажите ми, молим вас, зар може бити веће уживање, него гледати, тако да кажем, како се ту сада на наше очи указује велико језеро смољано, како кључа и ври, а по њему плове и тумарају силне змије, гује и гуштерови и многе друге врсте дивљих и страшних зверова, па тек од средине језера чује се тужан глас, који збори: „О витеже, који си да си, који посматраш страшљиво језеро, ако хоћеш да задобијеш благо, што се крије под овим црним валима, покажи врлину твојих снажних груди, па се залети у средину ових црних и кључалих таласа, јер не учиниш ли тако, нећеш бити достојан да видиш велика чудејства што их у себи крију и садржавају седам дворова од седам вила, који су испод овог црнила.“ А витез тек што је чуо овај страшљиви глас, а он не промишљајући даље, не осврћући се на опасност, којој се излаже, па и не скинувши тешки свој оклоп, препоручи се богу и својој дами и баци се у по кључала језера, кад уједанпут и не знајући како, нађе се на цветну пољу, на које елисејска поља ни нашенена нису. Тамо му се чини, да је небо ведрије и да сунце светли са подмлађеном светлошћу: очима му се укаже пријатан гај са тако зеленим и лисним дрвима, да му зеленило увесељава поглед, а слух му чује слатко и природно појање малених и шарених безбројних птичица, које леткају међу уплетеним гранама. Овде види поточић, чија свежа вода изгледа као течан кристалд и тече преко чиста песка и углађена шљунка, који изгледа као злато и чисти бисер. Тамо види диван шедрван од шарена јаспида и углађена мрамора; намо види други, удешен необично, где ситне шкољке од каменица са завојитим белим и жутим пужевим кућама, намештене у неуредну реду, са измешаним

међу њима комадима од сјајна кристалда и подражаваним смарагдима творе разнолик посао, тако да уметност, подражавајући природи, овде као да је побеђује. Ту уједанпут угледа јаку тврдињу или диван замак, коме су зидови од жежена злата, гребени од дијаманта, врата од јаћинта, једном речи, тако је чудесно састављен, да ако вештаство, које је при њему употребљено, није друго, него дијаманти, карбункули, рубини, бисер, злато и смарагди, још му више вреди израда; а пошто се тога нагледао, зар може још што више бити, него кад види, како на врата од замка излазе многе девице, којима богато и велелепно одело кад бих сад хтео да описујем, као што нам га казују повести, никад не бих дошао до краја, па она, која међу њима изгледа као главна, узме за руку смеонога витеза, који се бацио у кључало језеро, па ни речи не говорећи, одведе га у богату тврдињу или замак, тамо га свуку гола, као од мајке рођена и окупају га у млакој води, а за тим га намажу миришљавим мастима и обуку у кошуљу од најтањега садиплатна, која је сва намирисана, па онда дође друга девица и пребаци му преко рамена плашт, за који веле, да ваља барем града, а можда и више? Па што, кад за тим видимо, како нам описују, како га после свега тога одведу у другу салу, где налази трпезе са толиком раскошношћу постављене, да мора да се чуди и диви? Па што, кад га видимо, како му лију на руке воду сву од амбера и мирисава цвећа начињену? Што ли, кад га седају на столицу од слонове кости? Па кад видимо, како га служе све девице, хранећи чудесну мучаљивост? Што ли, кад му доносе толике ђаконије тако укусно зготовљене, да му иштал не зна, које да се маши? Па кад чује свирку, која јечи, докле он једе, а не зна се, нико пева, ни откуда јечи? А кад је свршио ручак и трпеза се распремила, па витез се на столици извалио и можда чачка зубе, као што је обичај, ето уједанпут на врата од сале улази друга много лепша девица, него и једна од пређашњих, па седне до витеза и почне му казивати, какав је то замак и како је она у њему очарана, са другим стварим,а које бацају витеза у чудо, а у удивљење оне који читају његову повест? Нећу о томе даље да говорим, јер из овога може да се изводи, нека се узме и чита ма на ком месту повест о каквом тумараћем витезу, увек ће оном који је чита причинити насладу и дивљење; па верујте ми, као што вам рекох, читајте ове књиге, па ћете видети, како ће вам растерати сету ако је имате и поправити вам расположење, ако вам случајно не би било најбоље. За себе могу да кажем, откако сам постао тумараћи витез, ја сам храбар, учтив, штедар, васпитан, великодушан, удворан, смеон, благ, стрпељив, подносим муке, затвор, чини, па ако сам у овај пар затворен у

кавезу као луд, уздам се, ако ми буде небо ишло на руку и срећа ми не буде противна, да ћу са мојом храбром мишицом до мало дана постати краљем од какве краљевине, па ћу онда моћи показати захвалност и штедроту, која ми испуњава груди; јер вере ми, господине, сиромах нема подобности да покаже врлину штедроте спрам кога, па ма је он имао и у највишем степену, а захвалност, која се састоји једино у жељи, мртваје ствар, као што је мртва вера без дела. За то желим, да ми срећа што пре пружи прилику, те да постанем императором и да покажем моје срце, чинећи добра мојим пријатељима, а нарочито овом сиромашку Санчу Панси, моме коњушару, који је најбољи човек што га има у свету, па бих да му дадем какву грофовину, као што сам му поодавно обећао, само се бојим, да неће имати вештину за управу својом државом."

Чим је Санчо чуо ове речи свога господина, а он му рече:

„Само ви, господине Дон Кихоте, гледајте да ми дате ту грофовину, коју сте ми толико обећавали, а ја јој се толико надам, а ево вам моја реч. да неће бити мане у моме владању, а ако баш не бих умео владати, ја сам слушао, да имају људи у свету, који узимају од господе властелинства у закуп, па им дају годишње неколико што одреде, па они воде бригу о управи, а господин седи без бриге и ужива доходак који му дају, не старајући се за друго што; па ћу тако и ја да учиним, нити ћу око тога вздан лупати главу, него ћу одмах свега да се отарасим, па да уживам мој доходак, као какав дука, а они тамо нека раде како знају."

„Ово важи, брат Санчо, за уживање дохотка," примери каноник; „али што се тиче изрицања правде, ово мора да разумева сам господар државни, и ту онда стало је до његове вештине и разборитости, а нарочито до добре намере, јер ако нема ове у начелу, увек ће бити погрешна средства и циљеви, а и бог хоће да помаже добру намеру простог ума, а да иде против зле намере умнога човека."

„Не знам ја те вилозовије," одговори Санчо Панса, „само то знам, чим будем имао грофију, знаћу и управљати њом, јер и ја имам душу, као и други, и имам тело као ма који, па ћу да будем у мојој држави такав краљ, као и сваки у својој, а кад сам то, чинићу што ми воља, а чинећи што ми воља чинићу за моје уживање, а чинећи за моје уживање, бићу задовољан, а кад је ко задовољан, нема шта више да жели, а кад нема шта више да жели, онда је ту и крај, па нека само дође држава, па збогом и видећемо се, што рекао слепац слепцу."

„Нису, Санчо, лоше философије, што си их казао, ипак има много шта да се каже што се тиче грофовина.“

Ту прихвати Дон Кихоте:

„Ја не знам, шта има да се каже, само се руководим примером, који ми даје велики Амадис од Галије, који је начинио свога коњушара грофом од инзуле на копну, те тако и ја могу без устручавања начинити грофом Санча Пансу, који је један од најбољих коњушара што су их имали тумарећи витезови.“

Дивљаше се каноник лођичној лудости – ако у лудости има лођике – коју је Дон Кихоте наговорио, начину, како је описао догађај витезова од језера, упечатку, који су у њему учиниле измишљене лажи у књигама што их је читао, а најпосле чуђаше се лудости Санча, који са толиком жудњом очекиваше грофовину, коју му је његов господин обећао.

У то вратише се и каноникове слуге, које су ишле у крчму по мазгу са захиром па раширивши саг по зеленој трави на ливади, да им буде трпеза, поседаше у хладу неколиких дрва и прихватише се ту, да рабација не би изгубио прилику са тим местом, као што је речено.

Једући они, уједанпут чуше неки шум и звук од клепетуше, који долажаше од нека трња и густа шипрага, а у исти мах угледаше, где из те честе изађе лепа коза, сва шарена црна, бела и мрка; за њом долажаше козар, који је зваше и говораше јој по обичају, еда би стала, или се вратила чопору. Бегуница коза, плашљива и поплашена, дође до људи, као да би у њих заштиту тражила, и ту стаде. Пристиже и козар, па ухвативши је за рогове, као да би подобна била разумети му речи, говораше јој:

„Скитницо, скитницо, шарко, шарко! Куда си се дигла по такву путу? Какви су те то вуци поплашили, цуро моја? Хоћеш ли ми казати, шта је то, лепото моја? Али шта може друго бити, него си женска рода, па не можеш мирна да останеш – да враг носи и твоју ћуд и свију оних, којима подражаваш! Ходи натраг, ходи натраг, драга моја, јер ако не толико задовољна, а оно ћеш барем сигурна бити у твом обору или са твојим другарицама; јер кад ти тумараш тако без вође и пута, која треба да их пазиш и водиш, шта онда могу оне да чине?“

Козареве речи причинише удовољство онима који их чуше, нарочито канонику, коју му рече:

„Тако ти живота, брате, одмори се мало и немој да се журиш, враћајући тако брзо ову козу њеном стаду; јер кад је женско, као што велиш, она мора да следује свом природном нагону, па ма ти колико у томе њој сметао. Узми овај залогај и напи се једанпут, чиме ћеш утолити свој гњев, а коза ће се међу тим одморити.“

С тим речима пружи му на врх ножа плеће од хладна печена питома зеца.

Козар прими то и захвали, напи се и умири се и за тим рече:

„Зато што сам с овим живинчетом тако говорио, немојте да ме држите за глупа човека, јер речи које сам казао није да не значе нешто. Ја јесам сељак, али нисам тако прост, да не знам, како ваља да се поступа са људима и како са стоком.“

„То верујем потпуно,“ рече парок, „јер из искуства знам, да планине рађају књижевнике и да пастирске колебе закривају мударце.“

„У најмању руку, сењоре“, прихвати козар, „живе у њима разборити људи; а да би сте се уверили о тој истини и да је руком опипате, ако и изгледа, да се непозван намећем, ако вам није досадно и желите, господо, да ми дате мало пажљивости, хоћу вам казати једну истину, која ће потврдити оно што је рекао овај господин“ – и ту показа на парока – „као и моје речи.“

На ово примети Дон Кихоте:

„Видећи да та ствар има као неке сличности са витешком пустоловином, ја од моје стране хоћу те слушати, брате, са највећом вољом, а исто ће чинити сва ова господа, јер су људи веома разборити и пријатељи необичним новостима, које узбуђују, увесељавају и занимају чуства, као што зацело мислим да ће да буде твоја повест. Почињи дакле, пријатељу, а сви ћемо слушати.“

„Осим мене,“ рече Санчо, „јер ја одох на онај поток с овом паштетом, где мислим да се наједем за три дана, јер мој господин Дон Кихоте каже, да коњушар скитнице витеза треба да једе, кад му се даде прилика, да више не може ни окусити, јер хоће да се деси да доспе у тако густу шуму, да из ње не може изаћи ни за шест дана, па ако човек није сит, или није добро напунио бисаге, може тамо да се осуши као дрво, као што је то бивало много пута.“

„Имаш право, Санчо“, рече Дон Кихоте; „пођи куда си наумио и једи што ти се може, а ја сам себе већ подмирио и само још треба и души да дадем њено уживање, као што ће је имати, слушајући причање овог доброга човека.“

„И ми ћемо да га дамо сви нашим душама,“ рече каноник и замоли за тим козара, да почиње причање, као што је обећао.

Козар потапка козу по плећима, коју је држао за рогове, и рече јој:

„Ајде, шарка, лези уз мене, а имаћемо каде да се вратимо нашем обору.“

Као да га коза беше разумела, јер кад јој се господин посади, пруђи се и она поред њега сасвим спокојно, па гледајући му у лице показиваше, да слуша оно што ће козар да говори, а он поче своју повест на овај начин.

ПЕДЕСЕТ ПРВА ГЛАВА

У којој је оно што је козар причао онима, који су водили Дон Кихота.

На три миље од ове долине има једно село, које и ако је мало, али је од најбогатијих у околини, и у том селу био је један орач веома поштован, па ако поштовање и иде уз богаштину, њега су више поштовали због његове ваљаности, него због имања му; али како би он говорио, највећа му срећа беше, што је имао кћер тако необично лепу, ретке памети, оштроумља и поштења, да онај који је знао и видео, дивио би се видећи рако велике дарове, којима су је украсили небо и природа. Још као дете, била је лепа и лепота јој је све већма расла, а кад јој би шеснаест година, била је прекрасна. Глас о њеној лепоти пуче по свима селима наоколо, али шта велим по селима у околини? Разнесе се и до далеких градова, па допре и у краљевски двор и међу људе сваке врсте, тако да су ода свуда долазили да је гледају, као неку реткост, или као чудотворну икону.

Отац њен чуваше је, а чувала се и она сама, јер нема браве, страже и катанца, који ће девојку боље да чува, него што је чува њено рођено поштење. Очина богаштина и кћерина лепота покреташе многе, како из села, тако и са стране, да је просе; али он, који би требало да расположи тако богатим адиђаром, беше у недоумевању, нити могаше да се одлучи, коме да је даде од оних безбројних, који му досађиваше, па међу оним многима, који су имали исту благу жељу, бејах и ја један, који сам имао много и велико уздање у добар крај, јер ме је отац знао, ко сам, пошто сам био из истога села, од чисте крви, у младићким годинама, богат имањем, а и по памети добро обдарен.

С истим таквим својствима просио је и други момак из истога села, што би повод, те се очина воља стаде лелујати, јер му се чинило, да би му се кћер добро удала ма за кога од нас; па да би се опростио од овог недоумевања, науми да каже Леандри – јер тако се зове та богаташка, која ће ме у невољу да баци – пошто смо нас двојица били једнаки, да ће добро бити, ако својој драгој кћери буде оставио на вољу, да учини избор, што би вредно било да подражавају сви родитељи, који своју децу хоће да жене и удају. Не велим то, да их пусте да бирају ствари неваљале и рђаве, него нека им предложе добре и од ових нека бирају по својој вољи. Не знам, шта је чинила Леандра, само знам, да нас је отац обојицу задржавао са сувишном младошћу своје кћери и са празним речима, које нити су њега везивале, нити су нас разрешавале. Мој такмац зове се Анселмо, а ја се зовем

Евђеније, да бисте знали и имена лица у овој жалосној игри, која и ако још није довршена тек се јасно види, да ће јој крај несрећан бити.

У то време доћи ће у наше село неки Висенте од Роке, син једног сиромашка, орача из истога села, а тај Висенте долазио је из Талије и из других различних крајева, где је био војник. Кад му је било дванаест година, одвео га је из нашега села један капетан, који је са својом четом случајно онуда пролазио, а после других дванаест година вратио се као момак, одевен по војнички, шарен као детлић, навешавши вазда којекаквих тричарија од кристала и танких верижица од челика. Данас би се овако накитио, сутра онако, али свему беше танко премазано, лако и без вредности. Људи сељаци, који су по природи пакосни, а кад су доколни, сушта су пакост, пазише и бројише комад по комад сву његову ђузел ђејисију и наките, те нађоше, да није имао три одела различне боје са подвезама и чарапама; али је он с тиме правио толике промене и толико се домишљао, да ко их није бројио, би се заклео, да има више него десет пари хаљина и преко двадесет перјаница; и немојте да вам изгледа беспослица и сувишно што вам ту говорим о његовом оделу, јер оно много важи у овој повести. Сео би на клупу, што је испод велике тополе на нашој пијаци, па би нам причао своја дела, да бисмо зинули слушајући га. Нема земље у целом свету, коју он није видео, нити беше битке, у којој није био он; више је побио Мавара, него што их има у Мароку и Тунезији, а како говораше, однео је више мегдана, него Ганте-и-Луна, Дијего Гарсија од Паредеса и небројени други, које је именовао, па је са свакога отишао као победилац, нити су му и кап крви пролили. Другдаш би нам показивао ожиљке, који ако се и нису видели, он нам је говорио, да су од зрна што су га погодила у различним окршајима и бојевима. Једном речи, са нечувеном безочношћу говораше *ви* себи равнима, па и онима који су га знали, па би рекао, како је његова мишица његов отац, његова дела његов род, а као војник да ни самом краљу ништа не дугује. Уз ове безочности долажаше, да је мало био и свирач, те је тандркао у гитар, тако да су некоји говорили, да овај под његовом руком збори; али његово дарованије не устави се на томе, јер се он држаше и за стихотворца, па би макар о каквој ситници у селу сачинио и романцу у дужину од подруге миље.

Дакле овога војника, кога сам ту описао, тога Висента од Роке, тога делију, тога пеливана, тога свирца, тога стихотворца видела је и гледала Леандра много пута са прозора њене куће, који је ишао на пијацу. Она се заљуби у варак његовог кићеног одела,

опчинише је његове романце, јер чим би коју сачинио, раздао би од ње по двадесет преписа, до ње допреше гласови о делима, која је сам о себи причао, једном речи, ваљда је тако сам ђаво био удесио, она се заљуби у њега, пре но што је он и помислио, да чепа око ње; а како у заљубљеним пословима ништа се тако брзо не испуни, него онај који се тиче женске жеље, то се брзо угодише и Леандра и Висенте, те пре него што се и један од њених многих просилаца јаду досетио, она је своју жељу већ била испунила, оставивши кућу свог милог родитеља, јер мајке нема, па је из села отишла са солдатом, који је из овога предузећа изишао са већим тријумфом, него ма из кога од оних, које је себи приписивао.

Сви у селу удивише се, као и сваки, који чу за то; ја се пренеразих, Анселмо беше поражен, отац тужан, родбина раздражена, суд ужурбан, четници свуд мотрише, прегледаше путове, преметаше све шипраге и шумарке и после три дана нађоше ћудљиву Леандру у једној пећини у брду само у кошуљи и без оног многог новца и скупоценога накита, који је била понела од куће. Вратише је жалосном оцу, питаше је за њену несрећу и она без свака приморавања признаде, како је Висенте од Роке преварио и обећавши јој, да ће јој бити муж, наговорио је да остави очину кућу, како ће је одвести у најбогатију и најразвратнију варош у целоме свету, то јест у Напољ, па како је она непромишљена и зло преварена њему веровала, те покравши свог оца, предала се њему оне ноћи, кад је било нестало, а он да је одвео на неко стрмо брдо и тамо је затворио у ону пећину, у којој су је нашли. И то рече, да јој солдат није дирао у образ, али јој је узео све што је имала и оставио је у оној пећини, па је отишао. Ово наново баци свакога у чудо.

Тешко беше веровати, господо, у уздржање момково; али она тврђаше то са таквим уверавањем, да се неутешни отац у неколико утеши, не марећи за благо које су му однели, кад су му кћери оставили онај адиђар, који кад се једанпут изгуби, нема наде, да ће се више повратити.

Исти дан, кад су Леандру нашли, уклони је њен отац испред наших очију и одведе је у један клошта у суседном граду, надајући се, да ће време угладити један део од ружна гласа, у који му је кћи дошла. Леандрина младост служаше као извињење за њену погрешку, бар у оних, којима је све једно било, била она добра или неваљала; али који су јој знали разборитост и памет нису јој погрешку приписивали незнању, него лакоумности и природној женској наклоности, која је већином непромишљена и неваљала.

Затворена Леандра узе вид Анселмовим очима, бар не имаше ништа, што би могле са насладом гледати; моје осташе у мраку без видела, јер без Леандре ништа их више не увеесељаваше; наша туга растијаше, стрпљење нам биваше мање, поклињасмо солдатову ћузел ћеисију и негодовасмо због малене опрезности Леандрина оца. Најпосле Анселмо и ја договорисмо се, да оставимо село и да дођемо у ову долину, где он пасући многе своје овце, а ја велик чопор мојих коза, проводисмо живот међу дрвима, давајући маха нашим страстима, или сложно певајући похвале или погрде Леандриној лепоти, или инокосни и самотни уздишући казујемо небу наше жалбе.

Угледајући се у нас, многи други Леандрини заљубљеници дођоше у ову дивљу планину, владајући се као и ми, па их има толико, да изгледа, као да се овај крај начинио новом Аркадијом, јер је тако пун пастира и обора, нити има кутка, где се не чује име лепе Леандре. Један је проклиње и зове ћудљивом, превртљивом и непоштеном; други је осуђује, као лакоумну и непромишљену; овај је извињава и пашта јој, а онај је осуђује и грди; један јој слави лепоту, други јој манише памети, а најпосле сви је куде и сви је обожавају, и међу свима толико је лудило узело маха, да их има који се туже на презор, а никад нису речи прословили с њом или се јадају и осећају помамну болест љубоморе, коју она ником није задала, јер како рекох, пре се дознало за њену погрешку, него ли за њену жељу. Нема пећине у стени, нити бајира крај потока, ни сенке под дрветом, где не би био по какав пастир, који облацима казује своју несрећу; одјек понавља Леандрино име на све стране: Леандра одјекују брда, Леандра жуборе потоци и Леандра нас је све обузела и опчинила, надамо се без наде и стрепимо не знајући од чега.

Међу овим суманутима најмање и највише памети показује мој такмац Анселмо, који имајући толике друге ствари да се на њих жали, само се жали на њену одсуство, па уз гусле,[106] у које дивно гуди, жали се певајући стихове, у којима показује свој лепи дар; ја се држим лакша пута и рекао бих поузданија, па ружно говорим о женској лакоумности, непостојанству, о женској дволичности, лажним обећањима, о неодржаној веру женској и најпосле о краткој памети што је имају, не знајући обуздати своје мисли и намере; па то је, господо, био повод речима и говору мом овој кози, кад сам овамо дошао, јер пошто је женскога рода, то је слабо ценим, ако и јесте најбоља у свему стаду мом.

[106] У шпањолских пастира много се употребљавају омање гусле са три жице, које се зову *rabél*.

То је повест, коју сам обећао да ћу вам је причати; ако сам био проливен у приповедању, нећу бити кратак у служби вашој; овде на близу имам моју колебу и у њој имам свежа млека и веома укусна сира, уз друго разно воће од доба од године, које је пријатно исто тако гледати, као и окусити.

ПЕДЕСЕТ ДРУГА ГЛАВА

О кавзи, коју је Дон Кихоте имао са козарем, уз необичну пустоловину са покајницима, коју је срећно довршио у зноју свога лица.

Козарева прича нађе опште удовољство код свију који су је слушали, а нарочито код каноника, који са необичним љубопитством посматраше начин, на који је казивао козар, који не беше као у простака, него као у изображена дворанина; зато и рече, да је парок врло добро казао, кад је рекао, да у планини има учених људи. Сви се са услугама понудише Евђенију, али најштедрији показиваше се Дон Кихоте, који му рече:

„Зацело, брат козару, кад бих се налазио у стању да могу починьати какву пустоловину, бих се из оних стопа дигао, да вам какву добру прибавим, јер ја бих Леандру извадио из клоштара, у коме без сваке сумње мора да је против своје воље, у пркос опатици и свима, који би у томе хтели да ми сметају, па бих је предао у ваше руке, да с њом чините по својој вољи и нахођењу, али држећи се закона витешких, који заповедају, да се ни једној девојци не чини неправда и срамота; али се уздам у нашега господа бога, да моћ пакосног једног волшебника неће бити већа од другог благонаклоњеног волшебника, те засад вам обећавам моју наклоност и помоћ, као што ми је дужност по занимању, а то је да помажем нејакима и невољнима.

Козар га погледа и видећи га онако лоша одела и лица, удиви се, те запита берберина, који је био поред њега:

„Сењоре, ко ли је тај човек, који тако изгледа и на такав начин говори?“

„Ко ће бити други,“ одговори берберин, „него славни Дон Кихоте од Манче, осветник од увреда, исправитељ кривда, заштитник девицама, утамнитељ дивова и победитељ у бојевима!“

„То мени изгледа,“ рече на то козар, „као оно што се чита у књигама о скитницама витезовима, који све ово чине, што ви велите за овога човека; зато мислим, или да се ви шалите, или да овај добри човек нема све четири у глави.“

„Ти си једна најпоганија лола,“ на то ће Дон Кихоте, „и ти немаш све четири у глави и ниси читав, а ја сам читавији, него што је икад била она курветина, која те је родила!“

Па говорећи то, шчепа хлебац, који беше поред њега, и њиме удари козара у лице тако јаросно, да му разбиноc; али козар, који није знао за шалу, кад виде, како га збиљски

ударише, не осврћући се ни на саг, ни на чаршав, ни на остале, који су јели, скочи на Дон Кихота и дохвати га оберучке за гушу и би га зацело угушио, да у то не пристиже Санчо Панса, те га дохвати за рамена и тресну на трпезу, разбијајући чиније, ломећи тањире и рушећи и просипљући све што је на њој било. Кад се Дон Кихоте виде слободан, скочи на козара, који сав крвав у лицу и гажен Санчом, тражише пипајући по столу какав нож, те да се крваво освети; али га у томе предупредише каноник и парок; али се берберин удеси, те козар доби пода се Дон Кихота, те обори нањ кишу од толиких песница, да је са лица сиромаха племића толико крви цурило, као и са његова.

Каноник и парок да пукну од смеха, четници све скачу од уживања, те пујдаше једног и другога, као што се чини са псима кад се кољу, једини Санчо Панса очајаваше, јер не могаше да се опрости једнога каноникова момка, који му сметаше да дође у помоћ своме господину.

У кратко да кажем, докле се сви наслађиваше и уживаше, осим оне двојице, који се позајмице деветаше, зачуше звук од трубе тако тужан, да погледаше онамо, одакле им глас допираше; али највећма се смути Дон Кихоте, кад га чу, који и ако је био испод козара веома против своје воље, те већма намештен но што је требало, рече му:

„Ђаволе брате, јер не може бити да ниси сам ђаво, кад си имао силе и моћи да мене савладаш, молим те да начинимо примирје не више но за један час, јер тужни звук оне трубе, који нам допире до ушију, чини ми се да ме позива на нову пустоловину.“

Козар, који беше већ сустао бијући и примајући батине, одмах га пусти, и Дон Кихоте стаде на ноге и погледа онамо, одакле се чујаше звук, те виде одмах, како се низ један брдељак спуштају многи људи у белу оделу обучени на начин покајника.

Наиме оне године облаци су ускратили земљи своју росу, те су у свим местима онога краја носили литије, прошенције и чинили су покајања, молећи бога, да отвори руке свога милосрђа и да им даде кише, па ради тога људи из једног села онде близу идоше у прошенцији до неког побожног пустињака, који беше на једном брежуљку у оном долу. Дон Кихоте виде необично одело у покајника, па му не паде на ум, да их је толико пута видео, него помисли, да је то нека пустоловина, коју само он, као тумарећи витез, треба да изврши; а у том уображењу потврди га то, што су они носили кип обучен у короту, те он помисли, да ће то бити каква отмена госпођа, коју на силу воде они поганци и крајњи зликовци; па кад му то паде на ум, лаганим скоком прискочи Росинанту, који је пасао,

скиде му с ункаша узду и штит, у часку га заузда, па заискавши свој мач од Санча, појаха Росинанта, дохвати свој мач, па повика свима који су онде били:

„Сад ћете, славна дружино, да видите, колико вреди, што у свету има витезова, који се држе скитничкога реда; сад ћете, велим, да видите слободну ону добру госпу, коју тамо заробљену држе, и да ли треба поштовати тумараће витезове!“

Па с тим речима стиште Росинанта ногама, јер није имао мамуза, па у трку – јер у целој овој истинитој повести нигде се не чита, да је Росинанте колачки јурио – пође пред покајнике, ако су парок и каноник и берберин и гледали да га задрже, али им не пође за руком, као ни Санчу, који му викаше:

„Куда ћете, сењоре Дон Кихоте? Какви су вам ђаволи у срцу, који вас подбадају да идете против наше католичанске вере? Ма погледајте, грешан у бога, то је покајничка прошенција, а она госпа што је носе на подументи, кип је преблагословене пречисте девице; пазите, сењоре, шта чините, јер за овај пар може се рећи, да не знате што чините.“

Залуду се мучаше Санчо, јер његов господин тако се захукао према закукуљенима и да би ослободио ону госпу у короти, да ништа не чу, а и да је чуо, не би се вратио, па да га је звао и сам краљ. Стиже дакле до прошенције и заустави Росинанта, који већ осећаше жељу да мало одахне, па промуклим и суровим гласом рече:

„Станите ви, који можда зато што сте неваљалци скривате своја лица, па чујте што ћу да вам кажем.“

Први се десише они, који су носили кип, а један од четири свештеника, који су појали литаније, видећи необични стас Дон Кихотов, Росинантову мршавост и остале смешне ствари, које је опазио на Дон Кихоту, одговори му:

„Господине брате, ако имате што да нам кажете, казујте што пре, јер ова браћа шибају себе, па не можемо, нити је разлог да се задржавамо и да што слушамо, ван ако ће бити у две речи.“

„Једном речи казаћу вам,“ одговори Дон Кихоте, „ и то је да овога стика пуштате на слободу ову лепу сењору, чије сузе и тужан изглед јасно показују, да је водите против њене воље и да сте јој нанели какву велику увреду; а ја који сам рођен на овом свету, да поправљам такве кривде, нећу дати ни да крочите, докле јој не дате жељену слободу, коју она заслужује.“

Сви који чуше ове речи увидеше, да ће Дон Кихоте бити каква будала, те прснуше у смех, али овај смех још већма распали гњев у Дон Кихота, јер не говорећи више, шчепа мач и полете на носила. Један од носача остави терет својим друговима и пође на сусрет Дон Кихоту, издигнувши неке виле или мотку, којом је придржавао носила, али Дон Кихоте тако силно удари по вилама, да их преполови, а носач са оном трећином, која му оста у руци, одалами Дон Кихота тако зло по рамену од оне стране, где му беше мач, да га штит не могаше да заштити од сељачке силе, те сиромах Дон Кихоте нађе се на земљи у посве жалосну стању. Санчо Панса, који се сав задухао трчећи за њим, кад га виде на земљи, повика ударачу, да га не удара више, јер је то опчињен сиромах витез, који свога века никоме зла учинио није; али сељака не задржа Санчова вика, него што је видео да Дон Кихоте не миче ни руком ни ногом, па мислећи да га је убио, брже боље задиже своју мантију до појаса, па загреба преко поља као дивокоза.

Међу тим стигоше и сви остали од дружине Дон Кихотове онамо; али учесници у прошенцији, видећи их где трче према њима и са њима четнике са својим пушкама, побојаше се и даљега зла, те сви око копа начинише шупље коло, подигоше своје покајничке капе, стиснуше бичеве, а попови чираке, те очекиваше напаст са намером да се бране, па и да нападну на своје нападаче: али срећом ствар прође боље но што су мислили, јер Санчо не учини друго, него паде на тело свога господина, наричући над њим на најжалоснији и најсмешнији начин, мислећи да је мртав. Парок се познавао са другим пароком, који је ишао са прошенцијом, и ово познанство утоли страховање на обе стране. Први парок рече другоме са две речи, ко је био Дон Кихоте, те и он и сви покајници прођоше да виде, да ли је мртав бедни витез, па чуше, како Санчо Панса са сузним очима говораше:

„О цвете од витезова, који си једним ударом од батине завршио ток твојих тако славних година! О дико твога рода, поносу и славо целе Манче и можда целога света, у коме без тебе биће пуно зликоваца, који се неће бојати, да ће за своја зла дела бити кажњени! О подашнији од свака Александра, јер само за осам месеци службе хтео си да ми даш најлепше острово што га море окружава и око њега тече! О ти понизни с охолима и охоли с понизнима, нападачу у опасностима, трпљениче увреде, заљубљениче без разлога, бичу поганцима, непријатељу неваљалцима, једном речи скитниче витеже, јер тиме је све речено што може да се каже!“

На Санчово јаукање и уздисање дође к себи Дон Кихоте и прве му речи беху:

„Ко далеко од тебе живи, преслатка Дулсинејо, тај је изложен и већем јаду, него што је овај. Помози ми, Санчо друже, да ме метнеш на очарана кола, јер ти не могу држати се у седлу на Росинанту, јер ми је ово раме сво смрвљено.“

„Хоћу то учинити драге воље, господине,“ одговори Санчо, „па да се вратимо у моје село с овом господом, који вам желе добра, и онда ћемо се спремити за други полазак, који ће нам бити на већу корист и славу.“

„Добро збориш, Санчо,“ рече Дон Кихоте, „и добро ће бити да пустимо да прође зли утицај од звезда, који сада влада.“

Каноник и парок и берберин рекоше му, да ће врло добро бити, ако онако учини, како вели; те тако уживајући пуно у простоти Санча Пансе, наместише Дон Кихота на колима, како је пре био, опходња се уреди, па настави свој пут; козар се опрости са свима; четници не хтеше даље да иду и парок им плати, колико је требало; каноник замоли парока, да му јави за догађаје Дон Кихота, ако се излечи од његове лудости, или ако је буде наставио, и с тиме се опрости да настави свој пут.

Најпосле сви се раставише и осташе сами парок и берберин, Дон Кихоте и Панса и добри Росинанте, који на све оно што је дочекао беше онако стрпљив, као и господар му.

Рабација упрегне своје волове и намести Дон Кихота на навиљку сена, па са својом обичном равнодушношћу настави пут, који му је парок означио, те после шест дана доспеше у Дон Кихотово село, куда стигоше у по дана, и то случајно баш у недељу, кад су људи сви били на пијаци, којом по среди прођоше кола са Дон Кихотом. Сви прихиташе да виде, ко се то вози у колима, а кад позншe свога земљака, удивише се; а један деран отрча да јави његовој газдарици и синовици, како им стриц и господин долази мршав и блед и лежећи на нешто сена и на воловским колима. Жалост беше слушати вриску ових двеју добрих женских, те како се груваше по глави и наново ударише да куну проклете књиге о витезовима, што се све понови, кад угледаше Дон Кихота да улази у своју кућу.

На глас о овом доласку Дон Кихота дотрча жена Санча Пансе, која је већ била знала, да је он отишао као коњушар Дон Кихота, па кад угледа Санча, прво што ће да га запита беше, да ли је срећно и магарац дошао? Санчо одговори, да је магарцу боље, него његову господару.

„Нека је хвала богу,“ рече она, „што ми је указао толику милост; али кажи ми сад, човече, чиме си вајдио са твојим коњушарством? Какав си ми зубун донео? Какве ли папучице својој дечици?“

„Од свега тога, женице, не доносим ништа,“ рече Санчо, „али донео сам друге ствари много важније и замашније.“

„То ми је особито мило,“ одговори жена; „покажидер ми те ствари важније и замашније, мој драгане, да их видим, да ми се развесели моје срце, које је било тако тужно и незадовољно за све оне дуге векове, докле те није било дома.“

„Показаћу ти дома, женице,“ рече Панса, „а за сада буди задовољна, а други пут кад пођемо на пут да тражимо пустоловине, хоћеш ме бога молећи видети као грофа, или губернатора од каква острова, и то не тек на каква, него од најбољега што га може бити.“

„Дај боже, мужићу, јер би нам то и требало. Ма реци ми, каква су то острова? Јер ја то не разумем.“

„Није мед за магарећа уста,“ одговори Санчо; „у твоје време већ ћеш видети, женице, па ћеш да се чудиш кад те сви твоји поданици стану звати госпождом.“

„Шта ти то говориш, Санчо, за госпожде, острова и поданике?“ на то ће Хуана Панса, јер зако се зваше Санчова жена, ако и нису били у роду, него што је у Манчи обичај, да жене узимају мужевљево презиме.[107]

„Немој, Хуана, да се журиш, да би све то тако брзо дознала; доста да ти кажем истину, па сад језик за зубе; само ти могу то онако узгред казати, да у свету нема лепше ствари за поштена човека, него бити коњушар уз скитницу витеза, који тражи пустоловине. Душа ваља, већином су такве, да нису баш онако повољне, како би их човек желео, јер од стотине што се дешавају деведесет и девет хоће да буду наопачке. Знам то ја по искуству, јер у некојима бацали су ме на поњави, а у другима било је и боја; тек је лепа ствар пролазити планином, тумарати по шумама, пентрати се по стењу, свртати у замке, конаковати по крчмама по својој вољи, а овамо не плаћати ни вражији мараведи.“

Сав овај разговор текао је међу Санчом Пансом и Хуаном Пансом, његовом женом; докле су газдарица и синовица Дон Кихотова дочекале њега, свукле га и метнуле га на

[107] У осталој Шпањолској удате жене презивају се својим девојачким презименом. – У своме *Дон Кихоту* даје Сервантес различна имена Санчовој жени. Прво је зове Марија Гутијерес; овде је зове Хуана Панса; у другом делу назива је Тереза Каскахо, онда опет Марија Гутијерес, па она Тереза Панса. И најпосле остаје при овом имену.

његову стару постељу. Он их избеченим очима гледаше и не могаше да их разуме, где је. Парок препоручи синовици, да добро негује свога стрица и да пази да им не би опет умакао, причајући, колико је муке било, докле су га довукли кући.

Њих две ту наново ударише у јаукање, наново стадоше клети књиге од витезова, па молише небеса, да на дно пакла баце писце таквих лажи и глупости. Укратко рећи, оне недоумеваше и страховаше, да ће опет остати без свога господина и стрица, чим се буде у неколико опоравио, па је тако и било, како су мислиле.

Али писац ове повести, ако и јесте прилежно и ревносно тражио вести о делима, која је Дон Кихоте починио приликом свога трећега похода, није могао да о њима нађе трага, бар не у веродостојним списима; само се одржало устмено предање у Манчи, да је Дон Кихоте, кад се по трећи пут дигао из своје куће, био у Сарагоси, где се нашао при славним витешким играма, које су у том граду приредили, и ту су се догодиле ствари достојне његове храбрости и великог умља. Ни о његовом концу и свршетку није могао ништа да докучи, нити би што докучио и дознао, да га добра срећа није намерила на некаква стара лекара, који је имао некакву кутију од олова, коју је, како говораше, био нашао у рушевинама од некакве старе пустињачке колебе, коју су оправљали, па у тој кутији нашли су пергаменте преписане готским писмом, али у кастилијанским стиховима, који су описивали многа дела и јављали за лепоту Дулсинеје од Тобоза, за прилику Росинантову, за верност Санча Пансе, као и за погреб самога Дон Кихота, уз различна надгробца и похвалне речи о његовом животу и наравима; па што се могло прочитати и на чисто извести, то овде ставља веродостојни писац ове нове и досад невиђене повести.

У награду за превелики труд, који га је стао, докле је преметао и претражио све аркиве у Манчи, да би је изнео на видело, писац не тражи ништа друго од читалаца, него да јој исто онако верују, као што веру поклањају разумни људи књигама о витезовима, које су тако лепо примљене у свету, па ће тиме себе држати за добро награђена и задовољена, те ће добити вољу да потражи и друге, ако и не тако истините, а оно бар исто тако измишљене и забавне.[108]

Само некоји од тих стихова могли су се прочитати; остали, како им је писмо било ишчилело, предати су једном академичару, да се домисли шта је у њима. Веле, да му је то

[108] Сервантес никако није тада мислио, да пише и други део свога *Дон Кихота*. У оригиналу су некоји од поменутих стихова, али у овом преводу изостављени су, јер немају никаква смисла ни садржине, пошто их је писац намерно такве сачинио.

пошло за руком после многа неспавања и велика труда и да намерава да их изда на видело, надајући се трећем походу Дон Кихота.

Forse altrui canterà con miglior plettro.[109]

КРАЈ ПРВОМ ДЕЛУ.

[109] Шта други ко запоје уз гласније струне. (*Манити Орландо*, XXX песма)

ПРЕДГОВОР ЧИТАОЦИМА

Ваистину, читаоче високородни, а можда и нискородни, биће да с ообитом вољом очекујеш сада овај предговор, мислећи да ћеш у њему наћи грдње, свађе и укора писцу оног другог *Дон Кихота*, велим онога, за кога веледа се зачео у Тордесиљама и родио у Тарагони.[1] Али ја ти нећу дати то удовољство, јер ако увреде и побуђују гњев и у најсмеренијим грудима, у мојим ће то правило да буде изузетак. То би желео, да га назовем магарцем, заврзаном и безобразником; али ми то никада не пада на ум: нека је кажњен својим грехом, нека га то једе о своме хлеб и нека му буде на здравље.

Али нисам могао да не осетим, што ме је назвао маторим и једноруким, као да је до мене стојало да задржим време, те да за ме не протиче, као да сам моју руку изгубио у каквој крчми, а не у најузвишенијој прилици што су је видела прошла столећа а садашња што ће је будући векови видети.[2] Ако моје ране не блистају у очима онога који их гледа, бар их поштују они, који знају где сам их задобио; а војнику боље доликује да је мртав у боју, него ли слободан у бегству; па о томе ја тако мислим, кад би ми сад предложили и остварили нешто немогуће, ја бих био волији што сам се нашао у оном дивном боју, него ли да сам сад излечен од мојих рана, а да нисам био у њему. Које ране војник показује на лицу и на прсима, то се звезде, које осталима показују путна небо од части и побуђују у њима жељу за праведном похвалом; а ваља имати на уму, да се не пише седим власима, него разумом, који хоће да се поправља са годинама.

И то ме је жао, што ме зове завидљивим, па као каквом незналици описује ми, шта је то завист; а у истину од оних двеју врста зависти што их има ја само знам ону свету, племениту и добронамерну; па кад је тако, као што јесте, нећу ја да нападам ни на каква свештеника, па још кад је уз то члан светога звања;[3] па ако је оно рекао за онога, за кога изгледа да је рекао, онда се на сву меру превари, јер ја ономе обожавам умље, дивим му се делима и његовом неуморном и донродетељном занимању. Али управо захваљујем томе

---

[1] Ово се односи на писца, који се скрио под именом лиценцијата Алонса Фернандеса од Авељанеде, родом од Тордесиља (*Tordesillas*), а књига му је печатана у Тарагони.

[2] Бој код Лепанта.

[3] Ово се односи на Лопа од Веге, који је заиста био свештеник и члан светога звања (инквизиције) ако се и женио два пута.

господину писцу, што је за моје новеле казао, да су више сатиричне, него ли примерне, али да су добре, што не би могле бити, дасе у њима не налази и једно и друго.

Мени се чини, да ми кажеш, да себе сувише ограничавам и да се много држим у границама моје скромности, знајући да не треба додавати ударце ударцима, а онај господин биће да их је без сумње велике добио, јер се не усуђује да изађе на отворено поље и под ведро небо, него крије своје име, измишља свој завичај, као да је извршио неку увреду величанства. Ако га случајно познајеш, кажи му од моје стране, да себе не држим за увређена, да добро знам, шта су искушења вражија, а да је једно од највећих, кад се коме уврти у памет, да може сачинити и печатирати књигу, са којом ће да добије исто тако славе, као и новаца, и исто тако новаца, као и славе, па у потврду томе молим те, да му са својом добром вољом и умешношћу причаш ову причу :

У Севиљи била једна будала, која је пала на најсмешнију лудост, којој се игда у свету домислила будала. Она дакле начини од трске цев зашиљену на једном крају па кад би ухватила пса каква на улици, или другде, она би му једном ногом притиснула његову ногу, а другу би му издигла руком, па како је већ знала, наместила би му цев на неко друго место и надухала би га округла као лопту, и држећи га тако, ударала би га два пута шаком по трбуху и пустила би га, говорећи околнима, којих је увек пуно било: „Ви сад мислите, да је лак посао написати књигу?“

А ако му се ова прича не би свиђала, а ти, љубазни читаоче, кажи му ову, која такође гласи о будали и псу.

У Кордови беше друга будала, која је имала обичај да носи на глави комад од мраморне плоче, или други какав потежи камен, па кад би наишла на какво безбрижно псето, стала би узањ и спустила би камен, одозгоре нањ. Пас би се поплашио, па лајући и урличући не би се зауставио ни у трећој улици. Елем деси се, да међу псима, на које је будала спуштала свој камен, беше и пас једног шеширџије, кога је његов господар особито волио.. Спусти камен, овај паде псу на главу, пас стаде цикати, његов господар то виде и прими срцу, дохвати риф,дође до будале и испребија јој кости, говорећи јој уза сваки ударац: „Пасја траго! зар моју вижљу? зар, душманине један, ниси видео да је мој пас вижља?“ па понављајући реч вижљу много пута, пусти будалу поштено издеветану. Будала се усаветова, повуче се и више од месец дана не излажаше у свет, а онда ево је

опет са њеним проналаском и са још већим каменом. Оде до пса и посматрајући га што боље са сваке стране, рекла би, не усудивши се да спусти камен: „Пази, ово је вижња!“ И заиста, ког би год пса нашла, па били самсови или шипарице, за свакога би будала казала да је вижња, па тако није више спуштала каменицу.

Можда ће се моћи на тај начин десити и том повестописцу, да се више не усуди да терет свога велеума меће у књиге, које рђаве будући тврђе су од камена. И то му кажи, да ме ни најмање није поплашила његова претња, да ће ме лишити добитка његовом књигом, јер држећи се познатог интермеца *Перенденге*,[4] одговарам му, да за мене живи мој господин *Веинтикуатро*,[5] а Христос за све: нека ми жив буде велики гроф Лемос, чије кршћанство и опште позната штердота мене штити од свака удара моје сиромаштине, и нека ми живо буде велико милосрђе пресветлога у Толеду, Дон Бернарда од Сандовала Рохаса, па ако ће и не бити печатња у свету, и ако ће се против мене печатати више књига, него што је стихова Минга Ревулга.[6] Оба ова кнеза, ако их и није изазвало моје ласкање, нити иначе какво хваљење, једино по својој доброти латили су се да ми учине милост и буду и наклоњени, у чему се ја држим за срећнија и богатија, него ли да ме је срећа обичним путем подигла до свога највишега врхунца. Сиромах може имати части, али неваљалац не; сиромашнога може засенити племенитост, али никако сасвим је помрачити; али као што врлина по себи даје неки сјај, ако ће бити и кроз незгоде и пукотине сиромаштва, тако је уважавају узвишени и племенити духови, па за то је и штите.

А више немој му говорити, нити ја хоћу више да ти говорим, само ћу те опоменути, да имаш на уму, да је овај други део *Дон Кихота*, који ти подносим, скројен од истога уметника и од истога сукна, као и први, и да ти у њему дајем Дон Кихота настављена и најпосле умрла и погребна, како се нико не би усудио, да о њему доноси нова сведочанства, јер доста је досадашњих; а и тога је доста, кад је поштен човек јавио за ове пријатне лудорије, не марећи да се наново у њих упушта; јер изобиље у стварима, ако и добрима, чини да их не уважавамо, а реткост у стварима, ако и рђавима, у неколико се

---

[4] Ово се односи на Лопа од Веге, који је заиста био свештеник и члан светога звања (Инквизиције) ако се и женио два пута.

[5] *Веинтикуатро* зове се општински управник у Севиљи, Гранади и Кордови.

[6] Стихови Минга Ревулга (*las coplas de Mingo Revulgo*) као сатиричне су тужаљке о владавини краља IV. Хенрика Немоћнога.

уважава. Заборавио сам да ти кажем, да се надаш *Персилесу*, кога већ довршујем, као и другом делу *Галатеје*.

ПРВА ГЛАВА

О томе, како су поступили са Дон Кихотом парок и берберин у његовој болести.

У другом делу ове повести, а о трећем поласку Дон Кихота прича Сид Амет Бененцелија, да парок и берберин пун месец дана не походише њега, да му у памети не би поновили и пробудили сећање на прошле ствари; али за то нису пропустили да походе његову синовицу и газдарицу, препоручујући им да се брину за његову негу, давајући му јела која крепе и освежавају срце и мозак, одакле му је према зрелу домишљању и долазила његова несрећа; а оне им говорише, да тако и чине и да то раде са што већом вољом и бригом, јер су опазиле, да им господим овда онда показује да је сасвим при себи, а она двојица беху тиме веома задовољни, јер мишљаху, да су то постигли тиме, што су га опчињена донели на воловским колима, као што је то причано у првом делу ове велике истинске повести у последњој глави. Наумише дакле да га походе и да се увере о његовом исцељењу, ако су и држали тако рећи за немогуће, да се он исцели, па су се договорили, да никако не помињу тумараће витезове, да не би дошли у опасност да позледе рану, која тек што беше замладила.

Походише га дакле и затекоше га да седи на постељи у јанклу од зелена фланера са црвеном капом толеданском, а био је тако сух и мршав, да је изгледао кожа и кост. Он их врло лепо дочека, они га питаше за здравље, а он им даде рачуна о себи и своме здрављу са пуно разума и с што одабранијим речима, па у такву разговову дођоше на оно што се вели државни разлог и начин управе, те ову злоупотребу укинуше а ону исправише, овај обичај преустројише а овај уклонише, сваки од њих тројице градећи се нов законодавац, савремен Ликурго, нов Солон, па на тај начин обновише државу, као да су је донели у кованицу и оданде је узели сасвим друкчију но што су је донели; а Дон Кихоте говораше о свима стварима, којих се дотакнуше, са тлико разборитости, да оба испитивача чврсто беху уверена, да је сасвим здрав и при чистој свести.

Овом разговору присуствоваше синовица и газдарица и не могоше довољно богу да захвале, видећи свога господина при тако чистој памети; али парок измени своју прву намеру, да неће помињати ствари од витезова, па хоћаше да се посве увери о здрављу Дон Кихота, да ли је привидно или лажно, те тако мало по мали стаде причати за неке повести, које су дошле из престонице, па међу осталом рече, како се држи за извесно, да се Турчин кренуо са јаком флотом, а не зна му се намера, нити где ће да се провали тај страшни облак; па тај страх, који нас од год до год узбуђује, обузео је свеколико кршћанство, а његово величаство наредило је, да се чува приморје напољско и сицилијански и острово Малтија.

На ово примети Дон Кихоте:

„Његово величаство поступило је, као веома опрезан ратник, кад се за времена брине за своје државе, да га непријатељ не би затекао неспремна; али кад би се примио мој савет, ја бих му саветовао, да се послужи предупређивањем, на које његово величаство биће да у овај пар ни најмање не мисли.“

Тек што парок ово чу, а он рече у себи:

„Бог нека те прихвати, бедни Дон Кихоте, јер бих рекао, да ћеш са висока врха твоје лудости да се спустиш до најдубља понора твоје глупости.“

Али берберин, који је већ био исто помислио што и парок, запита Дон Кихота, каква је то мера од предохране, за коју вели, да би је добро било узети; можда ће бити таква, да би је требало метнути у ред оних многих неприличних предлога, какви се чине владаоцима.

„Мој предлог, господине шишало,“ одговори Дон Кихоте, „не би био неприличан, него посве уместан.“

„Не велим за то,“ рече берберин, „него што је искуство посведочило, да сви или већина предлога што се дају његовом величанству, или су немогући, или луди, или на штету краља и краљевине.“

„Али мој,“ одговори Дон Кихоте, „нити је немогућ, нити луд, него најлакши, најприкладнији, најзгоднији и најбржи што би могао пасти на ум каквом предлагачу.“.

„Па што нам га већ не кажете, господине Дон Кихоте?“ рече парок.

„Нисам рад,“ одговори Дон Кихоте, „да га ј а сад овде кажем, а сутра да га дознаду господа саветници, па да други однесе хвалу и награду за моју муку.“

„Што се мене тиче,“ на то ће берберин, „ево дајем реч овде и пред богом, да то што ви кажете нећу рећи ни краљу, нити икоме на овоме свету а ту присету научио сам из песме о попу, који је у почетку мисе јавио краљу за крадљивца, који му је украо сто дублона и лаконогу мазгу.“

„Не знам ја за песме,“ рече Дон Кохоте, „али знам, да је ова присега истинска, јер знам, да је господин берберин поштен човек.“

„Кад то не би био,“ прихвати парок, „ја стојим добар и јамчим зањ, да у овој прилици неће више говорити него немак, ако неће да плати осуду и судски трошак.“

„А ко јамчи за вас, господине попо?“ запита Дон Кихоте.

„мој чин,“ одговори парок, „коме је дужност да храни тајну.“

„Е, мучицу му!“ узеће ту реч Дон Кихоте, „шта друго треба његово величаство да учини, него да преко здура даде заповедити, да се у одређени дан искупе у двору сви тумараћи витезови што их је у Шпањолској, па нека би их и било само пола тестета, може се међу њима наћи какав, који би сам био довољан да разори сву силу турску. Послушајте ме и пођите са мном. Зар је можда нешто ново, да сам један тумараћи витез утамани војску од двеста хиљада људи, као да су сви имали само један врат, или да су били од медених колача? Или кажите ми, нису ли новости пуне таквих чудеса? Кад би нешто, у зао час по мене, не велим по другога кога, у наше време живео славни Дон Белијанис, али који од небројене поврзме Амадиса од Галије, кад би који од њих био данас у животу и са Турчином се сукобио, богме не знам, како би овај прошао; али ће бог погледати на свој народ и послаће каквог, који и ако није толики јунак, као некадашњи тумараћи витезови, а оно шат не буде мање срчан од њих; а бог ме већ разуме, на више ништа не велим.“

„Авај!“ викну ту синовица, „ево ме убите, ако мој господин опет не мисли да оде у тумараће витезове.“

На то рече Дон Кихоте:

„Као тумараћи витез хоћу да умрем, а Турчин нека се спушта или пење, како хоће и што већма може, ја пак велим и опет: Бог ме разуме.“

Овде узе реч берберин.

„Молим вас, да ми допустите да причам једну кратку приповест што се десила у Севиљи, а имао био воље да је причам, јер таман овде пристаје.“

Дон Кихоте и парок допустише му, остали пажљиво слушаше и он поче овако:

У лудници у Севиљи био је један човек, кога су његови рођаци онамо довели, јер је био померио памећу; у Осуни је добио канонски степен, али да су му га дали и у Саламанци, опет би остао и даље луд, како су многи мислили. Овај тако степеном одликовани, пошто је тамо провео неколико година, уврти себи у глави, да је оздравио и да му је памет читава, па у тој мисли пише арцибискупу молећи га плачевно и са многим разборитим разлозима, да заповеди да га изваде из оне беде у којој је био, јер по милосрђу божјем већ му се повратила изгубљенапамет; а његова родбина, држи га тамо, да би уживала његово имање, па би у пркос истини хтели, да он остане луд до гроба. Арцибискуп се дао обрлатити многим смишљеним и разумним писмима, па заповеди једном своме капелану, да се извести код управника луднице, да ли је истина што му је тај лиценцијат писао, па и сам нека говори са будалом, па ако му се свиди да је при себи, да га узме и пусти на слободу. Капелан учини тако и управитељ му рече, да је онај човек свакако луд, јер ако много пута и говори као човек особито паметан, најпосле завршује таквим лудоријама, које у многоме и у главном барабар су са његовим ранијим мудростима, као што може о томе да се увери, говорећи са њим. Капелан рече, да то жели, па оставши сам са лудом, говораше с њим један час и дуже за све то време не рече луда никакву неупутну ни луду, него говораше тако разборито, да капелан беше приморан да помисли, да је сасвим здрав и читав; па међу осталим рече луда и то, како га управник мрзи, да не би изгубио дарове, које му његови рођаци дају, да би казао, да је још луд и да има разумне часове; а да му је у тој несрећи његовој највећи непријатељ његово велико имање, јер да би ово уживали, његови непријатељи варају и сумњају у милост, коју му је наш господ указао, учинивши ха од животиње човеком. Једном речи, говораше тако, да на управника баци сумњу, рођаци му изгледаше грабљиви и бездушни, он сам чињаше се тако паметан, да капелан науми да га поведе са собом, те да га види арцибискуп и сам се увери о истинитости ове ствари. У том лепом уверењу заиска капелан од управника, да нареди да се лиценцијату да одело, у коме је доведем у лудницу. Опет рече управник, нека

пази што чини, јер нема сумње, да је лиценцијат још луд. Али управникове опомене и разлози ништа не помогоше код капелана, који хоћаше да га води. Управник се повинова, видећи да је арцибискупова заповест, те дадоше лиценцијату његово одело, које је било ново и пристојно; а овај кад се виде обучен као паметан и свучен као луд, замоли капелана, да му учини милост и допусти му да се опрости са својим лудим друговима. Капелан му рече, да жели да га прати и да види луде што су у лудници. Заиста пођоше и са њима њих неколико, који су се ту десили, а кад лиценцијат дође до једне крлетке, у којој је био један манит, премда у онај пар беше миран и спокојан, рече му:

“Брате, дела промисли се, имаш ли што да ми поручиш, јер ја одох дома, јер бог по својој бесконачној благости и милосрђу, ако и нисам то заслужио, благоволио је да ми поврати умље; јако сам здрав и разуман, јер као што је мене повратио у пређашње стање, тако ће и онога повратити, који се узда уњ; а ја ћу се постарати да ти пошљем што за јело, па једите то у свој кући, јер ако ћу ти рећи, мислим, као који сам прошао ту школу, да све наше лудости долазе отуда, што су стомаци празни и мозак пун ваздуха. Успрените, успрените, јер клонулост у несрећи умањава нам здравље и ускорава смрт.

„Све ове лиценцијатове речи слушала је друга луда, која је била у другом кавезу према оном манитоме, па дигнувши се са неке старе рогожине, на којој је лежала сасвим нага, вичући запита, који је то, који полази здрав и исцељен. Лиценцијат одговори:

“Ето, брате, ја идем, нити морам више да останем овде, на чему нека је небесима бесконачна хвала, што су ми учинила толику милост.”

“Пази, попе, шта говориш, немој да те ђаво вара, одговори луда; покупи ноге, па седи мирно у својој кући, а нећеш морати враћати се.”

“Ја знам, да сам здрав,” на то ће лиценцијат, “нити ми је потребе да се наново лечим.”

“Ти здрав?”, рече луда; “па лепо, видећемо: пођи збогом; али тако ми Јупитера, чије величанство ја на земљи представљам, само ради тога греха, који Севиља данас чини, пуштајући те из ове куће и држећи те за исцељена, хоћу је тако казнити, да ће спомен остати о томе ва веки веков, амиин. Зар ти не знаш, један никакви попе, да ја то могу да учиним, јер, како рекох, ја сам Јупитер Громовник и у мојим рукама држим огњене стреле,

којима могу и обичавам да свету претим и разорим га? Али ћу ову глупу варош да казним само једним, а то је, што у њој и у свој њеној околини и округу неће киша пасти за три године дана, које ће се рачунати од онога дана и часа, у који је изречена ова претња, па у напредак. Ти слободан, ти здрав, ти исцељен, а ја луд, ја болестан и ја везан? Бре толико мислим дати кише, колико и обесити се.

Који су се онде десили слушаше вику и речи лудине, али наш лиценцијат окрену се нашем капелану и ухвати га за руке, па му рече:

"Немојте ништа да се бринете, господине, нити се осврћите на оно, што је ова луда говорила; јер ако је он Јупитер и неће да даде кишу, ја сам Нептун, отац и бог водама, па ћу пустити кишу, кад ми год буде воља и кад затреба."

На ово одговори капелан:

"Ипак, господине Нептуне, не би добро било срдити господина Јупитера; останите ви овде у кући, а ми ћемо се по вас вратити други пут, кад будемо за то доколнији."

„Насмеја се управник и који су онде били, да се капелан чисто застиде; а лиценцијата свукоше, задржаше у кући и тиме се доврши приповетка."

„Дакле, господине брицо," рече Дон Кихоте, „то ли је та прича, која таман пристаје и зато је ваљало причати? Ао, господине брадобријо, господине брадобријо! онај би морао бити слеп, који не би видео кроз сито. И зар је можно, да ви не знате, да су упоређивања међу умљем и умљем, храброшћу и храброшћу, лепотом и лепотом, пореклом и пореклом увек мрска и немила? Ја, господине брицо, нисам Нептун, бог над водама, нити иштем, да ме ико држи за паметна, ако нисам то; само се трудим, да свету изнесем пред очи погрешку, у којој се налази. што неће да обнови оно пресрећно време, кад се одликовао ред тумараћих витезова; али наш покварени век не заслужује да ужива толико добро, као што су га уживали векови, у којима су тумараћи витезови узели на се и понели на својим прећима одбрану краљевина, помоћ девицама, заступање сирочади и недораслих, кажњавање охолих и награђивање смерних. Већина витезова данашњих више шкрипе од дамашке, златотканице и других ткива, којима се одевају, него ли од панцерске кошуље, којом би се оружали; већ нема данас витеза, који би спавао у пољу изложен непогодама неба, оружан потпуно од главе до пете; а већ нема онога, који не вадећи ноге

из стрмени, само би се наслонио на копље и преварио сан, штоно реч, као што су чинили тумараћи витезови; па данас нема никога, који би излегао из оне шуме, па улегао у ону планину, а из ове доспео на голо и пусто жало од мора, већином бурнога и немирнога, па нашавши у мору и украј њега мален чуниħ без весала, ветрила, катарке и друге опреме, са неустрашивим срцем скочио уњ, предавши се немилосрдним валима безданога мора, а он, изнесавши груди неодољивој бури, кад то најмање очекује, нађе се на три хиљаде и више миља од места, у коме се укрцао, па скочивши на далеку и непознату земљу, долазе му ствари достојне да се пишу, не на пергаменти, него у меди; али данас тријумфује леност над прилежношћу, беспосленост над радом, порок над врлином, продрзљивост над храброшћу и теорија над убојном практиком, која је једина цветала и блистала се у златном веку тумараћих витезова. Иначе реците ми, ко је часнији и храбрији од славнога Амадиса од Галије? ко мудрији од Палмерина од Англије? ко погоднији и наручнији од Тиранта Белога? ко учтивији од Лисуарта од Греције? ко је више мачем ударан и више мачем ударао од Дон Белијаниса? ко неустрашивији од Периона од Галије? ли ко је већма срљао у опасност од Феликсмарта од Хирканије? или ко је искренији од Еспландијана? ко срчанији од Дон Сиронђилија од Тракије? ко смелији од Родомонта? ко мудрији од краља Собрина? ко продрзљивији од Рејналда? ко непобеднији од Ролдана? и ко гиздавији и учтивији од Руђера, од кога произилазе данашњи херцези од Фераре, као што каже Турпин и његова космографија?[7] Сви ови витезови и многи други, које бих могао именовати, господине пароче, били су тумараћи витезови, дика и понос витезовима. Ови, или такви као ови хтео бих да су они, које ја мислим, а кад би то било, његово величаство био би добро послужено и уштедио би му се велик трошак, а Турчин би остао чупајући себи браду; па с тим хоћу да ме оставите у мојој кући, јер ме капелан не води из ње; а ако Јупитер, како рече берберин, не би пуштао кишу, ту сам ја, који ћу пуштати кишу, кад ми буде воља: ово велим, да господин брица знаде, да га разумем.“

„Заиста, господине Дон Кихоте,“ на то ће берберин, „ја нисам оно рекао тога ради, и онако ми поногао бог, како ми намера чиста била, и ви не треба да се срдите.“

„Да ли се могу срдити или не,“ одговори му Дон Кихоте, „то знам ја“.

---

[7] Стихови Минга Ревулга (*las coplas de Mingo Revulgo*) као сатиричне су тужаљке о владавини краља IV Хенрика Немоћнога.

На ово примети парок:

„Баш добро, што ја досад ништа говорио нисам, а не бих да останем са неком двоумицом, која ме гризе и једе, а постајале од онога, што је господин Дон Кихоте сада казао.“

„Уз остале друге ствари,“ одговори Дон Кихоте, „има господин парок и ту слободу, и зато може да каже своју двоумицу, јер није пријатно остати са двоумицом у души.“

„Дакле са тим допуштењем,“ рече парок, „велим, да ми је двоумица та, да не могу да верујем никако, да су сви тумараћи витезови, које сте сад, господине Дон Кихоте, поменули, заиста и у истину били у свету људи од меса и кости; него мислим, да је све то измишљотина, басна и лаж и сни, које су причали људи, кад су се пробудили, или боље рећи људи дремљиви.“

„То је друга погрешка,“ на то ће Дон Кихоте, „у коју су многи падали, који не верују, да је у свету било таквих витезова, пасам више пута код разних људи и у разним приликама гледао да ову тако рећи општу заблуду потиснем виделом истине; али каткад м намера није полазила руком, а каткад јесте, ослањајући се на рамена истине; а ова истина тако је јасна, да могу казати, да сам својим очима гледао Амадиса од Галије, који је био човек висока стаса, лица бела, лепе браде, али црне, погледа блага и оштра, кратак у говору, спор да се разјари и брз да се махне гњева; а као што сам описао Амадиса, чини ми се, да бих могао исписати и описати сваколике витезове тумараће што их има у повестима у свету, јер према уверењу мом, да су онакви били, како о њима говоре њихове повести, као и према делима што су их починили и приликама у којима су били, могу да им се са свим лепо изведу црте, маст и стас.“

„Шта мислите, господине Дон Кихоте“, запита берберин, „колики је морао бити див Морганте?“

„Што се тиче дивова,“ одговори Дон Кихоте, „ту су различна мишљења, да ли их је било у свету или не; али свето писмо, које ни за мрвицу не може одступити од истине, каже нам, да их је било, причајући нам повест о Филистимљанину Голијату, који је у висину имао седам лаката и по, што је висина чрезмерна. Такође на осторву Сицилији нашли су цеванице и плећа толика, да им величина показује, да су била од дивова тако

великих као кула, и ту истину извела је ђеометрија из сваке сумње. Ипак код свега тога не бих могао казати поуздано, колики је био Морганте, премда мислим, да неће бити да је био голем; а на то мишљење наводи ме то, што у повести, у којој се нарочито помињу његова дела, налазим да је много пута спавао под кровом, а кад је налазио куће, у које је могао да уђе, јасно је, да му величина није била преко сваке мере.“

„Тако је,“ рече парок, који уиваше слушајући такве лудорије, па га запита, шта мисли за лице Рејналда од Монтаблана и Дон Ролдана и осталих дванаест перова од Франције, јер сви ови били су тумарећи витезови.

„За Рејналда смем казати,“ одговори Дон Кихоте, „да је био широких образа, бројаста лица, очију избуљених и да у неколико плаховитих, преко мере пр зница и колеричан, пријатељ лупежима и пропалицама. За Ролдана, или Ротоланда, или Орланда – јер га повести именују свима овим именима – мислим и тврдим, да је био средња стаса, широк у плећима, мало кривоног, црномањаст и браде чекињасте и риђе, косматпо телу и страшна погледа, на речи кратак, али веома учтив и добро васпитан.“

„Ако Ролдан није био милокрвнији, него што ви кажете,“ примети парок, „онда није чудо, што га је лепа сењора Анђелика презрела и одабрала гиздавог, учтивог и досетљивог малога жутокљунога Мавра, коме се предала; па је паметно чинила, што се пре заљубила у нежнога Мавра, него ли у суровога Ролдана.“

„Та Анђелика, господине пароче,“ прихвати Дон Кихоте, „била је девица вантаста, скитница и малко јогунаста, те је исто тако испунила свет својим неприличностима, као и славом своје лепоте. Презрела је тисућу господе, тисућу јунака и тисућу племенитих људи, а задовољила се жутокљуном двородржицом, који није ништа учинио, нити је са чега чувен био, до ли што се знало, да је био веран своме пријатељу.[8] Велики певац њене лепоте, славни Ариосто, да не би морао певати оно, што се овој сењори дешавало, пошто се била сасвим понизила, а то свакако неће бити да су биле сувише часне ствари, махну је са речима:

А како се у Китају дочепала круне,
Шта друго ко опева уз гласније струне.

[8] Како Ариосто пева у песми свога *Манитога Орланда*, Медор је допао ране и мислили су да је погинуо, кад је хтео да спасе трупину свога господара Данила од Алмонта.

И ваистину је ово било као пророчанство, јер песници се зову и *ватес*, што ће рећи пророк. Ова истина јасно се види, јер од то доба славан један андалуски песник оплакивао је и певао њене сузе, а други и јединствени кастилијански песник опевао је њену лепоту.“[9]

“Кажите ви мени, господине Дон Кихоте,“ рећи ће ту берберин, „зар се не нађе ни један песник, који би био начинио какву сатиру на ту госпу Анђелику, кад су је толико хвалили.“

„Богме ја мислим,“ одговори Дон Кихоте, „да су Сакрипанте или Ролдан били песници, би они девицу ту већ насапунили, јер је својствено и природно песницима презреним и одбијеним од његових измишљених или неизмишљених дама, које су били одабрали за госпе својим мислима, да им се свете сатирама и погрдама: освета зацело недостојна племенита срца; али досад мени није познат никакав погрдни стих против Анђелике, која је свет тумбе окренула!“[10]

„Чудно,“ рече парок.

Али ту чуше газдарицу и синовицу, које су већ биле оставиле друштво, како нешто вичу на двору, те сви потрчаше на грају.

ДРУГА ГЛАВА

У којој се казује знаменита препирка, коју је Санчо Панса имао
са Дон кихотовом синовицом и газдарицом, уз друге пријатне догађаје

Повест казује, да је вика, коју су чули Дон Кихоте, парок и берберин, долазила од синовице и газдарице, које су грдиле Санча, који је силом хтео да уђе да види Дон Кихота, а оне га нису пуштале кавратима.

„Шта ће та битанга у овој кући? Иди ти, брајко, твојој кући, јер ти, и нико други, вучеш и мамиш мога господина, па га водиш по оним пустоловинама.“

---

[9] Андалуски песник је Лујс Барона од Сота, који је у двадесет песама опевао *Las Lagrimas de Angélica*; а кастилијански песник Лопе је од Веге, који је у двадесет песама спевао *La Hermosura de Angélica.*

[10] После неколико година осветио је Кеведо презрене анђеличине заљубљенике, написавши свог *Orlando Burlesco (Шаљиви Орландо).*

На ово одговори Санчо:

„Ајде, ђавоља газдарице“ Нису твога господина одвукли и одмамили и водили по оним пустоловинама, него мене; он је мене водио по свима небелима и ви се варате, кад тако судите; он ме је одмамио од моје куће на превари, обећавајући ми острово, које и данас изгледам.“

„Да бог да ти проклета острова засела, проклети Санчо!“ прихвати синовица, „и каква су то острова? је ли што за јело, прождрљивче и ждералицо?“

„Није то за јело,“ одговори Санчо, „него је то да се управља и влада, више него четири града и више него што четири судца имају у својој власти.“

„Ипак,“ на то ће газдарица, „овде нећеш ући, ти врећо, од несреће и торбо од пакости; иди оа управљај својом кућом и ради своје добарце, а остави се острова и острва.“

Парок и берберин пуно уживаше слушајући разговор оних трију; али Дон Кихоте, бојећи се да ће Санче избрбљати и излајати пуно пакосних глупости и дотакнути ствари, које не би добре било за његово иважење, зовну га, те оне две ућуташе и пустише га да уђе. Санчо уђе. а парок и берберин опростише се са Дон Кихотом, очајавајући о његовом здрављу, кад видеше, како чврсто стоји при својим заврнутим мислима и како је огрезнуо у мислима његових проклетих витешких послова, те парок и рече берберину:

„Видећете, куме, кад се најмање будемо надали, наш ће племић поново да се отисне на обале.“

„О томе не сумњам,“ одговори берберин; „али се не чудим толико лудости у витеза, колико глупости коњушаревој, који тако тврдо верује у оно острово, да мислим, не би му то из главе могло избити ништа на свету.“

„Бог нека их исцели,“ рече парок, „а ми ћемо да пазимо, да видимо, на што ће изаћи толико лудости тога витеза и тога коњушара, а рекао бих, да су обојица изашли из једног творила, ниги би што вредиле лудости господинове без слугиних глупости.“

„Тако је,“ одговори берберин, „а много бих желео да знам, шта ли говоре сад она двојица.“

„Не сумњам,“ рече парок, „да ће нам то после казати синовица или газдарица, јер нису такве, да би пропустиле да не прислушкују.“

Међу тим се Дон Кихоте затворио у својој соби и кад бише сами, рече му:

„Много ме тишти, Санчо, што си казао и говориш да сам ја тебе извукао из твоје кућице, а овамо знаш да ни ја нисам остао дома. Заједно смо пошли, заједно смо ишли и заједно смо тумарали; исту срећу и исту судбину имали смо обојица; ако су тебе једанпут бацали у пољави, мене су сто пута били, и у толико сам одличнији од тебе.“

„То има свога разлога,“ примети Санчо, „јер како би кажете, неприлике су већма ту за тумараће витезове, него ли за њихове коњушаре.“

„Вараш се, Санчо,“ рече Дон Кихоте, „према оном: cuando caput dolet, и тако даље.“

„Не знам ја друго језик мимо мој,“ рече Санчо.

„Хоћу да кажем,“ рече Дон Кихоте, „кад глава боли, боле сви удови; и тако пошто сам твој господар и господин, ја сам твоја глава и ти си мој уд, јер си мој слуга; и за то оно зло, које мене сналази, тебе треба да боли, а мене твоје.“

„Оно треба да је тако,“ рече Санчо; „али кад су мене, као уд, бацали на пољави, моја глава је била иза ограде и гледала ме је, како летим у вис, а није осећала никакав бол; а кад удови треба да болују, кад глава боли, ваљало би и њу да боли бол од удова.“

„Хоћеш ли ти сад да кажеш, Санчо,“ на то ће Дон Кихоте, „да мене није болило, кад су тебе у пољави бацали? а ако то кажеш, немој више да кажеш, јер у мојој души тада сам осећао већи бол, него ти у свом телу. Али оставимо то сад на страну, јер ћемо имати каде да то расправимо како треба; него ми кажи, брат Санчо, шта веле у месту за мене? шта мисли о мени светина, шта ли племићи и шта витезови? Шта говоре за моју храброст? шта ли за моја дела? а шта за моју учтивост? Шта се говори о мом предузећу да ускрснем и повратим у свету заборављени већ витешки ред? Једном речи, Санчо, желим да ми кажеш оно, што ти је о томе дошло до ушију, али да ми кажеш, не додавајући добро, ни одузимајући ништа од зла; јер верни поданици треба истину да кажу својим господарима онако како је заиста, нити ласкање што да увећава, нити какво криво поштивање да одње одузима; јер ваља да знаш, Санчо, кад би ушесима владалачким долазила истина гола и без одела ласкања, настала би другачија столећа, други векови били би као железни

цењени више него наш, јер ја мислим, да је овај садашњи век златни век. Ова опомена нека ти служи, Санчо, да ми разборито и добронамерно доставиш ушесима истину о стварима које знаш и за које сам те питао.“

„То ћу учинити врло радо, господине,“ одговори Санчо, „уз погодбу, да се не љутите на оно што ћу вам казати, јер хоћете да вам т на чисто кажем, не увијајући га у друге хаљине, него оне, како ми је дошло до ушију.“

„Никако се нећу љутити,“ одговори Дон Кихоте,; „сасвим можеш, Санчо, слободно да говориш и без свака околишења.“

„Дакле прво да вам кажем,“ рече Санчо, „да народ држи вас за највећу будалу, а мене исто тако за суманута. Племићи веле, да се нисте задовољили границама племићким, него сте усвојили титулу *дон*, па хоћете да сте витез са четири чокота и два плуга земље и са једном ритом састраг и једном спреда. Витезови веле, да не маре да им се племићи барбаре, нарочито они племићи сиромашни, који ципеле мажу чађу и црне чарапе крпе зеленом свилом.[11]

„То се не односи на мене,“ примети Дон Кихоте, „јер увек идем добро одевен и никад исцрпљен; може бити подрт, али подрт пре од оружја, него ли од времена.“

„Што се тиче ваше храбрости,“ настави Санчо, „па учтивости, дела и предузећа, ту се мисли различито; једни веле: луд, али забаван; други веле: храбар, али није таличан; други веле: учтив али неприличан; па ту вам говоре свашта, да ни длаке не оставе читаве ни на вама, ни на мени.“

„Погле, Санчо,“ примети Дон Кихоте, „како свуда гоне врлину, где се показује у одличну степену; слабо који или ни један од славних јунака у прошлости није прошло, а да га није пакост клеветала. Јулије Ћесар, најученији, најмудрији и најхрабрији војвода, описиван је као частољубив и прилично прљав, како у свом оделу, тако и у навадама. За Александра, коме су његова дела прибавила надимак Великога, веле да је у неколико био пијаница. За Херкула, који је толика дела починио, прича се, да је био похотљив и разблудан. За Дон Галаора, брата Амадиса од Галије, хоће да кажу, да је био плачко.

---

[11] Тада су разлоковали ове степене у племству: *hidalgo* (племићи, коленовићи), *cavalleros* (витезови), *ricoshombres* (бољари), *títulos* (сановници), grandes (великаши).

Па тако, о Санчо! код толиких клевета на добре људе могу проћи и оне на мене, ако није што више, него што си казао.“

„Богме то и јесте ђаво што је у торби,“ одговори Санчо.

„Дакле има и више?“ запита Дон Кихоте.

„Још ваља и реп одерати,“ рече Санчо; „ово досад били су колачи и папрењаци, али ако желите да знате све што на вас клеветају, то ћу вам овога стика некога довести, који ће вам све да каже на длаку, јер ноћас је дошао син Бартолома Караска, који се у Саламанци учио и постао бакалар, па кад сам отишао, да га поздравим казао ми је, да се већ у књигама писала *повест* ваша и зове се *Велеумни племић Дон Кихоте од Манче*; па вели, да мене тамо помињу баш са правим именом Санчо Панса, и сењору Дулсинеју од Тобоза, са другим стварима, које су биле само међу нама, да сам се морао крстити од чуда како је то могао да дозна онај који је то писао.“

„Ја те уверавам, Санчо,“ на то ће Дон Кихоте, „да ће нашу повест бити написао какав мудри волшебник, јер њима ништа није скривено, што хоће да описују.“

„Е дакако,“ рече Санчо, „откуд да буде мудар волшебник, јер бакалар Сансон Караско – тако се зове тај што сам га поменуо – вели да је повест списао неки Сид Амет Патлиџанлија.“

„То је маварско име,“ примети Дон Кихоте.

„И биће тако“, одговори Санчо, „јер сам обично слушао да су Маври пишман на патлиџане.“

„Биће, Санчо,“ на то ће Дон Кихоте, „да се вараш у надимку тога Сида, што ће на арапски рећи господин.“

„Може лако бити,“ одговори Санчо, „али ако имате вољу да га овамо доведем, отићи ћу тамо у једном часку.“

„Учинићеш ми много по вољи, пријатељу,“ рече Дон Кихоте, „јер што си ми сад казивао, побудило је у мени радозналост, нити ћу моћи што окусити, докле се не известим о свему.“

„Дакле ја одох по њега,“ на то ће Санчо.

Па оставивши свога господина, оде да тражи бакалара, са којим се врати мало за тим, те међу њима трима отвори се што забавнији разговор.

ТРЕЋА ГЛАВА

О смешном разговору између Дон Кихота, Санча Пансе и бакалара Сансона Караска.

Чекајући на бакалара Караска, Дон Кихоте веома се дао у мисли, па се надао, да ће од њега чути вести што су о њему списане у књизи, како рече Санчо, а не могаше да верује, да има таква књига, јер се још ни крв не беше осушила на оштрици његовога мача, а већ веле да су његова славна витешка дела печатана. Ипак мишљаше, да их је у шмампу дао какав мударац, сад или пријатељ или непријатељ, путем волшебне вештине: ако је био пријатељ, да би их увећао и уздигао над најчувенијим делима тумараћих витезова; ако ли је био непријатељ, да би их уништио и ставио испод најружнијих, дела каквог подлог коњушара, о којима се кад писало.

„Али,“ говораше у себи, „коњушарска дела никад се не описују; а ако би истина била, да има таква повест, пошто би говорила о тумараћем витезу, свакако би морала бити звучна, узвишена, одлична, величанствена и истинита.“

Тиме се утеши колико толико; али га опет растужи помисао, да му је писац био Мавар, судећи по оном имену Сид, а од Мавара није се могла очекивати никаква истина, јер су сви варалице, кривотворци и занешењаци. Бојаше се, да се о његовој љубави говорило непристојно, те да би отуда изишла штета и увреда по образ његове сењоре Дулсинеје од Тобоза; жељаше, да се описала његова верност и пристојност, које се увек држао према њојзи, презирући краљице, царице и девице сваке врсте, држећи под уздом навале природних покрета. И тако бацана тамо и амо међу овим и многим другим мислима, затекоше га Санчо и Караско, кога Дон Кихоте прими са много учтивости.

Ако му и беше име Сансон, бакалар не беше особито голема стаса, али велик шакламан, бледа лица, али веома разборит. Имаше око двадесет и четири године, лица беше округла, носа прчаста и великих уста, све знаци да је пакостан и пријатељ досеткама

и лакрдијама, као што и показа, кад дође до Дон Кихота, бацивши се пред њим на колена и говорећи му:

„Нека ми ваше височаство, сењоре Дон Кихоте од Манче, даде руку, јер тако ми ове ризе светога Петра на мени, ако и јесам примио само прва четири реда, ви сте један од најславнијих тумараћих витезова што их је било и што ће их још бити на земном шару. Добро дело учини Сид Амет Бененцелија, кад је повест ваших великих дела оставио написану, а два пута добро дело учинио је онај прилежни човек, који се побринуо и дао је с арапскога превести на наш обичан кастељански језик на свеопшту насладу људи.“

Дон Кихоте рече му да устане, па додаде:

„Дакле је на тај начин истина, да има моја повест и да је сачинио Мавар и мударац?“

„То је тако истина, господине,“ одговори Сансон, „да мислим, да ће данас бити печатано више од дванаест хиљада књига од те повести; ено нека каже Португалија, Барселона и Валенсија, где се штампала, сувише, веле да се сада штампа у Анверу, па мени се чини, да нема народа ни језика, на који се није превела.“

„Једна од ствари,“ примети ту Дон Кихоте, „која мора дати особито удовољство човеку ваљану и одличну, то је, да се још за живота види, како га људи по добру помињу, печатано и у књигама; рекох по добру, јер у противном случају горе је и од најгоре смрти.“

„Ако је стало до славе и добра имена,“ рече бакалар, „сами ви надмашили сте све тумараће витезове, јер Мавар на свом језику и кршћанин на своме постарали су се да нам што живље опишу вашу племенитост, велику храброст у борби с опасностима, стрпљивост у несрећи и постојанство у беди и под ранама, па часност и уздржавање у љубави толи платонској вашој и госпође Доње Дулсинеје од Тобоза.“

„Ја,“ примети ту Санчо Панса, „никада не чух да госпу Дулсинеју зову Доња, него само сењора Дулсинеја од Тобоза, па већ у томе повест је погрешила.“

„То није никаква важна примедба,“ одговори Караско.

„Зацело да није,“ прихвати Дон Кихоте; „али кажите ви мени, господине бакаларе, која се моја дела највећма цене у тој повести?“

„У томе,“ одговори бакалар, „мишљења се не слажу, као што су и укуси различни; једни хвале догађај са ветрењачама, које су се вама учиниле да су Бријареји и дивови; други онај са ваљарицом; трећи хвали опис двеју војска, које се после показаше да су два стада оваца; оном се допада догађај са лешином, коју су носили у Сеговију да је погребу; овај вели, да све надмашава ослобођење галиота; други вели, да се ништа не може барабарити са двема дивовима бенедиктинима уз борбу са храбрим Бискајцем.“

„Кажите ми, господине бакаларе,“ узе ту Санчо реч, „да ли је ту догађај са Јангезима, кад је наш добри Росинанте хтео да тражи грожђе на врби?“

„Није мударац ништа оставио у дивиту,“ одговори Сансон; „све он описује, па и оно преметање доброга Санча по пољави.“

„Нисам се ја преметао на пољави,“ исправи Санчо, „него у ваздуху, и то већма но што сам марио.“

„Мени се чини,“ примети Дон Кихоте, „да у свету нема повести о људима, која не би имала својих незгода, нарочито оне о витезовима, које никад не могу писати само о срећним догађајима.“

„Ипак,“ прихвати бакалар, „некоји веле, који су читали повест, да би им право било, да су писци изоставили неколико од оних безбројних батина, које су у разним приликама падале на господина Дон Кихота.“

„Ту се повест држи истине,“ примети Санчо.

„Ипак су их могли прећутати поради правичности,“ рече Дон Кихоте; „јер догађаји, који истину повести нити мењају, нити је померају, не морају се описивати, ако би се тиме јунак повести омаловажио. Зацело Енеја није био тако побожан, као што га описује Верђилије, нити Улис тако мудар, како га каже Омир.“

„Тако је,“ потврди Сансон; „али је друго писати као песник, а друго као повесничар; песник може да прича или пева ствари, не како су биле, него како би требало да су, а историчар треба да их описује, не како би требало да су, него како су биле, не додавајући ништа истини, нити одузимајући што од ње.“

„Е, кад је тај сењор Мавар хтео да говори истину,“ рече Санчо, „онда су зацело и моје батине међу онма које је добио мој господин, јер никад нису његовој милости узели

меру од леђа, а да је нису мени узели од целога тела; али ја се томе не чудим, јер како вели и мој господин, кад глава боли, треба да осећају и удови.“

„Враг си ти, Санчо,“ примети Дон Кихоте, „јер заиста можеш да запамтиш, кад то хоћеш.“

„И кад бих хтео да заборавим батине, које су ми давали,“ рече Санчо, „не би то допустиле маснице, које ми се још виде на ребрима.“

„Мучи, Санчо,“ рече Дон Кихоте, „па не упадај у реч господину бакалару, кога молим, да настави казивати ми, шта се о мени прича у поменутој повести.“

„И о мени,“ рече Санчо, „јер ето веле, да сам ја у њој од главних личина.“

„Личности, брат Санчо, а не личине,“ исправи Сансон.

„Зар и ви поправљате изриганија?“ рече Санчо; „ако тако потерате, нећемо целога века доћи до краја.“

„Нека ме бог накаже, Санчо,“ одговори бакалар, „ако ти у повести ниси друга личности и ако многи не слуша радије тебе кад говориш, него ли и најплеменитијега у њој; али има их и таквих, који веле, да си и сувише лаковеран, ако мислиш, да то може да буде истина, да постанеш губернатором над оним островом, које ти је обећао господин Дон Кихоте, који је ту пред нама.“

„Још има дана,“ прихвати Дон Кихоте; „па докле Санчо дође у зрелије године, са искуством, које године дају, он ће ири подобнији и вештији за губернатора, него ли што је сад.“

„Бога ми, господине,“ рече Санчо, „ако не бих могао островом управљати у овим мојим годинама, нећу га управљати ни у матусалимовим годинама; беда је то, што се то острово крије не знам где, а не што ја не бих имао мозга за његову управу.“

„Ослони се само на бога, Санчо,“ рече Дон Кихоте, „па ће све бити добро, и можда боље но што ти мислиш, јер без божије воље ни листак на дрвету неће се покренути.“

„То је истина,“ прихвати Сансон, „јер буде ли божја воља, имаће Санчо за управу хиљаду острова, а не једно.“

„Видео сам ја доста губернатора,“ на то ће Санчо, „који, како ми се чини, нису мени ни слуге били, па опет зато ручају на сребру.“

„То нису губернатори од острова,“ примети Сансон, „него од других наручнијих губернија; а који управљају островима, треба да знају бар граматику.“

„Што се тиче граме, ту ћу већ изаћи на крај,“ одговори Санчо, „али са тиком не знам како ће ићи, јер то не разумем;[12] него да оставимо то са губернијом у божје руке, а бог ће ме већ онамо наместити, где ће најбоље бити за мене; па зато велим, господине бакаларе Сансоне Караско, да ми је то баш неописано мило, што је онај који је списао приповест, онако говорио за мене, како неће људима бити досадно што се прича за мене; јер да нисам коњушар који сам, да је за мене говорио штогод, што није према мени, као према кршћанину од старине, би нас чули и глуви!“

„Та то би било, колико творити чудеса,“ примети Сансон.

„Чудеса или не чудеса,“ одговори Санчо, „тек сваки нека пази, како ће о људима да говори или пише, а не да пискара што му год звекне у главу.“

„Једна замерка, коју праве повести, „рече бакалар, „у томе је, што је њен писац у њу уметнуо новелу под насловом *Неопрезан радозналац*, не што би била лоша и рђаво написана, него што јој није тамо место, нити је у каквој свези са повешћу милостивога господина Дон Кихота.“

„Ја бих се опкладио,“ на то ће Санчо, „да је тај кучкин син начинио читаву збрку.“

„Ја сада велим,“ рече Дон Кихоте, „да писац моје повести није никакав мударац, него нека незналица и брбљивац, који се насумице и без свака промишљања дао у писање, па што буде изишло, као што је то чинио Орбанехо, сликар из Убеде, кога су питали, шта слика, а он одговорио, што буде изашло; једанпут је нашарао петла таква и тако лоша, да је морао готским писменима поред њега написати: *ово је петао*; па ће таква бити и моја повест, којој ће требати објашњења, да би се разумела.“

„То није,“ одговори Сансон; „јер је тако јасна, да нема у њој никакве тегобе: деца је носе уза се, младићи је читају, људи је разумеју, а старци је хвале, једном речи, тако је обична и читана и позната људима сваке врсте, да чим виде каква мршава парипа, већ и

[12] Овде се Сервантес титра речима; јер *грама* у шпањолском значи пиревина, коју је Санчо свакако знао.

кажу: ено Росинанта; а који су се највише дали на њено читање, то су двородржице: нема предње собе господске, у којој се не би нашао по који *Дон Кихоте*; једни га узимају чим га други оставе; једни се свађају око њега, а други моле зањ. Једном речи, ова повест најлепша је и најнешкоднија забава што је до сад било, јер нигде у њој нема ни издалека безобразне речи, нити мисли, која не би била благочастива.“

„Кад би се иначе писало,“ рече Дон Кихоте, „не би се писала истина, него лаж, а повесничари, који се држе лажи, треба да се спале, као и они, који кују лажне новце; а ја не знам, шта је покренуло писца да се лаћа новела и туђих приповедака, кад је имао толико да и мени пише; без сумње биће се држао пословице: да л' је трбух пун сламе или сена, то је свеједно. А заиста, само да је изнео моје мисли, моје уздисаје, моје сузе, моје благе жеље и моје борбе, па би могао написати књигу већу, или бар онолико, колика би могла бити од свију списа тостадових.[13] Управо, како ја разумем, господине бакаларе, за списавање повести и ма каквих књига хоће се велико умље и зрео разум; заказивање оштроумних ствари и досетака хоће се велеум. Најпаметније лице у комедији будала је, јер онај не треба да је и сам луд, који хоће да нам покаже да је он глуп. Историја је као нешто свето, јер треба да је истинита, а где је истина, тамо је бог, у колико је он истина, ипак има их, који књиге тако сачињавају и бацају, као да су уштипци.“

„Нема тако рђаве књиге, у којој не би и нека добра било,“ примети бакалар.

„О томе нема сумње,“ одговори Дон Кихоте; „али се много пута деси, да они, који су својим списима по заслузи стекли и прибавили велику славу, изгубе ову сасвим, или у неколико умале, кад своје списе даду у штампу.“

„Томе је узрок тај,“ рече Сансон, „што се печатана дела удобно и лакше могу да прегледају, ако имају мана, а тим се већма решетају, што је већа слава онога који их је сачинио. Људма славним са њиховог велеума, великим песницима, гласовитим повестописцима, увек или већином завиде они, који уживају и нарочито се занимају пресуђивањем туђих списа, не давши сами какве на видело.“

---

[13] Дон Алонско од Мадригала, обично назват Тостадо (опрљен), бискуп од Авиле, умро је 1450. године још млад, оставивши 24 тома великога кола на латинском језику и скоро толико на шпањолском, не рачунајући амо његове непечатане списе. Зато је његово име ушло у пословицу, кад се хоће да означи „многопосац“.

„То није никакво чудо,“ рече Дон Кихоте, „јер имају многи богослови, који нису никако за предакаоницу, али су изредни у проналажењу погрешака и мана у оних који проповедају.“

„Све је то тако, господине Дон Кихоте,“ рече Караско; „али ја бих тражио, да такви процењивачи буду милосрднији и мање пробирачи, па да не хватају и сунчеве прашке од дела, које претресају, jep si aliquando bonus dormitat Homerus,[14] ваља да промисле, колико је он бдио, да би своје дело изнео на видело са што мање сенке; а може и то бити, што се њима учинила мана, били су младежи, који каткад хоће да увећају лепоту лицу на коме су; и тако велим, да се онај, који хоће да печатак његов, излаже највећој опасности, јер је посве немогуће да је онако сачини, како ће задовољити свакога који је буде читао.“

„Она што о мени говори биће да је мало њих задовољила,“ примети Дон Кихоте.

„Баш напротив; јер као што је бескрајан број будала, тако су безбројни и они, којима се новост допала; па некоји замерају пишчевој памети, што је заборавио да каже, који је оно био лупеж, који је украо санчова свица, јер се то тамо не објашњава, него се само то види из списа, да су га украли, а мало за тим видимо да га јаше на истом магарцу, макар да се овај није био појавио; такође примећују, да је заборавио да каже, шта је радио Санчо с оних стотину шкуда што их је нашао у бисагама у Сјери Морени, јер их никад више не помиње, а многи желе да знају шта је радио с њима, или на што их је потрошио, што је једна од главних мана у књизи.“

Санчо одговори:

„Ја господине Сансоне, нисам сада подобан, да дајем рачун или рачуне, јер ме је нека слабост обузела у желуцу, па ако је нећу уклонити старом румеником, хоћу вам богме отегнути папке; дома тога имам, тамо ме чека моја редуша; чим се мало прихватим, ево ме натраг, па ћу вама и целом свету да одговорим на оно што ме будете хтели питати, како за изгубљеног магарца, тако и за потрошених стотину шкуда.“

Па не чекајући на одговор и не говорећи више ни речи, оде својој кући.

---

[14] Управо казао је Орације: *Quandoque bonus dormitat Homerus*, и сам добри Омир хоће каткад да дремне (т.ј. и у најсавршенија писца хоће каткад да се нађе погрешка).

Дон Кихоте позва и замоли бакалара, да остане и да заједно посте. Бакалар прими понуду и остаде; обичном ручку додадоше још два голубића; за ручком говорише о витезовима и Караско попушташе ћуди свога домаћина. По свршену ручку мало проспаваше, Санчо се врати и пређашњи разговор настави се.

ЧЕТВРТА ГЛАВА

У којој Санчо Панса задовољи бакалара Сансона Караска у његовим сумњама и питањима, уз друге догађаје, које вреди знати и причати.

Санчо се врати Дон Кихотовој кући и враћајући се на ранији разговор рече:

„На оно, што је господин Сансон казао, да би желео знати, ко је и како је и кад ми је украо магарца, одговарам му ово: да ону исту ноћ, кад смо бегали од свете братовштине после незгоднога догађаја са галиотима и онога са мртвацем, кога су носили у Сеговију, улегосмо у Сијеру Морену и мој господин и ја увукосмо се у неку честу, где мој господин, наслонивши се на своје копље, а ја на моме сивцу, онако изломљени и уморни после оних баталија, заспасмо као да смо лежали на четири перине; нарочито ја тако сам тврдо заспао, да, ко беше да беше, могаше да ме намести на четири тачке, које је подметнуо под четири краја од самара, тако да ме јашући остави на њему, а испод мене изведе мога сивца, да ни осетио нисам.“

„То је сасвим лако,“ примети Дон Кихоте, „нити је што ново: јер се исто десило Сакрипанту, кад је био у опсади Албраке, па на исти начин онај чувени лупеж Брунело извукао му је коња између кракова.“

„Када свану,“ настави Санчо, „и тек што се протеглих, а тачке се измакоше и ја поштено љоснух о земљу; погледим, где ми је магарац, а њега нема; грунуше ми сузе од очију и ударих у нарицање, што ако онај, који је нашу повест описао, није метнуо у њу, може знати да је много погрешио. После не знам колико дана, идући са госпођом принцезом Микомиконом, познам мога магарца и да на њему јаше прерушен као Циганин

онај Хинес од Пасамонта, онај лупеж и највећи зликовац, кога смо господин и ја опростили пута.“

„Није ту погрешка,“ примети Сансон, „него што писац каже, пре но што се магарац опет био јавио, да је Санчо јахао на истоме сивцу.“

„Ту не знам шта да кажем,“ рече Санчо, „ван ако се писац није забунио, или можда штампар није добро пазио.“

„Тако је без сумње,“ рече Сансон; „а шта би са оних стотину шкуда?“

„А шта ће да буде?“ одговори Санчо; „потрошио сам их на себе и на моју жену и на моју децу, и управо због њих подноси моја жена стрпљиво моје тумарање и скитање у служби господина Дон Кихота; јер да сам се нешто после толика времена вратио кући празних шака и без магарца, бих богме зло био дочекан; па ако желите још што да знате за мене, ево ме, ако ће и самоме краљу да одговарам а никога се не тиче, да ли сам што нашао, или нисам, да ли сам што потрошио или нисам јер кад би ми се новцем исплаћивале батине, што сам их добио тако путујући, још других стотину шкуда не би ми ни половину исплатили, па кад бих сваки ударац рачунао само по четири мараведа. Сваки нека се маша сам у своја недра, па нека не каже, да је бело црно и црно бело, јер сваки је онакав, како га је створио бог, а много пута и гори је.“

„Ја ћу се постарати,“ рече Караско, „да опоменем писца ове повести, ако је буде по други пут печатао, да не заборави то што је казао добри Санчо, а тиме ће му књига много више вредити, него ли што сада вреди.“

„Има ли још шта да се исправи у тој књизи, господине бакаларе?“ запита Дон Кихоте.

„Било би,“ одговори овај, „али то није тако важно, као то што смо већ поменули.“

„А да ли писац можда обећава други део?“ запита Дон Кихоте.

„Он обећава,“ одговори Сансон, „али вели, да га није нашао, нити зна, у кога је, па тако у двоумици смо, да ли ће се издати, или не; и тако због тога, а и зато, што некоји веле, да други делови никад нису што вредили, а други опет, да је већ доста писано о Дон

кихотским пословима, сумња се, да неће ни бити другога дела; премда некоји, који су више јовијални него ли сатурнински[15], веле: дајте још кихотерија, нека напада Дон Кихоте, а Санчо нека брбља ма што било, нама је то право.“

„А шта вели писац?“ запита Дон Кихоте.

„Шта?“ одговори Сансон; „вели, кад буде нашао повест, коју тражи са изванредном ревношћу, одмах ће је дати у печатњу, руковођен више коришћу, коју ће имати од штампања, него ли другом каквом славом.“

На то рече Санчо:

„Дакле писац иде на новац и добитак? Онда ће бити чудо, ако погоди, како треба, јер ће само да фирца, као оно кројач уочи ускрса, а што се брзо ради, никад неће бити урађено, како треба. Тај господин Мавар, или већ ко је, да је, нека добро пази шта ради, јер ја и мој господин даћемо му толику силесију од пустоловина и различитих догађаја, да ће моћи написати не тек други део, него и стотину. Тај добричина мора да мисли, да ми овде спавамо на слами, али нека нам држи ногу да се поткује, па ће видети шта ћемо да учинимо. Толико бих знао да кажем, кад би господин послушао мене, ми бисмо већ били у вилајету, светећи увреде и исправљајући кривде, као што је то обичај и навика у правих скитница витезова.“

Још Санчо беше у речи, кад зачуше Росинантово хрзање, које Дон Кихоте узе као најсрећније знамење, те докона, да кроз три или четири дана наново полази. Казавши бакалару своју намеру, запита га за савет, на коју страну да се крене, а овај му одговори, да мисли, да би ваљало да иде у краљевину Арагонију и у град Сарагосу, где ће до мало дана да се одржавају свечане витешке игре о празнику светога Ђурђа, па ће ту моћи да се прослави над свима арагонским витезовима, што ће рећи да се прославио над свима витезовима у свету. Похвали му намеру, као што часнију и ваљанију, па га опомену, да се са више опрезности упушта у опасности, пошто његов живот није његов, него свију оних, којима је он потребан, да би им дао потпоре и помоћи у њиховој несрећи.

[15] Јовијалан – весео, сатурнински – суморан, невесео.

„Та то и јесте моја мука, господине Сансоне,“ рећи ће ту Санчо, „јер ето господин ударић на стотину оружаних људи, као што би облапоран деран навалио на пола тестета лубеница. Ама триста му мука, господине бакаларе! Јесте, има кад треба нападати, а кад треба узмицати, а није увек и вазда: „држ' и удри!“ и то у толико пре, што сам слушао – а ако се добро сећам, баш од мога господина – да између претеране пудљивости и смеоности на средини стоји храброст; а кад је тако, то не иштем да бежи не знам зашто, нити да напада, кад силесија иште нешто друго, али пре свега хоћу да кажем мом господину, ако ће да ме поведе са собом, да то буде уз погодбу, да се он сам бије, а ја да нисам на друго што, него да га надгледам што се тиче његове чистоте и неге, а у томе ћу га пазити, као мало воде на длану; али ако мисли, да ја треба да се лаћам мача, ако ће и против простих лупежа са буџом и у кабаници, ту се он сасвим вара. Ја, сењоре Сансоне, не мислим да стечем славу од јунака, него да сам најбољи и највернији коњушар што је игда служио скитницу витеза; па ако мој господин Дон Кихоте, покренут мојом многом и добром службом, буде мени дао које од оних многих острова, за која вели његова милост, да ће их бити овуда, хоћу тиме примити обилату награду, а не да ли ми га, хе, родио сам се, а човек не треба у другог кога да се узда, до ли у бога, у толико пре, што би ми негубернаторски хлеб исто тако пријао, а можда и боље од губернаторскога; па могу ли знати, није ли ђаво у тим губернијама за ме спремио какве клипове да се преко њих спотакнем и паднем и избијем кутњаке? Родио сам се као Санчо и као Санчо мислим и умрети. Али ипак, ако би онако полагацко, без многа труда и без многе опасности, небо мени дало какво острово, или тако што, нисам тако луд, да га не примим, јер и то веле: кад ти дају кравицу, води је у шталицу, а кад ти срећа долази, у кућу је одведи.“

„Брат', Санчо,“ рече Караско, „сад сте говорили, као какав учен човек; ипак уздајте се у бога и у господина Дон Кихота, који ће вам дати и краљевину, а не тек острово.“

„Било сад више или мање, све једно,“ одговори Санчо; „премда могу казати господину Караску, да мој господин неће у продртој врећи бацити ону краљевину, коју буде мени дао, јер сам ја сам себи пипао дамар, па сам нашао, да сам подобан да владам краљевинама и управљам островима; па сам то мом господину и казао већ толико пута.“

„Промислите се, Санчо,“ рече Сансон, „јер у господству хоће човек да се промени, те би могло бити, кад се видите у губернаторству, да нећете хтети познати ни матер, која вас је родила.“

„То може да се тиче оних, који су тиква без корена,“ одговори Санчо, „али не оних, који по својој души имају са четири прста сланину од старих кршћана, као што је имам ја[16]; ако не верујете, а ви ми проучите нарав, па ћете видети, да ли могу бити коме незахвалан.“

„Дај боже,“ рече Дон Кихоте, „и он ће нам то показати, кад губернија буде дошла, а чисто је већ назирем мојим очима.“

Рекавши то, замоли бакалара, ако је песник, да му учини милост и начини неколико стихова, у којима би била реч о опроштају, који мисли да узме од своје сењоре Дулсинеје од Тобоза, па да гледа, да се сваки стих почиње једним писменом од њеног имена, тако да се на крају стихова, кад се узму прва писмена, може да прочита *Дулсинеја од Тобоза*.

Бакалар одговори, ако и није од оних славних песника шпањолских, за које веле, да их има само три и по, ипак ће гледати да сачини те стихове, премда ће му у сачињавању бити велика тегоба у томе, што у имену има седамнаест писмена, па ако начини четири кастељане[17] са по четири стиха, претиче му једно писме, а начини ли их са по пет стихова, што их зову десиме[18], или редондиље, онда му недостају три писмена; али ће он гледати да једно писме прогута што лепше може, тако да у четири кастељане буде садржано име Дулсинеје од Тобоза.

„Тако мора бити на сваки начин,“ рече Дон Кихоте; „јер кад ту име није јасно и разговетно, ни једна женска неће веровати, да се стихови ње тичу.“

При томе остадоше и да полазак буде после осам дана. Дон Кихоте препоручи бакалару, да то никоме не казује, нарочито не пароку и мајстор Николи, његовој синовици и газдарици, да му не би сметали часној и племенитој намери. Све то обећа Караско и с

---

[16] У Шпањолској је кршћанство од старина било као неко племство и имало је и неке повластице. Нови крштеници нису могли бити ни свештеници, ни чиновници, па нису им допуштали ни неке занате.
[17] *Кастељана* има четири стиха по осам слогова, а други и четврти стих чине слик.
[18] *Десима* је строфа од десет осмосложних стихова.

тиме опрости се, препоручујући Дон Кихоту, да му јавља, чим буде имао прилике, за све своје добре или рђаве пригоде. И тако се растадоше, а Санчо оде да уреди што треба за свој полазак.

ПЕТА ГЛАВА

О паметном и забавном разговору између Санча Пансе и његове жене Терезе Пансе, и друга збитија достојна срећне успомене.

Кад је преводилац ове повести дошао до ове пете главе, вели, да му се чини да је подметнута, јер у њој Санчо Панса говори другојачијим стилом, него ли што би се могло очекивати од његове кратке памети, и казује тако танке ствари, да мисли, да није можно, да их он знаде; ипак није могао да је не преведе, да би тиме вршио своју дужност, те овим речима наставља:

Санчо стиже кући тако радостан и весео, да му жена познаде веселост на пушкомет, тако да га мораде запитати:

„Шта ти је, Санчо брате, кад си тако весео?“

А он јој одговори:

„Драга женице, кад би хтео бог, мени би сасвим браво било, кад не бих био тако весео, као што изгледам.“

„Ја те, мужу, не разумем,“ одговори она, „нити знам, шта хоћеш тиме да кажеш, да би ти право било, кад би бог хтео, да ниси весео, јер ако сам и глупа, ја не знам, ко не би хтео да је весео.“

„Виш, Тереза,“ рече Санчо, „весео сам, јер сам се решио да опет идем у службу моме господину Дон Кихоту, који по трећи пут хоће да иде да тражи пустоловине, а ја хоћу наново с њим да пођем, јер тако иште моја потреба и са њом надање, које ме весели при помисли, да бих могао и опет наћи стотину шкуда, као оних већ потрошених; а овамо сам жалостан, што морам да се растанем од тебе и од моје деце; па кад би ми нешто хтео

бог дати да се без муке храним и у мојој кући, да се не верем по свим небесима, а то би могао да учини без велика труда и само ако хоће, би ми, дабогме, радост била постојанија и трајнија, јер ова садашња помешана је са тугом, што те остављам; дакле зато сам добро рекао, да би ми право било, кад би хтео бог, да нисам весео.“

„Виш, Санчо,“ одговори Тереза, „откако си отишао у скитнице витезове, говориш тако закренуто, да нико не може да те разуме.“

„Доста је да ме разуме бог, жено,“ на то ће Санчо, „јер он разуме све, па да останемо при томе; па слушај, секо, ова три дана ваља добро да се бринеш за сивца, како би могао носити оружје; удвој му оброке, разгледај самар и осталу опрему, јер не полазимо у сватове, него да тумарамо по свету и да се свађамо са дивовима, са аждајама и вражбинама и да слушамо сиктање, рику, урликање и дреку; па све то можда ће бити смиље и ковиље, ако не натрапамо на јангуезе и на очаране страње.“

„Ја знам, човече,“ одговори Тереза, „да скитнице коњушари не једу свој хлеб за бадава, и зато ћу се молити нашем господу, да те што пре опрости твоје невоље.“

„Ја ти кажем, жено,“ рече Санчо, „кад не бих мислио, да ћу за кратко време бити губернатор од каква острова, ево бих пред тобом пресвиснуо.“

„Немој тако, човече,“ рече Тереза; „нека је кока жива, ако ће бити тршава; нека си ти мени жив, а нека ђаво носи све губерније у свету: без губерније изишао си из материне утробе, без губерније живео си досада и без губерније ићи ћеш у гроб, или ће те тамо однети кад буде божја воља. Колико их је у свету, који живе без губерније, па зато су опет живи и рачунају их у људе. Најбољи зачин у свету глад је, па како се ова увек налази уз сиротињу, то ова увек једе слатко. Зато пази, Санчо, ако случајно дођеш до какве губерније, немој да заборавиш на мене и на своју децу. Имај на уму, да Санчико има већ пуних петнаест година и ваљало би да пође у школу, ако већ његов стриц опет хоће да га узме у цркву. И то промисли, да твоја кћи Марисанча неће скапати, ако је удамо, јер некако ми изгледа, да она исто тако чезне да добије мужа, као што ти чезнеш за губернијом, а најпосле боље је и кћи зло удомљена, него ли да буде добра наложница.“

„Ваистину,“ на то ће Санчо, „ако ми бог да, да добијем какву губернију, хоћу, жено, удати Марисанчу тако високо, да ће јој моћи само прићи, кад је зову владиком.“

„Немој, Санчо,“ одговори Тереза, „удај је за њену прилику, јер то је најбоље; јер ако је из опанка туриш у папуче и из мрка цубета у обручану сукњу и свилен зубун, и ако од Марике и ти начиниш госпођу и не знам какву владику, неће се девојчица умети наћи, него ће на сваком кораку учинити тисуће погрешака и показаће нити од своје грубе и дебеле кошуље.“

„Мучи, лудо,“ рече Санчо, „јер све је стало до тога, да је у томе две или три године, па ће онда господство и владичаство да јој ујише, као да се у њему родила; а ако не буде тако, па шта мари? Нека је она владика, па после како било.“

„Држи се, Санчо, свога реда,“ примети му Тереза; „не тражи веће и имај на уму пословицу: убриши нос суседову сину, па га узми у своју кућу. То би тек било лепо, да нешто удамо нашу Марију за нкаквог грофића, или каквога племића, па кад му падне на ум, да је злоставља, називајући је простакушом, кћером надничарском и трицама и кучинама. Јок, човече, тако ми дана, нисам ја моју кћер на то родила. Донеси ти само новаца, Санчо, а мени остави бригу око њене удадбе. Ето ту је Лопе Точо, момак дречан и здрав и знамо га, а ја знам, да не гледа девојку кривим оком; с њиме, који је наша прилика, биће добро удомљена и увек ћемо је имати пред очима, па ћемо сви бити као једна кућа, родитељи и деца, унучад и зетови, па ће међу свима нама бити мир и божји благослов, а немој да ми је сад удаш у оне господске дворове и полаче, где нити њу разумеју, нити она себе разуме.“

„Ма ходи амо, скоте и варавина жено!“ викну Санчо, „а што ти сад паде на ум, да ми ни рашта сметаш, кад хоћу да удам моју кћер за зета, који ће ми дати унуке, што ће да их зову милостивом господом? Виш, Тереза, увек сам слушао од мојих старијих, ко не уме да употреби прилику, кад му се јави, тај не треба да се вајка, кад она прође, па не би паметно било, кад она виче на нашим вратима, да јој ова затворимо; треба да се предамо овом поспешном вођу, који нам пуше у ветрила. (Због овога начина у говору и због онога што Санчо мало даље говори, вели преводилац ове повести, да ову главу држи за подметнуту.) Зар не видиш, животињо,“ настави санчо, „како би то лепо било, кад бих се

са целим телом завалио у какву масну губернију, која би нам извукла ногу из блата, па да нам се Марисанча уда по мојој вољи, па да видиш, како те зову Доња Тереза Панса, па у цркви да седиш на свиленим саговима, јастуцима и шареницама, да пуцају од муке племићке у селу? А ако нећеш, а ти остани без промене тако, као каква слика на ћилиму; па оставимо се даља разговора о томе, јер ће Санчика бити грофица, па ма ти шта казала.“

„Ма шта то говориш, човече?“ на то ће тереза; „а ја ипак стрепим, да ће та грофија моје кћери бити њена пропаст. Ти можеш чинити што ти је воља можеш је начинити херцегињом или принцезом, али толико ти кажем, да то неће бити са мојом вољом ни пристанком. Увек сам ти, брате, волила једнакост и не могу гледати охолост, која нема разлога. На крштењу дали су ми име Тереза, име лепо и прикладно, без придавака и улама и шарена гајтана од *донова* и *доња*. Отац ми се презивао Каскахо, а мене зову Тереза Панса, што сам ти жена, а управо ваљало би да ме зову Тереза Каскахова; али како хоће краљ, онако је закон, па сам задовољна са тим именом, да ми не мећу предањ *дон*, које би ми тако теретно било, да га не бих могла понет, нити марим да дам прилике онима, који би ме видели обучену као грофицу или губернаторовицу, да онда кажу: глете како се поневидила она свињаруша! Још јуче мучила се предући кучине, а у мису ишла је, покривши главу скутом од сукње место ваћелом, а ево је данас већ с обручаном сукњом, са накитом и са дигнутим носом, као да је не знамо. Ако ме бог остави уз мојих седам или пет чула, или колико их имам, а ја не мислим дати прилике, да ме виде тако накарађену; а ти, брајко, иди да будеш губернија или островија, па се печи колико ти воља; а тако ми моје мајке, моја кћи и ја ни крочити нећемо из нашега села: јер поштена жена и нога сломјена седи дома, а девојка часна вазда је радна. Иди ти са твојим Дон Кихотом у ваше пустоловине, а нас остави дома са нашим мучним животом, који ће нам бог поправити, како будемо ваљале; а ја поуздано не знам, ко му је дао оно *дон*, јер га није имао ни отац му, ни дедови.“

„Морам да кажем,“ на то ће Санчо, „да је у теби прави ђаво. Бог те видео, жено, шта си све ту надробила, да нема ни репа ни ушију! Шта има посла с оним што сам казао Каскахо, накит, пословице и охолост? Ходи амо, луцпрдо и глупаро – а могу да те тако зовем, јер ми не разумеш речи и бежиш од среће – кад бих казао, да ми кћи скочи са куле,

или да тумара по свету, као што је тумарала инфанта Доња Урака[19], имала би разлога, да се са мном не слажеш; али кад ја без по муке и док трепнеш оком њојзи добацим једно *дон* и госпоштину, па ти је узмем са сламњаче, па ти је турим у свиту и на миндер и на канабе са јстуцима од кадиве, за што онда нећеш да пристанеш на оно што ја хоћу?“

„Знаш ли, зашто нећу, човече?“ одговори Тереза: „због оне пословице, која вели: ко те покрио, тај те открио; поред сиромаха сви пролазе и једва га погледају, а на богатоме уставе се свачије очи; па ако је тај богаташ био некад сиромах, одмах се шушка и оговара, а оговарање неће да попушта, јер злих језика има у нашем селу, као ројева од пчела.“

„Пази, Тереза,“ на то ће Санчо, „а слушај што ћу сад да ти кажем; можда то свога века још ниси чула; а ово сад не говорим од себе, него све што ћу да ти кажем речи су фра предикатора, који је прошлога великога поста у нашем селу предиковао, па ако се добро опомињем, он је казао, да све присутне ствари, што их очи гледају, много се јаче приказују, остају и ужљебе се у нашој памети, него ли оне што су прошле. (Све ове речи, што их Санчо казује, по други пут дају повода преводиоцу, да ову главу држи за подметнуту, јер надмашују Санчову мудрост, а он настави овако:) Отуда излази то, да кад видимо кога лепо намештена и у богату оделу и са пратњом од слугу, онда као силом да нас гони и позива да га поштујемо, све нека би нам памћење у тај пар и изнело неку нискост, коју смо виђали у тога лица; а то ниско мишљење, па било то сиротиња, или ниско порекло, пошто је већ прошло, већ и није ту, и само остаје оно што нам је пред очима. Па кад је тај, кога је срећа извукла из којекако написана прва састава (онај фратар баш тако рече) на висину његова успевања, добро одгајен, љубазан и учтив са свима, а не барабари се с онима, који су племићи од старина онда држи за цело, Тереза, да се нико неће сећати онога што је био, него ће поштовати оно што је, осим завидљиваца, од којих не утече никаква добра срећа.“

„Ја те, човече, не разумем,“ одговори Тереза; „чини што ти драго и немој ми више лупати главу твојим орацијама; а ако си закључао да учиниш како велиш...“

„Треба, жено, да кажеш закључио, а не закључао,“ примети Санчо.

---

[19] У старим песмама, које се много певају у Шпањолској, казује се за инфанту (краљевску кћер) Доњу Ураку, како није била ништа добила, кад јој је отац, Фердинандо I, краљ од Кастилије, делио земљу између своја три сина (у г. 1066), па је она претила да ће да оде из Шпањолске, на што јој отац даде град Самору.

„Немој ти са мном да се лишпуташ, човече,“ на то ће Тереза; „ја говорим онако, како је угодно богу, а не циврам много; само велим, ако си баш наумио да будеш губернија, а ти поведи са собом свога сина Санча, те да га већ сада научиш, како ће да држи губернију, јер је добро, кад синови наследе и држе занат свог оца.“

„Док добијем губернију,“ прихвати Санчо, „послаћу га до мене поштом, а теби ћу послати новаца, а тога ћу већ имати, јер ће се увек наћи ко ће да позајми губернаторима, кад им треба; па га тако одени, да се не види оно што је, него да изгледа оно што треба да буде.“

„Пошљи ти новце,“ рече Тереза, „а ја ћу га оденути као цвет.“

„И тако смо се сложили,“ рече Санчо, „да нам кћи буде грофица.“

„Онај дан, у који је видим као грофицу, рачунаћу, као да сам је сахранила; али ти и опет кажем, чин ишто ти драго, јер ми жене рођене смо са тим теретом, да се покоравамо својим мужевима, па макар они били и глупаци.“

Па с тим речима поче тако грозно плакати, као да већ гледа Санчику мртву и погребену. Санчо је тешаше, говорећи јој, ако већ мора да је начини грофицом, да ће то учинити што је можно касније. Тиме им се разговор доврши и Санчо оде до Дон Кихота, да прими наредбе за полазак.

ШЕСТА ГЛАВА

О томе што се догодило Дон Кихоту са његовом синовицом и газдарицом, а то је једна од најважнијих глава у целој овој повести.

Докле се Санчо Панса и жена му Тереза Каскаха онако неприлично разговараше, не осташе беспослене ни Дон Кихотова синовица и газдарица, које су по тисућу знамења виделе, да им стриц и господар смера и по трећи пут да се дигне и да се врати вршењу његове, како су оне мислиле, узаочасне каваљерије. На све начине гледаше да га одврате од тако ружне мисли; али све то беше проповед у пустињи и ковање по хладну гвожђу.

Ипак уз остале многе разговоре, што их је имала с њиме, рећи ће му газдарица:

„Ваистину, господине, ако нећете да се уставите и да на миру останете у својој кући, него ако будете хтели да идете преко брда и дола, као каква грешна душа, тражећи оно што ви велите да се зову пустоловине, а ја велим да су несреће, хоћу дићи глас и завапити богу и краљу, да томе даду лека.“

На то јој одговори Дон Кихоте:

„Газдарице, шта ће бог да одговори на твоје жалбе, то не знам, нити знам, шта ће да одговори његово величаство; толико знам, кад бих ја био краљ, не бих одговарао на оне безбројне неприличне молбенице, које му се предају сваки дан; јер једна од највећих работа што их краљеви имају међу толиким другима и та је, што морају да преслушају свакога и свакоме да одговарају; па зато не бих марио, кад би му и моје ствари задавале посла.“

На то рече газдарица:

„Кажите ви нама, господине, да ли има витезова на двору његовога величаства?“

„Има их,“ одговори Дон Кихоте, „те много; па и треба да их има ради украса владалачка господства и ради велелепоте краљевскога величаства.“

„Па зар не бисте ви могли бити један од оних, који лепо на миру служе своме краљу и господару и његовом двору?“ запита она.

„Видиш, драга моја,“ одговори Дон Кихоте, „не могу сви витезови бити дворани; нити сви дворани могу бити нити треба да буду витезови тумараћи; од сваких треба да има у свету, па ако и јесмо сви витезови, тек је велика разлика између једних и других; јер дворани, не излазећи из својих соба и не прелазећи прага, пролазе целим светом, гледајући у какву мапу, да их не стаје ни паре, нити подносе врућину ни зиму, глад ни жеђ; а ми тумараћи витезови прелазимо својим рођеним ногама по целом свету по сунцу, зими, под ведрим небом, по непогодама, ноћу и дању, пешице и јашући; па непријатеље знамо не тек по слици, него баш на јави, и свима начинима и у свакој прилици ударамо на њих, не осврћући се на детињарије, ни на прописе о мегданима, да ли противник има или нема краће копље или мач, да ли на себи има какве свете мошти или какве прикривене чини, да ли је сунце међу њима једнако подељено или није, уз друге обреде тога рода, који се

набљудују у мегданима међу двојицом, које ти не знаш, а ја их знам; па и то треба да знаш, да добар витез тумарећи, па нека би видео десет дивова, који би главама не само допирали до облака, него их и надмашивали, и који би сваки место кракова имао по две велике куле, а мишице да су им као катарке у највећих галија, а свако око да им је веће од воденична камена и ватреније од стакларске пећи, опет никако не треба да се поплаши, него са племенитим држањем и са неустрашеним срцем треба да удари на њих и да их нападне, па ако је можно, да их победи и за тили час обори, све нека би на њима била крљушт од неке рибе, за коју веле да је тврђа од дијаманта, а они место мачева имали ножеве од дамашка челика, или буздоване оковане перима такође од челика, као што сам их ја видео и више пута. Све то рекох, газдарице, да видиш разлику између једних и других витезова, па не би имало смисла, кад би било владаоца, који не би већма уважавао ову другу, или боље рећи прву врсту тумарећих витезова, јер како читамо у њиховим повестима, било их је и таквих међу њима, који су били спас не тек једне краљевине, него и многих."

„Ах, господине стриче!" на то ће рећи синовица, „ама промислите, да све то, што рекосте за скитнице витезове, басна је и лаж, и повести о њима, кад их баш не би спалили, заслуживале би да се на сваку навуче по *санбенито*[20], или метне какав знак, те да је познаду као срамну и као развратницу благих обичаја."

„Тако ми бога, који ме држи," рече Дон Кихоте, „да ми ниси рођена нећака, као кћи моје рођене сестре, бих те тако казнио за твоје богохулне речи, да би се чуло у целоме свету! Шта? Зар једна девојка, која једва уме да држи своје игле плетиваче, сме да пусти језик и да претреса повести о тумарећим витезовима? Шта би рекао господин Амадис, кад би тако што чуо? Али зацело би ти он опростио, јер је био најпонизнији и најучтивији витез у своје време и највећи заштитник девицама; али те је могао чути такав, који би ти зло платио, јер нису сви учтиви и васпитани, има их поганаца и неотесаних, нити сви они, који се зову витезовима, јесу то потпуно, него су једни од злата, други од какве смесе, а сви изгледају да су витезови, премда сви не могу опстати код пробе од истине: има их простака, који се пече, да би изгледали као витезови, а има их високих витезова, који као

[20] Санбенито (скраћено од *saco benedito*, благословена раса) одело је за осуђенике свете инквизиције. То је била као нека жута мантија са црвеним положеним крстом.

да у силу бога хоће да изгледају као простаци; они се подижу било частољубљем, било врлином, ови се понижавају било тромошћу, или пороком, па је зато потребно имати добро знање, да би се могле разликовати ове две врсте витезова тако једнаких по имену, а тако различних по делима.“

„Тако ми бога, господине стриче!“ рече синовица, „ви знате толико, да кад би било потребно у каквој невољи, могли бисте се попети на катедру и проповедати по нашим улицама, па опет зато налазите се у толикој заслепљености и тако очевидној занесености, да за себе мислите, да сте срчани, а овамо сте стари, да сте снажни, а овамо слаби сте, и да исправљате кривде, а од старости идете погрбљени, и сврх свега, да сте витез, а нисте то, јер ако племићи и могу да буду, нису то они који су сиромаси.“

„Имаш, синовице, много разлога у томе што кажеш,“ одговори Дон Кихоте; „и ја бих ти умео казати ствари о пореклу, да би се ти чудила; али да не бих мешао божанско са човечанским, оставићу то. Пазите, драге моје, и добро ме саслушајте: на четири врсте порекла могу да се своде сви што их је у свету, а то су: једна, која су имала ниске почетке, па су се ширила и расла, докле нису постигла највише господство; друга, која су имала велике почетке, па су их одржала и одржавају их у стању, у коме су била у почетку; друга, која ако су и имала велике почетке, завршила су се попут пирамиде у вршку, смањујући се и уништавајући свој почетак, докле се не изгуби у ништа, као што је вршак од пирамиде, која према своме основу није ништа; друга опет, и ових је највише, нити су имала добра почетка, нити средине са смислом, него ће доћи до свога краја беславно, као што су порекла људи простих и обичних. Од оних првих, која су имала низак почетак и попела су се до висине, на којој се и данас држе, нека ти буде као пример османова кућа, која од ниска и обична пастира, који јој је дао искон, дошла је на висину, на којој је видимо. Од друге врсте порекла, које је имало свој искон у господству и одржава га не умножавајући га биће пример многи владаоци, који су то по наследству и у томе се одржавају, не умножавајући га и не смањујући га, задовољавајући се мирно у границама својих држава. Од оних, која су почела велика и довршила у ништа, имају тисуће примери, јер сви фараони и Птолемеји од Мисира, ћесари од Рима, са свом гомилом (ако јој се може дати ово име) безбројних владалаца, самодржаца, господара од Мидије, Асирије, Персије, грчких и варварских, сва ова порекла и госпоштине завршиле су се у вршку и у ништа,

како оне, тако и они, који су им дали искона, јер данас не би им се могли наћи никакви потомци, а и кад бисмо их нашли, били би у ниску и незнатну стању. За простачко племе немам шта да кажем, до ли да је на то, да умножава број онима који живе, нити им господство заслужује другу славу, нити другу хвалу. Из свега реченога желио бих да изводите, лудице моје, да има велика збрка међу пореклима и да само она изгледају велика и славна, која то показују у врлини и у богатству и штедроти својих господара. Рекох врлинама, богатством и штедротом, јер великаш, који би био порочан, био би велик порочник, а богаташ, који није штедар, био би сребролљубан просјак: јер ко има богатства, тај није срећан, што га има, него ако га троши, и то не да га троши по своме ћефу, него да га зна добро потрошити. Сиромашну витезу не остаје други пут да се покаже да је витез, него врлина, ако буде снисходљив, добро васпитан, учтив, уљудан и услужан, а не горд, не охол, не клеветник, а сврх свега да је милостиван, јер са два мараведа, што ће их весела срца дати сиромаху, показаће се тако дарежљив, као онај, који даје милостињу и у сва звона лупа, нити ће бити кога, који би га видео украшена поменутим врлинама, који ако га и не познаје, не би га држао за коленовића; па би чудо било, кад не би тако било; а похвала је увек била награда врлини и ваљани људи не могу бити непохваљени. Имају два пута, децо моја, којима људи могу поћи и постати богати и уважени, један је пут од науке, други од оружја. Ја се већма приклањам оружју, неголи књизи, па како сам наклоњен оружју, родио сам се под утицајем планете Марта, тако да сам тако рећи приморан ићи тим путем, па ћу њиме ићи у пркос целоме севту, па би у заман било да се морите доказујући ми, да не бих оно хтео што небеса хоће, што срећа наређује и памет иште, а сврх свега што моја воља жели. А ако знам небројене муке, које су скопчане са тумарањом каваљеријом, знам и она небројена блага, која се њом постизавају, и знам, да је путања врлине веома уска, а пут порока широк и удобан, а знам, да су им мете и границе различне, јер широки и удобни пут од порока завршује се у смрти, а уски и мучни пут врлине завршује се животом, и то не животом, који има краја, него оним, који неће имати краја; па знам, као што каже велики песник кастилијански[21], да

Путањом тесном овом улази се
Бесамртности високом престолу,

[21] Гарсиласо де ла Вега.

Са кога никад више не слази се.“

„Ју, куку мени!“ викну синовица; „та мој стриц и песник је; он зна све, он може све; ја бих се опкладила, кад би хтео да буде зидар, да би умео начинити кућу, као какву крлетку.“

„Ево ти велим, нећако,“ на то ће Дон Кихоте, „да ми ове велике ствари нису обузеле сва моја чуства, не би било ничег, што ја не бих начинио, нити какве необичне ствари, која не би изашла из мојих руку, а нарочито крлетке и чачкалице.“

У тај пар викну неко на вратима и кад запиташе, ко виче, одговори Санчо Панса да је он, а газдарица чим га познаде, отрча да се склони, да га не види, тако га се гнушавала. Отвори му врата синовица, а његов господин Дон Кихоте изађе му на сусрет са раширеним рукама, те се њих двоје затворише у његовој соби и имаше разговор, који није лошији од прошлога.

СЕДМА ГЛАВА

О томе, шта се десило Дон Кихоту са његовим коњушарем,
уз друге особито знамените догађаје.

Чим газдарица виде, како се Санчо Панса затвори са њеним господином, одмах се досети њиховим намерама, па домишљајући се, да ће из овог договора изаћи одлука за трећи полазак, узе своју копрену, па сва брижна и јетка оде да нађе бакалара Сансона Караска, кер јој се чињаше, како је добар на језику и нов пријатељ њеном господину, да ће га он моћи и наговорити, да се остави тако несрећне намере. Нађе га дома, где шеће по двору, па кад га виде, паде му пред ноге сва брижна и тужна. Кад је Караско виде са знацима толике туге и узбуђености, рече јој:

„Шта је, госпо газдарице? Шта се то десило, кад изгледате, као да ће да изгубите душу.“

„Није ништа, господине Сансоне, него мој господин утече, зацело утече.“

„Па куд утече, госпо?“ питаше Сансон; „да није начинио отвор на своме телу?“

„Хоће да утече кроз врата своје лудости,“ одговори она; „хоћу рећи, слатки господине бакаларе, да наново хоће да полази, а то би сад било трећи пут, да тражи по свету оно што он зове пустоловинама, али ја не могу да разумем, шта ће рећи то. Први пут вратише нам га пребачена преко магарца, на мртво име претучена; други пут дошао је на воловским колима затворен у кавезу, где је мислио да су га опчинили, па је тако јадан био, да га не би познала мајка, која га је родила, мршав, жут, очи му упале у најдубље куктуре од главе, па да бих га колико толико повратила, потрошила сам шест стотина јаја и више, као што зна бог и сав свет и моје кокошке, које ме неће у лаж утеривати.“

„То врло радо верујем,“ одговори бакалар, „јер су тако добре, тако претиле, тако добро васпитане, да не би што криво казале, па ма одмах пукле. Збиља, госпо газдарице, нема ништа друго, није се десио никакав други белај, до ли што се бојите да господин Дон Кихоте смера онако да учини?“

„Није, господине,“ одговори она.

„Е, немојте да се бринете,“ на то ће бакалар, „него идите лепо кући, па ми спремите што топло за доручак, а успут читајте молитву свете Аполоније, ако је знате; а ја ћу одмах тамо доћи, па ћете видети чудеса.“

„Забога!“ одговори газдарица; „велите да читам молитву свете Аполоније? То би добро било, кад би ми господину болили кутњаци, али његова је болест у мозгу.“

„Ја знам, што кажем, госпо газдарице; идите и немој да се са мном препирете, јер знате, да сам саламанкански бакалар, и да немам више шта доказивати,“ одговори Караско.

С тим оде газдарица, а бакалар одмах оде до парока, да се договори с њим око онога што ће се казати у своје време.

Кад се Дон Кихоте и Санчо закључаше, имадоше разговор, који нам повест казује са много верности и истинитости. Санчо рече своме господину:

„Господине, моја је жена већ сашавољила, да ме пусти да идем с вама, куда хоћете да ме поведете.“

„Треба да кажеш саизволила, Санчо, а не сашавољила,“ примети Дон Кихоте.

„Једном или другом,“ на то ће Санчо, „ако се добро сећам, молио сам вас, да ми не поправљате речи, кад ме разумете, шта хоћу да кажем; а ако не разумете, кажите: Санчо, враже, не разумем те; па ако ја не бих умео да себе протумачим, онда ме можете поправити, јер сам ја врло мучаљив.“

„Не разумем те, Санчо,“ примети одмах Дон Кихоте, „јер не знам шта ћеш с тим, да си врло мучаљив.“

„Врло мучаљив хоће рећи, да сам врло... па ето тако,“ одговори Санчо.

„Сад те још мање разумем,“ примети Дон Кихоте.

„Кад не можете да ме разумете,“ одговори Санчо, „онда не знам, како да кажем, ја богме друкчије не знам.“

„Аха, домишљам се!“ на то ће Дон Кихоте; „хоћеш да кажеш, да си учељив, благ и послушан, да ћеш пристати на оно, што ти будем казао, и разумети, што те будем поучавао.“

„Смео бих се опкладити,“ рече Санчо, „да сте ме одмах разумели, него ви хоћете да ме збуните, па да кажем још који стотинак лудорија.“

„Може бити,“ одговори Дон Кихоте; „па шта дакле вели Тереза?“

„Тереза вели,“ одговори Санчо, „да добро вежем мој прст са вама, и нека збори писмо, а мучи брада, јер ко уговара, тај се не свађа, јер више вреди једно узми, него два дађу ти; а ја велим, да је женин савет малена ствар, а онај је луд, који га не прими.“

„И ја велим тако,“ на то ће Дон Кихоте. „Говори, брат Санчо; настави, данас су ти речи бисер.“

„Оно тако стоји,“ настави Санчо, „као што ви боље знате, сви стојимо под смртином руком и данас јесмо и сутра нсимо, а јагње исто тако гине, као и шкопац, и нико не може у овом свету рећи, да ће више живити, него колико му бог буде дао; јер је смрт глуха и кад дође на врата од нашега живота да зове, увек је нагло дошла, нити ће је задржати молбе, ни сила, ни жезлови, ни владичанске круне, како се то већ свуда говори и казује и како нам веле са предиконице.“

„То је све истина,“ рече Дон Кихоте, „али не знам, куда нишаниш тиме.“

„Нишаним тамо,“ одговори Санчо, „да ви мени одредите плату, шта ћете ми дати сваки месец, докле вас служим, и та плата да ми се плаћа од вашег имања, јер не марим да се ослањам на награде, које долазе касно, или рђаво, или никако; што је моје, то нека ми бог помогне. Једном рећи, хоћу да знам, шта ћу добити, па сад било мало или много; јер кока носи на пологу, а много малко износи много, па докле се добије нешто, не губи се нитша. Душа ваља, кад би се десило – а то ниги верујем, ниги му се надам – да ми ви дате оно острово што сте ми га обећали, ја нсиам тако незахвалан, нити баш терам мак на конац, па нека се процени оно што би доносило то острово и нека се од мога тала одбије.“

„Брат Санчо,“ на то ће Дон Кихоте, „каткад је добар тал, као и мал.“

„Већ разумем,“ одговори Санчо; „хтели сте да кажете, да је мал толико, колико и тал; али свеједно, кад сте ме разумели.“[22]

„И тако сам те разумео,“ прихвати Дон Кихоте, „да сам проникнуо у крање твоје мисли и на чисто знам, куда нишаниш са небројеним стрелама твојих пословица. Виш, Санчо, ја бих ти радо одредио плату, да сам нашао у каквој повести о тумарећим витезовима пример, који би ми открио и показао и најмању мрвицу од онога, што су исплаћивали на име плате свакога месеца или године; али ето сам читао све, или већину њихових повести и не сећам ес да сам читао, да је икоји тумарећи витез одредио своме коњушару извесну плату, само знам, да су сви служили за милост, а кад су на то најмање мислили, ако им је господина срећа послужила, били су награшивани каквим островом,

[22] У оригиналу има ту титрање речима, које се не да превести. Санчо каже на крају своје претходне речи место: да се одбије rata *por cantidad* (дотични део од целога), *gata por cantidad*. На то Дон Кихоте, титрајући се овим речима, одговори: „Кад кад је добра мачка (*gata*), као и пацов (*rata)*.“ А Санчо му одговори: „Ево се кладим, да сам требао казати *rata*, а не *gata*, али свеједно…“

или другом сличном ствари, или су у намјању руку добили какав сан и властелинство. Ако дакле, Санчо, имаш вољу, да ме опет служиш уз ове наде и додатке, у добри час; а мислити, да ћу ја реметити и кварити древни обичај тумараће каваљерије, значило би узалудан посао; и тако, драги Санчо, иди кући и кажи твојој Терези моју намеру; па ако се њој и теби свиди, да идеш са мном на милост, *бене квидем* (онда добро), а ако не, остаћемо добри пријатељи, као и пре; јер има ли за голубињак зрна, биће и голубова; па имај на уму, синко, да више вреди добро надање, него никакво држање, и добра тужба више од рђава плаћања. Ја ти, Санчо, зато говорим тако, да можеш разумети, да и ја, као и ти, знам пустити пљусак од пословица; а најпосле хоћу да кажем и кажем ти, ако нећеш да идеш са мном на милост и да са мном делиш судбину, а ти остај с богом и бог нек те начини свецем, а мени не гину коњушари послушнији, ревноснији, а не тако везани, па ни тако брбљави, као ти што си.“

Када Санчо чу тврду одлуку свога господина, помрча му небо и клонуше крила од срчаности, јер је мислио, да му господин не би ишао без њега ни за сво благо у свету.

Докле он још стојаше пренеражен и замишљен, уђе Сансон Караско и газдарица и синовица, жељне да чују, каквим ће речима да наговори њиховога господина, да се остави да наново тражи пустоловине. Приђе Сансон, прави шакламан, па зарглившига, као и први пут, рече му узвишеним гласом:

„О цвете тумараћега витештва! О сјајна светлости оружја! О части и зрцало шпањолске нације! Свемогући бог у свој својој сили нека ономе или онима, који би твоме трећем поласку стављали препоне и сметали му, не да да у лавиринту својих жеља нађу начина, нити игда да им се ружне жеље испуне!“

Па окренувши се газдарици, рече јој:

„Госпо газдарице, не морате виеш читати молитву свете Аполоније, јер ја знам, да је јасна одлука високих сфера, да сењор Дон Кихоте наново пође да врши своје узвишене и нове мисли; и ја бих своју савест пуно оптеретио, кад овога витеза не бих позвао и наговарао, да више не држи скривену и задржавану силу своје храбре мишице и врлину свога узвишенога духа, јер својим оклевањем изиграва правду од кривде, помоћ сирочади, част девицама, наклоност удовица и потпору удатих жена, и друге ствари тога рода, које

се тичу, односе се, зависе и придате су реду тумараће каваљерије. Елате, мој лепи и храбри сењоре Дон Кихоте! Дижите на пут своје господство, боље данас, него сутра; а ако би што недостајало за извршење, ево мене да то допуним својом личношћу и имањем; па ако би потребно било да вашем господству служим као коњушар, бих то држао за највећу срећу.“

Овде рече Дон Кихоте, окренувши се Санчу:

„Не рекох ли, Санчо, да ћу да имам коњушара изобила? Погле, ко ми се нуди за то, главом чувени бакалар Сансон Караско, ваздашњи шаљивчина и приклапало у предњим тремовима школским у Саламанци, здрава тела, окретних удова, мучаљив, вољан да подноси врућину и зиму, глад као и жеђ, са свим оним својствима што се ишту за коњушара тумараћега витеза; али да не даду небеса, да бих ја ради своје користи сметао и оборио ступ племенити и сасуд науке, и да окрњим високу пому лепих и слободних художастава! Нека нови Сансон остане у свом завичају и чествујући га нека у исти мах чествује седину својих достојних родитеља, а ја ћу се већ задовољити каквим било коњушарем, ако већ не би Санчо удостојио ме да иде са мном.“

„Хоћу, удостојићу,“ одговори Санчо разнежен и с очима пуним суза, па настави: „неће се рећи за мене, господине, кад се најео, а он оставио друштво; јер ми поврзма није од каква незахвална рода, јер сав свет зна, а посебице моје село, ко су биле Пансе, од којих сам ја поникао; и тим пре, што сам познао и увидео од многих добрих дела и од многе лепе речи жељу, коју имате да ми учините милост, а што асм се толико адо у рачуне око моје плате, то је било за љубав мојој жени, која кад се лати да што уверава, нема оне маљице, која ће обруче онако набијати на бачву, као што ће она навалити да се учини оно што она хоће; али најзад човек треба да је човек, а жена жена; па пошто сам човек колико толико, нити то могу порицати, то ћу човек да будем у мојој кући, па било коме право или не; и тако не остаје друго, него да ви уредите своју тестаменту са кодисилом, тако да се то више не може опозвати, па да се одмах крећемо на пут, како не би господину Сансону душа болила, јер вели, да му савест налаже да наговори вас, да по трећи пут пођете по овом свету, а ја се наново нудим да вас служим верно и поштено, онако и боље него ма који коњушар, који је служио скитницу витеза у прошло и у данашње време.“

Бакалар се чудио, слушајући, како говори Санчо Панса, јер ако је и читао први део од повести његовога господара, ипак није мислио, да је онако забаван, као што га тамо описују; али кад сада чу за тестаменту и кодисил, који не могу да се опозивају[23], вероваше све што је о њему био читао, те се увери, да је то један од најсвечанијих завр зана нашега века, а у себи рече, да у свету још није било таквих луда, као што су овај господин и слуга му.

Најпосле се Дон Кихоте и Санчо изгрлише и остадоше пријатељи, па према мишљењу и савету великога Караска, који им је сада био оракула, доконаше да се крећу до три дана, а међу тим имаће се каде да се спреми што треба за пут и да се нађе потпун шлем, јер, како рече, свакако треба да га има.

Сансон му понуди један шлем, јер је знао, да му га неће одрећи један његов пријатељ, чији је био, јер је био више црн од рђе и прашине, него ли сјајан од углађена челика.

Клетве, које су газдарица и синовица бацале на бакалара, не могу се избројити; чупаше кику, гребаше се по лицу, па сасвим као покајнице запеваше због поласка, као да је то смрт њиховом господину.

Намера, коју је Сансон имао, кад га је наговарао, да наново полази у свет, беше да оно изврши, што ће повест касније причати, а све то било је у договору са пароком и берберином, којима је он то био раније саопштио.

Укратко, за ова три дана Дон Кихоте и Санчо спремише што су мислили да им треба, и пошто је Санчо био умирио своју жену, а Дон Кихоте своју синовицу и газдарицу, дигоше се у вече путовати у Тобозо, тако да их нико није опазио, до ли бакалар, који је хтео да их испрати на по миље иза места, Дон Кихоте на свом добром Росинанту, а Санчо на свом матором сивцу, снабдевши бисаге потребама за живот у пољу, а кесу новцем, коју му Дон Кихоте даде за сваки случај. Сансон се изгрли с њим и замоли га, да му јави за своју добру или злу срећу, како би се радовао с оном или тужио с овом, као што ишту

[23] У шпањолском оригиналу Санчо је употребио реч *revolcar* (ваљати) место *revolcar* (опозвати); али се у српском ово титрање речима није могло изразити.

закони пријатељства. Дон Кихоте обећа му то; Сансон се врати у село, а њих двојица упутише се у велики град Тобозо.

ОСМА ГЛАВА

У којој се прича оно што се догодило Дон Кихоту, кад је пошао да види своју сењору Дулсинеју од Тобоза.

Нека је благословен јаки алах! Вели Амет Бененцелија у почетку ове осме главе; нека је благословен алах! Понавља три пута и вели, да зато казује ове благослове, што већ гледа у пољу Дон Кихота и Санча, и да његови читаоци могу узети, да ту сад почињу дела и лакрдије Дон Кихота и коњушара му; препоручује им, да заборавe прошла витешка дела велеумнога племића и да упру очи у она, која сад почињу на путу у Тобозо, као што су она друга почињала на пољу Монтијелу; па много и не иште према ономе што обећава, и овако наставља казивање:

Сами осташе Дон Кихоте и Санчо, и тек што се Сансон удаљи, а Росинанте стаде њискати и сивац њакати, што обојица, витез и коњушар, узеше као добро знамење и добру срећу, премда ако ће истина да се каже, јаче је било сивчево њакање од хрзања коњскога, одакле је Санчо изводио, да ће његова срећа надвисити и надмашити срећу његовога господара, ослањајући се можда на какве звездогатачке рачуне, које је он знао, али повест се о томе не изражава; само су га чули, кад би казао, кад се забатрга или падне, да би боље било не полазити од куће, јер од батргања или падања неће добро доћи; па ако и луд, у томе није много промашио.

Дон Кихоте рече му:

„Брат Санчо, што ми даље одмичемо, тим се већма спушта ноћ, и то мрачнија, него што нам треба да осванемо у Тобозу, куда сам свакако науман да идем, пре но што бих се упустио у нову пустоловину, и тамо ћу да узмем благослов и милостивно допуштење од несрављене Дулсинеје, са којим допуштењем мислим и уверен сам, да ћу довршити и срећном концу привести сваку опасну пустоловину, јер на свом свету ништа не даје више срчаности тумарећим витезовима, него кад виде, да су им њихове даме наклоњене.“

„И ја тако мислим,“ одговори Санчо; „само бих рекао, да ћете се тешко са њом састати и говорити, бар у колико да примите од ње благослов, ван ако вам га буде дала преко еведре од мале авлије, где сам је видео први пут, кад сам оно носио писмо, где се јављало за глупости и лудости, што сте их правили, кад сте остали у по Сијере Морене.“

„Еведра од мале авлије привиђала се зар теби, Санчо, где си гледао ону милокрвност и лепоту, која се никад не може довољно похвалити?“ примети Дон Кихоте. „То су могли бити само доксати, или ходници, или лонце, или како се то већ зове у богатим и краљевским дворовима.“

„Можда је и тако,“ одговори Санчо; „тек мени се учинила еведра, ван ако ме памет није изневерила.“

„Ипак ћемо тамо да одемо, Санчо,“ одговори Дон Кихоте; „јер нека је само видим и нека ми се оно даде, па било преко еведре, или кроз прозор, или кроз пукотину, или летве баштене, нека ми до очију допре само један зрачак од њене лепоте, па ће ми просветити умље и укрепити срце тако, да ћу бити јединствен и без такмаца у разборитости и храбрости.“

„Ама збиља, господине,“ примети Санчо, „ја кад сам видео то сунце од сењоре Дулсенеје од Тобоза, није оно било тако јасно, да би могло бацати какве зраке; а то ће бити отуда, што је њена милост, како рекох, у тај пар решетала жито, па она многа прашина што је излазила накупила јој се око лица као облак, те га је помрчавала.“

„Ама, Санчо,“ на то ће Дон Кихоте, „зашто ти увек говориш, мислиш, верујеш и доказујеш, да је моја сењора Дулсинеја решетала жито, кад је то рад и занимање, које сасвим одступа од онога, што чине и треба да чине отмене личности, које су спремљене и васпитане за друга занимања и забаве, које на пушкомет показују њихову отменост? Ти, о Санчо, слабо се сећаш оних стихова нашега песника, где нам описује посао, који раде тамо у својим жилиштима од гристалда оне четири нимфе, које су из омиљенога Тага издигле главе и посадиле се на зеленој ливади да раде оне богате тканине, које нам тамо описује велеумни песник и које су све биле од злата, свиле и бисера испредене и изаткане. Па такав је морао бити рад моје сењоре, кад си је видео, ван ако какав пакостан волшебник не злоби мени, па све што би требало да ме наслађава, испрчава и окреће на друге облике,

него ли што то има на себи; и зато бојим се, да у оној повести, за коју веле, да је печатана о мојим делима, ако јој је писац, какав мудрац, случајно био мој непријатељ, да је у њој писао једне ствари место других, мешајући са једном истином тисућу лажи, уживајући у томе, што ће да казује друкчија дела која нису према ономе, што се иште од продужења истинске повести. О зависти, корену небројеном злу и црвоточину врлине! Сви пороци, Санчо, имају уза се као неку насладу; али порок зависти рађа само злу вољу, љутњу и јарост."

„То и ја кажем," прихвати Санчо; „па ми се чини, да у оном житију или повести, за коју бакалар Караско вели да је о нама читао, биће да ми је част натрашке упрегнута у кола, те како веле, да је ту збрка тамо амо и права крндија; а душе ми, баш нисам ништа ружно говорио за каквог волшебника, нити имам каква блага, да би ми се завидело; душа ваља, јесам много пакостан и хоћу кадкад да се градим луд; али све то покрива и запушава широка кабаница моје простоте, која је вазда природна и никад није измајсторисана; па ако се не тражи друго него вера, као што вазда верујем чврсто и истински у бога и у све оно што држи и верује света црква католичанска римска, и ако је да сам душманин Јудама, као што и јесам, онда би они који списивају повести требали да су спрам мене милостиви, па да са мном лепо поступају у својим књигама. Али казали они што им воља, го сам се родио, го сам и сад, нити што добијам нити губим, па макар да сам у књигама и идем по свету од руке до руке, баш ме ни мало није брига, па ма казали за мене што год хоће."

„То ме сећа, Санчо," рече Дон Кихоте, „на оно што се десило једном сувременом славном песнику, који је био саставио пакосну сатиру против свију придворних дама, али не узе нити помену у њој једну даму, која је могла сумњати, да ли пада у оне или не; те она видећи да није у списку од дама, пожали се песнику, питајући га, шта је нашао у ње, кад је није метнуо међу остале, зато нека прошири сатиру и у тако проширену нека и њу метне, иначе нека гледа шта ће га снаћи. Песник учини тако и накити је, како је дуење никад не би накитиле, а она беше задовољна, што је сад била славна, ако и нагрђена. Такође спада овамо оно што се прича за онога пастира, који је запалио славни храм Дијанин, који су држали за једно од седам светских чудеса, само да би му име живело у потоњим вековима, па ако и би заповеђено, да га нико не помиње, нити да му се име помиње устмено или писмено, како му не би била постигнута мета жељи, ипак се зна, да

се звао Ирострат. Такође пристаје амо, што се у Риму догодило великоме цару Карлу Петом са једним витезом. Цар је хтео да види онај славни храм Ротунду, који се у древности звао храм свију богова, а сад се бољим именом зове храм свих светих и здање је, које је најцелије остало од оних, што су их незнабошци подигли у Риму, и у њему је највећма очувана слава о огромности и величију његових градитеља: саграђен је у облику једне полутине поморанчине, преко мере велик и веома је видан, ако уђ и не улази друга светлост, до ли она која долази од једног прозора, или боље да кажем од округла отвора на његову врху, одакле посматрајући цар здање, беше с њим и узањ један римски витез, који му је тумачио преимућства и лепоте оног великога здања и знамените грађевине; па кад су отишли од оног отвора, рекао је цару: Свето величанство, тисућу пута долазила ми је жеља, да обухватим ваше величанство и да кроз онај отвор скочим доле, како би ми се име у свету помињало кроз све векове. Хвала вам, одговори цар, што тако ружну мисао нисте у дело привели, а одсада нећу вам дати прилике да осведочавате своју верност, и тако заповедам вам, да никад не говорите нити се налазите тамо где ја будем. И после ових речи указа му велику милост. Хоћу да кажем, Санчо, да жеља за славом у великој мери ради. Шта мислиш, шта је оног Орација бацило са моста у дубоки Тибар оружана свим оружјем? Шта је сагорело мишицу и руку Муцију? Шта је нагонило Куртија да се баци у пламени отвор, који се појавио насред Рима? Шта је учинило те је Ћесар прешао Рубикон, противно свима знамењима, која су се против тога показала? И да наведем новије примере: шта је потопило лађе и самохране на копну оставило храбре Шпањолце, које је у новом свету предводио славни Кортес? Сва ова и друга велика различна дела јесу, била су и биће дела славе, коју самртни људи желе као награду и део од бесамртности коју њихова славна дела заслужују, премда ми католичански кршћани и тумарећи витезови треба више да тежимо за славом потоњих векова, која је вечита у етирским и рајским рођионима, него ли за сујетном славом, која се свршује у овом кратком веку, па ма колико да траје, најпосле ће престати с овим светом, који има свој одређени конац. Дакле, о Санчо, наша дела не треба да прелазе границе, које им је поставила кршћанска вера коју исповедамо. У дивова имамо да савлађујемо охолост, завист племенитошћу и добрим срцем, гњев ваздашњим постојанством и душевним спокојстсвом, прождрљивост и чмавање умереним јелом и многим нашим бдијењем, необузданост и похотљивост верношћу, коју набљудујемо спрам оних, које смо учинили госпођама наших мисли, леност тиме, што

ћемо пролазити целим светом, тражећи прилике, у којима бисмо постали не само кршћански витезови, него и славни. Ту ето видиш, Санчо, начине, којима се постизавају највеће похвале, које иду са чувеним именом.“

„Све то што сте ми до сад говорили,“ рече Санчо, „разумео сам врло добро; ипак бих желео, да ми решетате једну двоумицу, која ми сад око тога дође у памет.“

„Да решим, хоћеш да кажеш, Санчо,“ рече Дон Кихоте; „говори у добри час, а ја ћу ти одговарати, како будем знао.“

„Кажите ви мени, господине,“ настави Санчо, „ти Јулији или Августи и сви они срчани витезови, за које рекосте да су већ мртви, где су они сада?“

„Незнабошци,“ одговори Дон Кихоте, „без сваке сумње у паклу су; кршћани, ако су били добри кршћани, налазе се или у чистилишту, или у рају.“

„Е лепо,“ рече Санчо; „а сад и ово да знамо: да ли гробови, у којима су телеса те госпоштине, имају пред собом кандила од сребра, или су им зидови од капела окићени штакама, самртњачама, витицама, воштаним ногама и очима? А ако није тако, чиме су онда окићени?“

На то одговори Дон Кихоте:

„Гробови незнабожаца били су већином великолепни храмови; пепео од тела Јулија Ћесара био је под огромном пирамидом од камена, коју данас зову у Риму Шиљак светога Петра. Цару Адријану била је гроб тврдиња тако велика, као добро какво село, коју су звали Moles Adriani, а то је данас тврдиња Светог Анђела у Риму. Царица Артемисија погребла је свог мужа Мавсолеја у такав гроб, који су држали за једно од седам чудеса у свету. Али ни један од тих гробова, нити они многи други што су их починили незнабошци, нису украшени самртњачама, нити другим жртвама и знамењима, која би показивала да су они свети, који су у њима погребени.“

„То хоћу да знам,“ на то ће Санчо; „па ми кажите сад: шта је веће, ускрснути мртваца, или убити дива?“

„Одговор је јасан,“ одговори Дон Кихоте; „веће је ускрснути мртваца.“

„Ту смо,“ рече Санчо; „дакле слава онога, који ускршава мртваце, даје вид слепима, исправља богаље и даје исцељење болеснима, и пред чијим гробовима кандила горе, и чије су капеле пуне побожна народа, који му на коленима обожавају мошти, боља ће му слава бити овога и онога света, него ли што је она што су је оставили и што ће је оставити сви незнабожачки цареви и скитнице витезови што их је било у свету.“

„Признајем да је тако,“ одговори Дон Кихоте.

„Дакле ту славу, те милости, те повластице, како ли се то каже,“ на то ће Санчо, „имају телеса и мошти светитељске, које с одобрењем и допуштењем наше свете матере цркве имају кандила, воштанице, самртњаче, штаке, иконе, витице, очи, ноге, чиме увећавају побожност и умножавају им кршћанску славу. Телеса светитељска или њихове мошти носе краљеви на својим раменима, целивају комаће од њихових костију, ките и украшавају њима њихове капеле и најлепше олтаре.“

„Шта хоћеш, Санчо, из свега тога да изведеш што си казао?“ запита Дон Кихоте.

„Хоћу да кажем,“ одговори Санчо, „да ми треба да се посветимо, па ћемо много брже доћи до славе коју тражимо; па узмите само, господине, да јуче или прекјуче – јер како ниеј давно било, може се тако казати – узеше у свеце или у блажене два фратра босонога, и њихове гвоздене вериге, којима су пасали и мучили своје тело, целивати и такнути држе данас на велику срећу и оне су у већем поштовању, него ли што се каже за Ролданов мач у оружници нашега краља и господара, кога бог да поживи. Дакле, господине, више вреди бити понизан фратар ма од каквога реда, него ли храбар и скитница витез; угоднији су богу два тестета ударца шибом, него ли две хиљаде бодежа копљем, па било да се боду дивови, или аветиње, или змајеви.“

„То је све тако,“ на то ће Дон Кихоте; „али сви не можемо бити фратрови и многи су путови, којима бог своје изабранике диже у рај; витештво је ред и у рајском насељу има и светих витезова.“

„Јесте,“ одговори Санчо; „али сам ја чуо да кажу, да у рају има више фратара него скитница витезова.“

„То је зато,“ примети Дон Кихоте, „што има више фратара, него витезова.“

„Али много има скитница,“ рече Санчо.

„Има их много,“ одговори Дон Кихоте, „али мало их заслужују име витешко.“

У овом и сличном разговору прође им ова ноћ и дан за тим, нити им се прикључи штогод, да би требало причати, што није мало бацало у печал Дон Кихота. Други дан пред вече угледаше велики град Тобозо и код његова погледа разгали се душа Дон Кихоту, а смути се Санчо, јер није знао Дулсинејину кућу, нити је свога века кад видео, као што је није видео ни његов господин, тако да један, желећи да је види, а други зато, што је није видео, беху зло збуњени, нити Санчо могаше да се домисли шта да чини, ако би га господин његов послао у Тобозо. Најпосле нареди Дон Кихоте, да у град уђу, кад се ноћ спусти, а међутим чекајући то време, остадоше под некојим растовима, који су се налазили око Тобоза, а кад дође одређени час, улегоше у град, где им се догодише знамените ствари.

ДЕВЕТА ГЛАВА

У којој се прича, што ће се у њој наћи

Таман беше поноћ, нешто више или мање, кад дон Кихоте и Санчо сиђоше са брежуљка и уђоше у Тобозо. Место беше огризло у мирној тишини, јер сви његови становници спаваше и почиваше разбалећени штоно реч. Ноћ беше видна, премда Санчо жељаше мрак као тесто, те да у помрчини има извињења за своју глупост. У целом месту чујаше се само пасји лавеж, који је дон Кихоту заглушавао уши, а Санчу потресао срце. Овда онда њакао би као какав магарац, загроктале би свиње, маукале би мачке, па ови различити звуци јаче су се орили у ноћној тишини. Све то узимао је заљубљени витез као зло знамење, ипак рече Санчу: „Санчо синко, води ме двору дулсинејину, можда ћемо је наћи будну.“

„Каквом двору, хоћете да вас водим, за име божије?“ одазва се Санчо „јер онај, у коме сам видео њено величанство, била је тек посве мала кућица.“

„Биће,“ примети дон Кихоте, „да се она тада повукла у какво мало одељење својих дворова, да би се увесељавала сама са својим девицама, као што је обичај и навика код високих госпођа и принцеза.“

„Господине,“ рече Санчо, „кад већ мени за пакост хоћете, да је кућа госпође Дулсинеје господски двор, зар је ваљда ово време да се налазе врата отворена? И зар би лепо било, да куцамо звекиром, те да нас чују и отворе, бунећи и узнемиравајући толики свет? Зар ми идемо да се деремо пред кућом наших наложница, као што то чине поганци, који дођу и деру се и улазе ма како касно било?“

„Прво ћемо полако да нађемо дворове,“ одговори дон Кихоте, „а онда ћу ти, Санчо, казати, шта ће ваљати да чинимо; па гле, Санчо, али ја не видим добро, или она огромна и црна маса , што се одавде види, биће да су двори дулсинејини.“

„А ви онда водите,“ одговори Санчо; „можда је и тако, премда ћу и видети очима и опипати рукама и опет ћу толико вероовати, колико бих веровао, да је сада дан.“

Дон Кихоте пође напред и пошто идоше једно двеста корака, дођоше до оне масе, која је бацала сенку, и виде велик тороњ и одмах познаде, да ово задње нису двори него месна саборна црква, па рече:

„Наишли смо на цркву, Санчо.“

„Видим,“ одазва се Санчо, „и дај боже да не наиђемо и на наш гроб, јер није добро знамење ићи у то доба по гробљу, а ја сам вама казао, ако се добро сећам, да ће кућа те госпе бити у неком ћорсокаку.“

„Проклетниче божији и суманути човече!“ рече дон Кихоте; „где си видео, да се краљевски дворови и палате граде по ћорсокацима?“

„Господине,“ одгвори Санчо, „сваки крај има свој обичај; можда је такав обичај овде у Тобозу, да у ћорсокацима граде палате и велика здања; зато вас молим, да ме пустите да ја тражим по овим сокацима и сокачићима, шта где у ком буђаку натрапам на те дворове, које да бог да пси надрли, колико само због њих имамо муке и тумарамо.“

„Говори, Санчо, са поштовањем о стварима моје сењоре,“ рече Дон Кихоте, „па проведимо празник у миру и немој да мислимо да је све пропало.“

„Добро, владаћу се како треба,“ одгвори Санчо; „али како да будем стрпљив, кад ви иштете да нађем сењорину кућу увек и у по ноћи, кад сам је само једанпут видео, а овамо не можете ви да ај нађете, који сте је морали видети и хиљаду пута?“

„Ти ћеш ме, Санчо, бацити у очајање,“ рече Дон Кихоте; „одидер амо, јеретиче један : зар ти нисам казао хиљаду пута, да свога века никад нисам видео несравњену Дулсинеју, нити сам икада прешао преко прага њене палате, и да сам се заљубио само по чувењу и по великој слави њене лепоте и разборитости?“

„То сад чујем,“ одговори Санчо, „па велим, кад је нисте видели ви, нисам ни ја.“

„То не може бити,“ примети дон Кихоте; „бар си ми казао, да си је видео, како решета жито, кад си ми донео одговор на писмо, које сам послао по теби.“

„Богме немојте се на то ослањати, господине,“ одговори Санчо, „јер ваља да знате, да је и гледање и одговор који сам донео био тек само по чувењу, јер толико знам казати, ко је сењора Дулсинеја, колико бих се могао о небо очешати.“

„Санчо, Санчо,“ рече Дон Кихоте: „има времена шали, а има кад шала не приличи; ако сам ја казао, да нисам ни говорио са госпођом моје душе, нити је видео, не треба и ти да кажеш, да ниси с њом ни говорио, нити је видео, кад знаш, да је противно томе.“

Разговарајући се њих двојица тако, видеше, где се онамо где су они били, упутио један човек са две мазге, кога по лупи, коју је плуг вучен по земљи правио, држаше да ће бити орач и да је поранио пре зоре, да би ишао на посао; тако и беше заиста. Орач долазише певајући ону романцу, која вели:

Зло прођосте, о, Французи,

У бој у од Ронсесваља.

„Ево главе, Санчо,“ рече Дон Кихоте слушајући га, „ако ноћас добро прођемо. Чу ли, шта пева тај орач?“

„Чујем,“ одговори Санчо; „али шта се тиче ронсесваљски лов нашега посла? Исто тако могао би певати романцу од Калајина, па би све било једно па добар или рђав излазак нашега посла.“

У то приђе орач, којега запита Дон Кихоте:

„Добри човече, бог ти дао сваку срећу, да ли би ми могао казати, где су овде дворови несравњене принцезе Доње Дулсинеје од Тобоза?“

„Господине,“ одговори момак, „ја сам јабанац и тек од неколико дана служим у овом селу код једног богатог тежака као орач: у овој кући овде седи овдашњи парок и сакристан, њих двојица, или који од њих знаће вам казати за ту принцезу, јер они имају списак од свију жиљаца у Тобозу, премда бих рекао, да у целом месту нема никакве принцезе него имају многе отмене госпође, која свака може бити и принцеза у својој кући.“

„Дакле, пријатељу,“ рече дон Кихоте, „међу тима може бити и она, за коју сам те питао.“

„Може бити,“ одговори момак; „па збогом, јер ено свиће.“

Па ошину своје мазгде, не чекајући на даља питања. Видећи Санчо свога господина збуњена и прилично незадовољна, рече му:

„Господине, ево ће скоро да сване, па не би било најбоље, ако би нас сунце затекло на улици; биће боље, да ми изађемо из града, па ви се склоните у какву гају у близини, а ја ћу се вратити по дану и нећу оставити никаква кутка у овом месту, где не бих потражио сењорину кућу, дворове или полачу; и морао бих бити прилично несрећан, када је не бих нашао, а када је нађем, говорићу са њеном милошћу и казаћу јој, где и како ви чекате у надању, да вам она даде налог и уредбу, како бисте је видели без уштапа по њену част и добро име.“

„Е, Санчо,“ рече Дон Кихоте, „у неколико кратких речи казао си хиљаде мудрих ствари; савет, који ми сад даде, примам и одобравам од свег срца; ходи, синко, па да потражимо, где да се склоним, докле се ти вратиш, како рече, да потражиш, видиш и говориш са мојом сењором, од чије разумности и учтивости очекујем више него чудесне милоште.“

Санчо се ужурбао да свога господине извуче са села, да не би изашла на видело лаж с одговором, који му је од стране Дулсинеје био донео у Сијеру Морену, те тако пожури са поласком, који се одмах изврши, и на две миље од места нађоше један гај или шумарак, у коме се Дон Кихоте склони, докле се Санчо врати у варош да говори са

Дулсинејом, и у том посланству догодише му се ствари, које ишту нову пажњу и ново веровање.

ДЕСЕТА ГЛАВА

У којој се казује мајсторија, којој се Санчо довио, да би очарао сењору Дулсинеју, као и други догађаји, који су исто тако смешни, колико истинити.

Кад је писац ове велике повести дошао да прича оно, што у овој глави приповеда, вели, да би хтео, да то ћутом пређе, бојећи да му се неће веровати, пошто су лудости Дон Кихота ту допрле до границе и до највишега вршка што може да се замисли и још су их промашиле са два пушкомета.

Најпосле, код свега овог старања и бриге, описао их је онако, како их је он починио, не додавајући нити изостављајући у повести ни мрвицу истине, нити осврћући се на примедбе, које би му могли учинити, као да лаже; и имао је разлог, јер истина даје се отезати, а не кида се, и увек плива поврх лажи, као уље поврх воде.

И тако настављајући своју повест, каже, како је Дон Хихоте, чим се склонио у гају, грмку или шумарку поред великога Тобоза, послао Санча натраг у велико Тобозо, и то да му се не враћа пред лице, докле не буде прво говорио са његовом сењором, молећи је да изволи дати се видети од њенога роба витеза и да се удостоји да му даде свој благослов, те да би се отуда могао надати најсрећнијим исходима у свима својим сукобима и мучним предузећима.

Санчо се подухвати да ће учинити како му заповеда и да ће му донети онако добар одговор, као што му га је донео први пут.

„Пођи, сине,“ рече Дон Кихоте, „па немој да се збуниш, кад се нађеш пред светлошћу сунца од лепоте, које идеш да тражиш. Ти си срећнији од свију коњушара у свету! Добро туби и немој да заборавиш, како те је дочекала, да ли је мењала боју, докле си јој предавао моје посланство, да ли се узнемирила и збунила, кад је чула моје име, да ли се наслонила на јастук, ако је можда затечеш седећиву на богатој господској софи, а ако буде стојала пази, да ли стоји сад на ову, сад на ону ногу, да ли ти два и три пута понавља одговор, који ти буде дала, да ли ти је сад блага, сад осорна, сад опора, сад љубазна, да ли

подиже руку на косу, да би је наместила, ако јој и није замршена – једном речи, сине, пази јој на сав рад и покрете, јер ако ми их опишеш онако, како су били, знаћу оно, што она држи скривено у тајности срца свога у погледу на оно што се тиче моје љубави; јер ваља да знаш, Санчо, ако не знаш, да су спољашњи покрети, које љубавници показују, кад ј реч о њиховој љубави, најпоузданији гласници, који носе гласе о ономе, што у души бива. Иди, друже, и нека те води срећа боља од моје, а бољи успех нека те прати, него ли кога ћу се ја бојати и надати му се у обој горској самоћи, у којој ме остављаш."

„Идем и одмах ћу се вратити," рече Санчо, „па растегните, господине, то срдашце, које не верујем да је сад веће од лешњика; промислите што људи веле; да смеоно срце ломи злу срећу и где нема удараца, да тамо нема ни батина, а и то веле, да зец искочи тамо где му се надаш. Велим ово, што ако ноћас нисмо нашли сењорине полаче или дворове, сад по дану хоћу их наћи, кад се томе најмање надам, а кад их једном нађем, онда ме само пустите да израђујем."

„Ваистину, Санчо," рече Дон Кихоте, „ти твоје пословице тако згодно примењујеш на оно, око чега радимо, да само желим, да ми бог даде бољу срећу у ономе што желим."

После ових речи окрену Санчо леђа и потера свога сивца, а Дон Кихоте остаде на коњу, одмарајући се на стрменима и наслоњен на своје копље, пун суморних и мутних мисли, где ћемо га оставити, а ми ћемо поћи са Санчом Пансом, који није мање замишљен и смућен пошао од свога господара, кога је тамо оставио, те чим је изишао из гаја, осврну се и опазивши, да се Дон Кихоте више не види, сиђе са свога магарца и посадивши се под једно дрво, поче сам са собом разговарати се:

„Да ли знамо, брат Санчо, куда смо се упутили? Идеш ли да тражиш какво изгубљено магаре?"

„Богме није за то."

„Па шта тражиш?"

„Идем да тражим, како веле, неку принцезу и са њом сунце од лепоте и уз то сво небо."

„А где мислиш да ћеш наћи то што велиш, Санчо?"

„Где, у великоме граду Тобозу."

„Е, лепо, а у чије име тражиш је?“

„У име славнога витеза Дон Кихота од Манче, који тамани кривду и даје жедноме хлеба и гладноме воде.“

„Све је то врло лепо. А знаш ли јој кућу, Санчо?“

„Мој господин каже, да ће то бити неке краљевске палаче, или какви господски дворови.“

„А да ли си је кад видео којом срећом?“

„Ни ја, ни мој господин никад је нисмо видели.“

„А мислиш ли ти, да би то паметно било, кад би они у Тобазу дознали, да си амо дошао са намером, да им буниш девице, па кад би дошли и наместили ти ребра батинама и ни једну ти коштицу не би оставили здраву и читаву?“

„Ваистину, ту би имали добра разлога, ако не би промислили, да сам поклисар, а вели се:

Поклисар си, пријатељу,

Нећеш бити кажњен, не.“

„Немој, Санчо, да се у то уздаш, јер људи у Манчи напрасити су и држе на образ и не трпе, да се ко са њима титра. Богме ако те осете, хоћеш ало проћи.“

„Ао, погањевићу, нећемо тако; нећемо ми тражити тронога мачка ради туђа ћефа. А тражити Дулсинеју у Тобозу, било би, као тражити Марику у Равени, или бакалара у Саламанци. Сам нечастиви и нико други уплео ме је у ово.“

Овако се разговара Санчо са собом и из свега изведе то, да рече:

„Добро је, свему има лека, само не смрти, испод чијег јарма морамо да прођемо на крају нашега живота, па било нам право или не. По толиким знаковима видео сам, да је тај мој господин луд, да би га требало везати, а ја нисам бољи од њега, него сам луђи од њега, јер идем с њим и слушам га, ако је истина што пословица вели: кажи ми с ким се дружиш, па ћу ти казати, ко си; а она друга: није с ким си се родио, него с ким си кусао. Кад је

дакле луд, као што јесте, и то тако луд, да већином узима ствари за нешто друго, те му је бело црно и црно бело, као што се показало, кад је казао, да су ветрењаче дивови и поповске мазге камиле и стада оваца да су непријатељске војске, и друге ствари те врсте, то неће бити врло тешко доказати му, да је каква сељанка, прва која ће овуда да прође, сењора Дулсинеја; а не хтедне ли веровати, ја ћу се заклети; а ако се он стане клети, ја ћу још већма да се кунем; ако се он узјогуни, ја ћу се још већма узјогунити, па тако ћу ја моје да одржим, па како било. Шат са тим јогунством добићу то, да ме други пут неће слати у таква поклисартва, кад види, како му отуда мало утехе доносим; а можда ће мислити и тако ће и бити, да је какав злобан волшебник од оних, за које вели, да су му непријатељи, њојзи променио облик, да би му учинио на жао и оштетио га.“

С овим мислима умири Санчо Панса своју душу и нађе, да је свој посао добро свршио, те онде остаде до после подне да би Дон Кихоте могао мислити, да је међу тим био у Тобозу и вратио се; а срећа га тако добро послужи, да кад устаде да појаше сивца, угледа да из Тобоза онамо где је он био, иду три сељака на три магарца или три магарице, што писац не објашњава, премда би се пре могло веровати да су биле магарице, јер сељанке обично јашу на њима; али како није много стало за тим, немамо рашта да се задржавамо и оверавамо.

Укратко, чим Санчо угледа сељанке, врати се у касу да потражи свог господина Дон Кихота, и нађе га, како уздише и говори тисуће заљубљена јадања. Кад га Дон Кихоте угледа, рече му:

„Шта је, брат Санчо, хоћу ли моћи овај дан обележити белом писаљком или црним угљеном?“

„Боље ће бити,“ одговори Санчо, „да га обележите црвенилом, као оно што пише на катедри, како би се издалека могло видети.“

„На тај начин доносиш добре гласе,“ примети Дон Кихоте.

„Тако добро,“ одговори Санчо, „да не остаје друго, него да цакнете Росинанта и да изађете на чистину и да видите сењору Дулсинеју од Тобоза, која са још две девице долази да вас походи.“

„Забога! Шта то рече, Санчо друже?“ рече Дон Кихоте. „Пази да ме не вараш, нити да лажном радошћу обрадујеш моју истинску тугу.“

„Не знам, зашто бих да вас варам,“ одговори Санчо, „а нарочито кад можете одмах да видите моју истину. Цакајте, господине, па ајте да видите принцезу нашу госпожду обучену и украшену, ама онако како јој приличи. Њене девице и она као да су један златан сјај, све сами низови бисера, све сами дијаманти, све сами рубини, све сама златотканица од десет китова; власи им пале по раменима, изгледају као ждраке од сунца, које се играју са ветром; а сврх свега јашу, на три жерава мугре, каквих још досад није било.“

„Треба, Санчо, да кажеш јорге.“

„Нема ту много разлика међу муграма и јоргама,“ одговори Санчо, „али ма на чему јахале, оне долазе као најкићеније сењоре што се могу пожелети, а нарочито моја сењора принцеза Дулсинеја, код које трне свако осећање.“

„Пођимо, Санчо, синко,“ рече Дон Кихоте „а као муштулук за ове ненадане а добре гласе хоћу ти дати најбољи шићар, што ћу га добити у првој пустоловини; а ако ти и то није доста, даћу ти ждребад што ћу их ове године добити од моје три кобиле, које сам, како знаш, дао на општински пашњак, да би их опасали.“

„Ја ћу се држати ждребади,“ на то ће Санчо, „јер се не може баш знати, да ли ће бити какав шићар од прве пустоловине.“

У то су већ били изашли из шуме па угледаше на близу три сељанке. Дон Кихоте погледа по целом друму од Тобоза, па како виде само оне три сељанке, сав се збуни и упита Санча, да ли их је био оставио ван вароши.

„Како изван вароши?“ одговори овај: „Ваљда вам нису очи на потиљку, кад не видите да су оно оне што тамо долазе, блистајући се, кано исто сунце у по дана? “

„Ја, Санчо,“ рече Дон Кихоте, „видим само три сељанке на магарцима.“

„Онда нека ме бог опрости ђавола,“ на то ће Санчо; „ама како можете да кажете да си магарци за јорге, како ли се зову, беле као снег? Тако ми бога, ишчупао бих ову браду, кад би тако било.“

„А ја ти кажем, брат Санчо,“ рече Дон Кихоте, „да су оно тако магарци или магарице, као што сам ја Дон Кихоте, а ти Санчо Панса, бар мени се тако чини.“

„Мучите, господине,“ рече Санчо, „не говорите тако, него убришите те очи па ходите да се поклоните госпожди својих мисли, јер ево је ту.“

Па рекавши то, оде у сретање трима сељанкама, сиђе са сивца и ухвати за узде магарца једне од трију сељанака, па клекнувши на оба колена на земљу, рече:

„Краљице и принцезо и херцегињо од лепоте, нека ваше величанство и господство благоволи примити у своју милост и наклоност вашег заробљеног витеза, који се овде скаменио као мрамор, сав збуњен и без живота, што се види пред вашим високим присуством. Ја сам Санчо Панса, његов коњушар а он је сетан витез Дон Кихоте од Манче, названи другим именом *витез од Жалосна Лица*.“

Ту се већ беше спустио на колена уз Санча Дон Кихоте, па избечио очи и збуњена лица гледаше у ону, коју је Санчо називао краљицом и госпођом, па како нађе у њој само сељанку девојку, и то не особито лепу јер је била буцмаста и прчаста носа, то беше као пренеражен и убезекнут, нити се усуди да отвори уста. И сељанке се дале у чудо, гледајући ова два човека тако различена како клече, који има другарицу не пуштају да прође; али она задржана прекиде ћутање, сва јетка и љутита, па рече:

„С пута и пуштајте нас да прођемо, јер журимо.“

На то одговори Санчо:

„О принцезо и свеопшта госпо од Тобоза, како ваше великодушно срце неће да се ражали, гледајући на коленима пред вашом узвишеном присутношћу ступ и потпору скитничкога витештва?“

Кад ово чу сељанка, рече:

„Пази, магаре мога свекра, да те добро не почешем! Гле ти господичића, дошли ту да се спрдају са сељанкама, као да им ми овде не бисмо знале доскочити. Идите ви својим путем и пуштајте нас да идемо, па ће вам бити на здравље.“

„Устани, Санчо,“ рече овде Дон Кихоте, „јер видим већ, да срећа, незасићена мојим јадом, затвори сваки пут којим би могла доћи ма каква утеха овој малаксалој души. Која

ми је у телу. А ти, о крајња врлино која може да се пожели, вршку човечанске милокрвности, једина утехо овога ојађена срца које те обожава, кад ме већ злобни волшебник гони и метнуо је облаке и бело на моје очи и само за њих и ни за кога другога променио је и преобразио твоју несрављену лепоту и лице у облик сиромашне сељанке, ако већ и моје лице није променио у какву аветињу, како би твојим очима било страшљиво, не одреци и погледај ме благо и љубазно и у овој понизности на коленима пред двојом испрченом лепотом види оданост, са којом те моја душа обожава."

„Ено ти мога деке," одговори сељанка, „а ја ти црко за таквим испуцаним речима. С пута и пуштај нас да идемо, па ћемо вам рећи хвала."

Санчо се уклони и пропусти је, сав задовољан, што се тако испетљао. Чим се види слободна сељанка, која је морала да буде Дулсинеја, а она боцну своју јоргу останом, па појури преко ливаде, а магарца осети остан, који је већма заболи но иначе, стаде ритати се, тако да сењора Дулсинеја љосну на земљу. Кад то виде Дон Кихоте, похита да је подигне, а Санчо јој намести и притегну самар, који је такође био доспео на трбух магарици. Пошто наместише самар, хтеде Дон Кихоте да своју опчињену сењору у наручју подигне на магарцу, али се сењора подиже са земље и уштеде му овај труд, јер малко начини као затрку, метну обе руке на сапи магарца и диже се лакша од сокола на самар, па опкорачи магарца као какав мушкарац, на што рече Санчо:

„Тако ми Рока, међер је наша сењора госпожда лакша од сокола и могла би у јахању подучити и највештијега Кордованца или Мехичанина! Једним скоком беше у седлу, па без мамуза тера јоргу да трчи као зебра, а за њом не заостају њене девице, које јуре као ветар."

А тако беше заиста, јер кад се Дулсинеја виде у седлу све појурише за њом и у трку одлетеше, не осврнувши се, него тек после пола часа.

Дон Кихоте пратијаше их очима и кад их нестаде, окрену се Санчу и рече му:

„Санчо, шта мислиш, колико ме мрзе волшебници? И погле само, докле им иде пакост и мржња, кад су ме лишили насладе, коју бих имао гледајући моју сењору онакву каква је. Заиста, ја сам рођен за узор од несрећника и да будем циљ и нишан, у који ударају стреле од зле среће; па и то узми на ум, Санчо, да се ови поганици нису

задовољили, што су моју Дулсинеју преокренули и преобразили, него су је преокренули и преобразили у такав низак и ружан облик као што је та сељанка, а у исто време одузели су јој оно, што је тако својствено отменим сењорама, а то је пријатни задах, пошто увек иде по амберу и цвећу; јер морам да ти кажем, Санчо, кад сам пришао да Дулсинеју подигнем на њену јоргу (како ти велиш, а мени је изгледала да ај магарица), тако ме задахну смрад од пресна бела лука, да ми се душа преврну и отрова."

„Ао погањевићи!" викну ту Санчо, „ао неваљали и злобни волшебници! Кад бих вас све видео ту нанизане, као сардине на поворци! Много знате, много можете и још више творите. Требало би да вам је доста било што сте бисер од очију моје сењорине преокренули у шишарке и њене власи од најчистијега злата у вигове од репа риђега вола и најпосле сва њена лепа својства и ружна, а да јој нисте тицали у задах, јер бисмо можда, по њему дознали, шта има скривено под оном ружном кором, премда право да кажем, ја јој никад нисам видео ругобу, него њену лепоту, којој је савршенство особито дизао један младеж што га је имала на десној усни као неки брчић са седам или осам риђих длака, као златне жице, а дугих више него са шаке."

„Према овом младежу," рече Дон Кихоте, „како већ младежи на телу одговарају онима на лицу, Дулсинеја треба да има други на бутини, који би одговарао страни, на којој има онај на лицу; али су длаке што их описујеш, сувише дугачке за младеже."

„Толико вам могу казати," одговори Санчо, „да су јој особито уисале."

„Верујем ти, друже," на то ће Дон Кихоте, „јер природа није Дулсинеји ништа дала, што не би било савршено, па нека би имала и стотину младежа, као што је онај што кажеш, у ње би то биле сјајне звезде вечите младости. Него кажи ми, Санчо, оно што се мени чинило да је самар, који си ти намештао, да ли је било обично седло или женско седло?"

„Валах," одговори Санчо, „било је право арапско седло са покровцем, који вреди пола краљевине, тако је богат."

„А да ја ништа од тога не видим, Санчо!" рече Дон Кихоте, „и опет кажем и казаћу хиљаду пута, да сам ја најнесрећнији човек."

Мучно беше лупежу Санчу да не прсне у смех, слушајући лудорије свога господара, кога је тако вешто обманув. Најпосле, после многа и дуга разговора међу њима двома, нанаова појахаше своје парипе и упутише се друмом у Сарагосу, где су мислили за времена стићи да се нађу на великој светковини, која се сваке године одржава у овом знаменитом граду; али рпе него ће да стигну тамо, догодиле су им се ствари, које као многе, велике и нове заслужују да буду описане и читане, као што ће се даље видети.

ЈЕДАНАЕСТА ГЛАВА

О необичној пустоловини, која се догодила храброме Дон Кихоту са чезама или колима смртних дворана.

Веома замишљен ићаше Дон Кихоте даље путем, премишљајући о ружној шали, коју су волшебници са њим учинили, преокренувши његову сењору Дулсинеју у ружан сељанчин облик, па не могаше да се досети леку, да би је повратио у првобитно стање, и ове мисли толико га занеше да и не знајући, пусти узда Росинанту, који осећајући слободу, коју му даваше, код свака корака застајиваше да чупка зелену травицу, која је оним пољем бујала.

Из заноса му, поврати га Санчо Панса рекавши му:

„Господине, туга и није створена за живинче, него за човека, али ако јој се човек исувише преда, постане живинче; разбудите се дакле и оживите, дођите себи, прикупите узде Росинанту, па покажите ону срчаност каква се иште од скитница витезова. Који враг! Каква је та клонулост? Јесмо ли ми овде или у Француској? Боље нека ђаво носи све Дулсинеје у свету, јер више бреди здравље једног скитнице витеза, него све чини и преображења у свету.“

„Мучи Санчо,“ одазва се Дон Кихоте са гласом доста крепким, „мучи, велим, и не говори богохулне речи против оне очаране сењоре, јер њеној беди и несрећи једино ја сам крив: због злобе, коју зликовци имају спрам мене, дошла је и њена несрећа.“

„То и ја велим,“ прихвати Санчо; „Ко је пређе гледао, и сад је види, камо срца које не би проплакало?“

„То ти можеш са разлогом да кажеш, Санчо,“ рече Дон Кихоте, „јер си је гледао у потпуној њеној лепоти, јер чини нису дотле ишле, да теби замуте вид и скрију ти њену лепоту; само против мене и против мојих очију управљена је сила отрова. Ипак, Санчо, нешто ми паде на ум, а то је што си ми криво описао њену лепоту, јер ако се добро сећам, казао си да има очи као бисер, а очи, које су као бисер, пре изгледају као у рибе, него ли као у даме. А ја мислим, очи у Дулсинеје морају бити као зелени смарагд, крупне, са два небеска лука, који су јој место већа; зато онај бисер узимај од очију и дај га зубима, јер си зацело помео, Санчо, па си узео очи уместо зуба.“

„Све то може да буде,“ одговори Санчо, „јер и мене је збунила њена лепота, као вас њена ругоба; али оставимо ми све то богу, који зна шта ће бити у обој плачној долини, у овом нашем ружном свету, где ће се једва наћи ствар да није примешана са пакошћу, лукавштином и лупештвом. Једно ме, господине, више мучи, више него ли остало, а то је да помислим, шта да се чини, кад победите каквога дива или другог витеза па му заповедите да оде и поклони се лепоти сењоре Дулсинеје. Где да је тражи тај бедни див, или тај бедни и јадни витез? Чисто их видим како иду по Тобозу као шмокљани какви, тражећи сењору Дулсинеју, па ако је и сретну насред улице, неће је боље познати него мог оца.“

„Санчо,“ на то ће Дон Кихоте, „можда се чини неће толико распростирати, да побеђене и послате дивове и витезове лише познавања Дулсинеје; а са једним или двама од првих, кад будем победио и послао, имаћемо искуство, да ли је виде или не, јер ћемо им заповедити, да се врате и навесте ме о ономе, што се буде догодило.“

„Ја бих рекао, господине,“ рече Санчо, „да ми се добро свиди то што сте ми казали, и да ћемо са том мајсторијом дознати што желимо; па ако се она само за вас предругојачила, несрећа ће бити више на вашој страни, него на њеној, али нека сењора Дулсинеја буде жива и здрава, а ми ћемо већ своје чинити, како најбоље знамо, тражећи наше пустоловине и остављајући времену да оно чини своје, јер је оно најбољи лекар за такве и за друге веће болести.“

Дон Кихоте хтеде да одговори Санчу Панси, али му у томе стадоше на пут кола, која су прелазила преко пута и пуна била најразличитијих лица и прилика што могу да се замисле. Онај што је терао мазге и био као кочијаш, беше некакав зао демон. Онда

долажаше кола сасвим отворена без платна или рогожине. Прва прилика, која паде у очи Дон Кихоту, беше ситна смрт са човечијим лицем; уз њу беше један анђео са великим и шареним крилима; на једној страни беше неки цар са круном на глави, која изгледаше да је златна; чело смртиних ногу сећаше бог, кога зову Купидоном, неповезаних очију, али са својим луком, тулом и стрелама; беше још један витез потпуно оружан, само што није имао ни шлема ни пикаче, него клобук пун шарена перја; с њима изаху друга лица различна руха и облика. Све то како је изгледа угледао, дон Кихоте се у неколико збуни, а у санчево срце улази страх; али се брзо прибра Дон Кихоте мислећи да му се пружа нова и опасна пустоловина, па са тим мислима и вољан да се упусти ма у какву опасност, стаде пред кола и велегласно и претећи рече:

„Кочијашу, возачу, враже, или ко си, да си, да ми одмах кажеш ко си, куда идеш и какви су то људи, које возиш на колима, која више изгледају као каронов чун, него ли као обична кола.“

Ђаво задржа кола и мирно одговори:

„Господине, ми смо глумци од дружине Ангула Злога; јутрос, како је седмица од брашанчева, приказивали смо *Смртне дворане* у селу што је тамо иза онога брежуљка, а довече ваља да их приказујемо у оном селу што се тамо види; па како је то близу и да бисмо уштедели труд са свлачењем и облачењем, идемо обучени у истом оделу, у коме приказујемо. Ово момче приказује смрт, овај други анђела, она женска, управитељева жена, приказује краљицу, онај други војника, онај други цара, а ја ђавола и једно сам од главних лица у глуми, јер у овој дружини приказујем прве улоге. Желите ли још што знати о нама, питајте ме а ја ћу вам одговорити са сваком поуздановшћу, јер пошто сам ђаво, то и знам све.“

„На моју реч тумараћега витеза“, одговори Дон Кихоте, „кад сам угледао ова кола, помислио сам да ћу имати какву велику пустоловину, а ад велим, да ваља привидиност руком такнути, да би се избегла забуна. Пођите збогом добри људи, и чините свој посао, па ако имате што, у чему бих вам могао бити користан, хоћу вам учинити драге воље и радо, јер од детињства сам био наклоњен Каратули, а као младићу увек су ми очи замицале ка Фарандулу.“

Докле су они тако говорили, хтеде судбина, да пристиже један од дружине, који је био обучен као пајац са многим прапорцима, а на врх једне палице имао је привезане три волујске бешике. Овај лакрдијаш кад стиже до Дон Кихота, стаде махати палицом и по земљи лупати оним бешикама, те ђипати да су прапорци звечали, због чега толико се усплахири Росинанте, да га Дон Кихоте не могаше задржати, него парип дохвати узду у зубе, па полете преко поља са више лакоће, него што се ида могло очекивати од костију његове анатомије. Санчо увиде опасност у којој му господин беше, да ће бити збачен, скочи са сивца и што брже потрчи да му буде у помоћи; али кад стиже до њега, већ овај лежаше на земљи и до њега Росинанте, који је са својим господарем доспео на земљу – обични крај и завршетак од росинантеова несташлука и његове продрзљивости.

Али чим је Санчо био оставио свога парипа, да притекне Дон Кихоту, а онај ђаво играч са бешикама скочи на сивца, па ударајући га њима, страх и лупа више него бол од удараца учинише, да сивац јураше преко поља према селу, куда су ишли ради приказивања. Санчо гледаше трку свога сивца и пад свога господара и незнађеше, куда ће у помоћ пре; али најпосле, као добар коњушар и добар слуга, у њему надвлада љубав према свом господару пријатељство према магарцу, премда сваки пут, кад би видео да онај измахне бешикама и лупи сивца по сапи, осећаше самртне муке, и волео би да се они ударци бију њему преко очију, него ли и по најмањој длаци у репу његовога магарца.

У тој забуни и бризи, стиже онамо, где беше Дон Кихоте, који се горе угрувао наго што му је мило било па помажући му да се попне на коња, рече му:

„Господине, ђаво је однео сивца.“

„Какав ђаво?“ запита Дон Кихоте.

„Онај са бешикама,“ одговори Санчо.

„Ма ја ћу га опет добити,“ на то ће Дон Кихоте „па макар се са њиме сакрио у најдубље и најмрачније клеттке у паклу. Пођи за мном, Санчо, јер кола иду полагано, па ћу ти сивца накнадити мазгама из кола.“

„Нема рашта да се трудите, господине,“ одговори Санчо; „умирите ви своју јарост, јер бих рекао, да је ђаво већ махнуо сивца, који се враћа своме госи.“

Тако и беше, јер пошто је ђаво био пао са сивцем, да би подржавао Дон Кихоту и Росинанту, он се пешице упутио у село, а магарац се враћао своме госи.

„Ипак,“ рече Дон Кихоте, „добро ће бити да се казни неучтивост онога демона на којем од оних на колима, па ма било на самоме цару.“

„Окајте се, ви тога посла,“ на то ће Санчо, „па послушајте што вам кажем, јер никад не ваља упуштати се са глумцима, који су људи врло гледани; ја сам видео глумца, који је био већ у затвору, што је убио два човека, па је изашао слободан и без штете. Па ви знате, да су то људи весели и омиљени, сваки им иде на руку, подупире их, помаже им и поштива их, па тек они, па тек они који су од краљевских дружина и имају повластице, те сви или већина их у оделу и начину изгледају као какви кнезови.“

„Ипак,“ одговори Дон Кихоте, „нећу да ми онај глумачки шаво тек олако прође, па ма му сав човечији род био наклоњен.“

Па с тим речима окрете се колима, која су била већ близу села, и стаде викати:

„Стани, почекај, весела и несташна траго, јер хоћу да вам покажем, како се поступа са магарцима и стоком, на којој јашу коњушари тумараћих витезова.“

Дон Кихоте дерао се тако јако, да су га они на колима лули и разумели, па по речима, које им је говорио, судећи на његову намеру, онога часа скочи смрт са кола, а за њоме цар, ђаво кочијаш и анђео, па не изостаде ни краљица, ни бог Купидон, па сви се снабдеше каменицама и наместише се у убојни ред, вољни да дочекају Дон Кихота својим шљунцима. Кад Дон Кихоте угледа ову срчану чету с уздигнутим рукама и вољни да што јаче завитлају каменицама, затеже узда Росинанту и даде се у мисли како би могао на њих ударити са што мањом опасношћу по његову личност.

Докле он тако премишљаше, стиже Санчо, па видећи га вољна да удари на спремну чету, рече му:

„Била би прилична лудост упустити се у такву работу. Промислите, да отакве обилате чорбе нема одбране у свету, ван да се човек увуче и сакрије под какву меденицу; а и ту ваља промислити, да ту није толико храбрости, колико продрзљивости, да сам један човек удари на војску, у којој је смрт и лично се боре цареви и којој помажу добри и зли анђели. А ако нећете да останете на миру код тог погледа, а ово промислите, да међу

свима овима ту, ако и изгледају да су краљњви, кнезови, цареви, нема зацело никаква тумараћа витеза.“

„Е, Санчо,“ на то ће Дон Кихоте, „сад си оно погодио, што може и треба да ми окрене већ свршену одлуку. Ја не могу, нити треба да трзам мач, као што сам ти казао толико пута, на онога, који није рођен за витеза; на теби је Санчо, ако хоћеш да се светиш за увреду твога сивца, а ја ћу ти одавде помоћи виком и спасоносним саветом.“

„Немам, господине, рашта да се коме светим,“ одговори Санчо, „јер добар кришћанин не свети се, у толико пре, што ћу се ја већ израчунати са мојим маграцем, који своју увреду полаже у моје руке, а моја је воља да мирно проживим дане, које ће ми бог дати овога века.“

„Кад си тако доконао,“ прихвати Дон Кихоте, „о добри Санчо, паметни Санчо, кришћанине Санчо и искрени Санчо, а ми ћемо махнути ове аветиње и наново ћемо потражити боље и приличније пустоловине, јер ми овај крај тако изгледа, као да ће их бити много и чудесних.“

Одмах окрену коња, Санчо ухвати свог сивца, смрт са свом својом лаком војском врати се колима и настави свој пут, те тако олако прође страшљива пустоловина самртним колима, благодарећи спасоносном савету, који је Санчо Панса дао своме господару, коме се сутра дан догоди са неким заљубљеним и тумараћим витезом нова пустоловина, која није мање чудесна, него ли ова прошла.

ДВАНАЕСТА ГЛАВА

О чудноватој пустоловини, која се договдила храброме витезу Дон Кихоту

са срчаним витезом од Огледала.

Ноћ која дође за даном од сукоба са смрћу проведоше Дон Кихоте и коњушар му под некаквим високим и лиснатим дрвима, пошто је Санчо наговорио Дон Кихота да се прихвати оним што је понео на сивцу, па уз вечеру рећи ће Санчо свом господару:

„Господине, ала бих ја био луд, да нисам одабрао ждребад од трију кобила, него да сам пристао на име шићара на добитак од прве пустоловине, коју бисте извршили. Ваистину, ваиситину, више вреди врабац у руци од летећива јастреба.“

„Свакако,“ одговорио Дон Кихоте, „ да си ти, Санчо, био мене пустио да нападнем, као што сам хтео, ти би на име шићара добио у најмању руку царичину круну и шарена крила купидонова, јер бих им то узео, ма они шта радили, па бих теби предао.“

„Скиптрови и круне глумачких царева,“ примети Санчо Панса, „никад нису били од правога злата, него од телеја и жута лима.“

„То је истина,“ потврди Дон Кихоте, „јер не би имало смисла. да је накит у комедији фин, него нека је тобожни и привидни, као што је и сама комедија, за коју желим, Санчо, да си јој наклоњен и да је држиш у милости, а према томе и оне, који је приказују, и оне, који их пишу, јер сви они оруђа су да се чини велико добро држави, износећи нам код свака корака огледало, где се као жива виде дела човечија живота, нити има икаква упоређења, које би живље приказивало нам оно што смо и што треба да смо, као што је глума и глумци. Иначе кажи ми, ниси ли видео да се приказује каква глума, у којој долазе краљеви, цареви и папе, витезови, даме и друге разне личности? Један приказује заметкавгу, други сплеткаша, овај трговца, онај војника, онај глупака, разборита човека, овај заљубљенога шмокљана, а кад се сврши глума и они поскидају рухо од ње, сви глумци остану једнаки.“

„То сам видео,“ одговори Санчо.

„Е,“ настаби Дон Кихоте, „исто бива у комедији и приказивању овога света, где једни приказују цареве, други папе, једном речи сваколика лица, која могу да се узму у какву глуму; али кад се дође до краја, а то је кад се сврши живот, смрт свима скида рухо, које их је разликовало, и у гробу остају сви једнаки.“

„Баш ваља упоређивање!“ викну Санчо, „премда није тако ново, да га нисам већ чуо толико пута, као оно за игру од ћосе, где докле игра траје свака прилика има своје нарочито звање, а кад се игра доврши, сви се смешају и побркају, па их стрпају и кесу, што је као оно кад се доврши живот у гробу.“

„Сваки дан, Санчо,“ примети Дон Кихоте, „биваш мање глуп и паметнији си.“

„Дабогма,“ одговори Санчо, „јер нешто од ваше памети ваља да се и за мене залепи, јер земље, које су по себи неплодне и сухе, кад се гноје и обрађују, дају добар плод; хоћу речи, да је разговор с вама био онај гној, који је дошао на неродну земљу моје сухе памети, а обрађивање било је оно време, што вас служим и уз вас сам; па се с тим надам да ћу од себе дати плод, који ће бити благословен, који неће пропасти и склизнути с пута доброга васпитања, које сте ви учинили у мојој сухој памети.“

Дон Кихоте насмеја се намештеним речима санчовим, па му се учини да је истина што је казао за своје прављање, јер овда онда говорио би тако, да би му се чудио, премда увек или највише пута, кад си се Санчо упустио да говори ионако и као господин човек, завршило би му се говорење тиме, да је са брда своје глупости стрмекнуо у провалију свога незнања; а кад би највећима показивао своју елеганцију и памет, он би потегао пословице, па пристајале оне и не пристајале уз оно о чему је била реч, као што се видело и опазило у току ове повести.

У свом и другом разговору прође велик део ноћи и Санчо доби вољу да пусти капке на очима, као што би рекао, кад би хтео да спава, па скинувши самар са сивца, пусти га да се обилато и слободно напасе. Росинанту не скиде седло по изричитој заповести његовога господара, да се Росинанту не скида седло, кад су у пољу, или не спавају под кровом, стари обичај утврђен и набљудован код тумараћих витезова, да скину узду и обесе је о ункаш; али да се с коња скине седло, ни по што! Па тако учини Санчо и даде му исту слободу, као и сивцу, а пријатељство између сивца и Росинанта било је тако јединствено и дебело, да им предање с оца на сина, како је писац ове истинске приповести написао о томе нарочите главе, али да би одржао пристојност и приличност, каква се иште за такву витешку повест, није их у њу узео; премда каткад хоће да заборави на ову своју намеру, те описује, како ова два живинчета, кад би се састала, чешала би једно друго, а кад би се тиме уморили и задовољили, наслонио би Росинанте врат свој на сивчев, те би му се на

другу страну пружио више него са пола аршина, па посматрајући њих двојица земљу, остали би тако по три дана, бар за сво оно време, докле их нису дирали, или их глад ене би нагонила да потраже пићу. Велим да се говори, да је писац на писмено оставио, како их је упоређивао у пријатељству њиховом са Низом и Евријалом и Орестом и Пиладом; па ако је тако, онда може да се види на опште удивљење, колико је постојано морало бити пријатељство међу ова два мирољубна створа, као и на срамоту људима, који не знају да одржавау пријатељство међу друговима: Зато се вели:

Нема друга, да ј'уз друга,

Од мотака праве копља;

па она друга, која пева:

Друг другу стеницу даје.

А нека не помисли ко, да је писац у неколико сврнуо с пута, кад је пријатељство ових животиња упоредио са пријатељством међу људима, јер су људи од животиња примили многу опомену и научили многе важне ствари, као клистир од рода, од паса бљување и захвалност, од ждралова опрезност, од мрава стварање, од слонова срамежљивост и верност од коња.

Најпосле заспа Санчо под једном плутом, а Дон Кихоте задрема под једним великим растом.

Али не прође много времена, а пробуди га неки шум, који му иза леђа долажаше, па тргнувши се, ђипи да види и да чује, откуда је тај шум, и виде да су то два коњаника и један од њих спусти се с коња и рече другоме:

„Одјаши, друже, и скини узде коњима, јер бих рекао, да ово место изобилује травом за њих и тишином и самоћом, које су потребне за моје љубавне мисли.“

То рече и у исти мах спусти се на земљу, а кад се пруђи, зазвекета оружје на њему, јасан знак, по коме је Дон Кихоте познао, да ће бити тумараћи витез, те оде до Санча, стаде га дрмати за руку и не без велике муке разбуди га и тихим гласом рече му:

„Брат Санчо, ево пустоловине.“

„Дај боже да је добра,“ одговори Санчо; „а где је, господине, њена милост та сењора пустоловина?“

„Где је, Санчо?“ на то ће Дон Кихоте; „окрени очи и погледај, па ћеш онамо видети, где лежи тумараћи витез, и како се мени чини, као да није особито весео, јер сам га видео, где се спусти с коња и прући на земљу са некојим знацима од туге, а кад је легао, зазвекета му оружје.“

„Па по чему судите,“ запита Санчо, „да је то пустоловина?“

„Не велим ја,“ одговори Дон Кихоте, „да је то баш потпуна пустоловина, него само њен почетак, јер се пустоловине тако почињу. Али слушај, јер бих рекао да удешава неку лауту или гитар, те како отпљува и ракољи се, као да се спрема да нешто пева.“

„Вере ми и биће тако,“ одговорио Санчо, „и зацело је заљубљен витез.“

„Нема ни једног тумараћега витеза, који није заљубљен,“ примети Дон Кихоте; „да слушамо, јер ако буде певао, дознаћемо му мисли: по концу клупче; јер чега је срце препуно, оно језик говори.“

Санчо хтеде да нешто одговори своме господару, али му не даде глас витеза од Гаја, који не беше сувише рђав ни особито добар, те слушајући пажљиво њих двојица, чуше да је певао овај

Сонет.

Дај ми, сењора, према твојој вољи

Означен правац, којим ћу да гредем,

А моју вољу тако ћу да сведем,

Да не зажели никад правац бољи.

Јеси ли вољна, да гушећи јад свој

Свиснем, а ти не сматрај већ к'о мртва;

Хоћеш ли, да је необична жртва

Моја, љубав ће казивати бол мој.

Од противности саздали се мене,

Алем сам тврди и восак сам меки,

Ал' мноме влада закон од љубави.

Па меке груди, или прекаљене!

Што је већа воља, то ти од њих прави,

А кунем се, то хранићу на веки.

Са једним ах! које као да му се оте из дубљине његовога срца, заврши своју песму витез од Гаја, а мало за тим рече тужним и малаксалим гласом:

„О најлепша и најнезахвалнија жено у свету! Како је можно било, пресветљејша Касилдејо од Вандалије, да си пристала да се овај твој роб витез троши и пропада у вечиту тумарању и у тешкој и мучној муци? Зар већ није довољно што сам учинио, да те признају за најлепшу у свету сви витезови од Наваре, све Леонци, сви Тартежани, сви Кастилијанци и најпосле сви витезови од Манче?“

„То није,“ рече ту Дон Кихоте, „јер ја сам од Манче, а никад нисам то признао, нити бих могао, нити смео признати тако што на уштрб лепоте моје сењоре. Ето, Санчо, већ видиш, да онај витез тамо булазни. Али чујмо даље, можда ће се изјаснити боље.“

„Вазда хоће,“ одазва се Санчо, „јер канда је вољан јадати се пун месец дана.“

Али не би тако, јер како је витез од Гаја био чуо, да говоре близу њега, не настави своје јадовање, него се диже на ноге и рече звучним и учтивим гласом:

„Ко је ту? Какви сте људи? Да ли сте можда од задовољних, или од уцвељених?“

„Од уцвељених,“ одазва се Дон Кихоте.

„А ви ходите мени,“ одговорио онај од Гаја, „па верујте, да ћете моћи доћи суштој тузи и жалости.“

Видећи Дон Кихоте, да му се одговара нежно и учтиво, оде до њега, исто тако и Санчо. Тужни витез узе Дон Кихота за руку говорећи:

„Седите овде, господине витеже, јер да разумем да сте тај, и то од оних, који се држе реда тумараћега витештва, доста ми је, што сам вас нашао на овом месту, где вам је друг самоћа и вредо небо, природне постеље и својствене ложнице тумараћим витезовима.“

На то одговорио Дон Кихоте:

„Ја јесам витез од реда који споменусте; па ако су се у мојој души и настаниле туге, беде и несреће, опет зато није њу оставило учешће, које имам спрам туђе несреће; по ономе што сте певали, мало сам разабрао, да је ваш јад од љубави, хоћу рећи од љубави према оној незахвалној лепотици, коју сте именовали у своме јадовању.“

Већ док је то било, беху се посалдили један поред другога на тврдој земљи и добру и мирну слагању, као да у зору неће један другоме лупати главу.

„Да ли сте, господине витеже, којом срећом заљубљени?“ запита Дон Кихота онај од Гаја.

„По несрећи јесам,“ одговори Дон Кихоте, „премда штета, која долази од добро смишљених мисли, пре треба да се држи за срећу, него ли за несрећу.“

„То је истина,“ прихвати онај од Гаја, „кад нам умље и разум не би мутило презирање, које кад је претерано изазива чуство освете.“

„Моја сењора никад мене није презирала,“ рече Дон Кихоте.

„Зацело није,“ прихвати Санчо, који је ту стојао; „јер моја сењора безазлена је као јагњешце и блага као слатко масло.“

„Је ли ово ваш коњушар?“ запита онај од Гаја.

„Јесте,“ одговори Дон Кихоте.

„Ја још никад нисам видео коњушара,“ примети овај од Гаја, „који би се усудио да онде говори, где његов господин говори; бар ево овај мој, који је толики, колики и отац му, а не може се доказати, да је онде отворио уста, где ја говорим.“

„Богме,“ на то ће Санчо, „ја сам говорио и могу да говорим пред мало друкчијим, па макар... али ћу да ћутим, није добро то потрзати.“

Коњушар онога од Гаја узе Санча за руку говорећи му:

„Ајмо нас двојица, где ћемо моћи диванити се онако по коњушарски о чему нам воља, а пустимо нашу ову господу, нека се цавељају, причајући о својој љубави, а зацело ће и сванути, а они још неће бити готови.“

„Ајде у добри час,“ рече Санчо, „а ја ћу вам казати, ко сам, па ћете видети, да ли сам од оних брбљивих коњушара.“

С тим одоше оба коњушара, међу којима се водио тако весео разговор, као што је био озбиљан онај, који су међу собом имали њихови господари.

ТРИНАЕСТА ГЛАВА

У којој се наставља пустоловина са витезом од Гаја, уз паметни, нови и пријатни разговор, који су имала оба коњушара

Дакле се раставише витезови и коњушари, ови казујући један другоме свој живот, а они своју љубав; али повест прво прича за разговор међу слугама и за тим наставља онај међу господарима, и тако казује, кад су се малко удаљили од њих, онај од Гаја рећи ће Санчу:

„Мучан вам је овај наш живот, господине, који смо коњушари тумараћих витезова; управо ми хлеб једемо у поту нашега лица, што је једна од клетава, којима је бог проклео наше праоце.“

„И тако би се могло казати,“ додаде Санчо, „да га једемо у мразу наших телеса, јер ко подноси већу врућину и већу зиму, него бедни коњушари тумараћег витештва? Па још

би и подносило, кад бисмо јели, јер уз јело беда је мања; али толико пута деси се да нам дан прође и без ручка, ван ако нећемо узети ветар који дува.“

„Све то може да се трпи и подноси,“ прихвати онај од Гаја, „уз надање што га имамо у награду, јер ако није преко несрећан тумараћи витез, коме служи коњушар, може за кратко време да се види награђен бар лепом губернијом од каква острова, или каквом пристојном грофијом.“

„Ја сам већ казао моме господину,“ на то ће Санчо, „да ћу се задовољити губернијом каква острова; а он је тако племенит и дарежљив да ми је обећао многе и различите ствари.“

„А ја,“ рече онај од Гаја, „задовољићу се за моју службу каквим каноникатом, па ми је то мој господин већ обећао.“

„Е гле ти“, рече Санчо, „онда ваш господин мора да је витез од црквене руке, те може тако да награђује своје добре коњушаре; али мој је само светоњјак, премда се сећам кад су разборити људи хтели да му препоруче, али они су се мени чинили да су злонамерни, да гледа да постане арцибискупом; али он неће друго него да буде цар, па од то доба стрепим да неће добити вољу да оде у цркву, јер мислим да нисам подобан да од ње имам какве дохотке ; јер ваља да вам кажем, ако и изгледам као човек, тек сам за цркву као и друго марвинче“.

„Ја мислим“, на то ће онај од Гаја, „да се ви у томе варате, јер губерније островљанске нису све добре руке; некоје су завојите, неке сиромашне, некоје сетне, па најзад и најбоља и најурођенија доноси са собом тешки терет од брига и незгода које ваља да понесе онај несрећник коме је пала у део. Много боље било би за нас који се налазимо у тој проклетој службености, кад бисмо се повукли нашим кућама и забављали се много пријатнијим послом, као рећи ловећи и хватајући рибу; јер који коњушар у свету био би тако сиромах, да не би имао једног парипа и два огра и једну удицу да пеца рибу и тиме да се издржава у свом селу?“

„Ја свега тога имам“, одговори Санчо; „дужа ваља немам парица, али имам магарца који вреди за два коња мога господина; ево не дао ми бог срећна ускрса, ако ће бити и овај први који иде, ако бих га трампио за његова коња, па ма ми дао прида и четири мерова

јечма; ви ћете мислити да се шалим са врлином мога сивца, јер мој магарац сив је. Ловачких паса могу да имам, јер их у мом селу има и сувише, а онда лов је тим слађи, кад бива о туђем трошку.“

„Право и отворено да вам кажем, господине коњушаре“, на то ће онај од Гаја, „ја сам наумио и доконао да ћу да се махнем тих лудорија тих витезова, па ћу да одем у моје село и да одгајам моју дечицу, а имам их троје, као три источанска бисерова зрна“.

„Ја их имам двоје“, рече Санчо, „која би могла и пред папу отићи, нарочито једна девојана коју одгајам као грофицу, ако буде божја воља, премда упркос њеној матери.“

„А колико је година том госпојчету које се одгаја за грофицу?“ запита онај од Гаја.

„Петнаест година, две мање или више“, одговори Санчо; „али је висока као копље, а свежа као јутро у априлију, па ти је јака као хамалин“.

„То су својства“, на то ће онај од Гаја, „да буде не само грофица, него вила из зелене горице. Ао курвино копиле, па каква ли то мора да је лепотица!“

На то ће одговорити Санчо у неколико љутито:

„Нити је она курва, нити јој је то мати била, нити ће, бога молећи, и једна од њих то бити докле сам ја жив; па говорите мало учтивије, јер како сте се васпитали код тумараћих витезова који су сушта учтивост, то ми се ваше речи не чине да су најприличније“.

„Ала се слабо разбирате, господине коњушаре, у правој хвали“, одговори онај од Гаја. „Шта, зар ви не знате, кад какав витез на пијаци добро удари копљем бика, или кад когод учини што сасвим добро, хоће људи да реку: ао курвино копиле, ала га добро уради! И оно што у тим речима изгледа као погрда, велика је похвала; па, господине мој, боље се одреците синова или кћери који неће извршити таква дела која не би заслуживала да им се родитељима дају такве похвале“.

„Ето одричем се“, одговори Санчо, „и на тај начин и према том разлогу можете мене и моју кућу и моју жену назвати укупно курвињском кућом, јер што год творе и говоре, заслужује у пуној мери такву хвалу; а да бих се њима вратио, молим се богу да ме избави самртна греха, јер ће то исто бити ако ме опрости овог опасног, коњушарскога звања, у које сам се по други пут заплео, јер ме је намамила и преварила кеса са стотину дуката коју сам једном нашао у сред Сијере Морене; па ми ђаво износи пред очи кесу

пуну дублона, сад овде, сад тамо, сад ту, сад онамо, да ми се чини код свака корака, сад ћу је ухватити руком, па ћу је узети и донети кући и дати на добит и вући доходак и живети као кнез; па са том помишљу лаке су ми и подносне све муке што их подносим с овим мојим суманутим господарем, за кога знам да је више луд него ли витез“.

„Зато и веле“, примети онај од Гаја, „да уз грабљивост пуца повраз; а ако је реч о лудама, веће луде у свету нема од мога господара, јер он је од оних за које веле: туђа брига убија магарца; јер хоће другом витезу да поврати памет коју је изгубио, па се сам гради луд и тражи оно, што не знам, кад буде нашао, неће ли сам добити по њушци“.

„Да није заљубљен којом срећом“.

„Јесте“, одговори онај од Гаја, „у неку Касилдеју од Вандалије, најкрућу и најпеченију сењору што би се могла наћи у свету; али не жуљи њега крутост, него друге веће пакости распињу га, и то ће показати кроз који час“.

„Нема пута тако равна“, на то ће Санчо, „да се не би човек спотакнуо и забатргао; у другој кући кухају боб, али у мене га варе котловима; више пратње и чељади мора бити уз лудост, него ли уз памет; али ако је истина што се обично каже да је човеку мука лакша кад има плачи-друга, онда се с вама могу утешити, јер и ви служите господару који је ћакнут, као и мој“.

„Ћакнут, али срчан“, одговори онај од Гаја, „и још већи шакламан, него ли ћанут и срчан“.

„Мој није такав“, рече Санчо; „велим, да није нимало шакламан, пре би се могло рећи да је шмокљан; не може никоме зло да учини, него би сваком да чини добра, нити је и најмање пакостан; дете би му могло у по дана доказати да је ноћ, па због те његове безазлености прирастао ми је за срце, нити могу да га махнем, па ма какве лудорије чинио“

„Код свега тога, брате и господине“, рече онај од Гаја, „кад слепац води слепца, обојица су у опасности да ће пасти у јарак. Боље ће бити да се ми уклонимо, докле смо читави и да се вратимо нашим кућама, јер који траже пустоловине, не налазе их увек добре“.

Санчо пљуцкаше и избациваше некакав лепкаст и посух пљуванак, што кад виде и примети на њему болећи гајски коњушар, рече:

„Мени се чини да нам се од нашега разговора лепи језик за небо; али ја имам раствор да ми виси о ункашу мога коња, који је таман како ваља“.

Па устаде и мало затим врати се са великим мешином вина и неком печенком од порифа, а ово није претеривање, јер је био неки беo зец тако велик, да се Санчу учини кад га узе, да је од каква јарца, а не од јарета, зато кад га Санчо виде, рече:

„Па зар ви то, господине, тако носите уза се?“

„Да шта мислите ви?“, одговори онај; „зар сам ја какав коњушар испосник? На сапима мога коња носим ја бољу зајиру, него ли какав ђенерал кад путује“.

Санчо се не даде молити, него једаше и онако у мраку гумаше се замашним залогајима, па рече:

„Међер сте ви веран и поштен коњушар, у свему на свом месту, господски и великашки, као што се види по овој части, која ако није овамо доспела каквом вражбином, а оно тако изгледа да је; а не као јајадан и невољан, који у мојим бисагама носим тек нешто мало сира тако тврда, да би се њим могла диву разбити глава, а узањ имам још четири тестета рошчића и толико лешњика и ораха, благодарећи тврдовању мога господина и томе што мисли и држи се завета, да скитнице витезови ваља да се хране само сухим воћем и биљем са поља“.

„Богме, брате“, на то ће онај од Гаја, „мој стомак није створен за чкаљ и зукваре, нити за планинско корење; нека се наша господа држе свога мишљења и витешких прописа, па нека једу што им ови заповедају; ја носим увек хладна печења, а ова ми мешина виси о ункашу, па ми је тако мила и драга, да отуд одуд па јој дајем по хиљаду пољубаца и загрљаја“.

И с тим речима додаде је Санчу, који је одмах издиже до уста, те тако на четврт часа остаде гледајући у звезде, а кад доврши пиће, наже главу на једно раме и дубоко уздахнувши, рече:

„Ао курвићу и лупежу, то се зове католичански!“

„А, виш“, на то ће онај од Гаја, када чу да Санчо рече курвић, „сад си похвалио ово вино и назвао га курвићем!“

„Велим“, одговори Санчо, „да верујеми признајем, да није погрда ни за кога, кад му се каже курвин сине, ако се у томе разуме похвала. Ама кажите ми, сењоре, тако вам онога што вам је најмилије, је ли ово вино од Сијудад Реала!“

„Евала, Винко Лозићу!“викну онај од Гаја; „заиста је оданде и има му неколико годиница“.

„Шта мислите!“ рече Санчо; „ма ваља да знате да је то мени дато да распознајем винце. Зар то није чудно, господине коњушаре, кад ја имам од бога такво дарованије и толико, да познам вино, само ми дај да га омиришем, па ћу ти казати откуда је, кога је рода, какав му је укус и век и каква су муб својства са свим околностима, које иду уз вино? Али ту није чуда, јер у моме роду од очине стране била су двојица прва познавача вина, што их је у многим годинама било у Манчи; а у доказ ево ћу ово да кажем. Дадоше тој двојици да кушају вино из једне бачве и искаше да кажу каква је рода, какво је, да ли је добро или рђаво. Један га окуша врхом од језика, други га принесе носу. Први рече да то вино има укус од гвожђа, други рече да се више осећа на кордован. Власник рече да је буре чисто и да у вину нема никаква зачина од кога би добило укус од гвожђа или кордована. Али она два славна познавача вина ипак остдоше при свое. Прође време, вино се искрчми и кад чистише буре, нађоше у њему кључић о кордованску ремику. Дакле да знате, кад је ко од те поврзме, да ли је подобан да суди у сличним стварима“.

„Зато и велим“, прихвати онај од Гаја, „да се ми оставимо тражити пустоловине, па када имамо погаче, да не тражимо колача, па да се вратимо нашим колебама, где ће нас бог већ наћи кад буде хтео“.

„Слушаћу мога господина, докле не оде у Сарагосу, а после већ знамо штаћемо“.

Једном речи, оба добра коњушара толико говорише и пише, да сан нађе за потребно да им веже језике, а жеђ да им умери, јер није можно било сасвим угасити је; и тако загрливши обојица скоро већ празну мешину, имајући у устима у пола ужватане залогаје, предадоше се сну, где ћемо их оставити, да бисмо причали оно што се догодило витезу од Гаја са витезом од Жалосна Лица.

ЧЕТРНАЕСТА ГЛАВА

У којој се наставља пустоловина витеза од Гаја.

У многом разговору, који су имали Дон Кихоте и витез од Шуме, повест каже да је витез од Гаја рекао Дон Кихоту:

„Укратко, господине витеже, желим да знате да ме је моја судбина, или боље рећи мој избор одвео да се заљубим у несрављену Касилдеју од Вандалије; зовем је несрављеном, јер јој нема равне како у големости тела, тако ни у савршености стања и лепоте. Дакле ова Касилдеја, о којој вам говорим, враћа ми моје благе мисли и пристојне жеље тиме, што ме, као оно Херкула његова мађеха, баца у многе и различне опасности, обећавајући ми при завршетку сваке, да ће ми се нада испунити при свршетку идуће; али ови моји послови тако су се заплели, да им нема броја, нити знам, који ће бити последњи, који би дао почетка испуњењу мојих жеља. Једанпут ми заповеди, да делим мегдан с оном чувеном дивкињом од Севиље по имену Хиралдом,[24]) која је тако храбра и снажна, као да је од меди начињена, а не мењајући место, покретнија је и несталнија од сваке жене у свету. Одох тамо, видех је и победих и нагоних је да се не миче, јер више од недеље дана духали су само северни ветрови. Опет други пут заповеди ми, да измерим тежину древних каменова од големих бикова од Гисанда,[25]) ствар прикладнија за хамале, него ли за витезове. Други пут заповеди ми, да скачем и стрмоглавим се у амбис од Кабре, опасност нечувена и страшна! Па да јој поднесем подробан извештај о томе, шта има у оној провалији.[26]) Ја задржах Хиралду у кретању, измерих тежину биковима од Гисанда, стрмекнух се у провалију и изнесох на видело тајну њеног амбиса, а моје наде мртвије су него пре, а њени налози и презори живљи него икад. Укратко, најпосле ми заповеди, да прођем све шпањолске земље и све тумараће витезове, који по њима тумарају, да нагоним да признаду, како је она најсавршенија у лепоти од свију других, а ја да сам најхрабрији и

---

[24]) Хиралда је велика статуа од бронзе, која је на место ветрнице на високом арапском торњу на саборној цркви у Севиљи. У висину има 14 стопа, а тешка је 36 центи. У левој руци држи пому од победе, а у десној барјак, који показује, који ветар пуше.

[25]) Бикови од Гисанда четири су стећака од сива камена, који скоро немају никаква облика, а налазе се у винограду јеронимитскога клоштра у Гисанду, у провинцији Авили. Ови стећаци стоје један до другога, окренути су према западу и имају дужину до 13 педи, 8 у висину и 4 у ширину.

[26]) На једном врху планине Кабре у провинцији Кордови има амбис, за који мисле, да је кратер од угашена огњедуха.

најзаљубљенији витез у свету, па према том налогу прошао сам већ већи део од Шпањолске и победио сам многе витезове, који су дрзнули да ми противослове; али што највише ценим и чиме се поносим, то је, да сам на мегдану победио оног тако славног витеза Дон Кихота од Манче, те га нагонио, да призна, како је моја Касилдеја лепша од његове Дулсинеје; и по једној овој победи хесапим, да сам победио све витезове у свету, јер тај Дон Кихоте, о коме је реч, све је њих победио, па кад сам ја победио њега, његова слава, глас и част прешли су на мене, јер

Што ј' славнији витез побеђени,

Тим часнији бива победилац;

и тако већ се мени уписују и моја су она небројена дела већ поменутога Дон Кихота."

Удиви се Дон Кихоте, слушајући витеза од Гаја, и хиљаду пута хтеде да му каже да лаже, и већ му на врх језика беше *лажеш*; али се задржа што је боље могао, да би га нагонио, да сам својим устима призна своју лаж, те му мирно рече:

„Што велите, господине витеже, да сте победили већину тумараћих витезова шпањолских и ако ћете у целом свету, ту не велим ништа; али да сте победили Дон Кихота од Манче, то сумњам; може бити био је какав други, који личи њој, премда их је мало, који су слични њему."

„Како не?" одговори онај од Гаја; „тако ми неба над нама, ја сам се борио да Дон Кихотом и победио сам га и добио пода се, а то је човек висока стаса, суха лица, укочених и смежураних удова, просед, нос орловска и мало повијена, великих бркова црних и спуштених; борио се под именом *витеза са Жалосним Лицем* и има као коњушара једног сељака по имену Санча Пансу; стиска ребра и управља узду славну парипу по имену Росинанту и најпосле има као сењору своје воље неку Дулсинеју од Тобоза, негда звану Алдонсу Лоренсу, као и моја што се зове Касилда и из Андалузије је, па је ја зовем Касилдеја од Вандалије. Ако сви ови знаци нису довољни да потврде моју истину, ево мога мача, који ће дати потврде и самом неверовању."

„Лакше, господине витеже," рече Дон Кихоте, „и чујте што ћу да вам кажем. Ваља да знате, да је тај Дон Кихоте, кога споменусте, мој највећи непријатељ што га имам у свету, тако да могу казати, да ми је он место мене самога, па по знацима, које сте ми о

њему дали онако потанко и јасно, не могу мислити, но да сте баш њега победили; али с друге стране видим очима и пипам рукама, да не може бити да је он, ако већ није то, како има многе непријатеље волшебнике, посебице једног, који га постојано гони, да је који од њих узео на се његов облик, да би се дао победити, како би га лишио славе, коју су његова висока витешка дела њему подигла и стекла у целоме свету, а у потврду томе ваља и то да знате, да ти волшебници његови непријатељи истом пре два дана преокренуше лице и стас лепе Дулсинеје од Тобоза у гадну и ниску сељанку, па су на тај начин преокренули и Дон Кихота; а ако све то није довољно да вас увери о истини мојих речи, ево главом Дон Кихота, који ће је заступати својим оружјем пешке или на коњу, или ма на који начин, који вам буде повољан."

Рекавши то, диже се на ноге и метну руку на мач, чекајући шта ће да реши витез од Гаја.

Овај исто тако спокојним гласом одговори:

„Добром платиши не смета залога; кад сам вас, господине Дон Кихоте, могао једанпут да победим преображена, свакако се могу надати, да ћу вас савладати у вашем правом виду; али пошто није лепо, да витезови свршују своје послове у мраку, као какви разбојници и лупежи, то ћемо чекати на дан, те да нам дела види сунце; а услов за нашу борбу нека буде, да се побеђени преда вољи победиочевој да с њиме чини шта хоће, то јест, да оно што се буде наредило буде пристојало за витеза."

„Потпуно сам задовољан с овим условом и погодбом," одговори Дон Кихоте.

Са тим речима одоше до својих коњушара, које нађоше да хрчу и да су у истој позитури, како их је сан савладао. Пробудише их и заповедише им, да опреме коње, јер кад гране сунце, ова двојица ће да бојују крвав и неједнак бојак, што кад чу Санчо, пренерази се и поплаши се, јер је страховао за здравље свога господара због храбрости, о којој му је говорио за свога господара коњушар од Гаја; али ни речи не говорећи, оба коњушара одоше да потраже своју стоку, а сва три коња и сивац већ су се нањушили и сви су били заједно.

Успут рече Санчу онај од Гаја:

„Ваља да знате, пријашине, да борци у Андалузији имају обичај, кад су девери у каквом двобоју, да не стоје са скрштеним рукама, докле се њихове младожење боре; то велим, да знате, да докле се наши господари боре, ваља и ми да се бијемо и да се сечемо.“

„Тај обичај, господине коњушаре,“ одговори Санчо, „може тамо да подноси са убојицама и борцима, како велите, али ни мислити није то за коњушаре тумараћих витезова; бар ја нисам чуо мога господара да је споменуо такав обичај, а он зна на изуст све прописе тумараће каваљерије; сувише, баш да речем, да је истина и изрична наредба, да се коњушари бију, докле им се господари боре, ја нисам вољан да је извршим, него да платим глобу што је одређена за такве мирољубиве коњушаре, јер држим, да глоба не би прешла две либре воска, а у толико пре вољан сам да платим те либре, јер би ме мање стале од ишчијана платна што би ми требало да лечим главу, коју већ видим, како је раскољена и расцепана на двоје; па и то, што ми не да да се борим, јер немам мача, јер га свога века нисам пасао.“

„Томе ја знам добра лека,“ рече онај од Гаја; „имам овде две пртене торбе једнаке; ви ћете узети једну, а ја другу, па ћемо се тако торбама ударати једнаким оружјем.“

„На тај начин нека је у добри час,“ одговори Санчо, „јер то би нас пре испрашило, него ли ранило.“

„Није то тако,“ на то ће онај други, „него да ветар не би однео торбе, ваља у њих метнути једно пола тестета подобрих и глатких шљунака, да важе једни толико, колико други, па на тај начин можемо се торбати, а да не учинимо никаква зла ни штете.“

„Е гле ти, мучицу му!“ викну Санчо; „какве би он љуске од лука и лопте од чешљана памука да метне у торбе, да се не би разлупале главе и поломиле кости; ама знајте, господине мој, да их напуните свиленим чаурама ја опет нећу да се бијем; нека се бију наши господари, и на част им, а ми ћемо да пијемо и да живимо, јер се време већ брине да нам узме живот, а да не тражимо не знам какве ђаконије, те да нам се заврши пре свога рока и земана и пре но што и сам као зрео отпадне.“

„Ипак,“ примети онај од Гаја, „ваља да се бијемо барем пола часа.“

„Нећемо тако,“ одговори Санчо; „како бих ја био тако неучтив и незахвалан, да се с оним, с којим сам јео и пио, кавжим, па ма и оволишно; а камо ли кад нити се љутим, нити се срдим, па куда до врага да се бијем онако на сухо?“

„Ту ћу ја већ дати лека довољна,“ рече онај од Гаја, „а то је, што пре него почнемо бојак, ја ћу сасвим лепо да дођем до вас, па ћу вас три или четири пута пљуснути, да се изврнете код мојих ногу, а тиме ћу вам разбудити јарост, па да тврђе спава и од пужа.“

„На ту згоду имам ја другу, која није лошија,“ одговори Санчо; „дохватићу једну батину и пре него ви доспете да ми пробудите јарост, ја ћу вам вашу батином тако успавати, да ће се пробудити тек на оном свету, где већ знају, да нисам од оних, који ћу дати да ми ико грди лице; а сваки нека води своју бригу, премда би најпаметније било, да сваки пусти своју јарост нека спава, јер нико не зна, какво је срце у другога, па многи хоће да иду по вуну и врати се острижен, а бог је благословио мир и проклео срећу, јер кад од једне мачке, кад је прогоне, притесне и натерају, постане лав, бог ће га знати, што би могло постати од мене, који сам човек; и зато велим вам засада, господине коњушаре, да ће на вас пасти кривица за све зло и штету, која ће доћи од наше свађе.“

„Ајде, добро,“ на то ће онај од Гаја, „сванућe, па како бог да.“

У то већ почеше на дрвима цвркутати тисуће врста од птичица и својом разноликом и веселом песмом као поздрављаше свежу зору, која већ на вратима од истока показиваше лепоту свога лица, тресући са својих власи безбројне бисерне капље, у чијој благој течности купајући се биљке, као да и саме тераше и пушташе росу од бела и ситна бисера; врбе се покрише слатком маном, извори ликоваше, потоци жуборише, шуме се узрадоваше, а ливаде се окитише са њеним доласком.

Али тек што је видело од дана допустило да се предмети могу видети и разазнати, а прво што Санчу Панси паде у очи беше нос коњушара од Гаја, који је био толики, да је чисто засењавао цело тело. И заиста прича се, да је био преко мере велик, на средини крив и сав пун модрих чворуга, као оно модри патлиџан; спустио се на два прста преко уста, па његова величина, боја, чворуге и кривина толико му нагрдише лице, да Санчо кад га виде стадоше му дрктати ноге и руке, као у детета, које има велику болест, те у свом срцу докона, да ће претрпети и двеста ћушака, али да неће будити своју јарост, да би се борио с овом аветињом.

Дон Кихоте посматраше свога противника и опази, да је већ натакао шлем и спустио решетку, тако да му лице није могао видети; али примети, да је човек снажан, али да није голема стаса. Преко оклопа имао је горњу хаљину од материје, која изгледаше да је најтања златотканица, а по њој беху осути многи ситни полумесеци од светлих огледала, што му даваше особито диван и великолепан изглед. Над шлемом више му се многа зелена, жута и бела пера. Копље му беше наслоњено на једно дрво и беше веома дугачко и замашно, а на врху му беше шиљак гвозден у дужину преко једне педи. Све то гледаше и све примећиваше Дон Кихоте и по ономе што је видео и гледао, судио је, да већ поменути витез мора да је особито снажан, али зато није се препао, као Санчо Панса, него са племенитим држањем рече витезу од Огледала:

„Господине витеже, ако вам велика воља на бој не смета учтивости, то вас молим, да мало издигнете решетку, те да видим, да ли срчаност вашега лица одговара срчаности вашега начина.“

„Било да из ове борбе изађете као побеђен или победилац, господине витеже,“ одговори онај од Огледала, „имаћете времена и прилике довољно, да ме видите; а ако сад не чиним по вашој жељи, то је зато, што ми се чини, да бих нанео велику увреду лепоти Касилдеје од Вандалије, кад бих дижући решетку продужио време, а да вас нисам принудио да оно признате, што већ знате да иштем.“

„Тек докле се не попнемо на коње,“ рече Дон Кихоте, „можете ми свакако казати, да ли сам ја онај Дон Кихоте, за кога велите да сте га победили.“

„На то вам одговарамо,“ одговори онај од Огледала, „да сте налик, као што је јаје налик на јаје, на онога витеза, кога сам победио; али пошто ви кажете да вас волшебници гоне, то не бих смео казати, да ли сте били онај или не.“

„То ми је довољно,“ на то ће Дон Кихоте, „да верујем у вашу заблуду; али да бих вас сасвим из заблуде извукао, нека нам доведу коње, а буде ли ми у помоћи бог, моја сењора и моја мишица, хоћу за краће време него што сте оклевали да дигнете решетку са лица, видети ваше лице и ви ћете видети, да ја нисам онај побеђени Дон Кихоте, као што мислите.“

С тиме прекидоше разговор и појахаше коње, а Дон Кихоте окрену Росинанта да би добио поља, колико је потребно да може навалити на свога противника, па исто учини онај од Огледала; али Дон Кихоте не одмаче двадесет корака, када чу да га зове онај од Огледала, те пошто сваки дође натраг на по пута, рече онај од Огледала:

„Имајте на уму, господине витеже, да је условље нашој борби, као што сам већ казао, да побеђени буде безусловно на расположењу победиоцу.“

„Знам већ,“ одговори Дон Кихоте, „с тим, да оно што се побеђеноме буде наложило и заповедило, не буде тако што, што би прелазило границе витешке.“

„То се зна,“ рече на то онај од Огледала.

У то угледа Дон Кихоте необични нос у коњушара и зачуди се не мање него Санчо, тако да га држаше за неко чудовиште, или за неког новог човека и таква, каквих нема у свету. Санчо, који виде, да му господин хвата поље ради затрке, не хте остати сам са носоњом, бојећи се, да га онако изненада гурне у нос оним његовим носом, био би крај свој његовој кавзи, јер би љоснуо о земљу од ударца или од страха; зато пође са својим господарем, држећи се за један Росинантов стрмен, а кад му се учини да је већ време да се враћа, рече му:

„Молим вас, господине, пре но што пођете да се ударите, помозите ми да се попнем на ову плуту, одакле бих боље могао видети, него ли са земље, храбри ваш сукоб с оним витезом.“

„Пре бих рекао, Санчо,“ рече Дон Кихоте, „да би ти хтео да се попнеш на лазила, те да без опасности какве гледаш бикове.“

„Право да кажем,“ на то ће Санчо, „она носекања у коњушара тако ме је поплашила, да не смем с њим да останем.“

„И јесте таква,“ рече Дон Кихоте, „да кад не бих био онај који сам, и сам бих се од ње поплашио. Дакле ходи да ти помогнем онамо, куда рече.“

Докле се Дон Кихоте задржаваше, да се Санчо попне на плуту, онај од Огледала узео је поља, колико је мислио да му треба; па мислећи, да је Дон Кихоте исто учинио, не чекајући на глас трубе, ни на друге знакове, окрене коња, који није био окретнији ни боља изгледа од Росинанта, па колачки, што је у њега био обичан кас, пође у сусрећу своме

противнику; али видевши га у послу око Санчова пентрања, затеже узде и застаде на по затрке, на чему му је парип особито био захвалан, јер већ не могаше да се миче. Дон Кихоте, коме се чињаше, да му непријатељ нањ лети, цакне оштро Росинанта у меке слабине, те га тако убрза, да повест каже, да је само овај пут покушао да мало потрчи, јер иначе увек се држао чиста каса, па са овом нечувеном помамом стиже тамо, где је онај од Огледала сатеривао своме парипу остругe до краја, не могући га ни с прста помакнути са места, на коме се задржао у своме трку. У тај добри час и згоду стиже Дон Кихоте до свога противника, који се збунио око свога коња и заплео са копљем, које никако или није умео или није имао каде да окоми. Дон Кихоте, који не мотраше на ове незгоде, слободно и без сваке опасности удари на оног од Огледала таквом силом, да га против његове воље обори на земљу преко сапа његовога коња, те паде тако жестоко, да не макну ни ногом ни руком, него изгледаше као мртав.

Чим га виде Санчо да је пао, а он се спусти са плуте, па што брже потрча до свога господина, који одјахао Росинанта и дошао до оног од Огледала, те му одреши гајтане од шлема, да види, ако је мртав, и да му даде ваздуха, ако би можда био жив, али виде – ко би могао казати, шта је видео, а да не изазове чођење, дивљење и пренераженост у слушалаца? – виде, вели повест, суште лице, сушту слику, сушту прилику, сушту физиономију, сушти лик и сушти изглед бакалара Сансона Караска, па кад га виде, викну Санчу:

„Ходи, Санчо, па гледај оно што ћеш да видиш и нећеш веровати; похитај, синко, па да знаш, шта могу чини, шта ли могу вешци и волшебници.“

Санчо пристиже и кад виде лице бакалара Караска, стаде се по хиљаду пута крстити. Међу тим оборени витез не даваше знака да је жив, те Санчо рече Дон Кихоту:

„Ја велим, господине, да ви свакако узмете свој мач и пројурите га кроз уста овоме, који изгледа да је бакалар Сансон Караско; можда ћете у њему убити каквог свог непријатеља волшебника.“

„Не велиш рђаво,“ рече Дон Кихоте, „јер ће бити мање непријатеља.“

Па дохвати мач, да изврши мишљење и савет Санчов, али ту стиже коњушар онога од Огледала; сад већ без носа, који га је био онако нагрдио, вичући:

„Пазите шта ћете чинити, господине Дон Кихоте, јер тај што је на земљи бакалар је Сансон Караско, ваш пријатељ, а ја сам му коњушар.“

Видећи га Санчо без прећашње грдобе, рече му:

„А нос?“

На то му он одговори:

„Ево га у чпагу.“

Па десном руком извади нос од круте хартије и маза, као што их шарају за крабуље: а Санчо гледајући га боље и боље, сав удивљен викну:

„Помози ми, мајко божија! Та није ли ово Томе Сесијал, мој сусед и кум?“

„Дабогме да сам ја,“ одговори обезношени коњушар. „Ја сам Томе Сесијал, куме и пријатељу Санчо Панса, како сам овамо доспео, а међу тим моли твога господина, да не дира, ни злоставља, не обрани нити убије витеза од Огледала, који лежи пред њим, јер без сваке сумње то је продрзљиви и непромишљени бакалар Санчо Караско, наш земљак.“

У то дође к себи онај од Огледала, што кад виде Дон Кихоте, упре му врх од свога обнаженога мача у лице и рече му:

„Погинућете, витеже, ако не признате, да је несрављена Дулсинеја од Тобоза надмашнија у лепоти од ваше Касилдеје од Вандалије; и уз то обећаћете ми, ако од ове борбе и пада останете у животу, да ћете ићи у град Тобозо и од моје стране да јој се поклоните, да она чини с вама, што буде хтела, а ако би вас пустила на слободу, имате да се вратите и потражите ме, а траг мојих дела служиће вам као вођа, који ће вас одвести тамо, где ја будем био, те да ми кажете, како сте прошли код ње. Ово су услови који према угодби нашој преборбе наше не прелазе границе тумараће каваљерије.“

„Признајем,“ рече лежећиви витез, „да више вреди подрта и прљава ципела сењоре Дулсинеје од Тобоза, него нешчешљана, ако и чиста Касилдејина брада, и обећавам, да ћу од ње вратити се вама и дати вам потпун и подробан извештај о ономе што желите.“

„Такође имате да признате и да верујете,“ настави Дон Кихоте, „да онај витез, кога сте победили, није био, нити је могао бити Дон Кихоте од Манче, него неки други, који је личио нањ, као што ја признајем и верујем, да ви, ако и изгледате као бакалар Сансон

Караско, нисте он, него неки други, који личи њој, и да су моји непријатељи дали вама његов лик, како бих уздржао и умерио силу моје јарости и да бих благо употребио славу победе.“

„Све исповедам, судим и осећам онако, како ви верујете, судите и осећате,“ одговори угрувани витез; „пустите ме, молим вас, да устанем, ако ми то допушта мој љути пад, који ме је добро наместио.“

Дон Кихоте и Томе Сесијал, његов коњушар, помогоше му да устане, а Санчо не скидаше очију са овога, питајући га којешта, а његови одговори даваше му јасне доказе, да је то заиста био Томе Сесијал, као што је казао; али предрасуда, коју је Санчо имао отуда, што му је господар рекао, да су волшебници променили лице витеза од Огледала у лице бакалара Караска, не даваше му да верује истини, коју је очима гледао. Једном речи, господар и слуга му осташе у тој заблуди, а онај од Огледала и коњушар му зловољни и јадни опростише се са Дон Кихотом и Санчом, намеравајући да потраже место, где ће кости мелемом да обложе и наместе. Дон Кихоте и Санчо опет наставише свој пут у Сарагосу, где их повест оставља, да би казала, ко су били витез од Огледала и његов носати коњушар.

ПЕТНАЕСТА ГЛАВА

Где се казује и извештава које је био витез од Огледала и коњушар му.

Сасвим задовољан, поносит и сујетан ићаше Дон Кихот, што је придобио тако храброг витеза, као што је себи замишљао оног од Огледала, од чије витешке речи надао се да ће дознати да ли још траје очараност његове сењоре, пошто је тако побеђени витез био приморан да се врати, ако неће, да није више витез и да му поднесе извештај о ономе што му се догодило са њом. Али једно мишљаше Дон Кихот, а друго онај од Огледала, јер овај за сада није мислио ни на шта друго, него да потражи где да мође мелеме, као што рекосмо.

Дакле, повест казује кад је оно бакалар Сансон Караско саветовао Дон Кихоту да он наново настави своје остављено витезовање, да је било пошто се прво био договорио са

пароком и берберином о начину који би се могао узети, те да се наведе Дон Кихот да остане миран и спокојан у својој кући, а да га не узнемирују његове узаочасне пустоловине, па у том договору доконали су сложно и на посебно мишљење Карасково да пусте Дон Кихота да оде, пошто изгледаше немогуће да ће га задржати, а Сансон да крене као тумарајући витез и да заметне кавгу с њиме, што ће му лако бити, па да га победи, што су држали за ласно, а услов и уговор је да побеђени буде на располагању победнику, и тако пошто буде побеђен Дон Кихот, заповедиће му витез бакалар да се врати у своје село и својој кући и да за две године никуд не одлази, или докле му се не буде друго што заповедило, а било је јасно да ће побеђени Дон Кихот то да изврши без сваке сумње, да не би повредио и погрешио против витешких закона, па ће можда за време свога заточеништва заборавити на своје лудорије, или ће се дати згода да се његовој лудости потражи згодан лек.

Караско пристане на то, а као коњушар понуди се Томе Сесијал, кум и сусед Санча Пансе, човек весео и отворена глава. Сансон се оружа, као што је речено, а Томе Сесијал намести на свој природни нос већ поменути лажни нос од чувиде да га његов кум не би познао кад се састану, те тако ударише истим путем којим је ишао Кихот, и умало не доспеше на пустоловину са смртним колима; касније их стигоше у гају, где се догодило све оно што је разумни читалац читао; и да није било изванредних представа Дон Кихотових, који је мислио да бакалар није бакалар, никад овај не би могао постати лиценцијат, пошто није онде нашао гнездо, где је мислио да ће ухватити птице.

Томе Сесијал који је видео како му је намера на зло изашла и како му је пут ружно испао, рече бакалару:

„Ваистину, господине Сансоне Караско, добили смо што смо заслужили: људи се лате лаке руке посла и предузму га, али већином излазе с муком оданде; Дон Кихот је луд, а ми паметни; он оде здрав и смејући се, а ви остадосте угрувани жалосни. Знамо ли сад ко је луђи, онај који је то јер не може иначе, или онај који је луд од своје воље?“

На то одговори Сансон:

„Разлика је та између ове две луде, што ће онај то увек остати који је луд по морању, а онај који је луд од своје воље, опаметиће се кад му буде воља.“

„Кад је тако“, рече Томе Сесијал, „те сам од своје воље био луд кад сам хтео да вам будем коњушар, те с тим разлогом нећу више да будем луд и враћам се кући.“

„На вољу ти“, одговори Сансон, „али онај се врло брзо вара који мисли да ћу се ја својој кући вратити пре но што издеветам Дон Кихота, па сад ме неће водити жеља да га нађем, да бих му повратио памет, него освета, јер велики бол у мојим костима не да ми да будем побожнији у жељама.“

Тако ова двојица разговараше, докле доспеше у једно место, где срећом нађоше једнога видара, код кога се лечио несрећни Сансон. Томе Сесијал врати се и остави га, а он остаде премишљајући своју освету, а повест ће опет говорити о њему у своје време, сад пак хоће да се наслађава Дон Кихотом.

ШЕСНАЕСТА ГЛАВА

О томе, што се догодило Дон Кихоту са једним разборитим витезом из Манче.

Као што рекосмо, Дон Кихоте настави своје путовање весео, поносит и задовољан, мислећи, да је после задобивене победе најхрабрији тумарећи витез, што га у овај пар има у свету; држаше за свршене и срећном концу доведене све пустоловине, које би му се одсада могле догодити; не узимаше ни пода шта чини и волшебнике; не сећаше се небројених батина, које је у току свога витештва добио, нити оних каменова, који су га лишили половине зуба, нити незахвалних галиота, нити смеоности и пљуска од штапова јангуеских; укратко, у себи мишљаше, кад би се нашло згоде, начина или пута, како да се скину чини са његове сењоре Дулсинеје, не би завидео ни највећој срећи, коју је постигао или могао постићи и најсрећнији тумарећи витез из прошлих векова. Сав се дао у те мисли, кад му Санчо рече:

„Није ли то чудно, господине, да ми је ево непрестано пред очима она страшна носекања мога кума Тома Сесијала?“

„А зар ти мислиш, Санчо, да је витез од Огледала био бакалар Караско и његов коњушар Томе Сесијал, твој кум?“

„Ја не знам, шта ћу да кажем,“ одговори Санчо; „само то знам, да оно што ми је казао за моју кућу, жену и децу, нико ми други није могао казати, до ли он; а лице, кад је скинуо нос, било је исто као и у Тома Сесијала, као што сам га толико пута видео у мом селу, а живимо кућа уз кућу, па и глас му је био исти.“

„Да говоримо разумно, Санчо,“ на то ће Дон Кихоте: „одидер амо: какав је разлог могао навести бакалара Сансона Караска, да као тумарећи витез оружан од главе до пете дође и са мном се бије? Зар сам му ја непријатељ? Јесам ли му икад дао повода да има срце на мене? Да ли сам му такмац, или спада ли он у војнике, да би ми слави завидео, коју сам оружјем задобио?“

„Онда шта ћемо да кажемо, господине,“ на то ће Санчо, „што је онај витез, па био сад ко му драго, онако налик на бакалара Караска, а његов коњушар на мога кума Тома Сесијала? Па кад су то чини, како рекосте, зар нису у свету била друга два човека, на које би личили?“

„Све је то,“ одговори Дон Кихоте, „мајсторија и лукавштина пакосних волшебника, који ме гоне, па кад су предвидели, да ћу ја у боју остати победилац, удесили су, како ће побеђени витез да покаже лице мога пријатеља бакалара, те да се пријатељство моје према њему стави између врха мога мача и силовите моје мишице и да ублажи праведни гњев мога срца, па на тај начин да не погине онај, који је варањем и лажју хтео мени да узме живот. У доказ томе знаш већ, Санчо, из искуства, које те не може лагати и варати, како је лако волшебницима да преокрену лице једно у друго, да начине од лепога ружно и од ружнога лепо, јер нема два дана, како си својим очима гледао лепоту и красоту несрављене Дулсинеје у свом савршенству и природном стању, а ја сам је видео у ругоби и нискости једне неотесане сељанке дрљавих очију и смрдљивих уста; дакле тај неваљали волшебник, који је дрзнуо да учини тако ружну промену, тим пре је могао поступити тако са Сансоном Караском и са твојим кумом, како би ми из руку истргнуо славу од победе; али опет зато ја се тешим, јер најзад ја сам победио мога непријатеља, па сад било у ком виду.“

„Сам бог знаће праву истину,“ рече Санчо.

Па како је знао, да је Дулсинејин преображај био његово варање и лаж, то га нису задовољила мудровања његовога господара; али не хте одговарати, да му лукавштину не би издала каква реч.

Тако се разговараше, кад их стиже један човек, који је за њима ишао истим путем на веома лепој жеравастој кобили. Имао је на себи кабаницу од танка сукна зелена, опточену мрким первазом од кадиве, и капу од исте кадиве; серсам на кобили био је лак и такође мрк и зелен; имао је преко рамена обешену маварску сабљу о широку ремену зелену на злато, а чизме му беху исто тако рађене, као и ремен од сабље; мамузе му нису биле позлаћене, него превучене зеленим мазом, али тако чисте и углађене, да како су биле према целој опреми, изгледаше боље него да су биле од жежена злата. Кад их јахач стиже, поздрави их учтиво и цакнувши кобилу, обиђе их; али Дон Кихоте рече му:

„Господине племенити, ако вам је пут исти, који и нама, а није вам журно, ја бих узео као милост, ако бисмо заједно јахали.“

„Заиста,“ одговори онај на кобили, „ја вас не бих тако обилазио, кад се не бих бојао, да би близина моје кобиле узнемирила овога коња.“

„Слободно можете, господине, задржати вашу кобилу,“ узе ту реч Санчо, „јер наш коњ најпоштенији је и најваспитанији у свету; никад у таквим приликама није учинио какву непријатност, а једанпут кад се био заборавио, добро смо испаштали господин и ја. И опет велим, можете остати, ако хоћете, јер да му се ова кобила поднесе и на служавнику, зацело је коњ ни дирнуо не би.“

Коњаник заустави коња, посматрајући стас и лице у Дон Кохота, који иђаше без шлема, јер му овај имаше Санчо као торбу о предњем ункашу на самару његовога сивца; а ако је онај Зелени много посматрао Дон Кихота, још више посматраше Дон Кихоте Зеленога, јер му је изгледао да је отмен човек: по годинама као да је био око педесет са мало седих власи и орловим носом; лице беше весела и озбиљна, једном речи, по оделу и стасу изгледаше као човек од добра рода. А Зелени је судио о Дон Кихоту од Манче, да таква начина у такве људске природе још никад није видео; он се дивљаше дужини његовога коња, његовом големом стасу, његовом сухом и жутом лицу, његовом оружју, његовом држању и начину - прилика и лице, какво се одавна није видело у овој земљи.

Добро опази Дон Кихоте, како га коњаник пажљиво посматра, па у љубопитности му читаше жељу, а како је био тако учтив и толико вољан да свакоме учини по вољи, пре него што га ишта запита, изиђе му у сусрећу и рече му:

„Овај изглед, како га видите на мени, пошто је тако нов и тако ван обична изгледа, не бих се чудио, ако бисте му се чудили, али чуђење ће вам престати, кад вам кажем, да сам витез од оних, за које људи веле, да траже пустоловине. Оставио сам завичај, заложио сам имање, махнуо благовање и бацио сам се у наручје срећи, нека ме онамо носи, куда јој је воља. Хоћу да ускрснем већ умрло тумараће витештво, па има доста дана, како онде спотакнувши се, овде павши, тамо стрмекнувши, онамо дигнувши се, извршио сам велик део моје жеље, притичући удовицама, помажући девицама, користећи удатима, сирочади и неодраслима, прави и природни задатак тумараћих витезова, те тако за моја храбра, многа и кршћанска дела заслужио сам да печатан идем скоро по свима, или по већини народа у свету. Тридесет хиљада свезака од моје повести печатаню је, а изгледа да ће се тридесет хиљада хиљаду пута печатити, ако буде божја воља. Укратко, да бих све свео у неколико речи или у једну, велим, да сам ја Дон Кихоте од Манче, иначе назват *витез са Жалосним Лицем*; па ако своја хвала и понижава приморан сам каткад да је кажем, разуме се, кад нема другог кога, који би је казао; и тако, господине племенити, ни овај коњ, ни ово копље, ни овај штит, ни штитоноша, ни све ово оружје укупно, ни бледоћа мога лица, ни моја превелика мршавост неће вас одсада моћи бацати у чудо, кад већ знате, ко сам и шта ми је занимање.“

Рекавши ово, Дон Кихоте умукну, а онај Зелени, како оклеваше с одговором, као да недоумеваше, шта да чини, али после подужа времена рече му:

„Ви сте, господине витеже, из мога удивљења погодили моју жељу, али нисте погодили, да ће ме оставити чуђење изазвано вашим изгледом, јер ако ви, господине, и рекосте, да знајући ко сте, престаћу чудити се, ево није тако, него још сам тим више удивљен и зачуђен, откако то знам. Шта? И зар је можно да има тумараћих витезова у свету и да има печатаних повести о истинским витештвима? Ја не могу да замислим, да у земљи има данас, који би користовао удовицама, помагао девицама и поштовао удате жене, или притицао сирочади, нити бих то веровао, да својим очима нисам видео вас. Нека је благословено небо, што ће са том повести, за коју велите да је печатана о вашим

узвишеним и истинским витешким делима, доћи у заборав оне небројене о измишљеним тумарећим витезовима, којих је пун свет био, како на штету благим обичајима, тако и на уштрб и предсуђивање добрих повести.“

„Имало би се пуно казати,“ примети Дон Кихоте, „о томе, да ли су измишљене или нису повести о тумарећим витезовима.“

„Зар има ко би сумњао,“ рече Зелени, „да те повести нису лажне?“

„Ја сумњам,“ одговори Дон Кихоте, „и за сада нека при том остане, а ако нам путовање дуже потраје, уздам се у бога, да ћу вас уверити, да нисте добро чинили, што сте ишли са струјом оних, који држе као извесно, да нису истините.“

Из ових последњих речи Дон Кихота поче коњаник сумњати, да ће Дон Кихоте бити у неколико ћанут, те мотраше, да му то потврди и друго што, али пре но што се упустише у други разговор, замоли га Дон Кихоте да каже, ко је, пошто му је он казао за своје стање и свој живот. На то одговори онај од Зелен Кабанице:

„Ја, господине витеже од Жалосна Лица, племић сам родом из једнога места, у које ћемо ићи да ручамо, ако бог да; богат сам више него у средњу руку, а зовем се Дон Дијего од Миранде; живот свој проводим са мојом женом и мојом децом и пријатељима; занимам се ловом и рибањем, али немам ни сокола ни огре, него неколико обучених препеличара, или какву срчану ласицу; имам до шест тестета књига, некоје шпањолске и некоје латинске, неколике о повести и неколике од божанства; књиге о витезовима још нису прешле преко мога прага; више прелиставам световне, него ли оне од божанства, ако су пристојно забавне и наслађују својим језиком, а дивљење и љубопитство изазивају својим измишљањем, премда је таквих врло мало у Шпањолској. Каткад ручам код мојих суседа и пријатеља, а много пута су ми они званице; моји ручкови су чисти и спретни и никако у томе не комрачим; не марим да оговарам, нити пристајем да се преда мном оговара; не питам, како други живи, нити вардам, шта други раде; сваки дан слушам мису, делим моје добро сиротињи, не размећући се доброчинством, да не бих дао пута у моје срце претворности и сујети, непријатељима, који неосетно хоће да овладају и најсмернијим срцем; гледам да измирим оне, који су се завадили; поштујем мајку божију и вазда се уздам у бескрајње милосрђе нашега господа бога.“

Што пажљивије слушаше Санчо извештај о животу и забавама племићевим, па му се учини да је добар и свет и ко тако живи да мора творити чудеса, зато се спусти са сивца и врло журно ухвати му десни стрмен, па са побожним срцем и скоро плачући пољуби му ногу један пут и много пута. Кад то виде племић, запита га:

„Шта радиш, брате? Какво је то целивање?“

„Пустите ме да целивам,“ одговори Санчо, „јер ми изгледате да сте први светац у седлу, кога сам мога века до сад видео.“

„Нисам ја светац,“ рече племић, „него сам велик грешник; али ти ћеш бити светац, брате, јер мора да си добар, као што ти безазленост показује.“

Санчо се опет врати своме самару, пошто је из дубоке сете свога господина измамио смех и причинио ново чуђење код Дон Дијега.

Дон Кихоте запита племића, колико има деце, па му рече, како су древни мудраци држали за највеће благо, пошто нису познавали правога бога, у даровима природе, у даровима среће, у многим пријатељима и у многој и доброј деци.

„Ја, господине Дон Кихоте,“ одговори племић, „имам једног сина, и кад га не бих имао, можда бих себе држао за срећнија него што сам, и то не што је неваљао, него што није тако добар, како бих хтео. Биће му осамнаест година; шест година провео је у Саламанци, учећи латински и грчки језик, а кад сам хтео да се лати других наука, нађох га тако понета за пројезијом – ако се ова може назвати науком – да није можно навести га да се лати закона, које бих хтео да учи, нити краљице свију наука, богословља. Хтео бих да буде дика своме племену, јер живимо у веку, где наши краљеви богато награђују добродетељне и добре књиге, јер књиге без добродетељи бисер су на сметишту. По читав дан проводи око тога, да провери, да ли се Омир добро или зло изразио у каквом стиху, да ли је Мартијал у какву натпису био безобразан или не, да ли се овако или онако имају разумети какви стихови Верђилијеви, једном речи, сав његов разговор тиче се књига поменутих песника и Орација, Персија, Јувенала и Тибула; а савремене песнике не цени много; али ако и не цени много шпањолску пројезију, сад му све мисли иду на то, да сачини глосу од четири стиха, коју су му послали из Саламанке, и рекао бих, да је то расписана књижевна утакмица.“

На све ово рећи ће Дон Кихоте:

„Деца, господине, делови су од утробе својих родитеља, и зато их родитељи треба да милују, била добра или неваљала, као што милујемо душу, која нам живот одржава; родитељи су дужни, да их од мале малоће упућују на пут врлине, доброга васпитања и благих и кршћанских обичаја, како би, кад одрасту, била потпора својим старим родитељима и слава потомству; а што се тиче присиљавања њихова, да уче ову или ону науку, не држим за саветно, премда неће бити замерно наговарати их; а кад не мора учити ради pane lucrando[27], пошто је тако срећан ђак, да му је бог дао родитеље имућне, ја бих рекао, нека га пусте да се држи оне науке, на коју виде да има највише наклоности; и премда је поезија мање корисна, него ли што је пријатна, није она таква, да би онога обешчастила, који је се држи. Поезија, племенити господине, како се мени чини, таква је, као нежна и млађана девица, обдарена највећом красотом, па њу гледају да наките, наместе и украсе многе друге девице, које су све друге науке, и она треба да се даје служити од свију, а све треба од ње да добију важности; али ова девица не мари да је дрпају, ни да је вуку по улицама и разносе по рогљевима од пијаца и по палатама. Створена је од таква метала, да ко знаде с њом поступати, тај ће је преобратити у чисто злато неоцењене вредности; ко је има, ваља да је високо поштује, а не да је троши на глупе сатире и бесрамне сонете; не треба да је никако продајна, него да се употребљава за јуначке песме, дирљиве трагедије, или за веселе и уметничке глуме; не треба да се подаје лакрдијашима, ни глупој светини, која није подобна да види и поштује благо, које је у њој.

Али немој да мислите, господине, да овде светином зовем само људе проста и ниска раста, јер свака незналица, па био он господин и кнез, може и треба да се рачуна у светину; и тако онај, који ће са поменутим својствима неговати и миловати поезију, биће му име славно и поштовано код свију изображених народа у свету. А што велите, господине, да вам син не поштује много шпањолску поезију, морам да кажем, да у томе није добро погодио, а ево разлога: велики Омир није писао латински, јер је био Грк, нити је Вођилије писао грчки, јер је био латин. Једном речи, сви древни песници писали су језиком, који су посисали са млеком, а нису тражили туђе језике, да би изразили узвишеност својих замишљаја; па кад је тако, било би по разлогу, кад би се тај начин

[27] Да би хлеба зарадио.

усвојио код свију народа, и да немачки песник није малоуважен, ако пише на свом језику, нити шпањолски, па ни бискајски, кад пише својим језиком; али ваш син, господине, како се мени чини, неће бити противан шпањолској појезији, него песницима, који само знају шпањолски, а не знају друге науке и језике, који украшавају и буде и потпомажу у њима природни дар; премда и ту може бити крива мишљења, јер је истинита реч, да се песник роди, што ће рећи, да природни песник долази као песник из материне утробе; па са том наклоношћу, коју му је небо даровало, без многе науке и уметности сачињава ствари, које потврђују изреку: *Est deus in nobis*[28], и тако даље. И то велим, да ће песник од природе, који ће се уметношћу помагати, бити много бољи и надмашиће песника, који хоће да је песник, само јер зна уметност. Разлог је у томе, што уметност не надмашава природност, него је усавршава; и тако природност помешана са уметношћу и уметност са природношћу даће вам најсавршенијег песника. Да завршим дакле тиме моју беседу, господине племенити: пустите ви свога сина, нека онамо иде, куда га зове његова звезда, јер кад је он тако добар ђак, као што треба да је, и кад се већ срећно попео на први степен науке, а то су језици, па ће сад на њима и сам да се попне на вршак хуманих уметности, које тако лепо приличе отменом витезу, те га тако красе, служе му на част и увеличавају га, као митре бискупе, или као плашт искуснога правника. Корите свога сина, кад би правио сатире, које би вређале другима част, ту га казните, а сатире поцепајте; али ако би сачињавао поуке на начин Орација, где би пороке у опште шибао, као што је овај чинио тако прикладно, онда га похвалите, јер песнику је слободно писати против зависти и у својим стиховима наружити завидљивце, па тако и друге пороке, али да не наводи никакву личност; али имају песници, који да би казали какву пакост, излажу се опасности, да их заточе на островима Понта. Ако је песник целомударан у својим мислима, биће то и у својим стиховима; перо је душин језик: какве су се мисли у души родиле, такви ће му бити и списи, па кад краљеви и кнезови виде чудесну науку појезије у разумних, добродетељних и озбиљних поданика, они их часте, штују их и обогаћавају их и још их увенчавају лишћем од дрвета, у које гром не удара, као у знак да нико не треба да вређа оне, којима је чело увенчано и украшено таквим венцима.“

Онај од Зелене Кабанице дивљаше се речима Дон Кихота, тако да се остави мишљења, које је имао о њему да је суманут. Али у по ове беседе Санчо, пошто му се није

[28] У нама је бог.

свијала, беше свернуо с пута, да поиште мало млека од неких пастира, који су онде на близу музли неке овце; а међу тим већ беше племић почео нов разговор, у пуној мери задовољан разборитошћу и разложношћу Дон Кихота, кад Дон Кихоте диже главу и виде на друму, којим су ишли, кола пуна краљевских застава; па мислећи, да ће то бити нова каква пустоловина, викну на Санча, да дође и даде му шлем; а Санчо чујући да га зову, остави пастире и журно цакну сивца, те стиже до свога господина, коме ће да се деси страховита и луда пустоловина.

СЕДАМНАЕСТА ГЛАВА

У којој се показује последња и крајња граница, до које је могла да дође Дон кихотова нечувена храброст, уз срећно довршену пустоловину са лавовима.

Повест казује, кад је Дон Кихоте викао Санча да му донесе шлем, да је овај куповао млада сира, који су му пастири продали, па притешњен великом журбом свог господара, не знаде, шта ће са сиром и како да га понесе, али да му не би пропао, пошто га је већ био платио, науми да га мете у шлем свога господина и са том згодом врати се да види шта га зове, а кад дође до њега, рече му овај:

„Дај ми, друже, тај шлем, јер ја или се не разбирам у пустоловинама, или оно што онамо видим таква је, да ће ме нагонити и гони ме да се латим оружја.“

Онај од Зелене Кабанице, кад то чу, осврну се на све стране и не опази, до ли једна кола, која су им ишла у сусрећу са две или три малене заставе, из којих познаде, да ће она кола бити да носе новац његовога величанства, па то и рече Дон Кихоту; али овај му не хте веровати, вазда држећи и мислећи, да све што му се дешава морају бити пустоловине и само пустоловине, зато одговори племићу;

„Спреман човек толико је, као да се у пола био; тиме ништа нећу изгубити, ако се будем спремио, јер из искуства знам, да имам видовитих и невидовитих непријатеља, па не знам, кад, ни где, ни у ком ће виду да ме нападну.“

Па окренувши се Санчу, заиска шлем, а овај не имајући каде да се скони млади сир, мораде му га дати, како је био. Дон Кихоте дохвати шлем, па не загледајући шта је у њему

било, журно га натаче на главу, па како се сир притиште и исцеди, то стаде сурутка цурити Дон Кихоту низ цело лице и браду, на што се овај тако упрепасти, да рече Санчу:

„Шта је ово, Санчо? Ово као да ми се топи мозак, али ми се растварају чула, или се знојим од главе до пете: а ако је да се знојим, зацело није од страха; него мислим, да ће ово бити страховита пустоловина која ће сад да ми се догоди. Дај ми, ако имаш што да се убришем, јер многи зној не да ми да видим.“

Санчо ћуташе и даде му рубац, хвалећи бога, што му се господин није досетио правој истини. Убриса се Дон Кихоте, па скиде шлем, да види, шта је то било, што као да му расхлађиваше главу, те видећи ону белу кашу у шлему, принесе је носу и кад је омириса, рече:

„Тако ми живота моје сењоре Дулсинеје од Тобоза, ово је млади сир, што си ми га ту метнуо, ти неверни, безобразни и неваспитани коњушаре!“

На ово одговори Санчо са великом хладнокрвношћу и претворношћу:

„Ако је млади сир, а ви ми га дајете да га једем; али јео га ђаво, који га је тамо и метнуо. Зар ја да се усудим да упрљам ваш шлем? Таман сте нашли безобразника. Бога ми, господине, колико ми је бог дао да разумем, и ја морам да мислим да имам волшебнике, који мене гоне, као ствар и уд ваш, па ће они бити ту нечистоту тамо метнули, да би ваше стрпљење преокренули у јарост, те да ми, као што вам је обичај, наместите ребра; али овај пут преварили су се у рачуну, јер се ја уздам у здрав разум господинов, да ће промислити, да ја немам ни млада сира ни млека, нити друго што од тога; али кад бих имао, пре бих га дао у мој трбух, него ли у шлем.“

„Све то може да буде,“ рече Дон Кихоте.

А све то гледаше племић и свему се чуђаше, нарочито кад Дон Кихоте, пошто беше убрисао главу, лице и браду и шлем, натаче га на главу и наместивши се добро у стрменима, спремивши мач и шчепавши копље, рече:

„Сад нека буде што ће биги, а мене ево готова да се дохватим са самим Сотоном.“

У то стигоше кола са заставама и са колима беше само кочијаш на једној мазги и један човек, који сеђаше спреда. Дон Кихоте стави се пре њих и рече:

„Куда идете, браћо? каква су то кола? шта имате у њима? и какве су то заставе?“

На то одговори кочијаш:

„Кола су моја, а у колима су два голема лава у кавезима, које орански губернатор шаље двору, као дар његовом величанству; заставе су нашега господара краља у знак, да се ту вози његова ствар.“

„А јесу ли велики лавови?“ запита Дон Кихоте.

„Толики су,“ одговори човек, који је седео испред крлетке, „да још нису из Африке у Шпањолску никад прелазили тако големи; а ја тимарим лавове, па сам друге преносио, али овакве још никад; има лав и лавица, лав је у овом првом кавезу, а лавица је у стражњем, а сада су гладни, јер још нису данас јели; зато уколните се, јер ваља да што пре куда стигнемо, где ћемо им дати да једу.“

На то рече Дон Кихоте са лаким осмехом:

„Мени лавићи? мени лавићи и у овај пар? Е бога ми, нека виде господа, која их амо шаљу, да ли сам ја онај, који се боји лавова. Силази, добри човече, па кад ти тимариш лавове, отворидер те крлетке и пусти напоље те зверове, а ја ћу насред овога поља показати, ко је Дон Кихоте од Манче, у пркос у на јед волшебницима, који ми их шаљу.“

„Хм, хм!“ рече ту племић у себи, „сад се показало, ко је наш добри витез, зацело је од млада сира омекшао му мозак и сазрела му чула.“

У то приђе му Санчо и рече му:

„Господине, тако вам бога, не дајте да се мој господин Дон Кихоте бори са овим лавовима, јер дође ли дотле, хоће нас они све ту на комаде растргнути.“

„Зар ти је господин тако луд,“ одговори племић, „да се бојиш и мислиш, да ће се он борити са таквим зверовима?“

„Није он луд,“ одговори Санчо, „али је смео.“

„Гледаћу да то не буде,“ на то ће племић.

Па пришавши Дон Кихоту, који наваљиваше на човека да му отвори крлетке, рече му:

„Господине витеже, тумарећи витезови ваља да се упуштају у пустоловине, које дају изгледа, да ће из њих срећно испливати, а не у такве, где никако нема таква изгледа; јер храброст, која пређе у област смелости, више изгледа на лудост, него ли на срчаност, у толико пре, што ови лавови не иду на вас, него су дар његовом величанству, нити би добро било задржавати их и сметати им у путу.“

„Идите ви, господине племенити,“ одговори Дон Кихоте, па се држите вашег обученог препеличара и ваше срчане ласице, а пустите нека сваки чини своје; а ово је мој посао и ја знам, да ли ова господа лавови на мене иду или не.“

Па окренувши се чувару ласкавом, рече му:

„Тако ми бога, господине лупежу, ако одмах не отвориш крлетке, хоћу те овим копљем приковати за кола!“

Видећи кочијаш одважност ове оружане сабласти, рече му:

„Господине, учините ми милост и пустите ме да испрегнем мазге и да се с њима склоним, пре но што лавови изађу; јер кад би ми их удавили, био бих убијен за сав мој живот, пошто немам друга имања, до ли та кола и ове мазге.“

„О човече са малом вером!“ викну Дон Кихоте; „силази и испрежи и чини што ти је воља, а брзо ћеш видети, да си се залуду трудио и да си могао себи уштедети тај посао.“

Кочијаш сиђе и журно испрегну, а лавски чувар рече велегласно:

„Сви који сте овде да сте ми сведоци, да против моје воље и приморан отварам крлетке и пуштам лавове, а овом господину изјављујем, да сво зло и штета што ће их ови зверови да учине пада на његов рачун, у то узумајући и моју плату и право. А ви, господо, склоните се пре но што отворим, јер сам сигуран, да мени неће учинити никакво зло.“

Наново му говораше племић, да се не упушта у такву лудост, јер је то кушати бога, дати се у такав манити посао. Али му Дон Кихот одговори, да он зна, шта ради. Племић му примети, нека се добро промисли, јер је уверен да се он вара.

„Ех, господине!“ одговори Дон Кихоте, „ако не марите да сте очевидац ове трагедије, како се вама чини, а ви цакните жеравасту кобилу, да се уклоните.“

Када Санчо то чу, са сузним очеима мољаше га, да се остави своје намере, јер спрам ове биле су смиље и ковиље ветрењаче и она страхота са ваљарицом и укратко сва дела, што их је целога свога века починио.

„Промислите, господине,“ рече Санчо, „да овде нема никаквих чини или друго што такво, јер кроз решетке и пукотине у вратима видео сам шапу од правога лава, па од ње судим, да лав, који има такву шапу, мора да је већи од брда.“

„Страх ће учинити,“ одговори Дон Кихоте, „да ће ти изгледати већи него пола света. Склони се, Санчо, и махни ме, а ако овде погинем, већ знаш нашу стару погодбу, отићи ћеш до Дулсинеје, и више ти нећу говорити.“

Овоме додаде друге речи, којима одузе свима наду, да ће се оставити своје маните намере. Онај од Зелене Кабанице имао је воље да му стане на пут, али видећи, да им је оружје неједнако, уз то не свиђаше му се Дон Кихоте у пуној мери, који наново пожуриваше лавскога чувара и понављаше своје претње, зато племић ободе своју кобилу, а Санчо свога сивца и кочијаш своје мазге, сви гледајући да се што даље уклоне од кола, пре но што би лавови искочили. Санчо оплакиваше смрт свога господара, јер овај пут држао је утврдо, да ће доспети у лавске шапе, он проклињаше своју злу срећу и анатемисаше онај час, кад му је пало на ум да га опет служи; али ако је и плакао и вајкао се, није престајао гонити сивца, да што даље иде од кола.

Кад дакле виде ласкави чувар, да су бегунци већ били подобро измакли, поче наново молити Дон Кихота и говорити му, што га је већ био молио и говорио му, а овај му одговори, нека га слуша и нека се остави даља говора и молбе, јер све то слабо ће му помоћи, па нека се пожури. Докле је чувар оклевао, да ли ће отворити прву крлетку, премишљаше Дон Кихоте, не би ли боље било да се бори пешице, него ли на коњу, и најпосле докона да се бори пешке, бојећи се да ће се Росинанте поплашити, кад угледа лавове; зато скочи с коња, баци копље и узме штит; па исунувши мач, корак по корак са дивном смелошћу и срчаношћу стане пред кола, од срца препоручујући се богу и онда сењори Дулсинеји.

А ваља знати, кад је довде дошао, писац ове истинске повести узвикује и вели:

„Ој снажни и сврх свака описа срчани Дон Кихоте од Манче, огледало, у коме се могу огледати сви јунаци у свету, други и нови Дон Мануеле од Леона, који је био слава и част шпањолским витезовима! Којим речима да причам ово тако страшљиво дело и на који начин да га вероватним учиним потоњим вековима? или које су још хвале, које ти не би приличиле и доликовале, те ма претераније биле од сваке претераности? Ти пешице, ти сам, ти неустрашиво, ти срчано, само са мачем, и то не најбољим, са штитом, не од најсветлија и најчистија челика, стојиш чекајући и изгледајући на сва најдивљија лава, што су икад одрасли у афричким шумама! Твоја рођена дела сама те хвале, храбри Манчанче, а ја их овде пуштам да сама зборе, јер ја немам речи, којима бих их преузнео.“

Овде престаје поменути узвик пишчев, који наставља даље конац од повести, казујући, како је чувар, пошто је видео већ Дон Кихота намештена и да не може а да не пусти лава, ако неће да падне у немилост код љутита и смеона витеза, отворио мало по мало прву крлетку, у којој је, како је речено, био лав, који изгледаше необично голем и изгледаше страшно и ужасно. Прво што учини беше да се окрене у кавезу где је био и да опружи шапе, онда да се сав протегли; за тим зину и ваздан зеваше, на језик широк са две шаке исплази и обриса очи и уми лице; кад то сврши, промоли главу из крлетке и погледа на све стране очима светлим као жеравица, поглед и прилика, да се препаде и сама продрзљивост. Само га Дон Кихоте, гледаше пажљиво, желећи да једном скочи с кола и да се њим дохвати, мислећи да би га исекао као репу.

Дотле дође крајност његове никад невиђене лудости; али племенити лав, више учтив, него ли охол, не марећи за детињарије и цавељање, пошто беше, како рекосмо, погледао на једну и на другу страну, окрене се и покаже Дон Кихоту своју стражњу страну, па са великом равнодушношћу и спокојством пруђи се у кавезу, што кад виде Дон Кихоте, заповеди чувару, да га удари батином и да га раздражи, да би га истерао на поље.

„То нећу чинити,“ одговори чувар, „јер ако га раздражим, прво ће мене растргнути. Ви, господине витеже, задовољите се овим што је било, а то је све што би се могло рећи о храбрости, нити кушајте поново срећу; лаву су отворена врата, до њега је, да ли ће изаћи или не; али кад досад није изашао, неће изаћи цели дан. Велико ваше срце већ је довољно обелодањено; ни један ваљан борац, у колико ја то разумем, није дужан на више што, него

да изазове противника свога и да га чека на белези; а кад противник не дође, на њему остаје срамота, а онај који га је ишчекивао добија венац победе.“

„То је истина,“ рече Дон Кихоте. „Затвори врата, пријатељу, и дај ми на начин који најбоље знаш сведочанство о оном, што си ме видео да сам овде учинио; треба да се зна, како си отворио врата лаву, како сам га ја ишчекивао, како он није изашао, него је наново легао. Више што нисам дужан, па сад даље, чини! а бог нека је у помоћи разуму и истини и правом витештву; па затвори крлетку, како рекох, а ја ћу међу тим дати знак бегунцима и одсутнима, нека из твојих уста чују за ово дело.“

Чувар учини тако, а Дон Кихоте натаче на врх копља рубац, којим је брисао лице од сурутке од младога сира, па стаде звати оне, који непрестано бегаше и код свака корака осврташе се, сви у чопору, а пред свима племић; али кад Санчо угледа знак са белим рупцем, рече:

„Ево главе, ако ми господин није савладао зверове, јер нас ено зове.“

Сви застадоше и познаше га је оно Дон Кихоте, који им даје знаке, те изгубивши нешто од страха, мало по мало прићоше ближе, докле јасно не чуше вику Дон кихотову, који их зваше. Најпосле вратише се колима, а кад се искупише, рече Дон Кихоте кочијашу:

„Упрегни, брате, наново твоје мазге и настави свој пут; а ти, Санчо, подај две златне шкуде за њега и за чувара и накнаду што су мене ради продангубили.“

„Дећу то од свега срца,“ одговори Санчо; „ама шта је с лавовима? јесу ли мртви или живи?“

Сад ће чувар потанко и све застајући, да казује исход од сукоба, претерујући што је боље могао и знао са хвалом Дон кихотове храбрости, кога кад је лав идео, лав се прешао и није хтео ни смео да изађе из крлетке, ако су врата од крлетке и била подуго отворена; па пошто је он био казао овоме витезу, да би било бога кушати, кад би се лав надражио да изиђе, као што је он искао да се раздражи, против његове воље допустио је да се врата затворе.

„Шта велиш на то, Санчо,“ рече Дон Кихоте; „има ли чини, које могу што против праве храбрости? Волшебници ми могу узети срећу, али не могу снагу и срчаност.“

Санчо даде шкуде, кочијаш упрегну мазге, чувар пољуби Дон Кихота у руку на примљену дару и обећа му, да ће за ово храбро дело причати и самоме краљу, кад буде дошао у двор.

„Ако би случајно његово величанство питало, ко је то учинио, казаћеш му, да је учинио *витез од Лавова*, јер хоћу да се одсада у то име промени, окрене, трампи и изврне оно које сам досад носио као *витез са Жалосним Лицем*; а у томе се држим древног обичаја тумараћих витезова, који су мењали имена, кад су хтели, или кад им се чинило прикладно.“

Кола наставише свој пут, а Дон Кихоте, Санчо и онај од Зелене Кабанице свој.

Цело то време Дон Дијего од Миранде ни речи не рече, само посматраше и тубљаше дела и речи Дон Кихота, који му се чињаше да је паметна луда и луда која има памети. Још му није до руке била дошла прва чест његове повести, а да је читао, престао би дивити се његовим делима и речима, јер би већ знао род његове лудости; али како је није знао, то га је држао сад за паметна, сад за луда, јер што би говорио, било је смишљено, елегантно и речито, а што би чинио, било је лудо, продрзљиво и глупо, па у себи говораше:

„Куд ће веће лудости, него натакнути на главу шлем пун млада сира, па веровати, да су му волшебници растварали мозак? и куд ће веће смелости и глупости, него ли хтети у силу бога борити се с лавовима?“

Из ових мисли и из овога разговора са самим собом истрже га Дон Кихоте, који му рече:

„Нема сумње, господине Дон Дијего од Миранде, да ме ви у овом суду држите за човека суманута и луда, па не би било чудо, ако би тако било, јер моја дела не могу што друго посведочити; ипак хтео бих да вас опоменем, да нисам тако луд и тако без памети, као што ће бити да сам вам учинио. Лепо изгледа срчан витез пред очима свога краља насред велике пијаце, кад са срећним успехом удари копљем голема бика; лепо је гледати витеза оружана светлим оружјем да се показује пред дамама у веселој карташкој игри; па добро изгледају сви они витезови, који у војничку вежбању, или у сличну занимању забављају и увесељавају и ако се може казати, украшавају дворе својих владалаца; али над

свима овим показује се као бољи тумараћи витез, који пролази пустињама, самоћама, по раскрсницама, шумама и планинама, тражећи опасане пустоловине са намером да им даде срећан и жељен исход, само да би задобио славе трајне. Ја велим, да бољи изгледа тумараћи витез, притичући каквој удовици на пусту месту, него ли дворанин витез у градовима, који ласка каквој девици. Сви витезови имају своје нарочито занимање: дворанин служи дамама, украшава краљевски двор сјајном одором, сиромашне витезове издржава богатим ђаконијама своје трпезе, удешава витешке игре и показује се велик, издашан и великолепан, а сврх свега као добар кршћанин, и на тај начин вршиће своје праве дужности; али тумараћи витез тражи све буџаке у свету, продире у најзаплетеније лавиринте, код свака корака лаћа се немогућности, он одолева на пустарама жестоким зрацима сунчевим у по лета, а зими крутој свирепости ветрова и мразева; он се не препада од лавова, нити га плаше аветиње, нити га страше аждаје, јер потражити их, на њих нападати и све их побити њехово је главно и право занимање. Ја дакле, пошто је судбина хтела да будем један од тумараћих витезова, не могу да не нападам све оно, што ми се чини да спада у круг мога занимања; и тако кидисати на лавове, као што сам сад кидисао, тицало се мене непосредно, ако сам и знао да је то претерана смелост; јер ја добро знам, шта је храброст, која врлина стоји између два крајња порока, као што су кукавичлук и продрзљивост; али ће мање зла бити, ако онај, који је храбар, тера до саме продрзљивости, него ли да падне и понизи се до кукавичлука; јер као што је лакше распикући да буде дарежљив, него ли тврдици, тако је лакше продрзљивоме да буде храбар, него ли кукавици да се узвиси до праве храбрости; а што се тиче нападања на пустоловине, верујте ми, господине Дон Дијего, да је боље, ако се на крату изгуби више него мање, јер лепше звони у ушима, кад се чује: овај је витез смео и продрзљив, него ли: овај је витез плашљив и кукавица.“

„Ја, велим, господине Дон Кихоте,“ одговори Дон Дијего, „да све што сте казали и учинили, измерено је на језичицу самога разума, па мислим, кад би се прописи и закони тумараћега витештва изгубили, да би се нашли у грудима вашим, као у каквој остави или акриви. Него да се пожуримо, јер је већ касно, те да стигнемо моме селу и кући, где ћете се одморити од прошла труда, јер ако није био рад телом, био је рад духом, који хоће каткад да причини телесни умор.“

„Узимам вашу понуду, као велику част и милост, досподине Дон Дијего,“ одговори Дон Кихоте.

Пак ободоше коње боље, него дотле, и око два часа после подне стигоше у село и кући Дон Дијега, кога је Дон Кихоте звао *витезом од Зелене Кабанице*.

ОСАМНАЕСТА ГЛАВА

О томе што се Дон Кихоту догодило у замку или у кући витеза од Зелене Кабанице, уз друге необичне ствари.

Дон Кихоте нађе да је кућа Дон Дијега од Миранде пространа, као што су куће у селу; али грб, ако и од бигора, беше изнад врата од улице, киљер беше на двору, подрум под уласком са многим крзачима наоколо, који како су било од Тобоза, сетише га на његову опчињену и преображену Дулсинеју, па уздижући и не гледајући шта говори, ни пред киме је рече:

„О мило благо, на зло те ту нађох!

Мило и слатко, ако би бог хтео.

О тобозански крчази, који ме сетисте

на мило благо моје највеће горчине!“

Ове његове речи чу ђак песник, син Дон Дијега, који са својом матером беше дошао да га дочека, те и мати и син удивише се, кад угледаше чудну прилику Дон Кихота, који спустивши се са Росинанта, са великом учтивошћу замоли је да му допусти пољубити је у руке, а Дон Дијего рече:

„Примите, сењора, са вашом обичном љубазношчу Дон Кихота од Манче, јер то је он кога имате пред собом, тумарећи витез, и то најхрабрији и најмудрији што га има у свету.“

Госпођа, која се звала Доња Кристина, дочека га са пуно љубазности и учтивости, а Дон Кихоте јој се приказа са довољно разборитим и учтивим речима. Од прилике исте учтивости измењаше се са ђалом, који чувши Дон Кихота како говори, држаше га за мудра и оштроумна.

Овде описује писац све околности у кући Дон Дијега, казујући нам шта све има у кући богата витеза и економа, али преводиоцу ове повести чинило се, да ће боље бити да муком пређе преко ових и сличних ситница, јер се не слажу добро са главним циљем повести, којој је сила више у истини, него ли у беспосленим разглагољствијама.

Дон Кихота уведоше у једну салу, где га Санчо разоружа, те остаде у широким чакширама и гњечету од срнеће коже, све то упрљано од рђе на оклопу; огрлица му беше валонска ђачка кроја неушкробљена и без чипака; доколенице мрке и ципеле жућкасте. Опасао је свој добри мач, који му висаше о рамену од морска вука, а то зато јер се мисли, да је многе године патио од бубрега; огрнуо је плашт од добре мрке чохе; али пре свега је са пет или шест ибрика воде (о количини ибрика не саглашавају се) опро главу и лице, па још се спирала вода суруткине боје, благодарећи прождрљивост санчовој и куповини његовог црног младог сира, који је његовог господина толико обелио.

Тако украшен и са лепим и слободним држањем оде Дон Кихоте у другу салу, где га чекаше ђак, да би га забављао, докле се сто не постави, јер кад јој је дошао тако племенит гост, хтела је госпођа Доња Кристина да покаже, да уме и може да угости оне, који јој у кућу дођу.

Докле је Дон Кихоте скидао оружје, имао је Дон Лоренсо – јер се тако зваше син Дон Дијега – прилике да запита оца:

„Какав је то, сењоре, витез, кога сте нам довели у кућу? јер име, изглед му и што велите да је тумараћи витез бацило је мене и матер у чудо.“

„Не знам, синко, шта да ти кажем,“ одговори Дон Дијего; „толико ти могу казати, да сам га видео да чини ствари, које би чинила највећа луда на свету, а да говори тако мудро, да му се дела наспрам тога губе: говори са њим, па га опипај шта зна, а како си паметан, то суди, да ли у мозгу има више памети или лудости, премда истину да кажем, преми изгледа луд, него паметан.“

С тим оде Дон Лоренсо да разговара Дон Кихота, као што је речено, па између другога разговора рећи ће Дон Кихоте Дон Лоренсу:

„Господин Дон Дијего од Миранде, ваш отац, известио ме је о вашој реткој даровитости и танком уму, а сврх свега сте ви велики песник.“

„Можда јесам песник,“ одговорио Дон Лоренсо, „али да сам велик ни мислити није, толико стоји, да сам у неколико понешен за пејезијом и да радо читам добре песнике, али не тако да би ми се могло дати име великога, како вели мој отац.“

„Ова скромност допада ми се,“ рече Дон Кихоте, „јер нема песника, који не би био безобразан и не би био о себи мислио, да је највећи песник у свету.“

„Нема правила без изузетка,“ рече Дон Лоренсо, „па ће се наћи, који то јесте, а не мисли тако.“

„Мало их је,“ рече Дон Кихоте: „али кажите ми, какве стихове имате сад под руком, јер господин ваш отац казао ми је, да сте са њих узнемирени и замишљни? Па ако је каква глоса, и сам се разбирам у глосама, па би ми мило било да их знам; а ако је књижевна утакмица, гледајте да добијете другу награду, јер прва се увек даје по наклоности или по отмености лица, а друга се даје често по правди, те трећа долази да буде друга, а прва би према томе била трећа, од прилике као што се дају на свеучилиштима лиценцијатски степени; ипак је име прве награде велика ствар.“

„Досад,“ рече у себи Дон Лоренсо, „не бих га могао држати за будалу; пођимо даље,“ па му рече: „Ја бих рекао да сте ви учили школе; какву сте науку слушали?“

„Тумараће витештво,“ одговори Дон Кихоте, „које толико вреди, колико и пејезија, па је за који палац и надмашава.“

„Није ми позната та наука,“ рече Дон Лоренсо, „и досад нисам чуо за њу.“

„То је наука,“ на то ће Дон Кихоте, „која у себи обухвата све или већину наука у свету, јер ко је се држи, тај треба да је правник и да зна законе раздељујућега и изравнајућега права, како би свакоме дао оно што је његово и што му пристоји; он треба да је благослов, да би знао, ако би се то од њега искало, дати и разговетна одговора о кршћанском закону, који исповеда; он треба да је лекар а нарочито биљар, да би усред пустара и пустиња познао биљке, које имају силу да лече ране, јер тумараћи витез не може

код најмање прилике тражити, ко ће да га вида; он треба да је звездочатац, да би по звездама знао, колико је часова ноћи прошло и на којој страни и у ком појасу света налази се; он треба да зна математику, јер на сваком кораку показаће му се да му треба; па остављајући на страну, што он треба да је украшен свима духовним и главним врлинама, прелазећи на друге појединости, велим, да треба да зна пливати, као што веле да је пливао Пешекола;[29] он треба да зна потковати коња и наместити седло и узду; а враћајући се оном што је претежније, треба да храни веру богу и својој дами; он треба да је целомударан у мислима, частан у речима, штедар у делима, храбар у бројевима, мукотрпан, болећ према невољнима и најпосле да стоји уз истину, ма га и живота стало бранећи је. Из свију ових крупних и ситних ствари састоји се добар тумарећи витез, дакле видите отуда, господине Дон лоренсо, да ли је то никаква наука, коју учи витез који се дао на њу и исповеда је, да ли се може упоредити са најотменијима, које се предају у ђимназијама и школама."

„Ако је тако," примети Дон Лоренсо, „онда, велим, да та наука надмашава све друге."

„Како ако је тако?" запита Дон Кихоте.

„Хоћу да кажем," рече Дон Лоренсо, „да сумњам, да је било и да има данас тумарећих витезова, украшених толиким врлинама."

„Много пута казао сам оно што ћу сад опет да кажем," одговори Дон Кихоте, „да већина људи на свету мисле, да није било тумарајућих витезова, да се мени чини, ако им небо каквим чудом не докаже истину, да их је било и да их има, да ће сваки труд око тога бити залуду, као што ми је много пта доказало искуство, па тако нећу сад да се око тога задржавам, да вас изводим из заблуде, коју са многима делите; толико мислим да учиним, да молим небо, да ваас изведе из заблуде и да вам даде разумети, колико су корисни и потребни били у свету тумарећи витезови у прошлим вековима и колико су корисни били данас, кад би их било; али поради грехова човечанских данас тријумфују лењост, беспосленост, банчење и благовање."

---

[29] Пешекола (*pesce Cola*, риба Никола) звао се у петнаестом столећу на гласу пливач, родом из Катаније у Сицилији. Веле да је више боравио у води, него на копну, најпосле је погинуо, тражећи у месинском заливу златан пехар, који је онако бацио напољски краљ Дон Фадрике. Далеко је знаменитији неки Франсиско де Веге Касар, родом из села Лијерганеса код Сантандера на бискајском заливу. Овај човек, који се родио 1660. године, живио је неколико година у мору, па су га рибари ухватили у својој мрежи у кадиском затону, те га доведоше у његов завичај, али после неког времена он наново умакне у море и никад га више не видеше.

„Сад нам се одао наш гост,“ рече ту Дон Лоренсо у себи; „тек свакако он је дивна луда и ја бих био глупа шврћа, кад то не бих увиђао.“

Овде им се прекиде разговор, јер их позваше на ручак. Дон Дијего запита свога сина, шта је извео на чисто из ума њиховога госта. Син му одговори:

„Први концепт његове лудости не би могли на чисто извести сви лекари и добри писари што их има у свету; то вам је нека збрка од луде пуна јасних тренутака.“

Седоше за ручак, а ручак беше такав, како је Дон Дијего био казао да га обично даје својим гостима, спретан, обилат и укусан; али што је Дон Кихота највише задовољило беше она чудесна тишина, која у целој кући владаше, тако да је ова изгледала као картуски клоштар.

Пошто свршише ручак и очиташе молитву и опраше руке, замоли Дон Кихоте својски Дон Лоренса, да каже стихове од књижевне утакмице. На што овај одговори:

„Да не бих изгледао као они песници, који ћуте кад их моле, да кажу своје стихове, а кад их не моле, бљују их, то ћу казати моју глосу, за коју не очекујем никакву награду, јер сам је сачинио само ради упражњавања свог оштроумља.“

„Један мој пријатељ и разборит човек,“ рече Дон Кихоте, „рекао је, да нико не би требало да се мори, градећи глосе на стихове, а разлог рече, тај је, што глоса никад не пристаје уз текст и да много пута или већином глоса хоће да се одаљи од намере и мете, коју је пред очима имао онај, који је сачинио глосу, нарочито што су закони за глосу и сувише строги, јер не трпе питања, ни *рекох* ни *казаћу*, нити да се именице праве од глагола, нити да се мења смисао, уз друге досетке и ограничавања, којима су везани они, који глосују, као што ћете ви то свакако знати.“

„Заиста, господине Дон Кихоте,“ рече Дон Лоренсо, „желео бих да вас ухватим у погрешци у латинскоме, па не могу, јер ми исклизнете из руку, као јегуља.“

„Не разумем,“ одговори Дон Кихоте, „шта ви кажете и мислите са тим да вам исклизнем.“

„Ја ћу се већ објаснити,“ одговорио Дон Лоренсо, „а засад нека ваша милост пази на глосоване стихове и на глосу, који овако гласе:

Да м' од *било* буде *сад*,

Не би требао ми над,

Ил' да ј' већ ту часа нит

Од онога, што ће бит'.

Глоса.

Најзад како све пролази,

Прође срећин красан дар,

Штедра једном кад ме спази;

То ми не би за увар,

Нит' ме више она мази.

Знаш ме, срећо, од вајкад,

Теби вазда кадим кад:

Поврати се опет мени,

Да ми срце ништ' не жели,

Да м' од било буде сад.

Нећу другу сласт ни дику,

Другу палму ни победу,

Тријумфалну нећу слику,

Тек да скинем само беду.

Што је терет моме жићу.

Да ме вратиш тамо сад,

Срећо, би ми био благ

Жестине ми огањ силне;

Ако добро скоро стигне,

Не би требало ми над.

Иштем немогуће је;

Јер да опет буде час

Оно, једном било што је,

За то нема земља власт.

Нема дотле силе своје.

Трчи, лети час манит,

Нити ће се кад вратит',

И обмањују се жеље,

Ил' да ј' већем прошло време,

Ил' да је ј' већ ту часа нит.

Вазда збуњен век имати,

Сад у наду, сад дркћући,

То је вечно умирати,

И боље је, умирући,

Болу свом излаза дати.

За ме била би корист,

Да довршим; али циц!

Јер уз боље размишљање

Живот даје ми грожење

Од онога, што ће бит'.

Кад је Дон Лоренсо довршио своју глосу, устане Дон Кихоте, па узвишеним гласом, који изгледаше као дерање, ухвативши својом руком Дон Лоренса за десницу, рече:

„Тако ми навиших небеса, племенити младићу, би сте најбољи песник у свету и заслужјете да вас увенчају лавоpовим венцем, не у Кипру ни у Гајети, као што рече један песник, коме бог нека опрости, него у академијама атинским, кад би и сад постојале, и у онима које данас постоје у Паризу, Болоњи и Саламанци. Нека би небеса дала, да студије, које су вам одрекле прву награду, Феб устрели, а музе никад да не пређу прагове њихових кућа. Кажите ми, господине, ако изволите, још какаве стихове вашега рада, јер бих да са сваке стране огледам ваш дивни дар.“[30]

Зар није чудно, да је Дон Лоренсу било мило, што га је Дон Кихоте хвалио, ако га је и држао за суманута? О моћно ласкање, докле ли се пружаш и како су простране границе твојој пријатној области! Ову истину потврди Дон Лоренсо, који попусти захтеву и жељи Дон Кихота, те изговори овај сонет на басну или причу о Пираму и Тисви:

Сонет.

Зид провалила лепота девојака,
Ту је Пираму разбудила груди,
Са Кипра Амор диже се и буди,
Чуди га дера уска и широка.

Ћутање овде збори: јер најтиши
Недоумева глас, да туд'пролази;
Ал' љубав хоће, и душа улази,

[30] Луј Вијардо, који је написао најбољи Сервантесов животопис и веома цењена објашњења *Дон Кихоту*, са разлогом примећује овде, да је горњим речима Сервантес хтео да се подругне претеривању у хвали, јер се не може помислити да је Сервантес хтео сам себе онако да похвали. И заиста, у својој новели *Пут на Парнас* Сервантес вели сам о себи. „Ја, који се трудим и мучим без престанка, да бих изгледао да имам ону милину песничку, коју ми небо није хтело да даде.“

Јер љубав лакша и терет највиши.

Претера меру силовита жеља,

И неопрезна девојка издише,

Место насладе пије чашу смрти;

Јер у исти мах, каква жалост веља!

Обоје бије, крије и уздиже

Исти мач, исти гроб и спомен исти.

„Нека је благословен бог,“ рече Дон Кихоте, пошто је чуо сонет Дон Лоренса, „јер међу толиким отрцаним песницима видео сам савршена песника, као ви што сте, господине, јер толико могу да разаберем од уметности у овом сонету!“

Четири дана остаде Дон Кихоте што боље чашћен у кући Дон Дијега, а онда га замоли да му допусти да иде рекавши му, да му захваљује на милости и лепом дочеку, који је имао у његовој кући; али како није лепо да тумарећи витезови себе предају дуго беспосленосзи и благовању, то жели да иде да чини своју дужност, тражећи пустоловине, којих је, како је дознао, пуна ова земља, па ће у томе да проведе време, докле не дође дан за витешке игре у Сарагоси, куда му је прави пут; али ће прво да походи монтезиносову пећину, о којој се толико и тако чудне ствари причају у оном крају, желећи да сам испита искон и прави извор од оних седам језера, што их обично зову Рујидера.

Дон Дијего и син му похвалише му часну намеру и прекоше му, нека из њихове куће и од њихова имања понесе све што му је воља, јер ће му они послжити са највећом готовошћу, пошто их на то обавезује храброст његове личности и његово часно занимање.

Најпосле дође дан од поласка, тако мио Дон Кихоту, а тужан и немио за Санча Пансу, коме је особито годило изобиље у кући Дон Дијега, па није марио да се врати гладовању, које је обично у шумама и пустарама, и сиромаштини његових лоше

снабдевених бисага, ипак их напуни и набије оним што му се чинило да је најпотребније, а при растанку рече Дон Кихоте Дон Лоренсу:

„Не знам, да ли сам вам већ казао, а ако сам казао, и опет велим, ако желите да себи уштедите хода и посла при доспевању на неприступни вршак храма од славе, не треба дуго да чините, него да махнете потесну стазу појезије и да пођете најтешњом стазом тумараћега витештва, која је довољна да постанете царем у једном часку.“

С овим речима доврши Дон Кихоте доказе у парници око његове лудости, а још више кад додаде, рекавши:

„Бог зна, како бих радо повео са собом господина Дон Лоренса, да га поучим, како треба да се прашта покоренима, а да се понизе и газе охоли, врлине скопчане са мојим занимањем; али пошто то не допуштају његове младе године и његово похвално учење, то ћу се задовољити само да вас опоменем, да пошто сте песник, моћи ћете постати славан, ако се будете више управљали по туђем суду, него ли по своме; јер ни једном оцу и матери нису њихова деца ружна, а код деце ума та је заблуда још већа.“

Отац и син наново се дивише збрканим речима Дон кихотовим које су биле сад разумне, а сад луде, као и намери и упорности, са којом је мислио само на то, како ће да тражи његове узаочасне пустоловине, које је држао за задатак и циљ својих жеља. Поновише се понуде и учтивости и са милостивим допуштењем госпође од замка одоше Дон Кихоте и Санчо на Росинанту и на сивцу.

ДЕВЕТНАЕСТА ГЛАВА

У којој се казује пустоловина заљубљеног пастира, уз друге заиста забавне догађаје.

Није Дон Кихоте био далеко одмакао од села Дон Дијега, кад сретну двојицу као свештенике или као ђаке са два сељака, који јахаше на четири магарца. Један од ђака носаше као у бисагама у рупцу од зелена дебела платна, како се чињаше, нешто бела рубља и двоје чарапе од црне вуне; други носаше само две нове црне шпаде за мачевање заједно са дугмадима на њима. Сељаци су носили друге ствари, које су показивале, да

долазе из каква велика града, где су их покуповали, па их сад носе у своје село, а како ђаци, тако и сељаци чудише се, као што су се и сви чудили, који су Дон Кихота видели први пут, те умираше од жеље да знају, какав је то човек, који је тако мимо обичне људе. Дон Кихоте их поздрави, па кад је дознао, куда иду, а тамо је и његов пут био, понуди им се у друштво и замоли их, да мало лакше иду, пошто су им магарице оштрије корачале од његова коња; а да би их обавезао, укратко им каже, ко је и шта му је звање и занимање, да је он тумараћи витез, који тражи пустоловине по целом свету. Рече им, да се правим именом зове Дон Кихоте од Манче, а да се презива *витез од Лавова*.

Све то било је за сељаке, као да им је говорио грчки или пословички, али не и за ђаке, који су одмах разумели, да у Дон Кихота није мозак читав; ипак га гледаше са чуђењем и поштовањем и један од њих рече:

„Ако ви, господине витеже, не идете на одређено место, као што иначе не иду они који траже пустоловине, а ви ходите с нама, па ћете видети сватове најлепше и најкићеније, што их је досад било у Манчи и на многе миље око ње.“

Дон Кихоте запита га, да ли су сватови каквога кнеза, кад их тако преузноси.

„Нису,“ одговорио ђак, „него су сватови једнога сељака и сељанке; он је најбогатији у овој земљи, а она је лепа, да је лепше није видео свет. Припреме за сватове необичне су и нове, јер ће да буду на једној ливади уз невестино село, а невесту по преимућству зову лепа Китерија, а женик се зове богати Камачо; она има осамнаест година, а он двадесет и две; обоје су равни једно другоме, премда некоје многозналице, које знају на изуст сва племена у свету, хоће да кажу, да је род лепе Китерије бољи од камачова; али већ на то се не гледа, јер богаштина је подобна да запуши многу деру. Иначе је тај Камачо издашан, па му се допало да грањем одозгоре покрије целу ливаду, тако да ће сунце имати посла, ако хоће да походи зелену траву, којом је покривена земља. Има на окупу играче, како с мачевима, тако и са прапорчићима, јер у његовом селу има их, који особито знају скакати и потресивати прапорцима; за сапатеадоре да и не помињем, јер то сви кажу, да их је пуно наручио;[31] али ни једна од речених ствари, нити од других многих које нисам споменуо, неће овим сватовима дати више знаменитости, него ли што

[31] Танац с мачевима играли су уз свирку људи у белу руху, који су били оружани голим мачевима. Танац са прапорчићима играли су људи, који су око колена имали мале прапорце. Сапатеадори (играчи са ципелама) играли су танац, у коме су такт означавали ударајући длановима по ципелама.

ће је, мислим, дати очајни Базилио. Овај Базилио момак је из суседства у истом селу, где је Китерија, и кућа му је била зид уз зид са кућом китеријиних родитеља, те Амор узе прилику да у свету обнови већ заборављену љубав Пирама и Тисве, јер се Базилио заљубио у Китерију још као дете, а она му одговараше жељи тисућама часних знакова, тако да су у селу људи забаве ради говорили о миловању деце Базилија и Китерије. Кад одрастоше, паде на ум китеријину оцу, да забрани Базилију да као обично долази у његову кућу; а да би се опростио бриге и вечитих непријатности, науми да своју кћер уда за Базилија, кога срећа није толико обдарила, колико природа; јер ако ће да се каже истина без зависти, он је најокретнији момак што га знамо; особито гађа у циљ, необичан хрвач и добар у ударању лопте; трчи као дивокоза, скаче боље од козе, а кугла се за приповест; пева као шева, а удара у гитар као да говори, сврх свега пак влада мачем, као најбољи борац.“

Једино поради тога дара,“ рећи ће ту Дон Кихоте, „заслужује тај момак не само да се ожени лепом Китеријом, него и самом краљицом Хинебром, кад би данас била жива, за инат Лансароту и свима, који би хтели да му стану на пут.“

„Кажите ви то мојој жени!“ рече Санчо Панса, који је дотле био ћутао и слушао, „она хоће да се сваки жени себи равном, држећи се пословице која вели: свака овчица са својим паром. Ја бих само желео, да се тај добри Базилио, кога сам већ заволио, ожени том сењором Китеријом а свако добро и берићет – хтео је да каже противно – нека се снађе, који сметају да се узму који се воле.“

„Кад би се узимали сви који се воле,“ на то ће Дон Кихоте, „би нестало избора и права родитељскога да своју децу жене и удају за кога и кад треба; а кад би се оставило кћерима да бирају своје мужеве, нашла би се, која би изабрала слугу свога оца, а друга би одабрала каквог, кога је видела да иде улицом и допао јој се да је диван и ваљан, па ма био никакав беспосличар, јер љубав и наклоност лако хоће да заспеле очи разума, које су тако потребне за избор стања, а за брачни збор највећа је опасност да се може човек преварити, за то се ту иште велика опрезност и особита милост небеска да се право погоди. Неко хоће да иде на далек пут, па ако је мудар, он пре но што ће да полази тражи поуздано и пријатно друштво, с којим ће путовати; зашто да исто не чини онај, који хоће да путује целога века све до умрлога часа, тим пре, што ће друг да га прати у постељу, за трпезу и

свуда, као што бива међу женом и мужем? Своја жена није роба која кад се једном купи, може опет да се остави, измења и трампи, него је то нераздељан додатак, који траје докле и живот траје; то је омча, који кад једном бациш на врат, постане гордијански чвор, који се не дреши, докле га не пресече коса смрти. Могао бих још много шта казати о тој ствари, али ми у томе смета жеља да знам, да ли господин лиценцијат има још што да саопшти о Базилију.“

На то одговори ђак, бакалар или лиценцијат, као што га је назвао Дон Кихоте:

„Немам више ништа да кажем, него од како је Базилио дознао, да ће лепа Китерија да се уда за богатога Камача, никад га више не видеше да се насмејао, нити је разумно говорио, него увек иде замишљен и тужан и говори сам са собом, што су поуздани и јасни знаци, да му се памет померила; мало једе и спава мало, а храни се само воћем, а кад спава, ако спава, то је у пољу на тврдој земљи, како какво живинче; овде онда погледа у него, а каткад тако упре очи у земљу и занесе се, да изгледа као кип обучен, коме ветар покреће одело. Једном речи, он даје толике знакове од болана срца, да сви који га знамо бојимо се, кад лепа Китерија буде казала *да*, да ће му то бити смртна пресуда.“

„Бог ће то боље удесити,“ рече Санчо, „јер бог ако даде болест, даде и лек; нико не зна, шта ће бити; од данас до сутра има доста часова, па у једном часу, а и у једном тренутку сруши се кућа; ја сам видео како киша пада и сунце сија у исти мах; неко легне здрав у вече а сутра дан не може да се макне. Па кажите ми, је ли се ко похвалио, да је укуцао клин у срећино коло? Зацело није; а између *да* и *не* женинога не бих се подухватио да метнем и један бод од чијоде, јер не би било места зањ; дајте ми да Китерија воли од свег срца и од добре воље Базилија, а ја ћу јој дати торбу добре среће; јер ја сам чуо да веле, да љубав гледа кроз наочаре, на које бакар изгледа као злато, сиромаштина као богатство и крмељ као бисер.“

„Ма куд си навалио, Санчо?“ рече Дон Кихоте; „да те враг носи, јер кад почнеш читати пословице и беспослице, не може те издржати ни сам Јуда, да те хоће однети! Кажи ми, животињо, шта знаш ти о клиновима и колима и о другим стварима?“

„О! кад ме не разумете,“ одговорио Санчо, „онда није чудо, кад моје речи држите за луде; али ништа зато, ја мене разумем и знам, да што сам казао, нисам ништа лудо казао; али ви, господине, увек сте неки катранар мојим речима, па и делима.“

„Контролор треба да кажеш, а не катранар,“ рече Дон Кихоте, „шта квариш језик, бог те видео!“

„Немојте да код мене узимате све на длаку,“ одговори Санчо, „кад знате, да се нисам одгајао у краљевом двору, нити сам учио у Саламанци, па не могу казати, да ли додајем или одузимам које писме од мојих речи. Ваистину, нико неће тражити од Сајажана, да говори као Толећанин;[32] а биће и Толећана, који неће баш не зна како углађено говорити.“

„Тако је,“ прихвати лиценцијат, „јер који се одгајају у табаканама и у Сокодоберу, не могу тако лепо говорити, као који по читав дан проводе у ходницима саборне цркве, а Толећани су и једни и други. Чисти језик, прави, углађени и јасни налази се код изображених дворана, па ма били рођени у Махалафонди; велим изображени, јер их много има, који то нису, а изображење је граматика за добро говорење, ако га прати упражнење. Ја, господо, ради грехова мојих учио сам каноне у Саламанци, па се трудим у неколико да своје мисли изразим речима јасним, простим и значајним.“

„Да се ниси усудио више да знаш владати мачевима, што их носиш, него ли говорим,“ примети други ђак, „био би први у академијским достојанствима, а овако си доспео натраг.“

„Чуј бакаларе,“ одговори лиценцијат, „ти се грдно вараш, кад мислиш да је мачевање беспослица.“

„Код мене није то мишљење, него доказана истина,“ на то ће Корчуело; „а ако хоћеш да ти то докажем искуством, а ти имаш мачеве, места имамо, у мене има мишице и снаге, па то уз моју срчаност, која није малена, употреби твоје намештање ногу, твоје вртило и твоје мајсторије и науку, а ја се уздам, да ћеш у по дана видети звезде уз моју неучену и просту вештину, уз коју, у бога се надам, треба још да се роди онај, коме бих морао окренути леђа, нити има у свету човека, кога не бих нагонио да уступи.“

„Што се тиче давања плећи или недавања, ту не кажем ништа,“ одговори мачевач; „премда би могло бити да тамо, где си у првим мах упро ногу, гроб ти се отвори, хоћу рећи, да мртав останеш од презрене вештне.“

---

[32] Сајаго је један крај у провинцији Самори, где се људи и грубо носе и грубо говоре. А држе, да се у Толеду говори најбоље шпањолски.

„Сад ћемо видети,“ рече Корчуело.

Па скочи са свога магарца и као помаман трже један од мачева, који је лиценцијат носио на свом магарцу.

„Нећемо тако,“ рече сад Дон Кихоте, „јер ја хоћу да будем надзорник у овом мачевању и судија у том питању, које се толико пута није могло да провери.“

Па одјаха Росинанта и узевши своје копље, стаде на сред пута, а лиценцијат већ са племенитим држањем тела и намештањем ногу корачаше на Корчуелу, који нагињаше бацајући, штоно реч, муње из очију. Она два сељака из друштва остадоше на својим магарцима, као гледаоци ове смртоносне трагедије. Ударци, бодови, тирови, измахивање од горе, терцови и тешки махови од стране Корчуела беху безбројни, чешћи од кише, ситнији од града. Нападаше као раздражен лав, али би га дочекало дугме на лиценцијатову мачу и запушило би му уста, које га задржаваше у по мамила, те га гоњаше да га целива, као да је каква светиња, премда не са толиком побожношћу, као што светиње треба и обично се целивају. Најпосле му лиценцијат бодовима избројо сва пуцета на краткој мантији што је носио, а скутове му исцепа, да су изгледали као краци полипови; у два маха свали му шешир и толико га умори, да од једа, гнева и јарости дохвати мач за балчак и завитла га у ваздух са толико силом, да је једна од присутних сељака, који је био шкрибан и отишао по мач, касније посведочио, да га је фрљио скоро на три четврти миље далеко, и ово сведочанство служи и служило је да се види и позна у пуној истини, како је вештина победила снагу.

Корчуело седе уморан, а Санчо му приђе и рече:

„Бога ми, господине бакаларе, ако ћете мене послушати, одсада немојте никога да изазивате на мачевање, него на хрвање и да вучете клипка, кер су вам године и снага према томе; а за оне што их зову мачеваче слушао сам да кажу, да умеју врхом од мача да погоде ушице од игле.“

„Мени је право,“ одговорио Корчуело, „што сам излечен од заблуде моје и што ми је искуство показало истину, од које сам тако далеко.“

Па устаде и пољуби лиценцијата, те сад беше бољи пријатељи него дотле, а не хтедоше сачекати шкрибана, који је отишао по мач, јер им се чињаше да су се много

задржали, и зато науме да наставе пут, да би за времена стигли у катеријино село, одакле су сви били. Успут им лиценцијат описиваше преимућства мача са толиким убедљивим разлозима, да сви бише уверени о врлини ове науке, а Корчуело се остави свога тврдоглавства.

Беше се смркло, али пре но што стигоше до села, учини им се свима, да је испред села небо пуно небројених и светлих звезда. Чуше такође смешане и пријатне звуке од разних инструмената, као од фрула, тамбурина, гитара, гајда и меденица; а кад ближе дођоше, видеше да су дрва од једне сенице, коју су били начинили испред села, сва била пуна кандила, којима ветар није сметао, јер је тада духао тако благо, да ни лишће ни дрвима није покретао. Свирачи су веселили свате, па су у различитим чопорима пролазили оним љупким местом, један танцајући, други певајући, трећи ударајући у поменуте различите свирале. И заиста изгледаше, као да целом оном ливадом пролеће веселост и игра задовољство. Многи други занимаше се подизањем лазила, одакле ће се сутра дан моћи удобно гледати приказивања и танци, што ће на том месту да се изводе, које је било одређено за прославу сватова богатога Камача и опела базилова.

Дон Кихоте не хте да иде у село, ако су га и молили и сељак и бакалар; али он рече као разлог, који се њему чињаше и сувише довољан, да је обичај тумараћих витезова, да арадије спавају у пољу и у шуми, него ли под кровом, па ма кровови и позлаћени били; па тиме савије мало с пута, свакако против санчове воље, коме на ум паде оно благовање у замку или у кући Дон Дијега.

ДВАДЕСЕТА ГЛАВА

У којој се описују сватови богатога Камача, уз догађај са сиромахом Базилиом.

Тек што је сјајна зора дала прилике светломе сунцу, да чистином његових топлих зракова пресуши течни бисер са њених златних власи, кад Дон Кихоте, стресајући са својих удова тромост, диже се на ноге и позва свог коњушара Санча, који још удиљ хркаше, а кад Дон Кихоте то примети, пре него што ће га пробудити, рече му:

„О ти најсрећнији од свију који живе на лицу земље, јер нити завидећи, нити побуђујући завист, спиш мирна духа, нити те гоне волшебници, нити те плаше чини. Спавај, и опет велим, и казаћу то и по сто пута, јер те ревњивост због твоје даме не одржава у непрестано бдијењу, нити ти не даду да спаваш мисли о плаћању дугова, нити о томе, шта чиниш, да бисте сутра дан имали јести ти и твоја мала сиромашна породица. Тебе не узнемирује ни частољубље, нити таштa слава светска тебе мори, јер границе твојих жеља не простиру се даље од бриге за пићу твога магарца, пошто брига за твоју личност положена је на моја рамена: задатак и терет, који је на господаре натоварила природа и обичај, Слуга спи, а господар му бди, мислећи, како да га издржава, дотерује и награди га. Страховање при погледу на небо, које се преокренуло у мед, а неће да освежи земљу потребном росом, слугу не мучи, него господара, који у неродици и глади има да издржава онога, који га је служио у родној години и у изобиљу.“

На све ово не одговараше Санчо, јер спаваше, нити би се тако скоро пробудио, да га није разбудио Дон Кихоте копљиштем. Најпосле се пробуди санан и тром, па окрећући лице на све стране, рече:

„Од ове стране од сенице, ако се не варам, долази нека сага и мирис од печене сланине, а не од рузмарина и мајчине душице; тако ми душе, где сватови почињу да таквим мирисима, ту ће да буде изобиља и дивоте.“

„Ајде, ждеро!“ рече Дон Кихоте; „ходи да идемо да видимо то венчање, да видимо шта ради презрени Базилио.“

„Ма нека ради што му је воља,“ одговори Санчо; „само кад не би био сиромах и кад би се оженио Китеријом. Нема ни пребијене паре, а хтео би човек да се жени? Бога ми, господине, ја мислим, да сиромах треба да се задовољи оним што нађе, а не да тражи оно што не може бити. Опкладио бих се о руку једну, када би Камачо могао Базилија засути реалима; а кад је тако, као што ће бити, морала би Китерија бити велика будала, кад би одбацила накит и драгоцености, које ће јој бити дао и може јој дати Камачо, па кад би одабрала Базилија са његовим вучењем клипка и мачевањем. За добро вучење клипка, или за леп мах мачем, не даду у крчми ни полић вина. Вештине и мајсторије, које ништа не доносе, може понети гроф Голић; али кад такве вештине знаде онај који има новаца, онда

сасвим другачије ујишу. На добру основу може се градити добро здање, а новац је у свету најбољи основ и темељ.“

„Тако ти имена божија, Санчо,“ рећи ће ту Дон Кихоте, „свршуј своју беседу, јер ми се чини, кад би те пустили, како сваки час почињеш, не би ти остало времена ни за јело, ни за сан, него би ти св отишло на брбљање.“

„Ако се добро сећате,“ одговори Санчо, „треба да се опоменете на услове наше угодбе, пре но што смо се последњи пут на пут кренули од куће; један од њих био је, да ме пустите да брбљам што год хоћу, ако није против искрњега ни против вашега достојанства, а ја бих рекао, да до сад нисам погрешио против тог услова.“

„Не сећам се на такав услов, Санчо,“ одговори Дон Кихоте; „па све нека је тако, хоћу да ћутиш и да пођеш, јер свирка, коју смо ноћас слушали, већ наново оживљава долине, па нема сумње, да ће венчање бити за јутарње хладовине, а не после подне по врућини.“

Санчо учини по господиновој заповести и оседлавши Росинанта и осамаривши сивца, појахаше њих двојица и полако одоше под сеницу. Прво што се даде Санчову погледу беше читав јунац натакнут на ражањ од читава бреста, а на ватри, на којој ће се пећи, горијаше читаво брдо од дрва и шест ћупова што су били око гломаче као да се нису правили у истој творници с осталим лонцима, јер су то биле читаве земљане бачве и свака од њих хваташе по месарницу меса; па у њима и беху читави овнови, а нису се из њих ни видели, као да су били голубићи; без броја беху већ одерани зецови и очупане коке, које висеше на дрвима, да би их погребли у лонцима; безбројне беху птице и дивљач сваке врсте, која висаше о дрвима, да би их ваздух одржао свеже. Санчо избројa више од шесет мешина, свака већа од тридесет литара и свака напуњена племенитим вином, као што се после показало; такође беху ту гомиле бела хлеба, као што се на гумну праве хрпе од жита; сомуни сира наслагани као цигље изгледаше као зид, а две оранијe с уљем, веће него што су бојаџијске каде, служише да се прже колачи, које би са две големе кутлаче вадили пржене и онда умакали у другу оранију са истопљеним медом, која је одмах ту стојала. Кувара и куварица било је преко педесет, сви чисти, сви вредни и сви весели. У празну трбуху у јунца беше дванаест нежних и малих мангулица, које онде пригане требаше да му даду укуса и да га осладе; различите зачине као да нису куповали на литре, него на

центе, а сви беху видни у велику неку ковчегу. У кратко припреме за сватове биле су сељачке, али тако обилате, да би се могла угостити читава војска.

Санчо Панса гледаше и посматраше све то и све то усхићаваше га. Прво га освојише и пробудише му жељу лонци, из којих би он врло радо био извадио за добру тавицу; за тим му вољу отворише мешине; најпосле мамљаше пециво у тавицама, ако су се тавицама могли назвати читави котлови; па не могући више издржати, нити друго што чинити, приђе једном од ужурбаних кувара и са учтивим и гладничким речима замоли га, да му допусти да комад хлеба замочи у један од тих лонаца. А кувар му одговори:

„Брате, ово није дан, у коме влада глад, хвала буди богатоме Камачу; одјаши, па види, да ли туна има каква кутлача, па спени једну или две коке, па нека су ти на здравље.“

„Не видим никакву,“ рече Санчо.

„Чекај,“ на то ће кувар; „грешан у бога, како се цивраш и ваздан снебиваш!“

Па рекавши то, дохвати једну таву и туривши је у један од великих ћупова, захити из њега три коке и две гуске, па рече Санчу:

„Једи, брацо, па се прихвати овом пеном, докле не дође време ручку.“

„Немам, у што да то метнем,“ рече Санчо.

„А ти носи и таву и све,“ одговори кувар, „јер Камачово богатство и задовољство све ће да накнади.“

Докле Санчо овако пролажаше, посматраше Дон Кихоте, како од једне стране од сенице долажаше до дванаест сељака на дванаест дивних кобила са богатим и красним покровцима и са многим прапорцима на прсинама, а сви обучени у стајаћу одору, па у сложну касу неколико пута обиђоше ливаду уз весело клицање и вику:

„Да живе Камачо и Китерија, он тако богат, као што је она лепа, а она најлепша у свету!“

Чувши ово, рече Дон Кихоте у себи:

„Види се, да ови нису видели моју Дулсинеју од Тобоза; а да су је видели, оставили би хвалити ову своју Китерију.“

Мало за тим почеше долазити са разних страна сенице многи и различни играчи, међу којима дође једна гомила са мачевима, њих до двадесет и четири момка красна изгледа и држања, сви обучени у танко и пребело платно и на главама са шареним рупцима од танке свиле, а онога, који их предвођаше, а беше то неко лагано момче, запита један од оних на кобилама, да ли се ранио који од играча.

„За сада, богу хвала, нико није рањен, сви смо читави.“

А за тим почеше заплетати се с осталом дружином са таквим окретима и толиком вештином, да се Дон Кихоте, ако је и имао прилике да гледа такве танце, учини се, да ни један не беше као овај.

И други му се добро допаде, који су изводиле прекрасне девице, тако млађане, да ни једна не изгледаше да је испод четрнаест, ни да је прешла осамнаест година, све обучене у зелену чоху, коса им од чести оплетена, од чести распуштена, а у свију тако руса, да се са сунчаним зрацима могаше надметати, а у коси имале су венце од чемина, ружица, ђипана и орлових ноката. Њих предвођаше частан један старац и једна старица, али ови беху лаганији и окретнији, но што се могло очекивати од њихових година. Девојчице играше уз саморске гајдаше, па на лицу и у очима имајући смерност, а у ногама лаганост, показаше се као најбоље играчице у свету.

Иза ових дође други вештачки танац, и то од оних, које зову речитима. У њему било је осам нимфа, које су биле подељене у два реда: један предвођаше бог Купидон, други Корист; онај украшен крилима, луком, тулом и стрелама; ова у богатој шарној одори од злата и свиле. Нимфе, које Амор предвођаше, имаше на раменима на белој пергаменти са великим писменима исписана своја имена. Прва се зваше *Пријезија*; друга *Оштроумност*; трећа *Добро порекло*; четврта *Храброст*. На исти начин беху оне означене, које је предводила Корист. *Дарежљивост* зваше се прва; *Дар* зваше се друга; *Благо* трећа и четврта *Мирно уживање*. Испред њих иђаше дрвена кула, коју су вукла четири дивљака обучена у бршљан и у конопљу зелено обојено, али тако природно, да се Санчо скоро поплашио од њих. На прочељу од куле и на све четири стране њене писаше: *Замак од добра чувања*. Овај танац изводио се уз четири вешта свирача у фрулу и тамбурин. Танац поче Купидон, те пошто две промене учини, подише очи и затегну лук на једну девицу, која стојаше између гребена на кули, па јој овако проговори:

Ја сам онај богић силни
На земљици и у зраку,
На широких мора крили,
У амбиса страшном мраку,
Где од грозе душа цвили.

Моје срце страх не скрива,
Што ја хоћу, оно бива,
Све да хоћу немогуће;
А свему, што је могуће,
Моја воља закон бива.

Доврши своје стихове, пусти једну стрелу према високој кули и врати се на своје место. За тим дође Корист и изврши друге две промене. У мукоше тамбурини и она рече:

Ја сам јача од Амора,
Ал' и мене љубав води;
Мој род није тек од скора,
Јер га небо земљи роди,
К'о виђена, славна створа.

Ја сам Корист, ал' уз мене
Мало њих се оплемене,
А ништа је рад без мене;

Тек теби се ја предајем,

За увек ти се подајем.

Корист уступи, а изиђе на среду Појезија, која пошто изврши своје промене, као и остали, погледа у девицу на кули и рече:

У звуцима у најслађим

Појезија најмилија,

Узвишеним, силним, благим,

Душу ево сад увија

У сонетим, небројеним.

Удварање ако моје

Не врђа ти чуство твоје,

Завидна ти хоће срећа,

Изгледати мноме већа

Од светлости звезде које.

Појезија се уклони и са стране Користи изађе Дарежљивост и пошто изврши своје промене, рече:

Дарежљивост име је

Давању, што ј' по средини

Распикућства идеје

И слабости, која чини,

Да се разумњој смеје.

Ал' да си узвишенија,

Од сад бићу издашнија,

Јербо порок пун је части,

Од љубавне иде власти,

Кад давањем штедрим сија.

На тај начин излазише и уступаше све личности из оба реда и свака извођаше своје промене и казиваше своје стихове, некоје елегантне и некоје смешне, али је Дон Кихоте, који је добро памтио, само оне запамтио, које смо већ навели; за тим се сви измешаше, заплећући и расплећући танце на дражестан начин и без усиљавања; а кад би Амор пролазио испред куле, пуштао би на њу своје стреле, а Корист бацаше у њу злаћане јабуке. Најпосле, пошто подуже играше, Корист дохвати кесу од коже голема шпањолска мачка, која изгледаше да је пуна новаца, па је завитла о кулу, на који удар отворише се дуварови и попадаше, а девица оста обнажена и без сваке заштите. Корист са лицима своје пратње приђе и бацивши јој на врат велик ланац од злата, као да је хтедоше ухватити, заробити и одвести; али кад то виде Амор и његова пратња, навалише да девицу ослободе; а све што су чинили, бивало је уз звуке тамбурина, танцајући складно и сложно. Дивљаци их умирише, који похиташе да наново наместе и затворе дуварове од куле, те девица би у њој затворена наново, и тиме се доврши танац на велико задовољство оних, који су га гледали.

Дон Кихоте запита једну нимфу, ко је све то саставио и удесио. Она му одговори, да је сачинио један бенефицијат из онога села, који има особито дарованије за такве послове.

„Опкладио бих се,“ рече Дон Кихоте, „да ће тај бакалар или бенефицијат бити већи пријатељ Камачу него Базилију и да ће му више бити стало до сатире, него до вечерња; добро је уплео у танац вештине Базилиове и Камачово богатство.“

Санчо Панса, који је све то чуо, рече:

„Мени је краљ мој петао, ја држим Камача.“

„Најзад,“ рече Дон Кихоте, „баш се види, Санчо, да си простачина и од оних који веле: да живи ко је јачи.“

„Ја не знам, чији сам,“ одговори Санчо; „али то добро знам, да од Базилиових лонаца никад не бих скинуо тако красну пену, као што је ова, што сам је спенио са Камачових.“

Па му показа тигањ пун гусака и кока, па дохвативши једну, стаде јести са великом милокрвношћу и вољом и рече:

„На част Базилију његова окретност, јер онолико вредиш, клико имаш, колико вредиш. Једна моја баба казала је, да у свету има само два рода, а то је имати и немати, премда се она држала онога од имати; а у данашње време, господине Дон Кихоте, прво питају, шта имаш, а после, шта знаш; магарац под златним покровцем лепше изгледа од парипа осамарена. Зато и опет велик, да се ја држим Камача, са чијих лонаца спене се гуске и коке, шумски и питоми зецови; а у Базилиовима, кад би до чега дошло, био би чингер, па да захиташ и до дна.“

„Јеси ли готов са твојом предиком, Санчо?“ запита Дон Кихоте.

„Па довршио сам је,“ одговори Санчо, „јер видим, да се љутите на њу, а да тога није по средини, било би насецкано и за три дана.“

„Кад би дао бог,“ на то ће Дон Кихоте, „да те видим нема, пре него што умрем.“

„Како живимо,“ одговори Санчо, „може и то бити, да пре но што умрете, морам гристи блато, и онда може бити да ћу тако онемети, да нећу речи прословити, докле свега траје, или барем до судњега дана.“

„Ма то и било, о Санчо,“ на то ће Дон Кихоте, „никад неће твоје ћутање бити барабар с оним што си говорио, што говориш и што ћеш свога века говорити; а према природном закону пре ће доћи дан моје смрти, него ли твоје, и зато мислим, да те никад нећу видети нема, па ни кад пијеш и спаваш, а то је доста речено.“

„Бога ми, господине,“ одговори Санчо, „немојте се много уздати у ону сухотињу, мислим у смрт, јер она тамани јагње, као и овна; а чуо сам од нашега парока, да она подједнако походи високе дворове краљевске, као и ниске сиромашне колебе. Та госпа више је силовита него блага, па у своју торбу трпа свакога, не питајући за године и

господство. Није то косац, који спава у подне, него коси у свако доба и сече суху и зелену траву, а као да не жваће, него гута и ждере што се год метне пред њу, јер има псећу глад, којој никад није доста; па ако и нема трбуха, али се види да има водену болест и да је жедна, јер пије све животе што их има, као што би ко испразнио крчаг хладне воде.“

„Немој даље, Санчо,“ рећи ће ту Дон Кихоте, „остани при томе и немој да паднеш, јер заиста, што си на твој простачки начин казао за смрт, то би могао казати и добар предикатор. Ја ти кажем, Санчо, да имаш памети, као што имаш дарованије, могао би узети предиконицу и ићи по свету, проповедајући красне ствари.“

„Онај добро предикује, који добро живи, а ја не знам за другу богословију,“ одговори Санчо.

„И не треба ти,“ рече Дон Кихоте; „тек ја не могу да разумем, откуда да толико знаш, кад је страх господњи начело премудрости, а ти се више бојиш једнога гуштера, него бога.“

„Судите ви, господине, о вашем витештву,“ одговори Санчо, „а немојте да се плећете у суд о туђем страху и срчаности, јер ја се исто тако лепо прибојавам бога, као ма који мој сусед; а сад ме пустите да свршим с овом пеном, јер све остало празне су беспослице, за које ћемо давати одвета на оном свету.“

Па рекавши то, наново навали на свој тигањ тако својски, да пробуди иштал и у Дон Кихота, који би му без сумње помогао, да му не стаде на пут нешто, што ваља сад да се прича.

ДВАДЕСЕТ ПРВА ГЛАВА

У којој се настављају Камачови сватови, уз друге пријатне догађаје.

Кад су Дон Кихоте и Санчо били у разговору, о коме је реч у пређашњој глави, зачу се вика и велика граја, коју причињаваше они на кобилама, који у трку и подвикујући идоше у сретање младенцима, који окружени разноврсном свирком и китом, долазише у

пратњи парока и обостране родбине и свију најодличнијих људи из суседних села, сви у стајаћу руху.

А кад Санчо виде невесту, рече:

„Вала, ова није обучена као сељанка, него као каква лепотица господска. Ма триста му, колико могу да разумем, ђердан у ње богати је мерџан, а зелена чоха од Куенке најтања је кадива; па гле, поруб није од бела платна, него је бога ми од кумаша. Па узми руке украшене претењем од гагата; да нисам, који сам, ако прстење није од жежена злата, а осуто белим бисером, као прогрушаним млеком, јер свака ће вредити колико око у глави. Ао курво! па каква јој је коса, ако није туђа, свога века не видех ни дужу, ни која би већма руса била. И ко би јој манисао држању и стасу, ама да је упоредиш са помом, која се креће оптерећена урмом, јер тако изгледа накит, који је повешала у косу и о врат. Душе ми, то је девојка на своме месту и могла би проћи кроз прудове у Фландрији.“

Дон Кихоте насмеја се на сељачку хвалу Санча Пансе, али и сам мишљаше, да мимо његову сењору Дулсинеју од Тобоза никад није видео лепше женске. Лепа Китерија беше у неколико бледа, а то ће бити да је било од непроспаване ноћи, као што је невесте увек тако проведу, спремајући се за сутрашње венчање.

Они се упутише према једној позорници, која је била на једној страни од ливаде, украшена саговима и грањем, где ће да се обдржи венчање и одакле ће да гледају танце и друге забаве; па кад бише близу места, зачуше иза себе вику и глас, који кричаше:

„Чекајте мало, ви непромишљени и назлобрзи људи!“

На ову вику и речи сви се осврнуше и угледаше, да то виче човек један обучен, како се чињаше, у црну чоху опточену пламеним кармажином. На глави имаше, као што се брзо виде, венац од суморна кипариса, а у руци држаше велику батину. Кад ближе дође, сви познаше у њему убавога Базилија, и сви се удивише, чекајући, на што ће да изиђе његова вика и речи, бојећи се какве беде од његова доласка у таквој прилици. Најпосле дође уморан и задухан, па ставши пред младенце, забодавши у земљу батину, која је имала врх од гвожђа, блед, упрвши очи у Китерију, гласом дрктавим и промуклим изусти ове речи:

„Ти знаш добро, незахвална Китеријо, да према светом закону, који исповедамо, ти се не можеш удавати, докле сам ја жив; а уједно и то знаш, да чекајући ја, да време и моја прилежност поправе моје стање, нисам пропуштао да храним поштовање, које приличи твом образу; али ти, одбацујући све обавезе, које си дужна мојој благој намери, хоћеш да учиниш другога господаерм од онога што је моје, чије богатство служи му не само за добру срећу, него и за највеће блаженство; а да би га потпуно уживао – не што би га заслуживао, велим, него што тако хоће да му га даду небеса – ево ћу мојим рукама да уклоним препону, која би му могла сметати, уклонивши себе са средине. Нека живи, нека живи дуге и срећне векове богати Камачо са незахвалном Китеријом, а нека умре, нека умре сиромашни Базилио, чија немаштина поткресала је крила његовој срећи и довела га до гроба!“

Па рекавши то, шчепа батину, коју беше побоо у земљу, и оставивши једну половину од ње у земљи, показа да је она била као корице за подобри мач, који је у њој био скривен, па наместивши крај, који се могаше назвати балчаком, на земљу, са лаком смелошћу и одважном намером наслони се нањ, и у часку се показа на леђима врх крвав од поменута мача, а јадник остаде на земљи опружен и обагрен својом крвљу, пробуражен својим мачем.

Одмах његови пријатељи прискочише да му помогну, жалећи га са невоље и јадне несреће; а Дон Кихоте скочи са Росинанта и прихита му, па га узе у наручја и виде, да још није издахнуо. Хтедоше да му извуку мач, али парок, који је ту био, мишљаше, да не треба да га извлаче, докле се не буде исповедио, јер у који би му пар извукли мач, у исти мах и издахнуо. Али Базилио дође мало себи и слабим и малаксалим гласом рече:

„Кад би, свирепа Китеријо, хтела да ми у овом последњем и страшном часу пружиш руку као супружница, бих мислио, да ће ми продрзљивост наћи извињења, јер би ми прибавила да будем твој.“

Чувши ово парок, рече му, нека пре помишља на спас своје душе, него ли на телесно уживање, и нека од срца моли бога да му опрости грехе и његову очајничку одлуку. На то одговори Базилио, да се никако неће исповедити, ако му Китерија прво неће пружити руку као супружница, јер то задовољство спремиће му вољу и даће му снагу за исповест. Чувши Дон Кихоте рањеников захтев, повика, да Базилио захтева ствар пуно

праведну и разложну, која уз то сасвим лако може да се изврши, а сењор Камачо биће исто тако частан, ако сењору Китерију прими као удовицу храброга Базилија, као да је примио из руке њенога оца. Овде се не тражи, до ли једно *да*, а ово неће имати друге последице, него што ће се изустити, јер брачна постеља ових сватова биће гроб.

Све то слушаше Камачо и све га бацаше у узбуђеност и забуну, не знајући шта да чини и шта да каже; али вика Базилиових пријатеља беше толика, који га молише да пристане, да му Китерија пружи руку као супружница, како му душа не би пропала, одлазећи очајна с овога света, да га покренуше и управо присилише да каже, ако Китерија хоће да му даде руку, да он пристаје, пошто се цело сводило на то, да за који час одгоди испуњење својих жеља. Одмах сви прићоше Китерији, па једни молбама, други сузама, а трећи убедљивим разлозима навалише на њу, да пружи руку бедноме Базилију; а она тврђа од мрамора и озбиљнија од кипа показиваше, да нити знађаше, нити могаше, нити хоћаше речи одговорити, нити би одговорила, да јој парок не рече, нека се брзо одважи на оно што ће да чини, јер је Базилију душа дошла већ међу зубе, нити се имало каде оклевати. На то лепа Китерија, ни речи не говорећи, по изгледу збуњена, тужна и брижна оде до Базилија, који лежаше с искренутим већ очима, кратко и брзо дишући, кроз зубе мрмљајући Китеријино име, изгледајући, да ће да умре као незнабожац, а не као кршћанин. Најпосле приђе му Китерија, спусти се на колена и заиска му руку знацима, а не речима. Базилио отвори очи и пажљиво посматрајући је рече:

„О Китеријо! дошла си да будеш болећа онда, кад ми твоје сажаљење треба да буде као нож, који ће ми сасвим пресећи живот, јер већ немам снаге да подносим радост, коју ми причињаваш, бирајући ме за свога, нити да удржим бол, који ће ми тако брзо да покрије очи страшљивом сенком смрти. Што те молим то је, о кобна звездо моја, да руку, коју ми пружаш и хоћеш да даш, не дајеш ради предусетљивости и да би ме наново преварила, него да признаш и да кажеш, да не присиљавајући твоју вољу, ти ми је пружаш и дајеш као своме законитоме мужу; јер није лепо да ме вараш у стању, у какву сам, нити да се служиш обманом према оном који је тако искрен био спрам тебе.“

Докле то говораше, падаше у несвест, тако да сви присутни мислише, да ће му свака несвест однети душу. Китерија пуна часности и стида, узе својом десном руком Базилиову десницу и рече:

„Никаква сила не би била довољна да ми вољу преокрене; дакле са најслободнијом мојом вољом пружам ти руку као законита жена и примам твоју, ако ми је дајеш од твоје воље, коју не мути нити јој смета несрећа, у коју те је бацио твој пренагљени поступак.“

„Дајем ти је,“ одговори Базилио, „не збуњен ни помућен, него при чистој свести, коју ми је небо дало, и тако себе дајем теби за супружника.“

„А ја теби себе за супружницу,“ рече Китерија, „па живио ми ти многе године, или те из мојих наручја понели у гроб.“

„Колико ли је рањен овај момак,“ примети Санчо Панса, „много ми говори; нека гледају да се остави тих заљубљених послова и нека помишља на своју душу, која као да му није толико међу зубима, колико на језику.“

Држећи се тако за руку Базилио и Китерија, парок им дирнут и плачући даде благослов, молећи небо да даде блажен покој души новоме женику; а овај кад прими благослов, нагло и лако ђипи и са невиђеном слободом извади мач, коме је дотле његово тело било као корице. Сви присутни удивише се, а некоји од њих, простији него ли досетљиви, стадоше викати:

„Чудо! чудо!“

Али Базилио одговори:

„Није чудо, чудо, него мајсторија, мајсторија!“

Пренеражен и поплашен парок приђе и обема рукама стаде пипати рану, те нађе, да мач није прошао Базилију кроз месо и кости, него кроз шупљу лиману цев, коју је ту наместио пуну крви, која је, као што се после дознало, била удешена да се не усири. Једном речи, парок и Камачо и сви присутни држаше да су преварени и наругани. Невеста не показиваше да је уцвељена због преваре, него још када чу, где веле, како је венчање било преварно и зато да не може важити, она рече, да га наново потврђује, одакле сви изводише, да се та ствар удесила са пристанком и са знањем тих двоје, због чега Камачо и његове присталице толико се разјарише, да наумише да се свете, па многи тргоше мачеве и навалише на Базилија, уз кога у часку обнажише се од прилике исто толики мачеви, испред којих Дон Кихоте на коњу са окомљеним копљем и добро заклоњен штитом, крчаше себи пут кроз гомилу. Санчо, коме се такви послови никад нису допадали ни

свиђали, склони се за лонце, са којих је скидао ону пријатну пену, јер му се то место чињаше као свештено, које је ваљало да сви поштују.

Дон Кихоте викну гласовито:

„Станите, господо, станите, јер нема разлога светити се за увреде, које нам љубав наноси; па имајте на уму да су љубав и рат исто; и као што је у рату слободно и уобичајено да се употребљавају лукавства и стратађемати да би се непријатељ победио, тако у распрама и борбама љубавним допуштене су преваре и лукавства, да би се постигнуо жељени циљ, само ако нису на омаловажавање и срамоту љубљенога предмета. По праведном и наклоњеном расположењу небеса, Китерија је била Базилиова и Базилио Китеријин. Камачо је богат и свој избор може да купи кад, где и како хоће. Базилио има само ову овчицу и нико не треба да му је отме, ма како силан био, јер њих двоје саставио је бог и човек их не може раставити; а који би то покушао, прво ће имати да искуси врх овога копља.“

И ту затресе њиме тако жестоко и тако окретно, да страх ули у све, који га нису знали; а у Камачовим мислима толико се јако удуби Китеријин презор, да је из памети избаци онога часа, па тако парокова увештања нађоше места, који беше човек разуман и добронамеран, те Камачо и његове присталице умирише се и утишаше; а у доказ томе вратише мачеве у корице, већма замерајући лакоћи Китеријиној, него Базилиовој лукавштини, представљајући Камачу, кад је Китерија миловала Базилија девојком, да би га миловала и женом, те да треба да хвали бога већма, што га је ње опростио, него ли што је њему дао.

Пошто се утеши и умири Камачо са присталицама, умирише се и они од Базилиове стране; а богати Камачо, да би показао, да превару није узео срцу и да се не осврће на њу, нареди, да се весеље настави, као да се заиста био венчао; али у томе не хтедоше учествовати Базилио, ни жена му, ни присталице, него одоше у Базилиово село, јер и ваљани и разумни сиромаси имају ко ће уз њих пристати, поштовати их и потпомагати, као што богаташи имају ко ће им ласкати и пратити их. Поведоше са собом Дон Кихота, ценећи га као човека храбра и племенита. Једином Санчу смути се душа, кад виде, да неће моћи учествовати у богатој части и светковини Камачовој, која је трајала до мрака, па тако суморан и тужан пође за својим господином, који иђаше са Базилиовом дружином; тако

дакле остави мисирске лонце, ако су му они и остали у души, од којих потрошена и поручана пена, коју је био понео у тигању, представљаше му славу и изобиље блага што га је изгубио; и тако зловољан и замишљен, ако и без глади, не слазећи са сивца, следоваше стопама Росинанта.

ДВАДЕСЕТ ДРУГА ГЛАВА

У којој се казује велика пустоловина са пећином Монтезиноса, која је у срцу Манче, коју је срећно извршио храбри Дон Кихоте од Манче.

Велике и многе биле су почасти, које су младенци указивали Дон Кихоту, захвални на доказима, које је био дао, бранећи њихову ствар, па у истој мери уважаваше му храброст и мудрост, држећи га за Сида у оружју и Ћићерона у речитости.

Добри Санчо неговаше себе три дана на рачун младенаца, од којих се дознало, да лепа Китерија ништа није знала за намеравано тобожно задавање ране, него да је то била лукавштина Базилиова, који се отуда надао истом успеху, као што смо га видели; али је истина, да је своју намеру саопштио некојим својим друговима, те да у своје време иду на руку његовој намери и да му превари даду потпору.

„Не може се, нити треба да се преваром зове,“ рече Дон Кихот, „где се тиче добродетељна циља, а венчавање заљубљених био је један од најузвишенијих циљева; али ваља имати на уму, да је љубави највећи противник глад и немаштина, јер љубав је сама радост, наслада и задовољство, тим веће, кад љубавник има оно што љуби, а томе су љути и отворени непријатељи невоља и сиромаштина; а све то велим са намером, да се сењор Базилио махне да упражњава своје вештине, које ако му и дају славе, не дају му новаца, па нека се пашти да стече имања допуштеним и добрим начином, који ће увек наћи разумни и вешти људи. Поштени сиромашак – ако сиромашак може да буде поштен – има благо у лепој жени, а кад му ову узму, узму му част и ову му убију. Лепа а поштена жена, којој је муж сиромах, заслужује да буде увенчана лавориком и помама од победе и тријумфа. Лепота по себи привлачи жеље свију, који је гледају и познају, као оно што на добру меку падају краљевски орлови и високопарне птице; али ако се таквој лепоти придружи невоља,

и немаштина, хоће на њу да се намаме и орлови, јастребови и друге грабљиве птице, па која код толике напасти не посрне, заслужује да се назове круна свога мужа. Видиш, паметни Базилио,“ додаде Дон Кихоте, „не знам који мударац казао је, да у целом свету има само једна добра жена, па је препоручивао, да сваки мисли и верује, да је та једина добра његова жена, паће живети задовољан. Ја нисам ожењен, нити ми је досад падало на ум да се женим, ипак бих се усудио да дам савета оном, ко би га од мене тражио, како да тражи жену, којом мисли да се ожени. Прво бих му препоручио, да гледа више на глас него ли на имање, јер добра жена не излази на добар глас само тиме што је добра, него што таква и изгледа; јер много више шкоди жениној части неопрезност и слобода пред другима, него ли тајно неваљаљство. Ако си довео у кућу добру жену, лако ће ти бити да је у тој доброти одржиш, па и да је бољом начиниш; али ако је неваљала, имаћеш муке да је поправиш, јер мучно је прећи од једне крајности ка другој. Не велим, да је немогуће, али држим да је помучно.“

Све то слушаше Санчо и рече у себи:

„Овај мој господин, кад ја што паметно и разумно говорим, има обичај да каже, да бих могао узети предиконицу и ићи по свету да проповедам лепе ствари; а ја велим за њега, кад почне да развезе и да даје савете, не само што би могао узети предиконицу у руке, него по две на сваки прст, па да иде по пијацама и онда га чујеш. И који те враг начини тумараћим витезом, кад знаш толике ствари! Ја сам мислио, да он може само оно да зна, што се тиче његовога витештва; али нема ствари, у коју он не би забоо свој нож.“

Ово мрмљаше Санчо, а господин његов чувши га, запита:

„Шта то гунђаш, Санчо?“

„Не велим ништа и не гунђам ништа,“ одговори Санчо; „само сам у себи казао, да сам то, што ви сада казасте, чуо нешто пре моје женидбе, можда бих сада казао, да се испрегнут во по вољи лиже.“

„Зар је твоја Тереза тако зла, Санчо?“, запита Дон Кихоте.

„Није баш зла,“ одговори Санчо, „али није ни сувише добра, бар не онолико, како бих ја желео.“

„Не чиниш добро, Санчо,“ рече Дон Кихоте, „што ружно говориш о твојој жени, јер она је мати твојој деци.“

„Не дугујемо ми ништа једно другоме,“ одговори Санчо, „јер и она мене оговара, кад јој дође воља, а нарочито кад ревнује, јер онда је не би трпео ни сам Сотона.“

У кратко рећи, код младенаца осташе три дана, који их частише и служише, као да су били краљеви.

Дон Кихоте замоли мачевача лиценцијата, да му даде вођу, који ће га одвести до пећине Монтезиноса, јер имаше велику вољу да се спусти у њу и да својим очима види, да ли су истинита она чудеса, што се о њој говоре у оном крају. Лиценцијат му рече, да ће му дати једног свог рођака, ваљана ђака и љубитеља да чита књиге од витезова, који ће га драге воље одвести до сама уласка у пећину, па ће му показати и ујидерска језера, такође на гласу у свој Манчи, па и свој Шпањолској; и то му рече, да ће с њим имати пријатна разговора, јер је момче да уме да списује књиге за печатњу и да их посвећује кнезовима.

Најпосле дође рођак на суждребној магарици, којој самар беше застрт шареном пољавом или ћилимцем. Санчо одседла Росинанта и опреми сивца, напуни своје бисаге, уз које дођоше рођакове такође добро напуњене, па препоручивши се богу и опростивши се са свима, дигоше се на пут према чувеној пећини Монтезиноса.

Успут запита Дон Кихоте рођака, кога рода и врсте су његова занимања, упражњења и науке. На то онај одговори, да је по занимању хуманиста, да су му упражњења и науке да списује књиге и даје их у печатњу, све то на велику корист и не мању забаву за државу; да је једној наслов: *Књига од ношива*, у којој је описао седам стотина и три ношива са њиховом бојом, мотом и цифрама, одакле дворски витезови могу да узму и употребе за светковине и забаве она која им се свиде, а да не морају ни код кога просити, ниги метати мозак на шарајтов, како се каже, да би ношива имали према својим жељама и намерама; „јер ја дајем и љуборноме, и презреноме, и заборављеноме и одсутноме онаква, каква им приличе, да на длаку ваљају. Имам и другу књигу, која треба да се зове *Метаморфозе или Шпањолски Овидије*, замисао нова и ретка, јер ту, подражавајући у шали Овидију, описујем, ко је била Хиралда у Севиљи и анђео на Магдалини, ко ли олук од Весингере у Кордови, који ли бикови у Гисанду, Сијера Морена, чесме Леганитос и Лавапијес у Мадриту, не заборављајући Пиоху, позлаћени

олук и Приору; све то с алигоријама, метафорама и променама, тако да увесељава, занима и поучава у исти мах. Имам још једну књигу, коју сам назвао *Допуна Верђилију Полидору*; у којој се говори о проналаску ствари, а пуна је велике учености и науке, јер што је Полидоро изоставио да спомене важне ствари, ја их описујем и истражујем лепим стилом. Верђилио је заборавио да нам каже, ко је био први у свету, који је имао кијавицу, и први, који се мазао, да би се излечио од вранцуске болести; а ја то износим на длаку и потврђујем са више од двадесет и пет писаца, одакле можете видети, да ли сам добро радио и да ли ће таква књига бити корисна свету.“

Санчо, који је веома пажљиво слушао што је рођак говорио, рече му:

„Кажите ви мени, господине, тако вам бог дао среће у штранпању ваших књига, да ли бисте ми могли казати, а то ћете знати, јер ви знате свашта, ко је био први, да се почешао по глави? јер ја бих рекао, да ће бити био наш праотац Адам.“

„Тако ће и бити,“ одговори рођак, „јер нема сумње, да је Адам имао и главу и косу; а кад је то тако, те пошто је био први човек на свету, биће се који пут и почешао.“

„Тако мислим и ја,“ прихвати Санчо, „него кажите ви мени сада, ко је био у свету први скакало?“

„Право да кажем, брате,“ одговори рођак, „засад не бих то могао определити, докле не бих књиге преметнуо; али ћу то проучити, док се вратим мојим књигама, па ћу ти одговорити, кад се опет видимо, јер ово нам ваљда неће бити последњи пут.“

„Е ви'те, сењоре,“ на то ће Санчо; „немој да се мучите око тога, јер ми сада паде на ум одговор на оно што сам питао; дакле знајте, да је први скакало у свету био Луцифер, кад су га бацили или стрмоглавили из раја, јер се преметао све до дна пакла.“

„Имаш разлог, брате,“ рече рођак.

А Дон Кихоте примети:

„Ово питање и одговор нису твоји, Санчо; морао си то од кога чути.“

„Ћутите, бога вам, господине,“ одговори Санчо; „јер бога ми, ако је да се пита и одговара, не бих био готов од сад па до зоре. Јер ако је да се лудо пита и одговара лудо, не треба ми да тражим помоћи у суседа.“

„Више си рекао, Санчо, него што мислиш,“ рече Дон Кихоте, „јер некоји се муче да дознаду и пронађу ствари, које кад су дознали и пронашли, нису ни мрве помогле ни разуму ни памети.“

У овом и другом пријатном разговору прође им тај дан, а ноћ проведоше у малену селу, где рођак рече Дон Кихоту, да одатле до Монтезиносове пећине има само још две миље, а ако је наумио да улази у њу, да ће требати понети ужета да се веже и спусти у дубљину.

Дон Кихоте рече, ако ће и у пакао сићи, хоће да види, где је пећини крај; те како купише ужета на сто хвати, па сутра дан око два часа после подне одоше до пећине, којој је отвор пространи и широк, али је пун трња и шипрага, глога и купине, тако густе и уплетене, да се од ње отвор и не види.

Кад онамо стигоше, одјахаше рођак, Санчо и Дон Кихоте, кога она двојица одмах добро везаше ужетима, а докле су га утезали и пасали, рече му Санчо:

„Пазите, господине, што чините, немојте да се жив погребете, па немој да изгледате као боца, коју спуштају у какав бунар да је расхладе; ма вас се нимало не тиче, да ви прегледате ту рупетину, која ће бити гора и од најцрње тамнице.“

„Везуј и ћути,“ одговори Дон Кихоте; „јер предузеће као што је ово, за мене створено, брат' Санчо.“

На то рече вођа:

„Молим вас, господине Дон Кихоте, да добро гледате и посматрате са стотину очију оно што је у пећини; можда ће бити што, што ћу моћи узети у моју књигу о преображењима.“

„Тамбура је у рукама, које ће знати ударати,“ примети Санчо Панса.

После ових речи и пошто су увезали Дон Кихота – а нису га увезали преко оклопа, него преко гуњчета – рече Дон Кихоте:

„Нисмо пошли опрезно, јер се нисмо снабдели каквим звонцетом, које је би било истим ужетом за мене везано, те да се по његовом звуку чује, да се удиљ спуштам и да сам жив; али кад то већ није можно, онда се предајем богу, да ме он води.“

И за тим спусти се на колена и тихим гласом изговори молитву богу, да му буде у помоћи и даде му срећан исход у овој по изгледу опасној и новој пустоловини; а велегласно рече:

„О сењоро мојих дела и покрета, пресветла и несравњена Дулсинејо од Тобоза! Ако је можно да до твојих ушију допру молитве и молбе овог твога срећнога љубавника, тако ти твоје нечувене лепоте, молим те, да га саслушаш, јер те не молим за друго, него да ми не одрекнеш твоју милост и потпору сад, кад ми толико треба. Хоћу да се стрмоглавим, да се бацим и спустим у провалију, која ми се овде показује, једино да би свет дознао, кад си ми ти наклоњена, да нема немогућности, коју се ја не бих латио и извршио је.“

Па рекавши то, прође улази и виде, да се не може провући ни допрети кроз улаз, него само помоћу мишица или мачем, па истргнувши мач, стаде ударати и сећи по оном шипрагу што је био при отвору од пећине, а на тај шум и лупу сунуше из ње небројени велики гавранови и вране, тако густо и тако силовито, да Дон Кихота оборише на земљу; и да је био толико сујеверан, као што је био кршћанин католик, био би то узео као рђаво знамење и не би хтео да се затвори у такво место.

Најпосле се подиже и видећи, да више не излазе гавранови ни остале ноћне птице, као што су били нетопири, који су такође сунули са гаврановима, узеше уже рођак и Санчо и стадоше га спуштати на дно од страшљиве пећине, а кад се спусти унутра, даде му Санчо свој благослов и метну нањ тисуће крстова и рече:

„Бог нека те води и Стена од Франције са тројством од Гајете, о цвете, дико и пено од скитница витезова! Идеш тамо, светски међанџијо, срце од челика, мишицо од меди! И опет нека те води бог и слободна те врати, здрава и без мане на светлост овога живота, коју остављаш да би се погребао у том мраку који тражиш.“

Готово исте молитве и преклињања твораше рођак Дон Кихоте спушташе се, вичући да спуштају уже и само пуштају, а они га спушташе мало по мало; а кад се више не чу вика, која одјекујући долажаше од пећине, беху они већ пустили свих сто хвати ужета. Помислише, да вуку на поље Дон Кихота, пошто не имаше више ужета да му га пуштају; ипак причекаше око пола часа, а онда почеше купити уже са великом лакоћом и без икаква терета, по коме знаку помислише, да је Дон Кихоте остао у пећини, па мислећи Санчо тако, стаде горко плакати и купљаше уже журно, да би се разуверио; али пошто,

како им се учини, извукоше ужета на осамдесет хвати, осетише терет, чему се веома обрадоваше. Најпосле на десетом хвату јасно угледаше Дон Кихота, коме Санчо привикну:

„Добро нам се вратили, господине! а ми смо већ мислили, да сте тамо остали ради запатка.“

Али Дон Кихоте ни речи не одговори, а кад га сасвим извукоше, видеше, да су му очи заклопљене, као да је заспао. Спустише га на земљу и одрешише га, али он никако да се пробуди. Али га они толико окреташе тамо и амо, дрмусаше и штипаше, да после подужа времена дође к себи, будећи се, као да је био у дубоку сну, па гледајући десно и лево као удивљен, рече:

„Нека вам бог опрости, браћо, што сте ме истргли од најслађа и најпријатнија живота и погледа, какав још никакав човек није видео ни искусио. Заиста, сад тек увиђам, да све насладе овога живота пролазе као сан и сен, или вену као пољски цвет. О несрећни Монтезиносу! О зло рањени Дурандарте! О јадна Белермо! О плачни Гуадијано, и ви кћери Рујидере злехуде среће, које у вашим водама оне показујете, што их лију ваше красне очи!“

Рођак и Санчо слушаше са великом пажњом речи Дон Кихота, који их говораше, као да му их из утробе кида бескрајни бол. Молише га, да им објасни што говори и да им каже, шта је видео у оном паклу.

„Пакао велите?“ рече Дон Кихоте; „немојте га тако звати, јер то не заслужује, као што ћете одмах видети.“

Заиска, да му даду што јести, јер је веома гладан. Простреше пољаву рођакову на зелену траву, раздрешише своје бисаге, па поседавши свих троје у лепој љубави и дружби, ужинаше и вечераше у исти мах. Пошто покупише пољаву, рече Дон Кихоте од Манче:

„Немојте устајати, децо, па ме добро слушајте.“

ДВАДЕСЕТ ТРЕЋА ГЛАВА

О чудесним стварима, за које је занесени Дон Кихот казивао да их је видео у дубокој пећини Монтезиносовој, па због немогућности јој и чрезмерности мисле, да је ова пустоловина подметнута.

Било је четири часа после подне, кад је сунце заклоњено облацима са умереном светлошћу и ублаженим зрацима дало маха Дон Кихоту, да не парећи се и без тегобе својим двама пресветлим слушаоцима казује оно, што је видео у Монтезиносовој пећини, те поче овако:

„На својих дванаест до седамнаест хвати у дубљини ове црне тамнице отвара се на десну руку шуплјина и простор, да уњ могу да стану велика кола са мазгама упрегнутим. Овамо допире слаба светлост кроз неке пукотине и рупе, које су негде далеко отворене у површини земље. Ову шупљину и простор угледах, кад сам био уморан и зловољан, што сам висио везан за уже и пролазио оним мрачним простором без одређена и јасна пута, па зато наумим да онамо уђем и малко се одморим. Ја вам повиках, да не пуштате више уже, докле вам не будем казао, али мора да ме нисте чули. Покупим уже које сте ми спуштали и начинивши од њега котур или гомилу, посадим се нањ пуно замишљен, разбирајући шта да чиним, да бих дошао до дна, пошто немам ко би ме држао; и докле сам био у тим мислима и недоумевању, уједанпут и неодољиво навали на ме дубок сан, а кад се томе ни најмање нисам надао, нити знам, како ни како не, пробудих се иза сна и нађох се насред најлепше, најпријатније и најљупчије ливаде, коју природа може да створи, а какву не може да замисли ни најживља уобразиља људска. Протрљах очи и убрисах их и видех, да не спавам, него да сам заиста будан. Ипак се опипах по глави и прсима, да бих се уверио, да ли сам збиља ја то, који сам ту, или каква празна и испрчена сабласт, али пипање, осећање, чисте мисли, које сам у себи премишљао, уверише ме, да сам то ја исти, који сам овде сад.

„За тим ми се погледу указа краљевска и великолепна палача или дворац, у кога су зидови и дуварови изгледали да су од провидна и чиста гристалда начињени, а у њему се отворише двоја велика врата и на њих изађе и мени се упути часна једна старина у љубичасту вунену плашту, који му допираше до земље; преко рамена и прсију имаше широку учењачку траку од зелена кумаша: на глави имаше црну миланску капу, а брада

бела као снег падаше му до појаса; не носаше никакво оружје, до ли бројанице што је имао у руци, у којих су зрна била већа од средњих ораха, а свако десето било је као подобро нојево јаје; његово држање, ход, озбиљност и угледни стас, све то свако за се и све укупно баци ме у дивљење и чудо. Он ми приђе и прво што учини беше, да ме својски загрли, а затим рече ми:

„Одавна, храбри витеже Дон Кихоте од Манче, ми који смо опчињени у овој самоћи чекамо да те видимо, те да јавиш свету, шта садржава и покрива дубока пећина, у коју си ушао, названа пећина Монтезина: дело чувано да га предузме само твоје непобеђено срце и твоја дивна срчаност. Пођи са мном, пресветли господине, јер ћу да ти покажем чудеса, што их покрива овај провидни дворац, коме сам ја поркалаб и ваздашњи заповедник, јер ја сам главом Монтезинос, од кога је пећина добила име.[33]“

„Чим ми рече, да је он Монтезинос, а ја га запитах, да ли је истина, што се за њега прича горе у свету, како је он испред груди са маленим ножем извадио срце свом великом пријатељу Дурандарту и однео га сењори Белерми, као што му је овај био наручио на самрти.[34] Он ми одговори, да је све истина, што кажу, осим што није био нож, ни мален, него пињал оштар и шиљастији од шила.“

„Такав пињал,“ примети ту Санчо, „мора да је био од Рамона од Фосеса Севиљанца.“

„Не знам,“ настави Дон Кихоте, „али неће бити од тога ножара, јер Рамон од Фосеса живео је јуче, а од боја у Ронсесваљима, где се та несрећа догодила, има много година; а то истраживање није важно, нити смета и ремети истину и ток повести.“

---

[33] Како казују старе витешке романце, француског палатина грофа Грималдоса облагао је гроф Томиљас, да је издајица, те му одузеше добра и протераше га из Француске. Он утекне преко планине са својом женом, која му роди сина, коме даду име Монтезинос, а један пустињак склони га у своју пећину. Кад је Монтезиносу било петнаест година, оде у Париз, убије Томиљаса пред краљем и докаже невиност свога оца, кога поврате на двор. Монтезинос постаде један од дванаест перова француских, после е ожени једном Шпањолкињом Розом Флоридом, власницом замка Роче Фриде у Кастилији. У том замку живео је до смрти и по њему се назове пећина у близини. Ова пећина налази се на пољу варошице Осе де Монтијел и може да има у дубљину до тридесет хвати. У њу се склањају пастири од зиме или од непогоде. На дну њену тече обилат поток, који се сједињава са рујидерским језерима, из којих извире Гуадијана.

[34] Дуранданте био је рођак Монтезиносу и такође француски пер. Старе романце казују, како је он после порава у Ронсесваљима умро у наручју монтезиносову и на смрти искао од овога, да његово срце однесе његовој сењори Белерми.

„Тако је,“ прихвати рођак; „наставите ви, господине Дон Кихоте, јер вас слушам са највећим уживањем.“

„Ни ја не причам са мањим уживањем,“ одговори Дон Кихоте, „и тако велим, да ме часни Монтезинос одведе у палачу од гристалда, где је у ниској, сувише хладној и сасвим од алавастра сали био гроб од мрамора начињен са великом вештином, на коме угледах прућена витеза, и то не од бронзе или од мрамора, ни од јаспида камена извајан, као што тога има у другим костурницама, него од права меса и костију. Своју десницу (која ми се чини у неколико космата и жилава, знамење да јој је власник веома снажан) држао је тамо, где му је срце, и пре но што ћу да запитам Монтезиноса, видећи ме овај, где удивљен посматрам гроб, рече ми:

„Ово је мој пријатељ Дурандарте, цвет и узор заљубљених и храбрих витезова свога времена; овде га држи опчињена, као што и мене држи и многе друге, Мерлин, онај француски волшебник, за кога веле, да је син ђаволски; а ја мислим, да њега није родио ђаво, него да је знао, како веле, више од ђавола. Како или чиме нас је опчинио, то нико не зна, али ће то казати време, које није врло далеко, како се мени чини. Чему се ја чудим, то је, да тако поуздано знам, као што је сада дан, да је Дурандарте издахнуо у мом наручју, и кад је био умро, ја сам му срце извадио мојим рођеним рукама, а заиста је могло важити за две либре, па како веле природослови, који има веће срце, тај је и срчанији од онога, који има мало. Кад је дакле тако и кад је тај витез заиста умро, онда како се сада жали и уздише овда онда, као да је жив?“

Кад то рече, викну јадни Дурандарте и рече:

Мој брате Монтезиносу,

Последње сам молио те,

Када будем издахнуо

И душа ми одлетела,

Да однесеш моје срце

Тамо до лепе Балерме,

Извади га из груди ми,

Ја пињалом, ја ли мачем.

Када то чу часни Монтезинос, спусти се на колена пред јаднога витеза и са сузним очима рече му:

„Господине Дурандарте, предраги мој братићу, ја сам већ учинио, што си ми наручио кобнога дана наше пропасти: ја сам ти срце извадио што сам боље могао, тако да ти у прсима није остало ни најмање парче, ја сам га убрисао везеним рупцем, ја сам с њим колачки пошао у Француску, пошто сам прво тебе положио у крило матере земље са толиким сузама, да су биле довољне да ми оперу руке од крви, што сам с њима превртао твоју утробу; а у бољи доказ, премили мој братићу, у првом селу, у које сам доспео после Ронсесваља, метнуо сам мало соли у твоје срце, да не би ружно вињало и да би доспело, ако не свеже, а оно барем осушено прес сењору Белерму, коју заједно с тобом и са мном и са твојим коњушарем Гуадијаном и са дуењом Руидером и њених седам кћери и синовица, које како су плакале, биће да се Мерлин на њих сажалио, па их је преобразио у толико исто језера, која данас у свету горњих људи и у земљи Манчи зову рујидериним језерима; седам од њих својина су шпањолских краљева, а обе синовице својина су витезова од веома света реда, који зову по светом Јовану. Твој коњушар Гуадијана, који је такође оплакивао твоју несрећу, би преображен у реку, која се зове његовим именом, па кад је избио на површину земље и угледао сунце од другога неба, тако му дође тешко при помисли да вас оставља, да зарони у земљину утробу; али као што није можно да напусти свој природни ток, то овда онда излази горе и показује се да га виде сунце и људи. Његову воду умножавају поменута језера, са којима и са многим другим притокама величанствен и велик улази у Португалију. Ипак где год тече, показује своју тугу и сету, нити се пашти да га у својој води производи рибе укусне и цењене, него грубе и неслатке, посве различан од злаћана Тага; а што ти сад казујем, о мој братићу, толико сам ти пута казивао, а како ми не одговараш, мислим, да ми не верујеш, или ме не чујеш, што ми је тешко и бог зна како. Једну новост сад хоћу да ти кажем, која ако ти неће јаду олакшати, неће ти га никако ни умножити. Знај, да је овде пред тобом – отвори само очи и видећеш га – онај велики витез, за кога је толике ствари пророковао мудри Мерлин, велики онај Дон Кихоте од Манче,

који је наново и са већим успехом него ли прошли векови ускрснуо у овом веку већ заборављено тумараће витештво, па може бити, да ћемо се њиме и његовом наклоношћу опростити чини, јер велика дела задржана су за велике људе.

„А ако није тако“, одазва се јадни Дурандарте гласом слабим и тихим, „ако није тако, о братићу! Велим, трпи, па мешај карте!“

„Па окренувши се на страну, наново се врати свом обичном мучању, нити више што проговори.

„У то зачу се жестоко ридање и плач уз дубоко уздисање и жалосно јецање. Осврнем се и кроз дуварове од гристалда видим, како другом салом пролази опходња у два реда најлепших девица, све обучене у короту и на глави са дулбентама на турски начин. Иза редова корачаше једна госпођа, јер по озбиљности тако изгледаше, такође у црнини, са белим ваћелом тако дугим и широким, да је допирао до земље. Дулбента јој беше два пута већа и од највеће у осталих; обрве јој беху састављене, нос мало прчаст, уста велика, али усне румене; зуби, које би овда онда показала, видеше се да су ретки и не најбоље поређани, премда беху бели као отребљен бадем, у руци имаше танан рубац и рупцу, колико сам могао да разазнам, срце од сасушена меса, тако беше збегнуто и скупљено. Монтезинос ми рече, да су сви ови у опходњи чељад Дурандарта и Белерме, који су ту са своје обе госпоштине били опчињени, а она последња, која носи у рукама срце у рупцу, да је сењора Белерма, која са својим девицама четири дана у недељи праве опходњу и певају, или боље рећи наричу тужбалице над телом и над бедним срцем његовога братића; а ако ми је изгледала у неколико ружна, или не тако лепа, као што је била на гласу, томе су узрок зле ноћи и црни дани, што их проводи тако опчињена, као што може да се види по њеним великим подочњацима и болешљивој боји, а немој да мислите, да јој бледоћа и подочњаци долазе од месечне болести, обичне у женских, јер од толиких месеци, па и година има како је изгубила; него је то од туге, коју јој срце осећа спрам срца, што га увек држи у рукама, те јој обнавља и у памет приводи несрећу њенога беднога љубавника; а да тога није, тешко да би се с њом у лепоти, милокрвности и нежности могла упоредити велика Дулсинеја од Тобоза, толи славњена у целој овој околини, па и у целом свету.

„Лакше мало, сењоре Дон Монтезиносе,“ рекох ту: „казујте ви повест, како треба, а већ знате, да је свако упоређивање непријатно, ап зато немате рашта да кога упоређујете;

несрављена Дулцинеја од Тобоза она је која је, а сењора Доња Белерме она је која је и која је била, па при томе нека остане.“

На то ми он одговори:

„Господине Дон Кихоте, опростите ми, јер признајем, да нисам добро чинио и да нисам добро казао, кад сам рекао, да би се сењора Дулсинеја једва могла упоредити са сењором Белермом, јер би ми довољно било, да сам не зна по каквој слутњи разумео, да сте ви њен витез, па да се уједем за језик, пре но што бих је упоређивао и са самим небом.“

„С овим задовољењем, које ми је дао велики Монтезинос, умири ми се срце од велике узбуђености, које га је било обузело, кад сам чуо, да моју сењору упоређују са Белермом.“

„И ја се чудим,“ рече Санчо, „како да нисте узели тога маторога и добро му наместили кости и браду му уредили, тако да му ни длаке у њој не остане.“

„А не, драги Санчо,“ одговори Дон Кихоте, „то ми није пристојало да чиним, јер сви смо дужни да поштујемо старце, ма и не били витезови, а нарочито они, који су опчињени; а знам добро, да нисмо остали ништа дужни један другоме у другим многим питањима и одговорима, које смо имали међу собом.“

Овде ће рећи рођак:

„Ја не знам, господине Дон Кихоте, како сте ви за тако кратко време што сте били доле могли да видите толике ствари и да толико говорите и одговарате.“

„А колико сам био доле?“ запита Дон Кихоте.

„Мало више од једнога часа,“ одговори Санчо.

„То не може бити,“ на то ће Дон Кихоте, „јер тамо сам дочекао ноћ и свануће и ноћ и дан три пута се враћаше, тако да сам по моме рачуну био три дана на оном скровитом месту, које је заклоњено од нашега погледа.“

„Господин ће мој истину зборити,“ примети Санчо, „јер како су све ствари што су му се десиле биле са чинима, то ће бити да се тамо чинило да су три дана и три ноћи, што се нама чини да је један час.“

„Тако ће и бити,“ рече Дон Кихоте.

„А да ли сте јели, господине, за све то време?“ запита рођак.

„Нисам ни залогаја окусио,“ одговори Дон Кихоте, „а глад ми ни на ум није падала.“

„А једу ли опчињени?“ запита рођак.

„Не једу,“ одговори Дон Кихоте, „нити дају од себе крупније ствари, премда се мисли, да им расту нокти, браде и коса.“

„А да ли случајно спавају опчињени, господине?“ запита Санчо.

„Зацело не,“ одговори Дон Кихоте; бар она три дана што сам их с њима провео нико није ока склопио, па ни ја.“

„Ту баш пристаје пословица,“ рече Санчо, „реци ми, с киме се дружиш, па ћу ти рећи, ко си; кад се мешате са опчињеним једноудницима и блудницима, онда није чудо, ако нити једете ниги спавате, докле сте с њима; али простите ми, господине, ако ћу рећи, да од свега што сте ту сад причали, тако ми бога, мал' не рекох ђавола, ама баш ништа не верујем.“

„Како да не верујеш?“ примети рођак; „зар господин Дон Кихоте да лаже? А баш и кад би хтео, није имао каде да састави и измисли толике лажи.“

„Не мислим ја, да мој господин лаже,“ рече Санчо.

„Кад то не мислиш, шта онда мислиш?“ запита га Дон Кихоте.

„Ја мислим,“ одговори Санчо, „да је онај Мерлин, или они волшебници, који су опчинили сав онај чопор, за који велите да сте га тамо доле видели и с њим говорили, турили у вашу главу или памет сав тај вашар, који сте нам причали, и све оно, што ћете нам још да причате.“

„Све то може да буде, Санчо,“ рече Дон Кихоте, „али није тако, јер што сам причао, то сам видео мојим рођеним очима и тицао мојим рођеним рукама. Али шта ћеш да кажеш, кад ти велим сад, како ми је уз друге небројене ствари и чудејства, које ми је Монтезинос показао – а то ћу ти причати приликом и у своје време у току нашега путовања, да не бих све сад причао – показао и три сељанке на оној прекрасној ливади, које су ђипале и скакале као козе, па чим сам их опазио, одмах сам познао, да је једна несравњена Дулсинеја од Тобоза, а оне две да су исте оне сељанке што су ишле с њом и с

којима смо говорили при поласку из Тобоза? Запитах Монтезиноса, да ли их познаје, а он ми одговори, да их не зна, али да мисли, да ће бити какве опчињене отмене сењоре, јер тек од неколико дана како су се показале на оним ливадама; а томе да се не чудим, јер да тамо имају многе друге сењоре из прошлих и садашњих времена опчињене у различним и чудним облицима, међу којима он познаје краљицу Хиневру и њену дуењу Кинтањону, које су точиле вино Лансароту, кад је дошао из Бретање.“

Када Санчо Панса чу свога господина да тако говори мишљаше да ће да полуди, или да пукне од смеха, јер како је знао праву истину од тобожних чини Дулсинејиних, којима је он био волшебник и заступник сведочанства, то сасвим јасно познаде, да му је господин померио памећу и сасвим луд, те му рече:

„У зао час и у зло време и у несрећан дан спустили сте се ви, драги мој господине, у онај свет и на злу срећу нашли сте се са господином Монтезиносом, који вас је таква вратио. Лепо сте ви били овде горе са својом читавом памећу, онако како вам је бог дао, говорећи мудре речи и давајући савете код свака корака, а не као сад, кад причате глупости, да се већ не могу замислити.“

„Пошто те познајем, Санчо,“ рече Дон Кихоте, „то ти речи на пода шта не узимам.“

„Ни ја богме ваше,“ одговори Санчо, „па ако ћете ме бити, или убити за оно што сам рекао, или што још мислим да кажем, ако ви своје речи нећете исправити и поправити. Ама кажите ми сад, кад смо у миру, како и по чему сте познали сењору нашу госпожду? па ако сте говорили с њом, шта је казала и шта је одговорила?“

„Познао сам је,“ одговори Дон Кихоте, „што је имала исто одело, које је имала, кад си ми је показао. Говорио сам јој, али ми ништа није одговорила, него ми окрену леђа и одјури тако журно, да је лобуд не би стигао. Хтедох да пођем за њом и бих то учинио, али ми рече Монтезинос, да се не трудим, јер би ми било залуду, а и онако да је ту час, кад треба да идем натраг из пећине. И то ми рече, да ће ми у своје време јавити, како су скинуте чини са њега и Белерме и Дурандарта са свима који су тамо; али што ми зададе највише муке од свега што тамо видех и опазих, беше то, кад ми је Монтезинос то говорио, приђе ми са стране, да ја ни опазио нисам, једна од пратилица неталичне Дулсинеје, па са сузним очима и дрхтавим и тихим гласом рече ми:

„Моја сењора Дулсинеја од Тобоза љуби вам руке и моли вас, да јој дате на знање, како сте, и пошто се налази у великој нужди, уједно вас моли што се понизније може, да јој изволите на ову сукњу овде од нова цица позајмити шест реала, или колико можете да дате, а она даје своју реч, да ће вам их вратити што скорије.“

Ја се пренеразих и удивих на ову молбу, те окренувши се сењору Монтезиносу, запитах га:

„Зар је можно, сењоре Монтезиносе, да опчињене отмене личности трпе нужду?“

На то ми он одговори:

„Верујте ми, господине Дон Кихоте од Манче, да оно што се зове нужда свуда се налази и свуда се шири и на свакога долази, па ни опчињенима не прашта: а кад је сењора Дулсинеја од Тобоза послала и иште тих шест реала, а залога изгледа да је добра, то вам не остаје, него да јој их дате, јер ће зацело бити у некој великој неприлици.“

„Залогу јој нећу узети,“ одговорих му, „али јој нећу дати ни оно што иште, јер имам само четири реала.“

„Ове јој дадох – а то су они, Санчо, што си ми их дао ономадне за милостињу сиротињи, коју бисмо срели на путу – па јој рекох“:

„Кажи, драга моја, твојој сењори, да ме душа боли код њене невоље и да бих хтео Фукар[35], да бих јој ову уклонио, па да јој дајем на знање, да не могу нити треба да имам среће, лишавајући се њеног милог погледа и разумна разговора, и да је молим што могу усрдније да изволи дати видети се и проговорити њеном заробљеном слузи и тужном витезу. Кажи јој и то, када се буде најмање надала, да ће чути, како сам се заклео и заветовао, као оно што је учинио маркез од Мантове, да ће осветити свога синовца Балдовина, када га је умирући нашао у планини, те да неће јести хлеба на трпежњаку, уз друге ствари што их је додао, докле га не освети; па ћу тако учини и ја и нећу мировати, него ћу пролазити кроз свих седам чести света са више пажње, него што је чинио португалски краљевић Дон Педро, докле не скинем чини сање.“

„Све то и још више дужни сте ви мојој сењори,“ одговори девица.

---

[35] Управо Фугер. У шеснаестом столећу Фугери су у Аугзбургу у Немачкој били оно у новчаном свету, што су данас Рочилди.

„Па узевши четири реала, у место да ми се поклони, поскочи, да се подиже у вис за два аршина.“

„О благи боже!“ викну овде Санчо; „зар је и то можно у свету и да су волшебници и њихове чини тако снажни, да су од здраве памети мога господина начинили такву невиђену лудост! О господине, господине, тако вам имена божија! помислите на се и повратите се ваше части ради, па немојте да верујете у те лудорије, које су вам завртнуле и пореметиле памет.“

„Ти ме волиш, Санчо, зато тако говориш,“ рече Дон Кихоте; „па како ниси искусан у светским стварима, свака ти се ствар чини немогућа, која је мало потежа; али ће бити прилике, као што сам ти казао, па ћу ти саопштити некоја од оних, што сам их тамо доле видео, па ћеш онда веровати ономе што сам овде казивао, а истина томе не допушта ни примедбу и отпор.“

ДВАДЕСЕТ ЧЕТВРТА ГЛАВА

У којој се казује тисућа ситница, које су исто тако глупе, као што су потребне за право разумевање ове велике повести.

Онај, који је преводио ову велику повест с оригинала, који је писао њен први сачинитељ Сид Амет Бененцелија, вели, да дошавши до главе о пустоловини у Монтезиносовој пећини, на страни су биле написане руком самога Амета ове речи:

„Не могу да разумем, ни ти могу да се уверим, да се храброме Дон Кихоту све оно баш онако догодило, као што је описано у пређашњој глави. Разлог је томе, што све пустоловине, које су се досад догодиле, биле су могуће и вероватне; али ова са пећином баш ништа нема, да би је човек држао за истиниту, јер је изишла из разумних граница. А овамо да мислим, да Дон Кихоте лаже, не могу, јер је он најистинитији племић и најплеменитији витез свога времена, па не би казао лаж, ма га стрељали. С дрге стране мислим, да је он то причао и казивао са свима поменутим околностима и да за тако кратко време није могао измислити толику гомилу лудости; зато ако ова пустоловина изгледа подметнута, ја нисам крив, па тако не тврдећи ни да је лажна ни истинита, написао сам је.

Ти, читаоче, пошто си разуман, суди онако, како ти се свиди, а ја нити треба, нити могу што више; тек држе као извесно, да је на самрти порекао и рекао, да је измислио, јер му се чинило да приличи и подноси уз пустоловине, које је читао у својим повестима.“

А затим наставља овако:

Рођак се нађе у чуду како због смеоности Санча Пансе, тако и због стрпљивости његовог господара, те мишљаше, да је услед задовољства, што га је имао, јер је видео своју сењору Дулсинеју од Тобоза, ако и опчињену, долазило оно благо расположење, што га је сад показивао; јер да тога није, речи и говор Санчов заслужили су да га добро издевета, пошто му се заиста чинило, да је доста безобразан био са својим господином, коме рече:

„Ја, господине Дон Кихоте од Манче, држим да сам што боље провео овај дан свама, јер сам ту у добиту са четири ствари. Прво, што сам познао вас, што држим за велику срећу. Друго, што сам дознао, шта има у овој пећини Монтезиносовој, уз промене Гуадијане и рујидерских језера, што ће поднети за мог *Шпањолског Овидија*, кога сад пишем. Треће, што сам дознао век од карата, јер су се у најмању руку морале употребљавати већ за ћесара Карла Великог, као што се даје извести из речи, за које велите да их је казао Дурандарте, када се пробудио после оног дугог времена, докле му је Монтезинос говорио, и казао: трпи па мешај карте. А те речи није могао научити опчињен, него још кад је био у Француској и у време поменутога ћесара Карла Великога. А тај доказ долази ми таман како треба за другу књигу коју сачињавам, то јест за *Допуну Верђилију Полидору у проналаску древности*. Ја мислим, да он у својој књизи није помишљао на то, да спомене карте, као што ћу сад да учиним ја, што ће бити врло важно, тим више, што ћу се позвати на тако озбиљна и тако истинита автора, као што је сењор Дурандарте.[36] Четврто, што сам поуздано дознао искон реци Гуадијани, који до сад људи нису знали.“

„Имате разлог,“ рече Дон Кихоте; „али бих желео знати, кад вам већ бог буде милостиван и добијете допуштење да печатате ове своје књиге, о чему сумњам,[37] коме сте наумили да их посветите?“

---

[36] Карте је изумео неки Никола Цепен за болести француског краља Карла VI; а Јаков Гренгонер у време краља Карла VII бојадисао их је. Брзо су се употребиле по свој Европи.

[37] За Сервантесова времена давали су у Шпањолској врло тешко допуштење за печатање књига.

„Има у Шпањолској доста господе и великаша, којима се могу посветити,“ одговори рођак.

„Нема их много,“ рече Дон Кихоте, „и то не што то не би заслуживали, него што не маре да то допусте, да се не би обавезивали на задовољење, које изгледа да треба да се даде раду и учтивости писаца. Ја познајем једног кнеза, који би могао попунити недостатак осталих са толиким преимућством, да кад бих се усудио да ово побројим, можда би побудио завист не у једним племенитим грудима;[38] али то ћемо сад оставити за згодније време, а сада пођимо да потражимо, где ћемо ову ноћ да проведемо.“

„Близу одавде,“ рече рођак, „има ћелија, у којој станује један пустињак, за кога веле, да је био војник, а држе га за добра кришћанина и за веома разумна и особито милостивна. Уз ћелију има малена кућа, коју је он саградио о свом трошку, али ако и јесте малена, могу у њој да се сместе гости.“

„Да ли тај пустињак има случајно кокошака?“ запита Санчо.

„Мало је пустињака, који их немају,“ одговори Дон Кихоте, „јер данас нису они онакви, какви су били у мисирским пустињама, који су се одевали поминим лишћем и хранили корењем из земље. А не мислим то тако, ако за ове добре кажем, да за то оне кудим, него хоћу да кажем, да данашње испаштање није такво, као некадашње што је билотешко и строго, тек зато сви су добри, ја их барем држим за добре; а кад све потече мутно, мање ће зла чинити претваралица, који се гради поштен, неголи јаван грешник.“

Докле тако говорише, видеше, како према њима иде један човек пешице, журећи се и шибајући мазгова, који беше натоварен копљима и алабардама. Стигавши их, поздрави их и обиђе. Дон Кихоте рече му:

„Добри човече, дела мало лакше, јер као да се већма журиш, него ли што ти мазгов потребује.“

„Не могу, господине, да се задржавам,“ одговори човек, „јер оружје што га видите, да га овде носим, треба да се сутра употреби, па зато не бива ни да оклевам, дакле збогом остајте. Али ако желите знати, рашта га носим, ја мислим ноћити ноћас у крчми, што је

[38] Ово се односи на грофа Лемоса, који је Сервантесу био покровитељ и коме је Сервантес посветио други део свог *Дон Кихота*.

тамо изнад ћелије; па ако вас исти пут води, тамо ћете ме наћи, где ћу вам чуда напричати, и сад по други пут остајте збогом.“

Па тако потера мазгова да Дон Кихоте не имаде кад да га пита, каква ће им то чуда да казује; а како је био у неколико љубопитљив и вазда га мучаше жеља да знаде што ново, то заповеди да се одмах полази, теда се пренећи у крчми, не свраћући у ћелију, где је рођак хтео да се зауставе.

Тако учинише, појахаше парипе и сва тројица упутише се правце ка крчми, куд стигоше пред што ће да се смркне. Рођак рече Дон Кихоту, да оду до ћелије, да мало срку. Чим то чу Санчо Панса, а он онамо упути сивца, па исто учинише Дон Кихоте и рођак; али Санчова зла срећа као да беше удесила, да се пустињак не деси дома, како им рече вицепустињица, коју затекоше у ћелији. Заискаше од најбољега. Она одговори, да га њен господар нема, али ако ће јефтиније воде, да ће им дати врло радо.

„Да сам хтео воде,“ рече Санчо, „успут има бунара, где бих се задовољио. Хај, Камачови сватови и обиље у кући Дон Дијега, колико пута пожелећу вас!“

С тиме махнуше ћелију и одјахаше према крчми, а мало даље угледаше момче, које пред њима изађе не баш врло журно, те га стигоше. Заврзао се маче, на који беше натакао завежљај или замотуљак, како се чињаше са његовим хаљинама, које као да су се састојале из чакшира и огртача и неколико кошуља, јер је на себи имао хаљетак од кадиве са зарукављем од кумаша, испод кога се видела кошуља; чарапе му беху свилене, а ципеле затубасте, као што је обичај на двору; могао је имати осамнаест или деветнаест година, лица весела и по изгледу окретна стаса; певаше песмице, да би се разонодио на путу. Када га стигоше, таман доврши једну, коју је рођак запамтио и овако је гласила:

Ево у рат води ме

Моја невоља.

Да је новца, била би

Кућа ми боља.

Први му проговори Дон Кихоте, који му рече:

„Ви, господичићу, сасвим весело путујете; ако бог да? ако је по вољи кажите нам.“

На то му одговори момче:

„Што тако весело путујем, то је са врућине и сиромаштине, а пут ми је у рат.“

„Како сиромаштине?“ запита Дон Кихоте, „јер за врућину већ може бити.“

„Господине,“ одговори момче, „у овом завежљају имам чакшире од кадиве према овоме хаљетку; ако их покварим на путу, не бих могао у граду у њима приказати се, а немам чиме да купим друге; и тако због тога, као и да бих се расхладио, идем овако, докле не стигнем до каквих пешачких чета, које су на дванаест миља одавде, где ћу себи наћи места, а даће се прилика, да оданде идем даље до пристаништа за укрцавање, које ће, веле, бити у Картађени; а волији сам имати краља за господара и служити га у рату, него ли какву придворну тврдицу.“

„Али ви ваљда имате какву повишену плату?“ запита рођак.

„Да сам служио каквог великаша од Шпањолске, или каквог отменог господина,“ одговори момче, „зацело бих је имао, јер то се добије, кад се служи господин, да се из предњег трема постане заставник или капетан, или се добије какав добар ужитак; али ја несрећник вазда сам служио код фркафуља и којекаквих дошљака уз плату и награду тако јадну и танку, да је половина од ње отишла, када сам хтео огрлицу да ушкробим, па би чудо било, када би двородржица код таквих дошао ма до какве пристојне среће.“

„Ма кажите ми, живота вам,“ питаше Дон Кихоте, „зар је можно, да за године своје службе нисте могли стећи никакву либерију?“

„Дали су ми две“, одговори двородржица; „али као што оном, који одлази из клоштра, пре но што положи фратарски обет, скину мантију и врате му његове хаљине, тако су моји господари мени враћали моје, јер кад би свршили свој посао, ради кога су дошли на двор, враћали су се кући и узимали натраг либерије, које су били дали само да би се хвастали.“

„Чудна *стилоркерија* (циганисање), како вели Талијан,“ рече Дон Кихоте; „ипак узмите то као срећу, што сте отишли из двора са тако лепом намером, како рекосте, јер у

свету нема ништа часније ни корисније, него прво служити богу и за тим своме краљу и природноме господару, нарочито у војничкој служби, у којој се добије, ако не више богатства, а оно барем више части, него ли пером, као што сам толико пута казао; јер ако су пером и основали више великих имања, него ли оружјем, ипак оружје има нешто више над пером, са неким сјајем, који се у њему налази, да надмашава све друго. А ово, што ћу сад да вам кажем, добро задржите у памети, јер ће вам бити од велике користи и за олакшицу у мукама, а то је, да уклоните представљање незгодних прилика, које вам се могу десити, јер од свију смрт је најгора, али ако је она лепа, онда ништа боље него умрети. Питаше Јулија Ћесара, оног храброг римског цара, која је смрт најбоља. Одговори: ненадана, напрасна и непредвиђена; па ако је и одговорио као незнабожац и без познавања правога бога, ипак је добро казао, када се није освртао на обично човечије осећање; јер да узмемо, да погинете у првом сукобу и бој у, било да вас погоди зрно из топа, или вас однесе лагум, па шта мари? умрети се мора, па је ствар свршена; а како Терентије вели, лепши је војник, који погине у бој у, него ли који је жив и здрав у бегству; а толико славе задобија добри војник, колико слуша своје капетане и старешине; па имајте на уму, синко, да је лепше, кад војник мирише на барут, него ли на мошус, и ако вас старост затече у том часном занимању, па нека сте и пун рана и хром и сакат, затећи ће вас барем у части и таква, да вас сиромаштина не може понизити, утолико више, што су већ издане наредбе, како да се издржавају и лече стари и осакаћени војници; јер није лепо, да се с њима оно чини, што имају обичај да чине они, који отпуштају и слободу дају својим црнцима, кад су ови већ остарили, и не могу да раде, те пуштајући их из куће као слободне, дају их у ропство глади, које се неће моћи опростити, него са смрћу. А за сад нећу више говорити, него да се попнете на сапи моме коњу до крчме, а тамо ћете вечерати са мном, а сутра ћете наставити пут, који нека би вам био срећан, као што заслужују ваше жеље.“

Двородржица не прими понуду на сапе, али прими да вечера с њим у крчми, а ту ће Санчо рећи у себи:

„Хвала богу! зар је можно, да човек, који уме да каже такве, толике и тако лепе ствари, као што их је сада казао, вели, да је видео оне немогуће лудорије, што их прича о Монтезиносовој пећини? Али сад, што му драго!“

У то стигоше у крчму, кад се смркавало, и не без Санчова задовољства, кад виде, да је његов господар држао за праву крчму, а не за замак, као иначе.

Чим су ушли, а Дон Кихоте запита крчмара за човека са копљима и алабардама, који му одговори, да је у коњушници, где подмирује мазгова; исто учинише са својим магарцима рођак и Санчо, давши Росинанту најбоље место у коњушници.

ДВАДЕСЕТ ПЕТА ГЛАВА

У којој се показује пустоловина са њакањем, као и забава са луткама, уз знаменита прорицања мајмуна погађача.

Дон Кихоте не могаше да дочека да се хлеб испече, као што се каже, док не чује и не дозна за чудеса, која је обећао човек што је носио оружје. Он га потражи тамо, где је крчмар био рекао да је, нађе га и рече му, да му свакако одмах каже, што има да казује на оно, што га је на путу питао. Човек му одговори:

„За казивање мојих чудеса хоће се да је на тенане, а не бива овако с ногу; пустите ме, добри господине, да подмирим моје живинче, па ћу вам причати оно, чему ћете се чудити.“

„Ако је за тим стало,“ рече Дон Кихоте, „ја ћу ти у свему помоћи.“

Па тако и учини, чинећи јечам и чистећи јасле, а ово снисходјење обвеза човека, да му драге воље казује оно што је желео, те пошто се посади на једну клупу и Дон Кихоте узањ, имајући као приседнике и слушаоце рођака, двородржицу, Санча Пансу и крчмара, поче овако говорити:

Ваља да знате, да у једном селу, што је од ове крчме на четири миље и по, деси се, да његовом кмету са пакости и преваре једне његове слушкиње – а дуго би било да се то прича – нестаде магарац, те ако је кмет и чинио што се могло, не могаше да га нађе. Како сви кажу, било је прошло две недеље дана, откако је нестало магарца, кад се оштећени кмет нађе на пијаци, а други кмет из истога села рече му:

„Дај, куме, муштулук, јер ти се нашао магарац.“

„Хоћу ти дати, и добар, куме,“ одговори онај други, „али ми кажи, где се јавио?“

„На брду,“ одговори налазач; „видео сам га јутрос без самара и какве опреме, а био је тако мршав, да је жалост била гледати га; али је тако подивљао и уђудио се, да када му приђох, а он побеже и завуче се у најдаљи крај од брда; ако хоћеш, да идемо нас двојица да га тражимо, само ме пусти да ову магарицу одведем кући, па ћу се одмах вратити.“

„Хоћеш ми учинити велику љубав,“ рече госа од магарца, „а ја ћу гледати, да ти вратим на исти начин.“

Ето са свим тако и на такав начин, као што вам ја причам, причају то сви који знају, како је та ствар била. Једном речи, оба кмета одоше пешке и држећи се за руке на брдо, а кад стигоше тамо на место, где су мислили да ће наћи магарца, не нађоше га, нити им се он у свој оној околини указа, ако су га и тражили својски. Видећи да нема магарца, рећи ће онај кмет што га је видео оном другоме

„Знаш шта, куме, нешто ми паде на ум, чиме ћемо без сваке сумње моћи то живинче наћи, па ма се скрило у земљину утробу, а не у брду; а ево шта је: ја знам дивно њакати, па ако и ти знаш колико толико, ствар је готова.“

„Велиш колико толико, куме?“ одговори онај други; „вала не дам у томе преда се никоме, па ни самим магарцима.“

„То ћемо сад видети, одговори други кмет; јер ја велим, да ти одеш на једну страну од брда, а ја на другу, тако да га обиђемо и прођемо сасвим, па ћеш овда онда заревати ти и заревећу ја, и не може бити иначе, него ће нас магарац чути и одговорити нам, ако буде на брду.“

На то одговори магарећи госа:

„Е, куме, баш си се добро досетио и види се, да си паметан човек.“

Па се растадоше према договору, те тако рећи у исти мах зареваше и сваки од њих превари се њакањем другога и похита да се нађу, а кад се састадоше, рече оштећени:

„Да л' то може да буде, куме, да оно није њакао мој кењац?“

„Није он, него ја,“ одговори онај други.

„Морам да кажем,“ рече госа, „да између тебе, куме, и магарца нема никакве разлике, у колико се тиче њакања, јер свога века тако што нисам видео ни чуо.“

„Ова хвала и ласкање,“ одговори онај други, „боље приличи и пристаје теби, куме, него ли мени; јер тако ми бога, који ме је створио, ти би могао по два њакања прида дати и највештијем њакалу у свету; јер умеш добро да дигнеш глас, умеш да га уздржаваш у своје време и да га умераваш, па оно много и брзо извијање, једанпут рећи, признајем да сам побеђен и теби уступам славу и хвалу за такву ретку вештину.“

„Онда морам да кажем,“ на то ће госа, „да ћу себе у будуће држати за што боље и мислићу да нешто знам, јер имам једну вештину; јер ако сам и мислио да добро њачем, никад нисам мислио, да баш тако њачек, као што кажеш.“

„А ја велим на то,“ одговори други, „да се у овом свету губи многа ретка способност и да оне нису на свом месту код оних, који не знају да их употребе.“

„Наше,“ на то ће госа, „ако нису слични случајеви, као што је овај наш, не могу вам послужити у другима, па и у овоме дај боже да буде какве вајде.“

После ових речи опет се растадоше и почеше ревати и увек се преварише и наново се састадоше, докле не уговорише као знак, да би се знало да су они, а не магарац, да по два пута њачу једно за другим. Удвајајући тако сваки пут њакање, прођоше сво брдо, али им се изгубљени магарац не одазва ни знацима. И како да им јадник и несрећник одговори, кад га нађоше у најгушћој шуми, где су га курјаци изели? А кад то виде госа, рече:

„Ја сам се већ чудио, што нам се не одазива, јер да није мртав, би њакао, кад би нас чуо, или не би био магарац; но како сам те, куме, за то чуо њакати онако лепо, држим да нисам штетовао, што сам га тражио, ако сам га и нашао мртва.“

„Твоја је старија, куме,“ одговори други, „јер кад опат добро поје, пристаса за њим ђак.“

С тим се неутешни и промукли врате у своје село, где својим пријатељима, суседима и познаницима причаше, колико су се намучили тражећи магарца, претерујући у похвали њакачке вештине у другога, а све то дознаше и чуше људи из суседних села; а ђаво, који не спава, како радо сеје и просипа свађу и неслогу, где год може, заподирући

кавгу из ветра и велике раздоре из ничега, уреди и удеси, да људи из других села, кад би видели кога из нашега села, стану њакати, као да им замерају, што су наши кметови њакали. Деца то прихватише, па као да је доспело у руке и уста свију ђавола из ада, те се њакање рашири од села до села, тако да се сељаци из њакаћега села знају и разликују, као што се разликују црнци од белих, и дотле је дошло са том немилом шалом, да су много пута оружаном руком и у гомили они поругани ударали на ругаче, нити ту помаже краљ ни власт, ни страх ни стид. Ја мислим, да ће сутра или прексутра људи из мога села, а то је оно од њакања, изићи у поље на друго село, које је на две миље од нас, а то је једно од оних, која нам највише пакосте, па да бисмо изашли што опремљенији, носим ова купљена копља и алабарде, као што сте видели. И то су она чудеса што сам казао да ћу вам их причати; а ако вам није то чудно, ја вам не знам друго.

С тим доврши свој говор добри овај човек; а у тај пар уђе на врата од крчме један човек, сав обучен у срнећу кожу, чарапе, чакшире и гуњче, те повика:

„Господине крчмару, има ли конака? јер долази мајмун погађач и вертеп, како је Мелисендра ослобођена.“

„Их, триста му!“ рече крчмар, „ма ово је господин мајстор Педро; хоћемо лепо провести ноћ.“

Заборавио сам да кажем, да је тај мајстор Педро имао на левом оку и скоро на половини образа везану мараму од зелена тафета, знак, да му је цела та страна морала бити болесна; а крчмар настави:

„Добро нам дошли, сењоре мајстор Педро! А где је мајмун и вертеп, ја их не видим?“

„Ту су већ близу,“ одговори онај у срнећој кожи, „само сам ја дошао напред, да видим, има ли конака.“

„Не бих га дао ни самом дуки Алби, само да бих да дао сењору мајстору Педру,“ рече крчмар; „нека дође мајмун и вертеп, јер у крчми има за ноћас људи, који ће платити да виде вертеп и мајмунову вештину.“

„Нека је у добри час,“ на то ће онај са завојем, „а ја ћу спустити цену и задовољићу се да ми се трошак накнади, па идем да доведем кола са мајмуном и вертепом.“

И затим опет оде из крчме.

Одмах запита Дон Кихоте крчмара, какав је то мајстор Педро и какав има вертеп и мајмуна. Крчмар му одговори:

„Тај је на гласу са својих лутака и одавна иде по арагонској Манчи и показује вертеп, како је славни Дон Гајферос ослободио Мелисендру, што је једна од најбољих и нејлепше приказиваних повести што смо их од толико година видели у овом крају краљевине; такође води уза се мајмуна са најрођом способношћу што се видела у мајмуна, нити се може замислити код људи, јер кад га што питају, он слуша што га питају и онда скочи на раме своме госи, пригне му се уху и каже му одговор на оно што га питају, а мајстор Педро за тим га саопшти, а о ономе што је било казује много више, него о оном што ће да буде; и не погађа увек све, тек већином неће се преварити, тако да мислимо, да ће у њему бити сам ђаво. За свако питање узима по два реала, ако мајмун нањ одговори, хоћу рећи, ако његов госа одговори на њега, пошто му је он одговор пришапнуо; па тако мисле људи, да је тај мајстор Педро врло богат и да је човек галантан, како веле у Талији, и добар другар; па живи што се може боље: говори за шесторицу, пије за дванаесторицу, све на рачун свог језика и свога мајмуна и вертепа.“

У то врати се мајстор Педро, а на једним колима беше вертеп и велик мајмун без репа са стражњицом као од пусти, иначе не особито ружан.

Чим га угледа Дон Кихоте, а он га упита:

„Кажи ми сењоре погађачу какве ћемо рибе добити? шта ли ће бити од нас? А ево моја два реала.“

Па заповеди Санчу, да их даде мајстор Педру, који одговори место мајмуна и рече:

„Господине, ова животиња не одговара, нити казује за ствари које ће доћи; нешто зна за прошасте, а за садашње тек помало.“

„Таман!“ рече Санчо; „не дам ја ни паре, да ми кажу оно што ми се десило, јер ко ће то боље знати од мене? а да плаћам за оно што знам, била би велика глупост; али кад зна што је сад, ево моја два реала, па нека ми каже сењор мајмуњејши, шта ради сад моја жена Тереза Панса и чиме се занима?“

Мајстор Педро не хте узети новце, рекавши:

„Нећу да примам награду у напред, докле нису биле учињене услуге.#

Па ударивши десном руком два пута по левом рамену, у једном трену прискочи му мајмун и принесавши уста уху, врло брзо стаде шклоцати зубима и пошто тако учини кроз једно *веровање*, другим скоком спусти се на земљу, а у исти мах мајстор Педро спусти се журно на колена пред Дон Кихота и обгрливши му ноге, рече:

„Ове ноге грлим, као да грлим оба ступа Херкулова, о славни ускрситељу забораву већ предатога скитничкога витештва! о никад достојно не похваљени витеже Дон Кихоте од Манче, душо обезнањенима, потпоро онима који хоће да падну, мишицо палих, наслоне и савете свима несрећнима!“

Дон Кихоте беше пренеражен, Санчо удивљен, рођак зачуђен, двородржица убезекнут, збуњен онај од њакања, крчмар у недоумевању и једном речи сви беху поплашени, који су чули речи вертепара, а он настави:

„А ти, о добри Санчо Панса, најбољи коњушару најбољега витеза у свету, буди весео, јер твоја добра жена Тереза добро је и у овај пар чешља перајицом либру лана, а у боље веровање има с леве руке крњ бардак, који хвата подоста вина, и тиме се у свом послу забавља.“

„То сасвим верујем,“ рече Санчо, „јер је то права добросрећница, и да није ревњива, не бих је дао ни за дивкињу Андандону, за коју вели мој господин, да је била врло разборита жена и добра домаћица, а моја Тереза од оних је, које не маре да компраче, па ма то било на рачун њених наследњика.“

„Ја сада вели,“ узе ту реч Дон Кихоте, „да ко много чита и много путује, тај много види и зна много. Ово велим, јер какво би уверавање било довољно да ме увери, да у свету има мајмуна који погађају, као што сам сад видео својим очима? јер ја сам главом Дон Кихоте од Манче, као што је овај добри створ казао, премда је у неколико претерао у мојој хвали; али био ја ко му драго, ја хвалим бога, што ми је дао срце меко и болеће, које је увек наклоњено да чини добра свакоме, а зла никоме.“

„Кад бих имао новаца,“ рече двородржица, „питао бих сењора мајмуна, шта ће ми се догодити на мом садашњем путу.“

На то одговори мајстор Педро, који се већ беше дигао од ногу Дон Кихота:

„Ја сам већ казао, да ово звере не одговара за будућност, а кад би одговарало, не би сметало што немате новаца, јер да бих био услужан према господину Дон Кихоту, који је овде, махнуо бих се сваке користи у свету; а сад пошто ми је то дужност и што хоћу да му прибавим уживање, хоћу да наместим мој вертеп и да свима који су у крчми учиним радост без икакве наплате.“

Кад то чу крчмар, сав весео означи место, где се може наместити вертеп што се у часку учини.

Дон Кихоте није био особито задовољан са мајмуновим погађањем, јер му се чињаше да је неприлично, да један мајмун погађа било будуће, било бивше ствари; и тако докле мајстор Педро намешташе вертеп, оде Дон Кихоте са Санчом у један угао од коњушнице, где их нико не могаше чути, и рече му:

„Виш, Санчо, ја сам добро промишљао о чудној вештини онога мајмуна, па ми се чини, да нема сумње, да му је госа мајстор Педро начинио ћутке или изрично уговор са ђаволом.“

„Ако је тесто густо и од ђавола,“ рече Санчо, „нема сумње, да ће бити врло нечисто; али коју би вајду имао тај мајстор Педро да се држи таква теста?“

„Ниси ме разумео, Санчо; хоћу само да кажем, да мора имати какав договор са ђаволом, откуда је дошла она вештина у мајмуна, којом заслужује хлеб, а кад се буде обогатио, предаће му своју душу, јер тај свеопшти непријатељ то иште; а то држим отуда, што видим, да мајмун одговара само на прошле и садашње ствари, а ђаволово знање не може се даље ни простирати; јер оне од будућности зна само по домишљању, и то не свакад, пошто је једино богу остављено да знаде времена и лета, и за њега нема прошлости ни будућности, него је све садашњост; а кад је тако, као што јесте, онда је јасно, да тај мајмун говори са ђавољим стилом, и чудим се, да га нису пријавили светом звању инквизиције и испитали га и потанко дознали, силом кога погађа; јер толико стоји, да тај мајмун није звездочатац, нити му госа ни он знају подизати оне фигуре које се зову судске,[39] што се данас толико употребљавају у Шпањолској, да нема бабе, ни

[39] Подизати судске фигуре, звао се у звездачатаца начин којим су одређивали положај дванаестим сазвездијама у зодијаку, планетама и звездама некретницима у одређени час, да би могли отуда извести рођданик.

дворoдржице, нити крпе, који се не би латио да подигне фигуру, као да је то доњак, који је пао на земљу, те својим незнањем и лажама само помрчавају дивну истину науке. За једну госпу знам, да је питала једног од тих фигураша, да ли ће њена једна мала кучка бити суштена и оштенити се и какве ће боје бити њени штенци. На то фигураш подиже фигуру и одговори, да ће кучка бити суштена и да ће оштенити три штенета, једно зелено, друго црвено и треће коласто, али с условом, да се та кучка спари између једанаест и дванаест часова дању или ноћу и да то буде у понедељак или у суботу; а шта би? после два дана црче кучка што се прејела, али господин фигураш остаде у оном месту на гласу као најпоузданији фигураш, као што су то сви фигураши, или већина им.“

„Ипак бих желео,“ рече Санчо, „да ви кажете мајстор Педру, нека пита свога мајмуна, да ли је оно истина што се с вама догодило у Монтезиносовој пећини; јер ја бих рекао, да ми не замерите, да је све то било варанција и лагарија, или бар да сте ви то сањали.“

„Све може да буде,“ одговори Дон Кихоте, „али ћу учинити по твоме савету, ако у томе и имам неку двоумицу.“

У то дође мајстор Педро, тражећи Дон Кихота, да му каже, да је вертеп већ намештен, па нека му господство дође да га види, јер је вредно видети га. Дон Кихоте саопшти му своје мисли и замоли га, да пита одмах свога мајмуна, нека му каже, да ли су неке ствари, које су му се десиле у Монтезиносовој пећини, биле сан или јава, пошто му се чини, да је и једно и друго.

Мајстор Педро не одговори ништа на то, него оде по мајмуна и метнувши га пред Дон Кихота и Санча, рече:

„Погле, сењоре мајмуне, овај витез жели знати, да ли су неке ствари, које су му се десиле у некој пећини што се зове Монтезиносова, биле лажне или истините.“

Пак учинивши му обичан знак, мајмун му се попе на лево раме и пошто му тобоже нешто пришапну, рече мајстор Педро за тим:

„Мајмун каже, да је нешто од онога, што сте видели или искусили у реченој пећини, лажно и нешто вероватно; и то је што зна на то питање и ништа више; а ако

желите знати што више, у први петак одговориће на све, што ћете га питати, а за сад му је крај знању, које му неће доћи пре петка, као што рекох.“

„Јесам казао,“ викну Санчо, „да ми се не може од онога, што сте ви, господине, говорили о догађајима у пећини, доказати истина, па ни од половине?“

„Искуство ће показати, Санчо,“ одговори Дон Кихоте, „јер време, које открива све ствари, не оставља ни једну, да је не изнесе на видело сунца, па ма била скривена у земљину крилу; а за сад нека је то одста, па ајдемо да видимо вертеп доброга мајстор Педра, јер ми се чини, даће то бити једна новост.“

„Како једна?“ на то ће мајстор Педро; „шесет хиљада има их мој вертеп; кажем вам, господине Дон Кихоте, да је то ствар, какве данас више нема у свету, и вредно је видети, па делима верујте, а не речима; него руке на посао, јер је касно, а имамо много шта да урадимо и да кажемо и покажемо.“

Дон Кихоте и Санчо послушаше и одоше тамо, где је вертеп већ био намештен и отворен, пун на све стране запаљених малих воштаница, те се светлио и блистао. Кад тамо дође, оде мајстор Педро за вертеп, јер он је требао да удешава фигуре у њему, а на пољу се намести једно слушче мајстор Педра, да тумачи и објашњава тајне тога вертепа; у руци држаше прутић, којим означаваше фигуре, које су излазиле. Пошто се сви што их је у крчми било наместише пред вертепом, а некоји на земљу поседаше, и пошто се Дон Кихоте, Санчо, дворoдржица и рођак наместише на најбољим местима, поче тумач говорити оно што ће чути и видети онај, који буде слушао или читао следећу главу.

ДВАДЕСЕТ ШЕСТА ГЛАВА

У којој се наставља забавна пустоловина са вертепом,
уз друге ствари заиста особито добре.

Умукнуше сви Тирци и Тројанци, хоћу рећи, сви који гледаше у вертеп мотрише на уста тумачева, који ће да им објасни чудеса, кад се у вертепу зачуше многи бубњи и трубе и опалише се многи топови, али овај урнебес не потраја дуго, а за тим подиже свој глас момче и рече:

„Ова истинита повест, која се овде приказује вама, узета је од речи до речи из француских летописа и шпањолских романца, које се певају у народу и код дечурлије по улицама. Говори о томе, како је господин Дон Гајферос ослободио своју жену Мелисендру, која је била заробљена у Шпањолској у маварским рукама у граду Сансуењи, јер тако се тада звао град, који се сада зове Сарагоса; па погледајте како се Дон Гајферос игра даме, као што се пева:

Игра се даме сењор Дон Гајферос,

Јер Мелисендру већ заборавио.

„А ово лице, које овде излази са круном на глави и скиптром у руци, цар је Карло Велики, природни отац исте Мелисендре, који љутит што види нерад и немар свога зета, дошао је да га кара; па погледајте, како га жестоко и љуто кара, да се чини, хоће да му скиптром одмери једно тесте по глави, а баш има писаца који веле, да га је ударио и много му удараца дао; и пошто му је казао много речи о опасности, у којој му је образ, ако неће својој жени прибавити слободу, кажу да му је рекао:

Ја ти рекох, сад гледај!

„Погледајте сад како се цар окренуо и оставио Дон Гајфера љутита, који, као што видите, фрља у јарости далеко од себе даме и камење, па нагло иште оружје, а од свога братића Дон Ролдана иште у наруч његов мач Дуриндану, па како Дон Ролдан неће да му га даде, него му нуди своје друштво у мучну послу; али храбра љутица неће да прими понуду, него вели, да је он довољан сам да ишчупа своју жену, па да су је метнули и у најдубљу дубину у земљи, па с тиме оде да се оружа и за тим да полази.“

„Окрените очи на ову кулу што се овде види, за коју се мисли, да је једна од кула на Сарагосанској тврђави, коју данас зову Алхаферија, а она дама, што се указује на оном доксату обучена по маварски, несравњена је Мелисендра, која оданде често погледа према Француској и мислећи на Париз и на свога мужа, теши се у своме ропству. А погледајте и нов један случај, који се сад збива, а можда никад није дотле виђен. Видите ли оног

Мавара, који полако и метнувши прст на уста, шуња се иза мелисендриних леђа? Сад погледајте, како јој даде пољубац усред уста, па како она одмах отпљува и брише се белим рукавом своје кошуље, те како се вајка и од муке чупа своју лепу косу, као да је ова крива ружну делу. Сад погледајте онога озбиљнога Мавара у оном ходнику, а то је краљ Марисилио од Сансуење, који је видео неприличност маврову, па ако му је и био рођак и добар пријатељ, одмах заповеди да га ухвате и одвале му двеста дегенека и да га проведу кроз главне улице у граду са викачима пред њим и пандурима за њим; па погледајте овде, како извршују пресуду, тек што је кривица учињена, јер у Мавара нема трговлачења, ни доказивања и оклевања као у нас.“

„Дијете, дијете,“ викну овде Дон Кихоте, „казуј ти твоју повест, а немој да се упушташ у странпутице и кривудање, јер ако ће да се истина на чисто изведе, ишту се многи докази.“

И мастор Педро рече изнутра:

„Остави се разлагања, момче, него чини оно, што ти каже овај господин, што ће бити најбоље; држи се ти просте песме и немој много да извијаш, јер што је сувише танко, кида се.“

„Добро, учинићу тако,“ одговори момче и даље настави: Ова прилика, што се овде указује на коњу у гасконској кабаници, главом је Дон Гајферос, кога очекује његова жена, па већ добивши освету за безобразност заљубљенога Мавара, са бољим и спокојнијим држањем стала на доксат од куле и говори са својим мужем мислећи да је какав путник, са којим изведе све речи и разговор из оне романце, која вели:

Идеш ли у Француију, витеже,

За Гајфера распитај

„Ја то овде нећу наводити, јер опширност хоће да роди досадност; доста је казати, да се Дон Гајферос покаже и да по веселим покретима мелисандриним видимо, да га је она познала, тим пре кад видимо, како се спушта са доксата, да седне коњу на сапи иза свог врлога мужа. Али да несреће! јер један крај од сукње запне за један од гвоздених шиљака на доксату и она оста висећи у ваздуху, не могући доспети на земљу. Али погледајте, како милосрдно небо притиче у највећој невољи, јер прође Дон Гајферос, па не мареће да ли ће

се поцепати или неће богата сукња, шчепа је и силом је свуче на земљу, па за тим у часку је метну на сапе своме коњу да га опкорачи као човек и рече јој, да се добро држи и да га рукама обухвати, тако да јој се на његовим прсима прекрсте да не би пала, пошто сењора Мелисендра није била вична таквом јахању. Погледајте и то, како коњ хрзањем даје знак, да је задовољан са храбрим и лепим теретом, који носи са својим господарем и госпођом. Погледајте, како се окренуше и изађоше из града, па весели и радосни упутише се Паризу. Пођите у миру, о двоје несрвањених правих љубавника; стигните здраво у ваш жељени завичај и нека вам судбина не ставља препоне у вашем срећном путовању; очи ваших пријатеља и рођака нека вас гледају, како у миру проводите дане – да би били несторови! – који вам остају од живота!“

Овде мајстор Педро наново диже глас и рече:

„Полако, синко, не пењи се, јер свако печење од зла је.“

Тумач ништа не одговори, него настави даље:

„Десише се некоје беспослене очи, које обично све виде, па видеше и спуштање и пењање мелисендрино, о чему јавише краљу Марсилију, који одмах заповеди, да се удара на узбуну; па гледајте, са каквом скорошћу, јер град хоће да се сруши од силних звона, која зазвонише са свију мунара на џамијама.“

„А, то не,“ рећи ће ту Дон Кихоте; „ово са звонима није мајстор Педро добро погодио, јер Мавари немају звона, него ударају у бубње и дувају у дулсајине, што су као наше трубе; а оно са звонима у Сансуењи свакако је велика глупост.“

Чувши то мајстор Педро, престаде звонити и рече:

„Немојте, господине Дон Кихоте, да гледате на те детињарије, нити иштите да су ствари са свим савршене, јер тога не бива. Зар се сад не приказују обично тисуће глума пуних неприличности и глупости, па ипак пролазе што боље, људи их слушају не само с одобравањем, него са дивљењем, које прелази меру? Настави, момче, па само говори, јер нека се мени пуни кеса, па ма било неприличности више него што је зрна прашине.“

„Тако је,“ прихвати Дон Кихоте, а момче рече:

„Погледајте, колика и каква сјајна коњица излази из града да вија оно двоје католичанских љубавника, како треште трубе, како јече дулсајине и како лупају бубњи и

таламбаси; страх ме је, да ће их стићи и вратити везане за реп њиховога коња, што би страшно било погледати.“

Кад Дон Кихоте виде толике Маваре и чу толики урнебес, учини му се, да ће добро бити да помогне бегунцима, па дигнувши се на ноге, викну:

„Док сам ја жив, нећу допустити, да се преда мном учини насиље таквом витезу, и таквом смелом љубавнику, као што је Дон Гајферос. Станите, пиједна траго, нити га гоните и вијајте, иначе са мном имате посла!“

Са тим речима трже мач и једним скоком обре се до вертепа, па журно и са невиђеном помамом стаде мачем млатити по маварским лутками, једне раскољаваше, другима скидаше главе, треће скатећи, четврте комадајући, да међу многим другим ударцима један му такав беше, да се мајстор Педро није погнуо, скрио и згрчио, би му главу отфикарио лакше, него да је била од медена колача. Мајстор Педро викаше:

„Престаните, господине Дон Кихоте, па погледајте, да ти што их полутате, комадате и убијате, нису прави Мавари, него лутке од теста. Ма ето ми несрећнику полупасте и упропастисте све моје имање!“

Али код свега тога Дон Кихоте не престајаше да пљуском пушта ударе мачем, бодеже, да сече и коље. Најпосле, ни колико је за два *веровања* сруши сав вертеп на земљу, а све његове справе и лутке беху искомадане и оштећене, краљ Марсилио беше рањен, а цару Карлу Великом раскољена круна и глава на двоје. Збор од слушалаца беше пренеражен, мајмун утече на кров од крчме, рођак се поплашио, двородржица се препао, сам Санчо Панса беше у највећем страху, јер како се клео, пошто је бура била прошла, још никада не беше видео свога господина тако грозно разјарена.

Пошто дакле посве разори вертеп, Дон Кихоте умири се мало и рече:

„Е хтео бих да су ми овде сада сви они, који не верују и неће да верују, колико су у свету корисни тумарачи витезови. Ето да се ја овде нисам нашао, ко зна, шта би било од ваљанога Дон Гајфероса и лепе Мелисендре; зацело би их они пси досад били стигли и би им учинили какву срамоту. Једном речи, да живи тумараче витештво над свима другим живим стварима у свету!“

„Да, нека живи,“ рече овде тужним гласом мајстор Педро, „а ја нека умрем јер сам тако несрећан, да са краљем Дон Родригом могу рећи:

Јуче власник од Шпањолске,

Данас немам једног крова,

Да га могу својим звати

Нема ни пола часа, ама ни пола тренутка, како сам био господар од краљева и царева, имао сам моје коњушнице и ковчеге и вреће пуне небројених коња и бескрајња накита, а сад сам неутешан и утучен, сиромах и просјак, а сврх свега без мога мајмуна, јер бога ми, докле га опет добијем, хоћу имати љуте муке; па све то због непромишљене јарости овога господина витеза, за кога веле да помаже сирочад и исправља кривде и да чини друга милосрдна дела, а само код мене промашио је своју племениту намеру, нека је слава и хвала небесима у најузвишенијим њиховим боравиштима! Једном речи, *витез од Жалосна Лица* морао је баш моје прилике да нагрди.“

Санчу Пансу ражали се на речи мајстор Педра и рече му:

„Немој да плачеш, мајстор Педро, нити да се вајкаш, јер ми срце параш, јер хоћу да ти кажем, да је мој господин Дон Кихоте такав католик и савестан кришћанин, ако само види, да ти је учинио какву штету, хоће ти све накнадити и исплатити и задовољити те боље, него што си кваровао.“

„Кад би ми господин Дон Кихоте платио нешто од онога што ми је покварио, па бих био задовољан, а његова милост спасла би своју душу, јер не може ономе бити спаса, који држи туђе добро против воље правога власника и неће да га враћа.“

„Тако је,“ рече Дон Кихоте; „али досад, мајстор Педро, ја не знам, да имам какву вашу ствар.“

„Како да немате?“ одговори мајстор Педро; „А ово комађе што је на овој тврдој и голој земљи, ко га је разбацао и уништио, него непобедна сила ове снажне мишице? а чија су била ова телеса него моја? па чиме сам се издржавао, него њима?“

„Е сад тврдо верујем,“ рече ту Дон Кихоте, „што сам већ толико пута веровао, да они волшебници, који ме гоне, изнесу пред моје очи прилике онако како су, а онда их

преокрећу и измењају онако, како они хоће. Заиста и збиља кажем вам, господо која ме чујете, да ми се учинило све што се овде догађало, да се на длаку онако догађало, да је Мелисендра била Мелисендра, Дон Гајферос Дон Гајферос, Марсилио Марсилио и Карло Велики Карло Велики; зато и се побудио гнев и да бих вршио моју дужност, као тумарећи витез, хтео сам да помогнем и да будем на руци онима, који беже, па са том лепом намером учиних оно што сте видели; ако ми је испало наопако, није моја кривица него оних поганаца, који ме гоне; па са ове моје погрешке, ако и није дошла од пакости, хоћу сам себе да осудим да платим накнаду; нека мајстор Педро види шта ће да иште за покварене лутке, а ја сам готов да му то платим одмах у здраву данашњу кастилијанску новцу.“

Мајстор Педро поклони му се и рече:

„Од нечувена кршћанства храброга Дон Кихота од Манче, истинскога помоћника и потпоре свију невољних и притешњених скитница, нисам се мањему ни надао; а ево господар крчмар и велики Санчо нека буду посредници и проценитељи између вас и мене у ономе што вреде и могу вредети већ покварене лутке.“

Крчмар и Санчо рекоше, да пристају на то, а мајстор Педро подиже са тим са земље краља Марсилија од Сарагосе, о главу смањенога, и рече:

„Овде се већ види, колико је немогуће да се овај краљ поврати у његово раније стање, па зато мислим, не трчећи пред бољи суд, да ми се даде четири реала и по за његову смрт, конац и свршетак.“

„Даље!“ рече Дон Кихоте.

„Онда за ово преполовљење од горе до доле,“ настави мајстор Педро, узевши расцепљеног цара Карла Великога, „неће бити много, ако тражим пет реала и четвртину.“

„Није мало,“ примети Санчо.

„Није ни много,“ прихвати крчмар; „али да узмемо у средњу руку, па да проценимо на пет реала.“

„Нека му се даду потпуних пет и четвртина,“ рече Дон Кихоте, „јер код ове велике нерђе није стало до четвртине више или мање; па свршујте брзо, мајстор Педро, јер је време да се вечера, а ја бих рекао да сам гладан.“

„За ову лутку,“ рече мајстор Педро, „која је остала без носа и једног ока, а то је лепа Мелисендра, иштем два реала и дванаест мараведа, и мислим, да је то право.“

„Но, ту би ђаво морао метнути свој прст,“ рече Дон Кихоте, „ако Мелисендра са својим мужем није досад већ барем на француској граници; јер њихов парип изгледао ми је пре да лети, а не да трчи, и зато нема рашта да ми се мачак продаје место зеца и да ми се ту Мелисендра износи без носа, а она друга, ако узмемо ствар како јесте, сад ужива са својим мужем на сав мах у Француској. Нека бог свакоме буде у помоћи, господине мајстор Педро, па сви дај да идемо правим путем и са чистим срцем, па наставите.“

Видећи мајстор Педро, да Дон Кихоте реве на лево и да се враћа на своју пређашњу лудост, не хте да му измакне, те му рече:

„Биће да ово није Мелисендра, него каква од девица, које је служе, па са шест мараведа што ће ми их дати бићу задовољан и добро плаћен.“

На тај начин уцењиваше се многе друге оштећене лутке, те пошто их умераваше оба изабране судије на задовољство странака, изађе накнада на четрдесет реала и три четврти; а кад Санчо ово одмах исплати; заиска мајстор Педро још два реала за труд, докле ухвати мајмуна.

„Подај му их, Санчо,“ рече Дон Кихоте, „али не да хвата мајмуна, него да се опије;[40] а ево дао бих муштулука две стотине ономе, који би ми поуздано казао, да су сењора доња Мелисендра и сењор дон Гајферос већ у Француској и код своје куће.“

„Нико вам то не би умео боље казати, него мој мајмун,“ рече мајстор Педро; „ али нема врага, који ће га сад ухватити, премда мислим, да ће га привржeност и глада нагонити да ме потражи ову ноћ, а кад сване, опет ћемо се видети.“

Једном речи, бура са вертепом сврши се и сви мирно и у љубави вечераше на трошак Дон Кихота, који је претерао у штедроти. Још пре зоре оде онај што је носио копља и алабарде; а кад већ свану, дођоше да се опросте са Дон Кихотом рођак и дворoдржица, један да се врати кући, а други да настави свој пут, а овоме у помоћ даде Дон Кихоте дванаест реала. Мајстор Педро не хтеде да има још речи са Дон Кихотом, кога

[40] У шпањолском је *tomar el mono*, хватати мајмуна, а *tomar la mona*, опити се. Ово титрање речима не да се превести.

је врло добро знао, зато порани пре сунца и покупивши остатке свога вертепа и свога мајмуна, оде такође да тражи пустоловине. Крчмар, који није познавао Дон Кихота, беше удивљен како са његове лудости, тако и са његове издашности. Најпослетга Санчо исплати обилато по налогу свога господина, пак опростивши се око осам часова, одоше из крчме и дадоше се на пут, на коме ћемо их пустити да иду, јер тако треба, да бисмо имали каде да казујемо друге ствари, које су потребне за објашњавање ове славне новости.

ДВАДЕСЕТ СЕДМА ГЛАВА

У којој се казује ко су били мајстор Педро и његов мајмун, уз лоши успех, који је Дон Кихоте имао у пустоловини са њакањем, коју не изведе онако, како је он хтео и како је замишљао.

Сид Амет, летописац ове велике повести, почиње ову главу овим речима: *кунем се као католичански кршћанин;* на што преводилац примећује, кад се Сид Амет куне као католичански кршћанин, а овамо Мавар, као што је то зацело и био, да није хтео друго шта рећи, него, да као што католичански кршћанин кад се куне, куне се или треба да се куне истинито и да истину каже у оном што казује, тако да ће је и он казати, као што би се заклео католичански кршћанин у ономе што буде писао о Дон Кихоту, а посебице кад буде казивао, ко је био мајстор Педро, ко ли мајмун погађач, који је својим погађањем у чудо бацао сва она села.

Прича дакле, како ће онај, који је читао први део ове повести, свакако сећати онога Хинеса од Пасамонта, коме је с осталим галиотима дао Дон Кихоте слободу у Сијери Морени, доброчинство, за које му тада ружно захвалише и још ружније платише они неваљали и неваспитани људи. Тај Хинес од Пасамонта, кога је Дон Кихоте назвао Хиснесиљом од Парапиље, био је тај, који је Санчу Панси украо сивца, а пошто се по штампарској кривици у првом делу није навело, како је и кад то било, то су многи мислили, да је томе узрок кратка памет пишчева, где је кривица печатње. Али укратко да се каже, Хинес му га је украо, кад је Санчо Панса на њему спавао служећи се лукавством и начином који је употребио Брунело, кад је Сакрипанту, које је седео под Албраком,

извукао коња између кракова, а после је Санчо повратио магарца, као што је причано. Дакле тај Хинес, бојећи се, да га не ухвати власт, која га је тражила, да би га казнила за његове небројене варанције и злочине, којих је било толико и таквих да је он сам сачинио велику књигу и описао их, докона да пређе у арагонску краљевину и да завеже лево око, удесивши се као вертепаш, јер то и опсенарство знао је савршено. За тим се деси, да од некојих ослобођених кршћана који су долазили из Берберије, купи овога мајмуна, кога научи, када му даде известан знак, да му скочи на раме и да му тобоже нешто шапуће на ухо. Кад то учини, пре него што ће ући у место, у које је ишао са својим вертепом и мајмуном, распитао би у оближњем месту, или код кога је најбоље могао, шта се особито догодило у томе селу и којим људима, па утубивши то добро, прво би показивао свој вертеп, где је приказивао једанпут једну ствар, а други пут другу, тек увек понешто весело и забавно. Кад би се довршило приказивање, потегао би вештину свога мајмуна, говорећи људима, како погађа све што је било и што је сад, али да за будућност не разбира. За одговор на свако питање искао је по два реала, а код неких био је јефтинији, како би већ опипао жилу питачима; каткад би ушао у куће, за које је знао шта се њиховим обитницима догодило, па ако га и нису ништа питали, да му не би платили, он би дао знак мајмуну, а за тим би казао, како му је он казао то и то, што се подударала са оним што је било. Тиме стече особито уважење и сви трчаше за њим. Другдаш, како је био врло паметан, одговарао би тако, да су одговори били према питањима; а како га нико не питаше, нити наваљиваше нањ да каже, како му то мајмун погађа, то је све вукао за нос и пунио своју кесу. И тако кад је ушао у крчму, познао је Дон Кихота и Санча, те му је онда лако било бацити у чудо Дон Кихота и Санча Пансу и све који су били у крчми; али би га скупо било стало, да је Дон Кихоте мало ниже спустио руку, кад је погубио краља Марсилија и уништио му сву коњицу, као што је речено у предњој глави. Ово имам да кажем за мајстор Педра и његовог мајмуна.

А враћајући се Дон Кихоту од Манче, имам да кажем, пошто је пошао из крчме, наумио је да прво види обале реке Ебра и сву ону околину, пре но што оде у град Сарагосу, пошто је имао за све то довољно времена до тамошњих витешких игара. Са том намером настави пут и два дана иђаше, нити му се што догоди, што би вредно било да се прибележи, а трећи дан кад се пењао уз један брдељак, чу велик лом од бубњева, труба и пуцњаве. У прве помисли, да онуда пролази какво одељење војске, па да би га видео,

ободе Росинанта и попне се на брдашце, а кад се попе горе, виде на дну му, како му се учини, више него двеста људи оружаних различитом врстом оружја, као рећи копљима, самострелима, миздрацима, алабардама и лобудима и неколиким пушкама и многим штитовима. Спусти се са виса и приђе чети, тако да је разговетно видео заставе, разазнавао боје и разабрао грбове, које су носили, нарочито на једној великој застави или стегу од бела кумаша, на којој беше сасвим живо исписано магаре издигнуте главе; зинуло и исплазило језик и у таквој позитури, као да рева, а око њега били су великим словима исписани ови стихови:

Не њакаше бадаваде

Један и други алкалде.

По овој застави виде Дон Кихоте, да ће они људи бити из њакаћега села, па то рече Санчу, коме протумачи, шта је писао на застави. И то му рече да по ономе што им је о тој ствари онај човек говорио, криво излази, јер је казао, да су два кмета њакала, а према стиховима на застави била су два алкалда. На то одговори Санчо Панса:

„Господине, ту нема шта да се замери, јер лако може бити, да су кметови, који су њакали, временом постали алкалди у свом селу, па се зато могу звати и по једној и по другој титули, утолико пре што ништа не смета истинитој повести, ако су њакали кметови или алкалди, само ако су њакали, јер исто тако може да њаче алкалде, као и кмет.“[41]

Најпосле дознаше и сазнаше да је поругано село изишло да се бори с оним, које му се ругало, већма но што је право и што би се очекивало од добрих суседа. Дон Кихоте им приђе не без мале бриге санчове, који никад није марио да се нађе у такву послу. Они у чети примише га у своју средину, мислећи да ће бити који од њихове стране. Дон Кихоте подоже решетку и са племенитим држањем и начином дође до магареће заставе, где га окружише сви главни људи у војсци, дивећи се, као што су се обично сви дивили, који су га први пут видели. Видећи их Дон Кихоте, да га тако пажљиво гледају, а нико му ништа не говори, нити га ко шта пита, хтеде да се користи том тишином и прекинувши своје ћутање, диже глас и рече:

[41] Алкалде је као главни кмет, што би се данас у Србији казало председник, и њега бирају кметови (*regidores*).

„Храбра господо, молим вас што могу својскије, да ми не прекидате беседу, коју хоћу да вам држим, докле не видите, да вам се не допада и да вам је досадна, а буде ли то, на најмањи ваш знак метнућу печат на моја уста и катанац на мој језик.“

Сви му рекоше, нека каже што хоће, а они ће га радо слушати. С овим допуштењем, настави Дон Кихоте говорити:

„Ја, господо моја, тумараћи сам витез, коме је оружје занимање, а задатак му, да невољнима притече у невољи и да је у помоћи којима треба помоћи. Пре неки дан дознао сам за вашу незгоду и за повод, зашто морате сваки час да се лаћате оружја, да бисте се светили својим непријатељима, па пошто сам једанпут и више пута промислио у мојој памети вашу ствар, налазим према законима о двобоју, да се вратите, ако се држите за увређене, јер никоји поједини човек не може увредити читаво село, ван ако целоме не пребацује да су издајице, јер не зна посебице, ко је извршио издају, ради које му пребацује. Пример томе имамо у Дон Дијегу Ордоњесу од Ларе, који је издајицама назвао цело место Самору, јер није знао, да је само Вељидо Долфос извршио издају и убио свога краља, па је дакле свима пребацио издају и сви су дужни били да се освете и да одговоре, премда је истина, да је господин Дон Дијего мало даље отишао и прекрдашио и сувише границе пребацивања, јер није имао рашта да изазива мртве, воде, жито, ни оне који ће се родити, ни оне друге ситнице, које се у изазиву помињу; али што му драго, јер кад се мајка разјари, не слуша се очима реч, нити има узде, која ће је задржати. Кад је дакле тако, да појединац не може увредити краљевину, провинцију, град, државу, нити цело село, онда је јасно, да се нема рашта ићи у освету за такву увреду, јер увреде нема; јер како би било, кад би се људи у селу убијали сваки час, кад би им ко име изденуо, или они које зову вредницима, патлиџанлијама, китићима, сапунарама,[42] или људи са другим надимцима и изденутим именима, или што их деца идевају и други људи мање или више; то би таман било, кад би сва та знаменита места грдила се и светила се и увек ишла са спремњеним мачевима ма за какву тричаву ствар. Не, не, то ни бог не допушта и неће; људи разумни и државе добро уређене могу ради четири ствари лаћати се оружја и трзати мачеве, те излагати опасности своја лица, живот и имање. Прво, ради одбране вере католичанске; друго, ради одбране свога живота, што је по закону природном и божијем; треће, ради

[42] Вредници су људи из Ваљадолида, патлиџанлије они из Толеда, китићи су Мадрићани, сапунари су људи из Хетафа.

одбране своје части, своје породице и имања; четврто, у служби свога краља у праведну рату; а ако хоћемо да додамо пето – што би се могло рачунати као друго – то је ради одбране свог отачаства. Овим петорим узроцима, као главнима, могу се додати некоји други, који су праведни и разложни и који налажу дужност да се узима оружје; али узимати га ради детињарија и ради ствари, које су више за смех и беспослицу, него ли што су увреда, изгледа, као да онај, који га узима, нема никако памети, утолико пре, што ићи у неправедну освету – а праведна не може бити ниједна – иде се чисто против свете вере, коју исповедамо, у којој нам се налаже, да чинимо добра својим непријатељима и да љубимо оне који нас мрзе, налог који ако и изгледа да га је потеже извршити, тежак је само за оне, којима је мање стало до бога, него ли до света, и више до пути, него ли до духа; јер Исус Христос, бог и човек истинити, који никад није лагао, нити могао, нити може лагати, који је наш законодавац, вели, да је његово иго благо и његово бреме лако; дакле није могао од нас искати, што се не би могло извршити. Дакле, господо моја, према божијим и људским законима вивања да се умирите.“

„Да ме ђаво носи,“ рећи ће ту Санчо у себи, „ако овај мој господин није богослов, а ако то није, онда је налик на њега, као јаје на јаје.“

Дон Кихоте мало дахну, па видећи да сви још ћуте, хтеде да настави своју беседу, па би је и наставио, да се ту не умеша оштроумни Санчо, који видећи да му господар ћути, узе реч:

„Мој господин Дон Кихоте од Манче, који се неко време звао *витез од Жалосна Лица,* а сада се зове *витез од Лавова*, племић је веома паметан, који зна латински и шпањолски, као какав бакалар, а у свему што твори и говори поступа као врло добар војник, а на нокту има све законе и прописе од онога што се зове двобој, и тако нема друге, него да онако чините, како он вели, па ја крив, ако не буде добро, а тим пре што је он казао, да је глупост једити се само због једног њакања, јер ја се сећам, кад сам био дериште, да сам њакао, кад год ми је пало на ум, па ми нико ништа не рече, и тако сам лепо и добро њакао, да кад бих стао њакати, сви кењци у селу ударили би у ревање, али зато опет остао сам син мојих родитеља, који су били веома поштовани; па ако ми због ове вештине и јесу у мом селу многи завидели, нисам ја ништа марио за то; а да видите, да

истину зборим, почекајте и послушајте, јер та наука исто је као и пливање, ко је једном научи, никад је неће заборавити.“

И за тим се ухвати за нос и стаде тако горопадно њакати, да су се орили сви околни долови; али један од оних, који су били узањ, помисли да им се руга, па измахну мотком, што му је у руци била и тако га одадре, да Санчо Панса не мога инако, него љосну о земљу. Дон Кихоте, који виде Санча тако зло почашћена, навали на оног, који га је ударио, с окомљеним копљем, али их се толики умешаше, да му немогуће би да га освети; сувише, видећи да поче нањ падати киша од камења и да му прете хиљаду натегнутих самострела и не мање пушака, окрене Росинанта и у највећем његовом трку стругне између њих, препоручујући се усрдно богу, да га опрости од ове опасности, бојећи се код свака корака да ће му какво зрно пробити леђа и изаћи на прси, и сваки час уздахнуо би да види, да ли још може да дише; али они у чети задовољише се да га виде бежећива и не пуцаше.

Чим се Санчо прибрао, наместише га на његовога магарца и пустише га да иде за својим господарем, не што би сам имао свести да магарца управља, него што је сивац ишао росинантовим трагом, од кога не би ни за длаку одступао.

Пошто Дон Кихоте добро измаче, осврну се и виде да Санчо иде, па приметивши, да га нико не вија, причека га. Сељачка чета остаде онде до мрака и пошто им противници не изађоше на мегдан, вратише се своме селу весели и радосни, и да су знали за обичај старих Грка, би на оном месту подигнули трофеј.

ДВАДЕСЕТ ОСМА ГЛАВА

О стварима, за које вели Бененцелија, да ће их онај знати, који их буде читао, ако их буде пажљиво читао.

Кад јунак бежи, опазила се заседа, и мудри људи гледају да се сачувају за бољу прилику. Ова истина потврдила се на Дон Кихоту, који уступивши разјареном народу и ружним намерама оне гњевне чете, забоде папке у ледину и не помишљајући на Санча и на опасност, у којој га је оставио, удаљи се онолико, колико држаше да је ради сигурности

потребно. За њим пристасаше Санчо, лежећи преко на свом магарцу, као што је споменуто. Најпосле, дође већ повраћен у свест и кад стиже, паде са сивца код росинантових ногу, сав клонуо, сав изломљен и сав изгрван.

Дон Кихоте одјаха да му потражи ране, али кад га нађе здрава и читава од главе до пете, рече му доста љутито:

„У зао час си стао њакати, Санчо. Где си чуо, да ваља помињати уже у кући онога кога су обесили? Музици од ревања шта се друго могло одазвати, него батине? Па хвали бога, Санчо, што су те благословили батином, а нису те сабљом закрстили.“

„Не могу да одговорим,“ одговори Санчо, „јер ми је тако, као да говорим кроз леђа; јашимо и ајдемо одавде, а ја ћу већ умукнути са мојим њакањем, али нећу премучати, како скитнице витезови беже и остављају своје верне коњушаре премлаћене у рукама њихових непријатеља.“

„Онај не бежи, који уступа,“ на то ће Дон Кихоте; „јер ваља да знаш, Санчо, да храброст, која се не оснива на мудрости, назива се продрзљивост, а дела продрзљивога више се приписују доброј срећи, него ли његовој срчаности; па тако признајем да сам уступио, а нисам бегао, и у томе сам подражавао многим добрим јунацима, који су се сачували за боља времена, и тога има пуно у повестима, али ти их сад нећу казивати, јер теби неће ништа помоћи, а ја немам воље да казујем.“

У то беше Санчо већ узјахао помоћу Дон Кихота, који такође уседне на Росинанта, и мало по мало доспеше у један тополик, који се на четврт миље оданде налазио. Овда онда Санчо би дубоко уздахнуо и врло болно јекнуо, а кад га запита Дон Кихоте зашто је тако тужан и невољан, одговори му, да га од краја хртењаче па до потиљка леђа тако боле, да би чисто да полуди.

„Узрок томе болу биће без сумње у томе,“ рече Дон Кихоте, „што је мотка, којом су те одаламили, била поширока и подугачка, те ти је захватила сва леђа, где су они делови који те боле, а да те је даље дохватила, би те даље и болило.“

„Е бога ми,“ рече Санчо, „баш ме велике двоумице опростисте, те ми је танко и разговетно протумачисте. Е муку му! Зар је узрок моме болу био тако скривен, да ми је требало казати, да ме све боли што је захватила мотка? Кад би ме чланкови на ногама

болели, можда би и вредно било нагађати, зашто ме боле; али не иште се много да се погоди, да ме тамо боли, где су ме били. Ваистину, господине мој, туђе зло слабо нас тишти и сваки дан све боље видим, како мало имам да се надам од дружбе са вама, јер ако сте ме сад пустили деветати, толико и толико пута сетићемо се оног бацања у пањави и других детињарија, које ако су ми сад доспеле у леђа, хоће ми после доспети у очи. Далеко боље бих чинио – ван ако сам већ стока и ништа не бих свога века чинио што је добро – далеко боље чинио бих, рекох, кад бих се вратио кући мојој жени и дечици, па да их храним и одгајам оним што је богу била воља да ми даде, а не да са вама идем по којекаквим друмовима и по стазама и путањама, куда нико није ишао, зло пијући и горе једући. Онда узмимо моје спавање: дела; брат коњушару, одмери себи седам стопа земље, а треба ли ти више, узми још толико, јер ти стоји на вољу, па се пружи како ти воља. Да ми је да видим спаљена и измрвљенога онога првога, који је помислио на скитнице витезове, или бар онога, који је први хтео да буде коњушар код таквих будала, као што су сви бивши скитнице витезови; за данашње, ништа не кажем, јер како сте ви један од њих, то их поштујем, јер знам, да у ономе што говорите и мислите знате малко више и од ђавола.“

„Ево бих се смео са тобом и опкладити, Санчо,“ рече Дон Кихоте, „да те сад нигде ништа не боли, кад овако брбљаш, а нико ти не смета. Говори, синко, све што ти падне на ум и дође на језик, јер кад те онда ништа не боли, хоћу радо подносити досаду коју ми причињавају твоје глупости; а кад толико желиш да се вратиш кући својој жени и деци, не дај боже да ћу ти томе стати на пут; мој новац у тебе је; прорачуни, колико је, откако смо кренули из нашега села, па проесапи, колико можеш и треба да добијеш на месец, па се наплати сам.“

„Кад сам служио,“ одговори Санчо, „код Тома Караска, оца бакалара Сансона Караска, кога ви добро познајете, имао сам на месец по два дуката, мимо храну; код вас не знам шта би ми могла бити плата, тек знам, да коњушар скитнице витеза има више посла од слуге код орача; јер у кратко да кажем, ми који служимо код сељака, ма обдан колико радили и ма колико се мучили, у вече имамо да кусне мо ожицом и спавамо на постељи, у којој нисам спавао, од како вас служим, осим оног кратког времена што смо били у кући Дон Дијега од Миранде, и што сам се осладио пеном из камачових лонаца, и што сам јео и пио и спавао у базилиовој кући; а све остало време спавао сам на тврдој земљи под ведрим небом, изложен оном што кажу непогодама времена, хранећи се комадићима сира и

корицама хлеба и пијући воду сад из потока, сад из извора што их налазимо по овим гудурама куда идемо.“

„Признајем,“ рече Дон Кихоте, „да је тако, Санчо, како кажеш; па шта ти се чини, колико треба да ти дам више, него што ти је давао Томе Караско?“

„Ја бих рекао,“ одговори Санчо, „да би право било да ми на месец дана додате још по два реала, и то је што се тиче плаће за мој рад; али што се тиче моје задовољштине за вашу реч и обећање, да ћете ми дати губернију од каква острова, право би било, да ми дате још других шест реала, и онда би свега било тридесет.“

„Врло добро,“ рече Дон Кихоте; „па према плати коју си означио, како има двадесет и пет дана, откако смо пошли из нашега села, израчунај, Санчо, колико ти долази и колико ти дугујем, па се наплати својом руком, као што сам ти казао.“

„Ао, триста му!“ повика Санчо, „ви сте се љуто преварили у рачуну, јер што се тиче обећања за губернију, ту ваља да се рачуна од дана, кад сте ми је обећали, па до овога часа.“

„Па колико има, Санчо, како сам ти је обећао?“ запита Дон Кихоте.

„Ако се добро опомињем,“ одговори Санчо, „биће преко двадесет година, сад три дана више или мање.“

Дон Кихоте пљесну се по челу и слатко се насмеја, па рече:

„Откако сам био у Сијери Морени и у опште откако смо полазили од куће, једва има два месеца дана; па како кажеш, Санчо, да има двадессет година, како сам ти обећао губернију? Сад видим, да би ти хтео, да на твоју плату оде мој новац што је у тебе; а ако је тако и имаш вољу нањ, на част ти и нека ти је на срећу, јер да бих се курталисао тако лоша коњушара, волијо сам да останем сиромах и без игде ичега. Него кажи ми, испрчитељу прописа коњушарских у тумараћем витештву, где си видео или читао, да се икоји коњушар тумараћега витеза упуштао са својим господарем у рачуне, да ми дајеш толико и толико за моју службу месечно? Заплови, заплови, лоло, лупежу и чудовиште, јер све то си ти, заплови, рекох, у дебело море њихових повести, па ако нађеш, да је и један коњушар оно рекао или помислио оно што си ти сад рекао, прикуј ми то на чело и још ми удари четири жига на лице. Окрени узде или улар сивцу, па се торњај кући, јер ни корака

више нећеш ићи са мном. О хлебу непрепознати! О ружно употребљена обећања! О човече, који си сличнији зверу, него ли човеку! Сад одлазиш, кад сам хтео да те усрећим, те да те госпоштином зову у пркос твојој жени? Сад одлазиш кад сам имао тврду и непоколебану намеру, да те учиним господарем најлепшег острва на свету? Најзад, како си казао толико пута, није мед за магарца. Магарац јеси и магарац ћеш остати, докле ти се не заврши ток животу, јер ја мислим, да ћеш пре и скапати, него што ћеш увидети, да си једно живинче."

Санчо не скидаше ока са Дон Кихота, докле га овај тако грђаше, и толико прими срцу, да му ударише сузе од очију и тужним и слабашним гласом рече му:

„Господине, признајем, да ми само још реп треба, па да будем потпун магарац; ако ћете да ми га наместите, мени ће бити право и слушаћу вас као магарац за сво време што ми остаје од живота. Опростите ми и смилујте се на моју младост, па имајте на уму, да ја мало знам, и ако много брбљам, да је то више од слабости, него ли од пакости, у толико пре, јер ко се каје, богу се препоручује."

„Чудио бих се, Санчо, кад ти не би у свој говор умешао по коју пословичицу. За сад добро, праштам ти, али да се поправиш и да се у будуће не показујеш тако себичан, него да гледаш да прошириш срце и да се храниш и одушевљаваш надом у извршење мога обећања, које ако и касни, није за то немогуће."

Санчо одговори, да ће тако чинити, па ма снагу црпао из слабости. С тим стигоше у тополак, и Дон Кихоте се намести под једним брестом, а Санчо под једном буквом. Санчо проведе ноћ зловољан, јер под вердим небом осећаше се мотка јаче. Дон Кихоте проведе је у својим обичним мислима; ипак сан им заклопи очи, а кад свану, наставише пут, тражећи обале славног Ебра, где им се деси, што ће се причати у идућој глави.

ДВАДЕСЕТ ДЕВЕТА ГЛАВА

О славној пустоловини с опчињеним чуном.

Полако идући два дана, пошто оставише тополик, доспеше Дон Кихоте и Санчо на реку Ебро и кад га Дон Кихоте угледа, особито се обрадова, јер гледаше и посматраше

љупке његове обале, бистре његове вале, тихи његов ток и обиље течних кристалда, па на тај радосни поглед обновише му се у памети тисуће заљубљених мисли, нарочито пак оно што је видео у монтезиносовој пећини; јер му је мајмун мајстор Педра био рекао, да је нешто од тих ствари истина и нешто лаж, он се више држаше истинитих, него ли лажних, сасвим противно Санчу, који их је све држао за пуку лаж.

Идући дакле тако, угледа мален чун без весала и друге опреме, који беше уз бајир привезан за једно дрво. Дон Кихоте погледа на све стране и никога не виде, а онда без оклевања спусти се на Росинанта и заповеди Санчу, да исто тако слази на сивца, па да оба живинчета једно до другога веже за какву тополу или врбу што је онде била. Санчо га запита, зашто је тако нагло одјахао и зашто то везивање. Дон Кихоте одговори му:

„Ваља да знаш, Санчо, да је овај чун овде навлаш, нити може бити инако, па ме зове и позива да улазим уњ и у њему да идем у помоћ каквом витезу, или другом каквом отменом лицу, које је у невољи великој; јер то је начин у књигама о витешким повестима и о волшебницима, који се у њима појављују и дејствују, кад је какав витез на великој муци, те не може да је се опрости, до ли руком другог витеза, па нека су један од другога далеко две или три хиљаде миља, па и више, онда га или однесу у каквом облаку, или му пошаљу чун, у који уђе, па док трене оком, однесу га или ваздухом или по мору онамо, куда хоће и где је његова помоћ потребна; и то тако, о Санчо, овај чун овде стоји ради иста посла, а то је тако истина, као што је сад дан, и пре но што овај прође, вежи сивца и Росинанта једнога до другога, па да се предамо божијој руци; а ја не бих одустао од укрцавања, па да ме одвраћају сви босонози фратови.“

„Кад је тако,“ рече Санчо, „и ви код свакога корака хоћете да загазите у те, не знам да ли да их назовем лудости, онда ми не остаје друго, него повиновати се и сагнути главу, држећи се пословице: чини што ти господар заповеда, па седи са њим за трпезу; ипак да бих скинуо грех са моје савести, хтео бих да вам кажем, да бих ја рекао, да овај чун није опчињен, него је то чун овдашњих рибара, јер се овде лове најбоље ћепе у свету.“

Ово говораше Санчо докле је везивао оба живинчета, остављајући их са великим болом своје душе покровитељству и заштити волшебнчкој. Дон Кихоте рече му, да се не брине за храну оба живинчета, јер ко их буде водити кроз толике дистанције, водиће бригу и за њих.

„Не разумем, шта је то иштанција,“ рече Санчо, „нити сам ту реч чуо свога века“.

„Дистанција,“ одговори Дон Кихоте, „рећи ће растојање; а није чудо, ако то не разумеш, јер ниси дужан да знаш латински, као што неки граде се да знају, а не знају.“

„Ево су већ привезани,“ примети Санчо, „шта ћемо сад?“

„Шта?“ одговори Дон Кихоте; „Прекрстићемо се и извући котве, хоћу рећи укрцаћемо се и пресећи уже, којим је овај чун привезан.“

Па скочи у чун, Санчо за њим, пресече уже, а чун мало по мало стаде удаљавати се од обале; а кад се Санчо виде на два хвата од бајира, стаде дрктати, бојећи се да је пропао; али му ништа не би тако тешко, него када чу сивца, како њаче, и виде Росинанта, како се отима да се одреши, те и рече своме господару:

„Ено је сивцу жао што одосмо, а Росинанте гледа да се одреши, да би за нама јурнуо. О мили другови, мирујте само, а нека би нас вама вратила лудост, која нас одводи од вас, пошто буде себи дошла!“

И ту стаде тако горко плакати да му Дон Кихоте срдит и љутит рече:

„Чега се бојиш, подуласти створе? Зашто плачеш, срце од папрењака? Ко те гони, или ко те вија, ти мишја душо? Или шта ти недостаје, који си потребит усред крила изобиља? Или можда пешачиш бос кроз рифејске планине, а не седиш ли у чуну, као какав арцидука, па те носи тихи ток ове љупке реке, одакле ћемо кроз кратко време доспети у широко море? Али већ ћемо бити прешли и прошли најмање седам до осам стотина миља, и да имам овде астролабију, с којом бих нашао висину пола, казао бих ти, колико смо прошли, премда или ја не знам много, или смо већ прешли, или чемо скорим прећи еквинокцијалну линију, која дели и сече оба противна пола, на једнака растојања.“

„А кад стигнемо до те лније, како је велите,“ запита Санчо, „колико ћемо бити прешли?“

„Много,“ одговори Дон Кихоте, „јер од три стотине и шест степена, што их има шар од воде и од копна, као што је прорачунао Птоломеј, који је био највећи космограф за кога се зна, бићемо прешли половину, кад доспемо на поменуту линију.“

„Вала,“ рече Санчо, „доводите ми некрштена човека, да посведочи речи, неку космату лолу и грабанцијаша.“

Дон Кихоте насмеја се, како је Санчо протумачио птоломејево име и космографа, па му рече:

„Ваља да знаш, Санчо, да Шпањолци и који се укрцавају у Кадису да иду у Источну Инђију, међу осталим знацима што их имају да су прешли еквинокцијалну линију, за коју сам ти говорио, имају и тај, да на свима који су на лађи поскапају ваши, нити и једна остане, нити би се на свој лађи и једна нашла, па да је златом плате; зато, Санчо, можеш се машити руком за једну бутину, па ако што ухватиш живо, опростићемо се те сумње, ако ли не ухватиш, прошли смо линију.“

„Ништа ја то не верујем,“ одговори Санчо; „ипак ћу учинити, како ми заповедате, премда не знам, каква је потреба да се праве те пробе, кад мојим рођеним очима видим, да се од обале нисмо одмакли ни пет хвати, нити смо се са два хвата спустили од места где су нам оба живинчета, јер ено тамо Росинанта и сивца на истом месту, где смо их оставили; па кад их гледам, као што их сад гледам, ево главе, ако се мичемо и идемо брже него мрав.“

„Начини ти, Санчо, пробу, као што ти рекох, а не брини се даље, јер ти не знаш, шта су то колури, линије, паралеле, зодијаци, еклиптике, поли, солстиције, еквинокције, планете, сазвездија, пунктови, мере из којих се састоји земни и небески шар; а да све то знаш, или некоје од тих, јасно би видео, колико смо паралела прешли, колико сазвездија видели и која смо за нама оставили и сад их остављамо. И опет ти кажем, опипај се и лови, а ја мислим, да сам чистији, него лист беле хартије.“

Сачно се опипа и тури подобро руку и пипајући се наже се на лево, подиже главу, погледа у свога господара и рече:

„Или је та проба крива, или нисмо онамо доспели где кажете ни још за много миља.“

„А што,“ запита Дон Кихоте, „јеси л' што уловио?“

„Те неколико,“ одговори Санчо.

Па отресе прсте и опра целу руку у реци, којом мирно клизаше чун средом матице, нити га креташе каква потајна сила, нити какав скривени болшебник, него једино ток реке, који дотле беше благ и миран.

У то угледаше неколико великих воденица на сред реке, а Дон Кихоте како их опази, повика Санчу:

„Ено гле тамо, друже, види се град, замак или тврдиња, где ће бити какав притешњен витез, или каква злостављана краљица, инфанта, или принцеза којој сам у помоћ овамо доведен.“

„Каквог врага помињете и град, тврдињу или замак, господине?“ рече Санчо; „Зар не видите, да су оно неколике воденице у реци, у којима се меље жито?“

„Мучи, Санчо,“ рече Дон Кихоте, „јер ако и изгледају као воденице, опет нису то, а ја сам ти већ казао, да чини преобраћају све ствари и мењају им природни вид; не велим, да им вид мењају у други у истину, него се само тако чини, као што је показивало искуство са преображајем Дулсинеје, јединога прибежишта моме надању.“

У то доспе чун у средину матице и стаде брже но дотле кретати се. Млинари у воденицама, кад опазише онај чун да плови реком и да ће га матица нанети на кола, брзо многи изађоше са дугачким штицама да га задрже, па како су били обрашнављени и лица им и одело им беше прекривено брашном, то нису изгледали најбоље. Они викаше:

„Е врашки људи! Куда ћете? Јесте ли се помамили? Зар хоћете да се подавите и да вас ова кола измрве?“

„Зар ти, Санчо, нисам казао,“ рече ту Дон Кихоте, „ да смо онамо доспели, где ће да се покаже, докле допире храброст моје мишице? Погле само, колико их лупежа и поганаца иду на мене; погле, колико гадних створова на нас се осмекују; али сад ћете да видите, ви лупежи!“

Па усправивши се у чуну, стаде викати и претити воденичарима:

„Пакосна и злонамерна поганијо! Пуштајте на слобоу и на слободну вољу то лице, које држите силом у овој вашој тврдињи или тамници, било оно високо или ниско, или ма кога стања и положаја; јер ја сам Дон Кихоте од Манче, назван *витез од Лавова* другим

именом, коме је по наредби високога неба било остављено, да ову пустоловину срећно сврши.“

Па с тим речима трже мач и стаде махати у ваздуху на млинаре, који чујући а не разумевајући те глупости, латише се са својим штицама да задрже чун, који је већ био доспео у рекавицу и матицу од кола. Санчо се спусти на колена, од срца моелћи се небу, да га избави из такве очевидне опасности, као што то и учинише млинари својом вештином и хитрином, који својим штицама дочепаше чун и задржаше га, али не могоше предупредити да се чун изврне, те Дон Кихоте и Санчо стрмоглавце падоше у воду, али Дон Кихоту добро дође, што је знао пливати као гуска, премда га тешки његов оклоп у два маха одвуче до дна; и да не би воденичара, који поскакаше у воду и обојицу на поље изнеше, ту би била Троја за ову двојицу.

Пошто их за тим однесоше на копно, више наквашене, него скапале од жеђи паде Санчо на колена и са склопљеним рукама и очима упртим у небо мољаше се богу у дугој и побожној молитви, да га у будуће опрости смелих жеља и предузећа његовога господара.

У то дођоше рибари, власници чуна, који су кола од воденица свега разбили, па видећи га разбијена, навалише да свлаче Санча и да ишту од Дон Кихота да им плати; а он са свим спокојно, као да му ништа није било, рече млинарима и рибарима, да ће драге воље платити чун, али уз условље, да они пусте на слободу безусловно оно лице или лица, која су у оном њиховом замку притеснили.

„Каква лица или какав замак помињеш, човече без мозга?“ рече један од воденичара; „Или би зар хтео да одведеш оне, који долазе да мељу брашно у овим воденицама?“

„Доста,“ рече Дон Кихоте у себи; „овде би било проповедати у пустињи, кад би се хтело да се ови људи доведу, да на молбу учине какво добро дело; а у овој пустоловини мора да су се нашла два силна волшебника,па један квари, што други смера: један ми је послао чун, а други ме изврну у воду. Ту нека помогне бог, а сав овај свет састоји се из самих сплетака и тежња противних једна другој. Ја више не могу.“

Па дигнувши глас и гледајући у воденице настави:

„Пријатељи, који год да сте, који сте затворени у тој тамници! Опростите ми, јер са моје и са ваше зле среће не могу да вас извучем из ваше беде; за другога витеза мора да је ова пустоловина задржана и сачувана.“

Рекавши то, погоди се са рибарима и плати за чун педесет реала, које Санчо положи врло преко срца и рече:

„Са две овакве вожње у чуну остаће вам кеса празна.“

Рибари и воденичари дивише се гледајући ова два човека, који су изгледали посве мимо друге људе, а никако не могоше да разумеју, куда циља са својим речима и питањима Дон Кихоте, па држећи их за будале, оставише их и вратише се својим воденицама, а рибари своме друштву. Дон Кихоте и Санчо вратише се својим парипима да и даље остану без четврте, и тако се сврши пустоловина с опчињеним чуном.

ТРИДЕСЕТА ГЛАВА

О томе, што се десило Дон Кихоту са једном лепом ловицом.

Доста сетни и невесели стигоше стигоше витез и коњушар до својих парипа, нарочито Санчо, коме је душа болила, кад би се издавао новац, па му се чинило, кад би год вадио што из кесе, да му очи ваде. Најпосле, ништа не говорећи, појахаше парипе и одоше до славне реке, Дон Кихоте потружен у мисли о својој љубави, а Санчо о свом обогаћивању, које му се за сада чињаше да је подалеко од њега, јер макар да је био заврзан, ипак је увиђао, да је рад његовог господара, сав или већином, био луд, те је тражио прилике, да се одвоји од њега и оде кући, не упуштајући се са својим господарем у разрачунавање и опраштање; али судбина удеси ствар са свим инако, но што је он мислио.

Наиме деси се сутра дан при заходу сунца, да Дон Кихоте, кад изађе из једне шуме, погледа по некој зеленој ливади, и на крају јој угледа неке људе, а кад им приђе, виде да лове са соколовима крупне птице. Приђе ближе и међу њима угледа дивну госпу на белој јорги окићеној зеленим серсамом и са седлом на сребро. И госпођа је такође била у зеленој одори тако велелепној и богатој, да изгледаше у њој као сушта велелепота. На левој руци

имаше крагуја, по ком знамењу познаде Дон Кихоте, да је то нека велика госпођа и да су сви они ловци од њене службе, као што је и било; он дакле рече Санчу:

„Брзо, Санчо синко, иди кажи оној госпођи на јорги и са крагујем, да ја, *витез од Лавова*, љубим руке њеној великој лепоти, и ако ми њено господство даде дозволу, да ћу доћи и пољубити их јој и дворити је по мојој сили и како ми њено господство буде заповедило; па гледај, Санчо, како ћеш говорити, и немој да у твоје посланство уплетеш коју од твојих пословица.“

„Зар сам ја такав уплетач?“ одговори Санчо; „Што ми то говорите, као да ми је првина у мом веку, да сам ишао као поклисар високим и отменим госпођама!“

„Ако мислиш оно што си ишао до сењоре Дулсинеје,“ примети Дон Кихоте, „ја не знам, да си још кад ишао, бар не, откад си у мојој служби.“

„То је истина,“ одговори Санчо, „али добром платиши не смета залога, а где је пуна кућа, ту је брзо вечера врућа; хоћу рећи, да мени не треба ништа говорити и учити ме, јер од свачега знам и по мало се разбирам у свему.“

„Верујем ти, Санчо,“ рече Дон Кихоте; „полази у добри час и у име божије.“

Санчо одјури у трку, гонећи сивца на бржи ход, и доспевши тамо где је била лепа ловица, одјаха и клекнувши пред њом, рече јој:

„Лепа госпођо, онај витез, што га тамо видите, зове се *витез од Лавова* и мој је господин, а ја сам један његов коњушар и зову ме код моје куће Санчо Панса; и тај *витез од Лавова*, који се још не давно звао *од Жалосна Лица*, послао ме је да кажем, да ваше господство благоизволи дати му допуштење, да са вашом намером и благовољењем и пристанком дође да изврши своју жељу, а то није друго, према оном што он вели и ја мислим, него да двори вашу преузвишену височину и лепоту, а кад му то учини ваше господство, хоћете такво што учинити, што ће бити на вашу корист, а он ће примити најодликованију милост и задовољство.“

„Заиста, добри коњушаре,“ одговори госпођа, „ви сте извршили своје поклисарство са свима оним околностима, које се за таква поклисарства ишту; дигните се са земље, јер коњушар тако велика витеза, као што је онај *од Жалосна Лица*, за кога смо већ много разабрали, није право да клечи; устаните, драги мој, и кажите вашем господину, да је

особито добро дошао да двори мене и херцега, мога мужа у једном летњиковцу, који овде имамо.“

Санчо устаде удивљен, како са лепоте добре госпође, тако и њеном великом благошћу и учтивошћу, а највише тиме што му је казала, да познаје његовога господара *витеза од Жалосна Лица*, а што га није назвала *витезом од Лавова*, биће да је зато било, што је то име узео истом скоро. Запита га херцегиња (којој име никако се не зна):

„Кажите ми, брат' коњушаре, није ли тај ваш господин онај, о коме је печатана повест под насловом: *Велеумни племић Дон Кихоте од Манче*, који има као сењору свога срца неку Дулсинеју од Тобоза?“

„То је тај исти, госпођо,“ одговори Санчо; „а онај његов коњушар, који се помиње или треба да се помиње у тој повести и кога зову Санчо Панса, то сам ја, ван ако су ме подметнули у колевци, хоћу рећи, ван ако ме нису измењали у печатњи.“

„Томе се особито радујем,“ рече херцегиња. „Идите, брат Панса, и кажите вашем господину, да је мио и добро дошао у мојој држави и да ме ништа не би толико задовољило.“

Са овим пријатним одговором врати се Санчо особито весео своме господину, коме исприча све, што му је казала велика госпођа, својим сељачким начином преузносећи до облака њену велику лепоту, њену милокрвност и учтивост. Дон Кихоте намести се у седлу, добро се одупре о стрмени, удеси решетку на шлему, потера Росинанта и са племенитим држањем дође да пољуби руку херцегињи, која даде дозвати херцега свога мужа, и докле је Дон Кихоте долазио, исприча му цело његово посланство; а како су обоје били читали први део ове повести и одатле разумели заврнуте ћуди Дон Кихотове, то са највећом вољом и са жељом да га познаду очекиваше га предузевши себи да му угађају ћудима и да пристају на све што им буде говорио, поступајући с њиме, као са тумараћим витезом за све оно време, што се буде код њих задржавао, са свима обредима уобичајеним у књигама о витезовима, које су они читали и уз то их особито обегенисали.

У то стиже Дон Кихоте с уздигнутом решетком, и спремајући се он да одјаше, прихита Санчо да му држи стрмен; али зла срећа послужи га те спуштајући се са сивца, западе му нога у неко уже од самара тако, да не могаше да је извуче, него тресну на земљу

ничице и са грудима. Дон Кихоте, који је био научио, да му се држи стрмен при одјахивању, мислећи, да је Санчо већ дошао да му га држи, наже се свом тежином тела, и повуче за собом росинантово седло, које мора да није добро било стегнуто, те седло и он доспеше на земљу не без његова стида и многе псовке, коју је онако кроз зубе просуо на несрећнога Санча, који све удиљ држаше ногу у омчи. Херцег заповеди својим ловцима, да притеку витезу и коњушару, који подигоше Дон Кихота угрувана од пада, а он храмљући и како је могао дође да приклони колена пред обе госпоштине, али херцег не допусти то никако, него скочи са коња и загрли Дон Кихота, говорећи му:

„Мени је жао, господине *витеже од Жалосна Лица*, да је прва посета, коју сте у мојој земљи учинили, тако рђаво испала, као што смо видели; али коњушарска небрига хоће да бива узрок и горим незгодама.“

„Она, која ми даје да вас видим, великодушни кнеже,“ одговори Дон Кихоте, „никако не може бити рђава, па да сам се са мојим падом задржао истом у дубљини амбиса, јер оданде би ме извадила и извукла слава што сам вас видео. Мој коњушар, убио га бог, боље пушта језик, да би пакости ландао, него ли што притеже колане седлу да се не креће, али ма се ја како налазио, пао или дигао се, пешице или на коњу, увек ћу бити вама на служби и госпођи херцегињи, достојној вашој супружници и достојној госпођи од лепоте и свеопштој принцези од учтивости.“

„Лакше, господине Дон Кихоте од Манче,“ рече херцег, „јер где је сењора Доња Дулсинеја од Тобоза, тамо нема разлога хвалити другу лепоту.“

У то већ беше Санчо Панса опростио своје омче, па нашавши се онде близу, пре но што би његов господин одговорио, рече:

„Не може се порећи, него ваља потврдити, да је моја сењора Дулсинеја од Тобоза веома лепа, али зец хоће да искочи, где му се човек најмање нада, а ја сам слушао да кажу, да оно што се вели прерода, исто је као кад лончар прави лонце од глине, и онај који начини један леп лонац, може да их начини и два и три и стотину, то велим, јер бога ми госпођа херцехиња није лоша од моје госпожде сењоре Дулсинеје од Тобоза.“

Дон Кихоте окрену се херцегињи и рече:

„Што је добри Санчо шањивчина, то на њему особито ценим, јер је то знамење оштроумља, а ви, господине Дон Кихоте, знате добро, да веселост и домишљатост није својство глупе памети; а пошто је добри Санчо шаљив и домишљат, и то отуда закључујем да је оштроуман.“

„И брбљав,“ додаде Дон Кихоте.

„Тим боље,“ примети херцег, „јер многа досетка не може да се каже са мало речи; а да нам време не би пролазило у речима, нека дође велики *витез од Жалосна Лица*...“

„*Од Лавова* ваља да каже ваше височанство,“ рече Санчо, „јер нема више жалосна лица; сад је лице *од Лавова*.”

Херцег настави:

„Велим, нека господин *витез од Лавова* дође у један мој замак, који је ту у близини, где ће бити дочекан, као што по праву приличи тако високој личности и као што обично дочекујемо ја и херцегиња све тумараће витезове, који тамо дођу.“

Међу тим беше Санчо већ наместио и добро притегнуо росинантово седло, Дон Кихоте појаха Росинанта, а херцег и лепа парипа, узеше херцегињу у среду и упутише се у замак. Херцегиња нареди, да Санчо буде уз њу, јер је неисказано уживала, слушајући његове досетљиве речи.

Санчо се не даде молити, него се утисну међу њих троје, те тако би четврти у разговору на велико уживање херцегиње и херцега, који сматраше као велику срећу, што у свом замку могу да угосте таква тумараћа витеза и таква проскитана коњушара.

ТРИДЕСЕТ ПРВА ГЛАВА

У којој је реч о многим великим стварима.

Санчо беше особито весео, видећи се, како му се чињаше, у толикој милости код херцегиње, јер је мислио, да ће у њеном замку оно наћи, што је имао у кући Дон Дијега и Базилија, вазда љубитељ добра живота, те би тако у силу бога тражио прилику где би му се дала да благује.

Дакле повест даље казује, како је херцег напред измакао, пре но што ће да стигну у летњиковац или замак, те издао налог свима својим служитељима, на који начин да поступају са Дон Кихотом, који кад са херцегињом стиже на врата од замка, изиђоше одмах два локаја или стражара, обучени у дуге неке хаљине од најфинија кармажинска кумаша, и примивши Дон Кихота на своје руке, да их нико не чује и не види, рекоше му:

„Идите, узвишени господине, и скините с коња госпођу херцегињу.“

Дон Кихоте учини тако, те међу њима двома дође до великих комплимената тим поводом, али најпосле надјача јогунство херцегињинио, која не хте иначе, но да је са јорге дочека, на своје руке само херцег, говорећи, да себе не држи за достојну, да тако велику витезу задаје толики беспослен труд. Најпосле дође херцег да је скине са коња, а кад уђоше у једно велико двориште, дођоше две девице и пребацише Дон Кихоту преко рамена широк плашт од најтања скерлета, а у часку се на свима доксатима од двориштa начетише служитељи и служитељке оне госпоштине, кричући:

„Добро дошао, цвете и узоре тумараћих витезова!“

И сви или већина их шкропљаше миришљивом водицом Дон Кихота и херцеге, чему се Дон Кихоте дивљаше, и то му беше први дан, да је на чисто видео и уверио се, да је прави тумараћи витез, а не тек к'о навољ, јер виде, да с њим поступају на онај начин, као што је читао да су са таквим витезовима поступали у прошлим вековима.

Санчо напустио сивца и приставши уз херцегињу, уђе у замак, али га ту стаде савест гристи, што је магарца оставио сама, те приђе једној часној дуењи, која је са другим женскима изашла да дочека херцегињу, и тихим гласом рече јој:

„Госпо Гонсалеовице, или како ли се зове ваша милост...“

„Ја се зовем доња Родригес од Гријалве,“ одговори дуења;[43] „шта желите, пријатељу?“

На то одговори Санчо:

---

[43] *Дон* или *доња* меће се само пред крштено име; али код дуења прави се изузетак и *доња* меће се пред њихово презиме; па је тако и горе код дуењина презимена. (Дуења обично значи женску, која је ради друштва код какве госпе, или као гувернанта код госпођица; иначе има та реч у шпањолском и других значења.)

„Молио бих вас, да ми учините љувбав и да одете на врата од замка, где ћете наћи мога сивца магарца; изволите наредити да га одведу у коњушницу, или га одведите ви, јер сиромах малко је као и плашљив, па се неће сам никако умети наћи.“

„Ако је и господин тако паметан као слуга,“ одговори дуења, „онда смо лепо налепили. Идите ви, пријашине, у зли час по вас и по онога ко вас је овамо довео, па се сами брините за свога магарца, а ми дуење у овој кући нисмо вичне таквом послу.“

„А ја сам збиља слушао од мога господина,“ на то ће Санчо, „који у прсте зна све повести, кад је казивао ону, како је Лансароте дошао из Бретање, *па се девице зањ стараше, а дуење за коња му;* а што се тиче посебице мога магарца, ја га не бих трампио за парипа сењора Лансарота.“

„Пријатељу,“ одговори дуења, „ако вам је занат лакрдисање, а ви задржите своје лакрдије за прилику, где се допадају и где вам за њих плаћају, а од мене највише ако добијете смокву.“

„Добро је и то,“ доскочи Санчо, „ако буде презрела, јер ви зацело нећете изгубити у картама својих година, ако у које око будете мање имали.“

„Бре, курвин сине,“ рече дуења, „с овим љубазним човеком, који ме је својски замолио да одем и у коњушницу одведем некаква магарца његова, који је на замачким вратима, наводећи ми пример, како је то било, не знам где, те су неке даме неговале некаква Лансарота, а неке дуење његовога коња, и сврх свега још ме је назвао матором.“

„Ја бих то примила као увреду, већу него сваку другу, која би ми се могла казати,“ рече херцегиња, па окренувши се Санчу, додаде: „ваља да знате, драги Санчо, да је Доња Родригес врло млада и да онај ваћел има ради достојанства и што је тако обичај, а не због година.“

„Нека ми преседну оне године, што ћу их још живити,“ рече Санчо, „ако сам тога ради казао; само сам јој казао јер ми је мој магарац особито драг, а учинило ми се, да га не могу препоручити коме, ко би био већма болећ, него што је госпођа Доња Родригес.“

Дон Кихоте, који је све то слушао, рече:

„Зар су, Санчо, то речи за ово место?“

„Господине, „ одговори Санчо, „нека сваки говори о својој нужди, па био где му драго; овде сам се сетио сивца и овде сам говорио о њему; а да ми је пао на ум у коњушници, био бих тамо говорио.“

На то рече херцег:

„Санчо има сасвим право и не може се ни за што кривити: за сивца ће бити постарано што боље и нека се Санчо не брине зањ, јер ће се са њиме поступати, као да је он главом.“

Са оваквим разговором, у коме су сви уживали, само не Дон Кихоте, попеше се уз степенице и одведоше Дон Кихота у салу украшену најбогатијим саговима од златотканице. Шест девица скидоше му оклоп и служише га као двородржнице, све научене и опоменуте од стране херцега и херцегиње, шта треба да чине и како да поступају са Дон Кихотом, те да мисли и види, да се са њим поступа као са тумараћим витезом.

Сад остаде Дон Кихоте разоружан у својим тесним чакширама и цубету од срнеће коже, сух, висок, отегнут, с образима, који се изнутра целоваше, прилика, да се девице, што су га служиле, нису морале уздржавати од смеха – а то беше један од најстрожих налога, који им је дала њихова госпоштина – би се поизвртале од смеха.

Замолише га, да се сасвим свуче, да би му обукли кошуљу; али он никако не пристаде на то, говорећи, да срамежљивост исто тако приличи тумараћим витезовима, као и храброст. Ипак рече, да кошуљу предаду Санчу, па затворивши се с њим у једну собу, у којој беше богата постеља, свуче се и обуче кошуљу; а видећи се сам са Санчом, рече му:

„Кажи ми, скорашња будало и данашњи завршане, зар ти се учинило да је паметно, да се осрамотиш и увредиш онакву часну и толи достојну поштовања дуењу, као што је она? Зар је оно било време сећати се на магарца, или зар је ово таква госпоштина, да би живинче пустила да скапа, кад му госу тако одлично дочекује? Тако ти бога, Санчо, пази се и немој да откријеш твој дебели конац, те да не виде, да си откан од пртена и груба платна. Промисли, грешниче један, да утолико већма поштују господара, уколико има пристојније и васпитаније служитеље, и да је једно од највећих преимућстава што их принципи имају над осталим људима, што имају тако добре служитеље, као што су и

сами. Зар не увиђаш, злосрећниче, који си ми дошао у зао час, ако виде, да си груб простак, или суманут лакрдијаш, да ће помислити, да сам каква варалица, или какав витез од каматничке врсте? Не, не, брат Санчо; бежи, бежи од таквих неприличности, јер ко се спотакне као преклапало или као лакрдијаш, првом ће приликом љоснути и остати као некаква будала; зауздај језик, промисли и прожваћи речи, пре но што ти изађу из уста, па имај на уму, да смо сад онамо доспели, где уз божју помоћ и храбру моју мишицу треба да изађемо три и пет пута бољи са славом и имањем.“

Санчо га пуно увераваше и обећаваше, да ће пре зашити уста и одгристи језик, него што ће и једну реч казати, која не би била на добром месту и добро промишљена, као што му заповеда, и да се због тога не брине, јер од њега никада се неће дознати, ко су. Дон Кихоте обуче се, пребаци ремен са мачем, огрну плашт од скерлета, натаче на главу капу од зелена кумаша, коју су му девице оставиле, и тако окићен уђе у велику салу, у којој нађе девице намештене у два једнака реда и све спремљене да му даду воде да опере руке, што и учинише уз велико страхопоштовање и церемоније.

За тим дођоше дванаест двородржаца са дворским управником, да га воде на ручак, јер га госпоштина већ очекиваше. Узеше га у среду и са пуно велелепоте и величаства одведоше га у другу салу, где беше богата трпеза постављена само за четворо. Херцег и херцегиња дођоше на врата сале да га дочекају и с њима један озбиљан свећеник, од оних што управљају кнежевским кућама; од оних, који како нису од кнежевска рода, нису подобни да уче, како треба да то буду они, који су рођени као кнезови; од оних, који би хтели, да се великашка величина мери према њиховом тесном срцу; од оних, који хотећи онима, који управљају, да покажу, да умере своју штердоту, граде од њих никакве циције. Од таквих, рекох, беше онај озбиљни свећеник, који је са херцезима дошао да дочека Дон Кихота. Учинише и зајмице тисућу учтивих комплимената и најпосле, узевши Дон Кихота у средину, одоше да седају за трпезу. Херцег понуди Дон Кихота горњим челом за трпезом, па ако он понуду и одбијаше, херцег толико наваљиваше, да је морао примити. Свећених седе спрећу њега, херцег и херцегиња са стране.

Свему томе беше присутан Санчо, сав убезекнут и зачуђен, гледајући, колику пошту дају ови херцези његовом господину, па сматрајући оне многе церемоније и молбе између дуке и Дон Кихота при седању у прочеље од трпезе рече:

„Ако ми ваше милости даду допуштење, бих им причао нешто, што се десило у мом селу око таква седања.“

Чим то рече Санчо, а Дон Кихоте поплаши се, бојећи се, да ће на сваки начин казати какву глупост. Санчо га погледа и разумеде, те му рече:

„Не бојте се, господине, да ћу се заборавити, или да ћу што казати, што не би пристојало, јер нисам заборавио савете, које сте ми мало час давали о многом и малом, добром и рђавом говорењу.“

„Ја се ни на што не сећам, Санчо,“ одговори Дон Кихоте; „говори што хоћеш, само брзо казуј.“

„Што ћу да кажем,“ рече Санчо, „тако је истина, да мој господин Дон Кихоте, који је ту, неће казати да лажем.“

„Што се мене тиче,“ одговори Дон Кихоте, „лажи ти, Санчо, колико ти воља, јер ти ја нећу сметати; само пази, шта ћеш да говориш.“

„Толико сам мерио и премерио, да оном који звони ништа не може бити, као што ће се видети на делу.“

„Добро би било,“ рече Дон Кихоте, „кад би ваша височанства заповедила, да се одавде уклони ова будала, која ће да каже тисућу глупости.“

„Тако ми херцегове главе,“ рече херцегиња, „нека Санчо од мене не одступа ни корака; ја га много волим, јер знам, да је веома паметан.“

„Да бог поживи вашу светлост лепе даме,“ рече Санчо, „кад тако лепо мислите о мени, ако и нисам такав; а прича што хоћу да је кажем, ово је: Позове један племић из мога села, врло богат и угледан, јер је вукао лозу од Алама од Медине од Кампа, који се оженио Доњом Менсијом од Кињона, што је била кћи Дон Алонса од Марањона, витеза од реда сантјагова, који се удавио у Ферадури, због кога је било у нашем месту пре више година кавге, у којој је, чини ми се, био и господин Дон Кихоте, те је оданде рањен изишао Томасиљо настрани, син ковача Балбастра. Није ли све то истина, господине? Кажите, живота вам, да ме ова господа не би држала за лажљива брбљавца.“

„Досад,“ рече свећеник, „пре бих рекао да сте брбљавац, него лажа; али не знам, за што ћу вас држати даље.“

„Ти наводиш толике сведоке, Санчо, и толика обележја, да не могу да не кажем, да ће бити истина што говориш, пођи даље и скрати причу, јер како си почео, нећеш бити готов ни за два дана.“

„Ако ће мени да учини по вољи,“ рече херцегиња, „нека је не скраћује, него нека прича, како он зна, па ма не био готов ни за шест дана, јер нека би му и толико дана требало, они би ми били најпријатнији у животу.“

„Елем рекох, господо моја,“ настави Санчо, „тај племић, кога знам као моје руке, јер од моје куће до његове нема колико један стреломет, позове једног сиромашка сељака, али поштена човека.“

„Даље, пријашине,“ рече ту свећеник; „јер тако се мичете, да хоћете са вашим приповедањем бити готови тамо на оном свету.“

„Ако да бог, свршићу и на половини тога пута,“ одговори Санчо, „дакле велим, кад тај сељак дође у кућу племића званца, лака му земљица била, јер је већ умро, а за боље веровање веле, да је умро као анђео, али ја нисам ту био, јер сам ишао у жетву у Темблеке.“

„Тако жив био, синко, враћајте се брже из Темблека, и немојте погребавати племића, ако не мислите да учините неколико гробова, на свршујте своју причу.“

„Елем ће да буде,“ одговори Санчо, „кад ће она два да седну за трпезу – ама као да их и сад гледам...“

Херцези особито уживаше у негодовању, које обузимаше доброга свећеника због развлачења и уметања, с чиме је Санчо причао своју причу, а Дон Кихоте да се жив изеде од јарости и љутине.

„Дакле како рекох,“ рече Санчо, „кад ће она двојица да седну за трпезу, како рекох, сељак се препираше са племићем, да он седне у прочеље од трпезе, а племић опет упео се, да сељак тамо седне, јер у његовој кући оно мора да буде, што он заповеда; али сељак, који држаше да је учтив и добро васпитан никако то не хтеде, докле племић љутит метну обе руке на његова рамена, па га силом посади, говорећи му:

– Седај, завршане, један, јер ма где сео, тамо ће бити и горње чело.“

„И то је моја прича и заиста мислим, да овде баш пристаје како ваља.“

Дон Кихоте мењаше тисућу боја, које му пробијаше и шараше црномањасто лице. Госпоштина задржаваше смех, да се Дон Кихоте не би љутио, јер је разумела санчову пакост; па да би окренула разговор и да не би Санчо наставио са другим глупостима, запита херцегиња Дон Кихота, какве вести има о сењори Дулсинеји и да ли јој је оних дана послао у име дара неколико дивова или гусара, јер не може бити да их није многе победио. На то одговори Дон Кихоте:

„Госпођо, моја несрећа, ако је и имала почетка, краја никад неће имати. Ја сам побеђивао дивове и слао сам јој лупеже и гусаре; али где да је нађу, кад је опчињена и преокренута у најглотнију сељанку што може да се замисли?“

„Ја не знам,“ рече Санчо Панса, „мени изгледа, као најлепши створ у свету; бар што се тиче лаганости и добра скакања, ту знам, да је не би надмашио ни пеливац; душе ми, госпођо херцегињо, тако скаче са земље на магарицу, као каква мачка.“

„А јесте ли је видели опчињену, Санчо?“ запита херцег.

„Те како сам је видео,“ одговори Санчо; „да који се враг први и досетио чинима, него ја? Тако је опчињена, као и мој бабо.“

Свећеник, који чу да се помињу дивови, лупежи и чини, досети се, да ће то бити да је Дон Кихоте од Манче, чију је повест дука обично читао, те га је он због тога више пута укорио, говорећи му, да је глупо читати такве глупости, па утврдивши се у основаности своје сумње, веома љутит окрену се херцегу и рече му:

„Господине преузвишени, ви ћете давати господу одвета, за оно што овај бедни човек чини. Овај Дон Кихоте, или Дон Звр ндов, или како ли се зове, мислим, неће бити толико суманут, колико би ваша преузвишеност хтела да је, давајући му прилике на руку, да и даље чини своје лудорије и глупости.“

Па окренувши се Дон Кихоту, рече му:

„А ви, сметењаче, ко вам је увртео у главу, да сте скитница витез и да савлађујете дивове и хватате лупеже? Идите у добри час и кажем вам: вратите се својој кући и

одгајајте своју децу, ако је имате, и гледајте своје имање а оставите се тумарања по свету, терајући ветар и давајући повода да вам се смеју сви који вас знају и који вас не знају. Кад сте у зао час чули да је било и да има данас скитница витезова? Откуд у Шпањолској дивова, или гусара у Манчи, или опчињене Дулсинеје, или сва она гомила глупости, које се о вама причају?“

Дон Кихоте слушаше пажљиво речи овог часног мужа, па видећи, да је већ умукнуо, не осврћући се на херцеге, сав гневан и са љутитим лицем диже се на ноге и рече...Али овај одговор заслужује засебну главу.

ТРИДЕСЕТ ДРУГА ГЛАВА

О одговору који је дао Дон Кихот свом укротитељу, уз друге озбиљне и забавне догађаје

Дигавши се, дакле, Дон Кихот на ноге, и дршћући од главе до пете, рече нагло и муцајући:

„Место на коме сам, и лица пред којим сам, и поштовање које сам увек имао и имам према чину вашем задржавају ме и везују руке мога праведнога гнева; и тако због тога што рекох, као и што знам што сваки зна да је реверендашима оружје исто што и женама, то јест језик, и ја ћу се мојим језиком упустити у једнаки бојак са вама, од кога требао сам пре очекивати добра савета, а не гадне грдње. Свети и добронамерни укори траже друге прилике и друге начине; барем тиме што сте ме укорили јавно и тако жестоко ви сте прешли све границе добра укора, јер овај се више држи благости неголи опорости; а без познавања греха који се укорава није добро звати грешника онако попреко суманутим и лудим. Ако није тако, кажите ми, ради којих лудорија што сте их у мене видели осуђујете ме и корите, те ми заповедате да идем својој кући и да гледам своје добро и своју жену и децу, не знајући да ли их имам или немам? Зар се нема друго него негледуш срнути у туђе куће и управљати њиховим власницима, те васпитавши се неколико уз благодјејанско комрачење, не видевши више света неголи на каквих двадесет или тридесет миља, смело хтети прописивати законе витештву и судити о лутајућим витезовима? Зар је то празно предузеће, или је зар дангуба, кад се време троши у тумарању по свету не да се

траже светске насладе, него непријатности, кроз које добродетељни мужеви пењу се до престола бесамртности? Кад би ме за будалу држали витезови, великодушни, племенити, високорођени, држао бих то за погрду која се не да збрисати; али ако ме држе за луда учењаци, који никад нису пошли и ишли путем витештва, за то не марим ама нимало; витез сам и као витез умрећу, ако тако буде воља Свевишњега. Једни иду пространим пољем горда високоумља, други пољем ропска и ниска ласкања, трећи пољем преварне претворности, а некоји пољем истините вере; али ја, вођен мојом звездом, идем уском путањом лутајућег витештва, и вршећига презирем богатство, али не и част. Ја сам увреде задовољио, исправио неправде, казнио безочности, побеђивао дивове и савлађивао аветиње: ја јесам заљубљен, али не и више него колико лутајући витезови морају то да буду, а као такав нисам од порочних заљубљеника, него од платонских, који се уздржавају. Моје тежње увек управљам на добар циљ, а то је да чиним добра свакоме, зла никоме; ако онај који тако мисли, ако онај који тако дела, ако онај који тако поступа заслужује да га зову будалом, то нека кажу ваша господства, преузвишени војводо и војвоткињо.“

„Тако ваља, богами!“ рече Санчо; „немојте више да говорите, господине, у своју одбрану, јер нема више да се шта каже, нити више шта да се мисли, ни више шта да се брани у свету, уколико пре што поричући овај господин, као што је порицао, да у свету није било, нити има скитница витезова, зар је чудо ако ништа неразбира од ствари које је споменуо?“

„А да случајно“, рече свештеник , „нисте ви, драги мој, онај Санчо Панса о коме се говори да вам је ваш господин обећао неку губернију?“

„Ја сам тај“, одговорио Санчо, „и онај сам који је заслужује као ма који други; ја сам: Придружи се добрима, и сам ћеш бити један од њих; и ја сам од оних: Није с киме си се родио, него с киме си кусао; и од оних: Ко се наслони на добро дрво, имаће и добар хлад; ја сам се наслонио на добра господина и толико има месеци да идем с њиме, па ћу бити као други он, дај боже здравља; па жив био он и жив био ја, а он ће већ добити царевине да у њима заповеда, а ја острва да им будем губернатор.“

„Зацело је тако, брат Санчо“, рече овде војвода, „јер у име господина Дон Кихота ја вам дајем губернију, једну од оних што их имам, а није најгора.“

„На колена, Санчо“, рече Дон Кихот, „па целивај ноге његовој преузвишености на милости коју ти је учинио.“

Санчо учини тако, што кад виде свештеник, устаде од трпезе веома љутит и рече:

„Силом ове хаљине коју носим морам казати да је ваша преузвишеност исто тако суманута као и ови грешници; ма узмите, како да не полуде, кад им паметни људи повлађују лудости? Нека ваша преузвишеност остане с њима, јер докле год они буду у овој кући, ја ћу остати у мојој, и уштедећу себи труд да корим оно чему не могу дати лека.“

Па не говорећи више, нити даље једући, оде, нити га могоше задржати војводске молбе, ако војвода и није много говорио, не могући то од смеха који му је изазвао његов неумесни гнев. Кад престаде смејати се, рече Дон Кихоту:

„Ви сте, господине *витеже од Лавова,* одговорили за себе тако узвишено да вам ништа више не треба за задовољење, јер премда оно изгледа да је увреда, није то ни на који начин, пошто, као што жене не могу увредити, тако не могу ни свештеници, као што ви то боље знате.“

„Тако је“, одоговори Дон Кихот, „а узрок је што онај који не може бити увређен не може никога ни увредити. Жене, деца и свештеници, као што се не могу бранити, ма и увређени били, не могу бити погрђени, јер између увреде и погрде има та разлика, као што ће ваша преузвишеност то боље знати. Погрда долази од онога који је може да учини и при њој остаје; увреда може доћи ма од чије стране, а да нема погрде. Ево примера: Неко иде улицом без бриге, дођу њих десет са оружаном руком ии стану га бити, он тргне мач и чини своју дужност; али већина противника стане му на пут и не да му да изврши своју намеру, то јест да се освети; овај би остао увређен , али не погрђен. А исто ће потврдити други пример: Један окрене леђа, дође други и удари га батином и онда загребе и не чека, а онај први вија га и не стигне га; онај који је добио батину увређен је, али не и погрђен, јер погрда ваља да се одржава. Ако онај који је ударио батином, ако је то и учинио, кријући се, тргне мач и остане на белези, чекајући свога непријатеља, онда би ударени био у исти мах увређен и погрђен: увређен, јер су га издајнички ударали, подрђен, јер који га је ударио остаје при ономе што је учинио, нити окреће леђа, него мирно чека. И тако према законима проклетога двобоја, могу ја бити увређен, али не погрђен, пошто деца не

осећају увреду, нити жене, нити могу бежати, нити имају разлога чекати; а исто тако и служитељи свете вере; јер ове три врсте људи немају оружја за нападање и одбрану; и тако ако по природи и јесу дужни да се бране, нису подобни да икога увреде; па ако сам малочас и казао да могу бити увређен, сад велим да то не могу никако бити, пошто ко не може примити погрду, још мање је може дати; са тих разлога ја не треба да осећам, нити осећам, оне погрде које ми је казао онај добри човек; сам бих желео да је мало причекао, те да му докажем заблуду у којој је кад мисли и каже да у свету није било лутајућих витезова, нити их има; јер да је то био чуо Амадис, или који од његове бескрајне поврзме, знам да његова милост не би добро прошла.“

„Ту бих се смео заклети“, прихвати Санчо; „би га мачем ударили, би га расколили одозгоре до доле, као какав шипак или као презрелу лубеницу; таман су то били људи који би трпели такве послове! Душе ми, уверен сам, да је нешто Рејналдос од Монталвана чуо ове речи тога кепеца, би га лупио по устима, да не би говорио три године дана; нека само почне с њима, па ће видети како ће га намајсторити.“

Војвоткиња да пукне од смеха слушајући Санча како говори, и она држаше да је он забавнији и луђи од његова господина, па многи су у то време исто тако мислили.

Најпосле се умири Дон Кихот и ручак се доврши, а кад распремише трпезу, ево ти четири девице, једна са легеном од сребра, друга са ибриком такође од сребра, трећа са пребелим и богатим убрусима преко рамена, а четврта имаше заскане рукаве до лаката и у својим белим рукама – јер су без сумње биле беле – држала је округлу лопту од напуљска сапуна. Она са легеном, са пријатним начином и слободом, подметну леген под Дон Кихотову браду, а он ћутећи, чудећи се таквој церемонији, мишљаше да је такав адет у том вилајету да уместо руку перу браде, те тако опружи своју што је боље могао, а у исто време стадоше сипати воду из ибрика, девица са сапуном насапуни му журно браду, правећи гомиле од пене, која је била бела као снег, и то не само по бради, него и по целом лицу, па и по очима послушнога витеза, тако да их мораде заклопити. Војвода и војвоткиња, који ништа о томе нису знали, чекаше да виде на што ће да изађе такво необично мијење. Девица берберка, пошто га са шаке беше напенила, учини се да јој је нестало воде, па рече оној са ибриком да иде по њу, а господин Дон Кихот причекаће. Тако и би, а Дон Кихот остаде са најчуднијим лицем и тако смешан да се већма не може

замислити. Сви га гледаше који су ту били, а беше их много, па како га видеше са вратом од по аршина, црњим но у средњу руку, са очима заклопљеним и брадом пуном сапуна, беше велико чудо и многа памет да се уздржаше од смеха. Девице шаљивице оборише очи и не смедоше погледати у своју госпоштину, а овој у срцу наваљиваше љутина и смех, нити знађаше на што да се реши, или да казни девојачку дрскост или да их награди за уживање што га је имала гледајући Дон Кихота у таквом положају.

Најпосле дође девица са ибриком, те опраше Дон Кихота, а затим она што је носила убрусе убриса га и оосуши сасвим озбиљно, те пошто му се све четири велико и дубоко поклонише, хтеодеше да оду, али војвода, да се Дон Кихот не би досетио шали, призва девицу са легеном и рече јој:

„Ходите и умијте и мене, али пазите да вам вода дотраје.“

Домишљата и окретна девојка дође и подметну леген војводи, као и Дон Кихоту, па журећи се умише га и насапунише, онда га осушише и убрисаше, и клањајући се одоше. Касније се дознало да се војвода био заверио, да га нису умиле као Дон Кихота, да би им смелост био казнио, али оне то избегоше мудро, те и њега насапунише. Санчо пажљиво посматраше церемоније са тим умивањем, па рече у себи:

„Е, богами, кад би нешто у овом вилајету био обичај да умивају браде и коњушарима као и витезовима! Јер вере ми и душе ми, баш би ми требало, па ако би ми је мало и поткресали, баш би ми добро било.“

„Шта то говорите у себи, Санчо?“ запита војвоткиња.

„Велим, госпо“, одговори он, „да сам увек слушао како се у дворовима других кнезова, пошто се спреми трпеза, донесе вода за руке, али не цеђ за браде; и зато је добро живети много да човек види много, премда и то кажу, ко дуго живи тај много зло дочека, премда дочекати овакво умивање пре је сласт неголи мука.“

„Не бринитe се, брат Санчо“, рече војвоткиња, „јер ћу наредити да Вас моје девице умију, па и у лужницу метну, ако би устребало.“

„Ја ћу се задовољити брадом“, одговори Санчо, „бар за сада, а после ће већ дати бог што треба.“

„Пазите, дворски управниче“, рече војвоткиња, „шта жели добри Санчо, па му о извршите на длаку.“

Дворски управник одговори да ће господин Санчо бити у свему послужен, и с тим оде да руча и поведе са собом Санча, оставивши за трпезом војводски пар и Дон Кихота у разговору о различитим стварима, али су се све тицале оружја и лутајућег витештва.

Војвоткиња замоли Дон Кихота, пошто јој се чини да има добро памћење , да јој опише и представи лепоту и стас сењоре Дулсеније од Тобоза, јер по ономе што се говори о њеној красоти, уверена је да ће она бити најлепши створ у свету, па и у целој Манчи.

Дон Кихот уздахну кад чу војвоткињин захтев, и рече:

„Кад бих могао извадити моје срце и изнети га пред очи вашем височанству овде на овој трпези у чинији, опростио бих мој језик посла да оно говори што се једва замислити даде, јер у срцу видела би то ваша преузвишеност цело исписано; али куда ћу ја сад да се лаћам да описујем и цртам потанко лепоту несравњене Дулсинеје, кад би то био задатак достојан других рамена, а не мојих, задатак којим би се морале занимати кичице Паразија, Тиманта и Апела и длето Лисипа, те да би је сликали и вајали на платну, мрамору и меди, и цицеронска и демостенска речитост да би је славили?“

„Шта ће то рећи демостенска, господине Дон Кихоте?“ запита војвоткиња, „јер ту реч још нисам чула у моме веку.“

„Демостенска речитост“, одговори Дон Кихот, „толико је колико кад би се казало речитост Демостена, као цицеронска од Цицерона, који су били два највећа говорника у свету.“

„Тако је“, рече војвода, „и ти си тим питањем показала колико знаш. Ипак би нам господин Дон Кихот дао велико задовољство кад би нам је насликао, јер, зацело, нека би било само у скици и првом нацрту, она би таква била да би јој завиделе и најлепше.“

„Бих то зацело учинило“, одговори Дон Кихот, „да ми је из памети није избирисала несрећа која ју је ту скоро задесила, и која је таква да бих је пре оплакивао неко описивао; јер ваља да знаду ваша височанства, кад сам неки дан пошао да јој руке пољубим и да примим њен благослов, одобрење и дозволу за овај трећи полазаак, нашао сам неку другу, а не коју сам тражио; нађох је опчињену и од принцезе претворену у сељанку, од лепотице

у ругобу, од анђела у ђавола, од миришљаве у кужницу, од речите у простакушу, од озбиљне у ђипалницу, од видела у мрак, једном речи, од Дулсеније од Тобоза у сељанку из Сајага.“

„За име божије!“ викну овде војвода, „ко је тај који је свету учинио толико зло? Ко је уклонио из њега лепоту која га је увесељавала, љупкост која га је красила и смерност која га је дичила?“

„Ко?“ одговори Дон Кихот; „ко би могао бити него какав пакосни волшбеник од оних многих завидљиваца који ме гоне? То је проклета трага, рођена у свету да потамањује и уништава дела врлих људи и да осветљава и уздиже дела зликоваца. Волшебници су ме гонили, волшебници ме гоне и вошебници ће ме гонити све док мене и моја висока дела витешка не баце у дубоки амбис заборава, па ме онда штете и рањавају где знају да ћу највећма осетити; јер лишити лутајућа витеза његове даме, то је лишити га очију којима гледа, и сунце које га осветљава, и хране којом се одржава. Казао сам много пута, па и сад опет кажем, да је лутајући витез без даме прво дрво без лишћа, зграда без основа и сенка без тела које је проузрокује.“

„Ту нема шта да се каже“, рече војвоткиња; „али ипак, ако ћемо да верујемо повести која је пре кратког времена о господину Дон Кихоту изашла свету на видику, уз опште одобравање народно, то се у њој чита, ако се добро сећам, да ви никад нисте видели сењору Дулсенију, и да те сењоре и нема у свету, него да је то чедо фантазије, које сте ви зачели и родили у својој уобразиљи, те га украсили свима могућим милинама и савршенствима.“

„Ту би се имало много шта казати“, одговори Дон Кихот; „бог зна да ли има или нема Дулсеније у свету, да ли је машта створила или не; то нису ствари којима се оверавању ваља до дна проницавати. Нити сам ја зачео моју сењору, нити је родио, ако је и замишљам онакву каква треба да је, даму која у себи има она својства која могу да је прославе у свим крајевима света, као: да је лепа без замерке, озбиљна без гордости, љубавна уз часност, пријатна учтивошћу, учтива са добрим васпитањем, и најпосле од висока рода, јер кроз племениту крв сија се и блиста лепота у већем степену савршенства неголи у лепотица од ниска рода.“

„Тако је“, рече војвода; „али нека ми господин Дон Кихот даде дозволу да кажем оно на шта ме гони повест коју сам читао о његовим делима, и из које излази да нека би Дулсинеја била у Тобозу или изван њега, па нека би и била лепота у највећем степену, као што нам је ви описујете, тек што се тиче господска рода, не може се мерити са Оријанама, са Аластрахарејама, са Мадазимама[44], нити са другима ове врсте, којих су пуне повести, као што ви то добро знате.“

„На то могу да кажем“, одговори Дон Кихот, „ да је Дулсинеја чедо својих дела и да врлине облагорођавају крв, као и да више ваља поштовати и ценити добродетељна човека ниска порекла неголи порочна од висока рода, утолико више што Дулсинеја има својства по којима би могла бити краљица са круном и скриптом; јер достојанство лепе добродетељне жене може да иде дотле да чини највећа чудеса, па ако и неформално, а она виртуално садржава у себи највећа опредељења.“

„Морам казати, господине Дон Кихоте“, рече војвоткиња, „да ви у свему што кажете идете ствари до дна, а од сада веровећу и уверавећу све у мојој кући, па и самога војводу, мога господара, ако би требало, да постоји Дуслинеја у Тобозу и да је она данас жива и лепа и господска реда, и да заслужује да је двори витез као што је господин Дон Кихот, нити јој у похвалу могу, нити знам што веће дати. Али не могу да се отресем неке двоумице и да према Санчу Панси имам као неко негодовање; а двоумица је у томе што се у поменутој повести каже да је неки Санчо Панса затекао неку сењору Дулсинеју, кад је носио од ваше стране за њу писмо, како она чини врећу жита, и, за боље опредељивање, вели да је била белица, а то ми даје повода да сумњам у њено господско порекло.“

На то одговори Дон Кихот:

„Ваља да знате, госпођо, да све и већина од онога што се са мном збива излази из обичних граница којима се збива другим лутајућим витезовима, било да је то упућено по неиспитаној вољи судбине, било да тим руководи пакост каквог завидљивог волшебника; па као што је већ позната ствар да су сви или већина литајућих и славних витезова обдарени по којим даром: један да га нису могли опчинити, други да је имао тако чврсто месо да није могао бити рањен, као што је био славни Роланд, један од дванаест перова од

[44] Оријана је љубазница Амадиса од Галије; Аластрахареја је кћи Амадиса од Грчке и краљица Сахаре; Мадазима је кћи Фамонгомадана, дива од Кључала језера – све су то измишљени створови.

Француске, за кога се прича да није могао бити рањен но само у табан од леве ноге, па и то да је могло бити само врхом од дебеле игле, а иначе никојим другим оружјем, те тако кад га Бернардо од Карпија убио у Ронсесваљима, видећи да га не може гвожђем ранити, подиже га са земље у наручје и угуши га, сећајући се тада смрти којом је Херкул уморио Антеја, оног љутога дива који је, веле, био син Земље. Хоћу да из реченога изведем да може бити да ја имам које од тих преимућстава, али не да не могу бити рањен, јер ми је искуство много пута показало да ми је месо мекано и никако непробојно, нити да не могу бити опчињен, јер сам себе већ видео стрпана у крлетку, куда ни сав свет не би имао силе да ме стрпа да није било волшебне силе. Али пошто сам се од тога опростио, то мислим да нема других чини које би ми могле сметати, па, дакле, видећи ти волшебници да са својим ружним мајсторијама немају моћи нада мном, свете ми се на оном што ми је најмилије, па би да ме лише живота злостављајући Дулсинеју, за коју живим; и тако мислим, кад јој је мој коњушар дошао са мојом посланицом, да су је преобразили у сељанку и заузету тако ниским послом као што је чињење жита, али ја сам већ казао да оно жито нити је била белица, ни жито, него зрна источна бисера, а у доказ тој истини хоћу да кажем вашем господству, кад сам ту скоро дошао у Тобозо, никако нисам могао да нађем Дулсинејине дворе, а сутрадан, пошто је мој коњушар Санчо видео у правом виду, који је најлепши у свету, мени је изгледала као сељанка, груба и гадна и нимало разумна, а овамо је први разум овога света. А пошто ја нисам опчињен, нити то могу бити према зрелом премишљању, то је она опчињена, уврећена и преокренута, измењена и преображена, па су се моји непријатељи мени у њој осветили, и због ње ћу јалити непрестано сузе док је не видим у њеном првобитном стању. Све ово казао сам да се нико не чуди што је Санчо говорио о Дулсинејину просевању и протакању, јер кад су је мени преокренули, није чудо ако су је и њему променили. Дулсинеја је отмена и од господска рода и од оних премићких родова што их има у Тобозу, а има их много и старих и веома отмених. Зецело не долази отуда мален део на несравњену Дулсинеју, због које ће њено место да буде славно и спомињано у потоњим вековима, као оно Троја због Јелене и Шпанија због Каве[45], премда са бољим тазлогом и гласом. С друге стране хтео бих да ваша господства знају да је Санчо Панса један од најзабавнијих коњушара што су служили лутајућим

[45] Тако зову арапски лерописци Флоринду, кћер грофа Јулијана, коју је краљ Родриго осрамотио, па светећи му се за то, отац је дозвао Арапе у Шпанију.

витезовима; каткад су му глупости тако досетљиве да човек не мало ужива у помисли да ли је глуп или досетљив; има пакости, да га човек држи за поганца, и безазлености, да изгледа да је глуп; у све сумња, а верује све; кад мислим да ће стрмекнути као будала, ево га са каквим досеткама које га уздижу до небеса. Укратко рећи, ја га не бих дао за другог коњушара, па да ми приде даду један град, а овамо двоумим да ли би добро било послати га у губернију коју му је ваше височанство изволило милостиво подарити, премда у њему видим извесну подобност за губернатора, , па дотеравши му малко памет, и он би изашао накрај са ма каквом губернијом као и краљ са својим дажбинама, утолико више што из многа искуства знамо да се не тражи ни велика вештина, ни особита ученост па да човек буде губернатор, јер их и стотина има који једва знају читати, а управљају као какви соколови; главно је да имају добру намеру и да желе у свему да добро чине, јер никад им неће недостајати когод који ће их посаветовати и упутити шта имају да чине, као што бива са губернаторима витезовима који нису учени, па изричу пресуде са приседницима. Ја ћу га саветовати да нити прима мита, нити да право оштети, као и друге ствари које су ми на срцу, а у своје време биће на корист Санчу и на добро острва којим ће управљати.“

Дотле беху дошли у разговору војвода, војвоткиња и Дон Кихот кад зачуше велику буку и урнебес од људи у дворцу, те уједанпут хрупи Санчо у салу, сав усплахирен, са судопером везаном испод врата, а за њим многи момци, или, боље рећи, паракувари и друга служинчад, а један носаше карлицу са водом, која по боји и слабој бистини показиваше да су то помије. Онај са карлицом натурио се за њим и упео се да му је свакако подметне и намести под браду, а други паракувар спремаше се да га умије.

„Шта је то, браћо?“ питаше војвоткиња. „Шта је то? Шта ћете с овим добрим човеком? Шта? Зар не помишљате да је изабран за губернатора?“

На то одговори спадало берберин:

„Овај господин неће да га умијемо, као што је обичај и као што се умио господин војвода и његов господин.“

„Ја хоћу“, на то ће Санчо много љутит, „али хоћу да су убруси и да је вода чистија и руке да нису тако прљаве, јер није баш толико разлика између мене и мога господина да њега умивају водом за анђеле, а мене цећом за ђаволе. Обичаји у вилајету и у дворовима кнежевским утолико су добри кад ти у дворовима кнежевским утолико су добри кад нису

досадни; али обичај са умивањем, какав је овде, гори је од свака испаштања. Моја је брада чиста, нити ми треба такво расхлађивање; а које ми прође да ме умива, или да ми се дотакне и једне длаке на глави, хоћу рећи у мојој бради, хоћу га, с опроштењем, тако лупити песницом да ће ми песница запасти у његову главурду; јер таква церемонија и насапуњавање више изгледа на подругивање неголи на угошћавање.“

Војвоткиња да пукне од смеха гледајући Санчову љутину и слушајући му речи; али Дон Кихоту не беше особито мило што га види тако убрађена прљавом крпом и тако окружена толиком служинчади из кухиње, те поклонивши се дубоко господи, као тражећи дозволу да говори, озбиљним гласом рече фукари:

„Хеј, господо витезови! Оставите се овога човека и враћајте се одакле сте дошли, или на другу страну, ако вам је повољно; јер мој коњушар тако је чист као и који други, а ова карлица за њега је погрда и вређа га, послушајте мој савет и махните га се, јер ни он, ни ја не знамо за такве шале.“

Санчо му узе реч из уста и настави:

„Оставите се ви шале са мном као са битангом, јер ћу то толико трпети колико је сада ноћ. Донесите амо чешаљ или што вам је воља, па ми ову браду прочешљајте, па ако извучете из ње што што би вређало чистоту, стрижите ме ако ћете на басамаке.“

Не престајући са смехом, рече ту војвоткиња:

„Санчо Панса има разлога у свему што је рекао, и имаће га у свему што буде казао; он је чисмен и, како рече, нема нужде да се умива, а ако му наш обичај није повољан, три му воље и четири ћуди, тим пре што ви, као служитељи чистоте, поступили сте преко мере немарно и аљкаво, да не рекнем дрско, кад сте таквој личности и таквој бради уместо легена и ибрика од чиста злата и немачких убруса донели карлице и ручке од дрвета и крпе од судопера; али ви сте пакосни и неваспитани, па какви сте лупежи, не можете да се оставите своје мржње што је имате наспрам коњушара лутајућих витезова.“

Кухињска чељад, па и дворски управник, који је с њима био дошао, мислише да војвоткиња говори у збиљи, те скидоше Санчу са прсију судоперу и, сви збуњени и као посрамљени, одоше и махнуше га се.

Видећи се он изван ове по његовом мишљењу страшне опасности, оде и клече пред војвоткињу и рече:

„Од великих госпођа очекују се велике милости; она коју сте ми сад учинили не може се платити мањим чим него жељом да се видим рођен за скитницу витеза, па целога мога века да ми је занимање служба тако високој госпођи; али ја сам сељак, зовем се Санчо Панса, ожењен сам, имам децу и служим као коњушар; ако којом од ових ствари могу да послужим вашем господству, бржи ћу бити у послушности неголи ваше господство у заповести.“

„Сасвим се види, Санчо“, одговори војвоткиња, „да сте се научили да будете учтиви у школи саме учтивости; сасвим се види, хоћу да кажем, да сте се васпитавали на грудима господина Дон Кихота, који је свакако углед учтивости и цвет церемонија; нека би срећни били такав господин и такав слуга, један као поларна звезда лутајућега витештва, а други као звезда коњушарске вредности. Устаните, драги Санчо, а ја ћу наградити вашу учтивост тиме што ћу пожурити војводу, мога господара, да што пре изврши обећану милост са губернијом.“

Тиме се сврши разговор и Дон Кихот оде да почине по обеду, а војвоткиња замоли Санча, ако баш није особито санан, да дође и са њом и њеним девицама проведе послеподне у једној хладовитој сали. Санчо одговори, ако и јесте истина да му је обичај лети да спава по ручку по четири или пет часова, али да би њеној доброти био на услугу, потрудиће се из све снаге да не спава никако тај дан и да ће доћи послушан њеном налогу, па затим оде.

Војвода издаде нове наредбе како да се поступа са Дон Кихотом као са лутајућим витезом, а да се не одступа ни за длаку од начина како се описује да се поступало са давнашњим витезовима.

ТРИДЕСЕТ ТРЕЋА ГЛАВА

О пријатном разговору који имаше војвоткиња и њене девице са Санчом Пансом, достојан да се чита и да се запамти

Казује дакле повест да Санчо тога дана није спавао после ручка, него, да би одржао своју реч, пошто је обедовао, оде до војвоткиње, а она, како га је веће волела слушати, посади га до себе на ниску столицу, премда се је он, као добро васпитан, нећкао да седне. Али војвоткиња му рече да само седне као губернатор, а да говори као коњушар, пошто поради обеју ствари заслужује и саму двожичницу Сида Руја Дијаса Компеадора. Санчо слеже раменима, послуша и посади се, а све војвоткиње девице и дуење окружише га, чекајући у највећој тишини да га чују шта ће да каже; али прва ће да проговори војвоткиња и рече:

„Сад кад смо сами и нико нас овде не може чути, желела бих да ми господин губернатор објасни некоје сумње што их имам, а поникле су из повести која је већ штампана о великоме Дон Кихоту. Једна од тих сумња у томе је, пошто добри Санчо никад није видео Дулсинеју, хоћу рећи, сењору Дулсинеју од Тобоза, нити јој је однео писмо од господина Дон Кихота, јер га је оставио у књижици бележници у Сијери Морени, како се усудио да измисли одговор и оно да је затекао да чини жито, пошто је све то лакрдија и лаж и толико је на штету доброга гласа несравњене Дулсинеје, а најпосле не слаже се никако са својством и верношћу добрих коњушара?“

На ове речи Санчо ништа не одговори, него се диже са столице и, шуњајући се, погнувши се и метнувши прст на уста, обиђе целу салу, подижући тапете, а пошто је тако учинио, опет седе и рече:

„Сада, госпођо, кад сам видео да нас осим присутних нико прикривен не слуша, одговорићу без страха и презања на оно што сте ме питали и на све што ћете ме питати; а прво што ћу да рекнем, то је да ја држим мог господина Дон Кихота за потпуно луда, премда каткад казује ствари које, како се мени чини, па и свакоме који га слуша, тако су паметне и на свом месту да ни сам Сотона не би умео боље их казати, али ипак, збиља и без сваке сумње, ја сам за себе уверен да је он луд; па како сам то себи тако замислио, то се усуђујем да му доказујем ствари које немају ни репа ни ушију, као што је оно с одговором на писмо и оно што је било пре шест или осам дана, које ако и није у повести, вредно је знати, то јест за опчињавање сењоре Доне Дулсинеје, за коју сам му казао да су је опчинили, што је толико истина као што на жаби има длака.“

Војвоткиња га замоли да јој прича за то опчињавање или шалу, а Санчо јој исприча све онако како је било, што су слушатељке са особитом насладом примале, па настављајући разговор, рече војвоткиња:

„Из онога што ми је добри Санчо причао, некако ми се у душу увукла нека двоумица и неки шапат ми допире до ушију и каже ми: кад је Дон Кихот од Манче луд, ћакнут и суманут, и његов коњушар Санчо Панса то зна, па ипак га служи и иде за њим и намамио се на његова празна обећања, онда без сваке сумње мора да је он већа будала од његовог господара: а кад је тако, као што јесте, онда, госпођо војвоткињо, није добар рачун твој ако томе Санчу Панси будеш дала острво у управу, јер кад он не зна са собом да управља, како ће знати другима управљати?“

„Богами, госпођо“, рече Санчо, „та двоумица има баш свог разлога, али кажите јој нека говори јасно, или како је воља, јер ја признајем да она има право, јер да ја имам памети, бих одавна оставио мога господина; али то ми је усуд и моја зла срећа; не могу никако, морам да идем с њим, из истог смо места, јео сам му хлеб, волим га, он ми то припознаје дао ми је своју ждребад, а врх свега ја сам веран човек, па тако не може нас друго раставити него лопата и мотика; а ако ми ваше височанство не би хтело дати обећану губернију, мене је барем бог створио и може бити да би за моју душу и било боље да ми се не да, јер ма и сулуд, тек знадем ону пословицу да су мраву крила израсла на његово зло, па тако може да буде да ће коњушар Санчо лакше доспети у рај неголи Санчо губернатор. И овде пеку добар хлеб као и у Француској, а у ноћи све су мачке мрке, па онај је особито зле среће који у два часа после подне још није доручковао; а нема желуца за педаљ већега него други, а да се не би могао, штоно реч, напунити сламом и сеном, па птицама у пољу бог је стратељ и бранитељ, а топлија су четири аршина чохе из Куенке од четири аршина најфинија сукна из Сеговије, и кад остављамо овај свет и одлазимо под земљу, истом тесном путањом иде кнез као и надничар, а папи не треба више стопа земље неголи црквењаку, макар да је један много узвишенији од другога, јер кад улазимо у јаму, сви се згрчимо и сагнемо, или нас дотерају и погну и згрче, па како нам било, па лаку ноћ! И опет велим, ако ми ваше господство не буде хтео дати острво што сам луд, ја ћу бити толико паметан да ћу знати шта ћу и како ћу; а слушао сам да кажу да је иза крста ђаво, и да није све злато што сија, и да су сељака Вамбу узели од волова, плуга и јарма да буде

краљ од Шпаније, а Родрига су узели од златотканица, весеља и богатства да га змије поједу – то јест, ако не лажу стихови старинских песама.“

„Како да лажу!“ примети ова дуења Дон Родригес, која је била међу присутнима, „кад има једна песма која вели да су краља Родрига сасвим жива бацили у јаму пуну жаба, змија и гуштерова, па је после два дана краљ из те јаме јаукао тужним и малаксалим гласом:

Већ ми гризу, већ ми гризу

Чим сам највише грешио.

И према томе овај господин има пуно разлога кад каже да више воли да буде сељак неголи владар, ако би га морао јести гад.“

Војвоткиња не могаше да се не насмеје чујући простоту своје дуење, нити престаде дивити се слушајући Санчове речи, коме рече:

„Добри Санчо већ зна, што витез једном обећа, то гледа да испуни, па ма га живота стало. Мој господар и муж војвода, ако и није скитница, али је опет зато витез, па ће, дакле, да испуни реч са обећаним острвом упркос зависти и пакости светској.

Будите, Санчо, само добре воље, јер кад на то најмање будете мислили, посадиће вас на столицу вашег острва и ваше државе, коју ћете напустити само за богатију и бољу; што бих вам ја препоручила, то је да пазите како ћете управљати својим поданицима, јер ваља да знате да су сви верни и учтиви.“

„Што се тиче добре управе“, одговори Санчо, „ту није потребна препорука, јер сам ја срца милостива и жао ми је сиротиње, и ко сам кува и меси, томе немој отимати погачу, а тако ми вере, неће ни они мене варати, матор сам ја пас и знам шта је „пуј! пуј!“, па знам кад треба да се разбудим, нити ћу пристати да ми се под носом шара, јер знам где ме жуљи ципела, то велим што ће поштени људи са мном имати љубав и задовољство, а поганци ми неће ни присмрдети. А чини ми се да, што се тиче управе, главно је почети, па можда ћу после петнаест дана управе дотерати се у послу и боље се у њему разбирати неголи у орачку послу, у коме сам одрастао.“

„Имате право, Санчо“, рече војвоткиња, „јер нико се није учен родио и од људи постају бискупи, а не од камења. Него да се вратимо на разговор који смо малочас имали о

зачараности сењоре Дулсинеје, ја мислим да је поуздано и више него доказано да оно што Санчо мисли да је свога господина вукао за нос и уверио га да је она сељанка била Дулсинеја, а ако је његов господин није познао, да је било зато што је она опчињена, све то да је изумео који од волшебника који гоне господина Дон Кихота; јер ја као поуздано и истинско знам, од поуздане стране, да је она сељанка која је скочила на магарицу била и јесте Дулсинеја од Тобоза, и добри Санчо, мислећи да вара, сам је преварен; нити се може сумњати у ту истину, као ни у ствари које никад нисмо видели; и треба да зна господин Санчо Панса да и ми имамо овде волшебнике, који нам желе добра, те нам казују шта бива у свету, и то чисто и искрено и без заплитања и шарања; па нека ми Санчо верује да је она скакалица сељанка била и јесте Дулсинеја од Тобоза, да је опчињена као мати која ју је родила, и кад се најмање будемо надали, видећемо је у њеном правом виду и онда ће Санчо увидети своју заблуду.“

„Све то може да буде“, рече Санчо Панса, „и онда хоћу да верујем што ми мој господин прича да је видео у Монтезиносовој пећини, где је вели, видео сењору Дулсинеју од Тобоза у истом оделу које сам ја видео кад сам је онако за ћеф опчинио; и све мора бити да је наопачке, као што вели ваше господство, јер код моје никакве памети не може се и не треба да се предпоставља да ће она у часку измислити тако паметну лукавштину, нити ја верујем да је мој господин тако луд да би на тако жалосно и мршаво наговарање као што је моје поверовао ствари која је сасвим мимо сваки обични ред; али, госопођо, не би зато право било да ме ваша доброта држи за пакосника, јер такав заврзан као ја што сам није дужан да докучује мисли и пакости тих поганих волшебника; ја сам оно измислио да ме не би псовао господин Дон Кихот, а не са намером да га врећам, а ако је испало налич[46], бог је на небу и он суди срцима.“

„То је истина“, рече војвоткиња, „али кажите ми сада, Санчо, шта је то што каже за Монтезинову пећину, јер бих хтела да знам.“

Ту јој Санчо Панса исприча од речи до речи оно што је већ речено за ту пустоловину.

Кад је то чула војвоткиња рече:

[46] Наопако, обратно.

„Из овога догађаја може да се изводи, пошто велики Дон Кихот вели да је тако видео исту ону ону сељанку коју је Санчо видео при поласку из Тобоза, да је она без сумње Дулсинеја и да су ту уплетени врло вешти и необично домишљати волшебници.“

„То ће и бити“, рече Сачно Панса: „јер ако је моја сењора Дулсинеја од Тобоза опчињена, онда је то њена штета, јер ја нећу да се хватам у коштац са непријатељима мога господина, који мора да су многи и зли; толико је истина, она што сам је ја видео била је сељанка и држао сам је за сељанку и као о сељанци судио сам о њој; а ако је оно била Дулсинеја, не треба мени бележити у рачун, нити ме због тога корити, иначе може бити свашта. Ионако сваки час има што да ми се замери: Санчо је рекао, Санчо је учинио, Санчо окренуо, Санчо обрнуо, као да је Санчо какав макар ко, а није онај исти Санчо Панса који у књигама иде широм по овом свету, као што му је казао Сансон Караско, који је барем постао бакалореат у Саламанци; а такви људи не могу лагати, сем ако им се прохте, или им је тако на згоду. И тако нема нико рашта да се чеше о мене, а пошто ми је глас неокаљан, а како сам чуо да каже мој господин да више вреди добро име од великог блата, то ви мени само упртите ту губернију, па ћете да видите чуда, јер ко је био добар коњушар, биће и добар губернатор.“

„Све што је овде казао добри Санчо“, рече војвоткиња, „катонске су изреке, или, у најмању руку, узето је из утробе самога Михаила Верина, који florentibus occidit annis[47]. Најзад, најзад, да кажем на његов начин, под издртом кабаницом хоће да се нађе добар испичутура.“

„Право да кажем, госпођо“, на то ће Санчо, „свога века никад нисам пио из пакости; поради жеђи може бити, јер нимало нисам претваралица; пијем кад имам вољу и кад је немам, и кад ми га даду, да не бих изгледао као чепа или рђаво васпитан, јер на пријатељску здравицу да се човек не одазове, морао би имати срце од мрамора. Али ако их назувам, ја их не каљам, утолико мање што коњушари скитница витезова скоро увек пију воду, јер увек иду по пустарама, шумама и ливадама, брдима и стенама, нити налазе вина за лек, ако ће и око дати за њ.“

---

[47] Михаило Варино написао је школску књижицу под насловом De puerorum moribus disticha (стихови о дечјим наравима); Анђело Полисијано написао је за њега епитаф, који почиње: „Michael Verino florentibus occidit annis“ (премину у цветним годинама), па како је и Сервантес морао да се мучи као ђаче тим стиховима, то се сетио и овог епитафа.

„И ја тако мислим“, рече војвоткиња; „па за сада нека Санчо иде да почине, а после ћемо опширније говорити и дати налог да му се што пре упрти, као што рече, она губернија.“

Наново Санчо пољуби руку војвоткињи и замоли је да му учини милост те да се води брига о његовом сивцу, јер му је то очни вид.

„Какав је то сивац?“ запита војвоткиња.

„Мој магарац“, одговори Санчо, „јер да га не бих звао тим именом, зовем га сивцем, па кад сам ушао у овај замак, замолио сам ову сењору дуењу да се побрине за њ, али се она тако расрди као да сам јој казао да је ружна или матора, а за дуење би било приличније и природније да тимаре магарце неголи да собом ките сале. Јао, боже, како ли је на те сењоре имао пик један племић из мог села!“

„Биће да је каква простачина“, рече дуења Родригес, „јер да је он племић и добро васпитан, би их дизао изнад месечевих рогова.“

„Сад доста“, рече војвоткиња, „више не говорите и ћутитте, Дона Родригес; а сењор Панса нека се умири и нека моме старању и бризи остави свога сивца, јер кад је Санчу тако драг, биће ми милији од зенице у очима.“

„Доста му је да је у коњушници“, одговори Санчо; „јер да смо зенице од очију вашега височанства нисмо достојни ни он ни ја да будемо и један часак, нити бих ја допустио , као ни да ми ко даје буботке, јер ако и каже мој господин да у учтивости боље је да се које око у карти изгуби, мислим да у магарећим пословима ваља ићи са мером у руци и држати се средње руке.“

ТРИДЕСЕТ ЧЕТВРТА ГЛАВА

У којој се прича о начину који су пронашли како да се скину чини са несрављене Дулсинеје од Тобоза, што је једна од најславнијих пустоловина у овој књизи

Војвода и војвоткиња наслађиваше се много разговором са Дон Кихотом и Санчом Пансом, те утврдивши се у својој намери да изврше некоје шале које би имале вид и

изглед пустоловина, узеше као повод у томе што им је Дон Кихот већ био причао о Монтезиносовој пећини, те да му једну приреде која ће дивна да буде; али чему се војвоткиња највише чуђаше, беше то што је Санчова простота била толика да је дошао да верује како је неоспорна истина да је Дулсинеја од Тобоза опчињена, а овамо он сам био је онај вошлбеник који је ту ствар удесио. И тако издаше налог својој чељади о свему оном што треба да чине; после шест дана одведоше га у лов на крупну дивљач, са толиком војском ловаца колику би могао повести крунисан краљ. Дон Кихоту дадоше ловачку одећу, а Санчу другу, зелену, од најфиније чохе; али Дон Кихот не хте да је обуче, говорећи да првом приликом ваља да се врати мучном војничком послу, па да не може уза се носити ризнице и стоваришта.

Санчо прими ону коју му дадоше, с намером да је првом згодном приликом прода.

Кад дакле дође одређени дан, стави Дон Кихот оружје на се, Санчо се обуче, па на свом сивцу, кога не хте оставити ако му и јесу давали коња, пристане уз остале ловце. Војвоткиња дође дивно опремљена, и дон Кихот из превелике учтивости узе узду од њене јорге, иако војвода то није хтео да допусти, те најпосле доспеше у једну шуму која је била између два веома велика брда, где поделише људе по местима, наместише их у заседама и по стазама, и онда поче лов са великим урнебесом, виком и дреком, тако да један другога не могаху разабрати, како због лавежа паса, тако због јеке ловачких рогова. Војвоткиња ободе коња и са оштрим копљем у рукама намести се тамо где је знала да обично пролазе неколико вепрова. Одјахаше и војвода и Дон Кихот, и остадоше уз њу; Санчо се намести иза свију њих, не силазећи са сивца, кога не смеде да остави да му се не би десила каква несрећа.

Тек што се наместише и уврстише са другим многим својим служитељима, кад угледаше, кренута огрима и гоњена ловцима, да према њима иде голем вепар, шкљоцајући зубима и сав запенушен. Кад га виде Дон Кихот, узе свој штит и трже мач и пође пред њ да га дочека; исто учини и војвода са својим копљем, али би их војвоткиња била све претекла да је војвода није задржао. Једини Санчо, кад виде страшну звер, остави сивца и загреба што је боље могао, те покушавајући да се попне на висок храст, не пође му за руком, него кад је био на половини, ухвати се за једну грану, трудећи се да се горе попне, али би тако лоше среће и баксуз да му се грана одломи и он падајући остаде висећи у

ваздуху, запевши за једну грану од храста, нити могаше доспети на земљу; па кад себе виде тако и да му се зелена чоха цепа, и кад му се учини да би га овај дивљи вепар могао дохватити ако би онуда пошао, стаде дерати се и запомагати тако жестоко да сви који су га чули, а нису га видели, помислише да га коље каква звер.

Најпосле матори вепар паде оборен врховима многих копаља која су се на њ окомила, а Дон Кихот осврну се на Санчову дреку, кога је већ по томе познао, па га виде где виси о храст стрмоглавце и сивца уза њ, који га не остављаше у невољи. А Сид Амет вели да је мало кад видео Санча Пансу а да није видео и сивца, нити сивца а да није видео Санча; толико беше пријатељство и приврженост међу њима.

Дон Кихот дође и откачи Санча, који се виде слободан на земљи, погледа на своју подрту ловачку одећу и у души га заболи, јер је мислио да са том хаљином има читав спахилук.

Међутим натоварише грднога вепра на једну мазгу, и покривши га струковима рузмарина и мрчиним грањем, однесоше га као знамење победнога добитка до неколиких великих шаторова које су насред шуме били подигли, где нађоше постављене трпезе и спремљен обед тако обилат и богат да се добро могаше да види у томе господство и велелепност онога који га даваше.

Показујући војвокињи дере на својој подртој хаљини, рече Санчо:

„Да је то био лов на зечеве или птице, зацело се мојој хаљини не би десила таква несрећа. Ја не знам каква је то сласт да се дочекује звер, а да вас дарне својим зубом, могао би вам бити ту и гроб. Сећам се да сам чуо где певају старинску песму у којој се каже:

Мечке нека те пождеру

Ко Фавилу гласовитог.“

„То је био готски краљ“, рече Дон Кихот, „који је ишао у лов, па га пождерао један медвед.“

„Па то и ја кажем“, прихватио Санчо, „јер ја не марим да кнезови и краљеви себе у такве опасности доводе само за љубав нека уживања које ми не изгледа да је уживање, јер се ту убија животиња која није учинила никакво зло.“

„Биће да се варате, Санчо“, примети војвода, „јер упражњавање лова на велике зверове прикладније је и потребније краљевима и кнезовима неголи друго које. Лов је слика рата: ту има лукавства, доскакивања, заседа, да би се непријатељ победио, а сам човек да остане здрав и читав; ту се подноси највећа зима и несносна врућина; ту се презире давадисање и сан, крепи се снага, вежбају се удови онога који га упражњава, и, једном речи, то је ствар која може да се чини без ичије штете, а многима на уживање, а што је у томе најбоље, то није за свакога, као што су остале врсте лова, узимајући лов са соколовима, што је такође само за краљеве и велику господу. Зато, Санчо, окрените своје мишљење, па кад будете гувернатор, занимајте се ловом, па ћете видети како ће то да вам прија.“

„Нећемо тако“ , одговори Санчо; „добар губернатор хром је на ногама и седи дома; таман би лепо било да људи долазе уморни послом и траже га, а он тумара по планини; наопако би било по губернију. Богами, господине, лов и забаве више подносе за беспосличаре неголи за управнике; ја ако се будем забављао, то ће бити да се мало картам о Божићу, Водокршћу, Ускрсу и Тројицама, а недељом и празником да се купам, а ови ловови нису за моју нарав, нити се слажу са мојом савешћу.“

„Дај, боже, Санчо, да је тако, јер од речи до дела има много предела.“

„Нека буде што ће бити“, на то ће Санчо, „јер доброга платишу не буне залоге, више вреди кад бог брани неголи кад се рано рани, а трбух носи ноге, а не ноге трбух, хоћу рећи, нека мени бог буде у помоћи, и ја будем ли чинио што треба са добром намером, зацело ћу боље управљати него какав јастреб; само ви мени турите прст у уста, па ћете видети да ли ћу га ујести или не.“

„Е убио те бог и сви свеци, проклети Санчо!“

Викну Дон Кихот; „и кад ћу једанпут, као што сам ти толико пута казао, и ја дочекати дан да те видим да говориш без пословица, и разборито и смишљено. Оставите се, узвишена господо ове будале, јер ће вам душу смрвити не тек међу две пословице, него међу две

хиљаде пословица, које су све наведене тако згодно и где треба како бих желео да њему да бог здравља, или мени, кад бих хтео да их слушам.“

„Пословице Санча Пансе“, на то ће војвоткиња, „ако их и јесте више неголи у грчкога комендатора[48] заслужују не мање уважење због краткоће изреке. Што се мене тиче, оне ми се боље допадају него друге какве, ма ове и биле згодније и боље примењене.“

У овом и другом разговору изађоше из шатора у шуму, те походећи некоје заседе и позиције прође им дан и приближи се ноћ, и то не тако ведра и тиха као што би била према добу године, јер је било усред лета, него беше неколико сумрачна, што је много ишло наруку војводском плану; те тако чим се учини као да шума на све четири стране гори, а затим се чуше ту и тамо, овде и онде небројене трубе и друга убојна свирка, као кад би силна коњица шумом пролазила. Светлост од ватре и јека ратних инструмената чисто заслепише очи и заглухнуше уши присутнима, као и свима који су се налазили у шуми. Затим се зачу небројено „Алах! Алах“, као оно кад Марви почињу битку, трубе и пишталице јечаше, бубњеви грмеше, свирка се разлегаше, и то све уједанпут, тако у исти мах и изненада да би онај био без чувства кога оно не би оставило код урнебеса толиких инструмената. Војвода се препаде, војвоткиња се нађе у чуду, Дон Кихот се удиви, Санчо Панса уздрхта; једном речи, уплашише се и они који су знали за узрок. Са страхом занемеше, а у тај час ево улака у ђавољу оделу, који дојезди до њих дувајући место у трубу у неку шупљу и грдну рожину, која издаваше груб и страшан звук.

„Хеј, брат улаче!“ викну војвода. „Ко си? Куда ћеш? И каква је то војска која као да пролази овом шумом?“

„Ја сам ђаво и тражим Дон Кихота од Манче; људи што оданде долазе шест су чета волшбника, који на победним колима возе несравњену Дулсинеју од Тобоза; она иде опчињена са ваљаним Французом Монтезиносом, даде налог Дон Кихоту како ће да се скину чини са те сењоре.“

---

[48] Грчким комендатором (*el comendador griego*) звали су славнога хуманисту Фернанда Нуњеса од Гусмана, који је у Саламанци предавао грчки, латински и реторику. Умро је 1553. године, и после његове смрти издали су његову збирку пословица.

„Да си ти ђаво, као што кажеш, и као што ти изглед показује“, примети војвода, „ти би већ био познао витеза Дон Кихота од Манче, јер га ето пред тобом.“

„Е, богами и душе ми“, одговори ђаво, „нисам га ни узимао за ум, јер ми је глава пуна толиких различитих ствари да сам смео с ума главну, рад које сам дошао.“

„Зацело“, примети Санчо, „овај ђаво мора да је поштен човек и добар хришћанин, јер да није то, не би се клео богом и душом; сада видим да и у самом паклу мора да има поштена света.“

Сад ђаво, не спазећи са парипа, окрену се Дон Кихоту и рече:

„Теби *витеже од Лавова* – да ми те је видети у њиховим шапама! – шаље ме несрећни али храбри витез Монтезинос, положивши ми да ти кажем од његове стране да га на оном месту чекаш где те ја будем нашао, јер он води са собом ону што се зове Дулсенија од Тобоза, са намером да ти каже: шта треба па да се са ње склоне чини; а пошто нисам рад чега другога дошао, то нећу дуже ни да се задржавам. Ђаволи као што сам ја нека су с тобом, а добри анђели с овом госпоштином.“

С тим речима духну у велики рог и окрену леђа и оде, не чекајући одговора ни од кога.

Наново се зачудише сви, нарочито Санчо и Дон Кихот; Санчо, видећи како упркос истини хоће да је Дулсенија опчињена, а Дон Кихот, јер није могао да је начисто да ли је истина или није оно што му се десило у Монтезинској пећини. Док он још беше у тим мислима, рече му војвода:

„Господине Дон Кихоте, мислите ли да их дочекате?“

„Како не бих?“ одговори он. „Овде ћу да их дочекам неустрашиво и крепко, па ма на мене дошао сав пакао.“

„Бре ако видим још једног ђавола и чујем опет рог као што је малопређашњи, толико ћу га сачекати колико сам у Фландрији“, рече Санчо.

У то се ноћ веома спусти, а по шуми стадоше лутати многи светлаци, као оно што по небу хоће да прелећу суха испарења земаљска, која нама изгледају да су звезде које пролећу. У исти мах чујаше се страховит шум, као оно од шкрипе јаких точкова на

воловским колима, од чије грозне и непрестане шкрипе воле да беже курјаци и медведи, ако их има онуда. Целом овом дому придружи се други, јачи од свију, јер се чињаше збиља да на све четири стране у шуми бију четири боја или битке, јер овде грмљаше жестока пуцњава страхотних топова, тамо се кокаше небројене пушке, поближе као чујаше се вика ратника, а издаље понављаше се агарјанско „Алах! Алах!“ Једном речи, пишталице, рогови, звиждаљке, свираљке, трубе, бубњи, топови, пушке, а врх свега страшна шкрипа од точкова, све укупно сливаше се у такав грозовити урнебес да је Дон Кихот морао да прикупи сву своју срчаност да би га издржао; али Санчово срце клону и он обезнањен паде на скут војвоткиње, која га тамо прими и журно заповеди да га пошкропе по лицу. Тако учинише, и он дође себи таман кад су једна кола са шкрипавим точковима доспела до онога места. Вукоше их четири спора вола, сви покривени црним покровцима; на сваком рогу беше им привезана и запаљена по велика воштана буктиња, а на колима беше високо седиште на коме сећаше частан старац, са брадом бељом од самога снега, и тако дугом да му допираше до појаса; на њему беше алватна хаљина од црна сукна, јер како су на колима биле запаљене небројене свеће, то се на њима могаше лепо да види и разликује све што је тамо било. Пратише га два гадна ђавола у исту чоху обучена, тако ружна лица да Санчо заклопи очи да их не би поново видео.

Кад, даље, кола стигоше наспрам њиховога места, подиже се часни старац на своме мести, стаде на ноге и повикну:

„Ја сам мудри Лиргандео!“

И не говорећи више ништа, крену се са колима даље. Затим дођоше друга кола на исти начин са другим старцем на престолу, који даде кола зауставити, и гласом не мање озбиљним него први, рече:

„Ја сам мудри Лакифе, велики пријатељ Угранде Непознате!“

И крену се даље. Затим са истом опремом дођоше друга кола; али онај који сећаше на престолу не беше старац, као они други, него снажна људескара и одвратна лица; кад стиже до места, устаде као и остали, па рече гласом посве промуклим и ђавољим:

„Ја сам волшбеник Алкалај, смртни непријатељ Амадиса од Галије и целога рода његовога.“

И крену даље.

Пошто мало одмакоше оданде, ова троја кола зауставише се, те престаде она несносна шкрипа њихових точкова, затим не чу се никакав шум, него звуци љупке и складне свирке, чему се Санчо обрадова и као добро знамење узе, те и рече војвоткињи, од које се ни за корак ни за длаку не одвајаше:

„Госпођо, где је свирка, тамо не може бити зла.“

„Као ни тамо где има светлости и видела“, одговори војвоткиња.

На то рече Санчо:

„Ватра даје светлост а пламење видело, као што видимо по ономе око нас, те би нас лако могло спржити; али свирка је увек знамење весеља и празновања.“

„Видећемо“, рече Дон Кихот, који све то слушаше, и он доро рече, као што ће се показати у следећој глави.

ТРИДЕСЕТ ПЕТА ГЛАВА

У којој се наставља упутство које је Дон Кихоте добио за скидање чини са Дулсинеје, уз друге чудесне догађаје.

Уз такт пријатне свирке угледаше, како према њима долазе кола од оних, што се зову тријумфска, с упрегнутих шест мрких масака, покривених сасвим белим платном, а на свакој јахаше један покајник, такође у белу оделу, држећи у руци упаљену велику воштану машалу. Ова кола беху два и три пута већа од оних што су била прошла, а са стране им и горе на њима беху других дванаест покајника у белу као снег оделу, сви са запаљеним буктињама, поглед који у исти мах уливаше дивљење и страх; а на узвишену трону сећаше нимфа обучена у тисућу копрена сребром тканих, кроз које се блисташе небројено злаћено лишће, са чега изгледаше ако не богато, а оно сјајно одевена; лице јој беше покривено провидним и танким нађелом, тако да се крозањ могаше опазити прекрасно девојачко лице, а оне многе буктиње даваше могућности да се разазнава лепота и године, које као да не прелазише двадесет, нити их мање беше од седамнаест; поред ње

беше прилика у одећи величаственој, која јој падаше до земље, а глава јој беше покривена црним велом.

Али кад кола стигоше наспрам херцега и Дон Кихота, престаде свирка од фрула, а за тим умукнуше и арфе и лауте, које зујаше са кола, а она прилика у дугој одећи подиже се, уклони хаљину на обе стране и скинувши нађел са лица, показа се да је то сушта прилика од смрти, без меса и гадна, то Дон Кихоте пренерази се, Санчо се поплаши, а и херцези показиваше неко чуство грозе. Дигнувши се на ноге ова жива смрт, поче гласом спавећивим и језиком не баш окретним овако говорити:

Ја сам Мерлин, за којега повести
Веле, да му је ђаво био отац
(А време је лаж ову потврдило),
Ја сам господар мађије и владар
И ковчег знања сам зорозстрова,
Летима такмац сам и вековима,
Који би радо да избришу дела
Скитничких храбрих оних витезова,
Који су срцу моме много драги

Ако и јесу други волшебници
И мађиници и врачари увек
Немилосрдни, опори и груби,
Моје је срце нежно, благо, меко,
Вољно да чини целом свету добра

У плутонове суморне пећине,

Где ми се душа тиме забављала,
Да црта неке ромбе и шестаре,
Допре ми тужни јаук лепотице
Несрављене Дулсинеје Тобоске.

Дознах јој злу коб, да је опчињена,
Преображена од господске даме
У простакушу, па ме је би жао,
И затворивши дух мој у празнину
Овога страшног и грозног костура,
Пошто прелистах сто хиљада књига
Од моје адске и гадне науке,
Дођох да дадем и да кажем лека
Толиком јаду и толикој беди.

О ти, који си слава и част свију,
Који понеше челичну одећу,
Видело, фаре, звездо, путовођо
Оних, који се махну трома санка
И мека перја, него се лаћају
Мучног и тешког оног занимања
Са оружјем крвавим и тешким.

Теби, јуначе, зборим, кога неће

Никад довољно моћи похвалити

О Дон Кихоте храбри и разумни,

Дико од Манче, звездо од Шпањолске!

Желиш ли, да се врати своме виду

Несравњена Дулсинеја Тобоска,

Треба да Санчо, тај твој штитоноша,

Себи одцепи три хиљаде триста

Удараца по дебелој стражњици,

Ал' сасвим голој, али и то тако,

Да га то боли, пече, љуто бриди.

Ето на што су сви они пристали,

Који су њеној беди чиновници.

Поради тога дођох вам, господо!

„Бога ми,“ викну овде Санчо, „не велим три хиљаде удараца, него нећу себи дати ни три, као што се не бих три пута ни ножем ударио. До врага и са таквим скидањем чини! Ја не знам, каква посла има моја стражњица са чинима. Бога ми, ако сењор Мерлин није нашао други начин, како ће да скида чини са сењоре Дулсинеје од Тобоза, може она под чинима и у гроб отићи.“

„Бре ћу те шчепати,“ рече Дон Кихоте, „ти дон ниткове, обелолучени смрадљивче, па ћу те привезати за какво дрво гола, као што те је мајка родила, па не три хиљаде и три стотине, него ћу ти одцепити шест хиљада и шест стотина удараца, и то таквих врућих, да ћеш их памтити три хиљаде и триста година; и да ми ниси речи одговарао, јер ћу ти душу ишчупати!“

Кад ово чу Мерлин, рече:

„Не може то да буде тако, јер ударци, што их врли Санчо има да добије, треба да су од његове добре воље, а не на силу, и у време, које он буде хтео, јер му се не одређује какав рок; али му се допушта, ако ће своје испаштање да сведе на половину ових шиба, може дати да му их даде туђа рука, ма ова била мало и потежа.“

„Ни туђа, ни своја, ни тешка, ни лака,“ одговори Санчо; „неће се мене дотаћи никаква рука. Зар сам ја родио сењору Дулсинеју од Тобоза, те да моја стражњица плаћа, што су њене очи сагрешиле? Мој господин – е, он је њен, јер на сваком кораку зове је мој живот, моја душа, његова одбрана и потпора, па нека се он шиба за њу и нека чини све што треба да се скину са ње чини; али ја да се шибам? *абернунцио*!“

Тек што Санчо ово изусти, а ђипи она посребрена нимфа, што је била уз мерлинова духа, уклони танки вео са лица и откри ово, те се свима учини већма него обично лепа, па са мушком горопадношћу и гласом не баш особито женским рече, окренувши се Санчу:

„О несрећни коњушару, заврзане, срце од плуте, утробо од соље и кремена! Да ти кажу, лупежу, убојицо, да се стрмоглавиш са какве високе куле на земљу; да ишту од тебе, душманине рода човечанска, да поједеш тесте жаба, два тестета гуштерова и три змаја; да те наговарају, да убијеш своју жену и децу каквом смртоносном и оштром сабљом: не би било чудо, ако би се показао оклевало и недоумевало; али да си тако зинуо због три хиљаде и триста шиба, које свако сироче, ма како слабо било, у школи понесе свакога месеца; то је што у чудо баца, одрвењава, ужасава свако осетљиво срце у оних који то слушају, па и све оне, који ће за то временом дознати. Баци, о никакви и тврдокорни створе, баци, велим, те твоје очи гадне буљуне на зенице мојих очију, које су упоређивали са сјајим звездама, па ћеш видети, како лију сузе за сузом, потоком их лију, правећи бразде, стазе и путање по лепим пољима мојих образа. Нека те дирне, лоло и пакосно чудовиште, моја тако цветна младост, јер једва ако имам... година, јер имам деветнаест година и нисам још навршила двадесет, која ми пролази и вене под кором просте сељанке; а ако сад нисам таква, то је нарочита милост, коју ми је учинио овај сењор Мерлин, само да би те дирнула моја лепота, јер сузе уцвељене лепоте преобраћају стење у памук и тигрове у овце. Дела, дај се на то шибање, неукрећени зверу, па отреси тромост са те одлуке, која те гони само да једеш и све више да једеш, па дај слободу глачини моје коже, мир мојој души и лепоти мога лица; а ако нећеш да се умилостивиш и да се одважиш на

какву разумну одлуку мене ради, а ти учини то ради оног беднога витеза, што је уза те, велим, ради твога господина, коме видиш да је душа већ дошла у подгрлац и није му даље од усана, него десет прстију, очекујући само твој грозни или љубавни одговор, да или излети на уста, или да се врати у стомак.“

Чувши ово, опипа се Дон Кихоте за гушу и окренувши се херцегу, рече:

„Тако ми бога, господине, Дулсинеја је право казала, јер ми се ево душа испречила у грлу, као тане у самострелу.“

„Шта велите ви на то, Санчо?“ запита херцегиња.

„Велим, госпођо,“ одговори Санчо, „оно што сам казао за шибе, *абернунцио*.“

„*Абренунцио*[49]) ваља да кажете, Санчо, а не тако, како рекосте,“ примети дука.

„Махните ме, ваше господство,“ одговори Санчо, „јер ми сад није до тога да пазим на танкоће и хоће ли бити које писме више или мање, јер су ме тако збуниле оне шибе што ће да ми их даду, или ћу их ја мени дати, да не знам, ни што говорим, ни што чиним. Али бих хтео да ми каже моја милостива сењора Доња Дулсинеја од Тобоза, где је научила такав начин да моли: овамо ме моли, да себе мрцварим шибама, а овамо назива ме заврзаном и неукроћеним звером, уз поворку погрда, које ни ђаво не би трпео. А молим, зар је моје месо од гвожђа? И шта се мене тиче, хоће ли се са ње скинути чини, или неће?Је ли донела, да би ме умекшала, какав сепет са белим рубљем, кошуљама, накитом и танким чарапама, ако их ја и не носим? Него је дошла са том и другом грдњом, а овамо знаде ону пословицу, која овде пристаје, да магарац са товаром злата лако пролази планином, и да дарови разбијају стење, и бога молећи и маљем ударајући, и да више вреди једно на, него ли два дађу ти. Па онда мој господин, који би требало да ме глади и ласка ми, те да будем мек, као вуна и чешљан памук, он вели, ако ме шчепа, да ће ме везати голишава за какво дрво и удвојити ми оброк од шиба; па нека промисле ова милостива господа, да не само ишту да се шиба један коњушар, него један губернатор, који није мачји кашаљ. Научите, научите у зао час да знате молити и искати и држати се васпитања, јер нису сва времена једнака, нити су људи увек добре воље. Ево сам сада једак од муке,

[49] *Abrenuncio*, латинска реч, која је ушла у обични шпањолски говор, значи: *одрекох се*.

што ми се подрла зелена хаљина, а они дошли да ишту од мене, да се од своје воље шибам, а ја за то толико марим, колико да будем дивљачки цар.“

„Ама збиља, пријатељ' Санчо,“ рече херцег, „ако не омекшате већма него зрела смоква, нећете боме добити у руке губернију. То би таман било, да ја мојим острвљанима пошљем губернатора свирепа са каменитим срцем, кога не дирају сузе уцвељених девица, нити молбе мудрих, достојанствених и старинских волшебника и мудараца. Једном речи, Санчо, или ћете бити шибани, или ћете се сами шибати, или нећете бити губернатор.“

„Господине,“ одговори Санчо, „не бисте ли ми дали два дана рока, да промислим, шта је боље?“

„Не, никако,“ рече Мерлин; „овде овога часа и на овом месту мора се свршити, шта ће да буде с тим послом: или ће се Дулсинеја вратити у монтезинску пећину и у њено пређашње стање као сељанка, или ће још ово вече бити одведена у јелисејска поља, где ће чекати, да се наврши број од удараца.“

„Дела, добри Санчо,“ узе реч херцегиња, „дела јуначки и одговорите како треба оном хлебу, који сте јели у господина Дон Кихота, коме сви треба да смо услужни и захвални на узвишену духу и његовим великим делима витешким. Пристаните, сине, на те шибе, па нек иде ђаво до ђавола и страх до неваљалца, јер храбро срце руши злу срећу, као што то добро знате.“

На ове речи збуњени Санчо не одговори, него се окрену Мерлину и запита га:

„Кажите ви мени, сењор Мерлине, кад је амо дошао онај ђаво улак, донео је моме господину поруку од сењора Монтезиноса, поручујући му од своје стране, да га чека овде, јер ће доћи да даде налог, како да се скину чини са сењоре Доње Дулсинеје од Тобоза, а ето досад не видесмо Монтезиноса, никога налик на њега.“

На то одговори Мелин:

„Драги Санчо, ђаво је звриндов и велик поганац; ја сам га послао да тражи твога господина, али не са поруком од Монтезиноса, него од мене, јер Монтезинос је у пећини, чекајући, или боље рећи, надајући се да му се скину чини, а треба му још само остатак да издржи; ако ти што треба, или имаш посла са њим, ја ћу ти га довести и донети, куда ти је најзгодније; а за сада дај једанпут пристанак на оно шибање, и веруј ми, да ће ти бити од

велике користи, како за душу, тако и за тело, јер знам, да си пунокрвна јастаства, па ти не може шкодити, ако мало пустиш себи крви.“

„Има у свету много лекара, пак чак и волшебници су отишли у лекаре,“ рече Санчо; „али кад сви на ме наваљујете, ако сам то и не увиђам, ево кажем, да пристајем да себи ударим три хиљаде и триста удараца, с тим уговором, да ћу ја њих себи дати, кад будем хтео, а да ми се не меће рок у данима ни у времену; а ја ћу гледати, да тај дуг одужим што скорије могу, нека свет ужива лепоту сењоре Доње Дулсинеје од Тобоза, јер рекао бих, да је заиста красна, а не као што сам ја мислио. И то да уговорим, да нисам дужан прокрвавити се шибањем, а ако би који ударац промашио, да ми се и тај урачуна. Онда, ако бих се пребројио, нека сењор Мерлин, кад већ све зна, има старање да их броји и да ми јави, ако би који недостајао, или ако би који претекао.“

„Што се тиче сувишка, немам рашта да ти га јављам,“ одговори Мерлин; „јер кад се дође до потпуна броја, онога часа опростиће се чини сењора Дулсинеја и потражиће, како је благодарна, доброга Санча и захвалиће му на добру делу и још му дати награду. Зато не треба да се бринеш за сувишак, ни за недостатак, а ни небо не допушта да кога варам, ако ће и за длаку у глави.“

„Е дакле у име божије,“ рече Санчо, „пристајем на моју злу срећу, то јест примам испаштање уз уговорену погодбу.“

Тек што Санчо изусти ове последње речи, а фруле наново засвираше и прасну небројене пушке, а Дон Кихоте паде Санчу око врата, давајући му хиљаду пољубаца у чело и образе. Херцег и херцегиња и сви присутни исказиваше највеће задовољство, а кола се кренуше даље и пролазећи мимо њих Дулсинеја приклони главу пред херцезима, а Санчу се дубоко поклони.

У то дође већ у велике весела и смешљива зора. Цветићи у пољу отвараше се и усправљаше, а течни кристали у поточићима, жуборећи преко белог и црног шљунка, текоше да даду свој данак рекама, које их очекиваше; радосна земља, ведро небо, чисти ваздух, благо видело, свако за се и сви укупно даваше јасне знаке, да ће овај дан бити ведар и јасан, који долажаше стајући на зорни скут. А херцези задовољни ловом и што им је намера изведена тако наметно и срећно, вратише се своме замку са намером да наставе своје шале, које их боље занимаше но ишта друго.

ТРИДЕСЕТ ШЕСТА ГЛАВА

У којој се прича о чудној и никад невиђеној пустоловини са Дуењом Долоридом, иначе грофицом Трифалдом, уз једно писмо, које је Санчо Панса писао својој жени Терези Панси.

Херцег је имао дворског управника, човека веома весела и домишљата, који је приказивао Мерлина и удесио све што треба за прошасту пустоловину, сачинио стихове и једнога двородржицу спремио да приказује Дулсинеју. Најпосле уз припомоћ своје госпоштине удеси другу пустоловину, да се не може згоднија и необичнија замислити.

Сутра дан запита херцегиња Санча, да ли је почео задатак с испаштањем, који треба да изврши ради скидања чини са Дулсинеје. Он рече, да је почео и да је ноћас дао себи пет удараца. Херцегиња га запита, чиме их је себи дао. Одговори, да је руком.

„То је пре шопање,“ рече херцегиња, „него ли ударање; ја мислим, да се мудри Мерлин неће задовољити таквом благошћу; биће потребно да добри Санчо начини какав виргаз од трња или прутова, које ће да осети, јер се наука добија крвљу, нити ће се тако јефтино дати слобода и тако малом ценом једној таквој сењори, као што је Дулсинеја.“

На то одговори Санчо:

„Па нека ми ваше господство даде какав виргаз или згодно уже, а ја ћу се тим већ ударати, само да ме не боли јако; јер треба да вам кажем, ако и јесам сељак, али ми у месу има више памука, него ли жукве, а не би право било, да другоме за љубав себе мрцварим.“

„Ајде да је у добри час,“ рече херцегиња; „сутра ћу вам дати виргаз, који ће таман бити за вас и пристајаће уз ваше нежно месо, као да су обоје рођени род.“

На то рече Санчо:

„Ваља да знате ваше височанство, моја премила госпођо, да сам писао писмо мојој жени Терези Панси и известио је о свему, што ми се десило, откако сам се раставио са њом. Ево га у недрима и само му још треба и натпис; хтео бих да га прочита ваша разборитост, јер ми се чини, да приличи губернатору, хоћу рећи начину, како треба губернатори да пишу.“

„А ко га је састављао?“ Запита херцегиња.

„А ко ће га састављати, него ја грешан у бога?“ Одговори Санчо.

„А јесте ли га ви писали?“ Питаше херцегиња даље.

„То ни помислити,“ одговори Санчо; „јер не знам ни читати ни писати, али знам потписати.“

„Дела да га видимо,“ рече херцегиња, „ јер зацело у њему показујете својственост и потпуност вашег ума.“

Санчо извади из недара отворено писмо, које кад херцегиња узе, виде да овако гласи:

Писмо Санча Пансе својој жени Терези Панси:

„Ако су ме добро шибали, живио сам као добар витез; ако сад имам добру губернију, и стала ме је добрих удараца. Ти то, моја Терезо, нећеш разумети за сада, други пут дознаћеш. Ваља да знаш, Тереза, да сам доконао, да се возиш у интову, јер то је сад најпрече, јер свако друго ходање на пасју је. Сад си губернаторица, па гледај, да ти нико нема што замерити. Овде ти шаљем зелену ловачку хаљину, коју ми је дала госпођа херцегиња; удеси је, да отуда излишиш сукњу и прслук за нашу кћер. Мој господин Дон Кихоте, како сам чуо у овом вилајету, мудра је будала и забавна луда, а ја да му не уступам. Били смо у монтезинској пећини, па је мудри Мерлин на мене бацио око ради скидања чини са Дулсинеје од Тобоза, која се тамо код нас зове Алдонса Лоренсо. Са три хиљаде и три стотине мање пет шиба, што ћу их ја примити, опростиће се чини, као и мајка, која је родила. Немој о томе никоме да говориш, јер кад своју ствар изнесеш ред збор, једни веле, бело је, а други, црно је. До неколико дана полазим у губернију, куда идем са највећом жељом, да накупим новаца, јер су ми казали, да сви нови губернатори иду с истом жељом; видећу, како је, па ћу ти јавити, да ли да дођеш до мене, или не. Сивац је добро и много ти се препоручује, а ја не мислим да га махнем, па да ме поведу да будем турски цар. Госпођа херцегиња љуби ти руке по хиљаду пута; ти јој то врати са две хиљаде, јер како вели мој господин, ништа не стаје мање трошка, нити је јефтиније од лепих речи. Богу није било угодно да ми подари друге бисаге са других стотину шкуда, као оно пређе; али зато немој да си тужна, моја Терезо, јер оном неће ништа бити који

звони, а све ће то да подмири губернија, само ме то баца у бригу, што ми веле, ако сам је једанпут окусио, да ћу и прсте одгристи лижући их па ако би то било, не би ме стала врло јефтино, ако хроми и кљасти и имају поштено довољство у милостињи коју просе, и тако овако или онако ти ћеш бити богата и срећна. Бог нека ти да, како може, а мене нека одржи, да ти служим. У овом замку 20. јулија 1614.“

„Твој муж губернатор,

Санчо Панса.“

Кад херцегиња прочита писмо, рече Санчу:

„Добри губернатор малко је сврнуо с пута у две ствари: једна је, што је казао, или дао разумети, да му је губернија дата за шибе, што ће их себи дати, а овамо зна, да не може порећи, да кад му је мој господар дука обећао, није се ни сањало, да има шиба у свету; друга је, што се показује веома сребролубан, а ја не бих ради, да се покаже грабљив, јер грабљивост дере торбу и сребролубан губернатор неће судити по правди.“

„Нисам ја то тако разумео, госпођо,“ одговори Санчо; „па ако се вама чини, да ово писмо није како треба, онда ми не остаје, него да га подерем и начиним друго ново, а можда ће ово бити још горе, ако буде поникло само из моје главе.“

„Не, не,“ на то ће херцегиња: „добро је ово и хтела бих да га херцег види.“

С тим одоше у један врт, где ће тај дан да обедују. Херцегиња показа санчово писмо херцегу, који особито уживаше у томе.

Обедоваше и пошто распремише трпезу и подуго се забављаше пријатним санчовим разговором, зачу се уједанпут веома тужан звук једне свирајке уз потмуо и раздешен бубањ. Сви се узнемирише на ову необичну, убојну и жалостивну свирку, нарочито Дон Кихоте, који од узбуђености не могаше да се држи на свом месту; за Санча нема шта да се каже, него да га је страх одвео ка његовом обичном уточишту, то јест уз херцегињу или њен скут, јер збиља и заиста звук који се чујаше беше што може бити жалостиван и сетан. И докле су сви тако били узбуђени, угледаше да у врт улазе и к њима

се упутише два човека у короти, са тако дугим и широким хаљинама, да им се вукоше по земљи. Ови идући удараше у два велика бубња такође покривена црнином. Уз њих ијаше свирач, црн и сетан, као и остали. За њима долажаше човек исполинска стаса, заогрнут а не обучен у сасвим црну мантију, којој скут такође беше преко мере дуг. Поврх мантије пасаше га попреко широк ремен такође црн, о коме висаше грдна сабљетина са црним балчаком и корицама. Лице му беше покривено провидном црном копреном, испод које вијаше се предуга брада бела као снег. Уз звук бубњева корачаше са пуно достојанства и озбиљности. Једном речи, његова големост, његово држање, његова корота и пратња му могаше да узбуни свакога, који га је видео, а није га знао. Са реченим достојанством и озбиљношћу дође и клече на колена пред дуку, који с осталима тамо стојаше и очекиваше га. Али херцег никако не хте пристати да он говори, пре но што се дигне. Страшљиво чудовиште учини тако и уставши, уклони са лица копрену и показа најстрашнију, најдужу, најбељу и најгушћу браду, што су је дотле виделе човечанске очи, а за тим пусти и изваља из пространих и широких груди озбиљан и звучан глас и упрвши очи у херцега, рече:

„Височајши и велеможни господине, ја се зовем Трифалдин са белом брадом; коњушар сам грофице Трифалде, другим именом назвате Дуење Долориде, од чије стране долазим вашем височанству са посланством, а то је, да ваша велеможност благоволи дати јој дозволу и допуштење, да може доћи и казати вам своју невољу, која је једна од најнеобичнијих и најчуднијих што их је и најневољнија мисао у свету могла замислити; а пре свега жели знати, да ли је у овом вашем замку храбри и никада побеђени витез Дон Кихоте од Манче, кога тражећи долази пешке и не ручајући чак из краљевине Кандаје у ову вашу државу, што се заиста мора и треба да држи као чудо, или као сила волшебности. Она чека на вратима ове тврдињице или летњиковца и само чека ваше милостивно одобрење, па да уђе. Рекох.“

За тим се накашља и погладн оберучке браду од горе до доле, па са великим спокојством очекиваше херцегов одговор, који овако рече:

„Добри коњушаре Трифалдине са белом брадом, већ има неколико дана, како смо чули за несрећу госпође грофице Трифалдо, коју волшебници учинише да се зове Дуења Долорида; можете јој, чудејствени коњушаре, казати да дође и да је ево овде храбри витез Дон Кихоте од Манче, од чије племенитости може да се нада сигурно свакој потпори и

помоћи; а уједно можете јој казати од моје стране, ако би јој потребно било моје подржавање, да јој ово неће недостајати, пошто ме на то већ обвезује то што сам витез, који је дужан и прилично му је да буде на руци сваке врсте женскима, а нарочито удовицама дуењама које су уцвељене и плачне, као што ће бити њено господство.“

Кад Трифалдин ово чу, сави колена до земљице и давши знак свирачу и бубњарима да ударају, уз исте звуке и истим кораком, како је био дошао, окрену се да оде из врта, оставивши све у чуду са његове појаве и понашања.

Херцег се окрену Дон Кихоту и рече му:

„Најзад, славни витеже, мрак пакости и незнања не може да покрије и потамни светлост храбрости и врлине. Ово велим зато, јер ево нема ни шест дана, како је ваша доброта у овом замку, а већ долазе да вас траже из далеких и удаљених земаља, и то не на каруцама и дромедарима, него пешке и једноудећи, они који су тужни и уцвељени, уздајући се, да ће у овој преснажној мишици наћи лека својим невољама и мукама, благодарећи вашим великим подвизима, који се шире и иду по целој површини земаљској.“

„Желео бих, господине херцеже,“ одазва се Дон Кихоте, „да је сад овде онај блажени свећеник, који је ономадне за трпезом онако ружно и пакосно говорио против тумараћих витезова, те да види својим очима, да ли су такви витезови потребни у свету, бар би руком опипао, како љуто уцвељени и неутешни у важним приликама и у чрезмерној несрећи не траже лека у кућама учењака или црквењака сеоских, нити у витеза, који никад није крочио из свога места, нити у беспослена дворанина, који радије тражи новости, да би их даље казивао и причао, него ли да твори дела и подвиге, да их други причају и описују. Лек за невоље, помоћ у невољи, заштита девицама, савет удовицама ни у кога се не може боље наћи, него у тумараћих витезова, и што сам то, бескрајно благодарим небу и држим за што боље употребљен сваки посао и труд, који би ми се у овом тако часном занимању могао десити. Нека дође та дуења и нека иште што хоће, а ја ћу јој прибавити лека снажном мојом мишицом и неустрашивом одважношћу мога одушевљеног духа.“

ТРИДЕСЕТ СЕДМА ГЛАВА

У којој се наставља славна пустоловина дуење Долориде.

Херцег и херцегиња радоваше се што већма, видећи како им Дон Кихоте лепо одговара намери, а Санчо ће ту да рекне:

„Не бих марио, ако би ова госпођа дуења наместила какву препону обећању за моју губернију, јер сам чуо, како је казао један толеђански апотекар, који вам је говорио као грделиц, да где се уплету дуење, ту не може изаћи никакво добро. Господе боже, како ли их је грдио тај апотекар! Отуда изводим, кад су већ све дуење несносне и немиле, па ма биле кога му драго реда и стања, да шта ли је тек с онима, које су плачне, као што рекоше да је та грофица са три скута или три репа? Јер у мом вилајету скутови и репови, и репови и скутови све је једно.“[50])

„Мучи, брат Санчо,“ рече Дон Кихоте; „јер кад је ова госпођа дуења дошла из тако далеке земље да ме потражи, неће бити од оних, што их је апотекар имао на уму, у толико пре, што је она грофица, а кад грофице служе као дуење, оне служе краљице и царице, у својим пако кућама велике су госпође, које се дају служити другим дуењама.“

На то ће да примети Доња Родригес, која се ту десила:

„Госпођа херцегиња има у својој служби дуење, које би могле бити грофице, да је среће; али оно је закон, што хоће краљ, а нико нека не оговара дуење, нарочито не старије и девице, па ако ја и нисам за то, ипак увиђам и признајем преимућство, које има дуења девојка над дуењом удовицом; ако је нас хтео да шиша, томе су ножице остале у руци.“

„Ипак,“ одговори Санчо, „има толико да се стриже на дуењама, како вели мој берберин, да је боље не мешати ориз, па ма и загорио.“

„Увек су коњушари наши противници,“ на то ће Доња Родригес, „јер како презјавају по предњим тремовима и виде нас сваки час, све оно време, кад се не моле богу – а тога је и сувише – проводе оговарајући нас, преврћући нам и кости и убијајући нам добри глас. Али ја велим тим пањевима, да ћемо ми њима у пркос да живимо у свету и у

[50] Долорида рећи ће у шпањолском тужна, жалосна, плачна, а Трифалда рећи ће са три скута. Отуда Санчово титрање речима.

господским кућама, па ма скапавале од глади и покривале црном мантијом наше нежно или ненежно тело, као што се на дан од опходње покрива сагом сметиште. А бога ми, кад би ми се дало и кад би томе време било, бре бих дала разумети не само присутнима, него целоме свету, да нема врлине, које не би било у дуење.“

„Ја мислим,“ рече херцегиња, „да моја добра Доња Родригес има разлога, и то веома велика; али ваља да причека, па да се заузме за себе и за остале дуење, те да побије ружно мишљење оног неваљалог апотекара и да искорени мишљење што га у свом срцу има велики Санчо Панса.“

На то одговори Санчо:

„Откако ми је губернатор звекнуо у главу, оставиле су ме све коњушарске лудорије, нити бих сад и за све дуење дао и једну дивљу смокву.“

Би они и даље наставили дуењански разговор, да нису наново чули звуке од свирајке и бубњева, одакле разумеше, да долази Дуења Долорида. Херцегиња запита херцега, не би ли ваљало да јој иду у сретање, пошто је графица и отмена госпођа.

„Што се тиче графице,“ одговори Санчо пре но што могаше херцег да одговори, „мислим, да ваша господства изиђу пред њу и дочекају је; али што се тиче дуење, ту мислим, да не треба ни да крочите.“

„А ко тебе меша у то, Санчо?“ Запита га Дон Кихоте.

„Ко, господине?“ Одговори Санчо; „ја себе мешам, а могу у то да се мешам, као коњушар, који је научио учтиво говорити у вашој школи, који сте најучтивији и најваспитанији витез, што га има у свој учтивости; а у таквим стварима, као што сам чуо да кажете, толико се изгуби са једном картом више, колико и са једном картом мање, а паметном човеку не треба много речи.“

„Тако је, како Санчо каже,“ рече дука; „да видимо, каква је графица, па према томе удесићемо и учтивост, која јој припада.“

У то уђоше бубњари и свирач, као и први пут. И овде доврши писац ову кратку главу и поче другу, настављајући исту пустоловину, која је једна од најзнаменитијих у повести.

ТРИДЕСЕТ ОСМА ГЛАВА

У којој се казује, шта је говорила Дуења Долорида о својој злој срећи.

Иза тужних свирача стадоше улазити у врт до дванаест дуења подељених у два реда, све обучене у широке мантије, рекао би од ваљана сукна, са белим копренама од танка платна, тако дугим, да су покривале и поруб од мантија. За њима долажаше грофица Трифалда, коју вођаше за руку коњушар Трифалдин са белом брадом, одевена у најтањи црни фланер; реп или скут, или како је воља назвати га, имаше три краја, које су носиле три дворoдржице такође обучене у короту, творећи угледну и математичку фигуру с она три оштра угла, што их градише три шиљка, због чега сви се домислише, који видеше скут са шиљастим крајевима, да због њега мора да се зове грофица Трифалда, као када би се рекло грофица са три скута; а и Бененцелија вели, да је тако било и да се она правим именом звала грофица Лобуна, јер у њеној грофовији било је пуно курјака [51], а да је место вукова било лисица звали би је грофицом Соруном; [52] јер у оним крајевима обичај је, да се господа презивају по стварима или по ствари, што је у њиховој држави има највише; али ова грофица, да би препоручила новину са својим скутом, махну Лобуну и назва се Трифалда.

Оних дванаест дуења и госпођа долазише кораком као у прошенцији, са лицима покривенима црним вићелима, али не провиднима, као у Трифалдина, него тако честима, да се кроз њих ништа не виђаше. Кад дуењска војска престаде улазити, херцег, херцегиња и Дон Кихоте поустајаше, као и сви, који су посматрали велику прошенцију. Дванаест дуења застадоше и наместише се на две стране, а између њих прође Долорида, којој Трифалдин не пушташе руку. Кад то опазише херцег, херцегиња и Дон Кихоте, изиђоше јој у сретање на својих дванаест корака. Она клече на земљу и рече гласом пре грубим и рапавим, него ли танким и финим:

„Нека ваша височаства благоволе да не указују толике учтивости овом своме слузи, хоћу рећи овој својој служитељици, јер колико сам тужна и жалосна, не могу да угодим да одговарам оно што треба, пошто ми је моја необична и никад невиђена несрећа однела

---

[51] Шпањолски *lobo*, курјак, вук.
[52] Шпањолски *zorra*, лисица.

памет не знам куда, и мора да је посве далеко, јер што је више тражим, тим је мање налазим.“

„Онај би био без ње, госпођо грофице,“ одговори херцег, „који по вашој личности не би опазио ваше врлине, које без даља ислеђивања заслужују сву врхњу учтивости и сав цвет најваспитанијих церемонија.“

Па подигнувши је руком, одведе је и посади до херцегиње, која је такође прими са великом љубазношћу. Дон Кихоте ћуташе, а Санчо да умре од љубопитности да види лице у Трифалде и у које од њених многих дуења; али то не беше могуће, докле се оне од своје воље не би показале.

Сви мирно и ћутећи очекиваше, ко ће први да проговори, што ће да учини Дуења Долорида овим речима.

„Уверена сам, великоможњејши господине, прекрасњејша госпођо и благоразумњејши слушаоци, да моја невољњејша невоља хоће у вашим племенитејшим грудима наћи одзива, колико блага, толико благородна и жалостивна, јер је она таква, да је довољна да разнежи мрамор да омекша адамант и да раскваси челик и најокорелијих срдаца у свету; али пре него што бих присутпила прагу ваших слухова, да не рекнем ушеса, желела бих да ме известите, да ли је у овоме збору, колу и друштву најпречистејши витез Дон Кихоте од Манчењејше и његов коњушарејши Панса?“

„Панса је ту,“ одговори Санчо, пре но што је други ко узео реч; „а такође и Дон Кихотејши, и тако, плачевњејша дуењејша, можете казати што желитејше, јер сви ми готови смо и приправњејши, да будемо ваши служитељејши.“

У то диже се Дон Кихоте и управивши своје речи Дуењи Долориди, рече:

„Ако ваша невоља, притешњена госпођо, може да има наде какве за олакшицу од храбрости или снаге каквог тумараћег витеза, ево ту сам ја са мојом, која ако и слаба и кратка, сва ће се употребити у вашој служби. Ја сам Дон Кихоте од Манче, чија је дужност, да притиче сваком ко је у невољи; па пошто је тако, као што јесте, није потребно, госпођо, да тражите благовољења, нити да околишите, него просто и без увијања кажите своје зло, јер вас слушају уши, која ће умети, ако не помоћи вам, а оно пожалити вас.“

Чувши ово Дуења Долорида, хтеде да се баци пред ноге Дон Кихоту, па и спусти се доле и трудећи се да му ноге обгрли, рече:

„Падам пред ове ноге и стегна, о непобеђени витеже, јер то је темељ и ступови скитничкога витештва; ове ноге желим да целивам, од којих зависи сав лек мојој несрећи. О храбра скитницо, чији истински подвизи надмашују и помрачавају баснословна дела Амадиса, Еспландијана и Белијаниса!“

Пак махнувши се Дон Кихота, окрену се Санчу Панси и ухвативши га за руке, рече му:

„О ти највернији коњушаре, што је игда служио скитницу витеза у овом и у прошлим вековима, дужи у доброти од браде мога пратиоца Трифалдина, који је овде! Можеш себе држати за срећна, јер служећи великога Дон Кихота, служиш у језгри сву поворку витезова, који су проносили оружје по свету. Преклињем те оним што си дужан својој преверњејшој доброти, да ми будеш добар ходатај код твога господина, те да одмах помогне овој препонизњејшој и пренесрећњејшој грофици.“

На то одговори Санчо:

„Да ли је, госпођо, моја доброта тако дуга и велика, као брада вашег коњушара, то не чини ништа у овој ствари; али би ми право било, да ми је душа брадата и брката, кад буде отишла са овога света, а за браде на земљи ни мало ме није брига; али и без тих шара и молба молио бих мога господина – а знам, да ме воли, и сада још већма, јер му требам за неку ствар – да притече и помогне вама, колико само буде могао; а ви дела измотајте своју невољу и кажите нам је, а пустите нас да чинимо, јер ћемо се сви разумети.“

Херцези да попуцају од смеха на ове речи, јер су они ову пустоловину тако уредили, па у себи хвалише досетљивост и претварање Трифалде, која опет седе и рече:

„Над славном краљевином од Кандаје, што је између велике Тапробане и јужнога мора, на две миље иза предгорја Коморина, владала је краљица Доња Магунсија, удовица краља Аркипјела, њенога господара и мужа, из кога брака имаше и родише инфанту Антономасију, наследњицу у краљевству, речена инфанта Антономасија одрасте и васпита се под мојим надзором и упутством, пошто сам ја најстарија и најотменија дуења њене матере. И тако би, да дани долазише и пролазише и дете Антономасија дође до своје

четрнаесте године са тако великим савршенством у лепоти, да природа није могла на више у томе попети се. Не треба да мислите, да јој је памет била лака: била је толико разумна, колико лепа, па је била најлепша у свету, и то је још, ако јој завидљиви ад и свирепе парке нису пресекли ниг живота, али нису то учинили, јер небеса неће допустити, да се земљи учини толико зло, као кад би се као грех откинуо грозд најлепше лозе у винграду. У ту лепотицу, коју мој груби језик никад не би умео похвалити како треба, заљубише се небројени кнезови, како домаћи, тако страни, између којих усуди се да мисли ка небесима толике лепоте један обичан витез, који је био у двору, уздајући се у своју младост и красоту и у своју многу окретност и милине, у окретан и срећан свој ум; јер имам да кажем вашим височанствима, ако вам неће бити незгодно, да је ударао у гитар да је чисто говорио, а сувише био је песник и добар играч, па је знао правити кавезе за птице и само правећи то, могао је себе хранити, када би се нашао у највећој невољи; а све ове ствари и дарованија довољна су да дирну брда, а не једну нежну девицу. Али сва његова окретност и малокрвност и све његове дражести и вештине слабо и никако не би биле подобне да савладају тврдињу мога чеда, да тај безобразни лупеж није употребио лукавштину да прво мене савлада. Тај неваљалац и бездушник прво хтеде да ми задобије наклоност и да ми подмити чувства, како бих, као лош диздар, њему издала кључеве од тврдиње коју сам чувала. Укратко да кажем, он ми ласкаше чувству и савлада ми вољу не знам каквим накитима и поклонима. Али што ме највише савлда и обори, то су неки стихови, које је једне ноћи певао у сокачићу, у коме је био, а ја га слушах на прозору, а ако се добро сећам, стихови су гласили:

Слатка душманка вададе

Јаде, који душу тиште,

Па за већу муку иште,

Да ми јаде свет не знаде.

Стихови ми се учинише да су бисер, а његов глас да је мед и шећер, те од сада, хоћу рећи од тада, видећи зло, у које сам пала са тих и других сличних стихова, велим, да би добре и

лепо уређене државе требале да протерају песнике, као што је Платон препоручивао, бар оне разблудне, јер пишу стихове, не као што су они од маркеза од Мантове, који забављају и на плач наводе децу и жене, него нека извијања, која вам продиру у душу, као слатко трње, и као муње рањавају вас у њој, не повређујући вам одело. А други пут певаше:

Тихо, тихо дођи, смрти,

Да ти корак не чујем.

Да ме радост, што сад мрем,

Опет жићу не поврати.

И други стихови и припеви сличнога рода, који певани очаравају и писани узбуђују. А што кад се понизише да праве неке стихове, који су тада у Кандаји били у обичају и које су зваи сегедиљама?[53] Ту вам душе заиграше, смех се разузда, тело се узбуди, једном речи, као да жива уђе у сва чула. И зато велим, господо, да би такве песнике ваљало заточити на гуштерска острова. Али нису они криви, него оне будале, које их хвале, и сметењаци, који им верују; а ја да сам била она добра дуења, каква сам требала да сам, нити би ме дирнула њихова устојала довијања, нити сам требала веровати кад кажу: живим умирући, горим у леду, зебем у ватри, надам се без надања, полазим и задржавам се, са другим немогућностима такве врсте, што их је пуно у њиховим списима. А што кад обећавају финика из Арапске, круну Аријадне, сунчеве парипе, бисер са југа, злато из Тибра и мелем од Панкаје? Ту највећи мах дају перу, јер их мало стаје оно да обећају, што никад не мисле нити могу испунити. Али, куд сам се ја дала? Куку мени несрећници! Каква лудост, или каква суманутост гони ме да ређам туђе мане, а овамо толико имам да кажем о својима? Куку и опет мени несрећници! Јер ме нису савладали стихови, него моја глупост; није ме умекшала свирка, него моја лакоумност; моје велико незнање и моја слаба опрезност отворише пут и прокрчише стазу корацима дон Клавиха, јер тако се зове речени витез; те будући ја посредница, налажаше се он једанпут и врло много пута у соби мноме а не њиме преварене Антономасије, као прави муж; јер ако сам и погрешила, тек никако не бих била пристала, да он не будући њен муж такне и врх од ђона

[53] Сегедиље су дошле у обичај у Сервантесово време и звали су их и coplas de seguida (стихови за пратњу). То су кратке строфе са кратким стиховима, удешене за лаку и брзу свирку. Од прилике као поскочице, јер се уз њих и игра.

њених ципелица. Не, не, то никако; брак мора претходити сваком послу, у који се ја упуштам. Само је била једна незгода у том послу, а то је била неједнакост, јер како већ рекох, дон Клавихо био је обичан витез, а инфанта Антономасија била је наследњица краљевства. Ова заплетена ствар била је неко време скривена и покривена лукавом мојом памећу, докле ми се не учини да опажам, да се трбух у Антономасије нешто почиње надухати, те онако поплашени нас троје састасмо се у договору и ту доконасмо, да пре но што изађе на видело тај ружни посао, нека Клавихо код наместника проси Антономасију на основу писмена, које му је инфанта била издала, да ће му бити жена, а које сам ја мудро сачинила и тако снажно, да га ни Самсон не би могао оборити. Учини се што је требало, наместник виде писмено, исти наместник узе сењору на испит, она све исповеди, а он заповеди, да се писмено преда дворском судцу, човеку особито уважену.“

Овде примети Санчо:

„Дакле, и у Кандаји има дворских судаца, песника и сегидиља? Отуда бих се смео заклети сада, да је у целом свету исто; него, сењора Трифалда, дела се пожурите, јер је касно, а ја да умрем од жеље, да видим краја овој тако дугој повести.“

„Хоћу,“ одговори грофица.

ТРИДЕСЕТ ДЕВЕТА ГЛАВА

У којој Трифалда наставља чудну и знамениту повест.

Код сваке речи, коју би Санчо изустио, херцегиња би толико уживала, колико би Дон Кихоте очајавао, те пошто му заповеди да ћути, настави Долорида овако:

„Најзад после многа питања и одговарања, пошто је инфанта увек остала при своме, не одступајући од своје прве изјаве, нити мењајући је, наместник пресуди у корист Клавиху и предаде му је као закониту љубовицу, што краљица доња Магунсија, мати инфанте Антономасије, тако прими срцу, да је кроз три дана погребосмо.“

„Зацело ће бити умрла,“ примети Санчо.

„То је јасно,“ одговори Трифалдин, „јер у Кандаји не погребавају живе људе, него мртве.“

„Ја сам видео, господине коњушаре,“ на то ће Санчо, „да су онесвеснута човека погребли, држећи га да је умро; а мени се чини, да је краљица Магунсија пре требала да се обезнанила, а не да умире, јер за живота многе се ствари дају излечити, а инфантина погрешка није била тако велика, да је морала толико срцу примати. Кад би се ова сењора била венчала са којом својом двородржицом, или са другим којим служитељем у својој кући, као што су многе друге учиниле, колико сам слушао, онда штети не би било лека; али што се она венчала са витезом тако племенитим и тако разборитим, као што сте нам га сад описали, ваистину, ваистину ако је и била глупост, није баш тако велика била, као што се мисли, јер према правилима мога господина, који је овде и неће казати да лажем, као што од учених људи праве бискупе, тако могу од витезова, па још кад су скитнице, да буду краљеви и цареви.“

„Имаш право, Санчо,“ рече Дон Кихоте, „јер тумарећи витез, нека има среће само за два прста, најближи је подобности да буде највећи господин у свету. Али нека сењора Долорида настави даље, јер бих рекао, да јој још остаје да нам каже горки део ове до сад слатке повести.“

„Те каква ми горчина остаје,“ одговори грофица, „и тако горка, да су спрам ње сласт чемер и злолесина. Дакле, пошто краљица премину, а не обезнани се, погребосмо је, и тек што је покрисмо земљом и тек што јој рекосмо последње збогом, кад – quis talia fando temperet a lacrymis? [54] – над краљичиним гробом, јашући на дрвену коњу, ево дива Маламбруна, рођака Магунсијина, који није био само свиреп, него и волшебник је, па својом мајсторијом, да би осветио смрт своје полусестре и да би казнио продрзљивост дон Клавиха, и гњеван због необузданости Антономасијине, опчини их онде на гробу, те њу преобрати у мајмуницу од бронзе, а њега у страховита крокодила од нека непозната метала, а између њих двоје има ступ такође од метала и на њему исписане речи на сирском језику, које пошто их преведоше на кандајски и сада на шпањолски, овако гласе:

[54] Ко би се уздржао од суза, казујући то?

„Ово двоје продрзљивих љубавника дотле неће добити свој пређашњи облик, докле ми на мегдан не изиђе храбри Манчанац, јер само за његову велику храброст храни ад ову никад невиђену пустоловину.“

„Пошто тако учини, трже из корица грдну сабљетину и шчепавши мене за кику, измахну да ми одсече врат и отфикари главу. Ја се збуних, залепи ми се глас у грлу, сва клонух; ипак се усилих што већма могох и дрктавим и тужним гласом рекох му толике и такве ствари, да он одустаде од извршења тако строге казне. Најзад дозва преда се све дворске дуење, а то су ове што их овде видите, и пошто нас укори поради наше кривице и изгрди владање дуења, њихове пакосне лукавштине и ружне сплетке, те товарећи на све кривицу, коју сам само ја учинила, рече, да нас неће казнити погубљивањем, него другим споријим казнама, које ће нам задати грађанску и продужену смрт; па у онај мах, кад то изусти, све ми осетисмо, како нам се отварају скважине на лицу и да нас свуда по њему боду као иглама. Машисмо се одмах рукама за наша лица и нађосмо се у стању, као што га сад видите.“

И ту Долорида и остале дуење уклонише копрене, којима су биле застрте, и показаше лица сва обрасла брадом, некоје рђом, некоје црном, некоје белом, а некоје прогрушаном, што кад видеше, херцег и херцегиња изгледаше да су удивљени, Дон Кихоте и Санчо запањише се, а и сви присутни зачудише се, а Трифалда настави:

„Тим начином казни нас онај лупеж и пакосни Маламбруно, покривши белоћу и нежност наших лица крутим овим чекињама, и да су небеса изволила да нам је пре својом грдном сабљетином поодсецао главе, него ли што нам је светлост наших лица помрчао овим длакама што их покривају, јер ако ћемо право да кажемо, господо – и оно што ћу сад да кажем хтела бих да пропратим струјом из мојих очију, али поглед на нашу несрећу и мора што су оне до сад исплакале, држе их без влаге и сухе као сламу, зато ћу то да кажем без суза – дакле велим, куда је доспела брадата дуења? Који ће се отац или која мати смиловати на њу? Ко ће јој дати помоћ? Јер кад већ глатка коже и лице измучено тисућама којекаквих водица и белила једва може да нађе, коме ће да се допадне, да шта ће да буде, кад јој лице покрива читава шума? О дуење и другарице моје! У зао час родисмо се, у несрећни дан зачеше нас наши родитељи!“

И с тим речима, обезнани се.

ЧЕТРДЕСЕТА ГЛАВА

О стварима које се односе и тичу ове пустоловине и ове знамените повести.

Ваистину и збиља сви који уживају у таквим повестима, као што је ова, треба да се покажу захвални њеном првом писцу Сиду Амету због савесности, са којом нам је причао потанкости од ње, не изоставивши ништа, ма колико ситно било, а да га не изнесе јасно на видело. Он описује мисли, открива уображења, одговара на прећутане ствари, разјашњава сумње, расправља разлоге, најпосле показује најтање танкости најзаплетеније жеље. О преславни пишче! О славни Дон Кихоте! О гласовита Дулсинеја! О забавни Санчо Панса! Сви укупно и свако за себе живећете небројене векове на насладу и општу забаву живих људи.

Повест даље казује, кад је Санчо видео обезнањену Долориду, рекао је:

„Е кунем се, као поштен човек и тако ми свију мојих досадашњих Панса, да никад нити чух, нити видех, нити ми мој господин причаше, нити му у главу падаше таква пустоловина, као што је ова. Е до триста ђавола – да те ионако не кунем – врашки волшебниче и диве Маламбруно; зар не нађе други начин да казниш ове грешнице, него да их обрадатиш? Шта, зар не би боље било, и њима би то боље ишло у рачун, да си им распарао по средини нос од горе до доле, па ма и уњкале после, него ли што си им дао браде? Ево да се кладим, да немају чиме да плате ни онога, који би их обријао.“

„То је истина, господине,“ одговори једна од оних дванаест, „да немамо чиме да плаћамо бријање, те тако некоје од нас штедње ради латиле смо се тога, да употребљавамо неку смолу, па је мећемо на лице и онда је ујданпут тргнемо, па останемо чисте и глатке као туцало од камените ступе; јер ако у Кандаји и имају жене, које иду од куће до куће, да чупају длаке и навлаче обрве и да праве друге којекакве водице за женскадију, ми дуење наше госпође никад нисмо хтеле да их себи пуштамо, јер оне обично мало вињају на подводнице; па ако нас не избави господин Дон Кихоте, хоће нас овако брадате и у гроб метнути.“

„Своју бих браду дао ишчупати у маварској земљи,“ рече Дон Кихоте, „кад не бих вас опростио ваших.“

Ту се Трифалда поврати из своје несвестице и рече:

„Звук овог обећања, храбри витеже, допро је у по моје несвестице до мојих ушију, те био подобан да се из ње повратим и потпуно себи дођем; дакле вас наново умољавам, славна скитницо и несавладани господине, да се ваше милостивно обећање преобрати у дело.“

„До мене неће стати,“ одговори Дон Кихоте, „дакле, госпођо, шта треба да чиним, јер моја храброст готова је сасвим да вам служи.“

„Ствар је у томе,“ узе реч Долорида, „да одавде до краљевине кандајске, ако се иде сухим, има пет хиљада миља, две више, две мање; али ако се иде ваздухом и право као пчела, има три хиљаде и двеста и двадесет и седам миља. Сад ваља знати, да ми је Маламбруно казао, ако ме срећа намери на витеза нашега ослободитеља, да ће ми послати парипа много бољега и са мање ћуди, него ли што су обично најмљени коњи, јер ће то бити исти онај коњ од дрвета, на коме је храбри Пјер украо прекрасну Магалону; а тај коњ управља се чивијом што је има на челу, која му је место узде, па лети ваздухом тако лако, као да га сви ђаволи носе. Како каже старо предање, тога коња склопио је онај мудри Мерлин. Дао га је на послугу Пјеру, који му је био пријатељ, те је овај на њему предузимао велика путовања и као што рекох, украо је прекрасну Магалону, однесавши је ваздухом на сапима, оставивши удивљене све оне, који су их са земље гледали: а није га давао никоме у послугу него ли кога је он волео, или који му је боље платио; па после великога Пјера до данас не знамо да ли га је ко појахао. Одатле га је Маламбруно добио својим мајстријама и у његовој је власти, те се служи њиме, кад путује, а часком пролази различним странама света, те је данас овде, а сутра у Француској, а прекосутра у Потосима; па што је добро, тај коњ нити једе, нити спава, нити троши потковице, а иде као јорга ваздухом и без крила, тако да ко је на њему може носити шољ пун воде у руци, а да му се не проспе ни капљица, толико му је ход лак и миран, због чега је прекрасна Магалона особито радо на њему јахала.“

Овде примети Санчо:

„Што се лагана и мирна хода, мој сивац, ако и не иде облаком, али на земљи не бих га дао ни за све јорге на земљи.“

Сви се насмејаше, а Долорида настави:

„Тај коњ, ако је Маламбруно вољан да учини крај нашој несрећи, пре но што прође пола часа од ноћи, биће овде код нас, јер ми је казао, да ће знак, који ће ми дати и по коме ћу разумети, да сам нашла витеза, кога сам тражила, бити тај, што ће ми послати што поузданијег и бржег коња онамо, где се будем находила.“

„А колико их могу сести на тога коња?“ запита Санчо.

Долорида одговори:

„Двоје, једно у седлу и друго на сапи, па већином су то витез и коњушар му, ако није каква отета девојка.“

„Желео бих знати, сењора Долорида,“ на то ће Санчо, „како се зове тај коњ.“

„Име му,“ одговори Долорида, „није као у Велерофонтова коња, који се звао Пегаз, нити као у коња Великог Александра, који се звао Вућефал, нити као у коња манитог Орланда, који се звао Бриљадоро, па ни Бајарте, како се звао коњ Рејналдоса од Монталбана, нити Фронтино, као у коња руђерова, нити Воот, па ни Перитоа, како веле да се зову сунчеви коњи, [55] а ни Орелија, како се звао коњ несрећнога Родрига, последњег краља готскога, на коме је започео бој, у коме је изгубио живот и краљевство.“

„Ја бих се опкладио,“ рече Санчо, „пошто му нису дали ни једно од тих славних имена толи познатих коња, да му нису дали ни име Росинанта, коња мога господина, које по згодности надмашава све оне, које сте именовали.“

„Тако је,“ одговори брадата грофица, „ипак му оно згодно приличи, јер се зове Клавиленьо Брзи, које му име приличи, пошто је од дрвета, и са чивије што је има на челу, онда са брзине којом језди, те тако што се имена тиче, може слободно да се такмичи са славним Росинантом.“ [56]

„Име подноси,“ на то ће Санчо, „него каквом се уздом или уларем управља?“

„Већ сам казала,“ одговори Трифалда, „да се управља чивијом, коју кад окреће на једну или другу страну витез на њему, чини да му иде како хоће, или кроз облаке, или да

---

[55] Воот није сунчен коњ, него сазвездије близу Великога Плуга; а сунчев коњ не зове се Перитоа, него Пиројеј, уз кога су још Еој, Етон и Флегон.

[56] *Clavija* у шпањолском рећи ће чивија, чекрк, а *leño* дрво.

се вуче по земљи и тако рећи да је пара, или средином, а ову ваља тражити и ње се држати у сваком смишљеном послу.“

„Желео бих да га видим,“ на то ће Санчо, „али ко би мислио, да бих да уседнем на њ, па било у седлу, или на сапима, тај би тражио крушке на бресту. Добро је, што једва могу да се држим на мом сивцу и на самару мекшу и од свиле, а кад би сад нешто искали, да се посадим на дрвеним сапима без икаква јастука – вала, немам воље да себе кињим, да бих кога курталисао браде; нека се сваки брије, како му је најзгодније, а ја не мислим пратити мога господина на тако далеку путу, тим мање, што ја ту немам никаква посла око бријања тих брада, као што га имам око скидања чини сењоре Дулсинеје.“

„Свакако га имате, пријатељу,“ рече Трифалда, „и то толика, да без вас нећемо ништа свршити.“

„Не дај, краљу господару!“ викну Санчо. „А шта се тичу коњушара пустоловине њихових господара? Зар они да понесу славу од онога што изврше, а ми да подносимо труд и муку? Ама триста му! Бар кад би они који пишу повести казали: тај и тај витез извршио је ту и ту пустоловину, али помоћу тог и тог свога коњушара, без кога не би је могао извршити; али они тек укратко пишу: дон Паралипоменон од три звезде извршио је пустоловину са шест авегиња, а коњушара му и не помињу, који је при свему ту био, као и да га нема на свету! Сад, господо, и опет кажем, да мој господин може ићи сам и нека му буде срећно, а ја ћу овде остати уз госпођу херцегињу, па може бити кад се врати, да ће затећи ствар сењоре Дулсинеје у трећину или петину бољу, јер мислим у доколици и док сам беспослен да себи дадем толико шиба, да ни длака на мени неће остати читава.“

„Ипак ваља да га пратите, ако буде потребно, добри Санчо,“ рече херцегиња, „јер вас за то моле добри људи, а због вашега сувишнога страха не треба да лица ових госпођа остану тако космата, што би заиста ружно било.“

„И опет не дај, краљу господару!“ одговори Санчо, „кад би се то милосрђе чинило за какве затворене девице, или за какву сирочад женску, још би се човек и могао упустити у какав посао; али да се ја кињим, да бих дуење курталисао браде! Мучицу му! Мени би милије било, да их све видим брадате, од највеће до најмање и од најциврастије до најзаглађеније.“

„Ви не марите за дуење, брат Санчо,“ рече херцегиња, „сувише се држите мишљења толеђанског апотекара; а заиста немате право, јер ја у мојој кући имам дуења, које могу бити узори за дуење, јер ево овде моје Доње Родригесовице, која ми неће дати да инако говорим.“

„Ваша преузвишеност лепо каже,“ на то ће Родригесовица, „а бог зна свему шта је истина, па ми дуење биле добре или зле, брадате или голуждраве, и нас су наше матере родиле, као и друге жене; а кад нас је већ бог створио на овај свет он зна и рашта је тако, па се ја држим његова милосрђа, а ничије браде.“

„Сад доста, госпођо Родригесовице и госпођо Трифалдо са дружином,“ рече Дон Кихоте, „ја се уздам у небо, да ће благим оком погледати на нашу невољу и да ће Санчо оно чинити, што му ја заповедим. Нека само дође Клавилењо и да ми је да се једном дохватим са Маламбруном, а знам да нема оне бријачице, која би вас брже обријала, него ли што ћу ја да скинем Маламбруну главу са рамена, јер бог трпи поганце, али не на веки.“

„Јој!“ рече ту Долорида, „нека све звезде небеских поља погледају благим очима на наше господство, храбри витеже, нека и у ваше срце улију сву срећу и храброст, те да будете штит и потпора оклеветаног и притешњеног рода дуењанскога, који мрзе апотекари, оговарају коњушари и погрђују двородржице, а зло чини она поганија, која у цвету своје младости није отишла пре у думне, него ли у дуење. Куку нама дуењама, које и кад бисмо произлазиле непосредно од колена Тројанца Хектора, опет нам наше госпође не би рекле ви, као да ће за то бити краљице! О диве Маламбруно, ако си и волшебник, али држиш тврдо своју реч, зато пошљи нам једном несравњенога Клавилења, да нам несрећи буде крај, јер ако дође врућина, а ове наше браде остану, јао наше невоље!“

Трифалда изусти ово са таквим чувством, да нагони сузе на очи свима присутнима, па и Санчове очи овлажи, те он у себи докона, да ће ићи са својим господином и на крај света, ако би то требало да се она часна лица опросте вуне.

ЧЕТРДЕСЕТ ПРВА ГЛАВА

О доласку Клавилења, са завршетком ове опширне пустоловине.

У том спусти се и ноћ и са њом дође одређени рок, кад ће да дође славни коњ Клавилењо, због чијег оклевања већ се срђаше Дон Кихоте, јер му се чињаше, кад Маламбруно разгађа са пошиљањем, да или није он витез, за кога је одређена ова пустоловина, или да Маламбруно не сме да му изиђе на мегдан јуначки. Ал' ето ти уједанпут уђоше у врт четири дивљака обучена сасвим у зелени бршљан, која носише на раменима велика дрвена коња. Спустише га на земљу и један од дивљака рече:

„Нека се пење на ову справу витез, који има срца.“

Санчо се на то одазва:

„Ја се нећу пењати, јер нити имам срца, нити сам витез.“

А дивљак настави:

„А на сапи нека седне коњушар, ако га има, и нека се повери храбром Маламбруну, а ако га не увреди његов мач, никаква друга пакост ни лукавство неће. И само треба окретати ову чивију овде на врату, па ће их коњ носити кроз ваздух тамо где их очекује Маламбруно; али да им висина и узвишеност не причини вртоглавицу, ваља да вежу очи, докле коњ не захрже, што ће бити знак, да је крај путу.“

Рекавши то, оставише Клавилења и са поноситим држањем одоше откуда су дошли. Кад Долорида угледа коња, рече са сузама Дон Кихоту:

„Храбри витеже, маламбрунова обећања нису лагала, коњ је ту, наше браде расту, а свака од нас са сваком длаком у бради молимо те, бријај нас и стрижи, а за то се не иште друго, него да се попнеш нањ са твојим коњушарем и да срећно започнеш ваш нови пут.“

„Хоћу то учинити, госпођо грофице Трифалда, драге воље и са највећим удовољством, па нећу подметати ни јастуче, нити ћу припетљати мамузе, да се не бих задржавао; толика ми је воља, да вас, госпођо, и све ове дуење видим чисте и без браде.“

„Ја богме нећу тако,“ рече Санчо, „ни рђаве ни добре воље ни на који начин; а ако то бријање не може да буде иначе, него да ја седнем на сапи, онда може мој господин тражити другога коњушара, да га прати, а ове сењоре други начин да угладе себи лица, јер ја нисам грабанцијаш, да бих марио да летим по облацима. И шта би казали моји

островљани, кад би знали, да њихов губернатор води облаке? И што је још више, како има одавде до Кандаје три хиљаде и толико миља, нека се коњ умори, или див нека се расрди, па ће нам требати да се вратимо пола тестета година, а онда ниги ће бити острова ни острва у свету, која би ме знала; а како се обично каже, да је опасност у оклевању и кад ти даду јуницу, а ти донеси узицу, нека ми опросте браде ових сењора, јер је светом Петру добро у Риму, хоћу рећи, да ми је добро у овој кући, где ми се чини толика милост и од чијега госе очекујем тако велико добро, као да себе видим као губернатора.“

На то ће рећи дука:

„Брат Санчо, острово што сам ти обећао нити је покретно, нити ће побећи; оно има тако дубоке жиле, да га оданде не би могли тако лако померити ни отргнути; а пошто знате, да ја знам, да нема никакве службе од веће врсте, која се не би морала као купити неким алвалуком, сад већим, сад мањим, онај што га ја иштем за ту губернију то је, да идете са вашим господином Дон Кихотом и да овој знаменитој пустоловини дате циља и конца; па сад вратили се ви на Клавилењу у кратку року, који обећава његова лаганост, или нека вас завидљива срећа доведе и врати пешке, као каква хацију, од куће до куће и од крчме до крчме, увек кад се вратите, наћи ћете своје острово тамо, где сте га оставили, и своје островљане са истом жељом да вас приме као свога губернатора, као што су је увек имали, а и моја воља биће иста; па немој да сумњате у ту истину, господине Санчо, јер то би било да љуто увредите жељу, коју имам да вам будем на служби.“

„Немојте, господине, даље,“ рече Санчо; „ја сам сиромах коњушар и не могу на кркачи понети толике учтивости. Нека се пење мој господин, мени вежите ове очи и молите се богу за ме; а кажите ми, кад будемо јездили по том соколовом лову, да ли се могу молити нашем господу, или призивати анђеле, да ми буду у помоћи?“

На то одговори Трифалда:

„Санчо, сасвим лепо можете се богу молити, или коме хоћете, јер Маламбруно, ако и јесте волшебник, крштанин је, и своја волшепства извршује са много оштроумља и опрезности, не упуштајући се с киме у друговање.“

„Е дакле,“ рече Санчо, „бог нека ми буде у помоћи и пресвета тројица од Гајете.“

„Од знамените пустоловине са ваљарицама,“ примети Дон Кихоте, „никад нисам Санча видео да се толико плаши, као сад; и да тако кобим, као други, његова малодушност би ми побудила неке сумње у души. Али ходи амо, Санчо, јер са допуштењем ове господе имам да ти на само кажем реч две.“

И одведавши Санча на страну под нека дрва у врту и узевши му обе руке, рече му:

„Знаш већ, брат Санчо, какав нас дуг пут очекује, и бог зна, кад ћемо се оданде вратити, нити колико ће нам посао оставити удобности и времена; па зато бих желео, да ти сад одеш у своју собу, као да би да тражиш какву ствар, што ти је потребна за пут, па тамо на брзу руку удари себи једно пет стотина удараца на рачун оних три хиљаде и три стотине, за које си се обавезао, јер то ће ти бити од вајде, пошто је пола посла свршено, кад се једном почне.“

„Тако ми бога“, рече Санчо, „ви мора да нисте читави; то је као оно што се каже, видиш ме да хитам, па хоћеш да ти девичанство дам. Сад, кад хоћу да седнем на голу даску, иштете да нажирим стражњицу? Ваистину, ваистину, ви немате памети. Ајдемо сад да обријемо ове дуење, а кад се вратимо, обећавам вам, као поштен човек, да ћу се тако журити да извршим чиме сам се обавезао, да ћете бити задовољни, па сад доста.“

А Дон Кихоте одговори:

„Дакле, добри Санчо, ја сам утешен тим обећањем и верујем, да ћеш га испунити, јер ако си и луд, тек си човек исправан.“

„Био сад исправљен, или искривљен,“ рече Санчо, „али ја ћу моју реч одржати.“

С тим се вратише да се попну на клавилења и пењајући се, рече Дон Кихоте:

„Вежи себи очи, Санчо, па се пењи, Санчо, јер онај, који из тако далеке земље шаље по нас, неће хтети обмањивати нас за љубав никакве славе, коју би могао добити, варајући онога, који му верује, па нека би све и наопако изашло, а не како ја мислим, никаква пакост не може помрачити славу, да сам се подухватио за ово дело.“

„Ајдемо, господине,“ рече Санчо, „јер браде и сузе ових сењора пале су ми на срце, нити бих могао појести залогаја, који би ми пријао, докле их не видим као и пре глатке. Пењите се ви и прво ви себи вежите очи, јер ако ћу ја седети на сапима, онда је јасно, да се прво пење онај који седи у седлу.“

„То је истина,“ одговори Дон Кихоте.

Па извади из чпага рубац, замоли Долориду да му добро веже очи, а тек што му их она веже, опет их он одреши и рече:

„Ако се добро сећам, читао сам у Верђилију оно за тројанску Паладију, како је био дрвен коњ, кога су Грци принели богињи Палади, а био је пун наоружаних витезова, који су за тим Троју сасвим разорили: па зато ће бити добро, да прво видим, шта има Клавиленьо у својој утроби.“

„Немате шта да гледате“ рече Долорида; „ја јамчим, јер знам, да Маламбруно није никакав пакосник ни издајник; пењите се ви, господине Дон Кихоте, и ништа се не бојте, а буде ли какве штете, на мој одговор узимам је.“

Дон Кихоту учини се, кад би још што рекао ради своје безбедности, да би то било на уштрб мишљењу о његовој храбрости, и зато без даља прекословља попне се на Клавиленьа и огледа му чивију, која се лако окреташе; а како није имао стремени и ноге му висише, то изгледаше како каква намолована или извезена фигура у римском каквом тријумфу на фламанском тапету.

Без воље и оклевајући попе се Санчо и намештајући се на сапима како је боље могао, учинише му се потврде и нимало меке, те замоли дуку, ако би могло бити да му се подметне какво јастуче, па ма било са херцегињине шамлице, или из постеље какве двородржице, јер му се сапи тога коња чинише да су пре од мрамора, него ли од дрвета. На то рече Трифалда, да Клавиленьо на себи не трпи никакву врсту опреме, зато нека Санчо седне на женски начин, па ће тврдоћу мање осетити.

Санчо учини тако и рекавши збогом, даде себи везати очи, а пошто их већ беше везао, одреши их и посматрајући оне у врту нежним и сузним очима, рече, нека му буду у помоћи у овом послу са којим оченашем и којом здравом Маријом, те да и њима бог кога пошље, који ће се за њих њему молити, кад се нађу у сличну послу. Ту ће рећи Дон Кихоте:

„Лупежу један, зар си под вешалима, или у ропцу, да ти требају такве молитве? Зар, бездушни и подуласти створу, ниси на истом месту, на коме је седела прекрасна Магалона, са кога је сишла не у гроб, него да буде краљица од Француије, ако повести не

лажу? А ја, који сам уза те, зар се не могу упоредити са храбрим Пјером, који је седео на истом месту, на коме ја сад седим? Везуј очи, везуј, животињо без срца, и нека ти из уста не излази твој страх, бар не преда мном.“

„Вежите ми очи,“ рече на то Санчо, „па кад нећете да се богу препоручим, ни да ме други препоручују, зар је онда чудо, ако се бојим, да ћу одавде доспети у какву ђавољу земљу и оданде да ћемо у Пералвиљо?“[57]

Везаше дакле себи очи и осетивши Дон Кихоте, да је све онако, како треба да је, заврну чивијом, а чим метну прсте на њу, како све дуење и сви који су онде били стадоше викати:

„Бог нека те води, храбри витеже! Бог нека је уза те, неустрашиви коњушару! Ено, ено већ јездите ваздухом, просецајући га брже него стрела, већ почињете бацати у чудо и дивљење све који вас са земље посматрају! Држи се, храбри Санчо, јер се нешто љуљаш, гледај да не паднеш, јер би ти пад био гори од онога смеонога дечка, који је хтео да управља колима свог оца сунца.“

Санчо чу ове гласове, па тискајући се уз свога господина и обухвативши га оберучке, рече му:

„Господине, како кажу ови да смо се толико попели, кад им гласови до нас допиру и није иначе, него као кад би говорили ту поред нас?“

„Немој да се на то осврћеш, Санчо, јер како су ове ствари и ово летење ван обичнога тока, то ћеш на хиљаду миља чути и видети што хоћеш. Па немој да ме тако стискиваш, јер ћеш ме свалити; а заиста ја не знам, шта се плашиш и бојиш, јер бих се смео заклети, да свога века никад нисам јахао коња са лаганијим ходом; није иначе, него као да се не мичемо с места. Отреси се, драги мој, страха, јер заиста ствари иду, како треба, и ветар нам поспешан пуше.“

„То је истина,“ одазва се Санчо, „јер од ове стране долази на ме тако јак ветар, као кад би на ме духали хиљаду мехова.“

---

[57] Пералвиљо је село близу Толеда, где су злочинце стрељали без суда, ако су их ухватили на делу. Отуда пословица шпањолска, да у Пералвиљу човека прво обесе, па му онда суде. (У Банату реку за Бочар: у Бочару прво туку, понда суде).

Па тако је и било, јер неколико великих мехова правише тај ветар. Херцег и херцегиња и њихов дворски управник тако су добро удесили ову пустоловину, да се ништа није изоставило, како би што савршеније испала. Осетивши ветар, и Дон Кихоте рече:

„Зацело, Санчо, сад ћемо већ бити доспели у другу обаст ваздуха, где се прави град и снег; громови, севање и муње рађају се у трећој области; па ако будемо на тај начин пењали се, скорим ћемо доспети у област огња, а ја не знам, како да удешавам ову чивију, те да се не попнемо тамо, где ћемо сагорети.“

У то им загреваше личе кучинама, које могу лако да се запале и угасе, а натаклису их на мотке. Санчо осети топлоту и рече:

„Ево главе, ако већ нисмо тамо где је ватра, или бар наблизу, јер добар комад браде опрљише ми, па бих господине, да скинем завој, да видим, где смо.“

„Ни по што немој,“ одговори Дон Кихоте, „и сећај се истинита казивања лиценцијата Торалве, кога су ђаволи у лету однели јашући на штапу, са заклопљеним очима, па је за дванаест часова стигао у Рим и спустио се у Торе-ди-Нони, што је улица у том граду, па је гледао сву гунгулу и јуриш и смрт Бурбона, а ујутру већ се био вратио у Мадрит, где је казао све што је видео; исти је и то казао, кад је летео кроз облаке, казао му је сам ђаво, да отвори очи, и он их отвори и учини му се, да је тако близу месеца, да би га могао руком ухватити, а на земљу није смео да погледи, бојећи се да ће га несвест ухватити. И тако, Санчо, немамо рашта да дрешимо очи, јер који нас сада носи, тај ће за нас и одвета давати; а можда се зато сада дижемо у вис, да бисмо се у једанпут спустили на краљевину од Кандаје, као што чини соко, кад падне на чапљу, пошто се високо диже да би је ухватио; па ако се и чини нама, да нема пола часа, откако смо се кренули из врта, верујми, мора да смо прешли велик комад пута.“

„Не знам ја ово ил` оно,“ одговори Санчо Панса, „само знам казати, ако се сењора Магаљанес или Магалона задовољила овим сапима, да није морала имати особито нежно тело.“

Сав овај разогор оба ова јунака слушаше херцег и херцегиња и остали у врту и ванредно се тиме увесељаваше; па хотећи да доврше ову необичну и добро удешену

пустоловину, потпалише Клавилењу под реп неколико кучина, па како је коњ био пун ракетла, то оде у зрак са јаком праском,а Дон Кихоте и Санчо Панса треснуше о земљу у пола опрљени. Међу тим је већ била отишла из врта сва чета брадатих дуења и Трифалда и сви, а остали што су били у врту лежаше као ван себе на земљи.

Дон Кихоте и Санчо устадоше зло угрувани и осврћући се на све стране, зачудише се, кад себе видеше у истом врту, одакле су и пошли, и толике људе да леже на земљи; још већма удивише се, кад на једној страни од врта угледаше пободено велико копље у семљу и како на њему на два гајтана од зелене свиле виси глатка и бела пергамента, на којој великим златним словима ово беше написано:

„Славни витез Дон Кихоте од Манче довршио је и извршио пустоловину грофице Трифалде, другим именом назване дуење Долориде, и њене дружине, само тиме, што је се подухватио.

Маламбруно је задовољан и задовољен потпуно и браде у дуења већ су глатке и чисте, а краљеви дон Клавихо и Антономасија у њиховом су пређашњем стању; кад се пак буде извршило коњушарско шибање, бела голубица опростиће се кужних јастребова, који је гоне, и наћи ће се у наручју њеног љубљенога голуба, јер је тако наредио мудри Мерлин, протоволшебник над волшебницима.“

Пошто Дон Кихоте проучи што је на пергаменту писало, јасно разумеде, да је ту реч о скидању чини са Дулсинеје, пак пуно благодарећи небесима, што је са тако маленом опасношћу извршио тако велико дело, повративши лица у часних дуења у њихово пређашње стање, ако се ове и нису више указивале, оде до херцега и херцегиње, који још никако нису били к себи дошли, па вукући херцега за руку, рече му:

„Дела, добри господине, не бојте се, не бојте се, јер није ништа, пустоловина је довршена без сваке штете, као што то јасно показује писмено што је на ономе диреку.“

Мало по мало и као ко се буди из тешка сна дође херцег себи, а исто тако и херцегиња и сви који су у врту лежали, са таквим знацима удивљења и пренеражености, као да им се оно збиља догодило, чиме су тако добро знали да се у шалли претварају. Херцег прочита писмено у пома жмурећи, а за тим са раширеним рукама загрли Дон Кихота, рекавши му, да је он најбољи витез, каква још ни један век није видео. Санчо се

осврташе за Долоридом, да види, какво јој је лице без браде и да ли је без ње тако лепа, као што то обећавашењено кичељиво држање; али му рекоше, чим се Клавилењо запањен спуштао са висине и пао на земљу, да је ишчезла цела чета дуења са Трифалдом, а да су оне већ биле до коже обријане. Херцегиња запита Санча, како је прошао на том далеком путу. Санчо јој на то одговори:

„Ја сам, госпођо, осетио, да летимо, како ми рече господин, кроз ватрену област, и хтео сам да малко одрешим очи, али не пристаде на то господин, од кога сам тражио допуштење да одрешим; али како сам ја малко радознао и радо бих да знам што ми забрањују, полако и да нико не види уклоним до носа колико толико рубац, који ми је очи везивао, те онда погледах према земљи, која ми се сва учини да није већа од зрна горушице, а људи, који су по њој ишли, једва да су нешто већи били од лешњика, из чега се може видети, колико смо се тада морали попети.“

На то примети херцегиња:

„Ама, брат Санчо, пазите што говорите, јер према томе ви нисте видели земљу, него људе, који су по њој ишли; а јасно је, ако вам се земља учинила колико зрно горушице, а сваки човек ако лешњик, један човек сам морао је заклонити целу земљу.“

„То је истина,“ одоговори Санчо; „ипак ја сам је погледао онако са стране, па сам је видео целу.“

„Ма промислите, Санчо,“ на то ће херцегиња, „са стране не може се видети сав предмет који гледамо.“

„Не знам ја за те погледе,“ одговори Санчо, „само знам, да би добро било, да ваше господство промисли, пошто смо летели волшепством, да сам волшепством могао видети и целу земљу и све људе, где сам само хтео да их гледам; а ако ми то не верујете, онда ми нећете веровати ни то, кад сам уклонио рубац са већа, да сам себе видео тако близу неба, да није од мене било ни за подруги педаљ, и могу се баш заклети, госпођо, да је преко мере велико; па се деси, па онуда прођосмо, где су седам козлића;[58] па тако ми бога и тако ми душе, како сам дететом у мом селу чувао козе, кад их видех, а мени гракну срце да се с њима мало поиграм, и да то нисам учинио, мислим распао бих се. Елем дај, шта ћу? ником

[58] Тако зову шпањолци влашиће.

ништа не рекох, па ни мом господару, полако и тихо спустим се са Клавиленьа, те се поиграх са козлићима, који су ама као шебој и какво цвеће, а играх се с њима ваљда три четврти сата, и Клавиленьо а да се корак макнуо с места.“

„А докле се добри Санчо играо са козлићима,“ запита херцег, „чиме се занимао сењор Дон Кихоте?“

На то одговори Дон Кихоте:

„Како су све те ствари и ови догађаји изван природнога реда, то није ништа претерано, што Санчо сада говори; за себе знам казати, да нисам уклањао рубац ни под носом, ни над носом, нити сам видео небо ни земњу, ни море ни песак. Истина осетио сам, да пролазим кроз област ваздуха и да сам доспео у ватрену област, јер како је ватрена област између месечева неба и крајње ваздушне области, то нисмо могли допрети до неба, где су седам козлића, што их Санчо помиње, а да се не спржимо; а пошто се нисмо испекли, то Санчо или лаже, или сања.“

„Нити лажем, нити сањам,“ на то ће Санчо, „а ако не верујете, питајте ме за белеге тих козлића, па по њима видећете, да ли истину зборим или не.“

„Па кажите нам их, Санчо,“ рече херцегиња.

„Има их,“ одговори Санчо, „два зелена, два румена, два плава и један шарен.“

„То је нова врста коза,“ примети херцег; „а у овој нашој земаљској области нису такве боје у обичају, то јест козе такве длаке.“

„То је бар јасно,“ на то ће Санчо, „јер мора бити разлике међу небеским козама и онима на земљи.“

„Кажите ми, Санчо,“ запита дука, „не видесте ли међу тим козама и јарца?“

„Нисам, господине,“ одговори Санчо; „али сам чуо, да ни један не прелази преко месечевих рогова.“

Не хтедоше више да га питају за путовање, јер им се учини, да Санчо има материје, да их проведе по целом небу и да прича, шта све тамо бива, макар да се није макнуо из баште.

И тако то беше крај пустоловини са Дуењом Долоридом, која даде материје херцезима да се имају чему смејати не само тада, него и целог свога века, а Санчу, да столећима прича, ако их буде живео; а Дон Кихоте приже се санчову уху и рече:

„Санчо, кад ти хоћеш да ти се верује оно што си видео у небу, хоћу да и ти мени верујеш, што сам видео у монтесиносовој пећини, па нећу више ништа да кажем.“

ЧЕТРДЕСЕТ ДРУГА ГЛАВА

О саветима, које је Дон Кихоте дао Санчу Панси, пре но што ће отићи на управу свог острова, уз друге добро смишљене ствари.

Херцези беху тако задовољни са срећним и забавним исходом долоридине пустоловине, да наумише да иду даље са шалом, видећи како имају згодан предмет, да би ову узимали с озбиљне стране; и тако пошто беху издали упутства и налоге, како да им се служитељи и поданици владају према Санчу у управи обећаног острова, сутра дан по летењу на Клавилењу рече дука Санчу, да се принареди и спреми да иде да буде губернатор, пошто га његови островљани очекују као мајску кишу.

Санчо му се поклони и рече:

„Откако сам се спустио са неба и откако сам са његове висине гледао земљу, те је видео онако малену, у неколико се у мени умерила жеља, која ми је тако велика била, да будем губернатор; јер какво ми је господство заповедати на једном зрну горушице и какво ми је то достојанство и власт управљати половином тестета људи толишних као лешњици, јер мени се учинило да их више и нема на целој земљи? Кад би ми ваше господство благоизволило дати једно парченце неба, ма не било веће од полак миље, ја бих га радије примио, него и највеће острово на свету.“

„Промислите, драги Санчо,“ одговори херцег, „да ја не могу никоме дати комад хлеба, па ма не био већи од нокта, јер само богу остављене су ове милости и благодети; што могу дати, то вам дајем, а то је острово спретно и згодно, округло и смишљено, а сврх свега плодно и родно, где ако будете умели, моћи ћете земаљским благом задобити небеско.“

„Па добро,“ на то ће Санчо, „нека само дође то острово, а ја ћу се паштити да будем такав губернатор, да ћу за инат лупежима отићи у рај; а није да бих да одем из моје кућице, што сам грабљив, или што бих да се погосподим, него што бих хтео да видим, како је то, кад је човек губернатор.“

„Кад то једном обидујете, Санчо,“ рече херцег, „хоћете све прсте лизати за губернијом, јер нема слађе, него заповедати и бити послушан. Зацело кад вам господин постане једном царем, што ће и бити без сумње, како су му се ствари упутиле, неће му то преотети шале, па ће му жао бити и замука у срцу, што је оно време пропустио и није то раније постао.“

„Господине,“ одговори Санчо, „ја мислим, да је лепо заповедати, па ма и чопору говеда.“

„Ево главе, Санчо, ако ви не знате све,“ рече херцег; „и ја се надам, да ћете бити такав губернатор, као што то ваш разум обећава, па при томе нека остане; па имајте на уму, да ћете сутра ујутру ићи на управу над островом, а вечерас ће вам удесити пристојно одело, у коме ћете ићи, и све што је потребно за ваш полазак.“

„Нека ме обуку, како хоће,“ примети Санчо, „а ја ћу бити Санчо Панса ма како био обучен.“

„То је истина,“ рече дука, „али одело треба да се удешава према служби или сану који се носи, јер не би лепо било, да се судија носи као војник, а војник као поп. Ви, Санчо, бићете одевени нешто као учењак и нешто као војвода, јер у острову, које вам дајем, потребно је исто тако оружје, као и наука, и наука, као и оружје.“

„Слабо сам вичан науци,“ одговори Санчо, „јер не знам ни абецеду, али ми је доста имати *Христа* на уму, па да будем добар губернатор. Што се тиче оружја, оно што ћу носити, које ми буду дали, докле не паднем, а божије је даље.“

„Са таквом памети,“ рече херцег, „неће Санчо ни у чему погрешити.“

У то дође Дон Кихоте и дознавши, шта бива и како Санчо скорим ваља да иде у своју губернију, са херцеговим допуштењем узе га за руку и оде с њим у своју собу, хотећи да га посаветује, како да се влада у својој служби. Кад дакле уђоше у његову собу,

закључа за собом врата и силом нагони Санча да седне поред њега, па му озбиљним гласом стаде говорити:

„Бескрајну хвалу одајем небу, драги Санчо, што те је судбина послужила, да примиш и наиђеш на добру срећу, пре него што сам се ја намерио на њу. Ја, који сам ти у мојем успеху на писмено дао награду за твоју службу, видим се истом у почетцима да своје стање поправим, а ти пре времена, противно закону разумна развитка видиш испуњене твоје жеље. Други мите, досађују, наваљују, ране, моле, не попуштају, па не постигну оно што би хтели, а дође неко, па не зна ни како ни зашто, добије звање и службу, коју су многи други тражили; и ту пристаје и важи оно што се каже, да у жељама има среће и несреће. Ти, који си према мени без сваке сумње један глупак, нити рано ранећи, нити ноћи бдијући, нити какав труд полажући, тек такнут дахом тумарећег витештва, па себе видиш као губернатора над острвом, као да је тако требало да буде. Све ово говорим ти зато, о Санчо! да примљену милост не приписујеш својим заслугама, него да небесима захвалиш, која благо управљају стварима, а онда да захвалиш узвишености, коју у себи садржава занимање тумарећег витештва. Ако ти је дакле срце вољно да верује оно што сам ти казао, а ти, сине, пази на овог твога Катона, јер хоћу да те посаветујем и да будем звезда и вођа, који ће упућује и води до тиха пристаништа по оном бурном мору, на које хоћеш да се навезеш; јер звања и велике службе нису друго, него дубоко море од заблуда.“

„Пре свега ваља, о сине, ваља бога да се бојиш, јер господњи страх премудрост је, а јеси ли мудар, ни у чему нећеш моћи погрешити.“

„Друго, ваља да очи бациш на то, ко си, трудећи се да сам себе познаш, а то је најтеже познавање, које може да се замисли. Познајеш ли себе, нећеш се напињати као жаба, која је хтела да се барабари са волом; а учиниш ли то, погле у ружне ноге са лепезе твоје лудости и сети се, да си у свом селу чувао свиње.“

„То је истина,“ рече Санчо, „али то је било, кад сам био дететом, а кад сам мало поодрастао, чувао сам гуске, а не свиње; али ја мислим, да то не спада на ствар, јер нису сви од краљевска реда, који су губернатори.“

„Тако је,“ рече Дон Кихоте „зато они, који нису племенита рода, ваља озбиљност свога звања да удруже са меком благошћу, која руковођена мудрошћу, опростиће их пакосна оговарања, од кога никакво стање неће избегнути.

„Хвали се, Санчо, ниским твојим пореклом и немој се устручавати, да си сељачка рода; јер видећи да се не стидиш тога, нико те неће тиме прекорети, па држи за што више, да си понизан поштењак, него ли горд грешник. Небројени су они, који су рођени од ниска рода, па су се попели до највишег папинског и царског достојанства, и о тој истини могао бих навести толике примере, да би ти досадно било.“

„Промисли, Санчо, ако врлину узмеш за вођу и ако се будеш паштио, да твориш добродетељна дела, нећеш имати рашта да завидиш онима, који су кнежевска и господска рода, јер крв се наслеђује, а врлина се задобија, а врлина сама по себи оно вреди, што крв никад неће вредити.“

„Кад је то тако, као што јесте, ако би случајно док си у твом острову дошао да те походи који од твојих рођака, немој да га презиреш и погрдиш, него га лепо и љубазно дочекај и угости, јер тиме ћеш угодити небу, које иште да се ништа не презире што је оно створило, и одговорићеш ономе што треба, законима природе.“

„Ако доведеш себи своју жену- јер није лепо, да они који управљају губернијом, дуго буду без својих жена- поучи је, упути је и угладиј ој природну грубост, јер све што би могао задобити разуман губернатор, хоће да упропасти и поквари неотесана и глупа жена.“

„Ако случајно обудовиш (ствар која може да ти се деси), па уз своје звање будеш добио жену од виша стања, немој да такву узмеш, која ће ти бити удица и прут за пецање рибе и оно *ја нећу* твоје кукуљице,[59] јер ти збиља кажем, за све оно што судијина жена прими, одговараће муж пред свеопштим судом, где ће онда у смрти четвороструко платити за оно, што му се за живота није пребацило.“

„Никад немој да те руководи закон самовоље, који је тако мио незналицама, који би да важе као оштроумни.“

---

[59] Овде мисли Сервантес шпањолску пословицу: Немој, нећу, али баци ми у кукуљицу. У оно време носили су судије у Шпањолској плаштове са кукуљицом.

„Сиромашкове сузе нека у тебе налазе више сажаљења, али не и више правде, него ли богаташеви докази.“

„Старај се да пронађеш истину међу обећањима и даровима богаташевим, као и између јецања и мољакања сиромашкова.“

„Кад може и треба да се примени правичност, немој да на кривицу примењујеш сву строгост закона, јер није већа слава строгога судије од славе болећега судије.“

„Ако би случајно ублажио строгост правде, нека то не буде са претегом поклона, него са претегом милосрђа.“

„Ако би ти дошло да судиш у парници каквог твога непријатеља, уклони сећање на твоју увреду и стави га уз истину ствари.“

„Нека те не заслепи своја страс у туђој парници, јер погрешке, што ћеш их тада учинити, биће у већини прилика без лека, па буде ли то, биће на уштрб твог уважења, па и твог имања.“

„Ако би лепа каква жена дошла да иште од тебе правду, затвори очи пред њеним сузама и твоје уши пред њеним уздисањем, па натенане посматрај суштину оног што она иште, ако нећеш, да ти утоне памет у њеном плачу и твоја памет у њеним уздасима.“

„Ако имаш кога да делом казниш, немој да га речима грдиш, јер је доста несрећнику казна телесна без додавања ружних речи.“

„Кривца, који би дошао пред твој суд, сматрај као бедника, подложна условима покварене прилике, и у колико буде до тебе, а да не чиниш кривду противној страни, показуј му се болећ и благ, јер ако божија својства и јесу сва једнака, у нашим очима већма сјај претежније је милосрђе од правде.“

„Будеш ли се, Санчо, држао ових мојих прописа и ових правила, биће ти дуги твоји дани, слава ће ти бити вечита, награда голема, срећа твоја неисказана, своју деци поженићеш и поудаваћеш по вољи, она и твоја унучад биће одликована, живећеш у миру и благовољењу народом, а у последњим пределима твога живота доћи ће ти смрт у старости пријатној и зрелој и твоје очи заклопиће ти меке и нежне ручице твојих прапраунучади. Ово што сам ти досад казао, наук је за украс твоје душе, чуј сада и наук, који треба да си служи за украс тела.“

ЧЕТРДЕСЕТ ТРЕЋА ГЛАВА

О другим саветима, које је дао Дон Кихоте Санчу Панси.

Ко би чуо горње речи Дон Кихота, а да га не држи за човека најпаметнија и најдобронамернија! Али као што је било речено толико пута у току ове велике повести, он је лудовао само тамо, где се тицало витезова, а у другим стварима показивао је да има јасан и непомућен разум, тако да су му код свака корака дела утеривала у лаж памет, а памет његова дела; али у овим другим упутствима што их је дао Санчу показао је да има велику досетљивост и свој разум и лудост довео је до висока степена.

Санчо га слушаше што пажљивије и гледаше да му савете утуби, као да је намеравао да их се држи и да помоћу њих дође до срећна порођаја у трудноћи своје губерније. А Дон Кихоте настави овако:

„Што се тиче, Санчо, тога како да држиш своју личност и кућу, прво што ти као дужност означавам то је да будеш чист и да сечеш нокте, а да их не пушташ да расту, као што неки чине, којима је њихова глупост казала, да дуги нокти красе руке, као да је нокат тај израстак и сувишак, који пропуштају да секу, а није пре канџа грабљивог јастреба: свињска и необична злоупотреба.“

„Немој, Санчо, да идеш распрас и хаљкав, јер неуредно одело показује неуредан дух, ван ако та неуредност и хаљкавост не долази од лукавштине, као што су држали да је било у Јулија Ћесара.“

„Паметно промотри, колико ти служба може да доноси, па ако бива, да својим служитељима даш либерију, а ти им је дај пристојну и удобну, а не кићену и парадну, па је подели између твоје чељадин и сиротиње, хоћу да кажем, ако можеш да оденеш шест дворoдржица, а ти их одени три, а место друга три три сиромашка, па ћеш тако имати дворoдржница на небу и на земљи; а тога новога начина у давању либерије неће се држати хвалисавци.“

„Не једи бела ни црна лука, да ти се по задаху не позна твоје просташтво. Иди полако; говори смишљено али не тако, да изгледа, као да сам себе слушаш, јер свако печење ружно је.“

„Ручај мало, а вечерај још мање, јер у радионици желудца спрема се здравље целога тела.“

„Буди умерен у пићу и имај на уму, да много пиће нити чува тајну, нити држи реч.“

„Пази, Санчо, да се не гумаш при једењу, нити да пред киме еруктујеш.“

„То еруктовање не разумем,“ рече Санчо.

„Еруктовати, Санчо,“ објасни му Дон Кихоте, „то ће рећи подригивати, а то је једна од најумнијих речи у нашем језику, ако и јесте веома означавајућа, па зато углађени људи прибегавају латинском језику, те тако подригивати значи еруктовати, а подригивање еруктација; ако ли пак когод не би разумео те речи, ништа за то, јер употребом навикнуће се људи временом на њих, те ће се лако разумети; а то ће рећи обогатити језик, над којом има власти гомила и обичаји:“

„Заиста, господине,“ рече Санчо, „једно од савета и опомена што мислим да запамтим, биће да ми се не подригује, јер то баш обично чиним почесто.“

„Еруктовати, Санчо, а не подригивати,“ поправи га Дон Кихоте.

„Еруктовати говорићу одсада,“ одговори Санчо, „и заиста то нећу заборавити.“

„Исто тако, Санчо, не треба у твој говор да мешаш по твом обичају, ону силесију пословица, јер ако пословице и јесу кратке изреке, али их ти често за кике довлачиш, тако да више изгледају као лудорије, а не као изреке.“

„Ту ако ће бог помоћи,“ одговори Санчо, „јер знам пословица више него читаву књигу, па кад говорим, толике наваљују ми на уста у исти мах, да се отимају, која ће пре да изиђе; али језик избаци прве што их дочепа, баш ако и не пристају згодно; али ћу одсада да пазим, како ћу да оне говоре, које приличе мом уваженом звању, јер где је пуна кућа, ту је вечера брзо врућа, а ко се погађа, тај не разгађа, а ко звони, тај је добро заклоњен и ко даје и има, треба памети да има.“

„Само тако, Санчо,“ рече Дон Кихоте, „хватај, нижи, ређај пословице, јер нико ти не смета. Мати ме бије, а ја терам чигру. Тек што ти рекох, да се одучиш од пословица, а ти их у часку избаци читаву поворку, које толико пристају уз оно о чему је реч, као и седло уз магарца. Ма промисли, Санчо, не велим ти ја, да је пословица што зло, ако се

употреби на згодну месту, неко кад се товаре и ређају пословице негледуш, онда говор излази никакав и простачки.“

„Кад јашеш на коњу, немој да тело наслониш на стражњи ункаш, нити да опружиш ноге и одрвениш их даље од трбуха коњскога; а исто тако не ваља да се отрембесиш, као кад си на сивцу; јер јахање на коњу прави од једних витезове, а од других кочијаше.“

„Умерено спавај, јер ко не рани са сунцем, не ужива дан; па имај на уму, Санчо, да је вредноћа мати среће, а леност, противност од тога, никад није доспела до циља, који се иште за благу жељу.“

„Овај последњи савет, који хоћу сада да ти дам, ако и не служи за украшавање тела, ипак бих хтео да га запамтиш, јер мислим, да ти неће бити од мање вајде него они, које сам ти досада дао, а то је, да се никад не упушташ у препирке око порекла, још мање да упоређујеш једно с другим, јер једно од оних која се упоређују мора бити боље, па кога будеш понизио, тај ће те мрзити, а кога будеш узвисио, ничим те неће наградити.“

„Одело нека су ти уредне чакшире, широка хаљина, још шири плашт, а широке чакшире ни помислити, јер не доликују ни витезовима, ни губернаторима.“

„За сада ми је то пало на ум, Санчо, да ти као савет дам; у своје време и према приликама даваћу ти моја упутства, ако се будеш постарао, да ми јављаш, у каквом се стању налазиш.“

„Господине,“ одговори Санчо, „ја лепо видим, да што сте ми год казали, добро је и свето и корисно; али на што ће ми, ако се не будем сетио ни на једно? Истина, то нећу заборавити, да не пуштам да ми нокти расту и да се по други пут оженим, ако ми се даде прилика; али оних ситнарија и петљанија и манзафларија сећаћу се, колико и ланског снега, па зато ће требати да ми то дате на писмено, јер ако и не знам читати ни писати, ја ћу их дати мом духовнику, да им их до потребе понови и покаже.“

„Авај!“ викну Дон Кихоте, „како је то ружно за губернаторе, кад не знају читати ни писати; јер ваља да знаш, о Санчо, који не зна читати, или је незграпан, показује једно од двога: или да је дете родитеља посве ниских и простих, или да је тако покварен и неваљао, да га се благи обичај и наука није примила. То ти је велика мана и зато треба да научиш бар да се потпишеш.“

„Ја знам да потпишем моје име.“ одговори Санчо, „јер кад сам у мом селу био побирач, научио сам да нека слова правим, као оно белеге на дењковима, па ми рекоше, да је то моје име; а још боље је да се начиним, као да ми је узета десна рука, па нека други потписује место мене; јер свему има лека, само га нема од смрти, па кад је у мене власт и штап, могу да радим што хоћу, у толико више, што онај коме је кмет отац... а ја кад сам губернатор, то је што више него кмет, па нека само дођу, па ће да виде, само нека ме дирну и грде, бре хоће поћи по вуну, па ће се вратити острижени, а кога бог љуби, томе се на кући види, и богаташке глупости пролазе у свету као мудре речи, а кад сам ја богат, што ћу бити као губернатор, а уз то издашан, као што мислим да будем, неће нико на мени наћи мане; јер ако се начиниш мед, потрошиће те мухе, а толико важиш, колико имаш, што рекла нека моја баба, а на човеку богатуну никад се нећеш осветити.“

„О убио те те бог, Санчо!“ викну овде Дон Кихоте; „да те носе и твоје пословице шесетхиљада ђавола. Ево ваздан ми их ређаш, а са сваком мећеш ме на муке. Ево ти кажем, те твоје пословице још ће те једанпут довести на вешала; због њих протераће те твоји поданици, или ће бити буне међу њима. Ама кажи ми, сметењаче, где их налазиш? или како их примењујеш, заврзане? јер док ја једну кажем и добро је применим, знојим се, као да сам копао.“

„Забога, драги господине,“ одговори Санчо, „ви се вајкате баш због ситница. А кога се ђавола то тиче, ако ћу ја да трошим моју имовину, а друге и немам, нити какве сермије, до ли пословица и много пословица, па и сад ми се намећу четири, које овде таман пристају, као крушке у котарчицу; али нећу да их кажем, јер Санчо уме добро да ћути.“[60]

„Тај Санчо ниси ти,“ рече Дон Кихоте, „јер не само не умеш добро да ћутиш, него и зло говориш, зло се свађаш; ипак бих желео знати, какве су ти то четири пословице пале на ум, које овде таман пристају, јер ја их тражим у мојој памети, а баш је имам добру, и ни једна ми не пада на ум.“

„Куда ћете лепше,“ на то ће Санчо, „него: не мећи твоје палце међу два кутњака; и: одлази ми из куће, шта ћеш ту код моје жене? ту се нема шта да одговори и: та ударио крчаг о камен, да камен о крчаг, увек зло по крчаг; све то таман пристаје. Јер нико нека се не хвата у коштац са својим губернатором, ни с оним који му заповеда, јер ће зло проћи,

[60] Шпањолска пословица.

као онај који метне прст међу два кутњака, па баш нека и нису кутњаци, само нека су зуби све једно; а на оно што губернатор заповеди, нема поговора, као ни на одлази ми из куће, шта ћеш ту код моје жене; а оно за крчаг и камен и слепац ће видети. Дакле ко види трун у туђем оку, треба да види балван у своме, да му се не казало: поплашила се мртва од погубљене; а ви добро знате, да будала више зна у својој кући, него паметни у туђој.“

„То не стоји, Санчо,“ одговори Дон Кихоте, „јер будала не зна ништа ни у својој, ни у туђој кући, јер на луду основу не може стојати никакво паметно здање; али махнимо то сада, Санчо, јер ако зло будеш управљао, биће твоја кривица, а моја срамота; али ја себе тешим, да сам чинио што треба да чиним, светујући те по могућству искрено и паметно, тиме сам испунио моју дужност и моје обећање. Бог нека ме руководи, Санчо, и нека те управља у твом губернаторству, а мене нека опрости страховања мога, да ћеш сво острово тумбе окренути, што бих могао предупредити, кад бих херцегу открио, ко си, казавши му, да сва та трбушина и тај човечуљак није друго, до ли торба натучена пословицама и пакости.“

„Господине,“ одговори Санчо, „ако се вама чини, да нисам за ову губернију, ја је се одмах овде одричем, јер ми је милије и црно иза нокта од моје душе, него цело моје тело; па ћу остати исто тако Санчо уз сухи хлеб и лукац, као губернатор уз јаребице и копуне, тим пре, што кад се спава, сви су једнаки, велики и мали, сиромаси и богати; а ако добро промислите, видећете, да сте ме само ви подболи са тим губернаторством, а ја толико знам за губерније од острова, колико и један јастреб; па ако мислите, да ће ме ђаво однети, што ћу бити губернатор мени је милије, да као Санчо одем у рај, неко ли као губернатор у пакао.“

„Е бога ми, Санчо,“ рече Дон Кихоте, само због ових последњих твојих речи судим, да заслужујеш да си губернатор од хиљаду острова; имаш добро дарованије, без кога не вреди никаква наука; препоручи се богу и гледај да не погрешиш у првом заносу, хоћу рећи, да увек имаш намеру и чврст задатак, да право судиш у сваком послу који ти се деси, јер небо увек помаже благој жељи; а сада пођимо да ручамо, јер мислим, да нас ова господа већ чекају.“

ЧЕТРДЕСЕТ ЧЕТВРТА ГЛАВА

Како су Санча одвели у његову губернију, и о необичној пустоловини, која се Дон Кихоту догодила у замку.

Веле, да у правом оригиналу ове повести може да се чита, како је Сид Амет, кад је дошао да пише ову главу, коју његов преводилац није онако превео, како је он написао, да се ту Мавар као сам на себе жалио, што се латио посла да пише тако сухопарну и тако ограничену повест, као што је ова о Дон Кихоту, јер види, да вазда мора да говори о њему и о Санчу, не усуђујући се да се упусти у каква одступања и епизоде озбиљније и забавније; па вели, да писати, вазда имајући напрегнут ум, руку и перо око описивања једне ствари, те говорити на уста неколиких тек лица, посао је непријатан, од кога плод није на корист писцу, те да би ту епизоду избегао, да је у првоме делу употребио мајсторију са неколиким новелама, као што је била она о *Неопрезном радозналцу* и она о *Заробљеном капетану*, које су као одвојене од повести, а остало што се тамо прича, ствари су, које су се догодиле самоме Дон Кихоту и нису могле изоставити се да се не опишу. Ипак, како вели, помислио је, да многи вођени пажњом изазватом делима Дон Кихота, нису је поклањали и новелама, те су преко њих прелазили на брзу руку, или са досадом, не узимајући на ум лепоту и уметност, које оне имају у себи, што би се сасвим показивало, кад би оне засебно изашле на видело, не везујући се за лудости Дон Кихотове, ни на будалаштине Санчове. И тако у овој другој чести није хтео да уплеће новеле одељене и уплетене, него некоје епизоде, које се виде да су то, а које су поникле из самих догађаја, како их истинитост са собом доноси, па и те само ограничено и само са толико речи, колико је потребно да би се објасниле. И пошто се држи и ограничава у узаним међама приповести, ако и има способности, подобности и знања, да би могао писати о целој васељени, то моли, да му се рад не презире и да му се одаје хвала, не за оно што пише, него за оно што је изоставио да пише; а затим наставља повест овако:

Онај дан, у који је Дон Кихоте давао савете Санчу, пошто су били обедовали, оно после подне даде му их исписане, а он нека нађе, ко ће му их читати; али тек што му их је био дао, а овај их изгуби, те падоше у руке херцегу, који их саопшти херцегињи и обоје се наново дивише лудости и велеуму Дон Кихота. И тако настављајући своје шале, оно после

подне послаше Санча са великом пратњом у место, које је за њега требало да је острово. Деси се дакле, да је онај, који га је водио на звање, био један од херцегових дворских управника, човек веома разборит и веома домишљат, јер не може бити домишљатости, где нема разума, који је приказивао личност грофице Трифалде са даровитошћу, као што је описано; па с овом и с упутством његове госпоштине, како да се понаша према Санчу, дивно му пође за руком његова намера.

Како рекох, деси се, да Санчо, чим угледа тога двороуправитеља, учини му се лице његово да је чисто као у Трифалде, те се окрену своме господину и рече:

„Господине, или да ме ђаво сад понесе одавде права и здрава, или ми морате потврдити, да је лице у овог херцеговог дворског управника овде синто као у Долориде.“

Дон Кихоте погледа пажљиво двороуправитеља и пошто га посматра, одговори Санчу:

„Нема, Санчо, ђаво рашта да те носи, ни права, ни здрава – јер Долоридино лице исто је, као у дворског управника; али зато дворски управник није Долорида, што кад би било, дошло би се до највећега противословља, а сада није време за истраживање, пошто бисмо се заплели у свакојаке лавиринте. Веруј ми, драги мој, да ваља да се молимо нашем господу од свега срца, да нас обојицу опрости злих врачара и пакосних волшебника.“

„Није то шала, господине,“ на то ће Санчо, „него сам га отојич чуо да говори, па ми се учини, да није него да ми у ушима звони баш Трифалдин глас. Сад добро, јаћу ћутати; али нећу пропустити да одсада пазим, нећу ли открити друго какво знамење, које би ми сумњу потврдило или разгонило.“

„Чини тако, Санчо,“ рече Дон Кихоте „па ћеш ми јавити све што пронађеш у тој ствари и све што ти се догоди у губернији.“

Најпосле се крену Санчо, праћен многим људима, одевен као учевњак, заогрнут пространом кабаницом од жућкасте материје, са капом од исте, а на мазгову са високим стременима, за њим пако, по налогу херцегову, иђаше сивац с магарећом опремом и украсом од сјајне свиле. Санчо би овда онда окренуо главу, да погледа свога магарца и у његовом друштву био је тако задовољан, да се не би мењао са немачким ћесарем.

Опраштајући се са херцезима, пољуби их у руке, а од свога господина узе благослов, који му га даде са сузама, а Санчо га прими плачући и јецајући као дете.

Пусти, љубазни читаоче, доброга Санча, нека иде у миру и у добри час, и очекуј два товара смеха, што ће ти га изазвати извештај о његовом владању у звању; а међу тим пази да чујеш, шта се десило његовом господину ове ноћи, па ако се на то нећеш насмејати, а ти ћеш барем развући усне на смех као мајмуни, јер Дон Кихотова збитија морају се славити или са дивљењем, или са смехом.

Дакле се прича, чим је Санчо отишао, да је Дон Кихоте себе осетио усамљен и да му је било можно, да опозове уредбу и лиши га губерније, да би то био и учинио. Херцегиња му примети сетност, па га запита, зашто је тако тужан, па ако је због Санчова одсуства, да у њеној кући има довољно коњушара, дуења и девојака, који ће га служити на потпуно његово задовољство.

„Истина је, госпођо“, одговори Дон Кихоте, „да осећам Санчово одсуство, али није то такви узрок, са кога изгледам да сам тужан; а од многих понуда, које ми чини ваша преузвишеност, примам и избирам само вољу, са којом ми се чине, а за остало молим вашу преузвишеност, да допусти и одобри, да у мојој соби ја сам себе служим.“

„Заиста, господине Дон Кихоте,“ рече херцегиња, „то тако не треба да буде, него ће вас да служе моје четири девице, лепе као какви цветови.“

„За мене“, одговори Дон Кихоте, „неће бити оне као цветови, него као трње, које ће ми душу бости. Зато неће оне, ни што је на њих налик, у моју собу ући, као што ни ја нећу полетети. Ако ваше височанство хоће и даље да ми указује милости, које ја не заслужујем, нека ме пусти да сам сам и да ја себе служим иза мојих врата, јер ја хоћу да поставим зид између мојих жеља и мога образа; на ову навику не желим да изгубим ради штедроте, коју ваше височанство хоће да ми укаже; једном речи, пре ћу спавати обучен, него ли да ме ико свлачи.“

„Не даље, доста, господине Дон Кихоте,“ на то ће херцегиња; „што се мене тиче, ја ћу дати налог, да ни мушица не улази у вашу собу, а камоли девица; неће због мене претрпети уштрба стидљивост господина Дон Кихота; јер колико сам увидела, међу његовим многим врлинама образ је најсветлија. Свлачите се ви и облачите се сами, како и

кад хоћете, нити ће вам ко ту сметати, а у својој соби наћи ћете потребне судове за онога, који спава иза закључаних врата, како вас никаква природна нужда не би приморала да их отворите. Нека велика Дулсинеја од Тобоза живи хиљаду столећа и име јој нека се слави по свем земаљском шару, када је заслужила, да је љуби тако храбар и тако частан витез; а милостиво небо нека у срце нашега губернатора Санча Пансе улије жељу да доврши што скорије своје шибање, како би свет наново уживао тако велике сењоре.“

На то рече Дон Кихоте:

„Ваше височанство говорило је према себи, јер на уста племенитих госпођа не може изаћи ништа ружно; а Дулсинеја ће бити у свету срећнија и познатија са хвале вашега господства, него да су јој се дале и најречитије похвале у свету.“

„Е дакле лепо, господине Дон Кихоте,“ рече херцегиња, „ту је време за вечеру и херцег ће нас чекати; ходите, па да вечерамо, те да раније легнете, јер ваше путовање јучерашње у Кандају није било кратко, да вам није причинило неки умор.“

„Баш никакав не осећам, госпођо,“ одговори Дон Кихоте, „и смео бих се заклети вашој преузвишености, да свога века нисам јахао мирнија коња и са лепшим ходом, него што је Клавилењо, па не знам, шта је могло навести Маламбруна, да се опрости тако лагана и тако красна парипа и да га ни за што спали.“

„Ту се може да мисли,“ на то ће херцегиња, „да се покајао за оно зло, које је учинило Трифалди и дружини јој и другим лицима, као и за пакости, које као вештац и волшебник мора да је починио, па је хтео да учини крај свима оруђима свога посла, а као главно и које му је задавало највише неспокојства, носећи га од земље до земље, спалио је Клавилења, како би његовим пепелом и трофејем од онога писмена на веки остала вредност великога Дон Кихота од Манче.“

Наново захвали Дон Кихоте херцегињи, а пошто вечераше, повуче се Дон Кихоте у своју собу сам, не пуштајући да нико дође с њим да га служи: толико се бојаше каквих прилика, које би га навеле или приморале, да изгуби часну пристојност, коју је хранио својој сењори Дулсинеји, вазда имајући на уму ваљаног Амадиса, цвет и огледало тумарећих витезова. Закључа врата за собом и спрам светлости двеју воштаница свуче се, па кад се изувао – о да несреће недостојне таква лица! – измакоше му се, не уздисаји, нити

друго што, што би у сенку бацило чистоту његове целомударности, него једно два тестета машлија на једној чарапи, од које се начини сада као решетка. Љуто се ражалости племенити господин и кад би ту сад имао драм зелене свиле, би дао унцију сребра, велим зелене свиле, јер су чарапе биле зелене.

Овде узвикује Бененцелија и пишући вапије:

„О сиротиньо, сиротиньо! Ја не знам, којим је разлогом био покретан онај велики песник из Кордове, да те назове светим даром примљеним без захвалности. Ако и Мавар, тек добро знам из дружбе, што сам је имао са кршћанима, да се светиња састоји у милосрђу, понизности, вери, послушности и сиромаштву; ипак велим, да онај мора имати у себи много од бога, који би се задовољио што је сиромах, ван ако се не узме онај начин сиротиње, о којој вели један од њихових највећих светитеља: Притежавајте све ствари, као да их немате; и то они зову сиромаштвом духа; али ти, о друга сиротиньо! – а о теби овде говорим – зашто волиш да се већма лепиш племића и људи од отмена рода, него ли осталога света? Зашто их гониш, да сами себи крпе ципеле и да су им пуцета на хаљинама једна од свиле, друга од вуне, а трећа од стаклета? Зашто да им огрлице већином висе изгужване, а не како треба укрућене? – и из овога се види, да се од старине употребљава шкроб и укрућене орглице –.“ Па наставља: „Јадни човек од добра рода, који своју част мора да лечи, рђаво се хранећи иза закључаних врата, градећи се лицомер са чачкалицом, са којом излази на улицу, пошто ништа није јео, да би морао зубе чачкати! Јадан, велим, онај, кога част одржава у страху, те мисли, да ће му на миљу даљине опазити закрпљене ципеле, знојем упрљани шешир, олињали огртач и глад његовога стомака!“

Све то понови се Дон Кихоту, кад му се осуше машлије, али се утеши, кад виде, да му је Санчо био оставио пар путничких чизама, које је наумио сутрадан да навуче. Најпосле леже замишљен и сетан, како што му ту нема Санча, тако и због непоправљене беде са његовим чарапама, којима би машлије био покупио макар и са свилом од друге боје, што је један од највећих знакова сиромаштине, што га племић може показати у току своје разнолике немаштине. Угаси свеће, али беше топло и не могаше да заспи; устане са постеље и отвори мало капак од прозора, који је ишао на лепу башту; а кад га отвори, осети и чу, да по врту иду и говоре људи; он стаде пажљиво слушати, а они доле подигоше јаче глас, тако да могаше чути ове речи:

„Немој наваљивати, о Емеренсијо, да певам, кад знаш откако је тај странац дошао у овај замак и моје га очи угледаше, ја не могу да певам, него да плачем, тим пре, што је сан госпођин прелак, него ли дубок, а ја не бих да нас овде затече ни за сво благо у свету; а баш и кад би спавала и не би се пробудила, залуду би ми била песма, кад би спавао и не би се пробудио да је чује тај нови Енеја, који је дошао у моју близину, да би ме унесрећио.“

„Немој на то да се осврћеш, драга Алтисидоро,“ одговорише, „јер херцегиња и сви што их је у кући спавају, осим власника твога срца и будилника твоје душе, јер сад сам чула, да је отворио прозор на својој соби, па ће без сумње бити будан. Певај, невесела моја, тихим и меким твојим гласом уз твоју арфу, а ако нас херцегиња чује, бацићемо кривицу на запару.“

„Није ми до тога, о Емеренсијо,“ одговори Алтисидора, „него што не бих да ми песма ода моје срце, те да ме она, који не знају за неодољиву моћ љубави, не држе за девојку похотљиву и лакоумну; али нека буде ма што, више вреди стид на образу од ране на срцу.“

И ту стаде у арфу што умилније ударати.

Чувши то Дон Кихоте, упрепасти се, јер у тај пар падоше му на ум оне безбројне пустоловине, сличне овој са прозорима, решеткама и градинама, свиркама, миловањем и вртоглавицама, што их је читао у његовим вртоглавим књигама о витезовима. Одмах помисли, да ће се каква девица херцегињина бити заљубила у њега, па је образ присиљава да крије своју наклоност. Бојаше се, да ће јој подлећи, па у мислима науми да се не да победити, те препоручивши се од свега срца и са тврдом одлуком својој сењори Дулсинеји од Тобоза, науми да слуша свирку, па да би дао разумети, да је ту, учини се да је кихнуо, чему се девојке не мало обрадоваше, јер друго ни желеле нису, него да их Дон Кихоте чује. Пошто дакле арфа би удешена и приступ одевиран, започе Алтисидора ову романцу:

О ти, који на постељи

Међу холандским плахтама

Разбалаћен тврдо чмаваш

Од вечера, па до зоре;

Најхрабрији ој витеже,
Што га икад роди Манча,
Стидљивији и чистији
Од арапског сухог злата!

Невеселу чуј девицу,
Лепа стаса, лоше среће,
Којој душа сагорева
Од огња твојих очију.

Пустоловине ти тражиш
И налазиш туђу беду,
Ти задајеш љуте ране,
А одричеш дати мелем.

Реци ми, храбри јуначе,
– Наспорио бог ти јаде! –
Да л' се роди у Ливији,
Ил' у брдима од Хаке?

Да ли гује дојише те?
Ил' су можда нивиле те
Горске виле и бауци

Или планинске страхоте?

Нек се хвали Дулсинеја,

Претила и здрава цура,

Што је могла да савлада

Љутог тигра, дивљег вепра.

Зато ће се прославити

Од Фенара до Хараме,

Од Тага до Мансанара,

Од Писверге до Арлансе.

Бих се радо с њом мењала,

Још би прида дала сукњу,

Што је имам понајлепшу

Са ројтама злаћаним.

Срећна, коју ти пољубиш,

Ил' бар да је до тебека,

Да те чешка по главици

И перут ти на ње скида!

Много иштем, нисам вредна

Тако големе милости;

Само ноге да ти трљам,

Доста ј' среће за менека.

Кол'ко капа бих ти дала,

Кол'ко чарапа на сребро,

Па чакшира од дамашке

И плаштова бела платна!

Па бисера кол'ко ретка,

Свако зрно к'о шишарка,

Па зато јер нема пара,

Јединствено би названо.

Са Тарпејске твоје стене

Не гледај, Нероне један!

Овај огањ, што ме троши,

Нит' га снажи твојим гњевом.

Ја сам млада, нежна дева,

Нисам прешла ни петнаест,

Тек сам четрнајст с три месеца,

Тако м' бога и душе ми!

Нит' сам крива, ни гурава,

Нити хрома, нит' кљакава,

Коса ми је жути златан,

По земљи се за мном вуче.

Усне јесу напућене

И нос ми је малко прчаст,

Ал' топази зуби су ми,

А лепота узвишена.

Чујеш ли ме, глас ми знадеш,

А од њега нема слађа,

А стас ми је нешто мањи,

Него што је средње мере.

Ове и још друге дражи

За твој тул су шићар згодни;

У замку самовом дева,

Зовем се Алтисидора.

Овде се доврши песма љуто рањене Алтисидоре и поче чудо љубљенога Дон Кихота, који дубоко уздахну и рече у себи:

„Зашто сам ја тако несрећан тумарећи витез, да ме не може девојка погледати, а да се не заљуби у мене! Зашто да је тако зле среће несрављена Дулсинеја од Тобоза, те је не пуштају да она сам ужива моју несрављену сталност! Зашто је нападате, девице од четрнаест и петнаест година? Пустите, пустите бедницу, нека тријумфује, нека ужива и

поноси се судбином, коју јој је љубав хтела да даде, покоривши јој моје срце и предавши јој моју душу. Ма промисли, заљубљена гомило, да сам само за Дулсинеју благ и мек, а за све остале сам тврд соља; за њу сам мед, а за вас горки пелен: мени је једина Дулсинеја лепа, паметна, смерна, оштроумна и од добра рода, а све друге ружне су ми, глупе, лакоумне и од најгора рода; да бих њен био и никоје друге, природа ме је дала на свет. Нека цвили и плаче Алтисидора, нека очајава мадама, ради које ме излемаше у замку опчињенога Мавра, а ја остајем Дулсинејин варен и печен, чист, васпитан и с образом, упркос свим врачарским мађијама на земљи.“

И тиме залупи прозор, па зловољан и суморан, као да га је снашла каква велика неприлика, легне на своју постељу, где ћемо га засад оставити, јер нас позива велики Санчо, који хоће да почиње своје славно губернаторство.

ЧЕТРДЕСЕТ ПЕТА ГЛАВА

О томе, како је Санчо Панса заузео своје острово, и о начину, како је започео губернаторсво.

О ваздашњи проналазачу антипода, буктињо света, око небеско, слатки покретачу врчева, овде Тимбрије, онамо Фебу, ту стрелац, тамо лекар, оче песништва, изналазачу свирке, ти који се увек дижеш и никада не лежеш, ако се то и чини да чиниш! Теби говорим, о сунце! чијом помоћу човек рађа човека; теби зборим, да ми помогнеш и просветиш мрак мога ума, те да могу верно у појединостима причати о губернаторству великога Санча Пансе, јер без тебе осећам се млак, тром и збуњен.

Елем велим, да је Санчо са целом својом пратњом дошао у једно место са својих хиљаду становника, које је било од најбољих што их је херцег имао. Рекоше му, да се зове острово Баратарија, било што се место звало Баратарио или што му се тако јефтино дало у губернију. Када дође до врата од града, који је био обзидан, изађе месна власт да га дочека, грунуше звона и сви становници даваше знаке опште радости, па са великим слављем одведоше га у највећу цркву, да принесу богу благодарност, а затим са смешним церемонијама предадоше му кључеве од места и примише га као вековечита губернатора

острова Баратарије. Одело, брада, гојазност и малени стас новога губернатора бацише у чудо све оне, који нису знали у чему је управо ствар, а богме и оне, који су то знали, а тих је било много. Најпосле, кад изађоше из цркве, одведоше га у судницу и посадише га на судијину столицу, а херцегов дворски управитељ рече му:

„У овом острову, господине губернаторе, старински је обичај, да онај који заузме ово славно острово, дужан је да одговори на питање, које ће му се ставити, а које је малко заплетено и помучно, па по одговору на то питање суде и закључују људи о памети свога новога губернатора, те тако и о томе, да ли се радују или да туже што им је дошао.“

Докле дворски управник тако говораше, посматраше Санчо велика и многа слова, која су била исписана на зиду спрећу његове столице, па како није знао читати, запита какве су оне шаре онамо на оном зиду. Одговорише му:

„Господине, тамо је записан и забележен дан, у који је ваше господство заузело ово острово, а натпис гласи: данас, тога и тога месеца и те и те године, заузео је ово острово господин Дон Санчо Панса, који нека га ужива на многа лета.“

„А кога то зову Дон Санчо Панса?“ запита Санчо.

„Ваше господство“, одговори управник дворски, „јер у ово острово није ушао други Панса мимо онога, који седи на тој столици.“

„Дакле слушајте, пријатељу“, рече Санчо, „ја нисам Дон, нити је тога било у целом мом роду; ја се зовем просто Санчо Панса, а Санчо ми се звао отац, и Санчо је мој дед, и сви су били Пансе без додатка од дона, а ја бих рекао, да ће у овом острову више бити донова него камења; него доста, бог ме разуме, па може бити, ако ми ово губернаторство подржи четири дана, да ћу исплевити те донове, који својом мнозином мора да су досадни, као и комарци. На среду са вашим питањем, господине управниче дворски, а ја ћу одговорити како боље знам, па ожалостило се ово место или не ожалостило.“

У тај мах уђоше у судницу два човека, један обучен као сељак, а други као кројач, јер је у руци имао ножице, па ће кројач рећи:

„Господине губернаторе, ја и овај човек сељак дошли смо пред вас зато, што је овај добри човек дошао јуче у мој дућан, јер да опросте присутни, ја сам, богу хвала, испитан кројач, па ми је дао комад чохе и запитао ме:

„Господару, има ли у овој чоси толико да ми можете начинити једну капу?“

„Ја опипам чоху и одговорим, да може: а он је морао мислити, како ја мислим, а мислим са разлогом, да ја без сумње хоћу да му украдем комад од чохе, јер се ослањао на своју пакост и на ружно мишљење о кројачима, па ми рече, да промислим, не бих ли могао излишити за две капе; ја сам се домислио његовој мисли и рекох му да може; а он, остајући при својој проклетој и најпрвој мисли, додаваше капе, а ја додавах *да*, све док не дођосмо до пет капа; па је сад дошао по њих, ја му их дајем, а он неће да ми плати руке, него тражи да му ја платим, или да му вратим чоху.“

„Је ли све то тако, брате?“ запита Санчо.

„Јесте, господине“, одговори човек; „али му кажите, нека покаже оних пет капа што ми их је начинио.“

„Драге воље“, одговори кројач, па у исти мах извадивши руку испод плашта, показа на њој пет капа натакнутих на пет врхова од прстију и рече: „Ево овде пет капа што их овај добри човек иште од мене, а тако ми бога и душе ми, ништа ми није остало од чохе, а ја сам готов, нека посао прегледају заклети стручњаци.“

Сви присутни насмејаше се многим капама и тој новој парници, а Санчо се мало промисли и рече:

„Мени се чини, да у овој парници нису потребна испитивања, него ту ваља одмах пресудити по здравој памети, и тако ја пресуђујем, да кројач изгуби руке, а сељак чоху, а капе нека се однесу апсеницима у тамници, па с тиме је крај.“

Ако је ранија пресуда са говедаревом кесом изазвала дивљење присутних, ова изазва смех; али најпосле онако би, како је наредио губернатор, пред кога стадоше два старца, од којих је један имао трску уместо штапа, а онај без штапа рече:

„Господине, пре некога времена позајмио сам овом добром човеку десет златних шкуда у злату, да бих му учинио љубав и добро дело, а уговорили смо да ми их врати, када их будем заискао; прошло је доста времена и ја их нисам искао, да га не бих доводио са враћањем у већу невољу неголи што му је била, кад сам му позајмио; али кад ми се учини да он не мисли на враћање, искао сам их један пут и више пута, а он не само да ми их не враћа, него ми и пориче и вели, да му никад тих десет шкуда нисам ни позајмио, а

ако сам му их позајмио, да ми их је већ вратио. Ја немам сведока ни за зајам, ни за враћање, јер ми их није вратио. Молим, да ви од њега узмете заклетву, па ако се закуне, да ми их је вратио, ја ћу му их опростити овде и пред богом.“

„Шта велиш на то, ти старче са штапом?“ запита Санчо.

На то одговори старац:

„Ја, господине, признајем да сам их узнајмио; па спустите вашу палицу, и кад он затражи заклетву од мене, хоћу се заклети, да сам му их вратио заиста и потпуно.“

Губернатор спусти палицу, а овај старац са штапом даде штап оном другом старцу, да га придржи, докле се он куне, као да би му много сметао, а затим метну руку на крст на палици, говорећи да је истина да је узајмио оних десет шкуда што се сад траже од њега, али да му их је он вратио у његову руку, те их каткад наново иште, јер се не сећа на то.

Видећи то велики губернатор, позове повериоца, да одговори на оно што говори његов противник, а овај рече, да ће његов дужник без сваке сумње бити казао истину, јер га држи за поштена човека и добра кршћанина, и да ће он бити заборавио, како му је и кад вратио дуг, а од сада да га никад више неће тражити. Дужник узе назад свој штап, и погнувши главу, изађе из суднице.

Кад то виде Санчо, и да он тек тако оде, а видећи и стрпљивост тужитељеву, спусти главу на прса, па метнувши кажу од десне руке на веђе и на нос, остаде за часак као премишљајући, а затим подиже главу и заповеди да му дозову онога старца са штапом, који је већ био отишао. Доведоше му га, а кад га Санчо виде, рече му:

„Дајдер ми, добри човече, тај штап, треба ми.“

„Драге воље“, одговори старац; „ево га на, господине,“ па му га даде.

Санчо га узе, и давши га другоме старцу, рече му:

„Пођи збогом, јер си већ измирен.“

„Ја, господине?“ запита старац; „зар ова трска вреди десет златних шкуда?“

„Вреди“, одговори губернатор, „или сам ја највећи глупак у свету; а сад ћемо видети да ли имам мозга да управљам читавом краљевином.“

Па заповеди, да се онде пред свима преломи и расцепи трска. Учинише тако и у њој нађоше десет шкуда у злату. Сви се удивише и држаше свога губернатора за нова Соломона. Запиташе га, откуда је докучио, да су оних десет шкуда у тој трсци? а он одговори, кад је видео да је старац, који се заклињао, дао своме противнику штап, докле је полагао заклетву, и заклео се, да му је дуг заиста и потпуно дао, а кад је готов био са заклетвом, искао је штап натраг, тада му је дошло у памет, да је у штапу наплата која се тражи; а отуда може се изводити, да оне који управљају, ма били и глупаци, бог каткад управља у њиховом суђењу; али и осим тога да је он слушао од парока у његовом селу за други такав случај, па да има тако добру памет, да ништа не заборавља што неће да заборави, тако да такве главе нема у целом острову. Најзад одоше старци, један постиђен, а други наплаћен, а присутни беху задивљени, па онај који је бележио речи, дела и покрете Санчове, не могаше да буде начисто, да ли ће га држати и описати као луду, или као паметна човека.

Чим се ова парница свршила, ето у судницу једне жене, која је својски обухватила једнога човека обучена као богата говедара, па вичући рече:

„Правду, господине губернаторе, правду, а ако је не добијем на земљи, на небо ћу ићи да је тражим. Слатки господине губернаторе, овај поганац ухватио ме је насред поља, па је употребио моје тело, као да је оно каква прљава рита, па куку мени несрећници! узео ми је оно што сам чувала више него двадесет и три године и бранила од Арапа и кршћана, од овдашњих и од јабанаца, и увек сам била тврда као плута и сачувала сам се греха, кано дуждевњак у ватри, или као вуна у трњу, а сад овај овде дошао са његовим чистим рукама да ме пипа.“

„То ћемо тек да видимо да ли су чисте или прљаве руке у овога швалера,“ рече Санчо, па окренувши се човеку, рече му: „Шта ти кажеш и одговараш на тужбу ове женске?“

Овај одговори сав смућен:

„Господо, ја сам сиромах свињар, па сам јутрос пошао из овога места да продам – с опроштењем – четири крмета, те ми на име којекаквих дажбина и глоба узеше малко мање од онога што су вредила; кад се вратим у моје село, нађем на путу ову добру женску, а ђаво, који се у све плеће и све заплеће, удеси да ми се заједно играсмо; ја јој поштено

платих, а она, незадовољна, шчепа ме и не пусти ме, докле ме овамо не довуче; она вели, да сам је силовао, а лаже, тако ми заклетве коју полажем или је мислим положити! И то је права истина од краја до почетка.“

На то га запита губернатор, да ли има уза се који сребрен новац, а он одговори, да има до двадесет дуката у недрима у кожној кеси. Санчо му заповеди да је извади и да је преда онако како је била тужитељици, што овај дркћући учини. Жена узе кесу и по хиљаду пута свима клањајући се и призивајући бога, да поживи господина губернатора и здравље му даде, који се тако стара за невоље сиротице и девице, оде из суднице и однесе кесу, држећи је оберучке, пошто је прво погледала, да ли је новац у њој од сребра.

Чим је изишла, а Санчо рече свињару, коме су сузе ударилеи очи и срце му отишло за кесом:

„Слушај, добри човече, иди за том женом и узми од ње кесу ма се бранила, па се с њом врати овамо.“

Није то казао ни луду ни глуху, јер одмах излете као муња и оде по заповести. Сви присутни пуни очекивања изгледаше крај овој парници, кад мало затим ето ти човека и жене, још се боље обухватили неголи први пут: она надигла сукњу и у крило метнула кесу, а он хоће да јој отме, али му то не беше могуће, како се бранила жена, која кричаше:

„Правду за бога и за име света! Глете само, господине губернаторе, како мало стида и страха има овај бездушник, па у по града и насред улице хтео да ми отме кесу, коју ми је дао по вашој заповести.“

„Па је ли ти је отео?“ запита губернатор.

„Таман отео!“ одговори жена; „пре бих погинула, него што би ми отели кесу; нисам ја луда балавица, друкчији мачкови морали би ми доћи с репом под нос, а не овај никоговић и гад. Ни клеште ни чекићи, маљеви и длета не би ми је ишчупали из руку, па ни лавовске шапе, пре бих дала душу из тела.“

„Она право каже“, рече човек, „и ја кажем, да сам побеђен и да немам силе, јер признајем, да моја сила није довољна да јој кесу отме.“

Па је махну. На то губернатор рече жени:

„Покажидер, поштена јунакињо, ту кесу.“

Она му је одмах даде, а губернатор је врати човеку, рекавши силовитој несилованој:

„Да си ти, моја сешо, исту срчаност и исту храброст, коју си показала при одбрани ове кесе, показала и при одбрани свога тела, или и половину од ње, ни сам Херкул не бите могао силовати. Пођи збогом и у зао час и да се ниси показала у целом овом острову, ни у околини од шест миља, ако нећеш да добијеш дванаест прутова. Вуци се таки, рекох, торокушо једна, безобразницо и варалицо!“

Жена се поплаши и оде са обореном главом и веома незадовољна, а губернатор рече човеку:

„Пођи, пријатељу, збогом у своје село са својим новцем, па одсада, ако нећеш да га изгубиш, старај се да ти не пада на ум да се и с ким играш.“

Човек му се захвали што је горе умео и оде, а присутни наново се удивише суђењу и пресудама свога новога губернатора. Све то прибележи његов летописац и одмах посла се херцегу, који са великом љубопитљивошћу то очекиваше. И нека ту остане Санчо, јер нас веома жури његов господин, који је узнемирио због Алтисидорине свирке.

ЧЕТРДЕСЕТ ШЕСТА ГЛАВА

О страховитом клепетушанском и мачковском страху, који је Дон Кихоте задобио у току заљубљености заљубљене Алтисидоре.

Оставили смо великога Дон Кихота погружена у мисли, које му је изазвала свирка заљубљене девице Алтисидоре. Са њима леже, а оне као да су бухе биле не дадоше му ни часка заспати ни починути, а уз њих дођоше и оне о квару на његовим чарапама; али како је време лагано и нема преграде, која би га задржала, то прејури колачки часове и ускоро дође и зора. Кад то опази Дон Кихоте, остави меке душеке и нимало лен навуче своју одећу од срнеће коже и навуче своје путничке чизме, да би скрио белај својих чарапа. Баци на рамена свој плашт од скерлета, а на главу метне капу од зелена аксамита са

сребрним ројтама; пребаци преко рамена ремен са његовим добрим и љутим мачем, узме велике бројанице, које је увек уза се носио, па са великом помпом и величанствено оде у предњи трем, где херцег и херцегиња већ беху обучени и као очекујући га.

Пролазећи он једним ходник, стојаше чекајући нањ Алтисидора и њена другарица девица, па чим Алтисидора угледа Дон Кихота, начини се да се обезнанила, а њена другарица прихвати је на своје крило и журно јој стаде откопчавати груди. Дон Кихоте опази је, приђе им и рече:

„Знам већ, откуда долазе те ствари.“

„Не знам ја, откуда то,“ одговори другарица, „јер је Алтисидора најздравија девојка у свој овој кући и ја је никад нисам чула ни да је уздахнула, откако је знам; али нека гром убије све тумараће витезове што их је у свету, ако су сви незахвални. Идите, господине Дон Кихоте, јер ово јадно дете неће се разабрати, докле год ви будете ту.“

На то одговара Дон Кихоте:

„Учините тако, сењора, да ми се довече донесе лаута у моју собу, па ћу ову уцвељену девојку утешити што боље будем могао; јер у почетку љубави хоће скоро разорачање да особито добро помогне.“

И с тим оде, да га не би ко тамо опазио.

Није се добро био удаљио, а онесвеснута Алтисидора поврати се и рече својој другарици:

„Треба му однети лауту, јер Дон Кихоте хоће без сумње да нам свира, а свирка му неће бити лоша, кад је од њега.“

Одмах одоше да известе херцегињу о оном што је било и како Дон Кихоте иште лауту, а она особито обрадована удеси са херцегом и својим девојкама, како ће с њим да учине шалу, која ће бити више смешна него шкодљива, те пуно задовољни очекиваше ноћ, која тако брзо дође, као што је био дан дошао, који су херцези провели у пријатну разговору са Дон Кихотом. Херцегиња исти дан збиља и у истину отпреми једну своју двородржницу, која је у шуми приказивала опчињену Дулсинеју, до Терезе Пансе са писмом њеног мужа Санча Пансе и са завежљајем, у коме је била хаљина, коју је он био

оставио, да се пошаље његовој жени; па наручи дворoдржници, да јој донесе веран извештај о свему што јој се буде десило са њом.

Кад се то учинило и кад је било једанаест часова ноћи, нађе Дон Кихоте у својој соби један гитар; он га удеси, отвори капак и примети, да по врту иду људи; те пошто је окушао акорде на гитару и уредио га што је боље могао, отпљуну и проракољи се и за тим гласом промуклим, ако и поузданим, отпева ову романцу, коју је исти дан био сачинио:

Хоће сила Аморова
И шарке да крене душе,
Служећи се к'о оруђем
Небрижном бесплосленошћу.

Која с' држи веза и шва
И вазда је око посла,
Она има лек поуздан
Од отрова љубанога.
Поштеној и смерној деви,
Која хоће да се уда,
Поштење је главни мираз,
Оно труби њену хвалу.

А скитнице витезови
И што дворски чин имају
Са лудама радо с' шале,
Ал' се жене поштенима.

Има љубави од зоре,
Што се води са гостима,
Ал' у вече већ престаје,
Јер с одласком свршује се.

Љубав, која нагло дође,
Данас дошла, сутра очла,
Не оставља своју слику
Да се утврди у души.

Живопис на живописну
Нит' се види, нити сјаје:
Где лепота прва има
Ту већ друга нема среће.
У срцу ми исписана
Дулсинеја од Тобоза
И никоја још поредње,
Нит' је може што збрисати.

Постојанство заљубљених
Највећма се свуда цени,
За њих љубав чуда твори,
Отвара им рајска врата.

Дотле беше дошао Дон Кихоте са својим певањем, које слушаше херцег и херцегиња, Алтисидора и скоро сва чељад у замку. Кад једанпут са доксата, који је управо био над прозором Дон Кихотовим, спустише уже, на коме је било привезано преко стотину клепетуша, а за тим одмах истресоше велику врећу са мачкама, којима су такође мале клепетуше биле привезане за репове. Толики се урнебес начини од клепетуша и мачија маукања, да се поплашише херцези, иако су они и измислили ту шалу, а Дон Кихоте од страха пренерази се. Зла коб хтеде, да две или три мачке доспеше кроз прозор у његову собу, па како су скакале тамо и амо, изгледаше, као да по соби ђипају три стотине ђавола. Угасише воштанице што су гориле у соби и тражише пута да умакну. Спуштање и дизање ужета са великим клепетушама не престајаше; већина чељади у дворцу, која није знала, у чему је ствар, беше узбуђена и убезекнута.

Дон Кихоте устаде и шчепавши мач, стаде њиме млатати кроз прозор и викати:

„На поље, пакосни волшебници! На поље, врачарска поганијо, јер ја сам Дон Кихоте од Манче, код кога не вреде и не могу опстати ваши зли умишљаји!“

Па се окрену на мачке, које скакаше по соби и стаде мачем ударати за њима, а оне поскакаше на прозор и онуда утекоше, али једна се нађе Дон Кихотовим мачем тако притешњена, да му скочи на лице и ноктима и зубима ухвати му се за нос, те Дон Кихоте од бола стаде на сав мах дерати се. Чувши то херцег и херцегиња и домишљајући се шта је могло бити, што брже похиташе к његовој соби и отворивши је главним кључем, угледаше беднога витеза, како се труди из све снаге, да би отчупао мачку са свога лица. Уђоше са свећама и угледаше неједнаку борбу; херцег прихита да га ослободи, али Дон Кихоте викаше:

„Нека га нико не скида, пуштајте ме прси у прси с овим демоном, с овим вешцем, с овим волшебником, јер хоћу да вам покажем, ко је Дон Кихоте од Манче.“

Али се мачак не осврташе на ове претње, него врчаше и не попушташе. Али најпосле херцег га отчупа и баци кроз прозор. Дон Кихоте остаде изгребена лица, а и носа не најчитавија, ипак беше веома љутит, што га нису оставили да доврши битку, у коју се заплео био с оним поганим волшебником.

Донесоше мелема и сама Алтисидора са њеним пребелим рукама метну завој на целу рану, а при намештању рече му тихим гласом:

„Све ове незгоде, скамењени витеже, долазе ти са греха твоје окорелости и јогунства, и дао би бог, да твој коњушар Санчо заборави да се шиба, те да се никад не опрости чини она твоја толи љубљена Дулсинеја, нити ти да се њом наслађаваш, нити да са њом легнеш у постељу брачну, бар докле сам жива ја, која те обожавам.“

На све то не одговори Дон Кихоте ни речи, само дубоко уздахну, а онда се пружи на свој кревет, захваљујући херцегињи на милости, не што се он био поплашио од оне мачеће волшебничке и клепетушанске поганије, него што је видео добру намеру, са којом су му дошли у помоћ. Херцези га оставише да почива и одоше брижни због незгодна исхода шале, јер нису очекивали, да ће бити тако тешка и скупа по Дон Кихота ова пустоловина, која га стаде пет дана самоћовања и лежања, где му се деси друга пустоловина, пријатнија од прошасте, али повестописац неће да је сад казује, него је потражио Санча Пансу, који је у својој губернији веома ревностан и веома забаван.

ЧЕТРДЕСЕТ СЕДМА ГЛАВА

У којој се наставља, како се владао Санчо Панса у својој губернији.

Повест казује, како су из суднице одвели Санча Пансу у велелепну палачу, где у једној великој сали беше постављена краљевска и обилата трпеза ; а чим Санчо уђе у салу, затрубише трубе и дођоше четири двородржице са водом за руке, што Санчо прими са пуно достојанства. Свирка престаде и Санчо Панса посади се за трпезу у горње чело, јер друге столице није било, нити је више постављен било. Поред њега стаде једно лице, које ће после да се покаже да је лекар, држећи у руци прутић од китове кости. Уклошише особито богат и бео чаршав, којим беше покривено воће и сличне различне чиније са разним ђаконијама. Један, који изгледаше као ђак, очита молитву, а једна двородржица подвеза Санчу убрус са чипкама ; други који служаше, као пехарник, метну предањ чинију са воћем, али тек што је окусио један залогај, а онај са прутићем такну њим чинију, коју уклонише испред њега са највећом брзином. Али пехарник метну предањ другу са другом

ђаконијом. Санчо хтеде да је окуси, али пре него што је такну и окуци, већ је прутић беше дирнуо и једна двородржица уклони је исто онако брзо, као и ону са воћем. Кад то виде Санчо, нађе се у чуду, па погледа све и запита, да ли ће овај обед да се једе, као оно што праве опсенари своје игре. На то одговори онај са прутићем:

„Неће се онако јести, господине губернаторе, него како је обичај и начин у другим островима, где имају губернатори. Ја сам , господине , лекар и у овом острову плаћају ме да будем уз овдашње губернаторе, и пазим на њихово здравље боље него на своје, проучавајући и осматрајући дан ноћ губернтову комплексију, како бих га могао излечити, ако би пао у болест, а главни ми је посао да присуствујем његовим обедима и вечерама и да му допустим да једе оно што ми се чини да је за њега, а оно да уклоним , што мислим да ће му шкодити и покварити желудац ; зато сам заповедио да се уклони чинија са воћем, јер је сувише влажна, а чинију са другим јелом заповедио сам да такође днесу, јер је била сувише топла и имала сувише зачина, који побуђују жеђ, а који много пије , убија и троши корениту влагу, у којој се живот састоји.”

„На тај начин она чинија са оним печеним јаребицама тамо, које ми изгледају да су добро зготовљене, неће ми ништа шкодити.”

На то одговори лекар:

„То се неће јести господине губернатор, докле у мени има живота.”

„А зашто не?” запита Санчо.

А лекар одговори:

„Јер наш учитељ Ипократ , звезда и луч медицине, каже у једнм своме правилу: *Omnis saturatio mala, perdieis autem pessima*. Што ће рећи: Свака преситост шкодљива је, али је најгора она од јаребица.”[61]

„Кад је тако,” рече Санчо, „нека господин доктор прегледа одмах јела што су на том столу, које ће ми бити најзгодније и најмање шкодљиво, па нека ми да да га једем, а да га не тиче прутићем, јер тако ми губернаторова живота и тако ми бог дао да га уживам,

---

[61] Управо гласи Ипократово правило: *Omnis saturatio mala, panis antem pessima* т. ј. Свака преситост шкодљива је, али је најгора она од хлеба.

мртав сам гладан, па ако ми не да јести, ма како мудровао господин доктор и ма шта ми говорио, пре ће бити да ће ме лишити живота, него ли што ће ми га продужити.”

„Имате разлог, господине губернаторе,” одговори лекар, „и тако ја мислим, да не једете ове питоме зецове зготовљене, јер је јело од животиње са меком длаком ; ону телећину могли бисте окусити, кад не би била печена и са киселом умачком, овако пак никако.”

На то рече Санчо:

„Она чинија што се пуши, рекао бих да је *оља подрида*[62)] па како у тим ољама подридама имају различите ствари, то ћу свакако на какву наићи, која ће ми пријати.”

„*Absit* (даље с тим)!” рече лекар ; „нека је далеко од нас тако ружна помисао ; ништа у свету не сварује се горе од оље подриде ; нека иду оље подриде каноницима, или ректорима школским, или сељачким сватовима, а не требају оне на губернаторске трпезе , где ваља да влада свака изврсност и финоћа ; а разлог је томе што су свакад и од свакога већма уважене лекаије просте, него ли састављене, пошто у простима не може бити забуне, а у састављенима може, јер количина ствари из којих су састављене мења им моћ ; али што знам да би господин губернатор могао сада јести, да би сачувао своје здравље и укрепио га, то би био један стотинак ситних олипана и неколико танких кришкица од гуње, што прија стомаку и помаже сваривању.”

Чувши ово Санчо, извали се на столици и погледа лекара од главе до пете, па га озбиљним гласом запита, како се зове и где је свршио науке. А овај му одговори:

„Ја се, господине губернаторе, зовем доктор Педро Ресио од Агуера и родом сам из села што се зове Тиртеафуера, које је између Каракуела и Алмодобара од Кампа на десно, а добио сам докторски чин на свеучилишту у Осуни.”

На ово рече Санчо сав разјарен:

„Дакле, господине докторе Педро Ресио од Зле Гуре, родом из Тиртеафуере, које је место на десну руку, кад се иде од Каракуела у Алмодобар од Кампа, задокторени у

---

[62] *Оља подрида* или *еспањола* јело је од меса, са умачком, којој су главне саставице месо овчије, говеђе, шунка и живина.

Осуни, овога стика торњајте се одавде; иначе тако ми сунца, дохватићу батину, па ћу прво почети код вас и издеветати све лекаре из целог овог остров, барем оне, за које држим да су незналице; а лекарима ученим, мудрим и разумним начинићу место на мојој глави и штовећу их, као каква божанства. И опет велим, нека ми иде одавде Педро Ресио, јер ћу иначе узети ову столицу, на којој седим и сву ћу му је о главу изломити; па кад ме успитају у резиденцији,[63] изговорићу се тиме да сам учинио дело угодно богу, јер сам премлатио рђава лекара, целата светскога; па ми дајте да једем, или на част вам ваша губернија, јер која служба не да да једе њен носилац, та не вреди ни два боба."

Доктор ушепртљи, кад виде губернатора тако јаросна и хтеде да се очисти из сале, али у тај пар чуше поштански рог на улици, пехарник похита на прозор и вративши се, рече:

„Дошао је улак од господина херцега, биће донео какву важну штафету."

Улак уђе знојаван и задухан и извадивши из недара писмо, предаде га губернатору, а Санчо га предаде дворском управнику, коме заповеди да прочита натпис који је гласио: *Дон Санчу Панси, губернатору острва Баратарије, у сопствене руке, или у руке његова секретара.* Чувши то, Санчо запита:

„Ко је овде мој секретар?"

Један од присутних одговори:

„Ја сам, господине, јер знам читати и писати и Бискајац сам."

„Са тим додатком," рече Санчо, „можете сасвим бити и секретар самога ђесара; отворите ово писмо и видите шта нам каже."

Новопостављени секретар учини тако и прочитавши писмо, рече, да је то ствар, која се у четири ока може казати. Санчо заповеди, да одлазе из сале и да остану само дворски управник и пехарник, а остали са лекарем изиђоше; за тим прочита секретар писмо, које је гласило:

---

[63] Шпанољци су били примили обичај од Арапа, да губернатори и још некоји државни чиновници, кад им престану службе, морају да „резидују" неко време у земљи, којом су управљали, а за то време могли су се на њих жалити њихови бивши потчињени, који су им сада постали равни.

„Дошло ми је до знања, господине дон Санчо Панса, да неки моји непријатељи и тог острова хоће да предузму јаросно нападање, не знам, које ноћи; ваља бдити и на опрезу бити, да вас не би неспремна нашли. И то сам дознао од поузданих ухода, да су у то место дошла четири прерушена лица, да би вас лишила живота, јер се боје вашег умља ; отворите очи и пазите, ко је дошао да с вама говори, и немојте јести од онога што вам изнесу. Ја ћу се постарати, да вам притекнем, ако се нађете у невољи, а у свему поступите овако, како се очекује од ваше увиђавности. У овом месту, шеснаестог августа, у четири часа у зору. Ваш пријатељ херцег. ”

Санчо се пренерази, а и остали присутни показиваше се да су пренеражени, а он се окрену дворском управнику и рече му:

„Што сад има да се ради и што одмах да се изврши, то је, да се баци у дубоку тамницу доктор Ресио, јер ако ми је ико ишао о глави,то је он, јер је хтеода ме умори најгором и најстрашнијом смрћу, то јест глађу.”

„Ипак” примети пехарник, „ја бих рекао, да ви не бисте требали да једете штогод од овога што има на овом столу, јер су то послале неке думне, а вели се, да је ђаво иза крста. ”

„То је тако,” рече Санчо, „а за сада дајте ми комад хлеба и једно четири либре грожђа, јер у ово не може доћи отров, пошто заиста не могу бити без јела ; па ако ваља да смо спремљени за те бојеве, који нам прете, ваља се добро поткрепити, јер трбух носи срце, а не срце трбух. А ви, секретару, одговорите господину херцегу и кажите му, да ће се на длаку онако учинити, како он заповеда, и од моје стране казаћете, да љубим руке госпођи херцегињи и да је молим, да не заборави и да пошље по нарочиту човеку моје писмо и мој замотуљак мојој жени Терези Панси, чиме ће ми учинити многу милост, а ја ћу се старати да јој послужим колико могу по мојој сили; и узгред можете уметнути и да љубим руке господину Дон Кихоту од Манче, нека види, да сам захвалан на хлебу му; а ви, као добар секретар и добар Баскијац, можете додати све што знате и што ће лепше изгледати. Па сад уклањајте ове трпежњаке и дајте ми да једем, а онда се не бојим ни свих ухода и убилаца и волшебника, који би на мене дошли и на моје острво.”

У то уђе једна двородржица и рече:

„Ту има један сељак трговац, који би да говори са вашим господством неким послом, који је веома важан, како он вели.”

„Чудни ли су људи ти трговци,” рече Санчо; „зар је можно да су тако луди, да не виде, да у ово доба није ора за такве послове? Зар ми, који смо губернатори и који судимо, нисмо људи од меса и кости, и да треба да нас пусте да се одморимо неко време које је потребно, него хоће да смо од мрамора камена? Тако ми бога и моје душе, потраје ли ми губернаторство - а како бих рекао, канда неће потрајати - хоћу укротити не једнога трговца. Сада кажите том добром човеку нека уђе; али прво поледајте да није који од уходa или мојих убилаца.”

„Није, господине,” одговори дворoдржица, „јер ми изгледа неки шмокљан, а ја или сам луд или је он добар као добар дан.”

„Немате рашта да се бојите,” примети управник двора, „јер смо ту сви ми.”

„Да ли би, пехарниче,” рече Санчо, „могло бити, да сад, кад ту није доктор Педро Ресио, поједем што замашно и сито, ако ће бити и комад хлеба и главица лука?”

„Довече о вечери попуниће се што није било о ручку,” одговори пехарник, „и ви ћете бити задовољни и подмирени.”

„Дај боже,” рече Санчо.

У то уђе сељак, који је добро изгледао, а на хиљаду миља виђаше му се, да је био добра душа. Прво што рече беше:

„Који је овде господин губератор?”

„А који ће бити,” одговори секретар, „него који седи на столици.”

„Ја му се клањам,” рече сељак и клекнувши замоли га за руку да је пољуби.

Санчо му је не даде, него му заповеди да устане и каже, шта хоће. Сељак учини тако и за тим рече:

„Ја сам, господине, сељак, родом из Мигел Туре, то је место а две миље од Сјудад Реала.”

„Да није ту опет какава Тиртеафуера?” рече Санчо; „говори, пријашко, јер толико ти могу казати, да врло добро знам Мигел Туру, јер није далеко од мога села.”

„Дакле ево шта је, господине,” настави сељак; „ја сам по милосрђу божијем ожењен по закону свете католичанске римске цркве; имам два сина ђака, и млађи учи да буде бакалар, а старији да буде лиценцијат; удов сам, јер ми је жена умрла, или боље да кажем, убио ми је рђав неки лекар, који јој је давао лаксир, када је била трудна. И да је била божја воља и да се детеродило и да је био син, био бих га дао у школе а буде доктор. Како не би завидео својој браћи бакалару и лиценцијату.”

„На тај начин,” примери Санчо, „да ти жена није умрла, или да је нису умртвили, ти још не би био удов.”

„Не бих, господине, никако,” одговори сељак.

„Добро смо одмакли”, на то ће Санчо: „даље, пријашко, јер је пре доба за спавање, него ли за послове.”

„Дакле, велим,” настави сељак, „да тај мој син, што треба да буде бакалар, загледао се уистом селу у једну девојку по имену Клару Перлерину, кћер Андреса Перлерина, веома богата сељака; а то име Перлерини није им дошло од рода ни поврзме, него што су сви од те фамилије узети[64] па да им се име улепша, зову их Перлерини: премда ако ћу право да кажем, девојка је као бисер источански, и кад је човек погледа од десне стране, изгледа као цвет у пољу, али од леве није таква; јер нема оно око, што гаје изгубила од богиња; па ако јој рапе на лицу и јесу многе и велике, они који је воле кажу; да то нису рапе, већ гробови, у којима су погребене душе њених љубазника. Она је тако чисмена, те да не би упрљала лице, носи нос, штоно реч, уздигнут, тако да изгледа, као да бежи од уста, па ипак изгледа особито лепа, јер има велика уста и да јој не фале десет или дванаест зуба и кутњака, могла би поднети и важити као прва међу најлепшима. За усне немам шта да кажем, јер су јој тако фине и нежне, да кад би био обичај да се усне вију на мотовило, могло би се од њих истерати повесмо; али како нису оне боје, каква је обична у усана, те јој изгледају чудесна, јер су ишарана плаво и зелено и модрикасто; па нека ми опрости

---

64 Паралитичан, узет, у шпањолском се каже *perlatico*.

господин губернатор, ако му тако потанко описујем комад по комад, која ће најзад да ми буде снаха, јер је ја волим и мени не изгледа рђаво."

„Молуј што ти је воља," рече Санчо, „јер ја уживам у молерају, и да сам ручао, не би ми требало боље засладе од твоје слике."

„То и хоћу на служби," одговори сељак, „али ће дати бог, па ћемо бити оно, што сада још нисмо; па велим, господине, кад бих јој хтео описивати милокрвност и високи стас, то би било нешто за дивоту; али то не може да буде, јер је пресомићена и згурена и колена су јој под брадом, ипак може да се види, кад би се могла исправити, ударила би главом у гредицу, па би и руку била пружила као љубовца мом бакалару, кад би је могла пружити, јер јој је згрчена, тек опет зато по широким и кривим ноктима познаје јој се лепота и добар строј."

„Е, лепо," рече Санчо, „па узми, пријашине, као да си је већ описао од главе до пете: шта дакле питаш сада? Па говори без околишења и свртања, нити што подсецај, нити додаји."

„Хтео бих, господине," одговори сељак, „да ми учините милост и дате ми писмену препоруку за мога пријатеља и да га молите, да благоволи и да се тај брак закључи, јер нисмо неједнаки у имању, нити по даровима природе, пошто ако ћу право да кажем, господине губернаторе, мој је син манит и нема дана, кад га нечастиви не муче по три и по четири пута: а како је једанпут био пао у ватру, то му се лице скупило као пергамента, а очи су му малко дрљаве и крмељиве; али му је нарав као у анђела, и да сам себе не би ударао и грувао, био би као какав светац."

„Желиш ли још што, пријашине?" запита Санчо.

„Још бих нешто желео," одговори сељак, „али се не усуђујем да кажем, али нека иде, јер најзад не треба да ми труне у прсима, па сад помогло или не помогло. Дакле, господине, хтео бих да ми дате три стотине или шест стотина дуката у помоћ за опрему мога бакалара; велим у помоћ да се окући јер најзад ваља да живе за себе, да им не могу ништа отац и свекар."

„Промисли се, да ли би још што требало," рече Санчо, „па немој да не кажеш због снебивања или због стида."

„Не треба ми ништа више,” одговори сељак.

Чим то изусти а губернатор ђипи и шчепа столицу, на којој беше седео, и повика:

„Тако ми свега, дон лоло, простаче и безобразниче, ако ми одмах не одеш и не уклониш се испред очију, хоћу ти овом столицом расцопати и разбити главу! Ти курвин сине и ниткове, који описујеш самог ђавола, зар си сад дошао да иштеш од мене шест стотина дуката? И откуда ми, смрдиврано? И зашто да ти их дам, све да их и имам, лупежу један и будало? И шта ме се тиче Мигел Тура и сва пасмина перлеринска? Торњај се одавде, рекох, иначе тако ми живота господина херцега, хоћу учинити што рекох! Ниси ти из Мигел Туре, него си какав нитков, кога је до мене послао сам ђаво, да ме кушаш. Говори, бездушниче, нема ни подруги дан да сам у губернији, а већ хоћеш да имаш шест стотина дуката?”

Пехарник намигну на сељака, да одлази из сале, што он и учини покуњен и по изгледу преплашен, да губернатор не би излио своју јарост, јер је лола умео врло добро да избрши свој задатак.

Али оставио Санча са његовим гњевом и пустимо га да му се спокојство врати у свој колосек, а ми вратимо се Дон Кихоту, кога смо оставили с увезаним лицем и како се лечи од мачијих рана, којих се не опрости за осам дана; а једнога од тих дана деси му се оно, што Сид Амет обећава да ће приповедати с оном верношћу и истинитошћу, са којом обично прича ствари ове повести, ма како оне незнатне биле.

ЧЕТРДЕСЕТ ОСМА ГЛАВА

О томе, што се Дон Кихоту догодило са Доњом Родриговицом, херцегињом дуењом. Уз друга збитија, достојна описа и вечите успомене.

Посве зловољан и сетан беше зло рањени Дон Кихот, увезана лица и жигосан не руком божијом, него ноктима мачијим : белаји скопчани са тумараћим витештвом. Шест дана не узлазаше међу људе и једне од тих ноћи, кад је био будан и без сна, мислећи на своју беду и како га гони Алтисидора, чу, како кључем отварају врата од његове собе, и одмах помисли, да заљубљена девица долази да навали на његову целомударност и да га

доведе у стање, како ће да погази верност што је дужан био хранити својој сењори Дулсинеји од Тобоза.

„Не,” рече верујући у свом уображењу, и то гласом, да се чути могло, „ни највећа лепота на земљи неће бити подобна да учини, да ја престанем обожавати ону, која ми је урезана и утештена усред срца мога и у најскривенијој мојој утроби! Била ти, сењоро моја, преображена у залучену сељанку, или у нимфу златоснога Тага, ткајући ткиво од злата и свиле, или те држали Мерлин или Монтезинос где им воља: била ти ма где, моја си, а био ја ма где, увек ћу бити твој.”

У који пар он доврши ове речи, отворише се и врата. Он устаде на кревету, огрнувши се од главе до пете у јорган од жута кумаша, са капом на глави, а са лицем и брковима урезанима: лице због греботина, бркови да му се не би опустили и пали; и у тој опреми изгледаше као најнеобичнија аветиња што би се могла замислити. Упре очи у врата и док се надаше да ће угледати како на њих улзи савладана и тужна Алтисидора, виде да учази чешњејша деуња са белом борном и дугом копреном, тако да је покриваше и умотаваше од главе до пете. Међу прстима у левој руци држаше комад запаљене воштанице, а десном заклонила очи, да јој светлост не досађује, очи јој пак скриваше врло велике наочари; ићаше полако корачајући и креташе ноге нечујно. Дон Кихоте посматраше је са своје анте и видећи је у такву оделу и приметивши да ћути, помисли, да каква вештица или врачара долази у таквој опреми, да изврши над њим какву злу врачарију, те се стаде журно крстити.

Аветиња се приближаваше, а кад дође на средину собе, подиже очи и виде, како се Дон Кихоте журни крсти; па ако се он поплашио, видећи такву прилику, она се препаде, опазивши њега јер кад га вид онако висока и онако жута са јорганом и са завојима који су га нагрђивали, викну:

„Исусе! Шта је оно?”

Па од страха испусти воштаницу и кад се нађе у мраку, окрене се да бежи и у оном страху заплете се у своју копрену и тресне о земљу.

Устрављени Дон Кихоте стаде говорити:

„Преклињем те, аветињо, или што ли си, да ми кажеш, ко си, и да ми кажеш, шта ћеш од мене. Ако си грешна душа, кажи ми, а ја ћу чинити за те све што ми силе допуштају, јер сам ја католички кршћанин и вољан да чиним добра целоме свету, па сам тога ради и примио ред тумараћега витештва, кога се држим и коме се задатак простире чак дотле, да се чини добро и душама у чистилишту.”

Угрувана дуења, чујући да је преклињу, по своме страху дови се страху Дон Кихота, па тужним и тихим гласом одговори му:

„Господине Дон Кихоте - ако сте можда ви Дон Кихоте - нисам ја аветиња ни виђеније, нити душа из чистилишта, као што ће бити да сте помислили, него сам Доња Родригес, почасна госпођа дуења госпође херцегиње, па сам до вас дошла по једној од оних нужда, које ви обично уклањате.”

„Кажите ми, госпођо Доњо Родригес,” рече Дон Кихоте, „да нисте можда дошли ради каква подвођења? Јер ту вам кажем, да ја нисам никоме на расположењу, благодарећи несрављеној лепоти моје сењоре Дулсинеје од Тобоза. Једном речи, госпођо Доња Родригес, ако ћете махнути и на страну оставити сваку љубавну поруку, можете се вратити и запалити своју воштаницу, и онда дођите натраг, па ћемо расправити све што највише желите и хоћете, али, како рекох, оставивши се свака љубавна раздраживања.”

„Зар сам ја чија поштоноша, господине?” одговори дуења ; „ви мене рђаво познајете; још нисам у тим годинама, да бих се упуштала у такве лакрдије, јер богу хвала још ми је душа у месу и сви су ми зуби и кутњаци у устима. Осим некојих, који ми испадоше због кијавица, што су тако обичне у овој земљи арагонској. Али причекајте ме мало, идем да запалим моју свећу, а вратићу се одмах да вам причам моју невољу, као исцелитељу сваке невоље у свету.”

Па не чекајући на одговор, оде из собе, у којој остаде Дон Кихоте умирен и замишљен очекујући је ; али за тим дођоше му хиљаду мисли око нове пустоловине, па му се учини, да није добро чинио и да је зло промислио, што се бацио у опасност да својој сењори погази задату верност, па рече у себи:

„Ко зна, није ли ђаво, који је препреден и вешт, вољан да ме превари са дуењом, оно што није могао да постигне са царицама, краљицама, херцегињама, маркезама и

грофицама? Зар нисам чуо толико пута и од толиких паметних људи, кад може, он ће вам пре дати искушење прчаста него ли орловска носа? Па ко зна, неће ли ова самоћа, ова прилика и ова тишина, побудити у мени жеље које спавају, те учинити да под старост онде паднем, где никад нисам посрнуо? А у сличним приликама, боље је утећи него ли дочекати бој. Али ја мора да нисам при себи, кад такве глупости говорим и мислим јер није можно, да би дуења у белој копрени, дебела и са наочарима покренула или пробудила похотљиву помисао и у најбездушнијим грудима у свету. Или зар у свету има дуења, да није несносна, пуна бора и права чепа? Даље дакле, дуњанска траго, која ниси ни за што људима! О, како је добро учинила она госпођа, за коју веле, да је имала два кипа од дуења са њиховим наочарима и јастучићима на свом миндерлуку, као да раде, па су јој ови кипови толико увећавали достојанство сале, колико и живе дуење!"

Па рекавши то, залети се са кревета са намером да закључа врата и да не пушта унутра госпођу Родригес, али кад дође до врата, већ се враћаше и госпођа Родригес са запаљеном белом воштаницом, па кад угледа Дон Кихота изближе увијена у јорган, са завојима и капом са ушима, наново се поплаши и уступивши за два корака, рече:

„Да ли смо сигурни, господине витеже? Јер ми се не чини да је особито часно знамење, што сте устали са кревета."

„То исто требало би ја да питам, госпођо," одговори Дон Кихоте; „и зато питам, да ли сам сигуран, да нећу бити нападнут и силован?"

„Од кога и пред ким иштете ви ту сигурност, господине витеже?" запита дуења.

„Пред вама и од вас," одговори Дон Кихоте ; „јер нити сам ја од мрамора, нити сте ви од мени, нити је сад десет часова у дану, него је поноћ, а рекао бих и нешто преко поноћи, а у соби смо, која је боље закључана и скривенија, него ли што је могла бити она пећина, у којој је издајнички и продрзљиви Енеја обљубио прекрасну и побожну Дидону. Али дајте ми руку, госпођо, јер не тражим другу безбедност, него што је имам у мојој уздржљивости и умерености и што је дају ове чешњеј ше копрене."

И с тим речима пољуби је у десну руку, коју узе у своју руку, а она му је даде с истим церемонијама.

Овде Сид Аме прави једно междуметије и вели, тако му Мухамеда, да би дао једну од двеју најбољих антерија што их има, кад би могао видети ово двоје, како су се тако ухватили и сљубили и иду од врата до кревета.

Најзад Дон Кихоте леже у свој кревет, а доња Родриге седе на једну столицу нешто даље од постеље, али не скидајући наочари ни остављајући свећу. Дон Кихоте згрчи се и сав се увије, не оставивши што откривено осим лчица, те пошто су се обоје умирили, први прекиде ћутање Дон Кихоте и рече:

„Сад, госпођо Доњо Родригес, можете исказати и изручити све што имате на свом печалном срцу и тужној души, а ја ћу вас слушати целомударним ушима и помоћи ћу вам богоудним делима.”

„То вам верујем,” одговори дуења, „и од ваше племените и љубазне личности није се ни могло друго очекивати, него тако кришћански одговор. Дакле ствар је ово, господине Дон Кихоте, да ако ме и видите, да седим на овој столици и усред краљевине арагонске и у оделу убоге и јадне дуење, ја сам од Астурије из Овиједа и од рода који спада у најбоље у тој земљи; али моја зла срећа и немар мојих родитеља, који осиромашише пре времена и не знајући како ни зашто, доведе ме у двор мадритски, где да би ме збринули и да би се избегле веће невоље, моји родитељи дадоше ме једној отменој госпођи у службу као шваљу, и ваља да знате, да у штеповању и белом послу ни једна ме није надмашил целог мога века. Моји родитељи оставише ме у служби и вратише се у свој завичај, а до мало година морали су отићи у рај, јер су били особито добри и католичански хрићани. Остадох сиротица и издржавајући се јадном платом и мршавим поклонима, који се таквим служитељима дају у двору; а у то време, ако ја и нисам дала повода, заљуби се у мене један дворски коњушар, човек већ у годинама, брадат и личан, а цврх свега племић, као и краљ, јер је био планинац. Ми своју љубав не проводисмо тако тајно да за њу моја госпођа није дознала, која да би избегла свакојаке речи, венча нас по закону свете матере католичанске римске цркве, из кога брака се роди једна кћи, да ми сасвим убије моју срећу, ако сам какву имала, не што би била умрла при порођају, јер сам је родила здраву и на време, него што мало за тим премину ми мој муж услед неке страве коју је добио, и кад бих имала каде да вам то причам, знам да бисте се дивили. ”

И ту стаде горко плакати и рече:

„Опростите ми господине Дон Кихоте, „али не могу иначе, јер кад год се сетим мога јада ударе ми сузе на очи. Господе! Са каквим ли је достојанством водио моју госпођу на сапима велике једне мазге, црне као гагат; јер тада још нису употребљавали кочије и тетриване, као што веле да их сад употребљавају, него су госпође јахале на сапима иза својих коњушара, и то бар не могу да вам не причам, јер се ту види васпитавање и предусретљивост мога доброга мужа. При уласку у улицу светога Јакова у Мадриту, која је нешто потесна, дође му у сусрећу један дворски алкалде (судац) и пред њим два пандура, а кад га мој добри муж угледа, окрену мазгу, показујући да хоће да окрене и да га прати. Госпођа, која је била на сапима, рече му тихо:

„Шта радите несрећниче, зар не видите да сам ја ту?“

Алкалде, као учтив, затеже узде коњу и рече му:

„Наставите ви, господине, ваш пут, јер ја треба да пратим госпођу Доњу Касилду.“

„Јер тако се звала моја госпођа. Али мој муж са капом у руци и не попушташе, него он хоће да прати алкалда. Видећи то моја госпођа, пуна гнева и љутине узе једну дебелу иглу, или ће бити извадила из кутије шило, те му га сјури у слабину, тако да мој муж дрекну и тако изврну тело, да са својом госпођом паде на земљу. Два њена локаја притрчаше да га подигну, а исто учини и алкалде и пандури. Узбуни се капија гуадалахарска, хоћу рећи људи, који су тамо презјавали. Моја госпођа врати се пешке, а мој муж оде у кућу једнога берберина говорећи, да су му утробу скроз пробушили. Учтивост мога мужа изађе толико на глас, да су деца трчала улицом за њим, те због тога и што је био мало кратковид, отпусти га моја госпођа, а ја мислим, да нема сумње, да је он због тога од дерта умро. Остадох удова и самохрана са ћерком, која је у красоти расла, као морска пена. У кратко да кажем, како сам била на гласу као особита шваља, то госпођа херцегиња, која се не давно удала за господина херцега, изволи повести ме у ову краљевину од Арагоније, као и моју кћер, где мало по мало порасте ми кћи и са њом свака дивота у свету: пева као шева, танца као помисао, скаче као манита, чита и пише као какав мађистор и рачуна као каматник; за њену чисменост ништа не кажем, јер ни текућа вода није чистија, а сад ће имати, ако сам добро запамтила шеснаест година, пет месеца и три дана, један више или мање. Укратко да кажем, у ту моју кћер заљуби се син веома богата сељака, који је у једном селу господина херцега не много далеко одавде. Сад, не знам,

како је то било, тек они се састану и пошто јој даде реч да ће је узети, превари ми кћер а реч неће да одржи; па ако то господин херцег и зна, јер сам му се тужила не једанпут, него онолико пута, и молила га, да заповеди сељаку да се ожени мојој кћерју, он се гради глув и једва хоће да чује; а узрок је томе, што је отац те варалице богат, па му даје новаца у зајам, и јамчи зањ у тренутним неприликама, те неће ни по што да му квари вољу и да га срди. Ја бих дакле хтела, господине, да ви узмете на себе да исправите ту кривицу, било молбом, било оружјем; јер како сав свет вели, ви сте се родили да их исправљате и да неправду таманите и помажете невољнима; па замислите сада да је моја кћи сироче, да је милокрва, млада зелена, уз сва она својства што сам споменула да их има, а тако ми бога и моје душе, међу свима девојкама што их има госпођа, ни једна јој није ни за ђон од њене ципеле, а једна међу њима, што се зове Алтисидора и коју држе да је најдражеснија и милокрвна, према мојој кћери ни издалека није онаква, јер хоћу да вам кажем, господине, да није све злато што сија, јер та Алтисидора више је уображена него лепа и више раскалашна него смерна, уз то није ни сасвим здрава, јер има неки досадан задах, да је човек не може изблиза издржати ни један часак; па и госпођа херцегиња... Али ћу да ћутим, јер се каже, да и зидови имају уши.“

„Тако вам живота, госпођо Доња Родригес, шта има госпођа херцегиња?“ питаше Дон Кихоте.

„Кад ме тако преклињете,“ одговори дуења, „не могу да не одговорим на оно што ме питате са свим по истини. Видите ли ви, Дон Кихоте, лепоту госпође херцеговиње, оно чисто лице, да не изгледа иначе него као углађен и чист мач, она два образа од маска и кармина, где на једном има сунце и на другом месец, на ону убавост са којом гази и чисто презире земљу, да није иначе, него као да свуда шири здравље, куда крочи? Е дакле да знате, да на томе има да захвали прво богу, а онда двема фонтанелама, што их има на обе ноге, на које одлазе све нездраве влаге, којих је пуна, како веле лекари.[65]

„О света Богородице!“ викну Дон Кихоте; „та зар је можно да госпођа херцегиња има такве одводе за влаге? То не бих био поверовао, да су ми казали босоноги фратрови; али кад ми то каже госпођа Доња Родригес онда ће бити тако; него такве фонтанеле и на

[65] У Сервантесова времена биле су веома у обичају фонтанеле на рукама и ногама, па и за вратом.

такву месту неће пуштати влагу, него течни амбар. Заиста, сад хоћу да верујем, да такве фонтанеле мора да су важна ствар по здравље.“

Чим је Дон Кихоте то изустио, а са великом лупом отворише се врата од собе, те од страха на лупу испаде Доњи Родригесовици свећа на руке и соба остаде мрачна као вучја чељуст, штоно реч. Одмах осети јадна дуења, како је стегоше за гушу две руке тако силно, да не могаше ни да писне, а други неко журно и ни речи не говорећи задиже јој скутове, па како се чињаше папучом стаде је тако шопати, да је то јад био; па ако је Дон Кихоту и било жао, не маче се са кревета, нити знађаше шта је то могло бити, него остаде миран и ћутећи, па и прибојавајући се, неће ли и на њега доћи ред и рад папучански, па се и не убоја, јер пошто мучаљиви кривци добро надеветаже дуењу, која се не усуди да јауче, приђоше Дон Кихоту и скинувши са њега и чаршав и јорган, тако га добро и оштро стадоше штипати, да мораде да се брани песницама, а све то збиваше се у дивној тишини. Ова паталија потраја око пола часа, онда одоше авети, Доња Родригес намести своје скутове и уздишући због своје несреће оде на врата напоље, ни речи не рекавши Дон Кихоту, који пун бола и иштипан, збуњен и замишљен остаде сам, где ћемо га оставити у жељи да зна, ко је то био поганац волшебник, који га је тако намајсторио; али то ће се казати у своје време јер нас сад зове Санчо Панса, а то иште добри распоред ове повести.

ЧЕТРДЕСЕТ ДЕВЕТА ГЛАВА

О томе, што се догодило Санчу Панси, када је обилазио своје острво

Оставили смо великога губернатора зловољна и љутита због оног сељачкога шарала и шакламана, који научен од дворског управитеља, а управитељ од херцега, тераше спрдњу са Санчом; али он се спрам свију њих држаше јуначки, ма да беше луд, груб и неотесан, те рече онима, који су ту били, и доктору Педру Росију, који се опет вратио у салу, кад су прочитали херцегово тајно писмо:

„Сада заиста увиђам, да судије и губернатори јесу или треба да су од меди, те да не би осетили досаде од тужилаца, који у свако доба у свако време хоће да их преслушају и задовоље, имајући на уму само своју ствар, па ма иначе шта било; а кад их јадни судија не

саслуша или не задовољи, или што не може, или што није време да их преслушава, одмах га грде и оговарају и премећу му кости, па му на миру не остављају ни фамилију. О луди тужиоче, суманути тужиоче, не наваљуј, него причекај на време и на згоду за тужбу ; не долази у доба кад се једе и кад се спава, јер и судије су од пути и кости и треба природи да даду оно што природа иште, једини сам ја, који ништа не треба да једем, хвала буди господину доктору Педру Ресију Тиртафуери, који је овде и који хоће да скапам од глади, и вели да је та смрт живот, а нека тако да бог њему и свима његовога рода, велим овим рђавим лекарима, јер добри заслужују псалме и лаворику.“

Сви који су знали Санча Пансу чудише се, слушајући га да тако одабрано говори, и нису знали, чему то да припишу, него што звања и озбиљне службе или усавршавају ум, или затупе. Најпосле му доктор Педро Агуеро од Тиртафуере обећа, да ће му довече дати да вечера, ма и одступиоо од свију ипократових прописа. Тиме се задовољи губернатор и са великом чежњом чекаше да дође ноћ и час за вечеру ; па ако му се и чињаше, да је време застало и да се не помиче с места, ипак дође зањ толи жељени час, у који му дадоше да вечера исецкана кравља меса са црним луком и неколико нога од поматора телета. Наклопи се он на све то са већом вољом, него да су му дали миланских лештарака, римских гистела, телећине од Сорента, јаребица од Морона, или гусака од Лавахоса, а уз вечеру окрену се доктору и рече му:

„Имајте на уму, господине докторе, да ми од сада не дајете да једем господске ђаконије и одабрана јела, јер би се тиме желудац пореметио у његовом стању, који је вичан козјем и крављем месу, свињетини и сланини, рени и луку, а кад му се случајноо даду друга господска јела, он их нерадо прима и каткад се гади од њих ; што ће пехарник да учини, нека ми зготиви оно што се зову *оље подриде*[66] јер што су трулије, боље ваљају, па у њих може метнути и помешати све што му је воља, то јест ако се то једе, а ја ћу му се за то једном захвалити и платити ; а нико нека се не титра са мном, јер или јесмо, или нисмо ; зато да живимо сви и да једемо лепо у миру и љубави, јер кад сване дан, сване за

[66] *Olla podrida* (трули лонац) шпањолско је народно јело. Санчо мисли *ољу* простога човека, која се састоји из остатака сваке врсте меса, репе, мркве, које у току једне или више недеља дана долазе на трпезу, па их трпају све у један лонац и онда их подгреју. Ова *оља* се не зове без разлога *подрида*. Богаташи имају такође своју *ољу* али она је далеко боља. У њој долази говеђина, овновина, сланина, месо од кокошака и јаребица, девенице и крвавице, различно вариво и зеље и свакојаки зачини, и све то дотле се вари док се све то различно месо не раскуха и међу собом помеша, као што се распада презрело гњило воће.

све ; ја ћу управљати овим островом не врећајући право, нити узимајући мита; а сви нека добро отворе очи и нека се узму на ум, јер им кажем да ђаво не спава, па нека ми се даде повода биће триста чуда ; јер ако се начиниш мед, појешће те мухе.“

„Зацело, господине губернаторе,“ рече пехарник, „имате много разлога што сте казали, и ја у име свију острвљана на овом острову обећавам, да ћемо вас служити са сваком савесношћу, љубављу и наклоношћу, јер блага управа ваша у самоме почетку не да им места да што чине или мисле, што би било на ваш уштрб.“

„То вам верујем,“ одговори Санчо, „и они би били луди, кад би иначе чинили или мислили ; и наново кажем, нека се води брига о мојој храни и мога сивца, јер то је важно у овом послу и најглавнија је ствар, па кад дође време, поћи ћемо у обилажење, јер ми је намера да ово острово очистим од сваке врсте нечистоте и тумарала, беспослена и неваљала света ; јер хоћу да знате, браћо, да су беспослени и лени људи у држави исто што и трутови у кошници, који једу мед, што га праве челе радилице. Намеравам да идем на руку пољоделцима, да племићима храним њихове повластице, ваљане да награђујем, а сврх свега да у части држим веру и у уважењу свећенство. Шта вам се чини, браћо? Јесам ли што рекао, или само лупам главу?“

„Ви, господине губернаторе,“ рече дворски управитељ, „говорите тако, да се дивим, гледајући човека неучена, као ви што сте, јер мислим, да нисте били на наукама, да говорите такве и толике ствари пуне мудрости и савета и тако далеко од свега оног, чему се се од ваше намети надали они, који су вас послали, и ми, који смо овамо дошли; сваки дан виде се нове ствари у свету ; потпрдивање окреће се у збиљу и који су се потпрдивали њих узимају у потпрд.“

„Дође ноћ и губернатор вечера са допуштењем господина доктора Ресија. Спремише се за обилажење, те се крену са дворским управитељем, секретарем и пехарником, као и са летописцем, коме је задатак био да прибележи његова дела, онда са толиким пандурима и писарима, да их је могло бити за пола чете. У средини иђаше Санчо са својим штапом даје сасвим красно изгледао, те пошто прођоше неколико улица у месту, чуше звеку од мачева; одоше тамо и видеше, да су се борила само два човека, који кад угледаше власт престадоше и један од њих рече:

„Онамо у божје и краљево име! Зар да се трпи, да се у овом месту јавно роби и да на људе нападају на сред улица?“

„Умирите се добри човече,“ рече Санчо, „па ми кажите, рашта сте се завадили, јер ја сам губернатор.“

Други противник рече:

„Господине губернаторе, хоћу вам то казати сасвим укратко: ваља да знате, да је овај племић баш овај час добио у коцкарници преко од нас више него хиљаду реала, а сам бог знаће га како; па како сам се тамо нашао, нисам пресудио једну сумњиву прилику њему у корист против свега онога што ми је савест говорила; он се подиже са добитком и докле сам се ја надао, да ће ми дати бар коју шкуду алвалука, као што је то обичај да се даје отменим људима, као ја што сам, који се онде налазимо да нас време којекако прође и да подупиремо неправду и уклањамо распре, он стрпа у кесу свој новац и оде из куће; ја одмах пођем за њим и са лепим и учтивим речима замолим га, да ми даде до осам реала, пошто зна, да сам поштен човек и да немам ни службе ни дохотка, јер ме моји родитељи нису школовали, нити су ми што оставили; а тај лупеж, који је већи крадац од Кака и гора варалица од Андрадиље, неће више да ми да него четири реала, дакле отуда можете да видите, господине губернаторе, како је мало у њега стида и савести; али вере ми, да нисте ви дошли, би ми бљувао добит и бих га научио памети.“

„Шта велите ви на ово?“ запита Санчо.

Онај други одговори, да је онако, како вели његов противник и да му није хтео више да даде него четири реала, јер му је већ толико пута давао; а који изгледају на алвалук, ваља да су пристојни и да са љубазним лицем приме што им се даде, а да не траже рачуна од оних који су добили, ако већ не знају поуздано да су они варалице и да су непоштено дошли до добити; а у доказ, да је он поштен човек, а не лупеж, како онај вели, не треба већи доказ, него што му није хтео ништа да да, јер варалице увек морају да плаћају гледаоцима који их знају.“

„То је тако,“ рече дворски управитељ; „а сад видите, господине губернаторе, шта ћете с овим људима.“

„Ево шта ћемо,“ одговори Санчо; „ви који сте добили, поштено или непоштено, или ни једно ни друго, подајте вашем нападачу одмах стотину реала и још положите тридесет за сиромахе у затвору; а ви који ниги имате звања нити дохотка, него базате без занимања по овом острову, узмите одмах ових стотину реала и сутра кад сване одлазите из овог острова на десет година, а ако ову пресуду погазите, хоћете ми главом платити, јер ћу вас на вешала попети, или барем ће то крвник учинити на мој налог, и нико нека ми ништа не одговара, јер ће ми осетити руку.“

Један исплати новце, други их прими, један оде из острва, други оде кући, а губернатор рече:

„Или нисам ништа или ћу укинути те коцкарнице, јер видим да су веома штетне.“

„Бар ову овде“, примети један писар, „нећете моћи укинути, јер је држи отмено лице, а много више изгуби преко године, него што добије на карте; код других коцкарница које нису тако отмене, моћи ћете показати своју власт, а оне чине више штете и дају више повода запрећеним делима, јер у кућама отмених витезова и господе не усуђују се варалице да изводе своје мајсторије; а пошто је коцкање постало општим пороком, то је боље да се коцкају у отменим кућама, а не у кући каквога заначије, где каквога несрећника ухвате у по ноћи и жива га одеру.“

„Но, писару,“ рече Санчо, „ја знам, да би се ту имало много шта рећи.“

У те ево један пандур, води једног момка па вели:

„Госпдине губернаторе, овога момка срели смо, па чим је опазио власт, он се окрену плећи и загреба као срндаћ, што је знак, да ће бити што скривио; ја га појурих, да се није спотакао и пао, никад га не бих стигао.“

„Зашто си бегао, момче?“ запита Санчо.

Момак одговори на то:

„Да бих избегао одговарање на многа питања, које власт задаје.“

„Шта ти је занимање?“

„Ткач сам.“

„А шта ткаш?“

„Врхове за копља, са милостивим вашим допуштењем.“

„А, ти си неки шаљивац? Хоћеш да мало приклапаш? Лепо; а куда си пошао сад?“

„Господине, на свеж ваздух.“

„А где је свеж ваздух у овом острову?“

„Тамо где пири.“

„Лепо, одговараш баш досетљиво; ти си промућурно момче, али замисли, да сам ја ваздух, па ти пирим у ветрила, те те у затвор гоним. Дела ухватите га и одведите га, јер ћу учинити, да ноћас почине без свежа ваздуха.“

„Вала,“ рече момче, „толико ћете ми учинити да у затвору починем, колико би ме и краљем могли начинити.“

„А зашто не бих могао учинити да починеш у затвору?“ запита Санчо; „зар ми није у власти да те затворим и пустим, кад и како хоћу?“

„Ма каква да вам је власт,“ рече момак, „опет не можете учинити, да починем у затвору.“

„Како да не могу?“ одговори Санчо, „одмах га водите, нека својим очима види, колико се вара, ма тамничар и хтео за љубав себичне штедроте да те попусти, јер ћу га оглобити са две хиљаде дуката, ако те пусти да и крочиш из затвора.“

„Све је то баш смешно,“ на то ће момак; „ствар је у томе, да нико живи не може учинити, да починем у затвору.„

„Кажи ми враже,“ рече Санчо, „има ли каква анђела, који ће те пустити и опростити те негава, што ћу дати да их метну на тебе?“

„Е, господине губернаторе,“ одговори момак сасвим весело, „да коју паметно речемо и да се разумемо. Узмимо, да сте заповедили, да ме воде у затвор, и да ми тамо метну негве и пута, и да ме баце у какву јамурину, и да припретите тамничару великом глобом, ако ме пусти, и да он изврши све по заповести, ипак кад ја нећу да спавам и будан

останем целу ноћ и нећу да тренем оком, зар ћете ви моћи са свом својом влашћу учинити да спавам, кад ја нећу?“ [67]

„Зацело не,“ рече секретар, „и тај човек добро се изговорио.“

„Дакле,“ рече Санчо, „ти само зато не би спавао, што би ти тако била воља, а не што би хтео да се противиш мени?“

„То не, господине,“ одговори момче, „ни помислити тако што.“

„А ти иди збогом,“ рече Санчо, „иди кући својој да спаваш и бог ти дао добар сан, а ја ти га не мислим узети, него ти препоручујем, да одсада не збијаш шале са влашћу, јер би могао на коју наићи, која би ти шалу натерала на нос.“

Момак оде, а губернатор настави своје обилажење и мало за тим дођоше два пандура, који доведоше ухваћена човека и рекоше:

„Господине губернаторе, овај што изгледа да је човек, није човек, него је женска, и то није ружна, па се прерушила као мушко.“

Принеше јој лицу две три лампаде и спрам ових угледаше лице женско од својих шеснаест или мало више година, са косом скупљеном у мрежицу златну и од зелене свиле, лепа као низ бисера; посматраше је од главе до пете и опазише, да има чарапе од румене свиле са подвезама од бела тафетана са ројтама златним и бисером осутима; чакшире беху зелене на златно и зубун и гуњче од исте материје, испод кога имаше прслук од најфиније беле материје на злато, на ногама пак имаше беле мушке ципеле; није имала мач припасан, него веома богат нож, а на прстима били су јој многи и особито лепи прстенови. Једном речју девојка се свима допала, а нико од оних који су је видели није је знао и ондашњи људи рекоше, да не могу знати, ко је, а који су били посвећени у спрдње што треба да праве са Санчом, нађоше се највише у чуду, пошто тај догађај и случај нису они удесили, те тако недоумеваше и очекиваше, на што ће ствар да изађе. Санчо се сав удивио девојачкој лепоти, те је питаше, ко је, куда иде и који је повод био, да се тако обуче. Она обори очи и пуна стида одговори:

---

[67] У шпањолскоме *dormir* рећи ће спавати и починути, отуда оно титрање речима горе.

„Не могу вам господине, тако јавно казати, то бих живо желела да остане тајно; једно само молим да ми се верује, да нисам крадљивица, ни каква неваљалица, него сам несрећна девојка, коју је сила љубоморе, нагонила да погази пристојност, коју иште стид.“

Чувши то, дворски управитељ рече Санчу:

„Господине губернаторе, реците људима да се уклоне, како би ова сењора са мање устручавања могла оно казати што хоће.“

Губернатор нареди тако, сви се уклонише и само оста дворски управник, пехарник и секретар. Кад тако сами осташе, настави девојка:

„Ја сам, господо, кћи Педра Переса Масорке, закупника овдашње вуне, који врло чест долази у кућу мог оца.“

„То се не слаже,“ примети дворски управник, „јер ја, сењора, врло добро познајем Педра Переса и знам, да нема никакве деце, ни мушке ни женске; онда, велите, да вам је он отац, а за тим кажете, да врло често долази у кућу вашег оца.“

„И мени је то пало у очи,“ рече Санчо.

„Сада сам, господо, сва збуњена и не знам шта говорим,“ одговори девојка; „али је истина, да сам кћи Дијега од Љане, кога ћете сви ви морати познавати.“

„То већ има смисла,“ одговори дворски управник, „јер знам Дијега од Љане и знам да је отмен племић и богат и да има сина и кћер, а откако је обудовио, нема у месту никога, који би био видео лице његове кћери, јер је држи тако затворену, да ни сунцу не да да је види, ипак се говори, да је она ванредно лепа.“

„То је истина,“ одговори девојка, „и та кћи ја сам; а да ли је лаж или истина то што се говори о мојој лепоти, то, господо, можете сад да знате, јер сте ме видели.“

И с тим стаде горко плакати. Кад то виде секретар, приже се уху пехарниковом и рече му тихо:

„Без сваке сумње биће да се овој сиротој девојци нешто врло велико догодило, кад отмена, као што је, иде од куће у такву оделу а у то доба.“

„Ту нема сумње,“ одговори пехарник, „а још већма потврђују то њене сузе.“

Санчо је утеши што бољим речима и замоли је да им без свака страха каже, шта јој се догодило, а они ће гледати да јој искрено помогну и чиме само могу.

„Ствар је ово, господо,“ одговори она, „да ме отац држи затворену има десет година, а толико је управо, од како ми матер земља покрива; у кућу у богатој ораторији служи се миса и за сво то време нисам друго видела, него дању сунце и месец и звезде ноћу, шта знам, шта су улице, пијаце и цркве, па ни људи, осим мог оца и једног мога брата и Педра Переса закупника, који пошто нам често у кућу долази, пало ми је на ум да кажем да ми је отац, да не бих одала свог оца. Због тога што ме држе затворену и не пуштају ме из куће, па ни у цркву, већ од више месеца веома сам неутешна; желела сам да видим свет, или барем место, у коме сам се родила, па ми се чинило, да ова жеља није противна уважењу, која отмене девојке треба саме према себи да имају. Кад бих чула, како говоре, да се бикови боре и да се играју алке и да се глуме приказују, ја бих питала брата, који је у годину дана млађи од мене, да ми каже, шта је то и много друго, што ја нисам видела, а он би ми објашњавао што је боље могао, али све то само је већма у мени распаљивао жељу и да видим. Укратко, да не бих дуљила казивање о мојој несрећи, да вам кажем, да сам молила и искала од брата – камо среће да га никад нисам молила!“

Па наново бризну у плач. Дворски управник рече јој:

„Наставите, сењора, и довршите своје казивање о томе што вам се догодило, јер сви смо пуни очекивања код ваших речи и суза.“

„Немам још много да говорим,“ одговори девојка, „премда имам многе сузе да лијем, јер неумесне жеље не могу за собом повући друге незгоде, него као што је ова.“

Лепота девојчина силно се коснула пехарникова срца и он по други пут принесе лампаду, да би је наново видео, па му се учини, да јој од очију не иду сузе, него ситни бисер или роса са ливада, па му се још и надмашније учинише и упоређиваше их са источњачким бисером, те жељаше, да јој белај не буде толики, као што се чинило да је по толику плачу и уздисању. Губернатор очајаваше због девојчина оклевања у причању своје повести, па јој рече, нека их више не држи у неизвесности, јер је касно, а има још много да се место обилази. Уз испрекидано јецање и јако уздисање она рече:

„Није ме други белај снашао, нити ми се друга несрећа десила, него што сам замолила мога брата, да ме мушки обуче у његове хаљине, па да ме једне ноћи поведе да видимо цело место, кад нам отац буде заспао; како сам му досађивала мојим молбама, то ми учини по жељи и да ми ово своје одело, а он се обуче у моје хаљине, које су му уисале, као да се у њима родио, јер нема ни трага од браде и изгледа као прекрасна девојка, па вечерас, биће пре једнога часа, или мало раније или касније, одемо од куће, па руковођени нашом лудом и непромишљеном памећу тумарасмо по целом месту, а кад хтедосмо да се вратимо кући, угледасмо да иде велику гомилу, а мој брат рече ми:

„Сејо, ово ће бити извидница, пожури ноге и придај им крила, па потрчи за мном, да нас не би познали, јер ћемо зло проћи.“

„Па кад то рече, окрену се и стаде не трчати, него летети; ја ни шест корака не учиних и падох од страха, а ту дође служитељ судски и доведе ме пред вашу милост, где се видим осрамоћена пред толиким људима, као неваљала и лакоумна девојка.“

„А иначе, сењора,“ рече Санчо, „није вам се десила никаква незгода, нити вас је из куће извела љубомора, као што рекосте у први мах?“

„Ништа ми се није догодило, нити ме је водила љубомора, него само жеља да видим свет, а то није даље ишло, него да видим улице овога места.“

Девојчине речи потврди као истините то, што су пандури довели њеног брата, кога је један од њих ухватио, кад је бегао од сестре. На себи имаше само богату хаљину и огртач од плаве дамашке са ројтама од чиста злата, глава му беше без капе и друга украса, до ли његових власи, које су биле као златни увојци, јер су биле русе и кудраве.

Губернатор, дворски управник и пехарник узеше га у страну и да му сестра не чује питаше га, како је доспео у такво одело, а он не са мање стида и недоумевања исприча им исто што је његова сестра говорила, што се заљубљеном пехарнику особито понаравило; али им губернатор рече:

„Заиста, господо, то је била велика детињарија, па да се исприча та глупост и непормишљеност, нису биле потребе толике многе сузе и уздисаји, него је требало казати, ми смо тај и та, па смо изашли у шетњу из родитељске куће овако прерушени без икакве

друге намере једино из љубопитности, па би ствар била свршена, а не окање и плакање и шта ти ја знам.

„То је истина,“ одговори девојка; али ваља да знате, да сам била тако смућена, да нисам могла да се одржим у потребној граници.“

„Ништа није изгубљено,“ на то ће Санчо; „ајдемо да вас одведемо у кућу вашег оца, који можда није ни опазио да вас нема, а у будуће немојте да сте тако детињасти и тако жељни да видите света, јер часна девојка и сломљена нога седе код куће, а жена и кока брзо ће да залута, па која жели да види, та жели и њу да виде ; и више не кажем ништа.“

Дечко захвали губернатору на милости, коју им указује водећи их кући, те тако се онамо упутише, а није ни била далеко. Кад тамо стигоше, баци брат један камичак на један канап, на што одмах сиђе једна слушкиња, која их је очекивала и отвори им врата, те уђоше,оставивши све у удивљењу како због њихове милокрвности и лепоте, тако и због њихове жеље да виде свет ноћу, не излазећи из места ; али све то приписиваше њиховим зеленим годианама. Пехарник остаде са рањеним срцем и одмах докона, да ће је сутра у оца просити, држећи као сигурно, да га неће добити, јер је био у херцеговој служби ; па и Санчу дођоше жеље и слутње, да дечка ожени својом ћерком Санчиком, и дкона да то у своје време покрене, држећи да никакав младожења неће одбити губернаторску кћер. Тиме се сврши извидница ове ноћи, а после два дана и губернаторство, чиме се разбише и уништише сви његови планови, као што ће се даље видети.

ПЕДЕСЕТА ГЛАВА

У којој се објашњава, ко су били волшебници и крвници, који су шопали дуењу и штипали и гребли Дон Кихота, уз успех, који је имала дворoдржица што је носила писмо Терези Панси, жени Санча Пансе

Сид Амет, најточнији претресач најситније сигнице ове истинске повести, вели, да у онај пар, кад је Доња Родригес изишла из своје собе да иде у Дон Кихотову собу, друга дуења, која је с њоме спавала, то је осетила, па како су све дуење жељне да знају, чују и

омиришу, то је пошла за њом тако тихо, да је добра Родригес није ни осетила; па кад је дуења видела да је ушла у Дон Кихотову собу, како јој није оскудевала општа навика, коју све дуење имају, да су то јест брбљаве, то онога стика извести своју госпођу херцегињу, како је Доња Родригес отишла у Дон Кихотову собу. Херцегиња рече то херцегу и заиска да јој допусти, да с Алтисидором иде и види, шта ће она дуења са Дон Кихотом. Херцег јој одобри, а њих две тихо и полагано ногу пред ногу наместише се до врата од собе и тако близу, да чуше све што се у соби говорило; а кад херцегиња чу, да је Родригесовица изнела на пазар њене фонтанеле, не мога више издржати, исто као ни Алтисидора, него пуне јарости и жељне освете јурнуше у собу и иштипаше Дон Кихота, а дуењу ишопаше онако, како је причано, јер увреде, које су управљене против лепоте и сујете женске, изазивају у женскима јарост у великој мери и распаљују жељу за осветом.

Херцегиња приповеди херцегу шта је било, што је њега веома увесељавало, па она настављајући са његовим споразумом шалу и забаву са Дон Кихотом, отпреми дворoдржицу, која је приказивала Дулсинеју при обреду скидања чини са ње (на што је Санчо Панса посве био заборавио занимајући се својим губернаторством), до његове жене Терезе Пансе са писмом њенога мужа и са једним својим, као и са великим низом прекрасна мерџана на дар.

Повест дакле казује, да је дворoдржица била веома отворено и оштроумно чељаде и пуно воље да што боље послужи своју госпоштину у Санчову селу. Пре но што ће ући у село, угледа на једном потоку многе жене где перу рубље, које упита, да ли му знају казати, где је кућа неке жене по имену Терезе Пансе, жене некога Санча Пансе, коњушара некога витеза по имену Дон Кихота од Манче, на која питања устане једна девојка, која је прала, и рече:

„Та Тереза Панса моја је мати, а тај Санчо мој је господин отац, а тај витез наш је господин.“

„А ви ходите, госпођице,“ рече дворoдржица, „и одведите ме до ваше мајке, јер јој носим писмо и дар од вашег оца.“

„Хоћу, господине, врло радо,“ одговори девојка, која изгледаше да јој је четрнаест година, нешто мање или више.

Па оставивши рубље што га је прала једној другарици, не наместивши косу, нити се обувши, јер је била боса и разбарушена, потрча пред парипом двородржичиним, говорећи:

„Ходите, јер нам је кућа на крај села и у њој моја мајка, која је у великој бризи, јер одавна немамо гласа за господина оца.“

„Онда вам ја доносим тако добре гласе,“ рече двородржица, „да на њима ваља да захвалите богу.“

Најзад играјући, трчећи и скачући дође девојче у село и пре но што ће ући у своју кућу, стаде викати још са вратанца:

„Ходи, мама Тереза, ходи, ходи, јер ево једнога господина, који је донео од мога слаткога тате писмо и друге ствари.“

На ову вику изађе њена мати Тереза Панса, предући кудељу, у мркој сукњи. Како је сукња кратка била, то изгледаше, као да су је скратили до половине бутина; уз то имаше прслук исте боје и кошуљу као у дојиље. Не беше много стара, ако и изгледаше да је прешла четрдесет; али беше снажна, чврста, жилава и смагнута лица. Када виде своју кћер и двородржицу на коњу, рече јој:

„Шта је то, ћерко, ко је овај господин?“

„То је слуга госпође доње Терезе Пансе,“ одговори двородржица.

Па с тим речима спусти се са коња и са свим понизно клече пред госпођу Терезу говорећи:

„Дајте ми руку, милостива госпођо доња Терезо, као правоверна и законита супруга господина дон Санча Пансе, дејствителнога губернатора острова Баратарије.“

„Јух, господине! Устаните, махните се тога,“ одговори Тереза, „јер ја нисам нимало отмена, него сирота сељанка, кћи једнога надничара и жена тумараћег коњушара, а никаквога губернатора.“

„Ваша милост,“ одговори двородржица, „достојнејша је жена предостојнејша губернатора; а у доказ ове истине примите ово писмо и овај дар.“

И у исти мах извади из чпага низ мерџана са златном прећицом, метну јој га око врата и рече:

„Ово писмо је од господина губернатора, а друго писмо што га имам и овај мерџан од госпође су херпегиње, која ме је послала до вас.“

Тереза беше пренеражена, не мање и кћи јој, а девојче рече:

„Ево главе, ако то није масло нашега господина Дон Кихота, који ће бити оцу дао ону губернију или грофију, коју му је обећао толико пута.“

„Сасвим је тако,“ одговори двородржица; „из уважења према господину Дон Кихоту сада је господин Санчо губернатор над островом Баратаријом, као што ћете видети из овога писма.“

„Читајте ми га, господине племићу,“ рече Тереза, „јер ако и знам прести, не знам ни мрве читати.“

„Ни ја,“ додаде Санчика; „али причекајте, идем ја да дозовем, ко ће га прочитати, а то је или баш парок, или бакалар Сансон Караско, који ће врло радо доћи, да што чују за мог оца.“

„Није потребно никога звати, јер ја не знам прести, али знам читати, па ћу вам га прочитати.“

И тако прочита цело писмо, које се овде не мење, пошто је већ горе саопштено: а за тим извади друго од херцегиње, које је овако гласило:

„Љубазна Тереза! Лепе стране срца и ума вашега мужа Санче дале су ми повода и приволиле су ме да иштем од мога мужа херцега, да му даде губернију над једним од многих острова што их има. Дознала сам, да управља као јастреб, због чега сам много задовољна, исто тако и мој господар дука, на чему одајем многу хвалу небесима, што се нисам преварила, изабравши зањ такву губернију; јер ваља да зна госпођа Тереза, да је у свету тешко наћи добра губернатора, и нека ми бог толико добра учини, како Санчо управља. Овде вам, љубазна моја, шаљем један низ мерџана са златном прећицом; право би ми било, да је источански бисер, али ко ти пружа кост, не жели ти смрт; биће времена, па ћемо се познати и састати, па ко зна, шта ће још бити. Препоручите ме Санчици, вашој ћерци, и кажите јој од моје стране, нека се спреми, јер мислим да је господски удам, кад не

буде ни мислила на то. Кажу ми, да у том селу имају крупан жир од сладуна, пошаљите ми до два тестета, а ја ћу их особито ценити, пошто ће бити од вас; па ми пишите опширно и јавите ми за ваше здравље и како вам је, а ако би вам што требало, само ваља да отворите уста, па ће вам жеља бити послужена, и бог нека ми вас чува. У овом месту, ваша пријатељица, која вас особито љуби,

Херцигиња.“

„Јух!“ викну Тереза, када саслуша писмо, „па како је то добра, како ли искрена и милостива госпођа. Са таквим госпођама нека ме сахране, а не као што су племићке што су у овом селу, које мисле, ако су племићке, да на њих ни ветрић не сме пирнути, а у цркву иду са толиком парадом, као да су краљине, и није иначе, него као да је срамота, ако на сељанку и погледају; а ето гле овде, где ова добра госпођа, ако је херцегиња, па ме зове пријатељицом и са мном тако говори, као да смо барабар; а ја бих да је видим високу, као највиши торањ што га има у Манчи; а што се тиче жира, послаћу јој један селемин (4 килограма), јер је крупан, да би могли доћи да гледају као чудо; а за сада, Санчика, гледај да угостимо овога господина; подмири му коња и донеси из коњушнице јаја и одсеци добар комад шунке, да га почастимо као принципа, јер то заслужују добри гласови што нам их је донео, као и његово лепо лице; а ја одох међу тим да кажем мојим суседима за нашу срећу и оцу пароку и берберину мајстор Николи, који су били и јесу велики пријатељи твом оцу.“

„Добро, мајко,“ одговори Санчика; „али гледај да ми даш полак од тога низа, јер ја мислим, да госпођа херцегиња није тако луда, па да сав низ пошаље само за тебе.“

„Цео је твој, ћерко,“ одговори Тереза; „али пусти ме да га носим који дан на врату, јер заиста тако ми је, као да ми је срце веселије.“

„И ви ћете се обрадовати“, рече двородржица, „док видите завежљај што је у овим бисагама, јер ту има хаљина од најтање чохе, коју је губернатор само један дан носио у лову, па је целу шаље за сењору Санчику.“

„Нека га бог поживи хиљаду година!“ викну Санчика, „а исто толико и онога ко је донео, па и две хиљаде, ако треба.“

У то изађе Тереза из куће са писмима и ђерданом о врату, куцајући прстима по писмима, као по какву тамбурину, те случајно сретнувши се са пароком и Сансоном Караском, стаде поигравати говорећи:

„Вала, сад нисмо жебраци, имамо нашу губернијицу; нека ми сад дође племићка ма како накинђурена, хоћу јој већ показати, ко сам!“

„Шта је то, Тереза Панса? Какве су то лудорије и какве су то хартије?“

„Није то лудорија, него су то писма од херцегиње и од губернатора, а ово што имам на врату фини је мерџан и ове шљоке у ђердану од кована су злата, а ја сам губернаторовица.“

„Тако ми бога, Тереза, ми вас не разумемо, нити знамо шта говорите.“

„Ево, овде можете видети,“ одговори Тереза и даде им писма.

Парок их прочита, да их је Сансон Караско могао чути; и Сансон и парок загледаше се као у чуду због онога што су читали, а бакалар запита, ко је донео та писма. Тереза одговори, нека пођу с њом њеној кући, па ће видети гласоношу, који је момак као златан бор, и да је донео још један дар, који вреди још једанпут толико. Парок јој скиде мерџан са врата, прегледаше га са сваке стране и уверивши се, да је фин, наново се стаде чудити и рече:

„Тако ми хаљине, што је носим, не знам; шта да кажем и шта да мислим код ових писама и ових дарова; овамо видим и осећам финоћу овога мерџана, а овамо читам, да једна херцегиња моли да јој се пошаљу два тестета жира.“

„Расправљајте тај рачун како знате,“ рече на то Караско; „а сада пођимо да видимо онога што је то донео, па ћемо од њега добити објашњења за ове нејасности.“

Учинише тако и Тереза се врати са њима. Затекоше двородржицу да решета мало јечма за свога парипа и Санчику, како сече сланину да је пече с јајима, те да двородржици даде да једе, који их обојицу много задовољи својим изгледом и господским оделом; и пошто га учтиво поздравише и он њих, замоли га Сансон, да им каже шта је са Дон Кихотом, као и са Санчом Пансом, јер ако су и читали Санчово писмо и оно госпође херцегиње, ипак су у недоумевању и не могу докуче, шта је то са Санчовом губернијом, па

још са островом, јер сва што су у Средоземном мору, или бар већина их, у власти су његовога величанства.

На ово одговори двородржица:

„Да је господин Санчо Панса губернатор, о томе нема сумње; да ли је острово или није његова губернија, у то нећу да се упуштам; али доста да је место од преко хиљаду становника, а што се тиче жира, велим, да је госпођа херцегиња тако милостивна и снисходљива, да то није ништа, ако је послала да иште жира од сељанке, него је и то било, да је слала једној својој суседи да јој на послугу даде чешаљ; јер ваља да знате, да госпође арагонске, ако и јесу тако отмене, нису тако горде и поносите, као госпође у Кастилији: оне су снисходљивије спрам људи.“

У по овога разговора ево Санчике са јајима у крилу и запита двородржицу:

„Кажите ми, господине, да ли господин мој отац носи можда задигнуте чакшире, откако је губернатор?“

„Нисам то узимао на ум,“ одговори двородржица, „али ће их свакако носити.“

„Јух, боже!“ рече Санчика, „па тек кад видим мог оца у широким чакширама; зар није чудно, да откако сам рођена, то ми је највећа жеља да видим оца у задигнутим чакширама?“

„Дај боже здравља, па ћете га већ видети и тако,“ одговори двородржица. „Бре како се упутио, нека му губернаторство потраје само два месеца дана, па ће путовати са капом са ушима.“

Парок и бакалар добро опазише, да је двородржица један шакламан, тек их буњаше фини мерцан и ловачка хаљина, коју је Санчо послао, јер Тереза им већ беше показала хаљину; а не могоше да се не насмеју Санчикиној жељи и још више кад Тереза рече:

„Господине попо, ала будите мукает, ако би когод пошао у Мадрит или Толедо, да ми купи округлу сукњу на обруче, онако како ваља и како се носе и што има најбоља; јер заиста, заиста хоћу да колико могу осветлам образ губернаторству мога мужа, па још ако ми падне на ум, хоћу да идем у двор, па да набавим кочије, као и све друге, јер којој је муж губернатор, може и то да има и да купи.“

„Те како, мамице,“ прихвати Санчика; „и дај боже да то буде данас, а не сутра, па ма они који ме виде да седим са госпођом мајком у тим кочијама и казали: глете и ту чепу, отац јој једе бели лукац, а она се посадила и извалила у кочијама, као да је папиница! Али нека они само гацају по блату, а ја нека седим у кочијама и нека сам дигла ноге над земљом. Ударила зла година да бог да у све зле језике у свету! Па је ли мени топло, ако ће се људи и ругати. Је ли тако, мамице?“

„Те како, ћерко,“ одговори Тереза; „а сву ову срећу и још више мени је прорекао мој добри Санчо, и видећеш, ћерко, још ће ме начинити грофицом, јер главно је да срећа почне своје; а како сам више пута чула од твог оца – који како је твој отац, тако је и отац пословицама – кад ти дају кравицу, а ти спреми узицу; кад ти дају губернију, а ти је узми; кад ти дају грофију, држи је; а кад ти дају леп поклон и веле ти: држ`, а ти га смотај; него ваљда да спаваш и да се не одзовеш срећи и добру, кад те зове са прага твоје куће!“

„А шта ме се тиче,“ додаде Санчика, „шта ће ко да каже, кад ме види окићену и у господску руху: видео се пас у пртеним гаћама, на шта онда?“

Чувши ово, рече парок:

„Не могу иначе да мислим, него сви од Пансине пасмине као да се сваки роди са торбом пословица о врату; ни једног од њих још не видех, да их не потеже сваки час и уза сваку реч.“

„То је истина,“ рече дворoдржица, „јер господин губернатор Санчо чим крочи, већ и пословицу срочи; па ако многе и не пристају згодно, тек су забавне, и госпођа херцегиња и херцег много их хвале.“

„И ви, господине, остајете при томе,“ рече бакалар, „ да је баш збиља са Санчовом губернијом и да има у свету херцегиња, која му шаље дарове и пише му? Јер ми, ако смо и опипали дарове и читали смо писма, не верујемо то и мислимо, да је то који од послова Дон Кихота, нашега земљака, који за свашто мисли да бива путем волшенства; зато велим, да бих хтео да опипам и да вас дирнем, да видим, нисте ли какав сабласни одасланик, или сте човек од пути и кости.“

„Господо,“ одговори дворoдржица, „ја вам не знам друго за себе, него да сам заиста одасланик, и да је господин Санчо Панса заиста губернатор, и да моја госпоштина херцег

и херцегиња могу дати и да су дали такву губернију, и да сам чуо, да се у њој тај Санчо Панса влада да не може бити боље; има ли у томе каквих чини или не, то ви међу собом расправите, а ја друго не знам, тако ми заклетве, коју ћу учинити, а то је, тако ми живи били родитељи, који су још у животу и које љубим и много поштујем.“

„Може бити да је тако,“ примети бакалар; „али dubitat Augustinus.“[68]

„Нека сумња ко хоће,“ одговори дворородржица; „онако је, како рекох, а истина је увек боља од лажи и плива над њом, као уље над водом, иначе *operibus credite et non verbis*:[69] нека когод од вас иде са мном, па ће својим очима видети, што не верује ушесима.“

„Ја ћу да идем,“ рече Санчика; „поведите ви мене, господине, на сапима вашега коња, јер бих ја врло радо ишла да видим господина мог оца.“

„Губернаторске кћери не треба да иду на пут саме, него у пратњи каруца и тетривана и многих служитеља.“

„Богме,“ одговори Санчика, „ја могу да идем исто тако на магарици, као и у интову; таман сте нашли чепу!“

„Мучи, ћерко,“ рече Тереза, „јер не знаш шта говориш, и овај господим има право, јер какво време, такав обичај: кад је Санчо, онда Санча, а кад је губернатор, онда сењора, па сада доста.“

„Госпођа Тереза ту је више рекла, него што мисли,“ рече дворородржица; „али дајте ми да једем и што пре отпремајте ме, јер мислим да се враћам ово после подне.“

На то рече парок:

„Ви ћете са мном поћи на ручак, јер сењора Тереза има више добре воље, него ли што је спремна за таква одлична госта.“

Дворородржица се одговараше, али најзад попусти на своје добро, те га парок радо одведе са собом, да би имао каде, да га натенане распита за Дон Кихота и његове подвиге. Бакалар се понуди да Терези пише одговор, али она не хте да се бакалар у то плеће, јер га

---

[68] Сумња (свети) Августин.
[69] Делима верујте, а не речима.

је држала да хоће радо да се потпрдне, зато даде један колач и два јајета једном писменом ђачету, које јој написа писма, једно за њенога мужа и друго за херцегињу, која је она сама срочила, нити су била најгора што их има у овој великој повести, као што ће се после видети.

ПЕДЕСЕТ ПРВА ГЛАВА

О даљем губернаторству Санча Пансе, уз друге какве такве догађаје

Свану дан иза ноћи са губернаторовом извидницом, коју је пехарник провео без сна, занимајући се мислима о лицу, дражести и красоти прерушене девојке, а дворски управитељ проведе јој остатак пишући својој госпоштини, шта је Санчо Панса творио и говорио, дивећи се исто тако његовим делима, као и речима, јер му речи и поступци беху помешани са знацима мудрости и лудости. Устаде господин губернатор и по наредби доктора Педра Ресија дадоше му да доручкује мало слаткога са којим гутљајем хладне воде, што би Санчо радо дао за комад хлеба и један грозд; али видећи, да ту има више силе него слободне воље, приклони се са великом тугом у срцу и зловољношћу у стомаку, пошто га беше Педро Ресио уверавао, да мало и одабрано јело оживљава ум, а то је оно што је највише потребно људима у високим звањима и службама, где ваља да имају не толико телесне, колико умне силе. Уз ову философију Санчо је трпио глад, и то тако, да је у себи проклињао губернију, па и онога, који му је дао.

Али код све глади и слаткога оде да суди тај дан и прво што му се изнесе, беше питање од једнога странца, које му се зададе пред управитељем дворским и осталим људима, а било је ово:

„Господине, велика једна река растављала је два среза истога властелинства – и пазите на ово, јер је ствар важна и мало помучна – а на тој реци био је мост и на крај моста беху вешала и као нека судница, у којој је обично било четири судије, који су бдили над законом што га је издао господар од реке, моста и властелинства, а закон је овако гласио: Ако ко пређе преко тога моста с једне стране на другу, мора прво заклети се, куда иде и рашта, па ако се право заклео, нека се пропусти, а ако је слагао, нека умре на вешалама

што су тамо, без свака милосрђа. За тај закон и строго му условље људи су знали и многи су прелазили, јер се видело, да су у заклетви истину казали, те их судије пушташе да слободно прелазе. Сад деси се, да кад су узимали присегу од једнога човека, он се закле и рече, тако му те његове заклетве, да иде да умре на вешалама што су тамо, а не ради другога чега. Судије дођоше у недоумевање због ове заклетве и рекоше: Ако овога човека пустимо да слободно прође, лагао је у заклетви и према закону треба да погине; а ако га обесимо, он се заклео, да иде да умре на овим вешалама, те пошто се истинито заклео, треба по томе да остане слободан. Питају вас, господине губернаторе, шта да чине судије са тим човеком, јер све досад у сумњи су и недоумевању? А пошто су чули за ваше оштро и узвишено умље, послали су ме да вас молим, да ви од своје стране кажете своје мишљење у тако заплетеној и сумњивој ствари.“

На ово одговори Санчо:

„Та господа судије што су вас до мене послали, зацело су могла то изоставити, јер ја сам човек више глуп, него ли досетљив; ипак кажите ми ствар и по други пут, тако ћу је разумети, шат будем могао право погодити.“

Питач наново представи ствар, како је у први мах учинио, и Санчо рече:

„Ту ствар, како ми се чини, моћи ћу без по муке расправити, а ево како: тај човек, је ли, заклео се да ће умрети на вешалама, па ако га обесе, истинито се заклео и по издатоме закону заслужује да буде слободан и да пређе преко моста, а ако га не обесе, онда се криво клео и по истом закону заслужује да га обесе?“

„Тако је, како каже господин губернатор,“ рече одасланик, „и за потпуно разумевање ствари нема ништа више да се тражи, ни што да се сумња.“

„Ја онда велим,“ на то ће Санчо, „да се томе човеку она страна, која се истинито заклела, пропусти да прође, а она страна, која је слагала, нека се обеси, па на тај начин извршиће се на длаку услов за пролаз.“

„На тај начин, господине губернаторе,“ примети питач, „требаће да се тај човек на двоје подели, на лажљиву и истиниту страну, а ако се подели, мораће свакако погинути, а онда се ништа неће постићи од онога што закон иште, а овамо се јасно иште, да се изврши.“

„Ходите амо, господине добри човече,“ одговори Санчо; „тај путник ваш, или сам ја преки глупак, или он има исти разлог да погине, као и да живи и да пређе преко моста, јер ако га истина спасава, лаж га осуђује у истој мери; па кад је тако, као што јесте, то мислим да треба да кажете тој господи, која су вас послала до мене, пошто су подједнаки разлози за његову осуду и за слободу, нека га пусте слободна, јер се увек више хвали добро дело, него ли ружно; и то бих издао са потписом мог имена, кад бих се знао потписати; а у овој ствари нисам ја говорио по мојој памети, него што сам се сетио наука, који ми је уз многе друге дао мој господин Дон Кихоте ону ноћ пред што ћу да дођем да будем губернатор над овим островом, а наук је био: кад бих са судом био у недоумевању, да се приклоним и наклоним милосрђу; па је бог хтео, те сам се сад тога сетио, да ми у овој прилици дође таман како треба.“

„Тако је,“ примети дворски управник; „и ја бих рекао, да ни сам Ликург, који је дао законе Лаћедемонцима, не би могао дати бољу пресуду, него што је дао велики Панса, а тиме нека се доврши суђење овога јутра, а ја ћу наредити, да господин губернатор сасвим по вољи руча.“

„То иштем и праве клипове,“ рече Санчо; „дајте ми да једем, па ако ће на ме наићи пљусак од ствари и двоумица, све ћу их у ништа раздухати.“

Дворски управник одржа реч, јер му се учини да је грешно, да се глађу умори тако паметан губернатор, тим пре што је хтео оне ноћи да с њиме заврши, пошто с њиме буде извео последњу шалу, за коју је имао налог да је изврши.

Ту се деси, пошто је био тај дан ручао против правила и прописа доктора Тиртеафуере, кад распремише трпезу, да дође један улак са писмом од Дон Кихота за губернатора. Санчо заповеди секретару, да га прочита у себи, па ако не буде у писму видео ништа што би требало тајити, нека га чита на глас. Секретар учини тако и пошто га прво прочита, рече:

„Свакако може да се чита на глас, јер што вам пише господин Дон Кихоте, заслужује да се печата и напише златним словима; а пише овако:

Писмо Дон Кихота од Манче Санчу Панси, губернатору острова Баратарије.

„Кад сам очекивао да ћу чути твоје непромишљености и неупутности, чуо сам за твоју мудрост, драги Санчо, на чему сам особито захвалио небесима, која од гнојишта подижу убоге и од будала праве мудраце. Кажу ми, да управљаш, као да си човек, а човек да си, као да си живинче, тако се снисходљиво владаш; а ваља да имаш на уму, Санчо, да често ваља и потребно је ради уважења звања да се иде против снисходљивости срца; јер украс за лице, које је постављено на високо место, ваља да одговори овоме, а не оном мерилу, на које га нагиње његова природна наклоност. Лепо се одевај, јер окићена батина није више батина; не велим да носиш адиђаре и наките, ни да се као судија облачиш попут војника, него да носиш одело према свом звању, онакво, које је чисто и пристојно. Да би задобио наклоност народа, којим управљаш, међу осталим ваља да чиниш двоје: једно, да си учтив према свима, као што сам ти то већ једном казао, и друго, да се постараш за изобиље хране, јер ништа није сиротињском срцу несносније од глади и скупоће.

Не издаји многе наредбе, а кад их издаш, гледај да буду добре, а сврх свега да буду набљудоване и извршиване; јер наредбе које се не набљудују, такве су, као да их и нема; него још дају повода мислити, да владалац, који је имао памети и власти да их изда, није имао моћи да учини да се набљудују; а закони, који прете, а не извршују се, толико су, колико и пањ, цар над жабама, који их је у прве поплашио, а после су га презирале и скакале по њему.

Буди отац према врлинама и очух према пороцима. Немој да си увек строг, нити увек благ, него изабери средину између ове две крајности, јер у томе је права мудрост. Обилази затворе, месарнице и пијаце, јер појава губернаторова на таквим местима веома је важна; она теши сужње, који очекују скоро решење; страшило је месарима, који онда дају праву меру, као и пиљарицама због иста разлога. Не показуј се (ако би то можда био, што ја не верујем) сребролубан, похотљив ни прождрљив, јер народ и они који су око тебе, знајући твоју изречену наклоност, хоће оданде на тебе циљати, докле те не стрмоглаве у понор. Промишљај и премишљај, читај и опет читај савете и писмена, што сам ти их дао пре но што ћеш одавде поћи на губернаторство, па ћеш видети, ако их се будеш држао, како ћеш у њима наћи потпору, која ће ти олакшати труд и тегобе, које се на сваком кораку показују губернаторима.

Пиши твојој госпоштини и покажи се њима захвалан, јер незахвалност кћи је гордости и један од најтежих грехова што их има; а ко је захвалан овима који су му добра чинили, даје доказа да ће то бити и према богу, који му је учинио толика добра и непрестано му их чини.

Госпођа херцегиња послала је нарочита човека твојој жени Терези Панси са твојом хаљином и другим даром; сваки час очекујемо одговор. Ја сам мало боловао од неке мачије греботине, која није добро испала по мој нос; али то није ништа, јер ако има волшебника, који ме злостављају, има их и који ме бране. Јави ми, да ли је дворски управник, који је код тебе, имао каква посла у ствари Трифалде, као што си подозревао; и о свему што ти се догоди јавићеш ми, јер је пут тако кратак, тим пре што мислим што скорије овај беспослени живот оставити, јер нисам рођен за то. Појавила ми се нека ствар, која као да ће ме ставити у немилост код ове госпоштине; али ако ми то и јесте врло непријатно, опет ништа не марим, јер најпосле и најпосле дужан сам пре оствртати се на моју дужност, него на њихово удовољство, према ономе што се каже: *amicus Plato, sed magis amica veritas*.[70*)] Ово ти кажем латински, јер мислим, откако си губернатор, да сига научио. Па збогом и бог нека те храни, да те нико не притесни.

Твој пријатељ

Дон Кихоте од Манче.“

Са великом пажњом саслуша Санчо писмо, које сви слушаоци хвалише и држаше за мудро, а Санчо устаде за тим иза стола и позвавши секретара, затвори се с њим у своју собу, па не оклевајући даље, хтеде да одмах одговори своме господину Дон Кихоту, те рече секретару, да не додавајући нити изостављајући што пише оно што ће му казивати, који тако и учини, а писмо с одговором овако је гласило:

Писмо Санча Пансе Дон Кихоту од Манче

„Занимање у мојој служби толико је, да немам каде ни да се по глави почешем, нити да нокте одсечем, те их тако имам дугачке, како је богу воља. Ово кажем, слатки мој

[70] Платон ми је пријатељ, али ми је истина већа пријатељица.

господине, да се ви не бринете, што вам до сад нисам јавио за моје добро или зло стање у губернији, у којој више гладујем, него ли кад смо оно нас двојица ишли по шумама и пустињама.

Писао ми је господин херцег сутрадан и јавио ми је, како су у ово острово дошли неки шпијуни да ме убију, а досада ја не нађох другога, до ли некаквога доктора, кога плаћају у овом месту да убија све губернаторе, који овако дођу; заове се доктор Педро Ресио и родом је од Тиртеафуере, па видите, каква су то имена и да се човек не плаши да ће умрети од његове руке.[71] Тај доктор каже сам за себе, да он не лечи болести кад их човек добије, него да их од предупређава, да оне не дођу, а лекарије што их употребљава дијета је и опет дијета, докле од човека не начини прави костур, као да мршавост није веће зло од врућице. Једном речи, он хоће да ме умори глађу и ја хоћу да цркнем од једа, јер ја сам мислио, кад дођем у ову губернију, да ћу јести топло и пити хладно и опоравити тело међу чаршавима холандским а не перинама, а овде постим, као да сам пустињак, па како то не чиним од своје воље, то мислим, да ће ме најпосле однети ђаво.

Досад нити сам примио какве дације, нити сам добио поклона, па не знам, како је то, јер су ми овде казали, да губернатори, који долазе у ово острово, пре но што ће уђи, њима или су дали, или су позајмили многи новац они из места, и да је то редован обичај у свима осталим губернијама што их има, не само у овој.

Ноћас идући у извидници ухватио сам врло лепу девојку у мушку оделу и њенога брата у женску оделу; у девојку се заљубио мој пехарник и у својој памети одабрао је себи за љубовцу, као што рече; а ја сам момче одабрао за мога зета. Данас ћемо нас двојица да наше намере кажемо оцу оних двоје, а то је некакав Дијего од Љане, племић и кршћанин од старина, како се само може пожелети.

Обилазио сам пијаце, као што ми препоручујете, и јуче сам нашао једну пиљарницу, која је продавала нове лешњике, те сам докучио, да је у меров нових лешњика помешала меров старих, шупљивих и покварених; одузео сам јој све за децу у школи, која ће их знати разликовати, и осудио сам је, да на пијацу не долази за петнаест дана; рекоше ми, да сам то баш добро учинио. Толико могу казати вам, да у овом месту веле, да нема

[71] Ресио рећи ће у шпањолском: крут, немио; Тиртеафуера рећи ће: торњај се, вуци се напоље.

горих створова од пиљарница, јер су све безобразне, бездушне и продрзљиве, а то и сам верујем, јер сам их такве видео и у другим местима.

Веома сам задовољан, што је госпођа херцегиња писала мојој жени Терези Панси и послала јој дар, као што кажете, па ћу гледати да се у своје време покажем захвалан; пољубите јој руке од моје стране и кажите јој, да ја кажем, да то није турила у продрту врећу, као што ће видети на делу. Не бих желео да имате непријатне кавге са том госпоштином, јер ако се ви с њима завадите, јасно је, да ће изаћи на моју штету, а неће бити лепо, да ми овамо дајете савет, да будем захвалан, а овамо ви да то не будете према онима, који су вам учинили толико милоште и тако вас лепо држе у своме замку.

Оно од мачијих греботина не разумем, али мислим, да ће бити каква од ружнијих врачарија, какве према вама употребљавају пакосни волшебници; дознаћу, кад се састанемо. Хтео бих да вам пошаљем штогод, али не знам, шта да пошаљем, ван који клистир, који са бешикама праве у овом острову и врло су добри; премда ако звање потраје, послаћу вам што од онога што будем добио. Ако ми успише моја жена Тереза Панса, платите ви поштарину и пошљите ми писмо, јер врло желим да знам, како ми је кући, мојој жени и деци. И с тим нека вас бог опрости пакосних волшебника, а мене нека здрава и читава изведе из ове губерније, о чему сумњам, јер мислим да ћу скапати, како са мном поступа доктор Педро Ресио.

Слуга ваше милости

Санчо Панса, губернатор.“

Секретар затвори писмо и одмах га отпреми по улаку, а Санчови потпрдивачи удесише међу собом, како да га уклоне са губернаторства; а оно после подне проведе Санчо, давајући некоје наредбе за добру управу тога тобожњег острова и одреди, да у њему не буде више прекупаца хране и да се може довозити вино одакле се хоће, с тим, да се означи место, одакле је, како би му се цена одредила према врсноћи, ваљаности и доброти, а који би га мешао са водом, или му име мењао, да за то изгуби живот; умерио је цену свакој обући, а нарочито ципелама, јер му се чинило, да је била претерана; одредио је таксу за плату служитељима, који су без сваке мере много искали; одредио је најстрожије казне за оне, који су певали безобразне и раскалашне песме било ноћу или дању; наредио је, да никакав слепац не пева песме о каквоме чуду, ако нема веродостојно сведочанство,

да је чудо истинито, јер му се чинило, да већина слепаца певају песме о измишљеним чудесима на уштрб истинитих.

Начинио је и поставио је надзорника над сиромасима, не да би их гонио, него да испитује, да ли су сиромаси, јер под сенком тобожних сакатих руку и чажних рана пролазе крадљиве руке и здраве пијанице. Једном речи, наредио је тако добре ствари, да их се и данас држе у оном место и зову их *уредбама великога губернатора Санча Пансе.*

ПЕДЕСЕТ ДРУГА ГЛАВА

У којој се прича пустоловина друге дуење Долориде или Притешњене, иначе назване Доње Родригесовице.

Сид Амет прича, кад се Дон Кихоте већ излечио од греботина, да му се учинило, да је његов начин живота у оном замку против свака правила његовога витешкога реда, зато науми да иште допуштење од херцега да иде у Сарагосу, где су свечаности близу биле и где је мислио да добије оклоп, који се у тима свечаностима задобијао. Па кад је једанпут био за трпезом са херцезима и почео своју намеру да казује и да иште допуштење, ево ућоше уједанпут на врата од велике сале две женске, као што се после показало, покривене црнином од главе до пете и једна од њих пришавши Дон Кихоту, баци му се на ноге, пруђивши се по тлима, притиснувши уста на Дон Кихотове ноге, стаде тако тужно уздисати, тако дубоко и тако болно, да се сви збунише, који је слушаше и гледаше: па ако су херцези и мислили, да ће то бити каква шала, коју његови служитељи хоће да праве са Дон Кихотом, ипак видећи ону жестину, са којом је жена уздисала, јецала и плакала, стадоше недоумевати и узнемирише се, докле је Дон Кихоте болећи не подиже са земље и рече јој, да уклони копрену са плачнога лица. Она учини тако и показа се, да је то, што нико никад не би био помислио, главом Доња Родригес, дуења оне куће; а она друга у короти беше њена кћи, коју је преварио син богатога сељака. Сви који су је знали зачудише се, а херцези већма ню ико, јер ако су је и држали за глупу и шмокљасту, ипак нису је замишљали такву, да прави лудорије.

Најпосле се окрену Доња Родригесовица госпоштини и рече:

„Нека ваше преузвишености имају милост дати ми допуштење, да мало говорим с овим витезом, јер то је потребно, да бих са лепим изишла из посла, у који ме је бацила продрзљивост једног злонамерног простака.“

Херцег рече, да јој то допушта и да може говорити са господом Дон Кихотом колико год жели. Сад она окрену лице Дон Кихоту и управивши му речи, рече:

„Неки дан, храбри витеже, ја сам вас известила о неправди и превари, коју је неваљао један сељак учинио мојој премилој и прељубазној кћери, а то је ова несрећница овде, и ви сте ми обећали, да ћете се заузети за њу, исправивши кривду, која јој је нанесена; а сад ми је дошао глас, да мислите да полазите из овога замка и да тражите добру срећу, коју вам бог буде послао;

па зато иштем, пре но што бисте се кренули на пут, да изазовете тога неваспитанога простака и да га нагоните, да се ожени мојом кћерју, чиме ће испунити реч, коју јој је дао да ће је узети, пре но што се сиграо са њим; јер да помислим, да ми господин херцег прибави правду, било би тражити крушке на бресту због узрока, који сам вама на чисто казала; и с тим нека вам наш господ даде много здравље, а нека ни на нас не заборави.“

На ове речи одговори Дон Кихоте пуно озбиљно и свечано:

„Добра дуењо, умерите ваше сузе, или боље рећи, осушите их и престаните с вашим уздисајима, јер ја узимам на се да помогнем вашој кћери, којој би боље било пристојало, да није тако лако поверовала заљубљеничким обећањима, која се већином лако дају, а врло се тешко испуњавају; и тако са допуштењем господина херцега ја ћу одмах поћи да тражим тога бездушнога младића, па ћу га наћи и изазвати и убићу га, чим и када стане избегавати да испуни задану реч; јер главна дужност мога занимања праштање је понизнима и казна охолима, хоћу рећи, притицати невољнима и уништити упорне.“

„Није потребно,“ рече херцег, „да се ви трудите тражећи сељака, на кога се тужи ова добра дуења, нити је потребно да ви иштете моје допуштење да бисте га изазвали, јер ја га сматрам за изазвана и узимам на себе да му тај изазив саопштим и он да га прими и да дође у овај мој замак да одговара за себе, где ћемо вам обојица дати поуздано место за мејдан, набљудујући све прописе, који се у таквим пословима набљудују и треба да се

набљудују, подједнако набљудујући право свакоме од вас, као што су дужни то да чине сви они кнезови, који дају поље за мејдан онима који се боре у области њихове државе.“

„С овим уверењем и са милостивим допуштењем вашега господства,“ одговори Дон Кихоте, „ево овде велим, да се за овај пар одричем мога племства и барабарим се и понижавам се до нискости увредитеља и изједначавам се са њим, чинећи га подобним да се може са мном борити; и тако ако и одсутнога изазивам га и позивам на мегдан са разлога, што је ружно учинио, превари вши ову сиротицу, која је била девица, а сад већ то није са његове кривице, и да јој има одржати реч, коју јој је дао да ће јој бити законит војно, или ће погинути на мејдану.“

И за тим скинувши једну рукавицу, баци је насред себе, а херцег је подиже, рекавши, да прима изаив овај у име свога клеветника, као што је већ казао, и да одређује рок мејдану одавде за шест дана, а поље на дворишту овога замка и оружје обично витешко, копље и штит и оклоп с осталом опремом, без икакве преваре, лукавштине или врачарије, него ће га да прегледају судије од мејдана; али је пре свега потребно да ова добра дуења и ова несрећна девица положе право свога потраживања у руке господина Дон Кихота, јер иначе не може ништа бити, ни ти ће се овај изазив како треба извршити.

„Ја га полажем,“ одговори дуења.

„И ја,“ додаде кћи, сва плачна и пуна стида и зловољна.

Пошто је овако уговорено и пошто је херцег смислио, шта треба у овој ствари да чини, ове уцвељене одоше, а херцегиња нареди, да се одсада с њима не поступа као са њеним служитељкама, него као са сењорама, које су дошле у њену кућу да траже суда; и тако им одвојише стан и служише као туђинке, не без страховања остале женске послуге, која није знала, на што ће да изиђе глупост и продрзљивост Доње Родригесовице и њене несрећне кћери.

Ствар је тако стојала, кад да би се празник и боље прославио и обед како треба свршио, ево ти уђе у трпезарију двородржица, која је носила писма и дарове Терези Панси, жени губернатора Санча Пансе, коме доласку много се обрадоваше херцези, жељни да знају, шта му се догодило на путу, те га и запиташе, али двородржица одговори, да то не може казати тако пред свима нити са мало речи, зато да њихове преузвишености

изволе то оставити кад буду саме, а међу тим нека се забављају оним писмима; па извадивши два писма, предаде их херцегињи; на једноме беше натпис: *Писмо за госпођу неку херцегињу, не знам где*; а на другоме: *Моме мужу Санчу Панси, губернатору острова Баратарије, коме нека бог наспори више година него мени.*

Херцегиња не могаше да дочека да јој се хлеб испече, штоно реч, те да прочита своје писмо, па га отвори и прочита у себи, а кад виде, да га може читати велегласно, да би га чуо и херцег и остали присутни, прочита га овако:

Писмо Терезе Пансе херцегињи.

„Много ме је обрадовало, госпођо, писмо, које ми је писало ваше господство, јер сам га заиста много желала. Низ мерцана веома је леп, а ловачка хаљина мога мужа није гора од њега. Што је ваше господство начинило мога мужа Санча губернатором, то се много допало овом селу, премда никога нема који то верује, а нарочито парок и мајстор Никола берберин и Сансон Караско бакалар; али ја то не марим, јер нека је онако, како јесте, па нека говори ко шта хоће; премда ако хоћу право да кажем, да није дошао мерцан и хаљина, ни сама не бих веровала, јер у овом селу сви држе мога мужа да је луд, па како су га узели од чопора коза што их је чувао, не могу да замисле, да му губернаторство може бити добро. Бог нека му помогне и упути га онако, како види да му деци треба, Ја, слатка моја госпођо, наумила сам, са допуштењем ваше милости, да ову лепу прилику употребим и учиним себи повољство и да одем у двор и извалим се у кочијама, па нека испадну очи оним многим завидљивцима што их већ имам; и зато молим вашу преузвишеност, заповедите моме мужу, нека ми пошаље коју парицу, али то нека је мало повише, јер у двору су велики трошкови, јер је хлеб за реал, а либра меса по тридесет мараведа, што је за бруку; а ако неће да идем, нека ми то јави за времена, јер ми ноге све играју што бих хтела да идем; а кажу ми прије и суседе, ако ја и моја кћи одемо накићене и у паради у двор, хоће ми муж бити више чувен са мене, него ли ја са њега, јер ће многи морати запитати: а ко су ове сењоре у кочијама? А један мој слуга одговориће: жена и кћи Санча Пансе, губернатора у острову Баратарији; па на тај начин биће Санчо познат, а ја ћу бити поштивана, а нарочито у Риму. Замука ми је да не може бити већа, што ове године жир у овом селу није родио, ипак шаљем вашој преузвишености до полак селемина, а ја сам

бирала у гори један по један и нисам их крупније нашла; да је по мени, морао би бити као нојево јаје.

Немојте да заборавите, ваша дивото, да ми пишете, а ја ћу се постарати за одговор и јавићу вам за моје здравље и за све што би се имало да јави из овог села, у коме остајем, молећи нашега господа да чува ваше височанство и да на мене не заборавите. Моја кћи Санча и мој син љубе руке вашој милости.

Она која више жели да види вашу милост, него да вам пише,

Ваша службеница

Тереза Панса.“

Сви много уживаше, слушајући писмо Терезе Пансе, а нарочито херцези; а херцегиња запита Дон Кихота, шта мисли, не би ли добро било да отворе писмо, што је дошло на губернатора, јер мишљаше да ће бити особито лепо. Дон Кихоте одговори, да ће га отворити, да би им учинио по вољи, па учини тако и виде да овако гласи:

Писмо Терезе Пансе њеном мужу Санчу Панси.

„Твоје писмо примила сам, слатки мој Санчо, и ево ти кажем и кунем се као католичанка кршћанка, да није требало још два прста, па да полудим од радости. Виш, брате, кад сам чула, да си губернатор, мислила сам да ћу мртва пасти од тешке радости, јер већ знаш, како веле, да срећа изненада исто тако убија, као и велик јад. Твоја кћи Санчика помокрила се од веље радости, а није ни осетила. Имала сам пред собом хаљину што си ми је послао, и мерџан што ми га је послала госпођа херцегиња на врату, и писма у руци, и ту је био ко је све то донео, па сам мислила и држала да је све то сан што гледам и што држим; јер ко је могао мислити, да ће један козар постати губернатор над острвима? Већ знаш, брате, шта вели моја мати, да ваља много живити, па да се много види; то велим, јер мислим, да ћу и више видети, ако уживим више, јер не мислим пре одлазити, докле те не видим као закупника или као благајника од трошарине, што ако и јесу службе, у којима ђаво носи онога који се ружно влада, тек овамо онако, али увек донесе и прибаве новаца. Госпођа херцегиња казаће ти, како желим да идем у двор; промисли то и јави ми, како ти се свиди, јер мислим, да ћу ти у двору осветлати образ, кад тамо одем на кочијама.

Парок, берберин, бакалар, па и црквењак не могу да верују да си губернатор и веле, да је све то варанција, или да су то чини, као што је и све што бива са твојим господином Дон Кихотом; а Сансон вели, да ће поћи да те потражи и да ти избије из главе губернију, а Дон Кихоту лудост из ћупе; а ја се само смејем и гледам у ђердан и кројим хаљину, коју мислим да од твоје начиним за нашу кћер. Послала сам нешто жира госпођи херцегињи, да је по мени, морао би бити од злата. Пошљи који низ бисера, ако га носе у твом острову. Новости из овога села то су, да је Беруека удала своју кћер за некаква злеуда мазала, који је дошао у ово село да молује што се нађе. Одбор му је наручио да измолује грб његовога величанства над вратима општинске куће; он заиска два дуката и они му их дадоше унапред, а он ради осам дана и не изради ништа, него рече: да он не уме шарати такве ситнице; врати новац, али се ипак ожени, као добар заначија; душа ваља већ је махнуо кичицу и дохватио мотику, те иде у поље, као паметан човек. Син Педра од Лоба ређенје и постригао се са намером да буде свећеник; дозна то Мингаља, синовица Минга Силвата, па га тужи, да јој одржи реч задату да ће је узети; пакосни језици хоће да кажу, да је она затруднела од њега, али он то упорно одриче. Ове године неће бити маслинака, нити можеш да добијеш кап оцта у целоме селу. Овуда је прошла чета војника, па су успут повели три девојке из овог села; нећу да ти кажем, које су, можда ће се вратити, па ће се већ наћи, ко ће се њима оженити са њиховим добрим или ружним манама. Санчика прави чипке и добија сваки дан чистих осам мараведа, које меће у једну кутију, као помоћ њеном миразу; али сад, кад је губернаторска кћи, ти ћеш јој дати мираз, а да не мора то радити. Бунар на пијаци шресушио је; у вешала ударио гром, па ако ће тако бити и са свима. Очекујем одговор на ово и одлуку за мој одлазак у двор; и с тиме нека те бог поживи више година него мене, или исто толико, јер не бих да те без мене оставим у овом свету

Твоја жена **Тереза Панса.**“

Писма преузносише, смејаше им се, хвалише их и дивише им се, а да би се још печат ударио, стиже улак и донесе писмо, које је Санчо послао Дон Кихоту, које се такође јавно прочита, те у сумњу доведе, да ли је губернатор луд. Херцегиња оде, да би од двородржице дознала, шта је било у Санчову селу, а он јој исприча све опширно, нити изостави штогод што није саопштио; предаде јој жир и још један сирац, који му је Тереза

дала, пошто је био особито добар, јер је бољи од трончонска сира; херцегиња све примиса највећом вољом, и с тиме ћемо је оставити, да бисмо причали свршетак од губернаторства Санча Пансе, цвета и огледала свију островљанских губернатора.

ПЕДЕСЕТ ТРЕЋА ГЛАВА

О немилом крају и завршетку губернаторства Санча Пансе.

Мислити, да у овом животу ваља његове ствари да остану увек у истом стању, било би замишљати што није можно; пре изгледа, као да он иде у наоколо. За пролећем долази лето, за летом долази јесен, за јесењу зима, а за зимом пролеће, и тако тече време увек у истом колу. Само човечији живот тече своме скором крају, брже од времена, нити се нада обновљењу, ако није у другом животу, који нема међа да би га ограничавале.

Тако вели Сид Амет, мухамедовски мударац; јер да увиде краткоћу и несталност овога живота и трајање вечитога живота, коме се надамо, многи су докучили без видела вере, него природним умљем; али нам писац овде то каже поради скорости, са којом се свршило, истрошило, покварило и отишло као сен и дим санчово губернаторство, који налазећи се седму ноћ од толико дана његовога губернаторства у постељи, не баш сит хлебом и вином, него од суђења и решавања и од уређења прописа и наредаба, кад му сан поред све глади поче да заклапа очи, зачу тако велик урнебес од звона и вике, да се чињаше не иначе, него да пропада цело острово. Седе на постељи и ослушкиваше, једа ли би могао докучити, шта ли је повод толиком лому, али не само не докучи то, него уз вику и звона дође и трештање безбројних труба и лупа бубњева, те се још већма збуни и испуни се страха и ужаса, па уставши, навуче неке папуче поради влажне земље и не огрнувши се ничим, изађе на врата од своје собе, таман кад угледа да долазе једним ходником преко двадесет људи са запаљеним буктињама у рукама, са голим мачевима, вичући сви на сав мах:

„На оружје! На оружје, господине губернаторе, јер су ево ушли у острово небројени непријатељи, па смо пропали, ако нам не помогне ваша памет и храброст!“

С овим ломом, помамом и грајом дођоше до Санча, који се пренеразио и забленуо на оно што слушаше и гледаше, а кад дођоше до њега, рече један:

,,Одмах се оружајте, господине, ако нећете да пропаднете и да цело ово острово пропадне!“

,,Што ћу да се оружам?“ одговори Санчо, ,,и шта знам ја за оружје и потпору? Биће боље да те ствари оставите моме господину Дон Кихоту, који ће их док длан о длан лупи свршити и уредити; а ја, грешан у бога, ништа се не разбирам у тим пословима.“

,,Хеј! Господине губернаторе,“ рече други, ,,какво је то мекуштво? Оружајте се, а ево вам овде оружје за нападање и одбрану, па излазите на пијацу и будите нам војвода, јер по праву треба то да сте, кад сте нам губернатор.“

,,А ви ме оружајте у име божије.“ одговори Санчо. Одмах донесоше два велика штита, која су били приправили, па не дајући му да што друго навуче, један штит метнуше му преко кошуље спреда, а други састраг, па кроз неке рупе, које су били начинили, провукоше му руке и добро га увезаше неким ужетима, тако да је био као међу зидовима и даскама, усправљен као преслица, нити могаше превити колена и макнути се и за један корак. Дадоше му у руке једно копље, на које се наслони, да би се могао на ногама држати, Кад га тако удесише, рекоше му да иде и да их предводи и све их одушевљава, јер нека им је он звезда преходница, лампада и кандило, па ће им послови добро испасти.

,,Како ћу да идем, тешко мени!“ одговори Санчо, „кад не могу да макнем колена, јер ми сметају ове даске, које су ми тако стегнуте по телу? Него што ћете да чините, узмите ме на руке и наместите ме поваљена или усправљена на какво место, да га браним или овим копљем, или мојим телом.“

,,Ајдете, господине губернаторе,“ реле други, ,,више вам смета страх, него ли штитови, што не можете да идете; ајде једанпут и мичите се, јер је крајње време, непријатељи придолазе и вика бива већа, а опасност расте.“

На ове опомене и погрде покуша бедни губернатор да се крене, па тресну о земљу тако жестоко, да помисли, распао се. Лежаше као корњача затворена и покривена њеним шкољкама, или као половина сланине међу двема карлицама, или баш као чун, који се изврнуо на пруду; али ови потпрдивачи ни мало га не пожалише, кад га видеше да је пао,

него још погасише буктиње и стадоше још јаче дерати се и поновише убојну вику што жешће, прелазећи преко сиромаха Санча, небројено пута ударајући мачевима по штиговима, тако да се није згрчио и увукао и турнуо главу међу оба штита, би јадни губернатор посве зло прошао, који у оној тескоби заклоњен сав се беше ознојио и од свега срца мољаше се богу, да га опрости ове напасти. Једни се спотицаше о њега, други падаше, а један се нађе и попе се нањ подуже време и одатле, као са какве куле, управљаше војском и дераше се:

„Амо који од наших, јер од ове стране непријатељ јаче наваљује! Она вратоца чувајте, а ова врата закључајте! Оне степенице закрндијајте! Амо ручне гранате, смолу и катран у судовима и кључало уље! Закрндијајте улице модровцима!“

У кратко, он са највећом ревношћу именоваше све опреме, оруђа и убојне справе, којима се одбија нападање на град; а угњечени Санчо, који то слушаше а све подношаше, говорише у себи:

„Ох! Кад би се господ смиловао, те да једанпут пропадне ово острово, а ја да сам сам или мртав или да се опростим ове велике невоље!“

Небеса му чуше молбу и кад се најмање надао, зачу где вичу:

„Победа, победа! Непријатељ уступа! Дела, господине губернаторе, дигните се, па ходите да се наслађавате победом и да разделите шићар, који смо задобили од непријатеља храброшћу ове неодољиве мишице!“

„Дигните ме,“ рече јадни Санчо тужним гласом.

Помогоше му да устане, а кад стаде на ноге, рече:

„Онога непријатеља, што сам га победио ја, можете ми о чело привезати; није ми до дељења непријатељскога шићара, него молим и преклињем каквога пријатеља, ако га имам, да ми да да гунем мало вина, јер сам се осушио, и да ми убрише овај зној, јер сам сав у води.“

Убрисаше га, донеше му вина, одрешише му штитове, а он седе на свој кревет и обезнани се од страха, узбуђености и муке.

Који су правили ову шалу, већ се кајаше, што су је дотле терали, али кад Санчо дође к себи, попусти им и кајање, што су га имали за његове несвести. Запита, које је доба, одговорише му, да свиће. Он ућута и ништа не говорећи стаде се облачити сав погружен у ћутању, а они га сви гледаше и чекаше, на што ће да изиђе она журба, са којом се облачаше. Најпосле се обуче, па полако, јер беше сав изломљен и не могаше брже ићи, оде у коњушницу и за њим сви, који су се ту нашли, и дошавши до сивца, загрли га и даде му пољубац од мира у чело, па му рече не без суза у очима:

,,Ходи амо, друже и пријатељу мој и помоћниче у подношењу моје муке и невоље! Докле сам се слагао с тобом и нисам на друго што мислио, него да се старам за оправку твоје опреме и да ти нахраним трбушчић, били су ми срећни часови, дани и године; али откако сам те оставио и попео се на куле частољубља и охолости, ушле су ми у душу хиљаду невоља, хиљаду мука и четири хиљаде брига.“

А докле тако говораше, у исти мах опремаше магарца, нити му ико ишта рече. Пошто осамари сивца, са великом муком и натегом попе се нањ, па управивши своје речи и говорење дворском управнику, секретару, пехарнику и доктору Педру Ресију, као и онима многима, који су тамо били, рече:

,,С пута, господо моја, и пустите ме да се вратим мојој негдашњој слободи; пустите ме да идем да потражим негдашњи живот и да ускрснем из ове садашње самрти. Нисам ја рођен да будем губернатор, ни да браним острова и градове од непријатеља који хоће да на њих нападају. Боље се ја разбирам у орању и копању, да режем лозу и да је вежем, него ли да дајем законе и да браним земље и краљевине. Светом Петру најбоље у Риму, хоћу рећи, да је најбоље, кад сваки ради посао, за који је рођен. У мојој руци боље пристаје срп, него ли губернаторски скиптар; волији сам бити сит од киселице, него ли да ме кињи безобразан лекар, који ме мори глађу, и радије ћу се извалити лети у хладу под каквим растом, а зими увити се у два кожуха, па бити слободан, него ли да са губернаторским бригама лежем на холандске чаршаве и да носим ћурак од самура. Останите збогом и кажите господину херцегу, да сам се родио го и да сам го остао; нити губим, нити добијам; хоћу рећи, да сам без паре дошао у ову губернију и без паре одлазим из ње, посве инако, него ли што обично одлазе губернатори од других острова; па уклоните се, пустите

ме да идем, идем да ми метну мелем, јер ми се чини, да су ми поломљена сва ребра, благодарећи непријатељима, који су ноћас по мени газили.“

„Нећемо тако, господине губернаторе,“ рече доктор Ресио, „јер ћу ја да вам дам пиће од угрувања и пригњечености, па ће вам се одмах вратити раније здравље и снага; а исто се тиче јела, ево дајем вам реч, да ћу се поправити и да ћу вам дати да обилато једете свега што хоћете.“

„Доцкан пијучеш,“ одговори Санчо; „јер бих се махнуо исто тако поласка као што бих се и потурчио. Није та шала да се понавља. Тако ми бога, толико бих хтео остати у овој губернији, или другу примити, па да ми је донесу на служавнику, колико и што бих хтео летети у облаке без крила. Ја сам од пансина колена, а сви од њега јогунице су, па кад једанпут кажу лијо, лијо и остане за инат целом свету, па ма било тако. У овој коњушници нека остану мрављa крила, која су ме у вис понела, те да ме једу врапци, а ми ћемо наново да пођемо по земљи здравом ногом, коју ако не буду красиле ципеле взене од кордована, имаће свакако јаке опанке од коже; свака овчица са својом парицом, и нико нека не пружа ноге већма, него колико му губер досеже; па пуштајте ме, јер ми је већ касно.“

На то рече дворски управник:

„Господине губернаторе, врло радо ми бисмо вас пустили да идете, премда ће нам тешко бити што вас губимо, пошто ваше умље и ваш кршћански начин приморава нас да жалимо за вама; али је познато, да је сваки губернатор, пре но што оде из своје губерније, дужан прво да даде резиденцију;[72] дајте је и ви на оних десет дана, откако држите губернаторство, па онда пођите с милим богом.“

„Нико не може то од мене искати,“ одговори Санчо, „ван ако не нареди господин херцег; идем да се састанем с њим и њему ћу је дати потпуно, тим пре, што полазећи го, као што полазим, не треба други доказ да се види, да сам управљао као анђео.“

„Бога ми, велики Санчо има разлог,“ рече доктор Ресио; „и ја мислим, да га пустимо да иде, јер ће се херцег особито обрадовати, кад га види.“

---

[72] Шпањолци су били примили обичај од Арапа, да губернатори и још некоји државни чиновници, кад им престану службе, морају да „резидују“ неко време у земљи, којом су управљали, а за то време могли су се на њих жалити њихови бивши потчињени, који су им сада постали равни.

Сви пристадоше на то и пустише га да иде, нудећи му се прво да га прате и све оно што је потребно ради његове неге и удобности на путу. Санчо рече, да не иште више, него мало јечма за сивца и пола сирца и пола сомуна хлеба, јер пошто нема далеко да иде, не треба му ни већа ни боља спрема. Сви се изгрлише с њим и он се плачући са свима изгрли, па их остави удивљене, како због његових речи, тако и због тако тврде и мудре одлуке.

ПЕДЕСЕТ ЧЕТВРТА ГЛАВА

У којој је реч о стварима, које се тичу ове повести и никоје друге.

Херцег и херцегиња беху доконали, да се сврши мејдан, на који је Дон Кихоте изазвао њихова поданика због већ саопштене ствари; а пошто је момак био у Фландрији, куда је био утекао, да му Доња Родригес не би била пуница, то удесе да на његово место дође један локај Гаскоњац, који се звао Тосилос, пошто су га прво сасвим поучили, шта све има да ради. После два дана каже херцег Дон Кихоту, да ће до четири дана доћи његов противник и изићи му на мејдан, оружан као витез, па ће доказати, да девојка лаже са половином своје браде, па и са целом брадом, када каже, да јој је он дао реч, да ће се њом оженити. Особито се обрадова Дон Кихоте на ову вест и у себи науми да овом приликом чудеса почини, те за велику срећу држаше, што му се дала прилика, у којој ће она госпоштина моћи видети, докле се простире храброст његове снажне мишице; и тако весео и задовољан чекаше та четири дана, који му се према живој жељи чинише да су четири стотине векова.

Пустимо их и ми да прођу, као што смо пустили да прођу друге ствари, а ми пођимо са Санчом који и весео и тужан јахаше на сивцу да тражи свога господина, чијем друштву више се радоваше, него да је био губернатор свију острова у свету.

Елем деси се, да није далеко био одмакао од острова своје губерније – коју никад није промотрио, да ли је острово, град, паланка или село, где губернаторише – кад угледа да путем којим је ишао долазе шест поклоника са њиховим палицама, од оних туђинаца, који просе милостињу певајући, који кад доспеше до њега, стадоше у ред и сви сложно дигнувши глас, почеше певати на свом језику, што Санчо није могао да разуме осим једне

речи, која је разговетно казала милостиња, одакле разабра, да они својом песмом просе милостињу; а како је он, по речима Сид Амета, био веома милостиван, извади из бисага половину хлеба и половину сирца, чиме се био снабдео, па им то даде, казавши им знацима, да нема друго што да им да. Они то примише врло радо и рекоше:

„Гуелте! Гуелте!“[73]

„Не разумем, шта иштете од мене, добри људи“ одговори Санчо.

На то један од њих извади кесу из недара и показа је Санчу, одакле он разабра, да они ишту новаца, па наслонивши палац на гушу и пруживши шаку напред, даде им разумети да нема ни пребијене паре, онда ободе сивца, да прође кроз њих; а док је пролазио поред њих, један од њих пажљиво га погледа, па му притрча и обухвати га око паса и викну му чисто кастилијански:

„Тако ми Бога! Шта видим? Зар је можно, да у мом наручју држим мога драгога пријатеља, мога доброга суседа Санча Пансу? А држим га зацело, јер не спавам, нити сам сада пијан.“

Зачуди се Санчо када чу да га по имену зове и да га грли непознат поклоник; те пошто га беше ћутећи посматрао са великом пажњом, никако не могаше да га препозна; а поклоник, видећи му забуну, рече му:

„Ма, брате Санчо Панса, зар је можно да не познајеш твога суседа Рикота, Мориска, тржу из твога села?“

Санчо га на то узе боље на око и стаде сећати га се и најпосле га сасвим познаде, те не слазећи са магарца баци му руке око врата и рече му:

„А који би те враг, Рикоте, познао у том твом чувидском оделу? Ма кажи ми, ко те пофранцузи? И како си се усудио да се вратиш у Шпањолску, где ако те познаду и ухвате, нећеш добро проћи?“[74]

---

[73] Ово је од немачке речи *гелд,* новац.

[74] Кад су Шпањолци у 1492. години добили од Мавара Гранаду, последњи остатак мусломанске државе у Шпањолској, многи су мусломани Маври остали у Шпањолској; али их брзо почеше гонити и 1525. године изиђе краљевска наредба, да се сви Маври морају покрстити, иначе да ће бити протерани из земље. Ове на силу покрштене Мавре назваше тада *Морискима* за разлику од старих кршћана. Али гоњења не престадоше: 1566. године изиђе краљевска наредба, којом се Морискима забрани да говоре маварски, да се носе маварски, да држе маварске обичаје, да имају маварске бање, па им забранише и маварска имена. Ово изазва

„Ако ме ти не одаш, Санчо,“ одговори поклоник, „ не бојим се, да ће ме ко познати у овом руху; него да свернемо у онај шумарак онамо, где моји другови хоће да се прихвате и да почину, па ћеш и ти с њима тамо јести, јер су врло мирни људи; тамо ћу имати каде да ти причам, како сам пролазио, откако сам отишао из нашега села, да бих се повиновао заовести његовога величаства, која је претила са оноликом строгошћу несрећницима мога рода, као што си чуо.“

Санчо учини тако и пошто Рикоте рече осталим поклоницима, свернуше у шумарак, који се подаље видео од велика друма. Побацаше палице, посвлачише огртаче и поклоничке расе и остадоше у кошуљи, а сви су били млади и здрави људи, осим Рикота, који је већ био човек у годинама. Сви су имали торбе, а све као да су добро напуњене биле, бар са таквим стварима, које драже и изазивају жеђ две миље далеко. Полегаше по земљи и од траве учинише трпезу, те по њој метнуше хлеба, соли, ножеве, ораха, кришке сира, кости од шунке, које ако се нису могле гристи, тек могле су се сисати. Метнуше и неко црно јело, које се зове ајвар и прави се од икре, а жестоко изазива вољу на пиће; било је ту и маслинака, ако и сухих и незготовљених, али сочних и добро очуваних.

Али што је понајбоље блистало при овој части беху шест мешина вина, које сваки из своје торбе извади; па и добри Рикоте, који се од Мориска прерушио као Аламан, извуче своју, која по величини могаше да се мери са ових пет. Стадоше јести са најбољом вољом и натенане, сладећи сваки залогај, који су узимали на врху од ножа, а све помало од свачега, а за тим уједанпут сви сложно подигоше руке и мешине у вис, наслонише им усне на своје усне, па упреше очи у небо, не иначе но као да циљају тамо у нишан; па климајући главом с једне стране на другу, чиме показиваше, како им је слатко, на тај начин остали би подуже, преливајући у своје стомаке утробу од мешина. Све то посматраше Санчо и нимало му не беше криво; него држећи се пословице, коју је врло добро знао, да кад си у Риму, ти онако ради, како видиш да други чине, па заиска мешину од Рикота и узе циљ на око, као и остали, па ни са мање сласти од њих. Четири пута допустише мешине да их издижу, али пети пут не беше више можно јер су већ биле

устанак међу Морискима, који једва би угушен после четири године. Мориске растурише по свој Шпањолској, ипак не оставише се да их гоне. Године 1609. изађе краљевска наредба, да се сви Мориски протерају, те их и протераше из Шпањолске до 15, 000, а што су остали у земљи, ти се мораше крити и претопише се у туземце. Сервантес у овој глави говори о овом догађају, коме је био очевидац, и колико мора да извија, тек се види, да сажалева бедне гоњене Мориске.

исцеђене и сухе као слама, што утоли весеље, које су дотле показивали. Овда онда по који би узео Санча за десну руку и рекао би:

„Шпањол и Немец сви добар човек!“

А Санчо би одговорио:

„Добар човек, триста му мука!“

Па би ударио у смех читав сат, нити се тада и најмање сећао онога што му се догодило за његова губернаторства, јер докле се једе и пије, слабо маха имају бриге. Најпосле кад свршише с вином, почеше сви спавати, пруђивши се по истој трпези и трпежњацима; једини Рикоте и Санчо остадоше будни, пошто су више били јели и мање пили, те пошто се Рикоте и Санчо уклонише даље и посадише под једну букву, пустивши хаџије удубљене у слатку сну, Рикоте, не заносећи нимало на морискански, стаде му чистим кастилијанским језиком овако говорити:

„Ти знаш добро, о Санчо Панса, суседе и пријатељу мој, како је заповест и прогонство наређено од његовога величаства против мојих саплеменика у све нас улило страх и трепет; бар ја сам се тако поплашио, да ми се чинило, да се строгост казне извршила на мени и на мојој деци још пре рока, који нам је био остављен, да се селимо из Шпањолске. Удесим дакле, као паметан човек – свакако као који зна, да у одређену року мора отићи из куће у којој је и постарати се за другу, у коју ће да се усели – удесим, вељу, да ја сам одем из мога села без моје фамилије и да потражим, где ћу да их удобно одведем, а да не хитам, као што су остали одлазили; јер сам добро видео, а то су видели и сви наши старији људи, да ове наредбе нису биле тек претње, као што су некоји говорили, него прави закони, који се имају извршити у одређену року; а гонило ме је и то да верујем у ову истину, што сам знао опаке и махните намере, што су их наши имали и које су такве биле, да ми се чини, да је оно било божије мановеније, које је покренуло његово величаство да изврши такву смеону одлуку, не што бисмо сви ми били криви, јер нас има постојаних и правих кршћана, али их је тако мало, да се нису могли одупрети онима који то нису били, зато није добро било неговати змију у недрима, држећи непријатеља у кући. Једном речи, ми смо са праведним разлогом педеисани казном прогонства, коју неки држи да је мека и блага, али ми мислимо, да нам се страшнија није могла дати. Ма где да смо, ми плачемо за Шпањолском, јер најзад родили смо се у њој и она нам је природно отачаство; нигде не

нађосмо дочек који би био према нашој несрећи; и у Берберији и у свим крајевима Африке, где смо се надали да ћемо бити примљени, дочекани и поштовани, само нас већма врећају и злостављају. Нисмо знали добро, него тек кад смо га изгубили, и толика је жеља, коју тако рећи сви имамо да се вратимо у Шпањолску, да многи од њих, а много их је, који знају језик као ја, враћају се у њу и остављају онамо своје жене и децу без помоћи; толика им је љубав према њој, и сада разумем и искусио сам оно што се каже, да је слатка љубав к отачаству. Одох, како рекох, из нашега села, уђох у Француску, па ако су нас тамо и примили лепо, хгедох све да видим. Прођох у Талију, одох у Аламанију и ту ми се учини да се може живети са више слободе, јер јој становници не гледају на многе ситнице, сваки жеви како хоће, јер у већем њеном делу живи се са слободном савешћу. Купих кућу у једном селу близу Аукшпурка, па пристанем уз ове поклонике, који имају обичај да у Шпањолску долазе у велику броју сваке године, да походе њене светиње, јер ове држе за своју Инђију и за најсигурнију зараду и поуздан добитак. Тако рећи целу обиђу и нема села, из кога не изиђу сити и пијани, као што се каже, и бар са једним реалом у новцу, те при крају свога путовања накупе више од стотину шкуда, које промене у злато, па или у шупљим својим палицама, или између закрпа на својим расама, или мајсторијом како већ могу износе их из краљевине и односе усвој завичај код свих стража, које их на улицама премећу. Сад ми је намера, Санчо, да извадим благо, које сам оставио закопано, а то ћу моћи учинити без сваке опасности, јер је изван села, па ћу писати из Валенсије, или ћу и сам отићи до моје жене и деце који су у Алђерији, те удесити, како ћу да их превезем у какво француско пристаниште, а оданде да их одведем у Аламанију, где ћемо чекати оно што ће богу бити угодно да с нама учини; јер у кратко да ти кажем, Санчо, ја знам на сигурно, да су Рикота, моја кћи, и Франсиска, моја жена, католичке кршћанке, а ја ако и нисам баш у толико, тек сам више кршћанин него Мавар, и увек се молимо богу, да ми отвори очи разума и да ме упути како треба да му служим; а чему се чудим то је, што не знам, зсшто ми жена и кћи одоше у Берберију, а не у Француску, где су могле живити као кршћанке.“

На то одговори Санчо:

„Е, виш, Рикоте, биће да није стојало до њих, јер их је водио Хуан Тиопијејо, брат твоје жене, па како ће бити потпун Мавар, то је отишао, где му се најбоље свидело; и још ти могу казати, да бих рекао, да ћеш залуду ићи да тражиш то што си закопао, јер смо

чули, да су твоме шури и твојој жени узели многи бисер и многи златан новац, који су хтели да изнесу.“

„То може бити,“ рече Рикоте; „али ја знам, Санчо, да моју оставу нису дирали, јер им нисам казао, где је, бојећи се какве беде; па ако ћеш ти, Санчо, са мном да дођеш и да ми помогнеш да је извадимо и сакријемо, даћу ти двеста шкуда, којима ћеш моћи подмирити твоје потребе, а већ знаш да знам, да их доста имаш.“

„Бих то учинио,“ одговори Санчо, „али нимало нисам грабљив, јер да сам то, ево сам јутрос махнуо службу у којој сам могао позлатити зидове од моје куће и пре него прођу шест месеци јести на посуђу од сребра; те како због тога, тако и што мислим да бих учинио издају моме краљу, идући на руку његовим непријатељима, не бих ишао с тобом, па не да ми обећаш двеста шкуда, него дас ми сад положиш четиристотине.“

„А какву си службу оставио, Санчо?“ запита Рикоте.

„Оставио сам се губернаторства над једним островом,“ одговори Санчо, „и то над таквим, да бога ми нећеш таква наћи ни на три миље у околини.“

„А где је то острово?“ запита Рикоте.

„Где?“ одговори Санчо; „на две миље одавде и зове се острово Баратарија“

„Мучи, Санчо,“ рече Рикоте, „јер су острова у мору, а на копну нема острова.“

„Како да нема?“ одговори Санчо, „кажем ти, драги Рикоте, јутрос сам отишао оданде, а јуче сам у њему био губернатор за мој ћеф; ипак сам махнуо, јер ми се чини да је опасна ствар губернаторска служба.“

„А шта си добио у губернаторству?“ запита Рикоте.

„Добио сам то,“ одговори Санчо, „што сам видео, да нисам за губернатора, него за говедара, и што се у тим губернијама добије блага, да се то добија са губитком мира и сна, па и хране, јер у островима морају губернатори мало да једу, нарочито ако имају лекаре, који мотре на њихово здравље.“

„Ја те не разумем, Санчо,“ рече Рикоте; „али бих рекао да је све то лудо што говориш; јер ко би теби дао острова да њима управљаш? Зар у свету нема људи подобнијих од тебе за губернатора? Мучи, Санчо, а дођи к себи и промисли се, да ли ћеш

поћи са мном, као што ти рекох, те да ми помогнеш да узмем благо које сам сакрио, а заиста га је толико, да се може назвати благом, па ћу ти дати, да можеш живити, како ти рекох.“

„Већ сам ти казао, Рикоте,“ одговори Санчо, „да нећу; задовољи се, што те ја нећу одати, а настави свој пут у божије име, а пусти ме да ја идем својим путем, јер знам, да се праведна тековина изгуби, а неправедна пропада са својим господарем.“

„Нећу на тебе наваљивати, Санчо,“ рече Рикоте; „него реци ми, да ли си се налазио у нашем селу, кад ми је оданде отишла жена, кћи и шурак?“

„Јесам,“ одговори Санчо, „и могу ти казати, да ти је кћи изашла тако лепа, да су сви из села долазили да је виде и сви су говорили, да у свету нема више такве лепоте. Плакала је и грлила све своје другарице и познанице и који су год долазили да је виде, па их је све молила, да је препоруче богу и нашој госпи његовој матери, па је то чинила са толико осећања, да сам и морао плакати, а нисам никакав плачко; и бога ми, многи су имали вољу да је сакрију или да изиђу пред њу на путу и отму је, али их задржа страх да иду против краљеве заповести; а особито се највише за њу заузимао Дон Педро Грегорио, онај богати властелин што га ти знаш, за кога веле, да је много волио, те откако је отишла, никад више није се јавио у селу, и ми сви мислимо, да је отишао за њом да је отме, али досада ништа нисмо дознали.“

„Увек сам подозревао,“ рече Рикоте, „да тај витез милује моју кћер, али ослањајући се у врлину моје кћери, никад ми није задавало бриге, што сам знао да је милује; јер си већ чуо да кажу, Санчо, да ће Мориске ретко кад или никада упуштати се у љубав са кршћанима; а моја кћи, пошто је држим да се више брине да буде кршћанка него ли да се заљубљује, неће се осврта ти на чепање тога господина властелина.“

„Дај боже,“ одговори Санчо, „јер ни за једно не би било добро; па пусти ме да идем одавде, драги Рикоте, јер бих вечерас да стигнем тамо, где ми је господин Дон Кихоте.“

„Бог нека је с тобом, драги Санчо, а ено ми се и другови врпоље, јер је време да наставимо наш пут.“

И са тим се њих двојица изгрлише, Санчо појаха свога сивца, а Рикоте дохвати своју палицу и раставише се.

ПЕДЕСЕТ ПЕТА ГЛАВА

О томе, што се догодило Санчу на путу, и о другим стварима, које је вредно читати

Како се Санчо био задржао са Рикотом, то није могао онај дан да стигне у херцегов замак, него кад је био на полак миље од њега, ухвати га ноћ мало помрачна и суморна; али како је лето било, то није много марио за то, него сврне с пута са намером да дочека зору; а његова зла и несрећна коб хтеде, кад је тражио место, где би се боље сместио, да и он и сивац падоше у дубоку и мрачну провалију што је била између некаквих стародревних зидина, и у који је пар падао, мољаше се богу усрдно, мислећи да се неће зауставити, докле не доспе до преисподњих; али не би тако, јер нешто дубље од три хвата доспе сивац на дно и он се нађе на њему, не добивши никакве озледе или штете. Свуда се опипа по телу и задржа дисање, да би видео, није ли здрав, или гдегод повређен; а кад се виде здрав и читав целокупан, не пропусти одати хвалу нашем господу богу на указаној му милости, јер је у тврдо држао, да ће отићи на паранпарче. Такође опипа рукама по дуваровима од јаруге, да види, да ли би могао из ње изаћи без чије помоћи, али их свуда нађе стрме и без какве згоде, што Санча веома опечали, нарочито кад чу сивца, како се болно и тужно жали сиромах; а то није било никакво чудо, нити се сивац жалио без узрока, јер заиста није му добро било.

„Авај!“ рече на то Санчо Панса, „колики изненадни догађаји бивају на сваком кораку онима, који живе на овом трајавом свету. Ко би казао, да онај, који је јуче био постављени губернатор над једним островом и заповедао својим слугама и поданицима, данас ће се видети погребен у једној јарузи и да никога неће имати, који би му притекао, нити слуге и поданика, који би му пружио руку помоћи? Овде ћемо скапавати од глади ја и мој магарац, ако већ и пре тога не свиснемо, он што се угрувао и изломио, а ја од тешкога дерта; бар ја нећу бити тако срећан, као што је био господин Дон Кихоте од Манче, кад је сишао и спустио се у пећину оног опчињенога Монтезиноса, где је нашао, ко ће боље да га дочека, него ли у његовој кући, тако да изгледа, као да је имао постављену трпезу и намештену постељу. Тамо је он видео красне и пријатне ствари, а ја ћу овде на сву прилику видети жабе и змије. Тешко мени, на што ми изиђоше моје лудости и маште! Одавде ће ми изнети кости, кад небу буде угодно да ме нађу, голе, беле

и саструганe, а с њима и кости мога доброга сивца, одакле ће се можда дознати, ко смо, бар они који су чули, да се Санчо Панса никад није одвајао од свога магарца, нити његов магарац од Санча Пансе. И опет велим, куку нама! Јер наша зла срећа није хтела да умремо у наем завичају и међу нашима, где кад већ не би било лека нашој беди, свакако би се нашао ко би нас пожалио и у последњем часу наше свести заклопио нам очи! О друже и пријатељу мој, како сам те зло наградио за твоју добру службу! Опрости ми и моли се срећи што боље умеш, нека нас опрости овога белаја, у који смо обојица доспели, а ја ти обећавам, да ћу ти на главу метнути венац од лаворике, те ћеш изгледати као увенчан песник, и да ћу ти дати двоструке оброке.“

На тај начин вајкаше се Санчо Панса, а његов магарац слушаше га ништа не одговарајући; толика беше мука и невоља, у којој се сиромах налажаше. Најпосле пошто целу ону ноћ проведе у тужним жалбама и вајкању, дође дан и спрам његова видела и светлости виде Санчо, да је посве немогуће изаћи из овога почула без туђе помоћи, те стаде вајкати се и викати, да види, да ли га ко чује; али сва његова вика беше вика у пустињи, јер нигде онуда не беше никога, који би га могао чути, те сада држаше он себе за мртва. Магарац лежаше са њушком у вис, те га Санчо Панса намести на ноге, а једва се на њима могаше држати, па из бисага, које су искусиле исту судбину падања, извади комад хлеба и даде га свом магарцу, који то не прими ружно, а Санчо му рече, као да га разуме:

„Где се хлебац једе, ту се губе беде.“

У то угледа на једној страни од јаме један отвор, да се крозањ могаше провући човек, кад би се погнуо и скупио. Санчо Панса оде тамо и погнувши се провуче се онуда и виде, да је онамо пространо и широко, а то могаше да види, јер кроз оно што се могаше назвати кровомм, продираше један сунчев зрак, који је све осветљавао. И то виде, да се то шири и распростире у другу пространу шупљину; што кад виде, врати се тамо где му беше магарац, па са једним каменом стаде уклањати земљу с отвора, тако да га за кратко време прошири тако, да је лако могао проћи са магарцем, што и учини, те узевши га за улар, стаде ићи кроз ону пећину у напредак, да види, да ли ће наћи какав излазак на другој страни; каткад пролажаше кроз помрчину, без светлости, али никад без страха.

„Тако ми јакога бога!“ говораше у себи; „што је мени сад несрећа, то би мом господину Дон Кихоту било најлепша пустоловина. Ове јазбине и тамнице биле би њему

цветне градине и дворови Галијане [75], па би очекивао, да из ове помрчине и тескобе доспе на какву цветну ливаду; али ја несрећник, без памети и клонула духа, код свака корака мислим да ће ми се под ногама уједанпут отворити друга рупчага дубља него прва, која ће ме сасвим прогутати. Добра си, бедо, ако само једна дођеш."

На тај начин и у тим мислима учини му се да је прешао нешто преко пола миље, кад угледа нејасну светлост, која већ изгледаше, као да је од сунца, и од некуда долажаше, што беше знак, да је крај овоме, како се њему чињаше, путу на други свет.

Ту га оставља Сид Амет Бененцелија и враћа се да се занима Дон Кихотом, који весео и задовољан очекиваше међдан што ће да га подели са похититељем части кћери Доње Родригесовице, којој је мислио да исправи кривду и увреду, коју су јој злонамерно били нанели.

Елем, деси се, да једно јутро изађе да се вежба и окуша у оном, што ће имати да чини у борби, у којој се надаше да ће се сутра дан видети, па пустивши у кратку затрку Росинанта, доспе овај са својим ногама тако близу неке јамурине, да би морао у њу пасти, да витез није снажно затегао узде. Најзад задржа га, те не упаде, па пришавши ближе а не силазећи с коња, гледаше у дубљину, а докле је гледао, чу из ње вику, па слушајући пажљиво, могаше да разазна и разуме, да онај који је викао говораше:

„Хеј, тамо горе! Има ли крштена душа да ме чује? Или какав милостиван витез, који би пожалио грешника жива у гробу? Једног разгубернаторена губернатора?"

Дон Кихоту учини се да чује глас Санча Пансе, чему се зачуди и препаде се, па дигнувши глас што је већма могао, рече:

„Ко је то тамо доле? Ко то тужи?"

„А ко ће бити овде, или ко ће да тужи," одазваше му се, „него злосрећни Санчо Панса, поради његових грехова и на његово зло губернатор острова Баратарије, бивши коњушар славнога витеза Дон Кихота од Манче."

Чувши ово Дон Кихоте, још се већма удиви и препаде, јер му паде на ум, да ће Санчо Панса бити умро и да му се душа ту мучи, па вођен том помишљу, рече:

---

[75] Према предању, била је Галијана кћи арапскога цара, којој је отац Гадалиф саградио дивне дворе на обали Тага. И данас имају тамо развалине, које зову Галијанин двор.

„Преклињем те свим оним, којим могу да те преклињем као католик и кршћанин, да ми кажеш, ко си; па ако си душа на мукама, реци ми, шта да чиним за тебе; јер на овом свету, то ћу такође помагати и притицати и невољнима у другом свету, који сами себи не могу да помогну.“

„На тај начин,“ одазваше му се, „ви који ми говорите мора да сте господин Дон Кихоте од Манче, па и по самом гласу не може нико друга бити.“

„Ја јесам Дон Кихоте,“ одговори Дон Кихоте, „онај коме је завет да притиче и помаже у невољи живима и мртвима; зато кажи ми, ко си јер ме бацаш у чудо, јер ако си мој коњушар Санчо Панса а умро си, ако те нису ђаволи однели, него си по милосрђу божијем у пургаторији, то наша света мати црква католичанска римска има довољно средстава да те опрости мука у којима си, а ја ћу према мојем могућству од моје стране код ње потрудити се; зато једанпут изјасни се и кажи, ко си.“

„Тако ми бога,“ одазваше се, „и тако ми рођења чијег год хоћете, кунем вам се, господине Дон Кихоте од Манче, да сам ја ваш коњушар Санчо Панса и да свога века још никад нисам умро, него сам махнуо моју губернију са разлога и послова, за које се хоће више времена да вам их кажем, па сам ноћас упао у ову рупчагу, у којој лежим, а сивац са мном, који ме неће терати у лаж, јер за боље веровање ево га овде са мном.“

А сувише, не иначе но као да је магарац разумео оно што је Санчо казао, јер у тај пар стаде ревати тако горопадно, да се орила цела пећина.

„Славан сведок,“ рече Дон Кихоте; „познајем то њакање, као да сам га ја родио, а чујем твој глас, драги Санчо; причекај ме, а ја одох у херцегов замак, који је ту близу, па ћу да доведем, ко ће да те извуче из ове јаме, у коју си морао упасти са твојих грехова.“

„Идите, господине,“ одговори Санчо, „и вратите се што пре, тако вам бога, јер не могу више да издржим да сам овде жив у гробу, него хоћу да умрем од страха.“

Дон Кихоте остави га и оде у замак да каже херцезима збитије Санча Пансе, чему се ови не мало удивише, премда су могли да разумеју, да је морао пасти у отвор онога јарка, који је тамо био начињен у незапамћено време; али не могоше да схвате, како је оставио губернаторство, а да они нису извештени о његовом доласку. Најпосле, како се

прича, однесоше ужета и пајване и помоћу многих људи и велике муке извукоше сивца и Санча Пансу из онога мрака на сунчеву светлост. Један ђак виде га и рече:

„Тако треба из њихових губернија да долазе сви рђави губернатори, као што долази овај грешник из дубљине понора, мртав гладан, блед и без игде ичега, како ми се чини.“

Санчо га чу и рече:

„Има осам или десет дана, брат пањкало, како сам почео управљати островом, које су ми дали, и за то време нисам се хлеба најео ни за један час; за то време гонили су ме лекари, и непријатељи су ми поломили кости; нити имадох каде да примам дарове, ни да купим дажбине; па кад је тако, као што јесте, нисам заслужио, рекао бих, да тако одлазим; али човек предлаже, а бог располаже; а бог најбоље зна и шта је за кога добро; па какво време, онако бреме; а нико нека не каже, ову воду нећу пити, јер где се мисли да има сланине, има ножа; а бог ме разуме, па доста, и више ништа не кажем, ако бих и могао.“

„Немој да се једиш, Санчо, нити да се љутиш на те речи, јер томе никад не би било краја; дођи ти само са чистом савешћу, а они нека говоре шта хоће, а ко би хтео да веже језике клеветницима, тај би исто чинио, као кад би пољану хтео вратима да затвори. Ако губернатор изађе богат из своје губерније, кажу зањ, да је лупеж; изађе ли сиромашан, веле, да није био ни за што и да је без памети.“

„На тај начин,“ одговори Санчо, „мене ће сад држати пре за глупака, него ли за лупежа.“

У такву разговору стигоше окружени многом дечурлијом и другим многим људима у замак, где на доксату већ беху херцег и херцегиња, ишчекујући Дон Кихота и Санча, који не хте пре попети се до херцега, докле прво није сместио сивца у коњушници, јер рече, да је на ноћишту врло зло провео ноћ; а за тим попе се да види своју госпоштину, пред којом клече на колена и рече:

„Ја, господо, пошто је тако хтело ваше господство, без сваке моје заслуге отишао сам да управљам вашим островом Баратаријом, у које сам дошао го и го сам изишао, нити губим, нити добијам. Да ли сам управљао добро или рђаво, ту имам доста сведока, који ће казати што им воља. Ја сам рашчишћавао двоумице, пресуђивао сам распре, а вазда мртав гладан, јер је тако хтео доктор Педро Ресио родом од Тиртеафуере, островљански и

губернаторски лекар. Непријатељи ударише ноћу на нас и пошто су нас били зло притеснили, они из острова веће, да су излегли слободни и са победом храброшћу моје мишице; онако их бог помиловао, како истину зборе! Једном речи, за то време ја сам обидовао терете и обавезе, које има да сноси губернатор, па сам од своје стране нашао, да их моја рамена не могу да понесу, нити је то терет за моја леђа, нити су стреле за мој лук; и тако пре но што би губернаторство мене напустило, ја сам напустио губернаторство, и јуче ујутру оставио сам острово, како сам га затекао, с истим улицама, кућама и крововима, који су тамо били, кад сам уњ ушао. Нисам тражио зајма ни од кога, нити сам се плео у какве добитке; па и ако јесам мислио дас издам неке корисне наредбе, нисам издао ни једну, бојећи се да неће бити набљудоване, што је исто та се издале, или не издале [76]. Отишао сам из острова, како рекох, без друге пратње, осим мога сивца; пао сам у једну јаругу, којом сам ишао даље и даље, докле јутрос спрам сунца не угледах њен излазак, али нисам оданде изишао тако лако, јер да ми небо не посла мога господина Дон Кихота, остадох тамо до судњега дана. И тако, господо херцеже и херцегињо, ево вам вашега губернатора Санча Пансе, који је за десет дана свога губернаторства то добио, да је увидео, да никако не би више хтео да је губернатор, не у једном острову, него ни над целим светом; па са том намером љубим вам ноге и као оно што деца кад се играју, па веле: устај одатле и седи овде, тако и ја скачим из губернаторства и прелазим у службу мога господина Дон Кихота, јер најзад, ако и једем код њега хлеб презајући, тек се наједем, а ја кад се наједем, свеједно ми је, била мрква, или јаребице.“

С тиме доврши Санчо своју дугу беседу, а Дон Кихоте непрестано стрепљаше, да ће казати тисуће глупости, када пак виде, да је прошло о тако мало, у себи захвали богу; а херцег загрли Санча и рече му, како му је врло тешко, што је тако брзо махнуо губернаторство; али да ће он већ удесити, да му се у његовој држави даде друга служба са мање терета и са више користи. И херцегиња га загрли и заповеди да га добро негују, јер му се видело да је изломљен и сустао.

ПЕДЕСЕТ ШЕСТА ГЛАВА

[76] Ово изгледа да се не слаже с оним што је речено у 51. глави, да у Баратарији и данас држе уредбе великога губернатора Санча Пансе. Али је Сервантес без сумње хтео овде да куцне шпањолску владу, која је издавала пуно закона и уредаба, а није их могла и да изврши.

О нечувеној и донде невиђеној борби између Дон Кихота од Манче и локаја Тосилоса у одбрани кћери дуење Доње Родригесовице.

Херцег и херцегиња нису се кајали, што су начинили ону шалу са Санчом Пансом, кад су му дали губернију, тим мање, што је исти дан дошао њихов дворски управитељ и потанко им причао тако рећи све што је Санчо говорио и творио оних дана; најпосле им описа јуриш на острову и Санчов страх и његов одлазак, што им причини не мало уживања.

За тим казује повест, како је дошао дан за одређени мегдан, те пошто је Херцег био не једанпут упућивао свога локаја Тосилоса, како треба да се влада са Дон Кихотом, те да га победи, али да га нити убије, нити да га рани, заповеди, да се са копаља скине гвожђе, рекавши Дон Кихоту, да му кршћанство, које он много цени, не допушта да се овај мегдан обдржи са таквом опасношћу по живот, него нек се задовољи тиме, што му је дао у својој земљи слободно поље, макар да је то противно закључку свете концилије, који забрањује такве мегдане, зато и не може пустити да се овај љути бојак изведе у свој сверепости. Дон Кихоте рече, нека његова преузвишеност расположи у овој ствари, како буде благоизволила, а он ће се у свему повиновати.

Кад дакле дође страшни дан и пошто херцег беше наредио, да се испред просторије замачке начини пространа бина, на којој ће бити судци од борбе, као и женске, мати и кћи, које се жале, искупио се из свију околних места и села небројени свет, да види овај нови мегдан, ког у оном крају нико није ни видео ни чуо, ни који су живи, ни који су били умрли.

Први који дође у поље и у одређени простор беше мађистар од церемоније, који прегледа поље и цело га обиђе, да не би у њему било какве преваре, или какве скривене ствари, о којој би се могло спотаћи и пасти; за тим дођоше обе женске и посадише се на своја места, увијене у своје копрене до очију, па и до груди, показујући не малу узбуђеност, пошто је Дон Кихоте био већ у огради. Мало за тим, праћен многим трубама, показа се од једне стране онога простора на голему коњу, под којим се земља тресаше, велики локај Тосилос, са спуштеном решетком на шлему и сав утрентан у јак и светао оклоп. Коњ се виђаше да је од Фризије, крупан и жераваст; на свакој нози имаше по

перајицу од длаке. Храбри борац долажаше добро научен од његовога господина херцега, како ће да се влада са храбрим Дон Кихотом од Манче, и беше опоменут, да га никако не убије, него да гледа да избегне први сукоб, како би избегао опасност његове смрти, која би била извесна, кад би се на сав мах ударили. Он обиђе поље и кад дође тамо, где су биле женске, застаде да мало погледа у ону, која га искаше за мужа.

Мађистар од мегдана позва Дон Кихота, који већ беше дошао на поље, и уз Тосилоса говораше са женскињама, питајући их, да ли саизволевају, да им се за њихово право бори Дон Кихот од Манче. Оне рекоше да саизволевају и да све што он у том буде учинио, оне одобравају, потврђују и признају. Међу тим већ се беху херцег и херцегиња наместили на једном доксату, који гледаше на ограду, а ова сва беше окружена небројеним светом, који очекиваше да види донде невиђену страшну битку. Услов беше за борце, ако Дон Кихот победи, да се његов противник има оженити кћерју Доње Родригесовице; ако ли пак буде побеђен, његов противник да је разрешен од речи, коју је био дао, и да не даје више никакво задовољење.

Мађистар од церемонија раздели међу њима сунце и намести обојицу свакога на место, где ће да стоји. Ударише бубњеви, испуни се ваздух трештањем труба, задркта земља под коњским ногама; срца у гледалачке гомиле успренуше, једни стрепише, други се надаше добру или рђаву исходу ове ствари.

Најзад препоручивши се од свега срца нашем господу богу и сењори Дулсинеји од Тобоза, Дон Кихоте очекиваше да му се даде коначни знак за нападање; али наш локај премишљаше друге мисли; он премишљаше оно што ћу сад да кажем.

Чини се, да кад је погледао своју душманку, она му се допала да је најлепша женска што је икад видео свога века; а онај слепи деран, кога у том послу обично зову Амором, не хте да пропусти прилику, која му се дала да тријумфује над једном локајском душом и да је стави на списак својих трофеја; и тако дошуња се до њега, да га нико не опази, па бедном локају пусти од леве стране једну стрелу дугачку два пуна лакта и скроз прободе му срце; а то могаше сасвим лепо да учини, јер је Амор невидован, па долази и одлази где му је воља, нити га ко пита за рачун од његових дела. Елем кад даше знак за нападање, наш локај беше сав занесен, мислећи на лепотицу, коју већ беше начинио власницом његове слободе, те тако и не чу глас трубе, као што је било са Дон Кихотом,

који чим га је зачуо, већ и навали и у целом трку, који допушташе Росинанте, залети се на свога противника, а добри његов коњушар Санчо, кад га виде да се кренуо, повика:

„Бог те водио, дико и цвете тумараћих витезова! Бог ти дао победу, јер је разлог на твојој страни!“

А Тосилос ако је и видео Дон Кихота да на њега иде, не макну се са свога места, него викну мађистра од мегдана, који кад дође да види шта ће, рече му:

„Господине, није ли овај мегдан за то, да бих се ја оженио или не оженио оном госпођицом?“

„Тако је,“ одговори му.

„Е онда ја,“ рече локај, „бојим се за моју савест и много бих је оптеретио, кад би се овај мегдан држао; и зато велим, да себе сматрам као побеђена и да сам готов да се одмах оженим оном госпођицом.“

Мађистар од мегдана зачуди се на Тосилосове речи, па како је био један од оних, који су били посвећени у ту ствар, то му не знаде ништа одговорити. Дон Кихоте застаде у по свога трка, кад виде, да његов противник не иде на њега. Херцег не знађаше повод, зашто се не почиње бој, али му мађистар од мегдана оде и објасни, шта је Тосилос казао, на што се он веома зачуди и разљути.

Докле је то тако било, Тосилос оде онамо, где је била Доња Родригесовица, и рече велегласно:

„Госпођо, ја сам вољан да се оженим вашом кћерју и не марим да свађом и кавгом оно добијем, што могу да добијем мирно и без опасности по живот.“

Ово чу храбри Дон Кихоте и рече:

„Кад је тако, онда сам ја ослобођен и разрешен од мога обећања; нека се узму у добри час, па кад му је бог даје, нека му је благослови свети Петар.“

Херцег беше сишао на замачко поље и пришавши Тосилосу, рече му:

„Је ли истина, витеже, да себе сматрате за побеђена, те гоњени својом плашљивом савешћу да сте готови да се ожените оном госпођицом?“

„Јесте, господине,“ одговори Тосилос.

„Врло добро ради он,“ примету ту Санчо Панса, „јер што ћеш да мишу даш, мачки подај, па више бриге немај.“

Тосилос се мучаше да скине шлем и мољаше да му што пре помогну, јер не може више да дише и не може више да издржи толико у тој тесној крлетци. Брзо му га скинуше и откри се и указа његово локајско лице. Када то видеше Доња Родригес и њена кћи, стадоше викати:

„То је превара! Превара је! На место мога правога мужа подметнули су нам Тосилоса, локаја господина херцега! Правду у име божије и краљево против толике пакости, да не рекнемо нитковлука!“

„Немојте, сењоре, да се бринете,“ рече Дон Кихоте, „јер то нити је пакост, нити нитковлук; а ако је, није томе узрок херцег, него они зли волшебници, који ме гоне, који завидећи, ако бих ја задобио славу ове победе, преокренули су лице вашега мужа у лице онога, који је, велите, херцегов локај. Примите мој савет и у пркос мојим непријатељима пођите за њега, а то је без сваке сумње онај исти, кога бисте ви да добијете за мужа.“

Херцег, који ово чу, код све своје љутине мало што не прсну у смех, те рече:

„Ствари, које се дешавају господину Дон Кихоту, тако су необичне, да сам готов да верујем, да овај мој локај није то; али ми ћемо да употребимо ово лукавство и мајсторију: ако је по вољи, одгодићемо венчање на петнаест дана, а овога овде притворићемо, који нас држи у сумњи, па ћемо међу тим видети, хоће ли се вратити свом пређашњем облику, јер не може толико трајати пизма, што је волшебници имају спрам Дон Кихота, а нарочито кад им ове мајсторије и преиначавања слабо помажу.“

„О, господине!“ рече Санчо, „ код тих поганаца већ је ушло у обичај, да преокрећу једне ствари у друге, које се тичу мога господина. Једнога витеза, кога је ту скоро победио и звао се од Огледала, преокренуше у облик бакалара Сансона Караска, родом из нашега села и великог пријатеља нашега; а сењору Дулсинеју од Тобоза преокренули су у сељанку, па зато мислим, да ће овај локај умрети и живити као локај целога свога века.“

На то ће рећи кћи Родригесовице:

„Био сад ко му драго тај што ме проси, ја му захваљујем, јер волија сам бити законита жена једном локају, него ли наложница и преварена од једнога племића, премда онај, који ме је преварио, и није племић.“

Укратко, сви ови разговори и послови свршише се тиме, да Тосилос би притворен, докле се не види, на што ће изаћи његово предугојачење. Сви присудише победу Дон Кихоту, а већина их беше зловољна и нерасположена, што се тако изгледани борци нису позајмице исекли, као оно што дечурлија нису весела, кад онога не обесе, као што су се надали, него кад му опрости или противник или суд. Народ се разиђе, херцег и Дон Кихоте врате се у замак, Тосилоса закључаше, Доња Родригесовица и њена кћи беху што задовољније, видећи да ће се овако или онако та ствар свршити сватовима, а Тосилос се не надаше другом чему.

ПЕДЕСЕТ СЕДМА ГЛАВА

У којој се казује, како се Дон Кихоте опростио са херцегом, и шта му се десило са домишљатом и смеоном Алтисидором, херцегињином девицом.

Већ се учини Дон Кихоту, да ће добро бити да се остави толике беспослености, као у којој се налажаше у овоме замку, јер мишљаше да много греши од своје стране, што се затворио те дангуби у бескрајњим свечаностима и весељу, које ова госпоштина удешаваше за њега, као тумараћег витеза, па му се чињаше, да ће морати небу давати одвета због те беспослености и затворености, зато једнога дана заиска од херцега допуштење да може ићи. Они му га дадоше са знацима, како им је особито жао што их оставља. Херцегиња предаде Санчу Панси писма од његове жене и он се заплака на њих и рече:

„Ко је мислио, да ће тако велике наде, као што су се родиле у срцу моје жене Терезе Пансе на вест о моме губернаторству, да се заврше тиме, што ћу опет да се вратим мучним пустоловинама мога господина Дон Кихота од Манче? Ипак ми је право, што видим, да се моја Тереза владала како се пристоји, па је херцегињи послала жир, а да га није послала, бих се баш љутио, што би се она показала незахвална. Што ме теши, то је, да

се овај дар не може назвати подмићивањем, јер кад га је она послала, ја сам већ био губернатор, а то треба да они, који су примили какво доброчинство, себе покажу захвалне, ако ће бити и ситницом. Укратко да кажем, го сам отишао на губернију и го излазим из ње, и зато могу казати са мирном савешћу,а то није мало: го сам се родио, го сам остао, нити што губим нити добијам.“

Овако говораше Санчо у себи на дан од поласка; а Дон Кихоте, пошто се беше опростио једно вече раније са херцезима, полазећи једно јутро појави се оружан на замачкој пијаци. Са доксата сви га људи у замку посматраше, па и херцези изиђоше да га виде. Санчо беше на свом сивцу са својим бисагама, торбом и зајиром, веома задовољан, јер херцегов дворски управитељ, онај што је Трифалду приказивао, беше му дао кесицу са две стотине златних шкуда на трошак на путу, а то Дон Кихоте још није знао. Докле га тако, како рекосмо, сви гледаше, у једанпут између осталих херецегињиних дуења и девица, које га посматраше, диже глас несташна и домишљата Алтисидора и тужно му проговори:

Послушај ме, али витеже,
Па задржи мало узде,
Нити цакај по бокови
Твог нетимареног коња.

Ти не бежиш, неверниче,
Од отровне присојкиње,
Него бежиш од јагњета,
Које још не чупка траву.

Обман'о си, о немани!
Најкраснију девојчицу,
Какву нема ни Дијана,

Нит' Венера такву знаде.

Крут Бирено,[77] бежећив Енеја,

Пратио те Варава, свако зло те снашло!

У канџама твојих шака

Носиш, безбожни носачу!

Срце једне покорнице.

Срце нежне љубавнице.

Носиш три спаваће капе

И подвезу са ножице,

Бела која је и глатка,

Као мрамор са Пароса.

И уздаха две хиљаде

Носиш, који да су огањ,

Спалили би две хиљаде

Троја, кад би их било.

Крут Бирено, бежећив Енеја,

Пратио те Варава, свако зло те снашло!

Твоме Санчу коњушару

Нек је срце тако тврдо,

[77] У *Манитом Орланду* у 10. песми Бирено оставља своју љубавницу на пусту острову, а она кад се пробудила, проклиње неверника, као оно Дидона Енеју, или Аријадна Тезеја на острову Наксу.

Да са твоје Дулсинеје

Никад чини не скину се!

Нека за кривицу твоју

Она бедница искија:

Јер за грешне праведници

Често пате међу нама.

Нек се несрећом прометну

Најсрећнија твоја дела,

А сном твоје уживање,

Заборавом твоја верност!

Крут Бирено, бежећив Енеја,

Пратио те Варава, свако зло те снашло!

Нек те знаду неверника

Од Севиље до Марчене,

Од Гранаде све до Лохе,

Од Лондона до Англије!

Ако ли се играш карте,

Било ломбра, ил' пикета,

Не имао никад краља,

Па ни кеца, ни седмице!

А жуљеве када сечеш,

Крв нека ти из њих врца

А кутњаке када вадиш,

Шкрботине остале ти!

Крут Бирено, бежећив Енеја,

Пратио те Варава, свако зло те снашло!

Докле се овако, како рекосмо, жаљаше тужна Алтисидора, посматраше је Дон Кихоте, па ништа јој не одговоривши, окрену се Санчу и запита га:

„Тако ти дедови били у рају, драги Санчо! Преклињем те, право ми кажи, да ниси случајно повео спаваће капе и подвезе, које помиње ова заљубљена девица?“

На што Санчо одговори:

„Јесте, носим три спаваће капе, али подвезе немам ни од корова.“

Херцегиња се зачуди Алтисидорину несташлуку, јер ако је и држала за смеону, веселу и несташну, ипак не у такву степену, да се упусти у такве несташлуке; па како није била напред спремљена за ову шалу, то јој чудо беше тим веће. Херцег хоћаше да шалу и боље развије, па рече:

„Господине витеже, мени се чини да није лепо, да после тако лепа дочека, који вам се указивао у овом моме замку, ви сте се усудили да понесете у најмању руку три спаваће капе, а можда још и подвезе моје собарице; то су знаци ружна срца, и ствари, које не одговарају вашој слави; зато вратите подвезе, иначе вас позивам на бој на живот и смрт, не бојећи се да ће ми пакосни волшебници предругојачити или преокренути лице, као што су учинили са лицем мога локаја Тосила, онога што је вама изишао на мегдан.“

„Да не да бог,“ одговори Дон Кихоте, „да ја трзам мој мач на вашу пресветлу личност, од које сам примио толике милости; капе ћу вратити, јер Санчо каже, да су у њега, а подвезице не могу вратити, јер нити сам их ја добио, нити он; а ако та ваша девица буде хтела завирити у своје буџаке, зацело ће их наћи. Ја, господине херцеже, никад нисам

био крадљивац, нити мислим то да будем мога века, ако бог не скине са мене своју руку. Ова девица говори, како вели, као заљубљена, а томе ја јој нисам крив, па зато немам рашта ни да је молим да ми опрости, ни њу, ни вашу преузвишеност, коју молим, да о мени има лепше мишљење и да ми наново даде допуштење да могу поћи.“

„Нека вам га бог даде тако лепо, господине Дон Кихоте,“ рече херцегиња, „да увек чујемо добре гласе о вашим подвизима, па пођите збогом, јер што се више задржавате, тим већма умножавате огањ у срцима девојака, које вас гледају: а ову моју ја ћу тако казнити, да одсада неће прекардашивати ни погледом, ни речима.“

„Само још једну да ме послушаш и не више, о храбри Дон Кихоте,“ рече сад Алтисидора, „а то је, да те молим да ми опростиш због крађе подвезица, јер тако ми бога и душе ми, ја сам их подвезала, али сам се изгубила, као онај што је јахао на магарцу, а овамо га је тражио.“

„Зар нисам казао?“ рече Санчо; „таман ћу ја крити крађу, јер да сам то хтео да чиним, без по муке могао сам то у згоди чинити, кад сам био губернатор.“

Дон Кихоте приклони главу и поклони се херцезима и свима присутнима, па окренувши Росинанта, праћен Санчом на сивцу, оде из замка, упутивши се у Сарагосу.

ПЕДЕСЕТ ОСМА ГЛАВА

У којој се казује, како су на Дон Кихота навалиле толике пустоловине, да једна другој нису дале ока отворити.

Кад се Дон Кихоте виде у отворену пољу, слободан и без љубавних напада Алтисидориних, учини му се да је у својој средсреди, и да му се дух обнавља, да би наставио изнова дело свога витештва, те окренувши се Санчу, рече:

„Слобода, Санчо, један је од најдрагоценијих дарова, које су небеса дала људима; с њом се не може упоредити благо што је закопано у земљи и што га море покрива; за слободу, исто као и за част, може и треба да се жртвује и живот; а као њена противност, ропство је највеће зло, које може да снађе људе. То кажем, Санчо, што си добро видео оно

благовање и изобиље, које смо имали у том замку што смо га оставили; али у по оних одабраних обеда и онога расхлађенога пића мени се чињаше да сам стављен на муке од глади, јер нисам то уживао с оном слободом, с којом бих уживао, кад би моје било; јер обавезе због захвалности на примљеним доброчинствима и милостима окови су, који не дају души слободнога маха. Благо оном, коме је небо дало комад хлеба, а да није обавезан коме другом на томе захваљивати, до ли самоме небу.“

„Ипак,“ примети Санчо, „код свега што сте ми казали, није лепо да без захвалности од наше стране будемо на две стотине златних шкуда, које ми је у једној кесици дао херцегов дворски управитељ и које као поткрепљење носим на срцу за сваки случај, јер нећемо увек наилазити на замке, где ће нас угостити, него ћемо каткад наићи на какве крчме, где ће нас батинати.“

У овом и другом разговору идоше скитнице витез и коњушар, кад прешавши нешто преко једне миље, угледаше на трави једне ливадице до дванаест људи у сељачком оделу, где на својим огртачима једу. Уза се имаху као беле поњаве, којима покривене беху неке ствари, а беху усправљене и затегнуте и поређане у извесну растојању. Дон Кихоте приђе онима, који су јели, и пошто их прво учтиво поздрави, запита их, шта имају под оним поњавама. Један од њих одговори:

„Господине, испод ових поњава имамо неколико кипова у релијеву и извајаних, који ће доћи на олтар што га правимо у нашем селу; носимо их покривене, да не би посукнули, а на раменима, да се не би сломили.“

„Ако бисте хтели,“ на то ће Дон Кихоте, „ја бих желео да их видим, јер кад се кипови носе са толиком пажњом, онда без сумње морају бити лепи.“

„Те како су лепи,“ одговори онај, „иначе не би толико стали, јер заиста ниједан није стао мање од педесет дуката; а да се уверите да је тако, чекајте, па ћете сами видети својим очима.“

Па престаде јести и устаде, па скиде застор са прве слике, која приказиваше светога Ђурђа на коњу с аждајом увијеном код ногу и копљем забоденим у њену чељуст, с изразом одважности, с којим га обично пишу. Цела слика не иначе но као горијаше у злату, штоно реч. Кад је Дон Кихоте виде, рече:

„Овај витез био је један од најбољих скитиница што га је имала божанска војска; звао се Дон Свети Ђурађ и нарочито је био бранич девица. Да видимо другу.“

Човек је отвори и показа се да је свети Мрата на коњу, како дели плашт са сиромахом; а Дон Кихоте чим га опази, рече:

„И овај витез био је један од кршћанских пустолова, а мислим да је био више дарежљив, него ли храбар, као што можеш да видиш, Санчо, јер дели плашт са сиромахом и даје му половину; а мора да је тада била зима, јер како је био милостивна срца, био би му дао и сав плашт.“

„Не мора баш то бити,“ рече Санчо, „него ће се бити држао пословице која каже: ако ћеш да даш и имаш, ваља рачунати да знаш.“

Насмеја се Дон Кихоте и замоли да скину другу плахту, испод које указа се слика патрона од Шпањолске на коњу, са крвавим мачем, вијајући Мавре и газећи по њиховим главама, што кад виде Дон Кихоте, рече:

„И ово је витез из христове војске, зове се Дон Свети Дијего Матаморас[78], један од најхрабријих светаца и витезова што их је било у свету и што их сад има у рају.“

За тим скинуше другу плахту и видеше да је покривала светога Павла, како је пао са коња, са свима околностима, које се обично пишу на сликама његовог обраћења. Кад га виде тако као жива, да изгледаше, као да Христос говори, а Павле да одговара, рече Дон Кихоте:

„Овај је био највећи противник, што га је у своје време имала црква нашега господа бога, и највећи њен бранитељ, што га је икад имала; тумарећи витез за живота, а светац смеран после смрти, неуморан делатељ у винограду господњу, учитељ народима, коме су небеса била школа, а учио га је и упућивао сам Исус Христос.“

Није више било слика, зато заповеди Дон Кихоте да их наново покрију, па рече онима који их носише:

„Е браћо, држим за добро знамење, што сам видео оно што сам видео, јер ови светитељи и витезови раде оно што и ја радим, а то је да су носили оружје; само је разлика

[78] Свети Јаков, утаманитељ маварски.

између мене и њих, што су они били светитељи и борили су се на божански начин, а ја сам грешник и борим се на начин човечански. Они су задобили небо силом мишице, јер небо трпи силу, а а досад још не знам, шта сам задобио силом мојих подвига; али ако ми се Дулсинеја од Тобоза опрости мука у којима је, и поправи ми се срећа и усаврши умље, можда ћу управити моје стопе другим путем, а не којим сад идем.“

„Бог те чуо, а грех био глух!“, рече Санчо ту.

Људи се чудише и прилици Дон Кихотовој и његовим речима, ако ни половину нису разумели што је говорио. Довршише јело, упртише своје слике и опростивши се са Дон Кихотом, пођоше даље.

Наново се удиви Санчо ономе што му је господин знао, као да га никад није познавао, јер му се чињаше, да у свету није било повести ни догађаја, што их он не би знао на изуст, па му рече:

„Ваистину, драги мој господине, ако се ово, што нам се данас догодило, може назвати пустоловином, онда је то једна од најпријатнијих и најслађих што су нам се десиле за целога нашега тумарања; из ње смо изашли без страхоте и без икаквих батина, нити смо се машали мача, нити смо падали на земљу, нити смо остали гладни; благословен нека је бог, који је дао, да то видим мојим очима!“

„Добро велиш, Санчо,“ рече Дон Кихоте; „али ваља да имаш на уму, да нису времена иста, нити теку на исти начин, и оно што прости људи обично зову знамењем, ако се не оснива на каквом природном разлогу, мудар ће га држати и сматрати као срећан догађај. Нека који од тих сујевераца порани и изиђе из куће, па нека се сретне са фратром од реда блаженога светога Фрање, као да се срео са грифом, окрене леђа и враћа се кући. Каквом Мендоси просула се со на трпези, па му се по срцу проспе сета, као да је природа дужна да даје знамења од будућих несрећа са стварима никаквим, као што су поменуте. Паметан и крштен човек неће по трицима судити о ономе, шта смера небо. Сћипион дошао у Африку, спотакне се скачући на земљу и његови војници сматрају то као кобно знамење; али он загрли земљу и рече: Нећеш ми утећи, Африко, јер сам те ухватио рукама. И тако, Санчо, пошто сам наишао на ове слике, држим за најсрећнији случај.“

„И ја тако мислим,“ одговори Санчо, „па бих хтео да ми кажете, зашто Шпањолци кад хоће да почну бој веле, призивајући онога светога Дијега Матамораса: Сантјаго и склопи се Шпањолска? Зар је Шпањолска отклопљена, те да је треба склопити? Или каква је то церемонија?“[79]

„Баш си прост, Санчо,“ одговори Дон Кихоте, „јер видиш, тога великога витеза са црвеним крстом дао је бог Шпањолској да јој буде покровитељ и заштитник, нарочито у љутим бојевима, што су их Шпањолци имали са Маврима, па зато га призивају и зову, као свога бранича, у свима својим биткама које почињу, а много пута видели су га у боју јасно, како удара, разгони, уништава и тамани авгаранске чете; а о тој истини могао бих ти навести многе примере, који се описују у достоверним повестима шпањолским.“

Санчо окрену говор и рече:

„Чудим се, господине, безобразности оне Алтисидоре, херцегињине девојке; биће баш да је поштено ранио и пробуразио онај што га зову Амор, за кога веле, да је слепо дериште, па ако је крмељив, или боље рећи слеп, тек он узме на нишан срце, ако ће бити и најмање, па га погоди и пробије својим стрелама скрожђу. И то сам слушао да кажу, да се љубавне стреле поломе о стидљивост и смерност девојачку; али код ове Алтисидоре као да се још већма зашиље, а не да се поломе.“

„Ваља да знаш, Санчо,“ рече Дон Кихоте, „да љубав не зна за обзире, нити се у свом поступању осврће на пределе разума, него је таква, као и смрт, те напада високе краљевске дворове, као и пастирске ниске колебе, а кад сасвим обузме какву душу, прво јој је, да је лиши зазора и срамоте, па тако Алтисидора лишена тога, изјавила је своје жеље, чиме је у мом срцу изазвала пре негодовање, него ли сажаљење.“

„Та то је претерана бездушност!“, викну Санчо, „нечувена незахвалност! Што се мене тиче, ја бих се предао и покорио на најмању њену заљубљену реч. Ех, курвин сине! Па какво је то срце од мрамора, каква ли утроба од гвожђа и каква душа од кумсала! Него не могу да разумем, шта је та девојка видела у вама, што је толико савладало и покорило. Где је лепота, где чилост, где милокрвност, где ли лице, шта ли је у тим стварима свакој за

[79] *Santiago y cierra España*! То ће рећи буквално: Свети Јакове, и удри, Шпанијо! Реч *cerrar* значила је пре у шпањолском нападати (*manus conserere*, стиснути песнице за нападање), али је после остало само значење стиснути, стиснути се, и отуда горње Санчово титрање речима.

се и свима укупно нашла да се заљуби? Јер збиља и ваистину, толико пута стао сам и гледао сам вас од пете до последње длаке на глави, па сам видео више ствари да се човек поплаши, него ли да се заљуби; а како сам и то чуо да кажу, да је лепота прва и главна ствар, која буди љубав, па како ви од ње баш ништа немате, то не знам, у што се загледала она сиротица.“

„Ваља да знаш,“ одговори Дон Кихоте, „да имају две врсте лепоте, једна душевна и друга телесна; душевна блиста и показује се у разуму, у поштењу, у племениту понашању, у штедроти и лепу васпитању, а све те ствари могу да се налазе у ружна човека; па кад се ова лепота узме на око, а не телесна, хоће да изазива бурно љубав и са јачим преимућством. Ја, Санчо, добро знам, да нисам леп, али и то знам, да нисам наказан; па код добра човека довољно је да није наказа, па да га заволе, ако има она душевна својства, која сам ти навео.“

У овакву разговору доспеше у једну шуму, која је била на страни од друма, кад уједанпут и изненада нађе се Дон Кихоте у мрежи од зелена конца, која је била разапета између неких дрва, па не могући да зна, шта ће то бити, рече Санчу:

„Чини ми се, Санчо, да ово с овом мрежом хоће да буде једна од најновијих пустоловина, какве могу да се замисле. Ево сад да погинем, ако волшебници, који ме гоне, неће да ме у њу заплету и да ме задрже на путу, као у освету за сверепост, са којом сам поступио према Алтисидори; али ево им кажем, нека би ова мрежа, како је од зелена конца, била од најтврђа дијаманта, или нека је јача од оне, којом је љубоморни ковачки бог уплео Венеру и Марта ја ћу је ипак раскинути, као да је од сите, или од памучна влакна.“

И кад хтеде да даље пође и сву мрежу да искида, уједанпут изађоше предањ иза неколико дрва две прекрасне пастирке, барем су обучене биле као пастирке, ако су им ћуркови и сукње и биле од најтање златотканице, хоћу рећи, сукње су им биле богато извезене златом по тафету; косу су имале расплетену и пуштену преко рамена, а руса им је била, да је могла надметати се са самим сунчевим зрацима, па окићена двама венцима од зелене лаворике и црвена тратора; по годинама изгледаше, да нису биле испод петнаест, ни преко осамнаест. На овај поглед удиви се Санчо, убезекну се Дон Кихоте, само сунце

застаде у свом току да их види, те свих четворо осташе у зачуђену ћутању. Најпосле ће прва да проговори једна пастирка, која рече Дон Кихоту:

„Станите, господине витеже, и не кидајте мрежу, која је овде разапета не за вашу шкоду, него за нашу забаву; а пошто знам, да ћете нас питати, зашто смо је наместили и ко смо, то ћу вам укратко казати. У једном селу што је одавде на једно две миље, у коме имају многи отмени људи и многи племићи и богаташи, договорили су се многи пријатељи и рођаци, да са својим синовима, женама и кћерима, суседима, пријатељима и сродницима дођемо да пробавимо у овом пределу, који је један од најпријатнијих у свој овој околини, образовавши међу свима нама нову и пастирску Аркадију, па девојке да се обуку као пастирке, а момци као пастири. Научили смо две еклоге, једну од славнога песника Гарсиласа, другу од несрављеног Камонса на његовом португалском језику, али их досад још нисмо приказали. Јуче је био први дан, како смо дошли овамо. Међу оним грањем разапели смо неколико шаторова, како веле онакве, како их имају војници, а уз један обилат поток, који орошава све ове ливаде. Ноћас смо разапели ове мреже по овим дрвима,да преваримо луде птице, које поплашене нашим шумом, похватале су се у њима. Ако вам је, господине, повољно да нам будете гост, бићете усрдно и лепо примљени, јер за сада у овом пределу не сме бити бриге ни жалости.“

Она умукну и више не говораше, а Дон Кихоте одговори јој:

„Зацело, прекрасна госпођице, ни Актеон није био већма удивљен и зачуђен, кад је изненада угледао Дијану да се купа у потоку, него ли што сам се ја убезекнуо, кад сам угледао вашу лепоту. Ја похваљујем намерене ваше забаве и захваљујем на вашој понуди; а ако вас ја могу служити, можете ми заповедати с уверењем, да ћете бити послушане, јер ми занимање и није друго, него да се покажем захвалан и као добротвор целом роду људском, а нарочито оном полу, који ваше личности представљају; па кад би ове мреже, које ће заузимати тек мален простор, заузимале цели земљин шар, ја бих потражио нове сведоке, да их не бих покидао; а да бисте иоле веровали овом мом претеривању, знајте, да вам то обећава нико мањи него главом Дон Кихоте од Манче, ако је до вашега слуха моје име допрло.“

Јух, слатка друго!“, викну ту друга пастирка, „како нас је нашла велика срећа! Знаш ли, ко је овај господин пред нама? Дакле ти кажем, да је то најхрабрији и најзаљубљенији

и најучтивији витез што га има у свету, ако нас не лаже и не вара повест о његовим подвизима, која је печатана и коју сам ја читала. Ево да се опкладим, да је онај добри човек, који је с њим, онај Санчо Панса, његов коњушар, са чијим досеткама ништа се не може упоредити.“

„Тако је,“ рече Санчо; „јер ја сам онај шаљивац и онај коњушар што га ви споменусте, а овај господин мој је господар, главом Дон Кихоте од Манче, како је у повести и у опису.“

„Јух!“, на то ће друга, „да га молимо, друго, да остане, јер наши родитељи и браћа неисказано ће се томе обрадовати, јер сам и ја чула на његову храброст и љубазност исто оно што си ми ти казала, а сврх свега кажу за њега, да је постојанији и вернији љубазник, него што се зна у свету, а да му је дама нека Дулсинеја од Тобоза, којој цела Шпањолска даје првенство у лепоти.“

„Са разлогом дају га јој,“ прихвати Дон Кихоте, „ако га не доводи у сумњу ваша несрављена лепота; али немојте се трудити, госпођице, да ме задржавате, јер строге дужности мога занимања не дају ми да где почивам.“

У то дође онамо где су њих четворо били један брат једне од двеју пастирака, и он обучен као пастир, а богато и кићено, како је одговарало оделу у пастирака. Оне му рекоше, да онај што с њима говори, храбри је Дон Кихоте од Манче, а онај други његов је коњушар Санчо, за кога већ зна, пошто му је повест читао. Господски пастир понуди му своје услуге и замоли га, да пође с њим до њихових шаторова, те Дон Кихоте мораде попустити и учини тако. У то потераше хајку, мреже се напунише различним птичицама, које обмахнуте бојом мрежином падаше у опасност, од које бегаше. На том месту искупише се преко тридесет лица сва богато обучена као пастири и пастирке, па у часку бише извештени о томе, ко је био Дон Кихоте и његов коњушар, што им причини не мало удовољство, јер су већ знали зањ из његове повести.

Дођоше ка шаторовима и ту нађоше постављене трпезе, богате, обилате и одабране. Дон Кихоту одаше пошту и дадоше му горње чело; сви га гледаше и дивише се, гледајући га. Најпосле распремише трпезу, а Дон Кихоте подиже глас и рече:

„Међу великим гресима, које људи чине, ако неки и веле, да је то гордост, ја велим да је незахвалност, позивајући се на оно што се каже, да је незахвалних пун пакао. Тај грех, у колико ми је било можно, ја сам гледао да избегавам од часа, кад сам образумио, па кад указана ми доброчинства не могу да платим другим делима, ја место тога узмем жељу да их учиним, а кад ова није довољна, ја их обнародујем, јер ко другима каже и објави примљена доброчинства, тај би их вратио другима, кад би могао; јер већином су они који примају нижи од оних који дају и тако бог је над свима, јер он је дароватељ сваког, нити човечанско давање може да се упоређује са божијим због бескрајне неједнакости, а ову недовољност и недостатак у неколико допуњава захвалност. Ја дакле захваљујем на милости, која ми је овде указана, па не могући одговорити у истој мери, пошто морам да се задовољавам тесним границама мојих сила, нудим оно што могу и што имам у мојој власти; и тако велим, да ћу пуна два дана остати на сред овога краљевскога друма, који иде у Сарагосу, и заступати, да су ове прерушене пастирке овде најлепше и најучтивије госпођице што их има у свету, изузимајући једину несравњену Дулсинеју од Тобоза, једину власницу над мојим мислима – нека је речено на задовољство свију који ме слушају.“

Чувши ово Санчо, који га је слушао са великом пажњом, повика:

„Да ли је можно, да у свету има људи, који се усуђују да кажу и да се куну, да је мој господин луд? Кажите ви, господо пастири, има ли у селу парока, па ма како био мудар и учеван, који би могао оно казати, што је мој господин рекао? И да ли има скитнице витеза, па ма како био на гласу да је јунак, који би се могао оним понудити, чиме се овде понудио мој господин?“

Дон Кихоте окрену се Санчу и са зажареним лицем и љутито рече му:

„Да ли је можно, о Санчо, да у целом свету има кога, који би казао, да ниси луд и постављен лудошћу уз не знам какав перваз од пакости и нитковства? Ко те плеће у моје послове и да ти испитујеш, да ли сам ја мудар или глуп? Мучи и немој ми одговарати, него седлај ми Росинанта, ако није оседлан, па пођимо да извршим моју понуду, јер са разлогом, који је уза ме, можеш већ као побеђене сматрати све који би хтели да противослове.“

Па у великој јарости и са знацима љутине устаде са столице, оставивши у чуду присутне, који нису знали, хоће ли га моћи држати за луда, или за разумна.

Најпосле они га наговараше, да се не упушта у такав посао, јер они сматрају као доказано његово захвално расположење и да нису потебни нови докази за познавање његовог храброга духа, пошто су довољни они, који се описују у повести о његовим подвизима; ипак Дон Кихоте диже се са својом намером, па појахавши Росинанта, прихвативши свој штит и шчепавши своје копље, намести се на сред краљевска друма, који је био не далеко од зелене ливаде. Санчо пође за њим на сивцу, уз све чланове пастирске дружине, који су жељни били да виде, на што ће изаћи његова продрзљива и дотле нечувена понуда.

Пошто се Дон Кихоте, како је речено, намести насред друма, испуни ваздух овим речима:

„О ви, путници и намерници, витезови, коњушари, пешаци и коњаници, који пролазите овим друмом, или ћете пролазити за ова два дана који долазе! Знајте, да се овде наместио Дон Кихоте од Манче, тумараћи витез, да заступа то, како се над свима лепотама и учтивостима у свету узвишују нимфе, које станују у овим ливадама и гајевима, остављајући на страну власницу моје душе Дулсинеју од Тобоза; зато ко би противно мислио, нека дође, ја га овде чекам!“

Два пута понови исте речи и у два маха никакав намерник не чу их.

Али судбина, која је његовим стварима управљала од добра на боље, удеси, да се мало за тим указаше на друму многи људи на коњима, и многи од њих са копљима у руци, сви јездећи збијени у гомилу и веома журећи се. Чим их опазише они, који су били уз Дон Кихота, а они окренуше плећа и склонише се подаље од друма, јер су видели, ако буду ту остали, да их може снаћи каква беда; само Дон Кихоте остаде ту са неустрашним срцем, а Санчо Панса склони се за Росинантове сапи. Дође гомила копљаника и један од њих, који је био испред других, стаде викати Дон Кихоту:

„Уклањај се с пута, врашки човече, јер ће те ови бикови разнети на паранпарче!“

„Хај, канајлијо!“, одазва се Дон Кихоте, „нема за ме бикова, који што вреде, па ма били и они најбешњи, које рађа Харема на њеним обалама. Признајте, лупежи, без премишљања, да је оно истина, што сам овде прогласио, иначе излазите ми на мегдан!“

Не имаде каде да одговори волар, нити Дон Кихоте да се уклони, све да је хтео, него чопор дивљих бикова и питомих спроводника[80] уз многе воларе и друге људе, који су их окружили и терали у једно место, где ће сутра да се боре, прећоше преко Дон Кихота и Санча, Росинанта и сивца, поваљавши их све по земљи, и шорајући их ногама. Санчо беше сав угруван, Дон Кихоте збуњен, сивац изгњечен, а Росинанте нимало бољи; али најпосле сви поустајаше, а Дон Кихоте журно стаде трчати за чопором, овде спотичући се, тамо падајући, па викаше на сав мах:

„Станите и чекајте, лупешка канајлијо, јер сам један витез чека вас, који није вољан, нити мисли као они, који веле, да ваља сребрн мост градити непријатељу који бежи!“

Али журни тркачи не зауставише се на то, нити се осврташе на његове претње, колико ни на лански снег. Дон Кихота савлада умор и више зловољан него ли освећен седе на друм, чекајући да дођу Санчо, Росинанте и сивац. Ови дођоше, господин и слуга наново појахаше, па не враћајући се да се опросте са тобожном или подражаваном Аркадијом и са више стида, него ли весели, наставише свој пут.

ПЕДЕСЕТ ДЕВЕТА ГЛАВА

У којој се казује ванредни догађај који се може узети као пустоловина која се десила са Дон Кихотом

Од прашине и умора што га Дон Кихот и Санчо понеше због неучтивости бикова, даде им лека чист и свеж поточић који нађоше у хладовитом гају, па се поред њега посадише несрећни господин и слуга, пустивши Росинанта и сивца слободне, без оглава и узде. Санчо притече записи својих бисага и из њих извади што је он обично звао

[80] Чувари бикова одређених за јавне борбе немају бичеве, него копља. А кад дивље бикове терају са паше у арену, то их воде питоми волови, који су за тај посао изучени и зову се *cabestros*.

присмакањем; он промућка уста, Дон Кихот уми лице, и тим освежењем повратише се уморни духови. Дон Кихот не окуси од тешке жалости, а Санчо не усуди се да такне у јело што је пред њим било од силне учтивости, па чекаше да се његов господин први маши; али видећи да овај, погружен у своје мисли, не сећаше се да узме хлебац у уста, отвори он своја, па потиснувши сваку врсту учтивости, стаде у свој желудац трпати онај хлеб и сир пред собом.

„Једи, Санчо, брате“ , рече Дон Кихот, „одржи живот, до кога ти је више стало него мени, а мене пусти да умрем од тешких мисли и велике несреће. Ја сам се, Санчо, родио да живим умирући, а ти да умреш жвачући; а да видиш да ти тиме истину кажем, погледај ме штампана у повестима, славна оружјем, учтива у делима, уважена код кнезова, облетана од стране девојака, па најпосле, најпосле, када сам очекивао палме, тријумфе и венце стечене и заслужене мојим храбрим подвизима, ево ме јутрос гажена, и погрђена, и изломљена од ногу нечистих и прљавих животиња. Кад на то помислим, зуби ми се тупе, кутњаци ми трну, руке малаксавају и губим сву вољу на јело, тако да сам вољан да себе уморим глађу, најсвирепијом смрћу међу смртима.“

„На тај начин“ , рече Санчо, не прекидајући своје ревносно жватање, „ви не бисте одобрили ону пословицу која вели: Ако ће умрети Вита, нека умре сита; барем ја не мислим сам себе убијати, него мислим да радим као и ципелар, који зубима вуче кожу док му не допре донде докле хоће; ја ћу да истежем мој живот једући док му не дође крај који му је небо одредило, а богами, господине, заиста нема веће лудости од те као кад човек хоће да очајава као ви; и верујте ми, прихватите се, па се извалите и малко продремајте на зеленим дуњама[81] ове траве, па ћете видети, кад се пробудите, биће вам лакше.“

Дон Кихот учини тако, јер му се учини да су Санчове речи више мудре него луде, па му рече:

„Кад би ти, о Санчо, учинио оно за мене што ћу сад да ти кажем, био бих са мојом олакшицом сигурнији и моја туга не би била тако голема, а то је, док ја будем спавао, повинујући се твојим саветима, да се ти малко уклониш одавде, па обнаживши своје месо, да себи Росинантовом уздом удариш три до четири стотине удараца на рачун оних три

[81] Дуња – перина.

хиљаде и толиких што их себи имаш да дадеш ради скидања чини са Дулсинеје, јер није мала грехота да је та јадна сењора зачарана сбог твога немара и небрижљивости.“

„Ту има много шта да се каже“, одговори Санчо: „да ми засад обојица проспавамо, а после ће дати бог што ће бити. Ваља да знате да је то нешто страшно да се човек шиба онако тек, па још кад ударци падају на тело ненеговано и зло храњено; нека се претрпи сењора Дулсинеја, јер кад се не буде ни надала, ја ћу бити сав изрешетан од удараца, а до смрти све је живот, хоћу рећи да је у мени живот заједно са жељом да извршим што сам обећао.“

Дон Кихот му захвали, прихвати се мало, а Санчо много, па се обојица пруђише да спавају, пустивши оба ваздашња друга и пријатеља, Росинанта и сивца, да се по вољи и без икаква надзора напасу бујне траве, које је пуна била она ливада. Пробудише се мало покасно, наново појахаше парипе и наставише свој пут, журећи се да стигну у једну крчму која се отприлике на једну миљу оданде видела, велим да је била крчма, јер је Дон Кихот тако назва, мимо своју наваду да замцима зове све крчме. Стигоше дакле до ње и запиташе крчмара да ли има ноћишта. Добише одговор да има, са сваком удобношћу и угошћењем какво би могли наћи у самој Сарагоси. Они одјахаше и Санчо однесе своје ствари у једну собу, од које му крчмар предаде кључ. Парипе одведе у коњушницу, даде им њихов оброк и оде да види шта ће му заповедити Дон Кихот, који сећаше на једној клупи, особито благодарећи небу што му господин није ту крчму држао за замак. Кад дође доба за вечеру, оде у своју собу, а Санчо запита крчмара шта има да им да за вечеру. Крчмар одговори да ће имати шта да жваће, зато нека тражи шта хоће, јер од птица у ваздуху, од живине на земљи и од риба у мору свега има у његовој крчми.

„Не треба толико“, одговори Санчо, „јер са два пилета што ћете нам испећи имаћемо доста, јер је мој господин пробирач и мало једе, а ни ја нисам никакав ждера.“

Крчмар одговори да нема пилића, јер су их јејине поконабиле.

„А ви, сењоре крчмару“, рече Санчо, „реците нека испеку једну коку, али да не буде тврда.“

„Куд ћу коке!“ викну крчмар; „ама ето баш јуче послах у варош на продају преко педесет; али осим кока иштите што год хоћете.“

„На тај начин“, рече Санчо, „ваљда имате теле или јаре.“

„Засад немам код куће“, одговори крчмар, „јер се потрошило; али од недеље биће до миле воље.“

„Лепо смо насели“, примети Санчо; „да се опкладим да ће се све то ваше изобиље свести на сланину и јаја.“

„Е, богами“, одговара крчмар, „мој се гост особито домишља; та казао сам вам да немам ни пилића ни кокошака, па откуд ми јаја? Де бирајте друге какве ђаконије, а немојте увек тражити коке.“

„Дела да свршавамо, триста ли му!“ викне Санчо, „па кажите ми једанпут шта имате, па се оставите извијавања.“

„Господине госте“, одговори крчмар, „што заиста и јамачно имам, то су два папка од краве, који изгледају као телеће ноге, или две телеће ноге које су као папци од краве; кухане су лепо са грахом, црним луком и сланином, и само што не вичу: једи ме, једи ме!“

„Ја их одмах за себе капаришем“, рече Санчо, „и нико нека их не дира, јер ћу их ја боље платити него други, јер за мене нема веће сласти, нити ми што друго треба осим папака који су као ноге.“

„Нико их неће дирнути“ , рече крчмар, „јер су моји остали гости тако отмени да воде са собом кувара, касира и храну.“

„Ако је стало до отмености“ , примети Санчо, „нико отменији од мога господина; али његова служба не допушта да има уза се киљер и тулуме[82]; ми се пруђимо на сред ливаде и наједемо се жира или мушмула.“

Тако се разговараше Санчо са крчмарем, а више му не хте одговарати, јер га је овај већ био питао за службу и занимање његовог господина.

Дође дакле време вечери, Дон Кихот оде у своју собу, крчар донесе јело како је било, па и сам се посади да вечера.

Деси се да од друге собе, која је била до Дон Кихотове и од ње је растављао само танки претин[83] од облепљених летава, чу Дон Кихот где неко рече:

---

[82] Тулум – мешина.

„Тако вам живота, господине Дон Херонимо, да прочитамо док нам се вечера не донесе и другу главу од другога дела Дон Кихота од Манче.“

Чим чу Дон Кихот своје име, а он устаде, и пажљиво послуша што се о њему говорило, те чу како онај поменути Дон Херонимо одговори:

„Зашто хоћете, господине Дон Хуане, да читамо те глупости; јер ко је читао први део повести Дон Кихота од Манче, не може бити да може уживати у читању другога дела.“

„Ипак“ , рече Дон Хуан, „биће добро да га прочитамо, јер нема књиге која би тако рђава била да у њој нема што добро. Што ми се у овоме најмање допада, то је што описује Дон Кихота као да је одустао од љубави према Дулсинеји од Тобоза[84].“

Чувши ово Дон Кихот, пун гнева и љутине диже глас и повика:

Ко год хоће да каже да је Дон Кихот од Манче заборавио или да може заборавити Дулсинеју од Тобоса, ја ћу га обавестити једнаким оружјем да је врло далеко од истине, јер несрвњена Дулсинеја од Тобоза нити се може заборавити, нити Дон Кихот може знати за заборав: његов грб је постојанство, а исповест му је да ову храни од своје воље и не присиљавајући себе.“

„Ко је то који нам одговара?“ одазваше се из друге собе.

„А ко ће да буде“ , одговори Санчо, „него главом Дон Киот од Манче, који ће остати при оном што је казао, па и пто год буде казао, јер добром платившн не сметају залоге.“

Тек што је Санчо то изустио, а на вратима од собе уђоше два витеза, који су бар тако изгледали, па један од њих загрли Дон Кихота и рече му:

„Нити ваша личност може порећи ваше име, нити ваше ме може а да не потврди вашу личност. Ви сте, господине, зацело прави Дон Кихот од Манче, звезда и светиља скинтничарскога витештва, на јед и пакост ономе који је без права хтео да узме ваше име и да поништи ваша дела, као што је учинио писац ове књиге коју сам вам овде донео.“

---

[83] Претин – преграда.

[84] Сервантес говори овде о злонамерном продужењу *Дон Кихота*, које је као пародију написао неки писац који се сакрио иза имена лиценцијата Алонса Фернандеса од Авељанеде. Ово продужење изашло је док је Сервантес радио на другом делу свога романа.

Предавши му ону књигу, коју је његов друг држао, узе је Дон Кихот, и ништа не одговарајући стаде је прелиставати, а мало затим окрену му се и рече:

„У оно мало што сам видео нашао сам у овога писца три ствари које заслужују укор. Прво су неке речи које сам читао у предговору[85]; друго је што му је језик арагонски, јер каткада не употребљава чланове; а трећe, што га највише показује као незналицу, то је што блуди и одступа од истине у главној ствари у повести, јер ту каже да се жена мога коњушара зове Мари Гутијерес, а она се не зове тако, него Тереза Панса[86], а ко греши у овој тако важној ствари, ту се може бојати да греши и у свему осталом у повести.“

На то примети Санчо:

„Зацело лепа ствар за писца повести; тај мора да добро зна за наша збитија, кад моју жену Терезу Пансу зове Мари Гутијерес; узмите, господине, поново књигу, па видите да ли сам и ја тамо и да ли ми је искренуто име.“

„Према овоме што вас чујем да кажете“, рече Дон Херонимо, „ви, пријатељу, бићете без сумње Санчо Панса, коњушар господина Дон Кихота.“

„Ја сам тај“, одговори Санчо, „па се тим дичим.“

„Онда, дабогме“, рече витез, „овај нови писац не поступа с вама са онаквом спретношћу каква се показује у вашој личности; он вас описује као ждеру и глупака и нимало као досетљива, него сасвим као другачијега Санча неголи што се описује у првом делу повести вашега господина.“

„Бог нека му то опрости“, рече Санчо; „требао ме је оставити у мом буџаку и не помињати ме, јер ко зна тај и удара у жице, а светом Петру добро је у Риму.“

Она два витеза замолише Дон Кихота да оде у њихову собу и да вечера са њима, јер су добро знали да у овој крчми немају ништа чиме би њега пристојно угостили. Дон Кихот, који је увек био учтив, пристаде на њихову жељу и вечера с њима; а Санчо остаде са вечером као потпун власник; посади се у горње чело, а с њиме крчмар, који је исто као и Санчо био усхићен својим папцима и ногама.

---

[85] То су ружне погрде на Сервантеса.

[86] Сервантес као да је заборавио да јој је он сам дао име Мари Гутијерес, а у VII глави другога дела је назива Хуана Гутијерес

За вечером запита Дон Хуан Дон Кихота какве вести има о сењори Дулсинеји од Тобоза, да ли се удала, да ли се породила, или је трудна, или, оставши у девичанству, а чувајући свој образ и пристојност, сећа ли се љубавних чувстава господина Дон Кихота. На то одговори он:

„Дулсинеја је још девица, а моја чувства постојанија су но икада; наш је однос у свом ранијем виду, њена лепота преокренута је у изглед ружне сељанке.“

И затим им исприча потанко зачараност сењоре Дулсинеје, и шта му се догодило у пећини Монтезинској, уз наредбу коју је издао мудри Мерлин за скидање чини са ње, а то је да се Санчо ишиба. Оба витеза особито се наслађиваше слушајући Дон Кихота како казује необичне догађаје своје повести, па се исто тако дивише његовој лудости као и његовом елегантном начину како их је казивао. Час га држаше за мудра, час би исклизнуо као луд, нит умедоше одредити степен који му се требао дати између памети и лудосто.

Санчо сврши вечеру, и оставивши крчмара пијана, пређе у собу свога господина и улазећи рече:

„Ево ме убијте, господо, ако тај што је написао ту књигу што је имате жели да се нас двојица лепо слажемо; кад ме је већ назвао ждером, као што кажете, ваљда ме неће назвати и пијаницом.

„Богме вас тако зове“ , рече Дон Херонимо, „само не знам на који начин, премда знам да су ружне речи и веома лажљиве, као што ето сад видим по лицу доброг Санча, који је ту пред нама.“

„Верујте ми, господо“ , рече Санчо, „да Санчо и Дон Кихот у тој повести мора да су друкчији неголи што су у оној што је сачинио Сид Амет Бененцелија, јер ту смо ми: мој господин храбар, мудар и заљубљен, а ја прост, весео, али никако прождрљив и пијаница.“

„И ја тако мислим“ , прихвати Дон Хуан, „али кад би било могуће, требало би заповедити да се нико више не усуђује писати о пословима великога Дон Кихота доли Сид Амет, његов први писац, онако као што је Александар заповедио да се нико више не усуђује сликати му лик доли Апелес.“

„Нека ме слика ко хоће“ , рече Дон Кихот, „али нека ме не нагрђује; јер често хоће да нас остави стрпљење кад преврши мера погрде.“

„Никава се не може нанети господину Дон Кихоту“ , рече Дон Хуан, „а да је он не би могао осветити, ако је не би дочекао на штит свога стрпљења, који је, како ми се чини, јак и велик.“

У овом и у другом разговору прође им велик део ноћи; па како је Дон Хуан и желео да Дон Кихот још што чита у књизи, те да види у чему одступа, не могаше га на то навести, јер он рече да је толико колико да је читао, па је оценио сву као глупу, јер није рад, ако би случајно њен писац дознао да је он има у својим рукама, да се обрадује мислећи да је он читао, пошто од бесрамних и ружних ствари мисли треба да се клоне, тим пак више очи. Запиташе га куда је наумио да иде. Одговори им да иде у Сарагосу, да тамо буде при витешким играма о оклоп, које се у том граду држе сваке године. Дон Хуан му рече како се прича у тој новој повести да се Дон Кихот, сад био то коме драго, нашао тамо у једној алки, која је сасвим без домишљатости, слаба у начину описа, посве сиромашна у приказивању одора, али богата у глупостима.

„Е због тога“ , одговори Дон Кихот, „неће моја нога ступити у Сарагосу, и тако ће изаћи свету на видело лаж тога новога писца, те ће људи видети да нисам ја онај Дон Кихот кога он описује.“

„То ћете учинити врло добро“ , примети Дон Херонимо; има у Барселони и других витешких игара, у којима Дон Кихот може да покаже своју храброст.“

„Тако и мислим да радим“ , рече Дон Кихот; „а сада ми допустите, пошто је томе време, да идем у кревет, па ме држите и метните у број својих највећих пријатеља и служитеља.“

„И мене“ , додаде Санчо, „можда ће за што бити добро.“

С тиме се опростише, и Дон Кихот и Санчо одоше у своју собу оставивши Дон Хуана и Дон Херонима задивљене видећи ону смесу од његове памети и лудости, те заиста вероваше да су то били они прави Дон Кихот и Санчо, а не они које је описивао писац Арагонац.

Дон Кихот порани, и ударајући претин од друге собе, опрости се са својим угоститељима. Санчо исплати гостионичара господски и даде му савет да мање хвали залиху своје крчме, али да је боље снабде.

ШЕСЕТА ГЛАВА

О томе што се Дон Кихоту догодило кад је ишао у Барселону

Јутро беше свеже, и беху знаци да ће такав бити и дан у који Дон Кихот крену из крчме, пошто је прво распитао који је краћи пут до Барселоне, а да не мора ударати на Сарагосу; толико му беше жеља да у лаж утера оног новога писца повести, за кога му рекоше да га је толико нагрдио. Елем, деси се да му се за пуних шест дана не догоди ништа што би вредно било да се напише, а шести га дан, кад је ишао мимо друма, ухвати ноћ испод неких храстова или плута, јер у томе Сид Амет није тако тачан као што је иначе у другим стварима. Господин и слуга одјахаше са својих парипа, па наместивши се уз неке пањеве, Санчо, који је тај дан добро ужинао, без много околишања уђе на врата сна; али Дон Кихот, коме више не дадоше спати мисли неголи глад, не могаше очију заклопити, него му мисли луташе на хиљаде страна. Час му се чињаше да је у Монтезиносовој пећини, час да гледа како ђипа на своју магарицу скаче у сељанку преокренута Дулсинеја, час му звонише у ушима речи мудрога Мерлина, које му казиваше услове и начине како да се Дулсинеја опрости чини. Он очајаваше гледајући немар и оно мало милосрђе у свога коњушара Санча, јер, колико је знао, само је пет удараца себи дао, број несразмеран и мали према оноликима који су још недостајали, па тога ради обузе га толики јад и љутина да у себи овако рече:

„Кад је Велики Александар пресекао гордијски чвор, говорећи: толико треба пресећи колико и одрешити, па је опет зато постао власником над целом Азијом, може, ни мање ни више, исто да буде сад са скидањем чини са Дулсинеје ако ја будем Санча ишибао против његове воље; јер кад је услов томе леку Санчо да прими три хиљаде и толико удараца, дао му их ја, или дао их себи он сам, или дао их ко други, то је главно да их он добије, па дошли ма од кога.“

С тим мислима приђе Санчу, пошто је прво био узео Росинантову узду и удесио је како ће моћи њом ударати га, па му стаде дрешити појас – а мисли се да је имао само спреда узицу којом су се држале чакшире; али чим му беше пришао, а Санчо се сасвим разбуди и рече:

„Ко је то што ме дира и дреши ми учкур?“

„Ја сам“, одговори Дон Кихот; „дошао сам да допуним твој немар и да лечим моје муке; дошао сам, Санчо, да те шибам и да делом скинем дуг на који си се обавезао. Дулсинеја пропада, ти живиш без бриге, а ја умирем чезнући, и тако, дела се лепо свуци, а моја је воља да ти дам у овој самоћи барем две хиљаде удараца.“

„Нећемо тако“ , рече Санчо, „седите ви само на миру; иначе, тако ми бога истинитог, хоће нас чути и глуви. Ударци за које сам се обавезао треба да су од своје воље, а не на силу, а сад немам воље да се шибам; доста да сам вам дао реч да ћу се шибати и ударати кад ме буде воља.“

„Не могу се ослонити на твоју племенитост, Санчо“ , рече Дон Кихот; „јер си тврда срца, па иако си простак, ипак си мекушац.“

И тако гледаше и настојаше да му одреши учкур. Кад то виде Санчо Панса, диже се на ноге па навали на свога господина, обухвати га и, подметнувши му ногу, тресну с њим о земљу наузнак, наслони му десно колено на прси па својим рукама тако му стиште руке да не могаше ни макнути, ни дахнути. Дон Кихот му рече:

„Шта, издајниче, зар се дижеш на свога господина и природног господара? Зар на онога дрзнуо си који те храни?“

„Нити правим краља, нити рушим краља“ , одговори Санчо, „него браним себе, који сам свој господар; ви ћете ми обећати да ћете бити мирни и да нећете сад да ме шибате, па ћу вас пустити слободна и читава; иначе:

„Ту ћеш мрети, издајице,

Душманине Доне Санче!“

Дон Кихот му то обећа и закле се животом својих чувстава да му ни кончић од његове одеће неће дирнути и да ће му оставити сасвим на вољу и произвољење да се шиба кад му буде воља. Санчо се подиже, уклони се подобро оданде, па хотећи да се наслони на друго дрво, осети да га неко дира по глави, а кад диже руке ухвати две ноге од човека са

ципелама и чарапама. Од страха се најежи, приђе другом дрвету и наиђе на исто; стаде се дерати и звати Дон Кихота да му дође у помоћ. Дон Кихот учини тако и запита шта му је и ода шта се поплашио, а Санчо му одговори да су сва она дрва пуна људских ципела и ногу. Дон Кихот их опипа и одмах се досети шта би то могло бити, те рече Санчу:

„Немаш рашта да се бојиш, јер те ципеле и ноге што их пипаш а не видиш зацело су од каквих лупежа и разбојника које су повешали на овим дрвима, јер власт овде има обичај да их веша, кад их ухвати, по двадесет и по тридесет; а отуда изводим да нисам далеко од Барселоне.“

А тако и беше као што је мислио. У свануће дигоше очи и угледаше грожђе по оним дрвима где су била телеса разбојника.

Уто већ и свану, па ако су их мртви поплашили, не мање их у страх бацише четрдесет разбојника живих, који их изненада опколише, говорећи им по каталонски, да буду мирни и чекају док им не дође вођа. Дон Кихот се нађе пешке, оњ његов незауздан, копље му наслоњено на једно дрво и, једном речи, без икакве одбране, те такође нађе за најбоље да скрсти руке и да приклони главу, чувајући се за бољу згоду и прилику. Лупежи одоше и опленише сивца, коме ништа не оставише што је имао у бисагама и у торби, те добро дође Санчу што је у једном ћемеру, којим беше опасан, имао војводине шкуде и оне што их је био понео из свога села, ипак ови красни људи би га добро опленили и преметали чак међу кожом и месом да виде шта је сакрио да уто није био њихов вођа дошао, који изгледаше између тридесет и четрдесет година, снажан, већи него средња стаса, изгледа озбиљна и смагнута лица. Јахао је на голему коњу и на себи имао је панцир уз четири пиштоља за појасом, што их тамо зову кремењацима. Виде да његови коњушари – јер тако зову оне који се баве тим послом – хоће да опљачкају Санча Пансу; он заповеди да то не чине, и одмах би послушан, те се тако спасе ћемер. Зачуди се кад виде копље наслоњено о дрво, штит на земљи и Дон Кихота у оклопу и замишљена, са тако тужним и сетним лицем да тужнија није могла бити ни сама жалост. Онда му приђе и рече му:

„Немојте да сте тако тужни, добри човече, јер нисте пали шака каквом свирепом Озириду, него у руке Рока Гинарта, које нису толико свирепе колико милосрдне[87].“

[87] За Сервантесова времена опустошавале су нарочито Каталонију породичне распре, због којих су често одлазили у разбојнике синови отмених кућа, који су из освете били убили противника. Барселона се тада

„О храбри Роке“ , одговори Дон Кихот, „нисам ја тужан штосам пао у твоју власт, јер ти слава нема границе на земљи, него што сам био тако небрижљив да су ме твоји разбојници затекли ван седла, а према правилима лутајућег витештва, кога се држим, дужан сам увек да сам на опрезу, у свако доба да сам стража сам себи; јер ваља да знаш, о велики Роке, да су ме затекли на мом коњу са мојим копљем и мојим штитом, не би ме тако лако савладали, јер ја сам Дон Кихот од Манче, онај који је својим подвизима испунио цели свет.“

Одмах виде Роке Гинарт да Дон Кихотова болест није толико у храбрости колико у лудости, па ако је и чуо за његово име више пута, никад није држао да су му дела истинита, нити је могао да се увери да се таква мисао могла уселити у човечије срце; зато се веома обрадова што је наишао на њ, те да изблиза види оно што је о њему издалека слушао, зато му рече:

„Храбри витеже, немојте да тужите нити држите за злу срећу у којој се сад налазите, јер може бити да ће се у овом спотицању ваша крива срећа исправити, јер необичним и никад виђеним путовима, какве људи не замишљају, хоће небо да диже оне који су пали и да обогати сиромахе.“

Таман хтеде Дон Кихот дс му захвали, кад иза себе чуше топот као од више коња, али беше само један, на коме у највећем трку јураше момче по изгледу од својих двадесет година, у оделу од зелене дамашке са златним ројтама, у чакширама и зубуну, са шеширом велашким на волонску, чизмама тесним, мамузама, позлаћеним мачем и ножем, са маленом пушком у руци и два пиштоља за појасом. Роке окрену главу на шуму и угледа ову лепу прилику, која дошавши до њега, рече:

„Тебе тражим, о храбри Роке, да у тебе нађем, ако не лека, а оно олакшице мојој несрећи; а да те не бих држала у неизвесности, јер знам да ме ниси познао, хоћу да ти кажем ко сам. Ја сам Клаудија Херонима, кћи Симона Форта, твога великога пријатеља и нарочитога непријатеља Клаукела Торељаса, који је то и твој, јер припада чети која је противна твојој, а већ знаш да тај Торељас има сина који се зове Дон Висенте Торељас, или се бар тако звао још пре два часа. Тај, дакле, да скратим казивање моје несреће, па ћу

поделила на два табора: на Нијаре и Кадеље. Један од Нијароваца мораде да бежи и састави разбојничку чету. Звали су га Роке Гинарт, или Гињарте; а право му је име било Педро Роча Гинарда. То је био храбар и племенит младић, онакав како га описује Сервантес.

ти укратко казати ону коју је мени причинио. Он ме виде, изјави ми своју љубав, ја га слушах, заљубих се крадом од мога оца, јер нема жене, ма како она била склањана и чувана, да неће доспети да изврши оно што јој је непромишљена жеља. Укратко, он ми обећа да ће ме узети, и ја му дадох реч да ћу бити његова, али даље у делу нисмо ишли. Јуче дознадох да је заборавио на оно што је мени био дужан и да ће јутрос да се венча. Ова вест замути ми чувство и учини крај стрпљењу, па како ми отац није био дома, то навукох ово рухо што га видиш, и погонивши овога коња, стигох Дон Висента на једну миљу одавде, па не упуштајући се да му се тужим, ни да му слушам извињења, опалим на њ ову пушку и преко тога ова два самокреса, па мислим да сам му у тело сасула не једно зрно, отворивши на њему врата на која ће моја част да истече увијена у његову крв. Тамо га оставих међу његовим слугама који не смедоше, нити могаше ставити се њему у одбрану. Потражила сам те да ме поведеш у Француску, где имам рођака, код којих ћу живети, а уједно те молим да ми браниш оца, да се присталице Дон Висента не би усудили да му се срамно освете.“

Дивећи се срчаности, лепоти, држању и догађају лепе Клаудије, Роке јој рече:

„Ходи, сењора, да пођемо да видимо да ли ти је непријатељ мртав, а онда ћемо видети шта ће бити најпотребније.“

Дон Кихот, који беше пажљиво слушао што је Клаудија казала и што је Роке одговорио, рече:

„Нико не треба да се труди око одбране ове сењоре, јер то ја узимам на себе; дајте ми мога коња и моје оружје, па ме чекајте ту, а ја ћу потражити тога витеза и, мртва или жива, нагонићу га да испуни реч коју је дао овој лепотици.“

„Ту нико нека не сумња“, прихвати Санчо, „јер мој господин врло је срећне руке око сватова, јер колико пре неколико дана нагонио је на брак некаквога који је такође тамо некој девојци хтео да не одржи реч; и да волшебници, који га гоне, нису преокренули лик у лик једнога лакеја, у онај час она девојка већ то не би била.“

Роке, који се више дао у мисли о догађају са лепом Клаудијом неголи што је слушао шта говоре господар и слуга, није их ни чуо, те пошто заповеди својим коњушарима да врате Санчу све што су му скинули с сивца, заповеди им уједно да оду

онамо где су ову ноћ провели, па затим оде што журније са Клаудијом да траже рањена или мртва Дон Винсента. Дођоше тамо где је стигла Клаудија, и не нађоше њега, него скоро проливену крв; али осврћући се на све стране, угледаше људе неке на једном брежуљку, те помислише, а тако је и било, да ће тамо бити Дон Висенте, кога су његове слуге носиле, било жива или мртва, било да га видају или да га погребу: пожуре се дакле да их стигну, што и учинише лако, како су ови ишли полагано. Нађоше Дон Висента у наручју његових слуга, које мољаше малаксалим гласом да га пусте да ту умре, јер бол од рана не допушта му да се и даље иде. Клаудија и Роке спустише се с коња и приђоше му; слуге се поплашише од Рока, а Клаудија се збуни пред Дон Висентом, и тако пола разнежена и пола огорчена приђе му, и ухвативши га за руке, рече му:

„Да си ми ове био пружио како смо уговорили, никад не би до тога ни дошао.“

Рањени витез отвори већ затворене очи, и познавши Клаудију, рече јој:

„Видим, лепа и преварена госпођице, да си ме ти убила, а ту казну нису заслужиле моје жеље, којима, као ни мојим делима, никад нисам хтео ни могао увредити те.“

„Дакле није истина“ , рече Клаудија, „да си јутос хтео да се венчаш са Леонором, кћери богатога Балвастра?“

„Зацело није“ , одговори Дон Висенте; „моја зла срећа морала ти је однети такав глас, те да ме љубоморна лишиш живота, а пошто овај остављам у твоме наручју, то држим за срећну моју судбину; и да бих те уверио о тој истини, стисни ми руку и прими ме као свога мужа, ако хоћеш, јер не могу да имам друго задовољење него да те опростим увреде коју мислиш да си је од мене добила.“

Клаудија му стиште руку, а и срце јој се стеже тако да онесвеснута пада на крв и на прси Дон Висента, њега пак ухвати самртни хропац. Роке стајаше збуњен, не знајући шта да чини. Слуге отрчаше да нађу воде да их прскају по лицу, нађоше је и поквасише им лица. Клаудија дође к себи из несвести, али не и Дон Висенте из хропца, јер га живот беше оставио. Кад то виде Клаудија и увери се да јој мили муж не живи, испуни ваздух својим уздисајима, проломи небо својим нарицањем, чупаше своје власи, предајући их ветру, нагрђиваше своје лице својим рукама, показујући сав онај бол и жалост каква може да се замисли код уцвељена срца.

„О свирепа и непромишљена жено!“ говораше, „како си се лако дигла да извршиш тако рђаву намеру! О помамна сило љубоморе, до каква очајна свршетка водиш онога који те прими у своје срце! О мужу мој, чија зла коб, јер си моје благо, узе те са брачне постеље у гроб!“

Такво и тако жалостиво било је Клаудијино нарицање да истера сузе и из Рокових очију, које нису биле вичне да их ма у каквој прилици лију. Слуге плакаше, на сваком кораку падаше Клаудија у несвест, и цели онај брежуљак изгледаше као плачевно поље и место несреће.

Најпосле заповеди Роке Гинарт слугама Дон Висента да му тело носе у село код његовог оца, које је ту близу било, те да га положе у гроб. Клаудија рече Року да ће да иде у манастир, где је опатица једна њена тетка, па ће тамо да доврши живот везана са другим, лепшим женіком за сву вечност. Роке јој похвали намеру и понуди се да је прати тамо куда је намерила, а њеног оца да брани од сродника Дон Вицентових и од целога света, ако би хтели да га врећају. Клаудија никако не хте да му прими пратњу и захваливши на његовој понуди како је лепше умела, опрости се с њим плачући. Слуге Дон Висента однесоше његов леш, а Роке се врати својима; и тако се сврши љубав Клаудије Хероними. И како је могло бити друкчије, кад је неодољива и крута сила љубоморе откала основицу њене жалосне повести.

Роке Гинарт нађе своје коњушаре тамо где им је наредио да буду, и међу њима Дон Кихота на Росинанту, како им говори и препоручује им да се оставе тога начина живота, који је толико опасан како за душу, тако и за тело; али како су зо били већином Гасконци, људи сурови и разуздани, то Дон Кихотове речи нису много помагале. Када дође Роке, запита Санча Пансу да ли су му вратили адиђар и драгоцености које су његови људи узели са сивца. Санчо одговори да јесу, али да им још нема три спаваће капе, које вреде три града.

„Шта то рече, човече?“ рече један од присутних, „јер ево их у мене и не вреде ни три реала.“

„Тако је“ , рече Дон Кихот, „али их је мој коњушар онолико цени као што је казао, јер ми их је дало лице које ми их је дало.“

Одмах заповеди Роке Гинарт да их врате до последње, затим нареди људима да се сврстају, и рече им да изнесу све хаљине, драгоцености и новце и све што су задобили од последње поделе; на брзу руку изврши процену, а што се није могло делити, то сведе у новац, па га подели међу целом дружином тако поштено и паметно да нико не би оштећен ни преварен од његове податљиве[88] правде. Када учини тако да су сви били задовољни и намирени, рече Роке Дон Кихоту:

„Да се према овима не примењује ова тачност, не би се могло с њима живети.“

На то примети Санчо:

„Како сам видео овде, правда је тако лепа ствар да ње ваља да се држе и сами лупежи.“

Чу то један коњушар, па потеже кундаком од пушке, којим би зацело расцопао главу Санчи да му Роке Гинарт не привикну да се макне. Препаде се љуто Санчо и науми да не отвори уста докле се год буде налазио међу тим људима.

Уто дође један и још неколико од оних коњушара који су били размештени као страже по друмовима, да пазе на људе који онуда пролазе и да своме поглавару јаве шта бива, па тај рече:

„Господине, близу одавде иде велика гомила људи барселонским друмом.“

На то одговори Роке:

„Да ли си могао да видиш да ли су то од оних који нас траже, или су они које тражимо ми?“

„Они су што их ми тражимо“ , одговори коњушар.

„А ви сви одлазите“ , рече Роке, „и одмах их овамо доведите, да вам ниједан не измакне.“

Тако се учини и остадоше сами Дон Кихот, Санчо и Роке, чекајући шта ће коњушари да доведу, а међутим рећи ће Роке Дон Кихоту:

---

[88] Податљив – издашан.

„Господину Дон Кихоту изгледаће нов начин живота овај наш, нове пустоловине, нови догађаји, а сви опасни; па се не чудим ако вам тако изгледа, јер морам признати да нема неспокојнија и страшнија начина од овога нашега. Мене је на то довела не знам каква жеља за осветом која је подобна да узбуни и најблаже срце; ја сам од природе болећив и добродушан; али, како рекох, тежња за осветом нанесену ми увреду учини те треснух о земљу са свима мојим благим намерама, те у овом стању трајем упркос моме бољем увиђању; па као што једна провалија води у другу и један грех изазива други, тако су се и освете нанизале толико да на себе узимам не само моје него и туђе; али ако буде божја воља, ако се и видим у по лавиринта мојих заблуда, не губим наде да ћу из њега изаћи у мирно пристаниште.“

Дон Кихот зачуди се чујући Рока како говори тако лепо и разборито јер мишљаше да у такву послу као што је робљење, убијање и отимање не може нико имати чисту памет, те му одговори:

„Господине Роке, почетак исцељењу познавање је болести, и да болесник хоће да узима лекове које му лекар прописује; ви сте болесни, познајете своју бољку, па небо, или бог, да се боље изразим, који је наш лекар, даће вам лекове који ће вас исцелити, а ови исцељују мало-помало, а не напрасно и као чудом; а како су разумни грешници ближи исправљењу него глупи, и пошто сте ви својим речима показали своју мудрост, то само ваља уздати се и очекивати оздрављење болесне свести; а ако хоћете да скратите пут и да брзо дођете на пут свога спаса, то ходите са мном, па ћу вас научити да будете лутајући витез, при чему се догађају толики трудови и невоље да, узимајући их као испаштање, у тили час доспећете у рај.“

Роке се насмеја Дон Кихотовом савету, па окренувши разговор, приповеди му жалосни догађај са Клаудијом Херонимом, што особито ожалости Санча, јер му се допала лепота, смеоност и живост у девојке.

Уто дођоше извесни коњушари и доведоше два витеза на коњима и два поклоника пешака и једне кочије са женскадијом и са шест слугу, који су их пратили пешице и на коњима, уз друга два мазгара које су витезови водили. Коњушари их узели у среду, а дубоко ћуташе побеђени и победиоци, очекујући да проговори велики Роке Гинарт, који запита витезове ко су и куда иду и колико новца имају уза се. Један од њих одговори:

„Господине, ми смо капетани шпанске пешадије, наше чете налазе се у Напуљу и идемо да се укрцамо у четири галије за које веле да су у Барселони и имају налог да иду у Сицилију; имамо уза се две до три стотине шкуда и мислимо да смо с тиме богати и задовољни, пошто обично војничка сиромаштина не допушта веће благо.“

Роке запита исто онако поклонике као и капетане, а они му одговорише да могу да се укрцају за Рим, а да њих двоје могу имати до шездесет реала.

Хтеде да зна ко је у кочијама и куда иду и колико имају новаца, а један од њих на коњу одговори:

„Госпођа Дона Гиомар од Кињонеса, жена регента напуљског намесништва, са једном маленом кћерком и једном девојком налазе се у кочијама; нас шест служитеља пратимо је, а имамо шест стотина шкуда.“

„На тај начин“ , рече Роке Гинарт, „имамо ту већ девет стотина шкуда и шездесет реала; мојих војника биће на шешдесет; дела израчунајте колико долази на свакога, јер ја нисам особито јак у рачунању.“

Кад ове речи чуше разбојници, повикаше:

„Да живи Роке Гинарт на многа лета, упркос псима који иду њему на пропаст!“

Капетани дођоше жалостиви, госпођа регенткиња постаде тужна, а поклоници нимало се не обрадоваше видећи да им се имање одузима. Роке их остави неко време тако смућене; али не хтеде да им жалост и даље траје, која им се могаше видети на пушкомет, па се окрену капетанима и рече:

„Ви, господо капетани, имаћете доброту да ми узајмите шездесет шкуда, а госпођа регенткиња осамдесет, да бих намирио ову чету која ме прати, јер опат живи од онога што испева, а онда можете поћи даље слободно и без сметње са писменом које ћу вам дати да вам не праве штете друге које чете моје које су распоређене у овом крају, ако бисте на њих наишли, јер моја намера није да врећам војнике или какву даму, нарочито не отмену.“

Капетани пуно и лепо захвалише Року на његовој учтивости и штедрости, коју су тако оцењивали пошто им је оставио новац.

Госпођа Дона Гиомар од Кињонеса хтеде да изађе из кочије, те да великоме Року пољуби ноге и руке, али он то никако не допусти, него њу замолида му опрости нанесену јој увреду, пошто је приморан да извршава јасне обавезе свога худога занимања. Госпођа регентка заповеди једном своме служитељу да одмах положи осамдесет шкуда, које су на њу порезали, а капетани већ су били исплатили шездесет. Поклоници хтедоше да дају сву сиротињу, али им Роке рече да остају мирни, да окренувши се својима, рече:

„Од ових шкуда долазе на свакога по два и још претичу двадесет; десет нека се даду овим поклоницима а других десет овом добром коњушару, да би се могао похвалити овом пустоловином.“

Донесоше му писаћи прибор, који је Роке увек имао уза се, па им даде писмено за старешине његових чета, те опростивши се с њима, пусти их да иду слободни и удивљени његовом племенитошћу, господским држањем и необичним поступањем, држећи га пре за нова Александра Великога неголи за озлоглашена разбојника.

Један од коњушара рече на свом гасконском и каталонском језику:

„Овај наш капетан пре би подносио за фратра неголи за разбојника; ако ће од сада да се гради издашан, нека то буде са својим добром, а не са нашим.“

Не изрече несрећник ово тако тихо да га Роке не чу, који трже мач и расколи му главу на двоје, рекавши:

„Овако кажњавам ја брбљивце и безобразнике.“

Сви се препадоше и нико се не усуди и реч прозборити: тако су му се повиновали. Роке се уклони на страну и написа писмо једном свом пријатељу у Барселону, јављајући му како је код њега славни Дон Кихот од Манче, онај скитница витез о коме се толико прича: па му јавља да је то најпријатнији и најпаметнији човек у свету, и да ће га од данас до четири дана, а то је за дан светог Јована Крститеља, довести насред градског жала, под пуним његовим оружјем, на његовом парипу Росинанту, као и његова коњушара Санча на магарцу; па ову новост да јавља својим пријатељима Нијарима да се они с њиме забављају, пошто би хтео да његови противници Кадељи буду лишени овог уживања премда ће то бити немогуће, пошто су лудости и мудрости Дон Кихота и приклапања

његовога коњушара Санча Пансе таква да не може бити а да се њима не наслађује сав свет.

Ово писмо предаде свом коњушару, који скиде разбојничко одело и преруши се као сељак, па оде у Барселону и предаде га коме је требало.

ШЕСЕТ ПРВА ГЛАВА

О томе што се догодило Дон Кихоту при уласку у Барселону, уз друге ствари које су више истините него паметније

Три дана и три ноћи остаде Дон Кихот код Рока, а да је остао и три стотине година, имао би шта да гледа и чему да се чуди у начину његовога живота. Овде свањивају, тамо ручају, једанпут беже, не знајући од кога, други пут ишчекују, не знајући кога. Стојећки спавају, прекидајући сан, премештајући се с једнога места на друго. Непрестано намешташе уходе, слушаше страже, пирише на фитиље мушкета, премда су их мало имали, јер су се сви служили кратким кремењачама. Роке провођаше ноћи одвојен од својих, на местима која они нису могли знати, јер оне многе наредбе што их је барселонски вицекраљ издао против његовога живота одржаваше га у неспокојству и страху, нити смеде да се икоме повери, бојећи се и својих људи, да ће га или убити или га издати власти; живот заиста јадан и досадан.

Најпосле по пустим путовима, по скривеним стазама и богазима кренуше се у Барселону Роке, Дон Кихот и Санчо са још шест коњушара. Уочи светог Јована ноћу дођоше на жало тамошње, и пошто Роке загрли Дон Кихота и Санча, коме предаде обећаних десет шкуда, јер му их дотле још не беше дао, остави их, уз тисућу учтивих речи и од једне и од друге стране. Роке оде, а Дон Кихот остаде, чекајући дан онако како је био на коњу, а не потраја дуго а од врата истока поче се показивати лице светле зоре, развесељавајући траву и цвет; а у исти мах стадоше и слух увесељавати многе свирке и таламбаси, звека од прапораца, силан топот од коња, који као да долазише из града. Зора уступи место сунцу, које са лишћем већим од округла штита полако се дизаше до најнижег обзора. Дон Кихот и Санчо осврташе се на све стране, угледаше море, које дотле

не беху видели, па им се учини пространо и широко, много лепше од Руидерских језера, која су видели у Манчи. Видеше галије које су биле на жалу, са којих поскидаше покрове, те се указаше пуне стегова и ситних заставица, које се лепршаше на ветру и води љубише и миловаше; у њима јечаше трубе и друга свирка, која изблиза и надаље испуњаваше ваздух пријатним и ратничким мелодијама; оне се стадоше кретати и изводити као неку борбу на мирној води, а на исти начин одговараше им небројени витезови, који долазише из града на лепим коњима и у кићеним одорама. Војници на галијама палише небројене топове, којима одговараше они што су били на градским зидовима и тврдињама, а крупни мерзери проламаху страшном риком облаке, а одазиваше им се топови са галија. Море весело, земља радосна, небо ведро, само овда-онда помућено димом од топова, као да све улепшаваше и изазиваше живу радост у свим људима. Санчо не могаше да разуме откуда толике ноге у оних гломаза што се по мору креташе.

Уто у трку, кричући, ликујући и весело кличући, они у одорама приспеше онамо где је Дон Кихот стајао узбуђен и задивљен, а то беше онај коме је Роке писао, рече Дон Кихоту:

„Добро нам дошао у наш град, огледало, фаре, звездо и претходницо целога скитничкога витештва где га год има! Добро нам дошао, велики, храбри Дон Кихоте од Манче! Не онај лажни, не измишљени, не подметнути, кога су нам у лажним повестима показали ових дана, него истински, законити и верни, кога нам је описао Сид Амет Бененцелија, дика повестописаца!“

Дон Кихот ништа не одговори, нити витезови очекиваше одговора од њега, него они и остали који су за њима дошли окреташе се и обиграваше око њега, те правише као коло око Дон Кихота, који се окрену Санчу и рече:

„Ови су нас свакако познали; опкладио бих се да су читали нашу повест, као и ону од Арагонца, која је скоро штампана.“

Наново се врати витез који је говорио Дон Кихоту и рече му:

„Ходите с нама, господине Дон Кихоте, јер сви ми ваши смо поштоватељи и велики пријатељи Рока Гинарта.“

На то одговори Дон Кихот:

„Ако учтивости рађају учтивости, онда ваша, господине витеже, кћи је или блиска рођака учтивости великога Рока; водите ме куда хоћете, јер ја нећу да имам другу вољу мимо вашу, тим пре ако ћете је употребити на вашу службу.“

Са не мање учтивим речима одговори му витез, и узевши га сви у средину, уз трубе и таламбасе кренуше се с њим у град; али при уласку ђаво, који удешава свако зло, и дерани, који су гори од ђавола, два од њих вешта и смела провукоше се између свију људи, и надигавши један сивцу реп а други Росинанту, сваком од њих турише по киту чкаља. Бедни створови осетише нове остругe, па утиснувши репове, толико повећаше своје зло да после хиљаду скокова бацише своје господаре на земљу. Пун једа и осрамоћен, приђе Дон Кихот до своје мрцине и опрости је ките испод репа, а Санчо опрости свога сивца. Они који су пратили дон Кихота хтедоше да казне безобразну дечурлију, али није било могуће, јер су се изгубили међу оним тисућама које су их пратиле. Дон Кихот и Санчо наново појахаше своје парипе и уз исто подвикивање и свирку дођоше до куће свога вође, која беше велика и господска, једном речи, као у богата витеза, где ћемо га сада оставити, јер то тако хоће Сид Амет.

ШЕСЕТ ДРУГА ГЛАВА

У којој се казује пустоловина са чаробном главом, уз друге детињарије, које се нису могле изоставити да се не причају

Дон Антонио Морена зваше се домаћин Дон Кихота, витез богат и разборит и пријатељ поштене и пристојне забаве, који видећи Дон Кихота у својој кући, тражише начина како ће без његове штете измамити његове лудости, јер оно није шала што боли, нити забаве вреде кад су са штетом трећега. Прво што ће да учини беше да разоружа Дон Кихота, па да га изведе на углед у његовом тесном оделу од јелење коже (као што смо га више пута већ описали и насликали) на један доксат, који је ишао на једну од главних улица у граду, да га виде људи и деца, који га гледаше као оно мајмуна. Они у одори наново поиграше коње пред њим, као да су то учинили само ради њега, а не ради светковине оног празника; а Санчо беше што задовољнији, јер мишљаше да је, не знаш

како ни зашто, опет доспео у друге Камачове сватове, у другу кућу Дон Дијега од Миранде и у други замак војводин.

Онај дан ручаше код Дон Антонија неколико његових пријатеља, који сви одаваше почаст Дон Кихоту и поступаше с њим као са лутајућим витезом, због чега се он толико надува и поневиде да није знао шта ће од задовољства. Санчове досетке беху толике да сви служитељи у кући и сви који су га слушали као да беху приковани за његова уста. Док се ручало, рече Дон Антонио Санчу:

„Ми смо овде чули, драги Санчо, да сте толики пријатељ питију и ваљушцима с месом, да кад вам претекну, ви их турате у недра да вам буду за други дан[89].“

„Није, господине, није тако“, одговори Санчо, „јер сам више чисмен него прождрљив, а господин Дон Кихот, који је ту, зна добро да ми са прегршћу жира или ораха заједно проведемо и по осам дана; истина је, кад се некад деси да ми даду кравицу, ја онда притрчим са узицом, хоћу рећи, да једем што ми се дâ и да употребљавам згоду како је нађем; а ко год да је казао да ждерем без мере и да нисам чисмен, тај нека зна да се није погодио, а то бих и мало друкчије казао да се не осврћем на ове часне браде за трпезом.“

„Зацело“, прихвати Дон Кихот, „штедљивост и чисменост са којом Санчо једе могла би се уписати и урезати у плоче од туча, да остане за вечити спомен потоњим вековима. Истина, кад је гладан, изгледа унеколико халапљив, јер једе брзо и гума се; али је био увек чисмен, а док је био губернатор, научио је да једе сасвим уситно, тако да на виљушку набада и грожђе, па и семе од шипка.“

„Шта!“ викну Дон Антонио: „Санчо је био губернатор?“

„Јесам“, одговори Санчо, „и то над острвом што се зове Баратарија. Управљао сам њим десет дана како само може бити; за то време изгубио сам покој и научио сам да презирем све губерније у свету; из ње сам утекао, упао сам у једну јаругу, где сам мислио да сам мртав, али сам чудом из ње жив изишао.“

Дон Кихот потанко исприча сав догађај са Санчовим губернаторством, чиме је причинио велику насладу слушаоцима.

---

[89] У *Дон Кихоту* од Авељанеде каже се то за Санча Пансу.

Пошто обедоваше, узе Дон Антонио за руку Дон Кихота и оде с њим у једно одељену собу, у којој не беше друга украса сем једног стола, који као да беше од јаспида, а стајаше на нози од исте материје, и на столу беше, на начин глава римских императора, од прсију навише, једна глава која као да беше од бронзе. Дон Антонио ходаше са Дон Кихотом по целој соби, више пута обилазећи сто, а онда му рече:

„Сад, господине Дон Кихоте, кад сам уверен да нас нико не чује и не слуша, и кад су врата закључана, хоћу да вам кажем једну од најређих пустоловина, или, боље да кажем, новости које могу да се замисле, али с условом да оно што ћу вам казати оставите у најскривеније кутове тајне.“

„То вам се заклињем“, одговори Дон Кихот, „па ћу за већу сигурност да наваљам на то и једну плочу од камена, јер ваља да знате, господине Дон Антонио – јер му је већ знао име – да говорите са човеком који ако и има уши да чује, нема језика да говори; зато можете поуздано што имате у својим грудима пренети у моје, и бити уверени да сте то ринули у бездан ћутања.“

„Уздајући се у ово обећање“, рече Дон Антонио, „хоћу да вас у чудо бацим оним што ћете видети и чути, и да себи унеколико олакшам муку која ме кињи што немам никоме да кажем своју тајну, јер није да се свакоме повери.“

Дон Кихот беше пун очекивања шта ће да буде после толика увода. У то узе га Дон Антонио за руку и повуче овом преко бронзане главе и преко целога стола, као и по нози од јаспида, на којој се држаше, па затим рече:

„Ову главу, господине Дон Кихоте, начинио је и удесио један од највећих волшебника и врачара што их је било у свету, који је, мислим, био пореклом Пољак и ученик славног Ескотиља, о коме се казују толика чудеса[90]; па како је био овде у мојој кући, то ми је за хиљаду шкуда што сам му их дао начинио ову главу, која има то својство и силу да одговара на свако питање које јој се стави на ухо. Правио је своје кругове, шарао слова, посматрао звезде и најпосле начинио је онако савршену као што ћемо је видети сутра, јер петком је нема, а како је данас петак, то ћемо морати причекати до сутра. За то

[90] Михаило Ското, из Парме, био је звездочатац и живео је у тринаестом столећу.

време можете се спремити шта ћете да је питате, јер из искуства знам да истину говори у свему што одговори.“

Дон Кихот беше задивљен због силе и својства главе и не могаше да верује Дон Антонију; али видећи да нема много времена да чека па да се увери искуством, не хте му друго рећи него му захвали што му је открио тако велику тајну. Изађоше из собе, Дон Антонио закључа је и оду у салу где су били остали витезови. Међутим је овима Санчо причао за многе пустоловине и догађаје који су се десили његовом господину.

Оно послеподне поведоше у шетњу Дон Кихота, без оклопа, у грађанску оделу, у широкој одећи од смеђе чохе, да би се у њој у оно доба године и сама зима морала знојити. Са својима млађима удесише да Санча тако забављају како га неће пустити из куће. Дон Кихот јахаше не на Росинанту, него на голему мазгову тиха хода и веома лепо опремљену. Навукоше му мантију и на леђа му пришише, али да он не види, пергамент на коме је писало великим словима: Ово је Дон Кихот од Манче. Кад почеше шетњу, она цедуља привлачаше очи свима који га видеше, па како су читали: Ово је Дон Кихот од Манче, то се чуђаше Дон Кихот како сви који га виде знају га и по имену га кажу; те окренувши се Дон Антонију, који иђаше уз њега, рече му:

„Велика су преимућства што их у себи има лутајуће витештво, јер ко га исповеда, тај бива познат и славан по свој земљи; или ето погледајте, господине Дон Антонио, како ме знају у овом граду и дечурлија, а никада ме нису видела.“

„Тако је, господине Дон Кихоте“, одговори Дон Антонио; „јер као што се огањ не може држати затворен и скривен, тако и врлина не може да буде непозната, а која се постигне војничким занимањем, блиста и сјаји се већма него све друге.“

Ту се деси, кад је Дон Кихот ишао праћен поменутом виком, да један Кастилијанац који је читао цедуљу на леђима повика:

„Е до сто врага, Дон Кихоте од Манче! Ма како си чак довде допетљао а да ниси скапао под оним безбројним батинама што си их добио по леђима? Ти си будала, па да си то сам и да остајеш у границама твоје лудости, ни по јада; ама имаш то својство да полуде и побудале сви који се с тобом мешају и говоре; не верујеш ли, ево ти ове господе што те

прате. Иди својој кући, будало, па гледај своје имање, своју жену и децу, а остави се тих беспослица које ти једу мозак и пију разум.“

„Пријатељу“, рече Дон Антонио, „идите својим послом и немојте давати савета ономе који вас не пита. Господин Дон Кихот од Манче посве је паметан, а ми који га пратимо нисмо луди; врлину ваља поштовати где се год нађе, па одлазите и не плећите се тамо где вас не зову.“

„Вала, имате право“, одговори Кастилијанац, „јер световати овог доброга човека значило би лизати уз длаку; ипак ми је особито жао да се она велика памет, коју, како веле, има у свима стварима ова будала, губи у лудостима његовога скитничкога витештва; па ево велим, нека ме враг носи и мене и све моје потомство ако од данас, па ма живео Матусалемов век, будем икоме давао савета, па ма га тражио од мене.“

Саветодавац оде и шетња се даље настави, али тишма и гужва од дечурлије и осталога народа, који су читали цедуљу, беше толика да Дон Антонио скиде цедуљу, тобоже као да скида нешто друго.

Спусти се ноћ и врате се кући, где се искупило женско друштво, јер жена Дон Антонија, госпођа отмена и весела, лепа и паметна, позва остале своје пријатељице да дођу и одаду пошту њеном госту и да уживају у његовим несравњеним будалаштинама. Дође их повише, вечера се сјајно и око десет часова увече поче игранка. Међу госпама беху две ђаволасте и шаљиве, па иако су биле посве поштене, биле су толико несташне да су њихове шале забављале а да нису досадне. Оне толико навалише са играњем на Дон Кихота да му се уклати не само тело него и душа. Беше вредно погледати Дон Кихота, висок, отегнут, мршав, жут, у тесну оделу, неокретан и нимало лаган. Несташна женскадија као кришом чепаше око њега, а он исто тако као кришом презираше их; али кад виде да га оне притеснише, повика:

„*Fugite, partes adversae*![91] Дајте ми мира, узаочасне мисли! Даље од мене, сењоре, са вашим жељама, јер краљица мојих жеља, несравњена Дулсинеја од Тобоза, ме дâ да ме икоје друге мимо њене покоре и савлађују!“

[91] „Одступите, нечастиви!“ – речи којима се црква служи кад тера беса из човека, па су у Шпањолској ушли у обични говор.

Па рекавши то, седе насред сале на земљу, сав изломљен и сустао од толика упражњавања у игрању.

Дон Антонио нареди те га однесоше на његову постељу, те ће први Санчо да га спопадне говорећи му:

„Но, у добри час, драги господине, ви се баш наиграсте! Зар ви мислите да су сви јунаци плесачи и да су све скитнице витезови играчи? Вала, ако тако мислите, преварили сте се; има их који би се подухватио да убије дива, а није подобан да поскочи. Да је требало да играте лупајући се по ђону, ја бих вас био заменио, јер то играм као соко, али да плешем, ту нисам ни за што.“

Са овим и другим речима изазва Санчо смех међу свима на игранци, па метну свога господина у постељу, претрпавши га, те да му на зној изађе прохлада од плеса.

Сутрадан учини се Дон Антонију да ће бити добро да учине опит са чаробном главом, те са Дон Кихотом, Санчом и још два пријатеља, са оне две госпе које су на игранци сатрле Дон Кихота и ону ноћ биле су остале код жене Дон Антонијеве, закључа се у собу у којој је била глава. Он им каза какво она има својство, препоручи им тајну и рече им да је ово први дан кад ће да опита силу те зачаране главе; а мимо оба пријатеља Дон Антонија нико други не знађаше за тајну чарања, па да Дон Антонио није ову прво открио својим пријатељима, и они би се дали у чудо као и остали, а иначе није ни могло бити, јер је тако вешто и мајсторски била удешена.

Први који приђе уху главе беше сам Дон Антонио, па тихим гласом, али толико гласно да су га сви могли чути, рече јој:

„Кажи ми, главо, тако ти силе која је у теби, шта мислим ја сада?“

Не мичући уснама, одговори глава јасним и разговетним гласом, тако да су сви могли чути, овако:

„Ја не судим о мислима.“

Чувши ово, сви се пренеразише, тим пре што видеше да у свој соби, нити око стола, не беше људскога створа који би могао одговорити.

„Колико нас има овде?“ запита Дон Антонио наново, и доби одговор на исти начин и тихо:

„Ту си ти и твоја жена, и два твоја пријатеља, и њене две пријатељице, и славан један витез, по имену Дон Кихот од Манче, и један његов коњушар, који се зове Санчо Панса.“

Наново се опет зачудише ту, тако да од страха кожа им се свима најежи. Дон Антонио уклони се од главе и рече:

„Ово ми је довољно да се уверим да ме онај није преварио који ми је то продао, о главо мудра, главо говорна, главо одговарајућа и чудесна главо! Нека други ко оде и пита је што хоће.“

А како су жене обично на зло брзе и жељне да што дознаду, то ће прва да приђе једна од обеју пријатељица Дон Антонијеве жене, па је овако запита:

„Реци ми, главо, што да чиним те да будем врло лепа?“

И доби одговор.

„Буди врло поштена.“

„Више те не питам“, рече питалица.

Њена другарица приђе и рече:

„Хтела бих, главо, да знам да ли ме муж љуби или не.“

Одговорише јој:

„Гледај како с тобом поступа, па ћеш по томе видети.“

Жена се уклони говорећи:

„Ради овог одговора нисам морала питати, јер управо пољупци показују расположење онога који их даје.“

Затим дође један од двојице пријатеља Дон Антонија и запита је:

„Ко сам ја?“

И доби одговор.

„То ти знаш.“

„Не питам те то“, одговори витез, „него да ми кажеш да ли ме познајеш ти.“

„Познајем те“, одговорише му, „јер ти си Дон Педро Норис.“

„Више не тражим да знам, јер ми је то доста да се уверим, о главо, да знаш све.“

Он се уклони, а приђе други пријатељ и запита је:

„Кажи ми, главо, шта жели мој најстарији син?“

„Већ сам казала“, одговори му, „да не судим о жељама; ипак могу да ти кажем да ти син то жели да те погребе.“

„Ово видим очима и пипам рукама“, рече витез, „и више не питам.“

Приђе жена Дон Антонија и рече:

„Ја не знам, главо, шта да те питам, само бих желела да знам да ли ће ми мој добри муж живети још много година?“

Одговори јој:

„Живеће ти, јер његово здравље и умереност у уживању обећавају му дуге године живота, који многи хоће да скрате својом неумереношћу.“

Затим приђе Дон Кихот и рече:

„Кажи ми, ти која одговараш, да ли је била јава или сан што казујем да ми се догодило у Монтезиносовој пећини? Хоће ли се извршити ударци мога коњушара Санча? Хоће ли се скинути чини са Дулсинеје?“

„Што се тиче пећине“, одговори глава, „ту би се имало много шта казати, има ту свашта; Санчови ударци ићи ће натенане; Дулсинејине чини скинуће се како треба.“

„Више не желим знати“, рече Дон Кихот, „Јер док видим са Дулсинеје скинуте чини, биће ми као да су ми у један мах дошла сва блага што сам их желео.“

Последњи питалац беше Санчо и он овако запита:

„Да ли ћу ја, главо, добити можда другу губернију? Да ли ћу се опростити коњушарске сиромаштине? Да ли ћу опет видети моју жену и децу?“

На ово доби одговор:

„Имаћеш губернаторство у својој кући, а ако се у њу вратиш, видећеш жену и децу, па кад престанеш служити, престаћеш бити коњушар.“

„Е ово ваља, тако ми бога!“ викну Санчо Панса; „то сам могао казати сам себи; ни пророк Перогруљо не би умео боље прорећи[92].“

„Животињо!“ примети му Дон Кихот; „да шта хоћеш да ти одговори? Зар није довољно што одговори ове главе одговарају оном што је питају?“

„Довољно је“, одговори Санчо; тек бих хтео да је разговетнија била и да ми је што више казала.“

Тиме се свршише питања и одговори, али не би краја и чуду у коме су сви били, изузимајући она два пријатеља Дон Антонија, који су знали за ствар. А ову је Сид Амет Бененцелија хтео одмах да објасни, да не би свет био у недоумевању и мислио да је у тој глави био какав вештац и изванредна тајна; па тако вели да је Дон Антонио Морено, подражавајући другој глави, коју је видео у Мадриду и коју је био начинио један бакрорезац, наместио ову у својој кући да би имао забаву и да би удивљавао незналице људе; а ствар је овако удешена била. Даска од стола била је дрвена, премазана и углађена као јаспид, а нога на којој је била такође је била од дрвета, са четири орловске канце, које су од ње ишле ради бољег држања терета. Глава, која изгледаше да је од бронзе и да приказује римска императора, била је сва шупља, а исто тако и даска од стола, у коју је тако добро била ужлебљена да се не виђаше никакав траг од веза. Нога од стола била је такође шупља и била је у вези са вратом и прсима главе; а све то било је у вези са другом собом, која је била испод собе у којој је била глава. Кроз сву ову шупљину ноге, стола, врата и прсију поменуте фигуре ишла је цев од лима, тако намештена да је нико није могао опазити. У доњој соби, која је била у вези са горњом, наместио би се онај који је требало да одговара, наслонивши уста на исту цев, тако да је глас, као кроз стенторску трубу, ишао од горе доле и од доле горе, са речима разговетним и јасним, те на тај начин се није могла превара да позна. Један синовац Дон Антонија, оштроуман и паметан ђак, давао је одговоре, а како би њега стриц известио ко ће с њим онај дан доћи у собу до

[92] Перогруљом зову Шпањолци онога који мисли да је са знањем опште познатих ствари велики мудрац, те се на тај начин излаже подсмеху.

главе, то му је лако било да одговара брзо и згодно на прво питање; на друго одговарао је по домишљању, па као паметан човек паметно.

Сид Амет каже да се ова чудна справа држала десет или дванаест дана, али како се у граду прочуло да Дон Антонио има у својој кући чаробну главу, која одговара свакоме који је пита, то се он поплаши да ће то доћи до ушију будним стражарима наше вере, па објасни ствар господи инквизиторима, који му заповедише да справу поквари и више да је не употребљава, како се глупа светина не би саблазнила. Али у мишљењу Дон Кихота и Санча Пансе остала је глава као волшебна и да одговара, випше на задовољство Дон Кихоту неголи Санчу.

Витезови у граду, да би се показали услужни Дон Антонију и да би забављали Дон Кихота и дали му прилике да показује своју лудост, удесише да до шест дана држе алку, али од ове не би ништа, због узрока који ће се после показати.

Дон Кихот доби вољу да прође кроз град без пратње и пешке, јер се бојао, ако буде јахао, да ће га деца вијати, и тако он и Санчо, са две слуге које му је дао Дон Антонио, дигоше се у шетњу. Елем, деси се да идући једном улицом Дон Кихот подиже очи и виде написано врло великим словима над једним вратима: *Овде се штампају књиге*, чему се много обрадова, јер дотле не беше још ни видео никакву штампарију, па је желео да зна како то изгледа. Са целом својом пратњом уђе и овде виде како се штампа, онамо поправља, тамо слаже, онде перу слова, једном речи, све оно што има у великим штампаријама. Дон Кихот приђе једном сандуку и запита се шта се с тиме ради; слагачи му показаше и он се дивљаше, па пође даље. Међу осталима приђе једном и запита га шта ради. Радник му одговори:

„Господине, овај витез овде“, па му показа на човека врло пристојна изгледа и унеколико достојанствена, „превео је једну тосканску књигу на наш кастилијански језик[93], па ја сад слажем да би се штампала.“

„Какав је наслов књизи?“ запита Дон Кихот.

На то одговори писац:

[93] Као што је тосканско наречје узето за књижевни језик талијански, тако је и кастилијанско наречје усвојено као књижевни језик шпањолски; зато ће горе тосканski толико речи, колико талијански, и кастилијански толико, колико шпањолски.

„Господине, у тосканском зове се књига *Le bagatelle*.“

„А шта ће рећи *Le bagatelle* у нашем кастилијанском језику?“ запита Дон Кихот.

„*Le bagatelle*“, одговори писац, „рећи ће толико као кад бисмо ми кастилијански казали *ситнице*; али мада је ова књига по имену смерна, садржи и има у себи веома лепе и важне ствари.“

„Ја знам нешто тосканског“, рече Дон Кихот, „па се хвалим да умем певати неколико станца од Ариоста. Али кажите ви мени, господине – а питам вас не да бих хтео да испитујем ваше знање, него чисто из љубопитљивости – да ли сте у своме спису нашли који пут реч *pignata*?“

„Јесам неколико пута“, одговори списатељ.

„Па како је преводите на кастилијански?“ запита Дон Кихот.

„Како да је преведем“, одговори списатељ, „него да кажем *лонац*?“

„Ао, триста ли му!“ викну Дон Кихот, „међер сте ви у тосканском језику далеко отишли! Ја бих се опкладио о што велико да где се тосканског каже piace, тамо ви у кастилијанском велите *допада се*, а где се каже *più*, тамо кажете *више*, па su преводите са *горе*, а *giù* са *доле*?“

„Сасвим је тако“, рече списатељ, „јер те речи управо одговарају тосканском.“

„Смео бих се заклети“, настави Дон Кихот, „да вас свет и не зна, који је вазда противан награђивању цветне даровитости и похвалних дела. Колике су способности тако пропале! Колики дарови презрени! Колике врлине омаловажене! Ипак се мени чини да кад се преводи са једног језика на други, ако то није са краљица међу језицима, грчког и латинског, то је тако као кад би когод гледао фламанске тапете са наличја, јер ако се и виде фигуре, пуне су конаца који их кваре, нити се виде онако чисто и лепо као с лица; а превођење са лаких језика нити изоштрава ум, ни речитостм као што га не изоштрава ни онај који преноси и преписује с једне хартије на другу; али тиме нећу да кажем да није похвално упражњавање са превођењем, јер човек може да се занима другим горим стварима и које му доносе мању корист. Изван овога разлога стоје два славна преводиоца, један је доктор Кристовал од Фигероје са својим *Верним Пастиром*, а други је Дон Хуан од Хаурега са својим *Аминтом*, где срећно доводе у сумњу које је превод, које ли је

оригинал![94] Али кажите ми, господине, штампа ли се ова књига на ваш рачун или сте већ продали издавање каквом књижару?“

„Ја је штампам на мој трошак“, одговори списатељ, „и надам се да ћу код првог издања добити барем хиљаду дуката, јер ће имати две хиљаде комада, а ови ће се продавати по шест реала као алва.“

„Ви добро рачунате“, примети Дон Кихот, „и види се да ви не знате штампарске мајсторије и како су они у договору међу собом. Ево вам кажем, кад будете имали на врату две хиљаде комада књига, да ћете имати с њима толико да теглите да ћете се поплашити, тим пре ако књига није особита и нема ништа занимљиво.“

„Зар бисте ви хтели“, на то ће списатељ, „да је дам каквом књижару, који ће ми дати за издавање три мараведа, па ће још да мисли да ми милост чини кад ми их даде?[95] Ја не штампам моје књиге да бих стекао глас у свету, јер ја сам већ познат са мојих дела, него хоћу добити, јер без ове не вреди глас ни потуре.“

„Бог вам дао доста среће!“ одговори Дон Кихот.

Па оде даље до друга сандука, где виде да поправљају један табак од књиге која се зваше: *Видело душе*, што кад виде, рече:

„Овакве књиге, иако их има доста те врсте, ваљало би да се штампају, јер многи су грешници којима су потребне и треба небројено лучева за толике који су у мраку.“

Пође даље и виде опет да поправљају другу књигу, и питајући за њен наслов, одговорише му да се зове *Дргуи део велеумнога племића Дон Кихота од Манче*, који је сачинио некакав из Тордесиља.

„Чуо сам већ за ту књигу“, рече Дон Кихот, „и збиља и тако ми душе, мислио сам да су је већ сагорели и у пепео обратили, јер није ни за што; али ће и њој доћи њен свети Мрата, као и сваком крмету; јер измишљене повести утолико су добре и забавне уколико се приближују истини или њеној сличности, а истините утолико су боље уколико су истинитије.“

---

[94] *Верни Пастир, Pastor Fido*, од Гварина је, а *Aminta* од Таса.

[95] У својој новели *Лиценцијат Видријера* каже Сервантес за књижаре: „Како ли варају писца кад о свом трошку књигу штампа! Место петнаест стотина комада штампају три хиљаде, и кад писац мисли да се продају његови, разашиљу се они други.“

Па рекавши то, са знацима нерасположења оде из штампарије.

Исти дан одлучи Дон Антонио да га води да види галије које су биле на жалу, чему се Санчо особито радовао, јер свога века још их није видео. Дон Антонио јави заповеднику над галијама да ће то после подне доћи да их види његов гост, славни Дон Кихот од Манче, за кога су већ чули заповедник и сви становници градски; а оно што се догодило на галијама казаће се у идућој глави.

ШЕСЕТ ТРЕЋА ГЛАВА

О незгоди коју је имао Санчо Панса кад су походили галије, и нова пустоловина са лепом Мориском

Много лупаше главу Дон Кихот око одговора волшебне главе, али ниједно домишљање му не проницираше лукавштину, тек свако му се устављаше на обећању о скидању чини са Дулсинеје, које је држао као извесно. Око тога врзоше му се мисли и он се у себи радоваше, верујући да ће ускоро видети његово извршење; а Санчо, ако се и гадио од губернаторства, као што је речено, ипак жељаше наново да заповеда и да га слушају: јер то зло повлачи за собом заповедање, па ма било и у шали.

Укратко да кажемо, оно послеподне оду на галије Дон Антонио Морено, његов домаћин, и његова два пријатеља, са Дон Кихотом и Санчом. Заповедник, који беше извештен о њиховом доласку, очекиваше да види оба толико славна Кихота и Санча. Чим ови дођоше на обалу, а све галије поскидаше покровце а трубе затрешташе; затим спустише у воду шајку застрту богатим саговима и са јастуцима од црвена аксамита, а тек што Дон Кихот метну ногу у шајку, а на главној галији опалише велики топ и остале галије учинише исто; кад се пак Дон Кихот попе по лествицама на десној страни, све људство поздрави га, као што је обичај кад висока каква личност долази на галију, и у три маха викну: ху! ху! ху![96] Генерал, кога ћемо тако звати, а био је отмен витез од Валенсије, пружи руку Дон Кихоту, загрли га и рече му:

[96] То је тада било место данашњег „ура!“

„Овај дан забележићу белом писаљком, јер је то један од најлепших у моме животу, кад сам видео господина Дон Кихота од Манче, час и знамење које нам показује да се у њему садржи и оличава сва врлина лутајућег витештва.“

Другим не мање учтивим речима одговори Дон Кихот, преко мере обрадован видећи да га тако господски дочекују. Сви одоше на стражњи крај, који је био особито лепо искићен, и поседаше по клупама; веслачки мајстор оде до весала и пиштаљком даде знак да веслачи скидају хаљине, што се у часку учини. Санчо се пренерази кад виде голе толике људе, а још више кад их виде како разапињу платнени штит од сунца, тако брзо као да су се сви ђаволи дали у посао; али све то биле су торте и медени колачи спрам онога што ћу сад да кажем. Санчо сеђаше на клупи остраг до првога веслача надесно, који, већ извештен о ономе што треба, шчепа Санча, па уздигнувши га на руке, сви веслачи бивши на ногама и спремни, даваше га и бацаше га с руке на руку веслачима од клупе до клупе, тако врзо да јадни Санчо чисто обневиде, те зацело помисли да га сами ђаволи бацају, нити престадоше са њим док га не вратише левом страном и не поставише опет на фару. Бедник сав беше излољен и задуван и ознојен, не могући да појми шта га је то снашло. Дон Кихот, који гледаше Санча како лети без крила, запита генерала да ли су те церемоније у обичају са онима који први пут дођу на галије; јер ако би тако било, пошто он не мисли ићи у морнаре, то не мисли ни да прави таква упражњења, те се богом зарицаше да само ако би га који ухватио да га тако баца, свега ће га исећи као репу; па рекавши то, ђипи и маши се за мач.

У тај мах спустише кров и пустише одозго лантину да тресне највећом буком. Санчо помисли да небо пада из својих шарки и да ће му се стропоштати на главу, те пун страха сагну је и метну међу ноге. Ни Дон Кихот не беше сасвим миран, него и он задрхта и увуче рамена, а лице му пребледе. Морнари издигоше лантину с истом брзином и лупом као што су је спустили, а све то чинише ћутећи, као да нису имали гласа ни даха. Веслачки мајстор даде знак да ваде котве, па скочивши међу веслаче, стаде их корбачем или бичем шибати по плећима, те се мало-помало отискиваше у море.

Кад Санчо виде како се у један мах мичу толике шарене ноге – јер је мислио за весла да су ноге – а он рече у себи:

„Ово су праве врацбине, а не оно што мој господин каже. Шта ли су то скривили ови несрећници кад их тако шибају? Па овај сам човек који иде туда са својом свирајком, како сме да шиба толике људе? Ја бих рекао да ће ово бити пакао, или барем чистилиште.“

Дон Кихот, који опази пажњу са којом је Санчо посматрао оно што бива, рече му:

„Ех, драги Санчо, како брзо и са како мало труда могао бих сад, кад бих хтео, себе до појаса скинути, па да станеш међу ону господу и да будеш готов са скидањем чини са Дулсинеје! Јер уз јад и муку толиких њих не би много ни осетио своју; уз то можда би мудри Мерлин, пошто би ови ударци пали од замашне руке, сваки од њих узео у рачун за десет оних које ти свакако треба себи да дадеш.“

Генерал хтеде да запита какви су то ударци или какво скидање чини са Дулсинеје, кад морнар рече:

„Тврдиња Монхујич даје знаке да има брод на весла уз обалу на западној страни.“

Чувши ово, скочи генерал међу веслаче и рече:

„Дела, децо, да нам не умакне! Биће какав бригантин[97] алжирских гусара, за који нам јавља стража.“

Одмах прођоше остале три галије главној галији, да виде шта се заповеда. Генерал заповеди да две иду на море, а он ће са оном другом ићи дуж обале, јер имброд онда неће умаћи. Морнари завеслаше и тако потераше галије да се чињаше да лете.

Оне што су веслале на море на једно две миље угледаше брод, који им изгледаше да ће имати четрнаест или петнаест великих клупа, па је тако и било; кад ова лађа опази галије, даде се у бежање с намером и надом да ће својом лакоћом измакнути; али јој не испаде за руком, јер главна галија била је једна од најлакших бродова што их је било на мору, па тако се стиште за бродом да они на бригантину увидеше да не могу умакнути, те тако арајес[98] рече да се оставе веслања и да се предаду, да не би расрдили заповедника над нашим галијама; али судбина, која је друкчије управљала, нареди, те кад је већ главна галија била тако близу да су они на лађи могли да чују, са ње гласове који су их позивали на предају, два пијана Турчина, која су уз других дванаест била на бригантину, испалише

[97] Бригантин – лака једрилица са две катарке.
[98] Заповедник на алжирској лађи.

две пушке и убише два војника који су били на нашим палубама. Када то виде генерал, закле се да неће жива оставити никога ко се на лађи буде нашао, па навали на сав мах, али мали брод измаче испод галијиних весала. Галија се захука подобро даље; они на лађи, видећи да су пропали, разапеше једра док се галија враћала, па наново нагоше бежати уз једра и весла; али им не поможе брзина, као што им није вајдила ни њихова дрскост, јер их главна галија стиже на пола миље, доби их под весла и све их живе похвата. У то стигоше и остале две галије, те све четити са пленом вратише се ка жалу, где силан свет беше, жељан да види шта су ухватили. Генерал спусти котве код обале, и виде да је на обали вице краљ од града. Заповеди да се спусти чун да га доведу, а нареди да се спусти лантина да повешају једнога за другим арајеса и остале Турке што их је на лађи ухватио, а било их је до тридесет и шест људи, сви лепи људи и већином турски мускетари. Генерал запита који је арајес од бригантина, и један од заробљених – за кога се после показало да је шпанска потурица – одговори кастилијански:

„Господине, ово момче овде нам је арајес.“

Па му показа једног од најлепших и најугледнијих момака које могаше човечији ум замислити. По годинама изгледаше да нема двадесет година. Генерал запита:

„Говори, непромишљено псето, ко те је навео да ми убијаш војнике, кад си видео да ми не можеш утећи? Зар се тако поступа према главним галијама? Зар не знаш да смеоност није храброст? Сумњиве наде треба да људе праве срчанима, али не безобразнима.“

Арајес хтеде да одговори, али му одговор генерал не могаше за онај мах да саслуша, пошто оде да дочека вицекраља, који већ пењаше се на галију, а с њиме дођоше и некоји његови служитељи, као и некоји људи из града.

„Господине генерале, имали сте добар лов“, рече вицекраљ.

„Тако добар“, одговори генерал, „да ћете га сад видети обешена на оној лантини.“

„Како то?“ запита вицекраљ.

„Јер су ми“, одговори генерал, „противно сваком закону и против свака разлога и ратна обичаја убили два војника од најбољих што их има на овим галијама, па сам се

заклео да ћу их све повешати што сам их заробио, а нарочито ово момче, које је арајес од бригантина.“

Па му показа како већ има везане руке и око врата уже замакнуто и очекује смрт.

Вицекраљ га погледа, па видећи га тако лепа и угледна, а тако понизна, како му лепота његова у тај час даде писмо од препоруке, пожеле да му предупреди смрт, па га запита:

„Јеси ли родом Турчин, или Мавар, или потурчењак?“

На то одговори момче, такође кастилијанским језиком.

„Нити сам родом Турчин, ни Мавар, ни потурчењак.“

„Да што си?“ запита вицекраљ наново.

„Хришћанка“, одговори момче.

„Женска и хришћанка, и у том оделу и у такву послу? То би било више да се човек чуди неголи да верује.“

„Одгодите, господо“, рече момче, „извршење моје смрти, јер ништа нећете изгубити ако вашу освету одгодите док вам не испричам ток мога живота.“

Које срце било би тако тврдо да се на те речи не бу ублажило, или бар док не би чуло шта ће тужно и жалосно момче да каже? Генерал му рече да говори што има да кажем али нека се не нада да ће добити опроштаја за своју јавну кривицу. Са овим допуштењем поче момче овако казивати:

„Од онога више несрећнога неголи мудрога народа на који се ових дана просуло море несрећа, родила сам се од родитеља Мориска. У току моје несреће два моја стрица одведоше ме у Берберију, нити ми поможе што сам казала да сам хришћанка, као што заиста и јесам, и то не претворена и тобожња, него права католикиња. Није ми вредело што сам ту истину говорила онима који су имали да изврше наше несрећно прогонство, нити моји стричеви хтедоше то да верују, него држаше да је лаж и измишљотина како би ме оставили у земљи у којој сам се родила, и тако поведоше ме више силом него од моје добре воље. Имала сам матер хришћанку и оца паметна и хришћанина искрена; са мајчиним млеком усисала сам веру католичку и васпитана сам у благим обичајима; ни

говором, ни обичајем, мислим, нисам никад показала да сам Мориска. Напоредо са овим врлинама, а држим да то јесу, развила се моја лепота, ако је имам какву; па ако и јесам живела веома усамљена и затворена, ипак могаше да ме угледа један младић племић, по имену Дон Гаспар Грегорио, најстарији син једнога витеза који уз наше село има своје село. Како ме је видео, како смо се састали, како се он заљубио у мене и како ја нисам много била за њим понесена, било би дуго да казујем, а нарочито у часу када степим даће се између језика и грла стегнути свирепо уже које ми прети, и тако само ћу казати како је у нашем прогонству хтео да ме прати Дон Грегорио. Он се умеша међу Мориске који су долазили из других места, јер им је врло добро знао језик, па у путу спријатељи се са мојим стричевима, који су мене водили; јер мој отац, паметан и обазрив, чим је чуо за први налог за наше прогонство, отишао је из села и потражио је у страним краљевинама како место које би нас примило. На једном месту, за које само ја знам, скрио је и закопао је многи бисер и драго камење од велике вредности, уз нешто новаца у златним крусадима и дублонима. Заповедио ми је да нипошто не дирам у то благо ако би нас можда протерали пре но што би се он вратио. Ја тако учиних и са мојим стричевима, како рекох, и осталим сродницима и познаницима прећосмо у Берберију, а место где се сместисмо беше у Алжиру, као да смо отишли у сам пакао. Краљ чу за моју лепоту, а говорише му и о моме богатству, што унеколико беше моја срећа. Он ме дозва преда се, пита ме из кога сам краја у Шпанији и какве новце и драгоцености имам. Ја му рекох место, а драгоцености и новци да су закопани, али да би се лако могло наћи кад бих се ја вратила сама по њих. Све то рекох му у страху да га неће заслепити моја лепота, него његова грабљивост. Док је он са мном тако говорио, дођоше да му кажу да је са мном дошао један од најугледнијих и најлепших момака што могу да се замисле. Одмах сам разумела да је реч о Дон Гаспару Грегорију, чија лепота надмашава и највеће лепоте што могу да се опишу.

Мене узнемири опасност у којој је био Дон Грегорио, јер код тих турских варвара више цене и уважавају лепо дете или младића неголи и најлепшу женску. Одмах заповеди краљ да га доведу њему да га види, па ме запита да ли је истина што су му говорили за тог младића. Ја на то, као да ме је небо научило, одговорих му да је истина, али да му дајем на знање да то није мушко, него женско, као и сама што сам, па да га молим да ме пусти да одем и да га обучем у његово природно одело, како би му се у пуној мери показала лепота

и пред њим била са што мање препона. Он ми рече да идем у име божије, а сутра да ћемо говорити о начину како да се вратим у Шпанију и да извадим закопано благо. Ја се састанем са Дон Гаспаром и кажем му у каквој је опасности ако се покаже да је мушко, па га обучем као Маварку, и оно исто послеподне одведем га пред краља, који кад га угледа, задиви се и докона да га чува и да га пошаље на дар султану; а да би избегао опасност у којој је могао бити од његових жена, а ни сам себи не верујући, нареди да га одведу у кућу неких отмених Маварки, да га чувају и служе, те га тамо одмах и одведоше. Како је нама двома било – јер не могу порицати да га љубим – то остављам да промисле они који се растављају а воле се. Затим краљ нареди да се ја вратим у Шпанију у овом бригантину и да ме прате два Турчина, а то су они били који су убили ваше војнике. Још је са мном пошао овај потурчени Шпанац“, додаде показујући онога који је први говорио, „за кога знам да је у потаји хришћанин и да је дошао са јачом жељом да остане у Шпанији неголи да се врати у Берберију; остали људи на бригантину Мавари су и Турци, који су само за то да веслају. Она два турчина, грабљиви и дрско, не осврташе се на примљени налог да мене и овога потурчењака искрцају у најближем шпанском приморју у хришћанском оделу, којим смо се били снабдели, него прво хтедоше да плове дуж приморја и што да ушићаре, ако би могли, јер се бојаше, ако прво нас искрцају на копно, нека би се што догодило нама двома, да висмо могли одати да је на мору бригантин, те ако би се случајно нашле какве галије у овом крају, да би их похватале. Ноћас угледасмо ову обалу, па не знајући за ове четири галије, бисмо опажени, те нам се догоди оно што сте видели. Укратко да кажем, сад је дон Грегорио остао у женску оделу међу женама, у очевидној опасности да ће пропасти, а ја себе гледам везаних руку, надајући се, или боље рећи, стрепећи да ћу изгубити живот, који ми је већ досадан. То је, господо, свршетак жалосне повести, колико истините, толико несрећне; једино што вас молим то је да ме пустите да умрем као хришћанка, јер како већ рекох, ниуколико нисам имала удела у кривици у коју су пали моји саплеменици.“

И затим умукну, очију пуних суза, којима је пратише и многи од присутних.

Разнежен и дирнут, вицекраљ ништа не рече, него јој приђе и својим рукама одреши уже које је везивало Морисци лепе руке. Док је крштена Мориска казивала своју необичну повест, упро беше у њу очи стар један поклоник, који је на галију доспео кад и

вицекраљ, а чим Моирска доврши своје казивање, а он јој паде код ногу, обухвати их, и прекидајући речи тисућама јецаја и уздаха, рече:

„О Ана Феликс, несрећна кћери моја! Ја сам твој отац Рикоте, који сам се вратио да те тражим јер не могу да живим без тебе, јер си ми ти душа моја.“

На ове речи отвори очи Санчо и подиже главу, коју беше оборио мислећи на незгоду са својом шетњом, па погледавши у поклоника, познаде да је то исти онај Рикоте на кога је наишао онај дан кад је отишао из своје губерније, и увери се да му је оно кћи, која, већ одрешена, грљаше свога оца, мешајући сузе са његовима, а отац рече генералу и вицекраљу:

„Ово је, господо, моја кћи, несрећнија у збитијама него што јој име каже[99]. Она се зове Ана Феликс и презива се Рикоте, а на гласу је како са своје лепоте, тако и са мога богатства; ја сам отишао из мога завичаја у туђе краљевине да тражим ко ће да нас прими под свој кров, па нашавши то у Немачкој, вратио сам се у овој поклоничкој раси, са другим Немцима, да тражим моју кћер и да ископам оно велико благо које сам сакрио. Кћер нисам нашао него сам нашао благо, које имам уза се, а сад, чудним случајем који сте видели, нашао сам благо са кога сам већма богат, а то је моја мила кћи; ако наша мала кривица и њене сузе и моје могу код неумитности вашега правдољубља да отворе врата милосрђу, примените га на нама, јер никад не помишљасмо да вас врећамо, нити у чему пристајасмо уз наше који су праведно протерани из земље.“

На то рече Санчо:

„Ја добро познајем Рикота, и знам да је истина што вели да му је Ана Феликс кћи; а што се тиче других ситница с одлажењем и долажењем, са добром или рђавом намером, у то се не плећем.“

Сви скоро присутни дивише се необичном догађају, а генерал рече:

„Свака ваша суза не да ми да извршим моју заклетву: живите, лепа Ана Феликс, колико год вам год година буде небо одредило; а казну за своју кривицу нека понесу они дрзници и безобразници који су је учинили.“

---

[99] *Феликс*, латински, значи срећан.

Па заповеди да се одмах на лантини обесе оба Турчина што су убила његова два војника; али га вицекраљ замоли што лепше да их не веша, јер су били не толико храбри колико луди. Генерал учини онако како га мољаше вицекраљ, јер код хладне крви не врши се тако лако освета.

Затим се промислише како би да изваде Дон Гаспара Грегорија из опасности у којој је био. Рикоте понуди за њ преко две хиљаде дуката, што их је имао уза се у бисеру и драгом камењу. Предлагаше многе начине, али ниједан не беше као онај што га је предложио Шпанац потурчењак, који се понуди да се врати у Алжир на каквој мањој шајци са својих шест клупа, на којој би били хришћани веслачи, јер он зна где, како и кад може и треба да се искрца, а исто тако знао је и кућу у којој је био Дон Гаспар. Генерал и вицекраљ сумњаше да ли да се потурици повере и да му предаду хришћане који би веслали; али му Ана Феликс вероваше, а њен отац Рикоте рече да ће он дати откупе ако би они хришћани случајно пострадали. Пошто ово утврдише, вицекраљ се врати, а дон Антонио Морено поведе кући Мориску и њеног оца, вицекраљ му пак препоручи да их што лепше држе и госте, и понуди од своје стране све што имаше у својој кући за њихово угошћење; толико беше благовољење и милошта што је у његово срце улила лепота Ане Феликс.

ШЕСЕТ ЧЕТВРТА ГЛАВА

У којој се говори о пустоловини која је највише непријатности причинила Дон Кихоту од свију осталих што су му се до тада биле догодиле

Повест прича да је жена Дон Антонија Морена била особитно задовољна што је Ана Феликс била у његовој кући. Она је дочека врло љубазно , колико заљубљена у њену лепоту, толико и у њену памет, јер Мориска и у једној и у другој беше изредна, те сви људи из града долазише да је виде, као да их је звоно сазивало.

Дон Кихот рече Дон Антонију да није добар онај начин који су били узели за ослобођење Дон Грегорија, јер је више опасан неголи згодан, и да би боље било кад би

њега с његовим оружјем и коњем превезли у Берберију, а он би га већ довео упркос својој арапији као што је учинио Дон Гајферос са својом женом Мелисендром.

„Промислите, господине“, примети Санчо када то чу, „да је господин Дон Гајферос довео своју жену са копна и да је по копну одвео у Француску; а овде нека бисмо можда повели Дон Грегорија, немамо куда доћи у Шпанију, јер је море по средини.“

„Свему има лека, само не од смрти“, одговори Дон Кихот; „јер кад шајка дође до обале, ми се можемо у њу укрцати, па ма сав свет сметао.“

„Ви то врло лепо и лако описујете“, рече Санчо; „али до дела од речи има се много пређи, и ја се држим потурчењака, који ми изгледа врло потиштен човек и да нема лажи у њега.“

Дон Антонио рече, ако потурчењак не би добро прошао у тој ствари, да ће онда приступити у том средству да велики Дон Кихот пређе у Берберију.

После два дана оде потурчењак на лакој шајци са по шест весала на свакој страни, имајући најваљаније веслаче, а после друга два дана одоше галије у Левант, пошто је генерал замолио вицекраља да има доброту и јави му како је било са ослобађањем Дон Грегорија и шта је било с Аном Феликс. Вицекраљ му рече да ће му учинити по жељи.

А једно јутро, кад је Дон Кихот изашао у шетњу, на жалу, оружан потпуно, јер како је толико пута казао, оружје му је било накит а борба његов одмор, те ни часка није био без њега – угледа где му прилази један витез такође оружан од главе до пете, а на штиту му исписан сјајан месец, који кад му толико приђе да га је могао чути, управивши своје речи Дон Кихоту, наглас рече му:

„Знаменити витеже и никад довољно нахваљени Дон Кихоте од Манче! Ја сам витез од Сјајна Месеца, чији нечувени подвизи можда су ти га учинили познатим. Дошао сам да се с тобом борим и да окушам силу твојих мишица, јер хоћу да знаш и да признаш да је моја дама, била сад која била, без сравњења лепша од твоје Дулсинеје од Тобоза; па ако ту истину признаш драговољно, избегнућеш смрт и труд који ћу имати да бих ти је задао; а ако ћеш да се бориш и да ја те победим, не тражим друго удовољење него да оставиш оружје и оставиш се тражења пустоловина, те се увучеш и повучеш у твоје село за рок од године дана, за које време имаћеш да живиш не мећући руку на мач, мирно и

спокојно и у корисну почивању, јер тако треба ради умножења твог имања и спаса твоје душе; а победиш ли ти мене, ево ти моје главе на располагање и на част ти моје оружје и мој коњиц, и на тебе нека пређе слава мојих јуначких дела. Промисли шта ти је милије, па ми одмах одговори, јер сам цели овај дан одредио на то да свршим тај посао.“

Зачуђен и задивљен беше Дон Кихот, како због смеоности витеза од Сјајна Месеца, тако и због узрока због којег га изазиваше, па му спокојно и строго одговори:

„Витеже од Сјајна Месеца, за чија дела досад још нисам чуо! Хоћу вас нагонити да се закунете да никад још нисте видели пресветлу Дулсинеју; јер да сте је видели, знам да бисте се постарали да не стављате овај захтев, јер њен поглед би вам показао да нити је било, нити може бити лепоте која би се могла упоредити са њеном; и тако не велим вам да лажете, него да нисте погодили прави пут; примам ваш изазив с условима како сте их казали, и то одмах, да не би протекао дан који сте одредили, једино изузимам од услова онај да на мене пређе слава ваших подвига, јер их не знам какви су ни колики су; ја се задовољавам са мојима, какви су и колики су. Хватајте дакле страну поља коју хоћете, а ја ћу да учиним исто тако, па коме бог буде дао, томе ће благословити и свети Петар.“

Са града су угледали витеза од Сјајна Месеца, те рекоше вицекраљу да говори са Дон Кихотом од Манче. Вицекраљ, мислећи да ће бити каква нова пустоловина коју је удесио Дон Антонио Морено или други који витез у граду, одмах изиђе на жало са Дон Антониом и са многим другим витезовима који га пратише, и таман стиже кад је Дон Кихот окренуо Росинанта да узме потребно поље. Кад дакле виде вицекраљ да се она двојица спремају да ударе један на другога, стаде на средину и запита их који их узрок покреће да тако изненада хоће да деле мегдан. Витез од Сјајна Месеца одговори да је поради преимућства у лепоти, и укратко му рече оно што је казао Дон Кихоту, додавши и услове изазиву који су ставиле обе стране. Вицекраљ приђе Дон Антонију и тихо га запита да ли зна ко је тај витез од Сјајна Месеца, или је то можда каква шала коју хоће да начине са Дон Кихотом. Дон Антонио одговори му да нити зна ко је, ни да ли је овај изазив шала или збиља. Овај одговор доведе вицекраља у недоумицу да ли да допусти овај мегдан или не; али не могући помислити да није шала, уклони се, рекавши:

„Господо витезови, ако овде нема друга лека него или признати или гинути, а ако господин Дон Кихот неће да се приклони, ви пак, господине од Сјајна Месеца, нећете да попустите, онда како бог да, па напред!“

Онај од Сјајна Месеца захвали вицекраљу учтивим и лепим речима на датом им допуштењу, а Дон Кихот учини исто тако, који препоручивши се од свега срца небу и својој Дулсинеји, као што је обично чинио кад је почињао битке које су му се дешавалем окрену се да узме још мало поља, пошто је видео да му противник исто тако чини, па без трубе или друге убојне свирке која би им дала знак за нападање, обојица у исти мах окренуше своје коње, па како је коњ у Сјајнога Месеца био бржи, то је до Дон Кихота допро док овај још није ни трећину растојања прешао, те се удари с њим тако љуто, не такнувши га копљем које је, тако се чињаше, намерно био издигао, да росинанте и Дон Кихот опасно треснуше о земљу. Одмах навали на њ, и окомивши копље на његово лице, рече му:

„Побеђен си, витеже, па ћеш и погинути ако не признаш услове нашег изазива.“

Угруван и заглухнут, не дижући решетку са лица, рече Дон Кихот слабим и болним гласом, као да из гроба говораше:

„Дулсинеја од Тобоза најлепша је жена на свету, а ја сам најсрећнији витез на земљи; а не би лепо било да моја слабост пориче ту истину; удри, витеже, копљем и узми ми живот, кад си ме лишио части.“

„То нипошто нећу учинити“, рече витез од Сјајна Месеца; „да живи и живи у потпуности слава од лепоте сењоре Дулсинеје од Тобоза, а ја се само тиме задовољавам што ће се велики Дон Кихот на годину дана повући у своје село, или за оно време које му ја будем заповедио, као што смо се погодили пре но што ћемо почети овај бој.“

Све то чу вицекраљ и Дон Антонио, са многим другима који су ту били, а чуше и то како Дон Кихот одговори пошто се од њега не тражи ништа што би било Дулсинеји на уштрб, то да ће све остало испунити као савестан и истински витез. Кад се ова исповест учини, онај од Сјајна Месеца окрену коња, поклони се вицекраљу и у лаку трку оде у град. Вицекраљ рече Дон Антонију да иде за њим и да на сваки начин дозна ко је.

Дон Кихота подигоше, открише му лице и видеше га бледа и знојава. Од тешка пада Росинанте не могаше одмах да устане. Санчо, сав тужан и жалостан, не знађаше шта да каже, ни шта да чини. Учини му се да је све то било у сну и да је сав тај догађај био вражбина. Виде свога господина побеђена и обавезана да за годину дана не узима оружје. Замишљаше потамнело видело славе од његових дела, уништене наде од његових нових обећања, као што се дим губи на ветру. Страховаше није ли Росинанте оронуо или његов господин осакаћен, а не би мала срећа била ако би му се овом приликом опаметио.[100] Најпосле у тетривану, који је дао донети вицекраљ, однесоше витеза у град, у који се врати и вицекраљ са жељом да дозна ко је тај витез од Сјајна Месеца, који је Дон Кихота поставио у тако жалосно стање.

ШЕСЕТ ПЕТА ГЛАВА

У којој се саопштава, ко је био онај од Сјајна Месеца, уз ослобођење Дон Грегорија и друге догађаје.

Дон Антонио пође за витезом од Сјајна Месеца, а пратише га, па га и гонише многа дечурлија, све докле га не опколише у једној гостионици у граду. Дон Антонио оде тамо, желећи да га позна. Један коњушар дође да га дочека и да му скине оружје; он се затвори у једну салу на доњем боју и са њиме Дон Антонио, који беше као на жеравици да дозна, ко је. Кад онај од Сјајна Месеца виде, да га овај витез не пушта, рече му:

„Ја знам, господине, да сте дошли да дознате, ко сам; а пошто немам разлога да вам то кријем, докле ми онај мој слуга буде скидао оружје, казаћу вам потпуну истину, у чему је ствар. Дакле треба да знате, господине, да се зовем бакалар Сансон Караско. Ја сам из истога места, из кога је Дон Кихоте од Манче, чија лудост и суманутост покреће на сажаљење све који га познајемо, а међу онима, који су га највише жалили, био сам ја; па мислећи, да му је спас у спокојству и да остане у свом завичају и у својој кући, начиним план, како ће он да остане у њој, те тако пре неких три месеца дана дигох се као скитница витез, назвавши се витез од Огледала, намеравајући да се борим с њим и да га победим, не

[100] Овде се Сервантес опет питра речима, како се српски не може превести: *deslocado* рећи ће осакаћен, угануо, а *deslocado* (од *loco*, луд) рећи ће излечен од лудости.

наносећи му никаква вреда, ставивши као услов нашој борби, да побеђени буде на милости или немилости победитељевој; а смерао сам да иштем од њега, пошто сам га већ држао за побеђена, да се врати у своје село и да из овога не излази за пуну годину дана, за које време могао би се излечити; али судбина одреди инако, јер он победи мене и обори ме са коњи, те тако не изврши ми се намера. Он настави свој пут, а ја се вратих побеђен, посрамљен и угруван, јер сам веома опасно био пао; али зато ме није оставила жеља да га на ново потражим и да га победим, као што је данас било. Па како је он савестан у испуњавању правила тумараћег витештва, то ће без сваке сумње испунити услове моје и одржати своју реч. То је, господине, у ствари, нити имам још што да вам кажем; а молим вас, да ме не одате, нити да кажете Дон Кихоту, ко сам, те да би ми намере моје имале успеха и да се врати памет човеку, који би био особито уман, кад би га оставиле лудорије са витештвом.“

„О господине!“ рече Дон Антонио, „бог нека вам опрости кривду, коју сте учинили целом свету, што хоћете опет да опаметите најзабавнију будалу што је може бити. Зар не видите, господине, да корист, коју ће дати памет Дон Кихоту, није равна уживању, што га он пружа својим будалаштинама? Али ја мислим, да сав труд господина бакалара неће бити подобан да поврати памет човеку, који је тако скроз и скроз луд; и кад не би било против кршћанскога милосрђа, бих пожелео, да Дон Кихоте никада не оздрави, јер ако оздрави, не само што ћемо изгубити његове лудорије, него и оне Санча Пансе, његовога коњушара, од којих свака развеселила би и саму сету. Ипак ћу ћутати и нећу му ништа казати, да видим, да ли се добро домишљам кад кажем, да неће имати успеха труд, који је положио господин Караско.“

Овај одговори, да је ствар сада већ добро упућена и да се нада срећну успеху; а пошто му се Дон Антонио понуди, да ће му врло радо бити на услугу, опрости се с њим, даде своје оружје натоварити на једнога мазгова, па одмах без оклевања појаха коња, на коме је ишао на мегдан и исти дан оде из града и врати се у завичај, нити му се што догоди, што би ваљало причати у овој истинитој повести.

Дон Антонио каже вицекраљу све што му је Караско говорио, чему се вицекраљ не обрадова много, јер ако се Дон Кихоте повуче, изгубиће се толико уживања, које су могли од његове лудости сви они имати, који су за њу знали.

Шест дана остаде Дон Кихоте у постељи, зловољан, тужан, замишљен и нерасположен, непрестано у себи премишљајући несрећни догађај свога пораза. Санчо га тешаше и међу осталим рече му:

„Господине, уздигните главу и развеселите се, ако можете, а хвалите небо, кад сте већ пали на земљу, да нисте прошли са којим поломљеним ребром; па кад знате, да где се даје, тамо се и узима, и да нема свуда сланине, где има квака да је вешате, то се махните лакара, јер вам не треба да вас лечи од ове болести. Ми ћемо се вратити кући, па ћемо се оставити да тражимо пустоловине по местима, која не познајемо; а кад добро промислимо, ја ту највише губим, ако сте ту ви и прошли најгоре. Ја ако сам са губернаторством оставио жељу да више будем губернатор, нисам изгубио жељу да будем гроф, а од тога неће ништа бити, ако ви нећете да будете краљ и махнете се свога витештва, те ће тако у дим отићи све чему сам се надао.“

„Мучи, Санчо, кад знаш, да ће ми уздржавање и покој трајати само годину дана, а за тим ћу ја опет да се латим мога часнога занимања, па ме неће минути да задобијем краљевину и какву грофију, коју ћу дати теби.“

„Бог вас чуо, а глух само враг,“ рече Санчо; „увек сам чуо да кажу, да је боље лепа нада од лоша држања.“

Они у такву разговору, кад уђе Дон Антонио и рече са знацима највећега задовољства:

„Муштулук, господине Дон Кихоте, јер је стигао на обали Дон Грегорио и онај потурчењак, који је ишао по њега! А шта рекох, на обалу? Већ је код вицекраља и тек што није дошао овамо.“

Дон Кихоте мало се разгали и рече:

„Право да кажем, милије би ми било, да је све инако испало, јер бих онда ја морао отићи у Берберију, где бих силом моје мишице дао слободу не само Дон Грегорију, него и свима заробљеним кршћанима што их има у Берберији. Али шта рекох несрећник? Зар нисам побеђен? Зар нисам оборен? Зар нисам онај, који за годину дана не може узети оружје? Шта онда обећавам? чиме се хвалим, кад ми пре приличи преслица, него мач?“

„Оставите се тога, господине,“ рече Санчо; „нека је жива кока, ако ће и балава; јер данас теби, а сутра мени; а у тим пословима око мегдана и буботака не може се знати ништа напред, јер ко је данас пао, може сутра да устане, ван ако ће да остане у кревету, хоћу рећи, ако ће да се опусти и неће да добије нову чилост за нове борбе; него устаните ви сада да дочекате Дон Грегорија, јер би рекао, да је тамо нека галама, и он ће већ бити у кући.“

А тако и беше, јер пошто су Дон Грегорио и потурчењак известили вицекраља о своме одласку и повратку, жељан Дон Грегорио да види Ану Феликс, дође са потурчењаком у кућу Дон Антонија, па ако је Дон Грегорио, кад су га повели из Алђера, и био у женском оделу, на шајци је ово одело заменио оделом роба, који је ишао с њим; али ма како да је обучен, изгледао је леп, племенит и отмен, јер беше преко мере красан, а као да му беше седамнаест или осамнаест година. Рикоте и кћи му изађоше да га дочекају, отац са сузама, а кћи са стидом. Њих двоје нису се загрлили, јер где је велика љубав, тамо не бива велика раскалашност. Ово двоје лепих напоредо, Дон Грегорио и Ана Феликс, бацаше у дивљење све који су ту били. Ћутање говораше овде за обоје заљубљених и очи им беху језици, који казиваше њихове радосне и часне мисли. Потурчењак казиваше лукавство и начин, којима се послужио да одведе Дон Грегорија. Дон Грегорио казиваше опасности и неприлике, у којима се беше налазио са женскима, с којима је био остао, не ваздан говорећи, него укратко, чиме показа, да му је разборитост зрелија од његових година. Најпосле Рикоте штедро плати и обдари како потурчењака, тако и веслаче. Потурчењак наново врати се и помири се са црквом и од трула уда опет постаде чист и здрав уз покајање и испаштање.

После два дана разговараше се вицекраљ и Дон Антонио, на који би начин Ана Феликс и њен отац остали у Шпањолској, јер им се чињаше, да није ништа неприлично, ако ту остану кћи таква кршћанка и отац, који изгледаше да тако лепе намере има. Дон Антонио понуди се да иде тога ради у двор, куда и онако мора да одлази због других послова, наговештавајући, како се тамо могу да уклоне многе тегобе помоћу пријатељства и дарова.

„Не.“ примети Рикоте, који се налазио при овом разговору, „ништа се не може очекивати од благовољења и поклона, јер код великог Бернардина од Веласка, грофа од

Саласара, коме је његово величаство предало да нас протера, не вреде молбе, обећања, поклони, вајкање; јер ако и стоји, да он меша милосрђе са правдом, он зна, да је цело тело вашега рода окужено и труло, па употребљава код њега пре усијано гвожђе, него ли маст која размекшава; и тако са мудрошћу, оштроумљем, ревношћу и са страхом, који задаје, узео је на своја снажна рамена да изврши како треба овај тешки и велики задатак, нити наше лукавство, мајсторије, подилажења и преваре могоше засенити његове аргове очи, које су увек отворене, како му се не би скрио и заостао нико од наших, те да као оно скривен корен временом не проклија и не донесе отрован плод у Шпањолској, која је сад већ очишћена и опростила се страха, у коме је држава наша мнозина. То је иројска одлука великога Филипа Трећега и ретка мудрост, што је поверио једном Дон Бернардину од Веласка!“

„Сад како било,“ рече Дон Антонио, „кад једном тамо будем, ја ћу чинити што могу, а небо нека чини, што му буде воља; Дон Грегорио ићи ће са мном, да утеши ону тугу, у којој његови родитељи морају да су због његова одсуства; Ана Феликс остаће у мојој кући код моје жене, или у каквом клоштру, а ја знам, да ће вицекраљ одобрити, да добри Рикоте остане у његовој кући, докле не видимо, колико ћу ја успети.“

Вицекраљ пристаде потпуно на овај предлог, али Дон Грегорију, знајући шта бива, рече, да ни на који начин неће и не може оставити Доњу Ану Феликс; али како је имао намеру да обиђе своје родитеље и да удеси, како ће се вратити по њу, то пристаде на предлог. Ана Феликс остаде код жене Дон Антонија, а Рикоте у вицекраљевој кући.

Дође дан поласку Дон Антонија, као и дан поласку Дон Кихота и Санча, што је било после два дана, јер се толико угрувао од пада, да се пре није могао кретати на пут. Беше суза, уздисања, обнезнањивања и јадања при растанку Дон Грегорија с Аном Феликс. Рикоте нуђаше Дон Грегорију хиљаду шкуда ако хоће; али он ништа не узе, само пет, које му позајми Дон Антонио, обећавши му, да ће му то вратити у Мадриту. С тиме се кренуше њих двоје, а за тим Дон Кихоте и Санчо, као што рекосмо: Дон Кихоте без оружја и у путничку оделу, а Санчо пешице, јер је сивац носио оружје.

ШЕСЕТ ШЕСТА ГЛАВА

У којој се казује оно што ће видети, ко буде читао, и што ће чути, ко буде слушао, кад му се чита.

Излазећи из Барселоне оде Дон Кихоте да види место, где је био пао, па рече:

„Овде је била Троја! Овде моја несрећа, а не моја плашљивост одузе ми задобивену славу; овде поступи срећа са мном по својој превртљивости; овде ми помрчаше дела; једном речи, овде за увек паде ми срећа!“

Чувши ово Санчо, рече:

„Господине, јуначко срце исто тако треба да подноси патњу у несрећи, као и радост у срећи; а то судим по себи, јер кад сам био губернатор, био сам весео, а сад кад сам пешачки коњушар, нисам тужан; јер сам слушао, како кажу, да она што је људи зову срећа, женска је пијана и ћудљива и сврх свега слепа, па тако нити види што ради, ниги знаде, кога обара, кога ли подиже.“

„Сувише си ударио у философију, Санчо,“ одговори Дон Кихоте, „сувише ми мудро говориш, не знам, ко те тако научи. Што ти умем казати, то је, да у свету нема среће, нити случајно бивају ствари које бивају, биле сад добре или рђаве, него долазе по нарочитом небесном промислу; и отуда долази оно што се обично каже, да сваки кује сам своју срећу. И ја сам ковао моју, али не са потребном опрезношћу, па тако је и моја охолост зло прошла, јер сам требао да помислим, да големом парипу витеза од Сјајна Месеца није могао одолети слаби Росинанте. Е, ја се усудих, учиних што могох, бих оборен, али ако сам и изгубио част, нисам изгубио, нити могу изгубити врлину да своју реч одржим. Кад сам био тумараћи витез, смеон и храбар, потврђивао сам моје подвиге мојим делима и мојим рукама; а сад, кад сам опешачени коњушар, потврдићу моје речи, испуњавајући оно чим сам се обрекао. Терај дакле, драги Санчо, па ајдемо да у нашем селу издржимо искушеничку годину, а код овога заточења прикупићемо нову крепост, те да се опет вратим војничком занимању, које ја никад нећу заборавити.“

„Господине,“ одговори Санчо, „није баш најпријатније пешачити, те да би ме то навело и покренуло, да за дан што више пређемо. Него да ми ово оружје обесимо о какво

дрво, као каква обешењака, па кад ја будем на раменима сивчевим и с ногама над земљом, правићемо обданице, како вам буде воља; али ако мислите, да ћу јаићи пешке и да ћу дуго ићи сваки дан, ту се јако варате.“

„Добро збориш, Санчо,“ на то ће Дон Кихоте; „да обесимо моје оружје, као трофеје, па испод њега, или око њега да урежемо у дрво оно што је писало на трофејима ролданова оружја:

Дирнут' га немој,

С Орландом ако не смеш бити бој.“

„Све то чини ми се дивота,“ рече Санчо, „и кад нам не би Росинанте требао за путовање, добро би било и њега обесити.“

„Тек нећу да се обеси ни он, ни оружје,“ примети Дон Кихоте, „да се не каже, за добру службу лоша награда.“

„Право велите,“ на то ће Санчо, „јер како веле паметни људи, због магарчеве кривице не треба се светити на самару, а пошто сте за овај догађај криви ви, то себе и казните, а немојте да калите срце на већ поломљену и окрвављену оружју, нити на благости Росинантовој, па ни на мојим меким ногама, кад иштете да иду више него што је право.“

У овакву разговору прође им сав онај дан и још друга четири, нити им се што догоди, што би им путовању сметало, а пети дан улазећи у једно место, нађоше пред вратима једне крчме многе људе, који се тамо забављаше, јер је био празник. Кад им приђе Дон Кихоте, један сељак викну му и рече:

„Ето један од ова два господина што долазе, који не познају људе, нека каже, шта да се ради у нашој опклади.“

„Хоћу казати како је право,“ одговори Дон Кихоте, „ако је будем разумео.“

„Ево шта је,“ рече сељак: „један жиљац из овога места, драги господине, који је тако дебео, да важи једанаест ароба,[101] изазвао је на утркивање другог свога суседа, који важи само пет. Услов је био, да протрче даљину од стотину корака са једнаком тежином; а кад запиташе изазивача, како да се изравна тежина, одговорио је, нека изазвани, који важи пет ароба, понесе на себи гвожђа за шест ароба, па ће се тако изравнати једанаест ароба дебељкових са једанаест ароба мршиних.“

„То не бива,“ узе Санчо реч овде, пре но што Дон Кихоте могаше да одговори; „на мени је да рашчистим ту ствар и да изречем пресуду у парници, јер тек пре неколико дана престао сам бити губернатором и судијом, као што је то познато целом свету.“

„А ти одговори у добри час, драги Санчо,“ рече Дон Кихоте, „јер ја не бих могао ни маче нахранити, како ми је збуњена и уздрмана глава.“

С овим допуштењем рече Санчо сељацима, који су се многи око њега искупили и зијали, чекајући на његову пресуду:

„Браћо, оно, што дебељко иште, не бива, нити је бар мало право; јер ако је истина, што се каже, да изазвани може бирати оружје, онда не може овај да такво оружје бира, које смета и не да изазваном да победи; и зато ја мислим, нека дебели изазивач шчисти, слисти, очупа, истоциља и изгладни и скине од свога меса шест ароба, одавде или оданде са свога тела, како му се буде згодније учинило, па кад тако буде важио пет ароба, изравнаће се и избарабариће се са пет свога противника, и тако моћи ће на равно да се утркују.“

„Е мучицу му!“ викну један сељак, који је слушао Санчову пресуду, „овај сењор говорио је, као какав светац, а пресудио је, као какав каноник; ал' бога ми неће дебељко скинути са себе ни драм меса, а некмоли шест ароба.“

„Најбоље ће бити, да се и не утркују,“ прихвати други, „па се мрша неће морити под теретом, нити ће се дебељко морати стругати, него нека се узме половина опкладе у вину, па да ову господу поведемо у крчму, а ја навлачим јапунце, кад киша пада.“

„Хвала вам, господо,“ одговори Дон Кихоте, „јер не могу ни часка почасити, пошто тужне мисли и догађаји чине да изгледам неучтив и да не путујем полако.“

---

[101] Једна ароба има 11 ½ килограма.

И тако ободе Росинанта и оде даље, оставивши их удивљене, како због његова необична изгледа, тако и због памети његове слуге, јер су Санча за слугу држали, те ће један од сељака рећи:

„Кад је слуга тако паметан, да какав тек мора да је господар? Опкладио бих се, кад би отишли у Саламанку на науке, у часку би постали велики судци, јер све то није ништа, ваља учити и само учити, па имати пријатеља и среће, па док си се окренуо, већ имаш судску палицу у руци, или зевалицу на глави.“

Ону ноћ проведоше господар и слуга насред поља под ведрим небом, а сутра дан наставише пут и угледаше да им у сукоб иде човек један пешице са торбом о врату и сулицом или лобудом у руци, као што га имају пешаци улаци, који кад ближе приђе Дон Кихоту, ускори ход и скоро трчећи дође до њега, те обухвативши га по десној бутини, јер на више не могаше допрети, рече му уз знаке велике радости:

„О, господине Дон Кихоте од Манче! Како ли ће се обрадовати господин херцег, кад чује, да се ви враћате у његов замак, јер је све удиљ тамо са госпођом херцегињом!“

„Ја вас не познајем, пријатељу,“ одговори Дон Кихоте, „нити знам, ко сте, ако ми то не кажете.“

„Ја сам, господине Дон Кихоте,“ одговори улак, „онај локај господина херцега, Тосилос, који није хтео да се с вама бори поради удадбе кћери Доње Родригесовице.“

„А за бога!“ викну Дон Кихоте; „зар је можно, да сте ви онај, кога су моји непријатељи волшебници преокренули у онога локаја што велите, да би ме лишили части од онога мегдана?“

„Само ћутите, добри господине,“ одговори писмоноша, „јер ту нити је било каквих чини, нити се какво лице мењало; онако сам као локај Тосилос ушао у ограду, као што сам као локај Тосилос изишао из ње. Ја сам мислио да ћу се оженити без боја, јер ми се девојка допала, али инако изађе, него што сам мислио, јер чим ви одосте из нашега замка, даде ми господин херцег одвалити стотину штапова, што сам повредио наредбе, које ми је био дао пре но што ћу на мегдан изаћи, и цела ствар сврши се на томе, да је девојка већ думна, а Доња Родригесовица вратила се у Кастилију, а ја идем сад у Барселону са писмима за вицекраља, која шаље мој господин. Ако вам је повољно да сркнете добра вина, ако и

врућа, ево имам овде тикву пуну вина, са неколико комада трончонска сира, који ће изазвати и пробудити жеђ, ако би ова можда задремала.“

„Ја примам понуду,“ рече Санчо, „па на среду с остатком учтивости и нека добри Тосилос само точи, на јед и у пркос свима волшебницима што их има у земљи Инђији.“

„Мађер си ти, Санчо,“ рече Дон Кихоте, „највећа ждера у свету и највећа незналица на земљи, кад не видиш, да је овај улак очаран и овај Тосилос преображен; остај ти с њиме и наједи се, а ја одох даље полако, ишчекујући те да ме стигнеш.“

Локај се насмеја, извади своју тикву, раздреши своје сирце, па изнесавши једну циповку, посади се са Санчом на зелену траву, па мирно и пријатељски очистише и потрошише сву залиху што је била у торби, и то са толиким ишталом, да лизаше и завој на писмима, само јер је мирисао на сир. Тосилос рече Санчу:

„Тај твој господин, брат Санчо, мора свакако да је луд.“

„А што да је луд,“ одговори Санчо, „кад никоме ништа не дугује, него свакоме плаћа, нарочито ако се лудост прима као новац; видим ја то добро, па му и кажем; али која вајда? па тек сада, кад се помамио, што га је победио витез од Сјајна Месеца.“

Тосилос га замоли, да му каже, како је то било; али му Санчо одговори, да је неучтиво да пусти свога господина да га чека, а други ће пут, кад се нађу, имати и за то времена, па пошто зглади хаљину и отресе мрве из браде, устаде, узе сивца за улар и рекавши збогом Тосилосу, стиже свога господина, који га ишчекиваше у хладу под једним дрветом.

ШЕСЕТ СЕДМА ГЛАВА

О одлуци Дон Кихота да се начини пастир и да у пољу живи, докле не прође година од његовога завета, уз друге догађаје, који су заиста пријатни и згодни

Ако су Дон Кихота мучиле многе мисли, пре но што су га оборили, још више су га мориле после пада. Стојаше у хладу под дрветом, како рекосмо, и ту, као оно мухе на мед, навалише и мучише га мисли. Једне му идоше на скидање чини са Дулсинеје, а друге око

живота, какав ће му бити у приморану покоју. Дође Санчо и похвали се дарежљивошћу локаја Тосилоса.

„Да ли је можно, о Санчо,“ рече му Дон Кихоте, „да непрестано мислиш, да је оно прави локај? Мора да си заборавио, како си видео Дулсинеју преображену као сељанку, а витеза од Огледала као бакалара Караска; све су то послови оних волшебника, који ме гоне. Него кажи ми сада, да ли си тога што велиш да је Тосилос питао, шта је бог учинио с Алтисидором, да ли је оплакивала моје одсуство, или је већ у руке заборава предала љубавне мисли, које су је мучиле за мога присуства?“

„Моје мисли,“ одговори Санчо, „нису биле такве, да сам имао каде да распитујем и за такве детињарије. Ама триста му, господине! Зар вам је сад до тога, да распитујете за туђе мисли, па још за заљубљене?“

„Виш, Санчо“, рече Дон Кихоте, „велика је разлика између дела, која се чине из љубави, и оних, која се чине из захвалности. Може се десити, да какав витез није заљубљен, али не може бити, и то говорим у најстрожијем смислу, да је он незахвалан. Алтисидора као да ме је љубила, дала ми је три спаваће капе, као што знаш; плакала је при мом поласку, клела ме је, грдила ме, жалила се на ме јавно без обзира на стид: све сами знаци, да ме је обожавала, јер у љубавника гњев хоће да се изражава у клетвама. Ја јој нисам могао дати наде, нити јој нудити блага, јер сам моје наде предао Дулсинеји, а благо тумараћих витезова такво је, као и у баукова, привидно и лажно, и само јој могу дати ове успомене што их имам на њу, али без уштрба оних што их имам на Дулсинеју, коју ти цвелиш, оклевајући да се шибаш и да казниш то месо, које камо да видим да га вуци изеду! него га чуваш за црве, а не дајеш га за избављење оне јадне сењоре.“

„Господине,“ одговори Санчо, „ако ћу право да кажем, никако ми не иде у главу, да ударци по мојој стражњици имају каква посла са скидањем чини са опчињених, јер то би било, као кад би се рекло: ако те боли глава, а ти намажи колено; барем ја бих се смео опкладити, што сте год читали повести, у којима је реч о тумараћим витезовима, да нисте ни у једној нашли да се чини скидају шибама; али било сад тако или не, ја ћу их мени дати, кад ми буде воља и кад будем имао времена да се шибам.“

„Дај боже,“ на то ће Дон Кихоте, „и нека те небеса упуте, да промислиш, да си дужан помоћи мојој сењори, јер је она и твоја, пошто си ти мој.“

У том разговору наставише пут, докле дођоше до онога места, где су их бикови изгазили. Дон Кихоте познаде га и рече Санчу:

„Ово је ливада, где смо наишли на оне велелепне пастирке и кићене пастире, који су ту хтели да обнове и да подражавају пастирској Аркадији, мисао колико нова, толико и мудра, па подражавајући јој, ако ти се свиди, о Санчо, хтео бих да се ми прерушимо као пастири, бар за време, за које ћу ја бити усамљен. Ја ћу купити неколико оваца и све остало што треба за пастирски живот, па ћу се ја назвати пастир Кихотис, а ти пастир Пансино, па ћемо ићи по брдима, по шумама и ливадама, овде певајући, онамо тужећи, пијући воду из течних кристала изворских, или из бистрих поточића, или из обилатих река. Најдарежљивијом руком даваће нам сладуни свој преслатки плод, најтврђе плуте даће нам у стаблини стана, врбе даће нам хлада, ружице мириса, сагова са тисућом боја ишараних даће нам широке ливаде, хладовине чисти и јасни ваздух, месец и звезде даће нам светлости у пркос ноћном мраку, уживање даће нам песму, жалост плач, Аполон стихове, љубав домишљање, да ћемо се моћи овековечити и прославити не само у овом веку, него и у потоњима.“

„Е мучицу му!“ викну Санчо, „баш би ми се допао такав живот, сувише, бакалар Сансон Караско и берберин мајстор Никола само да га виде, одмах би хтели да га уживају и да буду с нама пастири; а не дао бог, могла би воља и пароку да дође у обор, како је весео и радо хоће да се нашали.“

„Та ти је врло добра,“ рече Дон Кихоте, „па бакалар Сансон Караско, кад би ушао у пастирски ред, као што би зацело ушао, могаи би се назвати пастир Самсонино, или пастир Караскон; а берберин Никола моћи ће се звати Николозо, као што се стари Боскан звао Неморозо;[102] не знам, како бисмо назвали парока, већ ако не бисмо име извели од његова чина, те га назвали пастир Куријамбро.[103] Што се тиче пастирака, којима ћемо да будемо љубавници, ту можемо да им бирамо имена, као крушке, па пошто моје сењоре подноси исто тако за пастирку, као и за принцезу, то немам рашта да се мучим, тражећи јој згодније име; а ти, Санчо, можеш твојој дати име, какво хоћеш.“

---

[102] Мисле да је песник Гарсиласо од Веге у својим еклогама назвао свога пријатеља, песника Боскана, Неморозом, пошто талијанско *bosco* и латинско *nemus* значе гај.
[103] Шпањолски *cura* значи парох.

„Ја не мислим дати јој друго име, него Терезона,“ одговори Санчо, „које би пристајало њеној претилости и имену, јер се зове Тереза, а и зато, што кад бих је певао у мојим песмама, показао бих моје чисте жеље, јер не просим хлеба по туђим кућама. За парока не пристоји се да има пастирку, да би давао добар пример, а ако бакалар хоће да је има, бог му, а душа му.“

„Тако ми бога!“ викну Дон Кихоте, „ала ће то да буде живот, драги Санчо. До ушију долазиће нам толике фруле, саморанске гајде, тамбурини, па толики прапорци и гусле. А што ако уз толику различну свирку звекну и албоги? Ту ће да се искупи тако рећи свака пастирска свирка.“

„Шта су то албоги?“ запита Санчо, „јер то нити сам кад чуо, нити видео овога века.“

„Албоги су,“ одговори Дон Кихоте, „као заклопци од меди, налик на доњи део тучаних свећњака, па кад се удара један о други, издају због оне шупљине и празнине звук, који ако није баш особито пријатан или армоничан, није најгори и добро пристаје уз простоту гајда и тамбурина; а то име *albogues* маварско је, као и све оне речи, које у нашем кастилијанском језику почињу са al, као што је: *almohaza, almorzar, alhombra, alguacil, alhuzema, almacen, alcancia*[104] и друге сличне, којих ће бити мало више; а у нашем језику имају само три речи, које су маварске и свршују се на і, а то су: *borcegui, zaquizami* и *maravedi*[105], *alhelí* и *alpaqui*[106], виде се да су арапске, како због почетка са al, тако и због і на свршетку. Ово ти рекох узгред, што ми паде на ум, што споменух албоге. А што ће нам много помоћи да ту ствар извршимо, то је, што сам ја у неколико песник, као што знаш, а особито је у томе ваљан бакалар Сансон Караско. За парока ништа не кажем; али бих се опкладио, да ће и он имати своје мушице као стихотворац, а да тога има и у мајстор Николе, ту не сумњам, пошто сви бербери или већина их ударају у гитар и праве стихове. Ја ћу тужити због одсуства; ти ћеш се хвалити као постојан љубавник: пастир Караско певаће презор, а парок Куријамбро певаће што му се најбоље буде свидело, па ће тако да иде ствар, да се боље не може пожелети.“

---

[104] Чешагија, доручковати, саг, пандур, лавендула, магазин, мален округао суд напуњен миризмама.
[105] Чизме, страћ, ситни новац (34 мараведа иде у реал). Још је ту: *zahori,* који копа благо, *zahonri,* лаж.
[106] Шебој, факир (а значи и правник). Сервантес је овде заборавио још: *alfoli,* солара, *alhori,* житница, *aljonjol*і, сезам или сусам (билька), *almotoli*, уљаница, *almudi*, житница.

На то одговори Санчо:

„Ја сам вам, господине, толики несрећник, да се бојим, нећу дочекати дан, кад ћу себе видети у такву послу. Хај! какве ћу углађене ожице да правим, кад будем пастир. Па какве ђаконије, какав скоруп, какве венце и друге пастирске ситнице! па ако са тога и не изиђем на глас као паметан, а оно ћу се прочути као досетљив. Моја кћи Санчица доносиће нам ужину до стада. Али јок! она добро изгледа, а имају пастири, који су више поганци, него ли глупаци, па не бих рад да пође по вуну, па да је острижу; а швалерање и погане жеље исто тако налазе се у пољу; као и у градовима, по пастирским колебама, као и по краљевским дворовима, а где нема прилике, нема ни греха, и што око не види, то срце не жели, и више вреди прескочити плот, него молити добре људе.“

„Доста је пословица, Санчо,“ примети Дон Кихоте, „јер ма која од оних, што си их казао, довољна је да ти се разуме што мислиш; а толико сам ти пута казао, да не расипаш толико пословице, него да се умериш, кад их говориш, али као да ми је глас вапијућега у пустињи: мати ме бије, а ја терам чигру.“

„Мени се чини,“ на то ће Санчо, „да сте ви, као и оно што се каже: рекла тенцера лонцу, одлази, гарави враже! овамо корите ме, што говорим пословице, а овамо сами их све по две и две нижете.“

„Виш, Санчо,“ одговори Дон Кихоте, „ја наводим где треба, те кад их кажем, пристају као прстен на прст; али ти их за кике довлачиш, те их силом вучеш, а не доводиш их; а ако се добро сећам, казао сам ти једанпут, да су пословице кратке изреке, које су наши мудри предци извели из искуства и премишљања; а пословица, која не пристаје уз ствар, пре је глупост, него ли изрека. Али оставимо то, па како се већ спушта ноћ, то да се уклонимо мало од велика друма, где ћемо преноћити, а бог зна, шта ће бити сутра.“

Склонише се и вечераше касно и зло, нимало Санчу по вољи, коме дође на ум натезање тумараћег витештва, као што га је искусио по шумама и планинама, а тада би му долазило пред очи изобиље у замцима и кућама како Дон Дијега од Миранде, тако и у сватовима богатога Камача, као и код Дон Антонија Морена; али промисли, да не може увек бити дан, нити увек ноћ, и тако ову проведе спавајући, а његов господин бдијући.

ШЕСЕТ ОСМА ГЛАВА

О чекињастој пустоловини, која се десила Дон Кихоту

Ноћ беше помрачна, ако је месец и био на небу, само не тамо, где би га могли видети, јер сењора Дијана хоће често да шетне до антипода, па оставља брда црна и долине мрачне. Дон Кихоте попусти природи и одспава први сан, не давајући места другоме, сасвим противно Санчу, који никад немаше друга сна, јер њему трајаше сан од вечера до зоре, у чему се показиваше његово добро здравље и малене бриге. Дон Кихота расанише његове бриге тако да пробуди Санча и рече му:

„Ја се дивим, Санчо, твојој небрижној природи. Ја мислим, да си створен од мрамора, или од тврде меди, у коју не допире никакав покрет ни чуство. Ја бдијем, када ти спиш, плачем, када ти плачеш, изнемажем од једноуђења, кад си од преситости ти тром и једва дишеш. Добре слуге деле муку својих господара и саучествују у њиховим чуствима, барем пристојности ради. Погледај ову ведру ноћ, ову самоћу у којој смо, која нас позива, да у свој сан умешамо и коју стражу. Подигни се, тако ти душе, па се уклони мало одавде, па као племенит човек и захвална душа удари себи три или четири стотине удараца на рачун оних ради скидања чини са Дулсинеје; а ово те молим и преклињем, јер не бих да се опет хватам с тобом у коштац, као оно неки дан, јер знам, да су ти руке тешке. А пошто то учиниш, провешћемо остатак ноћи, ја певајући моје одсуство, ти твоје постојанство, већ сада почињући пастирски живот, који ћемо проводити у нашем селу.“

„Господине,“ одговори Санчо, „ја нисам фратар, да се у по сна дижем и себе шибам, а још ми се мање свиди, да се од највећа бола од ударца може прећи на музику. Пустите ви мене да спавам, па немојте наваљивати да се шибам, јер ћу се заклети, да никад нећу такнути ни у хаљину, а камо ли у моје месо.“

„О окорела душо! О безбожни коњушаре! О хлебу зло употребљени и ружно припозната доброчинства, која сам ти учинио и мислим да ти учиним! Са мене си био губернатор и са мене имаш поуздану наду да ћеш постати грофом, или да ћеш добити

другу сличну титулу, а то се неће касније извршити, него колико прође ова година, јер ја *post tenebras spero lucem*.“[107]

„То ја не разумем,“ одговори Санчо; „само то знам, да докле спавам, нити имам страха, ни надања, ни муке, ни славе; и баш је добро учинио који је изумео сан, кабаницу, која покрива све људске мисли, јело, које отклања глад, воду, која утоли жеђ, огањ, који греје хладноћу, хладноћу, која умерава топлоту, и најпосле новац, којим се купује свака ствар, теразије и тег, који изравнава пастира са краљем и глупака са мудрацем. Само једну незгоду има сан, као што сам чуо да кажу, а то је што је сличан смрти, јер бо је мала разлика између спаваћива и мртваца.“

„Е Санчо,“ на то ће Дон Кихоте, „још никад не чух, да тако лепо говориш као сад, одакле увиђам да је истинита пословица коју имаш обичај да кажеш каткад: не с киме си се родио, него с киме се дружиш.“

„А пасја веро!“ викну Санчо, „не ређам ја сада, драги господине, пословице, него и вама лете из уста све две и две и боље него мени, само што ће бити међу мојима и вашима та разлика, да ваше долазе кад треба, а моје у невреме; али тек су и једне и друге пословице.“

Они тако у речи, кад чуше потмулу ломљаву и јак шум, који се ширио по свим оним долинама. Дон Кихоте ђипи и дохвати мач, а Санчо се шчучуњи иза сивца, наместивши са стране свежањ с оружјем и самар свога магарца, толико дркћући од страха, колико Дон Кихоте беше зачуђен. Што даље све јача бејаше ломљава и примицаше се оној двојици страшљиваца, бар оном једном, јер код онога другога позната је храброст. А ствар је у томе била, да су неки људи терали на продају на неки сајам више од шест стотина крмака, с којима су сада пролазили, и толику хуку начинили су са гроктањем и цикањем, да су заглухнуле уши Дон Кихоту и Санчу, који нису могли да се домисле, шта је то могло бити. Руљом дође велики и грокћући чопор, па не осврћући се на важност Дон Кихота и Санча, пређе преко њих, раскрварививши Санчов заслон и оборивши не само Дон Кихота, него и поваливши прида и Росинанта. Руља, гроктање, наглост, са којом су јурили нечисти створови, баци у забуну и на земљу самар, оружје, сивца, Росинанта, Санча и Дон Кихота. Подиже се Санчо, како је боље могао и заиска мач од свога господина, говорећи да ће да

[107] После мрака очекујем видело.

убије половину тестета оне господе и неучтивих крмака, јер је већ видео, да су то били. Дон Кихоте рече му:

„Нека их, пријатељу, јер ова увреда казна је за мој грех, а праведна је педепса са неба, да побеђена тумараћег витеза једу вуци, боду зоље и газе крмци.“

„Онда мора да је небеска казна и то,“ примети Санчо, „Да коњушаре побеђених витезова пецкају комарци, једу ваши и мори глад. Кад би ми коњушари били деца витезова, које служимо, или какав њихов пресни род, ајде нека би нас и до четвртога колена гонила казна за њихове кривице. Али шта се тичу Панса Кихоти? Него сад наново да легнемо, па да спавамо оно мало што нам је остало од ноћи, а кад сване, видећемо шта ћемо.“

„Спавај ти, Санчо,“ одговори Дон Кихоте, „јер си се родио да спаваш, а ја сам се родио да бдим; за време што нам остаје још до дана пустићу маха мојим мислима и даћу им одушке у мадригалчићу, који сам ноћас да ти и не знаш у мислима сачинио.“

„Ја бих рекао,“ на то ће Санчо, „да неће бити тако многе мисли, које дају маха да се праве стихови; правите их ви, колико хоћете, а ја ћу да спавам, колико могу.“

И за тим заузевши на земљи места, колико је хтео, згури се и тврдо заспа, нити га узнемираваше каква јамства, дугови, ли туга каква. Дон Кихоте наслони се о стабло једне букве или плуте – јер Сид Амет Бененцелија не каже, какво је управо дрво било – па уз звук својих сопствених уздисаја овако стаде певати:

Помислим ли љубво, кад

На грозни, грдни са тебека мој јад,

У смрт црну срљам тад,

Тражећи краја на бескрајњи мој јад.

Ал' до врата кад дођем,

Затон у мору где је мојих мука,

Остави ме сва туга,

Живот се крепи, нећу да га с' прођем.

Тако смрти ме живот,

А смрт наново оживљава мене,

О судбе нечувене,

Како се са мном тигра смрт и живот.

Сваки од ових стихова пропраћаше многим уздасима и не ретким сузама, као коме је срце испуњено тугом са пораза и са Дулсинејина одсуства.

У то свану и сунце својим зрацима упре у Санчове очи. Он се пробуди, протегли се, растресајући и пружајући санане удове; погледа русвај, што су га крмци починили у његовим стварима, па кунијаше и чопор и остало све.

Најпосле наставише њих двојица свој почети пут, а тад се стаде вече спуштати, угледаше, где према њима иду до десетак људи на коњима и једно четири или пет пешице. Срце у Дон Кихота живље закуца, а у Санча преплаши се, јер људи који су им прилазили, имали су копља и штитове и изгледаше сасвим, као да ће у рат. Дон Кихоте окренуо се Санчу и рече му:

„Кад бих ја, Санчо, могао употребити моје оружје и кад ми моја реч не би везивала руке, сва та гомила што иде на нас била би ми што и торта и медени колач; али можда је и што друго, него чега се ми бојимо.“

У то стигоше они на коњима и окомивши копља, без и једне речи опколише Дон Кихота, упреше му их у леђа и прси, претећи му смрћу. Један од пешака, метнувши прст на уста у знак да ћути, узе Росинанта за узду и повуче га са друма; а остали пешаци потераше Санча и сивца, сви ваздан ћутећи, па пођоше за оним, што вођаше Дон Кихота, који и два и три пута хтеде да запита, куда га воде, или шта хоће, али чим би проговорио, одмах би му уста запушили врховима од копаља; а Санчу исто се догађаше, јер чим би дао

знака да ће да говори, а један од пешака боцнуо би га шилом, па исто тако сивца, као да и овај хоће да говори.

Већ се спусти, они се пожурише, у она два заробљеника порасте страх, тим већма, што би чули, како им се онда каже:

„Мучите, троглодити! Ћутите, варвари! Кихајте, антропофази! Не вајкајте се, Скити! Не отварајте ока, убилачки Полифеми, крвожедни лавови!“

И још друга слична имена, којима мучише слух бедноме господину и слузи.

Санчо говораше у себи:

„Зар ми проглодати? Зар ми варвари? Ми поврази и поливени? Мени се нимало не допадају та имена, ружан ветар пуше по том вршају, свако се зло сад склептало око нас, као батине око пса, а као да хоће на њима проћи ова несрећна пустоловина!“

Дон Кихоте беше сав збуњен, нити могаше да докучи, ако је и напрезао своју памет, шта ће да значе та имена пуне погрде која су им се давала, те из њих толико извођаше, да се нема надати никакву добру, него да ваља очекивати свако зло. Међу тим од прилике за један час ноћи доспеше до једнога замка, који је Дон Кихоте одмах познао да је херцегов, у коме је не давно боравио.

„Боже мој!“ рече, чим познаде дом; „шта ће то да буде? Та у овој кући све је сама учтивост и љубазни дочек! Али побеђеном окреће се добро на зло, а зло на горе.“

Уђоше у главно двориште у замку и видеше га намештено и спремљено тако, да им чуђење дође веће и страх им се одвоји, као што ће се видети у идућој глави.

ШЕСЕТ ДЕВЕТА ГЛАВА

О најнеобичнијем и најновијем догађају, што се у целом току ове велике повести десио Дон Кихоту.

Коњаници одјахаше и заједно са пешацима шчепаче нагло Санча и Дон Кихота и унесоше их у двориште, око кога су до стотину буктиња у свећњацима гориле, а на

доксатима око дворишта беху више него пет стотина лампада, тако да се видело, као у по дана, ако је ноћ и била помрачна. На средини дворишта дизаше се на своја два лакта од земље мртвачки одар, сав прекриљен великим небом од црна аксамита, а око њега по степенима му гораше беле воштанице у више него стотину сребрних свећњака, на одру пак виђаше се мртво тело тако лепе девојке, да је лепотом својом чинила лепом и саму смрт. Глава јој почиваше на златотканој узглавици, а окићена беше венцем од шарена и мирисава цвећа; руке јој беху прекрштене на прсима и у њима грана победне палме. На једној страни дворишта беше намештена позорница и на њој на две столице седеше два лица, која како су у рукама имала скиптрове и на главама круне, изгледаше да су неки краљеви, ја прави, ја лажни. Десно од ове позорнице, на коју се пењало уз неколико степена, беху друге две столице, на које они, који су заробљенике носили, посадише Дон Кихота и Санча, све то у ћутању и давајући знацима њима двојици да разумеју, да и они ћуте, јер им језике везиваше чудо при погледу на оно што су видели. У то попеше се на позорницу са великом пратњом две отмене личности, које Дон Кихоте одмах познаде да су херцег и херцегиња, њихови домаћини, који се посадише на две велелепне столице до оних, који су изгледали као краљеви.

Ко се томе не би чудио, кад се још дода, да је Дон Кихоте у мртвом телу на одру познао да је ово лепа Алтисидора? Кад се херцег и херцегиња попеше на позорницу, устадоше Дон Кихоте и Санчо и дубоко им се поклонише, а херцези исто тако учинише, поклонивши се мало главама. У то искрсну са стране један служитељ и дошавши до Санча, пребаци њњ хаљину од црна поркета, сву ишарану црвеним пламеновима, па скинувши му капу, натаче му на главу високу шиљасту шарену капу од тврде хартије, као што их међу кривцима свете инквизиције, и пришапну му, да не отвара уста, јер ће му их запушити чепом, или ће му узети живот. Санчо се погледа од горе до доле, виде се у самим пламеновима, али пошто га нису жегли, није их ни у што узимао. Скиде капу, виде је ишарану ђаволима, па је поново натаче, рекавши у себи:

„Добро што ме нити пламенови жегу, нити ђаволи носе.“

И Дон Кихоте погледа га, па ако му чуства и беше обузео страх, не могаше да се не насмеје видећи Санча, како изгледа.

У то поче да се, како се чињаше, од одра диже притуљен и пријатан звук од фрула, а како му не сметаше никакав човечији глас, јер овде и само ћутање набљудоваше ћутање, то се показиваше благ и љубак. За тим се изненада указа поред узглавнице тобожње лешине леп младић у римску оделу, који уз звуке арфе, коју је сам ударао, отпева веома пријатним и јасним гласом ове две станце:

Док не оживи та Алтисидора,
Мртва са крута срца Дон Кихота,
И докле год из опчињена двора
Даме не дођу црне од корота,
И док од њених дуења сењора
Кићена бива, к'о права дивота,
Несрећу њену и лепост певаћу
Са бољим плектром, нег Орфеј певачу.

Па како велим, да се мене тиче
Не тек за живот она моја служба,
То језик мртви нека ми се миче,
Глас да покренем, нек се чује тужба,
Слободна душа моја нека кличе,
Када Стиг пређе кој је Аду дружба,
Па ови звуци, кој'гласно славе те
Зауставиће и ток реке Лете.

„Не даље!“ рече ту један од оних, који су надгледали као краљеви: „не даље, небески певаче, јер би било поћи у бескрај, да нам сад описујеш смрт и милине несрављене Алтисидоре, која није мртва, као што мисли глупи свет, него је жива у језицима славе и у казни, коју да би је повратио изгубљеној светлости има да издржи Санчо Панса, који је овде; и тако, о Радаманте, који са мном судиш у печалним плутоновим пећинама, пошто све знаш, што је неиспитани усуд дознао, те да би опет себи дошла ова девица, реци и изјасни одмах, да нам се не би одгађало благо, коме се надамо са њеним оживљавањем.“

Чим ово изусти Минос, судија и друг Радаманту, а Радаманто устаде и рече:

„Дела, служитељи овога дома, високи и ниски, велики и мали, долазите један за други и запечатите Санчово лице са двадесет и четири зврцке и дванаест пута уштините га у руке и шест пута убодите у бедрину чијодом, јер у том обреду састоји се спас Алтисидоре.

Када Санчо ово чу, прекиде ћутање и рече:

„Бре, кунем се, да ћу исто тако пустити да ми се удара печат на лице и да ми се дира у лице, као што ћу се потурчити. Ама сто му мука! Шта имају посла зврцке по мом лицу са ускршавањем ове девице? Допао се баби лисичији реп; опчинили Дулсинеју, па дај мене шибај, да јој се скину чини; умрла Алтисидора од болести, коју јој је бог дао, па сад да је ускршавају, што ће мене двадесет и четири пута зврцнути и избушити ми тело чијодама и начинити ми по рукама модрице од штипања! Такве лудорије оставите за кога другога, а ја сам матор пас и не бива код мене пујпуј!“

„Умрећеш!“ викну Радаманто; „омекшај, тигру, понизи се, горди Нимроде, па трпи и ћути, јер се не иште од тебе што је немогуће, па не плећи се да испитујеш тајне ове ствари; бићеш зврцан, бићеш избушен, јаукаћеш од штипања. Дела, служитељи, рекох, извршите ми налог, иначе, тако ми поштења, хоћете видети, на што сте се родили!“

Ту се указаше, идући преко дворишта, шест дуења у поворци једна за другом, четири њих са наочарама, а све с уздигнутом у вис десном ногом, са чланцима голим са четири прста, како би руке изгледале дуже, ако што је сад обичај. Чим их Санчо угледа, а он стаде рикати као бик и рече:

„Нека ме зврца сав свет, али да ме тичу дуење, то нећемо. Нека ме гребу по лицу, као што су чинили са мојим господином у овом истом замку: нека ми боду тело врховима од оштрих ножева; нека ми дрпају мишице усијаним кљештама, све ћу то стрпељиво поднети, или да бих учинио повољство овој господи; али да ме дирају дуење, то нећу пустити, па да ме ђаво однео.“

И Дон Кихоте прекиде ћутање и рече Санчу:

„Стрпи се, синко, и учини по вољи овој господи и пуно захвали небу, што је у твоје тело положило такву крепост, да са његовим мучeништвом скидаш чини с опчињених и ускршаваш мртве.“

Већ беху дуење стигле до Санча, кад он омекшан и боље уверен, наместивши се добро на столици, пружи лице и браду првој, која га поштено зврцну и за тим дубоко му се поклони.

„Мање учтивости и мање белила, госпођо дуењо,“ рече Санчо, „јер тако ми бога, руке вам се осећају на оцат вински.“

Укратко, све дуење зврцаше га и многа друга чељад иштипа га; али боцкање чијодом не могаше да издржа, него устаде са столице и како се чињаше разјарен, дочепа једну запаљену буктињу што је била до њега, па је завитла за дуењама и осталим својим крвницима, вичући:

„Даље, паклене слуге, јер нисам ја од гвожђа, да не осећам такве необичне муке!“

У то Алтисидора, којој мора да је досадило лежати толико време на леђима, окрену се на једну страну, што кад видеше они наоколо, као у један глас повикаше:

„Алтисидора живи, жива је Алтисидора!“

Радаманто заповеди Санчу, да утоли јарост, јер је већ постигнуто оно што се намеравало. А кад Дон Кихоте виде Алтисидору да се миче, спусти се на колена пред Санчом и рече му:

„Сад је час, рођени сине мој, а не коњушару мој, да себи дадеш неколико оних удараца, које си дужан да дајеш себи ради скидања чини са Дулсинеје. Сада рекох, ора је

томе, кад имаш своју крепост прикупљену, да с успехом извршиш добро дело, које се очекује од тебе.“

На то одговори Санчо:

„Ово ми изгледа глупост на глупост, а не мед на колач; таман да после зврцака, штипања и боцкања дођу још и ударци, само још треба да узмете велику каменицу и да ми је обесите о врат, па да ме баците у бунар, што ми баш и не би ни било много жао, кад морам да будем сватовска крава, да би се туђи људи опростили зла. Махните ме, јер тако ми бога, бацићу све до врага, па што да било!“

У то већ се беше Алтисидора посадила на одру, а у исти мах зајечаше трубе, уз које пристадоше фруле и вика од стране свију:

„Да живи Алтисидора! Да живи Алтисидора!“

Подигоше се херцези и краљеви Минос и Радаманто и сви заједно са Дон Кихотом и Санчом одоше да дочекају Алтисидору и да је прихвате са одра, а она градећи се да је још у несвести, поклони се херцезима и краљевима, а Дон Кихота погледа попреко и рече му:

„Бог нека ти опрости, витеже без љубави, јер са твога сверепства била сам у оном свету, како ми се чини, више него хиљаду година; а теби, о најболећивији коњушаре што га има у свету, теби захваљујем на животу, који имам. Од данас, драги Санчо, располажи са шест мојих кошуља,које ти дајем, да од њих начиниш других шест за тебе, да ако и нису сасвим читаве, бар су све чисте.“

За то јој Санчо пољуби руку са зевалицом на глави и коленима на земљи. Херцег заповеди, да му зевалицу скину и врате му његову капу, и да му даду његову хаљину, а да му скину одору са пламеновима. Санчо замоли херцега, да му оставе одору и зевалицу, јер хоће да их однесе у свој завичај ради знамења и спомена од овога никад невиђенога догађаја. Херцегиња одговори, да ће му оставити, јер већ зна колико му је она наклоњена. Херцег заповеди да се двориште распреми и да сви оду у своје собе, а Дон Кихота и Санча да одведу у оне, које они већ знају.

СЕДАМДЕСЕТА ГЛАВА

Која долази за шесет деветом и говори о стварима, које се не могу изоставити поради јасности ове повести

Ону ноћ спавао је Санчо на војничкој постељи у истој соби са Дон Кихотом, што би он радо био избегао да је могао, јер је добро знао, да му његов господин неће пустити да спава, него ће га питати и одговарати му, а он није био расположен да много говори, јер бол од бившега мучења сећаше га на сва ова, нити му језику даваше слободу, те би му милије било да спава сам у колеби, него ли у друштву у овој богатој соби.

Његов страх се тако обистини и сумња његова тако се оствари, да чим му господин леже у кревет, а он већ и рече:

„Шта велиш, Санчо, за ноћашњи догађај? Велика је и моћна сила љубавнога презора, као што си својим рођеним очима гледао Алтисидору мртву, не од каквих других стрела, ни од друга мача, ни од друга убојна оружја, ни од смртоносна отрова, него је погинула од једине помисли на моју строгост и презор, с којим сам је увек предусретао.“

„Ако ће нека умре у добри час, кад јој је воља и како јој је воља,“ одговори Санчо, „а мене да је оставила на миру, јер ја нити сам је правио заљубљену, нити сам је свога века презирао. Ја не знам, нити могу да замислим, како је то, да спас Алтисидоре, девојке не толико паметне, колико ћудљиве, има посла. Како рекох пређе, са мучеништвом Санча Пансе. Али сад видим и јасно и разговетно разумем, да у свету има волшебника и чини, којих нека ме бог опрости, јер ја их се не бих знао опростити; ипак вас молим, да ме пустите спавати, и немојте ме више питати, ако нећете да скочим кроз прозор доле.“

„Спавај, драги Санчо,“ одговори Дон Кихоте, „ако ти то допушта примљено боцкање и штипање и претрпљене звркце.“

„Никакав бол,“ на то ће Санчо, „није толики, колика је увреда од звркцака, не због чега другога, него што су ми их дале дуење, које да бог да мутна вода однела; али опет вас молим, да ме пустите спати, јер је сан олакшица у невољи, коју могу имати будни људи.“

„Ајде буди тако,“ рече Санчу, „и бог ти био на помоћ.“

Заспаше обојица, а међу тим Сид Амет, писац ове велике повести, хоће да напише и објасни, шта је навело херцеге, да удесе целу ону мајсторију, па казује, како бакалар Сансон Караско није заборавио, како је витез од Огледала био побеђен и оборен од Дон Кихота, те овај пораз и пад порушио му је и покварио све планове, али он је хтео наново да проба срећу, надајући се бољем успеху него пре; и тако известивши се од двородржице, која је донела писмо и дар Санчовој жени Терези Панси, где се налазио Дон Кихоте, потражи ново оружје и коња и метне на штит сјајни месец, па све то натовари на једног мазгова, кога је водио један сељак, али не Томе Сесијал, бивши његов коњушар, да га не би препознао Санчо или Дон Кихоте. На то дође до херцегова замка и херцег га извести, куда је пошао Дон Кихоте са намером да се нађе у Сарагоси при витешким играма. Рече му и то, какве је шале изводио са планом око скидања чини са Дулсинеје, што је требало да буде на рачун Санчове стражњице. Најпосле му каже, како је Санчо преварио свога господина, казавши му, да је Дулсинеја опчињена и преокренута у сељанку, а како је његова жена херцегиња дала разумети Санчу, да се он управо вара, јер је Дулсинеја заиста опчињена, чему се бакалар немало насмеја и удиви, видећи оштроумље Санчово и његову глупост, као и крајњу лудост Дон Кихотову. Херцег га замоли, ако га буде нашао и победио или не, да сврне њему и јави му за успех. Бакалар учини тако; оде да га тражи и не нашавши га у Сарагоси, оде даље, те му се догоди оно што је већ причано. Он се врати у херцегов замак и све исприча херцегу уз услове мегдана и да се Дон Кихоте већ враћа да као добар тумарећи витез одржи задату реч и да се за годину дана повуче у своје село; а за то време, рече бакалар, можда ће се можи излечити од његове лудости, што је и била намера, која га је покретала, да се тако преоблачи, јер је то права жалост, да је луд тако разборит племић, као што је Дон Кихоте. С тиме се опрости са херцегом и врати се у своје село,чекајући тамо на Дон Кихота, који је за њим долазио.

Ово даде херцегу прилику, да учини са њим ову шалу; толико је уживао у пословима Санча и Дон Кихота; зато са многим својим слугама на коњу и пешке ухвати путове близу и даље од замка на све стране, куда је мислио да ће се Дон Кихоте моћи вратити, те да га силом или милом доведу у замак, ако га буду нашли; они га нађоше и јавише херцегу, који већ спремивши све што се имало чинити, чим чу за његов долазак, заповеди да се на дворишту запале буктиње и лампаде и да се Алтисидора намести на одру, уз сву спрему, као што је приповеђано, а све беше тако живо и добро удешено, да се

слабо разликовало од истине. А Сид Амет вели, да он мисли, да су исто тако луди они, који су збијали шалу, као и они, с којима су је збијали, и да херцези ни два прста нису били далеко да изгледају луди, кад су толику ревност показали око тога да се спрдају са будалама, који спавајући један у тврду сну, а други бдијући уз растројене мисли, ухвати их дан и воља да устану; јер беспослено лешкарење никад се није допадало Дон Кихоту, па био победилац или побеђен.

Алтисидора, која се по мишљењу Дон Кихота повратила од смрти ка животу, следујући ћуди своје госпоштине, окићена истим венцем, који је имала на одру, и обучена у лаку хаљину од бела тафета извезену златним цвећем, са распуштеном по раменима косом и наслањајући се на палицу од црна и најфинија абоноса, уђе у собу Дон Кихотову, који њеним доласком зачуђен и збуњен сакри се и покри се покривачима и узглавницама у кревету, језик му се везао, нити јој указати могаше икакву учтивост. Алтисидора се посади на једну столицу чело његове главе, те пошто дубоко уздахну, рече му нежним и малаксалим гласом:

„Кад отмене жене и стидеће девице газе образ и дају слободу језику да руши сваку преграду, давајући на јавност тајне, што их крије њихово срце, оне се налазе тада у крајности. Ја, господине Дон Кихоте од Манче, једна сам од тих, притешњена, побеђена и заљубљена, али ипак трпећа и поштена, тако, јер што сам таква била препуче ми срце од ћутања и изгубих живот. Има два дана, како из обзира на сверепост, са којој си са мном поступао, о окамењени витеже, тврђи од мрамора спрам мога јада! Ја сам умрла, или бар су ме за такву држали они, који су ме видели, и да се љубав није сажалила на моје преминуће а била ми спас у мучеништву овог доброга коњушара, бих остала тамо у другом свету.“

„Љубав је могла,“ примети Санчо, „то мучеништво удесити на мом магарцу, па бих јој казао хвала. Али кажите ми, сењора, тако вам небо дало мекша љубазника, него што је мој господин! Шта сте видели у другом свету? Шта има у паклу? Јер ко умре као очајник, тај мора тамо да доспева.“

„Прво да вам кажем,“ одговори Алтисидора, „ја мора да нисам сасвим умрла, јер нисам доспела у пакао, јер да сам тамо ушла, једном за увек не бих могла оданде изаћи, па и да сам хтела. Истина је то, да сам дошла до врата, где су се до сванаест ђавола играли

лопте, сви у чакширама и прслуцима, са валонским огрлицама и фламанским чипкама и зарукављем истим таквим, а руке су им над чланцима биле голе за четири прста, да би изгледале дуже, па су држали огњене лопаре; а чему сам се највише зачудила, место лопта имали су књиге, које као да су биле пуне ветра и кучина, нешто чудно и ново; али ни томе се толико не чудих, колико кад сам видела, пошто је природно код играча да је весео који добија, а жалостан који губи, овде у тој игри сви су гунђали, сви врчали и сви се псовали.“

„То није никакво чудо,“ примети Санчо, „јер ђаволи играли се или се не играли, никад не могу бити задовољни, па добијали или не добијали.“

„Тако мора да је,“ одговори Алтисидора; „али има нешто друо, чему сам се такође чудила – хоћу рећи и сад се чудим – а то је, што први удар не остаде од лопте ништа, ниги се њом могаше по други пут играти, те тако биваше мањи број нових и старих књига, да је право чудо било. Једну од њих, нову, углађену, и лепо укоричену, тако шопнуше, да јој испаде утроба и разлетеше јој се листови. Ту рече један ђаво другоме:

„Видидер, каква је то књига? “

А ђаво му одговори:

„То је други део повести Дон Кихота од Манче, није оне што је сачинио Сид Амет, њен први писац, него неки Арагонац, који вели да је родом од Тордесиља.“

„Даље с њом одавде,“ одговори онај други ђаво, „и баци је у паклене поноре, да је више не виде моје очи.“

„Зар је тако рђава?“ запита други.

„Тако је рђава,“ одговори први, „да ни ја сам кад бих намерно хтео да сачиним гору, не бих могао.“

„Они наставише своју игру, лоптајући се, другим књигама, а ја чувши име Дон Кихота, кога толико љубим и волим, гледала сам да ми ово виђеније остане у памети.“

„Без сумње је било виђеније,“ рече Дон Кихоте, „јер у свету нема другог мене, а та новост иде овуда од руке до руке, али се не задржава ни у једној, јер је сви бацају. Ја се нисам ни љутио, кад сам чуо, да као нека сабласт идем по мрачном аду, као по земљи на

видику, јер ја нисам онај, о коме та повест пише. Буде ли добра, верна и истинита, живеће столећима; а буде ли рђава, неће бити далек пут од њенога рођаја до смрти.“

Алтисидора хтеде да настави своје жалбе на Дон Кихота, али јој Дон Кихоте рече:

„Ја сам вам, сењора, више пута казао, колико ми је тешко, што сте своје мисли на мени уставили, јер моје мисли само могу бити захвалне, а не узајамне. Ја сам се родио, да принадлежим Дулсинеји од Тобоза, на усуд, ако га има, мене је њојзи одредио; а ко мисли, да ће друга која лепотица заузети оно место у мојој души, које она држи, тај мисли на немогуће. Довољно је ово разочарање, па да се повучете у границе часности, јер нико се не може обавезати оним што није могуће.“

Кад Алтисидора то чу, изледаше гњевна и љутита и рече му:

„Бре, сењоре, дон суха треско, душо од авана, коштицо од урме, јогунастији и тврдоглавији од сељака, кад га моле а он се усићи! Ако вас спопаднем, хоћу вам очи ишчупати! Зар можда још мислите, дон побеђени, дон издеветани, да ја црковам за вама? Све што сте ноћас видели било је тек к'о навољ, јер нисам ја женска, која ћу и за љубав таквих звекана пустити да ме боли и црно иза нокта, а камо ли да умрем!“

„То сасвим верујем,“ примети Санчо; „јер што веле за заљубљене да умиру, то је баш смешно; ајде де, могу то говорити, али да ће и да учине, нека верује Јуда.“

У то уђе свирач, певач и песник, који је певао већ саопштене две станце, дубоко се поклони Дон Кихоту и рече:

„Господине витеже, рачунајте ме и држите ме као свога највећега служитеља, јер одавна много сам вам наклоњен, како ради ваше славе, тако и ради ваших подвига.“

Дон Кихоте одговори му:

„Реците ми, ко сте, како би моја учтивост одговорила вашој заслужности.“

Младић одговори, да је он свирач и славопевац од прошле ноћи.

„Ви зацело имате прекрасан глас,“ рече Дон Кихоте; „или оно што сте певали, не чини ми се да је било најзгодније, јер каква посла имају станце Гарсиласа са смрћу ове сењоре?“[108]

„Немојте да се томе чудите,“ одговори свирач, „јер међу данашњим жутокљуним песницима такав је обичај, да сваки пише како хоће и да краде од кога хоће, па ујисала му намера или не ујисала; а нема већ глупости, коју ће певати или написати, а да је не припишу песничкој слободи.“

Дон Кихоте хтеде да му одговори, али му ту сметаше херцег и херцегиња, који су дошли да га виде, те се ту заведе дуг и пријатан разговор, у коме је Санчо казао толике досетке и толика заједања, да се херцези наново чудише како његовој глупости, тако и његовом оштроумљу. Дон Кихоте их замоли да му допусте, да још онај дан оде, јер за побеђене витезове, као он што је, приличније је да бораве у страћевима, а не у краљевским полачама. Они му радо дадоше то допуштење, а херцегиња га запита, да ли ће Алтисидора остати код њега у милости. Он јој одговори:

„Госпођо, ваше господство треба да зна, да све зло ове девице долази од беспослености, којој је лек у часну и непрекидну занимању. Она ми сада рече, да у паклу носе чипке; а пошто ће их она свакако знати да прави, то нека јој не избивају из руку, јер занимајући се плетивањим иглама, неће јој долазити на ум слика или слике онога кога воли; и то је истина, то моје мишљење и то мој савет.“

„И мој,“ додаде Санчо, „јер ја свога века још нисам видео плетиљу, да је умрла од љубави; јер девојке радилице више мисле, како ће да сврше свој посао, а није им до љубавника. То ја велим за себе, јер кад копам, не сећам се жене, то јест моје Терезе Пансе, коју већма волим од мојих трепавица.“

„Ту рекосте врло добро, Санчо,“ рече херцегиња, „па ћу гледати, да се моја Алтисидора одсада занима белим швм, у чему је особито вешта.“

„Није потребно, госпођо,“ одговори Алтисидора, „да се тај лек употребљава, јер помисао на свирепост, коју је према мени показала ова неваљала скитница, изгониће ми га из памети без свака друга лека: а са допуштењем вашега господства ја ћу да одем одавде,

[108] У првој станци у шесет деветој глави два последња стиха узета су из једне еклоге Гарсиласа од Веге, исто као и цела друга станца.

да не гледам мојим очима не већ његово жалосно лице, него његову гадну и гнусну наказу.“

„Мени се чини,“ рече херцег, „да је то, као оно што кажу, да ко грди, тај је готов да прашта.“

Алтисидора тобоже убриса сузе рупцем и поклонивши се својој госпоштини, оде из собе.

„Иди само,“ рече Санчо, „иди, јадна девојко, велим, сиротице, јер си наишла на душу од жуковине и на срце од растовине. Хај, да си нешто на мене наишла, друкчији би ти петао запевао.“

Разговор се сврши, Дон Кихоте обуче се, руча са херцезима и оно после подне оде.

СЕДАМДЕСЕТ ПРВА ГЛАВА

О томе што се десило Дон Кихоту и његовом коњушару Санчу, кад су ишли у своје село.

Побеђени и сетни Дон Кихоте ићаше веома замишљен у једну руку, а веома весео у другу. Пораз га бацаше у тугу, а весељаше се помишљајући на Санчову крепост, коју је показао при ускршавању Алтисидоре, премда је са неком сумњом себе уверавао, да је заљубљена девојка збиља била мртва. Санчо не беше нимало весео, јер га у жалост бацаше, што Алтисидора није одржала реч и дала му кошуље, па премишљајући те мисли, рече своме господару:

„Заиста, господине, баш сам ја најнесрећнији лекар што га има у свету, где има доктора, који убију болесника што су га лечили, па ишту да им се плати мука, а овамо сав им је посао да потпишу цедуљицу за какве медицине, па ни ове не прави он, него апотекар, а није их ко је луд; а мени, кога је туђи спас стао капљица крви, зврцака, штипања, боцкања и шиба, не даду ни парице: али тако ми бога, нека ми донесу још каквога болесника, бре нећу га пре излечити, него док ме добро не подмаже, јер опат где пева, тамо и једе; а нећу да мислим, да ми је небо дало ову крепост што је имам, да је другима дајем тек џабе.“

„Имаш право, драги Санчо,“ одговори Дон Кихоте, „и Алтисидора врло се ружно показала, што ти није дала обећане кошуље; и ма да ти је крепост туне дарована, јер те није стала никакве науке, али је више него наука, што си ти примио мучеништво твојом личношћу; што се мене тиче, могу ти казати, ако хоћеш плату за ударце ради скидања чину са Дулсинеје, хоћу ти је дати што бољу, само не знам, да ли се лек слаже са плаћањем, а не бих рад да награда смета леку. Ипак ми се чини, да се ништа неће изгубити, ако будемо опитали; промисли дакле, Санче, шта да иштеш, па се за тим шибај, па се одмах наплати својим рукама, јер је мој новац у тебе.“

На ове понуде отвори Санчо широм очи и уши и у срцу свом пристаде да се драге воље шиба, те рече своме господару:

„Е добро, господине, хоћу да вам учиним по вољи, кад то желите са мојом коришћу; јер што волим моју децу и жену, морам да се показујем себичан. Кажите ми, колико ћете ми дати за сваки ударац који ћу себи дати?“

„Кад бих ти, Санчо, плаћао према величини и каквоћи тога лека,“ одловори Дон Кихоте, „не би било довољно да те наградим благо од Млетака, ни мајдани од Потоса; него ти сам прорачуни, што имаш при себи мога новца, па одреди цену за сваки ударац.“

„Има их,“ на то ће Санчо, „три хиљаде и три стотине и толико; од тога дао сам себи пет, остају остали; нека у остале уђу ових пет, па ћемо имати три хиљаде и три стотине, на по квартиљо[109] сваки, јер за мање нећу, па да ми сав свет каже, излази три хиљаде и три стотине квартиља, а то чини три хиљаде то јест петнаест стотина половина реала, то јест седам стотина и педесет реала, а оне три стотине чини сто и педесет половина реала, што чини седамдесет и пет реала, што кад се дода онима седам стотина и педесет, чини свега осам стотина и двадесет и пет реала. Ово ћу да одбијем од вашега новца што је у мене, па ћу доћи својој кући богат и задовољан, ако и добро изударан, јер ко хоће да хвата пастрмке...[110] но, више не кажем.“

„О благословени Санчо! О слатки Санчо!“ викну Дон Кихоте; „како ћемо ти бити обавезни Дулсинеја и ја да те служимо све време, што нам буде дато живота! Поврати ли се она изгубљеном стању – а не може бити да се не поврати – њена несрећа постаће

[109] Квартиљо је ситан новац, од прилике 5 пара.
[110] Пословица шпањолска вели: ко хоће да хвата пастрмке, не може имати сухе раће.

срећом и мој пораз најсрећнијом победом, па промисли Санчо, кад ћеш да почнеш своје шибање, јер ако будеш ускорио, даћу ти још стотину реала.“

„Каде?“ одговори Санчо, „ноћас на сигурно; гледајте да је проведемо под ведрим небом, па ћу и ја бити свучен.“

Дође ноћ, коју је Дон Кихоте очекивао са највећом чежњом, те му се чињаше, да су се поломили точкови на аполоновим колима и да се дан отегао већма но иначе, као што то бива у заљубљених, кои никад немају чиста рачуна са својим жељама. Најпосле доспеше у пријатан гај мало на страни од друма, где скинуше седло и самар са Росинанта и сивца, па се извалише на зелену траву и вечераше од Санчове залихе, који од оглава и улара сивчева начини замашан и витак бич, па оде на својих двадесет корака од свога господара међу неке букве. Дон Кихоте, који га виде, како иде смело и вољно, рече му:

„Пази, брајко, да се не исакатиш, пусти маха између једног и другог ударца, немој да се у трку захукаш, па да те на по пута изда дах, хоћу рећи, да се не удараш тако жестоко, да би те живот издао, пре но што би дошао до жељеног броја; а да не би око које изгубио више или мање, ја ћу овде бити на страни и на мојим бројаницама бројаћу ударце што ћеш их себи давати. Нека ти небо буде у помоћи, колико ти добра намера заслужује.“

„Добру платишу не жуље залоге,“ одговори Санчо; „ја ћу већ тако да се ударам, како ће ме болети, а да се не убијем, јер у томе треба да је језгра тога чуда.“

За тим се свуче до појаса и завиглавши бичем, стаде ударати се, а Дон Кихоте стаде бројати ударце. Једно шест или осам пута удари се Санчо, кад му се шала учини сувише озбиљна, а цена за њу сувише малена, те заставши мало, рече своме господару, да се преварио у рачуну, јер сваки ударац вреди да се плати половином реала, а не четвртином.

„Само даље, драги Санчо, и немој да сустанеш,“ рече Дон Кихоте, „а ја ти удвајам одређену цену.“

„На тај начин,“ рече Санчо, „у добри час, па нека пљуште ударци.“

Али лола не даваше их више себи по леђима, него удараше по дрвима, овда онда уздишући, као да ће му са сваким уздахом одлетети душа. Дирнут беше Дон Кихоте, који се бојаше, да ће себи живот одузети, те да ће се Санчовом неопрезношћу осујетити његова жеља, зато му рече:

„Тако ти живота, пријатељу, остави за сад ту ствар, јер ми се чини да је тај лек сувише опор, па ће ваљати узимати га од времена на време, јер ни Самору нису отели за један дан. Ако сам добро рачунао, дао си себи преко хиљаду удараца, што је за сад доста, јер да се грубо изразим, магарац може да се натовари, али не да се претовари.“

„Нећемо тако, господине,“ одговори Санчо; „нећу да ми се каже: аспре плаћене руке уклаћене; уклоните се ви опет мало, па ме пустите да се наново ударим барем хиљаду пута, јер онда ћемо имати посао свршен у два маха и још ћу бити у добитку.“

„Кад си тако добро расположен,“ рече Дон Кихоте, „нека ти бог буде у помоћи, па се ударај, а ја идем на страну.“

Санчо се опет лати свога задатка са толиком вољом, да је већ био многа дрва лишио кора: тако се љуто удараше; а једанпут јаукну, љуто удари по једној букви и рече:

„Ту нека цркне Сансон и сви што су са њим!“

Дон Кихоте одмах притрча на јаук и на жестоки ударац, па ухвативши оплетени оглав, који је Санчо употребљавао место бича, рече му:

„Не дај боже, драги Санчо, да мене ради изгубиш живот, који ти треба да би издржавао своју жену и децу; нека Дулсинеја чека на боље прилике, а ја ћу се задовољити у границама скоре наде и очекиваћу да задобијеш нове силе, те да се та ствар сврши на опште задовољство.“

„Кад ви тако желите, господине,“ одговори Санчо, „а оно нека је у добри час; пребаците ми ваш огртач на леђа, јер сам се ознојио, јер не бих да се расхладим, као што нови испосници долазе у ту опасност.“

Дон Кихоте учини тако и остаде у гуњчету, а покри Санча, који спаваше, докле га сунце не пробуди, а за тим наново наставише пут и засад зауставише се у једном месту на три миље оданде. Одседоше у једној крчми, коју је Дон Кихоте познао као такву, а не као замак са јарком, кулама, решетком и покретним мостом; јер откако су га победили, поступао је у свима стварима разумније, као што ће сад да се види. Сместише га у једној сали доле, у којој су место тапета биле неке старе поњаве ишаране, као што их употребљавају у селима. На једној беше што невештијом руком исписана отмица Јелене, кад је смеони гост повео од Менелаја; а на другој беше повест Енеје и Дидоне, она на

једној кули, како са половином плахте маше на бежећива госта, а он на мору бежи на фркету или бригантину. На ове две повести видело се, да Јелена није ишла преко воље, јер се крадом и шакламански смешила; али лепа Дидона виђаше се да лијаше сузе од очију крупне као ораси. Када то виде Дон Кихоте рече:

„Ове две сењоре биле су пренесрећне, што се нису родиле у наше време, а ја сам од свију најнесрећнији, што се нисам родио у њино време, а ја сам од свију најнесрећнији, што се нисам родио у њино време, јер да сам ја наишао на ову господу, нити би Троја изгорила, нити би се Картагина разорила, јер само кад бих убио Парида, избегле би се толике несреће.“

„Ја бих се опкладио,“ на то ће Санчо, „да неће много времена проћи, да неће бити крчме, пивнице ни гостионице или бербернице, у којој неће бити намолована наша дела; али бих желео, да их шарају руке каквога бољега сликара, него ли што је овај ово писао.“

„Имаш право, Санчо,“ рече Дон Кихоте; „јер овај сликар такав је као Орбанеха, неки сликар у Убеди, који кад би га питали, шта слика, одговорио би, рецимо, моловао петла, он би испод њега написао: *ово је петао*, да не би људи помислили, да је ово лис. Од те врсте чини ми се, Санчо, да ће бити онај сликар или писац, што је све једно, који је изнео на видело повест оног новога Дон Кихота, која је изашла, те је сликао и писао што буде испало; или је био као неки песник, који је прошлих година дошао на двор и звао се Маулеон, па би одмах одговарао на све што би га питали; па га једанпут запиташе, шта ће то рећи *Deum de Deo*[111], а он одговори: *De donde diere*[112]. Него да махнемо то, па ми кажи, Санчо, да ли мислиш ноћас себи избројати ону другу половицу, и да ли хоћеш да буде под кровом, или под ведрим небом.“

„Е бога ми, господине,“ одговори Санчо, „како их ја мислим себи дати, могу их дати исто онако под кровом, као и у пољу; ипак бих хтео да то буде међу дрвима, која као да ме прате и помажу ми дивно да подносим муку.“

„Тек нећемо да буде тако, драги Санчо,“ на то ће Дон Кихоте, „него да би ти себе опоравио, да оставимо то за наше село, куда ћемо најдаље прексутра да стигнемо.“

---

[111] Бог од бога.
[112] Куд пукло да пукло.

Санчо одговори, да ће му учинити по вољи, али да би он хтео да што пре сврши овај посао за вреле крви и докле меље воденица, јер у оклевању често хоће да буде опасност, а бога молећи и буџом ударајући, и више вреди један врабац у руци од јастреба под облаком.

„Доста је пословица, Санчо, тако ти бога јединога!“ рече Дон Кихоте; „јер изгледа, да се враћаш на *sicut erat*[113]; говори просто, јасно и незаплетено, као што сам ти казао толико пута, па ћеш видети, да ће ти једна вредети за стотину.“

„Ја не знам, каква ми је то зла срећа, “ одговори Санчо, „да не умем казати разлог без пословице, нити пословицу, која ми не би изгледала као разлог, али ћу се већ поправити, ако могу. “

И с тиме престаде им разговор за сада.

СЕДАМДЕСЕТ ДРУГА ГЛАВА

Како су Дон Кихоте и Санчо доспели у своје село

Сав онај дан, очекујући ноћ, остадоше Дон Кихоте и Санчо у том месту, један да би у отворену пољу довршио задатак свога испаштања, а други да би овоме видео краја, у чему беше мета његовој жељи. Међу тим стиже у крчму један путник на коњу са три или четири слуге, од којих један рече ономе, којим им као господин изгледаше:

„Овде, господине Дон Алваро Тарфе, можете данас пландовати; крчма изгледа чиста и спретна.“

Чувши ово Дон Кихоте, рече Санчу:

„Слушај, Санчо, кад сам прелиставао ону књигу о другом делу моје повести, рекао бих да сам узред наишао на то име Дон Алваро Тарфе.“

„Може бити,“ одговори Санчо; „пустимо га да одјаше, а после ћемо га питати.“

---

[113] Како је било.

Витез одјаха коња и спрећу Дон Кихота даде му крчмарка једну салу на доњем спрату, украшену оваквим другим сликаријама на платну, као што су биле у Дон Кихотовој соби. Нови гост изађе на свежи ваздух и изишавши под врата од крчме, која су била пространа и хладовна и куда се шетао Дон Кихоте, запита га:

„Ако бог да сте наумили ви, племенити господине?“

А Дон Кихоте одговори му:

„Идем у једно село близу мога завичајнога села; а куда идете ви?“

„Ја, господине,“ одговори витез, „идем у Гранаду, где ми је завичај.“

„И красан завичај,“ примети Дон Кихоте; „него молим вас, да имате доброту казати ми ваше име, јер ми се чини, да ми је више стало да га знам, него што би се то већ сада могло казати.“

„Ја се зовем Дон Алваро Тарфе,“ одговори гост.

На то примети Дон Кихоте:

„Без сваке сумње мислим, да ћете ви бити онај Дон Алваро Тарфе, који је печатан у другом делу повести Дон Кихота од Манче, која је не давно печатана и у свет пуштена од неког новога писца.“

„Ја сам тај,“ одговори витез, „а тај Дон Кихоте, главна личност у тој повести, био је мој највећи пријатељ, и ја сам га извукао из његова села, или бар сам га приволио, те је отишао на витешке игре, које се дају у Сарагоси, камо сам ја ишао; а заиста сам му указао много пријатељство, па сам га од тога избавио, да га не шиба по плећима крвник, јер је био преко мере насртљив.“

„Па кажите ми, господине Дон Алваро, да ли ја у чему личим на тога Дон Кихота, што га ви помињете?“

„Не зацело“, одговори гост, „ни у чему.“

„Па тај Дон Кихоте,“ рече наш, „да ли има уза се коњушара по имену Санча Пансу.“

„Има, да како,“ одговори Дон Алваро; „али ако је и био разглашен као приклапало, никад га не чух, да је што досетљиво казао.“

„То сасвим верујем,“ примети овде Санчо, „јер није досетка за свакога: а тај Санчо, што га ви помињете, племенити господине, мора да је какав највећи лупеж, шконац и поганац уједно, јер прави Санчо Панса ја сам и имам више досетака него киша капљица; а ако не верујете, начините пробу, па пођите са мном бар за једну годину дана, те ћете видети, како ми падају на сваком кораку, и то какве и толике, да ја обично и не знам што кажем, а људи се смеју, који ме слушају; а прави Дон Кихоте од Манче, славни, храбри и мудри, заљубљени, осветник увреда, заштитник малолетњих и сирочади, потпора удовицама, убилац девица, онај коме је једина сењора несравњена Дулсинеја од Тобоза, то је овај господин овде, који је мој господар; ма који други Дон Кихоте и сваки други Санчо спрдња је и сан.“

„Тако ми бога верујем вам,“ одговори Дон Алваро, „јер сте ви, пријашине, више досетака казали у ово неколико ваших речи, него ли што их је онај други казао за сво време што сам га слушао, а то је богме подуго било. Више је ждера, него лепорек, и више је шмокљан него ли домишљен: па мислим без сумње, да волшебници, који гоне доброга Дон Кихота, хтели су да гоне мене са неваљалим Дон Кихотом. Само не знам, шта да кажем, јер смем се заклети, да сам га оставио у Толеду у лудници да се лечи, а сад ево овде други Дон Кихоте, ако много и различан од мога.“

„Ја не знам,“ рече Дон Кихоте, „да ли сам добар; али могу казати, да нисам неваљао; а томе у доказ желим да знат, господине Дон Алваро Тарфе, да целог мога века нисам био у Сарагоси, него пошто су ми казали, да је овај измишљени Дон Кихоте био на витешким играма у том граду, нисам хтео да идем тамо, како бих пред целим светом изнео његову лаж, и тако отишао сам правце у Барселону, легло учтивости, гостионицу за странце, дом за сиротињу, отачство јунацима, освету утврђенима и прикладно место чврста пријатељства, а јединствену по положају и лепоти. Па ако су догађаји моји у њој и без велике насладе, него су веома непријатни, опет их сносим без туге, јер сам видео Барселону. Једном речи, господине Дон Алваро Тарфе, ја сам Дон Кихоте од Манче, исти онај, о коме се пронео глас, а не онај несрећник који је хтео да присвоји моје име и да се прослави мојим мислима. Ја вас молим, тако вам вашега рода витешкога, да имате доброту

дати на јаву пред алкалдом овога места, како ме ви свога века нисте видели до данас, и да ја нисам онај Дон Кихоте, што је печатан у другој чести, нити овај мој коњушар Санчо Панса онај, кога сте ви познавали.“

„Хоћу то учинити врло радо,“ одговори Дон Алваро; „тек свакако изазива чуђење гледати два Дон Кихота и два Санча у исто време, тако сличне по именима, колико различне по делима; и опет велим и кажем, да нисам видео што сам видео, нити ми се оно догађало, што ми се догодило.“

„За цело бићете и ви опчињени,“ рече Санчо, „као и сењора Дулсинеја од Тобоза, и дао би бог, да се чини са вас скину тиме, што бих ја себи дао других три хиљаде и толико удараца, као што их дајем себи ње ради, јер бих их себи дао без сваке наплате.“

„Не разумем, какви су то ударци,“ примети Дон Алваро.

А Санчо му одговори, да би то дуго било да се прича, али да ће му он то приповедати, ако случајно буду ударили истим путем.

У то дође и ручано доба и Дон Кихоте руча са Дон Алваром. Случајно дође у крчму местни алкалде са једним писарем, те пред алкалда изнесе Дон Кихоте молбу, да он по своме праву иште, да Дон Алваро Тарфе, витез, који је ту присутан, изјави пред алкалдом, како он није познавао Дон Кихота од Манче, који је такође ту присутан, и да то није онај, који је печатан у једној повести под насловом: *Други део Дон Кихота од Манче, сачињен неким Авељанедом, родом од Тордесиља*.

Укратко да кажемо, алкалде то сачини правно ваљано; изјава се начини са свима формалностима, које у таквим приликама треба да се набљудују, чему су се Дон Кихоте и Санчо пуно обрадовали, као да им је много требало таква изјава и као да се разлика између оба Дон Кихота и она између оба Санча не показује јасно у њиховим делима и речима.

Многе учтивости и понуде измењаше се између Дон Алвара и Дон Кихота, при чему велики Манчанац показа своју разборитост, тако да се Дон Алваро Тарфе разочара из блудње, у којој се налажаше, те и даде разумети да је свакако опчињен, јер руком пипа два тако противна Дон Кихота.

Дође после подне и кренуше се из тога места, а после пола миље раздвајаше се путови, један пођаше у Дон Кихотово село, а другим имаше да иде Дон Алваро. На овом кратком растојању исприча му Дон Кихоте несрећу са својим поразом, као и очараност и лек Дулсинеје, што све наново баци у удивљење Дон Алвара, који пошто загрли Дон Кихота и Санча, настави свој пут, а Дон Кихоте свој.

Ову ноћ проведе наш витез опет испод дрва, да би Санчу дао прилике да наврши своје испаштање, који га и изврши на исти начин, као и прошле ноћи, више на рачун букове коре, него ли својих плећа, која је тако штедио, да његови ударци не би са њих отерали ни комарца, да се на њима десио. Преварени Дон Кихоте не преброја се ни с једним ударцем у рачуну и нађе да их је с онима од прошле ноћи било три хиљаде двадесет и девет. Сунце као да се беше раније дигло, те да види ову жртву, па спрам његове светлости наставише свој пут, говорећи међу собом, како се преварио Дон Алваро и како су се добро домислили кад су од њега узели најаву пред влашћу и сасвим надлежно.

Онај дан и ону ноћ путоваше и ништа им се не догоди, што би вредно било да се прича, до ли што је Санчо довршио свој задатак, због чега је Дон Кихоте био преко мере задовољан, те очекиваше дан да види, неће ли успут срести своју сењору Дулсинеју, са које су већ скинуте чини; па настављајући своје путовање, коју би год женску срео, гледао би је, неће ли познати у њој Дулсинеју од Тобоза, јер је тврдо уверен био, да Мерлинова обећања не могу лагати.

У тим мислима и жељама успеше се на један брежуљак, са кога угледаше своје село, које када Санчо виде, паде на колена и рече:

„Отвори очи, жуђени завичају, па види како ти се враћа твој син Санчо Панса, ако не врло богат, а оно поштено издеветан. Рашири своја наручја и прими свога сина Дон Кихота, који ако долази побеђен од туђе руке, долази као победитељ себе самога, а како ми је он казао, то је највећа победа што може да се пожели. Носим новаца, јер ако су ме добро ударали, ја сам се добро држао на мом парипу.“

„Остави се тих лудорија,“ рече Дон Кихоте, „него управо да идемо у наше село, где ћемо дати маха нашој уобразиљи и плану, како ћемо да удесимо наш намеравани пастирски живот.“

С тим спустише се са брежуљка и упутише се у своје село.

СЕДАМДЕСЕТ ТРЕЋА ГЛАВА

О знамењима што их је Дон Кихоте имао при уласку у своје село, уз друге догађаје, који ову велику повест красе и увеличавају

„Улазећи у село, како каже Сид Амет, виде Дон Кихоте два дерана на сеоским гумнима, како се свађају, и један рече другоме:

„Немој да се мучиш, Нерикиљо, јер је нећеш видети, док си жив.“

Чу то Дон Кихоте, и рече Санчу:

„Чу ли пријатељу, што рече онај деран, да је нећеш видети, док си жив?“

„Пак, шта онда, ако је деран то казао?“ запита Санчо.

„Шта?“ одговори Дон Кихоте; „зар не видиш, да примењујући те речи на моју намеру, значе, да нећу више видети Дулсинеју?“

Санчо хтеде да му одговори, кад му реч прекиде то, што виде, како преко онога поља бежи зец и за њим јуре многи хртови и ловци, а он у страху дође да се склони и ишчучући између сивчевих нога. Санчо га ухвати руком и даде га Дон Кихоту, који рече:

„*Malum signum, malum signum*[114]; зец бежи, хртови га вијају. Дулсинеја се не јавља.“

Ви сте баш чудни,“ рече Санчо; „да узмемо, да је овај зец Дулсинеја од Тобоза, а ови хртови што га вијају да су лупежи волшебници, који су је преокренули у сељанку; она бежи, ја је ухватим и дајем у вашу власт и ви је узмете на своје руке и милујете је: какав је то рђав знак и какво ружно знамење може отуда да се изводи?“

Она два дерана што су се свађала дођоше да виде зеца и једног од њих запита Санчо, зашто су се свађали. Одговори му, да је зато рекао, да је неће више видети целог свога века, што је од оног другога дерана био узео крлетку са зрикавцима, па мисли да му

[114] Ружно знамење, ружно знамење.

је не да док је жив. Санчо извади из чпага четири кварта и даде их дерану за крлетку, коју даде Дон Кихоту са речима:

„Ево вам, господине, порушена и покварена ова знамења, која са нашим догађајима имају толико посла, колико и лански облаци, како се мени чини, ако и јесам луд; а ако се право сећам, слушао сам где вели парок из нашега села, да крштени и паметни људи не треба да гледају у те детињарије, па и ви сте ми казали пре негде, да су сви они кршћани луди, који гледају на знамења; зато не треба то ни узимати на ум, него ајдемо даље и улазимо у наше село.“

Ловци дођоше и искаше свога зеца, кога им даде Дон Кихоте; пођоше даље и на уласку у село угледаше на једној ливадици парока и бакалара Караска, где читају из књиге. А ваља знати, да је Санчо Панса био пребацио по сивцу и по завежљају с оружјем као покровац ону хаљину од покрета ишарану пламеновима, у коју су га обукли били у херцегову замку ону ноћ, кад се Алтисидора повратила. Намести сивцу на главу и шарену зевалицу, што је била најновија промена и накит, што га је икад у свету имао магарац. Одмах их познадоше парок и бакалар, који им прићоше са раширеним рукама. Дон Кихоте одјаха и срдачно их изгрли, а дечурлија, која су неизбежни рисови с оштрим очима, угледаше зевалицу на магарцу и дотрчаше да га виде, те говорише један другоме;

„Ходите, децо, да видите магарца Санча Пансе, који је кићенији него Минго, и Дон Кихотова парипа, који је још мршавији него прође!“

Најпосле окружени дечурлијом и праћени пароком и бакаларем уђоше у село и одоше Дон Кихотовој кући, где нађоше на вратима газдарицу и његову синовицу, које су већ чуле биле да су дошли. Исто тако јавили су Санчовој жени Терези Панси, која рашчерупана и у пола гола, водећи за руку своју кћер Санчику, дође да види свога мужа, па видећи га не онако принарећена, како је она себи замишљала да треба да је губернатор, рече му:

„Како си ми то дошао, човече? Јер ми изгледаш да си дошао пешице и подбијених ногу и више си налик на адрановца, него ли на губернатора.“

„Ћути, Тереза,“ одговори Санчо, „јер много пута нема сланине, где има квака, па ајдемо кући и чућеш читава чудеса. Новаца сам донео, и то је главно, а добио сам их мојом вештином и без ичије штете.“

„Донеси ти новаца, човече,“ рече Тереза, „па нека су добивени овако или онако, јер ма како да си их добио, нећеш бити ништа ново у свету завео.“

Санчика загрли свог оца и запита га, да ли јој је шта донео, јер га је чекала, као мајску кишу; па обухвативши га она с једне стране и узевши га жена за руку, кћи му поведе сивца и тако одоше својој кући, оставивши Дон Кихота у рукама његове синовице и газдарице и у друштву парока и бакалара.

Не чекајући часа и рока, Дон Кихоте онога часа уклони се на само са бакаларем и пароком и укратко им исприча за свој пораз и како се обавезао, да за годину дана неће излазити из свога села, чега се он мисли на длаку држати, нити и најмање повредити своју обавезу, онако као што приличи тумараћем витезу, који је дужан да верно врши прописе тумараћег витештва; па како је промислио да се за ту годину дана начини пастир и да проводи у самоћи пољској, где ће на сав мах моћи да се преда својим љубавним мислима, упражњавајући се у пастирству и у добродеетељи; а њих моли, ако немају друга многа посла, нити им сметају важнији послови, да му буду другови, а он ће већ купити толико оваца и говеда, да ће се моћи назвати пастирима; а то им јавља, да је већ најглавније што је у овом послу већ свршено, пошто им је наденуо имена, која им доликују као саливена.

Парок му рече, да им их каже. Дон Кихоте одговори, да ће се он звати пастир Кихотис, а бакалар пастир Караскон, а парок пастир Куријамбро, Санчо Панса пастир Пансино.

Сви се пренеразише, кад видеше нову лудост Дон Кихотову; али да им не би наново отишао из села у своје витезовање, надајући се да ће се за ону годину дана моћи излечити, пристадоше му уз благу намеру и као мудру одобрише његову лудост, нудећи му се као другови у извршењу.

„У толико пре,“ рече Сансон Караско, „што сам ја, као што већ и сав свет знаде, преславан песник, те ћу код свака корака састављати пастирске, или господске стихове, или како ми се буде дало, како ћемо имати забаве по оним гудурама, по којима ћемо ићи; а

што је најпотребније, господо, то ј, да сваки изабере име од пастирке, коју намерава славити у својим стиховима, и да не оставимо дрво, па ма како оно било тврдо, а да у њему не упишемо и не урежемо њено име, као што је обичај и навика у заљубљених пастира.“

„Ово је прекрасно,“ прихвати Дон Кихоте, „премда ја не морам тражити име измишљене пастирке, јер ту је несравњена Дулсинеја од Тобоза, слава ових лугова, украс ових ливада, језгра од лепоте, вршак од милокрвности и једном речи предмет,, коме пристаје свака похвала, па ма како претерана била.“

„То је истина,“ рече парок; „али ми ћемо потражити за нас наручне пастирке, које ако баш и не би најбоље пристајале, тек да подносе.“

На то додаде Сансон Караско:

„А ако их не би било, а ми ћемо им дати имена штампана и печатна, каквих је пуно у свету; Филиде, Амариле, Дијане, Флериде, Галатеје и Велизарде, јер како их продају на пијацама, можемо их слободно купити и држати их, као да су наше. А ако би моја дама, или боље речено моја пастирка, имала случајно име Ана, ја ћу је славити под именом Анарде, а како би се звала Франсиска, ја ћу је звати Франсенија, а ако је Лусија, Лусинда, јер све тим редом иде; а Санчо Панса, ако ћеда ступи у ту братовштину, може своју жену Терезу Пансу славити под именом Терезајине.“

Дон Кихоте насмеја се примењивању имена, а парок му особито похвали часну и красну намеру и наново се понуди у друштво му, кад год му то буду допуштале његове тешке дужности. С тиме се опростише с њим и молише га и саветоваше га, да води рачуна о своме здрављу и да се што боље негује.

Судбина хтеде да синовица и газдарица чуше разговор оних трију и тако чим они одоше, а њих две уђоше до Дон Кихота и синовица му рече:

„Шта ће то рећи, господине чико? Сад, кад смо помислиле да сте се вратили да код куће останете и да мирно и поштено живите, хоћете ви да се бацате у нове лавиринте и да се градите младо пастирче, откуда си, младо пастирче, куда ћеш; а бога ми сувише је матора врба за свирајку.“

А газдарица додаде томе:

„И зар ви можете да издржите у пољу по летњој врућини и по мразу зимском и уз завијање курјачије? Зацело не, јер је то посао и служба за људе јаке и прекаљене и одгојене за такав рад тако рећи од повоја и пелена; а ако ћемо зло за зло, боље и тумараћи витез, него ли чобанин. Промислите, господине, примите мој савет, а не дајем вам га, што сам се најела хлеба и напила вина, него наште срца, а прешла сам богме педесет година: останите ви у својој кући, надгледајте своје имање, чешће идите на исповест, помажите сиротињи, па ја примам на себе, ако вас какво зло снађе.“

„Мучите, децо,“ одговори им Дон Кихоте, „ја знам најбоље, шта ми пристоји: наместите ми постељу, јер бих рекао, није ми најбоље; а будите уверене, био ја сад тумараћи витез, или пастир тумарало, увек ћу онима притицати, који су у невољи, као што ћете видети на делу.“

А оне добре душе – и то су заиста биле – газдарица и синовица, наместише га у кревет и тамо му дадоше да једе и што боље могаше неговаше га.

СЕДАМДЕСЕТ ЧЕТВРТА ГЛАВА

Како се Дон Кихоте разболио, и о његовој тестаменти, и његова смрт.

Пошто човечанске ствари нису вечите, него непрестано клоне се своме паду од свога постанка, докче не дођу до свога краја и завршетка, кад је на то најмање мислио, сад било што га је сета опхрвала, што је најмање видео себе побеђена, или што је тако небо наредило, тек он паде у врућицу која га држаше у постељи шест дана, за које време често га походише парок, бакалар и берберин, његови пријатељи, а његов добри коњушар Санчо Панса не одступаше му од постеље. Ови, мислећи, да је он у том стању од муке, што се види побеђен и што му се није испунила жеља за ослобођење и скидање чини са Дулсинеје, свима могућим начинима гледаше да га развеселе, и бакалар му рече, нека се окуражи и устане, те да почне свој пастирски живот, за који је он већ сачинио једну еклогу, која ће за појас заденути све што их је сачинио Саназаро; а већ је за своје новце купио два славна пса, да чувају стадо, један по имену Барсино, а други Бутрон, које му је продао један говедар од Кинтанара. Али зато не остави Дон Кихота његова сета. Његови

пријатељи дозваше лекара, који му опипа жилу и не би особито задовољан, него рече, да се свакако постара за спас своје душе, јер спас његовога тела у опасности је. Дон Кихоте саслуша то са спокојном душом, али не саслушаше тако његова господарица и синовица и његов коњушар, који ударише горко плакати, као да је већ био мртав пред њима. Лекар мишљаше, да га је опхрвала сета и замука. Дон Кихоте замоли, да га оставе сама, јер би хтео мало да спава. Учинише тако и он штоно реч ципом одспава више него шест часова, тако да газдарица и синовица помислише, да ће у спавању и преминути. После реченога времена пробуди се и велегласно рече:

„Благословен нека је бог, који ми је даровао толико добро. Најзад његовом милосрђу нема границе, нити га украђују или сметају греси човечански.“

Синовица пажљиво саслуша стричеве речи и ове јој се учинише паметније, него што их је он обично говорио, бар у тој болести, те га запита:

„Шта кажете ви то, господине? Имамо ли шта ново? Какво је то милосрђе, или какви су то човечански греси?“

„Милосрђе, синовице,“ одговори Дон Кихоте, „оно што га је у овај пар мени бог указао, коме, како рекох, не сметају моји грси. Сад ми је већ слободно и јасноумље, без суморна сена незнања, који је на ме спустило моје несрећно и непрестано читање гнусних књига о витезовима. Сад већ увиђам њихове глупости и неваљалство и само ми је то жао, што ми је ова свест дошла тако касно, да ми не остаје времена, да бих могао учинити неку исправку, читајући друге врсте које су видело душе. Осећам, синовице, да ћу скоро умрети; хтео бих да то буде тако, како бих показао, да ми живот није био тако ружан, да би ми остао надимак будале; ако је то и било, не бих да ту истину потврдим мојом смрћу. Дозови ми, дете моје, моје добре пријатеље, парока, бакалара Сансона Караска и мајстор Николу берберина, јер хоћу да се исповедим и да начиним тестаменту.“

Али овај труд уштедише синовици, јер уђоше ова тројица. Чим их угледа Дон Кихоте, а он им рече:

„Дајте ми муштулук, добри људи, јер ја већ нисам више Дон Кихоте од Манче, него Алонсо Кихано, коме су моји поступци прибавили надимак Доброга. Сад сам већ противник Амадису од Галије и целој бескрајној поворци његове пасмине; сад су ми мрске

све глупе повести о скитничким витезовима; увиђам већ моју глупост и опасност у коју сам доспео читајући их; сад по милосрђу божјем, освестивши се, гнушавам их се.“

Кад ово чуше ова тројица да говори, помислише, да ће га без сумње бити снашло какво ново лудило. Те му Сансон рече:

„Зар сад, господине Дон Кихоте, кад знамо, да су скинуте чини са сењоре Дулсинеје, долазите ви с тим, и сад, кад хоћемо да будемо пастири и да певајући проводимо живот, како какви цареви, хоћете ви да се начините испосником? Ћутите, бога вам, дођите к себи и оставите се беспослица.“

„Оне досадашње,“ одговори Дон Кихоте, „које су збиљски биле на мој квар, њихће смрт уз небеску помоћ да окрене на моју корист. Ја, господо, осећам да ћу што скорије умрети, зато се оставите спрдње и дајте ми духовника да ме исповеди и једног писара да начиним тестаменту; јер у стању као што је моје, човек не треба да се шали са душом; и зато вас молим, докле ме исповеда господин парок, пошљите по писара.“

Они се згледаше, чудећи се речима Дон Кихота, па ако и у сумњи, вољни беху веровати му; а један од знакова, по којима судише да ће умрети, беше, што се тако лако окренуо да од луда буде паметан, јер речима, које је већ казао, додаде друге много тако паметне, тако кршћанске и тако смишљене, да према свему мораше оставити се сумње и веровати да је дошао к себи. Парок рече осталима да изиђу и оставши сам са њиме, исповеди га. Бакалар оде по писара и мало за тим врати се са њиме и са Санчом Пансом, а кад Санчо – коме је бакалар већ био казао, у каквом му је стању господин – затече газдарицу и синовицу да плачу, стаде кривити лице и сузе лити. Исповест се доврши и парок изађе говорећи:

„Заиста хоће да умре и заиста је дошао к себи Алонсо Кихано Добри; сад ваља да уђемо, те да начини своју тестаменту.“

Ове вести беху страшан удар за наводњене очи у газдарице, синовице и његовог доброга коњушара Санча Пансе, тако да им исцеди сузе од очију и истера тисућу дубоких уздаха из груди; јер заиста, као што је једанпут речено, докле је Дон Кихоте био само Алонсо Кихано Добри, и докле је био Дон Кихоте од Манче, увек је био благе душе и

пријатан у опхођењу, те зато не само да су га љубили они у његовој кући, него и сви који су га знали.

Писар уђе с осталима и поштобеше Дон Кихоте начинио заглавље од тестаменте и своју душу богу препоручио, уз све оне околности кршћанске које се ишту, дошавши на распоређај рече:

„Даље, моја је воља, да се извесни новци, што их има Санчо Панса, кога сам за моје лудости начинио мојим коњушарем, пошто смо ми међу собом имали наших рачуна и пазара, желим да се они од њега не потражују, нити од њега да се иште какав рачун, него ако би што претекло, пошто се плати оно што му дугујем, остатак нека је његов, што ће бити свакако мало, и нека му је срећно; а како сам, докле сам био луд, желео да му дам губернаторство над једним острвом, сад, кад сам при себи, да могу, дао бих му у управу краљевину, јер то заслужује са својега искреног срца и верне душе.“

Па окренувши се Санчу рече:

„Опрости ми, друже, што сам био повод, те си изгледао луд, као и ја, јер сам те увукао у заблуду, у којој сам био ја, да је био и да има у свету тумараћих витезова.“

„Јој!“ одговори Санчо плачући, „немојте да умрете, господине, него примите мој савет и живите многе године, јер нема веће лудости што је човек у овом животу може да учини, него да пусти да умре ни знаш зашто, ни крозашто, ни да би га ко убио, нити друге руке да би му спискале за душу, него чисто од сете. Немој да се лените, него устаните са тога кревета, па да идемо у поље у пастирску оделу, као што смо удесили; можда ћемо наћи иза какве живке сењору Доњу Дулсинеју, да већ нису чини на њој, да је друкчију не можемо ни пожелети. Ако је да се умире од муке, што су вас победили, баците кривицу на мене и кажите, да су вас зато оборили, што сам Росинанту рђаво притегнуо колане, па то тим пре, што сте ви читали у вашим књигама од витезова, како је то обична ствар, да витезови обарају један другога, па који је побеђен данас, тај је победитељ сутра.“

„Тако је,“ прихвати Сансон, „и добри Санчо Панса у томе сасвим право каже.“

„Господо,“ рече Дон Кихоте, „само полако, јер у ланском гнезду нема птице ове године: ја сам био луд и сад сам већ при себи; био сам Дон Кихоте од Манче, а сада сам,

како рекох, Алонсо Кихано Добри; нека би моје кајање и искреност повратили ме код вас у оно уважење, које сам уживао; а сад да наставимо, господине писару.

„Даље, свеколико моје имање остављам мојој синовици Антонији Кихани, која је овде, пошто прво се прво буде одатле потпуно узело оно што је потребно за исплату завештања која ћу да оставим, а прво је, желим, да се потпуно исплати плата за сво време, што ме је моја газдарица служила, и сувише двадесет дуката за једно одело. За извршиоце моје тестаменте означавам господина парока и господина бакалара Сансона Караска, који ту присуствују.

„Даље, моја је воља, ако би моја синовица Антонија Кихана хтела да се уда, нека се уда за човека, о коме се прво известила да не зна, шта су то књиге о витезовима; па у случају да би се осведочило, да он то зна, и моја синовица ипак би хтела поћи зањ и венчала би се, нека губи све што сам јој оставио, што ће извршиоци моје тестаменте моћи по својој вољи разделити на добротворне циљеве.“

„Даље, молим поменуту господу извршиоце моје тестаменте, ако би их добра коб довела да познаду писца, за кога веле да је сачинио неку повест, која је издата под насловом: Други део подвига Дон Кихота од Манче, нека га од моје стране моле што својскије могу, да ми опрости, што сам и не мислећи на то дао му повода, те је написао толике и тако велике глупости, као што су у књизи, јер остављам овај живот са грижом, да сам му дао повода да их напише.“

Тиме заврши тестаменту и онда га снађе несвест, те се колико је дуг испружи по постељи. Сви се узнемирише и притрчаше му у помоћ, а за она три дана, што ихје живио, пошто је начинио тестаменту, сваки се час обезнањивао. Сви у кући збунише се, ипак синовица једаше, газдарица пијуцкаше и Санчо Панса беше весео, јер кад се што наследи, онда то хоће да ограничи и ублажи у наследњика помисао на жалост, коју задаје мртвац.

Најпосле дође последњи час Дон Кихоту, пошто је био примио све тајне и пошто је многим и снажним речима осудио књиге о витезовима. Ту се нађе писар и рече, да никад није читао ни у једној књизи о витезовима, да је какав тумараћи витез умро на својој постељи тако спокојно и тако кршћански, као Дон Кихоте, који уз учешће и сузе оних који су се ту десили испусти дух, хоћу рећи, умре.

Када то виде парок, замоли писара, да изда уверење, како је Алонсо Кихано Добри, обично називани Дон Кихоте од Манче, оставио овај живот и умро од природне смрти; а то уверење да иште зато, да би одузео повод, те да га други какав писац, мимо Сида Амета Бененцелију, лажно ускрсне и начини бескрајне повести о његовим подвизима.

То беше крај *Велеумном племићу од Манче*, чије завичајно место Сид Амет није хтео да јасно одреди, како би се све паланке и села у Манчи међу собом отимали, које ће да га усини и узме као свога, као што су се седам грчких градова отимали о Омира[115]. Овде нећемо наводити нарицање Санча, синовице и газдарице Дон Кихотове, као ни нова надгробна његова, премда му је Сансон Караско ово сачинио:

Снажни племић оде почива,
Храброшћу дотле дотера,
Да кад смрт га одазива,
Живот да му у ништ' слива.
Мален беше њему свијет,
Беше свету страх и трепет,
А у згодама таквима,
Да за њега рећи с' има:
Луд поживе, мудар умре.

А премудри Сид Амет рече перу своме: ту ћеш остати обешено о овој полици и о овој жици од меди, перце моје, не знам, да ли добро зарезано или зло заоштрено, и ту ћеш живети дуга столећа, ако те високоумни и погани повестоспевци не откаче, да би те обесветили. Али пре но што ти прићу, можеш их опоменути и привикати им, како боље знаш:

[115] А осам шпањолских градова отимали су се о част, да се Сервантес у њима родио.

Даље мичи, поганијо!

Нико нека ме не тиче!

Мимо мене ову повест

Нико више да не пише!

Једино за ме родио се Дон Кихоте и ја за њега; он је умео делати, а ја писати; само нас двојица један смо за другога, у пркос и на пакост оном измишљеном и тордесиљанском писцу, који се усудио, или ће се усудити да пише дебелим и рђаво зарезаним нојевим пером подвиге мога храброга витеза, јер то није терет за његова рамена, нити задатак за његов смрзнути мозак; па ако га можда будеш познао, а ти ћеш му казати, нека остави да у гробу почивају уморне и већ иструле кости Дон Кихота и нека га не вуче против свака смртина права у Стару Кастилију, повлачећи га из гроба, у коме заиста и петински лежи прућен колико је дуг, нити он може предузимати треће путовање и наново отиснути се у свет; јер ако је да се тера спрдња са толиким походима толиких тумараћих витезова, довољна су она два путовања, што их је учинио на толико уживање и повољство људи, који су за то дознали како у овим, тако и у страним краљевинама; и тиме ћеш извршити своју кршћанску дужност, и ја ћу бити задовољан и поносићу се, што сам први био, који сам му списе потпуно уживао, као што сам желео; јер моја жеља била је само та, да гнушању светском изложим измишљене и безумне повести у књигама о витезовима, које са мојом повести о мом истинитом Дон Кихоту већ су се заљуљале и сасвим ће да падну, као што нема сумње. И буди здраво!

- КРАЈ -